JOANNIS CAROLI

ANTONELLI

DE

TEMPORE LEGALI

JOANNIS CAROLI

ANTONELLI

DE

TEMPORE LEGALI.

Estante 41
Tab.a 1.a
N.o 9

JOANNIS CAROLI

ANTONELLI

DE

TEMPORE LEGALI

JOANNIS CAROLI

ANTONELLI

PATRITII VELITERNI,

EPISCOPI FERENTINI, SACRÆ THEOLOGIÆ, ac J. U. D. Protonotarii Apoſtolici, olim ejuſdem Civitatis Vicarii Generalis, Vicegubernatoris, & Archipresbyteri,

TRACTATUS NOVISSIMUS, ET ABSOLUTISSIMUS,

DE TEMPORE LEGALI

In quo difficiliores, rariores, & nobiliores juris quæſtiones de tempore in genere, de Annis, Menſibus, diebus, horis, & momentis ſummo ſtudio enucleantur, & deciduntur.

OPUS MULTIPLICI DOCTRINA NERVOSE repletum, ſingulari methodo confectum, multis Supremarum Curiarum rebus judicatis, & deciſionibus comprobatum, diù deſideratum tam in ſcholis, quàm in foro, Theoricis, & Practicis utile, & Omnibus neceſſarium.

Summariis novo ordine, & fideli indice locupletatum.

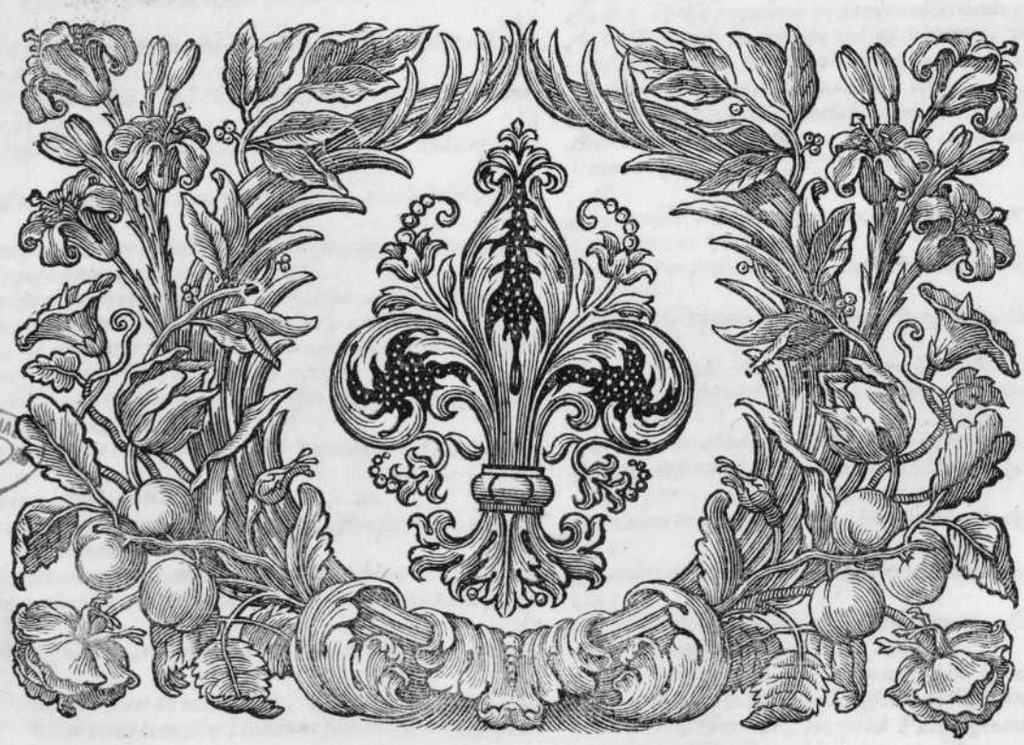

BIBLIOTECA PROVINCIAL SORIA

VENETIIS, MDCCXVII.

Apud Nicolaum Pezzana.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

IOANNIS CAROLI

ANTONELLI

PATRITII VELITERNI,

EPISCOPI FERENTINI, SACRÆ THEOLOGIÆ,
ac I. U. D. Protonotarii Apostolici, olim ejusdem Civitatis
Vicarii Generalis, Vicegubernatoris, & Archipresbyteri,

TRACTATUS NOVISSIMUS, ET ABSOLUTISSIMUS,

DE TEMPORE LEGALI

In quo difficiliores, tam circa, & nobiliores juris quæstiones de
tempore in genere, de Annis, Mensibus, diebus, horis, & mo-
mentis summo studio enucleantur, & decidantur.

OPUS MULTIPLICI DOCTRINA NERVOSE

explicatum, singulari methodo complectens, multis Superiorum Curiarum rebus
judicatis, & decisionibus confirmatum, diu deliberatum tam in Scholis,
quam in Foro, ad Usum, & Praxim nimis, & Omnibus necessarium.

Summariis novo ordine, & ridotti indice locupletatum.

BIBLIOTECA CENTRALE
SOFIA

VENETIIS, MDCCXVII.

Apud Nicolaum Pezzana.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

INDEX
LIBRORUM, ET CAPITUM,

Quæ in præsenti tractatu continentur.

LIBER PRIMUS

De Tempore in genere.

Nsit, & quid sit tempus legale, cap.1.fol.1.
Quale sit, & propter quid sit tempus legale, cap.2. fol.2
De partibus temporis legalis, c.3. 2
Quomodo intelligendum sit tempus a iure non præfinitum, c.4. 4
An permissum ad tempus censeatur prohibitum post tempus, c.5 5
An præsumptio ex uno tempore trahatur ad aliud, c.6. 5
An tempus præsens comprehendat futurum, c.7. 6
Quibusnam debeatur legatum, seu fideicommissum, si fuerit relictum consanguineis ipsius testatoris, c.8. 7
Ad quod tempus oratio indefinita referatur, c.9. 8
Quodnam dicatur modicum, & longum tempus, c.10. 8
Quæ dicantur fieri incontinenti, c.11. 9
Quando tempus probandum sit ab eo, qui se fundat in tempore, cap.12. 9
An valeat dispositio facta tempore prohibito, si illius exequutio conferatur in tempus licitum, c.13. 10
An si aliquid fieri debeat post certum tempus, ante illud tempus fieri possit, c.14. 10
An tempus legale, & conventionale currat impedito, c.15. 13
An tempus dilationis a iure concessæ sit continuum, vel utile, cap.16. 12
An tempus a statuto præfixum ad retrahendum bona alienata currat ignoranti, c.17. 12
An conductores perpetui, vel ad longum tempus ratione vicinitatis præferantur in materia iuris congrui, c.18. 12
An Iudex possit dilationes a lege concessas minuere, vel augere, cap.19. 13
Quando testes possint post tempus præfixum examinari, c.20. 13
Quando tempus dicatur adiectum causa differendæ solutionis, & quando causa finiendæ obligationis, c.21. 14
Quando incipiat currere tempus, si adiiciatur actui, qui dependet ex futuro eventu, vel facto alterius, c.22. 14
An legata, quæ testator iussit solvi intra certum tempus, debeantur in fine, vel in principio termini, c.23. 14
An Iudex diffamanti alienum statum possit præfigere tempus, intra quod debeat agere, c.24. 15
De statuto præfigente certum tempus ad petendum debitum, cap.25. 15
An temporis angustia vitiet stipulationem, c.26. 17
An prima obligatio per secundam novetur, si in secunda fuit additum, vel detractum tempus, c.27. 17
An fideiussor liberetur, si tempus prorogetur debitori, c.28. 18
Quando pœnæ impositæ contra duellantes locum habeant, cap.29. 18
An mandatum præsumatur ob diuturnitatem temporis, cap.30. 19
An, & quando ea, quæ de nocte fiunt, valida sint, c.31. 20
An tempore infirmitatis teneatur Dominus famulo salarium præstare, c.32. 21
An, & pro quo tempore debeatur salarium advocato, vel procuratori, qui malè se gessit, c.33. 22
An a iure præfixum sit tempus ad insinuandas donationes, cap.34. 23
Quodnam tempus inspiciatur, cum quæritur, an melior sit conditio Ecclesiæ alienantis, c.35. 26
Quando periculum nominis debitoris cessi contingens post cessionem spectet ad cedentem, & quando ad cessionarium, cap.36. 27
An, & quando alimenta peti possint pro tempore præterito, cap.37. 28
Qualiter fiat remissio pensionis, quando conductor casu fortuito impeditur frui re locata, c.38. 29
Ex quibus causis locator durante tempore locationis possit expellere conductorem, c.39. 32
Quot testes sufficiant in testamento tempore pestis, c.40. 35
Quodnam tempus attendatur in ponenda ratione leg. Falcidiæ, cap.41. 36
Quomodo fieri debeat solutio, si monetæ valor tempore solutionis mutatus fuerit, c.42. 37
Quando quis censeatur diu stetisse in obligatione, c.43. 39
Quando pensio, vel merces ex elocatione sit solvenda, si de certo tempore nihil actum fuerit, c.44. 40
An ad obtinendum mandatum de manutenendo requiratur possessio de tempore præterito, c.45. 41
An, & quando filii una cum eorum patribus vocati, eodem succedant tempore, vel ordine successivo, c.46. 42
Qualiter dividi debeant fructus finito usufructu inter usufructuarium, vel eius hæredes & proprietarium, c.47. 43
Quomodo dividantur fructus inter emptorem, & venditorem, quando res vendita iure pacti redimitur, c.48. 45
An, & quando emphyteusi finita fructus ultimi anni dividendi sint inter Dominum, & hæredes emphyteutæ, c.49. 46
An legatum censeatur ademptum, quando testator locavit rem legatam ad longum tempus, c.50. 46
An quis a falso excusetur prætextu oblivionis, c.51. 47
An condemnatio in exilium vel ad triremes, vel ad aliam pœnam ad arbitrium, seu beneplacitum Iudicis, vel Principis censeatur perpetua, vel temporalis, c.52. 47
An identitas pecuniæ probetur coniecturis, c.53. 48
An venditor possit alii rem vendere citra pœnam falsi, si primus emptor non solverit pretium tempore convento, cap.54. 48
An percussus, & mortuus ex temporis intervallo præsumatur mortuus ex vulnere, c.55. 49
Quando per prohibitionem alienationis inducatur fideicommissum, cap.56. 49
Emphyteusis quando præsumatur perpetua, & quando temporalis, c.57. 50
An, & quando creditori licitum sit pecuniam ad cambia, & recambia sumere ob non solutum debitum statuto tempore, cap.58. 50
Quodnam tempus attendatur in successionibus, c.59. 51
Quando institutus in re certa, vel ad tempus, fiat hæres universalis purè, ac simpliciter, c.60. 51
Quodnam tempus attendatur in æstimandis melioramentis, cap.61. 52
Quando ratihabitio retrotrahatur ad tempus actus gesti, cap.62. 53
An, & quando clausula codicillaris operetur fideicommissum posthumo ignoranter præterito, c.63. 54
Quomodo computari, & æstimari debeat legitima, stante statuto, quod pro delicto filii confiscari possit legitima ei debita in bonis Patris viventis, seu quod Pater teneatur solvere condemnationem filii usque ad legitimam, c.64. 56
Quando ex pacto de retrovendendo, & modicitate pretii inducatur præsumptio usurarum, c.65. 57
An, & quando debeatur quarta uxori in bonis viri, cap.66. 58
An resoluto contractu resolvatur etiam ius tertii medio tempore quæsitum, c.67. 59
An fideicommisso gravatus teneatur restituere mobilia, quæ lapsu

pſu temporis præſumuntur conſumpta, cap.68. 61
An probent teſtes non concordantes in tempore, c.69. 62
An Epiſcopus pro reparatione Eccleſiæ cathedralis teneatur erogare quartam reddituum etiam ejus temporis, quo Eccleſia reparatione non indigebat, c.70. 62
An laicus validè præſentari poſſit ad beneficium juriſpatron. cap. 71. 63
Neophytus quando ad ordines promoveri poſſit, c.72. 63
An Clericus, qui poſt delictum commiſſum depoſuit habitum, & tonſuram, puniri poſſit a Judice ſæculari, c.73. 64
An cauſa commiſſa Canonico, poſſit ab eodem expediri poſt renuntiatum Canonicatum, c.74. 64
An Abbati præfinitum ſit certum tempus ad benedictionem ab Epiſcopo petendam, c.75. 65
An, & quando filius per ſubſequens matrimonium legitimetur, cap.76. 65
An Epiſcopus diſpenſare poſſit in juramento, vel voto caſtitatis ſervandæ ad certum tempus, c.77. 66
Quæ ſit differentia inter ſtylum, & conſuetudinem, c.78. 67

LIBER SECUNDUS

De Annis.

QVis cenſeatur proximus infantiæ, & pubertati, cap.1. fol.70
A quo anno quis cenſeatur ſenex, c.2. 70
Cujus ætatis quis debeat eſſe, ut admittatur ad teſtificandum, cap.3. 71
Quænam ætas in matrimonio, & ſponſalibus requiratur, cap.4. 71
Quænam ætas requiratur ac faciendum teſtamentum, cap.5. 72
Quænam ætas requiratur ad eligendam ſepulturam, cap.6. 73
Quænam ætas requiratur ad ingreſſum, & profeſſionem in Religione, c.7. 73
Quænam ætas ad obtinenda beneficia, & penſiones requiratur, cap.8. 74
Quænam ætas requiratur in adoptante, vel arrogante, cap.9. 75
Quænam ætas in Judice requiratur, c.10. 76
Quænam ætas ad Epiſcopatum requiratur, c.11. 76
Quænam ætas ad eccleſiaſticos ordines requiratur, c.12. 77
Quomodo ætas probetur, c.13. 78
An ſenes carcerari poſſint pro debito civili, c.14. 79
Quanto tempore quis vivere præſumatur, c.15. 79
An Judex teneatur minuere pœnam in delictis ex cauſa minoris ætatis, c.16. 80
An facta ſubſtitutione filiis ſub conditione, ſi uterque in pupillari ætate deceſſerit, ſubſtitutus admittatur, altero tantùm in pupillari ætate decedente, c.17. 81
An ſententia lata ſuper ætate faciat jus quoad omnes, cap.18. 82
Quod tempus detur Marito, ſeu ejus hæredibus ad reſtituendam dotem ſoluto matrimonio, c.19. 83
An hæredes mariti teneantur uxori præſtare alimenta intrà annum luctus, c.20. 86
An hæredes mariti non reſtituentes viduæ dotem poſt annum, teneantur ad intereſſe, ſeu ad fructus dotales, c.21. 87
Quibus caſibus mater privetur ſucceſſione filiorum, c.22. 89
Quantum temporis detur matri defuncto Patre ad petendum tutorem filiis, & quam pœnam incurrat, ſi tutorem illis non petierit, §.1. 89
Quando mater tranſiens ad ſecunda vota privetur ſucceſſione filii, §.2. 91
Explicatur textus in l. fœminæ, C. de ſecund. nupt. §.3. 92
Explicatur textus in l. hac edictali, Cod. de ſecund. nupt. §.4. 94
An prædictæ pœnæ hodie ſint in uſu, §.5. 95
An, & uſque ad quod tempus officialis confirmari poſſit, cap.23. 95
An, & quando creditor petens, vel recipiens partem debiti cenſeatur diviſiſſe debitum, c.24. 95
An Eccleſia ſuccedere poſſit in bonis emphyteuticis, capit.25. 96
Quodnam tempus præfixum ſit proximiori agnato ad revocandum feudum alienatum in agnatum remotiorem, vel in extraneum, c.26. 97
Intrà quod tempus deſcendentes primi emphyteutæ, ſeu vaſſalli admittantur ad petendam renovationem emphyteuſis, vel feudi, c.27. 98
Quid, & intrà quod tempus teneatur præſtare vaſſallus, & ejus hæres defuncto Domino, c.28. 99
An invocatio Domini, dies, menſis, annus, & indictio ſint de forma ſubſtantiali inſtrumenti, c.29. 101
Quanto tempore duret nominandi facultas, c.30. 102
Quandiu duret actio quanto minoris, c.31. 102
An teſtamentum conditum coram Parocho, & duobus teſtibus, juxta cap. cùm eſſes, de Teſtam. duret perpetuò, vel ad tempus, c.32. 102
Intrà quantum temporis electus ad parochialem Eccleſiam ſacerdotium ſuſcipere teneatur, c.33. 103
Explicatur regula de annali poſſeſſore, c.34. 104
An ſi conductor finito tempore conductionis in re conducta permanſit, reconduxiſſe intelligatur, c.35. 105
Quodnam tempus detur exequutoribus ad exequendam ultimam voluntatem, c.36. 107
Quando ſolvendæ ſint decimæ, c.37. 108
Quodnam tempus detur ad cognoſcendam bonorum poſſeſſionem, cap.38. 109
An, & quando inſordeſcens in excommunicatione per annum, poſſit uti hæreticus condemnari, c.39. 110
An ad præſcribendas annuas præſtationes ſufficiat unica præſcriptio pro omnibus annis, an verò tot requirantur præſcriptiones, quot ſunt anni, cap.40. 111
Quando annui redditus veniant ſub nomine bonorum immobilium, cap.41. 113
Quando legatum intelligatur de prima vice, & quando quotannis debeatur, c.42. 113
An, & quando promiſſio annua cenſeatur facta in cauſam alimentorum, c.43. 114
Quando promittens ſolvere partem debiti ſingulis annis, ſi deficiat in uno termino, poſſit conveniri pro tota ſumma, cap.44. 115
An, & quando quis tueri ſe poſſit exceptione non numeratæ pecuniæ, c.45. 116
An is, qui promiſit cum obligatione camerali, & juramento ſolvere penſionem, habita, vel non habita poſſeſſione, liberetur, ſi poſt duos, vel tres annos non potuit illam capere, cap. 46. 117
An creditor, qui retinet pignus debitoris, poſſit illud vendere, cap.47. 118
Quando teneatur debitor ſolvere, ſi facta ſit promiſſio de ſolvendo in tribus terminis, c.48. 120
An locatio rerum Eccleſiæ facta ultra triennium ſit nulla in totum, vel potiùs valida ſit quoad triennium, c.49. 121
Quando Epiſcopus poſſit ordines conferre familiari ſuo non ſubdito, c.50. 122
Intrà quantum tempus cauſæ, ſeu lites terminari debeant, c.51. 123
An, & quando conjugibus impotentibus permittatur cohabitatio triennalis, c.52. 124
De Triennali poſſeſſore, c.53. 125
An debitor annui redditus, qui tribus proximis annis ſolvit, præſumatur etiam ſolviſſe tempore præterito, c.54. 126
Quando emphyteuta ob non ſolutionem canonis privetur jure ſuo, cap.55. 127
An Dominus recipiens penſionem præteriti temporis ab emphyteuta cenſeatur pœnam caducitatis remittere, c.56. 131
Quando Synodus provincialis, vel diœceſana celebrari debeat cap.57. 132
Quando filius ſit alendus a matre, & quando a Patre, cap.58. 134
Intrà quantum tempus reſtitutio in integrum peti debeat, cap.59. 135
Quando currat quadriennium a jure conceſſum ad petendam reſtitutionem, c.60. 137
Quanto tempore præſcribatur querela inofficioſæ donationis, c.61. 138
An debitor poſſit cedere bonis, ſi creditores offerant dilationem quinquennalem, c.62. 140
Quodnam tempus præfinitum ſit ad dicendum de nullitate profeſſionis, c.63. 141
An, & quando Epiſcopus concedere poſſit licentiam Canonicis, & aliis Beneficiatis ad reſidentiam aſtrictis, ut abeſſe poſſint ab eorum reſidentia cauſa ſtudii, c.64. 141
An, & quando poſſit quis revocare contractum a ſe factum in minori ætate, c.65. 142
An qui juravit ſe eſſe majorem 20. annis, poſſit probare ſe minorem non obſtante juramento, c.66. 143

Quanto tempore bona immobilia, & mobilia, & actiones præſcribantur, c.67. 145
An tempore hoſtilitatis currat præſcriptio, c.68. 148
An, & quando contra filiumfam. currat præſcriptio, c.69. 149
An præſcriptio currat contra furioſos, & mentecaptos, cap.70 149
Quanto tempore actioni hypothecariæ præſcribatur, c.71. 150
An, & quando ſolemnitas extrinſeca ex curſu temporis præſumatur, c.72. 151
An, & quando titulus præſumatur ex præſtatione decennali, cap.73. 153
Quando filiusfam. præſumatur ſui juris, & emancipatus, c.74. 155
Quantum temporis ad contrahendum domicilium, ſeu incolatum requiratur, c.75. 155
Quandiu duret civilis poſſeſſio, c.76. 156
An, & quando tutor rationes reddidiſſe, ac ſatisfeciſſe præſumatur, c.77. 156
Quomodo teſtamenta revocentur, c.78. 157
An maritus, qui ceſſavit per decennium petere intereſſe dotis non ſolutæ, præſumatur illud remiſiſſe ſocero, vel fratribus uxoris, qui dotem promiſerant, c.79. 158
Quando per non uſum amittatur privilegium, c.80. 159
Quanto tempore ſervitutes reales præſcribantur, c.81. 160
An, & quanto tempore accuſationes criminales præſcribantur, cap.82. 163
An Pater prohibere poſſit filio alienationem legitimæ, cap.83. 165
An, & quando filia, quæ luxuriosè vixit, poſſit exhæredari, cap.84. 166
An, & quando nobilitas ex curſu temporis præſumatur. cap.85. 166
Quodnam tempus requiratur ad præſcribendam rem pupilli. c.86. 167
Quandiu duret remedium l.2.C.de reſcin.vend.c.87. 168
Quando Emphyteuta, vel vaſſallus non ſolvens canonem, ſeu cenſum præſcribat contra Dominum, c.88. 169
An pactum, quod ſemper, & quandocunque, ac perpetuò agi poſſit, ſit præſcriptibile, c.89. 170
An, & quando offerendi jus præſcribatur, c.90. 170
Quandiu duret remedium cap.reintegranda, 3.q.1.c.91. 171
Juri adeundi quanto tempore præſcribatur, c.92. 171
An, & quando currat præſcriptio cum mala fide, c.93. 172
Quanto tempore duret jus dicendi de nullitate, c.94. 174
Quandiu duret jus dicendi teſtamentum nullum, c.95. 175
Quanto tempore jus petendi revocationem attentatorum præſcribatur, c.96. 176
Actioni tutelæ quandiu præſcribatur, c.97. 177
Quandiu jus petendi legitimam, ac ejus ſupplementum præſcribatur, c.98. 178
Quanto tempore bona fiſci præſcribantur, c.99. 181
Intrà quantum tempus dari poſſit de ſubreptione, vel obreptione, cap.100. 183
An, & quanto tempore res fideicommiſſariæ præſcribantur, cap.101. 183
Quo temporis ſpatio lex per contrariam conſuetudinem abrogetur, c.102. 184
Jus eligendi quanto tempore præſcribatur, c.103. 184
Quomodo probandum ſit Juſpatr. ad perſonas potentes, vel univerſitates ſpectans, c.104. 185
Quanto tempore juriſdictio præſcribatur, c.105. 186
Quodnam tempus requiratur ad præſcribendam unionem beneficii, c.106. 187
Quando litis conteſtatio perpetuet actionem, c.107. 187
An renunciari poſſit præſcriptioni, c.108. 188
An adversùs diviſionem præſcribatur, c.109. 189
Jus paſcendi quanto tempore præſcribatur, c.110. 190
Quando enunciativa probet dominium, c.111. 191
Quomodo probetur immemorabilis, c.112. 192

LIBER TERTIUS

De Menſibus.

De Regula 8. Cancellariæ, c.1. 195
Quodnam tempus conceſſum ſit Domino cenſus ad declarandum, an velit fundum cenſuatum emere, c.2. 198
An validè cenſus redimatur, ſi non præcedat diſdicta per duos menſes, c.3. 199
A quo tempore leges, ligent, c.4. 202
Quandiu teneatur is, qui reum in judicio exhibere promiſit non adjecto tempore, c.5. 202
Quodnam tempus detur conjugibus ad deliberandum de ingreſſu in Religionem, c.6. 202
An, & quando liceat emphyteutæ rem emphyteuticam in aliam transferre ſine conſenſu Domini, c.7. 204
Quando primum beneficium incompatibile vacare cenſeatur per ſecundum incompatibile, c.8. 207
Quodnam tempus præfigendum ſit nuncianti novum opus ad deducendum jura ſua, c.9. 208
An, & intrà quantum tempus teneatur uſufructuarius præſtare cautionem de utendo, & fruendo arbitrio boni viri, c.10. 208
An accuſatus, vel denunciatus pendente accuſatione poſſit ad ordines promoveri, c.11. 209
Intrà quod tempus electus confirmationem petere debeat, cap.12. 210
Quænam dilatio aſſignanda ſit iis, qui condemnati ſunt ad ſolvendum, c.13. 210
Quando omittens recitare horas canonicas teneatur ad reſtitutionem fructuum beneficii, c.14. 212
Quantum temporis Patronis præſcriptum ſit ad præſentandum, cap.15. 213
Intrà quod tempus beneficia conferri debeant, c.19. 214
An Epiſcopo præfixum ſit tempus ad inſtituendum præſentatum a Patronis, c.17. 216
Quando ſit locus regreſſui ad beneficium reſignatum, c.18. 217
Quando beneficiarius privari poſsit ob non reſidentiam, cap.19. 218
Quandiu duret actio redhibitoria, c.20. 218

LIBER QUARTUS

De Diebus, Horis, ac Momentis.

AN dies incepta habeatur pro completa, c.1. 221
An, & quando dies termini computetur in termino, cap.2. 222
Quando dies interpellet pro homine, c.3. 223
An, & quando dies incertus faciat conditionem in ultimis voluntatibus, c.4. 224
An ante diem præfixum ſolutioni poſsit creditor agere, c.5. 225
Quando incipiat currere terminus ſtatutus ad ſolvendum in contractu venditionis, c.6. 226
A quo die numerandum ſit tempus promiſſionis dotis, c.7. 227
An ſi debitor promiſerit certa die ſolvere, vel dare pignora, aut fidejuſſorem, poſsit creditor adveniente die illum cogere præciſè ad ſolvendum, c.8. 228
An, & quando actus judiciales diebus feſtis exerceri poſsint, c.9. 228
Quando in his, quæ ſunt meræ facultatis, ac voluntatis locum habeat præſcriptio, c.10. 230
A quo die currat præſcriptio libertatis adversùs onera collectarum, c.11. 232
An accuſator teneatur in accuſatione exprimere diem certum delicti, c.12. 232
A quo die hæreticus privetur dominio rerum ſuarum, cap.13. 233
Quando, & quo tempore fructus debeantur, c.14. 234
An in contractibus admittatur purgatio moræ, ubi eſt expreſſa dies, & pœna, c.15. 237
Quando dies legati cedat, c.16. 239
Quodnam tempus detur Tutoribus, aut curatoribus ad ſe excuſandum a tutela, & cura, c.17. 241
Quomodo intelligatur dieta legalis, c.18. 243
Qualis terminus conſtituendus ſit reo ad faciendas ſuas defenſiones, c.19. 243
An, & quando tortura repeti poſſit, c.20. 243
Intrà quantum tempus Vicarius Capitularis eligendus ſit ſede Epiſcopali vacante, c.21. 244
Quando ſententia lata intrà 9. dies luctus ſit nulla, c.22. 244
Quodnam tempus a jure præfixum ſit ad interponendam, & perſequendam appellationem, c.23. 245
An a ſtatuto facto in odium, ſeu præjudicium particularis perſonæ detur appellatio, c.24. 247
An, & quando ex taciturnitate decem dierum laudum Arbitratoris, & Arbitri cenſeatur approbatum, c.25. 247
An contractus ſocietatis officii cenſeatur durare durantibus quindecim

decim diebus disdictæ, cap.26. 249
Explicatur regula Cancellariæ, de Infirmis resignantibus, c.27. 249
Intrà quod tempus expediri debeat optio, c.28. 250
An a jure præfixum sit tempus ad Judicem recusandum, cap.29. 251
Quodnam tempus detur hæredi ad conficiendum inventarium, c.30. 252
Quando fœtus censeatur animatus, c.31. 253
An tempus in citatione sit exprimendum, c.32. 253
Quodnam tempus detur ad præsentandum reum captum in flagranti crimine, c.33. 254
De effectu conditionis absolutè positæ, & restrictæ ad certum tempus, c.34. 254
An solemnitas requisita in contractibus necessaria etiam sit in acquisitione, vel additione momentanea, c.35. 255
An hypotheca momento acquiratur, c.36. 256
Quando prior tempore, potior sit in jure, c.ult. 258

INDEX

Tractatuum in hoc Opere Contentorum.

DE tempore circa obligationes, & contractus quo tempore fieri possint, durent, & finiantur.
De præscriptionibus in quacunque materia tam in genere, quàm in specie.
De dilationibus Conventionalibus, & Judicialibus.
De locationibus ad tempus, & perpetuis.
De tempore attendendo in probatione valoris rerum, & fructuum.
De ætate, illius probatione, & effectibus circa multa.
De Renovatione intrà quod tempus petenda, & facienda, & de nominationibus.
De tempore constituendæ, & restituendæ dotis, & de illius fructibus.
De Electionibus, & ordinationibus, quo tempore fieri debeant, & possint, & de tempore, & ætate eligendorum, & ordinandorum.
De Jurepatronatus, & tempore ad præsentandum, & instituendum.
De reservationibus, resignationibus, optionibus, Regula de Annali, Triennali, de infirmis, aliisque Regulis Cancellariæ, & materiis beneficialibus.
De Appellationibus, desertionibus, & cursu fatalium.
De Defensionibus intrà quod tempus faciendæ, & terminandæ.
De Partu, & fœtu, vita, & morte.
De Purgatione moræ.
De Contractibus minorum.
De Horis canonicis, jejunio, & celebratione Sacrorum. Et aliæ innumeræ quæstiones tractantur in proximo indice indicatæ

JOANNIS CAROLI ANTONELLI SAC. THEOLOGIÆ, AC J. U. D. VELITERNI.

LIBER PRIMUS.

DE TEMPORE IN GENERE.

SICUT Medicus obſervat tempora, ità etiam Juriſperitus, *ut poſt Cyn. d. Bald. in l. 1. n. 8. C. de Caduc. tollen.* nam in omnibus ferè legalibus diſpoſitionibus habetur ratio temporis, vel præſentis, vel præteriti, vel futuri, *latè Mantic. de Tacit. & Ambig. convent. lib. 3. tit. 15. per tot.* ubi etiam dicit, quod ex tempore varia ſumitur interpretatio; Unde tempus rem maximi ponderis eſse, ſcripſit *Menoch. de Arbitr. Jud. lib. 2. in princip.* illudque in tota rerum natura eſse ſapientiſſimum, reſpondit Thales, neque quicquam eſse pretioſius tempore, dixit Abb. *in cap. dolentes, in prim. not ab. de celebr. Miſſ. Mantic. loco cit. n. 11.* Quare nos, ut rectiori, quo poſsumus, ordine procedamus, in hoc Primo Libro de iis, Deo adjuvante agemus, quę ad tempus in genere referuntur: in ſubſequentibus Libris deinde ea trademus, quę ad annos, menſes, dies, horas, & momenta ſpectant, prout inſtituta methodus poſtulare videtur.

SUMMARIUM.

1 *An detur tempus legale.*
2 *Tempus ſecundùm Philoſophos eſt numerus motus ſecundùm priùs, & poſteriùs.*
3 *Explicatur dicta definitio, & n. 4. & 7.*
5 *Motus nomine principaliter intelligitur motus primi mobilis, Solis, & Lunæ.*
6 *Sol dicitur temporum diſpenſator.*
7 *In quo differat continuum ſucceſſivum à continuo permanente.*
8 *In quo differat tempus ab Ævo, & Æternitate.*
9 *Quomodo deſcribatur tempus legale.*

CAPUT PRIMUM.

An ſit, & quid ſit tempus Legale.

1 QUæſtionem, an ſit, brevitati conſulentes ultrò omittimus, cùm dari tempus legale Tyrones ipſi ſciant; & ideò non eſt cur in hoc diutiùs immoremur.

2 Tempus autem ſecundùm Philoſophos eſt numerus motus ſecundùm prius, & poſteriùs, *ut ait Ariſt. in 4. Phyſ. c. 3. tex. 101. & ex noſtris notat etiam Mant. de Tacit. & ambig. conven. lib. 3. ti. 15. n. 3.* ideſt fluxus, 3 & continuus tractus partium motus, continenter ſe ſe inſequentium.

4 Dicitur autem tempus, numerus motus, non quidem numerus, quo numeramus, ſed numeratus, ſeu numerabilis: temporis enim natura non ex eo pendet, quòd eo numeramus alia: ſed ex eo, quòd numeratur, ſeu quod ſit motus numeratus ſecundùm priùs, & poſteriùs, quem poſtea quædam affectio inſequitur, eſſe ſcilicet menſuram aliorum.

Motus verò nomine præcipuè, & principaliter intelligitur motus primi mobilis Solis & Lunæ, quorum motibus, dies, noctes, menſes, & anni deſcribuntur. Unde Sol dicitur temporum diſpenſator, ut qui adventu ſuo diem, receſſu noctem efficiat. 5 6

Prius autem, & poſterius hìc nihil aliud ſignificant, quàm partes motus numeratas, quatenus durant, & una poſt aliam decurrit; in hoc enim differt continuum ſucceſſivum a continuo permanente, quod continuum ſucceſſivum ſit ens, quod partes ejus nunquam poſſunt ſimul eſse, nec una cum alia, nec cum indiviſibili, quod eas continuat: ſed ſemper una pars, ſuccedit alteri, quamdiù ipſum eſt. Unde de tempore non eſt ſimul, & in actu, niſi inſtans, quod copulat præteritum cum futuro, è contra verò partes continui permanentis ſunt ſimul cum indiviſibili, quod eas continuat, ut partes lineæ ſunt ſimul duratione una cum alia, & ſunt ſimul in eadem menſura durationis cum ipſo puncto. 7

Differt autem tempus ab ævo, & æternitate: quia tempus eſt menſura durationis earum rerum, quæ initium, & finem habent; ævum verò eſt menſura durationis rerum, quæ habent initium, finem verò non habent; æternitas verò ſignificat durationem, quæ initium, & finem non habet; Unde æternitas communiter definitur, interminabilis vitæ tota ſimul, & perfecta poſſeſſio. Sed de hac re vide *S. Thom. in Sum. p. 1. q. 10. art. 1. & 5. & ibid. Cajet. & alios.* 8

Ut igitur ad noſtram materiam redeamus, Tempus legale deſcribi poteſt, quod ſit menſura civilium actuum, *ut colligitur ex Bald. in l. more Romano, n. 2. ff. de fer. Scacc. de Jud. lib. 2. c. 3. n. 309.* nam antiqui illi legum Conditores, ut neceſſitatibus hominum, ac bono publico conſulerent, certum plerumque ſingulis humanis actibus tempus præfiniverunt; ali- 9

quando verò incertum, ut Judex qui executor eſt legum, illud tempus ſub arbitratu præſcriberet, quod attentis circumſtantiis rationabile, ac conveniens judicabit, *juxta textum in l.1.ff.de Jur.deliber. cum ſimilibus*, prout ex ſerie hujus noſtri Voluminus clariùs conſtabit.

SUMMARIUM.

1 *Tempus legale eſt duplex, aliud continuum, aliud utile, & n.2.*
3 *Tempus legale regulariter eſt continuum, non autem utile, niſi id in jure exprimatur.*
4 *Tempus ad eligendum non currit legitimè impedito.*
5 *Tempus hujuſmodi propter bonum publicum à legibus conceſſum eſt.*

CAPUT II.

Quale ſit, & propter quid ſit tempus legale.

1 TEmpus legale duplex eſt: aliud continuum, aliud utile: continuum dicitur, quod juxta ſonum verbi continuè currit diebus feriatis, & non feriatis, in præſentia, & in abſentia, ſive ſit copia Judicis, ſive non, *l.fin. C.de præſc. long.temp.* utile verò dicitur quod currit diebus feriatis, diebus abſentiæ, & juſti impedimenti, & diebus, quibus non eſt agendi copia, *ut tradunt DD.apud Fenzon.ad Stat.Urb.cap.*197. *de verb.& rer.ſignif.n.*125. item non currit ignoranti, *Dec.in l.ſi bonorum, n.3.C.qui admitti & c. Bald. de temp. util. & contin.c.2.n.7. Sebaſt.Montic.relat. in tract.var.de Inventar. q.*236.*n.*93. Unde, ut tempus utile currat, tria requiruntur, videlicet, quod non ſit impedimentum agendi nec ex parte rei, nec actoris, nec Judicis, *ut inquit Balb.de præſcript.in* 2.*p.*3.*princ. q* 6.*n.*2.*&* 3.

2 Item aliud eſt tempus continuum à principio alicujus rei factæ, ſeu faciendæ; & in ejus progreſſu, & ſic continuè continuum: aliud utile à principio, & progreſſu, & ſic continuè utile: aliud utile à principio, & continuum in progreſſu, & ſic utile quoad quid, & quoad quid continuum; aliud verò eſt tempus continuum à principio, & utile in progreſſu, & ſic continuum uno reſpectu, & alio reſpectu utile, *gl. in Clem.un.ver.continuum, de Reſtit.in integr. Sylv.in ver.tempus, latè Bard.de Temp.util.& contin.c.*7.*per tot.Balb.de Præſcr.in* 2.*p.* 3.*princ. d.q.*6.*n.*2.

3 Regulariter verò tempus legale eſt continuum, *Bart. in Auct.de Appell. n.*1. *& in Auct.de Hær.& Falc.* §.*illud quoque, n.*4.*Surd.dec.*204. *num.*6. præſertim ubi odium conſideratur, *Gom.in Reg.de Ann.poſſ. q.*73. *Surd.dec.*189.*num.*1. *& Balb.de Præſcrip.in* 2.*p.*3.*princ.d.q.*6.*n.*1. *& ſeq.* ubi dicit, quod in omni præſcriptione legali, vel Statutaria tempus eſt continuum: quemadmodum tempus philoſophicè acceptum de ſui natura eſt continuum, quia motus primi mobilis eſt uniformis, & continuus, *ut d.gl.in* §.*quod ſi frumentum, Inſt.de Rer.diviſ.*

Quare ubi lex voluit, quod tempus ſit utile, id expreſſit, *ut in c.ne pro defectu de elect. & in c. quia diverſitatem, de conceſſione*
4 *præb.* ubi tempus ad eligendum non currit legitimè impedito.

5 Tempus autem hujuſmodi propter bonum publicum à legibus conceſſum eſt, *ut conſtat præcipuè ex l.ſicut, & l.omnes C.de Præſcrip.*30. *vel* 40.*ann. & ex aliis paſſim*, prout infra ſingulariter declarabimus.

SUMMARIUM.

1 *Partes temporis ſecundùm Philoſophos ſunt præteritum, & futurum.*
2 *In quot partes dividatur tempus legale.*
3 *Qualiter intelligendum ſit tempus, vel tempora ſimpliciter prolata.*
4 *Dividuum tempus de ſex menſibus intelligitur.*
5 *Quot menſibus annus conſtet.*
6 *Quot dies annus contineat.*
7 *Annus dividitur in uſualem, legitimum, cæremonialem emergentem, & artificialem.*
8 *Si quis promiſit dare hoc anno, intelligitur de anno emergenti à die contractæ ſtipulationis.*
9 *Quando locantur bona, quæ fructus non reddunt quolibet anno naturali, ſed de biennio in biennium, talis annus accipitur pro ſpatio* 24. *menſium.*
10 *Interſtitia quomodo computentur.*
11 *Annus dicitur ab Annulo.*
12 *Quot diebus menſis conſtet, & n.*15. 16. 17. *&* 18.
13 *Currente anno biſſextili illud biduum pro uno die computatur, & quando id procedit.*
14 *Favore Eccleſiæ, & libertatis duo dies non cõputãtur, pro uno.*
19 *Bimeſtre quot dies contineat.*
20 *Dies, & nox qualiter intelligantur.*
21 *Septem hebdomadæ dies a ſeptem Planetis nomen ſumpſerunt.*
22 *Quonam ordine Planetæ affixi ſint firmamento.*
23 *Dies Solis apud nos Dominicus vocatur.*
24 *Dies Dominicus a reſurrectione Chriſti Domini dictus eſt.*
25 *Diem Dominicum loco Sabbati Eccleſia recepit.*
26 *Eccleſia retinuit nomen Sabbati in memoriam beneficii creationis.*
27 *Dies dividitur in naturalem, artificialem, & Eccleſiaſticum, & n.*30. 31. 32. 33. 37. *& ſeq.*
28 *Prima dies Adventus, & feria* 4. *cinerum currunt à media nocte præcedentium dierum.*
Menſis à media nocte ultimi diei menſis præcedẽtis incipit, ac in media nocte ultimi diei menſis ſubſequẽtis terminatur ib.
29 *Citatus pro certa die, quando teneatur comparere.*
34 *Ubi in diſpoſitione legis, vel hominis fit mentio de die, intelligitur de die naturali in favorabilibus, in odioſis verò de artificiali.*
35 *Factum de nocte propriè non dicitur factum de die.*
37 *An delictum commiſſum in Aurora, vel in crepuſculo, cenſeatur commiſſum de die vel de nocte.*
38 *Quomodo numererentur dies in indulgentiis, & obſervatione feſtorum.*
39 *Dies jejunii incipit à media nocte, & finitur ad aliam mediam noctem ſequentis Diei.*
40 *Horæ nomine quid intelligatur.*
41 *Momentum qualiter accipiatur.*
42 *Eodem momento dicitur fieri quod in continenti fit.*

CAPUT III.

De partibus temporis legalis.

PArtes temporis ſecundùm Philoſophos ſunt præteritum, & futurum: ipſum enim nunc, ſeu momentum temporis pars non eſt, ſicut nec punctum pars eſt lineæ; nam ita ſe habet nunc ad tempus, ſicut punctum ad lineam. 1

Quia verò legalibus diſpoſitionibus fit mentio non tantùm de tempore præterito, & futuro, ſed etiam de præſenti, *ut in l. eum, qui calendis,* §.1.*ubi Bart.& alii, ff.de verb.oblig. cum ſimilib.* ideo nos tempus in tres partes dividimus, præteritum videlicet, præſens, & futurum, quæ non ſolùm ad annum, ſed etiam ad menſes, dies horas, & momenta referri poſſunt, prout infra ſuo loco latiùs agemus. 2

Porrò tempus ſimpliciter prolatum, de anno intelligẽdum eſt, quemadmodum tempora in plurali numero, de biennio, & dividuum tempus, de ſex menſibus *ut inquit Bald.in l.uſura, C.de uſur.Tiraq.de Retr.lign.* §.1.*gl.*10.*n.*7. ubi etiam dicit, quod cùm annus omnes menſes ſimul concludat, cenſetur tempus omnibus rebus agendis aptum, & ſufficiens. 3 4

Annum autem priſcis illis temporibus Populi, ſeu gentes ſibi pro arbitrio conſtituerunt: nam Ægyptii Lunæ ſenio annum terminabant, Archades tribus menſibus, Iberi quatuor, Acarnanes ſex, Romani ab initio decem ſimiliter menſibus annum computaverunt, & alii aliter, *ut refert Plin.lib.*7.*Natur.Hiſt.c.*48.*Tiraq.de Retr.lign.*§.1.*gl.*10.*nu.*1. *Scac.de Judic. lib.*2.*c.*3.*nu.*297. *& ſeq.* nos verò anno ſolari utimur in duodecim menſes deinde diviſo à Numa Pompilio, *ut ex Macrob. obſervat Aym.Rival.tr.de Hiſtor.jur.civil. lib.*2.*n.*33. *quem refert Scac. loc.cit. n.*301. qui & naturalis dicitur, continetque 365. dies, & ferè ſex horas: tanto enim temporis intervallo Sol Zodiacum perluſtrat, *l.cùm hæres* §.*Sthicus ſi heredi, ff.de ſtat. lib.c.quadrageſima, & ibi gl.in ver.dies, de Conſecr.diſt.*5. *Arch. in c.ſi propter, n.*3.*de Reſcript. Mandoſ.in Annal.caſib. n.*1.*quos refert, & ſequitur Scac.d.lib.*2.*c.*3.*n.*296. quater autem ſex horæ ſingulis quaternis annis diem conſtituunt: Unde annus ille intercalaris, biſſextus, vel biſſextilis dicitur, *l.cùm biſſextus, ff.de verb.& rer.ſignif.c.quæſivit,* §.*Feſtum, extr.eod.tit.* 5 6

Item annus alius dicitur uſualis, qui incipit a prima die Januarii apud Latinos, alius dicitur legitimus, qui incipit ab Aprile in alium Aprilem apud Hæbreos, & Græcos: alius eſt cæremonialis, qui incipit de feſto in feſtũ apud omnes Gentes: alius eſt emergens, qui incipit ab ea die, in qua aliquid novi emergit: unde Græci per Olympiades annum ſupputabant: Romani olim ab Urbe condita: & nos ab Incarnatione, vel Nativitate Chriſti, *ut poſt Archid. in c.ſi propter, de Reſcript. in* 6.*et alios obſervat Scac.de Judic.d.lib.*2.*c.*3.*n.*361. *Mantic.de Tacit. et ambig.convent.lib.*14.*tit.*40.*num.*20. ubi dicit, quod ſi quis promiſit dare hoc anno, non intelligitur de anno currenti à Nativitate, vel Incarnatione, ſed de annò emergenti à die contractæ ſtipulationis: alius eſt artificialis, qui aliquando eſt plurium, aliquando pauciorum dierum, *ut notat Altograd. conſ.*20. *num.*1. ubi dicit, quod quando locantur bona, quæ fructus non reddunt quolibet anno naturali, ſed de biennio in biennium, ut oliva, aut de quinquennio in quinquennium, ut nemora, mentio anni tam 7 8 9

in con-

in conventione ſolvendi affictum, quàm etiam in pacto privationis ob non factam tempore debito ſolutionem, intelligitur de artificiali, non de naturali; Unde talis annus accipitur pro ſpatio 24. menſium, vel etiam plurium, *juxta textum in l. divortio, §. quod in anno, ubi Bart. & alii, ff. ſol. matrim.*

10 Ita etiam temporum interſtitia, quæ ex Concilio Tridentino ſervanda ſunt in ſuſcipiendis ordinibus, non ſunt mathematicè computanda ita, ut ordinandus nequeat ad ordines promoveri, niſi inter unum, & alterum ordinem traxerit moram 12. menſium completorum, ſed moraliter, & juxta ritum Eccleſiæ, videlicet ab una quadrageſima, à Pentecoſte ad Pentecoſtem &c. quamvis inter primam, & ſecundam Pentecoſtis ſolemnitatem nondum elapſi fuerint 12. menſes, *ut declaravit Xixtus V. & Sacra Cardinalium Congregatio, teſte Bonacin. de Sacrament. diſput. 8. qu. unic. punct. 5. num. 51.*

11 Dicitur verò annus, ab annulo, quia inſtar annuli in ſe redeat; Unde Virgilius *Georgic. lib. 2. in ſe*, inquit *ſua per veſtigia volvitur annus.*

12 Menſes fuiſſe ſingulos diviſos in dies à Numa Pompilio, refert *Macrob. apud Scac. de Jud. lib. 2. c. 3. n. 360.* quilibet verò menſis ſecundùm veritatem continet, 30. dies, & horas 10. cum dimidia: quia ſic computando 12. menſes conſtituunt

13 dies 365. & horas ſex, *ut obſervat idem Scac. loc. cit. n. 302.* ſed aliter apud nos menſes enumerantur: alii enim habent 30. alii 31. dies excepto menſe Februarii, qui habet 28. & currente anno biſſextili, 29. dies: *ut notatur in l. cùm biſſextus, ff. de verb. & rer. ſignif.* ubi etiam, quod illud biduum pro uno die habetur: quod intelligendum eſt in favorabilibus, non autem in odioſis, *arg. l. cùm hæres, §. Stichus, 2. ff. de ſtat. liber. gloſſ. in cap. quæſivit, ver. quaſi pro uno, in fine extr. eod. titul. de verbor. ſignif. Tiraquell. de Retract. lignag. §. 1. gloſſ. 10. numer. 123. Jordan. elucubr. diverſ. lib. 10. tit. 12. num. 40. Genuenſ. in tractat.*

14 *de Eccleſ. quæſt.* 512. ubi addit, quod Eccleſiæ favore non computantur duo dies, pro uno, quemadmodum nec computantur pro uno favore libertatis, *l. 4. §. Stichus, ff. de ſtat. liber.*

15 Quamvis autem hæc vera ſint, diſſenſio tamen eſt apud Doctores, quot diebus menſis ſecundùm leges conſtare debeat: alii enim ſentiunt, menſem conſtare 30. diebus, *ita Jo. Andr. in c. quàm ſit, de elect. in 6. Dec. in l. ubi lex, ff. de Regul. Jur. Alexan. conſil. 114. col. fin. vol. 5. Tiraquell. in leg. ſi unquam, in ver. ſuſceperit filios, num. 169. C. de Revoc. donat. & alii apud Luc. Pæt. in Prax. lib. 5. c. 12. n. 8.* ubi dicit menſes, qui dantur a ſtatuto Urbis ad proſequendam appellationem, triginta dierum intelligendos eſſe, *ut declaravit ejuſdem Urbis Statutum, lib. 1. c. 197. verſ. menſes*, quemadmodum computantur etiam ſex menſes, qui ab eodem ſtatuto dantur debitori ad reluendum bona creditori in ſolutum data, *ut d. idem Luc. Pæt. lib. 8. c. 2. n. 53.*

16 Alii verò aſſerunt, quod in menſibus fieri debeat computatio prout currunt, *ita gl. in d. cap. quàm ſit, ver. menſem, de elect. in 6. Aret. in §. præterea, n. 2. Inſtit. Quib. non eſt permiſſ. & c. Scac. de Judic. lib. 2. cap. 3. num. 359.* ubi, quod menſis terminatur eadem die menſis ſequentis, *Sanch. de matr. lib. 2. diſp. 24. n. 15. & ſeq. Garz, de benef. p. 10. c. 2. nu. 42. Gonz. ad Reg. 8. Cancell. gl. 11. n. 7. & alii apud Jordan. Elucubr. diverſ. lib. 10. tit. 12. n. 30.* ubi dicit, quod ſi beneficium vacet v. gr. ſexta die Martii, ſemeſtre, quod datur ad illud conferendum, complebitur quinta die Septembris, *latè Menoch. de Arbitr. Jud. lib. 2. caſ. 50. num. 21. & 22.* ubi, quod menſis aliquando habet 30. aliquando 31. dies habita relatione ad menſem, in quo incipit dilatio conceſſa.

17 Alii has opiniones conciliare conantur, aſſerentes, quod ſi a lege, conſtitutione, vel ab homine ſtatutum fuerit, & expreſsè diſpoſitum, a quonam tempore menſis inchoari debeat, tunc menſis computandus eſt, prout currit, ità, ut ſi incipiat die decima Januarii, terminetur die 10. Februarii, & ſi incipiat die 10. Februarii, compleatur die 10. Martii ſubſequentis; ſi verò id diſpoſitum, ac determinatum non reperiatur, tunc quilibet menſis debeat eſſe 30. dierum, *ita Alex. in l. de diviſione, n. 4. ff. ſolut. matrim. Rocch. de Curt. de jurepatr. in ver. honorificum, quæſt. 52. n. 85. & alii, quos refert, & ſequitur Cenc. de Cenſib. p. 2. c. 2. q. 1. art. 2. num. 24. latè Altograd. conſ. 29. num. 10. & ſeq.*

18 Ego ſentio, ità prædictas opiniones conciliari poſſe, ut prima procedat in menſibus utilibus, in quibus non ſunt limitati dies, cùm unus menſis utilis poſſit quandoque occupare tres continuos: non enim reperitur, quod menſis Maii habeat 31. dies utiles, vel menſis Junii 30. utiles; & ideò hujuſmodi menſes intelliguntur de 30. diebus, *ut rectè ratiocinatur Alexand. conſil. 114. num. 11. & ſeq. lib. 5. quem ſequitur Dec. in leg. ubi lex, num. 2. ff. de Reg. Iur.* ſecunda verò opinio procedat in menſibus continuis, qui habent metam limitatam, & pro majori parte habent 31. dies, & quidam 30. & in iſtis fieri debet computatio prout menſes currunt, *ut probatur ex d. l. ubi lex, ff. de reg. Jur.* ubi bimeſtre 61. dies continet: ex quo textu facilè intelligimus, in menſibus continuis communem curſum ſpectandum eſſe, *ut rectè obſervat Menoch. d. caſ. 50. n. 20.* 19

Dies nihil aliud eſt, niſi præſentia Solis ſuper terram, ſicut nox eſt Solis privatio, *c. ſi perfodiens, de Homic. l. hæc verba, 124. ff. de verb. & rer. ſignif. Bart. in leg. 1. §. hoc autem, n. 2. ff. ad Syllan. Bald. in l. unic. C. de emend. Juſtin. C. Dec. in c. conſuluit, n. 41. de off. deleg. Tiraquell. de Retract. lign. §. 1. gloſ. 11. num. 16. Joannes Bona de Divina Pſalmodia, c. 3. §. 1. n. 1.* 20

Septem verò hebdomadæ dies à ſeptem Planetis nomen ſuſceperunt; primum enim diem à Sole appellaverunt Antiqui: ſecundùm à Luna: tertium à Stella Martis: quartum à Stella Mercurii: quintum à Stella Jovis, ſextum à Stella Veneris, ſeptimum à Stella Saturni; quamvis Planetæ hujuſmodi alio ordine affixi ſint firmamento: ex his enim Saturnus ſummum locum obtinet, proximum Juppiter, tertium Mars, quem deinde Sol ordine ſubſequitur, Solem Venus: ſub Venere Mercurius ſitus eſt; Luna ultimum, terriſque citimum, ideoque minimum orbem poſſidet; Nos verò diem Solis, Dominicum vocamus, & diem Saturni, Sabbatum *gl. in l. omnes* 23 *judices, ver. die Solis, C. de fer. Scac. d. l. 2. c. 3. n. 315.* dies autem 24 Dominicus à reſurrectione D. N. Jeſu Chriſti dictus eſt, quem Eccleſia loco Sabbati mox Apoſtolorum tempore recepit, 25 & hactenus ſtudiosè ſervavit, *de quo vide Lay. in Theol. Mor.* 26 *l. 4. t. 7. de feſt. obſer. c. 1. n. 1.* ubi etiam dicit, quod retinuit Eccleſia nomen Sabbati in memoriam beneficii creationis. 21 22

Dies autem alius eſt naturalis, ſeu vulgaris, alius artificalis, ſeu civilis: alius Eccleſiaſticus, naturalis in ſe etiam noctes comprehendens, expletur ſpatio 24. horarum, toto anno æqualium: incipitque ſecundùm morem Romanum à media nocte, & ſequentis noctis media parte finitur, *l. more Romano, ubi gl. et DD. ff. de fer. Dec. in c. conſuluit, n. 40. de off. deleg. Ric. in prax. for. Eccl. p. 4. ref. 568.* ubi dicit, quod prima dies adventus, & feria quarta cinerum, ex qua incipit matrimoniorum celebrandorum prohibitio, currunt à media nocte præcedentium dierum; idemque dicendum de menſe, qui ſimiliter à media nocte ultimi diei menſis præcedentis incipit, ac in media nocte ultimi menſis ſubſequentis terminatur, *Gonz. ad Reg. 8. Cancell. gl. 11. n. 9. et 10. Jordan. Elucubr. diverſ. lib. 10. tit. 12. n. 43. & ſeq.* ubi, quod menſes de quibus fit mentio, *in d. Reg. 8. Cancellar.* ſimiliter incipiunt à media nocte labentis menſis, & durant uſque ad mediam noctem ſubſequentis. 27 28

Ex quo infert *Surd. conſ. 558. n. 9. lib. 4. et alii apud Grat. diſcep. for. c. 972. n. 5.* quod citatus pro certa die, poteſt comparere media nocte ejus diei; contrarium tamen eſt verius: tunc 29 enim citatus tenetur comparere ea hora, qua Judex pro tribunali ſedere, & jus reddere ſolet, *juxta text. in c. conſuluit, ibi, ea hora, qua congruè poſſit procedere, ubi DD. de off. deleg.*

Aliter tamen ſecundùm alias nationes dies naturalis numeratur: nam Babylonii, Perſæ, & Noribergenſes à Solis exortu ad exortum ejuſdem Aſtri diem ſtatuerunt: Athenienſes, Sileſii, Bohemi, Auſtriaci, & Marcomani ab occaſu ad occaſum: Arabes, Umbri, Hetruſci, Ægypti, Galli, Hiſpani, & magna pars Germaniæ a meridie ad meridiem, *ut referunt Var. in lib. rer. human. Aul. Gell. in Noctibus Attic. lib. 3. c. 2. Bed. in lib. de Ration. temp. c. 2. & de Natur. rer. c. 5. & alii apud Tiraq. de Retract. lign. §. 1. gl. 11. n. 1. Jo: Bona de Divina Pſalmod. c. 3. §. 1. n. 3.* 30

Dies artificialis, ſeu civilis, quatenus a nocte diſtinguitur, 12. horas continet, & ab ortu Solis uſq; in occaſum numeratur, *ut tradunt gl. & DD. in d. l. more Romano, Jo: Bona loco cit. d. c. 3. §. 1. n. 2. Dec. in d. c. conſuluit, n. 36. de off. deleg.* Quare pro temporum varietate hujuſmodi dies varii, & inæquales ſunt æſtate quidem majores, hyeme verò minores; in utroque verò æquinoctio æquales horis noſtratibus diei naturalis, *ut obſervat etiam Laym. in Theol. mor. lib. 4. tr. 1. c. 3. n. 1.* ubi etiam dicit quod de die artificiali intelligenda ſunt verba Chriſti Domini, *apud Io. c. 11. nonne duodecim ſunt horæ diei.* 31

Dicitur verò dies artificialis; non quòd in hominis artificio conſiſtat, ſed quia artificio juris applicatur ad actus hominum, ubicunque jus diſtinguit inter diem, & noctem, *ut inquit Bald. in d. l. more Romano, ſub n. 2.* unde poteſt per ſtatuta locorum aliter præſcribi, augeri, vel minui, ut ſcilicet dies cenſeatur eſſe uſque ad primum, vel ſecundum ſonum campanæ, *vide Tiraq. d. §. 1. gl. 11. n. 4.* 32

Item dies artificialis eſt duplex: alius uniformis, alius difformis, ſeu emergens: uniformis ſemper incipit ab aurora, & durat uſque ad crepuſculum noctis; alius eſt difformis, qui poteſt incipere in qualibet parte diei, & in eadem parte 33

ſequentis diei finitur; expletur enim 24. horis, quemadmodum dies naturales: diciturque emergens, quia quandoque in veſperis, quandoque in meridie &c. *ut d. idem Bald. in d. l. more Romano, n. 3. Scac. de Jud. lib. 2. c. 3. n. 313.* ſubdens, *n. 314.* quod hìc dies emergens, *ſecundùm Paul. de Caſtr. & Jaſ. in d. l. more Romano*, vocatur legalis, & currit de momento in momentum: *Tiraq. loc. cit. d. §. 1. gl. 11. n. 6.* ubi dicit, quòd ſi hac hora, quæcunq; ea ſit, promittas aliquid facere intrà unum diem, is quidem dies deſinit die ſubſequente eadem illa hora.

34 Notandum tamen eſt, quod ubi in diſpoſitione legis, vel hominis fit mentio de die, in favorabilibus intelligitur de die naturali: in odioſis verò, & pœnalibus intelligitur de artificiali, non de naturali: Unde ſi ſtatutum puniat graviùs delinquentem in die S. Laurentii, hujuſmodi pœna non haberet locum contra delinquentem in nocte præcedente, vel ſubſequente dictam feſtivitatem, *Scac. ubi ſupra n. 357. ubi cit at feud. de Sen. conſ. 44. Paul. de Caſtr. in d. l. more Romano*

35 *num. 4. & ibidem Jaſ. n. 6. ff. de fer.* quia factum de nocte, propriè non dicitur factum de die, *ut not. Dec. in d. c. conſuluit, n. 39. Gratian. diſcept. for. c. 972. n. 10. & ſeq.*

36 An verò delictum commiſſum in aurora, vel in crepuſculo, cenſeatur commiſſum de die, vel de nocte? Reſpond. quod relinquitur arbitrio Judicis, qui conſiderabit, an fuerit tanta claritas, ut attribuendum ſit diei; an verò tanta obſcuritas, ut ſit attribuendum nocti, *ut ſentiunt Canoniſtæ communiter teſte Clar. in Pract. crim. §. fin. q. 82. ſtatut. 9. verſ. quæro quomodo, & ita tenent alii apud Scac. de jud. l. 2. cap. 3. n. 349. Viv. opin. 950. num. 17.*

37 Dies verò Eccleſiaſticus eſt tempus ab Eccleſia certis actibus præfinitum: hic autem dies à Veſpera uſque ad Veſperam regulariter ſumitur, & numeratur, *c. 1. de Conſecr. diſt. 3. Scac. de jud. d. lib. 2. c. 3. n. 307. Marcheſ. de Commiſſ. p. 2. c. 7. §. 4. n. 19.*

38 Unde ita numeratur dies in indulgentiis, *clem. 1. in fin. de Reliq. & ven. Sanct.* & quoad obſervationem dierum feſtorum, *eſt textus in c. 1. extr. de fer.* ubi omnes dies Dominici à Veſpera in Veſperam cum omni veneratione obſervari debent: quod tamen limitatur in iis locis, ubi aliter de conſuetudine obſervatur, *c. 2. eod. tit.* ubi feſtorum principium, & finis juxta eorum qualitatem, & diverſarum regionum conſuetudinem debet attendi, *Tiraq. d. §. 1. gl. 11. n. 13. in fin. Scac. d. lib. 2. c. 3. n. 307.* Unde in Europa obſervatio feſtorum obligat à media nocte uſque ad alteram mediam noctem, *ut obſervat etiam Abb. in c. 1. de fer. Azo. tom. 2. lib. 1. c. 26. q. 12. & alii quos refert, & ſequitur Laym. lib. 4. tr. 7. c. 2. n. 1.* ſubdens, quod ubi conſuetudo viget feſta inchoandi à veſpera præcedentis diei, poſt veſperam diei ſequentis licitum erit ſervilia opera

39 exercere, *Bonac. de legib. diſp. 5. q. un. punct. 1. n. 7.* idemque dicendum de die jejunii, qui ſimiliter incipit à media nocte, & finitur ad aliam mediam noctem ſequentis diei, *gl. in c. 1. ver. uſque ad Veſperam, de conſecr. diſt. 3. Felin. in c. conſuluit, ſub n. 6. de offic. & pot. jud. deleg. quem refert Scac. loc. cit. d. c. 3. num. 319. & 320. Joannes Bona de Divina Pſalmodia, dict. cap. 3. §. 2. num. 3. Bonac. ubi ſup.*

40 Hora verò nihil aliud eſt, quàm ſpatia quædam æqualia, in quæ dies dividuntur; dictæ autem ſunt horæ à Sole, quem Ægyptii Horum vocabant; unde enim horæ ab Ovid. Solis miniſtræ finguntur, *prout refert Joannes Bona de Divina Pſalmodia dict. c. 3. §. 2. in princ.*

41 Momentum autem hìc accipitur pro qualicunque temporis ſpatio, *de quo vide gloſ. fin. in l. cum bis ſextus, ff. de verb. & rer. ſignif.* ubi dicit, quod 10. momenta faciunt punctum, & duo puncta faciunt dimidiam horam, *& in l. 2. ver. momento, C. Quæ ſit long. conſuetud. Contard. in l. unic. C. ſi de moment. poſſeſſ. fuer. appell. in Rubr. n. 3. & in oppoſit. 6. §. nota 1. n. 3. & in*

42 *limit. n. 12.* ubi dicit, quod eodem momento dicitur fieri quod in continenti fit, *per l. ſi cùm duas, ubi gloſſ. ff. commun. præd.*

SUMMARIUM.

1 *Tempus a jure non præfinitum intelligitur arbitrio Judicis.*
2 *Tempus ad moram purgandam eſt Judici arbitrarium.*
3 *Ea, quæ ſtatim fieri debent, Judicis arbitrio relinquuntur.*
4 *Tempus condemnatis conceſſum ad ſolvendum, Judicis arbitrio ſtatuitur: declaratur n. 5.*
6 *In perſonalibus actionibus quatuor menſium ſpatium condemnatis conceditur.*
7 *Judicis arbitrio relinquitur, quando fidejuſſor dicatur diù ſtetiſſe in obligatione.*
8 *Verba indeterminata referuntur ad quodcumque tempus.*
9 *Fideicommiſſaria ſubſtitutio fœminarum facta deficientibus maſculis, non reſtricta ad certum tempus, locum habet quocumque tempore maſculi deficiant.*
10 *Tempus indefinitè prolatum ab homine, decennio terminatur.*

CAPUT IV.

Quomodo intelligendum ſit tempus a jure non præfinitum.

TEmpus a jure non præfinitum eſſe intelligendum de duobus menſibus, tradit *Bart. in l. qui Romæ, §. cohæredes, n. 2. ff. de verb. oblig. Roman. conſ. 27. & conſ. 182. in fin. Brun. conſ. 81. n. 2. quos refert, & ſequitur Cacheran. dec. 173. n. 12.* ſed verior eſt eorum ſententia qui aſſerunt, id in Judicis arbitrio poſitum eſſe, *& ita tenent DD. communiter teſte Menoch. de Arbitr. Judic. lib. 2. caſ. 6. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod Judex arbitrari debet juxta perſonarum, rei, operis, & ſimilium qualitatem. 1

Unde tempus ad moram purgandam Judici arbitrarium eſſe, dixit *idem Bart. in l. ſi inſulam, n. 3. ff. de verb. oblig. & prob. textus in l. ſi ita quis, 135. §. Seja, in fin. ff. eodem,* & ea, quæ incontinenti, ſeu ſtatim fieri debent, Judicis arbitrio ſimiliter relinquuntur, *latè Menoch. loc. cit. caſ. 7. & ſeq.* idem dicendum de tempore conceſſo condemnatis ad ſolvendum: hoc enim Judicis arbitrio ſtatuitur, *ſecundùm Alex. in l. debitoribus, n. 19. ff. de re jud.* quod intellige in realibus actionibus, *juxta tex. in §. 2. inſt. de offic. Jud.* nam in perſonalibus quatuor menſium ſpatium condemnatis conceditur, *l. 3. C. de uſur. rei judic. gloſ. in l. ult. ver. ſtatutum ſpatium, C. de execut. rei judic. Boer. q. 45. & alii apud Menoch. de Arbitr. Judic. lib. 2. caſ. 28.* 2 3 4 5 6

Ità etiam Judicis arbitrio relinquitur, quando fidejuſſor dicatur diù ſtetiſſe in obligatione, ut petere poſſit, ſe eo nexu liberari, *juxta l. Lucius Titius, ff. Mand. & c. ult. & ibi gloſs. in ver. ſi diù, de ſolut.* ut infra fuſiùs agemus. 7

Notandum tamen eſt, quod verba indeterminata, ſeu non reſtricta ad aliquod tempus, ſunt referenda ad quodcumque tempus, *Alex. conſ. 101. n. 13. vol. 7. Peregr. de fideicomm. art. 29. n. 9. & ſeq.* & ideò fideicommiſſaria ſubſtitutio fœminarum facta deficientibus maſculis, non reſtricta ad certum tempus, ſeu indeterminata, habet locum quocumque tempore, & quocunque caſu maſculi deficiant, *Alex. conſ. 101. n. 13. lib. 7. Gabr. de fideicom. concl. 7. n. 8. Dec. conſ. 583. n. 3. & 4. & conſ. 594. n. 5. & 6. & conſ. 636. n. 6. Surd. conſ. 110. n. 10. Mantic. de conject. & c. lib. 11. tit. 6. n. 6. & alii apud Burat. dec. 689. n. 1.* 8 9

Notandum 2. quod tempus indefinitè prolatum ab homine, decennio terminatur, putà ſi Judex aliquem damnaverit ad tempus, *l. ſine præfinito, ff. de Pæn.* idemque dicendum eſt in contractibus, *ut ait Jaſ. in l. ità ſtipulatus, num. 2. ff. de verb. oblig. Mantic. de Tacit. lib. 3. tit. 15. n. 80.* ubi dicit, quod ſi in inſtrumento feudi, vel emphyteuſis dicatur, ad tempus, nec exprimatur certum tempus, intelligitur de decennio. 10

SUMMARIUM.

1 *Permiſſum ad tempus cenſetur prohibitum poſt tempus.*
2 *Licentia ad tempus conceſſa, viribus caret lapſo tempore.*
3 *Ordinarius facultatem habens diſpenſandi una, vel altera vice, non poteſt plures iteratis vicibus diſpenſare.*
Facultas transferendi penſiones intelligitur de prima vice, ibidem.
An, & quando elapſo termino ad redimendum poſſit venditor rem venditam redimere, ibid.
4 *Prohibitum ad tempus, cenſetur permiſſum poſt illud tempus, declaratur n. 7.*
5 *Fideicommiſſum limitatum intrà certum tempus, ultra illud non protenditur.*
6 *Prohibitus poſtulare ad quinquennium, eo elapſo poteſt poſtulare.*
8 *Teſtator prohibens alienationem uſque ad certum tempus, non cenſetur dediſſe facultatem alienandi eo tempore elapſo, quando conſtat de claro fideicommiſſo.*
9 *Si teſtator in alienatione facienda requiſiverit alicujus conſenſum, non poterit inſtitutus liberè alienare defuncto eo, cujus conſenſus requirebatur.*

CAPUT V.

An præmiſſum ad tempus cenſeatur prohibitum poſt tempus.

REſp. affirmativè, *leg. ſi unus, §. ſi cum reo, ff. de Pact. Bertaz. clauſ. 15. gloſs. 2. num. 21. Surd. dec. 203. n. 3. Tiraq. de retract. conven. §. 1. gl. 2. num. 46. Cacher. dec. 85. num. 13. & alii apud Grat. diſcep. for. c. 755. n. 31.* Unde licentia ad tempus conceſſa, viribus caret lapſo tempore, *Surd. dec. 204. n. 1.* 1 2

& ſeq.

3 *& ſeq. Giovagnon. conſ.* 71. *num.* 6. *& ſeq. lib.* 1. quemadmodum, ſi ordinarius facultatem habeat diſpenſandi pro una, vel altera vice, non poteſt pluries iteratis vicibus diſpenſare, *arg. l. boves*, §. *hoc ſermone, ff. de verb. ſignif. gl. in c. fin. ver. antiqui*, 33. *q.* 2. *& in c. ſi autem, ver. niſi*, 36. *q.* 2. *Ciarl. contr. for. lib.* 2. *c.* 211. *n.* 55. *& ſeq.* ubi dicit, quod affirmativa limitata ad tempus, inducit negationem poſt illud.

Item facultas transferendi penſiones, intelligitur de prima vice tantùm, niſi aliud exprimatur, *Rot. in Oxomen. penſionis* 20. *Maii* 1598. *coram Litta*; & facultas retinendi penſionem non obſtante matrimonio per penſionarium contracto, intelligitur ſimiliter de primo, *Rota in Palentina penſionis* 21. *Nov.* 1596. *coram Blanchetto, prout, refert Gonzal. ad regul.* 8. *Cancel. gl.* 11. *n.* 82. *& 83.*

Ita etiam, elapſo tempore ad redimendum, nulla datur facultas venditori rem venditam redimendi: niſi fortè pretium eſſet injuſtum, *Tiraq. de Retr. convent.* §. 1. *gl.* 2. *n.* 46. *Surd. deciſ.* 34. *in fin. Bellon. de Poteſt. eor. quę fiunt contin. lib.* 1. *c.* 48. *n.* 2.

4 E contra verò prohibitum ad tempus, cenſetur permiſſum poſt illud tempus, *l. pater filium*, §. *fundum, ubi Bart. ff. de leg.* 3.

5 unde fideicommiſſum limitatum intra certum tempus, ultra illud non protenditur, *juxta communem DD. ſententiam*; Quare ſi dictum fuerit, ſi hæres meus intra 25. ætatis ſuæ annum deceſſerit, ſubſtituo Cajum, decedente eo poſt annum 25. fideicommiſſum expiraret, *l. ſi ità quis, ff. de vulg. & pupil. ſubſtit. Soc. conſ.* 76. *col.* 3. *vol.* 3. *Pariſ. conſ.* 14. *n.* 12. *lib.* 2. *quos re-*

6 *fert, & ſequitur Peregr. de fideicom. art.* 52. *n.* 3. Hinc etiam prohibitus poſtulare ad quinque annos, finito quinquennio poterit poſtulare, *l. Imperator ff. de Poſtul.*

7 Hoc tamen procedit, quando adeſſet ſola prohibitio hominis; ſecus ſi concurret duplex prohibitio, hominis expreſſa, & legis tacita, quæ ex fideicommiſſo reſultat, *l. fin.* §. *fin*

8 *autem ſub conditione, C. comm. de legat.* & ideò teſtator prohibens alienationem uſque ad certum tempus, non cenſetur in tali caſu dediſſe facultatem alienandi eo tempore elapſo, quando conſtat de claro fideicommiſſo, *latè Bellon. loco cit. d. lib.* 1. *c.* 48. *n.* 6. *& ſeq. Gratian. diſcep. for. c.* 69. *n.* 5. *ubi citat Surd. conſ.* 294. *n.* 29. *Rot. in Bonon. fide icommiſſi* 14. *Martii* 1586. *coram Rubeo. & in cauſa Montis Faliſci, fideicommiſſi* 10. *Nov.* 1602. *cor. Pamphilio, & in Romana fideicommiſſi de Cenciis* 17. *Novembris* 1597. *coram Seraphino, & hæc eſt magis communis opinio:* quia prohibitio alienandi eſt ordinata ad utilitatem ſubſtitutorum, ut bona conſerventur; unde non eſt capienda conjectura, ut poſt tempus teſtator voluerit permittere alienationem in interitum fideicommiſſi, *l. legata inutiliter, ff. de*

9 *leg.* 1. idemque dicendum, ſi Teſtator in alienatione facienda requiſiverit alicujus conſenſum: nõ enim poterit inſtitutus in tali caſu liberè alienare defuncto eo, cujus conſenſus requirebatur, *Cephal. conſ.* 153. *n.* 42. *& ſeq. lib.* 2. *Peregr. de fideicom. art.* 40. *n.* 63. *& 65.* ubi dicit, quod tunc ceſſaret quidem expreſſa prohibitio, non tamen tacita legalis, quæ remanet ad favorem ſubſtitutorum, *Caſtr. conſ.* 263. *n.* 3. *lib.* 2. *Dec. conſ.* 384. *col.* 1. *& 3. Gab. conſ.* 123. *n.* 41. *lib.* 1. *Soc. Jun. conſ.* 130. *n.* 6. *& ſeq. lib.* 1. *Gratian. d. c.* 69. *n.* 3. *& ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *Circa qualitates intrinſecas præſumptio ex præterito tempore trahitur ad præſens.*
2 *Quilibet præſumitur bonus, niſi probetur malus, & quando id procedat.*
Optimus, vel omni exceptione major nemo præſumitur, ibid.
3 *Semel malus præſumitur etiam nunc malus.*
4 *Emendatio per ſpatium trium annorum in criminoſo præſumitur.*
5 *Exceptio contra teſtem probari debet de tempore depoſitionis.*
6 *Crimen ad excludendum teſtem debet eſſe manifeſtum, & notorium, vel per ſententiam.*
7 *In dubio quilibet præſumitur idoneus quoad bonitatem, puritatem, & alias qualitates intrinſecas.*
Nobilitas an, & quando præſumatur, ibid.
8 *Circa qualitates, extrinſecas ex ſtatu præterito non præſumitur præſens.*
9 *Tam paupertas, quàm divitiæ in caſu contingenti probari debent.*
10 *Approbator fidejuſſoris tenetur probare, fidejuſſorem fuiſſe tempore approbationis idoneum.*
11 *Si fidejuſſor receptus, facultatibus poſtea lapſus ſit, id approbatori imputari non debet.*
12 *In quo ſtatu quis hodie reperitur, præſumitur in eo fuiſſe in præteritum.*
13 *Qui hodie eſt pauper, præſumitur fuiſſe ſemper pauper.*
14 *Pupillus tenetur probare, debitores fuiſſe idoneos tempore adminiſtrationis, & ſuſceptæ tutelæ, ut periculum pertineat ad Tutorem.*
15 *Requiritur diſſoluta negligentia, ut Tutor teneatur de non exactis.*
16 *Circa qualitates mixtas, qualis eſt ſcientia, prudentia &c. nemo præſumitur idoneus, niſi probetur.*
17 *Semel approbatus pro idoneo præſumitur etiam nunc idoneus, fallit num.* 20.
18 *Admiſſus ad ſacros ordines præſumitur idoneus ad beneficia ſimplicia in poſterum obtinenda.*
19 *In Curia ſemel examinatus, & approbatus ad beneficium ſimplex, Canonicatum, vel dignitatem, non amplius examinatur ad ſimile: fallit n. ſeq.*
20 *Qui aliàs approbatus fuit ad beneficium parochiale, ſi ad aliud ſimile cõcurrat, debet iterũ examinari, & approbari.*
21 *Qui nunc idoneus eſt, non præſumitur talis fuiſſe in præteritũ.*
22 *Ex poſſeſſione de præterito præſumitur poſſeſſio de præſenti: fallit num.* 26.
23 *Ex poſſeſſione præſentis temporis non præſumitur poſſeſſio temporis præteriti.*
24 *Ex poſſeſſione præteriti, & præſentis temporis præſumitur poſſeſſio medii temporis.*
25 *Probatis extremis media præſumuntur.*

CAPUT VI.

An præſumptio ex uno tempore trahatur ad aliud.

PRo faciliori intelligentia notandum eſt quod aliæ ſunt qualitates intrinſecæ, aliæ extrinſecæ, aliæ mixtæ, hoc eſt partim intrinſecæ, & partim extrinſecæ, his præmiſſis

Dico 1. quod circa qualitates intrinſecas, quales ſunt mo- 1
res, præſumptio ex præterito trahitur ad præſens, *l. non omnes* §.
à barbaris, ff. de re milit. ubi ſi quis ante bonus exiſtimatus fuit
nunc etiam bonus præſumitur: atq; hęc præſumptio dicitur
juris, & naturæ, quia quilibet præſumitur bonus, niſi probetur 2
malus, *juxta l. omnimodo, C. de inoff. teſt.* non tamẽ præſumeretur optimus, aut omni exceptione major, *Maſcard. de Prob. vol.* 1. *concl.* 222. *n.* 1. *&* 14. ubi dicit, quod ſi ſtatuto caveatur, ut ad probationem alicujus negotii teſtes debeant eſſe optimæ conditionis, vel omni exceptione majores, tunc iſta qualitas probari debet, *Alciat. de præſump. reg* 3. *præſump.* 2. *n.* 9. *&* 10. *ubi citat. Ang. in l.* 2. §. *diem, ff. Quemadm. teſt. aper. Alex. conſil.* 82. *n.* 3. *vol.* 1. *& alios.* Subdit tamen *idem Alciat. loc. cit. n.* 11. quod ſi pars non articulaverit, neque probaverit hujuſmodi qualitatem, poſſet Judex ex officio recipere informationem, quas redigere debet in actis: nam aliàs teneretur in ſyndicatu, *per doctrinam Bart. in l. Lucius, ff. de His, qui not. infam.*

Notandum eſt etiam, quod in præjudicium tertii talis præſumptio bonitatis non attenditur, *ut d. gl. in c. ſicut, de ſent. excom. Dec. in c. prudentiam, n.* 92. *& ſeq. de offic. deleg. Alciat. loco cit. n.* 6. ubi addit, quod quando agitur de aliquo promovendo, tunc lex non eſt contenta ſola præſumptione, ſed ulteriùs requirit aliquas informationes ſuper bonitate vitæ promovendi *ſecundùm Card. in clem.* 1. *de conceſſ. Præb.*

E contra ſemel malus præſumitur etiam nunc malus, *c. ſe-* 3
mel malus, de reg. jur. in 6. quia tunc accidens naturæ contrarium removet effectum præſumptionis naturę; & ideo ex tempore huiuſmodi accidentis ſemper judicari debet tanquam conſtitutus in quaſi poſſeſſione malitiæ, *ut inquit Dinus* 4
ibid. n. 3. *Alciat. reg.* 3. *præſumpt.* 2. *n.* 7. niſi emendatio poſtea ſequuta ſit, quæ per ſpatium trium annorum in criminoſo præſumitur, *Maſcard. de probat. d. concl.* 222. *n.* 12. *verſ. ſublimita &c. & n.* 22. *vol.* 1. *Barboſ. in c. teſtimonium, de teſtib. Alex. conſ.* 149. *n.* 5. *lib.* 5. ubi dicit, quod in civilibus, dato quod convinceretur teſtis de aliquo crimine, non tamen notorio, ſeu manifeſto, præſumitur in dubio emendatus, niſi aliud probetur, 5
unde exceptio contra teſtem probari debet de tempore depoſitionis, ſecundùm quod inhabilitas conſideratur, *Bart. in l.* 3. §. *duæ, n.* 6. *ff. de Carbon. edict. Gratian. diſcep. for. c.* 469. *n.* 19. *& ſeq.* ubi etiam, quod crimen ad excludendum teſtem debet 6
eſſe manifeſtum, & notorium, vel per ſententiam.

In dubio autem quilibet præſumitur idoneus quoad boni- 7
tatem, puritatem, & alias qualitates intrinſecas *c. dudum, ubi Doctores, extra de Præſump.* Nobilitas verò non præſumitur, quia hæc qualitas paucis ineſt, *Bald. in l. non ignorat, C. qui accuſar. non poſſ. & in l. in action.* §. *planè ff. de In lit. jur. Tiraq. in tract. de Nobil. c.* 10. *n.* 13. *Rip. lib.* 2. *reſponſ. c.* 26. *n.* 2. *Caſſan. conſ.* 64. *n.* 9. *Curt. Jun. conſ.* 197. *n.* 35. *Roland. conſ.* 67. *n.* 26. *lib.* 3. *& alii apud Menoch. lib.* 6. *præſumpt.* 60. ubi declarat, hoc non procedere in eo, qui habet qualitatem inhærentem, ex qua inſurgit nobilitas, ut ſi habeat Ducatum, Marchionatum, Comitatum, vel aliam ſimilem dignitatem.

Dico 2. quod circa qualitates extrinſecas, quàlis eſt pau- 8

pertas, divitiæ, & ſimiles, ex ſtatu præterito non præſumitur præſens, cùm ſtatus facilè varietur; & ideò tam pauper-
9 tas, quàm divitiæ in caſu contingenti probari debent, *juxta gl. communiter receptam in l. ſi vero §. qui pro rei qualitate, ff. Qui ſatisd. cog. Alciat. in Reg. 3. præſumpt. 3. num. 5. Maſcard. de Probat. d. concl. 222. n. 17.*

10 Hinc infertur, quod is, qui fidejuſſorem aliquem approbavit, tenetur probare, fidejuſſorem fuiſſe tempore approbationis idoneum, *Odofred. in l. cùm oſtendimus, §. fidejuſſores, ff. de fiedjuſſ. tut. Cephal. conſ. 437. num. 54. Vermigl. conſ.*
11 *crim. 405.* ubi etiam dicit, quod ſi fidejuſſor receptus, poſtea facultatibus lapſus ſit, id approbatori imputandum non eſt, *juxta l. 1. §. 1. poſt med. verſ. quod ſi ſatis exegit, ff. de magiſtrat. conven.*

12 Verùm ex ſtatu preſenti præſumitur in præteritum; in quo enim ſtatu quis hodiè reperitur, præſumitur in eo fuiſſe, niſi contrarium probetur, *l. ex perſona, ubi Paul. de Caſtr. C.*
13 *de Prob.* & ideò qui hodiè eſt pauper, præſumitur fuiſſe ſemper pauper *Cancer. var. reſ. p. 1. c. 7. num. 45. Grat. diſcept. forenſ. c. 125. num. 31.*

Ex quo infertur, quod ſi debitores ſint non ſolvendo tempore, quo tutor officium depoſuit, præſumitur, eos fuiſſe
14 tales tempore ſuſceptæ tutelæ; unde tenetur pupillus probare, illos fuiſſe idoneos tempore adminiſtrationis, & ſuſcepti officii, ut periculum pertineat ad Tutorem, *gl. in l. 2. ver. ſuſceptæ C. Arbit. tut. Imol. conſ. 75. n. 2. Fulgoſ. conſ. 25. n. 6. quos refert, & ſequitur Gratian.* qui loquitur etiam in quolibet alio Adminiſtratore, *diſcept. for. c. 125. n. 1. & ſeq.* ubi etiam dicit,
15 quod requiritur diſſoluta negligentia, ut Tutor teneatur de non exactis.

16 Dico 3. quod circa qualitates mixtas, qualis eſt ſcientia, prudentia, & ſimiles, quæ longo labore, longaque experientia acquiruntur nemo præſumitur idoneus, niſi probetur, *gl. in l. 2. ff. de Prob. Alciat. loco cit. Gratian. d. c. 125. nu. 28. & tradunt Doctores communiter in d. c. dudum, de Præſumpt.* probari autem debet ex actuali examine, non autem per teſtes, aut famam, *gl. in d. c. dudum, ver. præſumatur Barboſ. de off. & pot. Epiſc. p. 2. alleg. 10. n. 18.* ubi dicit, quod nec regulares excuſantur, quo minus de doctrina poſſint examinari *ut conſtat ex Conc. Trid. ſeſſ. 23. de ref. c. 12.*

17 Si verò quis ſemel idoneus legitimè judicatus fuerit præſumitur etiam nunc idoneus, *Menoch. lib. 6. præſumpt. 91. n. 22.*
18 Hinc admiſſus ad ſacros ordines præſumitur idoneus ad beneficia ſimplicia in poſterum obtinenda ita, ut novo examine opus non ſit, *c. accepimus, de ætat. & qual.* & in Curia ſe-
19 mel examinatus, & approbatus ad beneficium ſimplex, Canonicatum, vel Dignitatem, non amplius examinatur ad ſimile, *ut obſervat Ricc. in Prax. p. 4. reſ. 70.* quod tamen lo-
20 cum non habet in eo, qui aliàs approbatus fuit ad beneficium parochiale, hoc enim caſu ſi ad aliud ſimile concurrat, minimè cenſetur idoneus, niſi per novum examen approbatus fuerit, *Quarant. in ver. Benef. Paroch. collatio, Ricc. in Prax. d. p. 4. reſ. 74.* quia hujuſmodi examen requiritur pro forma à Conc. Tridentino *ſeſſ. 24. de ref. c. 18.*

21 Qui verò nunc litteratus, idoneus, vel prudens eſt, non præſumitur talis fuiſſe in præteritum, *Bald. in l. ex perſona, n. 2. C. de Probat. Menoch. d. lib. 6. præſumpt. 91. n. 18.*

22 Dico 4. quod ex poſſeſſione de præterito præſumitur poſſeſſio de præſenti, *ut tradunt DD. in l. ſive poſſidetis, C. de Prob. Alex. conſ. 133. n. 3. lib. 1. Alciat. reg. 2. præſumpt. 21.* quam-
23 vis ex poſſeſſione præſentis temporis non præſumatur poſſeſſio temporis præteriti, *Bald. in d. l. ex perſona, C. de prob. Alciat. reg. 2. d. præſumpt. 21. n. 15. Menoc. lib. 6. præſumpt. 64. et 65.* verùm ex poſſeſſione præteriti, & præſentis temporis præſu-
24 mitur poſſeſſio medii temporis, quia probatis extremis media præſumuntur *Alciat. d. reg. 2. præſumpt. 22. n. 1. Menoch. ubi ſupra præſumpt. 66. n. 1. & ſeq.*

25 Limita in rei mobilis poſſeſſione: nam tunc ex præterita poſſeſſione non præſumitur præſens, *ſecundùm Bellon. de poteſt. eor. quæ incontin. fiunt &c. lib. 1. c. 199. num. 4. Menoch. lib. 6. præſumpt. 641. n. 27. Polii. Rip. lib. ſing. obſer. c. 292.*

SUMMARIUM.

1 *Tempus præſens non comprehendit futurum, limitatur, n. 18. & ſeq.*
2 *Tempus præteritum non trahitur ad futurum, limitatur ſimiliter n. 18. & ſeq.*
3 *Tempus futurum non includit præſens, nec præteritum.*
4 *Teſtator relinquens, ſeu legans omnia credita quomodocumque contracta, non cenſetur reliquiſſe, ſeu legaſſe credita, quæ poſt teſtamentum conditum acquiſivit, ſed ea tantùm quæ habebat tempore teſtamenti: limitatur n. 18. & ſeq.*
5 *Quid ſi teſtator dixerit, lego pecunias, quas mihi debet Titius, vel lego argentum meum, vel veſtem meam &c.*
6 *Pronomen meum, cùm ſit poſſeſſivum, præſens, non futurum tempus oſtendit.*
7 *Quid ſi teſtator legavit bona ad ipſum ſpectantia.*
8 *In dubio legatum cenſetur factum de eo, quod teſtator habebat tempore teſtamenti: declaratur n. 9. & ſeq.*
10 *In dubio illud videtur legatum, quod eſt minus.*
11 *Quid, ſi Teſtator legaverit conjunctæ perſonæ, & n. 17.*
12 *Legatum uſusfructus omnium bonorum intelligendum eſt de bonis exiſtentibus tempore teſtamenti.*
13 *Quando tempus mortis Teſtatoris, & quando tempus conditi teſtamenti attendatur.*
14 *Verba Teſtatoris interpretanda ſunt ſecundùm tempus prolationis ipſorum verborum.*
15 *Legatum relictum famulis intelligitur de his, qui erant tempore teſtamenti.*
16 *Legatum relictum Eccleſiæ, Parochiali debetur Eccleſiæ, in cujus Parochia teſtator habitabat tempore teſtamenti.*
18 *Quando conſtat de contraria mente teſtatoris etiam tacitè, legatum poteſt futura continere.*
19 *In legato facto ad pias cauſas comprehenduntur futura.*
20 *Item in legato modici præjudicii.*
21 *Item quando legatum conceptum eſſet per verba ſubjunctivi modi.*
22 *Quando verba ſonant in futurum, comprehenduntur acquiſita poſt teſtamentum non obſtante pronomine, poſſeſſivo.*
23 *Quando legatum relinquitur ſub aliquo nomine appellativo de ſui natura collectivo, ut Grex, peculium, &c. comprehendit etiam futura.*
24 *An in legato podèris comprehendantur alii agri empti poſt condium teſtamentum.*
25 *Augmentum ex cauſa alluvionis proveniens ad legatarium ſpectat, etiamſi ſequatur poſt factum teſtamentum.*
26 *Quid ſi Teſtator ipſe rei legatæ aliquid adjecit, & n. 31.*
27 *Et quid in contractibus.*
28 *Donatis domibus omnia, quæ adiiciuntur pro ipſis domibus perficiendis, & illis reddendis ad meliorem uſum, veniunt in donatione.*
29 *Si poſt aream legatam, in ea ædificetur, totum ædificium ibid. conſtructum cenſetur legatum.*
30 *Res legata decreſcit, ſi partem rei legatæ Teſtator poſt teſtamentum detraxit, & alteri fundo adjecit.*
32 *In diſpoſitione hominis quando ſit mentio de re particulari non comprehenditur incrementum ſuperveniens ſeparabile ab antiquo, & præterito jure.*
33 *Legatum relictum per verba geminata, prægnantia, & ampla, comprehendit etiam futura.*
34 *Quid ſi Teſtator dixerit, lego pecunias, ſeu argentum, quod meum erit.*

CAP. VIII.

An tempus præſens comprehendat futurum.

RESp. negativè, ſive loquamur in contractibus, *ut in l. ſi à colono, & l. cùm ſtipulamur, ff. de verb. oblig.* ſive in ultimis voluntatibus, *ut in l. ſi ità ff. de Aur. & arg. leg.* niſi agatur de modico præjudicio, *ut d. Aret. conſ. 111. n. 2. Mantic. de Tacit. & ambig. convent. lib. 3. tit. 15. num. 27.* Ita etiam nec tempus præteritũ trahitur ad futurum, *Bart. in l. his verbis, ff. de leg. 3.* quemadmodum neque futurum includit preſens, vel præteritum, *ſecundùm Curt. Jun. conſ. 277. Menoch. lib. 4. præſumpt. 127. n. 3. verſ. cæterum, Gratian. diſcept. for. c. 497. num. 12. & ſeq.*

Ex quo infertur, quod ſi teſtator reliquerit omnia credita quomodocunque contracta, non cenſetur relinquere credita, quæ poſt teſtamentum conditum teſtator acquiſivit, ſed ea tantùm, quæ habebat tempore teſtamenti; quia verbum illud contracta, cùm ſit præteriti temporis, non includit futurum, *Curt. Jun. d. conſ. 277. n. 11. Menoch. loc. cit.* quod etiam procedit, ſi teſtator dixerit, lego pecunias, quas mihi debet Titius: in hoc enim legato non includuntur pecuniæ, quas poſt teſtamentum Titius Teſtatori cepit debere, *l. ſi ita ſcripſiſſet, ff. de l. 2. l. Julianus, §. ult. & l. uxorem, §. teſtamento ita pueros, ff. de leg. 3. ubi DD. communiter.* Idem eſſet, ſi teſtator dixerit, lego argentum meum, vel veſtem meam &c. quia id legatum videtur, quod teſtamenti tempore extabat: illud enim pronomen, meum, cùm ſit poſſeſſivum, præſens, non futurum tempus oſtendit, *d. l. uxorem, §. teſtamento ità pueros, & l. ſi ita ff. de Aur. & argen. leg.* idemque dicendum ſi teſtator reliquerit maſſaritias ſuas, *Corn. conſ. 14. numer. 5. lib. 1. Capr. conſ. 45. num. 5. Pariſ. conſ. 80. num. 41. lib. 2. Neviz. conſ. 71. in fin. Menoch. d. præſumpt. 127. num. 13.* vel ſi legaverit

7 verit bona ad ipſum ſpectantia, & pertinentia: hæc enim verba præſens tempus demonſtrant, *Theſaur.dec.168.n.5. in fin. & alii apud Menoch. d.præſumpt.127.n.13.*

8 Immò in dubio legatum cenſetur factum de eo, quod teſtator habeat tempore teſtamenti, niſi aliud fuerit dictum, ſive legatum ſit particulare, ſive generale, *ut notatur in d.l. ſi ità ff.de Aur.& arg.leg.& ita tenet Bald. in l.fin.§.1. ff.de leg.* 2. *Honded.conſ.63.num.17.& ſeq. vol.1.& alii apud Caſtil. de*
9 *uſufr.c.44.n.2.& ſeq.* quorum ſententia ſequenda eſt, quando
10 agitur de magno præjudicio: quia in dubio illud videtur legatum, quod eſt minus, *l.idem Julianus ſcribit*, 41. §. *ſcio*,
11 *ff.de leg.*1. quod locum habet etiam in legato facto conjunctæ perſonæ, *ſecundùm Cagnol. in l.ult.num.252.C.de Pact. Bero. conſ.44.num.45. lib.2.& alios apud Menoch.d.lib.4. præſumpt. 127.n.18.Put.dec.20. in fine lib.3.Penia dec.19.nu.1.& ſeq.Honded. d.conſ.63. n.48. et ſeq.* ubi dicit, quod conjunctio nihil operatur, quando agitur de magno præjudicio.

12 Hinc nonnulli Doctores arguunt, legatum uſusfructus omnium bonorum, de bonis exiſtentibus tempore teſtamenti intelligendum eſſe, nec extendi ad ea, quæ poſt factum teſtamentum teſtator acquiſivit, ſive legatum hujuſmodi relictum fuerit extraneo, ſive conjunctæ perſonæ, quia verba etiam generalia debent ad tempus teſtamenti referri, *l.fin.§.1.ff. de leg.2. Alex.conſ.171.num.1.& 2.lib.6. Gratian. diſcept.forenſ.c.98.num.8. Caſtil.d.c.44.num.9.& ſeq.* quamvis
13 enim reſpectu validitatis, & robòris teſtamenti attendatur tempus mortis teſtatoris, tum ad interpretandam voluntatem teſtatoris, & ad cognoſcendum, quæ bona in legato contineantur, non tempus mortis, ſed tempus conditi teſtamenti attendendum eſt: cùm verba teſtatoris interpretanda
14 ſint ſecundùm tempus prolationis ipſorum verborum, *Goffred.in l.intervenit, ff. de legat. præſtan. Soc.ſen.conſ.6.num.2. lib.2. Simon. de Pret. de Interpret. ult. volunt. lib.4. interpr.1. dub.9.n.35.& alii apud Honded.d.conſ.63.n.51. verſ. primum*
15 *quidem*, & *n.71.* unde legatum relictum famulis, intelligi-
16 tur, de his, qui erant tempore teſtamenti: quemadmodum legatum factum Eccleſiæ parochiali, debetur Eccleſiæ, in cujus parochia teſtator habitabat tempore teſtamenti, *Capel. Tholoſ.dec.191. Roman. in auct. ſimiliter, n.91.C.ad l.falc. prout refert Cancer.var.lib.3.c.20.num.118.& ſeq.*

17 Contrariam tamen ſententiam tenuit *Bart.in d.l.ſi ità, n.4. verſ.aut in teſtamento, ff. de Aur.& arg.leg. quam communem dicit Menoch. loco cit.n.28. ubi citat Bero q.30.n.5. Theſaur.deciſ.168. Coccin.dec.48.n.11.* ubi dicit, quod quando legatum relictum fuit perſonæ conjunctæ, tunc attenditur tempus mortis, non teſtamenti.

18 Prædicta verò concluſio limitatur 1. ubi de contraria mente teſtatoris appareret, ſive expreſsè, *ut in d.l.ſi ità ſcripſiſſet, ff. de leg.2.& l.Julianus, §.fin. ff.de leg.3.* ſive tacitè, *dict.l. ſi ità, ff.de Aur.& argen. leg.* hoc enim caſu legatum poterit futura continere, *ut in dictis juribus, & trad. Bart.in l.2.n.1.ff. de alim.& cibar. legat.* ubi dicit, quod verba quamvis ſint præteriti, vel præſentis temporis, referuntur ad futura in his, quæ ex mera voluntate Teſtatoris dependent, *Coccin. dec.48.n.9. Theſaur. d.dec.168.n.4.& alii apud Caſtil. d.c 44. n.12. Gratian.d.c.98.n.14.& c.782.n.5.* ubi dicit, quod tunc non attenditur pronomen poſſeſſivum, ſi poteſt colligi contraria mens diſponentis.

19 Limitatur 2. in legato facto favore piæ cauſæ: in hoc enim comprehenduntur futura, *Bero conſil.44. lib.2. quem refert, & ſequitur Menoch.d.l.4. præſumpt.127.n.18.*

20 Limitatur 3. quando agitur de modico præjudicio: hoc enim caſu legatum etiam futura comprehendit, *Bart. communiter receptus in d.l.ſi ità, n.4. ff.de aur.& arg.leg.*

21 Limitatur 4. ubi legatum conceptum eſſet per verba ſubjunctivi modi, ſive ſint præſentis temporis, ſive præteriti imperfecti: tunc enim ſemper comprehenderet futura, *Dec. conſ.41.n.3. Pereg.de fideicom.art.46.n.29. Surd. conſ.362.n.27. lib.3. Coccin.dec.48.n.7.& ſeq.& alii apud Gratian. diſcept.for.*
22 *c.98.n.12.&* 13. ubi etiam dicunt, quod quando verba ſonant in futurum, comprehenduntur acquiſita poſt teſtamentum non obſtante pronomine poſſeſſivo.

23 Limitatur 5. quod legatum relinquitur ſub aliquo nomine appellativo de ſui natura collectivo, ut grex, peculium, hæreditas teſtatori obventa, & ſimilia: hæc enim recipiunt augmentum, & diminutionem, & comprehendunt etiam futura, *l.grege, ff.de leg.1. l.peculium legatum, ff.de leg.2. Bart. loco cit. d.num.4. Dilect.de Art.teſtan.tit.de legat.caut.*10. *Me-*
24 *noch.dict.præſumpt.127.n.26. lib.4.& alii communiter*, idem dicendum ſecundùm aliquos, quando legato podère, alii agri ei adjunguntur, & pro unico podère poſſidentur: nam tunc agri empti poſt conditum teſtamentum ad legatarium pertinent: quia legatum podèris continet univerſitatem quamdam agrorum ex vulgare ſignificatu; contraria tamen ſententia verior videtur, hoc enim legatum cenſetur potiùs particulare, & ideò non extenditur ad ea, quæ Teſtator poſt teſtamentum acquiſivit; quia hoc nomen, podère cùm non ſit nomen juris: recipit limitationem ſecundum diſpoſitionem Teſtatoris, qui non præſumitur cogitaſſe de futuris, ſed tantùm de præſentibus, ut ſuprà diximus, *& ita tenet Bart. in l.1.n.7.ff.de Reb.dub.Burſat.conſ.246.n.19.lib.3.Faſ. conſ.91.n.1.lib.1. Honded.d.conſ.63.n.20.* ubi dicit, quod legatum rei particularis, ut fundi, ſeu podèris, comprehendit illud tantùm, quod teſtator habebat tempore teſtamenti.

Limitatur 6. quando ex cauſa alluvionis fuiſſet factum 25
augmentum; tunc enim augmentum hujuſmodi etiam poſt teſtamentum factum debetur legatario, *l. quod in rerum, §. ſi quis poſt, ff. de leg.1. l.ſæpe legatum ff. de leg.3.* ita etiam, ſi teſtator rei legatæ aliquid adjecit, vel ex altero fundo, 26
quem ipſe tempore teſtamenti poſſidebat, vel ex eo quem poſtea acquiſivit, hujuſmodi augmentum legato cedit, *d.l.* 27
quod in rerum, §. ſi quis poſt, quod etiam ad contractus extendit *Gratian.diſcep.for.c.782.n.6.& ſeq.* ubi dicit quod donatis domibus, omnia, quæ adjiciuntur pro ipſis domibus per- 28
ficiendis, & illis reddendis ad meliorem uſum, veniunt in donatione, *per tex.in l.ſi areæ*, 40. *ff.de leg.2.* ubi, ſi poſt a- 29
ream legatam, in ea ædificetur, totum ædificium ibid. con- 30
ſtructum cenſebitur legatum: quemadmodum res legata decreſceret, ſi partem rei legatæ teſtator poſt teſtamentum detraxit, & alteri fundo adjecit cùm noſtra deſtinatione fundorum nomina, & domus, non natura, conſtituatur, *ut in d.§.ſi quis poſt, ubi Bart.& alii*, & hoc quidem procedit, 31
quoties augmentum acceſſoriè accedit rei legatæ, ut quoddam additamentum ad rem legatam, *l.cùm fundus ff. de leg.2.* ſecus eſſet, ſi bona poſt teſtamentum acquiſita, ſunt æquè principalia, nec ſunt adjecta, neque accedunt rebus legatis: quia tunc illa non includuntur in legato *Barto.Socin. in l.ſervi electione, §.fin.col.pen.ver ſecunda ratio, ff.de leg.1. Bero conſil.44.num.46.lib.2.& alii apud Honded. d.conſ.63. n.34.& ſeq. ei apud Menoch. d. lib.4. præſumpt.127. n.31.* ſicuti in diſpoſitione hominis, quando fit mentio de re particulari, non 32
comprehenditur incrementum ſuperveniens ſeparabile ab antiquo, & præterito jure, *ut dicit, Alex.conſ.25. n.2. lib.7. per tex. in l.item ſi fundi, §.huic vicinus, ff.de uſufr.*

Limitatur 7. quando legatum fuit relictum per verba ge- 33
minata, prægnantia, & ampla: hoc enim caſu comprehenderet etiam futura, putà ſi fuit dictum omnium, ſingulorum, cujuſcumque generis, *ut poſt Crot.conſ.34.& ſeq. Dec.conſ.69. num.3.Cephal.conſ.763.num.25. lib.5. tenuit Rota coram Coccino dec.48.num.13.& ſeq.*

Limitatur 8. ſi Teſtator dixerit, lego pecunias, ſeu ar- 34
gentum, quod meum erit: tunc enim in legato continebitur argentum, quod Teſtatoris erit non ſolùm tempore conditi teſtamenti, ſed etiam mortis ipſius teſtatoris. *Dilect.de Art. teſtan.tit.de legat.d.caut.*10. *in fin. Bellon.conſ.5.num.16.& alii, quos refert, & ſequitur Menoch. citat. num.37.*

SUMMARIUM.

1 *Si Teſtator relinquat legatum, ſeu fideicommiſſum ſuis conſanguineis, cenſetur reliquiſſe iis conſanguineis, qui nati erant, vel concepti tempore teſtamenti, vel mortis Teſtatoris: declaratur n.*2.
3 *Si Teſtator vocavit expreſsè naſcituros, admittuntur nati poſtquam ceſſit dies fideicommiſſi.*
4 *Quando dicatur Teſtator expreſsè vocaſſe naſcituros.*
5 *Cui debeatur legatum relictum familiæ.*

CAP. VIII.

Quibuſdam debeatur legatum, ſeu fideicommiſſum, ſi fuerit relictum conſanguineis ipſius Teſtatoris.

REſp. quod debetur iis tantùm cognatis, vel Conſangui- 1
neis, qui jam nati erant, vel concepti tempore teſtamenti, vel mortis Teſtatoris, & ſic eo tempore, quo legatum defertur: non autem iis, qui poſteà concepti ſunt, *l.ſi cognatis, ubi Doctores, ff. de Reb.dub.* niſi aliud appareret de voluntate Teſtatoris, *ut inquit Tiraq. de Retr.lignag.§.1.gl.9.nu.24.* & 85. ubi etiam dicit, quod in legato, aut fideicommiſſo relicto propinquis, ſive conſanguineis, intelligitur de his tantùm, qui ſunt intrà decimum gradum, *de quo vide gl. in c.poſtremo, ver.conſanguineus, extr.de Appell.* ubi id intelligit de iis, qui ſunt intrà ſeptimum gradum, *Paul. de Caſtr.conſ.383.libr.1. Dec.conſ.321.& conſ.323.* & hoc quidem procedit in legato, 2
ſeu fideicommiſſo puro; ſecus in conditionali, in quo ſuffi-

cit, ſubſtitutos in rerum eſſe natura eo tempore, quo legati, ſeu fideicommiſſi dies cedit, & ſic tempore purificatæ conditionis, *l.intervenit, ff. de leg. præſtan. Ang.conſ.38. Alex. conſ.26.in fin.lib.3.Corn.conſ.17.l.3.Cur.jun.conſ.3.nu.19.& conſ. 113.n.11.& alii apud Cephal.conſ.16.nu.62.& 63.*

3 Obſerva tamen, quod ſi teſtator vocavit expreſsè naſcituros, tunc admittuntur nati, poſtquam ceſſit dies fideicommiſſi, *Ruin.conſ.22.n.12.lib.2.Natt.conſ.675.n.4. Rolan.conſ.70.nu.47. & ſeq.lib.3.Surd.conſ.125.n.34.l.1.quos refert, & ſequitur Gra-*

4 *tian.diſcept.for.c.776.n.20.&* 21. ſubdens, quod tunc dicitur teſtator expreſsè vocaſſe naſcituros, quando tempore conditi teſtamenti nullos habebat nepotes.

5 Obſerva 2. quod licèt legatum relictum familiæ deferendum ſit illi, qui reperitur proximior tempore mortis gravati, *jux.text.in leg. Peto, §.Fratre, ff.de leg.2.* tamen ſi poſteà alius naſcatur in eodem gradu, ei quoque communicabitur ſucceſſio *gloſſ.Bald.& alii in d.l.Peto, §. Fratre hærede, ff.de leg.2. Gratian.loco cit.c.776.n.16.& ſeq.*

S V M M A R I V M.

1 *Oratio indefinita regulariter refertur ad tempus præſens: limitatur n.4. & ſeq.*
2 *Teſtator relinquens Titio pecunias ſuas, cenſetur reliquiſſe eas pecunias, quas tempore teſtamenti habebat.*
3 *Nomina poſſeſſiva, meum, tuum, ſuum, præſens tempus ſignificant.*
4 *Inſtitutio poſthumi, ſi ſimpliciter fiat, non ſolùm comprehendit poſthumum naſciturum ex uxore, quam teſtator habet tempore teſtamenti, ſed etiam ex alia.*
5 *Locatio indefinita trahitur etiam ad tempus futurum ex mente contrahentium.*
6 *Ubi tractatur de modico præjudicio, comprehenduntur etiam futura.*
7 *Obligans bona ſua intelligitur obligaſſe etiam bona futura.*
8 *Conſtituens procuratorem his verbis, Titium ad cauſas meas conſtituo, cenſetur illum conſtituiſſe etiam ad lites futuras.*
9 *Quid ſi mandatum fuerit reſtrictum ad cauſas in Romana Curia devolutas.*

C A P. IX.

Ad quod tempus oratio indefinita referatur.

1 REſp.quod regulariter refertur ad tempus præſens, *Bart. in l. Medico, ff.de Aur.& arg.legat. Mantic. de Tacit. & ambig.convent.lib.7.tit.16.nu.46.*

2 Unde, ſi ita legatum eſſet, pecunias meas relinquo Titio, hoc legatum intelligitur de iis pecuniis, quas tempore teſtamenti Teſtator habebat: quia nomina poſſeſſiva, *meum,*

3 *tuum, ſuum,* præſens tempus ſignificant, *l. ſi ita legatum, & d.l.Medico, ubi DD.ff. de Aur.& arg.leg.*

4 Limita 1. in inſtitutione Poſthumi, quæ ſi ſimpliciter fiat, non ſolùm comprehendit poſthumum naſciturum ex uxore, quam Teſtator habebat tempore teſtamenti, ſed etiam ex alia *juxta l.placet, ff. de liber. & poſthum.* quod eſt ſpeciale favore teſtamenti conſervandi, *ut dicit gloſſ.& Bart. ibid.*

5 Limita 2. in locatione indefinita; hæc enim trahitur etiam ad tempus futurum ex mente contrahentium, *ut notat Mantic.de Tacit.& ambig.convent.lib.7.tit.16.num.46.per text. in leg.ſi ſervitus, ff.de ſervit. Urban.præd.*

6 Limita 3. ubi tractatur de modico præjudicio, quia tunc etiam comprehenduntur futura, *ut dict.Bart.in d.leg.ſi ita legatum, nu.4.verſ. ſi verò eſſet, &c.* & ideò ſi quis bona ſua ſim-

7 pliciter obligaverit, intelligitur etiam de bonis futuris: quia de modico agitur præjudicio, *l.ult.C. Quæ res pig.oblig. poſſ.*

8 eadem ratione, ſi quis conſtituat procuratorem his verbis, Titium ad cauſas meas conſtituo, hujuſmodi mandatum ad futuras etiam lites porrigitur, *Put.deciſ.37.lib.3. quem refert Mantic.loco cit. ubi de communi.*

9 Idem dicendum, ſi mandatum fuerit reſtrictum ad cauſas in Romana Curia devolutas: quia extenditur etiam ad devolvendas, ſeu movendas, *Rot.de Procur.in nov.dec.3.nu.3. quam refert Gratian.diſcept.for.c.274.n.21. Mantic.d.l.7.tit.16.n.45.*

S V M M A R I V M.

1 *Longum tempus dicitur decennium: modicum verò tempus dicitur infra decennium uſque ad novem annos: contrarium num.6.*
2 *Quinquennium eſt modicum tempus.*
3 *Locatio ad novennium non dicitur ad longum tempus: declaratur num.4.*
5 *Locatio bonorum Eccleſiaſticorum ultra triennium eſt prohibita.*
6 *Arbitrio Judicis remittitur, quodnam dicatur longum, vel modicum tempus.*
7 *Locatio ad vitam locantis, vel conducentis dicitur ad longum tempus.*

C A P. X.

Quodnam dicatur modicum, & longum tempus.

ALii dicunt, quod longum tempus dicitur decennium, *ex* 1 *Rubr.C.de Præſcript.long.temp.10.vel 20. ann.& ita tenet Bart.in l.1.§.quod autem, n.3.ff.de ſuperfic. Quarant. in ver. Alienatio rerum Eccleſiæ, num.17. Bertaz.clauſ.15.gl.2.num.6. Tiraq.de Retract.lignag.§.1.gloſ.6.nu.9.in fin.& alii communiter,* modicum verò tempus dicitur infra decennium uſque ad novem annos: cùm enim tempus decem annorum dicatur longum, ſequitur, quod minus tempus non eſt longum, ſecundùm *gloſ.in clem.monaſterium, ver. ad tempus modicum, de reb.Eccl.non alien.Jo:de Amic.conſ.125.verſ.Nihilominus, vol.1.Caroc.de Locat.& conduct.p.2.tit.de locatione ad longum tempus, q.1.nu.7.& ſeq.Greg.deciſ.344.nu.12.* quod etiam videtur probari ex doctrina *Bart.in d.l.1.§. quod autem,* ubi dicit, 2 quod quinquennium eſt modicum tempus, *per l.ſi filiofam.§. fin.ff.ſolut.matr.& ita etiam tenet Mantic.de Tacit. & ambig. convent.lib.5.tit.4.n.10.* ubi dicit, quod locatio ad novennium 3 non dicitur ad longum tempus; quod intellige de locatione rei prophanæ: nam locatio bonorum eccleſiaſticorum ultra 4 triennium tanquam nimis longa prohibetur *per extrav. Am-* 5 *bitioſæ de Reb.Eccleſ.non alien.* & ita intelligendos eſſe teſtes deponentes de longo, vel modico tempore, dicit *Jo:de Amic. loco cit.*

Alii verò ſentiunt, id remittendum eſſe arbitrio Judicis, 6 *l.1.ff.de Jur.deliber.& ita docet gloſ.in leg.1.§. quod autem, ff. de ſuperfic.& in l.etſi poſt tres, ff.ſi quis caut.Bart.in l.ſi inſulam, n. 3.ff.de ver.oblig.Alex.conſ.219.nu.21.lib.6. Menoch.de Arbitr. Jud.lib.2.caſ.4.n.5.Seraph.dec.580.n.5.Afflict.dec.241.n.3. Coccin.dec.100.n.2.Caroc.loc.cit.nu.5.* ubi dicit, quod ſtatur arbitrio Judicis, quando dicatur locatio ad longum tempus, *Roſenthal.de feud.c.6.concl.59.*

Notandum tamen eſt, quod locatio ad vitam locantis, vel 7 conducentis, proculdubio diceretur ad longum tempus: quia habet naturam perpetuæ locationis, *gloſſ. in c. fin.ver. perpetuas, de Reſcript.in 6.Feder.de Sen.conſ.143. Lap.all.31. Jaſ.in l.ſi non ſortem, §.ſi centum, nu.9.ff.de condict.indeb.Pontan.de Spol.lib.2.nu.137.Covar.var.reſol.lib.2.c.16.n.3. & alii apud Caroc.de locat. & Conduct.p.2.q.2.tit. de locatione ad vitam.num.1.& ſeq.*

S V M M A R I V M.

1 *Ea, quæ incontinenti fiunt, cenſentur ineſſe: limitatur nu. 12. item declaratur n.15.*
2 *Error non præſumitur, niſi probetur.*
3 *Ubi confeſſio incontinenti revocatur, non eſt opus aliter probare errorem: limitatur nu.4.*
5 *Teſtis a perjurio excuſatur, ſi incontinenti ſe corrigat.*
6 *Vim vi incontinenti ſine intervallo repellere licet.*
Quando percutiens Clericum in excommunicationem non incidat, ibidem.
7 *Poteſt Epiſcopus pro defenſione ſuorum jurium incontinenti excommunicare ſubditos nulla præcedente monitione, & ordine judiciario.*
8 *Regularis in delicto deprehenſus extra clauſtra, poteſt ad carceres Epiſcopales duci: ſed Ordinarius ſtatim illum remittere debet ad ſuum ſuperiorem etiam nemine inſtante.*
9 *Ordinarius detinens carceratum Regularem in caſibus à jure non permiſſis, excommunicationem incurrit.*
10 *Quomodo intelligatur hæc dictio, ſtatim, vel incontinenti, & num.11.*
Ad inducendam correſpectivitatem dicitur incontinenti fieri ſi fiat intrà unum diem, ibid.
Qui offert, ſe probaturum incontinenti, probando infra triduum, non cenſetur probaſſe extra terminum, ibid.
Dolor juſtus in actibus ſucceſſivis dicitur ſemper adeſſe, & reſpectu ultimi doloris cenſetur actus fieri incontinenti ibid.
13 *Quando præcisè tempus appoſitum eſt alicui diſpoſitioni, qui permittit, illud, labi cenſetur ei renunciare.*
Tempus limitatum continet contrariam diſpoſitionem poſt tempus, ibid.
14 *Inſtrumenta poſſunt produci uſque ad ſententiam excluſivè.*

CA-

CAP. XI.

Quæ dicantur fieri incontinenti.

EX reſolutione hujus dubii non mediocres juris quæſtiones explicantur; nam ea, quæ incontinenti fiuæt cen-
1 ſentur ineſſe, *l.lecta, ff.ſi cert.pet.* item licèt error non præ-
2 ſumatur, niſi probetur, *ut notatur in l.ſi poſt diviſionem, C.de*
3 *Jur. & fact.ignor.* tamen ubi confeſſio incontinenti revocatur, non eſt opus aliter probare errorem, *ut poſt gl. in c.fin. ver.juſta cauſa, de Jurejur.in 6.dicit Alc. in Reg.3.præſumpt. 21.n.3.Jordan.Elucubr.diverſ.lib.14.tit.16.num.261.* ubi id limitat, quando confeſſio fuit acceptata à parte. Similiter
4 teſtis à perjurio excuſatur, ſi incontinenti ſe corrigat, *ut*
5 *eſt tex.in cap.prætered, de Teſtib.cogen.* quemadmodum vim vi incontinenti ſine intervallo repellere licet ita, ut ſi quis
6 in tali caſu percuſſerit Clericum, excommunicationem non incurrat, *juxta cap.3.ubi DD.de ſent.excomm.gloſſa in cap. ſi perfodiens, ver.legibus ſæcularib.de Homic. Ricc. in Prax.for. Eccl.p.3.reſ.497.nu.1.& 2.Gratian. diſcept.for.c.837.nu.6.* ubi dicit, quod licitum erit prævenire ante tempus quando quis probabiliter timet, ne à Clerico percutiatur.

7 Item poſſe Epiſcopum pro defenſione ſuorum jurium incontinenti excommunicare ſubditos nulla præcedente monitione, & ordine judiciario, *probat Ricc.d.p.3.reſol.497.n. 3.& ſeq.& alii communiter*, ſimiliter Regularis in delicto deprehenſus extra clauſtra poteſt quidem ad carceres Epiſcopales duci: ſed Ordinarius ſtatim illum remittere debet ad ſuum ſuperiorem, etiam nemine inſtante, *juxta decretum Sac.Congreg.apud Sperell.dec.38.n.13.verſ. Cæterum, Piaſec.in Prax.Epiſc.p.2.c.3.n.43.Fuſc.de viſit.lib.2.c.17.n.11.* aliàs non
9 evitaret excommunicationem tanquam detinens carceratum Regularem in caſibus à jure non permiſſis, *juxta gl. in clem. un.ver.capiunt, de exceſſ.Prælat.*

Quare nobis videndum eſt, quomodo intelligatur hæc dictio, *ſtatim, vel incontinenti*:

10 Quo in dubio *Ricc. in Prax.for.eccl.p.3. reſ.*497. videtur ſenſiſſe, illud fieri incontinenti, quod fit intrà menſem; alii aſſerunt, id incontinenti fieri, quod fit paulò ante vel paulò poſt, *gl.& Bart.in l.contractus, n.5 C. de fid.Inſtrumen. Rip.lib.3.reſp.c.1.nu.4.Mantic. de Tacit. lib.3.tit.15.nu.45.* ubi dicit, quod illud pactum dicitur apponi incontinenti, quod apponitur in ingreſſu contractus, vel naſcente contractu, vel ſtatim poſt nativitatem contractus: alii verò id intelligunt de ſpatio 20. horarum, *juxta gloſſam in c.cum non ab homine, de Judic.Caned.pract.qq.canon.q.26.n.31.* quibus videtur favere *textus in l.cap.5.ff. Ad l.Jul. de adulter.* alii de ſpatio unius diei, *ut poſt Anchar. conſil.434.n.3. dixit Rota dec. 323.nu.76.par.6. Recent.* ubi quod ad inducendam correſpectivitatem dicitur incontinenti fieri, ſi fiat infrà unum diem, *& dec.61.n.6.apud Cenc.de Cenſib.* ubi incontinenti fieri dicitur quod fit die ſequenti, *& ita tenent alii apud Maſcard. de probat.concl.687.n.21.verſ. At ipſi & c.vol.2.* alii putant, hoc intelligendum eſſe, ſi fiat intrà duos dies, *Sperell.dec.38.n. 13.& 14. Vulp.in prax.judic.c.42.nu.23. Barboſ.de offic.& poteſt.Epiſc.par.3.alleg.*105.*nu.*20. alii hoc intelligunt de ſpatio trium dierum, *juxta, l.fin. C.de judic. ita Jaſ.ibid.n.3. Vulpell.de Dictio.in ver.incontinenti, ante nu.1. & alii apud Maſcard.ubi ſupr.d.concl.687.nu.21.verſ. Alii verò, & c.* unde qui offert, ſe probaturum incontinenti, probando infra triduum, non cenſetur probaſſe extra terminum, *Bald. in l. ult.Cod.de Judic.Fel.in cap.licet cauſam, nu.18. de probat. Abb. in cap.litteras, de Reſtit.ſpol.& alii apud Jordan. Elucubr.diverſ.lib.14.titul.17.de Probat.nu.71.* alii quoque exiſtimant, id fieri incontinenti, quod fit etiam poſt longum intervallum, ſi durat cauſa, ita *Farinac.q.125.n.403.& q.126.num. 214.& conſ.66.nu.6.vol.1.quem refert, & ſequitur Ciriac.contr. for.105.n.72.& ſeq.* ubi, quod dolor juſtus in actibus ſucceſſivis dicitur ſemper adeſſe, & reſpectu ultimi doloris cenſetur actus fieri incontinenti. Alii etiam dixerunt, id fieri incontinenti, quod fit infra decem dies, vel intrà duos menſes, vel etiam intrà annum, *ut refert Ludov.24.n.6.verſ. & licèt fuerint Bellon.de poteſt.eor. quæ incontinenti fiunt & c.li.1. c.119.nu.1.& ſeq* ubi dicit, quod naufragium ſtatim probatur, ſi intra anni curriculum probetur: ſubdens *nu.*5. quod debet mercator certiorem facere ſocium de naufragio, vel furto, aliove caſu intra annum, aliàs præſumeretur contra non denunciantem.

11 Quamvis autem ſupradictæ opiniones. excepta prima, & ultima, probabiles ſint: probabilior tamen videtur ſententia aliorum, id remittentium arbitrio Judicis, qui ex temporis quantitate, & qualitate facti, & aliis circumſtantiis id judicabit, *ut poſt Alciat.reg.3.præſumpt.21. & alios tradit Jordan.Elucubr.diverſ.li.14.tit.16.de Conſ.n.261.Pacif. de Salu.interd.inſpect.2.c.2.n.267.in fin. Ludov.d.dec. Lucen.24.nu.6. Cancer.var.lib.2.c.16.num.33. & hanc magis communem dicit Maſcard.de Probat.concl.687.n.22.Menoch. de Arbitr.Jud.caſ. 7.n.13.ubi alios refert Gratian.diſcept.for.c.768.n.*10. ubi, quod hæc verba verificantur etiàm in pluribus diebus arbitrio Judicis, *Theſaur.deciſ.77.n.3.& 4.Cephal.d.conſ.221.nu.17.* ubi quod quando dictio, *ſtatim, vel incontinenti*, refertur ad actum executivum, importat magnum, vel parvum temporis intervallum Judicis arbitrio.

Obſerva tamen, quod quando eſt quæſtio de tempore, 12
ea quæ fiunt incontinenti, non cenſentur ineſſe, *l.Thais,§. intra, ff.de fideicom.libert.Jaſ.in l.lecta, num.*15. *ff.ſi cert.pet. Bald.in cap.cum dilectus, nu.4.de fid.inſtrum.quos refert,& ſequitur Gratian.diſc.for.cap.*710.*nu.*18.*& ſeq.* ubi etiam dicit, 13
quod quando præcisè tempus appoſitum eſt alicui diſpoſitioni, qui permittit, illud labi, cenſetur ei renunciare, cùm tempus limitatum contineat contrariam diſpoſitionem poſt tempus, *latè Tiraq. de retract.lign.*§.3.*gloſ.*4.*num.*2. *Surd. dec.*203.*nu.*1. *& ſeq.*

Ex quo infertur, quod licèt inſtrumenta poſſint produci 14
uſque ad ſententiam excluſivè, non poterunt tamen produci incontinenti poſt ſententiam, *ut poſt Bald. in d.cap. cùm dilectus, ſcripſit, idem Tiraq.de retract. conu.*§.1.*gloſ.*5.*n* 23. ubi, *nu.*26. addit, quod regula prædicta, *quæ incontinenti* 15
fiunt, cenſentur ineſſe, procedit quantum ad ipſos contrahentes principales, non etiam quantum ad tertios, etiamſi id reſpiciat principalem contractum: quod etiam notavit *Cagnol. in d.l.lecta, nu.*110.*ff.ſi cert.pet. Becc.conſ.92.n.*7. *& alii apud Grat.diſcept.for.c.*730.*nu.*37. *et* 38.

SUMMARIUM.

1 *Quando tempus eſt fundamentum intentionis alicujus, debet ab eo præcisè probari: limitatur n.*5. *et* 6.
2 *Is, qui appellavit, debet probare, ſe in tempore legitimo appellaſſe.*
3 *Qui ſe fundat in præſcriptione, tempus certum ſuæ poſſeſſionis probare debet.*
4 *Teſtes deponentes ſuper tempore, non probant, niſi de certo tempore deponant.*

CAP. XII.

Quando tempus probandum ſit ab eo, qui ſe fundat in tempore.

REgula eſt, quod quando tempus eſt fundamentum in- 1
tentionis alicujus, debet ab eo præcisè, & explicitè probari, parte opponente, *leg.eum actum, ubi gloſ.Bart. et omnes ſcribentes, ff.de negot.geſt.latè Maſcar. de Probat.vol.2. concl.*1351.*per tot.* unde is, qui appellavit, debet probare, 2
ſe in tempore legitimo appellaſſe, *cap. Romana*, §. *ſi verò*, 3
ubi DD.de Appell.in 6.c.quod ad conſultationem, de Sent. et re jud. & qui ſe fundat in præſcriptione, tempus certum, ac determinatum ſuæ poſſeſſionis probare debet, *gloſ. et Bart. in l.ob carnem*, §.1.*ff.de teſtib.* item teſtes ſuper tempore de- 4
ponentes, quando eſt fundamentum intentionis alicujus, debent de certo, ac determinato tempore deponere, aliàs ſi non concordant in tempore, nihil probarent tanquam teſtes ſingulares, *Bald.in l.cum te, C.de probat.Alex. conſ.*150. *num.*12.*vol.6. Menoch.de Arbitr.Jud.caſ.*46. ubi dicit, quod is, qui deponit, aliquem poſſediſſe 20. annis, vel circa, non probat.

Limitatur tamen prædicta concluſio, quando is, qui ſe 5
fundat in tempore reperitur in poſſeſſione; hoc enim eſt commodum poſſeſſionis, ut relevet ab onere probandi, *Bart. in l.*1.§.*non autem, nu.*1.*verſ.primo & c.ff.de bon.poſſ.ſecun.tab. & tradunt omnes in Rubr.C.qui admitt.Maſc.de prob.concl.* 135.*num.*21.*et ſeq.*

Limitatur 2. quando concurreret diuturnitas temporis: 6
nam tunc omnia in tempore facta præſumuntur, *arg.l.qui in aliena*, §. *ſed, & ſi non adierit, ff.de Acquir. hæred. latè Maſcar.de probat.d.concl.*1351. *nu.*26. *ubi citat Barbat.in d. Rubr.C.qui admit.n.*9. *et ibid. Cagnol.nu.*66.

SUMMARIUM.

1 *Diſpoſitio facta tempore prohibito valet, ſi illius exequutio conferatur in tempus licitum: limitatur nu.*13. *declaratur nu.*14.
*Non inſpicitur initium, ſed tempus collatæ executionis, ibidem num.*1.

2 *Nulla eſt diſpoſitio, ſi fiat tempore permiſſo, & conferatur in tempus prohibitum.*
3 *Conceſſio feudi, vel emphyteuſis facta purè, ac ſimpliciter in favorem alterius vivente primo inveſtito, eſt invalida.*
4 *Quid ſi fuerit collata in tempus habile poſt ejuſdem inveſtiti obitum.*
5 *Quid operetur clauſula, ex nunc prout ex tunc.*
6 *Ex inveſtitura facta per laicum tenentur etiam ſucceſſores, & hæredes.*
7 *Quid ſi fuerit facta ab Eccleſiaſtico.*
8 *Donatio facta ſponſæ, in tempus matrimonii collata, non valet.*
9 *Quid ſi conferatur in tempus ſoluti matrimonii.*
10 *Inter eos, qui matrimonium contracturi ſunt, ante nuptias donatio facta ſubſiſtit, etiamſi eodem die nuptiæ fuerint ſequutæ.*
11 *Valet inſtitutio, vel legatum factum incapaci, dum erit capax.*
12 *An, & quando valeat præſentatio ad beneficium eccleſiaſticum, ſi fiat de minore 14. annorum.*
15 *Puberes teſtamentum facere poſſunt.*
16 *Quid ſi ſint in poteſtate Parentum.*
17 *Et an poſſint donare cauſa mortis.*
18 *De jure canonico filiusfam. cum conſenſu Patris in illis adventitiis, in quibus Patri non quæritur uſusfructus, poteſt facere teſtamentum ad pias cauſas.*
19 *Tam de jure canonico, quàm civili filiusfam. teſtari poteſt de peculio caſtrenſi, vel quaſi, etiam ſine conſenſu Patris.*
20 *Non poteſt tractari de electione ſucceſſoris, niſi poſt tres dies poſitionis Prælati defuncti.*
21 *Conjugi durante conjugio non licet paciſci de novo matrimonio contrahendo.*
22 *Beneficium eccleſiaſticum non poteſt promitti, aut conferri, antequam vacet.*

CAP. XIII.

An valeat diſpoſitio facta tempore prohibito, ſi illius exequutio conferatur in tempus licitum.

1 RESP. affirmativè, quia non inſpicitur initium, ſed tempus collatæ exequutionis: quemadmodum nulla erit,
2 ſi fiat tempore permiſſo, & conferatur in tempus prohibitum, *ut tradunt DD. communiter in l. quod ſponſæ, C. de donat. ant. nupt.*
3 Ex quo infertur 1. quod licèt conceſſio feudi, vel emphyteuſis facta purè, & ſimpliciter in favorem alterius vivente primo inveſtito ſit invalida, *c.1. de Cler. qui inveſtit. fac.* valeret
4 tamen, ſi fuerit collata in tempus habile poſt ejuſdem inveſtiti obitum, ſive fiat à Principe, ſive ab inferiore, *c.1. §. moribus ſi de feud. Defun. content. c.1. §. ſi quis inveſtierit, de feud. dat. in vic. l. commiſſ.* quod intelligendum eſt in vaſallis, qui ſucceſſionem non habent, *c.1. qui ſucceſſ. tenean. Pariſ. conſil. 22. nu. 41. & ſeq. lib. 2. Signorol. de Homod. conſi. 60. n. 4. Gail. lib. 2. obſerv. 155. n. 2. & 3. Raſi. de feud. p. 6. n. 2. Rol. conſil. 2. nu. 44. & ſeq. lib. 1. Fachin. lib. 2. controv. jur. c. 28. colum. 1. in fin. Cavalc. de uſufr. nu. 155. Soccin. jun. conſil. 76. nu. 119. et 120. lib. 1. Schrader. de feud. p. 3. c. 2. n. 17. et 18. Beron. conſi. 106. lib. 1. & alii, quos*
5 *refert, & ſequitur Gratian. diſcept. for. c. 818. per tot.* & hoc magis procederet, ſi addita fuerit clauſula, *ex nunc prout ex tunc*: hæc enim operatur, ut diſpoſitio, quæ nunc fit, conferatur in illud tempus, quo contigerit obitus ipſius inveſtiti, ita, ut ante illius mortem nihil actum cenſeatur, *Pariſ. d. conſ. 22. nu. 41. et 44. lib. 2. Rim. jun. conſ. 592. nu. 21. et 22. lib. 3. Felin. in c. licet cauſam, nu. 6. de Probat. & alii apud Gratian. loco cit. nu. 6. & 7.*
6 Obſerva tamen, quod ex hujuſmodi inveſtitura facta per laicum, tenentur etiam ſucceſſores, & hæredes; ſecus eſſet, ſi fiat ab eccleſiaſtico: nam ſi contingat, inveſtitum dece-
7 dere in vita ipſius inveſtientis, tenebitur quidem Prælatus inveſtituram ſervare: ſed ſi idem Prælatus prius obierit, quam inveſtitus, non tenebitur ſucceſſor, cui non potuit præjudicari, *cap. 1. Qui ſucceſſ. feud. dar. tenean. c. 1. de Cler. qui inveſt. fac.*
8 Infertur 2. quod etſi donatio facta ſponſæ in tempus matrimonii collata, non valeat, *iuxta text. in d. l. quod ſponſæ*: ſi tamen confertur in tempus ſoluti matrimonii, valebit ut donatio cauſa mortis, *l. ſi eum, ff. de Donat. int. vir. & uxor. & not at gl. in d. leg. quod ſponſæ verſic. ſine effectu, & alii apud Gratian. diſcept. for. c. 712. nu. 3.*
9 Notandum verò eſt, quod inter eos, qui matrimonium contracturi ſunt ante nuptias donatio facta jure ſubſiſtit, etiamſi eodem die nuptiæ fuerint ſecutæ, *l. inter eos, ff. eod. tit. de Donat. int. vir. & uxor.*

Infertur 3. quod valet etiam inſtitutio, vel legatum fa- 11
ctum incapaci, dum erit capax, vel capere poterit, *l. in tempus, ubi DD. communiter, ff. de hæred. inſt. Cevall. in ſpec. opin. commun. conſ. commun. q. 472.* ubi, quod ſpurius poteſt hæres inſtitui in tempus, quo fuerit legitimatus.

Infertur 4. quod valeret etiam præſentatio, ſi fiat de mi- 12
nore 14. annorum cum conditione, ſi impetraverit à Papa diſpenſationem: dummodò verificetur conditio infra tempus à jure datum ad præſentandum, *Alphon. de Leone, de offic. Capellani, q. 4. praxi 6. n. 49. quem refert, & ſequitur Barb. de offic. & pot. Epiſc. p. 3. alleg. 60. nu. 77. in ultim. impreſ. & nos etiam diximus in tract. de Regim. eccleſ. Epiſc. l. 3. c. 6. num. 70.*

Limita ſupradictam concluſionem, quando lex reſiſteret 13
initio actus propter imbecillitatem conſilii contrahentium, ut in minore, & ſimilibus conferentibus effectum, & exequutionem in tempus licitum, & permiſſum: tunc enim non valeret talis diſpoſitio, quia principum eſt de ſubſtantia actus, qui gerit, *l. ſi minor. ff. de verb. oblig. leg. ſi minor. Cod. Qui manumitt. non poſſ. leg. ſi minor, ubi Bald. ff. de Ser. expor. cap. ſi eo tempore de Reſcript. in 6. Bart. in leg. 1. §. nunciatio, num. 30. ff. de oper. nov. nunc. Aym. conſil. 97. nu. 8. Cacheran. deciſ. 130. n. 8. & alii apud Gratian. d. c. 712. nu. 2.* quod procedit in acti- 14
bus inter vivos; nam ſi puberes ſint, teſtamentum facere 15
poſſunt, ac de bonis diſponere, *juxta l. qua ætate, ff. de Teſtam. auct. ſed hodie, C. Qui manum non poſſ.* niſi eſſent ſub 16
poteſtate parentis: tunc enim haud poſſent teſtari etiam Patre permittente, *l. qui in poteſtate, ff. eod. tit. de Teſtamen.* quamvis donare poſſint cauſa mortis Patre volente, *juxta tex. in l. tam is, §. filiusfam. ff. de mortis cauſ. donat.* & hoc ve- 17
rum quidem eſt ſecundùm jus civile; ſed de jure canonico filiusfam. cum conſenſu Patris in illis adventitiis, in quibus 18
Patri non quæritur uſusfructus, poteſt facere teſtamentum ad pias cauſas, *ut d. Bart. in d. l. qui in poteſtate, ff. de Teſtam. per tex. in c. licet, de Sepult. in 6.* item tam de jure canonico, quàm civili poteſt filiusfam. teſtari de peculio caſtrenſi, vel quaſi caſtrenſi etiam ſine conſenſu Patris, *d. c. licet, & l. fin. C. qui teſtam. fac. poſſ. l. filiusfam. in fin. ff. de Don.*

Item, quandiu vivit Prælatus eccleſiæ licèt ejus vita de- 20
ſperata ſit tractari non poteſt de electione ſucceſſoris, niſi poſt tres dies diſpoſitionis Prælati defuncti, ita ut tractatus antea factus invalidus ſit: quemadmodum irrita eſt etiam citatio, ſeu vocatio ad electionem peragendam, emiſſa ante mortem Prælati, quia lex reſiſtit initio actus, *ut eſt textus in c. nullus 7. diſt. 79. latè Laym. in qu. canon. de Prælator. eccleſiaſt. elect. c. 4. q. 30.* ubi etiam dicit, quod eadem ratione conjugi durante conjugio non licet paciſci de novo matrimonio contrahendo poſt mortem conjugis, *& in Theol. lib. 5. tr. 10. p. 4. c, 10. nu. 7. ubi citat Abb. in c. ult. nu. 2. de eo, qui duxit, &c. Lancellot. in inſtit. jur. canon. lib. 2. de Divor. §. cum ea autem, Sanch. lib. 7. diſp. 79. n. 40.* quemadmodum nec beneficium eccleſiaſticum alicui promitti, aut conferri poteſt, antequam vacet, *c. 2. de conceſſ. præb.*

SUMMARIUM.

1 *Si quid fieri debet poſt certum tempus, ante illud fieri non poteſt: limitatur n. 2. & ſeq.*
Hæres gravatus diſtribuere bona inter pauperes poſt mortem ſuam, non poteſt ante mortem ea diſtribuere ibid.
2 *Si quis juſſus fuerit poſt mortem ſuam hæreditatem reſtituere certæ perſonæ, poteſt etiam in vita reſtituere.*
3 *Si debitor promiſit ſolvere pecuniam certa die, ſtatim ſolvere poteſt: limitatur, quando tempus appoſitum fuit favore creditoris, nu. 4.*

CAP. XIV.

An, ſi aliquid fieri debeat poſt certum tempus, ante illud tempus fieri poſſit.

RESP. negativè, *l. ſtatu liberum, §. Stichum ff. de leg. 2.* 1
Dec. conſ. 460. col. fin. quem refert, & ſequitur Cravet. conſil. 156. n. 5. & ita tradunt DD. in l. poſt mortem, C. de fideicomm. nam permiſſum uno tempore, cenſetur alio prohibitum, *ut ex d. l. ſtatu liberum, §. Stichum, probat Fontanell. dec. 249. nu. 9.* unde hæres gravatus diſtribuere bona inter pauperes poſt mortem ſuam, ante mortem diſtribuere non poteſt, quia agitur de præjudicio pauperum ſupervenientium, *Bart. in l. cum pater, §. à filia, ff. de leg. 2.*

Limita 1. ſi certæ perſonæ poſt mortem ſuam quis hære- 2
dita-

ditatem reſtituere fuerat juſsus; tunc enim poſset in vita reſtituere, cùm in tali caſu voluntas teſtatoris non adverſetur, *dict.leg.poſt mortem*, *C.de fideicom.gloſ.in d.l.cùm pater*, §. *à filia*, & *in l.uxorem*, §. *Scævola*, *ff.de leg.3.*

3 Limita 2. ſi debitor promiſit ſolvere pecuniam, vel quid aliud certa die, quia ſtatim dare poteſt; totum enim medium tempus ad ſolvendum liberum eſt promiſsori, *l. ſtipulatio iſta*, §. *inter certam*, *ff.de verb.oblig.* niſi tempus appoſitum
4 fuerit favore Creditoris: quia tunc eo invito ante tempus ſolvi non poteſt, *l.qui Romæ*, *ubi Bart.& alii*, *ff.eod.tit.*

SUMMARIUM.

1 *Tempus tam legale, quàm conventionale non currit impedito: limitatur n.7. & ſeq.*
2 *Dies impedimenti non computatur in termino.*
3 *Nemo ex ſua fraude commodum reportare debet.*
4 *Explicatur textus in cap.fin. de elect.*
5 *Tempus in compromiſſo præfixum non currit ſtante impedimento, & donec litigatur.*
6 *Quid ſi adſit juramentum.*
7 *Debitor non excuſatur, quando impedimentum ex ſua culpa proceſſit.*
8 *Quid ſi debitor per tertium injuſtè impediatur abſque culpa creditoris.*
Explicatur textus in l.quibus diebus, ff. de Cond. & dem. ibidem.
9 *Præſcriptiones currunt non obſtante quocunque impedimento.*
10 *Tempus in præſcriptionibus eſt continuum, niſi aliter caveatur per legem, vel ſtatutum.*

CAP. XV.

An tempus legale, & conventionale currat impedito.

1 NOnnulli Doctores putant, quod tempus conventionale præfixum à partibus currat etiam impedito, non autem tempus legale, *ita Car. in cap.exceptionem*, *col.3. de except.Fel.in cap.cùm inter eo l.11.verſ.limita 2.eod.tit. de except.Tiraq.de Retr.convent.§.1.gl.2.nu.56.quos refert*, *& ſequitur Surd.dec.189.nu.27.per text.in c.fin.de elect.* ſed verior eſt opinio, quod tempus tam legale, quàm conventionale regulariter non currat impedito, *l.quibus diebus*, *ff. de cond.*
2 *& demon.* unde dies impedimenti non computantur in termino, *ut ibid.notat Bart. & alii communiter*: alioquin, ſi liceret parti impedire aliam partem, & ex tali impedimento obtinere, ut tempus currat impedito, ex ſua fraude commo-
3 dum reportaret, quod non eſt permittendum, §. *item ſi quis in fraudem*, *inſt.de Act.l.3.§. quanquam*, *ff. de condict.cauſ. dat.*
4 Nec obſtat *ten.in d.c. fin. de elect.* quia ibi tantùm dicitur, quod electoribus impeditis currit tempus, ſi poſſint impedimentum tollere, *ut ibid.notat gl.& Doctores.*
5 Ex his infertur, quod tempus in compromiſſo præfixum non currit ſtante impedimento, & donec litigatur, *c.ſignificante*, 7. *de pignor.Roman.conſ.435.n.2. Dec.in l.quod te*, *nu. 56.in 2.lectur.ff.ſi cert.pet. & alii apud Gratian.diſcept.for.cap.*
6 *929.nu.9.* etiamſi adeſſet juramentum; quo non obſtante impeditus excuſatur, cùm ei tempus non currat, *d.cap.ſignificante*, *de Pign.*
7 Limita, quando impedimentum proceſſit culpa debitoris, quia tunc non excuſatur, *Bart.in l.2.* §. *ſi quis in judicio*, *ff. ſi quis caut.Dec.in d.l.quod te*, *in 2.lectur.nu.56.ff.ſi cert.pet.*
8 Limita 2. quando pars per tertium injuſtè impeditur abſque culpa creditoris, quia neque tunc excuſatur, *ſecundùm Bart.in l.in teſtamento*, *ff.de cond. & demon.* ubi etiam dicit, quod in tali caſu datur actio contra impedientem; nec obſtat *textus in d.l.quibus diebus*, ubi ſermo eſt de impedimento per tertium præſtito, & tamen dies hujuſmodi impedimenti non computantur: quia hoc debet intelligi, quando impediens non erat ſolvendo, *ut ibid. notat Bart.nu.2. verſ. Unde puto.*

Ego tamen cenſeo, quod, etiamſi impediens ſit ſolvendo, debitor excuſetur à pœna, vel mora, ſi non ſolvat propter hujuſmodi impedimentum: tum quia *d.l. quibus diebus*, non loquitur cum hac limitatione, ſed ſimpliciter: tum quia ita videtur decidere *textus in d. cap. ſignificante de Pignor.*

9 Limita 3. in præſcriptionibus: iſtæ enim currunt non obſtante quocunque impedimento, quia tempus in præſcri-
10 ptionibus eſt continuum, niſi aliter caveatur per legem, vel ſtatutum, *gl. communiter recepta in Rubr. ff. de diverſ. præſcript. Hond. conſ.83.num.54.lib.1. Alex.conſil.4. nu.19.lib. 2. Gratian. diſcept. for.cap.475.num.16. & ſeq. & cap.929. num.9. & ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *Tempus dilationis à jure conceſſæ eſt continuum, & ideò in eo computantur etiam dies feſtivi.*
2 *Quid ſi feriæ abſorberent totam dilationem, vel majorem partem.*
3 *Si in Sabbato Palmarum concederetur dilatio dierum 15. talis dilatio curreret poſt octavam Paſchæ.*
4 *Quid ſi ex ſtatuto aſſignetur certum tempus ad probandum coram Arbitris, & Arbitri ante hebdomadam ſanctam acceptaverint compromiſſum.*
5 *In cauſis pecuniariis una tantùm dilatio regulariter datur, niſi extaret legitimum impedimentum in prima dilatione, vel alia rationabilis cauſa concurrat.*
6 *In cauſis criminalibus dantur duæ dilationes accuſatori, & tres Reo.*
7 *Solent Judices facilè concedere Reis plures dilationes.*
8 *Ad defenſionem Rei poſſunt quandocunque etiam poſt concluſionem in cauſa recipi teſtes ad probandam innocentiam.*
9 *Dilatio data abſenti currit à die, quo fuit ei intimata.*

CAP. XVI.

An tempus dilationis à Jure conceſſa ſit continuum, vel utile.

REſp. quod eſt continuum: & ideò in eo computantur 1
etiam dies feſtivi, *l.ſive pars*, *ubi DD.C. de Dilat.*
Obſerva tamen, quod ſi feriæ abſorberent totam dilatio- 2
nem, vel majorem partem, non computarentur in dilatione, *Hoſt.in c.licet cauſam*, *de Probat.Bald.in l.ſi quando*, *q.4.nu.6. C.de Teſtib. Lanfranc.in c.quoniam contra*, *in ver. dilationes*, *col.2.de Probat.quos refert*, *& ſequitur Gravat.ad veſtr.l.5.c.* 4.*nu.7.* & ideò ſi in Sabbato Palmarum concederetur dilatio 3
dierum 15. hujuſmodi dilatio curreret poſt octav. Paſchæ, quia omnes illi 15. dies ſunt feriati, *l. omnes dies C. de fer. Bald.in d.l.ſi quando*, *n.6.C.de Teſtibus Marant. de ord. Judic.p.6.tit.de Dilatione*, *nu.18.*

Ita etiam, quia in ſtatuto Urbis *l.1.c.100.* præfiguntur 15. 4
dies ad probandum coram Arbitris, ſi Arbitri ante hebdomadam Sanctam acceptaverint compromiſſum illi 15. dies ſequentes feriati non computantur unde alii 15. ſubſequentes poſt octav. Paſchatis intelliguntur aſſignati à ſtatuto ad probandum, *Scacc.de Judic.lib.2.c.3. de Dilat.ad proband.num. 157. verſ.extende iſtam limitationem.*

Quæres, an Judex dare poſſit plures dilationes in una 5
cauſa? Reſp. quod in cauſis pecuniariis, unam tantùm dilationem regulariter dare poteſt, *l.fin.ff.de fer.l.1. C. de Dilat.* niſi extaret legitimum impedimentum in prima dilatione, vel alia rationabilis cauſa concurreret, quia tunc poteſt dari ſe- 6
cunda *l. oratione*, *ff.de fer.* in cauſis verò criminalibus dantur duæ dilationes accuſatori, & tres reo, *ut in d.l.fin. ubi gl. & DD. ff. de fer.*

Solent tamen judices facilè concedere plures dilationes 7
Reis, præſertim, quando ſunt in carceribus: nam materia dilationum in cauſis criminalibus eſt Judici arbitraria, *Innoc. in cap.ad petitionem*, *n.4.de Accuſ. quem communiter ſequuntur Canoniſtæ*, *Alex.in l.2.n.8.ff.de Re jud.Clar.in Pract. crim.* §.*fin.q.48.verſ.quæro quot.*

Addit *Bart.in l.1.§.fin.ff.de Quæſt.& in l. Divi fratres ff.de* 8
Pæn.Paul.de Caſtr.in conſil.325.Alex. in auct.jubemus, *C. de Judic.& alii apud Marant. de ord.judic.p.6.tit. de Dilat.nu.3.* quod ad defenſionem Rei poſſunt quandocunque etiam poſt concluſionem in cauſa recipi teſtes ad probandam innocentiam.

Quæres 2. quando currat dilatio data abſenti? Reſp. quod 9
currit à die, quo fuit abſenti intimata, *Bart.& alii in l.Labeo*, *ff. de jurejur.*

SUMMARIUM.

1 *Tempus à ſtatuto præfixum ad retrahendum bona alienata currit etiam ignoranti à die alienationis: declaratur nu.10. & 13.*
Tempus præſcriptionis introductæ per ſtatutum, aut jus civile eſt continuum, ibid. nu.1.
2 *Regulariter omnis præſcriptio currit contra ignorantem, ſed, aliquando datur reſtitutio in integrum.*
3 *An concedenda ſit reſtitutio, quando lapſum eſt tempus ad retrahendum.*

4 *Prædictum ſtatutum eſt odioſum, & contra jus commune.*
5 *In odioſis non datur reſtitutio in integrum.*
6 *Reſtitutio in integrum datur quando agitur de damno vitando, ſecus ſi agitur de lucro captando: declaratur n.9.*
7 *Poſt lapſum tempus ad accuſandum, & inquirendum non datur reſtitutio in integrum.*
8 *Tempus, quod datur ad accuſandum, & inquirendum, à die maleficii computatur non autem à die ſcientiæ.*
9 *Minores poſſunt petere reſtitutionem, ac prætendere læſionem reſpectu lucri.*
10 *Conſanguineis non currit tempus retractus à die venditionis factę ab alio nomine Domini: ſed tantùm à die ratificationis.*
11 *Ratihabitio non retrotrahitur in præjudicium tertii.*
12 *Quando currat tempus præfixum retractui.*

CAPUT XVII.

An tempus à ſtatuto præfixum ad retrahendum bona alienata currat ignoranti.

1 REſp. affirmativè, quia tempus præſcriptionis introductæ per ſtatutum, aut jus civile, eſt continuum, exceptis caſibus in quibus contrarium deciditur, *juxta gloſ. Bart. & alios in rubr. ff. de Diverſ. & temp. præſcript.* ideò currit etiam contra ignorantem, *leg. fin. ubi Alex. C. de Dol. Crav. conſ. 271. num. 5.* & quidem à die alienationis, non autem à die ſcientiæ, *Barbat. conſ. 50. n. 1. in fin. Crot. conſ. 31. n. 4. & alii apud*
2 *Altograd. conſ. 44.* ubi etiam dicit quod, regulariter omnis præſcriptio currit contra ignorantem, ſed aliquando datur reſtitutio in integrum.
3 An autem concedenda ſit reſtitutio in integrum, quando lapſum eſt tempus ad retrahendum? Reſp. negativè, tum quia prædictum ſtatutum eſt odioſum, & contra jus
4 commune: in odioſis verò non datur reſtitutio in integrum;
5 tum quia in tali caſu agitur de lucro captando, non autem
6 de damno vitando, *Soccin. conſ. 108. col. 4. lib. 4. Dec. conſ. 261. col. penul. Alex. conſ. 7. n. 20. lib. 7. Ang. Aret. in §. ſi quis agens, n. 18. inſt. de Act. & alii quos refert, & ſequitur Cravet. d. conſil. 361. n. 7. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod poſt lapſum tempus
7 ad accuſandum; vel inquirendum non datur reſtitutio in integrum, quia hoc etiam eſt odioſum, & pœnale; quod
8 quidem tempus non à die ſcientiæ, ſed à die maleficii computabitur, etiamſi maleficium eſſet occultum, *arg. l. fin. Cod. de Dol.*
9 Hoc autem procedit in majoribus, quibus non ſubvenitur in lucro, *l. 2. C. de jur. & fact. ignor.* ſecus eſſet in minoribus, qui poſſunt petere reſtitutionem, ac prætendere læſionem reſpectu lucri, *ut dict. Cravet. loco citat. num. 8. per text. in l. quamvis, C. eod. tit. de jur. & fact. ignor. cap. conſtitutus ex de reſt. in integr.*
10 Notandum tamen eſt, quod conſanguineis non currit tempus retractus à die venditionis factæ ab alio nomine Domini, ſed tantum à die ratificationis: quia ratihabitio non retrotrahitur, quando tertio præjudicium afferret, *Tiraq. de Retract. lign. gl. 10. n. 66. §. 1. Honded. conſ. 38. n. 25. lib. 1. Cacheran. dec. 119. num. 28.*
12 Notandum 2. quod tempus præfixum retractui, currit ſtatim poſt venditionem ante traditionem rei; quia cùm lex diſponit de tempore reſpectu actus, incipit id tempus currere ſtatim à die illius actus, ut poſt Signo. *conſ. 71. & Alber. in l. ſi filius fam. §. cum fundum, ff. de verb. oblig. not. Tiraq. loc. cit. d. §. 1. gloſ. 10. n. 115. & ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *Conductores perpetui, vel ad longum tempus ratione vicinitatis præferuntur in materia juris congrui, ſicut præferuntur emphyteutæ.*
2 *Idem jus competit habentibus fundum vectigalem, & ſuperficiariis, ac cenſuariis.*
3 *Locatio, quæ fit ad longum tempus, tranſit in emphyteuſim.*
4 *An ex re locata ad longum tempus debeantur laudemia, & num. ſeq.*
5 *An valida ſit alienatio facta à conductore ad longum tempus. Quando emphyteuſis præſumatur, & quando locatio ad longum tempus, ibid.*
In cenſu regulariter ſolutio ſolet reſpondere fructibus. ibid.
6 *In concurſu habentis rem emphyteuticam cùm habente rem liberam, præferendus eſt minus gravatus alteri magis gravato.*
7 *Dominus directi Dominii præfertur vicino non obſtante ſtatuto.*
8 *Conſanguineus, cui ſtatutum concedit jus retractus, ne res exeat de familia, an poſſit petere à Conductore rem locatam ad longum tempus.*
9 *Quando quis dicatur colonus perpetuus.*
Colonus perpetuus à Colonia removeri non poteſt, ibid.
10 *In Colono partiario cenſetur facta tacita reconductio de anno in annum, limitatur n. 11. declaratur n. 12.*
12 *In bonis Eccleſiæ perpetua locatio prohibetur.*
13 *Quando intelligatur contracta emphyteuſis.*

CAPUT XVIII.

An conductores perpetui, vel ad longum tempus ratione vicinitatis præferantur in materia juris congrui.

REſp. affirmativè, ſicut præferuntur emphyteutæ: ratio eſt, quia habent utile dominium: Unde idem 1
jus competit habentibus fundum vectigalem, ac Superficiariis, & Cenſuariis, cùm iſti etiam habeant utile dominium, *Affl. de Jur. Prothom. in princ. n. 38. verſ. item quæro, an locatarius, notab. 10. Carpan. ad Conſtit. Mediolan. cap. 417. n. 497. & ſeq. Mut. ſup. conſuet. Panorm. cap. 28. num. 4. & 5. & alii apud Gratian. diſcept. forenſ. cap. 416. num. 1. & ſeq.* ubi etiam 2
obſervat, quod ratio ſtatutorum concedentium hujuſmodi jus retractus, eſt ut vicini pacificè vivere poſſint, & ne cogantur habere vicinos infeſtos, *Tiraq. de Retract. lignag. §. 1. gloſ. 14. num. 79. & ſeq.* ubi addit, quod hæc locatio ad longum 3
tempus tranſit in emphyteuſim, ita ut ex ea debeantur lau- 4
demia, ſicut ex emphyteuſi, & conductor non poſſit alienare inſcio Domino.

Contrarium tamen in hoc videtur ſenſiſſe *Rota deciſ. 64.* 5
num. 3. p. 4. tom. 1. in Recent. ubi, quod caducitas, de qua *in l. 2. C. de jur. emphyt.* locum non habet in locatione ad longum tempus, *latè Mantic. de Tacit. lib. 22. tit. 2. num. 55. & ſeq.* ſubdens, *num. 56. in fin.* quod alienatio facta in tali caſu à Conductore, nullius eſt momenti, *ut ſenſit etiam Gratian. c. 378. num. 31.* & quod re locata ad longum tempus non debeatur laudemium ob illius alienationem, *notat Menoch. præſumpt. 105. num. 8. lib. 4. Burg. de Laudem. p. 1. inſpect. 5. num. 17. Seraphin. deciſ. 288. num. 11. Rota deciſ. 14. per tot. p. 6. Recent.* ubi etiam quod regulariter emphyteuſis præſumitur, quando ſolvitur modica penſio; locatio verò; quando ſolvitur magna penſio; vel correſpondens fructibus attento tempore conceſſionis, & ſtatu in quo res conceſſa tunc reperiebatur, & *deciſ. 110. num. 3. eadem par. 6. Recent.* ubi additur, quod in cenſu regulariter ſolutio ſolet reſpondere fructibus, *latè Mareſcott. var. lib. 2. cap 76. num. 1. & ſeq.* ſubdens *num. 27.* quod non ſubvertitur natura emphyteuſis, ſi concedatur pro magna penſione.

Obſerva tamen quod in concurſu habentis rem emphy- 6
teuticam cum habente rem liberam, præferendus eſt minus gravatus alteri magis gravato, *Mut. ſuper conſuet. Panorm. c. 2. n. 2. Gratian. d. c. 460. n. 4.*

Obſerva 2. quod Dominus emphyteuſis, ſi velit retrahere, 7
præfertur vicino, aut conſanguineis non obſtantibus hujuſmodi ſtatutis, *latè Tiraq. de Retract. lignag. §. 21. gl. unic. n. 3. & 4. Capic. dec. 99. n. 1.* quia dicta ſtatuta intelligi debent, ut non præjudicent Domino; cui jus commune tribuit privilegium prælationis, *ut in l. fin. C. de Jur. Emphyt. & notat Alex. conſ. 27. n. 6. lib. 6. per text. in l. 2. C. de Noxal. l. 2. §. ſi quis à Principe, ff. Ne quid in loc. publ.*

Obſerva 3. quod conſanguineus, cui ſtatutum conceſſit 8
jus retractus, ne res exeat de familia, non poſſet petere à Conductore rem eidem Conductori locatam ad longum tempus; tum quia, cùm talis locatio non ſit in perpetuum, res aliquando reditura eſt in familiam venditoris, finito ſcilicet tempore ipſius locationis, tum etiam quia non cenſetur per hujuſmodi locationem translata proprietas, ſed dominium tantùm utile, *l. 1. ff. ſi ager. veſtig. l. ſi domus, §. ult. ff. de l. 1. Tiraq. de Retr. lign. §. 1. gloſ. 14. n. 85.*

Obſerva 4. quod ſi Colonus per 30. annos ſolverit unifor- 9
miter eamdem penſionem, cenſetur Colonus perpetuus ita ut à Colonia removeri non poſſit, *Bald. communiter receptus in l. malè agitur, in 2. lect. num. 7. verſ. ſi verò conductio, C. de præſcript. 30. vel 40. ann.* cujus opinio procedit tantùm in Colono, qui nummis colit, vel aliquid certum quolibet anno locatori ſolvit, non autem in Colono partiario, qui ſocius appellatur, *Rim. ſen. conſ. 100. n. 37. & ſeq. lib. 1. Ruin. conſ. 151. n. 13. lib. 4. Anchar. q. 24. num. 12. & ſeq. par. 1. Ludov. dec. Peruſ. 106. n. 26. & ſeq. Burſat. conſ. 430. n. 46. & ſeq. lib. 3. quos refert, & ſequitur Honded. conſ. 85. lib. 1.* ubi etian notat, quod 10
licèt talis Colonus partiarius longiſſimo tempore fundum coluerit, cenſetur tamen facta tacita reconductio ſolùm de anno in annum, *juxta l. item quæritur, §. qui impleto, ff. de*

locat.

locat. & ideò finito tempore locationis, & conductionis eſt in libertate Coloni ab ea diſcedere: quemadmodum Domi-
11 nus poteſt eum expellere, *l. ſi quis conductionis, juncta gl. C. locat.* niſi fortè conſtet, quod talis colonus mutuaverit cauſam poſſeſſionis, & cæperit retinere bona uti Colonus perpetuus, & ex illa cauſa expreſsè ſolverit uniformem reſponſionem per longiſſimum tempus: tunc enim non poſſet expelli, *Magon. dec. 2. idem Honded. d. conſ. 85. nu. 33. & ſeq. ubi,*
12 *nu. 37. cum ſeq.* addit, quod prædicta opinio Baldi procedit in bonis privati, quæ in perpetuum locari poſſunt, non autem in bonis Eccleſiæ, quorum perpetua locatio prohibetur *ex c. nulli, de reb. Eccleſ. non alien. & extravagant. Ambitioſæ, eod. tit.*

13 Obſerva 5. quod emphyteuſis, non autem locatio contracta intelligitur, ubi conceſſio eſt facta ad livellum, quia livellus ſecundùm communem uſum loquendi accipitur pro emphyteuſi, *Bart. in l. 1. nu. 7. C. de Jur. emphyt. Alex. conſ. 117. nu. 12. lib. 4.* idem dicendum, quando res conceditur ad meliorandum: quia iſte effectus propriè congruit emphyteuſi, quæ à meliorando nomen accepit, *l. 2. & l. ult. C. de Jur. emphyt. Alex. loc. cit. d. num. 12.* vel ſi in inſtrumento conventum fuerit, quod certa annua quantitas pro canone ſolvatur; quia canon ab Emphyteuta præſtari conſuevit, *auct. qui rem, C. de Sacroſ. Eccleſ. latè Mareſcot. var. l. 2. c. 76. n. 20. & ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *Judex ex juſta cauſa poteſt dilationes a lege conceſſas minuere, vel augere, & n. 5. limitatur n. 6.*
2 *An id procedat in cauſis criminalibus.*
3 *An tempus decem dierum datum ad appellandum poſſit a Judice arctari.*
Et quid in anno à jure præfinito ad proſequendam appellationem, ibidem.
4 *An Judex poſſit quadriennium datum ad petendam reſtitutionem in integrum minuere, & prorogare.*
6 *Judex non poteſt terminos à lege aſſignatos prorogare, quando lapſo termino imponitur alicui pœna privationis vel alia ſimilis.*
An Patrono, qui ſcienter præſentavit indignum, poſſit Epiſcopus tempus prorogare, ibid.
7 *An Judex poſſit dilationem legalem omninò tollere.*
8 *Si Judex ſtatuit terminum trium dierum ad comparendum, vel ad producendum inſtrumentum, poteſt ad ulteriora procedere intrà illas tres dies, ſi citatus prima die comparuerit.*
9 *Quando currat ſecunda dilatio conceſſa, durante prima.*

CAP. XIX.

An Judex poſſit dilationes a lege conceſſas minuere, vel augere.

1 RESp. Affirmativè, modò id faciat ex cauſa juſta, & rationabili *cap paſtoralis, de except. cap. cùm ſit Romana, de Appell. ſpec. in tit. de dilat. §. nunc videmus, nu. 7. & alii communiter*: ſive dentur a lege cum miniſterio Judicis, ſive ſine ejus miniſterio, *Bart. in l. 2. nu. 4. ubi etiam Alban. num. 2. Bald. nu. 14. ff. de Re jud.* quicquid in contrarium ſenſerit *gl. in c. ſi tibi abſenti, ver. terminum, de Præb. & Dignit. Tiraq. de Retract. lignag. §. 1. gl. 10. n. 63. Poſt. de ſubhaſt. inſp. 30. nu. 30.*
2 *& 38.* quod procedit etiam in cauſis criminalibus, cùm in iis procedatur ad inſtar civilium, *l. abſentem, ff. de Pœn. Alex. in d. l. 2. nu. 8. ff. de Re jud.*

3 Ex quo infertur 1. quod tempus decem dierum datum ad appellandum, ratione publicæ utilitatis, vel ſcandali vitandi arctari poteſt *Bart. in d. l. 2. n. 4. & ibid. Alex. n. 6. & ſeq.* idemque dicendum de anno a jure præfinito ad proſequendam appellationem, qui ex cauſa minui, & prorogari poteſt, *juxta tex. in d. c. cum ſit Romana, &c. ad aures de Appell. Alex. loc. cit. ubi ita intelligit tex. in l. nemo, C. de Tempor. Appell.*

4 Infertur 2. quod Judex poteſt ſimiliter ex juſta cauſa minuere quadriennium datum ad petendam reſtitutionem in integrum, *ſecundùm Bart. in d. l. 2. nu. 4. ff. de Re jud. quem alii communiter ſequuntur teſte Cavall. in Spec. opin. commun. con. comm. q. 892.* ubi etiam dicit, quod hujuſmodi quadriennium ex juſta cauſa poteſt prorogari, *per text. in l. petendæ, C. de Temp. in integr. reſtit.*

5 Juſta autem cauſa, ex qua minui poteſt dilatio, deſumitur, vel ex qualitate cauſæ, putà ſi lis eſſet de alimentis, vel de re minima, vel de reſpectante ad utilitatem publicam, ut ſupra diximus; vel ex conditione temporis, ut quia reſeſſet tempore peritura, vel inutilis redderetur, vel evaneſceret juriſdictio, vel quia cauſa ita inſtructa ſit, ut nil aliud agendum ſuperſit, quàm ferre ſententiam; vel etiam ex conditione perſonarum, putà ſi ageretur de cauſis miſerabilium perſonarum, carceratorum, &c. quemadmodum juſta cauſa ſubeſſet prorogandæ dilationis, quando ageretur de re magni momenti, vel de cauſis ſpectantibus ad collegia, univerſitates, &c. quæ conſilium congregare debent, ut actus communi omnium voto, ac conſenſu peragatur, *auct. niſi breves, ubigloſ. C. de ſent. ex per recit. Bart. in d. l. 2. n. 5. ubi etiam Rip. n. 26. ff. de Re jud. Abb. in c. 1. de Dilat. Felin. in c. nonnulli, de Reſcript. Zaſ. in l. continuus, §. cùm ita de verb. oblig. & alii apud Menoch. de arbitr. Jud. lib. 2. caſ. 52. per tot.*

Limitatur ſupradicta concluſio, quando lapſo termino 6
imponitur alicui pœna privationis, vel alia quæcunque ſimilis: tunc enim non poteſt Judex dilationem prorogare, *Molin. de Hiſpan. primog. l. 2. c. 14. n. 19. Cancer. var. reſ. c. 16. de Tertiis oppoſitor. n. 37. p. 2.* unde ſi patronus ſcienter præſentavit indignum, non poteſt Epiſcopus tempus ad præſentandum a jure præfixum prorogare: quia Patronus in tali caſu privatur jure præſentandi pro illa vice, *c. cùm nos, de offic. ordin. Barb. de offic. & pot. Epiſc. p. 3. alleg. 72. nu. 170. Jordan. var. Elucubr. vol. 2. l. 10. tit. 7. de jurepatr. nu. 325.*

Obſerva tamen, quod Judex dilationem legalem omni- 7
nò tollere non poteſt, aliàs daretur appellatio, *gl. communiter recepta in l. quod juſſit, ff. de re jud. Alex. in d. l. 2. nu. 10. ff. eod. tit.*

Obſerva 2. quod ſi Judex ſtatuit terminum ad comparen- 8
dum intrà tres dies, & citatus prima die compareat, poteſt Judex ad ulteriora procedere intrà illos tres: quia ſtatim ac comparuit, finita eſt cauſa dilationis *Bart. in l. a filia, §. alumno, ff. ad Trebell.* idemque dicendum, ſi data fuit dilatio plurium dierum ad producendum aliquod inſtrumentum: nam ſi productum fuerit prima die, Judex expectare non tenetur lapſum aliorum dierum, *ut poſt Bald. in l. fin. ff. de fer. & alios trad. Aret. in §. ſi minus, nu. 17. inſtit. de Action.*

Obſerva 3. quod ſi Judex conceſſerit dilationem ver. gr. 9
unius menſis, & deinde durante hac dilatione, alium menſem dederit, ſecunda dilatio non a die Datæ, ſed à die ultima primi menſis conceſſi computatur, *Vinc. de Ann. ſing. 227. Oldrad. conſ. 50. Soc. conſ. 39. nu. 44. vol. 1. Felin. in cap. eam te, in fin. de Reſcript. & alii, quos refert, & ſequitur Ricc. in Prax. par. 2. reſ. 154.* ſubdens hoc intelligendum eſſe in reſcriptis gratioſis; ſecus in reſcriptis ad lites, & aliis odioſis, in quibus attenditur tempus Datæ, *juxta textum in cap. ſi eo tempore, de Reſcript. in 6.*

SUMMARIUM.

1 *Teſtes non poſſunt poſt terminum aſſignatum examinari: limitatur num. 2.*
2 *Examen trahitur ad tempus præſtiti juramenti: limitatur numer. 3.*
3 *Juramentum præſtitum poſt examen non retrotrahitur ad diem examinis.*
4 *Quid ſi juramentum in tali caſu præſtitum fuerit in continenti.*

CAP. XX.

Quando teſtes poſſint poſt tempus præfixum examinari.

TEſtes regulariter non poſſunt poſt terminum aſſigna- 1
tum examinari, ſive terminus ſtatutus fuerit ab homine, ſeu a judice, ſive a lege, vel ſtatuto: alioquin non probant etiam parte non opponente, *l. facta, §. ſi quis bonorum, ff. ad Senatuſc. Trebell. Boſſ. in tit. de oppoſit. contr. teſt. num. 33. & alii apud Jordan. Elucubr. diverſ. lib. 14. tit. 18. nu. 678. & ſeq.*

In multis tamen caſibus teſtes validè examinari poſſunt 2
poſt terminum, videlicet quando producuntur ad defenſam. Secundo quando pars in continenti poſt terminum teſtes produceret. Tertiò, quando teſtes venerunt ad notitiam producentis poſt lapſum termini. Quartò, quando cauſa eſſet commiſſa de æquitate veluti inter mercatores. Quintò, ubi Judex officio vellet teſtes poſt terminum elapſum examinare, *Grot. de teſt. nu. 270. Pract. Conrad. tit. de Teſt. rub. de recept. poſt term. n. 47. Mol. in c. licèt cauſam, ubi etiam Felin. de Prob. Farin. de teſt. qu. 80. nu. 71. & ſeq. & alii apud Jordan. loco cit. nu. 679. & ſeq.* ubi addit, quod etiam in cauſis ſummariis, beneficialibus, & aliis, in quibus proceditur de plano, ſine ſtrepitu, & figura judicii poſſunt teſtes de æquitate canonica validè examinari poſt lapſum termini, idem dicendum,

quan-

quando pars fecit quod potuit, ut teſtes in termino examinarentur, quia tunc etiam recipi poſſunt poſt terminum, *ſecundùm Alex.in addit. ad Bart. in l. ſi quando, C. de Teſtib.* quemadmodum poſſunt etiam poſt terminum examinari, quando teſtes jurarunt ante lapſum termini, quia examen trahitur ad tempus præſtiti juramenti, *Bart.in d.l. ſi quando n.3. Alex.in conſ.42.n.17.vol.3. Seraphin.dec.857.nu.21. Card. Cavaler.dec.349.n.5. Burat.dec.726.n.4.ubi etiam Ferentill. nu. 12. Rota in cauſa Civitatis Caſtelli beneficii 16. Martii 1629.*

3 *Coram Card. Virili.* quod procedit, etiamſi terminus datus fuerit ad recipiendum, & examinandum teſtes, *Rot.dec. 27.de Probat.in antiq. Beltram. ad Greg.dec.327.n.17.*

4 Obſerva tamen, quod ſi teſtes deponerent, antequam jurarent, juramentum deinde præſtitum non retrotraheretur ad diem examinis, & ideò examen eſſet nullum ex defectu juramenti, *Coſt.de Retrotract.c.8.caſ.34.n.10. Ant.Sol.ad Decret.Sabau.l.3.tit.18.gl.4.n.1.& 2. Gravat. ad Veſtr. in Pract.l. 6.c.2.n.36.* quod procedit, quando juramentum fuit ex intervallo præſtitum, ſecus ſi incontinenti, *Fenzon. de ſtat. Urb.l.1. c.71.n.17. Poſt.in tr.mandat.de manuten. obſerv.90. n.4.*

SUMMARIUM.

1 *Quando tempus cenſeatur adiectum cauſa differendæ ſolutionis, & num.2.*

3 *Quando tempus cenſeatur adiectum cauſa finiendæ obligationis.*

4 *Venditor lapſo termino ad redimendum præfixo amplius non auditur.*

CAP. XXI.

Quando tempus dicatur adjectum cauſa differendæ ſolutionis, & quando cauſa finiendæ obligationis.

1 REſp. quod tempus cenſetur adjectum cauſa differendæ ſolutionis, quando dies adiicitur obligationi mero favore debitoris, ita ſcilicet, ut creditor ex parte ſua nihil debeat adimplere, *ut notatur in l.qui Romæ, ff.de verb.obligat. Honded.conſ.62.n.43.lib.1.* ubi, quod in dubio tempus præ-
2 ſumitur adjectum cauſa differendæ ſolutionis, *Gratian. diſcept. forenſ.cap.26.nu.31. & ſeq.* ubi dicit, quod in hoc caſu datur petitio poſt tempus.

3 Secus eſſet, ſi creditor etiam aliquid debeat adimplere, & aliter debitor non teneatur ſatisfacere, quia tunc tempus cenſetur appoſitum cauſa finiendæ obligationis; & ideò ſi debitor intrà tempus præfinitum, non ſatisfaciat, non poterit poſt tempus agere, *l.ſi creditor, §.illud, ff.de Diſtract. pignor.per quem textum ita tenuit Tiraq. de Retract.convent. §. 1.gloſ.2.n.43.& 53.poſt Angel. quem allegat, Gratian.d.c.26.n.*
4 29.& 32. ubi ex hoc infert, quod venditor lapſo termino ad redimendum præfixo, amplius non auditur: de quo vide quę ſupra diximus *c.5.n.3. verſ.ita etiam, &c.*

SUMMARIUM.

1 *Tempus adjectum actui, qui dependet ex futuro eventu, vel facto alterius, non incipit currere, niſi prius purificata conditione, vel in eſſe deducto ipſo effectu.*

2 *Tempus, quod adiicitur ad aliquid faciendum reſpectu certæ cauſæ, non incipit currere niſi prius exiſtente dicta cauſa.*

3 *Quando tempus currat, ſi Teſtator juſſerit, pecunias hereditatis impendi in emptionem bonorum ſtabilium, & eorum fructus diſtribui pauperibus per decennium.*

4 *Non præſumitur negligentia, ſed diligentia.*
Quando hæres argui poſſit de negligentia, ibidem.

CAPUT XXII.

Quando incipiat currere tempus, ſi adiiciatur actui, qui dependet ex futuro eventu, vel facto alterius.

1 REſp. quod non incipit currere, niſi prius purificata conditione, vel in eſſe deducto ipſo effectu, *l.3.§. ſi quis hæredi, ff.de ſtat.lib.gl. in l.in illa ſtipulatione ſi calendis, ff. de verb.oblig. Socin.conſ.76.lib.1. quem refert, & ſequitur Tiraq.*
2 *de Retract.lignag.§.1.gl.10.num.49.& ſeq.* quemadmodum ſi tempus apponatur ad aliquid faciendum reſpectu certæ cauſæ, non incipit currere, niſi prius exiſtente dicta cauſa, *idem Tiraquel.de Retr.Convent.§.1.gl.1.num.57. Ciriac.contr.*
3 *for.290.* ubi dicit, quod ſi Teſtator jubeat, pecunias hæreditatis impendi in emptionem bonorum ſtabilium fructiferorum, & eorum fructus diſtribui pauperibus per decem annos immediatè ſequentes poſt mortem ipſius Teſtatoris, hujuſmodi decennium non currit, niſi poſtquam ſequuta fuerit emptio bonorum ſtabilium, *juxta l.ſi mihi, & tibi §.1.ff. de leg.1.* quia talis diſpoſitio intelligitur, poſtquam adimpleri potuerit, *d.l.3.§.ſi quis hæredi, ff. de ſtat.liber.* nec poteſt 4
hæres argui de negligentia, niſi probetur, ipſum habuiſſe occaſionem emendi bona ſtabilia, & non emerit: non enim præſumitur negligentia, ſed diligentia, *ut d.Bart.in l. Tutor qui repertorium 8.§.poſt depoſitionem, ff. de Admin. Tutor. Ciriac.loco cit.n.18.& ſeq. Maſcard. concl.1093.nu.1.*

SUMMARIUM.

1 *Si Teſtator legavit pecunias ſolvendas intrà certum tempus, legatum ſolvi debet in fine termini: limitatur n. 3. & 6.*

2 *Quid ſi legavit corpora, vel ſpecies conſignan. ſimiliter intrà certum tempus: & nu.5.*

3 *Legata ad pias cauſas ſemper ſolvi debent in principio termini.*

4 *Libertas relicta Sticho anno duodecimo poſt mortem Teſtatoris, intelligitur legata in principio duodecimi anni.*

5 *Dilatio indefinitè data hæredi ad ſolvendum legata, intelligitur etiam de legatis ſpecierum, & corporum exiſtentium in hæreditate.*

6 *Quid ſi legatum partim conſiſtat in pecunia, & partim in ſpeciebus.*
Et quid ſi principalis intentio Teſtatoris fuit legandi mobilia valoris ſcutorum centum, & pecuniam in ſubſidium, ſi videlicet mobilia ad dictam ſummam non aſcenderent, ibidem.

CAPUT XXIII.

An legata, quæ Teſtator juſſit ſolvi intrà certum tempus, debeantur in fine, vel in principio termini.

REſp. quod aut Teſtator legavit pecunias, & tunc lega- 1
tum ſolvi debet in fine termini; aut legavit corpora, vel ſpecies, & tunc debentur in principio termini, *gloſ. & 2*
DD. in l.Talis ſcriptura, ff.de leg.1. Ciriac.contr.362.num.16. & 17. & contr.363.nu.1. & ſeq.lib.2.

Limita in legatis ad pias cauſas, quæ ſemper ſolvi debent 3
in principio termini favore piæ cauſæ, non autem in fine, *l. ſi ità fuerit, 41.ff.de manum teſtam.* ubi libertas relicta Sticho 4
anno duodecimo poſt mortem Teſtatoris: intelligitur legata in principio duodecimi anni, per quem textum ità tenet *Roman.in auct.ſimiliter, n.55.& 89.C. ad l.falc. Tiraq.de privileg.piæ cauſ.privileg.22. & alii apud Ciriac. de contr.363. num.1. & ſeq.*

Limita 2. quando dilatio indefinitè data fuit hæredi ad 5
ſolvendum legata, quia tunc intelligitur etiam de legatis ſpecierum, & corporum exiſtentium in hæreditate, *gloſ.in d.l.talis ſcriptura, ver.continentur, ubi etiam Bart.ſub nu.1. verſ. Nota ex hac gloſ.ff. de leg.1. Ciriac.d.contr.362.nu.16. & ſeq.libr.2.*

Limita 3. quando legatum conſiſtit partim in pecunia, 6
partim in ſpeciebus: quia tunc potentior qualitas prævalet, *Ciriac.d.contr.363.num.6. & ſeq.* ubi dicit, quod ſi principalis intentio Teſtatoris fuit legandi mobilia valoris ſcutorum centum, & pecuniam in ſubſidium, quatenus mobilia ad dictam ſummam non aſcenderent, pars mobilium tanquam potentior debet prævalere, *juxta text. in l.quæritur, 10. ff.de ſtat.homin.*

SUMMARIUM.

1 *Judex diffamanti alienum ſtatum poteſt præfigere tempus, intrà quod agere debet.*

2 *Diffamans alienum ſtatum, ultra tempus præfixum non auditur: limitatur n.3. & ſeq.*

3 *Talis præfixio termini eſt peremptoria, & non expectat aliam ſententiam.*

4 *Summariè conſtare debet Judici de diffamatione, antequam aſſignet terminum ad agendum.*

5 *Quid ſi quis jactet, ſe habere jus contra alium.*

6 *Et an ad hunc effectum ſufficiant jactationes extrajudiciales.*

7 *Qui petit, imponi ſilentium Adverſario, docere debet de intereſſe, & jure ſuo, aliàs non auditur.*

8 *Poſt aſſignationem termini admittitur quis ad agendum, antequam ſibi à Judice ſilentium imponatur.*

9 *An à tali decreto detur appellatio.*

10 *Etiam*

10 *Etiam post impositum silentium potest quis ex novo jure superveniente habere actionem contra victorem.*
11 *Quando ad hujusmodi sententiam perpetui silentii procedi possit.*
12 *Diffamatus potest convenire diffamantem coram Judice proprio ipsius diffamati.*
13 *Clericus trahere potest laicum diffamantem ad Ecclesiasticum tribunal.*
14 *Creditorem recusantem recipere pecuniam, Debitor convenire potest in foro ipsius Debitoris, ibique depositum facere.*

CAPUT XXIV.

An Judex diffamanti alienum statum possit præfigere tempus, intrà quod debeat agere.

1 RESP. affirmativè, *ut constat ex l. diffamari, C. de Ingen. & Manum.* ubi additur, quod ultra tempus præfixum
2 non audietur, *ut ibi notat Bald. Sal. & alii communiter, Gabr. commun. concl. lib. 2. tit. de action. concl. 6. nu. 28. vers. contrarium,*
3 ubi dicit, quod talis præfixio termini est peremptoria, ita, ut non expectet aliam sententiam, *Ciarlin. controv. for. lib. 1. cap. 34. n. 9. et* 10. ubi, quod summariè constare debet Judici de diffamatione, antequam assignet terminum ad agendum:
5 quod etiam procedit in aliis casibus, in quibus aliquis jactat, se habere jus contra alium, *juxta tex. in l. si eo tempore, C. de Remiss. pign. & ita tenet gl. in d. l. diffamari, Abb. in cap. si quis contra Clericum, de for. compet. Rom. cons. 412. Fel. in c. venerabilis, col. 3. de Judic. Boer. decis. 255. & alii apud Gabr. loco*
6 *cit. nu. 1. Ciarlin. d. c. 34. quibus adde Ludov. dec. Lucen. 32. num.* 11. ubi dicit, quod ad id non requiruntur jactationes judiciales, sed sufficiunt extrajudiciales.
7 Observa tamen, quod is, qui petit imponi silentium Adversario, debet docere de interesse, & jure suo, aliàs non audietur, *Gabr. commun. concl. d. lib. 2. tit. de Action. concl. 6. nu. 37. & seq. ubi alios refert.*
8 Observa secundò, quod post assignationem termini admittitur quis ad agendum, antequam sibi à Judice silentium
9 imponatur, *Baldus in dicta l. diffamari, n.* 15. subdens, quod ab hujusmodi decreto interlocutorio datur appellatio.
10 Observa 3. quod etiam post impositum silentium potest quis ex novo jure superveniente habere actionem contra victorem, *glos. in cap. licèt in B. Petro, ver. de cætero, ubi Abb. Anch. Fel. & alii, de Accus. Gabr. ubi supr. d. concl. 6. nu. 39. ubi citat etiam Innoc. in c. cùm nostris col. 3. de Conces. Præb.*
11 Observa 4. quod ad hujusmodi sententiam perpetui silentii procedi non potest, nisi præcedat bina monitio, *secundùm Cepoll. cautel.* 110. *Alex. cons.* 108. *in fin. vol.* 1. quorum tamen opinionem reprobat *Ludov. dec. Lucen. 32. num. 6. Afflict. dec.* 264. *n.* 4. ubi dicit, quod sententia lata cum una monitione, non esset annullanda, *sequitur Gabr. loco cit. d. concl. 6. n. 23.*
12 Observa 5. quod diffamatus potest convenire diffaman-
13 tem coram Judice proprio ipsius diffamati; unde si diffamatus sit Clericus, trahere potest laicum diffamantem ad Ec-
14 clesiasticum tribunal: quemadmodum creditorem recusantem recipere pecuniam debitor convenire potest in foro ipsius debitoris ibique depositum facere; quia in his casibus tam diffamatus, quàm debitor judicem adit uti reus, non uti actor, *secundùm veriorem, & receptiorem sententiam, Abb. in cap. si quis contra nu. 2. de for. compet. Felin. in cap. ea, que, de Re jud. Nat. in clem. sæpè, de verb. signif. Butr. in cap. quinta vallis de Jurejur. Bal. cons.* 173. *l.* 2. *Alex. consil.* 103. *volum.* 5. *Card. Paris. cons.* 83. *lib.* 2. *Rom. cons.* 412. *Covar. var. resol. cap.* 18. *n.* 6. *lib.* 1. *Gabr. commun. concl. lib.* 2. *tit. de Action. concl.* 6. *num.* 41. *Scac. de Judic. lib.* 1. *c.* 34. *n.* 44. *vers. & juxta Ciriac. contr.* 161. *n.* 2. *& seq. lib.* 1. *Ciarlinus contr.* 34. *n.* 4. *& seq. to.* 1.

SUMMARIUM.

1 *Refertur statutum Urbis cap.* 158. *lib. & statutum Veliternum cap.* 134. *lib.* 5. *certum præfigentia tempus creditoribus ad petenda debita, & motus proprius Pauli Tertii circa salaria famulorum.*
Præscriptio statutario Urbis succedit loco præscriptionis 30. *annorum, ibidem.*
2 *Præscriptiones statutariæ non prosunt, nisi allegentur.*
3 *Si conventus fateatur debitum, condemnatur non obstante statuto: & an, si solverit, possit solutum repetere, num.* 5. *& 6.*
4 *Ex præscriptione inefficax redditur actio, sed non omninò extinguitur.*
5 *Tales præscriptiones statutariæ sunt merè odiosæ.*
6 *Ubi ageretur de præscriptione* 30. *vel* 40. *annorum, solvens per errorem potest repetere; secus si sciret, debitum esse præscriptum.*
Præscriptio 30. *vel* 40. *annorum inducta est in favorem publicum, ne rerum dominia sint in incerto, ibid.*
7 *Liberatus præscriptione, dando fidejussorem ex certa scientia, videtur se obligare.*
8 *An Judex de præscriptione rationem habere debeat, quando à Parte non fuit allegata.*
9 *Præscriptiones locum non habent, quando debitor est in mala fide.*
Confirmatio non trahitur ad statuta invalida, & peccatum inducentia, ibidem.
10 *Potest dari bona fides, quando quis se obligavit ministerio procuratoris habentis speciale mandatum, nulla tamen habita notitia, quod exequutus fuerit mandatum.*
11 *Quando præscriptiones statutariæ locum habeant.*
12 *Creditor admittitur ad probandum malam fidem debitoris & scientiam debiti.*
13 *Quid si statutum dirigeret verba ad creditorem.*
14 *An Civitas, quæ statutum condidit, comprehendatur sub eo.*
15 *Præscriptiones statutariæ non comprehendunt debitum juratum: limitatur nu.* 16.
17 *Quid si juramentum aliundè probetur, quàm ex instrumento.*
18 *Debitor, qui prætendit solvisse, potest cogi ad jurandum.*
19 *Præscriptio inducta contra famulum non petentem salarium, currit a die recessus.*
20 *Præscriptiones statutariæ inceptæ contra creditorem non perficiuntur contra Ecclesiam eidem creditori succedentem ante lapsum tempus in statuto præfixum.*
21 *Statuta laicorum non ligant Ecclesiam.*
22 *Tales præscriptiones non habent locum contra creditorem, qui justam habuit ignorantiam sui crediti.*
Hæres non cadit a jure suo, si intrà tempus statuti contra debitorem non egit. ibidem.
23 *Minor lapso tempore restituitur in integrum.*
24 *Statuta contra creditores negligentes in exigendo, præscriptionem inducentia, non extenduntur ad actiones reales: limitatur in statuto Urbis nu.* 25.
26 *Præscriptio statutaria non comprehendit annuos census.*
27 *Præscriptio inducta contra mercatores non exigentes intrà tempus a statuto præfixum, non habet locum, quando debitor continuavit recipere merces ex officina creditoris.*
28 *Quid circa hoc servetur in urbe.*
Quando currat contra Aromatarios præscriptio quinquennalis, ibidem.
29 *An dicta præscriptio quinquennalis locum habeat in districtu urbis.*
30 *Statutum certum statuens tempus creditoribus ad deducendum jura sua, an arctet etiam creditores in diem, & conditionales.*
An creditor conditionalis teneatur jus suum opponere adversus subhastationes intrà tempora statuti, ibid.
Ubi non est negligentia, non debet esse pœna, ibid.
31 *An possit quis consequi per viam exceptionis id, quod jure actionis petere non potest ob lapsum temporis.*
32 *Temporalia ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum.*
33 *Quid si præscriptio statutaria interrumpatur.*

CAPUT XXV.

De statuto præfigente certum tempus ad petendum debitum.

IN multis locis per particularia statuta creditoribus ad de- 1
bita petenda certum præfigitur tempus, quo elapso creditum intelligitur præscriptum ita, ut creditores nequeant amplius contra debitores agere: & in Urbe præsumitur juris præsumptione facta solutio, quando creditor ex causa mutui, depositi, vel cujuscunque generis contractus, per annos sexdecim negligens fuerit in petendo debitum, nisi de judiciali, vel extrajudiciali interpellatione creditor legitimè docuerit; & tunc instrumenta tam publica, quàm privata, & Codices quarumcunque rationum post cursum 16. annorum nullam fidem faciunt, exceptis dotibus, donationibus propter nuptias, tributis, & censibus; similiter solutio facta præsumitur, quando creditor in vim chirographi, aut schedulæ, sive apocæ privatæ per decennium post mortem debitoris in petendo debitum in dicta apoca contentum negligens fuerit, *ut ex Stat. Urbis cap.* 158. *lib.* 1. quæ quidem

præ-

præſcriptio cùm ſuccedat loco præſcriptionis 30. annorum, *ut tenuit Rota in Romana cenſus de Caffarellis 9. Decembris* 1587. *coram Gypſio, quæ apud Cenc. de Cenſib. eſt dec.*230. currit contra creditores etiam ex quaſi contractu, contra filium, qui intrà tempus 16. annorum non petiit ſupplementum legitimæ, & contra hæreditatem jacentem, quatenus inchoata ſit contra defunctum, *Rota coram Seraph.dec.*730. ubi etiam, quod ſtatutum hujuſmodi tollit officium Judicis, tam nobile, quàm mercenarium, *latè Mareſcot. var.lib.*2. *c.*67. *nu.*1. *& ſeq. ubi citat Tiraq. de Retract. lignag.*§.35. *gloſ.*4. *nu.*41. *Socin.jun.conſ.*86. *nu.*5. *lib.*3. *Pariſ.conſ.*32. *nu.*16. *& conſ.* 93. *nu.*20. *lib.*3. *Gozad.conſ.*64. *nu.*13. *& conſ.*80. *nu.*5. *Caſtr.in l. ea, quæ* §. *ſi quandon.*5. *Caſtr. de Temp.in integr. reſtit. Duran. caut.*6. *ſub tit. de Acquir. vel repud. hæred.*

Simile ſtatutum viget Velitris, ubi natus ſum, in quo diſponitur, quod Aromatarii, & alii Artifices poſt biennium non poſſint quidquam petere aut exigere pro mercibus venditis, ac deſcriptis in eorum libris; ſed tunc cenſetur facta vera, & integra ſolutio pro rebus emptis ante dictos duos annos, *prout in ſtatuto dictæ Civitatis lib.*5. *c.*134.

Addit *Caroc. de Locat. & conduct. par.*4. *tit. de Quarto grad. acciden. qu.*2. *q.*13. *principal. num.*15. quod famuli Clericorum, & Prælatorum, vivente Domino intrà biennium, eo verò mortuo, intrà annum ſalaria petere poſſunt: aliàs præſumuntur ſatisfacti, *ex motu proprio Pauli Tertii, quem ibidem refert.*

2 Obſerva tamen, quod tales ſtatutariæ præſcriptiones non proſunt, niſi allegentur, *Guid. Pap. dec.*221. *Duen. reg.*306. *n.*
3 10. *Surd. dec.*24. ubi etiam dicit, quod ſi Conventus fateatur debitum, erit condemnandus non obſtante ſtatuto, *ut ſenſit etiam Giurb. dec.*13. *nu.*4. nam ex præſcriptione inefficax quidem redditur actio non tamen omninò extinguitur, *Rot. dec.*
4 941. *p.*3. *lib.*3. *Diverſ. Boſſ. in tit. de Proclam. quod fit & c. nu.*16. quemadmodum ſi ſolveret, non poſſet ſolutum repetere:
5 quia hujuſmodi præſcriptiones ſunt merè odioſæ, utpotè inductæ in odium Creditorum non petentium *l. naturaliter, ff. de condict. indeb. Bart. Jaſ. & alii in l. ſi pœnæ, cauſa, ff. eod. tit. et alii DD. apud Cancer. var. lib.*1. *c.*15. *num.*29. ubi *num.*30. id
6 limitat, quando ageretur de præſcriptione 30. vel 40. annorum: tunc enim per errorem ſolvens poteſt repetere, quia hæc præſcriptio inducta eſt in favorem publicum, ne rerum dominia ſint incerta, *l. qui exceptionem, ff. de Condict. indeb.* niſi fortè debitor ſciens, creditum eſſe præſcriptum, illud recognoſceret; quia tunc videretur renunciare commodo præſcriptionis, *l. ſi quis poſtquam, ff. de fidejuſſ.* ex quâ per
7 argumentum à contrario ſenſu colligitur, quod liberatus præſcriptione dando fidejuſſorem ex certa ſcientia, videtur ſe obligare.
8 Addit *Boer. dec.*344. *nu.*6. *quem refert, & ſequitur Cancer. d. l.*1. *c.*18. *n.*28. quod ſi de præſcriptione in actis conſtet, Judex, licèt non cogatur, poteſt tamen, ſi velit de ea rationem habere, etiamſi à parte non fuerit allegata.
9 Obſerva 2. quod prædictæ præſcriptiones, ſicut & quælibet alia, non habent locum, quando debitor eſt in mala fide etiamſi ſtatutum à Principe confirmatum ſit: quia confirmatio non trahitur ad ſtatuta invalida, & peccatum inducen-
10 tia, *Boſſ. loco cit. latè Surd. dec.*158. *per tot.* ubi etiam dicit, quod poteſt dari bona fides, quando quis ſe obligavit miniſterio procuratoris habentis ſpeciale mandatum, ſi nullam habuerit notitiam, quod exequutus fuerit mandatum, *Balb. de præſcript. in* 2. *p.*3. *princ. qu.*14. *poſt princ. & nu.*6. ubi, quod quando eſſet debitum pœnale, valeret ſtatutum, quod pœna peti non poſſit poſt certum tempus, *Cancer. d. lib.* 1. *c.*15.
11 *nu.*22. *et ſeq.* ubi dicit, quod præſcriptiones hujuſmodi locum habent tantùm in eo, qui neſcit, an debitum ſit ſolutum: quia mens ſtatuentium videtur eſſe ne quis ob defectum probationis ſolutionis bis debitum ſolvere cogatur, *Ciarlin. contr. for. c.*32. *per tot. lib.*1. *& cap.*196. *nu.*37. *et ſeq. lib.*2.
12 ubi, quod creditor propterea admittitur ad probandum malam fidem debitoris, & ſcientiam debiti; quod procede-
13 ret, etiamſi ſtatutum dirigeret verba ad creditorem, quia neque tunc operaretur cum mala fide, *Rot. in Auximana tutelæ* 23. *Januarii* 1593. *coram Gyptio, et in Recanaten. pecuniaria* 27. *Junii* 1579. *coram Robuſterio, prout refert Grat.*
14 *diſcept. for. c.*52. *nu.*9. *et ſeq.* ubi addit, quod Civitas, quæ hujuſmodi ſtatutum condidit, non comprehenditur ſub eo, *& c.*403. *num.*19. *et ſeq.*
15 Obſerva 3. quod tales ſtatutariæ præſcriptiones non comprehendunt debitum juratum, *Balb. de Præſcript. in* 2. *par.* 3. *princ. q.*14. *nu.*11. *et* 12. *pluries reſolvit Rota Rom. teſte Mareſcot. var. lib.*2. *c.*67. *nu.*31. *et ſeq. Gabr. commun. concluſ. lib.*5. *tit. de Præſcrip. concl.*4. *num.*18. *Cancer. lib.*1. *cap.*15. *num.*11. *Veral.*
16 *dec.*191. *p.*3. *Surd. dec.*158. *num.*17. *Galganet. ad ſtatut. Urb. lib.*1. *cap.*159. ubi id limitat, quando ſtatutum procederet ulterius auferendo vim probatoriam ab inſtrumento, putà ſi in eo caveatur, quod inſtrumentum nullius ſit momenti, vel quòd nullam faciat fidem: quia tunc, cùm ex tali inſtrumento non poſſit probari, quod intervenerit juramentum, ſtatutum comprehenderet etiam inſtrumenta jurata, *Rot. deciſ.*8. *p.*3. *lib.*1. *Diverſ. & in Romana penſionis domus* 16. *Januarii* 1598. *coram Lancelloto*, quamvis ſecus eſſet,
17 ſi juramentum aliunde probaretur, quàm ex inſtrumento, *ut ſubdit Galganet. loco cit. verſ. non obſtat, quod in præcedenti, & c.*

Obſerva 4. quod debitor, qui prætendit ſolviſſe, poteſt
18 cogi ad jurandum, *Roder. de Ann. redit. lib.*1. *q.*13. *nu.*17. *Flor. de Men. lib.*1. *var. q.*8. §. 2. *nu.*42. *quos refert, & ſequitur Canc. d. c.*15. *num.*12. ubi etiam dicit, ad id ſufficere juramentum credulitatis.

Obſerva 5. quod præſcriptio inducta contra famulum non
19 petentem ſalarium regulariter non currit à die ſervitii præſtiti: ſed à die receſſus, iniquum enim eſſet, ſi dum in ſervitio continuat famulus, pro præterito allegetur præſcriptio, *Surd. d. dec.*24. *num.*12. *Giurb. dec.*13. *nu.*13. ubi, quod non ſingulorum annorum præſcriptio neceſſaria eſt, ſed una tantum pro omnibus.

Obſerva 6. quod præſcriptiones hujuſmodi inceptæ con-
20 tra creditorem, non perficerentur contra Eccleſiam eidem Creditori ſuccedentem ante lapſum tempus in ſtatuto præfixum: quia ſtatuta laicorum non ligant Eccleſiam, *Germon.*21 *de Sacr. immun. lib.*3. *c.*18. *nu.*111. *Mier. p.*2. *col.*6. *c.*12. *de cauſ. nullit. nu.*20. *et ſeq. Avend. de exeq. mand. c.*30. *poſt nu.*14. *et alii apud Cancer. d. lib.*1. *c.*15. *num.*36.

Obſerva 7. quod tales præſcriptiones non procederent
22 contra Creditorem, qui juſtam habuit ignorantiam ſui crediti, putà ſi eſſet hæres, & ideò non caderet a jure ſuo, ſi intrà tempus ſtatuti contra debitorem non egerit: eique ſuccurritur ſaltem per reſtitutionem in integrum ex clauſula generali, ſi qua mihi juſta cauſa, *Dec. conſ.*38. *nu.*7. *Mencha lib.*2. *contr. illuſt. c.*76. *in fin. Rebuff. in tr. de famu. ſala. gl.*10. *num.*2. *& alii apud Ciarl. contr. for. lib.*2. *c.*196. *n.*48. *et ſeq. Cancer. d. l.*1. *c.*15 *n.*
26. *et ſeq.* ubi etiam dicit quod minor lapſo tempore reſtitui-
22 tur in integrum, *Tiraq. de Retract. lignag.*§.35. *gl. n.*34. *Alex. conſ.*71. *lib.*1. *& ita pluries reſolvit Rota Romana teſte Mareſcot. var. lib.*2. *c.*67. *nu.*38. *& ſeq.*

Obſerva 8. quod ſtatuta hujuſmodi, quæ contra Credito-
24 res negligentes in exigendo, præſcriptionem inducunt, non comprehendunt eum, qui habet actionem realem, vel in rem ſcriptam niſi aliter per dicta ſtatuta caveatur, *ut in d.*25 *ſtatuto Urbis cap.*158. *lib.*1. cùm enim ſint odioſa, & juris communis correctoria, non debent extendi ad actiones reales: ſed habent tantùm locum in actionibus perſonalibus, & iis hypothecariis, quæ perſonalibus adhærent, *Felin. in cap. fin. de Præſcript. ubi Doctores communiter Bal. conſ.*485. *lib.*1. *& communem etiam dicit Bovius de ſtatut. præſcript. Urb. gloſſ.*23. *num.*8. *et ſeq. Grat. conſil.*41. *num.*7. *Rimin. jun. conſ.*37. *nu.*67. *Covar. var. reſol. lib.*2. *cap.*14. *num.*1. *Gabr. de Præſcrip. concl.*4. *num.*17. *& alii apud Ciarlin. loco cit. à c.*196. *nu.*53. *&* 54. ubi 26
ex hoc infert, quod præſcriptio ſtatutaria non comprehendit annuos cenſus, *latè Mareſcot. var. lib.*2. *cap.*67. *num.*26. *& ſeq. Rot. dec.*727. *nu.*5. *p.*1. *Diverſ. et dec.*230. *apud Cenc. de Cenſib.* ubi etiam, quod hujuſmodi præſcriptio dormit durante pupillari ætate: quemadmodum neque currit contra mulieres pro re dotali, vivente marito, *Bal. Novell. in tract. de Doct.*7. *p. princ. Soc. jun. conſ.*144. *numer.*56. *et* 63. *libr.*1. *Silvan. conſ.*1. *num.*130. *& alii apud Mareſcot. var. lib.*2. *c.* 57. *num.*43. *& ſeq.*

Obſerva 9. quod ſi ſtatuto caveatur, ut Pharmacopolæ,27
aut mercatores teneantur ſua credita petere infra biennium, ſeu triennium, aliàs præſcripta intelligantur, non haberet locum hujuſmodi præſcriptio, ubi debitor continuavit recipere medicamenta, ſeu merces ex officina creditoris; quia illa continuatio interrumpit præſcriptionem *Cancer. var. reſ. lib.*1. *c.*15. *nu.*8. *& lib.*3. *c.*3. *n.*460. *ubi citat. Lauren. dec.*86. *Surd. dec.*24. *in fin. & alios.*

In Urbe verò pro pretio rerum Aromatariæ ſervatur præ-28
ſcriptio quinquennalis non obſtante quavis interruptione etiam per receptionem partis pecuniarum, aut per dationem aliarum rerum Aromatariæ, *ex conſtitutione Pauli V. ſuper Reformatione Tribunalium dicta urbis tit. de Protomedico, & Aromatariæ, quam refert Fenzon. Ad ſtatut. urb. poſt Tractatum fol.*378. niſi forte interruptio ſit judicialis, vel aliter, quàm per proprios ipſorum libros Aromatarii ſuum creditum probaverint: tunc enim diſpoſitio ſtatutorum Urbis ſervanda eſt, *ex motu proprio ejuſdem Pauli V. incip. Cùm poſt aliquas declarationes, & c. ut refert Fezon. ubi*

ſupra

ubi ſupra fol.772. Jordan. Elucubr. diverſ. lib.14. tit.24. nu.333.
29 ubi addit, quod dicta præſcriptio quinquennalis habet locum etiam in Diſtrictu Urbis per 40. milliaria.
30 Obſerva 10. quod ſtatutum certum ſtatuens tempus Creditoribus ad deducendum jura ſua, arctat etiam creditores in diem, & conditionales; videtur enim ſtatutum hujuſmodi habilitare creditorem ad agendum, non quidem ad effectum exigendi ſuum creditum, ſed ut adveniente die ſibi ſolvatur, ſecundùm *Affl. dec.279. in fin. Burſat. conſ.84. n.3. & alios, quos refert, et ſequitur Surd. dec.151. num.6. & ſeq. quibus adde Tiraq. de Retr. Lignag. §.1. gloſ.10. n.45.* ubi dicit, quod creditor conditionalis tenetur jus ſuum opponere adversùs ſubhaſtationes intra tempora ſtatuti non expectata conditione, ne excludatur poſteà ea conditione adveniente.

Mihi verò contraria ſententia videtur verior, quia regula illa, *quod impedito agere non currit præſcriptio*, eſt regula naturalis: ubi enim non eſt negligentia, non debet eſſe pœna; & ideò habet locum etiam in ſtatutis, *Bald. in auct. niſi tricennale, C. de bon. matern. Dec. in l.1. in prima lectura, n.27 C. qui admit.*
31 Obſerva 11. quod ii, quibus ex ſtatuto præfixum eſt certum tempus ad credita petenda, licèt jure actionis ea petere non poſſint ob lapſum temporis, poſſunt tamen ea conſequi
32 per viam exceptionis: quia temporalia ad agendum, ſunt perpetua ad excipiendum, *l. licet ubi Bart. Bald. & alii, C. de except. et ità tradunt Rebuff. in tr. de fam. ſala. gloſ.20. n.9. Due. reg. 366. limit.7. & alii apud Mareſcot. var. lib.2. c.67. n.42. Cancer. lib.1. c.15. n.6. & ſeq.*
33 Obſerva 12. quod ſi præſcriptio ſtatutaria interrumpatur abſque litis conteſtatione, tunc incipit currere alia nova præſcriptio ejuſdem temporis, quanti erat prima; ſi verò fuit interrupta per litis conteſtationem, tunc non erit locus novæ præſcriptioni ſtatutariæ, ſed actio perpetuatur uſque ad 40. annos, *l. nam poſteaquam, §. ſiis, qui ff. de jurejur. & tradunt Bart. Alex. et alii in l. ex hoc edicto, ff. de Eo, per quem fact. erit, &c. Salicet. in l. fin. C. de Præſcript.30. vel 40. ann. Tiraq. in l. boves, §. hoc ſermone limit.9. ff. de verbo, ſignif. et alii, quos refert, & ſequitur Mareſcot. var. lib.2. c.67. n.8. & ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *Temporis anguſtia vitiat ſtipulationem, & quando id procedat num.2.*
2 *In contractibus bonæ fidei temporis anguſtia rejicitur.*
3 *In teſtamentis, legatis, & aliis ultimis voluntatibus anguſtiæ temporis ſubducuntur.*
4 *Quid in ſententiis, & gratiis Pontificum.*

CAPUT XXVI.

An temporis anguſtia vitiet ſtipulationem.

1 REſp. affirmativè, & ideò ſi quis Romæ ita ſtipulatur, hodie Venetiis dare ſpondes, ſtipulatio non valet: quia impoſſibilis eſt repromiſſio, *l. non utique §. ſi quis ita, 2. ff. de eo,*
2 *quod cert. loc. Faſ. in d. §. ſi quis ita, n.3. Mantic. de Tac. lib.14. tit.38. n.7.* hoc tamen procedit in contractibus ſtricti juris: tunc enim vitiatur contractus: ſecus eſt in contractibus bonæ fidei: quia in his propter bonam fidem, quæ exuberare debet, temporis anguſtia rejicitur, *l. inſulam, §.1. ubi Bart. ff. de loc. et conduct. Bald. in c.1. §.1. n.4. in tit. Hic finitur lex dom. Feder. Mantic. de Tacit. lib.3. tit.15. n.71.* quemadmodum nec habet locum
3 in teſtamentis, & in legatis, atque aliis ultimis voluntatibus, in quibus anguſtiæ temporis ſubducuntur, *l. ſi mihi, et tibi, §.1. ubi etiam Bart. ff. de leg.1.* & tunc officio Judicis tempus prorogatur pro rei præſtandæ opportunitate; idemque dicendum in gratiis Pontificum, & in ſententiis, in quibus pariter conceditur prorogatio temporis, ut ſubſtineantur, & executioni debitæ demandentur, *Roman. conſ.348. Gig. de penſion. q.27. et alii quos refert, & ſequitur Jordan. Elucubr. diverſ. lib.14. tit.8. n.130. & ſeq.*
4 Sed quæres, qui ſint contractus bonæ fidei, & qui ſtricti juris? Reſp. quod contractus bonæ fidei ſunt qui pariunt actiones bonæ fidei: tales ſunt emptio, venditio, locatio, conductio, mandatum, depoſitum, Societas, pignus, commodatum, permutatio, cum aliis enumeratis *per textum, & gloſ. in §. actionum, inſtit. de Act.* contractus verò ſtricti juris ſunt qui pariunt actiones ſtricti juris, qualis eſt ſtipulatio, mutuum, & alii ſimiles, *Sylv. in ver. contractus, q.2. n.2. latè Ang. in d. §. actionum*, ubi dicit, quod omnes actiones exceptis iis, quæ *in d. tex. & gloſ.* enumerantur, ſunt ſtricti juris *Mantic. de Tacit. et ambig. convent. lib.1. tit.9. per tot.* ubi quod ea differentia, quæ intercedit inter æquitatem, & jus ſtrictum, eſt inter contractus bonæ fidei, & ſtricti juris: nam æquitas benignam admittit interpretationem; ſed jus ſtrictum eam prorſus excludit, quippe quod verborum figuram ſequitur, & juris ſubtilitatem amplectitur, *l. Pantonius ff. de acquir. hæred. l. ſi ità ſcriptum, ff. de liber. et poſthum. l.1. §. qui operas, ff. ad Tertull. l. Thais, §. libertatem, in fin. ff. de fideicom. libert. l. inter eos, §.1. ff. de fidejuſſ.*

SUMMARIUM.

1 *Prima obligatio non novatur per ſecundam etiamſi in ſecunda fuerit additum, vel tractatum tempus.*
2 *Hodie non fit novatio, niſi hoc expreſsè agatur: limitatur num.4.*
3 *Ex prorogatione termini data debitori principali ad ſolvendum, fidejuſſores non intelliguntur obligati.*
4 *Si ex manifeſtis conjecturis conſtet de animo novandi, intelligitur facta novatio, etiamſi ſpecialiter non exprimatur.*
5 *Tacitum idem operatur, quod expreſſum.*
6 *Quando prima obligatio cenſeatur novata.*
7 *Quid ſi campſor pro debitore promittat creditori promiſſionem acceptanti.*
8 *Quando ſecunda obligatio eſt pœnitus nulla, prima non novatur.*
9 *Pendente prorogatione temporis debitor non poteſt moleſtari.*
10 *Adveniente die poſterioris ſtipulationis eſt in electione actoris, ex qua velit experiri.*
11 *Quando pactum, conditio, vel dies adjecta in prima obligatione cenſeatur repetita in ſecunda, quæ novat primam: & num. ſeq.*
13 *Conditio adjecta inſtitutioni, non videtur repetita in ſubſtitutione.*
14 *Subſtitutiones ſunt magis favorabiles, quàm aliæ diſpoſitiones.*

CAPUT XXVII.

An prima obligatio per ſecundam novetur ſi in ſecunda fuit additum, vel detractum tempus.

REſp. negativè, *per l. fin. C. de Novat.* ubi, quod hodie non 1
aliter fit novatio, niſi hoc expreſsè agatur: nec evane- 2
ſcit prior obligatio, niſi expreſsè & ſpecialiter remittatur, *latè Gabr. commun. concl. lib.3. tit. de fidejuſſor. concl.3. Maſcard. de probat. concl.1106. n.1. vol.2. Merlin. de Pignor. lib.5. q.31.* ubi quod per prorogationem temporis non receditur a prima obligatione, ſed removetur debitori, ejuſque fidejuſſori obſtaculum moræ jam contractæ per lapſum temporis, *Mantic. de Tacit. & ambig. convent. lib.17. tit.4. n.6.* ubi etiam dicit, quod 3
ex prorogatione termini data debitori principali ad ſolvendum fidejuſſores non intelliguntur liberati.

Obſerva tamen, quod ſi ex manifeſtis conjecturis conſtet de 4
animo novandi, intelligeretur facta novatio, etiamſi ſpecialiter non exprimatur: quia tacitum idem operatur, quod ex- 5
preſſum, *l. triticum, ff. de verb. oblig. l. cum quid ff. ſi cert. pet.* Quare ſi dico, pro decem, quæ mihi debes, promittis quinde- 6
cim, vel è contra: prima obligatio cenſetur novata, quia ex tacita mente contrahentium prima transfertur in ſecundam, *Alex. conſ.13. n.8. lib.2. Aret. in §. præterea, n.6. inſtit. quib. mod. toll. oblig. Maſcard. de Probat. d. concl.1106. num.20. Fulgoſ. conſ.130. Soc. ſen. conſ.21. n.3. lib.1. Dec. conſ.400. col.2. Affl. dec.44. nu.15. Pariſ. conſ.107. col.2. lib.3. Loffred. conſ.24. col.4. & alii apud Menoch. lib.3. præſump.134. n.3. quorum ſententiam ſequuta fuit Rota dec.562. n.1. p.1. diverſ.* & tum licèt maneat prior obligatio, tollitur tamen per exceptionem, *gloſ. ſingularis in d. l. fin. in ver. naturalibus, Theſaur. dec.125. n.9.* ubi dicit, quod novatio facta cenſetur, quando primus contractus eſſet alteratus, niſi facta fuerit proteſtatio, ut *obſervat ibid. Gaſp. An. Theſaur. in addit. lit. a.* quemadmodum etiam præſumeretur novatio, quando ſecundus contractus eſſet incompatibilis cum primo, *Bald. in d. l. fin. n.1. C. de novat. & conſ.318. concl.2. lib.1. Dec. in l. pacta noviſſima, col.1. C. de Pact. & conſ.409. col. pen. conſ.464. n.4. & conſ.564. n.15. Crav. conſ.167. n.5.* vel quando debitor delegavit alium etiam non debitorem ſuum, & creditor acceptavit delegatum illum: quia tunc etiam novatio cenſetur facta, *Aret. conſ.5. Comenſ. in l. delegare, ff. de Novat. Afflict. dec.353. n.4. Menoch. d. l.3. præſump.134. n.38.*

Idem dicendum ſi campſor pro debitore promittat credi- 7
tori promiſſionem acceptanti, tunc enim debitor ſtatim liberatur ita ut ſi campſor officiatur non ſolvendo, periculum ſit creditoris: quia hujuſmodi promiſſio cedit loco ſolutionis, *Aret. in d. §. præterea n.7. per tex. in l. ſi pupilli ff. de Solut. Afflict. dict. dec.353. num.5.*

8 Hæc tamen intellige, quando ſecunda obligatio eſſet valida; nam ſi eſſet pœnitus nulla prima non novaretur, *ut notant communiter DD. in d. §. Præterea.*

9 Obſerva 2. quod pendente prorogatione temporis debitor minimè poteſt moleſtari non in vim novationis, ſed virtute ipſius prorogationis, aliàs dilatio eſſet ſuperflua, *Surd. conſil. 345. n. 21. lib. 3. Maſcard. concl. 1107. n. 13. Gabr. lib. 3. tit. de Novat. concl. 1. num. 64. & alii apud Grat. diſcep. forenſ. cap. 290. num. 32. & ſeq.*

10 Obſerva 3. quod adveniente die poſterioris ſtipulationis eſt in electione actoris, ex qua velit experiri; poteſt enim ſtipulatoris intereſſe, ſi velit potiùs ex ſecunda experiri, veluti ſi in ea fidejuſſores interceſſerint, *Paul. de Caſtr. in l. Valerianus, n. 4. ubi etiam Raph. Cuma n. 4. et 5. ff. de Prætor. ſtipul. Fulgoſ. in l. ult. n. 4. & 5. C. de Novat. Alex. in conſ. 72. nu. 8. verſ. nec obſtat, lib. 6. Mantic. de Tacit. lib. 17. tit. 14. n. 4.*

11 Quæres, an dies adjecta in prima obligatione cenſeatur repetita in ſecunda, quæ novat primam? Reſp. quod aut in ſequenti obligatione nulla fuit deducta quantitas, ſed ſic dictum, quod ex prima obligatione debes, promittis? & tunc dies intelligitur repetita; aut fuit expreſſa quantitas, ut centum quæ mihi debes, promittis? & tunc dies non intelligitur repetita, *ita Bart. in l. ſi ſtychum, §. legata, ff. de Novat. per l. Neſennius, & l. ſi prior, ff. ſol. matrim.* & quod de die dicitur, idem de conditione, vel pacto intelligendum, ut *dict. Aret. conſ. 17. num. 10. Mantic. de Tacit. & ambigua. convent. lib. 3. tit. 3. num. 15.*

12 Notandum tamen eſt, quod repetitio conditionis, aut alterius qualitatis locum non habet, quando in actu ſubſequentis ſpecialis conditio, ſeu qualitas adjicitur, *Roman. conſ. 53. n. 4. Alex. conſ. 158. n. 4. et 5. lib. 6. Soc. ſen. conſ. 22. num. 2. lib. 3. Cuma conſ. 122. col. 2. poſt med. & alii apud Mantic. loc. cit. numer. 18.*

13 Notandum 2. quod conditio adjecta inſtitutioni, non vi-
14 detur repetita in ſubſtitutione; quia ſubſtitutiones ſunt magis favorabiles, quàm aliæ diſpoſitiones, *l. ſub conditione, ff. de Hæred. inſtit. Bart. ubi ſupra n. 2.*

SUMMARIUM.

1 *Fidejuſſor, qui ſe obligavit ad certum tempus, eo tranſacto liberatur, etiamſi deinde tempus principali debitori fuerit prorogatum.*
2 *Quid ſi purè, ac ſimpliciter ſe obligavit.*
3 *Fidejuſſor non tenetur ad penſiones, vel uſuras temporis prorogati.*
4 *Si in compromiſſo facto ad tempus dati ſint fidejuſſores, & poſtea tempus compromiſſi fuerit prorogatum, an fidejuſſores ab obligatione eximantur.*
5 *Fidejuſſio data pro electo ad officium ad certum tempus, eo elapſo expirat, etiamſi officialis ultra illud tempus in officio permaneat.*
6 *Quando dilatio conceſſa debitori, proſit etiam fidejuſſori.*
7 *Dilatio præſtita a majori parte creditorum, an impediat alios non conſentientes.*

CAPUT XXVIII.

An Fidejuſſor liberetur, ſi tempus prorogetur debitori.

1 REſp. quod ſi fidejuſſor ſe ſe obligavit ad certum tempus, putà ad annum, tranſacto eo tempore liberatur, etiamſi deinde tempus debitori, pro quo fidejuſſit, prorogetur, *l. ſi cùm Hermes, C. Locat. latè Maſcard. de Probat. concluſ. 1106. n. 12. vol. 2. Gabr. commun. concluſ. lib. 3. tit. de fidejuſſor. concl. 3. n. 7.* ſecus eſt, ſi purè, ac ſimpliciter ſe obligavit;
2 quamvis enim dilata fuerit ſolutio in certam diem, fidejuſſor tamen adhuc remanet obligatus, neque liberatur facta prorogatione, *Oſt. in cap. conſtitutus, de fidejuſſ. Bart. in l. Labeo 30. §. 1. ff. de Recept. Arbitr. & alii apud Grat. diſcep. for. tom. 1. cap. 68. n. 37. & ſeq. Barboſ. in cap. ult. nu. 19. de fidejuſſ. Theſaur. deciſ. 125. n. 4. & eſt communis opinio.*

3 Non tamen teneretur fidejuſſor de his, quæ eveniunt tempore prorogato, *Bart. in l. Lucius, §. Paulus, ff. de admin. & peric. Tut. Soc. conſ. 21. col. 4. vol. 1. Tiraq. de retract. convent. §. 1. glo. 7. n. 32. & ſeq. Jo: Andr. in addit. ad Spec. in tit. de fidejuſſ. §. 1. in ver. illud etiam quæritur, & alii apud Gabr. loco cit. n. 4.* ubi dicit, quod non tenetur ad penſiones, nec ad uſuras temporis prorogati, *Theſaur. d. dec. 125. n. 12.*

4 Ex his infertur, quod ſi in compromiſſo facto ad tempus dati ſint fidejuſſores, & poſteà tempus compromiſſi fuerit prorogatum, fidejuſſores ab obligatione eximuntur, ſi prorogationi non conſenſerunt, *ut d. Alex. in conſ. 72. n. 2. per tex. in d. l. Labeo 30. juncto §. fin. ff. de Recept. Arbitr.*

Infertur 2. quod ſi quis eligatur ad aliquod officium ad annum, vel aliud tempus limitatum, & pro eo alius fidejubeat, 5
talis fidejuſſor non remaneret obligatus, ſi officialis ultra annum in officio permaneret, *Jo: Andr. in addit. ad ſpec. in tit. de fidejuſſ. §. 1. n. 19. ver. conſtitutus, Alex. ubi ſup. n. 2. & 5.*

Quæres, an dilatio conceſſa debitori proſit fidejuſſori? 6
Reſp. quod aut conceditur a Creditore, & tunc prodeſt fidejuſſori; aliàs dilatio eſſet eluſoria, quia poſſet debitor a fidejuſſore moleſtari, *Bald. in l. quoties, num. 5. C. de Precib. imper. offer. Gratian. diſcept. forenſ. c. 12. num. 1. & ſeq.* aut conceditur a Principe, ſeu a Iudice, vel alio Superiore, & tunc non prodeſt fidejuſſori, niſi de eo fiat mentio, *Farinac. de Carcer. q. 29. num. 25. & 26. quem refert, & ſequitur Jordan. Elucub. diverſ. lib. 14. tit. 8. num. 123.* ubi etiam dicit, quod
dilatio debitori præſtita a majori parte creditorum, non im- 7
pedit alios non conſentientes, quin agere valeant adversùs ejus fidejuſſorem.

SUMMARIUM.

1 *Ad incurrendas pœnas contra duellantes inflictas requiritur, quod duellum ſpontè, ac deliberatè, & ex pacto ab utraque parte fuerit acceptatum: item aſſignatio loci, & temporis, & n. 4.*
2 *Pactio reſpectu loci non eſt ſufficiens, ſi eligatur Civitas non expreſſo alio loco magis certo, & particulari.*
3 *Item non ſufficeret aſſignatio temporis incerti, ſed ſpecificari debet dies certa.*
4 *An requiratur ſpecifica acceptatio provocationis.*
5 *Quid ſi juvenes calore iracundiæ ſe invitarent ad duellum, & incontinenti accederent ad aliquem locum, ibique dimicarent.*
6 *Quando dicatur aliquid fieri calore iracundiæ.*
7 *Et quid ſi pugna ſequatur eodem die, quo facta fuit rixa, & conventio.*
8 *Provocatio ad duellum ſimpliciter prohibetur ſub pœna excommunicationis ex conſtit. Clementis VIII. declaratur num. 9.*

CAPUT XXIX.

Quando pœnæ impoſitæ contra duellantes locum habeant.

AD incurrendas pœnas contra duellantes inflictas requiritur primò, quod ſpontè, ac deliberatè; & ex pa- 1
cto invicem inito, ſeu ex prævia conventione ab utraque parte duellum ſuſceptum fuerit. Secundò requiritur aſſignatio loci, & temporis, ut colligitur ex conſtitut. *Greg. XIII. incip. Ad tollendum, quam refert Quarant. in ver. duellum, & ita tradunt recentiores communiter.*

Obſerva tamen, quod pactio reſpectu loci non videtur ſuf- 2
ficiens, ſi eligatur Civitas non expreſſo alio loco magis certo, & particulari: quemadmodum nec ſufficeret deſignatio 3
temporis incerti, ſed ſpecificari debet dies certa, *Joann. de Caſtill. in tract. de Duell. lib. 3. cap. 4. & 5. quem refert, et ſequitur Vermigliol. conſ. crim. 194. n. 4. & ſeq.* ubi addit, quod requi- 4
ritur etiam ſpecifica acceptatio provocationis.

Obſerva 2. quod duellum non dicitur, quando juvenes 5
calore iracundiæ ſe invitarent ad duellum, & incontinenti accederent ad aliquem locum, ibique dimicarent: hæc enim cenſetur pura rixa, cùm non fuerit pugna deliberata, nec animus deliberatus; non enim attenditur verbum illud, duellum, ubi verè non eſt duellum, *Plot. in repet. l. ſi quando, §. 42. num. 3. 4. & 5. C. Unde vi. Joſeph. Ludovic. dec. Lucen. 11. num. 10. & 11.* ſubdens quod tunc dicitur propriè fieri calore 6
iracundiæ, quando non devenitur ad aliquem actum intermedium, *Maſcard. de Probat. concl. 98. n. 28. Menoch. de Arbitr. jud. caſ. 363. Dian. reſ. mor. p. 6. tract. 6. reſ. 21.* ubi dicit, quod 7
ſi pugna ſequatur eodem die, quo facta fuit rixa, & conventio, præſumitur commiſſa ex eodem calore iracundiæ.

Obſerva 3. quod ex conſtitutione Clementis VIII. *incip.* 8
Illius vices, quam ſimiliter refert Quarant. loco citat. ſub pœna excommunicationis ſimpliciter prohibetur provocatio ad
duellum: hoc tamen intelligi debet de provocatione delibe- 9
rata, ac præmeditata, nec ſufficeret provocatio, quæ fit ex rixa: quia dicta conſtitutio intelligenda eſt juxta communem uſum loquendi, & juxta ſenſum aliarum conſtitutionum, *Bonac. de Cenſur. in partic. diſput. 2. q. 3. punct. 4. num. 5. et ſeq. Dian. p. 3. tract. 6. reſ. 1.*

SUM

SUMMARIUM.

1 *Quando mandatum præſumatur ob diuturnitatem temporis.*
2 *Præſumitur mandatum, ſi in inſtrumento, antiquo illud enuntiatur.*
3 *Quid ſi mandatum a Judice enuntietur in ſententia.*
4 *Ex verbis narrativis Papæ probatur mandatum.*
5 *Quando in Vicario Epiſcopi mandatum præſumatur.*
6 *Mandatum præſumitur, quando intervenit ſcientia, & patientia Principalis: declaratur num.7.*
8 *Quando univerſitas præſumatur ratificaſſe factum ſyndicorũ. Paria ſunt ratificare, vel verbo, vel facto, ibidem.*
9 *Præſumitur mandatum, quando agitur de modico præjudicio.*
10 *Ex lapſu temporis ratihabitio nunquam facta intelligitur ſi dolus vel metus interceſſit, & cauſa metus perſeveravit.*
11 *Præſumitur pro mandato, quando conſtaret, litem cum aliquo tanquam procuratore fuiſſe conteſtatam.*
12 *Præſumitur mandatum in actu, qui veriſimiliter exerceri non poteſt ſine mandato: limitatur num.13.*
14 *Præſumitur mandatum, quando concurreret quaſi poſſeſſio, & diuturna patientia.*
15 *In ſententia antiqua præſumitur commiſſio, ſeu mandatum Judicis delegati.*
16 *Ex diuturnitate temporis præſumitur mandatum arbitrandi in compromiſſo, & facultas laudandi.*
17 *An præſumatur mandatum, ex antiquitate temporis, quando ageretur de commodo, & favore allegantis mandatum.*
18 *Præſumitur mandatum in eo, qui in judicio produxit inſtrumenta ad cauſam facientia.*
19 *Præſumitur mandatum cuſtodiæ ex lapſu longi temporis.*
20 *Ex ſpatio 30. annorum mandatum præſumitur legitimum, etiamſi agatur de præjudicio alterius.*
21 *Qualitas facilius præſumitur, quàm ſubſtantia.*
22 *In qualitate probanda ſufficiunt leviores probationes, immò etiam conjecturæ, & præſumptiones.*
23 *Ex diuturnitate temporis non præſumitur facta revocatio procuratoris: limitatur n.24.*
25 *In mandato ad delinquendum præſumitur delictum commiſſum in executionem illius mandati.*

CAPUT XXX.

An mandatum præſumatur ob diuturnitatem temporis.

1 OMiſſa longa diſputatione Doctorum breviter Reſpondeo, quod præſumitur, quando ultra diuturnitatem temporis concurrit aliqua alia præſumptio, vel conjectura, *ita DD. apud Gab.commun. concl.lib.2.tit. de Procurat.concl.1. n.2.& 10.& apud Cravet. de Antiq. temp. p.2.nu.69. Honded.*
2 *conſ.38.n.14. lib.1.* unde præſumitur mandatum, ſi in inſtrumento antiquo illud enuntiatur, *Mantic.de Tacit.lib.7.tit.11. n.13.& ſeq.Sarmien.in Compend.utriuſque Signatur.q.16.verſ. ſed iſta omnia limitantur, fol.167.* ubi dicit, ita judicaſſe Rotam per tres inſtantias in cauſa Tridentina confinium coram Simoneta.
3 Idem dicendum, quando enuntiatur mandatum a Judice in ſententia, ut ſi condemnaret aliquem tanquam procuratorem partis: talis enim aſſertio Judicis operatur, ut probetur mandatum quoad ipſas partes litigantes, *ut poſt Anch. in clem.1.de Probat.voluit. Gabr.d.tit.de Procurat.concl.1.n.22.*
4 ſubdens, *n.25.* quod etiam ex verbis narrativis Papæ probatur mandatum.
5 Secundò præſumitur mandatum in Vicario Epiſcopi, ſi ultra diuturnitatem temporis probatur nominatio, & communis reputatio, *juxta tex.in l.Barbarius, ubi DD.ff.de offic. Prætor.& deciſum refert Gabr.d.tit.de Procurat.concl.1.n.11.*
6 Tertiò præſumitur mandatum, quando intervenit ſcientia, & patientia Principalis, etiamſi non concurrat diuturnitas temporis, *Bald.in l.Julianus,q.5.ff.Qui ſatiſd.cog.Innoc. in cap. ex parte Decani extra de Reſcrip. Rom.conſ.270. & alii*
7 *apud Afflict.dec.308.num.6.* quod quidem procedit in actibus judicialibus; ſecus in extrajudicialibus *Gabr.d.tit. de Procur. concl.1.num.12. ver.ſublimita, Alex.conſ.80.n.11.& 13.lib.4.* ſubdens *n.14.* hoc intelligendum eſſe in favorabilibus, non autem in odioſis.
8 Addit *Alc.de Præſump.reg.2.præſump.13.n.3.* quod ſi per ſyndicos alicujus Communitatis fuerunt poſiti certi termini, ſeu lapides finales cenſetur Univerſitas ipſa ratificaſſe factum Syndicorum, ſi diu permiſit illos terminos, & tacuit, etiamſi non conſtet, quod tales eſſent ſyndici; paria enim ſunt ratificare, vel verbo, vel facto, *l.Paulus reſpondit, ff. Antonell. de Tempore.*

Rem rat.hab. hoc tamen intelligendum eſt, quando ageretur 9
de modico præjudicio: ſecus ſi de magno: hoc enim caſu præſumeretur ratificatio ex antiquitate temporis, niſi concurreret alia præſumptio, *Cravet.ubi ſup.p.2.n.66. Gabr.d.tit. de Procurat.concl.1.n.13.& ſeq. Mantic.de Tacit.lib.7.tit.12. n.2.& ſeq.* ubi etiam dicit, quod ex lapſu temporis ratihabitio 10
nunquam facta intelligitur, ſi dolus, vel metus interceſſerit, & cauſa metus perſeveraverit.

Quartò præſumitur pro mandato, quando conſtaret, li- 11
tem cum aliquo tanquam procuratore fuiſſe conteſtatam, *Imol. in l.ſciendum.ff. de verb.oblig.Gozad.conſ.96.Cravet. de Antiqu.temp. p.2. n.60.*

Quintò præſumitur mandatum in actu, qui veriſimiliter 12
exerceri non poteſt ſine mandato, putà ſi quis ſolvit penſionem nomine alieno: hic enim præſumitur ſolvere de mandato ejus, pro quo ſolvit; quia veriſimile non eſt, quod velit jactare ſuum, *Rot.dec.23.in antiq. Soc.conſ.46.col.2.lib.3.Dec.* 13
conſ.36.col.5.& alii apud Cravet.loc.cit.n.65. ubi etiam advertit, quod hoc procedit etiam in factis recentibus, ceſſante antiquitate temporis, *Mantic.de Tacit.lib.7.tit.12.n.10.* hoc tamen intellige, dummodò ex tali ſolutione non inducatur probatio alicujus criminis: quia tunc mandatum non præſumitur *Gabr.d.tit.de Procurat.concl.1.n.7.& alii communiter.*

Sextò præſumeretur mandatum, quando concurreret qua- 14
ſi poſſeſſio, & diuturna patientia, *Alex.conſ.1.n.19.et ſeq. lib.4. Cravet. loc.cit.n.67.*

Septimò præſumitur in ſententia antiqua commiſſio, ſeu 15
mandatum Judicis delegati: quia valdè veriſimile eſt, quod ſine mandato non proceſſiſſet; unde eadem ratione ex diu- 16
turnitate temporis præſumitur mandatum arbitrandi in compromiſſo, & facultas laudandi, *Gabr. d.tit.de Procurat. concl.1.num.19.& 20. ubi citat Felin.in c.ſicut col.18. de Re jud. Curt.ſen. conſ.77.*

Octavò præſumitur mandatum ex antiquitate temporis, 17
quando ageretur de commodo, & favore allegantis mandatum *ut poſt Aret. conſ.42. col.2.ſenſit Crav.de Antiq. temp. p.2. num.79.* quamvis de hoc dubitet *Mantic.de Tacit. lib.7.tit.12. numer. 15.*

Nonò præſumitur mandatum in eo, qui in judicio pro- 18
duxit inſtrumenta ad cauſam facientia, *Bar. in l.3. §.cauſæ, n.2.ff. de Carbon. Edict. Alex. in l.1. num.7. C.de Procur. Cravet. conſ.80. num.5.*

Decimò præſumitur mandatum cuſtodiæ ex lapſu longi 19
temporis, *Afflict. dec.345.n.8. Mantic.de Tacit. d.lib.7. tit.12. n.1.* ſubdens *n.5. cum ſeq.* quod ex ſpatio 30. annorum man- 20
datum præſumitur legitimum etiam ſi agatur de præjudicio alterius: quia qualitas faciliùs præſumitur, quàm ſubſtantia, 21
ut ſentiunt etiam Cephal. conſ.170.n.27. Grat.diſcep. for. c.577. n.20.et ſeq. ubi dicit, quod in qualitate probanda ſufficiunt 22
leviores probationes, immò etiam conjecturæ, & præſumptiones, *juxta c.per tuas, de Probat.*

Quæres, an ex diuturnitate temporis præſumatur facta re- 23
vocatio procuratoris? Reſp. negativè etiamſi procurator per multos annos nihil geſſerit; & ideò expreſsè conſtare debet de mutatione voluntatis, aliàs mandatum non extinguitur; niſi fortè ſupervenerit juſta cauſa revocationis, ut quia procurator effectus ſit inimicus Domini, quia tunc cenſetur revocatum mandatum, *Jaſ.in l.ſancimus, 27.nu.4. ubi etiam Caſtren.n.3.C.de Teſtam. Alex.conſ.189.in fin.lib.7.Probat.in add. ad Monach.in c.licet, 15. de Procur. in 6. Anchar.conſ.63. in fin. Rot. in Anconitana de Rinaldinis 29.Jan.1598. coram Orano, prout refert Grat.diſcep.for.c.22.n.6.et ſeq.* ubi etiam obſervat, 25
quod in mandato ad delinquendum præſumitur delictum commiſſum in executionem illius mandati, etiamſi longum temporis intervallum interceſſerit, *de quo latè Menoch.lib.3. præſump.49.n.12.& lib.2.præſump.36.in prin.*

SUMMARIUM.

1 *Contractus, et ultimæ voluntates poſſunt fieri etiam de nocte.*
2 *Omnia de nocte fieri poſſunt, niſi ſpecialiter prohibita ſint.*
3 *Teſtamentum noctu conditum non valet, ſi non fuerint accenſa tria luminaria, & num.7. & quid in teſtamentis ad pias cauſas num.8. & 9.*
4 *Contractus inter vivos celebratus de nocte abſque tribus luminaribus eſt nullus: declaratur num.5.*
6 *In teſtamentis teſtes debent eſſe in præſentia, & conſpectu Teſtatoris.*
10 *Solutio invito creditore non poteſt fieri de nocte.*
11 *Actus judiciales debent fieri de die, aliàs non valent: limitatur num.12.13. 14.15.16.& 21.*
17 *Quando Arbitri, & Arbitratores poſſint cauſas decidere de nocte, & num.18.*

An ſententia interlocutoria ferri poſſit de nocte, ibidem n. 17.
19 *Citatus ad comparendum certa die, debet comparere ante tenebras noctis.*
20 *Judex regulariter denegare poteſt audientiam de nocte.*
21 *Diſpoſitio Auct. de judic. §. ſedebunt, ex communi ſtylo non ſervatur.*
22 *Reſignatio, & collatio beneficii facta de nocte, valida eſt.*
23 *An electio fieri poſſit de nocte.*
24 *An examen, & juramenta teſtium poſſint recipi de nocte.*
25 *An appellatio recipi poſſit de nocte.*
26 *An inventarium fieri poſſit de nocte, & die feriata.*

CAPUT XXXI.

An, & quando ea, quæ de nocte fiunt, valida ſint.

1 DIco 1. quod contractus & ultimæ voluntates, quales ſunt teſtamenta, & codicilli, poſſunt fieri etiam de nocte *l. non minorem C. de Tranſact. l. ad teſtium §. ſignum ff. de*
2 *Teſtam.* & regulariter omnia de nocte fieri poſſunt, niſi ſpecialiter prohibita ſint, *ut inquit Dec. in c. conſuluit, n. 34. & 35. de offic. deleg.* quicquid dicat *Dilect. de art. teſtan. tit. 2. de teſtam. caut. 8. num. 3.*

3 Obſerva tamen, quod teſtamentum noctu conditum non valeret, ſi conſtaret, quod non fuerint, accenſa tria lumi-
4 naria, nam ſi contractus inter vivos celebratus de nocte abſque tribus luminaribus eſſet nullus, *l. 1. §. ſi omnes, verſ. tria lumina, ff. de Ventr. inſpic.* multo magis in teſtamentis tria luminaria requiruntur: tum quia in his de majori præjudicio,
6 ac periculo tractatur: tum etiam quòd in teſtamentis teſtes debent eſſe in præſentia, & conſpectu teſtatoris, *juxta l. ſi non ſpeciali, & l. ſi unus, C. de Teſtam.* Unde ita tenet *Jaſ. conſ. 50. lib. 3. Dilect. de art. teſtan. tit. 2. de Teſtam. Ordin. caut. 8. n. 3. Petr Jo: Anch. in q. famil. lib. 2. q. 11. n. 4. et ſeq. Simon. de Pret. de interp. ult. volunt. lib. 2. interp. 2. dub. 1. ſolut. 3. n. 9. Rim. jun. conſ. 259. n. 16. & ſeq. lib. 3. & alii apud Honded. conſ. 47. num. 6. & ſeq.*
7 *lib.* 2. ubi id extendit etiam ad codicillos, & alias ultimas voluntates, *Menoch. lib. 4. præſump. 12. n. 5. Grat. diſcep. for. c. 849.*
8 *n. 40. & ſeq.* ubi addit, quod hoc procedit etiam in teſtamentis ad pias cauſas: quamvis in hoc contrarium teneat *Dilect. de art. teſtan. tit. 2. de teſtam. caut. 3. n. 4. & caut. 8. in fin.* ubi dicit,
9 quod ſolemnitates juris civilis in teſtamentis ad pias cauſas locum non habent.

10 Obſerva 2. quod ſolutio invito creditore non poteſt fieri de nocte: illud enim tempus non videtur congruum, *ut d. gl. in l. more, ver. lucis, ff. de fer. quam ſequitur Bart. & alii ibid.* tenetur tamen creditor ſi recuſat, expectare in ſequentem diem, *Jaſ. in d. l. more, n. 11. Mar. Ant. Eugen. conſ. 48. n. 41. & 48. Cancer. var. lib. 2. c. 6. n. 60.*

11 Dico 2. quod actus judiciales debent fieri de die, aliàs non valent, *ut in auct. de judic. §. ſedebunt, c. conſuluit, ubi DD. de*
12 *offic. jud. deleg.* quod etiam procedere in Judice delegato dicit Scaccia *de judic. lib. 2. c. 3. num. 331. & ſeq.* ubi etiam, quod actus expediendi, Judice ſedente pro tribunali, non poſſunt
13 noctu expediri; niſi de partium conſenſu eo tempore fierent, vel niſi lis eſſet de re tempore peritura, quia tunc actus valeret etiam de nocte, *Bald. in l. eos, §. ult. in fin. C. de appell. Felin. in c. conſuluit, de offic. deleg. Soc. trac. fal. reg. 359. fal. 3. Menoch. de arbitr. jud. lib. 1. q. 62. n. 3. & ſeq.* idem dicendum, ubi
14 ageretur de cauſis ad favorem carceratorum, *Alex. in dict. l. more, n. 9.* vel ſi Judex adeò fuiſſet negotiorum multitudine
15 gravatus, ut de die pronunciare non potuiſſet, *Scacc. loc. cit. d. lib. 2. c. 3. n. 338. Menoch. ibid. n. 3.* vel ſi juriſdictio Judicis ex-
16 piraret, *Bart. in d. l. more, in fin. ff. de fer. Jordan. Elucubr. diverſ. lib. 14. tit. 25. de Sentent. num. 185. & ſeq. Cabal. reſol. crim. caſ. 208. n. 28. & ſeq.* unde etiam Arbitri, & Arbitratores, qui-
17 bus fuit aſſignatus certus terminus ad cauſam decidendam, ſi malitia, vel cavillationibus litigantium fuerunt arctati, poſſunt cauſam decidere ultima die, etiam de nocte, *Bald. in dict. l. eos §. fin. C. de appell. Dec. in d. c. conſuluit, num. 31.* ubi dicit, quod laudum Arbitratoris indiſtinctè ferri poteſt etiam de nocte.

18 Item poteſt etiam Arbiter compromiſſarius indiſtinctè ſententiam ferre de nocte, ſi eſt arbiter voluntarius; quamvis ſecus eſſet, ſi ſit neceſſarius, ideſt electus ex forma ſtatuti: hujus enim ſententia lata de nocte non valeret, quia, hic aſſimilatur Judici ordinario, *Blanc. tr. de compromiſſ. q. 9. princ. q. 14. n. 47. fol. 195. prout refert Scaccia de Judic. l. 2. c. 3. numer. 344.* ubi etiam dicit, quod quilibet Judex ferre poteſt ſententiam interlocutoriam de nocte.

19 Ex dictis infertur, quod citatus ad comparendum certa die, debet comparere ante tenebras noctis ut Judex actum perficere poſſit in luce, etiamſi in citatione hora certa expreſſa non fuerit, *Bart. in d. l. more, n. 1. Dec. in d. c. conſuluit, n. 23. & ſeq. de offic. deleg.* quicquid dicat *gl. in d. l. more, ver. lucis in princ.* poteſt enim Judex regulariter denegare audien-20 tiam de nocte, *per d. tex. in act. de Judic. §. ſedebunt, & not. Alex. in d. l. more, n. 8. ff. de fer.*

Notandum tamen eſt, quod diſpoſitio *d. Auct. de judic. §.* 21 *ſedebunt*, ex communi ſtylo non ſervatur, præſertim in Romana curia *Barboſ. in d. c. conſuluit, n. 12. Menoch. d. q. 62. nu. 1. Scacc. d. c. 3. n. 336. 338. 340. & 341.* ubi etiam dicit, quod valet conſuetudo, ut Judices pedanei, & damnorum datorum audiant de nocte cauſas pactorum, & ſimilium operariorum.

Notandum 2. quod reſignatio, & collatio beneficii facta 22 de nocte, valida eſt, cùm id non reperiatur ſpecialiter prohibitum, *Decius in d. c. conſuluit, n. 32. Menoch. de Arbitr. caſ. 48. n.* 23 *22. lib. 2. Pariſ. de Reſignat. lib. 12. q. 8. n. 39. & 40.* Electio verò in qua ſervari debet forma *cap. quia propter de Elect.* noctu fieri non poteſt, *Dec. in d. c. conſuluit, n. 24. ubi etiam Barboſ. n. 10. de offic. deleg. & alii communiter.*

Notandum 3. quod teſtium examen, & depoſitio poteſt 24 recipi de nocte quia eſt actus, qui exercetur parte non citata, & ſine certa hora audientiæ, *Felin. in d. c. conſuluit n. 15. de offic. Jud. del. quem refert, & ſequitur Scacc. de judic. lib. 2. c. 3. n. 333.* ſubdens, quod eorum juramenta non poſſunt recipi de nocte, quia debent recipi parte citata.

Notandum 4. quod appellatio poteſt recipi etiam de no-25 cte, *ſecundùm Jaſ. in l. more Romano, n. 13. ff. de fer. Scacc. loc. cit. n. 329. Dec. in d. c. conſuluit n. 29. & ſeq.*

Notandum 5. quod etiam inventarium fieri poteſt de no-26 cte, ac die feriato, *ſecundùm Graſſ. relat. in tract. var. de inventar. benefic. q. 251. num. 3.*

SUMMARIUM.

1 *Pro tempore infirmitatis non tenetur Dominus famulo præſtare ſalarium.*
2 *Promiſſio ſalarii illam traditam conditionem habet, ſi famulus operas præſtabit.*
3 *An Dominus famulo infirmo teneatur præſtare alimenta.*
4 *Advocato debetur ſalarium etiam in infirmitate.*
5 *Quid ſi non fuerit conventum.*
6 *Salarium, quando non eſt conventum, taxari debet arbitrio Judicis.*
7 *Vicario conſtituto ab Epiſcopo, vel Capitulo, Aſſeſſori, Medico, ac Præceptoribus liberalium artium debetur ſalarium etiam non conventum: limitatur n. 14. & 15.*
8 *Succeſſor Epiſcopi non tenetur ad ſalarium Vicarii: limitatur num. 10.*
9 *Succeſſor non tenetur ad debita voluntaria, ſed tantùm ad neceſſaria: declaratur num. 11.*
12 *Famulis, Procuratoribus, negotiorumque geſtoribus non debetur ſalarium, niſi ſit promiſſum: limitatur ibid.*
13 *Quando nihil actum fuit a principio de ſalario, judex illud conſtituit.*
14 *Salarium, ſi Dominus illud præſtare conſuevit, debetur uſque ad ſummam ab ipſo aliis præſtitam.*
15 *Salarium non conventum regulariter non debetur.*
17 *Procurator, qui a Domino habuit victum, & veſtitum, & habitationem in urbe aliud ſalarium habere non debet.*
18 *Salarium promiſſum Procuratori, vel Advocato ſolvendum eſt initio anni.*
19 *Et an poſſit repeti, ſi Procurator, vel Advocatus deceſſerit ante finitum officium.*
20 *Et quid in Prætore, Aſſeſſore, Doctore legente, ac Medico ab univerſitate conducto.*
21 *Quando hæredibus mortui debeatur integrum ſalarium anni cæpti: & num. 22.*
23 *Famulo Salarium ſolvendum eſt pro rata temporis, quo ſervivit.*
24 *Quando hujuſmodi ſalarium ſolvi debeat.*
25 *Salarium promiſſum procuratori intuitu laborum, pro modo laborum præſtari debet.*
26 *Quid ſi procurator nihil fecerit.*
27 *Ratione Salarii in aliqua Curia debiti, vel expenſarum factarum in cauſa per procuratorem, clientuli efficiuntur de juriſdictione illius curiæ.*
28 *Salarium ſpatio trium annorum præſcribitur. Et quid ſervetur in Curia Romana, ibidem.*
29 *Pro ſalariis famulorum competit hypotheca ſuper bonis Domini.*
30 *Judex poteſt augere, & moderari ſalarium etiam certum, promiſſum Advocato, Procuratori, Sollicitatori, ac Medico.*

CA-

CAPUT XXXII.

An tempore infirmitatis teneatur Dominus famulo ſalarium præſtare.

1 REſp. negativè *gloſ. & Bart. in l. operæ ff. de uſufr. leg. & hanc communem dicit Ceval. in ſpec. opin. commun. con. commun. q.* 288. *num.* 3. *Vivius commun. opin.* 275. ubi obſervat,
2 quod promiſſio ſalarii illam tacitam conditionem habet, ſi famulus operas præſtabit, & *hanc eſſe de jure veriorem dicit Carocc. de locat. & conduct. tit. de famulis, & pediſſequis, quæſt.*
3 10. *n.* 24. unde nec tenetur famulo infirmo alimenta præſtare *Urſell. concluſ.* 60. *n.* 19. *& concluſ.* 89. *n.* 459. ubi dicit, hoc procedere in foro fori: nam in foro conſcientiæ tenetur Dominus ægrotantes ſervos alere, ſi aliunde non habeant, unde vivant, vel non adſit Hoſpitale, ad quod remitti poſſint, & ita videtur ſenſiſſe *Bart. in l. ſi cùm dotem, §. Si autem, num.* 8. *ff. ſolut. matrim.* ubi dicit, quod Dominus facere tenetur expenſas famulo infirmo, ſi expenſa eſt modica.
4 E contra verò Advocato debetur ſalarium etiam in infirmitate, *gloſ. in l.* 1. *§. Divus, ver. repeti, ff. de var. & extraord. cogn. Galganett. ad ſtatut. Urb. lib.* 1. *c.* 118. *versùs fin. Urſell. d. concluſ.* 60. *n.* 8. *&* 19. *ubi citat Capell. Tholoſ. deciſ.* 269. *n.* 1. *&* 2. *& dec.* 360. *Gayl. pract. obſervat. lib.* 1. *obſervat.* 44. *n.* 11. etiamſi non fuerit conventum, *Put. dec.* 11. *l.* 3. *Gratian. diſcep. for. c.* 257. *num.* 6. *& ſeq.* ubi, quod in tali caſu taxari debet arbitrio Judicis juxta cauſæ qualitatem, modum laboris, & loci conſuetudinem.
7 Idem dicendum eſt in Vicario conſtituto ab Epiſcopo, vel a Capitulo, Aſſeſſore, Medico, & aliis qui honeſtioribus diſciplinis & muneribus vacant, ut ſunt Præceptores liberalium artium, his enim debetur ſalarium etiam non conventum, *Grat. diſcep. for. c.* 257. *n* 4. *Seraph. deciſ.* 74. ſubdens quod
8 ſucceſſor Epiſcopi non tenetur ad ſalarium Vicarii, quia conſtitutio Vicarii eſt voluntaria, cùm poſſit Epiſcopus ca-
9 rere opera Vicarii, & ſucceſſor non teneatur ad debita voluntaria, ſed tantùm ad neceſſaria, *ut d. Put. d. dec.* 11. *l.* 3. quod
10 tamen de conſuetudine non haberet locum niſi in Epiſcopatibus parvis; ſecus in Epiſcopatibus inſignibus, & numeroſis, in quibus Epiſcopus non poteſt commodè in omnibus cauſis peragere officium Judicis ordinarii, & Vicarii; & ideò in tali caſu ſalarium hujuſmodi cenſetur debitum neceſſarium, non voluntarium, & ad illud tenebitur ſucceſſor in Epiſcopatu, *Flor. Diaz, var. qq. lib.* 1. *q.* 8. *n.* 4. *Franch. Marc. dec.* 341. *n.* 19. *p.* 1. *Gabr. conſ.* 32. *n.* 22. *lib.* 2. *& alii apud Grat. di-*
11 *ſcep. for. c.* 94. *n.* 35. *& ſeq. c.* 561. *n.* 17. *& ſeq. & cap.* 655. *n.* 52. *cum ſeq.* ubi etiam dicit, quod debita neceſſaria ſolvenda ſunt à Succeſſore immediato, non autem mediato, cùm de primo ſit intelligendum, ne res procedat in infinitum.
12 Famulis verò, ac procuratoribus negotiorumque geſtoribus regulariter non debetur ſalarium, niſi ſit promiſſum, vel conſuetum, *Alex. conſ.* 109. *l.* 6. ubi id limitat, quando famulus eſſet conſuetus locare operas ſuas & Dominus conducere operas miniſtrorum, *Penia dec.* 413. *n.* 7. *et ſeq. Caroc. de locat. & conduct. tit. de famul. & pediſſeq. n.* 3. *et ſeq.* ubi etiam dicit, quod concluſio prædicta non procedit de æquitate, ſecundùm quam famulo debetur aliquod ſalarium, *Ceval. in ſpec. opin. commun. con. comm. q.* 288. *n.* 5. *et ſeq.* ubi etiam dicit, quod ſi famulus fuerit affinis, vel conſanguineus Domini, nullum ei ſalarium præſtari debet mortuo Domino: quia de conſue-
13 tudine neque ipſe, nec Dominus circa conſanguineos ſolent locare, vel conducere operas ſuas, ſubdens, *n.* 8. quod Advocatis, cùm quibus nihil actum fuit à principio de ſalario, debet Judex ſalarium conſtituere arbitrio boni viri, *ut ſenſit etiam Alex. d. conſ.* 109. *n.* 2. *lib.* 6. *latè Cancer. var. lib.* 2. *cap.* 14. *n.* 116. *& ſeq.* ubi addit, quod ſalarium, ſi Dominus illud ſol-
14 vere conſueverit, debetur uſque ad ſummam ab ipſo aliis præſtitam, *Surd. de Alim. tit.* 4. *q.* 23. *n.* 18.
15 Obſerva tamen, quod ſalarium hujuſmodi non debetur, ubi probaretur conſuetudo, quod aliis Vicariis nullum fuit ſalarium perſolutum, præſertim ſi Vicarius ab Epiſcopo habuiſſet victum, & veſtitum pro ſe, & famulo, & commodam habitationem, vel Eccleſiaſtica beneficia: vel ſi eſſet Diœceſanus, cum ſæpè in Patria hujuſmodi honorifica officia abſque ſalario exerceantur *Seraph. dec.* 849. *num.* 3. *Penia dec.* 413. *n.* 7. *& ſeq. Grat. diſcep. for. c.* 257. *n.* 14. *& ſeq.* ubi, quod
16 neque ſalarium debetur quando extraordinaria Vicariatus emolumenta eſſent pinguia, *Urſell. d. concl.* 60. *n.* 9. *&* 27. ubi,
17 quod Procurator, qui a Domino habuit victum & veſtitum & habitationem in Urbe, aliud ſalarium habere non debet, *Ceval. d. q.* 288. *n.* 5.
18 Obſerva 2. quod ſalarium promiſſum Procuratori, vel *Antonell. de Tempore.*

Advocato ſolvendum eſt initio anni, *ſecundùm gl. in l.* 1. *§. Divus, ver. repeti, ff. de var. & extraord. cognit. ubi etiam Bart. n.* 16. *verſ. ulterius quæro, Alex. in l. diem functo, ff. de offic. Aſſeſſ.* cùm in tali caſu annus inceptus habeatur pro com- 19
pleto, *l. qui operas, ubi Bart. ff. locat.* nec poteſt repeti, etiamſi deceſſerint ante finitum officium, quia per eos non ſtetit, 20
ut eſt textus in d. §. Divus, idem dicendum eſt de Prætore, Aſſeſſore, Doctore legente, ac Medico ab univerſitate conducto, *gl. in d. §. Divus, ver. repeti, Bart. ibid. n.* 7. 10. *&* 12. *& in l. diem functo, in princ. & n.* 7. *ubi etiam Alex. n.* 16. *verſ. tamen puto, ff. de off. Aſſeſſ. Cephal. conſ.* 70. *&* 71. ubi, 21
quod ſi ſalarium iſtis viventibus perſolutum non fuerit, adhuc poſſunt hæredes in tali caſu illud integrum petere, quia hujuſmodi ſalarium non debetur intuitu laboris tantùm, ſed principaliter propter probitatem intellectus, & ideò integrum perſolvendum eſt, *Vivi. commun. opin.* 494. *Caroc. de locat. & conduct. p.* 4. *tit. de Quarto gradu accident. q.* 3. *q.* 13. *princ. n.* 1. *& in tit. de remiſſione merced. q.* 8. *n.* 195. *& ſeq.*
Et hoc quidem procedit, quando obligatio, ſeu promiſ- 22
ſio facta fuit pro ſingulis annis, & ad rationem anni: tunc enim hæredibus mortui debetur integrum ſalarium anni cœpti, ut ſupra diximus; ſecùs ſi unica ſolutio pro toto tempore conductionis eſſet facienda, quia tunc etiam totius conductionis ſalarium deberetur, *Bart. in d. §. Divus, nu.* 7. *Cephal. conſ.* 71. *num.* 17. *et* 18. Contrarium tamen, videlicet quod ſalarium promiſſum Advocato, ſeu procuratori ſolvendum ſit in fine litis dicit *Jaſ. in l. diem functo n.* 11. *ff. de offic. Aſſeſſ. quem refert Ceval. in ſpec. opin. comm. con. comm. q.* 598. *ubi de communi teſtatur.*
Famuli verò ſalarium ſolvendum eſt pro rata temporis, 23
quo ſervivit, quia in famulis labor principaliter conſideratur, *l. ſi uno, §. item cùm quidam ff. locat. Bart. in §. Divus, n.* 5. *&* 6. *Cephal. d conſ.* 71. *n.* 2. & debet ſolvi in fine, *Alex. in d. l.* 24
diem functo n. 4. *&* 5.
Notandum eſt autem, quod ſi conſtet ſalarium Procura- 25
tori, vel advocato fuiſſe promiſſum intuitu laborum, tunc illud pro modo laborum præſtandum erit: & ideò ſi nihil 26
fecerint, eis ſalarium non debetur, *Rota dec.* 291. *p.* 1. *in Recent. & in Valentina Mercedis* 3. *Junii* 1602. *coram Card. Lancelloto, & in Romana mercedis* 22. *Maii* 1624. *coram Remboldo, prout refert Urſell. concluſ.* 60. *num.* 22. *& ſeq.*
Obſerva 3. quod ratione ſalarii in aliqua curia debiti, vel 27
expenſarum factarum in cauſa per procuratorem, clientuli efficiuntur de juriſdictione illius Curiæ, etiamſi non eſſent ſubjecti, *Mandoſ. form.* 11. *comm. in ver. validitate juriſdictionis, Grat. diſcep. for. c.* 56. *n.* 7.
Obſerva 4. quod ſalarium ſpatio trium annorum præ- 28
ſcribitur, *Duen. reg.* 206. *Bov. de ſtat. urb. præſcrip. gl.* 19. *in ver. contra omnes creditores n.* 47. *Grat. deciſ. March.* 53. *n.* 6. ubi etiam dicit, quod in Curia Romana ſalarium quoad famulos Cardinalium & Prælatorum biennio tollitur, *ex conſtit. S. Pii V.* 33. *incip. Cupien.*
Obſerva 5. quod pro ſalariis famulorum, præſertim in 29
teſtamento relictis, competit hypotheca ſuper bonis Domini defuncti, illaque ſunt ante omnia deducenda, *Rota apud Merlin. de Pignor. dec.* 33. *num.* 34. *Tiraq. de Retract. lign.* §. 15. *gl.* 1. *num.* 7.
Obſerva 6. quod Judex poteſt agere, & moderari ſala- 30
rium etiam certum, promiſſum Advocato, Procuratori, Sollicitatori, ac Medico *Sarmient. lib.* 1. *ſelect. c.* 11. *nu.* 9. *Ceval. q.* 288. *Gratian. diſcep. for. c.* 56. *num.* 4. ſubdens, quod neque ſcriptura publica de ſalario confecta, aut quarantigia eſt valida, nec executioni mandari poteſt, niſi pro juſto ſalario, & per Judicem taxato.

SUMMARIUM.

1 *Non debetur ſalarium Advocato, vel procuratori, qui malè ſe geſſit, vel exceſſit fines mandatis contrarios numer.* 2.
3 *Et quid in Præſide, vel alio officiali ſua culpa remoto ab officio.*
4 *Et quid ſi officialis fuit toleratus, & ſervivit.*
5 *Et quid ſi nunquam fecit quod debuit.*
6 *Si ſervitium a die culpæ fuit inutile: ex tunc amittitur ſalarium, non autem a die remotionis.*
7 *Culpa, & negligentia probari debet.*
8 *Vicario amoto ab officio culpa Epiſcopi, integrum ſalarium debetur.*

CAPUT XXXIII.

An, & pro quo tempore debeatur ſalarium Advocato, vel Procuratori, qui malè ſe geſſit.

1 ALii ſentiunt, quod nullo modo debetur ſalarium Advocato, vel Procuratori, qui malè ſe geſſit, vel exceſſit fines mandati ita, ut etiam privetur ſalario pro tempore anteacto, quo benè adminiſtravit, *argum.tex. in l. Judices, C. de Annon. & Tribut. lib.* 10. *ita Guid. Pap. q.* 68. *nu.* 5. *Bald. in l. Neſennius, in fin. ff. de Excuſat. Tutor.* ubi etiam dicit, quod ſtipendiarius, vel famulus, qui non obedit, perdit ſtipendium.

2 Verior tamen videtur opinio, quod ſalarium debeatur pro parte temporis, quo benè ſe geſſit, licèt non debeatur pro tempore futuro, quia labor, & tempus recipiunt diviſionem, *Bart. in l.* 1. §. *Divus, nu.* 19. *ff. de var. & extraord. cognit. & in l. Mevia Nepotem, n.* 3. *ff. de Ann. leg. & in l. diem functo, n.* 3. *ff. de offic. Aſſeſſ. Surd. de Alim. tit.* 7. *q.* 41. *nu.* 7. *Grat. diſcep. for. c.* 55. *n.* 21. *& ſeq. & eſt communis opinio.*

3 Ità etiam, quamvis Vicario Epiſcopi, vel Præſidi ſua culpa remoto ab officio non debeatur ſalarium, ſeu ſtipendium pro tempore futuro, debetur tamen pro tempore, quo ſervivit, *Bart. in d. l. diem functo, n.* 3. *ubi etiam Alex. n.* 31. *Syrd. de Alim.*

4 *d. q.* 41. *n.* 7. *&* 8. accipiendo tamen pro tempore futuro tempus remotionis, non tempus culpæ: nam poſtquam fuit toleratus, & ſervivit, non debet gratis ſerviviſſe, *Paul. de Caſtr. in dict. l. diem functo, n.* 2. *ubi etiam Cagnol. n.* 213. *Curt. Jun. n.* 45. *& alii, quos refert, & ſequitur Honded. conſ.* 52. *n.* 8. *&* 9. *lib.* 2. ſubdens

5 *n.* 24. quod officiali, ſeu Adminiſtratori, qui nunquam fecit

6 quod debuit, neque pro tempore præterito deberetur ſalarium; idem dicendum, ſi ſervitium à die culpæ fuit inutile;

7 quia ex tunc amitteretur ſalarium, non autem à die remotionis, *Honded. ubi ſup. d. n.* 24. *ubi citat Bart. in d. l.* 1. §. *Divus, n.* 19. *ff. de Var. & extraord. cognit. Jo: Bapt. a Sancto Sever. in repet. d. l. diem functo, n.* 35. *Sebaſt. Sapi. in repet. ejuſdem legis, nu.* 25. probari tamen debet culpa, vel negligentia, *l. Prætor, ff. de Injur. c. ut circa, de Electione in* 6. *Maſcard. de Prob. concl.* 467. *numer.* 25. *& alii apud Menoc. de præſump. lib.* 5. *præſump.* 3. *n.* 137.

8 Obſervat tamen Ricc. *in prax. for. Eccl. p.* 2. *ref.* 169. quod ſi Vicarius amotus fuerit ab officio culpa Epiſcopi, tunc ei integrum ſalarium debetur.

SUMMARIUM.

1 *Inſpecto jure communi donatio etiam poſt* 30. *annos inſinuari poteſt: limitatur num.* 2.
2 *Donatore defuncto non poteſt Donatarius inſinuare donationem.*
3 *Donans ſine inſinuatione non poteſt cogi, ut inſinuet, & numer.* 13.
4 *Quid ſi conſtitutus fuerit procurator irrevocabilis per Donantem ad inſinuandam donationem.*
5 *Mandatum morte expirat.*
6 *Quid ſi mandatum factum fuerit ad donandum alicui ex cauſa remunerationis.*
An talis procurator poſſit revocari, ibid.
7 *Donatio facta ultra legitimam ſummam, ante inſinuationem eſt imperfecta.*
8 *Quid ſi fuerint res traditæ ante inſinuationem.*
9 *Inſinuatio a jure introducta eſt, ne Donantes per metum, & fraudem graviter lædantur.*
10 *Quid ſi quis donaverit alicui præſenti bona ſua coram teſtibus.*
11 *In terminis ſtatuti Urbis lib.* 1. *cap.* 150. *non valeret donatio niſi fiat in ſcriptis.*
An de jure requiratur ſcriptura in donatione, ibid.
12 *An in pacto, ſeu promiſſione de donando requiratur inſinuatio.*
14 *An donator poſſit donatario dare facultatem inſinuandi donationem.*
15 *An ex ſpatio* 30. *annorum præſumatur inſinuatio interveniſſe.*
16 *Quando requiratur inſinuatio in donatione.*
17 *An donatio non inſinuata ſit nulla ipſo jure.*
18 *Donatio non inſinuata interim eſt ſine effectu, nec competit exercitium actionis donatario.*
19 *Quingenti ſolidi æquivalent ſeptingentis ſcutis hujus temporis: ſecundùm alios faciunt ſummam octingentorum aureorum.*
An valeat donatio intrà dictam ſummam abſque inſinuatione, ibid.
20 *An requiratur inſinuatio in donatione tacita, vel præſumpta excedente ſummam* 500. *ſolidorum.*
21 *Conceſſiones, quas mariti faciunt de dotibus receptis, habent vim donationis tacitæ, ſeu præſumptæ.*
22 *Quando requiratur inſinuatio in liberatione debitoris, pacto de non petendo, renunciatione bonorum, ſeu hæreditatis, jurium ceſſione, ac ſimilibus diſpoſitionibus gratuitè factis, & num.* 60. *&* 62.
23 *In quibus caſibus donatio excedens ſummam* 500. *ſolidorum valida ſit abſque inſinuatione, & num. ſeq.*
In donatione facta Eccleſiæ non requiritur inſinuatio, ibidem.
Statutum diſponens, ut teſtamenta inſinuentur, non habet locum in teſtamento Clerici, vel in quo Clericus eſt inſtitutus, ibid.
24 *Inſinuatio non requiritur in donatione facta in redemptionem captivorum, vel in refectionem domus, aut ædificii incendio, ſeu ruina corrupti.*
25 *Donatio facta a Principe, vel in favorem Principis non eget inſinuatione: declaratur num.* 26.
27 *Quid ſi donatio fiat à Magiſtro militum in militem ſuum,, vel è contra.*
28 *Donatio propter nuptias non eget inſinuatione: declaratur num.* 29.
30 *Donatio cauſa mortis, & ultima voluntas non indiget inſinuatione, & num.* 31.
32 *Donatio inter virum & uxorem morte confirmatur: limitatur n.* 33. *&* 34.
35 *Explicatur textus in l. fin. C. de Jur. dot. & l. ult. C. de donat. ante nupt.*
An donatio ex cauſa dotis facta a Patre vel ab extraneo, indigeat inſinuatione, ibid.
36 *Donatio inter virum, & uxorem de jure prohibita eſt: limitatur num.* 76.
37 *An requiratur inſinuatio in donatione, quæ fit ex cauſa ingreſſus in Religionem.*
38 *Non requiritur inſinuatio in donatione, quæ fit coram Judice: limitatur n.* 43. *&* 44.
39 *An in inſinuatione requiratur decretum Judicis.*
40 *Et quid ſi inſinuatio fiat coram Judice incompetente.*
41 *Et quid ſi donatio non fuit regiſtrata in actis.*
42 *An inſinuatio fieri poſſit die feriata in honorem Dei.*
45 *Non eſt neceſſaria inſinuatio in ſolutione indebiti facta ſcienter, excedente ſummam a jure permiſſam.*
Solutio indebiti non dicitur propriè donatio, ibid.
46 *Donatio jurata non indiget inſinuatione: limitatur n.* 47.
Juramentum etiam ſimpliciter præſtitum ſupplet defectum inſinuationis, ibidem.
47 *Quid ſi ſtatutum diſponat, quod infra certum tempus poſt donationem debeat fieri inſinuatio.*
48 *Statutū laicorum etiam confirmatum a Papa non ligat Clericos, ſi in eo nulla fiat mentio de perſonis Eccleſiaſticis.*
49 *Defectus ſubſcriptionis requiſitæ a ſtatuto Urbis lib.* 1. *cap.* 149. *ſuppletur per juramentum.*
50 *Non requiritur inſinuatio in donatione ob cauſam.*
51 *Donatio facta ob cauſam reſpicientem conſervationem familiæ ſub certa lege primogenituræ in infinitum, non eget inſinuatione.*
52 *In donatione reciproca non eſt neceſſaria inſinuatio.*
53 *In donatione remuneratoria non requiritur inſinuatio: declaratur num.* 54.
55 *Non ſtatur confeſſioni donantis ſuper benemeritis.*
Quid ſi adſit juramentum, ibidem.
56 *In donatione remuneratoria expreſſio cauſæ non requiritur, ſi merita poſtea probentur a Donatario.*
57 *Inſinuatio non requiritur in donatione, quæ a Patre facta fuit filio, ut ad ſacros ordines promoveri poſſit.*
58 *Quid ſi donatio fiat ob cauſam finalem matrimonii contrahendi cum perſona particulari.*
59 *Inſinuatio non eſt neceſſaria, ubi plures res, vel ſummæ diverſis temporibus eidem donatæ fuerint.*
60 *In remiſſione, ſeu condonatione uſurarum non requiritur inſinuatio.*
Et quid in donatione, vel in remiſſione ejus, quod debetur nomine pœnæ, ibidem.
61 *Donatio ultra quingentos ſolidos non eget inſinuatione, ſi detracta gabella remanent tantùm quingenti.*
62 *Donatio debiti non liquidi, vel juris, ſeu actionis ſimiliter non liquidæ, vel difficilis, exactionis, inſinuatione non indiget.*
Donatio facta filio in poteſtate uſque ad legitimam cum pacto, quod ea in legitimam imputetur, valet ſine inſinuatione, ib.
63 *Donatio, vel remiſſio geminata valet ſine inſinuatione.*
Conſenſus geminatus tantùm, valet, quantum juratus, ibid.
64 *Inſinuatio non eſt neceſſaria ſtante confeſſione judiciali.*
Confeſſio judicialis habet vim inſinuationis, ibidem.

65 *Abſque*

65 *Absque insinuatione valet donatio ejus, qui indebitè in judicio conventus, scienter fatetur, se debere.*

66 *Donatio a Donante approbata non eget insinuatione.*

67 *Quando Testator legat promittendo non revocare, & casu quo revocaret, ex nunc donat inter vivos, talis donatio, non indiget insinuatione.*

Et an valeat talis dispositio, ibidem.

68 *Donatio causa mortis potest revocari per pœnitentiam.*

69 *Donatio causa mortis si fiat cum promissione non revocandi, transit in donationem inter vivos.*

70 *Donatio facta ad vitam Donatoris, vel Donatarii de certa annua quantitate non excedente legitimam summam, non indiget insinuatione: limitatur num. 72.*

71 *Positis in esse duobus possibilibus, quorum unum suadet, contractum valere, aliud, non, sumendum est illud, per quod contractus valet.*

73 *Stipulatio annua in dubio transit ad hæredes, etiamsi illorum mentio facta non fuerit.*

Et an debeat insinuari; ibidem.

74 *An si fiat donatio cum qualitate, ut duret usque ad Donatarii vitam, censeatur ista qualitas repetita in substituto.*

75 *In renunciatione juris quærendi non requiritur insinuatio.*

76 *Si maritus institutus repudiaverit hæreditatem animo donandi uxori, quæ sibi fortè erat substituta, repudiatio, seu donatio valet.*

77 *Læsio considerari non potest in renunciatione juris quærendi ex fideicommisso conditionali.*

78 *Hæreditas jam delata sine solemnitatibus repudiari potest.*

Qui repudiat hæreditatem, vel legatum, fingitur, nunquam habuisse, ibidem.

79 *In renunciatione juris perfectè quæsiti requiritur insinuatio.*

80 *Item requiritur insinuatio in renunciatione juris futuri ex causa de præsenti.*

81 *An, & quando jus futurum, seu conditionale, vel in diem renunciari possit, & n.* 82.

83 *In transactione non requiritur insinuatio.*

84 *Dans de nullitate donationis ex defectu insinuationis tenetur probare, insinuationem non intervenisse.*

Item tenetur probare, rem donatam excedere summam 500. *solidorum, ibidem.*

85 *Donatio non dicitur perfecta, si donans suspenderit dispositionem in tempus futurum confectionis instrumenti.*

86 *Si partes convenerint, ut de conventione, seu contractu jam firmato, et perfecto fiat instrumentum, tunc scriptura non perficeret contractum, sed erit ante scripturam perfectus.*

87 *Conditionalis donatio pendente conditione non potest revocari, etiamsi conditio esset suspensiva.*

88 *Donatio conditionalis, purificata conditione retrotrahitur ad diem stipulationis contractus.*

CAPUT XXXIV.

An a jure præfixum sit tempus ad insinuandas donationes.

1 REsp. quod inspecto jure communi facultas insinuandi est perpetua, & ideò etiam post 30. annos donatio insinuari potest, *Canar. de Insin. q.* 3. *Rimin. Jun. in* §. 1. *Inst. de Don. & alii, quos refert, & sequitur Grat. discep. for. c.* 531. *num.* 20. *& c.* 783. *num.* 33. *Fenzon. ad statut. urb. lib.* 1. *c.* 150. *ante num.* 37. *Bellon. de Potest. eorum, quæ incontinen. fiunt & c. lib.* 1. *c.* 95. *num.* 3. *Card. Cavaler. dec.* 575. *nu.* 11. nisi fortè Do-
2 nator decesserit, tunc enim non posset Donatarius invitis hæredibus Donantis insinuare donationem, quemadmodum non posset invito ipso Donatore vivente, *Rot. dec.* 456. *n.* 10.
3 *p.* 4. *tom.* 2. *in Recen.* ubi, quod donans sine insinuatione non potest cogi, ut insinuet, & *ita tenet Bald. consil.* 167. *num.* 5. *lib.* 5. *Corn. cons.* 71. *lib.* 2. *Aret. consil.* 122. *Ann. alleg.* 125. *nu.* 29. *par.* 2. *& alii apud Gratian. loco cit. d. cap.* 783. *num.* 10. *& seq. & cap.* 887 *num.* 15. *& seq. Cancer. var. par.* 1. *cap.* 8. *num.* 18. quod
4 procedit, etiamsi constitutus fuerit Procurator irrevocabilis etiam cum juramento per Donantem ad insinuandam donationem, quia neque post mortem Donatoris talis procurator posset donationem insinuare, cùm mandatum tunc ex-
5 piraverit, *l. mandatum C. Mand. latè idem Gratian. d. c.* 373. *num.* 1. *& seq.* etiamsi mandatum factum fuerit ad donandum
6 alicui ex causa remunerationis, *Gabr. commun. conclus. lib.* 2. *titul. de procurat. conclus.* 2. *numer.* 7. *Mantic. de Tacit. lib.* 7. *tit.* 23. *num.* 12.

An verò procurator constitutus inrevocabiliter & in rem propriam, ad insinuandum, revocari possit? negativè respondit *Rota coram Burat. dec.* 640. *n.* 10. *per l. illam, & ibi DD. C. de Donat.*

7 Addit *Gratian. loco cit. d. c.* 887. *num.* 17. quod donatio facta ultra legitimam summam, ante insinuationem est imperfecta ita ut dominium non censeatur translatum; nec Donatarius aliquos fructus acquirat, cùm solùm incipiat valere à die insinuationis: insinuatio enim respicit perfectum consensum Donantis, & deliberatum animum illius ad donandum & ejus perseverantiam: & ideo deficiente insinuatione deficit dictus perfectus consensus, quem lex fingit abesse donec insinuatio superveniat, *ut post Bald. in l. Sancimus n.* 7. *C. de donat. Oltrad. cons.* 253. *num.* 3. *Canar. de insin. q.* 9. *n.* 18. *Gab. consil.* 158. *num.* 6. *lib.* 1. *& alios dixit Rota decis.* 356. *num.* 2. *& seq.* 8 *p.* 4. *tom.* 2. *in Recen.* Unde si fuerint res traditæ, Donator potest repetere conditionem sine causa: & si interim donans obligat omnia bona sua, dicitur etiam obligasse ista bona donata ante insinuationem, *Bellon. loc. cit. n.* 4. ubi etiam dicit, quod potest donans ante insinuationem alteri rem donare, *Rebuff. de insinuan. donat. artic.* 1. *gl.* 6. *et* 7. *per tot. tom.* 2. *fol.* 378. *&* 379. *Surd. de Alim. tit.* 9. *q.* 42. *num.* 18. ubi dicit, quod quan- 9 do resolvitur talis actus ob defectum insinuationis, extinguitur omnis obligatio, *Negus. de Pignor. membr.* 1. *p.* 5. *num.* 43. *ut refert Gratian. discep. for. c.* 854. *n.* 36. *vide Bald. in l.* 2. *nu.* 17. *C. de Rescind. vend.* quod ea ratione à jure inductum est, ne Donantes per metum, & fraudem graviter lædantur, *ut inquit Jo. Andr. ad Spec. in tit. de instrum. edit.* §. *porrò n.* 7. *lit. G. vers. minus.*

Quare si quis donaverit alicui præsenti bona sua coram te- 10 stibus, debet instante donatario prævia citatione coram Judice interrogari, an donaverit dicta bona: & si dicat, se donasse, & non pœniteat, conscribi debet talis donatio: & tunc Donatarius instare poterit, ut illa insinuetur, & in acta redigatur ad hoc, ut probet tanquam insinuata, *juxta textum in c. significavit, de Testib. & post Rebuff. observat. Gratian. d.* 11 *c.* 887. *n.* 8. *& seq.* ubi etiam dicit, quod in terminis statuti Urbis, *lib.* 1. *c.* 150. mandantis, ut donatio insinuari debeat infra sex menses per acta alterius Notarii actuarii, non valeret donatio, nisi fiat in scriptis ad hoc, ut possit registrari: quamvis de jure non requiratur ista scriptura, *leg. si quis argentum,* §. *si autem, ubi Bald. C. de donat.*

An verò in pacto, seu promissione de donando requiratur 12 insinuatio? Resp. affirmativè ita ut non possit agi contra promittentem, nisi sequuta insinuatione, *Bart. in l. jurisgentium, ubi etiam Alex. num.* 11. *ff. de Pact. & alii apud Gratian. discep. for. c.* 887. *n.* 20. *& seq.* ubi etiam dicit, quod si talis ante insinuationem opponat, se pœnitere, non poterit cogi ad 13 implementum.

Sed quæres, an donator possit Donatario dare facultatem 14 insinuandi donationem? Resp. affirmativè; & ideò tunc solus donatarius instare potest, ut insinuetur *Cephal. cons.* 170. *num.* 47. *lib.* 2. *Aret. cons.* 123. *num.* 5. *& alii apud Grat. discep. foren. c.* 531. *num.* 64.

Quæres 2. an ex spatio 30. annorum præsumatur insinua- 15 tio interveniisse? Resp. affirmativè, dummodò, concurrat possessio donatarii, observantia donationis, *Gabr. commun. concl. lib.* 1. *tit. de præsump. concl.* 1. *num.* 74. *Menoch. de præsump. lib.* 3. *præsump.* 132. *n.* 89. *Rot. dec.* 682. *n.* 18. *& seq. p.* 4. *tom.* 3. *in Recen. Card. Cavaler. dec.* 354. *n.* 6. *Surd. dec.* 231. *n.* 19. *latè Grat. discep. for. c.* 474. *n.* 12. *& seq. & c.* 869. *n.* 4. ratio est, quia in tali casu non agitur de substantia actus, sed de qualitate, in qua sufficiunt probationes leviores, & præsumptivæ, *latè Cephal. cons.* 170. *n.* 22. *& seq. lib.* 2.

Quæres 3. quando requiratur insinuatio in donatione? 16 Resp. quod requiritur, ubi donatio excedit summam 500. solidorum; aliàs esset nulla; secus si non excederet dictam summam, quia tunc valeret sine insinuatione, *l. penult. juncta lege sancimus, C. de donat.* quod procedit etiam in donatione facta inter virum, & uxorem quæ morte confirmatur usque ad dictam summam 500. solidorum, etiamsi non fuerit insinuata, *Bellon. cons.* 4. *post n.* 11. *quem refert, & sequitur Clar. in* §. *Donatio q.* 17. *vers. sed hic incidenter,* ubi ita intelligit *textum in l. donationes, quas parentes, C. de Donat. inter vir. & uxor.* dummodò ante mortem mariti interveniat traditio vera, vel ficta, & sic aliquid, quod fungatur vice traditionis, quia aliàs si interveniisset sola promissio non confirmaretur morte, *ut declarat Bart. in l. Papinianus, ff. de Donat. inter vir. & uxor. Paul. de Castr. cons.* 138. *n.* 1. *lib.* 1. *Corn. cons.* 124 *lit. B. lib.* 4. *Gepoll. consil. civil.* 8. *num.* 3. *& alii apud Clar. ubi supr. q.* 9. *vers. scias autem.*

Notandum tamen est, quod donatio non insinuata, non 17 est nulla ipso jure, cùm non sit necessariò adhibenda in ipso actu, sed sufficiat, illam ex intervallo intervenire, *Bart. in l. Modestinus, num.* 5. *ff. de donat. Gab. cons.* 158. *num.* 15. *lib.* 1. *Grat. discep. for. c.* 531. *n.* 21. *& seq.* ubi etiam notat, quod inte- 18 rim est sine effectu, nec competit exercitium actionis Donatario, cùm detur exceptio vel donanti, vel ejus hæredibus,

si non fuerit insinuata, *Bellon. de Potest. eor. quæ incontin. fiunt &c. d. l. 1. c. 95. n. 3. Rot. dec. 682. n. 3. p. 4. tom. 3. Recen.*

19 Notandum 2. quod isti quingenti solidi faciunt summam mille aureorum, & ultra hujus temporis, *secundùm Duen. in reg. 224. limit. 19. in fin. quem refert Clar. in §. donatio, q. 15. in princ.* vel aureorum 706. *secundùm Bellon. de Potest. eor. quæ in contin fiunt &c. lib. 1. c. 95. n. 1.* vel aureorum 744. *secundùm Seraph. de Privil. juramen. privil. 73. n. 2. &* 3. vel aureorum 800. *secundùm Soc. cons. 48. col. fin. vol. 1. Corn. consil. 54. vol. 4. & consil. 127. col. 2. vol. 2. Jas. in l. 2. §. ex his, col. pen. ff. de verb. oblig. & in l. in eum ff. de in jus voc. Paul. de Castr. in l. fin. C. comm. de leg. Dec. consil. 239. col. 2. & alios apud Gabr. commun. conclus. lib. 3. tit. de donat. conclus. 1. n. 59.* vel faciunt summam scutorum 700. *secundùm Bellon. cons. 74. n. 22. quem refert, & sequitur Clar. loco cit. d. quæst. 15. ubi etiam de communi testatur*: & ideò intrà dictam summam valida esset donatio absque insinuatione: quia hodie etiam attendi debet pretium, sive valor solidi, idest aurei antiqui, *ut sensit Bald. in l. illud, n. 13. C. de Sacros. Eccl. Fenzon ad stat. urb. lib. 1. c. 150. n. 35. quicquid liceat, Gratian. discep. for. c. 51. n. 6. & seq.*

20 Notandum 3. quod *textus in d. l. sancimus, & in l. penul. C. de Donat.* locum habet etiam in donatione tacita vel præsumpta excedente summam 500. solidorum, *Greg. decis. 15. num. 6. Gabr. dict. lib. 3. tit. de Donat. concl. 1. num. 17. & seq. Clar.*

21 *in §. Donatio, q. 16.* ubi infert ad confessiones, quas mariti

22 faciunt de dotibus receptis, quæ habent vim donationis tacitæ, seu præsumptæ. Idem dicendum in liberatione debitoris, & pacto de non petendo, vel renunciatione bonorum, seu hæreditatis, vel jurium cessione, & similibus dispositionibus gratuitè factis, si ea spes communi æstimatione excederet 500. solidos, *Bart. in l. Modestinus, num. 1. ff. de Donat. Gratian. discept. for. c. 409. n. 19. ubi plures cumulat, Clar. in §. Donatio, q. 16. vers. item quæro & vers. seq. Gab. concl. 1. num. 84. tit. de Donat.*

23 Notandum 4. quod in multis casibus donatio excedens dictam summam 500. solidorum valida est absque insinuatione: & primò si donatio facta fuerit Ecclesiæ: nam cùm necessitas insinuandi proveniat ex dispositione iuris civilis, illa attendi non debet in præjudicium Ecclesiæ, vel piæ causæ, *l. sancimus, C. de don. & ibi Bald. in §. fin. Galganet. ad stat. Urb. lib. 1. c. 250. limit. 4. Clar. loc. cit. q. 17. Seraph. de privil. Juram. privil. 73. n. 78. latè Gabr. d. tit. de Dot. concl. 1. nu. 28. &* 29. ubi etiam dicit, quod statutum disponens, ut testamenta insinuentur, non habet locum in testamento, in quo est Clericus institutus, nec in testamento clerici, quicquid dicat *Bald. in d. l. illud, n. 9. C. de Sacros. Eccles.*

24 Secundò si donatum fuerit in redemptionem captivorum, vel in refectionem domus, aut ædificii, incendio, seu ruina corrupti, *ut in l. si quis pro redemptione captivorum, C. de donat.*

25 Tertiò si fiat donatio a Principe, vel in favorem Principis, *juxta l. sancimus, & auct. item & a privatis, C. eod. tit. Seraph.*

26 *loco cit. n. 78.* quod intelligendum est de Principe non recognoscente in suis terris Superiorem, *Rom. cons. 59. in 5. dub. Old. consil. 231. Corn. cons. 127. col. 2. vol. 2. Bertrand. cons. 160. col. 2. vol. 1. Alex. in l. Centurio, n. 26. ff. de vulg. & pup. & alii apud Gabr. dict. concl. 1. numer. 22.* idem dicendum, si do-

27 natio fiat à magistro militum in militem suum, vel è contra, *ut in dict. l. si quis pro redemptione, C. de Donat. Gabr. ubi supra num. 24.*

28 Quartò donatio propter nuptias non eget insinuatione, etiamsi ab illo detur, *auct. eò decursum est, C. de Don. ante nup.*

29 nisi additum fuerit pactum de lucranda dote: quia tunc talis donatio valeret absque insinuatione quoad mulierem, non autem quoad virum, *ut ibidem notat glos. & Doctores, latè Mantic. de Tacit. lib. 20. tit. 5. n. 29.*

30 Quintò neque indiget insinuatione donatio causa mortis, quia hæc non est dissimilis ultimæ voluntati, *ut in l. fin. C. de*

31 *Donat. caus. mort.* ultima verò voluntas non est insinuanda, *Bart. in l. fin. C. de donat. caus. mort. Seraph. loc. cit. n. 78. Gratian. discept. for. c. 273. n. 42. & c. 975. n. 37. & seq.*

32 Observa tamen, quod donatio inter virum & uxorem, licèt ab initio non valeat, confirmatur tamen morte, si non

33 excedat summam 500. solidorum: si verò dictam summam excedat morte non confirmatur, nisi fuerit insinuata, vel expresè confirmata in testamento per ipsum Donantem, *l. donationes, quas parentes, C. de donat. int. vir. & uxor. l. 2. ubi gl. C. de Dot. caut. non numer.*

34 Observa 2. quod si talis donatio, vel confessio mariti ad favorem uxoris excedat summam 500. solidorum, neque intrà quingentos confirmaretur morte, ubi non fuerit insinuata: quia in tali casu esset nulla non solùm ratione rei, cùm sit ultra legitimam summam, sed etiam ratione personæ, cui à jure talis donatio est interdicta, *Salic. in dict. l. donationes, quas parentes, n. 3. Curt. Jun. cons. 95. n. 6. Paris. cons. 62. n. 20. lib. 1. Menoch. præsump. 12. n. 39. & 40. lib. 3. Rol cons. 93. n. 15. et 16. lib. 1. Burat. decis. 108. n. 13. & alii apud Grat. discep. for. c. 693. num. 6. et seq. addit, quod textus in l. fin. C. de jur. dot. et l. ult. C. de Don. ant. nup.* loquuntur: quando donatio ex causa dotis 35 fit à Patre, seu ab extraneo, & sic à personis de jure non prohibitis: tunc enim non requiritur insinuatio; unde non debet fieri extensio ad donationem ex causa dotis factam per 36 maritum prohibitum donare, *l. 1. cum sequ. ff. de donat. inter vir. et uxor.*

An verò requiratur insinuatio in donatione, quæ fit ex 37 causa ingressus in Religionem? Resp. negativè, quia talis donatio æquiparatur donationi causa mortis, *ut post Jo. Andr. Host. Anch. & alios in c. statuimus de Regular. scripsit Grat. discep. for. c. 975. n. 33. & seq. Burat. dec. 461. per tot.*

Sextò non requiritur insinuatio, si fiat donatio coram Ju- 38 dice, quia insinuatio nihil aliud est, quàm intimatio facta Judici, *latè Gabr. d. lib. 3. tit. de don. num. 46. &* 47. *Gregor. decis. 391. num. 8. Clar. in §. donatio, q. 15.* ubi etiam dicit, quod 39 in insinuatione non requiritur decretum Judicis: quia, cùm donatio ipsa dependeat ex sola Donantis voluntate, non est opus causæ cognitione, neque decreto, sed sufficit sola præsentia Iudicis etiam incompetentis, *Bart. in leg. Modestinus, 40 numer. 3. ff. de don. Papien. in form. libell. quo agitur pro donat. in glos. Solemniter, num. 9. Ang. in §. aliæ autem, num. 4. Inst. de don. Gratian. discep. forens. cap. 827. num. 4. et 5. Imol. in c. cùm contingat, numer. 89. versic. sed juxta prædicta, de Jurejur. Corn. in cons. 36. vol. 3. quos refert, & sequitur Gabr. loco citat. n. 55.* ubi addit, quod insinuatio non est registranda in actis, 41 sed sufficit, quod coram Judice publicetur, & *hæc est communis opinio, teste Fenzon. ad stat. Urb. lib. 1. c. 150. n. 5. & seq.* 42 ubi etiam notat, quod insinuatio fieri potest die feriata etiam in honorem Dei: quia cùm insinuatio causæ cognitionem non requirat, potest qualibet die expediri, *l. 2. §. dies, ff. Quis ord. in bonor. possess. servet. & ità etiam sensit Jo: Andr. ad Spec. tit. de Instrum. edit. §. porrò, ver. subscribat, Cancer. var. par. 1. c. 8. num. 10.*

Limita supradictam conclusionem, ubi contractus seu 43 donatio fieret coram Judice propter aliam solemnitatem, quàm propter insinuationem, quia fortè ex forma statuti deberet fieri coram Judice: tunc enim donatio non censetur insinuata, cùm non propter insinuationem, sed ob aliud fuerit aditus Judex, *Bald. in cons. 385. n. 4. & 5. lib. 3. Tiraq. de Retr. lignag. §. 36. gl. 2. n. 22. & alii apud Gretian. discept. forens. cap. 827. num. 6. & 7.*

Limita 2. ubi ex statuto requiritur registratio insinuatio- 44 nis in actis, vel pro solemnitate contractus: *ut post Aret. in l. si tibi pecuniam, in fin. ff. si cert. pet. Tiraq. de Retr. lign. dict. §. 36. gl. 2. sub n. 22. Rim. Jun. in §. 1. n. 155. Instit. de don. dixit Rota coram Greg. dec. 260. num. 6. & 7.*

Septimò non erit necessaria insinuatio in solutione inde- 45 biti facta scienter, excedente summam à jure permissam, quia licèt solvens indebitum scienter censeatur donare, tamen, quia hæc solutio indebiti non dicitur propriè donatio, ideò solemnitas insinuationis in hoc casu omitti potest, *Rot. in Romana Pecuniaria 20. Aprilis 1607. coram Manzanedo, quam refert Fenzon. ad Stat. Urb. lib. 1. c. 150. n. 57.*

Octavò nec doatio jurata indiget insinuatione quia jura- 46 mentum supplet hujusmodi defectum, latè *Gabr. d. titul. de don. concl. 1. n. 72. Fenz. ad Stat. Urb. d. lib. 1. cap. 150. num. 49. Galgan. ibidem lim. 12. Crav. cons. 118. n. 1. Grat. discept. forens. c. 231. num. 11.* subdens, hoc esse intelligendum, quando in specie fuit renunciatum insinuationi, aliàs donatio non confirmaretur juramento: contrarium tamen in hoc tenet *Cancer. var. par. 1. c. 8. n. 6. & par. 1. cap. 8. num. 6. & par. 3. cap. 7. n. 308. & seq. Clar. in §. donatio, quæst. 18. vers. retenta &c.* ubi dicit, quod hæc restrictio rejicitur *per text. in cap. cùm contingat, de Jurejur. & c. 2. de Pact. in 6.* ubi omne juramentum servandum est, quod non vergit in æternæ salutis dispendium, *& ita tenuit Rota apud Fenzon. ad Stat. Urb. dec. 6. vers. secundò fuit responsum &c. ubi cit at Menoch. cons. 1. n. 377. Aym. consil. 118. Bec. cons. 62. num. 41. Decian. cons. 60. num. 5. lib. 4. Peregr. decis. 91. numer. 7. Caputaq. decis. 286. par. 1. Seraphin dec. 472. num. 14. & decis. 801. numer. 5. & decis. 1184. numer. 14. Gregor. decis. 391. num. 5. Mantic. decis. 166. num. 17. Rot. decis. 588. n. 2. & decis. 665. num. 6. par. 1. Racent. & in Narnien. bonorum 16. Februarii 1616. coram Cardin. Sacrat. & in Viterb. Terræ Vetrallæ 10. Junii 1613. coram Pirovano, & in Signina Castrorum 13. Novembris 1623. coram Coccino, & apud Pic. dec. 4. num. 8. & dec. 378. num. 2. par. 4. tom. 2. in Recept. Burat. decis. 76. num. 11. Seraph. de Privil. juram. privil. 73. num. 4. vers. Tamen &c. & num. 49. 63. & 64. Cevall. in spec. opin. com-*

mun.

mun.q.222.num.13.verſ.ſed contrarium, jus enim non videtur conſiſtere in eo, quod quis renunciaverit juris ſolemnitati, ſed potius in eo, quod promiſſio ſub juramento eſt facta Deo: talis autem promiſſio Deo facta, includit virtualiter omnem renunciationem ad omnia contraria, *Rot.dec.681.nu.5. & ſeq.p.4.tom.3.Recen.* ubi etiam, quod impuberes jurantes ſervare contractum, obligantur abſque ſolemnitatibus juris, ſeu ſtatuti, *Theodoſ.Rub.in Singular.tom.2. ver.inſinuatio*, ubi dicit, quod inſinuatio donationis ſuppletur per juramentum etiam ſimpliciter præſtitum: cui quidem ſententiæ uti magis communi, & veriori ego etiam accedo: præſertim ubi juramentum ampliſſimis verbis, vel æquipollentibus eſſet conceptum, putà ſi quis juraverit omnia, & ſingula attendere, & non contravenire ex quavis cauſa: tunc enim juramentum ſimpliciter præſtitum eo magis defectum inſinuationis ſupplet, etiamſi illi expreſsè renunciatum non fuerit, quia ea verba operantur ac ſi in ſpecie eſſet renunciatum inſinuationi, *Alex.conſ.4.num.10. lib.1. Corn.conſ.69.nu.* 17. *& ſeq.lib.2.Capic.dec.159.num.21. Surd. dec.154.num.12.* & 14. *& alii apud Grat.diſcept.for.c.27. num.38. et c.531.n.35. Greg.dec.391.nu.5. et ſeq. & ibi Beliram.num.11.* idem dicendum, ſi fuerit cum juramento renunciatum omni juri, ac legum auxilio, *Gabr.d.lib.3.de Donat.concl.1.nu.91. Seraph. d.privil.73.num.48.* quibus adde *Bart.in l. Modeſtinus, nu.9. ff.de Donat.Papien.in form.libell. quo agitur pro Donatione, nu.* 12. *Ang.in §. aliæ autem, num.5. Inſtitut. de Donat.& alios apud Gratian.diſcep.foreſ.cap.474.num.7.*

47 Limita, ſi ſtatutum diſponat, quod infra aliquid tempus poſt donationem, debeat fieri inſinuatio *ut in ſtatuto Urbis c.150.lib.1.* quia virtus juramenti non trahitur ad nullitatem ſupervenientem, *Seraph.d.priv.73.nu.76.Rot.dec.125.nu.14. p.1.Diver.Clar.in §. Donatio, q.18.verſ.ſcias etiam, Gabr.d. tit.de don.concl.1.nu.75. & ita deciſum refert, Galganett. ad Stat.Urb.d.c.150.limit.12.*

48 Obſerva tamen, quod prædictum ſtatutum Urbis, etiamſi confirmatum fuerit à Papa non ligat Clericos, cùm in eo nulla fiat mentio de perſonis Eccleſiaſticis, *latè Rot.deciſ.6. apud Fenzon.ad Stat.Urbis verſ.neque obſtat, & ver.Secundò fuit reſponſum.*

49 Obſerva 2. quod etiam defectus ſubſcriptionis requiſitæ *a Stat. Urbis lib.1.cap.149.* ſuppletur per juramentum, *Rota in Romana prætenſæ donationis 29. Martii 1599. coram Orano, quam refert Fenzon. dec.126. ubi aliæ deciſiones allegantur.*

50 Nono nec requiritur inſinuatio in donatione ob cauſam, *Oldrad.conſ.139.Aret.conſ.2.Alex.conſ.12.vol.1. & alii apud Gabr.loco cit.d.concl.1.nu.65.Rot.coram Coccino deciſ.240.nu.2. & dec.192.nu.1.p.6.Recent.* ubi, quod donatio facta ob cauſam reſpicientem conſervationem familiæ ſub certa lege Primogenituræ in infinitum, non eget inſinuatione; un-
51 de in donatione reciproca neceſſariam nō eſſe inſinuationem
52 dixit *Fenzon.ad Stat.Urb.d.cap.150.nu.54. ubi refert, ita deciſum fuiſſe in Rota in Romana viridarii 23. Februarii 1590. coram Orano, & in Romana reſciſſionis contractus 1. Decem-*
53 *bris 1608. coram Coccino, & eſt communis Doctorum opinio:* Idem dicendum in donatione remuneratoria, *l.Attilius Regulus, ubi gloſſ. et Doctores, ff.de donat.* ſive fiat ex cauſa de præterito, ſive de futuro, *ut dicit Bart.communiter receptus in d.l.Attilius Regulus, num.3.* quicquid dicat *Papien.in for. libell.quo agit.pro donat. in gloſ.ſolemniter, nu.6.* quod proce-
54 dit uſque ad concurrentem quantitatem meritorum; non autem in eo, quod dictam quantitatem excedit: in hoc enim exceſſu requiritur inſinuatio, *Rot.dec.200. num.12.p.5.tom.1. Recent.Gab.loco cit.nu.60. et ſeq.* ubi etiam dicit, quod merita
55 debent verificari; non enim ſtatur confeſſioni Donantis ſuper benemeritis, niſi adeſſet juramentum, quod ſupplet probationem meritorum, *Seraph.dec.1084.nu.4. & ſeq.* ubi etiam, quod quando concurrunt adminicula, ſtatur in hoc aſſertioni donantis, *Grat.diſc.for.c.27. num.34. & ſeq. Maſ.*
56 *ad Papien.loco cit.* ubi dicit, quod in tali donatione expreſſio cauſæ non requiritur, dummodò merita poſteà probentur à Donatario.

57 Hinc etiam fit, ut neque inſinuatio requiratur in donatione, quæ à Patre facta fuit filio, ut ad ſacros ordines promoveri poſſit, *ut d.Barboſ.de off.et pot.Epiſc.p.2. alleg.20.nu.* 18. *Mar.Anton.var.reſol.lib.1.reſol.88.nu.4.* idemque dicen-
58 dum, ſi donatio fiat ob cauſam finalem matrimonii contrahendi cum perſona particulari, *Bald.in l.ult.num.5. C.de Jur.dot.Alex.conſ.113.nu.22.lib.6.Menoch.conſ,94.num.31.lib.* 10.*Soc.conſ.77.numer.152.libr.1. Monter.dec.10.numer.1.et 2. junctο nu.15.cum ſeq. & alii, quos refert, & ſequitur, Grat. diſcept.for.cap.984.nu.25. & 26.*

59 Decimò inſinuatio non eſt neceſſaria, ubi plures res, vel ſummæ diverſis temporibus eidem donatæ fuerint: quia tunc quot ſunt ſummæ, tot ſunt donationes, nec fit cumulatio, *l.ſancimus, §.ſi quis autem per diverſa, C.de donat.*

Undecimò inſinuatio non requiritur, ubi uſuræ à credi- 60
tore remiſſæ, vel condonatæ fuerint, *l.Modeſtin.ubi gl.et Bar.ff. de donat.* quod etiam procedit in donatione, vel remiſſione ejus, quod debetur nomine pœnæ, *Dec.in c.veniens, n.13. in fin.de Teſtib.Gabr.lib.3.tit.de donat.concl.1.nu.86.*

Duodecimò valet etiam donatio ultra 500. ſolidos ſine 61
inſinuatione, ſi detracta gabella remanent tantùm quingenti, *Bart.communiter receptus in l.quoties, ff. ad l. Falcid.Seraph.d. privil.73.nu.79.*

Decimotertiò donatio debiti non liquidi, vel juris, ſeu 62
actionis ſimiliter non liquidæ, vel difficilis exactionis, inſinuatione non indiget, *Cancer.var.lib.1.c.8.nu.4. Buratt.dec. 649.Grat.loc.cit.nu.43. et ſeq.* ubi etiam dicit, quod abſque inſinuatione valet donatio facta filio in poteſtate uſque ad legitimam, cum pacto, quod ea in legitimam imputetur; quamvis alii id arbitrio Judicis relinquant, qui conſideratis circumſtantiis facti, & rei litigioſæ, judicabit de validitate, vel nullitate talis remiſſionis, ſeu donationis debiti, aut jurium, *ita Tiraq.in l.ſi unquam, n.198. et ſeq.C.de revoc.donat. quem refert, et ſequitur Grat. diſcept.for.c.409.nu.25.*

Decimoquartò valet etiam abſque inſinuatione donatio, 63
ac remiſſio geminata, tum quia conſenſus geminatus tantum valet, quantum juratus, tunc etiam quia inſinuatio à lege inducta fuit ad tollendas fraudes, *ut in l. Data, C. de donat.* ceſſat autem omnis fraus ex actu geminato, *ita Bertran.conſ.30. num.1.lib.3.p.2.Aym.conſ.54.num.7. Fel.in cap.ſi cautio, 14.nu. 39.de fid.inſtr. et alii apud Grat. diſc.for.c.531.num.31. et ſeq. Burat. deciſ.640.*

Decimoquintò neque eſt neceſſaria inſinuatio ſtante con- 64
feſſione judiciali, quia talis confeſſio habet vim inſinuationis, *Bald.in l.illud, n.12.C.de Sacroſ.Eccleſ.et alii apud Gabr. ubi ſupra nu.88.Papien.in form.libell.quo agit.pro donat. in gloſ. ſolemniter, num.9.* ubi dicit, quod abſque inſinuatione va- 65
let donatio ejus, qui indebitè in judicio conventus, ſcienter fatetur, ſe debere. Idem dicendum, ſi donatio fuerit a 66
Donante approbata, quia tunc tollitur omnis defectus inſinuationis, *ut poſt Dec.conſ.409.nu.13. Alex.conſ.9.lib.3.trad. Grat.diſc.for.c.869.nu.5.*

Decimoſextò, quando Teſtator legat promittendo non 67
revocare, & caſu, quo revocaret, ex nunc donat inter vivos donatio illa non eget inſinuatione, cùm ultima voluntas inſinuatione non egeat, ut ſupra diximus, debemus enim inſpicere primam originem legati, non autem donationis inter vivos quam legatum tranſivit *Honded.conſil.44. num.107. & ſeq.lib.2.Grat.diſcept.for.273.nu.42. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod tunc valet talis diſpoſitio, etiamſi reſtringatur legantis poteſtas reſpectu revocationis legati; quia diſpoſitio hujuſmodi non remanet in finibus ultimæ voluntatis, ſed transfunditur in donationem inter vivos exemplo donationis cauſa mortis, quæ licèt ſimilis ſit legato, & ultimæ voluntati, 68
& ideò poſſit revocari per pœnitentiam, *leg.Seja, ubi Bart. ff.de Donat.cauſ.mort.* ſi tamen fiat cum promiſſione non re- 69
vocandi, tranſit in donationem inter vivos, & fit irrevocabilis, *leg.ubi ita donatur, ff.eod.*

Decimoſeptimò donatio facta ad vitam Donatoris, vel 70
Donatarii de certa annua quantitate, non excedente legitimam ſummam, indiget inſinuatione, quia poſſibile eſt utrumque, vel alterum primo anno mori, *l.ſancimus, §.ult.ubi Salic.C.de Donat.* & licèt poſſint etiam ultra ſupervivere, 71
tamen poſitis in eſſe duobus poſſibilibus, quorum unum ſuadet, contractum valere, aliud non, ſumendum eſt illud, per quod contractus valet, *ut d.Bald.ibid.* ſubdens, ſecus eſſe, quando ex utraque parte, vel altera mentio hæredis fieret, putà, ſi tu donaſti per te, & tuos hæredes mihi centum quolibet anno, donec vivam: hoc enim caſu talis donatio 72
requireret inſinuationem: nam tunc non eſt poſſibile ex parte illa, ex qua facta eſt mentio hæredis: donationem pro futuris annis evaneſcere, *& ita ſenſit Capic.dec.203. num.5. & ſeq.Grat.diſcep.for.c.355.n.3. & ſeq.* ubi etiam obſervat, quod 73
ſtipulatio annua in dubio tranſit ad hæredes, etiamſi illorum mentio facta non fuerit, præſertim ſi facta eſſet pro perpetuis futuris temporibus, & cenſetur unica, & erit inſinuanda, *Papien.in form.libell.quo agitur pro donat.§.ſolemniter, num.4. latè Alex.in l.ſi Stichum, §.ſtipulatio, n.4.ff. de verb.oblig.*

An verò ſi fiat alicui donatio cum qualitate, ut duret uſ- 74
que ad ejus vitam, cenſeatur iſta qualitas repetita in ſubſtituto? Reſp.negativè; unde reſpectu ſubſtituti donatio erit perpetua, non temporalis, cùm ſint diverſæ donationes, & diverſæ perſonæ, & non adſit uniformitas unius cum alia, prout eſſe debet ad hoc, ut ſit locus repetitioni, *juxta*

doctri-

doctrinam Bart. in l. ſi ita ſtipulatus, §. Chryſogonus, column. 2. ff. de verb. oblig. Alex. conſ. 158. nu. 2. lib. 6. Ruin. conſil. 176. nu. 5. lib. 2. Socin. Jun. conſil. 143. per tot. lib. 3. Bero. conſil. 121. per tot. lib. 2. Gratian. diſcept. forenſ. c. 554. nu. 13.

75 Decimoſeptimò in renunciatione juris quærendi non eſt neceſſaria inſinuatio, putà ſi quis renunciaverit fideicommiſſum conditionale: talis enim renunciatio non eſt donatio, ſed potiùs omiſſio lucrandi, cum obviet principio acquiſitionis, *l. ſi ſponſus, in fin. ff. de Donat. int. vir. et ux.* ubi

76 ſi maritus inſtitutus repudiaverit hæreditatem animo donandi uxori, quæ ſibi fortè erat, ſubſtituta, repudiatio, ſeu donatio valet quia non dicitur maritus pauperior fieri, qui non acquirit, ſed qui de ſuo patrimonio diminuit, *ut declarat Mant. de Tac. et ambig. convent. lib. 21. tit. 4. num. 57. et ſeq. latè Rot. deciſ. 292. nu. 23. & ſeq. p. 6. Recent.* ubi etiam, quod læ-

77 ſio conſiderari non poteſt in renunciatione juris quærendi ex fideicommiſſo conditionali, *& dec. 320. ead. p. 6.* ubi additur, quod hæreditas jam delata ſine ſolemnitatibus repudiari poteſt: quia qui repudiat hæreditatem, vel legatum,

78 fingitur nunquam habuiſſe, *ut rectè advertit Rot. deciſ. 323. num. 31. & ſeq. d. p. 6.* Secus eſſet quando renunciatio tollit jus

79 confirmatum, & perfectè quæſitum: quia tunc ſi eſt gratuita, eſt quædam ſpecies donationis, *l. ſi quis delegaverit, ff. de Novat. Rot. d. dec. 320. ead. p. 6. in Recent.* & in hoc caſu lex non fingit, renunciantem nunquam habuiſſe jus renunciatum, prout fingit, repudiantem nunquam habuiſſe hæreditatem, vel legatum repudiatum: & ideò in tali renunciatione neceſſaria eſt inſinuatio, *latè Rot. deciſ. 323. par. 6. in*

80 *Recent.* ubi etiam, quod requiritur inſinuatio in renunciatione juris futuri ex cauſa de præſenti.

81 An verò jus futurum, ſeu conditionale, vel in diem renunciari poſſit? Reſp. quod regulariter talis renunciatio non valet, quia id non pertinet ad renunciantem, antequam conditio exiſtat, vel dies veniat, *l. ſi ita ſcriptum §. ſi ſub conditione, ff. de l. 2.* niſi talis renunciatio facta fuerit cum

82 juramento, vel parte, ſeu hærede præſente, vel Notario, ſeu altero pro eodem hærede recipiente, & acceptante, vel etiam in judicio in præſentia Judicis ſimiliter acceptantis nomine abſentis, ſeu cujuſcumque intereſſe habentis: his enim caſibus talis renunciatio valet, *ut latè probat Peregr. de fideicom. art. 52. nu. 11. Rot. d. deciſ. 320. nu. 1. & ſeq. & dec. 323. n. 41. & ſeq. p. 6. Recent.*

83 Decimo octavò neque requiritur inſinuatio in tranſactione, *Bal. conſ. 265. n. 4. vol. 1. Put. dec. 224. circa fin. verſ. tamen adverte, lib. 1. in correct. Rot. coram Burat. deciſio. 640.*

84 Notandum 5. quod dans de nullitate donationis, ex defectu inſinuationis, tenetur probare, inſinuationem non interveniſſe, *Rota deciſ. 294. num. 1. & ſeq. p. 4. tom. 2. in Recent.* quemadmodum tenetur probare: quod res donata exceſſerit ſummam 500. ſolidorum de tempore factæ donationis, *l. Jancimus, §. alias verò, C. de donat.*

85 Notandum 6. quod donatio non dicitur perfecta, ſi donans ſuſpenderit diſpoſitionem in tempus futurum confectionis inſtrumenti, *Dec. Conſ. 11. nu. 1. Aret. conſ. 159. nu. 10. cum ſeq. & conſ. 128. in fin. Gabr. lib. 3. tit. de Pact. & conven. concl. 3. quos refert, & ſequitur Grat. diſcep. for. c. 899. num. 13.* ſubdens *n. 14.*

86 quod ſi partes convenerint ut de conventione, ſeu contractu jam firmato, & perfecto fiat inſtrumentum, tunc ſcriptura non perficeret contractum, ſed erit ante ſcripturam perfectus: quia tale inſtrumentum ad ſolam probationem requiritur: Unde licèt inſtrumentum non ſit factum, non propterea licebit contrahentibus a conventione recedere, *Theſaur. dec. 197. num. 7.*

87 Notandum 7. quod donatio conditionalis, pendente conditione, non poteſt revocari, etiamſi conditio eſſet ſuſpenſiva, *Rot. dec. 174. n. 7. & ſeq. p. 6. in Recent.* ubi *nu. 23.* addit, quod hujuſmodi donatio conditionalis, poſtquam fuit purificata conditio, retrotrahitur ad diem ſtipulationis contractus.

SUMMARIUM.

1 *Inſpicitur tempus factæ alienationis, cùm quæritur, an melior ſit conditio Eccleſiæ alienantis, & quid in fideicommiſſis, nu. 4.*

2 *Si res data Eccleſiæ poſt permutationem ſit facta deterior, vel ſi res ab Eccleſia tradita melior ſit effecta, permutatio reſcindi non poteſt.*

3 *Futuræ calamitates non evertunt contractum jam factum.*

4 *An bona fideicommiſſo ſubjecta poſſint permutari in alias res utiliores, & magis commodas non obſtante prohibitione Teſtatoris.*

5 *An Eccleſia reſtituatur, ſi caſualiter damnum contingit poſt contractum, & quid in minore, ibid.*

6 *Quid ſi contractus fuerit nullus, & poſtea ſequatur ratihabitio.*

7 *Permutatio facta ab Eccleſia cum privato non valet, niſi ſit utilis Eccleſiæ.*

8 *Quid ſi permutatio fiat cum Principe.*

9 *Quando res unius Eccleſiæ permutatur cum bonis alterius Eccleſiæ requiritur, quod permutatio fiat cum utriuſque Eccleſiæ utilitate.*

10 *Aſſenſus Papæ ſupplet defectum ſolemnitatum, quæ in alienatione rerum Eccleſiæ exiguntur.*

11 *Et an ſuppleat defectum cauſæ.*

12 *Permutatio damnoſa Eccleſiæ poteſt non obſtantibus ſolemnitatibus adhibitis revocari, ac reſcindi per beneficium reſtitutionis, & tunc res cum fructibus debet Eccleſiæ reſtitui.*

13 *An is, qui adhibitis debitis ſolemnitatibus emit rem Eccleſiæ, teneatur probare pretium fuiſſe verſum in ejuſdem Eccleſiæ utilitatem.*

An contrahens cum minore teneatur probare verſionem, ibidem.

14 *Cenſus factus per Eccleſiam ad ſeptem pro extinguendo cenſu ad octo, vel decem, non dicitur ex cauſa neceſſaria.*

15 *An probari debeat verſio, ſi conventum fuerit, quod debitor cenſus in caſu extinctionis teneatur pecunias convertere in emptionem bonorum ſtabilium, ſeu alterius cenſus.*

16 *Quando debitor per ſolutionem minimè liberetur.*

17 *An, & quando in mutuo probari debeat verſio.*

CAPUT XXXV.

Quodnam tempus inſpiciatur, cum quæritur, an melior ſit conditio Eccleſiæ alienantis.

RESP. quod inſpicitur tempus factę alienationis, ſeu permutationis, *c. cùm cauſa, & ibi gl. in ver. tempore de Teſtibus.* Unde ſi res data Eccleſię poſt permutationem ſit facta deterior, vel ſi res ab Eccleſia tradita melior ſit effecta, permutatio reſcindi non poteſt, *Cald. conſ. 5. de rer. permut. Mant. de Tac. et ambig. convent. lib. 3. tit. 15. nu. 23. et ſeq. et lib. 25. tit. 6. nu. 61. Surd. de Alim. tit. 7. q. 34. nu. 6. et tit. 8. privil. 56. num. 78. Grat. diſcept. for. c. 45. nu. 8 et 13.* nam futurę calamitates non evertunt contractum jam factum, *Peregr. de fideicommiſſ. art. 40 num. 32.* ubi etiam notat, quod majoris utilitatis ratio, ex qua bona fideicommiſſo ſubjecta poſſunt permutari, ſeu converti in alias res utiliores, vel magis commodas non obſtante prohibitione teſtatoris, inſpicitur ſimiliter de tempore contractus, *ut obſervat etiam Cancer. var. lib. 3. c. 12. nu. 208.* nec reſtituitur Eccleſia, ſi caſualiter damnum contingit poſt contractum, quando contractus poteſt eſſe utilis, & damnoſus a principio, ut de minore tradunt *Caſtr. Alex. Jaſ. Dec. & alii in l. de fideicommiſſo, C. de tranſact. Natt. conſ. 181. nu. 9. quos refert, & ſequitur Surd. in d. tract. de Alim. tit. 9. q. 11. n. 10. & ſeq.*

Prędicta tamen intelligenda ſunt, quando contractus fuit a principio validus: nam ſi fuerit nullus, & poſtea ſequatur ratihabitio, novus contractus intelligitur: & ideò tempus ratihabitionis, quo ſolemnitas adhiberi debet, inſpiciendum eſt, *ut ſubdit Mantica loco cit. d. lib. 25. tit. 6. nu. 61. Grat. diſcep. for. c. 415. nu. 12.*

Notandum eſt autem, quod licèt permutatio facta ab Eccleſia cum privato non valet, niſi ſit utilis Eccleſię, *cap. ut ſuper, in fin. de Reb. Eccleſ. non alienan. cap. cum Apoſtolica, verſ. è contrario, de his quæ fiunt à Prælat.* tamen ſi permutatio fiat cum principe, non requiritur, quod melior ſit Eccleſię conditio, ſed ſufficit, quod ſit par, *juxta auct. ſed & permutare, C. de Sacroſ. Eccleſ. c. 1. de Rer. permut.* quia ſi requireretur Eccleſię utilitas, nullum eſſet Principis privilegium. *Abb. in d. c. 1. n. 2. 4. & 5. de Rer. permut. Hoſt. in ſumm. de Rer. permut. in §. quis poſſit permutare. Mantic. d. lib. 25. tit. 6. nu. 63. et ſeq.*

Notandum 2. quod quando res unius Eccleſię permutatur cum bonis alterius Eccleſię, requiritur, quod illa permutatio fiat cum utriuſque Eccleſię utilitate, alioquin una contra alteram reſtitueretur, *auct. item ſibi invicem, C. de Sacroſ. Eccleſ. §. hoc verò, in Auct. de alien. et empyt. Vulp. in Prax. for. Eccleſ. c. 6. nu. 15.* ubi dicit, validam tunc eſſe permutationem, ſi pro utriuſque Eccleſię commoditate fiat.

Notandum 3. quod etſi auctoritas, ſive aſſenſus Papę ſuppleat defectum ſolemnitatum, quę in alienatione rerum Eccleſię exiguntur, *ut d. Vulp. in Prax. d. c. 6. num. 9. & alii communiter*: tamen ſupplet defectum cauſę; & ideò ſi permuta-

mutatio facta ſit in caſu non permiſſo, quamvis ſolemnitas fuerit adhibita, non ſubſiſteret, *Gem. in conſ.48. Mantic. loco cit.d.lib.25.tit.6.num.68. Grammat.dec.79. Ric. in collect. deciſio.46.part.1.Guid.Pap.deciſio.159.& ibi Ad.* ubi, quod ſi
12 alienatio, vel permutatio eſt damnoſa Eccleſiæ, poteſt non obſtantibus ſolemnitatibus adhibitis revocari, ac reſcindi per beneficium reſtitutionis, & tunc res cum fructibus debet Eccleſiæ reſtitui, *idem Mant.d.lib.25.tit.6.num.68.in fin. ubi refert, ita fuiſſe reſolutum in Rot.in Piſanen. liquidationis fructuum die* 15.*Octobr.*1571. *coram Orad.*

13 Quæres, an is, qui adhibitis debitis ſolemnitatibus emit rem Eccleſiæ, teneatur probare, pretium fuiſſe verſum in ejuſdem Eccleſiæ utilitatem? Negativè reſpondet *Ciriac. contr.219.num.39.Corn.conſ.71.nu.6. & conſ.72.nu.9.lib.3.Soc. conſ.15 num.22.lib.1.Natt.conſ.631.nu.5.lib.3. Rim.Jun.conſ.5. num.76.Menoch.lib.3.præſump.84.num.3.et ſeq. & alii apud Ciarlin.contr.for.lib.2.c.196.num.16. & ſeq.* ubi dicit, quod contrahens cum minore tenetur probare verſionem, quando contractus factus à minore eſt nullus: non autem quando contractus eſt validus. Sed alii rectiùs diſtinguunt, aut enim alienatio rei Eccleſiæ, vel minoris fit ex cauſa neceſſaria, putà pro ſolvendo ære alieno, & tunc emptor tenetur probare verſionem; aut alienatio fit ex cauſa non neceſſaria, ſed voluntaria propter utilitatem Eccleſiæ, vel minoris, & in tali caſu emptor non tenetur probare verſionem: quam diſtinctionem ſequuta fuit *Rot. in Rom. cenſus* 23. *Januarii* 1591. *coram Bubalo, & in alia Rom. cenſuum de Romulis* 18. *Junii* 1599. *coram Penia, ut refert Grat. qui etiam de communi teſtatur, diſcept.for.c.45.num.34. & ſeq.* ubi etiam dicit,
14 quod cenſus factus per Eccleſiam ad ſeptem pro extinguendo cenſu ad octo, vel decem, non dicitur ex cauſa neceſſaria.

15 Item probari debet verſio ſtante pacto, putà ſi conventum fuerit, quod debitor cenſus in caſu extinctionis teneatur pecunias convertere in emptionem bonorum ſtabilium, aut alterius cenſus: unde ſi debitor pecunias reſtitutas convertere non curaverit in hujuſmodi cauſam, per talem ſolutio-
16 nem minimè liberatur, ſed adhuc ad ſolvendos fructus cenſus teneretur propter nullitatem extinctionis, *Dec.in l. Civitas in fin.ff.ſi cert.pet.Alex.conſ.4. in fin.lib.3.Surd.conſ.* 181. *nu.*11.*&* 12.*lib.*2. *& alii apud Grat.d.c.*45.*nu.*2. *& ſeq.*

17 Similiter probari debet verſio in mutuo: nam ſi creditor, qui mutuo dedit pecuniam, non probaverit, eam in ipſius Eccleſiæ utilitatem fuiſſe converſam, proculdubio ſuccumbet, *arg.d.l.Civitas, ff.de reb.cred.* ubi ex mutuo dato adminiſtratori Civitatis, convenitur Civitas, ſi eſt in utilitatem ejus converſum, aliàs ipſe adminiſtrator: & in Eccleſia *eſt textus in c.*1. *ubi ita tenent omnes, extr.de Depoſ.*quod quidem procedit, quando creditor agere vellet ad pecuniam mutuatam, tunc enim ex eo tenetur probare verſionem; ſecus ſi creditor non agat ad pecuniam, ſed Eccleſia ad revocationem rei alienatæ, volens ex hoc capite revocare, quia quod ille ſolvit, non fuit verſum in utilitatem ipſius Eccleſiæ: hoc enim caſu tenebitur Eccleſia id probare, *l.ei incumbit, ff.de Probat.& ita declarat. Socin.in conſil.*15.*numer.*26. *verſ.ſextò probatur, volum.*1. *quem refert, & ſeq.Maſc.de Probat.concluſ.*1160.*nu.*36.*vol.*3.

SUMMARIUM.

1 *Quando quis nomen debitoris ceſſit ſub conditione, & ea pendente debitor effectus eſt non ſolvendo, periculum contingens poſt ceſſionem ſpectat ad cedentem.*
2 *Quid ſi tale nomen redderetur minus idoneum ex facto ipſius cedentis.*
3 *Et quid ſi cedens promittat, nomen ceſſum ſemper vel omni tempore futurum bonum, & exigibile.*
4 *Et quid ſi quis promiſerit, nomen debitoris verum, & bonum manutenere.*
5 *Qui affirmat, aliquem eſſe idoneum, habetur loco fidejuſſoris.*
6 *Quando creditori datur facultas exigendi contra debitorem principalis debitoris, periculum ſpectat etiam ad cedentem: declaratur nu.*7. *&* 8.
7 *Ceſſio in dubio præſumitur ſimplex, & facta cauſa ſolutionis.*
Quando inducatur novatio, & delegatio, ibid.
Delegans tenetur ſolùm oſtendere, debitorem delegatum fuiſſe verè, & efficaciter debitorem delegantis, non autem tenetur eum præſtare locupletem, & ſolvendo, ibid.
8 *Si deterioratio nominis ceſſi provenerit propter culpam, ſeu negligentiam ceſſionarii, tunc periculum ſpectaret ad ipſum Ceſſionarium.*
9 *Ut Ceſſionarius regreſſum habeat contra cedentem, requiritur excuſſio nominis debitoris ceſſi, ac ſententia Judicis declarantis, debitorem ceſſum fuiſſe excuſſum.*
10 *An, & quando cedens nomen debitoris, poſſit eumdem debitorem convenire, & ab eo exigere.*
11 *Quando cedens nomen debitoris ſimpliciter promittit, illud eſſe bonum, ſeu exigibile, ſi poſt ceſſionem ſequatur deterioratio, ad Ceſſionarium periculum ſpectat.*
12 *Qualitas adjecta verbo, debet intelligi ſecundum tempus verbi.*
13 *Periculum rei venditæ non pertinet ad venditorem, niſi de tempore venditionis.*
14 *Quid ſi creditum fuit ceſſum tale, quale &c.*
15 *Et quid ſi nomen debitoris ſimpliciter venditur, aut datur in ſolutum.*
16 *An decoctio Campſoris, qui recepit ordinem ſolvendi, cedat damno creditoris, & nu.*17.
17 *Quid requiratur ad inducendam delegationem debitoris, & num.*18.
19 *Pactum nudum de jure Canonico producit actionem.*

CAPUT XXXVI.

Quando periculum nominis debitoris ceſſi contingens poſt ceſſionem ſpectet ad Cedentem, & quando ad Ceſſionarium.

PLures in hac quæſtione caſus diſtinguunt Doctores; Primus eſt, quando quis nomen ceſſit ſub conditione, & ea 1
pendente debitor effectus eſt non ſolvendo: tunc periculum ſpectat ad cedentem, *Felician.de Cenſib.tom.2.lib.2.c.1.n.16. quem refert, & ſequitur Cenc.de Cenſib. in Additio. ad part.2. capitul.2.quæſtion.2.art.6.* ubi etiam dicit, quod periculum 2
ſpectat ad Cedentem, quando tale nomen redderetur minus idoneum ex facto ipſius Cedentis.

Secundus caſus eſt, quando cedens, vel vendens promit- 3
tit, nomen ceſſum ſemper, vel omni tempore futurum bonum, & exigibile: quia tunc etiam periculum contingens poſt ceſſionem, ſeu venditionem ſpectat ad cedentem; & ideò cedens, ſeu vendens tenetur illud quandocumque præſtare idoneum, & exigibile, factis tamen diligentiis per ceſſionarium contra dictum nomen debitoris, *Barz. dec.*110. *uu.22.Eugen.conſ.73.nu.9.& ſeq.lib.*1. *Menoch.conſ.*778.*nu.*3. *&* 4.*lib.*8. *& alii apud Cenc.loco cit.nu.*65.*&* 71.

Idem dicendum, ſi quis promiſerit annuum redditum, 4
vel nomen debitoris verum & bonum manutenere: quia tenetur illud præſtare exigibile futuris temporibus, *Gratian. diſceptat.forenſ.cap.*527.*n.*53. ubi addit, quod is, qui affirmat, aliquem eſſe idoneum, habetur loco fidejuſſoris, *Duran.dec.* 404.*n.*8. *&* 9. *Merlin.de Pignor.lib.*5.*q.*21.*nu.*71.

Tertius caſus eſt, quando creditori fuit data facultas exi- 6
gendi contra debitorem principalis debitoris: tunc enim periculum ſpectat etiam ad cedentem; *Rot.deciſ.*9. *apud Cenc. poſt Addit.Merlin.de Pignor.lib.*5.*q.*5.*nu.*4. *& ſeq. Duran.dec.* 99.*num.*2. *et ſeq.& dec.*266.*num.*16. *&* 17. ubi dicit, quod hæc ceſſio non habetur loco ſolutionis, & ſatisfactionis, ſed ſolùm importat ſimplex mandatum ita, ut nullo modo ſequatur liberatio ante factam ſolutionem, *l.*3.*in prin.C.de Novat. & ita etiam ſenſit.Aret.in* §.*præterea, nu.*7.*Inſt. Quib.mod. toll.oblig.Altogr.conſ.*37. *num.*24.*et ſeq.* ubi, quod cedens in tali caſu tenetur præſtare, debitorem, cujus nomen ceſſit, fuiſſe locupletem, & ſolvendo: quia hæc ceſſio habet hanc tacitam conditionem, ut creditor ceſſionarius habeat regreſſum contra cedentem, ſi a debitore ceſſo non potuerit ſummam debitam conſequi.

Hæc tamen concluſio procedit, quando fit traditio ce- 7
dulæ contra debitorem abſentem cum prædicta facultate exigendi, *ut d.Altogr.ibid.nu.*24. *et ſeq.Merlin. de Pign.lib.*5.*d.q.* 5.*nu.*6.*Duran.d.dec.*266. *nu.*16. *et* 17. ſubdens *num.*18. quod ceſſio in dubio præſumitur ſimplex, & facta cauſa ſolutionis; ſecus eſſet, ſi creditori acceptanti præſente, ac conſentiente debitore ceſſo fit traditio cedulæ, cum expreſſa facultate exigendi: quia tunc inducitur novatio, & delegatio: & hæc ceſſio habetur eo ipſo, loco ſolutionis, ita, ut ex tunc debitor cedens liberetur, cùm creditor nominis ceſſioni conſenſit, *ut d.Merl.loc.c.nu.*5. *Altog.d.conſ.*37. *num.*22.*ver. moveor, &c. et num.*23.*et* 27. ubi addit, quod delegans tenetur ſolùm oſtendere, debitorem delegatum fuiſſe verè & efficaciter debitorem delegantis; non autem tenetur eum præſtare locupletem, & ſolvendo, *Durand.d. deciſ.*266.*nu.* 17.*verſ.Alia verò &c.Greg.deciſio.*217.*nu.*3. unde periculum nominis poſt conceſſionem contingens in tali caſu ad Ceſſionarium pertinet, *Altograd. ubi ſupra nu.*28.

Item ſupradicta concluſio locum habet, ſi hujuſmodi 8
ceſ-

ceſſionarius diligentiam adhibuerit pro exactione talis nominis debitoris, ejuſque ſtatim excuſſionem fecerit, tunc enim periculum, ſeu deterioratio nominis ſpectat ad cedentem; ſecus ſi periculum, ſeu deterioratio provenerit propter culpam, ſeu negligentiam ceſſionarii, ut quia debitor initio erat ſolvendo: quia tunc periculum ſpectaret ad Ceſſionarium, *Scac.de Comm.& Camb.§.2.gl.5.num.253.& ſeq.*

9 ubi etiam dicit, quod ut Ceſſionarius regreſſum habeat contra cedentem, requiritur excuſſio nominis debitoris ceſſi tàm in bonis, quàm in perſona, ac ſententia Judicis declarantis, debitorem ceſſum fuiſſe excuſſum, & repertum non ſolvendo *ut ſenſit etiam Ruin.conſ.44.num.6.et ſeq.lib.1. Menoch.d.conſ.778.num.4.Bec.conſ.105.num.25.verſ.hoc idem li.1. & alii apud Altogr.d.conſ.37.num.28.& ſeq.*

10 Notandum eſt etiam, quod licèt debitor ceſſerit ſuo creditori nomen debitoris, poteſt tamen debitorem ceſſum convenire, & ab eo exigere, antequam creditor litem conteſtatus fuerit, vel aliquid ex debito acceperit, vel debitori ceſſò denuntiaverit, ne ſolveret cedenti, *l.3.ubi DD.C. de Novat.* quod quidem procedit, quando ceſſio eſt facta ad commodum cedentis, & ejus periculo; tunc enim debitor cedens agere poteſt non obſtante exceptione ceſſionis; ſecus ſi ceſſio facta fuit ad commodum ceſſionarii, & ejus periculo; quia in tali caſu agere non poteſt cedens, eique obſtat exceptio ceſſionis alteri factæ, *ut rectè declarat Oſaſch.dec.62. num.1.Scac.d.§.2.gl.5.num.264.et ſeq.*

11 Quartus caſus eſt, quando cedens, aut vendens nomen debitoris ſimpliciter promittit, illud eſſe bonum, ſeu idoneum, ſeu exigibile: & tunc ſi poſt ceſſionem, vel venditionem, contingat deterioratio, non ad cedentem vel venditorem, ſed ad ceſſionarium, & emptorem periculum ſpectat: nam idoneitas, & exigibilitas nominis ceſſi eſt conſideranda de tempore venditionis, & ceſſionis: & propterea promiſſio venditoris, & cedentis debet reſtringi ad tempus

12 ceſſionis, & venditionis, tum quia qualitas adjecta verbo debet intelligi ſecundùm tempus verbi, *l. in delictis, §. ſi damnum extraneus, ff.de Noxal.act.* tum etiam quia peri-

13 culum rei venditæ non pertinet ad venditorem, niſi de tempore venditionis, *l.ſi vina.in prin.ff.de Peric. et com.rei vend. & ita tenet Bec.d.conſ.105.num.19.et 25. Ruin.conſ.45.num.4. & 5.lib.5. Bozzad.conſ.38.num.11.Dec.conſ.99.num.4.Garz.d. dec.110.num.12. & alii apud Cenc.de Cenſib.d.p.2.c.2.q.2.ar.6. num.60.et ſeq.Merl.de Pign.lib.5.q.21.nu.69.* Unde ſi emptor fuit in mora exigendi, & debitor poſt venditionem lapſus eſt facultatibus, talis deterioratio cedere debet damno ipſius emptoris, *Mantic.de Tacit.& ambig.convention.lib.4. titul. 13.num.8. & alii communiter.*

14 Quintus caſus eſt, quando ab initio fuit ceſſum creditum tale, quale, &c. & Ceſſionarius etiam tale, quale, acceptavit; tunc cedens non tenetur creditum ceſſum præſtare exigibile poſt tempus ceſſionis, *Ut poſt.Paul.de Caſtr. in l. pupilli debitor, §.ſoror, ff.de ſolut.dixit Rot.coram Penia dec. 663. num.4. ubi ita intelligit textum in d.l. pupilli debitor §. Soror.*

15 Sextus caſus eſt, quando nomen debitoris, ſimpliciter venditur, aut datur in ſolutum, nam tunc etiam periculum dicti nominis contingens poſt ceſſionem ſpectat ad ceſſionarium, non autem ad cedentem, *Rot.d.dec.9.nu.5.et ſeq.apud Cenc.ut ſupra*, ubi etiam, quod ex tali datione in ſolutum cum acceptatione creditoris, debitor liberatur, *de quo vide Duran.d.dec.266.num.17. verſ. Alii verò.*

16 Quæres, an decoctio campſoris, cui debitor dedit ordinem, ut ſolveret creditori, cedat damno creditoris, vel debitoris? Reſp.quod cedit damno ipſius debitoris, etiamſi ordo à creditore præſentatus fuerit, & à campſore acceptatus: quia non propterea cenſetur in ducta liberatio principalis debitoris, niſi ſequuta fuerit ſolutio, *l. ſi litterarum, ubi Bal.C.de ſolut.Rot.in Bonon. pecuniaria 13.Januarii 1581. Card.Lancellotto, et in Romana pecuniaria 24. Novembris 1595. coram Card.Millino, quæ in impreſſis eſt deciſio 136. ubi aliæ deciſiones allegantur.*

17 Limita, quando fuit facta delegatio, quia tunc debitor liberatur, *gl.in l.quamvis, §. ſi mulier, 2.ubi Caſtren.ff.ad Vellejan.Dec.in l.ſingularia, num.27.ff.ſi cert.pet. latè Gabr. lib.3.de Novat.concl.1.num.20.et ſeq.Greg.deciſ.117.num.3.*ubi dicit, quod ad inducendam delegationem requiritur, quod delegans ſit creditor nominis debitoris delegati, & quod mandet dicto debitori delegato, ut tanquam ſuus debitor ſe obliget ad favorem ſui creditoris: item quod ſequatur talis obligatio, & acceptatio dictæ obligationis; his enim, vel aliquo eorum deficientibus non fit delegatio, & conſequenter liberatio delegantis non inducitur, *Maſcard. de Probat. vol.2.concl.1107.nu.5.Mareſcot.var.lib.2.c.11.num.3. & ſeq.* ubi *num.5.* addit, quod ceſſante hujuſmodi delegatione, creditor, qui litteras præſentavit campſori, non tenetur de negligentia, nec poteſt ei imputari aliqua mora, *& ita ſenſit Rot.apud Pacif.de Salu.interd.dec.50.*

Addit *Ferret.conſ.129.nu.5.lib.1. quem refert, & ſequitur* 18 *Genuenſ.in tract.de Eccleſ.q.765.* quod licèt de jure civili, ut delegatio debitoris inducat novationem, requiratur ſtipulatio, non tamen ea requiritur de jure canonico, *arg.textus in c.1.extr.de Pact.* ubi pactum nudum producit actionem. 19

SUMMARIUM.

1 *Alimenta, quæ debentur jure actionis, peti poſſunt pro tempore præterito: limitatur num.3.*

2 *Alimenta cenſentur relicta, quando aliquid legatur pro neceſſitatibus.*

3 *Alimenta peti non poſſunt pro tempore præterito, quando debentur Judicis officio ex diſpoſitione juris, vel ſtatuti.*

4 *Officium Judicis datur, quandocumque ſuggerit æquitas.*

5 *Filius, qui de ſuis operis, vel aliunde ſe aluit, non poteſt alimenta a Patre repetere: limitatur nu.11.*

6 *Alimenta, quæ officio Judicis petuntur, non debentur, niſi in ſubſidium.*

7 *Si uxor ſoluto matrimonio intrà annum reſtituendæ dotis habuit alimenta ab alio, quàm ab hæredibus viri, non poterit a dictis hæredibus aliquid petere pro alimentis: limitatur num.9.*

8 *An, & quando petere poſſit ab Epiſcopo alimenta is, qui ſine titulo ordinatus fuit, & num.9.*

10 *An mulier, quæ à marito diſceſſit ſine cauſa, poſſit repetere alimenta præteriti temporis.*

11 *An filius, qui mutuas pecunias accepit, ut ſe aleret, agere poſſit contra Patrem pro alimentis præteritis.*

Et quid ſi filius, Patre agente, alteri ſe obligaverit, ibidem.

Et an mutuans poſſit Patrem convenire, ibid.

12 *Quando alimenta debentur non ſolo jure ſanguinis, ſed etiam contemplatione alterius rei, peti poſſunt etiam pro tempore præterito.*

13 *Pater duplici jure tenetur filium, Nurum, & Nepotes alere, videlicet jure ſanguinis, & etiam propter dotem à Nuru acceptam.*

14 *Quando alimenta petuntur officio Judicis, non ex diſpoſitione legis, ſed ex diſpoſitione hominis, tunc datur exactio pro tempore præterito.*

15 *An pro legato detur officium Judicis.*

CAPUT XXXVII.

An, & quando alimenta peti poſſint pro tempore præterito.

DIco 1. quod quando alimenta debentur jure actionis, 1 ut quia fuerunt promiſſa, vel legata in teſtamento, tunc peti poſſunt pro tempore præterito, *l. libertis, quos, §.1. ubi Doctores, ff.de alim.& cib.leg.Affl.dec.10.num.4.latè Surd.de alim.tit.5.q.1.num.40. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod 2 alimenta videntur relicta, quando aliquid legatur pro neceſſitatibus.

Dico 2. quod alimenta peti non poſſunt pro tempore pre- 3 terito, quando debentur Judicis officio ex diſpoſitione juris, vel ſtatuti, *Bart.communiter receptus in d.l.liberis, quos, §.1.num.3.Alex.in l.de alimentis, ubi etiam Dec.num.5.C. de Tranſact.Theſaur.dec.44.num.1.verſ.pro negativa*, ubi dicit, quod pro alimentis futuris, non pro præteritis Judex officium ſuum impartitur, *latè Surd.d.q.1.num.43. & ſeq.* ubi 4 addit, quod officium Judicis datur, quandocunque ſuggerit æquitas, *juxta l.planè, & l.fin.ff.de Pet.hæred.l. Quintus Mutius, §. Pomponius, ff.de Ann.leg.*

Hinc infertur, quod ſi filius ſe aluit de ſuis operis, vel de- 5 rebus ſibi donatis, non poteſt repetere; quia tunc poteſt petere alimenta a Patre, quando non habet, unde ſe alat, *Bart.loco cit. num.3.per text.in l. ſi quis a liberis, §. ſi vel parens, ff.de liber.agnoſc.& ita etiam ſenſit Dec.in d.l. de alimentis, num.5.* ubi dicit, quod alimenta, quæ officio Judicis 6 petuntur, non debentur niſi in ſubſidium, quando quis aliundè alimenta habere non poteſt.

Idem dicendum, ſi uxor ſoluto matrimonio intrà an- 7 num reſtituendæ dotis habuit alimenta ab alio, quàm ab hæredibus viri: tunc enim non poterit aliquid petere a dictis hæredibus pro alimentis, quia non debet ali ab eis, niſi quando

do non habet aliunde, *ut poſt Paul.de Caſtr. in l.divortio, ff. ſol.matr.ſcripſit Alex. in d.l. de Alimentis, C. de Tranſact.* quia hæc alimenta debentur ex diſpoſitione legis, *Dec. loco cit.nu.6.Surd.d.q.1. num.43.* ubi dicit, quod neque poterit
8 ab Epiſcopo præterita alimenta petere is, qui ſine titulo ordinatus fuit, ſi ex arte, vel operis, vel aliter ſe aluit: quia ſimiliter Epiſcopus non tenetur eum alere, niſi quando non habet unde ſe alere poſſit, *juxta c. cùm ſecundum, juncta gl.in ver.ſucceſſores de Præb.*

9 Limita, quando mulier interpellavit hæredes viri ad præſtanda alimenta, & in defectum alimentorum non præſtitorum æs alienum contraxit: quia in tali caſu poterit petere alimenta pro tempore præterito, *ſecundùm Alex. loco citat. Capic.deciſ.24.num.9. Theſaur.d.deciſ.44.num.1.in fin.* quemadmodum Clericus ordinatus ſine titulo petere poteſt ab Epiſcopo ordinante alimenta præteriti temporis, ſi ipſe alteri ſe obligavit, eo quòd Epiſcopus fuit in mora ſolvendi, *ut dicit Dec.in c.Epiſcopus, in fin.de Præb.*

Alii tamen verius ſentiunt, ſatis eſſe quoad hoc interpellationem, licèt æs alienum mulier minimè contraxerit: cùm in tali caſu alimenta Viduæ debeantur non tantùm ex charitate, & Judicis officio, ſed etiam ob non reſtitutam dotem, *ita Decian.in d.l.de alimentis num.6. Cancer.variar.lib.1.capit. 16.num.36.Surd.loco cit.num.69.*

10 Ita etiam, licèt mulier, quæ à marito diſceſſit ſine cauſa, non poſſit repetere alimenta præteriti temporis: ſecus tamen eſſet ſi uxor vult redire, & maritus recuſat eam admittere, *gl.in cap.ſignificaſti, de Divor.Spec.in tit. de Sponſal. & matrimon. §.poſtremò, num.4. ubi etiam Jo: Andr. in addit. lit. C. quicquid in contrarium ſentiat Surd.de Alim.tit.6.quæſt. 10.num.6.*

11 Idemque dicendum, ſi filius mutuas pecunias accepit, ut ſe aleret: quia tunc non ſolùm mutuans convenire poteſt patrem, *ut voluit Bart.in d.l.libertis, quos §.1.num.3.ff. de Alim.& cibar.legat.per l.fin.ff.de in rem verſo,* ſed poterit etiam agere filius contra Patrem, qui fuit in mora, *ſecundùm Surd. d.tit.5.q.1.num.52. & ſeq.* niſi Patre agente, filius alteri ſe obligaverit, quia tunc non cogitur pater eidem præteriti temporis alimenta ſolvere, etiam ſi ad pinguiorem fortunam poſteà perveniat: quia cùm pater ob paupertatem excuſetur à principio, non obligatur ex poſt facto, *latè Surd. d. tit.5. q.1.nu.43.& 60.cum ſeq.ubi citat Aſcan.in tr. de Patr.poteſt. effect.17.num.24.*

12 Dico 3. quod quando alimenta debentur non ſolo jure ſanguinis, ſed etiam contemplatione alterius rei, putà dotis, tunc etiam pro præterito tempore peti poſſunt, *Bart.in d.l.libertis quos, §.1. in fin.Bero.conſ.52.num.18.vol.2. quem refert, & ſequitur Surd.d.tit.5.q.1.nu.67.* ubi dicit, quod pa-
13 ter duplici jure tenetur filium, nurum, & nepotes alere, videlicet jure ſanguinis, & etiam propter dotem a Nuru acceptam.

14 Dico 4. quod ubi alimenta petuntur officio Judicis, non ex diſpoſitione legis, ſed ex diſpoſitione hominis, tunc etiam datur exactio pro tempore præterito, *Dec.in d. l. de*
15 *alimentis num.5.C. de Tranſact.Surd.d.tit.5. quæſt.1. in fin.* ubi etiam dicit, quod ferè ſemper datur officium Judicis pro legato.

SUMMARIUM.

1 *Quando conductor caſu fortuito impeditur frui re locata, remiſſio penſionis fit pro rata temporis, quo impedimentum duravit: declaratur nu.11. limitatur n.12.& 21.*

2 *Quid ſi penſio jam fuit ſoluta.*

3 *Quando remiſſio facienda eſt ob cauſam ſterilitatis, intelligitur pro rata contingentis ſterilitatis.*

4 *Locator tenetur factum ſucceſſivum præſtare, ut conductor poſſit uti, & frui re locata.*

5 *Poteſt conductor renuntiare locationi, & remiſſionem mercedis petere, ſi prohibetur uti re conducta.*
Et an ad hoc requiratur damnum intolerabile, ibidem.

6 *Et an requiratur damnum intolerabile, quando propter ſterilitatem petitur remiſſio mercedis.*

7 *Quodnam dicatur damnum intolerabile.*

8 *Qualiter fieri debeat remiſſio, quando nihil ſupereſt deductis impenſis.*
Et an fieri debeat remiſſio, ſi id, quod fuit perceptum, aſcendit ad dimidiam, ibid.

9 *Remiſſio facta propter ſterilitatem, ex ſequenti ubertate reſcindi debet.*

10 *Qualiter probetur ubertas.*
Quando penſio propter ubertatem augenda ſit, ibid.

11 *Colonus partiarius remiſſionem petere nequit.*

12 *Conductori, qui renunciavit caſibus fortuitis, non eſt facienda remiſſio penſionis.*

13 *An talis renunciatio comprehendat caſus inſolitos.*

14 *Quid ſi conductor ſuſceperit in ſe periculum, vel riſtigum.*
Et quid ſi in ſe ſuſceperit etiam fortunam, ibidem.

15 *Et quid ſi prius ex natura contractus teneretur de levi, vel leviſſima culpa.*

16 *Conductor, qui generaliter renuntiavit caſibus fortuitis, non excuſatur a ſolutione penſionis propter ſterilitatem.*

17 *Conductor renuncians caſibus fortuitis, non cenſetur illis renuntiaſſe, qui contingunt ex facto locatoris.*
Quid ſi uſus rei impediatur a tertio in odium locatoris, ibidem.

18 *Quando totius anni utilitas conſiſtit in certa anni parte, impeditus pro illo tempore conſequitur remiſſionem penſionis pro toto anno.*

19 *Nulla debetur penſio, quando rei conductæ ſubſtantia deficeret.*

20 *An cenſuario fiat remiſſio mercedis in caſu, ex quo impediatur a perceptione fructuum.*

21 *Non fit remiſſio mercedis, quando ſterilitas culpa ipſius coloni evenit.*
Et an propter vetuſtatem vineæ fiat remiſſio, ibid.
Et quid ſi tempore penuriæ parva quantitas fructuum colligitur, ſed cariori pretio venditur, ibid.

22 *Conductor ad obtinendam remiſſionem mercedis tenetur Domino denuntiare ſterilitatem: limitatur n.23.*
Et quid ſi lapſo anno non fuerit per conductorem denunciatus caſus ſterilitatis, ibid.

24 *An, & quando emphyteutæ fieri debeat remiſſio ob ſterilitatem, vel ob aliud damnum contingens, & nu.26.*

25 *An emphyteuta invito Domino poſſit emphyteuſi renuntiare.*

27 *Emphyteuta non ſolvens debitum canonem propter ſterilitatem, vel bellorum calamitates, excuſatur à caducitate.*
Et an poſſit Dominus directus emphyteutam deinde compellere ad integram ſolutionem. ibid.

CAP. XXXVIII.

Qualiter fiat remiſſio Penſionis, quando Conductor caſu fortuito impeditur frui locata.

REſp.quod tunc fiet remiſſio pro rata temporis, quo impedimentum duravit, *l.ſi uno, §.ubicumque, ff.locat. Caro.de locat.tit.de Remiſ.merced.q.8.num.101. & ſeq. & in tit. de caſib.q.7.num.1. & ſeq.Gratian.diſc.for.c.916.num.41.Surd. de Alim.tit.1.qu.33.num.23.& dec.326.num.14. & ſeq.* ubi et- 2
iam dicit, quod ſi penſio jam fuerit ſoluta, reſtituenda eſt, *Menoch.de Arb.Jud.caſ.77.verſ.quarta fuit opinio, &c. Barboſ.in c.propter ſterilitatem nu.16. de locat.* ubi quod quando 3
remiſſio facienda eſt ob cauſam ſterilitatis, intelligitur etiam pro rata contingentis ſterilitatis; ratio eſt, quia locator non ſolùm tenetur rem locatam, & vacuam poſſeſſionem conductori tradere, ſed factum etiam ſucceſſivum præſtare, ut 4
conductor poſſit uti, & frui rebus locatis, *l.ex conducto, §. ſi vis tempeſtatis, ff.locat.* & ideò æquum non eſt, ut pro eo tempore, quo Conductor re locata uti non potuit, penſionem ſolvat, *l.ſi fundus, ff.eod.* quin etiam poteſt Con- 5
ductor renuntiare locationi, & remiſſionem mercedis petere, ſi prohibetur uti rebus conductis, veluti ſi milites ei ſint impedimento, ne in ædibus habitet, *Mant.de Tacit.& ambig.conven.lib.5.titul.8.num.33. & ſeq.* ubi etiam, quod ad 6
hoc non requiritur, ut damnum ſit intolerabile; dummodò non ſit modicum; quamvis ſecus eſſet, quando propter ſterilitatem petitur remiſſio mercedis: quia tunc requireretur damnum intolerabile, *jux.l.ſi merces, §. vis major, ff. locat.c. propter ſterilitatem, ex eod.tit.Penia deciſ.666. num.1.* ubi etiam dicit, quod tale damnum probari debet per Conductorem, *Caroc.d.tit.de Remiſſ.merced.q.8.num.12* ſubdens *n.105.* quod ſtatur arbitrio Judicis, qualis, & quanta de- 7
beat eſſe remiſſio propter ſterilitatem, damnum verò intolerabile dicitur, quando univerſa locatione inſpecta fructus percepti deductis impenſis non ſufficiunt ad perſolvendam dimidiam partem penſionis, *Bald.in l.licèt, num.11.C.locat. Menoch.de Arbitr.Jud.caſ.76.num.4.& 5.Barb.in d.c. propter ſterilitatem, num.3. ubi citat.Surd.conſ.34. num.7. Corn.conſ. 128.vol.2.Pariſ.conſ.38.vol.1. Bero.conſ.143.num.223. & 24. vol.1.quib.adde Boſſ.in tit.de Remiſſ.merced. num.2.* ubi, quod 8
quando nihil ſupereſt deductis impenſis, in totum debet fieri

remiſ-

remiſſio; ſi verò, id, quod ſuit perceptum, aſcendit ad dimidiam, & ultra nulla fit remiſſio, quia ad id requiritur læſio ultra dimidiam, *& ita tenuit Rot. coram Cocc.dec.*422. ubi etiam, quòd in locatione ad plures annos pro damno paſſo circa fructus in uno anno, non fit remiſſio mercedis, ſed habetur ratio anni ſterilis cum anno fertili, & è contra *& coram Millin.dec.*363. ubi, quod ut ſit locus remiſſioni affictus, non ſufficit probatio damni in certo tempore, ſed debet probari damnum pro toto tempore locationis, *Anton. Fab.in ſuo C.lib.*4.*tit.*41.*de locat. defin.*3. *quem refert, & commendat Fontanell.deciſ.Cathalon.*210.*num.*13. ubi dicit, quod non aliter mercedis remiſſionem Conductor petere poteſt, quàm ſi alioqui futurum ſit, ut ſupra dimidiam conventæ mercedis partem jacturam ſentiat, confuſis ſcilicet omnium annorum fructibus, & penſionibus, ſi in plures annos locatio facta ſit, ut ſi quid priorum ubertati deſuit, ſequentium fertilitate compenſetur; neque enim tot locationes videri debent quot anni ſunt, ſed omnium annorum unica, & conſequenter individua eſt locatio, licèt multas, diſtinctaſque habeat præſtationes, itaque non niſi finita locatione, omnibuſque annis præteritis de mercedis remiſſione tractandum eſt, ita ille, *idem dic.Coc.dec.*11. *Capic. dec.*88.*numer.*1. *Gig.de Penſion.q.*66.*Franc.Mar. dec.*208.*nu.*17. *& alii, quos refert Caroc.de locat.& conduct.tit. de Remiſſion. merced.qu.*1. *ubi etiam de magis communi teſtatur Mantic.d.tit.*8. *nu.*35. *&*

9 40. *cum ſeq.* quod remiſſio facta propter ſterilitatem, ex ſequenti ubertate reſcindi debet, *juxta tex. in l.ſi uno, ff.locat.* quia ſterilitas cum ubertate ſive præcedentis, ſive ſubſequentis anni compenſatur, *l.licèt, C.locat.d.c.propter ſterilitatem, eod.tit.Theodoſ.Rub.in ſuis ſingular.tom.*2.*ver. conductio, Caroc. de locat. & conduct.tit. de Remiſſ.merced.q.*8.*num.*52. ubi dicit, quod etiam eodem anno fieri poteſt compenſatio, putà ſi eſt ſterilitas in grano, & è contra ubertas in uvis *Cyriac. contr.for.*296.*num.*19.*lib.*2. ubi dicit, quod ubertas probanda eſt ab eo, qui illam allegat, *Soc.Jun.conſ.*68.*in fin.vol.*2. *Pinell.de reſcind.vend.l.*2.*p.*1.*c.*3.*nu.*35.*Franc. Marc.dec.*210.*p.*2. *Caroc.de Loc.cit.de Remiſſ.merced.q.*8.*num.*119.

10 Dicitur verò ubertas, quando computatis fructibus duorum annorum ſterilis, ſcilicet, & fertilis, tantum fuerit collectum, quantum ſatis ſit, ut integræ penſiones utriuſque anni ſolvantur, & ulteriùs conductor percipiat omnes expenſas, quas fecit, *ſecundum Mol. & alios apud Barboſ. in d.c.propter ſterilitatem, nu.*19. quamvis aliter ſentiat *Boſſ. d.tit.de Remiſſ.merced.nu.*23. *Ciriac.d.contr.*296.*num.*20. ubi, quod ubertas non dicitur, niſi colligantur fructus ſaltem tertia parte majores, quàm regulariter percipi conſueverunt, & hæc eſt communis Doctorum ſententia, *Caroc. de loc.tit. de remiſſ.merced.q.*8.*num.*46. ubi dicit, quod ſi colligitur aliquid plus, ſed non multum, erit lucro conductoris, nec fiet compenſatio: ſicut nec fit remiſſio, ſi damnum non ſit grave; *ſubdens ibid.nu.*119. quod ſi ubertas eſt exceſſiva, & ultra dimidiam, penſio augenda erit.

11 Hæc autem procedunt in colono, qui ad pecuniam numeratam conduxit; non autem in colono partiario: hic enim remiſſionem petere nequit, quia quaſi jure ſocietatis damnum, & lucrum partiri debet, *l.ſi merces, §.vis major, ubi Bart.ff.locat.*

12 Notandum eſt autem, quod conductori, qui renuntiavit caſibus fortuitis, non eſt facienda remiſſio penſionis, quia tale pactum valet, *l.ſi quis fundum, ff. locat.* & ideò ſervandum eſt, *l.*1.*ff. de conſt.pec.*

13 Hujuſmodi tamen pactum comprehendit eos fortuitos caſus, qui ut plurimum ſolent contingere, non autem inſolitos, & extraordinarios, quia de iſtis non intelligitur fuiſſe cogitatum, *Bart.in l.ſed & ſi quis, §.quæſitum, nu.*3.*in fin. ff.ſi quis caut.Cravet.conſ.*95.*num.*2.*Alex.conſ.*28.*num.*10.*lib.*1. *Millin.dec.*139.*nu.*2.*Barboſ.in d.c.propter ſterilitatem, nu.*8.*& hanc veriorem, & magis communem dicit Caroc. de locat.tit. de Caſibus quæſt.*8.*num.*3. *& ſequitur* ſubdens *num.*25. quod ſuſcipiens in ſe omnem caſum fortuitum, non tenetur de caſu ſiccitatis inſolitæ, *latè Ceval. in ſpec. opin. commun. con. comm.num.*702. quod quidem procedit, etiamſi quis in ſe ſuſceperit omne periculum, & omnem caſum cum juramento, quia adhuc non teneretur de caſu inſolito, *Mant.de Tacit.lib.*5.*tit.*8.*num.*16.*Surd.dec.*326.*nu.*52.*& ſeq.* ubi Judicis arbitrio remittit, quando dicantur caſus inſoliti: quamquam hoc non procederet, ubi pactum generale nihil prodeſſet, niſi de inſolitis etiam caſibus intelligatur: quia tunc inſoliti etiam caſus cenſentur comprehenſi, *Cravet. conſ.*294. *nu.*8. *verſ.ſed non diſputando, latè Mant. ubi ſupr.lib.*5.*tit.*8.*num.*3. *&* 4. ſubdens *nu.*18. quod ſuſcipiens in ſe caſus fortuitos, & Divina Judicia, de inſolitis etiam obligatur.

An verò promiſſio de non petendo remiſſionem ex quavis cauſa, & occaſione, intelligatur de caſibus inſolitis? negat Baldus *conſ.*119.*lib.*1. *Alex.conſ.*107.*num.*16.*lib.*3.*Corn.conſ.* 23.*ſub num.*13.*lib.*2.*Nat.conſ.*256.*nu.*5.*Purpur.conſ.*465.*nu.*17. *Andr.Gail.pract.obſer.lib.*2.*obſer.*23.*num.*19. *& alii apud Millin.dec.*139.*num.*2.

Notandum 2. quod qui ſuſcipit in ſe periculum, vel ri- 14
ſigum, non ſuſcipit caſum fortuitum, *Gl. & alii in l.opus ff. locat.Surd.d.dec.*326.*nu.*49. *& ſeq. & eſt communis opinio teſte Caroc.de Locat.tit.de caſib.q.*1.*nu.*4. *& ſeq.* niſi fortè ſuſceperit in ſe periculum, riſigum, & fortunam: quia tunc intelligitur etiam de caſibus fortuitis, *Bart.in l.ſi is, qui, ff. de Acquir.rer.dom.Boſſ.in tit.de Remiſſ.merced.nu.*63.*Marta de clauſ. p.*1.*clauſ.*320. ubi addit, quod unius caſus, vel duorum caſuum fortuitorum tantùm facta mentio, non extenditur ad omnes alios caſus ſimiles, multò minus inſolitos: quicquid in contrarium ſentiat *idem Surd.d.dec.*326.*nu.*50. ubi dicit, quod nunquam ex natura contractus conductionis venit caſus fortuitus, niſi ſpecificè exprimatur.

Idem dicendum eſt, ſi prius ex natura contractus tenere- 15
tur de leviſſima culpa; tunc enim ad caſum fortuitum etiam obligatur, quia hujuſmodi conventio intelligenda eſt, ut aliquid addat, *Boſſ.ubi ſupr.Caroc.de Locat.titul.de caſibus q.* 4.*nu.*2.*poſt Bart.in l.ſed & ſi quis, §.quæſtum, num.*3.*ff.ſi quis caut.* ubi etiam dicit, quod ſi prius tenebatur de levi culpa, jure conventionis tenetur de leviſſima, *& hæc eſt communis opinio teſte Cephal.conſ.*199.*n.*22.*verſ.*5.*prædicta.*

Notandum 3. quod ſi conductor generaliter renuntiavit 16
caſibus fortuitis, non excuſatur a ſolutione penſionis propter ſterilitatem, *ut poſt Valaſ.& alios ſcripſit Barboſ. in d.cap. propter ſterilitatem, nu.*7.*Mant.d.tit.*8.*nu.*11.

Notandum 4. quod Conductor renuntians caſibus fortui- 17
tis, non cenſetur illis renuntiaſſe, qui contingunt ex facto locatoris etiam juſto, *Crav.conſ.*95.*nu.*8. *Mant. ubi ſup.n.*17. *Surd.dec.*326.*nu.*25. ubi, quòd ſi locator impedit quominus conductor utatur, tenetur ad omne intereſſe, etiam ſi uſus rei impediretur à tertio in odium locatoris, vel propter illius inimicitias; id enim culpæ locatoris aſcribitur: *juxta text.in l.ſi merces, § culpæ, ff.locat.* quod procedit, ſive inimicitiæ ſucceſſerint culpa locatoris, ſive ſine ejus culpa, *Corn. conſ.*23.*vol.*2.*Gozza.conſ.*27.*nu.*28.*Maſcard.de Prob.in ver. incendium in fin.Menoch.conſ.*55.*nu.*14.*lib.*1.*Nevizz.conſ.*91.*nu.*9. *Alex.conſ.*84.*vol.*6.*Joſeph.de Ludov.concl.*12.*col.*8.*& alii apud Caroc.de locat.tit.de caſibus, q.*12.*num.*86. *& ſeq.* ubi addit, quod nedum in tali caſu facienda eſt remiſſio, ſed tenetur locator conductori ad intereſſe tam lucri ceſſantis, quàm damni emergentis, *Boſſ.de Remiſ.merced.publican.nu.*22. *ubi de commun.* quem admodum ſi incendium ſit commiſſum ab hoſtibus conductoris poſt conductionem factam, ipſemet conductor teneretur, *Caroc.d.tit.de Caſibus, q.*12.*nu.*25.*per text.in l.ſi merces, §. culpæ, ff.locat.*

Notandum 5. quod quando totius anni utilitas, & com- 18
moditas conſiſtit in certis menſibus, ſeu in certa anni parte, tunc impeditus pro illa temporis parte conſequitur remiſſionem penſionis pro toto anno perinde ac ſi toto anno fuiſſet impeditus, *Soc.conſ.*88.*in* 3.*q. vol.*1.*quem refert, & ſequitur Surd.d.dec.*326.*nu.*19. *& ſeq.*

Notandum 6. quod licèt conductor caſus omnes fortui- 19
tos ſuſcepiſſet, adhuc non teneretur, quando rei conductæ ſubſtantia deficit, putà ſi aquæ impetu molendinum, quod quis conduxit, totaliter deſtruatur: hoc enim caſu non ſolum fit remiſſio ſed neque ſolvitur penſio, cùm nulla debeatur penſio rei non ſubſiſtentis, *Boſſ.in d.tit.de remiſſ.Merced. conduct.nu.*61.*&* 85. *Surd.dec.*326.*nu.*54.*verſ.rurſus, & n.*55. *cum ſeq.* quod procedit, etiamſi tempore belli, vel caſus ſimilis conductio facta fuerit, *Caroc.de Locat.& conduct.tit.de remiſſ.merc.q.*8.*nu.*5.*& ſeq.* ubi etiam dicit, quod ſi ſubſtantia rei pro parte tollatur, pro parte fit remiſſio.

Notandum 7. quod etiam Cenſuario fit remiſſio merce- 20
dis in caſu ſterilitatis, vel alterius impedimenti, ex quo impediatur a perceptione fructuum: nam quotieſcumque is, qui cenſum ſuper fructibus conſtituit, non poteſt fructus percipere, nulla æquitas ſuggerit, ut ad ſolutionem ſit compellendus *ſecundum Boccat.de Cenſib.*3.*p.nu.*69.*in fin. Gaſp. Ant. Theſ.in addit.ad dec.*20.*Theſ.Roland. Cavagnol. in ſuis Gloſſemat.ad Decreta montis ferrati, lib.*2. *Decret.*72.*q.*4.*num.*16. *Viv.deciſ.*369.*num.*11.*contrarium tenet Caroc. de locat.tit. de Remiſſ.merced.quæſt.*8.*num.*36. *ubi citat Franc. Marc.dec.*208. *part.*2. *Decian.conſ.*48.*num.*18.*vol.*1. *Rodoan. de reb. Eccleſ. non alien.fol.*31.

Notandum 8. quod non fit remiſſio mercedis, quando 21
ſterilitas culpa ipſius Coloni evenit, putà ſi non ſeminaverit, vel prædium negligenter coluerit, vel malis herbis minimè purgaverit, vel debitam cuſtodiam non adhibuerit, *Surd.*

*dec.*87.

dec.87.n.3.& alii apud Barboſ.in d.c.propter ſterilitatem, n.4. item neque propter vetuſtatem vineæ fit remiſſio, *l.ſi uno, ſ. cùm quidam, ff.locat.* quia veriſimiliter potuit conductor hoc prævidere, & vineam propagare, *Mant.de Tacitis lib.5.tit.8. numer.36.*

Addit *Guid.Pap.dec.630. Viv.lib.1.comm.opin.153.n.5.* quod conductori, qui non ſolvit decimas Eccleſiæ, ſeu Curato, non fit diminutio mercedis propter ſterilitatem, quia præſumitur obveniſſe ob iram Dei; Unde nec conductores ſceleſtos, vel malæ vitæ petere poſſe remiſſionem ob hujuſmodi cauſam, tenuit *Boſſ. in titul.de Remiſſ.merced. conduct. nu.88. Benincaſ. de Paupert.in 6.ſpecial.de Jud.nu.4.& alii apud Caroc.de locat.tit.de Remiſſ.merced.q.8.n.40.*

Notandum 9. quod ſi tempore penuriæ colligitur parva quantitas grani, ſed venditur cariori pretio, quàm tempore ſolitæ recollectionis, tunc non fit remiſſio, *ſecundum Corn.conſ.128.col.penult.lib.2.Rolan.conſ.86.nu.8.lib.6. quos refert, & ſequitur Caroc. loc.cit.d.q.8.n.53.& 65.* ubi dicit quod remiſſio non fit, nec augmentum, quando valor fructuum creſcit, vel decreſcit.

22 Quæres, an conductor ad obtinendam remiſſionem mercedis teneatur Dominio denunciare ſterilitatem? Reſp. affirmativè, *per text.l.item quæritur, ſ.exercitu, ff.locat.& ità tenet Burſat.conſ.11.n.29.lib 1.Caroc.de locat.p.4.tit.de remiſſ. merced.n.88.et ſeq.& alii apud Theſaur.dec.108.n.1.* ubi dicit,

23 quod remiſſio amplius peti non poteſt, ſi lapſo anno fuerit per conductorem denunciatus caſus ſterilitatis, & ita ſenſit etiam *Grat.dec.March.222.n.8.et ſeq.* ſubdens, quod hujuſmodi denunciatio non eſt neceſſaria in caſu, ſeu impedimento notorio, vel proveniente ex facto locatoris.

24 Quæres 2. an Emphyteutæ fieri debeat remiſſio ob ſterilitatem, vel ob aliud damnum contingens? Reſp. quod emphyteuta propter ſterilitatem, aut bellum, ſeu aliud hujuſmodi impedimentum non excuſatur a ſolutione canonis, quando penſio eſt parva, quæ ſcilicet præſtatur potiùs in ſignum recognitionis directi domini, quam ad rationem fructuum, putà ſi eſſet decima pars; ſi verò penſio eſt magna, ſeu correſ-

25 pondens fructibus, tunc omnino facienda eſt remiſſio: quia contractus magis accedit ad locationem, quàm ad emphyteuſim, etiam ſi contractus nominetur emphyteuticus, & reſervatum fuerit directum dominium, & propterea de iſto contractu judicandum eſt ut de locatione, *Bart.in l.1.n.4.C.de jur.Emphyt. Boſſ.in tit.de Remiſſ. merced. conductor, n.114. Caroc.de Locat.& conduct.tit. de Remiſſ.merced.q.3.n.7.& 10.q.4. n.6. Maſcard.de Probat.concl.1333.n.10.vol.3.Genuenſ.in tr.de Eccleſia, q.72. Theſ.deciſ.20.* ubi etiam dicit, quod non poteſt

26 emphyteuta emphyteuſim invito Domino renũciare, etiamſi res eſſet pro majori parte deſtructa: niſi res tota periiſſet, *Clar.in §.Emphyteuſis, q.8.verſ.ſed quid ſi emphyteuta, et verſ. ſed numquid*, ſubdens, quod ſi bona tempore, quo fuerunt conceſsa in emphyteuſim, erant jam ſterilia, & inculta, hoc caſu numquam propter ſterilitatem eſſet facienda remiſſio; contrarium tamen tenet *Jaſ.in l.ex hoc jure, n.42.ff. de juſt.& jur.& Joſeph.Ludov. concl.12.col.3.Franc.Marc.dec.212.p.2. quos refert idem Caroc.d.q.4.n.5.* aſſerentes, quod colonis in perpetuum, vel ad longum tempus ultra decennium non fit remiſſio mercedis propter ſterilitatem, vel ſimile impedimentum, cùm ſit veriſimile, quod in tam longo tempore ſterilitas cum ubertate fuerit compenſata.

27 Obſerva tamen, quod emphyteuta non ſolvens debitum canonem propter ſterilitatem vel bellorum calamitates, excuſatur a caducitate, a qua regulariter quælibet cauſa colorata etiam injuſta excuſat, *Clar.loco citat.verſ.ſed quid ſi emphyteuta, & verſ.ſeq.* ubi etiam dicit, quod poteſt deinde Dominus directus compellere emphyteutam ad integram ſolutionem, *Caroc.ubi ſup.d.q.3.n.11.*

SUMMARIUM.

1 *Conductor poteſt expelli, ſi non ſolvit penſionem vel in re conducta malè verſatur.*
Quid ſi locator re locata indigeat ad proprium uſum, vel domum reficere velit, ibid. & num.10.
Et an locator teneatur tunc ad intereſſe ibid. n.1.16.& 26.
2 *Penſio domus ſolvi debet juxta conſuetudinem locorum, & ea ceſſante ſolvenda eſt in fine temporis.*
3 *An locator ob moroſitatem conductoris poſſit in totum reſolvere locationem.*
4 *Locator poſtquam expulit conductorem, penſionem pro præterito tempore debitam petere poteſt.*
5 *Locator petens penſionem futuri temporis, non poteſt expellere conductorem.*
6 *An conductor in prima ceſſatione penſionis poſſit expelli.*
7 *Colonus partiarius etiam ad longum tempus poteſt expelli, ſi ceſſaverit in ſolutione, niſi moram celeriter purgaverit.*
8 *An mora purgari poſſit non obſtante declaratione Domini volentis, emphyteutam eſſe privatum ob non ſolutum canonem.*
9 *Non cenſetur facta relocatio, ſi conductor defecerit in ſolutione penſionis.*
10 *Quando locator propter proprium uſum poſsit conductorem expellere, & quid ſi locator recipit penſionem a conductore.*
11 *Et quid ſi locator expreſsè convenerit, quod poſsit conductorem pro uſu proprio ex re conducta expellere.*
12 *Verba in contractu appoſita intelligenda ſunt, ut ſint conformia voluntati præſumptæ utriuſque contrahentis.*
13 *Si locator promiſit non expellere conductorem durante tempore locationis, non poſſet eum expellere ex cauſa proprii uſus: contrarium n.15.*
14 *Vaſſallus, qui ſimpliciter promiſit non alienare feudum, nullo caſu etiam aliàs permiſso illud alienare poteſt.*
16 *Si locator non proſe retinuerit rem locatam, ſed alteri locaverit, ſecundus conductor conveniri poteſt a primo ad rei reſtitutionem.*
17 *Si locatio facta fuerit ad longum tempus, nõ poteſt Dominus expellere conductorem ex cauſa ſupervenientis neceſsitatis.*
18 *Facultas expellendi conductorem pro uſu ſuo non tranſit in ſingularem ſucceſſorem.*
19 *Privilegium Domini, ut præferatur in emptione fructuum coloni, an competat ceſsionario.*
20 *An conductor ex juſta, et probabili cauſa poſsit recedere a domo ſibi locata.*
Et quid ſi inſtrumento cautum fuerit, ut locator non poſsit expellere conductorem, etiamſi vellet uti re locata pro uſu ſuo, ibid.
21 *An conductor, qui ob turpem vitæ converſationem expellitur a Vicinis, teneatur ad penſiones decurrendas.*
22 *Dominus, poſtquam domum refecit, cogitur illius uſum iterum conductori concedere.*
23 *An poſsit expelli inquilinus, qui in domo locata recipit meretrices.*
24 *Quid ſi domum uti propriam vendiderit.*
25 *Emptor rei locatæ, ſive alius ſingularis ſucceſſor poteſt expellere inquilinum, vel colonum: limitatur num.27. et ſeq.*
Quid ſi eſſet ſucceſſor in beneficio, ſeu præbenda, ibid. & n.42.
26 *Quando conductori detur cõtra locatorem actio ad intereſſe.*
27 *Singularis ſucceſſor tenetur ſtare locationi factæ ad longum tempus, ſeu ad vitam.*
Quando colonus habeat jus in re, ibid.
28 *Conductor ad longum tempus æquiparatur fructuario.*
29 *Quando in contractu locationis adeſt pactum de non alienando rem locatam, ſingularis ſucceſſor tenetur ſtare locationi, declaratur num.30.*
31 *Quid ſi locator cum juramento promiſit locationem obſervare, & nullo pacto contrafacere.*
Juramentum obligat præcisè ad factum, ibid.
32 *Succeſſor ſingularis, qui non ſuccedit in plenum jus auctoris ſui, tenetur ſtare locationi.*
33 *Creditor immiſſus in poſſeſsionem vigore Salviani interdicti non poteſt expellere conductorem.*
34 *Emptor fructuum fundi tenetur ſtare colono.*
35 *Quid ſi ex inſtrumento venditionis tacitè, vel expreſsè conſtet, rem eſſe locatam.*
36 *Qui ſuccedit ex diſpoſitione legis, vel Judicis, tenetur ſtare locationi.*
37 *Uxor tenetur ſtare locationi factæ a viro.*
38 *Succeſſor in re debitoris per ſententiam Judicis conductorem ejuſdem rei expellere non poteſt.*
39 *Qui emit a fiſco, vel ab Eccleſia tenetur ſtare colono, et n.40.*
40 *Argumentum a fiſco ad Eccleſiam communiter valet.*
41 *Emptor tenetur ſtare partiario colono pro eo anno, quo coluit fundum.*
42 *Quando Beneficiatus ſucceſſor teneatur ſtare locationi.*
43 *Qui rem venditam cum pacto de retrovendendo redemit, tenetur ſtare locationi illius, qui rem cũ tali pacto poſsidebat.*
44 *Quid ſi conductor habeat hypothecam pro obſervatione contractus, & num.48.& 49.*
45 *Ratione hypothecæ datur retentio rei, declaratur n.47. et ſeq.*
46 *Colono competit retentio rei locatæ, ſi in ea ſumptus fecit.*
Qualiter dividantur fructus inter emptorem, et colonum partiarium, ibid.
50 *Quando damna, & intereſſe non debeantur ex non implemento contractus.*
51 *Retrahens vigore bullæ retractus non tenetur inquilino ſolvere damna, & intereſſe.*
Quando venditor non teneatur de evictione, ibid.

52 *An emptor, seu singularis successor, qui recepit pensionem a conductore, possit eum expellere.*
53 *An usurarius, vel usufructuarius teneatur stare locationi.*
54 *An proprietarius finito usufructu teneatur stare locationi usufructuarii.*
55 *Vendita re locata non tenetur conductor perseverare in conductione.*
56 *Quando Doctores, Advocati, & scholastici possint expellere artifices, & alios propè obstrepentes, & n.57. & seq.*
61 *Et an Ecclesia hoc privilegium habeat.*
62 *Et an eodem privilegio gaudeant infirmi.*
63 *Quid si adesset particularis vicus, ubi consueverunt fabri artem suam simul exercere.*
64 *In hujusmodi causis ob favorem studii non datur appellatio.*
65 *Non potest appellari a decreto lato contra meretricem expulsam a vicinia.*

CAPUT XXXIX.

Ex quibus causis locator durante tempore locationis possit expellere conductorem.

1 REsp. quod ex quatuor causis conductor potest expelli: quarum prima est, si non solvit pensionem: secunda, quando locator re locata indiget ad proprium usum: tertia, si locator domum reficere velit: quarta, si conductor in re conducta malè versatur; *l. æde, cum ibi notatis, C. locat. c. propter sterilitatem, §. verum, de locat.* ubi, quod in his casibus conductori remittenda est pensio pro residuo temporis, & *traduntur Doctores apud Barb. in d. §. verum, num. 32. & seq.* ubi etiam dicit, quod tunc non tenetur locator ad interesse, quia ex natura contractus citrà culpam locatoris expellitur, *l. si fundus, quem vers. nam & si colonus, ff. locat.*

2 Observa tamen, quod pensio domus solvi debet juxta consuetudinem locorum, & ea cessante solvenda est in fine temporis: nec ante potest peti, quia ante locator ex parte sua contractum non implevit, *Bart. in d. l. æde, n. 1. Alex. in l. qui hoc anno, in fin. ff. de verb. oblig. Gig. de Pension. q. 93. Ang. cons. 22. n. 12. & alii apud Caroc. de locat. & conduct. p. 4. tit. de Quarto gradu accid. q. 13. n. 5. ubi de communi*, quamvis contrarium, videatur sentire *Bald. in d. l. æde n. 1. & 2.* ubi dicit, quod Dominus potest expellere Inquilinum non solventem post duos, vel quatuor menses, postquam uti cœpit.

3 Observa 2. quod licèt colonus in solvendo morosus possit ad tempus expelli, quousque scilicet pensionem solvat: locator tamen non potest in totum resolvere locationem, quando in instrumento, seu contractu locationis non est appositum pactum resolutum; cùm locatio sit contractus nominatus qui per non adimplementum non resolvitur, *Seraph. dec. 591. Penia decis. 554. num. 7. & seq.*

4 Observa 3. quod locator, postquam expulerit conductorem, pensionem pro præterito tempore debitam petere non prohibetur, *Cancer. var. resol. p. 1. c. 14. n. 7. Alex. cons. 206. n. 2. & seq. vol. 7.* ubi dicit, quod utrumque potest consequi Dominus, videlicet expulsionem conductoris, & pensionem præteriti
5 temporis; nisi fortè petierit pensionem temporis futuri: tunc enim sibi præjudicaret in expulsione, quia videretur se arctasse ad perseverandum in futurum in locatione, *arg. l. 2. §. non malè, ff. de Dol. mal. excep. l. qui in futurum, ff. de Pact.*

6 Observa 4. quod conductor in prima cessatione pensionis potest expelli, *Gratian. discept. forens. c. 19. n. 7. & 24.* ubi dicit, quod ad hoc sufficit defectus unius termini, præsertim si conductor juravit pensionem solvere, *Caroc. de locat. & conduct. p. 4. tit. de Quarto gradu acciden. q. 14. n. 2. & seq.* ubi addit, hoc procedere, etiam stante pacto jurato de non expellendo durante conductionis tempore: quia hoc pactum habet tacitam conditionem, si conductor tempore convento pensionem solvat, *Barbos. in d. c. propter sterilitatem, §. verum, num. 44. & ita etiam tenet Bart. in auct. qui rem, n. 2. C. de Sacros. Eccl. Bald. in l. æde, n. 6. & seq. C. locat.* ubi dicit, quod etiam colonus partia-
7 rius ad longum tempus potest expelli, si cessaverit in solutione, nisi moram celeriter purgaverit, *juxta cap. potuit, de locat.* hoc est infra modicum tempus arbitrio Judicis, *secundùm gloss. ibidem, ver. celeri, versus fin. Menoch. de Arbitr. Jud. lib. 2. casu 7. num. 3. Gratian. discept. forens. cap. 378. nu. 11.*
8 *& seq.* ubi etiam asserit, quod potest mora purgari non obstante declaratione Domini volentis, emphyteutam esse privatum ob non solutum canonem: quamvis contrarium teneat *Papien. in form. libell. quo agitur de ad ficti præsta. in ver. vere neglexit*, ubi dicit, quod conductor expelli non potest, nisi per biennium cessaverit a solutione, *arg. l. cum Domini, ff. locat.* ubi si conductores non apparent, nec solvitur pensio per biennium, possunt domus, & horrea aperiri, & quæ ibi sunt, coram publicis personis describi: quæ quidem opinio procedere potest, quando locatio est facta ad longum tempus, *ut d. Caroc. loc. cit. d. q. 14. n. 50.*

Addit *Grat. d. c. 19. nu. 12. Barbos. in d. §. verum, n. 47.* quod 9
nec censetur facta relocatio, si conductor defecerit in solutione pensionis.

Observa 5. quod secunda causa, ut propter proprium 10
usum locator possit conductorem expellere, habet locum tantùm in prædio urbano; secus in prædio rustico, quia *textus in d. l. æde*, loquitur tamen de domo conducta, *ut dicit Bald. ibid. numer. 12. in fin. Caroc. de Locat. & conduct. p. 4. tit. de Quarto grad. accid. q. 2. num. 35. Cancer. var. res. par. 1. cap. 14. in princ. Gabr. lib. 3. de locat. concl. 3. subdens*, quod non potest Dominus conductorem expellere propter necessitatem proprii usus, si post necessitatem locator recepit pensionem a conductore, vel si hæc necessitas aderat tempore contractus, *ut colligitur ex cap. propter sterilitatem, §. verum, de locat.* requiritur enim ad hunc effectum, quod hujusmodi necessitas post contractum locationis superveniat, ut quia alia domus, quam habitabat, corruit, vel quia ipsemet locator, vel ejus filius uxorem duxit, vel ducturus est, vel fortè adeptus fuit novam dignitatem, ob quam majori egeat domo, *Caroc. de Locat. & conduct. p. 4. de Quart. grad. accident. quæst. 2. num. 7. Cancer. loco cit. num. 12. Fontanell. decis. 261. numer. 2. & seq.* ubi dicit, quod hæc intelliguntur non de proprio usu voluntario, sed de necessario: & *hæc fuit sententia gl. in dict. l. æde, ver. necessariam, Bald. ibid. n. 11.* ubi addit quod non posset inquilinus expelli, si frater locatoris ducturus esset uxorem, quia non esset proprius usus Domini, *ut notat etiam Caroc. loc. cit. d. tit. de Quarto gradu acciden. q. 3. numer. 1.* quamvis contrarium in hoc teneant *alii apud Barbos. in d. cap. propter sterilitatem, §. verum, n. 22. de locat.*

Idem dicendum, si locator expressè convenerit, quod 11
possit conductorem pro usus proprio ex re conducta expellere; hæc enim proprii usu reservatio non operatur ultra jus commune, & sic intelligenda est in casu necessario, non voluntario; quamvis enim interpretatio de proprio usu voluntario possit accommodari voluntati locatoris, non tamen intentioni conductoris, quem verisimile non est, conduxisse cum pacto, quod ad libitum expelli posset per locatorem sub prætextu proprii usus, *ut rectè probat Fontan. d. dec. 261. n. 17. et seq.* ubi etiam dicit, quod verba in contractu apposita 12
intelligenda sunt, ut sunt conformia voluntati præsumptæ utriusque contrahentis.

Limita, si locator promiserit non expellere conductorem 13
durante tempore locationis, quia tunc non posset eum expellere etiamsi habitatione indigeat ad sui usum aliàs hujusmodi pactum esset eluforium quemadmodum si vassallus per pa- 14
ctum simpliciter promittat non alienare feudum, non poterit ullo casu etiam aliàs permisso illud alienare, *Corn. cons. 103. n. 17. vol. 2. Dec. cons. 473. num. 4. & cons. 291. n. 3. Port. reg. 33. lib. 1. Grat. dec. March. 119. n. 13. Cephal. cons. 199. nu. 16. & seq. vol. 2. Mant. de Tac. & ambig. conven. lib. 5. tit. 7. num. 12. Put. dec. 161. num. 1. lib. 1. Gabr. lib. 3. tit. de Locat. conclus. 3. nu. 2.* quod eo magis procederet, si hujusmodi pactum juramento 15
firmetur, *Soc. cons. 90. col. 2. lib. 4. Gozad. cons. 24. col. 2. Grat. dec. 99. numer. 7.* contrariam tamen sententiam tuentur alii DD. ex eo, quia facultas proprii usus non censetur sublata ex pacto de non expellendo, etiam jurato, nec ex obligatione, & hypotheca pro observatione contractus: quia hæc intelliguntur durante tempore locationis, & sequuntur naturam contractus, cui apponuntur, *ut rejecta opinione contraria tenuit Caroc. de Locat. & conduct. d. p. 4. de Quarto gradu accid. q. 2. n. 19. ubi citat Arnald. de Ferron. in consuet. Burdegalen. tit. 3. §. 2. Didac. Covar. var. res. lib. 2. c. 15. n. 4. in fin. Jacob. Rimin. in cons. 613. & hanc sententiam sequitur etiam Fontan. dec. 261. n. 4.*
ubi n. 5. addit; quod si locator non pro se retinuerit rem loca- 16
tam, sed alteri locaverit, secundus conductor conveniri potest a primo ad rei restitutionem, cùm id sit in fraudem, ut sensit etiam *Caroc. loc. cit. d. q. 2. n. 31.* subdens, quod tunc locator tenetur ad interesse.

Limita 2. in locatione ad longum tempus, putà ad decen- 17
nium, vel ultra, quia neque in hoc casu poterit Dominus expellere conductorem ex causa supervenientis necessitatis, *ità Doctores apud Barbos. loc. cit. n. 29. Caroc. loc. cit. n. 40.* & in re data ad emphyteusim; tradit *Gab. d. lib. 3. tit. de locat. concl. 3. Jas. in l. 1. C. de jur. emphyt. Hyp. sing. 94. Jo: Andr. in Addit. ad Spec. tit. de locat. §. nunc aliqua, n. 4. lit. F.*

Observa 6. quod facultas expellendi conductorem pro usu 18
suo, non transit in singularem successorem, quia succedens in jus alterius non assequitur ea, quæ competebant suo auctori ex privilegio, *Barbos. loc. cit. n. 26. Surd. cons. 103. n. 12. & alii apud Grat. discep. for. c. 117. num. 18. & 19.* ubi etiam dicit, 19
quod

quod privilegium Domini, ut præferatur in emptione fructuum coloni, non competit ceſſionario.

20 Obſerva 7. quod Conductor, ut ſervetur æqualitas poteſt excedere a domo ſibi locata ex juſta, & probabili cauſa, putà ob cauſam peſtis, vel belli, ob metum malorum ſpirituum, & ruinæ domus, propter ſupervenientem dignitatem præſidatus, & alias conſimiles cauſas, *l. Dominus horreorum, §. qui contra ff. de locat. Barboſ. ubi ſupr. nu. 23. & 24. latè Grat. diſcep. for. c. 534. n. 48. & ſeq. c. 740. n. 1. 8. & 18.* ubi addit, quod in hoc caſu non obſtat juramentum, neque obligatio cameralis, quia hæc intelliguntur rebus ſic ſtantibus, ſeu in eodem ſtatu manentibus; ſecus ſi ſupervenerit nova cauſa, *c. quemadmodum, de Jurejur. l. cùm quis ſibi, ff. de ſol.* quod locum habet, etiamſi in inſtrumento cautum fuerit, ut locator non poſſit expellere conductorem, etiamſi vellet uti domo locata pro uſu ſuo: quia ex hujuſmodi conventione non poteſt cogere conductorem ad permanendum in locatione etiam in caſibus, in quibus illi permittitur ab ea diſcedere, *Bald. in c. 1. n. 2. Qualit. Domin. propr. feud. priv. Grat. diſcep. for. c. 740. nu. 24. & ſeq. Alciat. conſ. 77. n. 9. &* 10. *lib. 8.* quamvis enim ſimus in correlativis, quorum, unum eſt judicium, *l. ſi. Cod. de indict. viduit.* tamen hoc procedit: quando ſumus in diſpoſitione legali, ſecus in conventionali, quæ non extenditur de caſu ad caſum, *l. fidejuſſores magiſtratuum, §. pro Aurelio, ff. de fidejuſſ. l. Epiſtola, §. de inofficioſo, ff. de pact.*

21 Obſerva 8. quod quando conductor ob turpem vitæ converſationem expellitur a vicinis, quibus ſcandalum præbet, adhuc tenetur ad penſiones decurrendas, ſi Dominus non reperit alium conductorem pro tempore futuro, æquum enim non eſt, ut Dominus ex culpa Conductoris damnum ſentiat, *ut poſt Mol. & alios, not. Barboſ. in d. c. propter ſterilitatem, §. verum, num.* 42.

22 Obſerva 9. quod poſtquam Dominus domum refecerit, cogetur illius uſum iterum conductori concedere, *gl. in l. ſi duo, §. cum Inquilinus, ver. Dominum, ff. uti poſſid. Cancer. d. p. 1. c. 14. n. 22. Barboſ. in d. §. verum, n. 20. Caroc. d. tit. de quarto grad. accident. q. 5. num.* 10.

23 Obſerva 10. quod Dominus non tantùm poteſt expellere inquilinum, qui rem notabiliter deterioraverit ſed etiamſi ibi receperit meretrices, *Barboſ. in dict. §. verum, num. 37. & ſeq. poſt Bald. in d. l. æde num. 14. & ſeq.* ubi id intelligit, quando domus ſita eſt in loco honeſto, ſecus ſi juxta lupanar. Idem dicendum, ſi Inquilinus domum uti propriam vendiderit, quia tunc etiam poteſt expelli, *arg. textus in §. finitur, inſt. de uſufr. & notat etiam Bald. loc. cit. numer. 14. verſ. ſed quid ſi non deſtruxit, Gratian. diſcep. for. c. 46. num. 24.*

25 An verò emptor rei locatæ, ſive alius ſingularis ſucceſſor poſſit expellere Inquilinum, vel colonum? Reſp. affirmativè, *l. emptorem, ubi gloſſ. & DD. C. locat.* quod etiam ad ſucceſſorem in præbenda, ſeu beneficio extendit, *Bald. ibid. num. 5. Alex. conſ. 160. n. 4. & ſeq. lib. 6. Jaſ. conſ. 94. n. 5. lib. 1. Soc. conſ. 36. n. 9. lib. 1. & conſ. 34. n. 1. &* 4. *lib. 3. Anch. conſ. 116. per tot. Polid. Rip. obſerv. 115. nu. 2. &* 3. *& alii apud Gratian. diſcep. for. c. 606. n. 2. & ſeq.* ratio eſt, tum quia Inquilinus, vel colonus nullum jus habet in re, *ut dicit Bart. in d. l. emptorem, num. 1.* tum etiam quia obligatio locatoris non tranſit in ſucceſſorem ſingularem ſed tantùm in ſucceſſorem univerſalem, *Guid. Pap.*

26 *deciſ. 480. & alii*; datur tamen conductori in tali caſu contra locatorem actio ad intereſſe, *juxta l. qui fundum, ff. locat. & notat. Neguſan. de Pignor. 1. mem. 2. p. num. 7. Gratian. diſcep. for. c. 113. num.* 48.

27 Hæc tamen concluſio limitatur 1. in locatione ad longum tempus, ſeu ad vitam, cui ſingularis ſucceſſor ſtare tenetur, quia tunc colonus habet jus in re, ſicut habet emphyteuta, *Bart. in d. l. emptorem, n. 1. & ibi etiam Bald. n. 7. Gratian. dec. 99. n. 2. Guid. Pap. dec. 480. nu. 5. idem Bald. in l. ſi filiofam. §. ſi vir. in*

28 *quinquennium, ff. ſol. matr.* ubi dicit, quod conductor ad longum tempus æquiparatur fructuario, *ut notatur in l. unde, §. uti videmus, ff. de Itin. actuque privat.*

29 Limitatur 2. ubi in contractu locationis adeſſet pactum de non alienando rem locatam: quia tunc alienatio in contrarium ſubſequuta, eſſet nulla, *l. ſi creditor, §. quæritur, ff. de Di-*

30 *ſtract. pign.* hoc tamen intelligitur, quando cum tali prohibitione, ſeu conventione concurreret ſpecialis hypotheca illius rei prohibitæ alienari; quia per talem ſpecialem hypothecam cenſetur reſervatum jus in dicta re, & impeditur alienatio poſteà facta; ſecus ſi nulla adeſſet hypotheca, vel ſi concurreret tantùm generalis hypotheca bonorum: hoc enim caſu pactum de non alienando, alienationem poſteà factam non redderet inefficacem, *Alex. in l. ſi filiofam. §. ſi vir in quinquennium, nu. 4. ff. ſol. matr. latè Neguſ. qui dicit, hanc eſſe magis communem, in tract. de Pignor. 1. mem. 2. p. n. 5.* ubi addit, quod *text. in d. §. quæritur*, eſt exorbitans a jure commu-

ni; exorbitat enim *a l. ſi ità quis, §. ea lege, ff. de verb. oblig.* ubi prohibitio alienationis in contractu non impedit translationem dominii, licèt contrafaciens ad intereſſe teneatur *ut ib. not. gl. Bart. & alii*, & ideò non debet extendi ad generalem hypothecam, ut minus corrigat jus commune *juxta l. quod verò contra, ff. de legib.*

Limitatur 3. quando locator cum juramento promiſit lo- 31
cationem obſervare, & nullo pacto contrafacere quia tunc etiam alienando nihil agit, cùm juramentum obliget præcisè ad factum *latè Cancer. var. l. 1. c. 14. n. 44. Surd. dec. 225. nu. 1. & ſeq. Neguſ. ubi ſupr. n. 9. & ità ſenſiſſe Rotam in Romana locationis domus 15. Januarii 1610. coram Ortembergo, refert Beltram. ad Greg. dec. 68. n. 11.* quamvis alii contrarium ſentiant eò quia juramentum regulatur juxta naturam actus, cui interponitur, & de natura obligationis facti eſt, ut ſuccedat obligatio ad intereſſe, *juxta l. ſi quis ab alio, §. fin. ff. de Rejud.* neque pactum de non alienando cum juramento impedit dominii translationem, & ſic non obligat præcisè promittentem, *Rolan. conſ. 6. n. 26. lib. 1. Cuman. conſ. 182. col. fin. Goza. conſ. 27. col. 2. & conſ. 32. col. 2. & alii apud Grat. dec. March. 99. nu. 8. Valaſc. conſult. 76. n. 5. Surd. conſ. 331. nu. 18. & ſeq.*

Limitatur 4. ubi ſucceſſor ſingularis non ſuccedit in ple- 32
num jus auctoris ſui, *Guid. Pap. deciſ. 480 numer. 5. verſic. tertiò fallit, per tex. in l. in venditione, §. 1. ff. de bon. auct. Jud. poſſid. Alex. in l. filiofam. §. ſi vir. in quinquennium, num. 6. ff. ſol. matr.*

Hinc creditor immiſſus in poſſeſſionem vigore ſalviani in- 33
terdicti nequit expellere conductorem, *l. in venditione, §. 1. ff. de Bon. auct. Jud. poſſ. Jaſ. in l. divortio, num. 34. ff. ſol. matr. Guid. Pap. dec. 480. nu. 5. Rot. coram Greg. d. dec. 68. n. 6. & communem dicit Beltram. ibid. n. 12. Alex. in d. §. ſi vir in quinquennium, n. 5.* 34
ubi quod emptor fructuum fundi tenetur etiam ſtare colono.

Limitatur 5. quando venditor in inſtrumento venditio- 35
nis expreſſit, rem eſſe locatam: tunc enim videtur jus coloni reſervaſſe, *Cancer. var. lib. 1. c. 14. num. 42. Surd. dec. 265. num. 40. & ſeq. Alex. in dict. §. ſi vir in quinquennium, numer. 9. Greg. dec. 90 num. 12.* ſubdens, quod in hoc ſufficit ſcientia in genere, rem eſſe alteri locatam; Unde ſatis eſſet, ſi in inſtrumento dictum fuerit, quod penſiones rei locatæ ſpectent ad ſingularem ſucceſſorem, *Alex. loco cit. n. 13. Surd. d. dec. 265. num. 40.*

Limitatur 6. in eo, qui ſuccedit ex diſpoſitione legis vel Ju- 36
dicis, *Bald. communiter receptus in d. l. emptorem, nu. 3.* ex quo 37
fit, ut uxor teneatur ſtare locationi factæ a viro, *l. divortio, & l. ſi filiofam. §. ſi vir in quinquennium, ubi DD. ff. ſol. matr.* 38
ità etiam ſucceſſor in re debitoris per ſententiam Judicis, conductorem ejuſdem rei non poterit expellere, quia in translatione, quæ fit per Judicem, ſemper intelligitur reſervatum jus tertii, *ut poſt Alex. in dict. §. ſi vir in quinquennium ſub n. 7. & alios dixit Rot. dec. 68. nu. 8. coram Greg. Cancer. var. lib. 1. c. 14. num. 35.*

Limitatur 7. in eo, qui emit a fiſco, *l. fin. ff. de Jur. fiſc. Bald.* 39
in d. l. emptorem, n. 4. C. locat. Guid. Pap. dec. 480. n. 5. verſ. quarto fallit, & ibi adden. ubi quod hoc eſt ſpeciale in fiſco, ne teneatur colono ad intereſſe.

An verò emens ab Eccleſia teneatur ſtare colono? negat 40
Alex. in d. l. ſi filiofam. §. ſi vir in quinquennium, n. 5. ff. ſol. matr. ſed contraria ſententia communis eſt *teſte Cancer. var. lib. 1. c. 14. n. 46.* ubi dicit, quod argumentum a fiſco ad Eccleſiam communiter valet, & ita etiam ſentiunt alii DD. *apud Genuenſ. in tract. de Eccleſ. q. 232.*

Limitatur 8. in partiario colono, cui emptor tenetur ſtare 41
pro eo anno, quo coluit fundum, *Bald. in d. l. emptorem, numer. 7. verſ. ſed numquid*, quicquid in contrarium ſentiat *Alex. in d. §. ſi vir in quinquennium, num. 17.*

Limitatur 9. ubi locatio facta fuit nomine Eccleſiæ in re- 42
bus ad ipſam Eccleſiam, non autem ad Prælatum pertinentibus: tunc enim Beneficiatus ſucceſſor tenetur ſtare locationi, dummodò contractus tendat in commodum, & utilitatem Eccleſiæ, *gloſſ. in cap. fin. Ne Prælat. vic. ſuas, Quarant. in ver. alienatio rer. Eccleſ. num. 19. verſ. amplia idem Rot. dec. 805. par. 1. Grat. deciſ. 99. num. 14. & ſeq. & diſcep. for. c. 606. num. 8.* ubi etiam dicit, quod ſucceſſor in beneficio cogitur ſtare conductori Anteceſſoris, ubi fundus locatus erat ſterilis, & poſteà factus fuit fertilis, & redactus ad culturam, *latè Barboſ. in dict. cap. fin. num. 6. Mant. de Tacit. libr. 5. tit. 13. numer. 12. & ſequen.* ubi dicit, quòd ſi locatio ſit Eccleſiæ utilis, & facta ſit ad modicum tempus nomine Eccleſiæ, ſucceſſor intelligitur obligatus. Dicitur autem facta nomine Eccleſiæ, ſi aliquod onus in ipſa locatione fuerit injunctum Eccleſiæ vel ſi facta fuerit locatio ſub nomine dignitatis vel cum clauſula, eo modo, quo melius fieri poteſt; quemadmodum dicitur Eccleſiæ utilis, ſi evidenter dam-

num non patiatur, *ut notat Genuenſ. in tract. de Eccleſ. quæſtion.* 137.

43 Limitatur 10. in eo, qui rem venditam cum pacto de retrovendendo redemit: hic enim ſecundum receptam ſententiam tenetur ſtare locationi illius, qui rem cum tali pacto poſſidebat, *Cancer. var. lib.* 1. *c.* 14. *num.* 49. *Maſtril. dec.* 5. *n.* 7. *Mareſcot. var. lib.* 1. *c.* 18. *n.* 8. *Giurb. dec.* 58. *num.* 8.

44 Limitatur 11. quando conductor habet hypothecam pro obſervatione contractus, quia tunc ei licitum eſt pro ſuo intereſſe pignori incumbere, *Bart. in d. l. emptorem, numer.* 2. *C. locat. Guid. Pap. dec.* 480. *n.* 5. *verſ. Secundo fallit, Alex. conſ.* 118.

45 *n.* 20. *lib.* 5. quia ratione hypothecę etiam generalis datur retentio rei, *Neguſ. de Pignor.* 1. *mem.* 2. *p. nu.* 6. *in fin.* quemadmodum competit colono retentio rei locatæ, ſi in ea ſumptus fecit, *Guid. Pap. loc. cit. n.* 5. *verſ. ſexto ſi ipſe colonus, Alex. in d.* §. *ſi vir in quinquennium, n.* 8. *Bald. in d. l. emptorem, n.* 7. *verſ. ſed*

46 *pone colonus, &c.* ubi dicit, quod tunc colonus tanquam partiarius partietur fructus cum emptore ex quadam ſocietate incidenti.

47 Verùm in tali caſu hoc jus retentionis reſolvitur, ubi emptor offert conductori intereſſe, nec cogitur emptor ex hoc precisè ſtare locationi, *Alex. in l. ſi filiofam.* §. *ſi vir in quinquennium, num.* 4. *ff. ſol. matr. Neguſ. qui communem dicit in d.* 1. *mem.*

48 2. *p. num.* 7. quod intelligendum eſt ſtante hypotheca generali; non autem ſi adeſſet hypotheca ſpecialis, hoc enim caſu ſingularis ſucceſſor non poſſet expellere conductorem ſolvendo ei intereſſe ſed tenetur ſtare locationi non obſtante intereſſe oblato, *Beltramin. ad Greg. d. dec.* 68. *n.* 11. *ubi refert, ita reſolviſſe Rotam in dict. Romana locationis domus* 15. *Januarii* 1610. *coram Ortembergo*, dummodo cum hypotheca ſpecia-

49 li rei locatæ concurrat pactum de non alienando, ut ſupra diximus, quia ſola hypotheca ſpecialis non habet hanc vim ut cogatur emptor ſtare locationi, ſed ſatis eſt, ſi ſolvat intereſſe, *ita Gratian. qui de magis communi teſtatur, dec.* 99. *n.* 4. *Ferentill. ad Burat. dec.* 106. *num.* 25. ubi dicit, quod inquilinus jure ſpecialis hypothecæ poteſt domum retinere, donec ſibi damna, & intereſſe ſolvantur, *Mant. dec.* 63. *nu.* 2. *Ruin. conſ.* 180. *vol.* 1. *Covar. var. c.* 15. *nu.* 3. *lib.* 2. Unde datur cautela pro colono, ut in inſtrumento inferatur pactum, quod res, conducta non poſſit in alium alienari, & ſi contra fiat, alienatio ſit nulla, & pro obſervatione contractus res ſit ei ſpecialiter hypothecata; nam tunc non poterit Dominus transferre dominium in emptorem in præjudicium coloni non conſentientis, *Gozad. conſ.* 78. *col.* 2. *Jaſ. in l. quoties verſ. undecimo, C. de rei vend. Tiraq. de Retr. conven.* §. 3. *gl. un. n.* 6. *quos refert, & ſequitur Grat. loc. cit. num.* 6.

50 Notandum eſt etiam, quod damna, & intereſſe non debentur ex non implemento contractus, quando illius effectuatio facto Principis, vel legis impedita fuit, *Rota coram Card. Cavaler. dec.* 618. *n.* 23. *& ſeq. Ferentill. ad Burat. d. deciſ.* 106. *n.* 25. ubi dicit, quod retrahens vigore bullæ retractus non tenetur

51 Inquilino ſolvere damna, & intereſſe, cùm nec venditor in tali caſu teneatur de evictione, *Mantic. d. dec.* 63. *n.* 2. *latè Tiraq. de Retract. lignag.* §. 1. *gl.* 9. *n.* 34.

52 Limitatur 12. ſi emptor, ſeu ſingularis ſucceſſor recepit penſionem a conductore, quia tunc non poterit eum expellere pro eo tempore, quo Penſionem recepit, *Grat. diſc. for. c.* 606. *n.* 2. *Put. dec.* 178. *num.* 3. *lib.* 1.

53 Limitatur 13. in Uſurario; nam hic tenetur ſtare colono; *Alex. in l. ſi filiosfamil.* §. *ſi vir in quinquennium, n.* 10. *ff. ſol. matr.* Uſufructuarius verò non tenetur ſtare colono, *juxta l. arbores, ff. de Uſufr.* niſi eſſet Uſufructuarius omnium bonorum, *Alex. in d.* §. *ſi vir in quinquennium, num.* 14.

54 An verò Proprietarius finito uſufructu teneatur ſtare locationi Uſufructuarii? Reſp. negativè, *l. ſi quis domum,* §. 1. *ff. locat, per quem textum ita tenuit Cancer. d. lib.* 1. *c.* 14. *n.* 48. *Gut. canon. qq. lib.* 2. *c.* 8. *Mantic. de Tac. lib.* 5. *tit.* 11.

55 E contra vendita re locata, non tenetur conductor perſeverare in conductione, ſi noluerit, ut ſervetur æqualitas, *l. qui fundum, ff. locat. Quarant. in ver. alienatio n.* 19. *ver. ampl. idem, & alii apud Barboſ. de off. & pot. Epiſc. p.* 3. *alleg.* 94. *nu.* 15. *Grat. d. dec.* 99. *n.* 12. *Cancer. var. lib.* 1. *d. c.* 14. *num.* 31.

56 Adde 2. quod Doctores actu legentes vel munus advocationis exercentes, & ſcholaſtici, qui actu ſtudent, poſſunt expellere artifices, & alios propè obſtrepentes, ne diſtrahantur ab eorum ſtudiis, in quibus vertitur publica utilitas, *Gl. communiter recepta in l.* 1. *in fin. C. de ſtud. liber. Urb. Romæ libr.* 11. *& tradunt omnes in l.* 1. *ff. ſol. matr.* quod etiam procedit, ubi ex malis odoribus importuno ſono, ſibilationibus, & vocibus infeſtis ſtudium impediretur, *latè Grat. diſcep. for. c.* 186. *nu.* 10. *& ſeq. ubi citat Fel. in cap. ult. in fin. de Jud. Jo. de Amic. conſ.* 104. *Franc. Marc. dec.* 365. *p.* 1. *Rip. in l.* 1. *n.* 172. *& ibi Alciat. in fin. ff. ſol. matr. quibus adde Barboſ. in d.* §. *verum, n.* 43.

Hoc tamen intelligendum eſt, quando Doctor, vel ſcho- 57
laris prævenit fabrum, ſeu artificem, vel ſi eodem tempore ambo concurrerent; putà ſi eodem anno Doctor, & faber in eadem via domos conducant: tunc enim faber expelli poteſt, quia favorabilior eſt cauſa ſtudiorum, *auct. habita, C. Ne fil. pro Patre, gl. in d. l.* 1. *C. de ſtud. liber. Urb. Rom. Bart. & cæteri in d. l.* 1. *ff. ſol. matr. Abb. in c. ult. in fin. de Jud.* ſecus eſſet, quando faber prævenit Doctorem, vel ſcholaſticum, qui poſſunt alibi commodè habitare: hoc enim caſu ceſſat hujuſmodi privilegium, *Rip. in d. l.* 1. *n.* 130. *in fin. ff. ſol. matr. & de magis communi teſtatur Menoch. de arbitr. Jud. cauſ.* 237. *n.* 7. *& ſeq.*

Obſerva tamen, quod ſi Doctor, vel Scholaſticus alibi 58
commodè habitare nequit, tunc faber expelli poteſt etiam ſi prævenerit, *Bart. in leg.* 1. *n.* 30. *ſol. matr.* ubi id arbitrio Judicis remittit, *Grat. d. c.* 186. *num.* 19.

Obſerva 2. quod eodem privilegio gaudent Doctores, qui 59
in conſcribendis libris operam navant, *l.* 2. §. *Juris civilis ff. de Orig. Jur.* jura enim loquuntur de profeſſoribus, ut *advertit Grat. diſc. for. c.* 186. *nu.* 7. & quidem meritò talibus doctoribus hoc privilegium a jure conceſſum eſt, cùm eorum ſcientia totus illuminetur mundus, & ad obediendum ſuperioribus vita ſubjectorum informetur, *ut notatur in d. auct. habita, C. Ne fil. pro Patr.*

Alii verò Doctores, qui juriſperitiam non exercent, & 60
Scholaſtici, qui non ſtudent, dicto privilegio non fruuntur, *Menoch. loc. cit. d. conſ.* 237. *num.* 30. *& ſeq. Rip. in dict. l.* 1. *numer.* 138. *ff. ſol. matr. Dec. conſ.* 177. *Jaſ. conſ.* 149. *col.* 1. *lib.* 4. *& eſt communis opinio.*

An verò Eccleſia idem privilegium habeat? Reſp. affirma- 61
tivè, *Fel. in c. ult. in fin. de Judic. quem refert, & ſequitur Grat. diſcep. for. c.* 186. *num.* 14. ubi etiam dicit, quod eodem privilegio 62
gaudent infirmi, ut *ſenſit etiam Barboſ. in d.* §. *verum, n.* 43.

Obſerva 3. quod ſi adeſſet particularis vicus, ubi conſueve- 63
runt fabri artem ſuam ſimul exercere, non poſſent inde expelli a Doctore, qui ibidem domum conduceret, *Bart. in d. l.* 1. *in fin. ff. ſol. matr. Parpal. ibid. n.* 44. *& Ripa nu.* 130. *Abb. in d. c. ult. in fin. de Jud. Menoch. d. caſ.* 237. *n.* 7. ſubdens *n.* 22. quod ſi faber contulerit ſe ad habitandum in loco, in quo conſueverunt Doctores, & ſcholaſtici habitare, poſſet tunc expelli, ut *notavit etiam Alex. in d. l.* 1. *n.* 51. *ff. ſol. matr.*

Obſerva 4. quod hujuſmodi cauſis ob favorem ſtudii non 64
datur appellatio, cùm ſtudium non patiatur dilationem, *l. fin. ff. de Appell. recip. & tradunt Bald. in l. un. C. ſi de moment. poſſ. Mut. ſuper conſuet. Ponorm. cap.* 70. *num.* 27. *Franc. Marc. deciſ.* 368. *num.* 7. *p.* 1. *Grat. d. c.* 186. *num.* 15. *Barboſ. in d.* §. *verum, n.* 43. ubi etiam dicit, quod non poteſt appellari a decreto la- 65
to contra meretricem expulſam a vicina, quia neque hoc recipit dilationem.

SUMMARIUM.

1 *Teſtamentum tempore peſtis valet cum quinque teſtibus: declaratur n.* 2. *limitatur n.* 3.
Quot teſtes requirantur in codicillis, & donationibus cauſa mortis tempore peſtis ibid. n. 1. *& 3.*
3 *Quid ſi peſtis ita ſæviret, ut hominum copia facilè haberi non poſſet.*
4 *An in tali caſu mulier ſit teſtis idonea.*
An mulier tempore peſtis contrahere poſſit ſine licentia viri, & Judicis, ibid.
5 *An teſtamentum tempore peſtis validum ſit, ſi teſtes non viderint teſtatorem.*
6 *Quid ſi Teſtator ſupervivat poſt tempus peſtilentiale, & quid ſi poſt conditum teſtamentum vivente adhuc teſtatore fiat ſtatutum requirens certam ſolemnitatem in teſtamentis, ibidem.*
7 *Quot teſtes requirantur in teſtamento Ruſtici, & n.* 9.
8 *Quid ſi Civis in Rure infirmetur.*
9 *Et quid ſi in Rure ſit hominum copia.*
10 *In Terris Eccleſiæ etiam tempore ſanitatis ſufficiunt duo teſtes cum Parocho, vel quatuor teſtes ſine Parocho in teſtamentis communibus, & duo teſtes in teſtamentis ad pias cauſas.*
11 *Duo teſtes in teſtamentis ad pias cauſas non requiruntur ad ſolemnitatem, ſed ſolùm ad probationem.*
12 *Teſtamentum ad pias cauſas ſcriptum, vel ſubſcriptum manu teſtatoris valet, quemadmodum teſtamentum conditum inter liberos.*
13 *Quando cenſeatur teſtamentum conditum ad pias cauſas.*
14 *An teſtamentum conditum inter liberos, imperfectum ratione ſolemnitatis, ſubſtineatur etiam quoad alia relicta extraneis.*

15 *An valeant legata cauſis prophanis relicta in teſtamento condito ad pias cauſas coram duobus teſtibus.*

16 *Quid ſi teſtator condiderit teſtamentum cum duobus teſtibus, & in eo inſtituat hæredem laicum, & relinquat aliqua legata piis cauſis.*

17 *Ad revocationem teſtamenti conditi inter liberos ſeptem teſtes requiruntur.*

18 *Legata, & teſtamenta ad pias cauſas revocari poßunt coram duobus teſtibus.*

19 *An, & quando teſtamentum inter liberos, & ad pias cauſas per ſecundum intelligatur revocatum, n.*20.

21 *Refertur conſtitutio Alexandri VII. quoad teſtamenta, quæ fiunt tempore ſuſpicionis peſtis in Urbe, ejuſque diſtrictu.*

22 *An valeat ad pias cauſas, & inter liberos teſtamentum cæptum, & non completum.*

C A P U T XL.

Quot teſtes ſufficiant in teſtamento tempore peſtis.

1 COmmunis eſt opinio, quod teſtamentum tempore peſtis valeat cum quinque teſtibus; tunc enim propter imminens vitæ periculum pauci reperiuntur qui velint eſſe teſtes, *ità Bald. Salic. & Jaſ. in l. fin. C. de Teſtam. Theſaur. deciſ.*180. ubi etiam deciſum refert, quod in codicillis quinque teſtes etiam tempore peſtis requiruntur, & *hanc ſententiam ſequuti ſunt Dec. conſ.*284. *Barba. conſ.*87. *col.*2. *vol.*4. *Pariſ. conſ.* 32. & 33. *vol.*2. *Mantua conſ.*25. *col.*2. *& ſeq. Bertr. conſ.*71. & 233. *vol.*3. *Mar. jun. conſ.*129. *n.*14. *vol.*1. *Mich. Graſſ. in §. teſtamentum, q.*54. *nu.*5. *& alii apud Gabr. de Teſtam. concluſ.*8. *Cevall. in ſpec. aur. opin. commun. contr. commun. q.*290. *Conr. conſ.* 297. *in lit. b. lib.*4. *Ciarlin. controv. for. tom.*1. *cap.*109. *num.*1. *Peregr. dec.*80. *num.*1. *Rol. a Vall. conſ.*81. *numer.*47. *vol.*1. *Vaſq. de*
2 *Succeſſ. creat. lib.*3. §. 22. *num.*35. *Maſcard. de probat. concl.*1358. *num.*23. quod quidem procedit concurrentibus infraſcriptis conditionibus, videlicet, quod ipſe teſtator tempore conditi teſtamenti ægrotaret morbo peſtis: ſecundò, quod eo tempore peſtis eſſet talis, ut veriſimiliter major copia teſtium ibi haberi non poſſet, *Bart. in l. conficiuntur §. Codicilli ff. de Jur. Codicill.* ubi quod in hoc ſtatur dicto ipſius teſtatoris, vel Notarii aſſerentis, quod facta inquiſitione non potuerunt inveniri plures teſtes, niſi quinque, *Clar. in §. Teſtamentum, q.*56. *verſ. & hæc quidem, Rota dec.*356. *num.*4. *& ſeq. p.*6. *Recent. quibus adde Gail. lib.*2. *obſer.*118. *quem refert, & ſequitur Theſaur. loc. cit. n.*2. *in fin.* ubi dicit, quod ſufficerent duo teſtes, ſi peſtis ità ſæviret, ut hominum copia facilè haberi non
3 poſſet: *quam quidem ſententiam ſequuti ſunt Joan. Molan. de Piis Teſtam. c.*83. *Joan. Vvurmſer. controv. Jur. lib.*2. *tit.*10. *controv.*5. *n.*4. *&* 5. *Comitol. reſponſ. mor. lib.*7. *q.*1. *concl.*2. *Minſ. centur. 1. obſ.*96. *n.*1. *Ever. in Topic. in loc. a tempore ad tempus,* 90. *n.*22. *Laym. lib.*3. *tr.*5. *c.*2. *n.*17. *Bover. in tr. de Bello lib.*1. *cap.*26. *n.*14. *& alii apud Dian. reſ. mor. p.*7. *tr.*6. *reſol.*34. ubi *reſ.*40. *cum Marchin. in tr. de Peſt. p.*8. *c.*1. reſolvit, quod eo tempore ſufficit numerus duorum teſtium etiam in Codicillis, & donationibus cauſa mortis.

4 An verò in tali caſu mulier ſit teſtis idonea? negat *Ruin. in conſ.*120. *col. fin. vol.*5. *Gabr. d. tit. de Teſtam. concl.*8. contrarium tamen tenuit *Crot. de Teſtib. circa princ. n.*12. *Jaſ. in lege fin. n.*4. *C. de Teſtam. Papon. lib.*20. *tit.*1. *Areſt.*1. *Gaſp. Anton. Theſaur. ad dictam deciſ.*180. *Theſaur.* ubi quod ita judicavit Senatus Pedemon. *Peregrin. deciſ.*80. *num.*3. *Berlinch. pract. concl.*5. *numer.*26. *par.*3. *Jo: Molan. de Piis Teſtam. c.*83. *Dian. reſol. mor. p.*7. *tr.*6. *reſol.*35.

Addit *Cevall. loco cit. dicta q.* 290. quod eo tempore mulier contrahere poſſet ſine licentia viri, & Judicis, ſi contractus fuerit reciprocus, & eſſet periculum in mora, & *ità etiam ſenſit Corn. conſ.*139. *lib.*4. *Dian. reſol. Mor. p.*7. *tract.*6. *reſol.*36. *in fin.*

5 Obſerva tamen, quod etiam tempore peſtis teſtamentum non valeret, ſi teſtes non viderint teſtatorem etiamſi vocem ejus audierint, *Alciat. conſ.*94. *num.*5. *lib.*9. *Farinac. de Teſtib. q.*69. *n.*187. *& alii apud Ciarlin. contr. for. lib.*1. *c.*109. *n.*61. *& ſeq. Menoch. de Arb. Jud. caſ.*475. *n.*23. *Crot. in tr. de Teſtib. num.*346. *Dian. d. p.*7. *tr.*6. *reſ.*38.

6 Obſerva 2. quod teſtamentum factum tempore peſtis juxta privilegia ejus temporis validum eſt, etiamſi teſtator ſupervivat poſt tempus peſtilentiale, *Rip. in tr. de Peſt. tit. de Privil. ult. volunt. nu.*28. *& ſeq. quem refert, & ſequitur Ciriac. contr. for.*529. *num* 21. *& ſeq. lib.*3. ſubdens, quod ſi conditum fuerit teſtamentum, & poſteà vivente adhuc teſtatore fiat ſtatutum requirens certam ſolemnitatem in teſtamentis, teſtamentum hujuſmodi conditum ante ſtatutum, validum erit, licèt teſtator deceſſerit longè poſt dictum ſtatutum, & *hanc Antonell. de Tempore.*

*ſententiam ſequuntur Boer. dec.*228. *n.*12. *Thom. Maulius de ult. vol. lib.*1. *tit.*13. *n* 4. *Maſcard. de Probat. concl.*1423. *n.*18. *& alii apud Dian. d. p.*7. *tr.*6. *reſ.*39.

Obſerva 3. quod Ruſticis etiam conceditur teſtari cum 7
quinque teſtibus quia in Rure pauci teſtes inveniuntur, *l. fin.*
C. de Teſtam. cujus textus diſpoſitionem procedere etiam in 8
Cive, qui in Rure infirmatur, tradit *Bald. ibid. nu.*2. *Rip. in tract. de Peſte cap.*2. *num.*3. *contra Bart. in l. conficiuntur, §. codicilli, numer.*1. *ff. de Jur. codicill.* niſi in Rure eſſet hominum copia, quo caſu ſolemnitas non cenſetur remiſſa; & ideò tunc requireretur numerus ſeptem teſtium *juxta l. hac conſultiſſima, juncto §. per nuncupationem, C. de Teſtam. dict. l. fin.* 9
*C. eod. tit. & ſenſit Rip. loco cit. dicto cap.*2. *in fin.* hoc tamen probandum eſt ab eo, qui vult infringere teſtamentum, *ad trad. per Bartol. in dict. l. conficiuntur, §. Codicilli, ff. de jur. Codicill.*

Obſerva 4. quod in Terris Eccleſiæ duo teſtes cum Paro- 10
cho, vel quatuor ſine Parocho ſufficiunt in teſtamentis communibus etiam tempore ſanitatis, *cap. cum eſſes, ubi DD. communiter, de Teſtam.* & ad pias cauſas ſufficiunt duo teſtes, *juxta cap. relatum* 1. *eod. tit. Covar. qui de communi teſtatur, in d. cap. cùm eſſes, n.*12. *&* 13. *& in d. c. relatum, in princ. Valaſc. dec.*74. *n.*4. 5. *&* 10. *Clar. in §. Teſtamentum, q.*57. *num.*1. *&* 3. *& q.*6. *verſ. hinc infertur, Burat. deciſ.*616. *nu.*5. *Corn. conſ.*215. *col.*2. *lib.*2. *& conſ.*307. *col.*6. *lib.*3. *quem refert & ſequitur Tiraq. de Privil. piæ cauſæ privil.*2. ſubdens, quod etiamſi nulli omni- 11
nò teſtes intervenerint in teſtamento ad pias cauſas, fateatur tamen pars, teſtamentum fuiſſe conditum, judicandum eſt pro teſtamento: quia duo teſtes non requiruntur ad ſolemnitatem hujuſmodi teſtamenti, ſed ſolùm ad probationem: ut in ſimili dicitur de teſtamento inter liberos, *in l. hac conſultiſſima, §. ex imperfecto, C. de Teſtam. & hanc ſententiam ſequitur Everard. Jun. conſ.*27. *nu.*29. *vol.*1. *Thomas Maulius tr. de ult. vol. lib.*1. *tit.*13. *num.*8. *Dian. reſol. matr. p.*7. *tr.*6. *reſol.*14. ubi etiam dicit, quod teſtamentum ad pias cauſas manu teſtato- 12
ris ſcriptum, vel ſubſcriptum valet etiamſi nulli teſtes fuerunt adhibiti, dummodo per duos teſtes recognoſcatur manus teſtatoris, *Alex. conſ.*4. *n.*10. *verſ. accedit ad ſubſtinendum, vol.*7. *Jaſ. conſ.*61. *vol.*1. *latè Gratian. diſcep. for. c.*605. *nu.*20. quemadmodum teſtamentum inter liberos validum eſt: ſi fuerit ſubſcriptum manu teſtatoris, *auct. ſi modo, C. fam. erciſc.*

Quando verò cenſeatur teſtamentum conditum ad pias 16
cauſas; alii tenent, quod teſtamentaria diſpoſitio tunc dicitur ad pias cauſas, quando pia cauſa fuit primo loco inſtituta; ſecus ſi in remotum, & incertum futurum eventum fuit ſubſtituta, *ad trad. per Butr. in cap. quod Clericis, col.*2. *de for. comp. Socin. conſ.*115. *n.*7. *vol.*4. *Rot. in Zamoren. teſtamenti,* 9. *Martii* 1592. *coram Card. Arrigonio,* niſi tamen legata ad pias cauſas majorem partem facultatum teſtatoris abſorberent: tunc enim teſtamentum dicitur etiam ad pias cauſas, & ſubſtinetur etiam ſine ſolemnitatibus, *Rot. coram Cæſ. de Graſſ. deciſ.*5. *per tot. & præcipuè num.*16. *de Teſtam. prout refert Ferentil. ad Burat. deciſ.*475. *numer.*17. *&* 18. alii verò putant, teſtamentum cenſeri factum ad pias cauſas, non ſolùm quando hæres eſt pia cauſa, ſed etiam quando ſubſtitutionis via hæreditas devenit ad piam cauſam, *ità Villalob. in ſum. tom.*2. *tract.*30. *diff.*4. *nu.*2. *Dicaſtil. de Juſtit. lib.*2. *tract.*19. *diſp.*1. *dub.*10. *numer.*111. *Molin. tom.*2. *tr.*2. *diſp.*134. *Everard. jun. conſ.*27. *nu.*28. *Trullench, in Decl. tom.*2. *lib.*7. *cap.*18. *dub.*4. *n.*1. *Fagund. de Juſt. lib.*6. *c.*3. *n.*18. *&* 19. *Diana reſ. mor. p.*7. *tr.*6. *reſol.*1. ſubdens, quod ſi aliquis alius eſſet hæres, non cenſetur teſtamentum ad piam cauſam, quamvis ibi plura eſſent legata pia, *Bonac. de contractib. diſp.*3. *quæſt.*1. *punct.*3. *numer.* 20.

Notandum tamen eſt, quod nuncupativum teſtamen- 14
tum aliàs imperfectum ratione ſolemnitatis, conditum inter liberos, valet quantum ad ipſos liberos, non autem quoad alia relicta extraneis, *ut in d. l. hac conſultiſſima, §. ex imperfecto,* niſi teſtamentum a Patre conditum fuerit in ſcriptis, quia tunc legata relicta etiam extraneis valerent, *per auct. quod ſine, ubi gloſ. & DD. Cod. de Teſtam. & not. etiam Tiraq. de Privil. piæ cauſ. privil.*80. *verſ. Sed Jaſon. &c. poſt med.* Sed in 15
teſtamento condito ad pias cauſas legata relicta etiam non piis cauſis coram duobus teſtibus æquè valent ac relicta piis cauſis; quia teſtamentum in tali caſu validum, & perfectum eſt, *juxta d. c. relat.* 1. *de Teſtam.* & ideò valere etiam debent acceſſoria reſpectu illius, qualia ſunt legata, *Sali. in auct. caſſa, & irrita, col.*4. *in* 9. *qu. C. de Sacroſ. Eccl. per auct. quod ſine, C. de Teſtam. Anton. de Butr. in cap. quod Clericis, col. antepen. & ibi Panorm. col.*7. *de for. comp. Alex. conſ.*41. *col.*2. *verſ. Quinto quia in dicto teſtam. lib.*1. *& conſ.*105. *numer.*14. *lib.*4. *& alii apud Tiraquell. de Privil piæ cauſ. dict. privil.*80. *quibus adde Everard. jun. conſ.*27. *num.*21. *vol.*1. *Graſſ. de ſucceſſ. §. teſtam.*

q.18.num.7.Barbos.de jur.Eccl.lib.3.c.27.num.96.Gratian.to.4. discep.for.c.605.n.23.& seq.ubi dicit, hanc esse veriorem, Dian. res.mor.p.7.tr.7.resol.4. contrarium verò tenuit *Corn.cons.261. col.1.& 3.lib.1.Jas.in d.§.ex imperfecto*, ubi pro hac parte affert illud simile, quod si filiusfam. fecerit testamentum ad pias causas cum consensu Patris licèt valeat testamentum quoad pias causas, tamen legata aliis relicta non subsistinentur, sed relinquuntur venientibus ab intestato, *per tex. in l. mulieri, ff.de condit.& demon. Imol.in l.tam is, §.1.ff.de Donat. caus.mort.Bald.in repet.l.1.n.8.vers.tertio quæro incidenter, col. 5.C.de Sacr. Eccl.*

16 Econtra si quis condiderit testamentum cum duobus testibus tantùm, in quo instituat hæredem laicum, & relinquat aliqua legata Piis causis, non valerent talia legata: quia testamentum in tali casu nullum est, & ipsa hæredis institutio inutilis, & ideò valere non possunt accessoria respectu illius, qualia sunt legata, quantumcunque pia, *secundùm Sali.in d.auct.cassa, Ant.de Butr. in d.cap.quod Clericis, de for. comp. Alex.cons.177.col.2.num.6.lib.2.Jas. in d.l.1.in prim.lect.col.5. vers.è contrario autem, C. de Sacros. Eccl.* contrarium tamen videtur sensisse *Bart.in repet.l.1.n.75.& seq.C.de Sacros. Eccl. Tiraq.loc.cit.d.privil.80.in fin.& ita expresè tenuit Covar.in c. relatum 2.num.3.de Test.am. Molin.de just.tr.2.disp.134.col.3. Thomas Maulius in tr.de ult.vol.lib.1.tit.12.n.4. Everard.jun. cons.27.n.58.vol.1.Ciarl.contr.for.to.1.c.21.n.8.Pasqualig.decis. moral.476.n.3.Bonac.de contract.disp.3.q.1.pun 3.nu.19.& alii quos refert, & sequitur Dian. d p.7.tr.6.res.3.* & hæc sententia videtur probabilior *per tex.in d.cap.relat.1.de Testam.* ubi videtur sermo esse de legatis relictis ad pias causas; quæ generaliter, & absque ulla restrictione ibidem declarantur valida.

17 Notandum 2. quod licèt testamentum inter liberos conditum valeat coram duobus testibus nihilominus ad ejus revocationem septem requiruntur *auct. hoc inter liberos, C. de Te-*
18 *stam.* verum hoc non extenditur ad testamenta & legata pia: hæc enim sicut valent facta coram duobus testibus, ita etiam possunt revocari coram duobus testibus tantùm, *Nat. cons.* 442.*vol.2.& alii apud Viv.com.opin.*890.*n.16.*

19 Notandum 3. quod testamentum in liberos non revocatur per secundum, nisi testator in secundo declaret, se nolle, illud prius testamentum valere, *ut in d.auct. hoc inter liberos, ubi DD. omnes, & præcipuè Bald.in n.1.* ubi dicit, quod revocatio primi testamenti conditi inter liberos debet ita expresè apparere, ut nulla sit dubitatio, *sequitur Rota in Spoletana hereditatis, seu confidentiæ 4.Februarii 1626. coram Burato, in impres.dec.*901.*num.2.& seq.* ubi, quod non sufficeret clausula, *cassans, &c.* quæ est communis, & accessoria.

20 An verò idem procedat in testamentis, & legatis piis? Resp. affirmativè, quia testamenta, & legata ad pias causas regulantur secundum testamentum inter liberos, *ut dixit Rot. coram Burat.dec.*616.*n.5.Tusch.to.8.concl.*116.*nu.64. Emericus a Rospach.de compar.jur.civil.& canon.lib.2.tit.4.n.6.Hunnius in Enciclopedia jur.p.4.tit.3.c.3.n.3.quos refert Dian.d.p.7.tr.6.resol.*33. immò magis favendum est testamento, & legatis factis ad pias causas, quàm testamento inter liberos, *Bart.in repet. lib.1.n.*74.*C.de Sacros.Eccl.Alex.cons.4.n.*10.*vol.7.& ita sensit Gregor.Lopez & alii apud Dian.d.p.7.tr.6.res.*27.*quamvis alii contrarium teneant.*

21 Observa 5. quod in testamentis, & quibuscunque aliis ultimis voluntatibus, & dispositionibus, quæ tempore suspicionis pestis fiunt in Urbe, ejusque Districtu, loco Parochi, seu proprii Presbyteri adhiberi potest ipsius testantis, seu disponentis confessarius etiam regularis, etiam quem testans, seu disponens nunquam, nisi in infirmitate, confessionis causa accersiverit, vel adjerit, aut loco Parochi, seu Presbyteri, vel Confessarii duo alii testes, ut supra *prout statuit Alex.VII.in constitutione incip. In supremo justitiæ throno &c. edita sub die* 18. *Septembris* 1656. ubi etiam sancitur, quod quicunque in Urbe, ejusque districtu degentes, indulta transferendi pensiones obtinentes: easdem pensiones coram Sacerdote etiam regulari, ac etiam familiari in loco Notarii publici, & duobus testibus, etiam in favorem ipsius Sacerdotis (dummodo eo casu tertius testis adhibeatur, vel scriptura translationis a transferente subscribatur) servata in cæteris eorundem indultorum forma, prædicto tempore transferre licitè, & validè possunt, ea lege tamen, ut duplicatum scripturæ translationis hujusmodi intrà octo dies ab inde proximos ad Archivium Urbanum deferatur alioquin translatio nulla est eo ipso.

22 Quæres, an testamentum inceptum, & non completum valeat ad pias causas negat, *Ang.in l.si is, qui, ff. de Testamen. Boer.dec.*83.*post n.*10.*& dec.*240.*n.*5.*Fachi.lib.*4.*controv.cap.*3. *Clar.in §.Testamentum, q.*7.*vers.aliquando, &c.* quia tale testamentum non dicitur deficere ratione solemnitatis, sed ratione voluntatis: nam experientia docet, quod testatores in ipso actu conficiendi testamenti mutant, addunt & revocant multa per eos jam dispositа; & ideò non potest dici perfecta voluntas, donec testator omnia integrè explicaverit, & *ita tenent alii apud Tiraq. de Privil. piæ caus. priv.*7.*vers.contrarium tamen*, sed oppositа sententia mihi videtur probabilior, ut scilicet tale testamentum subsistineatur in iis, quæ piam causam concernunt, quamvis secundùm alia irritum sit, probatur hæc opinio *ex l. fin. C. fam. ercisc.* ubi validum declaratur testamentum inter liberos cœptum, & non impletum licèt quoad extraneum non valeat: *& ex l. in testamento, ff. de fideic.libert.* ubi, quod manumitti debet servus, cui legata fuit libertas in testamento, quod perfectum non erat, & *ita tenuit Bart.in d.l.in testamento, Petr.Anchar.cons.*337.*Imol. in d.l.si is, qui, ff.de testam. Jo:And. cons.*57.*Panorm.in c.penult. de Succes.ab intest.Castr.cons.*456.*d.l.1.Ang.Aret. in §.ex eo n.*12. *in fin.instit.Quib.mod.testam.infirm.* ubi dicit, quod voluntas testatoris est perfecta quoad relicta pia, quæ in tali dispositione jam expressit, cùm non sit verisimile, quod testator voluerit se corrigere, *Alex.in d.l.hac consultissima, §.ex imperfecto, C. de Testam. Barb.cons.*42.*col.*4.*lib.*4. *Calca. cons.*13. *Covar.in cap. relatum* 1. *de Testam. Vasq.tract.de Testamen. cap.*2.*num.*27.*& alii, quos refert, & sequitur Tiraq. de Privil. piæ causæ, d. privil.*7. *ubi de communiori testatur, Dian. p.*7.*tract.*6.*res.*19.

SUMMARIUM.

1 *In ponenda ratione legis falcidiæ inspicitur valor patrimonii tempore mortis testatoris.*
2 *Augmentum, vel diminutio contingens postea, & arte aditam hæreditatem non nocet nec prodest legatariis.*
3 *Fructus percepti post mortem testatoris non computantur in falcidia: limitatur, num.*4.5. *&* 6.
7 *Falcidia locum non habet, quando legata non excedunt dodrantem.*
8 *Falcidia non detrahitur ex bonis prohibitis alienari.*
9 *Falcidia, & trebellianica cessant in legatis piis.*
Quando hæres integram quartam habere debeat, & quando non ibidem.
10 *Legatarii non possunt consequi legata antequam bona hæreditatis æstimentur.*
11 *Quid si legatarii præstent fidejussorem de restituendo hæredi, quicquid per l. falcidiam, eidem deberetur.*

CAPUT XLI.

Quodnam tempus attendatur in ponenda ratione legis falcidiæ.

RESp. quod inspicitur quantitas, seu valor patrimonii 1
tempore mortis testatoris, & non aliud tempus, §. *quantitas autem, inst. de l.falcid.l.in quantitate, ff. eod.* ubi
etiam, quod augmentum, vel diminutio contingens postea, 2
& ante aditam hæreditatem non nocet, nec prodest legatariis; & ideò fructus percepti ex bonis hæreditariis post mortem testatoris non computantur in falcidia, *ut ibid. tradunt DD communiter*, exceptis casibus enumeratis per *Aret. in dict.* §. 3
*quantitas autem, n.*2. videlicet, si constet de contraria Testa- 4
toris voluntate, vel si fructus erant jam sati tempore mortis, 5
testatoris, vel percipiantur ex re alteri legata sub conditio- 6
ne ante conditionis eventum, quia tunc in falcidia, computandi sunt, *juxta l.quod autem, l.in lege falcidia placuit, l. quod de bonis, §.fructus, ff.ad l.falcid.l.mulier, §.si hæres, ff. ad Trebell.*

Notandum est autem, quod falcidia non habet locum, 7
quando legata non excedunt dodrantem, ideſt novem uncias totius hæreditatis: nam sive unus hæres institutus sit, sive plures, apud eum, eosve pars quarta remanere debet; si ergo fiat contrarium, de singulis legatis potest fieri sectio, hoc est quartæ partis detractio, §.1. *ubi glos.in ver. dodrantem, & alii DD. communiter inst.de l.falc. Rot. dec.*88. *numer.*21. *&* 22. *p.*5.*tom.*1.*Recent.* ubi etiam, quod falcidia non detrahitur ex 8
bonis prohibitis alienari, *ut in auct. sed & in ea, C. Ad l.Falc. Ciarl.contr.foren.lib.*2.*cap.*139. ubi, quod falcidia, & trebel- 9
lianica cessant in legatis piis, *per auct. similiter, C.eod. titul. Ad l.Falc.& c.*140.*n.*5. ubi dicit, quod quando ex privilegio, ut in relictis ad pias causas, vel ex expressa dispositione testatoris non detrahitur falcidia, tunc cætera legata onerari non debent, sed totum præjudicium est hæredis: secus si falcidia tacitè sit prohibita, ut quia testator mandavit, legata

integrè

integrè præſtari, aut ſine diminutione: tunc enim detrahitur falcidia ex aliis, ità ut integram quartam hæres habeat, *Peregr. de fideic. ar.4. n.31. & communem dicit Gratian. diſc. for. c.59. n.7. & c.881. n.13.* ubi, quod falcidia detrahitur etiam de legato dotis, & *c.981. n.22.* ubi addit, quod falcidia non debetur hæredi non conficienti inventarium.

10 Ut autem ſciatur, an falcidia detrahi debeat, omnia bona hæreditatis æſtimanda ſunt, ut *inquit Bart. in l.1. §. ſi uſuſfructus, nu.2. ff. Ad l. falc.* & interim legatarii ante liquidationem non poſſunt conſequi legatum; quinimò ſi illud conſequuti fuiſſent, tenerentur hæredi reſtituere, ut *eſt tex. in l. un. C. quor. legat.*

11 Addit Burſat. *conſ.298. num.11. lib.3. quem refert, & ſequitur Ciarlin. contr. for. d.c.140. n.30. & ſeq. lib.2.* quod licèt legatario non poſſit denegari exequutio, ſi præſtet fidejuſſorem de reſtituendo hæredi quicquid per l. falcidiam eidem deberetur, *l. in quantitate, §. magna, ff. ad l. falcid.* tamen ſi hæres in continenti de jure ſuo docere paratus ſit, adhuc in executione erit ſuperſedendum, *l. ſi is a quo, ff. Ut in poſſ. leg. &c.*

SUMMARIUM.

1 *Bonitas pecuniæ duplex eſt, alia intrinſeca, alia extrinſeca.*
2 *Quando dicatur mutata bonitas intrinſeca, vel extrinſeca.*
3 *Quomodo fieri debeat ſolutio, ſi pecuniæ bonitas intrinſeca mutatur poſt tempus contractus.*
4 *Contrahentes ex juris præſumptione non intendunt ſe obligare, niſi juxta valorem monetæ, quæ tempore contractus currebat.*
5 *Reſtitutio dotis debet fieri ſecundùm valorem monetæ currentis eo tempore, quo ſoluta, vel tradita fuit.*
6 *Et quid in annuis ſolutionibus ex contractu debitis.*
7 *Si moneta nova eſt deterior, numerus debet bonitatem monetæ antiquę ſupplere.*
8 *Quid ſi moneta nova eſſet melior, & excederet valorem antiquæ.*
9 *Debitor non poteſt offerre creditori pecuniam antiquam reprobatam.*
10 *Quomodo facienda eſt ſolutio, ſi tempore contractus eſſet timor mutationis monetæ, illiuſque valoris.*
11 *Quid ſi tempore ſolutionis faciendæ non appareat de valore monetæ conventæ.*
12 *Ex generali conſuetudine quælibet pecunia in commercium recepta, cenſetur poſita in facultate ſolvendi.*
13 *Quid ſi conventum fuerit, ut ſolutio fiat in ſcutis auri in auro boni, & juſti ponderis.*
14 *Quomodo fieri debeat ſolutio, ſi pecuniæ bonitas intrinſeca non eſt immutata, ſed tantùm extrinſeca.*
Quid ſi valor auctus, aut diminutus fuerit, ibid.
15 *Et quid ſi debitor fuit in mora.*
16 *An cenſeatur eſſe in mora qui a Principe induciarum litteras impetravit.*
17 *Quomodo facienda eſt ſolutio, quando pecunia debetur ex donatione, vel legato, & num.18.*
19 *Quomodo facienda ſit ſolutio, quando variata eſt moneta ob deterioirationem.*
20 *Condemnatus per ſententiam debet ſolvere de moneta currente tempore ſententiæ, non autem executionis.*
Quid in laudo, ibid.
21 *Si inter partes expreſsè conventum fuerit, ut certa moneta ſolvatur, illa prorſus eſt ſolvenda, vel ſaltem ejus valor, ſeu æſtimatio tempore ſolutionis faciendæ.*
22 *Quid ſi auro præfixa eſt æſtimatio, putà ad flor.9. pro quolibet aureo.*
23 *In penſionibus attenditur æſtimatio de tempore gratiæ, ſeu reſervationis penſionis.*
24 *Quid ſi fuit conventum inter contrahentes, quod ſolutio fiat de moneta currente, non exprimendo, ad quod tempus monetæ curſus ſit referendus.*
25 *Debitor in dubio tenetur ſolvere ad rationem monetæ minoris valoris.*
26 *Quid ſi debitor bonæ fide, ac integrè ſolverit creditori non contradicenti unam ſpeciem monetæ loco alterius, quæ erat in obligatione.*
27 *Valor monetæ debet æſtimari juxta illius curſum, qui eſt in loco celebrati contractus, non autem loci deſtinatæ ſolutionis: limitatur n.29.*
28 *Menſura quomodo fieri debeat.*
29 *Legatum debetur in moneta currente in loco ſolutionis faciendæ.*
30 *Quando legatur pecunia tanquam corpus certum, non attenditur conſuetudo regionis, ſed ſolùm exiſtentia ipſius corporis.*
31 *Solutio pecuniæ de proximo reprobandæ non valet, ſi debitor id ſciverit, declaratur num.33.*
32 *Quid ſi venditor frumenti ſciverit, ejus æſtimationem ſtatim eſſe minuendam.*
34 *In legibus, & ſtatutis inſpicitur valor monetæ, quæ currebat tempore conditæ legis, vel ſtatuti.*

CAPUT XLII.

Quomodo fieri debeat ſolutio, ſi monetæ valor tempore ſolutionis mutatus fuerit.

PRæmittendum eſt, quod bonitas pecuniæ duplex eſt, 1
alia intrinſeca, alia extrinſeca: bonitas intrinſeca tunc
dicitur mutata, quando pecunia eſſet inferioris materiæ, vel 2
minoris ponderis; bonitas verò extrinſeca dicitur mutata,
quando eadem exiſtente materia, vel pondere valor pecuniæ ex decreto Principis, vel aliàs crevit, vel diminutus fuit, *ut tradunt communiter DD.*

His notatis dico 1. quod ſi pecuniæ bonitas intrinſeca mu- 3
tatur poſt tempus contractus, debet fieri ſolutio in moneta,
quæ currebat tempore contractus, ſi talis moneta reperiatur,
& non fuerit reprobata, aliàs fieri debet ſolutio in moneta
nova ad rationem antiquæ, ut tantum debitor ſolvat, quantum recepit, *Bart. & alii in l. Paulus, ff. de ſolut. Greg. deciſ.42. n.1. Burat. dec.626. n.3. ubi etiam Ferentill. n.9. Penia dec.5. n.13. Cenc. de cenſib. p.2. q.4. ar.4. n.26. & ſeq. Guid. Pap. deciſ.493. n.1. verſ. Concludo ergo, Benintend. dec.39. n.2. Cancer. var. lib.2. c.6. num.138. Ciriac. contr.388. nu.10. lib.2. & communem dicit Gabr. commun. concl. lib.3. tit. de ſolut. concl.1. n.1. & ſeq. Mareſcot. var. lib.1. c.94. n.7. & ſeq. latè Gratian. diſcep. for. c.844. num.1. & ſeq.* 4
ubi dicit, quod contrahentes ex juris præſumptione non intendunt ſe obligare, niſi juxta valorem monetæ, quæ tempore contractus currebat, *Barboſ. in cap. olim, num.5. de Cenſib. Specul. in tit. de oblig. & ſolut. §. nunc aliqua, in fin. Viv. commun. opin.512. in ver. moneta, Tiraq. de Retract. lignag. §.1. gl.18.* 5
n.27. Affl. deciſ.194. num.2. ubi ex hoc infert, quod reſtitutio dotis debet fieri ſecùndùm valorem monetæ currentis eo tempore, quo ſoluta, vel tradita fuit: quod procedit etiam in 6
annuis ſolutionibus ex contractu debitis, ut *not. in cap. olim, de Cenſib. latè Ciriac. contr.388. n.12. & ſeq. Put. deciſ.145. lib.2. quicquid dicat Guid. Pap. d. dec.493. verſ. vel poſſet intelligi n.1.* unde ſi moneta nova eſt deterior, numerus debet augeri, & 7
ſic numerus debet bonitatem monetæ antiquæ ſupplere; ſi
verò moneta nova eſſet melior, & excederet valorem anti- 8
quæ, iſte exceſsus cederet commodo debitoris, & ideò in
pauciori numero eſset ſolvenda: quia ſicut non licet debitori ſolvere minus eo, quod recepit, ità non tenetur plus, ſive majorem æſtimationem ſolvere, quàm fuerit moneta antiqua, ut *rectè declarat Cephal. conſ.31. n.8. & ſeq. Theſaur. deciſ.174. n.6. Gabr. lib.3. tit. de ſol. concl.1. n.18.*

An verò poſſit debitor offerre creditori pecuniam anti- 9
quam reprobatam? Reſp. negativè, præſertim ſi fuit in
mora, *ſecundùm probabiliorem opinionem, quam ſequuti ſunt Ant. de Butr. in cap. quanto col.3. de Jurejur. ubi etiam Abb. col.4. Boer. deciſ.327. num.12. Imol. in clem. fin. col. penul. de Decim. Raph. Cuma. in l. Paulus, ff. ſolut. & alii apud Gabr. ubi ſupra num.4. quicquid in contrarium ſentiat Cancer. loco cit. num.145.*

Obſerva tamen, quod ſi tempore obligationis, & con- 10
tractus eſſet timor mutationis monetæ illiuſque valoris, ſolutio eſt facienda juxta valorem, quem moneta habet tempore ſolutionis, *Cenc. de cenſib. c.2. q.4. art.4. num.29. ubi citat Feder. Martin de jur. cenſ. c.5. num.65.*

Obſerva 2. quod ſi tempore ſolutionis faciendæ non appa- 11
reat de valore monetæ conventæ, ſolutio facienda eſt de moneta uſuali, & nova illius nominis, quæ videtur loco antiquæ ſubrogata, *Viv. com. opin.516. n.4. Gabr. d. concl.1. num.31. Curt. jun. conſ.24. n.6. lib.1. Surd. conſ.335. n.15. lib.3. & alii apud Cenc. loc. cit. n.9. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod licèt ſolutio de
jure fieri debeat de moneta exiſtente tempore factæ obliga- 12
tionis, ex generali tamen conſuetudine quælibet pecunia in commercium recepta cenſetur poſita in facultate ſolvendi, *Seraphin. dec.944. n.1. Mareſcot. var. lib.1. c.94. num.1.* niſi con- 13
ventum fuerit, ut ſolutio fiat in ſcutis auri in auro bono, & juſti ponderis: tunc enim hæc verba, ut aliquid operentur, auferunt facultatem ſolvendi in moneta alterius materiæ, quaſi ad ipſam auream reſpexerint contrahentes, *Rota in Cremonen. penſionis 15. Junii 1598. coram Orano, quæ apud Cenc. eſt deciſ.219. n.3. & ſeq.* ubi etiam; quod ſtante penuria ſcutorum auri in auro juſti ponderis, poteſt ſolutio fieri in moneta diverſa a debita, dummodò inde nullum damnum creditori reſultet.

14 Dico 2. quod si pecuniæ bonitas intrinseca non est immutata, sed tantùm extrinseca, tunc attenditur tempus solutionis, non autem contractus, *Beltram. ad Greg. dec. 42. n. 7. Burat. dec. 626. n. 2. Penia dec. 5. n. 4. & communem dicit Ursil. ad Afft. dec. 194. n. 2 Gratian. discep. for. c. 417. n. 2. & seq. Bellon. de Potest. eor. quæ incontinenti fiunt, vel ex intervall. lib. 1. c. 12. Marescot. var. lib. 1. cap. 94. n. 11. & seq.* quo casu si valor pecuniæ fuit diminutus, liberatur debitor solvendo illam monetam: modò non fuerit in mora: quia pecunia in eadem bonitate intrinseca, hoc est in eadem materia, & pondere redditur, *Bart. in d. l. Paulus, n. 6. ff. de solut. Affl. loco cit. numer. 4. latè Gabr. ubi supr. concl. 2.* si verò valor augeatur, eadem ratione cedere hoc debet commodo creditoris, non autem debitoris, *Maresc. d. c. 94. num. 14. & seq. Cravet. cons. 47. num. 6. Burat. decis. 790. numer. 6.* tunc enim debitor speciem conventam præstat, nihilque etiam aucto valore de suo addit, nec solvit amplius, quàm debet, cùm augmentum proveniat non ex re, aut impensa debitoris, sed ex facto Principis, aut consuetudinis, *ut observat Viv. commun. opin. 516. num. 50. in ver. moneta, & ita etiam tenent alii apud Cancer. d. c. 6. nu. 140. Cenc. de Cenſib. p. 2. c. 2. q. 4. art. 4. nu. 24. & seq.* ubi dicit, quod quando certa monetæ species est in obligatione, illa species est solvenda, si extet, vel ejus valor, seu æstimatio tempore faciendæ solutionis, *Benintend. dec. 39. n. 1.* ubi dicit, quod si quis teneatur solvere quolibet anno scuta decem in auro, non habetur ratio valoris augmenti, vel decrementi, sed tantùm numeri, & *ità sentiunt etiam Zab. Anch. & Imol. in clem. 2. de Decim. Boer. dec. 327. num. 13. & alii apud Viv. commun. opin. 514.*

15 Secus esset, si debitor fuit in mora, quia tunc diminutio monetæ cederet damno, & præjudicio ipsius debitoris, *latè Gabr. d. lib. 3. tit. de solutionib. concl. 3. Affl. dec. 194. n. 3. Thesaur. decis. 174. num. 4.* ubi dicit, quod si medio tempore post moram debitoris pecunia antiqua mutetur in novam ex decreto, vel constitutione Principis, & antiqua reprobetur, tenetur debitor propter moram suam solvere ad rationem antiquæ, ne creditor ex debitoris mora, & culpa, indebitè damnum patiatur.

16 An verò censeatur esse quis in mora, qui a Principe inducias litteras impetravit? affirmativè respondet *Thes. lo. cit. n. 4.*

17 Dico 3. quod quando pecunia debetur ex donatione, vel legato, tunc satis esset solvere de moneta currente tempore solutionis *Viv. commun. opin. 516. in ver. moneta, Guid. Pap. dec. 493. numer. 1. vers. vel potest dici, Gabr. d. lib. 3. tit. de solut. concl. 1. num. 34. & hanc magis communem dicit Bellon. loco cit.*

18 *num. 3.* quamvis alii in legato contrarium teneant, videlicet quod de jure in solutione legatorum attendatur valor, & bonitas monetæ de tempore testamenti, ita *Alex. cons. 30. nu. 8. vol. 2. Mantua cons. 44. sub n. 2. & 3. vol. 2. Cephal. cons. 563. numer. 41. & seq. Peregr. de fideicom. art. 35. n. 18. & alii, quos refert, & sequitur Ciriac. contr. for. 391. n. 17. lib. 2.* subdens *nu. seq.*

19 quod quando variata est moneta ob deteriorationem, solutio facienda est, vel de moneta antiqua secundùm antiquam æstimationem, vel de nova juxta æstimationem antiquæ, *Marescot. var. lib. 1. c. 94.* ubi quod aureis legatis, debentur ii, qui frequentantur in loco, unde legans originem ducit, *Afflict. decis. 194. n. 2.*

20 Dico 3. quod condemnatus per sententiam debet solvere de illa moneta, quæ currebat tempore sententiæ, non autem de moneta currente tempore executionis, *ut post Oldrad. consil. 31. not. Affl. d. dec. 194. num. 2.* idemque in laudo tenet *Cur. in tract. mon. num. 19. vers. 6. quæro, Brun. in tract. de aug. mon. in 10. p. & alii apud Gabr. d. tit. de sol. concl. 6. n. 2.*

21 Dico 4. quod si inter partes expressè conventum fuerit, ut certa moneta solvatur, vel restituatur, illa prorsus in eadem forma esset restituenda, *l. 1. ff. de Pact. Thes. dec. 174. n. 5.* præsertim si juramentum intervenerit, *Guid. Pap. decis. 493. num. 1. ver. immò dicit ibi gl.* vel saltem ejus valor, seu æstimatio tempore solutionis faciendæ, *Penia decis. 5. num. 3. latè Ciriac. contr. 388. nu. 13. & seq.* ubi etiam dicit, creditorem posse recuperare id, quod in minori quantitate solutum est tempore præterito.

22 Addit *Grat. cons. 12. n. 44. & 49. lib. 1. Cravet. cons. 887. n. 2. & alii, quos refert & sequitur Thesaur. loco cit. n. 6.* quod si aureo præfixa est æstimatio, putà ad flor. 9. pro quolibet aureo, tunc si aureus decresceret, solvendi nihilominus essent flor. 9. pro quolibet aureo: quemadmodum si aureus augeretur, non deberentur nisi flor. 9. *per regulam l. secundùm naturam, ff. de Reg. Jur.*

23 Dico 5. quod in pensionibus attenditur æstimatio de tempore gratiæ seu reservationis pensionis, *Rot. dec. 488. nu. 1. p. 4. tom. 2. Recent. Burat. dec. 428.*

24 Dico 6. si fuit conventum inter contrahentes, quod solutio fieret de moneta currente, non exprimendo, ad quod tempus monetæ cursus sit referendus, debitor non potest cogi, ut solvat monetam currentem tempore factæ obligationis, sed potest solvere monetam currentem tempore solutionis faciendæ, *ut post Oldrad. cons. 250. numer. 2. & alios scripsit Cenc. de cenſib. p. 2. c. 2. q. 4. art. 4. num. 6. Rota apud eundem decis. 214. num. 7. & seq.* ubi, quod facienda est solutio de moneta currente, tempore solutionis habito tamen respectu ad antiquam, ut tantò plus de nova detur, quantum valeret illa, quæ currebat tempore promissionis.

Dico 7. quod si duæ species monetæ in commercio homi- 25
num sint, quarum una est majoris valoris, altera minoris, debitor in dubio tenetur solvere ad rationem monetæ minoris valoris, quia in obscuris favendum est causæ debitoris, *Rot. apud Cenc. de cenſib. decis. 221. n. 1. per tex. in l. semper in obscuris, ff. de Reg. jur. l. Titia, §. quæro, ff. de aur. & arg. leg.*

Dico 8. quod si debitor bona fide, ac integrè solverit cre- 26
ditori non contradicenti unam speciem monetæ loco alterius, quæ erat in obligatione, non potest cogi in posterum ad solvendum, nisi in illa specie, quam debitor solvere consuevit, etiamsi talis observantia non fuerit legitimè præscripta, *l. sed Julianus, §. proinde, ff. ad Maced. Barbos. in cap. olim. num. 2. de cenſib. Rota apud Cenc. de cenſib. decis. 221. n. 4. Grat. cons. 12. n. 16. lib. 1. Feder. Mart. de jur. cens. cap. 5. n. 111. & 113. & alii apud Cenc. in d. tr. de cenſib. p. 2. c. 2. q. 4. art. 4. n. 31. & seq.* subdens, hoc non habere locum contra Ecclesiam, contra quam ad hunc effectum requiritur, ut una moneta pro alia fuerit soluta per spatium 40. annorum, *juxta cap. de quarta, ex de Præscript. & dixit Rota apud Cenc. ut sup. decis. 216. nu. 4. Cancer. var. lib. 2. cap. 6. n. 146.*

Dico 9. quod valor monetæ debet æstimari juxta illius cur- 27
sum qui est in loco celebrati contractus, non autem loci de- 28
stinatæ solutionis: quemadmodum mensura debet fieri, prout fit in loco factæ venditionis; non autem loci, ubi sita sunt bona vendita, ut *ex communi DD. sententia tradit idem Cenc. p. 2. c. 2. q. 4. art. 4. num. 39. & seq. Marescot. var. lib. 1. c. 94. n. 2. & 3. Seraphin. decis. 944. num. 2.*

Limita in legato: hoc enim debetur in moneta currente in 29
loco solutionis faciendæ, non autem in moneta currente in loco, ubi est conditum testamentum, *l. vinum ff. si cert. pet.* ex quo infert, *Oldrad. cons. 168. n. 1. Corn. cons. 244. lib. 2. quos refert & sequitur Gratian. discep. for. c. 565. n. 2. & seq.* quod legatum pecuniæ factum a Testatore existente v. gr. Mutinæ, solvendum est in moneta Romana, si illa debeat deponi Romæ ad effectum, ut legataria ibi nubere possit, ut *in simili consuluit Alex. cons. 19. n. 16. lib. 6.* ubi subdit, quod quando 30
pecunia legatur tamquam corpus certum, putà si legarentur pecuniæ existentes penes tertium, tunc non attenditur consuetudo alicujus regionis, sed solùm existentia ipsius corporis, *juxta l. si servus, §. fin. & l. sed. si certos ff. de leg. 1.*

Quæres an valeat solutio pecuniæ de proximo reproban- 31
dæ? Resp. negativè, si debitor id sciverit, *Calca. cons. 14. col. 4. ver. quantum ad tertium, quem refert Gabr. lib. 3. tit. de solut. concluſ. 2. n. 24. Grat. discep. for. cap. 260. n. 19. & seq.* ubi etiam dicit, quod venditor frumenti sciens ejus æstimationem statim es- 32
se minuendam post venditionem, tenetur emptori ad restitutionem; quod intelligendum est, quando mutationem pecuniæ solus debitor scivit: tunc enim fraude id feciſſe 33
præsumitur, & ideò solutio non valeret: secus esset, si rumor futuræ mutationis increbuerat: quia tunc creditori imputari debet, qui talem pecuniam accepit, ut *rectè observat Bellon. de potestate eorum quæ incontinenti fiunt, vel ex intervallo, lib. 1. c. 12. n. 10.* subdens, aliam esse depositi rationem, cùm depositum a creditore impediri nequeat.

Dico 10. quod in legibus, & statutis inspicitur valor mo- 34
netæ, quæ currebat tempore conditæ legis, quia solemnitatis adhibitio est uniformis omni tempore, *Bal. in l. illud, n. 13. C. de Sacroſ. Eccl.* ubi ex hoc infert, quod *tex. in l. pen. C. de Donat.* ubi donatio sine insinuatione usque ad 500. solidos substinetur, intelligendus est de solidis antiquis, non de currentibus hodierno tempore, *Curt. in tr. mon. n. 18. & 19. Brun. in tr. de aug. monet. in 1. p. col. 1. ver. & prædicta etiam procedunt, Matt. laud. tr. de monet. n. 27. prout illos refert Gabr. d. tit. de solut. concl. 5. n. 2.* quamvis contrarium sentiat, *Spec. in tit. de oblig. & solut. §. nunc aliqua, n. 9. Cancer. var. lib. 2. c. 6. n. 151. Grat. discep. for. cap. 51. num. 13.* ubi, quod in legibus, & statutis attenditur tempus solutionis.

SUMMARIUM.

1 *Fidejussor, qui diù stetit in obligatione, jure petere potest, se ab hujusmodi obligatione liberari, & num. 20.*

2 *Quan-*

2 *Quando quis cenſeatur diu ſtetiſſe in obligatione.*
3 *Ad hunc effectum non ſufficit, aliquem diu ſtetiſſe in promiſſione, ſed requiritur, quod diu ſteterit in obligatione.*
4 *Fidejuſſor evictionis, antequam eveniat caſus evictionis, non poteſt petere, ſe eximi a fidejuſſione, etiamſi diu in hac promiſſione ſteterit.*
5 *Fidejuſſor tutoris, vel Curatoris non poteſt agere, ut eximatur a fidejuſſione ante finitam tutelam, vel curam.*
6 *Quid in fidejuſſore alterius adminiſtratoris.*
7 *An qui vendidit rem aliàs obligatam pro dote ſuæ uxoris, poſſit cogi ab Emptore, ut rem liberet ab illa obligatione.*
8 *Quando fidejuſſor poſſit petere liberationem antequam ſolvat, & num. ſeq.*
9 *Quando fidejuſſor dicatur condemnatus.*
10 *Fidejuſſor, qui promiſit judicatum ſolvere, ex ſententia adverſus reum lata poteſt abſque alio proceſſu cogi ad ſolvendum.*
11 *Dilapidatio quomodo probetur.*
12 *An fidejuſſor agere poſſit ex capite inchoatæ dilapidationis, quando debitor tempore factæ fidejuſſionis cœperat jam dilapidare.*
13 *An fidejuſſor poſſit petere, ſe eximi ab obligatione, ſi inter eum, & debitorem eſſet ortæ inimicitia.*
14 *Quid ſi fidejuſſor velit ad ſtudium proficiſci.*
15 *Et quid ſi fidejuſſor fuerit carceratus pro debito.*
16 *Et quid ſi principalis debitor eſſet rixoſus.*
17 *Fidejuſſor, qui ſolvit pro debitore, ſtatim agere poteſt pro liberatione, etiamſi diu in obligatione non ſteterit.*
18 *Fidejuſſor liberatur a fidejuſſione, ſi detur alius fidejuſſor idoneus de conſenſu creditoris, vel relevator reſpectu ipſius fidejuſſoris.*
19 *An poſſit fidejuſſor cogere principalem debitorem ad redimendum cenſum.*
21 *An fidejuſſor poſſit agere ad liberationem reſpectu ſortis principalis.*
Quotuplex ſit obligatio fidejuſſoris, qui acceſſit in contractu cenſus, ibidem.

CAPUT XLIII.

Quando quis cenſeatur diu ſtetiſſe in obligatione.

1 PRætermittendum eſt, quod fidejuſſor, qui diu ſtetit in obligatione, jure petere poteſt, ſe ab hujuſmodi obligatione liberari, *l. Lucius Titius, ff. mandat. l. ſi pro ea, C. eod. cap. ult. ubi Canoniſtæ communiter, ex de fidejuſſ.* quando verò quis
2 cenſeatur diu ſtetiſſe in obligatione, arbitrio Judicis remittitur, cùm id a jure definitum non ſit, *gl. in d. l. Lucius Titius, ver. condemnetur, Bald. in d. l. ſi pro ea nu. 12. Cancer. var. reſol. lib. 2. c. 5. n. 88. Affl. dec. 241. n. 3. Menoch. de Arb. Jud. caſ. 41. n. 3. Mantic. de Tacit. & ambig. lib. 16. tit. 22. n. 26. ubi dicit, hanc eſſe communem DD. ſententiam, quam pluries ſequuta fui Rota in Romana, ſeu Bononien. cenſus 7. Maii 1601. coram Corduba, & in Bononien. cenſus 5. Martii 1603. coram Coccino, et in Imolen. cenſus 26. Junii 1609. coram Card. Cavaler. & in Romana cenſus 10. Jun. 1613. coram Sacrato, & in aliis, cenſitis, prout refert Cenc. de cenſib. p. 2. c. 2. q. 3. art. 4. n. 7.* ubi loquitur de fidejuſſore in contractu cenſus.
3 Obſerva tamen, quod ad hunc effectum non ſufficit aliquem diu deſtitiſſe in promiſſione, ſed requiritur, quod diu ſteterit in obligatione, *ut dicit Ang. in §. ſi quid autem, n. 3. inſt. de fidejuſſ. poſt Bal. in d. l. ſi pro ea, n. 5.*
4 Ex quo infertur 1. quod fidejuſſor, qui promiſit de evictione, antequam eveniat caſus evictionis, non poteſt petere, ſe eximi a fidejuſſione, etiamſi diu in hac promiſſione ſteterit: in hoc enim caſu ante evictionem ſequutam non dicitur eſſe in obligatione, quia adhuc non venit dies, nec conditio, *ut obſervant Bald. et Ang. locis cit. Mantic. de Tacit. lib. 16. tit. 22. n. 27.* ubi dicit, fidejuſſorem futuræ evictionis etiam poſt decennium non poſſe dici diu permanſiſſe in obligatione, ſed ſolùm in promiſſione, *Viv. commun. opin. 287. in ver. fidejuſſ. to. 1. Affl. dec. 241. n. 4. & ibid. Urſil. nu. 4. Rot. apud Cenc. de cenſib. d. c. 199. n. 2.* & ideò non poteſt petere liberationem, *Merlin. de pignor. lib. 5. q. 54. n. 1.*
5 Infertur 2. quod fidejuſſor tutoris, vel Curatoris non poteſt agere, ut eximatur a fidejuſſione ante finitam tutelam, vel curam, quia non cenſetur eſſe in obligatione, niſi poſt finitam tutelam, & curam, *Gomez. var. reſ. to. 2. c. 13. n. 10. verſ. Tertio infert, quem refert, & ſequitur Cenc. loc. cit. d. ar. 4. n. 5. et 6. Cancer. var. lib. 2. c. 5. n. 89. Rot. dec. 142. nu. 15. & ſeq. apud eumdem, Cenc. poſt Addit. ad tract. de cenſib.* idem de fidejuſſore alterius
6 cujuſcunque adminiſtratoris dicit *Merlin. loco cit. n. 1.*
7 Addit *Bald. in l. ex prædiis, in fin. C. de evict.* quod ſi quis vendiderit rem aliàs obligatam pro dote ſuæ uxoris, non poteſt cogi ab emptore, ut rem liberet ab illa obligatione, ubi venditor haberet bona ſufficientia pro reſtitutione dotis, etiamſi illam vendiderit francam, & liberam; ratio eſt, tum quia in tali caſu non intereſt emptoris, cum venditor habeat bona ſufficientia, tum etiam quia obligatio pro dotibus eſt conditionalis, *ut poſt Bal. & alios ſenſit Affl. d. dec. 241. n. 5.*
8 Obſerva 2. quod fidejuſſor regulariter non poteſt petere liberationem, antequam ſolvat creditori, *l. ſi pro ea, C. mandat. Cancer. var. lib. 2. c. 5. de fidejuſſ. n. 84. & 85.* ubi, quod fidejuſſor non ſolvens, nullam actionem habet contra principalem debitorem, niſi aliter conventum fuerit inter partes, vel niſi fidejuſſor fuerit condemnatus, vel principalis debitor cœpiſſet dilapidare bona ſua, *ut in d. l. ſi pro ea, & in l. Lucius Titius, ubi DD. ff. eod. Rot. dec. 142. num. 8. apud Cenc. de Cenſib. poſt addit.*
9 Dicitur verò ad hunc effectum condemnatus fidejuſſor, ſi in cauſa ſit concluſum, & ex actis conſtet, eum eſſe in caſu condemnationis, quia condemnandus de proximo habetur pro condemnato, *Cephal. conſ. 136. num. 6. Mantic. de Tacit.*
10 *lib. 16. tit. 22. n. 11.* idemque dicendum, ſi ſe obligavit in forma Cameræ, vel per inſtrumentum quarentigiæ, quod paratam habet executionem, *Bald. in d. l. ſi pro ea, nu. 7. Merlin. d. lib. 5. q. 54. n. 4. Surd. dec. 94. n. 5. Rot. d. dec. 142. nu. 3. & ſeq. apud Cenc. poſt addit.* vel ſi in judicio promiſit judicatum ſolvere, cùm ex ſententia adverſus reum lata poſſit talis fidejuſſor abſque alio proceſſu cogi ad ſolvendum; unde in his caſibus antequam ſolvat, poteſt petere, ut liberetur, *Bart. in l. 1. n. 2. ff. judic ſolut. Bald. in d. l. ſi pro ea nu. 4. Cod. mandat. Mant. loc. cit. n. 30. Barboſ. in d. c. ult. n. 8. & ſeq. de fidejuſſ.*
11 Dilapidatio verò probari poteſt ex communi hominum opinione, *ſecundùm gl. in l. ubi ver. ad inopiam, C. de jur. dot. Mantic. loco cit. dict. tit. 22. num. 19.* ubi etiam, quod ſufficit fama in ejus parochia, vel inter eos, qui ſcire poſſunt, debet autem probari talis dilapidatio, ut fidejuſſor probabiliter poſſit timere: quod arbitrio Judicis remittitur; nam ſi bona debitoris valebant decem millia, & malè expendit centum, non propterea agere poſſet fidejuſſor, *ut inquit Bald. in d. l. ſi pro ea num. 1.*
12 An verò poſſit fidejuſſor ante ſolutionem agere ex capite inchoatę dilapidationis, quando jam tempore fidejuſſionis debitor cœperat dilapidare? negativè reſpondet *gl. in d. l. ſi pro ea, ver. cœpiſſe, Bal. ibid. n. 1.*
13 Sunt etiam alii caſus, in quibus agere poteſt fidejuſſor antequam ſolvat; quando ſcilicet ſuperveniunt inimicitiæ inter debitorem, & fidejuſſorem, *Jo: Andr. in addit. ad Spec. in tit. de Judic. §. ſpecialia, lit. g. Gratian. dec. March. 133. nu. 17.*
14 & 18. vel ſi fidejuſſor velit ad ſtudium proficiſci, *Spec. in d. §. ſpecialia n. 4. & alii apud Mant. d. lib. 16. tit. 22. num. 31.* vel
15 ſi fuerit carceratus pro debito, *Cancer. d. lib. 2. c. 5. num. 86. ubi*
16 *citat Bald. in dict. l. ſi pro ea, & alios*, vel ſi principalis debitor eſſet rixoſus, *ſecundùm Barboſ. in d. cap. ult. num. 17. de fidejuſſ.*
17 Obſerva 3. quod fidejuſſor, qui ſolvit pro debitore, ſtatim agere poterit pro liberatione, etiamſi diu in obligatione non ſteterit, *Rot. d. dec. 142. n. 8. apud Cenc. poſt addit.* ubi, quod ad hunc effectum ſatis eſſet, ſi poſt cenſus impoſitionem tranſierit unum ſemeſtre, & fidejuſſor illud ſolverit; quamvis contrarium teneat *Cancer. d. lib. 2. c. 5. n. 93.* ubi dicit, quod non poteſt fidejuſſor per ſolam unius penſionis ſolutionem compellere debitorem ad redimendum, ſed neceſſe eſt, ut aliquas penſiones ſolvere coactus fuerit.
18 Obſerva 4. quod fidejuſſor liberatur a fidejuſſione, vel dando alium fidejuſſorem idoneum de conſenſu creditoris, vel dando relevationem reſpectu ipſius fidejuſſoris, *Bal. & alii in l. ſi pater, C. de collat. Vinc. de Franc. deciſ. 200. n. 2. Jo: Bernard. Muſcatell. in ſua pract. fidejuſſ. p. 2. q. 6. nu. 3. in fin. quos refert, & ſequitur Cenc. p. 2. c. 2. q. 3. art. 4. n. 13. & ſeq. Card. Cava-*
19 *ler. dec. 74. n. 1.* ubi dicit, quod non poteſt fidejuſſor ullo modo cogere principalem debitorem ad redimendum cenſum, quamvis contrarium aliàs ſenſerit *Rot. apud Zacch. de oblig. camer. dec. 101. n. 11.* ſed vide *Duran. dec. 27. n. 9.* ubi dictam deciſionem aliter explicat quamvis enim poſſit fidejuſſor petere, ſe eximi a fidejuſſione quoad obligationes puras, qualis eſt obligatio ſolvendi fructus cenſus, etiamſi dies ſolutionis adhuc non venerit, *l. cedere diem, ff. de verb. ſignif.* non tamen poteſt agere ad liberationem reſpectu ſortis principalis: quia quoad ſortem eſt fidejuſſor evictionis, *Rot. apud Cenc. deciſ. 201. num. 7. & d. dec. 142. n. 13. & 19. idem Cenc. p. 2. cap. 2. q. 3. ar. 4. nu. 10. & ſeq.* ubi dicit, duplicem eſſe obligationem fidejuſſoris, qui acceſſit in contractu cenſus, alteram ſcilicet quoad ſolutionem fructuum; alteram de evictione rei, ſuper qua cenſus fuit impoſitus; quo caſu ante ſequutam

evictionem fidejussor non potest agere, ut supra diximus, §. *resolvit, Rot.d.dec.*101.*n.*14. *apud Zacchiam ubi sup. & dict.dec.*142.*n.*13.*&* 14.*apud Cenc.* sequuta verò evictione, si diu steterit in tali obligatione, petere potest, se a dicta obligatione eximi, *Cancer.dicto l.*2.*c.*5.*n.*90.*& seq.*

SUMMARIUM.

1 *Pensio in prædiis urbanis, si de certo tempore nihil actum fuerit, debetur in fine anni, nisi aliud de consuetudine servetur.*
2 *Si pensio in singulos annos sit distributa, quælibet pensio solvi debet in fine cujuslibet anni.*
Tot intelliguntur locationes, quot sunt pensiones, ibid.
3 *Quid si pensio sit unica pro omnibus annis.*
4 *In dubio locatio intelligitur unius anni.*
5 *In prædio rustico non debetur pensio, nisi post recollectos fructus.*
6 *Si conductor post tempus remanet in prædio rustico, videtur in annum renovata conductio, sed in prædio urbano, quatenus habitaverit, renovata censetur.*
7 *Quid si ex prædio rustico non percipiantur fructus, nisi de triennio in triennium.*
Et quid si ex hujusmodi prædio percipiantur fructus bis in anno, ibidem.
Et quid si ex eo perciperentur fructus uniformiter qualibet parte anni, ibidem.
8 *Quid si ex prædio urbano non perciperetur fructus uniformiter qualibet parte anni.*
9 *An in prædiis Ecclesiæ elapso tempore a jure permisso censeatur renovata locatio.*
10 *Dominus potest fructus separatos a fundo, & in eo existentes loco pignoris retinere, & prohibere, ne colonus eos exportet.*
11 *Conductor etiam invitus potest expelli, si pro tempore præterito integram non solvit pensionem.*
12 *Quid si locator promiserit eum non expellere.*
13 *Artifici quando solvi debeat merces.*
14 *Famulo debetur salarium pro rata temporis servitii.*
15 *Dominus, qui ex recessu famuli damnum passus fuit, agere potest ad interesse.*

CAPUT XLIV.

Quando pensio, vel merces ex locatione sit solvenda, si de certo tempore nihil actum fuerit.

1 DIco I. quod in prædiis urbanis inspiciendum est in tali casu, quid sit solitum fieri vel pacisci inter homines illius provinciæ, *l.exceptio, C.de loco & cond.* si verò de tali consuetudine non constet, quia nulla sit, vel dubia, hoc quidem actum intelligitur, ut in fine anni pensio solvatur, *gl. & DD. in l.*3.*C.eod.per tex.in l.semper in obscuris, & l.semper in stipulationibus, ff.de Reg.jur.* ubi quod minimum est sequimur. Qua-
2 re si pensio in singulos annos sit distributa, quælibet pensio debet solvi in fine cujuslibet anni: quia tot intelliguntur locationes, quot sunt pensiones, *arg.l.scire debemus, & l.pluribus* §.1.*ff.de verb.oblig. Bart. in l. si servus communis Mævii,* §.*ult. n.*3.*ff.de stipul.servor.* si verò pensio sit unica pro omnibus an-
3 nis, veluti si domus locata fuerit in novem, vel plures annos, pro mille aureis, de jure communi pensio in fine temporis solvi debet, *Sali.in l.*3.*n.*7.*C.de locat.& condit.Mant.de Tacit.*
4 *& ambig.convent. lib.*5.*tit.*6.*in princ.* ubi etiam observat quod in dubio locatio intelligitur unius anni, *arg.l.item quæritur* §. *qui impleto, ff.de loco & cond.*
5 Dico 2. quod in prædio rustico non debetur pensio, nisi post recollectos fructus, sive pensio præstanda sit in certa portione fructuum, sive in pecunia, *l.inter stipulantem,* §.*sacram, ff. de verb.oblig.l.Domini prædiorum, Cod. de Agric. & censit.lib.*11. *Bald.cons.*316.*lib.*3.*& in l.*3. *C.de locat.& cond. Mant.loco cit. num.*13.*&* 14.
6 Notandum verò est, quod si conductor post tempus remanet in prædio rustico, videtur in annum renovata conductio; sed in prædio urbano, quatenus habitaverit renovata censetur: quia in prædio rustico non percipiuntur fructus in qualibet parte anni, quemadmodum in urbano, *l.item quæritur* §.*qui impleto, ff.de loc. & cond.*
7 Observa tamen, quod si ex prædio rustico non percipiantur fructus nisi de triennio in triennium, vel de quinquennio in quinquennium, tunc Conductor in aliud triennium, vel quinquennium videtur reconduxisse; Item si ex hujusmodi prædio percipiantur fructus bis in anno, in sex menses renovata videtur locatio, seu conductio; & si ex eo perciperentur fructus uniformiter qualibet parte anni, pro rata temporis conductio renovata censetur: quia in hoc casu eadem est ratio, quæ in prædio urbano, *ut eleganter tradit Bart. in d.l.item quæritur,* §.*qui impleto, n.*10.*quem DD. communiter sequuntur.*
Item si est prædium urbanum, ex quo non perciperentur 8
fructus uniformiter qualibet parte anni, tunc idem dicendum est, quod in prædio rustico, *ut subdit Bart.ibid.* ubi exemplifi-
c at in domo existente in loco, ubi fiunt nundinæ.
Et hæc procedunt non tantùm in prædiis privati, sed etiam 9
in prædiis Ecclesiæ: quia *in extrav.ambitiosæ, de Reb.Eccles. non alien.* ubi prohibentur locationes, & conductiones, & rerum Ecclesiæ, ultra triennium, excipiuntur casus in jure permissi, *ut in simili notat Grat.disc.for.c.*357.*n.*42.*ubi citat Ceval. q.*756.*n.*67.*& alios, & nos diximus in tr.de Regim. Eccl. Episc. lib.*1.*c.*5.*num.*14.
Observa 2. quod Dominus potest fructus separatos a fun- 10
do, & in eo existentes loco pignoris retinere, & prohibere, ne colonus eos exportet, *ut post Bald. scripsit Mantic. de Tacit. lib.*5.*tit.*6.*num.*13.
Observa 3. quod conductor, si pro tempore præterito inte- 11
gram non solverit pensionem, etiam invitus potest expelli, *ut colligitur ex l.*3.*C. de loco & condit.* ducto argumento per con- 12
trarium sensum: quod procedit, etiamsi locator promiserit eum de fundo non expellere: quia hoc pactum tacitè intelligitur si intra tempora præfinita pensionem solverit, & ut oportet fundum coluerit, *l.quæro* §.*inter locatorem, ff. loc. & cond.Mantic.loc.cit. n.*30.*&* 31.
Dico 3. quod in locatione operarum inspicienda est qua- 13
litas personæ, quæ locavit operas suas: item qualitas operis, quod fieri debet, & consuetudo locorum *ut notant Doctores in l.*2.*C. de loc. & cond.* nam si artifex pauper promiserit constructe domum pro certa pecuniæ quantitate, & interim solvi debet pecunia promissa, *ut dicit Bart.in d.l.*2.*n.*3.*& in l.qui insulam,* §.*qui ædem, ff.eod.* è contra tutores, sartores, & similes prius præstare debent operas, opusque perficere, quàm mercedem petant *arg.l.cum Sticus, ff.de solut. Mantic.d.lib.*6.*tit.*6. *num.*16.
An verò debeatur salarium famulo, qui pro certa merce- 14
de, ac certo tempore promisit Domino servire, & deinde ante finem temporis discessit? Resp. quod ei debetur salarium pro rata temporis servitii; æquum enim est, ut eatenus, quatenus Dominus commodum percepit, famulo mercedem solvat, *Bald.in l.*2. *C.de loc. & cond. quem refert Mantic. ibid. n.*21. subdens, quod si Dominus ex recessu famuli damnum 15
passus fuerit, agere poterit ad interesse.

SUMMARIUM.

1 *Possessio de tempore motæ litis est præcipuum requisitum ad manutentionem.*
2 *Ad manutentionem sufficit possessio de tempore præterito, & ante introductam litem.*
3 *Actus, qui dederunt causam liti non habentur in consideratione ad obtinendam manutentionem.*
4 *An ad hunc effectum sufficiat possessio momentanea, & instantanea.*
5 *An solutiones factæ per antecessores, suffragentur pro obtinenda manutentione contra successorem.*
6 *Per solam immissionem unius tigni in parietem vicini acquiritur quasi possessio servitutis tigni immittendi.*
7 *Per unicam solutionem pensionis, vel collectæ probatur quasi possessio juris exigendi, vel collectandi.*
8 *Quasi possessio eligendi, ac juris præsentandi, & jurisdictionis ex unico actu quæritur: limitatur num.*9.11. 12.*&* 14.
10 *Unico actu etiam possessio amittitur.*
13 *Quasi possessio præsentandi qualiter probetur.*
15 *An acquiratur possessio per unicum actum qui solet fieri promiscuè, hoc est aliquando ratione obligationis aliquando ratione familiaritatis.*
16 *An ex unico actu acquiratur servitus viæ, vel itineris.*
17 *Quid si constaret de unica refectione itineris.*
18 *Et quid si actus fuit admissus sine præjudicio juris alterius.*
19 *Quando præsentatus a vero Patrono præferatur præsentato ab existente in quasi possessione præsentandi.*
20 *Quando Episcopus possit invitis patronis Ecclesiam providere, & num.*21.

CAPUT XLV.

An ad obtinendum mandatum de manutenendo requiratur poſſeſſio de tempore motæ litis vel ſufficiat poſſeſsio de tempore præterito.

1 QUamvis poſſeſſio de tempore motæ litis ſit præcipuum requiſitum ad manutentionem, §. *retinendæ, inſt. de Interd. Rot. apud Poſt. dec.* 519. *n.* 2. *et dec.* 570. *n.* 2. *et dec.* 594. *n.* 5. *& dec.* 597. *n.* 7. *& dec.* 601. *n.* 2. ſufficit tamen poſſeſſio de
2 tempore præterito, & ante introductam litem, quia præſumitur continuatio uſque ad tempus turbationis, vel motæ litis niſi probetur aliquis actus poſſeſſorius contrarius, *Cacheran. dec.* 99. *n.* 51. *Seraphin. deciſ.* 1154. *n.* 4. *Burat. dec.* 158. *n.* 3. *& dec.* 289. *num.* 7. *in fin. Rot. diverſ. deciſ.* 80. *n.* 7. *p.* 2. *& communem dicit Cevall. in ſpec. opin. commun. con. com. q.* 501. *latè Poſt. in tr.*
3 *mand. de manutent. obſerv.* 17. *n.* 1. *et ſeq.* ſubdens, *n.* 44. quod actus, qui dederunt cauſam liti, non ſunt habendi in conſideratione ad obtinendam manutentionem: non enim relevat poſſeſſio controverſa, & turbativa, ſed requiritur pacifica, & continuata, *Rota apud eundem poſt. dec.* 498. *nu.* 4. *Greg. deciſ.* 417. *num.* 4. *Mantic. deciſ.* 207. *num.* 10. ſufficeret tamen ad hunc effectum poſſeſſio momentanea, &
4 inſtantanea, & unicus actus poſſeſſorius tam in corporalibus, quàm in juribus incorporalibus, *Nevizan. conſ.* 80. & 81. *Nat. conſ.* 121. *n.* 5. *Rim. jun. conſ.* 585. *n.* 36. *Silvan. conſ.* 27. *Paul. de Caſtr. conſ.* 3. *lib.* 2. *Capic. dec.* 209. *& alii apud Peregr. de fideic. art.* 48. *n.* 38. *Gratian. diſcep. for. c.* 310. *n.* 54. *& ſeq.* ubi etiam dicit, quod
5 ſolutiones factæ per anteceſſores, ſuffragantur pro obtinenda manutentione contra ſucceſſorem, *Gonz. ſuper reg.* 8. *Cancell. gl.* 45. §. 2. *n.* 29. *Rot. diverſ. deciſ.* 17. *n.* 1. *p.* 2. *Rip. in c. cum Eccleſia Sutrina, n.* 52. *& 53. de cauſ. poſſ. & propr.* ubi dicit, quod
6 per ſolam immiſſionem unius tigni in parietem vicini acquiritur quaſi poſſeſſio ſervitutis tigni immittendi, & per unicam ſolutionem penſionis, vel collectę probatur quaſi poſ-
7 ſeſſio juris exigendi, vel collectandi: quemadmodum quaſi poſſeſſio eligendi, ac juris præſentandi, & juriſdictionis ex
8 unico actu quæritur, *Menoch. de Arbitr. Jud. caſ.* 160. *nu.* 5. *Alciat. reg.* 2. *præſ.* 2. *n.* 4. *Pacif. de Salv. interd. inſpect.* 1. *c.* 6. *nu.* 47.
9 *Rota Recent. p.* 4. *dec.* 129. *n.* 1. niſi fortè hujuſmodi actum, ex quo cauſatur poſſeſſio, vel quaſi, Superior poſteà rejecerit, vel annullaverit, vel Judex appellationis revocaverit, *Tuſc. in ver. quaſi poſſeſsio, concl.* 34. *n.* 2. *Viv. in Prax. Juriſp. p.* 2. *lib.* 5. *c.* 4. *num.* 41. *et* 42. *Poſt. loco cit. obſer.* 18. *per tot.* ubi etiam dicit,
10 quod unico etiam actu poſſeſſio amittitur, *Ferentill. ad Burat. dec.* 633. *n.* 17. *et ſeq.* ubi dicit quod ſi præſentatio non fuit
11 admiſſa, nec rejecta, non ſuffragatur ad acquirendam quaſi poſſeſſionem præſentandi, ſubdens *ibidem num.* 20. quod præſentatio admiſſa cum clauſula, ſi & in quantum, ſi de jure admitti debuit, cenſetur admiſſa, & conſtituit in quaſi poſ-
12 ſeſſione præſentandi; ſecus verò ſi non erat admittenda, *Gregor. deciſ.* 417. *n.* 3. *ubi Beltram. num.* 12. unde probari debet
13 primò præſentatio facta cum bona fide. Secundò quod præſentatio fuerit admiſſa, & confirmata, & ſequuta inſtitutio. Tertiò, quod præſentatus, & inſtitutus pro tali habitus fuerit. Quartò quod is, in cujus præjudicium quaſi poſſeſſio juriſpatron. acquiritur, hoc ſciat, & patiatur, *ut poſt Calder. conſ.* 12. *de Jurepatr. dixit Rota coram Caputaq. dec.* 339. *p.* 2. *Seraph. dec.* 499. *n.* 1. *& 2. latè Poſt. ubi ſup. obſ.* 32. *nu.* 27. ubi etiam
14 dicit, quod non acquiritur quaſi poſſeſſio ex præſentatione effectuata in vim concordiæ.
15 Notandum tamen eſt, quod non acquiritur poſſeſſio per unicum actum, qui ſolet fieri promiſcuè, hoc eſt aliquando ratione obligationis, aliquando ratione familiaritatis, & amicitiæ, ſed tunc tot actus requiruntur, qui veriſimiliter excludant præſumptionem familiaritatis, *Rip. in d. c. cum Eccleſia Sutrina, num.* 55. *et ſeq.* ubi etiam dicit, quod neque per mille actus acquiritur poſſeſſio in iis, quæ ſolius familiaritatis, vel amicitiæ intuitu conceduntur, *Genc. de cenſ. p.* 2. *c.* 2. *q.* 5. *art.* 4. *n.* 24. *Gratian. diſcep. for. c.* 113. *nu.* 64. *Poſt. d. obſer.* 18.
16 *nu.* 46. ubi ex hoc infert, quod ex unico actu non acquiritur ſervitus viæ, vel itineris, quia ire per fundum alterius eſt actus,
17 qui communiter ſolet concedi familiaritatis gratia, niſi fortè conſtaret ſaltem de unica refectione itineris quia reficere iter non eſt actus, qui ſoleat concedi jure familiaritatis, ut *obſervat etiam Rip. in loc. cit. n.* 93. *verſ. fin.*
18 Notandum 2. quod ex actu facto, ſeu admiſſo ſine præjudicio juris alterius non acquiritur quaſi poſſeſſio præſentandi, *Grac. de Benef. p.* 5. *c.* 5. *n.* 65. *Viv. in Prax. Juriſp. p.* 2. *lib.* 5. *c.* 2. *ſub nu.* 12. *& lib.* 11. *c.* 6. *n.* 13. *quos refert, & ſeq. Poſt. d. obſerv.* 32. *num.* 16. quia dicta clauſula præſervat jus tam in petitorio, quàm in poſſeſſorio, ità, ut compatronus per patientiam præſtitam in illo actu tantùm, non autem in futuris ſibi præjudicaverit, *ut reſolvit Rota in Majoric. Juriſpatr.* 4. *Decembr.* 1587. *coram Bubalo, quam refert, Ferentil. ad Burat. deciſ.* 633. *num.* 16.

Notandum 3. quod præſentatus a vero Patrono compa- 19
rente ante inſtitutionem eſt præferendus præſentato ab exiſtente in quaſi poſſeſſione, ſi de vero titulo concludenter conſtet ex confeſſione partis, vel re judicata, vel publico inſtrumento adeò claro, ut indubitatè incontinenti appareat de non jure exiſtentis in quaſi poſſeſſione, *ut poſt Panormit. in c. conſultat. num.* 9. *de Jurep. Dec. conſ.* 127. *num.* 1. *& alios dixit Rot. dec.* 374. *n.* 4. *p.* 1. *Recent. & in Lucana Juriſpatronatus* 20. *Decembris* 1628. *& 7. Maii* 1629. *coram Dunozetto, & in Raguſina juriſdictionis* 11. *Decemb.* 1620. *coram Remboldo relat. per Poſt. in tr. mand. de manut. dec.* 285. 332. *&* 333. ubi, quod privari quis poteſt ſua quaſi poſſeſſione eligendi, conſtito, quod jus eligendi ad alium pertineat.

Notandum 4. quod quãdo controverſia eſt inter Patronos, 20
putà ſi diſcordent in præſentatione, vel ſi alter ipſorum prætendat, alterum non eſſe patronum, vel quid ſimile, tunc Epiſcopus poteſt ipſis invitis providere Eccleſiam, ſalvo jure præſentandi illi, qui poſteà evicerit Juriſpatronatus per ultimum calculum ſententiæ, ſed non pro illa vice, *Zerol. in Prax. Epiſc. p.* 1. *in ver. Juriſpatron.* §. 5. *Barboſ. de offic. & poteſt. Epiſc. p.* 3. *alleg.* 72. *nu.* 140. *verſ. tertius caſus &c.* non poteſt tamen Epiſcopus in tali caſu ſtatim providere, ſed debet expectare Patronos laicos per quatuor menſes, & Clericos, etiamſi litigent cum laicis, per ſex menſes intrà quos lis finienda eſt: quo tempore elapſo: & cauſa minimè terminata Epiſcopus poteſt liberè in tali beneficio inſtituere Rectorem ſine præjudicio evincentis, *juxta c. quoniam* 3. *c. cum propter, &c. eam te, de Jurepatr. Ric. in Prax. p.* 1. *reſ.* 181. *ubi citat Rot. in Derthonen. Juriſpatron.* 19. *Februar.* 1601. *coram Pœnia, quibus adde Flor. de Mena. lib.* 1. *q.* 3. *n.* 31. *&* 32. *quem refert, & ſequitur Barboſ. loco cit.* ubi dicit, tempus datum patronis ad præſentandum currere per litis pendentiam ſuper quaſi poſſeſſione præſentandi inter ipſos patronos, ſubdens, quod ſi lis eſſet ſuper proprietate juriſpatronatus, poteſt is, qui reperitur in quaſi poſſeſſione, præſentare, *per tex. in d. c. eum propter de Jurepatr.*

Secus eſſet, ſi patronus ſcienter præſentaverit indignum, 21
vel minus idoneum: quia in tali caſu poterit Epiſcopus ſtatim ordinario jure beneficium conferre, *Rip. in rubr. de judic. num.* 68. *Gratian. diſcep. for. cap.* 58. *num.* 11. *Creſc. dec.* 11. *de jurep. Caputaq. dec.* 62. *num.* 2. *& dec.* 291. *p.* 2. idemque dicendum eſt, ſi patronus præſentaret perſonam non habentem qualitates requiſitas in fundatione: quia non ſervans diſpoſitionem factam a fundatore, videtur delinquere, & ideo tunc devolutio fit ad ſuperiorem, *latè Barboſ. de offic. & poteſt. Epiſc. par.* 3. *alleg.* 72. *n.* 105. ſubdens, quod præſentans inhabilem ſub conditione impetrandi diſpenſationem, pro ea vice non privatur facultate præſentandi, ſi durante quadrimeſtre, diſpenſatione, per indignum non obtenta, de novo ſaltem cumulando alium præſentaverit, *ut cenſuit Rota in Firmana Altaris S. Ludovici* 4. *Martii* 1595. *Coram Card. Seraphino, & in firmana altaris* 20. *Junii* 1613. *coram Dunozetto.*

SUMMARIUM.

1 *Quando teſtator in inſtitutione plures conjungit ex neceſſitate cauſativa pro validitate teſtamenti, veluti cùm teſtator inſtituit filium, & nepotem ex eo, nepos præſumitur vocatus ordine ſucceſſivo per vulgarem ſubſtitutionem: limitatur n.* 8. *& ſeq.*
2 *In dubio præſumitur quid factum ob cauſam neceſſariam.*
3 *Quando copulativa reſolvatur in disjunctivam.*
4 *Quid ſi extraneus copulativè inſtitutus fuerit cum filio.*
5 *Poſt aditam hæreditatem vulgaris ſubſtitutio expirat.*
6 *Subſtitutio habens tractum temporis, intelligitur ordine ſucceſſivo per fideicommiſſum.*
7 *Quid ſi teſtator dixerit, inſtituo tam filium, quàm Nepotem.*
Et quid ſi dixerit, inſtituo Nepotem meum, & Patrem ejus, ibidem.
8 *In primogenitura quomodo ſuccedatur.*
9 *Quid ſi diſpoſitio non loqueretur de primogenito, ſed de majore.*
10 *An juri primogenituræ renunciari poſſit.*
11 *Quid ſi Pater inſtituit filium, ſimul & nepotes, vel cum nepotibus, vel unà cum eo nepotes.*
12 *Et quid ſi teſtator appellaſſet nepotem cohæredem filii, vel ſi inſtituiſſet filium, & nepotem æqualiter, vel pro æqualibus*

por-

portionibus, vel ſi per verba pluralis numeri inſtituiſſet ſibi hæredes filium, & nepotem.

13 *Quid ſi ex aliqua conjectura conſtaret, Patrē vocantem filium, & nepotes non conſideraſſe cauſam illam, & rationem neceſſitatis inſtituendi nepotes.*

14 *Et quid ſi teſtator non hæredis inſtitutionem fecit, ſed legatum, vel fideicommiſſum particulare.*

15 *Quid ſi Patrem non urgeret neceſſitas inſtituendi, ut quia filius vel nepos eſſet naturalis.*

16 *Quando inſtitutio reperitur facta de duobus copulativè, inter quos non cadit ordo neceſſitatis, ſed charitatis, & affectionis, ac etiam ordo inteſtatæ ſucceſſionis, tunc nepotes, ſeu filii fratris præſumuntur vocati eodem tempore: limitatur n. 16. & ſeq.*

17 *Et quid ſi teſtator inſtituiſſet fratrem, filium, & nepotem.*

18 *Quid ſi filii fratris erant incerti, & incogniti teſtatori.*

19 *Et quid ſi inſtitutio reperitur facta per nomen collectivum plurium perſonarum.*

20 *An, & quando fratribus inſtitutis, vel ſubſtitutis, utrinque conjunctus præferatur conſanguineo tantùm.*

21 *Quando directa inſtitutio obliquetur, & reſolvatur in fideicommiſſariam.*

22 *Quid ſi ex verbis teſtatoris colligatur, in caſu ſubjecto nepotes cum Patre concurrere non poſſe.*

23 *Et quid ſi teſtator alternativè vocavit fratrem, & ejus filios.*

24 *Quando teſtator inſtituit, vel ſubſtituit pœnitus extraneum, & ejus filios, filii æqualiter, & eodem tempore ſuccedunt cum eodem Patre.*

CAPUT XLVI.

An, & quando Filii unà cum eorum Patribus vocati, eodem ſuccedant tempore, vel ordine ſucceſſivo.

1 DOctores in hac quæſtione diſtinguunt plures caſus: quorum primus eſt, quando Teſtator in inſtitutione plures conjungit ex neceſſitate cauſativa pro validitate teſtamenti, ne alioquin præteritione teſtamentum reddatur nullum, veluti cùm teſtator inſtituit filium, & nepotem ex eo: & tunc nepos præſumitur vocatus ordine ſucceſſivo per vulgarem ſubſtitutionem, nempe ſi filius teſtatoris hæres eſſe noluerit, vel non potuerit; videtur enim teſtator nepotem inſtituiſſe, non ut hæredem filio ſuo faciat, ſed ut ſibi conſulat, ne quandoque contingat, teſtamentum ſuum rumpi caſu, quo filius eſſet præmortuus, & nepos, qui primum locum teneret, reperiretur præteritus: nam in dubio præſumitur quid factum ob cauſam neceſſariam, *ut tradunt communiter DD. cum gl. in l. Gallus, §. quidam rectè, ff. de Liber. & poſth.* ubi, quod in tali caſu favore filiorum, & ut ordo neceſſitatis ſervetur; copulativa reſolvitur in disjunctivam, & verbum, inſtituit, quantum ad filium ſtat propriè quo verò ad nepotem accipitur pro ſubſtituit, *Alex. conſ. 14. n. 10. lib. 1. Corn. conſ. 156. lib. 4. Bertran. conſ. 9. num. 1. lib. 1. in 2. par. & conſ. 82. n. 2. eodem vol. & conſ. 182. n. 1. lib. 2. in 2. p. Curt. jun. conſ. 128. num. 1. & alii apud Clar. in §. Teſtamentum, q. 80. verſ. ſecunda concluſio & c. ubi de communi Oſaſc. dec. 81. num. 12.*

4 *Peregrin. de fideicomm. art. 17. num. 7.* ubi etiam dicit, quod hæc ratio omnino ceſſat in extraneo copulativè inſtituto cum filio: nam nulla alia ratione poteſt videri inſtitutus, niſi ut ſit ejus cohæres.

5 Unde ſi filius adivit hæreditatem, nepos excluditur: quia poſt aditam hæreditatem vulgaris ſubſtitutio expirat, *l. poſt aditam, ubi Sali. & Alex. C. de Impub. & alii ſubſt. Clar. loc. cit. verſ. ſed quæro, latè Honded. conſ. 65. n. 1. & ſeq. lib. 1.* ubi, quod

6 ſubſtitutio habens tractum temporis intelligitur ordine ſucceſſivo per fideicommiſſum; putà ſi teſtator ſubſtitutionem fecerit poſt mortem hæredis inſtituti, *ut notat etiam Crav. conſ. 22. n. 7. & conſ. 131. n. 10.*

7 Ampliatur prædicta concluſio, etiamſi teſtator dixerit, inſtituo tam filium, quàm nepotem: in hoc enim caſu hujuſmodi dictiones non impediunt ordinem ſucceſſivum licèt aliàs pro ſui natura faciant comparationem æqualiter inter duos, *Caſ. conſ. 142. num. 5. lib. 4. & alii quos refert, & ſequitur Peregr. de fidelcom. d. art. 17. n. 8. in fin.* ſubdens *n. 12.* quod ſi teſtator dixerit, inſtituo nepotem meum, & patrem ejus filium meum ad huc præpoſteratio hæc non immutaret ordinem neceſſitatis.

8 Ità etiam, quamvis in creatione primogenituræ fiat mentio de primogenitis in plurali, adhuc tamen unus tantùm ſuccederet: quia talis mentio reſpicit plures ſucceſſivo ordine, non autem, ut plures eodem tempore ſuccedant, *ut inquit. Ciriac. contr. 312. n. 68. tom. 2. ubi citat Menoch. conſ. 158. numer. 53. Rim. jun. conſ. 544. nu. 89. quibus adde Alex. conſ. 4. lib. 4.* ubi, quod quando in inveſtitura, ſeu primogenitura vocatur primogenitus, & ejus filii, vel quod bona tranſeant de primogenito in primogenitum, tunc durante linea primogeniti non fit tranſitus ad ſecundogenitum *juxta c. 1. de Natur. ſuc. feud.* qui textus licèt loquatur in feudo, habet tamen locum in primogenitura, quæ feudi naturam ſapit, *Pariſ. conſ. 72. n. 104. lib. 4. Covar. in Prac. c. 38. poſt n. 7. et alii apud Cancer. var. lib. 3. c. 21. n. 293. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod primogenitus ſtatim ac naſcitur, vendicat ſibi jus primogenituræ, pro ſe, & ſuis poſteris, & ad eos tranſmittit jus ſuccedendi, etiamſi decedat ante Patrem, *ut ſenſit etiam Ciriac. d. contr. 312. n. 91. lib. 2. & contr. 543. n. 14. lib. 3.*

Secus eſſet, quando diſpoſitio non loqueretur de primogenito, ſed de majore natura, putà ſi teſtator ſimpliciter vocavit majorem natu ex ſuis deſcendentibus: nam talis diſpoſitio intelligitur de majore natu, ex omnibus deſcendentibus ipſius teſtatoris, & ſic tam ex primo, quàm ex ſecundogenito, & aliis ab eo deſcendentibus; unde in tali caſu ſuccederet qui tempore cedentis fideicommiſſi major natu reperietur, quia tunc major ætas attenditur, *Alex. conſ. 4. n. 14. lib. 4. Peralt. in Rubr. de Hæred. inſtit. num. 130. verſ. ult. præmiſſis, Hieron. Gabr. conſ. 107. num. 8. & 9. lib. 1. Gratian. conſ. 8. per tot. Anch. conſ. 27. Roman. conſ. 438. n. 14. & alii apud Cancer. loc. cit. n. 300. latè Honded. conſ. 70. num. 11. et ſeq. lib. 2.* ubi etiam dicit, quod major, ac primogenitus cenſetur is, qui tempore ſucceſſionis eſt natu major, licèt ante eum alius natus, & mortuus ſit, *Anton. Gabr. commun. concluſ. lib. 4. tit. de Succeſſ. ab inteſt. concl. 2. n. 18.* idemque dicendum, ſi teſtator vocavit ſimpliciter majorem ex ſuis deſcendentibus, quia intelligitur de majore natu, *Alex. d. conſ. 4. lib. 4. Honded. d. conſ. 70. n. 12.* niſi fortè vocaverit majorem ex linea recta filii primogeniti, vel majorem natu ex unoquoque alio gradu: quia tunc cenſetur vocatus primogenitus cujuſque gradus ex linea recta Primogenitorum, *ut deciſum refert Cancer. lib. 3. d. c. 21. nu. 304. verſ. dicitur autem, ubi citat Velazin. l. 40. Taurigl. 17. num. 27. Peralt. in Rubr. de Hæred. inſtit. num. 130. ante fin. Peregr. conſ. 39. num. 18. vol. 1.* 9

An verò juri primogenituræ renuntiari poſſit? Reſp. affirmativè, *c. quàm periculoſum, 7. qu. 1. & eſt communis opinio*; dummodò tamen renuntiatio primogenituræ, & ſimilium dignitatum fiat ad favorē ejus, qui immediatè ſucceſſurus eſſet non autem alterius remotioris, *ut declarat Tiraq. de Jure Primog. q. 27. quem refert, & ſequitur Ciriac. contr. 403. nu. 10. & 11. lib. 3.* 10

Limitatur tamen principalis concluſio, quando Pater inſtituit filium, ſimul, & nepotes, vel cum Nepotibus, vel unà cum eo Nepotes; nam tunc Nepotes cenſentur vocati, ut eodem tempore ſuccedant cum eorum Patre: quia dicto *cum*, vel, *unà cum, & ſimul*, magis conjungit, quàm copulat, *l. ſi quis Attio, ff. de uſufruct. accreſc. Bart. in d. §. quidam rectè n. 5. quem cæteri communiter ſequuntur.* 11

Idem dicendum, ſi Teſtator appellaſſet nepotem cohæredem filii, vel ſi inſtituiſſet filium, & Nepotem æqualiter, vel pro æqualibus portionibus, vel ſi Teſtator per verba pluralis numeri inſtituiſſet ſibi hæredes, filium & nepotem, *Corn. conſ. 321. in p. dub. vol. 3. Petr. Anch. conſ. 137. Alex. conſ. 24. col. 3. lib 3. Aret. conſ. 154. col. 4. verſ. nec obſtat. Dec. conſ. 205. col. pen. Ruin. conſ. 97. num. 7. lib. 2. & alii apud Peregr. de fideicom. d. art. 17. num. 13. & ſeq.* 12

Limitatur 2. quando conſtat ex aliqua conjectura, Patrem teſtatorem vocantem filium, & nepotes, non conſideraſſe cauſam illam, & rationem neceſſitatis inſtituendi nepotes, putà ſi non omnes nepotes vocaverit, ſed aliquos tantùm; quia tunc Nepotes eodem tempore ſuccedunt, *latè Menoch. lib. 3. præſumpt. 70. numer. 6. & ſeq.* ubi etiam dicit quod eodem tempore nepotes vocati cenſentur, quando teſtator non hæredis inſtitutionem fecit, ſed legatum, vel fideicommiſſum particulare reliquit idemque dicendum, quando Patrem non urgeret neceſſitas inſtituendi, ut quia filius eſset naturalis; vel nepos ex eo: tunc enim ceſsante neceſſitatis cauſa, copulativa ſervaret ſuam naturam, *ut poſt Bald. Ang. & alios dict. Peregrin. de fideicomm. art. 17. num. 17.* 13 14 15

Secundus caſus eſt, quando inſtitutio reperitur facta de duobus copulativè, inter quos non cadit ordo neceſſitatis, ſed charitatis, & affectionis, ac etiam ordo inteſtatæ ſucceſſionis, veluti ſi teſtator liberis carens inſtituat fratrem ſuum, & nepotem ex eo, vel fratrem, & filios ejus: tunc enim nepotes, ſeu filii fratris præſumuntur vocati eodem tempore, ut æqualiter cum eorum Patre ſuccedant: quia nulla in tali caſu neceſſitas urget, ut a natura copulæ recedendum ſit; unde 16

frater

frater capiet dimidiam, & filii ejus aliam dimidiam, *ut notant communiter DD. in d. §. quidam rectè contra Bart. ibidem, & hanc communem dicit Clar. in §. Teſtamentum, q.80. verſ.1. concluſio, Peregr. de fideic. d. art.17. n.20. Menoch. lib.4. præſum. 70. n.16.* ſubdens, *n.31.* quod eò magis cenſerentur filii eodem tempore vocati cum eorum Patre, ſi teſtator in inſtitutione uſus fuerit dictione, *cum*, vel *una cum*, putà ſi dixerit, inſtituo fratrem meum una cum ejus filiis, *ut advertit etiam Clar. loco cit. in quarta concluſ.*

17 Ampliatur hæc concluſio, etiamſi teſtator inſtituiſſet fratrem, filium & Nepotem: nam ſi omnes tres exiſterent tempore mortis teſtatoris, ex vi copulæ æqualiter ſuccederent cum fratre eorum patre, & Avo reſpectivè, *d. l. ſi quis Attio, ff. de Uſufr. accreſc. Peregrin. d. art.17. n.21. & 33. ubi citat Alex. conſ.13. lib.4. & alios.*

18 Limitatur tamen quando filii fratris erant incerti, & incogniti teſtatori: tunc enim non eſt præſumendum quod eos æquare voluerit cum eorum Patre cognito, & dilecto: & propterea filii illi cenſentur vocati ordine ſucceſſivo, *Jo: Baptiſta a Sancto Severino inter conſilia Alex. conſ.14. nu.10. verſ.4. concl. lib.4. Socin. jun. conſ.40. n.2. lib.4. & alii apud Menoch. lib. 4. præſump.70. n.21. & ſeq.* ubi exemplificat, quando Teſtator inſtituit fratrem, & ejus filios, & eo teſtamenti tempore nulli nec nati, nec concepti erant. Idem dicendum, quando

19 inſtitutio reperitur facta per nomen collectivum plurium perſonarum, ſi videlicet teſtator inſtituit fratrem, & ejus liberos, aut deſcendentes, vel ejus hæredes, vel familiam, aut ſuos, *Cravet. conſ.22. n.2. verſ ſecunda ratio, Oſaſc. dec.81. n.14. latè Peregr. de fideicom. d. ar.17. nu.34. & ſeq.* ubi etiam di-

20 cit, quod fratribus inſtitutis, vel ſubſtitutis, utrinque conjunctus præfertur conſanguineo tantùm juxta ordinem inteſtatæ ſucceſſionis: niſi teſtator omnes fratres ſubſtituiſſet: nam tunc illa univerſalis admitteret omnes, vel niſi vis pluralis numeri ſic requireret, quia unus tantùm ſupereſſet utrique conjunctus, *& art.18. n.5. & ſeq.* ubi addit, quod in tali

21 caſu directa inſtitutio facta per nomina collectiva obliquatur, ſicut etiam obliquatur quoad non natos, & reſolvitur in fideicommiſſariam.

22 Limitatur 2. quando ex verbis teſtatoris colligitur in caſu ſubjecto nepotes cum Patre concurrere non poſſe, *Peregr. d. art.17. n.29. Menoch. ubi ſup. n.33.*

23 Limitatur 3. quando Teſtator alternativè vocavit fratrem, & ejus filios, putà ſi dixerit, inſtituto Titium meum fratrem, vel ejus filios: tunc enim cenſentur etiam vocati ordine ſucceſſivo, primò ſcilicet Titius, & deinde ejus filii per fideicommiſſum, *Dec. conſ.95. n.4. circa fin. Pariſ. conſ.21. nu.11. lib.3. quos refert, & ſequitur Clar. in d. §. Teſtamentum, q.80. in tertia concl.* ubi dicit, quod in hoc Doctores omnes conveniunt.

24 Tertius caſus eſt, quando Teſtator inſtituit, vel ſubſtituit penitus extraneum, & alios filios, vel agnatos, aut familiam: & in tali caſu filii æqualiter, & eodem tempore ſuccedunt cum eorum Patre; & ſic pater unam dimidiam, filii verò, vel Agnati aliam dimidiam conſequuntur, *ut tradunt DD. in dict. §. quidam rectè, & eſt communis ſententia, ut d. Menoch. dicta præſump.70. num.35. latè Peregrin. d. art.17. num.88. & ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *Fructus, qui dietim percipiuntur, dividendi ſunt pro rata temporis inter proprietarium, & uſufructuarium.*

2 *Penſio debita pro fructibus, qui dietim percipiuntur, ſimiliter dividitur pro rata temporis, etiamſi fructuarius deceſſerit, ante tempus ſolutionis penſionis.*

Penſio ſolvenda pro fructibus ſubrogatur loco fructuum, ibidem.

3 *Quid ſi penſio anticipatè fuerit exacta.*

4 *Cenſus, & alii annui redditus, qualiter dividantur.*

Cenſus ſuper ipſa re, non autem ſuper fructibus rei cenſuatæ cenſetur impoſitus, ibidem.

5 *Fructus qui certo anni tempore colliguntur, quando ſpectent ad uſufructuarium, & quando ad Proprietarium.*

6 *Impenſas factas gratia percipiendorum fructuum repetere poſſunt hæredes Uſufructuarii, ac etiam fructus retinere, donec ſolvantur prædictæ impenſæ.*

7 *Quando fructus cenſeantur percepti.*

8 *Ad quem ſpectent fructus per ſe cadentes.*

9 *Penſio, quæ pro rebus locatis præſtatur, quando ſpectet ad hæredes uſufructuarii, & quando ad Proprietarium.*

10 *Quomodo fieri debeat diviſio inter hæredes beneficiati defuncti, & ſucceſſorem in beneficio.*

11 *Penſiones Eccleſiaſticæ debentur hæredibus penſionarii pro rata fructuum perceptorum: limitatur n.12, & ſeq.*

Capitulum jure accreſcendi recipiens fructus alicujus canonicatus tenetur ad ſolutionem penſionis, ibid. n.11.

12 *Quid ſi penſio voluntariè transferatur per ipſum penſionarium abſque reſervatione ejuſdem penſionis pro tempore decurſo.*

13 *An fructibus non perceptis ob ſterilitatem, bellum, aut alium caſum fortuitum debeatur penſio.*

14 *Quando penſio debeatur pro rata temporis. An Beneficiatus, qui non percipit fructus teneatur penſionem ſolvere ibidem.*

15 *Quomodo fieri debeat diviſio inter Reſignantem, & Reſignatarium.*

16 *Penſio percipi ſolita pro fructibus fundi venditi, quando debeatur emptori, & quando venditori.*

17 *Beneficium Juriſpatronatus reſignatum in manibus patroni non vacat niſi a die, qua ſuperior Eccleſiaſticus prædictam reſignationem admiſit.*

18 *Quando reſignans beneficium, poſſit a reſignatione recedere. Mortuo Reſignante, antequam Reſignatarius conſentiat, beneficium vacat per obitum reſignantis, ibid.*

19 *Intrà quantum tempus procurator conſtitutus ad reſignandum poſſit præſtare conſenſum.*

20 *Reſignatarius tenetur litteras expedire in tempore dato ad publicandam reſignationem.*

21 *Renunciatio facta per procuratorem, & per ſuperiorem admiſſa trahitur ad diem confecti mandati.*

Conſtituens procuratorem ad adeundam hæreditatem, cenſetur eamdem hæreditatem adiviſſe, ibidem.

22 *Non abdicatur jus a reſignante, antequam Reſignatarius acceptet beneficium reſignatum.*

Quando reſignans liberetur ab onere reſidendi, ac ſolvendi penſionem impoſitam ſuper beneficio reſignato, ibid.

23 *Videtur tacitè renunciare qui per triennium non acceptat collationem beneficii.*

CAPUT XLVII.

Qualiter dividi debeant fructus finito uſufructu inter uſufructuarium vel ejus hæredes, & Proprietarium.

REſp. fructus, qui dietim percipiuntur, dividendos eſſe 1
pro rata temporis inter Proprietarium, & uſufructua- 2
rium, *juxta l. ſi operas, 33. ubi Bald. ff. de uſufr.* idemque dicendum eſt in penſione debita pro dictis fructibus, qui dietim percipiuntur, ut ſunt fructus hortorum, domorum, paſcuorum, & ſimilium: hæc enim ſimiliter dividitur pro rata temporis, etiamſi fructuarius deceſſerit ante tempus ſolutionis penſionis: quia penſio ſolvenda pro fructibus ſubrogatur loco fructuum, & eorum ſapit naturam, *Alex. conſ.82. n.16. lib.2. Ang. conſ.245. n.7. Salic. in l. Julianus, §. ſi fructibus, ff. de act. empt. Duran. dec.20. numer.3. & ſeq.* ubi dicit quod ſi penſiones domorum anticipatè fuerunt exactæ, adhuc divi- 3
di debent pro rata temporis, *Honded. conſ.85. n.17. & 31. lib.2. Peregrin. de fideicom. art.49. num.96.* ubi dicit, quod penſio pro fructibus debita ad eum ſpectat, ad quem fructus ſpectarent etiamſi adhuc dies ſolutionis non advenerit; item annui 4
reditus qui pro fructibus non debentur, pro rata temporis dividendi ſunt etiamſi ſolutionis dies nondum venerit; tales ſunt fructus cenſus, qui ſuper re ipſa, non autem ſuper fructibus rei cenſuatæ cenſetur impoſitus, *Covar. var. reſol. lib.1. cap.15. numer.10. & ſeq. & alii apud Caſtill. de Uſufruct. cap.78.* ubi obſervat, quod ex domo ſuper qua eſt impoſitus cenſus, fructus per ſingulos dies percipitur, & ſic tamquam perceptus ad uſufructuarium uſque ad ejus mortem pro rata debetur, *Peregrin. de fideicomm. d. art.49. num.100. verſ. Aut conſtitutæ.*

Alii verò fructus, qui certo anni tempore, ſeu parte colli- 5
guntur, ut frumentum, vinum, & ſimilia, ſi percepti fuerint, ſpectant ad uſufructuarium, ſive ejus hæredes: pendentes verò ſpectant ad Proprietarium, etiamſi maturi eſſent, & proximi perceptioni, *§. is verò, inſt. de rer. diviſ. l. in ſingulos, in fin. ff. de Ann. leg. l. ſi uſufructuar. ff. Quib. mod. uſufr. amitt. l. defuncta, 65. ff. de Uſufr.* ratio eſt, tum quia in hujuſmodi fructibus tempus perceptionis attenditur, tum quia uſufructuarius facit fructus ſuos ratione tituli, & juris quod habet; & ideò fructus perceptos facit ſuos irrevocabiliter; fructus verò pendentes poſt ejus mortem non tranſmittit ad hæredes, quia jus illud ſive titulus, qui perſonæ Uſufructuarii cohæret, extinctus fuit ejuſdem uſufructuarii morte, *Bal. in l. ſi uſufr. ff. Quibus mod. uſusfruct. amitt. Jo: Franc. de Ponte conſil.110. numer.7. quem refert Caſtill. de Uſufr. cap.77. n.4.* ſubdens *num.5. & ſeq.* quod impenſas factas gratia percipiendo- 6

rum

rum fructuum repetere poſsunt hæredes uſufructuarii, atque etiam fructus retinere; quouſque ſolvantur prædictæ impenſæ, *juxta l. fundus, qui, ff. fam. erciſc. l. ſi a Patre, vel a Domino, §. fin. ff. de Petit. hæred.*

7 Percepti verò fructus cenſentur, ſi eos a ſolo Uſufructuarius, vel alius ejus nomine ſeparaverit, etiam ſi nondum fuerint in horreo reconditi, *ſecundùm veriorem intellectum dictæ l. ſi Uſufructuarius, ubi Bart. ff. Quib. modis uſusfr. amitt. Cephal. conſ. 181. num. 11. lib. 2. & communem d. Tiraq. de Retr. convent. §. 5. gl. 4. nu. 1.* quamvis aliter dicendum ſit in bonæ fidei poſſeſſore, qui facit fructus ſuos, a quocunque ſeparentur, & cujuſcunque nomine, *gloſ. in d. l. ſi uſufr. ver. perceperit,* ubi dicit, Uſufructuarium non tranſmittere ad hæredes fructus ſeparatos, niſi ſeparati fuerint facto hominis; ſecus ſi caſua-

8 liter, ut vi ventorum, aut alio modo; unde fructus per ſe cadentes, ut caſtaneæ, nuces, olivæ, & ſimiles, non pertinent ad uſufructuarium, niſi vivens eos perceperit, aliàs ſpectant ad proprietarium, ut *notat Bald. ibid. Caſtill. ubi ſup. n. 12. latè Tiraq. d. §. 5. gl. 4. n. 1. & ſeq.*

9 Idem jus obſervandum eſt quoad penſiones, quæ pro fundis, ſeu prædiis locatis præſtantur: nam ſi fructuarius decedit fructibus jam collectis, penſio debita per colonum pertinet ad hæredes uſufructuarii, etiamſi fructuarius deceſſerit, antequam advenerit dies ſolutionis; ſecus ſi fructus collecti non eſſent, quia in hoc caſu penſio non ſpectat ad hæredes fructuarii, etiamſi fructus eſſent jam maturi *d. l. defuncta, ff. de uſufr. ubi Doctores communiter, Alex. conſ. 82. num. 16. lib. 2. Honded. conſ. 85. num. 15, 25, 29. et 30. lib. 2.* ubi quod ſi fructus partim ſint collecti, & partim non, ſolutio penſionis fieri debet hæredibus Uſufructuarii pro rata fructuum collectorum, ut *notat etiam Caſtill. dict. cap. 77. num. 20. & ſeq. ubi alios refert.*

10 Quæres quomodo fieri debeat diviſio inter hæredes Beneficiati defuncti, & ſucceſſorem in beneficio? Reſp. hujuſmodi diviſionem faciendam eſſe juxta terminos *d. l. defuncta,* prout diximus de uſufructuario: beneficiarius enim uſufructuario comparatur *juxta gloſ. communiter receptam in capite ſi propter ver. primi anni, de reſcrip. in 6.* & ideò attento jure communi fructus a ſolo ſeparati pertinent ad hæredem Beneficiati defuncti, pendentes verò ad ſucceſſorem, *Navar. de Redit. benef. quæſt. 2. mon. 13. & conſ. 7. num. 1. de Succeſſ. ab inteſt. & conſ. 3. de Donat. Ludovic. deciſ. Peruſ. 33. num. 1. Rota deciſ. 761. par. 1. Diverſ. Barboſ. de offic. Epiſc. par. 3. alleg. 117. num. 6. latiùs diximus in Tr. de Regim. Eccleſ. Epiſc. lib. 3. cap. 9. num. 20. & ſeq.* quod etiam procedit juxta conſtitutionem Julii Papæ III. reſervantis ſucceſſori omnes fructus non exactos, licèt in locum ſucceſſoris fuerit ſubrogata Camera Apoſtolica, cui per conſtitutiones Pii IV. & aliorum Pontificum applicantur loco ſpoliorum omnes fructus non exacti, ut *notat Honded. conſ. 85. numer. 6. 7. 34. & ſeq. libr. 2.*

11 Item penſiones Eccleſiaſticæ debentur hæredibus Penſionarii non quidem pro rata temporis, ſed fructuum perceptorum, *juxta textum in d. l. defuncta, Honded. conſ. 85. nu. 23. & ſeq. lib. 2. & ita ſervat Rota Romana teſte Card. Caval. dec. 129. Coccin. dec. 327. Eurat. dec. 670. latè Mareſcot. var. lib. 2. cap. 18. num. 50.* ubi addit, quod capitulum jure accreſcendi recipiens fructus, vel diſtributiones alicujus canonicatus propter abſentiam, vel obitum canonici, tenetur ad ſolutionem penſionis reſervatæ ſuper dictis fructibus, vel diſtributionibus: *quicquid dicant aliii DD. apud Caſtill. de uſufr. c. 79. n. 17. Gratian. diſcep. for. cap. 548. num. 43.*

12 Notandum tamen eſt quod ſi penſio voluntariè transferatur per ipſum Penſionarium abſque reſervatione ejuſdem penſionis pro tempore decurſo, tunc penſionario non debetur pro aliqua parte temporis præteriti, nec fit diviſio pro rata inter transferentem, vel ejus hæredes, & translatarium, etiamſi terminus penſionis per paucos dies poſt factam tranſlationem ceſſerit, *Put. dec. 14. lib. 3. Honded. conſ. 85. n. 5. lib. 2.*

13 Notandum 2. quod fructibus non perceptis ob ſterilitatem, bellum, aut alium caſum fortuitum non debetur penſio, quamvis reſervata fuerit cum clauſula, quod non poſſit peti remiſſio etiam ob caſus fortuitos, & inſolitos, vel quod Beneficiatus teneatur ad caſus etiam non cogitatos: quia non eſt veriſimile, quod Papa voluerit beneficiatum teneri de proprio, ut *deciſum refert Ric. in Prax. for. Eccl. p. 1. reſ. 382. Millin. dec. 139. latè Mareſc. var. l. 2. c. 18. n. 8. & ſeq. ubi alias Rotæ deciſiones refert.*

14 Notandum 3. quod ſi fructus, ſuper quibus eſt impoſita penſio dietim percipiantur, tunc diviſio deberet fieri pro rata temporis, *Gabr. conſ. 19. lib. 2. & alii communiter.*

Notandum 4. quod penſio debetur tantùm ex fructibus beneficii recollectis, *Rot. deciſ. 77. num. 1. par. 3. Recent.* æquitas enim non patitur, ut Rector beneficii ſolvat penſionem, ſi non percepit fructus, ut *inquit Put. deciſ. 185. nu. 1. & 2. lib. 2. ubi de communi*: & ideò ſi penſio ſolvenda eſt in duobus terminis, putà die Nativitatis Domini, & S. Joannis Baptiſtæ, & Rector beneficii ceperit poſſeſſionem de menſe Maii, non teneretur ſolvere terminum in feſto S. Joannis Baptiſtæ de menſe Junii, ſi non percepit fructus, ſive rector ipſe conſenſerit penſioni, ſive in beneficio ſucceſſori: tum quia diviſio terminorum fit cauſa commodioris ſolutionis, tum etiam quia ſemper ſubintelligitur conditio, dummodò Rector fructus perceperit, & ideò ratione termini S. Joannis penſio cenſetur tunc reſervata ſuper fructibus futuris, *Pariſ. de Reſign. lib. 2. q. 8. n. 51. & 52. Put. d. deciſ. 185. per tot. libr. 2.* ubi etiam, quod Rector pro fructibus unius anni ad tres ſolutiones cogi non debet, *Cavaler. dec. 129. n. 2.* ubi dicit, quod pro una integra recollectione fructuum debetur integra penſio; integra autem recollectio dicitur illa, quæ fit quolibet anno completo, incipiendo a die reſervationis penſionis, & perficiendo eodem die anni ſequentis, *Coccin. dec. 327. n. 1.* ubi quod ſi penſio reſervetur die 13. Junii ſolvenda in die Nativitatis, & S. Joannis, annus terminatur in alio menſe Junii ſequentis, licèt gratia commodioris ſolutionis, penſio ſit diſtributa in duobus terminis.

Quæres 2. quomodo facienda ſit diviſio fructuum inter 15
Reſignantem, & Reſignatarium? Reſp. quod aut reſignatio ſimpliciter fit, aut ad favorem certæ perſonæ; primo caſu fructus naturales, & induſtriales a ſolo ſeparati, & civiles maturati, ante reſignationem etiam non exacti ſpectant ad reſignantem; alii verò civiles, quorum de tempore reſignationis adhuc dies non venerat, ſpectant ad ſucceſſorem, ad quem etiam ſpectant fructus naturales, & induſtriales pendentes, *Ludov. dec. Peruſ. 33. Rot. apud Pacif. de Salv. interd. dec. 225. & coram Card. Cavaler. deciſ. 104. Tiraq. de retr. conv. §. 5. gl. 4. in princ.*

Secundò caſu reſignans percipit fructus maturandos uſque ad diem poſſeſſionis Reſignatarii, *Put. dec. 158. n. 2. & 3. lib. 3. Veral. deciſ. 82. 84. & 86. par. 3. Coccin. deciſ. 358. num. 5. Rot. deciſ. 515. n. 4. p. 3. Rec. Honded. conſ. 83. n. 8. & ſeq. lib. 2.* ubi etiam dicit, quod penſio percipi ſolita pro fructibus fundi venditi, 16
debetur emptori, ſi fructus illi erant pendentes tempore venditionis, ſi verò jam fuerunt percepti, penſio debetur venditori, etiamſi tempore venditionis dies penſionis ſolvendæ non venerit, ut *notat Bald. in l. 1. num. 19. C. de uſur. & fruct. legat.*

Obſerva tamen, quod facta ſimpliciter reſignatione be- 17
neficii juriſpatronatus in manibus Patroni etiam acceptantis reſignationem, non curreret fructus ſucceſſori a die hujuſmodi reſignationis, ſed a die qua ſuperior Eccleſiaſticus prædictam reſignationem admiſit, quia anteà beneficium non dicitur vacare, *latè Ricc. in Prax. for. Eccleſ. p. 2. reſ. 166.*

Obſerva 2. quod non abdicatur jus a Reſignante, niſi ip- 18
ſemet Reſignans perſonaliter, præſens fuerit in Curia, alioquin per procuratorem ad hoc ſpecialiter conſtitutum, in Camera, vel Cancellaria expeditioni expreſsè conceſſerit, & juraverit, ita, ut donec conſenſus hujuſmodi a Notario in libris auctenticis Cameræ, vel Cancellariæ infra tres menſes in materiis Franciæ, in aliis verò infra 15. dies a die, quo Datarius ſupplicationem ad regiſtrum, vel ad Summiſtam miſerit, computandos, extenſus non fuerit licitum ſit a reſignatione recedere, ut *ex Cancellariæ regul. & conſtit. Clementis VII. incip. Sanctiſſimus in Chriſto Pater &c. atque ex plurimorum DD. ac Sacræ Rotæ Rom. auctoritatib. probat Pariſ. de reſign. lib. 8. q. 8. n. 1. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod licita eſt pœnitentia, donec uterque conſenſus Reſignantis, & Reſignatarii extendatur, additque *n. 96.* quod mortuo Reſignante, antequam Reſignatarius conſentiat, beneficium vacat per obitum Reſignantis.

Quæres, intra quantum tempus procurator conſtitutus 19
ad reſignandum poſſit præſtare conſenſum? Reſp. quod ſi ſupplicatio eſt ſignata, tunc debet præſtare conſenſum ante ſex menſes, ſi verò ſupplicatio non eſt ſignata, etiam poſt ſex menſes; immò etiam poſt quadriennium poteſt præſtari conſenſus: nam voluntas ſemper cenſetur durare, donec de mutatione appareat, *l. ſancimus, C. de Teſtam. & ita reprobata ſentent. Paul. de Caſtr. conſ. 12. col. 2. lib. 1. tenuit Rota in Abulen. Canonicatus, & præbendæ die 21. Novembris 1543. coram Card. Sanctacruce ut refert Pariſ. de Reſign. benef. lib. 9. q. 13.* ſubdens, *lib. 10. q. 1. n. 45.* quod Reſignatarius tenetur litteras expedire in tempore dato ad publicandam reſi- 20
gnationem.

Obſerva 3. quod renunciatio facta per procuratorem, & 21
per ſuperiorem admiſſa trahitur ad diem confecti mandati ita, ut cenſeatur amiſſum beneficium quoad proprietatem, &

poſſeſ-

poſſeſſionem tempore, quo fuit confectum mandatum, *ſecundùm magis communem DD. opinionem*: nam eo ipſo, quòd quis conſtituit procuratorem ad renunciandum, quoad ſe videtur habere proprietatem, & poſſeſſionem pro derelicta: quemadmodum conſtituens procuratorem ad adeundam hæreditatem cēſetur eamdem hereditatem adiviſſe, cùm id pendeat ex nuda voluntate, *Abb. in c. ſollicitè, nu. 11. de Reſtit. Spol. Bal. in c. audita, eod. tit. Lap. alleg. 24. Ferret. conſ. 93. nu. 2. Menoch. in tr. de Recuper. poſſeſſ. Remed. 1. n. 274. Cujac. lib. 3. obſer. jur. c. 34. & alii apud Pariſ. loc. cit. lib. 9. q. 15.* ubi ex hoc infert, quod ſi quis conſtituit procuratorem ad renunciandum in Romana Curia de menſe Auguſti, & poſteà de menſe Septembris renunciet coram Ordinario, & de menſe Octobris fiat reſignatio per procuratorem: hæc quamvis poſterior attenditur, ſi interim non fuerit revocatum mandatum.

22 Obſerva 4. quod jus ſimiliter non abdicatur a reſignante, antequam Reſignatarius acceptet beneficium reſignatum; ſed tantùm poſt acceptationem: tunc enim reſignans liberatur ab onere reſidendi, ac ſolvendi penſionem impoſitam ſuper beneficio reſignato, & ab aliis oneribus beneficio annexis, *Caſſad. dec. 1. n. 7. de Renunc. quem refert Caputaq. deciſ. 98. p. 3. Card. Paleot. deciſ. 33. Gabr. conſ. 192. lib. 1. Burſat. conſ. 361. vol. 4. & alii apud Pariſ. de Reſign. lib. 10. q. 8 per tot. & lib. 1. q. 3. n. 56.* etiam dicit, quod videtur tacitè renunciare qui per triennium non acceptat collationem beneficii.

SUMMARIUM.

1 *Venditori, qui rem venditam jure pacti redimit, debentur fructus percepti poſt pretium oblatum, & depoſitum.*
2 *Quid ſi pretium offeratur, quando fructus ſunt pendentes, & num. 3. & 8.*
3 *Quando biennium pro uno anno computetur.*
4 *Quomodo dividantur fructus pendentes cum emptore prædii ad vitam.*
5 *Quid ſi emptor fructus immaturos collegerit, & n. 6.*
6 *Explicatur textus in l. ſi ſervus ſervum §. ſi olivam, ff. ad l. Aquil.*
Quid ſi tempore primæ venditionis pendentes erant fructus & eodemmet tempore cadat luendi terminus, ibid.
7 *An emptor teneatur venditori ad aliquod intereſſe, ſi fundum eo anno non coluit.*
9 *Fructus pendentes in fundis tempore, quo cedit dies legati & fideicommiſſi, ad fideicommiſſarium tantùm ſpectant.*
10 *Fructus pendentes rei pars ſunt.*
11 *Defuncto uſufructuario fructus pendentes ad Proprietarium ſpectant.*
Quid ſi hæres gravatus, vel uſufructuarius impenſas fecerit, ibidem.
12 *Ad quem ſpectent fructus pendentes rei emphyteuticæ emphyteuſi finita.*
13 *Vendito fundo fructus pendentes venditi cenſentur, ſi ipſemet venditor coluerat.*
14 *Coloni pars non cenſetur vendita.*

CAPUT XLVIII.

Quomodo dividantur fructus inter emptorem, & venditorem, quando res vendita jure pacti redimitur.

1 COmmunis eſt concluſio, quod fructus percepti, antequam pretium fuerit oblatum, & depoſitum a venditore, pleno jure debentur emptori; fructus verò percepti poſt pretium oblatum, & depoſitum debentur venditori, ut *apertè deciditur in l. 2. ubi Doctores communiter, C. de pact. int. empt.*
2 *& vendit.* niſi pretium offeratur, quando fructus ſunt pendentes: tunc enim dividuntur inter emptorem, & venditorem pro rata temporis, *juxta terminos l. divortio ff. ſolut. matr.* nam cùm venditor uſus fuerit pretio ſibi dato ab emptore, æquum etiam eſt, ut emptor in tali caſu aliquid percipiat, cùm ex ea pecunia, vel aliam rem fructiferam, vel aliud lucrum acquirere potuiſſet, *ita Raph. Cum. in l. qui Romæ, ff. de verb. oblig. & in l. ult. n. 5. ff. de Jur. fiſc. Tiraq. de Retr. conv. §. 5. gl. 4. n. 5. Covar. var. reſ. lib. 1. c. 15. n. 6. et 17. Rol. conſ. 27. n. 17. & ſeq. lib. 2. Mantic. de Tacit. & ambig. conv. lib. 4. tit. 32. nu. 102. ubi dicit, hanc eſſe æquiorem, & communiorem DD. ſententiam Theſaur. dec. 56. num. 2. Peregrin. de fideicom. art. 49. nu. 98. Cavalc. de uſufr. num. 244.*
3 Quare ſi vendidi tibi vineam die 1. Januarii cum pacto de retrovendendo, & elapſis aliquot annis die 1. Septembris offero tibi pretium, ante omnia ſumptus ex fructibus vineæ, ſive eorum pretio deducendi ſunt, & de reſiduo fiunt duodecim partes, quarum octo ad te ſpectabunt, quia poſſediſti vineam per octo menſes illius anni, & reliquæ quatuor mihi debentur, ut *rectè exemplificat Cancer. var. p. 1. c. 13 nu. 60.* ubi etiam dicit, quod ſi fructus non colligantur, niſi ſemel biennio, totum biennium pro uno anno computatur, *Grat. diſcep. for. c. 471.* ubi dicit, quod in emptore prædii ad vitam fit 4 diviſio fructuum pendentium etiam pro rata temporis.

Si verò emptor fructus immaturos collegerit, illud tempus 5 inſpicitur, quo fructus fiunt maturi, ut reſtitutio fiat pro rata temporis non autem illud tempus, quo fuerunt collecti, *gl. in l. in fructu, ff. de uſuf. leg. per l. & hæc diſtinctio, §. cùm fundum, ff. locat.* niſi fortè ex fructibus immaturis major redditus 6 colligatur, qualis eſt olea, ut *in d. l. in fructu*: nec adverſatur *tex. in l. ſi ſervus ſervum, §. ſi olivam ff. ad l. Aquil.* qui videtur contrarium: quia intelligitur de oliva nimium immatura, ut *declarat Mantic. loc. cit. n. 113. & ſeq.* contrarium tamen tenuit *Zoanet. in d. l. 2. n. 137. C. de pact. int. empt. & c. quem refert. Theſaur. dec. 56. n. 3.* ubi dicit, nullam inter emptorem, & venditorem fructuum eſſe diviſionem faciendam, ſed tempus initi contractus, & cadentis diei ſpectandum eſſe: ità, ut ſi illo anni tempore, quo primitus facta fuit venditio extabant fructus in fundo, eodem modo retrovenditio facienda ſit; ſi verò lectis fructibus fundus emptus fuerit, nullo jure redemptio ante perceptos fructus fieri poſſit; quæ quidem opinio procedere poteſt, ſi tempore primæ venditionis pendentes erant fructus, & eodem tempore cadat luendi terminus, non autem ſi quocunque tempore fieri poſſit retrovenditio, ut *declarat idem Theſ. d. dec. 56. n. 3.*

Sed quæres, an emptor teneatur venditori ad aliquod inte- 7 reſſe, ſi fundum eo anno non coluit? Reſp. negativè, etiamſi nullus perceptus ſit fructus, *l. venditor ex hæreditate, ff. de Hæred. vel act. vend.* quod intellige, modò emptor in mora non fuerit, ut *dicit Bart. in l. videamus generatim ff. de uſufr.* quidquid dicat *Mantic. d. lib. 4. tit. 32. n. 106. cum ſeq. & alii.*

Notandum eſt autem, quod prædicta concluſio, videlicet, 8 quod fructus pendentes dividi debent pro rata temporis inter primum venditorem & emptorem, intelligenda eſt, quando retrovenditio eſſet facienda pro eodemmet pretio; ſecus ſi non adeſſet hujuſmodi pactum, pro eodem pretio: quia tunc intelligeretur pro pretio juſto æſtimando arbitrio boni viri ſecundùm tempus retrovenditionis, quo caſu fructus pendentes unà cum proprietate æſtimandi ſunt, *Cavalc. de uſufr. mulier. relict. num. 244. Tiraq. de Retr. conv. §. 1. gloſ. 3. num. 2. Cepol. de ſimul. contract. in 4. præſumpt. num. 39. Covar. var. lib. 1. c. 35. Soc. in l. qui Romæ, num. 20. ff. de verb. oblig. Grat. dec. 176. num. 5.*

Notandum 2. quod fructus pendentes in fundis tempore, 9 quo cedit dies legati, & fideicommiſſi non dividuntur pro rata temporis inter hæredem, & fideicommiſſarium, ſed ad fideicommiſſarium tantùm ſpectant, etiamſi major pars anni præteriiſſet, & eorum collectio proxima eſſet, *l. Herennius, 1. ff. de uſufr.* quia fructus pendentes pars rei ſunt, *l. fru-* 10 *ctus pendentes, ff. de rei vindic.* item defuncto uſufructuario 11 fructus pendentes ad Proprietarium ſpectant, *l. ſi uſufructuarius, ff. Quib. mod. uſusfruct. amitt.* detractis tamen per hæredem gravatum, ſive uſufructuarium impenſis factis gratia fructuum quærendorum, *l. ſi a Patre, n. 39. §. fin. ff. de Petit. hæred.* idemque dicendum eſt de fructibus pendentibus rei em- 12 phyteuticæ emphyteuſi finita: tunc enim ad Dominum ſpectant, *Alex. in l. divortio, n. 4. ff. ſol. matrim. Bald. in c. 1. §. his conſequenter, tit. Hic finitur lex &c. Tiraq. de retract. conv. §. 5. gl. 4. num. 2.* Item vendito fundo fructus extantes, ſeu 13 pendentes venditi videntur, ſi ipſemet venditor coluerat, *l. Julianus, §. ſi fructibus, juncta gl. in ver. exploratum eſt, ff. de Action. emph. Theſaur. deciſ. 53.* ubi etiam dicit, quod Co- 14 loni pars non cenſetur vendita, ſive emptor ſciverit, ſive ignoraverit, agrum per Colonum coli, *latè Peregr. de fideic. art. 49. num. 91. & ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *Emphyteuſi finita ex culpa emphyteutæ, fructus omnes ſpectant ad Dominum.*
2 *Quid ſi emphyteuſis finitur abſque culpa emphyteutæ.*
3 *Ad quem ſpectent melioramenta facta in re emphyteutica emphyteuſi finita.*
4 *Ad quem ſpectent fructus rei feudalis, ſi feudum morte, vel alio modo amittatur.*

CAPUT XLIX.

An, & quando emphyteuſi finita fructus ultimi anni dividendi ſint inter Dominum, & hæredes emphyteutæ.

1 REſp. quod aut emphyteuſis finitur ex culpa emphyteutæ, putà propter canonem non ſolutum, ſeu propter alienationem aut aliquod delictum, & tunc fructus non dividuntur, ſed omnes ſpectant ad Dominum: aut finitur abſque culpa, & delicto emphyteutæ, & tunc fructus ultimi anni ſunt dividendi pro rata temporis inter hæredes ipſius emphyteutæ, & Dominum; cùm enim emphyteuta coluerit fundum, & nihil ei poſſit imputari; tale jus debet ad ejus hæredes tranſire, *Tiraq. de Retr. conven. §. 1. gl. 4. nu. 2. Molin. de Primog. Hiſpan. lib. 3. c. 11. n. 17. Cavalc. de uſufr. n. 244. alii apud Grat. diſcep. for. c. 810. n. 1. & ſeq.* quod etiam ſuadet æquitas tum propter rei curam, & cuſtodiam, tum etiam propter labores, atque impenſas ab emphyteuta factas, aliàs Dominus locupletaretur cum aliena jactura, *l. ſi a Patre, §. fin. ff. de petit. hæred. l. fundus, qui ff. fam. erciſc.* 2

3 Idem dicendum eſt de melioramentis ab emphyteuta factis: hæc enim acquiruntur Domino directo, ſi ille propter culpam cadit ab emphyteuſi; ſecus ſi abſque culpa emphyteuſis finitur, quia tunc hujuſmodi melioramenta emphyteutæ, ejuſque hæredibus etiam extraneis debentur, *Bald. in l. ſenatus, §. Marcellus, ff. de l. 1. & eſt communis, teſte Dec. in auct. qui rem, n. 14. C. de Sacroſ. Eccl. Clar. in §. emphyteuſis, q. 45.* ubi etiam dicit, quod hoc locum habet tam in emphyteuta Eccleſiæ, quàm in emphyteuta privati.

4 Jure autem feudali conſtitutum eſt, quod ſi Vaſſallus ante Martium decedat ſine hærede maſculo, & contingat, feudum ad Dominum reverti, tunc omnes fructus illius anni ex feudo provenientes ad Dominum pertinent; ſi verò poſt Kalendas Martii uſque ad Auguſtum, omnes fructus, qui interim percipiuntur, ad hæredes vaſſalli pertinent, *c. 1. §. His conſequenter, in tit. Hic finitur lex & c. ubi Bald.* hujus rei rationem aſſignat, quia poſt Martium vaſſalli debent ſe præparare ad prælium, qua de cauſa merentur lucrum. Si verò poſt Auguſtum, omnes fructus anni ſequentis percipiet Dominus, non autem anni, quo defunctus eſt vaſſallus, *ut in d. §. his conſequenter quem textum ita intelligit Iſern. ibidem, Fachin. controv. jur. lib. 7. c. 91. verſ. tertia eſt ſententia, Zaſius de Feud. par. 10. n. 109. verſ. ultimo eſt videndum de fructibus Schrader. eod. tit. 2. p. 9. part. principal. ſect. 2. nu. 73. & 74. Piſtor lib. 1. q. 24. n. 43. & alii apud Gratian. diſcep. for. c. 810. nu. 12.* verùm ſi feudum alio modo amittatur, quàm morte, tunc fructus pendentes ad eum pertinent, ad quem feudum devolvitur, quia id juris communis eſt, nec aliud hoc caſu ſtatuitur in feudis, *Bald. in c. 1. num. 26. tit. An Agnat. vel filius defunct. &c. & alii apud Tiraq. de Retr. conven. §. 1. gl. 4. num. 3. in fin.*

SUMMARIUM.

1 *Legatum non cenſetur ademptum, quando teſtator locavit rem legatam ad longum tempus.*
Quid ſi locatio eſſet perpetuò duratura, ibid.
2 *Per locationem ad longum tempus acquiritur conductori jus in re: & num. 23.*
3 *An legatum adimatur, ſi in re legata conſtituatur uſusfructus, hypotheca, vel imponatur cenſus.*
4 *Quando hæres teneatur pignus luere pro legatario.*
5 *Pignus, & hypotheca eſt ſpecies alienationis.*
6 *Teſtator videtur revocare legatum, ſi pleno jure rem legatam alienavit: declaratur n. 7. & 14. limitatur n. 22.*
7 *Per alienationem neceſſariam legatum non cenſetur revocatum: declaratur num. 15.*
8 *An legatarius emens rem ſibi legatam, cenſeatur renunciaſſe legato.*
9 *Dominus comparens in judicio, quando cenſeatur revocaſſe procuratorem.*
10 *An legatum cenſeatur revocatum, quando eſt facta alienatio cum pacto de retrovendendo.*
11 *Quid ſi obligatio, ſeu pignoratio facta fuerit pro tanta pecunia, ut nulla ſit ſpes luitionis, & num. 13.*
12 *An & quando in re pignorata habeat locum retractus.*
14 *Quid ſi teſtator rem legatam permutaverit.*
15 *Quando teſtator legans nomen debitoris, illudque poſteà exigens, cenſeatur revocaſſe legatum.*
16 *An legatum cenſus adimatur ex illius retrovenditione.*
Quid ſi aliquod prædium fuerit in ſolidum receptum pro hæredibus, & ſucceſſoribus, ibidem.
17 *Legatarius dicitur ſucceſſor, & hæres.*
18 *In dubio cenſetur facta alienatio ex cauſa neceſſaria: declaratur num. 19.*
20 *Si teſtator vivens alii rem legatam donavit, omnino extinguitur legatum.*
21 *Nemo in neceſſitatibus liberalis exiſtit.*
22 *Per alienationem rei non extinguitur legatum ad pias cauſas.*
23 *Quando cenſeatur facta locatio ad longum tempus.*
24 *Ex locatione ad longum tempus transfertur dominium utile, & poſſeſſio naturalis.*

CAPUT L.

An legatum cenſeatur ademptum, quando teſtator locavit rem legatam ad longum tempus.

REſp. negativè; dummodò locatio non ſit perpetuò duratura: quamvis enim per eam acquiratur conductori jus in re, non tamen dicitur alienata proprietas rei: nam adhuc effectum ſatis non eſt, quòd in re legata conſtituatur jus alteri per teſtatorem, *latè Alex. conſ. 168. num. 3. lib. 6. Simon de Pret. de interpret. ult. volunt. lib. 4. verſ. ad quartum dico n. 14. fol. 474. Grat. diſc. for. c. 251. n. 32. & ſeq.* ubi ex hoc infert, quod ſi in re alteri relicta conſtituatur uſusfructus, hypotheca, vel imponatur cenſus, non propterea adimitur legatum: immò hæres in tali caſu tenetur pignus luere, & ſolvere legatario, *lib. 3. C. de leg.* quamvis enim pignus, & hypotheca ſit ſpecies alienationis, *l. fin. C. de Reb. alienis non alienan.* tamen non eſt propria, plena, & perfecta alienatio, cùm non tranſeat dominium, ſed quoddam jus in re, *ut declarat Gomes, var. reſ. c. 12. de l. n. 56. & alii apud Grat. diſcep. for. d. c. 251. n. 44. & 45.* 1 2 3 4 5

Secus eſſet, ubi teſtator pleno jure alienavit rem legatam, quia tunc videtur revocare legatum, *§. ſi rem ſuam inſtit. de legat.* quod intelligendum eſt de alienatione voluntaria; non autem neceſſaria, per hanc enim alienationem neceſſariam legatum non cenſetur revocatum, *l. rem legatam, ff. de Adim. legat. l. fideicommiſſa, §. ſi rem, ubi DD. ff. de leg. 3.* etiamſi res ipſi legatario venderetur; nam legatarius emens rem ſibi legatam in tali caſu non cenſetur renunciaſſe legato, *Bart. in l. qui Romæ, §. duo fratres, nu. 26. q. 12. ff. de verb. oblig. Honded. conſ. 61. n. 18. lib. 1. Cephal. conſ. 84. n. 8.* ubi dicit, quod ſi legatarius pretium ſolvit, poteſt illud repetere ſi verò non ſolvit, poteſt retinere. Hinc dixit *Bald. in d. §. Si rem, Grat. d. c. 251. n. 58.* quod Dominus videtur revocare procuratorem, ſi comparet in judicio voluntariè; ſecus ſi ex neceſſitate, *probat. tex. in c. ſi quem, de procur. in 6.* 6 7 8 9

An verò cenſeatur receſſum a legato, quando eſt facta alienatio cum pacto de retrovendendo? Reſp. affirmativè: quia eſt vera, & propria alienatio, *Grat. diſc. for. c. 251. n. 49. poſt Gomeſ. var. reſ. tit. de l. tom. 1. c. 12. n 56. ad fin.* 10

Addit Bart. *in l. rem legatam, in fin. ff. de Adim. leg. Alex. conſ. 116. n. 5. lib. 6.* quòd ſi obligatio, ſeu pignoratio facta fuiſſet pro tanta pecunia, ut nulla eſſet ſpes luitionis, tunc cenſetur revocatum legatum; ex quo infertur, quod licèt in re pignorata non habeat locum retractus, tamen ſi res tanti ſit pignorata, ut ſimiliter non ſit ſpes luitionis, retractus locum habebit, *ut poſt Ign. in l. 1. §. ſervus, ff. de Senatuſc. Sylla. tradit Tiraq. de Retr. lign. §. 1. gl. 14. num. 127. Gratian. cap. 422. num. 23. & ſeq.* 11 12

Hoc tamen limitatur, ubi teſtator rem majorum ſuorum ità obligaverit: tunc enim veriſimilius eſt, hujuſmodi rem cum animo reluendi fuiſſe alienatam propter probabilem affectionem; niſi fortè eſſet legata extraneo, quia tunc ceſſat ratio affectionis, *Card. Mant. de conject. ult. volunt. lib. 12. tit. 6. n. 23. quem refert, & ſequitur Gratian. d. c. 251. n. 47.* 13

Obſerva tamen, quod, ut alienatio voluntaria extinguat legatum, duo requiruntur, videlicet quod teſtator per hujuſmodi alienationem voluerit adimere legatum, *d. §. Si rem ſuam, Inſtit. de legat.* unde ſi teſtator rem legatam permutaverit, adhuc deberetur res permutata: quia per talem permutationem non videtur habuiſſe animum adimendi legatum, *Socin. Jun. conſ. 162. nu. 22. & ſeq. lib. 2. Corn. in l. 1. circa med. ver. in dubiis autem C. de l. & alii apud Honded. conſ. 61. nu. 36. libr. 1.* Secundò requiritur, quod res fuerit tradita, aut pretium receptum: nam ſolus contractus non videtur extinguere legatum, *l. prædia, §. liberto, ff. de fund. Inſtr. Bald. in l. 3. nu. 3. C. de leg. & communem dicit Grat. d. c. 251. n. 61.* 14

Obſerva 2. quod neceſſitas in propoſito non ſolùm conſideratur propter debitum, alimenta, aut ſimilia, ſed etiam propter coactionem Judicis, vel Superioris, vel metum, ne compellatur, *Bald. in d. ſi fideicommiſſa, §. ſi rem, ff. de l. 3. & alii communiter*; & ideò ſi teſtator legavit nomen debitoris, 15

& illud

& illud poſteà exegit recipiendo a debitore ſponte offerente, non cenſetur revocaſſe legatum, ſed pecunia exacta peti poteſt, cùm etiam invitus compelli potuiſſet ad recipiendum, *d. §. ſi rem, ubi DD.* ſecus eſſet, ſi teſtator provocavit debitorem ad ſolvendum; quia in tali caſu extinguitur legatum nominis debitoris, niſi pecuniam retinuerit ſalvam, vel alteri debitori mutuaverit, vel de dicta pecunia ſpeciem emerit, *d. l. fideicommiſſa, §. ſi rem, ubi Bald. & alii Aret. in dict. §. ſi rem ſuam, n. 3. Inſtit. de leg. Corn. conſ. 26. col. fin. lib. 2. Capr. conſ. 112. col. ult. quos refert Gratian. diſcep. for. c. 251. num. 57. & ſeq.* ſubdens, quod conſtare debet de iſta ſolutione ſpontanea, cùm a communiter contingentibus non ſoleant debitores magnæ quantitatis offerre, & ſponte creditoribus ſolvere, *Honded. conſ. 61. num. 23. lib. 1.*

16 Hinc etiam infertur quod legatum cenſus non adimitur ex illius ret rovenditione, quia emptor cenſus tenetur illum retrovendere; & ideò ſi in ſolutum fuit receptum prædium pro pretio cenſus, tale prædium poteſt per legatarium vendicari, ſicut ſi pecunia debita ſoluta fuiſſet eidem teſtatori, & adhuc ſtaret in arca ipſius, *Bal. in l. 2. n. 12. verſ. in contrarium, C. de legat.* & in ſpecie prædii dati in ſolutum pro cenſu, quamvis eſſet voluntariè acceptum, tradit *Hond. conſ. 61. n. 23. & ſeq. lib. 1. ubi citat Roman. conſ. 229. col. 2. verſ. ultimò præſuppono, Menoch. conſ. 254. n. 8. verſ. & accedit, & num. 9. lib. 3. Mantic. de conject. ult. vol. lib. 12. tit. 2. n. 21.* etiamſi ſubrogatio prædii fuerit facta pro hæredibus, & ſucceſſoribus, cum legatarius di-
17 catur ſucceſſor, & hæres, ita ut ei quoque cenſeatur facta ſtipulatio, *l. in conventionibus, ff. de verb. ſignif. latè Grat. diſcep. for. c. 316. num. 1. & ſeq.*

18 Obſerva 3. quod ſi non conſtaret, an ex voluntaria cauſa, vel neceſſaria fuerit facta alienatio, in dubio cenſetur facta ex neceſſaria, ita, ut legatum non cenſeatur ademptum, *Alex. conſ. 168. n. 5. l. 6.* ubi dicit, quod hæredi incumbit onus probandi, teſtatorem non ex cauſa neceſſaria, ſed voluntaria alienaſſe, & *conſ. 157. n. 1. lib. 7. Jac. But. in l. 3. C. de legat. Crav. conſ. 784 n. 6. & 8. in fin. l. 5. et alii apud Hond. conſ. 61. n. 38. & 39.*
19 *lib. 1.* quod intelligendum eſt, quando alienatur alio titulo,
20 quàm donationis: nam ſi teſtator vivens alii rem legatam donavit, omninò extinguitur legatum; nec diſtinguimus in tali caſu, utrum propter neceſſitatem rei familiaris, an mera voluntate donaverit, quia hæc diſtinctio in donantis mu-
21 nificentiam non cadit, cùm nemo in neceſſitatibus liberalis exiſtat, *ut ex tex. in l. rem legatam ff. de Adim. legat.*

22 Obſerva 4. quod per alienationem rei non extinguitur legatum ad pias cauſas, *Bart. conſ. 26.* ubi dicit, quod ſi teſtator mandat, conſtrui Eccleſiam in tali domo, quam poſteà alienat, tamen non extinguitur hujuſmodi legatum: quinimò conſtrui debet Eccleſia in ea domo, ſi fieri poſſit, aliàs in alio loco, *latè Tiraq. de Privil. piæ cauſ. privil. 40. 41. & 42.*

23 Quando verò cenſeatur facta locatio ad longum tempus? Reſp. quod locatio ad decennium, vel ad vitam alicujus dicitur ad longum tempus, *ſecundùm Paul. de Caſtr. conſ. 4. num. 3. lib. 1. Alex. conſ. 17. n. 2. & 3. lib. 4. Dec. conſ. 204. n. 1. Ruin. conſ. 61. n. 1. lib. 1. Tiraq. de Retr. lig. §. 1. gl. 14. n. 79. Aret. conſ. 55. n. 2. Rim. jun. conſ. 234. n. 70. Covar. var. reſ. lib. 2. c. 16. n. 1. et 3. et alios apud*
24 *Mant. de Tacit. lib. 5. tit. 4. n. 8. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod ex locatione ad longum tempus trasfertur dominium utile, & poſſeſſio naturalis, *Rota dec. 135. n. 1. & ſeq. p. 7. Recen. ſed vide quæ diximus ſup. cap. 10.*

SUMMARIUM.

1 *A falſo quis excuſatur prætextu oblivionis.*
2 *Ad inducendam oblivionem quodnam tempus requiratur, & num. 4.*
Quando ſecundum teſtamentum ſubſtineatur, etiamſi omiſſa fuerit revocatio clauſulæ derogatoriæ appoſitæ in primo, ibidem.
3 *Officialis propter multitudinem negotiorum præſumitur non habere memoriam eorum, quæ ab ipſomet in officio geſta ſunt.*
5 *Quando oblivionis præſumptio excludatur.*
6 *Quando reus ſe defendens oblivionibus poſſit torqueri.*
Et quando teſtis, qui ſe fundat in oblivione, poſſit puniri, ibidem.
7 *Quid requiratur ad hoc, ut teſtis poſſit puniri de falſo.*

CAPUT LI.

An quis a falſo excuſetur prætextu oblivionis.

1 2 REſp. affirmativè, *ut tradunt DD. in l. peregrè, ff. de Acquir. poſſeſſ.* ad hanc autem oblivionem inducendam ſeu præſumendam, alii decennium requirunt, ſequuti *gloſ. in l. licet, verſ. temporis, C. de Acquir. poſſ. quam communiter approbant DD. teſte Ceval. in ſpec. opin. commun. con. comm. q. 98. verſ. ſed contrariam.* Unde ſtante lapſu decennii non præſumitur in ſecundo teſtamento omiſſa revocatio clauſulæ derogatoriæ ex defectu voluntatis, ſed ex infirmitate memoriæ, & conſequenter ſecundum teſtamentum ſubſtinetur, *ut ſenſit Maſcard. de Probat. concl. 1122. n. 1. & ſeq. vol. 2.* verior tamen eſt aliorum ſententia, qui hoc totum arbitrio Judicis remittunt; poteſt enim oblivio breviori temporis ſpatio induci attenta rei, & perſonarum qualitate, *gl. in l. furtum, §. fundi quoque, ver. vel longo ff. de Uſucap. Socin. ſen. conſ. 2. col. 3. in fin. libr. 3. Cravet. conſ. 241. col. ult. quos refert, & ſequitur Menoch. de Arbitr. Judic. caſ. 26. num. 2.* faciliùs enim mulier ob ſexus fragilitatem, & ſenex ob cedentem ætatem memoria labitur; quemadmodum excuſandus magis eſt is, qui magna, ac plura negotia, quàm qui minora, aut pauciora pertractat *Cravet. conſ. 241. verſus fin. verſ. vidimus alienationem, & c. Cabal. reſol. crim. caſ. 24.* ubi excuſat Notarium, qui ſolitus ſit plura inſtrumenta quotidiè conficere, ob multiplicitatem negotiorum, *Alex. conſ. 215. num. 5. lib. 2.* ubi dicit, quod 3
officialis propter multitudinem, & varietatem negotiorum, præſumitur non habere eorum memoriam, quæ ab ipſomet 4
in officio geſta ſunt; item faciliùs præſumi poteſt oblivio in facto antiquo non notabili, vel implicito, ſeu intricato, ut dicit *Felin. in cap. accepimus, numer. 16. extr. de fid. inſtrum. Boer. deciſ. 292. num. 5. Plot. inter conſ. crim. diverſ. conſ. 110. nu-* 5
mer. 13. lib. 1. in prioribus collectis per Zilet. in parva form. Jaſ. in l. ſi res obligata, numer. 36. ff. de leg. 1. & alii apud Cabal. ibidem num. 2. & ſeq. ſecus ſi factum, ſuper quo contingit dubitari de oblivione, ſit juramento firmatum, aut per ſe notabile, & notorium, *Capic. dec. 69. n. 15. Alex. in d. l. peregrè. num. 2.* ubi etiam dicit, quod non præſumitur oblivio, ubi tractatur de lucro captando.

Unde reus defendens ſe oblivionibus non veriſimilibus po- 6
teſt torqueri, *Bal. in l. accuſationem, n. 11. C. qui accuſ. non poſſ. Clar. in pr. crim. §. fin. q. 45. verſ. ſed pone, Boſſ. in tit. de Reſponſ. a reo fac. numer. 4.* ubi etiam dicit, quod teſtis in tali caſu punitur de falſo quod tamen intelligendum eſt, quando oblivio illa verſatur circa factum principale, vel qualitates ſive circumſtantias ſubſtantiales, & modicum tempus ſit elapſum, ſecus ſi ſuper circumſtantiis merè accidentalibus, & multi dies ſint elapſi: quia tunc nec reus torqueri debet, nec teſtis de falſo puniri, *ut inquit Clar. loco cit. Menoch. conſ. 248. nu. 41. vol. 3. & Marſi. in conſ. 51. n. 67. & ſeq. Alex. conſ. 5. nu. 10. vol. 1. & alii quos refert, & ſequitur Maſc. de Prob. d. concl. 1122. n. 16. & ſeq.* ubi *n. 32.* addit, quod depoſitio teſtis, ad hoc ut poſſit puniri de falſo, debet nocere, vel poſſe nocere alicui.

SUMMARIUM.

1 *Condemnatio in exilium, vel ad aliam pœnam ad arbitrium, ſeu beneplacitum Judicis, ſeu Principis, cenſetur perpetua.*
2 *Sententia lata ſimpliciter eſt perpetua.*
3 *Condemnatio facta per Judicem in pœnam exilii, vel triremium ad tempus, intelligitur durare per decennium.*
4 *Qua pœna puniatur frangens exilium, vel fugiens è triremibus.*

CAPUT LII.

An condemnatio in exilium, vel ad triremes, vel ad aliam pœnam ad arbitrium, ſeu beneplacitum Judicis vel Principis cenſeatur perpetua vel temporalis.

REſp. quod cenſetur perpetua, quia perpetuò durare po- 1
teſt, *ut notatur in leg. Juriſperitos ff. de excuſat. Tutor. Fel. in c. ex litteris nu. 9. de conſt. Bertaz. conſ. crim. 22. lib. 1. quos refert, & ſequitur Caball. reſ. crim. caſ. 143. n. 12.* non enim extinguitur, ſeu perimitur finito Judicis officio, vel ipſo Judice, aut Principe mortuo, quia condemnatio fit a Judice tanquam perſona publica & ſub nomine officii, ſeu dignitatis, quæ ſemper durat non autem ſub nomine propriæ perſonæ; & ideò arbitrium, ſeu beneplacitum hujuſmodi tranſit in ſucceſſorem: alioquin delicta remanerent impunita, ſi condemnatio morte principis, aut Judicis, vel ejuſdem remotione ab officio extingueretur, cùm hæc aliquando evenire poſſint ſtatim poſt condemnationem, *Dec. in d. c. ex litteris, num. 73. de conſtit. Menoch. de Arbitr. jud. lib. 1. q. 69. n. 9. Clar. in pract. crim. §. fin. q. 71. in fin.* quod etiam procederet, quando ipſemet Princeps loqueretur in propria perſona, dicendo, ad beneplacitum

tum noſtrum, ſi ex conjecturis appareat, Principem non de perſona propria, ſed de ſui dignitate intellexiſſe, *Bertaz, loco cit. & alii apud Caball. ut ſupra n.14. & ſeq.* quemadmodum ſententia lata ſimpliciter ſine temporis præfinitione eſt perpetua, *l. ſervus, ubi DD. C. eod. tit. de Pæn.*

3 Notandum tamen eſt, quod condemnatio facta per judicem in hujuſmodi pœnas ad tempus non expreſsa certa temporis quantitate, decennium non excedit, *l. ſine præfinito, ubi gloſ. & DD. ff. de Pæn.*

4 Notandum 2. quod fugienti è triremibus, ad quas damnatus fuit duplicatur tempus, quod ei ſupererat, quando aufugit ſi damnatus fuit in tempus minus decennio; ſi verò in decem annos vel ultra, perpetuaretur pœna per totum tempus vitæ ipſius condemnati; ſi verò in perpetuum, vel ad Principis, ſeu Judicis beneplacitum; tunc pœna mortis naturalis punitur; ita enim deportati in inſulam, ac damnati in metallum, ſeu in opus publicum puniuntur, *l. relegati, ubi gl. in ver. capitis l. aut damnum §. quiſquis autem, & l. capitalium, §. exulibus, ff. de pæn.* quarum quidem pœnarum loco de conſuetudine ſucceſſit pœna damnationis ad triremes, *Capyc. dec. 153. n. 3.* vel pœna arbitraria, *ſecundùm Gandin. in titul. de falſar. n. 3. Cravet. conſ. 18. num. 17. ubi citat Corn. conſ. 175. col. 3. lib. 3. Alex. conſ. 55. n. 1. & ſeq. lib. 7. Guid. Pap. dec. 423. numer. 5.* quibus adde *Oſaſch. dec. 105. n. 7. Menoch. de Arbitr. Jud. caſ. 330. num. 5. Clar. in Pract. crim. lib. 5. §. fin. qu. 67. verſ. item damnatio &c. & q. 71. verſ. quæro quæ pœna, &c.* ubi dicit quod frangenti finem exilii, liquidem juſſus erat exulare minus decennio duplicatur tempus, quod ſupererat ad exulandum, quando fregit exilium: ſi verò juſſus erat exulare per decennium vel ultra, perpetuatur exilium: ſi juſſus erat exulare perpetuò, punitur pœna mortis, *Jodoch. in Pract. crim. c. 58. tit. de exiliis, ſive Bannis, num. 7. Joſeph. Cumia de Sindicat. c. 24. tit. de Sentent. num. 53. Peguer. in Deciſ. ſeu qu. crim. c. 41. & alios, quos refert & ſequitur Caball. ref. crim. caſ. 8. n. 41. & ſeq.* ſubdens *n. 65. & 66.* quod ea, quæ dicta ſunt de condemnatis non obſervantibus confinia, vel relegationes, & ex triremibus, vel alio loco illis aſſignato ante finitum condemnationis terminum recedentibus, habent locum etiam in non euntibus ad ipſa confinia, relegationes, vel triremes infra tempora eis ſtatuta: paria enim ſunt, quod quis debito tempore non accedat ad confinia, vel poſtquam acceſſerit, ante finitum tempus receſſerit, *per textum in d. l. relegati, ff. de Pæn.*

Et hoc quidem procedit, quod condemnatus vi, & fractis catenis, vel ſi cuſtodia appoſita erat è manibus cuſtodum aufugit, ſecus ſi abſque fractura, & violentia receſſit, quia tunc mitiori pœna punitur, ut de carcerato ſine vi, & fractura aufugiente dicit *Farinac. de Carcer. q. 30. num. 50. verſ. limita hanc, & n. 53. & 54. quem refert Caball. d. caſ. 8. nu. 31. 32. & 41.* quo caſu reiteratur eadem pœna, ut *poſt Vinc. de Franch. deciſ. 140. n. 8. & ſeq. p. 1. ſcripſit Caball. ut ſupra num. 49.*

SUMMARIUM.

1 *Identitas pecuniæ probatur conjecturis.*
2 *Inter conjecturas illa eſt præcipua, quæ colligitur ex brevitate temporis.*
3 *Præſumitur facta ſolutio de eadem pecunia, quando modicum interceſſit intervallum, & num. 5. & ſeq.*
4 *Identitas facilè præſumitur.*
7 *Cenſetur probata identitas rei, probata aliqua qualitate, quæ concordet, vel quando in contractu exprimitur eadem cauſa.*
8 *Quando præſumatur identitas pecuniæ.*
9 *Quando impenſa præſumatur facta de pecunia mutuata.*
10 *An identitas bonorum probari poſſit conjecturis.*

CAPUT LIII.

An identitas pecuniæ probetur conjecturis.

1 RESp. affirmativè *Afflict. dec. 23. n. 3. Cephal. conſ. 170. n. 25. & 26. lib. 2. & alii apud Surd. dec. 55. nu. 12. Grat. diſcep.*
2 *for. c. 955. n. 2. & ſeq.* ubi etiam, quod inter conjecturas illa eſt præcipua, quæ colligitur ex brevitate temporis; præſumitur enim facta ſolutio de eadem pecunia, quando modicum interceſſit intervallum, *arg. l. c. ntinuus, ff. de verb. oblig. leg. ſi ventri, §. fin. ff. de Privil. credit. l. tecta, §. dicebam, ff. ſi cert. pet. l.*
3 *fin. C. de Pignor. Bart. in l. in operis, ff. locat. & in l. Ariſto. n. 5. ff. quæ res pignor. &c. Alex. conſ. 90. n. 8. verſ. nec habent lib. 3. Cravet. conſ. 153. n. 8. Menoch. lib. 6. præſump. 12. num. 5. Ciriac. contr. 219. n. 65. Capyc. dec. 194. n. 15. Surd. d. dec. 55. num. 8. in fin. & deciſ. 105. n. 8. Rot. dec. 114. n. 3. p. 4. to. 2. in Recent.* ubi, quod identi-
4 tas facilè præſumitur.
5 Ex quo infertur, quod ſi quis aliquam pecuniæ ſummam ex venditione cenſus receperit, & deinde eadem die, in eodem loco, & coram ejuſdem teſtibus, & eodem notario fundum emerit, vel redemerit, talis fundus præſumitur emptus, vel redemptus ex eadem pecunia, *Bart. in d. l. Ariſt. n. 5. ff. Quæ res pign. oblig. poſſ. Tiraq. de Retr. lign. §. 2. gl. un. num. 24. Menoch. lib. 3. præſump. 55. n. 8. Mant. de Tacit. lib. 3. tit. 15. n. 50. Ciriac. d. contr. 219. n. 65. Ciarlin. contr. for. lib. 2. c. 196. nu. 19. &*
6 *ſeq. Maſcard. de Probat. vol. 2. concluſ. 924.* ubi, quod duo inſtrumenta eodem die, & hora, coram eiſdem teſtibus, & Notario, facta, præſumuntur correſpectiva, & unum ineſſe alteri quando ſubjecta materia id patitur, *Capyc. d. dec. 194. n. 15.* ubi dicit, quod quando quis aliquid emit, videtur in dubio emiſſe ex illa pecunia, quam conſtat ad eum perveniſſe, *juxta tex. in d. l. fin. C. de Pign.*

Addit *Gratian. diſcep. forenſ. cap. 897. numer. 2. & ſequen.* 7
quod ſtante vicinitate actuum, brevitate temporis identitate cauſæ, & perſonarum, & aliis ſimilibus conjecturis concurrentibus, probatur identitas pecuniæ, etiamſi contractus non fuerint facti eodem loco, & coram eiſdem teſtibus, *Alex. conſ. 84. numer. 4. lib. 7. Cravet. conſ. 198. numer. 2.* ubi, quod cenſetur probata identitas rei, quando conſtat de aliqua qualitate, quæ concordet, vel quando in contractu exprimitur eadem cauſa, licèt ſumma, ſeu quantitas ſit diverſa, ex quo infert *idem Grat. loco cit.* quod ſi pecuniæ ac- 8
ceptæ fuerint ad ſocietatem ad effectum ſolvendi certæ perſonæ, & eadem cauſa contineantur in ſcriptura ſolutionis, præſumitur identitas, & non multiplicatio pecuniarum, non obſtante diverſitate ſummæ, *latè Seraphin. deciſ. 1093. num. 1. & ſeq.*

Infertur 2. quod ſicut hæres pro impenſa facta in funus, 9
præfertur etiam anterioribus creditoribus, ita creditor, qui mutuaverat hæredi pecuniam, præfertur aliis, ſi hærede ſtatim poſt mutuum receptum mortuo, conſtet, impenſas fuiſſe factas, quia ob temporis brevitatem præſumuntur factæ de pecunia mutuata, *Surd. d. dec. 55. n. 9. & 10. poſt Bart. & Caſtr. in l. fin. §. in computatione, C. de Jur. delib. Ang. in l. fin. C. de Pignor. Ripa in l. ſi ventri, §. fin. nu. 10. & ſeq. ff. de Privil. cred. Anch. famil. q. lib. 1. q. 12. num. 11.*

Quæres, an identitas bonorum probari etiam poſſit con- 10
jecturis? Reſq. affirmativè, *Rota dec. 359. n. 45. p. 1. tom. 1. Recen. Dec. conſ. 17. n. 3. lib. 3. Surd. dec. 55. num. 12.*

SUMMARIUM.

1 *Non ſolvente primo emptore pretium tempore convento, venditor poteſt rem alteri vendere: limitatur num. 8.*
2 *Dominium rei venditæ, & traditæ non tranſit in emptorem, niſi per eum ſolutum fuerit pretium.*
3 *Quid ſi primus emptor pretium obtulerit, antequam venditor ſecundo vendiderit.*
4 *Non obſtante reſervatione dominii, periculum rei venditæ ſpectat ad emptorem.*
5 *Quid ſi emptor poſt venditionem rem conduxerit pro certa penſione, donec pretium integrum ſolveret.*
6 *Quid operatur reſervatio dominii.*
7 *Pro rata pretii ſoluti fructus debentur emptori.*
8 *Quando habita fuit fides de pretio non poteſt res alteri vendi, nec contractus reſolvi ob non ſolutum pretium.*
9 *Quid ſi eadem res duobus diſtrahatur diverſis temporibus, vel eodem tempore.*
10 *Quis ſit potior, quando res duobus fuit vendita.*

CAPUT LIV.

An venditor poſſit alii rem vendere citrà pœnam falſi, ſi primus emptor non ſolverit pretium tempore convento.

RESp. affirmativè: tunc enim res habetur pro inempta, 1
& contractus pro infecto, *Qdofred. in l. venditor ex hæreditate, ff. de Hered. vel act. vend. Sali. & cæteri in l. quoties, C. de Rei vend. Alex. & Jaſ. in l. a Divo Pio, §. ſed ſi emptor, ff. de re jud. & alii apud Menoch. de Arb. Jud. caſ. 381. numer. 18. Surd.* 2
deciſ. 344. numer. 15. & 16. nec dominium rei venditæ, & traditæ tranſit in emptorem niſi per eum fuerit ſolutum pretium, etiamſi venditor dominium hujuſmodi ſibi non reſervaverit, *l. quod vendidi, ff. de contrah. emp. §. venditæ,* 3
Inſt. de rer. diviſ. unde pœna falſi vendens rem duobus non punitur, niſi primus ſolverit pretium vel obtulerit venditori, antequam ſecundo vendiderit, *Alex. conſil. 86. numer. 2. lib. 6. & alii apud Honded. conſil. 52. num. 46. lib. 1. Rota deciſ. 281. nu. 21. & ſeq. apud Pacif. de Salu. interd. Man. de Tac.* 4
lib. 3. tit. 15. num. 42. ubi dicit, quod is, qui probat, ſe pretium

tium numeraſſe, potior haberi debet, *Grat.diſcep.for.c.523.*
5 *n.1.& ſeq.* ubi addit, quod non obſtante hujuſmodi reſervatione dominii contractus eſt undequaque perfectus ità ut etiam periculum rei venditæ ſpectet ad emptorem etiam ſi emptor poſt venditionem rem conduxerit pro certa penſio-
6 ne, donec pretium integrum ſolveret: cùm reſervatio dominii nihil aliud operetur niſi ſpecialem quamdam hypothecam, per quam reſervans præfertur cuicumque creditori, *l.ſicut emptio, ff.loc. & cond.Boſſ.de remiſſ.merced. conduct.nu.102. Mant.de Tac.lib.4.tit.24.n.18.Cepoll.cautel.125.n.1.* ubi dicit,
7 quod iſta penſio magis debetur de pretio non ſoluto, quàm priore unde pro rata pretii ſoluti fructus debetur emptori non quidem ratione dominii, ſed ex quadam naturali æquitate, ne venditor lucretur cum jactura emptoris, *Alex.conſ.* 121.*n.1.& 2.lib.4. Tiraq.de Retr.conv.ad fin.tit.num.71. Grat. ubi ſupra, num.30.& 31.*
8 Limita, quando emptori fuit habita fides de pretio, vel aliter ſatisfactum venditori, ut *in d.l.quod vendidi, ubi Bar.& Bald.& d,§.venditæ, ubi Aret.& alii*, tunc enim non poteſt alteri vendi neque contractus reſolvi ob non ſolutum pretium, ſed agitur ad ejuſdem pretii ſeu intereſſe ſolutionem, *Alex.conſ.121.n.2.lib.4. Ruin.conſ.66.n.7.ad med.lib.4. Tiraq. de Retr.conv.ad fin.tit.num.71. quos refert, & ſequitur Grat.d. c.523.num.18.& ſeq.*
9 Notandum eſt etiam, quod ſi duobus eadem res vendatur diverſis temporibus, cuilibet præſumitur vendita inſolidum; ſed ſi eodem tempore facta ſit venditio unicuique pro parte vendita intelligitur, *l.ſi fundus, §.ſi debitor, ff.de Pignor. Mant. de Tacit.lib.3.tit.15.num.38.*
10 Notãdum 2. quod licèt aliàs re duobus vendita potior ſit is, cui prius res tradita eſt, *l.quoties, ubi Bald.C.de rei vendic.* fallit tamen, ſi prius vendita fuerit piæ cauſæ: quia tunc pia cauſa præfertur alteri emptori cui fuit prius tradita; ratio eſt, quia in piam cauſam etiam ex ſolo contractu transfertur dominium ſine traditione, *Bart.in l.ult. C.de Sacroſ.Eccleſ. poſt gloſſ.ibid.in ver.in rem* ubi addit, hoc procedere, etiamſi fuerit alteri Eccleſiæ poſteà vendita, & prius eidem tradita, *Tiraq.de Priv il.piæ cauſ.privil.107.*

SUMMARIUM.

1 *Quando quis teneatur de occiſo, & quando de vulnerato, & num.2. & 3.*
2 *Statur Judicio medicorum, an vulnus fuerit lethale, vel non.*
3 *Et an in hoc ſufficiat dictum unius medici; vel practici periti.*
4 *Quando ſumus in dubio, an vulnus fuerit lethale, vel non, delinquens puniri non poteſt de occiſo, ſed tantùm de vulnerato.*
5 *Quid ſi medici non intervenerunt in curatione vulnerati.*
6 *Quando quis præſumatur deceſſiſſe ex vulnere, & quando non, & num.7.*
8 *Si quis mortifero vulnere percuſſerit, & alius poſteà exanimaverit, prior tenetur tantùm de vulnerato, poſterior de occiſo.*

CAPUT LV.

An percuſſus & mortuus ex temporis intervallo præſumatur mortuus ex vulnere.

1 HÆc quæſtio frequenter in tribunalibus agitatur: nam ſi percuſſus præſumeretur deceſſiſſe ex vulnere, percutiens teneretur de occiſo, *juxta textum in l.ait.lex, 21.ſ. quod ſi mortiferè, & l.ſi ita vulneratus, 52.ff.ad l.Aquil.* ſecus eſſet, ſi alia de cauſa deceſſiſſe præſumatur: tunc enim de vulnerato actio erit, non de occiſo, *l.qui occidit, 30. ſ.fin.ff. eod.titul.*
2 Ad quæſitum ergo reſpondeo, quod aut conſtat, vulnus fuiſſe mortale, ſive ex evidentia facti, ſive ex relatione medicorum, & in tali caſu, ſi ſequatur mors, vulneratus præſumitur deceſſiſſe ex vulnere, & delinquens tenetur pœna ordinaria homicidii per jura ſupra allegata, *Bart.in l.ſi in rixa, 17.n.12.ff.ad l.Corn.de Sicar. Mareſc.var.lib.2.c.128.n.1.* idemque dicendum, ſi vulneratus ſurrexit, & ambulavit, vel quando poſt intervallum deceſſit: quia totum relinquitur judicio medicorum, qui in curatione vulnerati intervenerunt, *Boſſ.in tit.de Homic.n.115.& ſeq.poſt Soc.conſ.178.col.2. verſ.circa primum, Felin.in c.presbyterum, de Homic.*
3 Aut conſtat, vulnus non fuiſſe mortale, & tunc mors præſumitur eveniſſe alia de cauſa, & delinquens non tenetur de occiſo ſed tantùm de vulnere, *d.l.qui occidit, §.fin.* præſertim ſi conſtaret de alio diverſo morbo non derivante ab ipſo vulnere, *Bald.conſ.137.col.2.vol.2. Rim.ſen.conſ.281.nu.5. & 7. Rim.Jun.conſ.121.per tot. Marſ.conſ.7.n.28. Boer.dec.323.*

n.7.& alii, quos latè recenſet Ciriac.contr.394.num.6.cum ſeq. & n.74.uſque ad fin. ubi etiam dicit, quod de conſuetudine in hoc ſtatur dicto etiam unius medici, vel practici Periti; quamvis contrarium ſentiat, *Alex.conſ.148.lib.2. Mareſc.var.lib.2. c.128.n.3.& 4.* ubi dicit, quod durante vulnere, licèt vulnerato alia ſupervenerit infirmitas, adhuc mortuus ex illo vulnere præſumitur, quia vulnus ad alia accidentia videtur cauſam præbuiſſe: quod *ſecundùm Mareſc.loco cit.* procederet etiam ſanato vulnere, ubi languor & ſtimulus ejuſdem vulneris vulneratum iterum afflixit: quia prima cauſa ſemper perſeverare, & mortem cauſare videtur, licèt ad tempus vacaverit, *c.ad audientiam, c.presbyterum, & c. de cætero, de Homic.* dummodò id imperitiæ, vel negligentiæ medicantium, vel incuriæ, ſeu culpæ ipſius vulnerati attribui non poſſit, *l.qui occidit §.ult.ff.ad l.Aquil. c.tua nos, & c.exhibita, de Homic.*

Idem dicendum, quando ſumus in dubio, an vulnus fue- 4
rit lethale, vel non lethale quia neque in tali caſu delinquens puniri poteſt de occiſo, ſed tantùm de vulnerato, *leg. item mela, §.Celſus, & l.huic ſcripturæ, junctagl.in ver.mortiferè ff.ad l.Aquil.gloſſ.in d.l.ſi ita vulneratus, verſ.teneri ff.eod.titul. Boſſ.d.tit.de Homicid.n.115.& ſeq.* ubi addit, quod ſi medici 5
intervenerunt in curatione vulnerati, adhuc pro percuſſore judicandum erit quod præcipuè procederet ſtante diuturnitate temporis putà ſi quis poſt octo menſes moriatur: tunc 6
enim non præſumitur quis deceſſiſſe ex vulnere, *ut probat textus in cap. extr. de Cleric. percuſſ. Bart.in l.ſi in rixa, n.12. ff.ad l.Corn.de Sicar. Mareſc.var.lib.2.cap.128.num.2.* ubi per dictum textus a contrario ſenſu concludit, quod ſi infra octo menſes ſequatur mors, ex vulnere illato præſumitur ſequuta.

Hoc tamen intelligendum eſt quando aliquæ ſuper hoc 7
probationes præceſſerunt, putà ſi adhibiti fuerint periti inter ſe diſcordantes, an vulnus fuerit lethale, nec ne: ſecus eſſet, quando nullæ factæ ſunt probationes, nec a fiſco, nec a Reo: quia tunc nulla concurrente probatione, vel præſumptione, in contrarium ad favorem Rei, vulneratus diceretur deceſſiſſe ex vulnere, *Plaza in Epitom.delict.cap.13.n. 10.Gail.lib.2.obſ.111.n.10.Corn.conſ.194.nu.4.lib.2. quos refert, & ſequitur Ciriac.contr.394.n.39.& ſeq.*

Notandum tamen eſt, quod ſi alius mortifero vulne- 8
re percuſſerit, alius poſteà exanimaverit, prior non teneretur de occiſo, ſed de vulnerato, quia ex alio vulnere periit; unde poſterior tenetur de occiſo, *l.item mela, §. Celſus, ff.ad l.Aquil. l.huic ſcripturæ, ff.eod.* idem dicendum, ubi quis cum baculo, vel lapide non mortiferè fuerit vulneratus: quia ſi deinde febre correptus expiraverit, & medici deponant, quod mors ſequuta non eſſet, ſi febris non ſuperveniſſet, vulnerans in tali caſu non teneretur de occiſo, ſed tantùm de vulnere, *Mareſcot.dict.libr.2.variar. cap.128.num.8.& 9.per dict.l.qui occidit, §.1.leg.huic ſcripturæ, & l.ſi ita vulneratus, ff.ad l.Aquil.* quia maleficium ex propoſito diſtinguitur: nec eſt veriſimile, quod percutiens aliquem baculo, voluerit eum occidere, *l.C.ad l.Corn.de Sicar.*

SUMMARIUM.

1 *Per prohibitionem alienationis inducitur fideicommiſſum, quando Teſtator diſponit in alterius utilitatem.*
2 *Quando poſſit hæres alienare non obſtante prohibitione Teſtatoris, & n.3.*
4 *Quid ſi teſtator dixerit, quod bona remaneant ad perpetuam memoriam ipſius Teſtatoris.*
5 *An hæres cogi poſſit ad faciendum monumentum, quod teſtator ſibi conſtrui juſſit.*
6 *An in prohibitione alienationis facta pluribus requiratur cauſa.*
7 *Quid ſi prohibitio alienationis ſine cauſa facta fuerit ad tempus.*
8 *Quando bona perpetuò alienari prohibita poſſint alienari.*

CAPUT LVI.

Quando per prohibitionem alienationis inducatur fideicommiſſum.

REſp. quod per hujuſmodi prohibitionem tunc induci- 1
tur fideicommiſsum, quando teſtator diſponit in alterius utilitatem, & commodum, *l.Quintus, ff.de Ann.legat.* putà ſi alius vocetur in eventum alienationis, vel ſi teſtator dixerit, quod talia bona remaneant in familia, vel ad ſuos poſteros, & deſcendentes perveniant, aliàs fideicommiſsum non

induceretur, *leg. filius fam. miles*, §. *Divi verus*, 2. *ff. de leg.* 1. *leg. pater*, §. *Julius Agrippa*, & *l. Lucius Titius*, *ff. de leg.* 3. *Grat. con.* 21. *in prin. lib.* 2. *Eugen. conſ.* 81. *n.* 49. *Alciat. conſ.* 129. *lib.* 9. *tom.* 3.
2 & *alii apud Gratian. diſcep. for. cap.* 280. *num.* 1. & *ſeq.* ubi dicit,
3 quod prohibitio ſine aliqua cauſa non tenet; & ideò non obſtante hujuſmodi prohibitione poteſt hæres alienare, etiamſi teſtator in tali caſu alienationem infirmaverit, ſeu nullam eſſe dixerit: cùm talis prohibitio non ſit præceptum, ſed potius conſilium, & hæredis favor, cui poteſt renunciari, *leg. cum pater*, §. *mandato*, *ff. de l.* 2. nec ſatis eſſet ſi in prohibitione alienationis teſtator dixerit, quod bona remaneant ad perpetuam memoriam ipſius teſtatoris, quia, id reſpicit ſolùm favorem ipſius teſtatoris, & ideò alienationem non impedit, *d. l. Quintus*, ubi, quod hæres non cogitur facere momumentum, etiamſi teſtator id juſſerit in teſtamento, & *l. pater*, §. *Julius Agrippa*, *ubi Bart. ff. de l.* 3.
6 Amplia 1. etiamſi prohibitio alienationis eſſet facta pluribus: nam etiam in tali prohibitione requiritur cauſa, qua ceſſante non videtur talis prohibitio facta contemplatione aliorum non alienantium, nec poteſt ſumi conjectura quod adſit reciprocum fideicommiſſum, *gl. in l. filius fam.* 118. §. *Divi*, 2. *in ver. eos*, *verſ. expone caſum*, *ff. de leg.* 1. & *in l. quoties*, 11. *in ver. omnib. C. de fideicom. Alex. in l. qui Romæ*, §. *cohæredes*, *n.* 4. *in ff. de verb. oblig. Gab. con.* 140. *n.* 45. & 46. *li.* 1. *Bero. conſ.* 66. *n.* 2. *lib.* 2. & *q.* 42. *nu.* 4. *verſ. Quinimò duo*, *Jaſ. conſ.* 96. *col.* 2. *poſt med. lib.* 4. *Odd. conſ.* 66. *n.* 40. & *conſ.* 67. *n.* 8. *Mant. de conject. ult. vol. lib.* 7. *tit.* 5. *n.* 16. *Surd. deciſ.* 238. *n.* 18. & *alii apud Grat. d. c.* 280. *n.* 15. *ubi de magis communi*.
7 Amplia 2. etiamſi hujuſmodi prohibitio alienationis fuerit ſolùm ad tempus, putà ad decem annos, quia ſicut non valet prohibitio circa res ſine cauſa, ità neque valebit circa tempus, cùm valeat argumentum, non licèt in rebus, ergo neque in tempore, *l. miles*, *ità*, §. *Et quia diximus*, *ff. de Teſtam. milit. Crot. conſ.* 61. *in princ.* & *nu.* 24. *Petr. de fideicom. q.* 1. *nu.* 32. & *alii apud Grat. d. c.* 280. *n.* 34. & *ſeq.*
8 Addit *Ancharan. conſ.* 46. *Tiraq. de Privil. piæ cauſæ privileg.* 148. & *alii apud Genuenſ. in tract. de Eccleſ.* 330. quod bona perpetuò alienari prohibita, poſſunt poſt quartum gradum in Eccleſia alienari favore piæ cauſæ.

SUMMARIUM.

1 *Quando non conſtat de conſuetudine concedentis, nec Regionis, emphyteuſi conceſſa a privato præſumitur perpetua, conceſſa verò ab Eccleſia non intelligitur perpetua, ſed uſque ad tertiam generationem.*
2 *Quid ſi emphyteuſis eſſet inducta ex præſcriptione, putà ſi quis diù rem uti emphyteuticam poſſederit.*
3 *Præſcriptio æquiparatur veritati.*

CAPUT LVII.

Emphyteuſis quando præſumatur perpetua, & quando temporalis.

1 REſpond. quod primò recurrendum eſt ad conſuetudinem concedentis: nam ſi erat ſolitus concedere in tertiam generationem, vel in perpetuum, ſic præſumitur conceſſiſſe, *argum. leg. vel univerſorum*, *ff. de Pign. act.* & ſi de conſuetudine concedentis non appareat, recurrendum eſt ad conſuetudinem Regionis, *arg. l. ſi fundus*, *ff. de evict. l. licèt certis*, *C. de loc. & cond.* ſi verò neque de conſuetudine concedentis, neque Regionis appareat, vel ſi conſuetudo non ſit conſtans, ſed varia, tunc emphyteuſis conceſſa a privato, præſumitur perpetua, quia talis eſt ejus natura, ut in perpetuum porrigatur, *arg. l. obligationum ferè*, §. *placèt*, *ff. de Act. & oblig.* & *eſt communis DD. opinio teſte Clar. in* §. *emphyteuſis*, *queſt.* 28. *in princip.* emphyteuſis verò conceſſa ab Eccleſia non intelligitur perpetua, ſed uſque ad tertiam generationem, *juxta tex. in* §. *emphyteuſim*, *in Auct. de Non alienan. ità Mant. de Tac. lib.* 22. *tit.* 5. *num.* 11. & *ſeq. poſt Rom. in l. etiam filii*, *num.* 14. *ff. ſol. matr. Alex. in l. qui in aliena*, *n.* 14. *de Acq. hæred. Ang. in d.* §. *emphyteuſim*.
2 Et hoc quidem locum habet, etiamſi emphyteuſis ſit inducta ex præſcriptione, veluti ſi quis diù rem aliquam tanquam emphyteuticam poſſedit, & pro ea annuum canonem perſolvit; quia tunc etiam conceſſio facta a privato præſumitur perpetua, quemadmodum conceſſio facta ab Eccleſia intelligi debet uſque ad tertiam generationem, cùm præſcriptio
3 æquiparetur veritati, *Covar. var. reſ. lib.* 3. *c.* 10. *n.* 4. *Ruin. conſ.* 61. *num.* 3. & *conſ.* 63. *numer.* 7. *lib.* 1. & *alii apud Mant. loco cit. numer.* 14. & 16.

SUMMARIUM.

1 *Quando creditor poſſit pecuniam ad cambia, & recambia accipere.*
2 *Ad hunc effectum requiritur probatio in individuo, quod creditor ideò pecuniam ad cambium accepit, quia debitor non ſolvit.*
3 *Creditor volens emere annuum redditum, debet futuram emptionem debitori denunciare.*
4 *Creditor pecuniam accipiens in ſocietatem officii, declarare debet tempore initi contractus, ſe hujuſmodi ſocietatem contrahere ad commodum, & incommodum debitoris.*
5 *An creditor denunciare debeat debitori Notarium, qui inſtrumentum confecit.*

CAPUT LVIII.

An, & quando creditori licitum ſit pecuniam ad cambia, & recambia ſumere ob non ſolutum debitum ſtatuto tempore.

TRes conditiones ad hunc effectum concurrere debent, 1
videlicet, quod creditori data ſit a debitore facultas accipiendi pecuniam ad cambium: ceſſante verò pacto creditor requirere debet ipſum debitorem, ut ſolvat, cum proteſtatione, quod aliàs pecuniam ad cambium accipiet; ſecundò, quod in utroque caſu pecuniæ realiter, & cùm effectu accipiantur in dictam cauſam ad cambium; tertiò, quod creditor poſtquam ita pecunias acceperit, certiorem faciat debitorem, ut poſſit, ſi velit, ab hujuſmodi damno ſe liberare; alioqui deficiente aliquo ex dictis requiſitis debitor non obligatur, etiamſi jam recognoviſſet, & acceptaſſet cambia: quia talis conventio non redditur licita ex conventione partium ſine prædictis requiſitis, nè aperiatur via fraudibus, & uſuris, *Rot. in Romana cambiorum de Grandis* 15. *Maii* 1592. *coram Card. Millino*, & *in alia Romana Vineæ de Brunis* 2. *Decembris ejuſdem anni coram Orano*, *prout refert Jordan. Elucubr. diverſ. lib.* 14. *tit.* 17. *de Prob. n.* 479.
Requiritur autem ad hunc effectum probatio in individuo, 2
quod creditor ideò pecuniam ad cambium accepit, quia debitor non ſolvit, cùm poſſit eſſe, quod ob alias cauſas pecuniam ità acceperit, *Rota in d. Romana cambiorum*, *quæ in impreſſis apud Millinum eſt dec.* 12. unde probari debet, quod ex pecuniis ad cambium acceptis creditor proprium debitum ſolverit, & quod non potuerit illud aliter ſolvere, *Scac. de Camb.* §. 1. *q.* 7. *p.* 2. *ampl.* 8. *n.* 248. ſubdens, *n. ſeq.* quod creditor 3
volens emere annuum reditum, debet futuram emptionem, ſicque exiſtentiam occaſionis debitori denunciare.
Item ſi creditor pecuniam acceperit in ſocietatem officii, 4
declarare debet tempore initi inſtrumenti, ſe hujuſmodi ſocietatem contrahere ad commodum, & incommodum debitoris, nè aliàs ſequuto lucro Societatis creditor diceret, quod illam contraxit ad commodum, & incommodum proprium, *Rot. in Romana ſubhaſtat. bon.* 7. *Junii* 1597. *coram Card. Lancelloto*, *quam refert Scaccia loco cit. num.* 349. & 251. & *ita etiam tenuit Rota coram Card. Millino deciſ.* 293. ubi etiam ad- 5
ditur, quod tenetur creditor debitori denunciare etiam notarium, qui inſtrumentum confecit.

SUMMARIUM.

1 *In ſucceſſionibus attenditur tempus delationis bonorum.*
2 *Quando incapax ad hæreditatem admittatur.*
3 *Media tempora non nocent.*
4 *In bonis acquiſitis per filium ante clericatum Pater habet uſumfructum, etiamſi poſtea efficiatur clericus: limitatur num.* 10.
5 *Et an poſſit filius de hujuſmodi bonis teſtari ad pias cauſas ſine conſenſu Patris.*
6 *An filius famil. de jure civili Patre permittente teſtari poſſit.*
7 *Bona adventitia Clerici habentur pro caſtrenſibus: declaratur num.* 8.
9 *An Patri detur querela inofficioſi adverſus teſtamentum filii clerici.*
Et an Pater poſſit petere legitimam, ibid.
10 *Quid ſi relinquatur filio res, quæ erat litigioſa ante mortem Teſtatoris, & lis finiatur, poſtquam filius effectus eſt clericus.*
11 *Res non habetur pro litigioſa, ſi talis effecta ſit poſt mortem teſtatoris.*

CAPUT LIX.

Quodnam tempus attendatur in ſucceſſionibus.

1 REſp. quod attenditur tempus delationis bonorum, *ut tradunt Doctores in l. ſed conditioni, §. ſolemus, ff. de Hæred. Inſtit.*

2 Ex quo infertur, quod licèt hæres inſtitutus reddatur incapax hæreditatis, tamen ſi reſtitutus fuit ante mortem teſtatoris ad hæreditatem admittitur; cùm ſatis ſit, ſi tempore mortis teſtatoris ſit capax, *ut colligitur ex textu in d. §. ſolemus,*

3 *ubi dicitur*, quod media tempora non nocent.

4 Infertur 2. quod in bonis acquiſitis per filium ante Clericatum Pater habet uſumfructum, etiamſi poſteà efficiatur Clericus: ſufficit enim, quod non fuerit Clericus, quando bona fuerunt delata, *Dec. in cap. in præſentia, nu. 251. & ſeq. de probat. Covar. in cap. quia nos, n. 2. de Teſtam. Pinell. in l. 1. p. 1. n. 43. C. de Bon. matern. Cevall. q. 794. n. 23. & 45. Lup. in Rubr. de Donat. int. vir. & uxor. §. 42. n. 11. & ſeq. & alii apud Grat. diſc.*

5 *for. cap. 464. per tot. & eſt communis opinio*, unde filius non poſſet etiam poſt clericatum de hujuſmodi bonis teſtari etiam ad pias cauſas ſine conſenſu patris, *cap. licèt de ſepult. in 6.* quam-

6 vis de jure civili, nec patre permittente, filiusfamil. teſtari poſſit, *l. tametſi, §. 1. ff. de Donat. cauſ. mort.* nam licèt bona ad-

7 ventitia Clerici habeantur pro caſtrenſibus, & de iis poſſit filius liberè teſtari, *juxta l. ſacroſanctæ, C. de Epiſc. & Cleric.* hoc tamen procedit in acquiſitis poſt Clericatum, non ante, *ut ibidem notant communiter Doctores teſte Grat. d. c. 464. nu. 2.*

8 *& ſeq.* ubi etiam dicit, quod Clericus in his, quæ ad eum pervenerunt poſt Clericatum, liberam habet teſtandi factio-

9 nem, & ejus teſtamentum, valet ità, ut patri non detur querela inofficioſi, quamvis poſſit peti legitima per conductionem ex lege, *vide Surd. conſ. 259. n. 10. lib. 2.*

10 Obſerva tamen, quod ſi relinquatur filio res, quæ erat litigioſa ante mortem teſtatoris, & lis finiatur poſt quam filius effectus eſt clericus, non quæreretur in hujuſmodi re uſusfructus Patri: quia bona litigioſa non ſunt in dominio legatarii, ſed hæredis, qui propterea tenetur ſuis ſumptibus litigare, *Bellaper. in auct. nunc ſi hæres, ad med. verſ. unde dices, C. de Litigioſ. de Leo. in l. cenſemus 4. C. eod. tit. quos refert, et ſequit. Grat.*

11 *loc. cit. n. 29. & ſeq.* ſubdens, quod res non habetur pro litigioſa, ſi talis effecta ſit poſt mortem teſtatoris.

SUMMARIUM.

1 *Inſtitutus in re certa, vel ad tempus, quando remaneat hæres univerſalis purè, & in totum, & n. 11.*

2 *Teſtator non poteſt decedere partim teſtatus, & partim inteſtatus: limitatur n. 10.*

3 *Semel hæres non poteſt amplius directè deſinere eſſe hæres: limitatur n. 10.*

4 *An poſſit hæres inſtitui ex certo tempore.*

5 *Quid ſi quis fuerit inſtitutus ad tempus incertum, & nullus poſt tempus incertum datus ſit hæres.*

6 *Et quid ſi teſtator inſtituit hæredem particularem in re certa, & ſcribit etiam hæredem univerſalem, qui vel repudiat hæreditatem, vel deceſſit vivente teſtatore.*

7 *Uxor inſtituta in uſufructu, quandiu vixerit, & vitam vidualem ſervaverit, hærede univerſali repudiante, vel aliter hærede non exiſtente, fit hæres in totum.*

8 *An uxor hæreditatem ità acquiſitam amitteret per tranſitum ad ſecunda vota.*

9 *Quid ſi uſusfructus relictus ſit conditionaliter, ſi vitam vidualem ſervaverit.*

10 *Milites ex ſpeciali privilegio decedere poſſunt tam reſpectu temporis, quàm bonorum, pro parte teſtati, & pro parte inteſtati.*

An milites poſſint inſtituere hæredes ex die certa, vel ad diem certam. ibid.

12 *Inſtitutus ad annum, poſt annum tenetur reſtituere hæreditatem ſecundo inſtituto.*

13 *Si uxor relicta fuerit uſufructuaria, & hæres inſtitutus poſt mortem uxoris, utraque diſpoſitio ſervari debet.*

14 *An conditio, donec vitam vidualem ſervaverit adjecta uni legato, cenſeatur repetita in ſecundo.*

CAPUT LX.

Quando inſtitutus in re certa, vel ad tempus, fiat hæres univerſalis purè, ac ſimpliciter.

1 INſtitutus in re certa, vel ad tempus, ubi nullus alius datus eſt hæres univerſalis, detracta mentione rei certæ, &

temporis, remanet hæres univerſalis purè, & in totum ac ſi purè inſtitutus fuiſſet: tum quia teſtator non poteſt decedere 2
partim teſtatus, & partim inteſtatus, *l. jus noſtrum, ff. de Reg. Jur.* tum etiam quia ſemel hæres non poteſt amplius directè 3
deſinere eſſe hæres, *l. & ſi ſine dolo, §. ſed quod Papinia. ff. de minor. l. ei, qui ſolvendo, ff. de Hæred. inſt. Surd. conſ. 439. n. 21. vol. 3. Peregr. de fideic. ar. 11. n. 59. 61. & 65. & alii apud Ciriac. controv. for. 550. n. 2. & ſeq. lib. 3.* ubi etiam dicit, quod neque poteſt hæ- 4
res inſtitui ex certo tempore, *ita colligitur ex leg. quoties, 9. §. ſi duo l. hæreditas ex die, 34. l. ex facta, 35. l. ſi quis ita hæres, 74. ff. de Hæred. inſt. §. hæres inſtit. eod. tit. & §. ſed & ſi quis priore, inſtit. Quib. mod. teſtam. infirm.* quod procedit etiam in inſtituto 5
ad tempus incertum & nullus ſit datus hæres, *Bald. in l. hæreditas, 34. ff. de Hæred. inſtit. Alex. conſ. 111. verſ. tertio, vol. 2. Mantic. de conjectur. ult. volun. lib. 4. titul. 5. art. 18. ſub numer. 8. Nat. conſ. 459. num. 11. & alii, quos refert, & ſequitur Ciriac. contr. forenſ. 43. num. 27. & ſeq. & contr. 554.* idemque dicendum eſt, 6
quando teſtator inſtituit hæredem particularem in re certa, & ſcribit etiam hæredem univerſalem, qui vel repudiat hæreditatem, vel deceſſit vivente teſtatore: tunc enim hærede univerſali repudiante, vel decedente, dum adhuc vivit teſtator hæres in re certa fit hæres in ſolidum; nam paria ſunt, nullum hæredem fuiſſe inſtitutum, vel inſtitutum vivo teſtatore deceſſiſſe, vel hæreditatem repudiaſſe, *Bart. & alii in l. quoties, 13. Cod. de Hæred. inſtit. Bald. in l. quoties, 9. ſi duo, in fin. ff. eod. titul. de Hæred inſtit. Dec. in l. fin. num. 23. Cod. de Edict. Div. Adr. toll. Cephal. conſ. 59. num. 14. & ſeq.* Unde in his caſibus hæreditas remanet libera hæredi in re certa vel ex certo tempore, aut ad tempus inſtituto, nec eſt reſtituenda conſanguineis teſtatoris venientibus ab inteſtato quia in tali caſu remanet hæres perpetuò non ſolùm nomine, ſed etiam effectu adeò quod poteſt diſponere ad libitum de ipſa hæreditate, *Bald. in d. §. ſi duo, circa fin. verſ. q. in qua habui & c. Aret. in d. §. hæres, n. 5. in fin. verſ. quarto caſu, Peregr. de fideicom. ar. 5. numer. 17. latè Ciriac. d. contr. 43. n. 78. & ſeq. & contr. 44. n. 32. contr. 550. n. 15. Cephal. conſ. 59. n. 39. & ſeq.*

Ex quo infertur, quod uxor inſtituta in uſufructu, quan- 7
diu vixerit, & vitam vidualem ſervaverit, hærede univerſali repudiante, vel aliter hærede non exiſtente fit hæres in totum; quia tanquam inſtituta in uſufructu dicitur inſtituta in re certa, & uti inſtituta, quamdiù vixerit, & vitam vidualem ſervaverit, dicitur inſtituta ad tempus: quo caſu detrahitur mentio rei certæ & temporis, remanetque inſtitutio de uxore in univerſum pura, & ſimplex, *Bald. in l. id quod pauperibus, 24. numer. 27. verſic. ſed ego oſtendo & c. Cod. Epiſcop. & Cler. Alex. conſ. 111. volum. 2. Menoch. libr. 4. præſumpt. 141. numer. 2. & ſeq. Peregr. de fideicommiſſ. ar. 5. num. 17. Cephal. conſil. 59 num. 14. & ſeq. Ciriac. controv. forenſ. 43. n. 24. & ſeq. & contr. 44. num. 60.* ubi addit, quod uxor hæreditatem 8
ita acquiſitam non amitteret, ſi deinde ad ſecunda vota convaluerit: ſecus ſi uſusfructus uxori relictus ſit conditionaliter, ſi vitam vidualem ſervaverit, quia tunc per tran- 9
ſitum ad ſecundas nuptias nedum amittit hæreditatem, ſed etiam tenetur reſtituere fructus in præteritum perceptos, *Ciriac. contr. 44. num. 64. ubi citat Bald. conſil. 267. ſub numer. 3. uſque ad numer. 5. volum. 5. Nat. conſil. 459. num. 15. quibus adde Pariſ. conſil. 97. num. 3. & 6. lib. 2. Duran. de Arte teſtan. titul. delegat. cautel. 39. num. 1. Covar. variar. reſol. lib. 2. cap. 2. num. 5. Bero. conſ. 58. n. 6. lib. 2. Suarez recept. ſentent. ver. uxor. num. 114. Gail. pract. obſervat. 143. num. 5. lib. 2. Burſat. conſil. 245. num. 4. Sim. de Præt. de Interpret. ultim. volunt. lib. 3. dubit. 1. ſolut. 1. numer. 23. Laderch. conſ. 57. num. 3. Caſtill. de Uſufr. c. 8. numer. 43. Odd. conſ. 91. numer. 20. & ſeq. Caball. conſ. 153. per tot. Theſaur. Jun. qq. for. c. 81. num. 3. Gratian. diſcep. for. cap. 822. n. 2. Giovagn. conſ. 26. n. 13. lib. 1. Rota dec. 22. n. 7. & ſeq. par. 6. Recen.* ubi quod Rota ſemper inclinavit in eam ſententiam, ut mulier, cui ſive titulo legati, ſive titulo inſtitutionis fuit relictus uſusfructus, cenſetur ſolummodò legataria: vocatus verò poſt mortem uſufructuariæ habeatur tanquam purè, & liberè, hæres in proprietate.

Obſerva tamen, quod milites ex ſpeciali privilegio dece- 10
dere poſſunt tam reſpectu temporis, quàm bonorum, pro parte teſtati, & pro parte inteſtati; & poſſunt inſtituere hæredes ita, ut deſignant, eſſe hæredes, unde illis licet inſtituere hæredes ex die certa vel ad diem certam, *l. in fraudem, §. miles, l. quærebatur, §. ſi quis a milite, & l. miles ita, ff. de mil. teſtam.*

Obſerva 2. quòd licèt inſtitutus ad diem, vel ex die, ſublato 11
vitio temporis fiat hæres purè ac ſimpliciter, ſervari tamen debet in reliquis mens teſtatoris eo modo, quo poteſt non offendendo regulas juris; ideò ſi per detractionem vitii temporis fieret præjudicium alicui interim honorato, debet provideri ejus indemnitati, & ſervari utraque diſpoſitio, *ut tra-*

dunt communiter Doctores]. Hinc inſtitutus ad annum licèt ſit
12 hæres perpetuò mero jure, poſt annum tamen tenetur reſtituere hæreditatem ſecundo inſtituto; quemadmodum ſi uxor
13 relicta fuerit uſufructuaria, & hæres inſtitutus poſt mortem uxoris, utraque diſpoſitio ſervari debet: inſtitutus enim eſt hæres de præſenti, ſed commodum uſusfructus remanet uxori, donec vivit, *Caſtr.conſ.*241.*n.*4.*&* 5. *et conſ*459.*col.*1.*vol.*2. *Bald.in l.id,quod pauperibus,n.*27.*C.de Epiſc.& cler. Soc.Jun. conſ.*85.*n.*26.*vol.*1. *Nat.conſ.*570.*per tot. Peregr. de fideic.art.*5. *n.*17.*& ſeq.Surd.conſ.*439.*n.*17.*& ſeq. Gomeſ.var.reſ.tom.*1.*c.*2. *n.*8.*& ſeq. Mant.de conject.ult.vol.lib.*5.*tit.*5.*art.*7. *Eugen. conſ.* 10.*n.*35.*et ſeq.vol.*1.*Didac.var.lib.*2.*c.*2.*n.*5.*& alii apud Ciriac. d.contr.*550.*n.*57.*& ſeq.lib.*3. *Greg.dec.*102.*per tot.*

14 Quæres, an conditio donec vitam vidualem ſervaverit, adjecta uni legato, cenſeatur repetita in ſecundo? Reſpond. quod ſi hujuſmodi conditio pariformiter convenit utrique legato, ut quia utrumque ſit purum, vel utrumque annuum, tunc cenſetur repetita: ſecus ſi legata ſint difformia, ut quia alterum ſit purum, alterum annuum, *Ciriac.d.contr.*43.*n.*96. *Peregr. de fideic.art.*16.*n.*29.

SUMMARIUM.

1 *Fideicommiſſo gravatus non tenetur reſtituere bona, niſi poſtquam fuerit de melioramentis ſatisfactus.*
2 *Emptor cum pacto de retrovendendo non cogitur retrovendere, niſi ſolutis prius melioramentis per ipſum factis.*
Et an poſſit neceſſarias, & utiles impenſas repetere, ibidem.
13 *Conductor, vel colonus non poteſt expelli a prædio, quod coluit, niſi refectis melioramentis, etiamſi penſionem non ſolverit.*
4 *Emphyteuta expulſus ob canonem non ſolutum, vel ob alium caſum ſua culpa, amittit melioramenta: limitatur n.*5.
6 *Poſſeſſor malæ fidei, ſi in re per ipſum detenta neceſſaria fecerit melioramenta, non tenetur illam reſtituere, niſi refectis melioramentis, vel eorum pretio.*
7 *Melioramenta æſtimanda ſunt tanti, quanti valent tempore, quo res meliorata reſtituitur.*
8 *Melioramenta ſunt reficienda in eo, quod minus eſt.*
9 *Si melioramenta lite pendente facta fuerint, ſolùm neceſſaria debentur: ſi ante litem, etiam utilia.*
10 *An conductor repetere poſſit quicquid in re conducta erogavit.*
11 *An quietantiæ operariorum probent valorem melioramentorum.*
12 *Si melioramenta non fuerint liquidata, data caution procedditur ad ulteriora.*
13 *Melioramenta probari non poſſunt, non conſtito prius de anteriori ſtatu.*
14 *An ex curſu* 30. *annorum præſumantur facta melioramenta conventa.*
Et an actio hujuſmodi ſpatio tanti temporis intelligatur præſcripta, ibid.

CAPUT LXI.

Quodnam tempus attendatur in æſtimandis melioramentis.

1 PErutilis hæc queſtio eſt ad decidendos quamplures caſus, qui ferè quotidiè in tribunalibus ventilantur: nam fideicommiſſum gravatus non tenetur reſtituere bona niſi poſtquam fuerit de melioramentis ſatisfactus, *Guid.Pap. dec.*496. *n.*2.*Surd.de alim.tit.*6.*q.*6.*n.*15. *Peregr.de fideic.art.*50.*n.*5.*in fin. & n.*39. item emptor cum pacto de retrovendendo non cogi-
2 tur retrovendere, niſi ſolutis prius melioramentis per ipſum factis, *Bald.conſ.*303.*in* 2.*dub.lib.*1.*Surd.conſ.*155.*num.*14.*lib.*2.
3 *& alii apud Grat.diſcep.for.c.*193.*n.*7.*& ſeq.* ubi dicit, quod poteſt neceſſarias, & utiles impenſas repetere. Similiter conductor, vel colonus non poteſt expelli a prædio, quod coluit, niſi refectis melioramentis, etiamſi non ſolverit penſionem conventam, *leg.penul.ubi Bart. ff.locat. Tiraq. de retr. conven.*§.7.*gl.*1.*n.*16. *Nig.in tract.de excep.c.*8.§.14.*nu.*9.*& ſeq.* ubi dicit, quod hæc eſt una ex differentiis inter conductorem,
4 vel colonum, & emphyteutam: nam emphyteuta expulſus ob canonem non ſolutum, vel ob alium caſum ſua culpa, amittit melioramenta, non tamen ea amittit conductor, vel colonus, *l.*2.*verſ.nulla ei in poſterum, C.de Jur.emphyt. Bart.in l.penul.n.*5.*ff.locat. Bald.in l.*1.*n.*4.*C.de Jur. Emphyt. Guid.Pap. dec.*169.*n.*1.*in fin. Seraph.dec.*546.*num.*4.*Clar.in* §.*emphyteuſis,*
5 *quæſt.*45. quamvis ſecus eſſet quando emphyteuſis finitur abſque culpa ipſius emphyteutæ, tunc enim melioramenta non amittit, ut notat *Surd.dec.*78.*n.*17.*verſ.nec movet, Seraphin.*
6 *dec.*1496.*n.*1,*Clar,loc.cit.* immò etiam poſſeſſor malæ fidei, ſi in re, quam detinuit, neceſſaria fecerit melioramenta, non tenetur illam reſtituere antequam de hujuſmodi melioramentis, ſeu eorum pretio fuerit ſatisfactus, *Surd. de Alim. tit.*6.*quæſt.*6.*num.*14. *Aret.in ſ.certè,num.*2. *Inſtit.de Rer.diviſ.* quod locum habet in alio quocunque, qui rem a ſe melioratam debet reſtituere, *Nat.conſ.*256.*n.*1. *quem refert,& ſequitur Nig.de Excep.c.*8. §.11.*n.*3.

In his vero, & ſimilibus caſibus melioramenta æſtimanda 7
ſunt tanti, quanti valent tempore, quo res meliorata reſtituitur ſive valor ſit auctus, ſive diminutus *ſecundùm veriorem opinionem, Bart.in l.domos,*61.*ff.de l.*1. *Rota dec.*306.*p.*4.*tom.*2. *Recen.latè Mareſc.var.lib.*2.*cap.*114.*n.*4.*& ſeq.Menoch.de Arbitr.Jud.caſ.*258. *Boſſ.in tract.de Princip.n.*31.*& communem dicit, Theſaur.dec.*251.*n.*2. *Nig.in tract.de Excep.c.*8.§.30.*a n.*12. 8
ubi dicit, quod pretium ejus, quod in re impenſum eſt, tantùm perſolvitur, etiamſi melioramenta pluris, quàm fuerit expenſum, æſtimarentur: melioramenta enim ſunt reficienda in eo, quòd minus eſt, *l.in feudo,*29.*ff.de rei vendit.* unde ſi impenſa eſt x. melioratio xv. ſola decem repetuntur; item ſi x. impenſa, & melioratio v. ſola v. repetuntur, *ut ibidem exemplificat gl.in ver.pretii, Pacif.de Salv.interd.inſp.*2.*c.*2.*numer.*261. *Seraph.dec.*898.*n.*2. ſubdens, *num.*3. quod ſi melioramenta lite pendente facta fuerint, ſolùm neceſſaria, debentur: ſi ante litem, etiam utilia, *Rot.dec.*186.*n.*3.*p.*2. *Diverſ.* ubi quod quando minor, vel Eccleſia reſtituitur in integrum adverſus contractum, tenetur ſolùm reficere melioramenta ſecundùm diſpoſitionem *d.l.in fundo, Alciat.reſponſ.*23.*in fin. tom.*1.*lib.*3. *Mareſcot.var.lib.*2.*cap.*114.*n.*6.*& ſeq.* ubi etiam dicit, quod ſi meliorationes ex tempore eſſent attritæ, & minus valerent, quàm fuerit impenſum, fiet æſtimatio ſecundùm tempus præſens. 9

Notandum tamen eſt, quod quando is, qui melioramenta fecit, non pro ſe impendit, nec ad ſui utilitatem ſed pro Domino, qui fructus percipit, tunc ſolùm fit æſtimatio ejus, quod eſt impenſum tempore meliorationis, nec attenditur incrementum, vel deterioratio in pretiis rerum contingens, *Socin.conſ.*26.*n.*9.*lib.*1. *Mareſcot.d.lib.*2.*c.*114.*n.*9. *ubi dicit, eſſe caſum in l.ſed an ultro,* §.1.*ff.de negot.geſt. & in l.ſi neceſſarias in princ.ff.de Pign.act.& in l.*2.*ſ ſufficit, ff.de Contrar.& util. act. tut.* unde & conductorem repetere poſſe quicquid in re con- 10
ducta erogavit, tradit *Tiraq. de Retr.conv.ſ.*7.*gl.*1.*n.*16. *per textu in leg.penult.ff.locat.* niſi hujuſmodi melioramenta duratura tantum ſint, donec durat conductio, & ſint facta pro uſu ipſius conductoris, putà ſi purgentur foſſata, reficiantur aggeres longo tempore non duraturi, & ſimilia, quia tunc hujuſmodi melioramenta non repetuntur, niſi aliud inter partes fuerit conventum, *Nig.de excep.capitul.*8.§.14.*numer.*38.*ubi citat Jaſ.in leg.*1.*n.*27.*C.de Jur.emphyt. Menoch.conſil.*64.*n.*16.*&* 17. *Caroc. de locat.par.*4. *de Expenſ.n.*48.*&* 51.

Obſerva 2. quod quietantiæ operariorum non probant va- 11
lorem melioramentorum, quia ex affectione, & ex mala negotiatione plus potuit ſolvi, *Rot.d.dec.*306.*p.*4.*tom.*2.*in Recen.* ubi etiam quod ſi melioramenta non fuerint liquidata, data 12
caution procedendum eſt ad ulteriora.

Obſerva 3. quod melioramenta probari non poſſunt 13
non conſtito prius de anteriori ſtatu: quemadmodum de deterioratione conſtare non poteſt, niſi appareat, qualis fuerit ſtatus antiquus, *ut poſt Bart.in l.ſi negotia, ff.de Negot.geſt. dixit Rot.coram Seraph. deciſ.*1453.*num.*5.*& coram Burat.deciſ.*834.*num.*11.

Quæres, an ex curſu 30. annorum præſumantur facta me- 14
lioramenta conventa? Reſp.affirmativè, *Rot.dec.*383.*n.*15.*& ſeq.p.*4.*tom.*2.*Recen.* ubi etiam, quod ſaltem ex tanti temporis ſpatio actio hujuſmodi intelligitur præſcripta.

SUMMARIUM.

1 *Quando actus eſt in totum nullus, ratificatio non retrahitur ad tempus actus geſti ſed ſubſtinetur, ut ex nunc.*
2 *Quid ſi actus non eſt in totum nullus, ſed poteſt aliquo jure valere.*
3 *Per ratificationem inducitur novus contractus.*
4 *Si quis actum a ſe in minori ætate nulliter geſtum, major factus ratificaverit, talis ratificatio non nocet iis, qui medio tempore cum eodem legitimè contraxerunt: declaratur num.*5.
5 *Tacita ratificatio inducta a lege per quinquennii lapſum itâ validat alienationem & contractum minoris, quaſi ab initio factus eſſet cum decreto.*
6 *Homo non poteſt fingere, quod ſit validum id, quod olim nullum erat, ſicut poteſt lex.*
7 *Mortuo vaſallo, qui alienavit ſalvo conſenſu Domini, ſi*

Domi-

Dominus consentiat, talis consensus non præjudicat Agnatis, quibus jus erat quæsitum per mortem alienantis.

8 *Ratificatio non operatur in præjudicium ejus, cui jus est quæsitum ante ratificationem.*

9 *Judicium inchoatum per falsum procuratorem si ratificetur per Dominum, ratihabitio retrotrahitur.*

10 *Conditio potestativa apposita in obligatione, & hypotheca facta per maritum uxori pro restitutione dotis retrotrahitur favore dotis, ad tempus conventionis etiam in præjudicium tertii.*

11 *Propter privilegium dotis judicatur de conditione potestativa sicut de casuali, vel mixta.*

12 *Conditio potestativa regulariter non retrotrahitur ad diem contractus: declaratur n.13.*

14 *Conditio casualis, vel mixta quando retrotrahatur in præjudicium illius qui medio tempore jus acquisivit.*

15 *Disdicta societatis, si fiat a non habente mandatum, societas adhuc durat.*

Quid si disdicta ratificetur a Domino, ibid.

16 *Procurator habens mandatum generale, renuntiare potest societati justa causa subsistente.*

17 *Ratificatio præsumitur ex temporis diuturnitate.*

CAPUT LXII.

Quando ratihabitio retrotrahatur ad tempus actus gesti.

1 COmmunis est distinctio, quod quando actus est in totum nullus ratificatio non retrotrahitur ad tempus actus gesti, cùm non inveniat principium conservabile, sed subsistinetur, ut ex nunc; si verò actus non est in totum nullus, sed
2 potest aliquo jure valere, & tunc ratificatio retrotrahitur ad tempus actus celebrati, & facit retrotracta valere, ut ex tunc, idest a tempore, quo fuerunt facta, *ita Bart. communiter receptus in l. observare, n.4. ff. de off. pro cons. Alex. cons.78. n.24. lib.5.*
3 *Surd. dec.245. n.5. & seq.* ubi etiam dicit quod per ratificationem inducitur novus contractus, *latè Grat. disc. for. c.963. nu.3. & seq. Mant. de Tac. lib.3. tit.15. n.43.*
4 Ex quo infertur, quod si quis actum a se in minori ætate nulliter gestum, major factus ratificaverit, talis ratificatio non nocet iis, qui medio tempore cum eodem legitimè contraxerunt: licèt aliud sit, cùm tractatur de solo ratificantis damno, *Ceph. cons.51. n.44. lib.1. Becc. cons.66. n.25. Cacher. dec.119. n.25.*
5 *& alii apud Surd. dec.245. per tot.* quod quidem procedit in expressa hominis ratificatione; secus in tacita, inducta a lege per quinquennii lapsum: hæc enim ita validat alienationem, & contractus minoris quasi ab initio factus esset cum decreto, *l. fin. §.1. C. si major fact. alien. fact. &c.* ratio est, quia homo non
6 potest fingere, quod sit validum id, quod olim nullum erat sicut potest lex, *leg. si fortè ff. de Castr. pecul. Bart. in l. si is, qui pro emptore, ff. de Usucap. Surd. loc. cit. n.10. & seq.*
7 Idem dicimus in Vasallo alienante salvo consensu Domini; nam si Dominus post mortem Vasalli consentiat, talis consensus non præjudicat Agnatis, quibus jus erat quæsitum per mortem alienantis: talis enim consensus non retrotrahitur, nec valet in præjudicium tertii, sed tantùm sumit vires a tempore ratihabitionis, *Isern. in tit. de Prohib. feud. alen. per Fed. in princ. col.7. Ruin. cons.72. n.8. et seq. vol.3. Nat. cons.504. n.20. Dec. cons.144. col.1. & 2. Paris. cons.14. n.3. vol.1. & alii apud Cacher.*
8 *dec.119. n.26. Affl. dec.335. n.12.* ubi, quod ratificatio non operatur in præjudicium ejus, cui jus est quæsitum ante ratificationem, *latè Tiraq. de Retr. lign. §.1. gl.10. n.69. & seq.*
9 Infertur 2. quod si judicium inchoatum per falsum procuratorem ratificatur per Dominum, ratihabitio retrotrahitur: quia judicium valebat a principio, quoad judicii procuratoris, *ut inquit Alex. d. cons.78. n.24. lib.1. per tex. in l. licet, ff. de Jud.*
10 Addit *Bero cons.46. n.17. lib.1. quem refert Grat. disc. for. c.964. nu.14.* quod conditio potestativa apposita in obligatione, & hypotheca facta per maritum uxori pro restitutione dotis, retrotrahitur favore dotis ad tempus conventionis etiam in præjudicium tertii, cui pendente conditione eadem bona fue-
11 runt obligata; cum propter privilegium dotis judicetur de conditione potestativa, sicut de casuali, vel mixta *l.1. ff. Qui*
12 *pot. in pign. hab.* licet conditio potestativa regulariter non retrotrahatur ad diem contractus *Bart. & alii in l. qui balneum, ff. Qui pot. in pign. hab. Soc. cons.41. n.1. & 22. cum seqq. lib.4. Paris. cons.11. n.69. & seq. lib.1. Gabr. cons.141. nu.8. lib.1. Marcobr.*
13 *cons.31. n.20. Giovagn. lib.1. cons.35. nu.4. & seq.* subdens, hanc conclusionem procedere in conditione potestativa ex parte debitoris tantùm, vel debitoris, & creditoris simul, secus ex parte creditoris tantùm.
14 Notandum tamen est, quod licèt conditio casualis, vel mixta retrotrahatur in contractibus in prejudicium illius, qui medio tempore jus acquisivit, non tamen retrotrahitur in testamentis, & legatis, *l. is, cui, ff. de oblig. & action. l.1. §. servi, ff. Ad Syllan. Giovagn. d. cons.35. n.9. & 10. Cocin. cons.41. n.24. Negus. de Pignor. 1. memb. 5. p. princ. n.19. & seq.*

Infertur 3. quod si disdicta societatis fiat a non habente 15
mandatum, societas adhuc durat, cùm renunciatio societatis fieri nequeat a non habente speciale mandatum, *l. actione, §. renunciare, ff. pro Socin.* & ideò ratificatio Domini non retrotraheretur ad tempus disdictæ societatis cùm in tali casu actus omninò sit nullus sed tantùm valebit ut ex nunc a tempore ratificationis, *latè Honded. cons.38. n.15. & seq lib.1.* ubi 16
etiam dicit, quod procurator habens mandatum generale renunciare potest societati justa causa subsistente, & non aliter: *ita enim intelligendus est textus in d. §. renunciare, ubi dicitur, procuratorem habentem mandatum generale renunciare, posse, ut ibidem declarant Bart. & Bald. juxta terminos l. si hominem ff. mand.*

Quæres, an ratificatio præsumatur ex temporis diuturnita- 17
te? affirmativè respondet *Soc. cons.46. nu.3. lib.3. Dec. cons.297. n.3. & 4. Goza. cons.11. n.16. & alii apud Cephal. cons.286. n.4.*

SUMMARIUM.

1 *Ex causa exhæredationis, vel præteritionis irritum est testamentum quantum ad institutionem non autem quoad legata, vel fideicommissa, & n.2. & 20.*

3 *Per clausulam codicillarem substinetur testamentum nullum in vim codicillorum.*

4 *Filius præteritus, qui testamentum irritavit & ab intestato succedit, censetur rogatus restituere hæreditatem per fideicommissum hæredi scripto.*

5 *Filius in tali casu detrahit tantùm legitimam non autem trebellianicam: declaratur n.6.*

7 *Quando filius scienter fuit præteritus, clausula codicillaris operatur, ut testamentum non obstante prœteritione substineatur.*

8 *An Posthumus ignoranter præteritus ex vi clausulæ codicillaris teneatur restituere hæreditatem hæredi scripto in testamento, & n. seq.*

9 *Censetur testator de futuris liberis cogitasse, quando verba clausulæ codicillaris sunt concepta in futurum tempus.*

10 *Quando clausula codicillaris censeatur concepta per verba futuri temporis, & n.11.*

12 *Clausula codicillaris non operatur, nisi concipiatur per verba futuri temporis.*

13 *Quid si testator post ipsius Posthumi nativitatem tanto tempore supervixisset, ut testamentum mutare potuisset, & non mutavit.*

14 *Donatio per supervenientiam liberorum ipso jure revocatur.*

Quid si natis filiis Donator supervixit, & donationem non revocavit, ibidem.

15 *Clausula codicillaris nihil operatur, quando filius fuit ignoranter præteritus.*

16 *Testator non præsumitur voluisse extraneum hæredem suæ soboli præferre.*

17 *Quid si Posthumus præteritus decederet in pupillari ætate post mortem testatoris.*

18 *Quid si testator ignorabat, filium natum esse, vel esse mortuum.*

19 *Clausula codicillaris potius ponitur de consuetudine Notariorum, quàm quod testator sciat, quid importet.*

20 *Explicatur textus in auct. ex causa C. de liber. præter.*

Quando procedat dispositio d. auct. ex causa, per quam conservantur legata non obstante præteritione, ibidem, & n.21.

21 *Quid si legata sint modica, vel relicta conjuncto vel pro anima, vel exoneratione conscientiæ, & n.23.*

22 *Donatio modicæ rei non irritatur per l. si unquam Cod. de Revoc. donat.*

23 *Quænam censeantur legata magna, vel modica.*

24 *An clausula codicillaris operetur quoad conservationem legatorum.*

25 *Testamëtum, in quo Posthumus est præteritus, substinetur de æquitate prætoria, si Postumus vivo testatore decedat.*

26 *Quid si filius præteritus hæreditatem repudiaverit, ut lapsum esset tempus illam petendi.*

27 *Quando testamentum effectum caducum, vigore clausulæ codicillaris substineatur.*

28 *Legata ad pias causas non deficiunt, quamvis caduca sint.*

29 *An, & quando fideicommissum conditionale transmittatur, & n.30.31.32.33.34.35.36. & 37.*

37 *Testamentum ante mortem testatoris vires non accipit.*

38 *An ſubſtineatur teſtamentum in vim clauſulæ codicillaris, quando eſt facta inſtitutio turpis perſonæ.*
39 *An ſpurius cenſeatur turpis perſona.*
40 *Infamia ab illicito vivendi modo metienda eſt.*

CAPUT LXIII.

An, & quando clauſula codicillaris operetur fideicommiſſum poſthumo ignoranter præterito.

1 PRæmittendum eſt, quod ex cauſa exhæredationis, vel præteritionis irritum eſt teſtamentum quantum ad inſtitutionem, nam legata adhuc debentur, *auct. ex cauſa, ubi gl. & DD. C. de liber. præter. latè Clar. in §. Teſtamentum, q. 46.* & 54. *in princ.* ubi dicit, quod diſpoſitio *dictæ auct. ex cauſa*, non ob-
2 ſtante præteritione, ſubſtinet fideicommiſſa etiam univerſalia.
3 Præmittendum eſt 2. quod per clauſulam codicillarem ſubſtinetur teſtamentum nullum in vim codicillorum; ità, ut filius præteritus, qui teſtamentum irritavit, & ab inteſtato
4 ſuccedit, cenſeatur rogatus reſtituere hæreditatem per fideicommiſſum hæredi ſcripto, *leg. ex ea §. 1. ubi Bartol. & alii, ff. de Teſtam. Mart. de clauſ. p. 3. clauſ. 11. num. 20.* & 44. *Mareſc. var. lib. 2. c. 78. num. 8. latè Theodoſ. Rub. ſingular. tom. 2.*
5 *clauſ. 205. num. 54.* quo caſu filius detrahet tantùm legitimam, non autem trebellianicam, cùm ex dicta clauſula codicillari per fideicommiſſum ſit rogatus reſtituere eamdem hæreditatem purè, non autem ſub conditione, ſeu in diem, *Bartol. conſ. 20. n. 6. lib. 1. Alex. conſ. 142. n. 13. Cravet. conſ. 295. n. 2. Menoch. præſump. 32. n. 2. lib. 4. & alii apud Grat. diſcep. for. cap. 902.*
6 *n. 28.* quod intelligendum eſt, quando hæc clauſula verificatur in tempore præſenti, *ſi non valet &c.* nam tunc ut purè gravatus non detrahit niſi legitimam; ſecus quando verificatur in tempore futuro, *ſi non valebit &c.* tunc enim ut gravatus ſub conditione detrahit duas quartas, *Theodoſ. Rub. loco cit. n. 63. poſt Bald. in l. filium, n 34. verſ. item quæro, quid ſi filius C. fam. erciſc. Alex. conſ. 142. num. 15. lib. 2. Ang. conſ. 99. col. 1. quibus adde Mart. d. clauſ. 11. num. 38.*
7 Hic autem ſermo non eſt de filio ſcienter præterito, putà ſi tempore conditi teſtamenti jam erat natus, vel teſtator ſciebat, uxorem ſuam eſſe prægnantem: hoc enim caſu non videtur dubitandum, quin, clauſula codicillaris ex aperta mente defuncti operetur, ut teſtamentum non obſtante præteritione ſubſtineatur, *ut dicit Clar. in d. §. Teſtamentum, q. 46. Menoch. d. præſump. 32. num. 2.*
8 Dubium igitur eſt an poſthumus ignoranter præteritus ex vi dictæ clauſulæ teneatur hæreditatem reſtituere hæredi ſcripto in teſtamento.

In qua quidem quæſtione affirmativam ſententiam ſequuti ſunt *Paul. de Caſtr. & Salyc. in leg. 1. de Poſthum. hæred. inſtit. Jo: de Imol. in leg. qui filiabus, in princip. ff. de leg. 1. Oldrad. conſil. 149. Spec. in titul. de Inſtr. edit. §. compendioſè numer. 18. verſ. item vide Alex. conſil. 26. num. 5. verſ. vel poteſt reſponderi, & conſil. 37. num. 4. lib. 1.* ubi etiam dicit hanc ſententiam eſſe magis communem: præſertim ſi conſtaret, quod teſtator de futuris filiis explicitè, vel ſaltem in genere cogitaverit, *Alex. in dict. auct. ex cauſa ver. unde num. 14. & in conſ. 123. num. 10. lib. 1. Dec. con. 490 num. 2. Rom. conſ. 172. verſ. Præmiſſis, & ver. nec refragatur, Corn. conſ. 158. num. 36. lib. 2. Soc. ſen. conſil. 93. numer. 26. lib. 4. Ruin. conſ. 19. num. 8. libr. 3. Rol. a Val. conſil. 7. numer. 18. lib. 4. Honded. qui hanc etiam magis communem dicit, in conſ. 74. numer. 18. & ſeq. lib. 1.* ſubdens, quod cenſetur teſtator de futuris liberis cogitaſſe, quando verba clau-
9 ſulæ codicillaris ſunt concepta in futurum tempus, putà ſi dixerit, *ſi teſtamentum non valeret, ſeu valebit jure teſtamenti, valere voluit jure Codicillorum*: idem enim eſt dicere, *ſi non valebit, ac ſi non valeret*; quicquid aliud ſit, quando talis
10 clauſula codicillaris eſſet concepta per verba præſentis temporis, quæ ad futurum minimè trahuntur, *Theodoſ. Rub. d. clauſ. 205. num. 12. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod quando hæc clauſula eſt concepta per verba ſubjunctivi modi, *valeat ſeu valeret*, vel per verbum infinitivi modi, putà, *voluit va-*
11 *lere &c.* cenſetur concepta per verba futuri temporis, *Bart. d. par. 3. clauſ. 11. num. 11. & ſeq. Grat. diſcep. for. cap. 774. nu. 38.* & 39. cùm enim teſtator in tali caſu cogitaverit de ruptura teſtamenti, & proſpexerit contra cauſas rumpentes, videtur implicitè cogitaſſe de poſthumo, qui eſt una de cauſis rumpendi teſtamentum, *ut advertit Bald. in auct. ex cauſa numer. 7. & ſeq. Cod. de liber. præter. Alex. conſil. 123. num. 10.*
12 *lib. 1. Cravet. conſ. 34. per tot.* ſubdens, *num. 24.* quod clauſula codicillaris non operatur niſi concipiatur per verba futuri temporis.
13 Addunt alii, quod clauſula prædicta eò magis fideicommiſſum in favorem hæredis ſcripti operari debet, ſi teſtator poſt ipſius poſthumi nativitatem tanto tempore ſupervixiſſet, ut teſtamentum mutare potuiſſet, & tamen non mutavit: tunc enim præſumitur in eadem voluntate, etiam nato poſthumo, perſeveraſſe, *ita gloſſ. in l. athleta, §. dat remiſſionem, in ver. niſi poſtquam, ff. de excuſ. tut. Alex. d. conſ. 133. nu. 10. verſic. ſaltem ſecundùm eum &c. Paul. de Caſtr. in l. 1. num. 3. C. de Poſthum. hær. inſt. & in conſ. 200. in fin. lib. 1. & conſil. 15. col. 3. ver. Pro confirmatione lib. 2. Rom. conſ. 122. col. 2. Curt. Jun. conſil. 150. num. 12. lib. 2. Corn. conſ. 150. col. 2. lib. 3. Dec. conſ. 490. Pariſ. conſ. 64. n. 9. lib. 1. Cephal. conſ. 138. num. 32. lib. 1. Bero. conſ. 12. num. 7. lib. 2. Rol. a Vall. conſ. 7. num. 30. lib. 4.* quemadmodum li-
14 cèt donatio per ſupervenientiam liberorum regulariter ipſo jure revocetur, *juxta l. ſi unquam C. de Revoc. don.* tamen non cenſeretur revocata, ſi filiis natis Donator ſupervixit, nec donationem revocavit: quia tunc præſumitur, eum a principio donaturum fuiſſe, etiamſi de filiis cogitaſſet, ſecundùm *Bald. in l. 1. n. 18. Cod. de Inoffic. donat. Tiraquell. in l. ſi unquam, in ver. ſuſceperit liberos, num. 211. & ſeq. Honded. d. conſil. 74. num. 33.*

Verior tamen videtur contraria ſententia videlicet quod
15 quando filius fuit ignoranter præteritus, tunc clauſula codicillaris nihil operetur, etiamſi concepta fuerit per verba futuri temporis, vel ſi teſtator nato poſthumo ſupervixerit: videtur enim in tali caſu deficere voluntas teſtatoris, qui non præſumitur voluiſſe extraneum hæredem ſuę ſoboli præferre, *l. cum Avus, ubi Doctores, ff. de Cond. & demonſtr. & ità tenuit Bart. in l. 1. num. 10. ff. de Jur. Cod. cujus ſententiam æquiorem, & magis communem dicit Clar. qui alios refert, in d. §. teſtamentum, q. 46. verſ. & hæc quidem communis opinio, &c. & alii apud Theodoſ. Rub. in ſingular. tom. 2. dicta clauſ. 205. num. 33. Marta dict. part. 3. clauſ. 11. numer. 25. Cevall. in Specul. aur. opin. commun. con. comm. quæſt. 180. lib. 2. reſponſ. 32. num. 21. verſic. ex quibus omnibus liquet, & conſ. 33. num. 2. &* 14. *eod. lib. 2.* ubi addit, quod teſtamentum neque ſubſtineretur ex clauſula codicillari, etiamſi poſthumus præteritus decederet in pupillari ætate poſt mortem teſtatoris, quicquid dicat *Theſaur. deciſ. 141. num. 17.*

Idem dicendum, quando teſtator ignorabat, filium na-
18 tum eſſe, vel putabat, eum eſſe mortuum, cùm in his caſibus militet eadem ratio, *ut d. Clar. in d. §. teſtamentum, verſ. Et hæc quidem &c.*

Et hæc ſententia præcipuè haberet locum, ubi tractaretur de auferendo huic poſthumo ignoranter præterito majorem,
19 vel etiam æqualem partem hæreditatis: cum prædicta clauſula potius ponatur de conſuetudine Notariorum, quàm quod teſtator ſciat, quid importet, *Mart. de clauſ. p. 3. clauſ. 11. num. 3. 34.* & 49. ubi addit, quod hæc clauſula non validat teſtamentum hominis ignari, niſi fuiſſet illi vulgari ſermone expoſita, *Mareſc. d. c. 78. n. 11. Alcia. reg. 1. præſump. 13. n. 1. Clar. in §. teſtamentum verſ. & hæc quidem &c. verſus fin. Bellon. de Poteſt. eor. quæ fiunt incontin. lib. 1. c. 30. num. 6.*

Addit *Giovagnon. dict. reſponſ. 32. circa princip. verſic. Additur, lib. 2. Mart. dict. par. 3. clauſ. 11. num. 37.* quod poſthu-
20 mus hoc caſu ſolùm poſſet detrahere legitimam, ſi teſtamentum ſubſtineretur, ut ſupra diximus; non eſt autem veriſimile, quod pater ſolam legitimam filio relinquere voluerit, & reſiduum extraneo; unde hujuſmodi clauſulæ interpretationem, per quam excluditur filius ab hæreditate Patris, repugnare voto, & officio paterno dicit *Dilect. de Art. teſtan. tit. 3. caut. 16 nu. 4.* ubi etiam obſervat, quod diſpoſitio *d. auct. ex cauſa*, per quam conſervantur legata non obſtante præteritione, locum habet quando præteritio eſt ſcienter facta ſecus ſi ignoranter, *latè Alex. conſ. 41. nu. 6. lib. 1.* ubi dicit, quod *auct. ex cauſa*, non procedit quoad legata ſaltem non pia, quando filius fuit ignoranter præteritus; unde in tali caſu legata non deberi dixit, *Bellon. d. lib. 1. c. 30. n. 3.* quod tamen intelligendum eſt, quando pater magna reliquerit legata; ſecus ſi modica, quæ veriſimiliter fuiſſet relicturus, etiamſi filios haberet, *Alciat. d. præſump. 13. n. 1. Marta loco cit. n. 34. & ſeq. Giovagn. d. reſponſ. 32. n. 21. verſ. item contraria &c.* ubi di-
21 cit, quod conſervantur etiam legata conjuncto facta, vel relicta pro anima, ſive exoneratione conſcientiæ, de quo vide *Bart. conſ. 204. lib. 1.*

Ità etiam donatio modicæ rei non revocatur per *d. l. ſi un-*
22 *quam, latè Alciat. reg. 2. præſump. 13. & ibi Add. lit. B.* ubi arbitrio Judicis remittit, quænam legata magna, vel modica
23 cenſeantur, *Menoch. lib. 4. præſump. 32. nu. 22. & ſeq. Theodoſ. Rub. d. clauſ. 205. n. 50. & ſeq.* ubi dicit, quod ſi legata etiam
24 ad pias cauſas ſunt ità magna, ut excedant dimidiam hæreditatis partem, non conſervantur ex clauſula codicillari poſthumo ignoranter præterito.

Notandum tamen eſt, quod teſtamentum, in quo poſt-
25 humus eſt præteritus: ſubſtinetur de æquitate prætoria; ſi

poſt-

posthumus vivo testatore decedat: quia paria sunt, quod non sit natus, vel non extet tempore mortis testatoris, quo tempore testamentum capit vires, *ut rectè advertit Giovagn. dict.* 26 *respons. 32. num. 2. lib. 2.* subdens *n. 33.* quod subsisteretur etiam hujusmodi testamentum, si filius præteritus hæreditatem repudiaverit, vel lapsum esset tempus illam petendi, *Cephal. cons. 138. num. 33. lib. 1.*

27 Sed quæres, an testamentum effectum caducum per obitum primi hæredis ante testatorem, vigore clausulæ codicillaris substineatur in personam substituti? affirmativè respondet *Bald. cons. 170. lib. 5. Alex. cons. 17. n. 19. lib. 3. Socin. consil. 140. n. 5. lib. 1. Dec. cons. 242. num. 1. & 2. Paris. cons. 60. n. 20. & cons. 62. nu. 20. & cons. 64. num. 13. lib. 2. Marsil. sing. 547. Vincen. Franc. decis. 156. lib. 1. Seraph. decis. 943.* ubi dicit, hoc procedere etiamsi clausula sit concepta per verbum, *valeat*, quod est præsentis temporis, quia cùm sit subjunctivi modi, respicit etiam futurum, ut supra diximus, *latè Maresc. var. lib. 2. cap. 78. num. 4. & seq. ubi alios refert.*

28 Item legata ad pias causas, quamvis caduca sint, non tamen deficere, probat *Paul. de Castr. in l. 1. §. 1. col. 1. C. de Caducitat. tollend. per textum loquentem in libertate, in l. cùm verò, §. si pro non scripto, ff. de fideicom. libert. & ita sentiunt Bald. & alii apud Tiraq. de Privil. piæ caus. privil. 38.*

29 Quæres 2. An & quando mortuo substituto ante eventum conditionis, fideicommissum conditionale ad ejus hæredes transmittatur? Respon. quod regulariter non est locus transmissionis ex regula; quod fideicommissum conditionale non transmittitur etiam ad suos hæredes, *gloss. communiter recepta in l. 1. Cod. de his, qui ante apert. tab. &c. & tradunt omnes in l. hæredes mei, §. cùm ita ff. Ad Senatusc. Trebell. Honded. consil. 70. n. 31. lib. 1. latè Peregr. de fideic. art. 31. n. 6. Gabr. lib. 4. tit. de Hered. instit. concl. 2. n. 1. & 10. Rot. cor. Card. Seraph. dec. 1014. n. 1. & coram Card. Cavaler. dec. 434. n. 1. & est communis opinio.*

30 Hæc tamen conclusio communiter limitatur, si ex conjecturis appareat expressè vel tacitè de contraria testatoris voluntate, quia testator potest facere transmissibile quod alioquin non transmitteretur, *ut d. Bal. in l. si pater n. 19. q. 4. ff. de inst. & substit. quem cæteri communiter sequuntur, latè Gabr. dict. concl. 2. n. 15.* quæ quidem conjecturæ debent esse urgentissimæ, & concludentissimæ, *ut post Bald. in d. l. 1. in fin. C. de His, qui ant. aper. tab. Soc. in d. l. hæredes mei, §. cum ita, n. 11. ff. ad Senatusc. Trebell. Ruin. cons. 181. nu. 3. lib. 3. & alios dixit Rota coram Card. Seraph. d. dec. 1014. n. 1. & coram Card. Cavaler. dec. 434. num. 2.* nec sufficerent conjecturæ extra testamentum sumptę, sed opus est, ut ex testamento ipso legantur, & colligantur, *Ruin. cons. 130. col. 2. & 3. lib. 3. Menoch. cons. 610. n. 14. lib. 6. & alii apud Peregr. d. art. 31. n. 10. Card. Cavaler. d. dec. 434. num. 3. & decis. 461. num. 2.*

31 Conjecturas autem hujusmodi latè enumerat *Gabr. d. tit. de Hered. instit. concl. 2. a n. 21. usque ad nu. 40.* nos autem efficaciores adducemus.

32 Prima igitur est, quando testator in suo testamento rationem habuit conservandæ agnationis: tunc enim quia ita agnatio conservatur per nepotes masculos ex filio præmortuo, sicut per filium vivum, si filius vocatus, & substitutus præcedit gravato, illud jus fideicommissi etiam conditionalis ad ejus filios transmittit, *Cephal. cons. 16. n. 43. lib. 1. Gabr. d. tit. de Hered. instit. concl. 2. n. 23. Maresc. var. lib. 2. cap. 31. nu. 6. & seq. Menoch. cons. 452. num. 57. lib. 5. Jas. cons. 154. lib. 4. & alii apud Honded. cons. 70. num. 38. lib. 1.*

33 Secunda est, quando si non transmitteretur, extraneus præferretur descendentibus testatoris, vel ipsius conjunctis proximioribus, *Cravet. cons. 62. n. 10. Curt Jun. cons. 16. num. 7. Mant. de conject. ult. vol. lib. 11. tit. 20. nu. 20. Maresc. d. lib. 2. c. 31. nu. 10. & seq. Rot. in Ariminen. fideicommissi 26. Martii 1612. coram Greg. XV. tunc Rotæ Auditore, in impressis decis. 551. n. 5. & seq. Gab. d. concl. 2. n. 21. Burat. dec. 568. num. 6. & 9.*

34 Tertia est: quotiescumque fideicommissum conditionale est conjunctum juri accrescendi, putà si Titius, & Cajus filii testatoris sint verbis conjuncti, & in eadem oratione pro æquali portione sint hæredes instituti: nam propter unitatem sermonis quasi in unum corpus redacti sunt, unius etiam personæ potestate funguntur, *ut d. Maresc. var. res. lib. 2. cap. 31. n. 13. Ceph. cons. 16. n. 45. & 46. lib. 1.* ubi similiter exemplificat, quando filii testatoris fuerunt hæredes instituti, ac etiam substituti, *Gab. de hær. inst. concl. 2. n. 14. & 46. Burat. d. dec. 568. n. 12. latè Hond. cons. 70. n. 40. & seq. lib. 1. qui de magis communi testatur*, unde sicut jus accrescendi transmittitur ad hæredes, *l. si ex plurib. ff. de suis, & leg. hær.* ita etiam fideicommissaria substitutio conjuncta cum jure accrescendi debet transmitti: quemadmodum transmittitur etiam Pupillaris, quæ est conjuncta cum ipso jure accrescendi, *l. qui patri, ff. de acq. vel omitt. hæred.*

Antonell. de Tempore.

Quarta est, quando testator substituit superviventes; quia 35 tunc mortuis parentibus nominatis ante illos, quibus facta est substitutio, fit transmissio ad filios, *ita Gab. d. tit. de Hæred. instit. concl. 2. n. 32. ubi citat Cuma. con. 13. & 15. Paris. cons. 50. n. 25. vol. 3. quibus adde Greg. dec. 56. n. 3.*

Plures alias conjecturas recenset *Peregr. de fideic. art. 31. n. 9.* 36 *& seq. Gabr. d. concl. 2. num. 21. & seq. Hond. d. cons. 70. numer. 33. & seq. lib. 1. Crav. cons. 62. n. 8. & seq. Greg. d. dec. 551.* vide tamen *Card. Seraph. dec. 1014. Maresc. var. lib. 2. d. cap. 31. n. 23. Beltram. ad Greg. dec 56.* ubi reprobant nonnullas conjecturas per citatos Doctores allatas.

Quamvis autem fideicommissum conditionale ad hæredes 37 trasmittatur, quando expressè, vel tacitè de Testatoris voluntate constat, ut supra diximus, tamen hoc est intelligendum, ut locum habeat, si post testatoris obitum decesserit ille, qui ad fideicommissum vocatur, *ut præsupponitur in l. 1. §. fin. autem, C. de caduc. toll.* secus si præmortuus fuerit, quia tunc non est locus transmissioni, cùm testamentum ante mortem testatoris vires non accipiat, *leg. 1. ubi gloss. & DD. ff. de Testam. ita declarat Curt Jun. cons. 96. n. 5. Bolognet. in l. cùm filio fam. 261. ff. de leg. 1. Gabr. cons. 6. n. 81. lib. 1. quos refert, & sequitur Maresc. var. lib. 2. c. 31. n. 19. 20. & 21.*

Quæres 3. an substineatur testamentum in vim clausulæ co- 38 dicillaris, quando est facta institutio turpis personæ? negat *Merlin. in combinat. ad decis. Rot. 26. impress. post ejus tr. de legitima, ubi refert, ita resolvisse Rotam in Rom. hæred. 24. Maii 1600. coram Corduba:* quamvis contrarium teneant alii *apud Thesaur. dec. 128. n. 3. vers. contrariam verò sententiam.*

An verò Spurius censeatur turpis persona? Resp. negativè, 39 nisi vitæ etiam turpitudo concurrat: infamia enim non a na- 40 tura, sed ab actionibus, & illicito vivendi modo metienda est, *Merlin. d. tr. de legit. lib. 1. tit. 2. q. 13. n. 22. quæ tamen &c. & loco supra cit. vers. mihi placet, Thesaur. dec. 126. n. 6. & probatur ex c. nunquam de vitiis, c. Apostolica, & c. seq. dist. 56.*

SUMMARIUM.

1 *An validum sit statutum, quod pro delicto filii confiscari possit legitima ei debita in bonis Patris viventis, & num. 5.*
2 *Pater pro filio regulariter non tenetur.*
3 *An valeat statutum, quod villa teneatur pro maleficio commisso in ejus territorio.*
4 *Quando filius ob delictum Patris, quoad bona puniatur.*
6 *Constitutio Sixti IV. locum tantùm habet contra Parentes, qui post condemnationem in potestate retinent filios condemnatos.*
7 *Quomodo æstimari debet legitima, si statutum dicit, quod pro delicto filii possit capi legitima sibi debita in bonis Patris viventis.*
8 *Ex consuetudine Italiæ habetur contumax pro confesso.*
An sententia lata in contumaciam contra filium, præjudicet patri, ibidem.
9 *Statuta quæ sunt contra jus commune, quantum fieri potest, restringenda sunt.*
10 *An Pater stante dicto statuto audiri debeat, si vellet probare innocentiam filii.*
11 *Si statutum obligat Patrem pro filio condemnato usque ad quantitatem legitimæ, tunc inspicitur tempus sententiæ, seu condemnationis.*
12 *An filius, vel Fiscus petere possit augmentum legitimæ super bonis posted per patrem quæsitis.*
13 *Et an Pater bona fisco, aut filio jam in legitimam assignata repetere possit, si ejus facultates post legitimam traditam essent diminutæ.*
14 *Quando statutum obligat Patrem ad solvendam condemnationem filii usque ad legitimam, sequuta condemnatione etiam in contumaciam, Pater cogi potest.*
15 *Legitima fisco non debetur virtute statuti, quando ex condemnato filio extant nepotes.*
Quid si Nepos nondum esset natus, ibid.
Quando Nepos succedat in legitima in tali casu, ibid.
16 *Nepotes ex filio bannito excludunt fiscum ab hæreditate Avi.*
17 *Ex dispositione juris communis non est locus confiscationi, quando extant filii, excepto crimine læsæ majestatis.*
18 *Si ex forma statuti Avus teneretur condemnationem solvere pro Nepote, id non esset intelligendum, quando filius vivit.*
19 *Statutum simpliciter disponens, bona damnatorum pro homicidio confiscari debere, declarandum est secundum terminos legis antiquæ.*
De jure antiquo medietas omnium bonorum Patris reservabatur

batur filiis, quando supererant unus, vel duo; sed si erant tres, vel plures, non erat locus publicationi bonorum, ibid.

20 *Quomodo intelligi debeat statutum mandans, bona alicujus publicari.*

21 *Confiscatio de bonis filii de Jure non comprehendit legitimam, quam Pater vivens filio assignavit.*

22 *An tale statutum locum habeat in filio spurio, vel naturali.*

23 *An decedente Patre ab intestato, vel condito testamento, in quo filium bannitum præterivit, possit fiscus ex persona filii banniti aliquid prætendere in bonis Patris, & num.30.*

24 *Bannum morti comparatur.*

25 *Quid si Pater in suo testamento hæredem instituerit filium, & talis filius vivo Patre in pœnam vitæ, & confiscationis damnatus fuerit.*

26 *Confiscatio non trahitur ad jura futura, sed ad ea tantùm, quæ radicata sunt in persona delinquentis tempore delicti, vel confiscationis.*

27 *Quando filius damnatus est, nepos succedit in locum filii.*

28 *Si filius paternam hæreditatem ante delictum sibi delatam, tempore condemnationis non adiverit, adhuc fiscus excluderetur.*

29 *Jus quærendum non transfertur in fiscum.*

30 *Incapax censetur qui bannitus fuit pro delicto, cui imponitur pœna capitalis, & ex forma statutorum potest impunè offendi.*

31 *Quando quis comparetur deportato, & quando non, & n.34.*

32 *Quando Bannitus possit etiam in bonis a quocumque offendi.*

33 *Extra territorium Bannientis effectus banni non porrigitur.*

34 *Reus Bannitus pro delicto, ex quo pœna capitalis non infertur, non æquiparatur deportato, sed potius relegato, & amittit tantùm jura suæ civitatis, non autem jura communia.*

35 *Si bannitus offendi non posset, licèt in pœnam mortis damnatus sit cum publicatione bonorum, non amitteret jura communia, nec municipalia propriæ civitatis.*

36 *An in confiscatione bonorum filiofam. veniant bona castrensia, profectitia, vel adventitia.*

37 *An pœnæ debeantur ei, qui est Dominus tempore commissi delicti, vel potius ei, qui est Dominus tempore latæ sententiæ.*

CAPUT LXIV.

Quomodo computari, & æstimari debeat legitima, stante statuto, quod pro delicto filii confiscari possit legitima ei debita in bonis Patris viventis, seu quod Pater teneatur solvere condemnationem filii usque ad legitimam.

1 HUjusmodi statutum, quod in multis locis servatur, licèt sit contra jus commune, ex quo pater pro filio non tenetur, *ut constat ex Rubr. & tot.tit. C. Nè fil. pro pat. vel*
2 *Pat. pro fil. &c.* validum tamen esse, tradunt *gl.in Rubr. C. de Decret. Decur. lib.*10. *Bald.in l.*1.*num.6. C. Nè fil. pro Pat. Jas. in auct. novissima, num.*8. *C. de Inof. testam. Duen. reg.*356.*ampl.*2. *Ruin. cons.*8.*n.*1.*et* 2.*lib.*5. *et alii apud Surd. dec.*314.*n.*1.*& apud Caball. res. crim. cas.*250. ubi etiam rationem assignat, ut scilicet Pater timore pœnæ per ipsum solvendæ majorem curam habeat de filio, & *hanc sententiam communem dicit Clar. in Pract. crim. §.fin.q.*86. qui addit, valere etiam statutum, quod
3 villa teneatur pro maleficio commisso in ejus territorio: nec erit novum, quod Pater damnum aliquod sentiat ob filii de-
4 lictum, cùm etiam filius ob delictum Patris quoad bona aliquando puniatur, *ut in l. quisquis, §.*1. *C. ad l. Jul. Majest. & observ. Surd. dec.*147. *num.*4.

5 Idem statuit Sixtus IV. ut inquit *Hond. cons.*95.*n.*1.*lib.*1. sub-
6 dens *n.*84. quod Sixti constitutio locum tantùm habet contra Parentes, qui post condemnationem in potestate retinent filios condemnatos; secus si hujusmodi condemnatos in potestate non retineant.

7 Attendenda verò sunt verba statuti, *ut advertit etiam Merlin. de legitim. lib.*3. *tit.*1. *q.*39. *nu.*6. nam si statutum dicat, quod pro delicto filii possit capi legitima sibi debita in bonis Patris viventis, æstimanda erit legitima habita ratione bonorum, quæ pater possidet tempore delicti a filio commissi, quia tunc incipit obligatio formari contra Patrem, *Bal. in l. lex Cornelia, numer.* 1. *ff. de Vulgar. & pupill. subst. & in leg. quamquam, n.*2. *C. ad l. Falcid.* & in tali casu, si filius in con-
8 tumaciam condemnatus fuerit secundùm consuetudinem Italiæ, quæ habet contumacem pro confesso, talis sententia non præjudicaret Patri; tum quia hujusmodi ficta confessio non egreditur personam contumacis, *l. ejus, qui delatorem, ff.*
9 *de Jur. fisc. & notat Bart. in l. cum filius fam. ubi etiam Alex. n.*6. *ff. de verb. oblig.* tum quia, cùm hujusmodi statutum sit contra jus commune, ut supra diximus, ideò quantum fieri potest, restringendum est, *Caball. loc. cit. n.*3. *Surd. d. dec.*314.*n.*7. unde Pater ex tali statuto solummodo obligatur quando filius per veras probationes fuit convictus, *Roman. cons.*154.*nu.*5. *Mars. cons.*82.*n.*13. *&* 14. *Abb. cons.*66.*n.*1. *&* 2. *lib.*2. *Corn. consil.*143. *lib.*2. *& cons.*211.*n.*6. *&* 7. *lib.*3. *& cons.*281.*n.*7. *lib.*4. *& alii apud Caball. d. cas.*205.*n.*4. *& seq.* ubi, quod si filius comparet, & delictum confitetur, vel aliis probationibus de delicto convincitur, & condemnatur, pater ad solutionem condemnationis cogitur virtute prædicti statuti, etiamsi in eo judicio citatus non fuerit, cùm in hoc casu pater censeatur fidejussor de judicato solvendo pro filio, *ut notat etiam Bart. & Alex. locis cit. & communem dicit Clar. in Pract. crim. §.fin.q.*86. *vers.* 10 *sed quæro*, audiri tamen debet Pater, si vellet probare innocentiam filii, etiam contra ejus confessionem, *Bart. in d.l. cum filius fam. n.*3. *in fin. Caball. loc. cit. num.*8.

Si verò Statutum obligat Patrem pro filio condemnato, 11 usque ad quantitatem legitimæ, tunc inspiciendum est tempus sententiæ, vel condemnationis; quia in tali casu statutum videtur se referre ad illud tempus condemnationis, & ideò si tempore delicti pater habebat quatuor filios, tempore delicti pater habet quinque, legitima erit semis, idest medietas, *juxta auct. novissimam, Cod. de Inoff. Testam.* & è contra si tempore delicti habebat quinque filios, & tempore sententiæ unus jam decesserat, legitima erit tertia pars bonorum, *ita Roman. in l. si filio fam.*2.*q.*6.*num.*35. *ff. sol. matr. Nell. in tract. de Bannit. in* 1.*p. secund. temp. q.*35. *Alber. de Rosat. in tract. de stat. lib.*3.*q.*26. *quos refert, & sequitur Caball. loc. cit. d. cas.*250.*n.*28. *vers. sed Lud. Roman. &c. & n. seq.* ubi etiam dicit, quod non 12 poterit filius, aut fiscus, petere augmentum legitimæ super bonis postea per Patrem quæsitis: quemadmodum nec pater bona fisco, aut filio jam in legitimam assignata repetere pos- 13 set, si ejus facultates post legitimam traditam essent diminutæ, *Bald. in l. quamvis, n.*8. *C. de fideicom. Hond. cons.*74.*nu.*11. *lib.*2. ubi dicit, quod inspicitur in tali casu tempus delicti, aut condemnationis, non mortis Patris.

Observa tamen, quod in hoc secundo casu quando statu- 14 tum obligat Patrem ad solvendam condemnationem filii usque ad ejus legitimam, sequuta condemnatione cogi potest pater ex forma statuti, etiamsi filius condemnatus fuerit in contumaciam, quia in tali casu statutum non delictum, sed condemnationem tantùm videtur respexisse, *Bart. in d.l. cum filius fam. num.*3 *& ibid. Alex. nu.*6. *ff. de Verb. oblig. Clar. d.q.*86. *vers. sed quæro, & alii apud Caball. d. cas.*250. *n.*6.

Observa 2. quod legitima fisco non debetur virtute hujus- 15 modi statuti, quando ex condemnato filio extant nepotes: quia ita statutum minus lædit jus commune, cum legitima nepoti reservatur, *Alex. cons.*75.*n.*9. *lib.*1. *Hond. cons.*74.*n.*26. *& seq. lib.*2. ubi dicit, quod tunc Nepos succedit in legitima post mortem Avi, *Surd. dec.*167.*n.*1. *& seq.* ubi *n.*14. ampliat procedere etiam quando nepos nondum natus esset, sed reperi- 16 retur in utero matris, & *dec.*314.*n.*2. *& seq.* ubi etiam observat quod sicuti Nepotes ex filio bannito excludunt fiscum ab hæreditate Avi, ita excludere eum debent a petitione legitimæ, & *ita tenuit Bal. in l. si qua pœna, in prima lectura, in fin. ff. de his, qui sunt sui, vel alien. jur.* ubi dicit, quod hoc statutum debet intelligi, quando alius non extat, qui rationabiliùs succedat, quàm fiscus, *Alex. cons.*75.*num.*13. *vol.*1. *& alii apud Caball. d. cas.*250. *nu.*23. *& seq.* ubi etiam dicit, quod ex dispositione juris communis non est locus confiscationi, quando extant filii, excepto crimine læsæ majestatis, *juxta auct. bona damnatorum C. de Bon. Proscript.* nisi aliter statutis, aut aliis constitutionibus locorum disponitur, *ut observat Honded. cons.*110.*n.*11. *lib.*1.

Ità etiam, si ex forma statuti Avus teneretur condemna- 18 tionem solvere pro nepote, id non deberet intelligi, quando filius vivit, ex quo magis debetur legitima filio, quàm Nepoti, *Surd. dec.*167.*n.*14. *post Lud. decis. Peruf.*11.*nu.*27. *Marcobrun. cons.*43.*n.*38. *Ruin. cons.*8.*n.*6. *vol.*5.

Observa 3. quod statutum simpliciter disponens, bona 19 damnatorum pro homicidio confiscari debere, nulla de filiis facta mentione, declarandum est secundùm terminos legis antiquæ, ut scilicet filiis legitima, hoc est medietas omnium bonorum Patris reservetur in casu, in quo de jure antiquo reservabatur, quando supererat unus, vel duo, *juxta l.*1. *junctas gl. in ver. portionem, ff. de bon. damnat.* sed quando supersunt tres, vel plures filii ex damnato Patre, sicut de jure antiquo non erat locus publicationi bonorum *l cùm ratio, §. si plures, ff. de Portio. quæ lib. damnat.* etiam quando pater damnatus fuisset ex delicto, ex quo de jure confiscarentur bona, *jux. l.*1. *ff. de Bon. damn. l. fin. Cod. eod. tit.* ità nec vigore statuti erit locus publicationi bonorum, quando tres vel plures supersunt filii, *Boss. in tit. de Bonor. public. n.*10. *Papien. in tit. de form. Inquis. §. ult. n.*2. ubi etiam dicit, quod si filius fuerit damnatus, patri 20

etiam

etiam reſervanda eſt legitima; *immò addit Surd. d. deciſ.167. n.*17. quod ſtatutum mandans, bona alicujus publicari intelligi debet, niſi ex eo filii extent: quia in dubio non cenſetur, cogitatum de filiis.

21 Obſerva 4. quod confiſcatio de bonis filii de jure non comprehenderet legitimam, quam pater vivens filio aſſignavit: quia filius non eſt Dominus legitimæ aſſignatæ, cùm pater poſſit aſſignationem hujuſmodi quandocumque revocare, *ut tradunt Doctores in l. ſi quia pœna ff. de His, qui ſunt ſui, vel alien. jur. Bald. ibid. n.2. lectura*, ubi dicit, quod filius vivo Patre nullum jus habet in legitimam, *Marcobr. conſ.*43. *nu.*14. *& alii apud Surd. dec.*167. *n.*1. & 2.

22 Obſerva 5. quod tale ſtatutum non habet locum in filio ſpurio, nec etiam in filio naturali, *Alex. conſ.*60. *n.*14. *vol.*2. *Ang. de maleſi. in ver. dictum Sempronium, n.*14. *Calcan. conſ.*60. *Paleot. de Not. & ſpur. c.*32. *n.*7. *verſ. ex his, Marſ. in ſing.*139. *& alii apud Hond. conſ.*95. *n.*58. *& ſeq. lib.*1. ubi etiam dicit, quod filio ſpurio, aut naturali non debetur legitima, *l. jubemus, l. legem, l. humanitatis, C. de Natural. liber.*

23 Obſerva 6. quod Bannito condemnato in pœnam vitæ, & confiſcationis bonorum, & decedente deinde Patre ab inteſtato, vel condito teſtamento, in quo filium bannitum præterivit, & alium hæredem inſtituit, non poteſt fiſcus ex perſona filii banniti, aliquid prætendere in bonis Patris, *Bald. id d. l. ſi qua pœna, ff. de His, qui ſunt ſui, vel alien. Jur.* ubi, quod filius in tali caſu reputatur mortuus ante patrem, quia ban-
24 num morti comparatur; quod procedit, etiamſi pater in ſuo
25 teſtamento hæredem inſtituerit filium, & cùm illo teſtamento deceſſerit, quia ſi vivo Patre talis filius in pœnam vitæ, & confiſcationis damnatus fuerit cenſetur ſimiliter mor-
26 tuus ante Patrem, *juxta l. un. §. Et cum triplici, juxcto §. pro ſecundo, Cod. de caduc. toll.* prætereà confiſcatio non trahitur ad jura futura, ſed ad ea tantùm, quæ radicata ſunt in perſona delinquentis tempore ipſius delicti, vel confiſcationis, *ut poſt Nell. de Bannit. in* 1. *p. ſecund. tempor. n.*18. *& alios obſer-*
27 *vat Clar. in d. §. fin. qu.*78. *verſ. ulterius quæro, Alex. conſ.*75. *numer.*9. *&* 12. *lib.*1. ubi dicit, quod cùm filius damnatus eſt, ne-
28 pos ſuccedit in locum filii, *Caball. reſol. crim. caſ.*264. *nu.*1. *& ſeq.* ubi addit, quod ſi filius paternam hæreditatem ante delictum ſibi delatam, tempore condemnationis non adiverit adhuc fiſcus excluderetur: quia jus adeundi, ſeu jus quærendum in fiſcum non transfertur, quicquid contrarium
29 ſentiat, *Clar. d. q.*78. *verſ. ſæpè contingit &c.* ubi dicit jus adeundi, quod tranſire poteſt in hæredes extraneos, tranſire etiam in fiſcum.

30 Et hoc quidem locum habet, data banniti incapacitate, quod ſcilicet non poſſit Patri ex teſtamento, vel ab inteſtato ſuccedere: quia tunc nec fiſcus ex perſona filii admittitur ad hæreditatem Patris, *ut ſentiunt DD. apud Caball. loc. cit.* incapax verò cenſetur is, qui bannitus fuit pro delicto ex quo imponitur pœna capitalis, & ex forma ſtatutorum, quæ communiter ſunt per Italiam poteſt impunè offendi, tunc enim habetur pro hoſte Civitatis, & etiam pro mortuo, &
31 comparatur deportato; nec poteſt acquirere etiam ſecundùm juris communis diſpoſitionem in territorio, à quo eſt bannitus, ſed facit locum cohæredi, vel ſubſtituto ex teſtamento, & proximioribus ab inteſtato, excluſo fiſco, *Alex. conſ.*23. *n.*9. *& ſeq. lib.*1. *Put. dec.*417. *n.*6. *lib.*3. *Rot. dec.*27. *num.*1. *apud Merlin. de legit.* ubi quod condemnatus in pœnam capitis, & confiſcationis omnium bonorum, ex cauſa homicidii, eſt incapax ſucceſſionis etiam reſpectu legitimæ vigore bullarum contra homicidas editarum, *Alcia. conſ.*6. *n.*14. *lib.*2. *tom.*1. ubi dicit, quod talis bannitus etiam in bonis poteſt a
32 quocunque offendi, vel a fiſco ſpoliari, *jux. textum in leg. transfugam ff. de Acquir. rer. dom.* quod etiam procedit in bonis quæſitis per ipſum Bannitum poſt confiſcationem, *Alex. in l.*1. *n.*4. *verſ. ſed ſubſtituendo ſup. dicta, C. de Hæred. inſt. Clar. d. q.*78. *verſ. ulterius quæro, & alii apud Caball. d. caſ.*264. *n.*16.
33 *& ſed. quibus adde Rot. dec.*103. *num.*9. *& ſeq. p.* 6. *Recen.* ubi, quod extra territorium Bannientis effectus banni non porrigitur.

34 Secus eſſet, ſi Reus bannitus fuerit pro alio delicto, ex quo pœna capitalis non infertur: tunc enim non æquiparatur deportato, ſed potius relegato: & propterea amittit tantùm jura ſuæ Civitatis, non autem jura communia; conſequenter eſt incapax quidem ſucceſſionis vigore ſtatutorum bannientium delatæ, non autem ſucceſſionis, quæ de jure communi defertur, *Menoch. lib.*5. *præſump.*45. *num.*5. *& ſeq. Curt. Jun. conſ.*182. *n.*8. *Farin. in Pract. crim. tit. de variar. & diverſ. quæſt. q.*102. *n.*90. *& ſeq. & alii quos refert, & ſequitur Caball. d. caſ.*264. *n.*27. *& ſeq.* ſubdens *n.*32. quod ſi Bannitus offendi non
35 poſſet, licèt in pœnam mortis damnatus eſſet etiam cum publicatione bonorum, nec jura communia, nec municipalia propriè Civitatis amitteret, & ideò capax eſſet cujuſcumque hæreditatis ſibi delatæ tam de jure communi, quàm ex ſtatuto Civitatis, *ut tradit Alexan. & alii in d. l.*1. *Cod. de hæred. inſtit.*

Quæres, an in confiſcatione bonorum filiofam. veniant 36
bona caſtrenſia ipſius filii? Reſp. negativè, ſed in his pater præfertur fiſco *l. ſi filius, C. de Bon. proſcript.* ubi peculium caſtrenſe filii deportati non debetur fiſco, ſed Patri: quod eò magis procedit in bonis profectitiis & adventitiis, ſive in hujuſmodi adventitiis pater habeat uſumfructum, ſive non quia filiis interdicta eſt omnis alienatio ſine patris conſenſu, *l. cùm non ſolùm, §. filius, C. de Bon. quæ liber.* ergo delinquendo non alienabunt, ſed apud Patrem manebunt, *ut rectè infert Bart. in l. ſi finita, §. ſi de vectigalibus, n.*12. *ff. de Damn. inf. Curt. ſen. conſ.*59. *n.*12. *Siman. de Hæret. c.*9. *n.*14. *Pariſ. conſ.*157. *nu.*1. *lib.*4. *Dida. lib.*2. *reſ. c.*8. *poſt num.*7. *et alii apud Clar. qui communem dicit, in Pract. crim. §. fin. qu.*78. *verſ. prætereà quæro, cum verſ. ſeq. & hanc etiam veriorem, & æquiorem dicit Rot. dec.*455. *n.*13. *& ſeq. p.*5. *tom.*2. *Recen.* ubi, quod omnia Patri reſervantur in ſolatium patriæ poteſtatis.

Quæres 2. an pœnæ, ſeu confiſcationes pertineant ad eum, 37
qui erat Dominus juriſdictionis tempore commiſſi delicti, vel potius ad eum, qui Dominus eſt, & exactor tempore condemnationis latæ? Reſp. quod alii tenent, tempus delicti, & non ſententiæ inſpiciendum eſſe, ut ſcilicet pœnæ hujuſmodi ad eum pertineant, cujus erant fructus tempore delicti, licèt poſt tempus ipſius condemnatio ſequuta ſit: quia commiſſo delicto ſtatim quæſitum fuit jus priori Domino, *l. quæcunque actiones, ff. de Action. & obligat. & hæc eſt communis Doctorum opinio teſte Tiraq. de Retr. conv. §.*5. *gl.*4. *n.*21. *& ſeq. ubi citat Cyn. in l. ult. ff. de Juriſd. omn. Jud. Ang. in l. ſi poſſeſſor, §.*1. *ff. de Petit. hæred. Pet. Ancha. & Jo: And. in cap.*1. & 2. *extr. Nè Prælat. vic. ſuas, Alex. conſ.*7. *lib.*3. *Ruin conſ.*193. *lib.*1. contraria tamen ſententia mihi ſemper placuit, videlicet tempus ſententiæ, non autem delicti in hoc eſſe attendendum: nam pœna non eſt, nec dicitur debita jure obligationis, niſi ſequuta ſententia condemnatoria, quia officio Judicis debetur ad publicam vindictam; propterea hypotheca non naſcitur, niſi a die contractæ obligationis per condemnationem, *idem Bart. in l. fin. ff. de Injur. & in l. aufertur, §. fiſcus, ff. de Jur. fiſcal. & in leg. unic. Cod. Pœn. fiſcal. &c. libr.*10. *& eſt communis opinio teſte Peregr. de Jur. fiſc. lib.*5. *tit.*1. *num.*182. unde ante ſententiam pœnę cenſentur veluti fructus pendentes, *ut trad. Bal. Imol. & Aret. apud eundem Peregr. d. tr. lib.*6. *tit.*5. *n.*44. *ubi dicit hanc eſſe veriorem*, & ità ſervatur in Curiis Delphi. *teſte Guid. Pap. deciſ.*535.

SUMMARIUM.

1 *Quando præſumptio uſurarum inducatur ex pacto de retrovendendo, & modicitate pretii, & n.*3.
2 *Modicitas pretii non attenditur ad hunc effectum; niſi ſit ultra dimidiam juſti pretii: limitatur n.*5.
3 *Quid ſi conventio eſt concepta, ut non poſſit venditor redimere, niſi poſt certum tempus.*
4 *Ex pretio injuſto, ſi viliſſimum ſit, annuus cenſus in fraudem uſurarum intelligitur conſtitutus.*
6 *Si in contractu cenſus adjiciatur pactum, quod non poſſit redimi, niſi poſt certum tempus, contractus eſſet uſurarius.*
7 *Quid ſi fiat pactum, quod emptor cenſus poſſit cogere venditorem ad redimendum, & n.*8. *&* 9.
10 *Quando quis ſua ſponte emptor denunciavit, ſe velle cenſum redimere, pretium ab eo etiã invito intrà annũ repeti poteſt.*
11 *Pactum retrovendendi incontinenti appoſitum habetur pro parte pretii, & æſtimationem minuit.*
12 *Quid ſi fiat ex intervallo poſt venditionem.*
13 *In qua parte valorem rei diminuat pactum de redimendo.*
14 *Pretium ſeu valor rei minuitur, ſi prædium eſt ſubjectum ſolutioni alicujus Canonis, vel cenſus, vel ſi venditum fuit ſine cautione de evictione.*
15 *Quid ſi pactum retrovendendi eſt limitatum in damnum venditoris, ut ſcilicet ipſe non poſſit redimere, niſi poſt elapſum certum tempus.*
16 *Pactum de retrovendendo ex longo intervallo adjectum non inducit præſumptionem fraudis.*

CAPUT LXV.

Quando ex pacto de retrovendendo, & modicitate pretii inducatur præſumptio uſurarum.

IN hac quæſtione diſtinguendum eſt: nam aut pactum de 1
retrovendendo fuit purè, & ſimpliciter conceptum, quod

lice-

liceret venditor intra certum tempus, aut quandocumque redimere, & tunc præsumptio usurarum ex prædictis conjecturis non inducitur, nisi concurrat aliud quæsitum videlicet, quod emptor sit solitus fœnerari; in tali enim casu emptor non emptor habuisset animum lucrandi fructus, cùm teneatur quandocunque revendere, *ut d. Aym. cons.*156.*n.*5.*& alii apud Gratian. disc. for. c.*258. *numer.*1.2.*&* 3. *Cevall. in spec. opin. commun. con. commun. q.*224. *vers. sed contrariam &c. Cephal. cons.*289.*n.*37.*lib.*2. ubi etiam dicit, quod modicitas pretii non attenditur ad hunc effectum, nisi sit ultra dimidiam justi pretii, *ut sentit etiam Honded. cons.*31.*n.*69.*lib.*1.*& cons.*33. *n.*61.*& seq. lib.*2. *Rot. coram Martin. Andr. dec.*109.*n.*7. *Cacher. dec.*42.*n.*9. *vers. primam tamen*.

3 Si verò hujusmodi conventio est concepta, ut non possit venditor redimere, nisi post certum tempus; tunc ad hunc effectum sufficit parvitas pretii & pactum de retrovendendo: cùm ex hoc arguatur, voluisse emptorem lucrari fructus medii temporis ità, ut hæc sola conjectura æquivaleat illi, quod emptor sit solitus fœnerari, *cap. ad nostram, de emp. & vendit. Fas. cons.*153. *col.*2. *lib.*4. *Soc. cons.*248. *col.*1. *lib.*2. *Mant. de Tacit. lib.*4. *tit.*31. *n.*33. *in fin. & lib.*8. *tit.*20. *n.*9. *ubi dicit, ita servari in Rota, Mend. dec.*158. *de empt. & vend. & alii apud Grat. ubi supra d. c.*258. *n.*4. *& seq. latè Mascar. de prob. concl.*441. *n.*1. *& seq.*

4 *Mant. d. lib.*8. *tit.*22. ubi addit, quod ex pretio injusto, si vilissimum sit, annuus census in fraudem usurarum intelligitur constitutus, *Hond. cons.*33. *num.*66. *lib* 2.

5 Observa tamen, quod licèt regulariter loquendo modicitas pretii debeat esse ultra dimidiam justi pretii, tamen si adsunt conjecturæ, licèt læsio non sit ultra dimidiam, contractus judicaretur fœneratitius, cùm a jure non sit taxata certa quantitas, *ut d. Affl. dec.*40. *n.*19. *Rot. dec.*344. *n.*6. *& seq. p.*4. *to.*2. *Recent.* & ideò standum est Judicis arbitrio, *c. de causis in fin. ex off. deleg.* unde stantibus conjecturis sufficeret læsio usque ad tertiam partem, *Rot. in Romana Palatii de Incoronatis* 1. *Junii* 1563. *coram Vicecomite, & d. dec.*344. *n.*9. vel etiam usque ad octavam, *secundum Bart. Veron. in tract. de simulat. contract. vers. verum quia in isto libello & c. in* 6. *opin. n.*109. *&* 112. *Affl. loco cit.* immò sufficere alias conjecturas sine modicitate pretii dixit *Rota coram Millin. dec.*29. *num.*15. *Rol. a Vall. cons.*40. *num.*42. *lib.*2.

6 Unde si in contractu census adjiciatur pactum, quod non possit redimi, nisi post certum tempus, contractus esset omninò usurarius, etiamsi aliæ conjecturæ non concurrant; quia per constitutiones Summorum Pontificum ista facultas statim competit venditori; *Covar. var. res. lib.*3. *c.*8. *n.*8. *vers. quaratione, Mant. de Tac. & ambig. conven. lib.*4. *tit.*31. *n.*33. *in fin. vers. sed hæc opinio, & n.*69. *in princ.* ubi dicit, contractum es-

7 se etiam usurarium stante pacto, quod emptor census possit cogere venditorem ad redimendum, & *lib.*8. *tit.*29. *nu.*26. *ad*

8 *fin. vers. sed in sacro, Grat. d. c.*258. *n.*20. *& seq.* subdens *n.*24. pactum, quod sit licita repetitio sortis, vitiari, non autem vitiare contractum.

9 An verò valeat pactum, quòd possit venditor compelli ad redimendum, si fuerit in mora solvendi censum? nonnulli Doctores affirmant, præsertim si cum juramento promiserit solvere tempore constituto, *ità Gabr. cons.*152. *n.*5. *lib.*1. *Mastr. dec.*95. *num.*3. *&* 4. *p.*1. *quos refert Grat. d. c.*258. *nu.*20. *&* 22. alii tamen verius negant, cùm per Constitutionem S. Pii V. reprobentur hujusmodi pacta, præterquam in casu, in quo

10 est facta denunciatio redimendi, *Mantic. d. lib.*8. *tit.*22. *n.*25. ubi dicit, quod quando quis sua sponte emptori denunciavit, se velle censum redimere, tunc post factam denunciationem, intra annum ab eo etiam invito pretium repeti potest.

11 Observa 2. quod licèt pactum retrovendendi incontinenti appositum habeatur pro parte pretii, & æstimationem mi-

12 nuat: secus tamen esset, si fiat ex intervallo post venditionem ex mera liberalitate emptoris: tunc enim dici non posset res minus vendita, *Ruin. cons.*66. *n.*9. *lib.*4. *Soc. cons.*288. *in fin. lib.*2. *Rolan. cons.*96. *n.*41. *lib.*2. *Cephal. cons.*370. *num.*95. *lib.*3. *Covar. d. lib.*3. *cap.*10. *num.*1. *& alii apud Gratian. discept. for. cap.*786. *num.*17.

13 Observa 3. quod in constituendo justo pretio habenda est ratio pacti de redimendo, quod minuit valorem rei in tertia, vel quarta parte, si est perpetuum, & liberum ad libitum venditoris: & circa sextam, si est temporale; item si præ-

14 dium est subjectum solutioni alicujus canonis, vel census, vel si venditum fuerit sine cautione de evictione; tunc enim pretium, seu valor rei minuitur, *latè Rot. d. dec.*344. *n.*10. *& seq. p.*4. *tom.*2. *Recen. Hond. d. cons.*33. *num.*63. *lib.*2. Secus esset,

15 quando pactum retrovendendi est limitatum in damnum venditoris, ut scilicet ipse non possit redimere, nisi post elapsum certum tempus: quia tunc pro tempore, quo redimi nequit, pactum hujusmodi nihil minuit de vero valore: nam pro tempore, quo res vendita redimi nequit, nullum potest considerari onus, & consequenter nulla potest fieri diminutio veri valoris, *ut dixit eadem Rota dec.*17. *nu.*4. *& seq. par.*7. *Recen. & coram Burat. decis.*62. *n.*8. *& decis.*471. *num.*3. *latè Ferentill. ad Burat. dec.*761. *num.*12. *& seq.*

Observa 4. quod pactum de retrovendendo ex longo in- 16
tervallo adjectum non inducit præsumptionem fraudis, *Bartol. in l. nemo potest, numer.*11. *& ibi Doctores communiter, ff. de leg.*1. *Tiraquell. de Retract. conven. in præfat. numer.*6. *Cacher. dec.*42. *num.*10.

SUMMARIUM.

1 *Matrimonio cum parva dote, aut sine ulla dote contracto, quarta pars bonorum mariti, si locuples sit, uxori inopi a jure conceditur: declaratur n.*4. *& seq.*
2 *Maritus pauper consequi etiam potest quartam bonorum uxoris divitis.*
3 *Dispositum in uno conjuge habet etiam locum in alio.*
5 *Quando uxor in virilem portionem succedat in bonis viri, & num.*6.
7 *Quid si mulier adhuc ducta non fuerit ad domum viri.*
8 *Non debetur quarta hujusmodi, nisi prius constet de paupertate alterius conjugis, & n.*16.
9 *Quarta hujusmodi datur in subsidium.*
10 *Quid si conjux haberet patrem, aut matrem divitem.*
11 *Et quid si uxor posset consequi quartam in bonis primi viri.*
12 *Et quid si legatum sufficiens ad alimenta ab extraneo relictum fuerit uxori, & num.*21.
13 *Quid si tale legatum relictum fuerit uxori a marito, & n.*15.
14 *Maritus non potest hanc quartam diminuere.*
17 *Quid si uxor ex dote, vel aliis bonis percipere possit redditus sufficientes ad vitæ necessitatem, non tamen ad honorificentiam, quam uxor servabat vivente viro.*
18 *Et quid si uxor transiret ad secundas nuptias.*
19 *Arbitrio Judicis relinquitur, quando uxor censeatur inops.*
20 *Paupertas uxoris ad effectum consequendi hujusmodi quartam, adesse debet tempore, quo moritur maritus: limitatur num.*22.
22 *Quid si uxor casu furtuito absque culpa incontinenti pauper evaderet post obitum viri.*
23 *Mulier impudicè vivens post mortem mariti, amittit quartam.*
24 *Quid si condemnata fuerit de crimine expilatæ hæreditatis viri.*
25 *Et an conjux, qui causam dedit separationi thori, privetur hujusmodi quarta.*
26 *An quarta hujusmodi solvi debeat de bonis restitutioni subjectis.*

CAPUT LXVI.

An, & quando debeatur quarta uxori in bonis viri.

NE uxor in opprobrium prioris matrimonii, ac mariti 1
mendicare cogatur, miserationis gratia a jure eidem uxori, ubi matrimonium contractum fuerit cum parva dote vel sine ulla dote, quarta pars bonorum mariti concessa est, dummodò maritus locuples sit, & uxor laboret inopia, *auct. præterea, ubi DD. Cod. unde vir, & uxor.* §. *quoniam verò, in* 2
Auct. de exhib. reis, ubi etiam, quod maritus pauper consequi potest quartam bonorum uxoris divitis; quia dispositum in uno habet etiam locum in alio conjuge, *Cephal. cons.*244. *n.*10. *lib.*3. *Surd. dec.*61. *n.*11. quod quidem procedit, si tres, 4
vel pauciores extant liberi, sive communis, sive alterius ma- 5
trimonii: nam si plures sint, in virilem portionem succede- 6
ret, ita tamen, ut ejusdem matrimonii liberis proprietatem servet; his verò non extantibus, vel si nullos habuerit, etiam in proprietate succedit, *ut in dict. auct. præterea:* quemadmodum etiam dominium acquirit, quando supersunt tantùm filii primi matrimonii, *Cephal. consil.*671. *num.*31. *Surd. consil.*196. *num.*34. *Gratian. discept. forens. cap.*120. *num.*18. *Fontanell. de Pact. nupt. claus.*5. *glos.*8. *par.*10. *numer.*37. ubi dicit, 7
quod dispositio *d. auct. præterea*, procedit etiam inter sponsos de præsenti, licèt uxor non fuerit ducta ad domum viri.

Ut autem hujusmodi quarta debeatur, constare prius de- 8
bet, quod uxor, vel maritus ita sit pauper, ut aliunde non habeat, unde vivere possit: quia quarta hujusmodi datur in 9
subsidium, *ut tradunt DD. in d. auct. præterea, Honded. consil.*93. *num.*18. *lib.*1. *Surd. dec.*61. *num.*15. *Thesaur. dec.*44. *nu.*3. unde si haberet patrem, aut matrem divitem, excluderetur a quarta, *Honded. qui communem dicit, in dict. cons.*93. *n.*26. *&*

seq.

ſeq. Cephal. d. conſ. 244. n. 20. & ſeq. quemadmodum ſi uxor poſ-
11 ſet conſequi quartam ex bonis primi viri, illam petere nequit in bonis ſecundi, quia tunc non diceretur pauper, *Socin. conſ. 121. n. 30. & ſeq. lib. 4. quem refert, & ſequitur Cephal. d.*
12 *conſ. 244. num. 22. & ſeq.* ita etiam, ſi legatum ſufficiens ad alimenta relinqueretur uxori, quarta hujuſmodi non deberetur, quia non dicitur pauper qui habet actionem ad conſequendum id, ex quo poteſt ſe alere, *Surd. de Alim. tit. 9. q. 35. num. 34. & 35. Bellon. de Poteſtat. eorum, quæ incontinenti fiunt &c. lib. 1. cap. 172.* ubi dicit, quod mulier non poteſt repu-
13 diare legatum, ut ſentiat beneficium *dict. auct. præterea*: quod intelligendum eſt de legato relicto ab extraneo; ſecus ſi relinquatur a marito: quia licèt legatum relictum uxori a marito imputari debeat in hujuſmodi quartam, *ut in d. auct.*
14 *præterea*, tamen id, quod deeſt ad ſupplementum, uxor petere poteſt; non enim licitum eſt marito hanc quartam diminuere, *Socin. conſ. 108. in prin. lib. 1. Bec. conſ. 76. n. 8. Surd. conſ. 81. n. 15. Joſeph. Lud. concl. 35. ampl. 4. Mich. Graſſ. de Succeſſ. ab inteſt. q. 43. & alii apud Gratian. diſcep. for. cap. 120. n. 34.*
15 *& ſeq.* ubi addit, quod confiſcatis bonis viri non cenſetur confiſcata hujuſmodi quarta. Hoc tamen procedit, quando maritus relinqueret uxori legatum ſufficiens ad alimenta; ſecus ſi legatum eſſet ſufficiens, quia tunc uxor non cenſetur pauper, & ideò ceſſaret diſpoſitio *dictæ auct. præterea*, *Riminald. conſ. 114. incip. omiſſis non neceſſariis, quem refert, & ſequitur Cephal. d. conſ. 244. n. 10. & ſeq. & præcipuè nu. 25. & ita ſentire videtur Honded. d. conſ. 93. num. 29. verſus fin.* ubi dicit, quod quarta hujuſmodi non debetur, niſi quando mulier eſt inops, & ſine quarta mendicare cogeretur.
17 Item uxor a prædicta quarta excluderetur, ſi ex dote, vel aliis bonis percipere poſſet redditus ad vitæ neceſſitatem ſufficientes, licèt non ſufficiant ad honorificentiam, quam uxor ſervabat vivente viro, *ut ex §. quoniam verò in Auct. de exhib. reis prob. Surd. dec. 61. n. 9. & ſeq.*
18 An verò ceſſet diſpoſitio *dictæ auct.* quando uxor tranſit ad ſecundas nuptias? Reſpond. negativè, quia omnes pœnæ, quas jus civile inflixit contra mulieres ſecundò nubentes ratione temporis, & feſtinantiæ ſublatæ ſunt de jure canonico, exceptis pœnis in favorem filiorum primi matrimonii introductis, *c. penult. & fin. ubi DD. de ſecund. nupt. latè Fontan. de Pact. nupt. clauſ. 5. gl. 8. p. 11. num. 2. & ſeq. & clauſ. 7. gl. 3. p. 11. num. 78.*
19 In quibus autem caſibus uxor cenſeatur inops, arbitrio Judicis relinquitur, qui conſiderare debet qualitatem perſonæ, *Honded. d. conſ. 93. num. 30. lib. 1. latè Menoch. de Arbitr. Judic. caſ. 65. n. 7. Grat. d. c. 120. n. 2. & ſeq.* ubi quod inſpecta qualitate perſonæ uxor pauper exiſtimatur, quæ nupſit cum dote centum florenorum.
20 Obſerva tamen, quod paupertas uxoris ad effectum conſequendi hujuſmodi quartam, adeſſe debet tempore, quo moritur maritus, *Bellon. loco cit. d c. 172. num. 12. Cephal. dict. conſ. 244. num. 4. lib. 2.* ubi etiam dicit, quod licèt poſteà non egeat, nubendo videlicet alteri diviti non tamen excluderetur a dicta ſucceſſione, quemadmodum è contra ſi uxor eſſet dives tempore mortis mariti, non poſſet quartam petere etiamſi progreſſu temporis in egeſtatem venerit, *Dec. conſ. 24. per tot. Joſeph. Lud. concl. 35. ampliat. 2. & alii apud Grat. diſcep. for. c. 120. n. 59. & ſeq. Fontanell. de Pact. nupt. clauſ. 5. gl. 8. p. 10. num. 14. & ſeq.*
21 Ita etiam, ſi tempore mortis mariti competeret actio uxori ad conſequendum legatum ſufficiens ad alimenta, excluderetur ſimiliter a petitione quartæ; ſecus ſi marito jam mortuo ſupervenerit talis actio, *ut poſt Dec. dicto conſil. 24. tradit Surd. de Alim. titul. 9. q. 35. num. 44. & 45. Cephal. d. conſil. 244. num. 4.*
22 Obſerva 2. quod licèt tempore mortis viri uxor eſſet dives, tamen ſi incontinenti caſu fortuito, putà incendio, ruina, aut alio accidenti abſque culpa pauper fieret, non excluderetur a quarta; quemadmodum è contra excluderetur, ſi incontinenti poſt obitum viri caſu fortuito dives fieret, *Grat. d. c. 120. num. 62. & ſeq. Bellon. dicto lib. 1. cap. 172. numer. 12.*
23 Obſerva 3. quod mulier impudicè vivens poſt mortem mariti, amittit hujuſmodi quartam, *Socin. conſ. 121. nu. 35. vol. 4. Lup. in repet. rubr. de Donat. int. vir. & uxor. §. 67. n. 15. & alii, quos refert, & ſequitur Surd. dec. 61. n. 16. & 18.* ubi etiam dicit, hoc procedere in uxore condemnata de crimine expilatæ hæ-
24 reditatis viri, *Grat. d. c. 120. n. 72. & ſeq.* ubi addit, quod conjux, qui cauſam dedit ſeparationi thori, privatur hujuſmo-
25 di quarta, *Fontanell. d. clauſ. 5. gl. 8. p. 10. n. 38. & p. 11. n. 46. &*
ſeq. ubi quod quarta ſolvenda eſt de bonis mariti, & non de
26 bonis reſtitutioni ſubjectis.

SUMMARIUM.

1 *Bona etiam futura ſub hypotheca comprehenduntur.*
2 *Si jus debitoris obligantis reſolvitur ex cauſa antecedenti neceſſaria, reſolvitur etiam jus tertii, & omnis obligatio medio tempore contracta: declaratur n. 4. & 24.*
3 *Quid ſi jus debitoris reſolvatur ex cauſa voluntaria, & num. 24.*
5 *An emphyteuta ſuper re emphyteutica poſſit ſervitutem imponere, illamque obligare.*
6 *Et an ſervitus, vel obligatio hujuſmodi evaneſcat finita emphyteuſi: & num. 10.*
7 *Et an Domino directo noceat aliqua præſcriptio in ſervitute.*
8 *Et quid in rebus feudalibus.*
9 *Qui non habet dominium liberum, non poteſt illud liberè transferre, ſed cum ſua qualitate temporali.*
10 *Quando res emphyteutica tranſeat ad Dominum cum oneribus per emphyteutam impoſitis, & quando non, & nu. 20. & 23.*
11 *An gravatus poſſit alienare bona fideicommiſſo ſuppoſita.*
12 *Si Donatarius alimenta Donanti negaverit, res donata ad ipſum Donantem revertitur libera ab omni obligatione.*
13 *Quid ſi natis liberis revocatur donatio, vel ob aliam ingratitudinis cauſam.*
14 *Quando donatio ob cauſam ingratitudinis non poſſit revocari.*
15 *Venditore rem vigore pacti redimente, extinguitur omnis hypotheca, & obligatio medio tempore conſtituta ab emptore.*
16 *Quid ſi vicinus, vel conſanguineus ex vi ſtatuti retraheret rem venditam.*
17 *Et quid ſi venditio reſcinditur ad inſtantiam venditoris per enormiſſimam læſionem.*
18 *Et quid ſi donatio reſolvitur ob defectum inſinuationis.*
19 *Bart. in l. ſi res, ff. quib. mod. pign. & c. explicatur, & n 21.*
22 *Nemo tenetur temerè litigare, & malam cauſam tueri.*
24 *Quando reſciſſo contractu remaneat hypotheca medio tempore contracta.*
25 *Quid ſi conventus cauſam non defenderit.*
26 *Et quid ſi venditor hac lege fundum vendiderit, ut ſi alius meliorem conditionem intra certum tempus attulerit, fundus cenſeatur inemptus.*
27 *Quando dominium ipſo jure abſque traditione retrotranſferatur in venditorem.*
Quando pactum legis commiſſoriæ ipſo jure transferat dominium in emptorem & quando non, ibidem.
Pactum addictionis in diem quodnam ſit, & quomodo differat a pacto legis commiſſoriæ, ibid.
28 *Venditio rerum fiſcalium tacitè ſemper intelligitur facta cum pacto addictionis in diem.*
29 *An in redhibitoria durent hypothecæ medio tempore contractæ.*
30 *Pactum reſolutivum an cenſeatur in ſingulis capitulis repetitum.*
31 *Profeſſus religionem incapacem bonorum in communi, ſi auctoritate Apoſtolica transferatur in Religionem capacem, non reintegratur ad bona jam amiſſa per profeſſionem in Religione incapaci.*
32 *An talis Profeſſus recuperet in tali caſu legatum, annuum ſibi antea factum.*

CAPUT LXVII.

An reſoluto contractu reſolvatur etiam jus tertii medio tempore quæſitum.

IN tribunalibus frequenter hęc quæſtio ventilatur: nam ſæpè res venduntur, ſeu alio modo conceduntur; deinde ab emptore, ſeu earumdem rerum poſſeſſore aliis obligantur, ut obſervat etiam *Bart. in l. in diem nu. 2. ff. de Aqua pluv. arc. Ci-* 1
riac. contr. for. 55. n. 11. & ſeq. ubi, quod bona etiam futura ſub hypotheca comprehenduntur, etiamſi generaliter tantum bona debitoris obligentur, *per l. 1. ff. de Pign. l. fin. Cod. quæres pign. oblig. poſſ.*

Quæritur ergo, an revocato contractu, reſolvatur etiam pignus, ſeu jus tertii medio tempore quæſitum.

Et quidem communis eſt concluſio, quod ſi jus debito- 2
ris obligantis reſolvitur ex cauſa antecedenti neceſſaria, tunc reſolvitur etiam jus tertii, & omnis obligatio medio tempore contracta; ſecus ſi ex voluntaria, *l. ſi res, ubi Bart.* 3
& alii ff. quib. mod. pign. vel hypot. ſolv.

Requiritur tamen quod is, qui hypothecavit medio tem- 4
pore,

pore, ſit reus, quando agitur ad reſciſſionem contractus: tunc enim ſolvuntur hypothecæ ab eo contractæ: ſecus ſi ſit actor, *ut ex l.lex vectigali,31.ff.de Pign.l.ſi reſ.3.& leg. ſi debitor,4. ff. quib.mod.pign.vel hyp.ſolv. & aliis juribus prob.Ciriac. d.contr. 55.n.34.& ſeq.poſt Bal.in l.2.n.16.in 13.q. C. de Reſcind. vendit. Neguſ.in tract.de Pign.in 1.mem.5.p.ſub n.43.verſ.nec obſtat.*

5 Ex quo infertur primò, quòd licèt emphyteuta poſſit ſervitutem conſtituere in re emphyteutica, illamque obligare,
6 *l.3.ff.de ſervit.d.l.lex vectigali ff.de Pign.* tamen finita emphyteuſi obligatio hujuſmodi, & ſervitus impoſita evaneſcit, *d. l.lex vectigali,§.item quæſitum,* etiamſi facto, & culpa emphyteutæ finita fuerit emphyteuſis, putà ſi non ſolverit canonem, vel rem emphyteuticam alienaverit ſine licentia, *Bart.in d.l. in diem,n.2.ff.de Aqua pluv.arc. Soc.Jun. conſ.119.nu.17.vol.2. Surd.de Alim.tit.9.q.42.n.19.& 20. Aldovin.conſ.15.ſub n.6. & alii apud Ciriac. d.contr.55.n.28.* & 37. nec nocet Domino di-
7 recto aliqua præſcriptio in ſervitute, *l.cum notiſſimi,* §.*illud, C.*
8 *de Preſcript.30.ann.* quod etiam procedit in rebus feudalibus, *cap.Imperialem,§.calidis,de Prohibition.feud. alienat. & notat Bal.in l.fin.§.ſed quia noſtra,n.7. Cod.commun. de legat.* & ratio
9 eſt, tum quia qui non habet dominium liberum, non poteſt illud liberè transferre, ſed cum ſua qualitate temporali, *ut dicit Bald.ibidem*: tum etiam quia in his caſibus conſideratur etiam neceſſitas inſpecta origine, & contractu præambulo, unde omnia derivantur, *ut poſt Pinell. dicit Surd.loc.cit.tit.9. d.q.42. num.20.*

10 Hoc tamen locum habet, quando res emphyteutica, ſeu feudalis redit ad Dominum jure dominii, videlicet jure prælationis, vel commiſſi; ſecus ſi alio modo, putà ex voluntaria emptione, aut venditione, vel datione in ſolutum, donatione, legato, aut alio titulo eam ab Emphyteuta, vel Vaſallo habuerit: quia tunc remanent onera ſuper eadem re impoſita, *l.ſi debitor, Cod.de Diſtract.pignor.Guid.Pap.deciſ.575. Tiraq.de Retr.lign.§.34.gloſſ.1.n.9.* & 10. ratio differentiæ eſt, quia primo caſu Dominus directus a ſeipſo cauſam habere dicitur, cùm tale jus Domino detur jure dominii; ſecundo caſu cauſam habet ab ipſo emphyteuta, vel Vaſallo, illique ſuccedit, ut quilibet privatus, *Guid.Pap.deciſ.575.Boer.dec.* 181.*Caſſan.in conſuet.Burgund. rubr.3. §.8.n.36. & ſeq. Cacher. dec.156. num.9. & ſeq.*

11 Eadem ratione, licèt gravatus poſſit alienare bona fideicommiſſo ſuppoſita, dum pendet conditio, ea tamen eveniente venditio reſolvitur, *l.fin.§.ſin autem C.comm.de legat.*

12 Infertur 2. quod ſi Donatarius alimenta Donanti negaverit, res donata ad ipſum donantem revertitur libera ab omni obligatione, & hypotheca, ſive in Donatione extet pactum de alendo donantem, ſive non extet; tenetur enim Donatarius circumſcripto etiam pacto alere Donantem, *Bald. in c.1. §.rurſus ſi fidelis,Quib.mod.feud.amit. Tiraq.de Retr.lign.§.34. gloſſ.1.n.10.Surd.d.q.42.n.24.& ſeq.* ubi dicit, quod hæc conditio revocandi donationem in tali caſu videtur ab initio appoſita, & a lege inſerta donationi, tamquam de ejus natura, *Gratian.diſcep.for. c.381.n.20.* & 21.

13 Idem dicendum, quando natis liberis revocatur donatio, vel ob aliam ingratitudinis cauſam: quia tunc etiam reſolvitur hypotheca medio tempore contracta, *latè Merlin. de Pignor.lib.5.q.19.*

14 Notandum tamen eſt, quod ſi res donata ante commiſſam ingratitudinem per donatarium alienata fuerit, non poterit a donatore revocari, *l.his ſolis C.de Revoc. donat.*

15 Infertur 3. quod ſi venditor rem vigore pacti redemit, extinguitur ſimiliter omnis hypotheca, & obligatio medio tempore conſtituta ab emptore, *Bart.communiter receptus in d.l. ſi res,n.1.ff.Quib.mod.pign.2.vel hypot.ſolv.*

16 Idem dicendum, ſi Vicinus, vel conſanguineus ex vi ſtatuti retraheret rem venditam, *Tiraq.de Retr.conven.§.3.gl.1.*
17 *n.10.Ciriac.d.contr.55.n.41.* vel quando reſcinditur ad inſtantiam venditoris ob enormiſſimam læſionem, *jux.l.2.C.de Re-*
18 *ſcind. vend.* vel ubi donatio reſolvitur ob defectum inſinuationis, *jux.l.ſancimus, C. de don.* quia res hujuſmodi vendita, vel donata non erat apud emptorem, vel Donatarium irrevocabiliter, & jure perpetuo, ſed revocabiliter ex diſpoſitione legis; & ideò ex cauſa antecedenti neceſſaria reſolvitur contractus, non voluntaria, *ita Bald.in d.l.2.n.17.Cod.de Reſcind.vend.Ciriac.d.coner.55.n.41.Grat.diſcep.for.c.355.n.12.& ſeq.& alii apud Tiraq.de Retr.conv.§.3.gl.1.n.12.Surd.d.tit.9. q.42.n.18.* & 22. quorum opinio verior eſt, quicquid dicat
19 *Bart.in d.l.ſi res,n.2.& 3. ff.quib.mod.pign.vel hypot.ſolv.* non enim obſtat, quod Donatarius voluntariè omiſerit inſinuationem, & quod emptor in dicto caſu potuerit ſupplere pre-
20 tium, & ita rem non reddere venditori, *jux.tex.in d.l.2.* quia non ideò res voluntariè reſtituitur, ſed ex neceſſitate, jure ita diſponente; quemadmodum licèt eſſet in poteſtate emphyteutæ ſolvere canonem, eo tamen non ſoluto, etiam voluntariè, res emphyteutica, ceſſante fraude, ad Dominum libera ab omni onere obligationis, & ſervitutis revertitur, ut ſuprà diximus & rectè advertunt *Bald.& Tiraq.locis cit.* aſſe-21 rentes opinionem *Bart.* veram eſſe, quando ſine judicio res ſponte redderetur, *per l.ſi debitor in prin. ff. Quib.mod.pign.vel hypoth.ſolv.* quod intelligendum eſt, quando reus ad id cogi non poterat, ſecus ſi cogi poterat, *Pinell.in l.2.p.2.c.3.n.16.C.de Reſcind.vend. Surd.de Alim.tit.9.q.42.n.23. Ciriac. d.contr.5.n.* 35. tum quia talis actus non cenſetur voluntarius, *arg.l.noviſ-*22 *ſimè, ubi idem Bald.ff.quod falſ. tut.auct.* tum etiam quia nemo tenetur temerè litigare, & malam cauſam tueri, *gl.& Bart. in l.Hærenius ff. de evict.* conſtare tamen debet, quod reus potuerit cogi, aliàs non tollitur jus tertii; *latè Surd. de Alim. tit.9.q.42.n.23.& ſeq.*

Dixi, ceſſante fraude, quia ſecus eſſet, ubi conſtaret de 23 fraude, & colluſione, *ut poſt Bald.conſ.371.vol.1.& alios obſervat. Ciriac.d.contr.55.n.39.*

Notandum eſt autem, quod ſi emptor læſus ultra dimi-24 diam, agat ut ſibi reſtituatur pretium exceſſivè erogatum, vel quod venditor recipiat rem ſuam, tunc venditore eligente reſciſſionem contractus, non reſolvitur hypotheca medio tempore contracta ab ipſo emptore quia in tali caſu emptor, qui hypothecavit, eſt actor, & voluntariè reſolvit contractum, *Pinell.in d.l.2.p.2.c.3.num.32.C.de Reſcind.vend. quem refert, & ſequitur Ciriac.d.contr.55.n.44.*

Infertur 4. quod ſi conventus cauſam non defenderit, cùm 25 potuerit ſe defendere, ſententia contra eum lata non nocet tertio: quia tunc dicitur culpa ſua ſuccubuiſſe, & perinde habetur, ac ſi ſponte nullo cogente remiſiſſet, *Bero. conſ.46. n.23.vol.1.Franc.Marc.dec.583.Rim.conſ.205.num.22.vol.2.& alii apud Surd.d.tit.9.q.42.n.32.& ſeq.*

Infertur 5. quod ſi quis hac lege fundum vendiderit, ut ſi 26 alius meliorem conditionem intra certum tempus attulerit, fundus cenſeatur ineptus allata meliori conditione, ſi res interim fuerit ab emptore pignori obligata, ſicut emptio reſolvitur, ita etiam pignoris obligatio tollitur, *l.ſi ex duobus,§.ſed & Marcellus, ff. de in diem addict.latè Mantic.de Tac.& ambig.conven.lib.4.tit.28.per tot.* ubi etiam obſervat, dominium 27 allata meliore conditione ſtante tali pacto (quod dicitur addictio in diem) ipſo jure abſque traditione retrotransferri in venditorem; ſive hujuſmodi pactum conceptum fuerit verbis directis, veluti ſi dictum fuerit, quod ſi intra duos menſes melior ſit allata conditio, res ſit inempta, ſeu transferatur: ſive conceptum fuerit verbis obliquis, vel communibus, vel ambiguis, ſicuti eſt verbum revertatur, redeat, pertineat, & his ſimilia, dummodò tale pactum fuerit incontinenti; quicquid aliud ſit in pacto legis commiſſoriæ, hoc enim ſi verbis obliquis conceptum ſit, impleta conditione, ipſo jure non tranſfert dominium in venditorem, *ut in l.3. C. de Pact.int.empt.&* 28 *vendit.* cujus rei ratio eſt, quia pactum legis commiſſoriæ adjicitur in pœnam, ſi intra certum tempus pretium non ſit ſolutum; & ideò reſtringitur, ut dominium ipſo jure ab emptore in venditorem non transferatur, niſi fuerit conceptum verbis directis; ſed aliud eſt dicendum in pacto addictionis in diem, quia allata meliori conditione contractus ex voluntate contrahentium ità diſſolvitur, ut non videatur fuiſſe celebratus, *Cov.var.reſ.lib.3.c.8.num.1.verſ.Secundò ead.concluſio, Mant.loc.cit.n.15.* ſubdens, *n.46.* quod venditio rerum fiſcalium tacitè ſemper intelligitur facta hoc pacto addictionis in diem.

Infertur 6. quod in redhibitoria durant hypothecæ medio 29 tempore contractæ; *juxta l.ſi debitor,4. in prin.ff. Quib.mod. pign.vel hypoth.ſolv.* quia talis reſolutio dicitur voluntaria, *ut ex d.l.ſi debitor,ff. Quid.mod.pign.vel hyp.ſolv.l.bovem,43.§.pignus,ff.de Ædil.edict.probat.Ciriac.contr.for.55.n.62.*

Quæres, an pactum reſolutivum cenſeatur in ſingulis capi-30 tulis repetitum? Reſp. negativè, quia onus in contractibus non cenſetur repetitum, *l.quicquid adſtringendæ, ff.de verb. oblig.Rot.dec.357.n.5.& 6.p.4.tom.1.Recen.*

Quæres 2. an profeſſus religionem incapacem bonorum in 31 communi, ſi auctoritate Apoſtolica transferatur ad religionem capacem, reintegretur ad bona jam amiſſa per profeſſionem in Religione incapaci, & ab aliis medio tempore acquiſita? Reſp. negativè, quia diſpenſatio Apoſtolica non trahitur retro in tertii præjudicium, *Bal.in auct.ingreſſi nu.22.C.de Sacroſ.Eccl. quem cæteri communiter ſequuntur, Nat.conſ.180.n.4. Fel.in c.inter quatuor n.4.de major.& obed. Caſtr. in l.Gallus,§. Et quid ſi tantùm n.20. Jaſ.nu.71.ff. de lib.& poſth.& alii apud Burat.dec.576.n.1.& ſeq.* recuperat tamen in tali caſu legatum annuum ſibi anteà factum, *ut poſt Sanch.in ſum.tom.2. lib.7.* 32 *c.17.n.28. dixit Rota coram eod. Burat. dec.643.n.19.*

SUM-

SUMMARIUM.

1 *Gravatus fideicommiſſo non tenetur reſtituere mobilia, quæ lapſu temporis præſumuntur conſumpta, nec eorum pretium: limitatur n.4.6. & 13.*
2 *Ad probationem rerum minutarum ſufficit talis qualis probatio arbitrio boni viri, etiam per conjecturas, & per juramentum, & n.3.*
4 *Bona mobilia, quæ ſervando ſervari poſſunt, veniunt ſub generali fideicommiſſo, & de eis tenetur gravatus reddere rationem fideicommiſſario.*
5 *A quo fieri debeat liquidatio hujuſmodi mobilium.*
6 *Si hæres gravatus, requiſitus a fideicommiſſario inventarium non confecit, non admittitur probatio præſumptiva, quod bona mobilia ſint uſu conſumpta.*
7 *Quando detur juramentum in litem.*
8 *Quando hæres gravatus teneatur facere inventarium.*
9 *Et an poſſint res hæreditariæ ad inſtantiam ſubſtituti deſcribi, ſi hæres gravatus a confectione Inventarii fuerit per Teſtatorem exoneratus.*
10 *Et an hujuſmodi deſcriptio faciat fidem.*
11 *Inventarium, ſeu deſcriptio confici debet expenſis hæreditatis gravatæ.*
12 *Inventarium, quod fit per Tutorem, fieri debet expenſis pupilli.*
13 *Tutor in culpa eſt, ſi res tempore perituras non diſtraxit.*
14 *Quid ſi res ſine culpa & dolo hæredis pereat.*
15 *De quo tempore facienda ſit æſtimatio, quando hæres gravatus vult retinere tot bona hæreditaria pro pecuniis per ipſum erogatis in extinctionem æris alieni.*

CAPUT LXVIII.

An fidicommiſſo gravatus teneatur reſtituere mobilia quæ lapſu temporis præſumuntur conſumpta.

1 REſp. quod nec mobilia hujuſmodi, nec eorum pretium tenetur reſtituere; quia ex judicio, & permiſſione Teſtatoris fideicommittentis ſub conditione eorum uſus fuit permiſſus hæredi gravato; ideòque damnum in illis contingens periculo fideicommiſſarii cedit; *l.mulier, §. ſed enim ff. Ad Senatuſ. Trebell. Greg.dec.285.n.3 Ciriac.contr.for.143.numer.12.& 13. lib.1. Peregr.de fideicomm.art.10. num.40.* ubi dicit, quod in iſtis mobilibus ſufficit hæredi probare, quod per curſum tanti temporis veriſimiliter ſint perempta, *juxta doctrinam Bar.in l.quod ad præſens, n.3. C.de Murilegul. lib.11. & ibi Alex. lit.B.* ubi, quod ad probationem rerum minutarum ſufficit etiam qualis probatio arbitrio boni viri, & per
3 conjecturas, *idem Alex.conſ.45.n.3.lib.1.* ubi addit, quod hujuſmodi rerum conſumptio probari poteſt etiam per juramentum, *Grat.diſc.for. c.215.n.17.& ſeq.*
4 Limita in bonis mobilibus, quæ ſervando ſervari poſſunt: hæc enim veniunt ſub generali fideicommiſſo, & de ejus tenetur gravatus reddere rationem fideicommiſſario, *ut poſt Soc.Jun.conſ.130.n.15.in fin.& num ſeq. lib.1. Mant. de conject. ult.vol.lib.2.tit.6.num.1. dixit Greg.d.deciſ.285.numer.1.& ſeq.*
5 ſubdens, quod liquidatio hujuſmodi mobilium tam quoad ſubſtantiam, quàm quoad valorem, eſt facienda a fideicommiſſario: & de pecuniis exiſtentibus tempore mortis teſtatoris, quatenus ſuperent indigentiam hæredis, tradit *Peregr. de fideicomm.art.10.n.34.* ubi, quod pecuniæ uſus videtur conceſſus, qui ſit pro re, & commodo hæreditatis, non autem abuſus pro arbitrio hæredis, *Crav.conſ.316.in nono dub. Menoch.lib.4.præſump.197.n.2.& probatur ex textu in §.1. Inſt. de ſing.reb.per fideicom.relict.ibi, hominem, veſtem, & pecuniam numeratam.*
6 Limita 2. quando hæres gravatus, requiſitus a fideicommiſſario, inventarium non confecit: tunc enim inventario non confecto non admittitur probatio præſumptiva, quod bona mobilia ſint uſu conſumpta, ſed potius oritur alia præſumptio contraria, quod non conficiens inventarium, illa occultaverit, *ut not.in l.tutor, qui repertorium, ff.de admi-*
7 *niſtr.Tut. Afflict.dec.13.num.17. Cavalc.de Tutor. & Burat. num.60.* ubi dicit, quod contra eum poſſet jurari in litem, *Gratian.diſcep.for.cap.215. num.17. & 18. latè Peregr. de fidei-*
8 *commiſſ.art.35.num.25.* ubi, quod hæres gravatus tenetur fa-
9 cere inventarium fideicommiſſario puſtulante, ſecus eo non requirente. Unde etiamſi hæres gravatus fuiſſet per teſtatorem exoneratus a confectione inventarii, tamen res hæreditariæ ad poſtulationem ſubſtituti deberent pro ſui conſer-
10 vatione deſcribi, *Guid.Pap.dec.351. per cot.* ubi etiam dicit, quod hæc deſcriptio, licèt faciat fidem reſpectu hæredis, & ſubſtituti, non tamen faceret fidem reſpectu creditorum legatariorum, *Gratian.d.c.215.n.22.*

Addit *Guid.Pap.loc.cit.n.5.* quod inventarium, ſeu deſcrip- 11
tio fieri debet ſumptibus ſubſtituti, cùm ad ipſius fiat utilitatem, contrarium tamen tenet *Peregr.d.art.35.n.25.* ubi dicit, quod confici debet expenſis hereditatis gravatæ, *arg.l.fin.C.de jur.delib.& l.ſuo victu, ff. de oper. libert.* inventarium verò, 12
quod fit per tutorem, fieri debere expenſis pupilli, dicit *Andr.de Iſern.ſing.5.quem refert, & ſequitur Cavalc. de Tutor. & Curat.num.62.*

Limita 3. in fructibus perceptis tempore mortis teſtatoris, 13
putà vino, bladis, &c. pro his enim hæres tenetur fideicommiſſario univerſali, quia in culpa fuit, quare res hujuſmodi non diſtraxerit ad commodum, & beneficium hæreditatis fideicommiſſariæ, *argum.l.conſtitutionem, & l.lex, quæ, Cod.de Admin.Tut.* ubi Tutor in culpa eſt, ſi res tempore perituras non diſtraxerit, *gl.in l.Marcellus, §. res quæ, ff.ad Trebell. Bertaz.conſ.87.n.23. & alii apud Peregr. qui communem dicit, in tr. de fideicommiſſ.d.art.10.n.34.* ubi hoc intelligit: quatenus fructus ſuperent indigentiam hæredis.

Notandum tamen eſt, quod ſi fortè hujuſmodi res ſine do- 14
lo, & culpa hæredis periiſſent, tunc hæres non teneretur, *l.3. ff.de hæred.vel act.vend.*

Quæres, de quo tempore æſtimatio facienda ſit, quando hæres gravatus vult retinere tot bona hereditaria pro pecuniis per ipſum erogatis in extinctionem æris alieni? Reſp. quod 15
tunc æſtimatio facienda eſt ſecundùm tempus ſolutionis, non autem ſecundùm tempus reſtitutionis fideicommiſſi, *ut poſt Menoch.conſ.183.n.35.& ſeq. Surd.conſ.291.n.12.& dec.92.n.4. & 6. & alios tenuit Rota coram Card.Cavaler.dec.130.n.1.& 2. & deciſ.680.p.1.Diverſ.*

SUMMARIUM.

1 *An diverſitas temporis inficiat dicta teſtium concordantium in ſubſtantia.*
2 *Ubi agitur de probando aliquid in genere, aut factum ſucceſſivum, vel actum reiterabilem, teſtes non dicuntur ſingulares, etiamſi non concordent in tempore: declaratur n.14.*
3 *Poſſeſſio in genere probatur etiam per teſtes diſcordantes in tempore circa actus poſſeſſorios particulares.*
4 *Et quid ſi ageretur de probanda juriſdictione in genere.*
5 *Et quid ſi ageretur de probando certum aliquem actum, vel factum, putà confeſſionem extrajudicialem, certam ſpeciem juriſdictionis, vel quid ſimile.*
6 *Confeſſio extrajudicialis probata per duos teſtes conteſtes de loco, & tempore plenè probat de æquitate canonica, ſecus de jure civili.*
7 *Tempus eſt præcisè probandum, quando agitur ad invalidandum teſtium depoſitionem, ſeu alias probationes, aut actus.*
8 *Quid ſi primus teſtis deponeret de certo tempore, & alium adduceret in conteſtem, qui poſtea nihil diceret.*
9 *Quando jus eſt in tempore, illud ad unguem, & præcisè eſt probandum.*
10 *Quando tempus eſt de ſubſtantia, dictum unius teſtis non declaratur ex alio: limitatur n.11.*
12 *Teſtes in modico tempore diſcrepantes non dicuntur varii.*
13 *Teſtes non dicuntur ſingulares, ſi unus deponeret de tali menſe, & alius de certa die menſis.*
14 *An in delictis ſufficiant teſtes ſingulares.*
15 *An, & quando Judex poſſit teſtibus ſingularibus plenam fidem adhibere.*
16 *Teſtes plenè probant tempus, licèt dicant, ſi rectè recordor.*
17 *An in probanda obſervantia, & conſuetudine interpretativa requiratur temporis expreſſio.*
18 *Teſtes, quorum unus de majori, alter verò de minori tempore deponit minus tempus probant.*
19 *Teſtis non deponens de tempore, declaratur ex aliis teſtibus de eo deponentibus.*
20 *Teſtis concordans in facto principali, probat, licèt non recordetur de tempore.*
21 *Teſtium dicta reducenda ſunt ad concordiam, ne dicantur variare in tempore.*
22 *Teſtis dubitativè deponens de tempore, dicitur conteſtis cum aliis teſtibus deponentibus de præciſo tempore.*
23 *Teſtes conteſtes de loco, plenè probant, etiam ſi non ſint conteſtes de tempore.*
24 *Quando teſtis unicus plenè probet.*
25 *In judicio manutentionis ſufficit unicus teſtis.*

CA-

CAPUT LXIX.

An probent teſtes non concordantes in tempore.

1 REſpond. quod diverſitas temporis non inficit dicta teſtium concordantium in ſubſtantia, niſi quando tempus eſſet de ſubſtantia actus, *Rom.conſ.*30.*Corn.conſ.*247.*col.*8. *lib.*2. *quos refert, & ſequitur Cravet.conſ.*78.*num.*3. *Seraphin. deciſ.*1172. *Gabr.commun. concluſ.lib.*1. *tit. de Teſtib. concluſ.*2. *num.*18.

2 Ex quo infertur, quod ubi agitur de probando aliquid in genere, aut factum ſucceſſivum, vel actum reiterabilem, teſtes non dicuntur ſingulares, etiamſi non concordent in tempore: quia tempus in tali caſu non eſt de ſubſtantia actus, *Jordan.Elucubr.diverſ.lib.*14.*tit.*18.*de Teſtib.n.*96.*& ſeq. latè Gabr.d.concl.*2.*n.*19. & 30. *Caball.reſol.crim.caſ.*293.*n.*28. & 37. *cum ſeq.* ubi exemplificat in conjuratione, ſeu rebellione, quæ ex variis actibus ſeu præparamentis conficitur. Unde poſſeſ-

3 ſio in genere probatur, etiam per teſtes diſcordantes in tempore circa actus poſſeſſorios particulares: idemque dicendum

4 eſt, ubi agitur de probanda juriſdictione in genere, *Guid. Pap.deciſ.*544. *Aret.conſ.*42.*col.penul. Ruin.conſ.*53.*col.*1.*vol.*4. *& conſ.*67. *col.antepenul.vol.*5. *& alii apud Cravet.d.conſil.*78. *n.*6. *Gabr.commun.concluſ.lib.*1. *tit.de Teſtib.concl.*2.*n.*23. & 33.

5 Secus eſſet, ſi ageretur de probando certum aliquem actum vel factum, putà confeſſionem extrajudicialem, certam ſpeciem juriſdictionis, vel aliquod delictum in ſpecie, vel conſuetudinem, aut quid ſimile: quia tunc tempus eſt de ſubſtantia, *Gabr.loc.cit.n.*23. *& ſeq. Jordan.ubi ſup.n.*96. *Sera-*

6 *phin.dec.*1172. & de confeſſione extrajudiciali *vide Rotam coram Penia dec.*322.*n.*1. *& ſeq. Grat.diſc.for.c.*909.*n.*2. *& ſeq.* ubi, quod confeſſio extrajudicialis probata per duos teſtes conteſtes de loco, & tempore plenè probat de æquitate canonica, etiamſi emanaverit parte abſente: licèt ſecus ſit de jure civili, ſecundùm quod confeſſio extra judicium parte abſente facta non facit probationem contra confitentem, *l.certum,*§. *ſi quis abſente,ff.de Confeſſ.l.fin.ff.de Interrogat.act.Caputaq.de-*

7 *ciſ.*247.*par.*3. *Greg.dec.*290.*num.*5. ubi, quod tempus eſt præciſè probandum quando agitur ad invalidandum teſtium depoſitionem, ſeu alias probationes, vel actus; idemque di-

8 cendum, ſi primus teſtis deponeret de certo tempore, & alium adduceret in conteſtem, qui poſteà nihil diceret, *ut ſubdit Jordan.loc.cit.num.*100. *& videtur ſenſiſſe Rot. coram Se-*

9 *raph.dict.dec.*1172. & generaliter, quando vis eſt in tempore, illud ad unguem, & præciſè eſt probandum, ita, ut teſtes deponere debeant certitudinaliter, & non dubitativè de illo præciſo tempore: aliàs nihil probant, *Maſcard. de probat. concl.*1357.*num.*14. *& ſeq. Beliram.ad Greg.d.dec.*290. *in fin. Se-*

10 *raph.d.dec.*1172. ubi ait, quod quando tempus eſt de ſubſtantia, dictum unius teſtis non declaratur ex alio, *ut ſenſit etiam Alex.conſ.*236.*n.*4.*lib.*6. *Ruin.conſ.*35.*num.*16.*lib.*4. *& alii*

11 *apud Grat.diſc.for. c.*60. *n.*17. *& ſeq.* niſi fortè teſtes in modico tempore eſſent diſcordes: quod arbitrio Judicis remittitur; tunc enim probarent, *ut poſt Ant.de Butr.in c.*2.*extr.de Regul.*

12 *ſcripſit Alex.conſ.*65.*n.*4.*lib.*2. ubi, quod teſtes in aliquo modico diſcrepantes non dicuntur varii, *Jordan.loco cit.nu.*101.

13 & 103. ubi etiam dicit, quod teſtes non cenſerentur ſingulares, ſi unus deponeret de tali menſe, & alius de certa die menſis.

14 Obſerva tamen, quod tunc dicitur agi de probando delicto in ſpecie, quando tractatur de puniendo aliquem criminaliter, & in tali caſu teſtes ſingulares non probarent, aliquem eſſe v.g. Adulterum, uſurarium &c. dicitur verò agi de probando delicto in genere, putà adulterio, quando tractatur non de pœna inferenda, ſed ad alium finem, putà ad privationem dotis, & tunc ſufficiunt teſtes ſingulares, *Clar. in Pract.crim.* §.*fin.q.*53. *verſ. dixi etiam Bertaz. conſ.crim.*452. *n.*17. & 18. *Farinac. in Pract.crim. tit. de oppoſitio. contr. dicta teſt.q.*64.*num.*156. *& ſeq. & alii apud Cabal. d. caſ.*293. *num.*32. *& ſeq.* ubi, quod ex teſtibus ſingularibus probatur impudicitia, vel inhoneſta vita mulieris, quando agitur de privatione uſufructus legati.

15 Notandum eſt autem, quod poteſt Judex teſtibus ſingularibus plenam fidem adhibere, quando ſingularitas hujuſmodi ſublata eſſet ex aliis preſumptionibus, vel quando teſtes eſſent valdè digni, & deponerent verſimilia, *Crav.d.conſ.*78.*n.*7. *Jordan.ubi ſup.n.*99. *Gabr.d.concl.*2.*n.*62. 71. & 76. *Rot.dec.*256.*n.*3. & 4.*p.*5. *tom.*1. *Recen.* & è contra poteſt Judex etiam in caſibus in quibus teſtes ſingulares probant, nullam fidem hujuſmodi teſtibus præſtare, ſi ad id ex aliqua juſta cauſa moveatur, *Socin.conſ.*11.*col.*2.*vol.*3. *quem refert, & ſequitur Gabr.tit.de Teſtib.d.concl.*2.*num.*60.

Notandum 2. quod teſtes plenè probant tempus, licèt dicant ſi rectè recordor: hujuſmodi enim probatio toleratur, 16 quia tempus de memoria facilè labitur, *Bald.in l.cum te,n.*2. *C.de Probat. Alex.conſ.*203.*n.*10.*lib.*2. *Mantic.dec.*193.*n.*1. immò magis creditur teſti ita deponenti propter veriſimilitudinem oblivionis, quàm teſti deponenti certitudinariè de tempore, *ut poſt Ang.conſ.*25. *ſenſit Alex.conſ.*65.*n.*4.*lib.*2.

Notandum 3. quod in probanda obſervantia, & conſuetu- 17 dine interpretativa non requiritur temporis expreſſio, ſed ſatis eſt, ut teſtes deponant, ita ſolitum eſſe obſervari; niſi fortè probanda eſſet obſervantia ex tali tempore, quia tunc teſtes non probarent, niſi percurrerent tempus, de quo quæritur, *Jordan.d.lib.*14.*tit.*18.*de teſtib.n.*110. ubi citat *Decia.conſil.*51.*n.*51.*lib.*2. *Rot.dec.*137.*n.*6.*p.*1. *Noviſſ.*

Notandum 4. quod ſi unus teſtis de majori, alter verò de 18 minori tempore deponeret, licèt videantur ſingulares, tamen minus tempus probarent, *ad tradit.per Corn.conſ.*181. *numer.*60.*vol.*2. *Dec.conſ.*100.*n.*4. *& alios apud Gabr.d.tit.de Teſtib.concl.*2. *num.*79.

Notandum 5. quod teſtis non deponens de tempore decla- 19 ratur ex aliis teſtibus de eò deponentibus, *Cravet.conſ.*78. *num.*9. *Alex.conſ.*53.*num.*2. *& conſ.*109.*num.*9.*lib.*1. ubi quod 20 quando teſtis concordat in facto principali, probat etiamſi non recordetur de tempore, *Gratian.diſcep.for.c.*505.*num.*8. *& ſeq.* ubi etiam dicit, quod teſtium dicta reducenda ſunt ad 21 concordiam, ne dicantur variare in tempore, *Greg.dec.*290. *num.*7. ubi, quod teſtis dubitativè deponens de tempore di- 22 citur conteſtis cum aliis teſtibus deponentibus de præciſo tempore.

Notandum 6. quod duo teſtes, ſi ſint conteſtes de loco, 23 plenè probant, etiamſi non ſint conteſtes de tempore, quia identitas temporis poteſt deduci ex juris præſumptione, juxta quam teſtes præſumuntur conteſtes niſi probentur ſingulares *ut poſt Bald.Alex. & alios dixit Rot.dec.*191.*n.*4.*p.*1. *Diverſ. & dec.*256.*n.*3.*p.*5. *tom.*1. *Recen.*

Notandum 7. quod etiam teſtis unicus, facti circumſtan- 24 tias diſtinctè recenſens, ac nullum habens intereſſe, ſi optimam ſui dicti rationem reddat, putà ſi præſens fuerit, & omnia viderit, concurrentibus adminiculis plenè probat in quacunque materia civili, *Bart.in l.*1. §. *iidem Cornelio, n.*3. *ff. de Quæſt. Bald.conſ.*136. *ſub n.*5. *lib.*2. *Ceſ.de Graſ.dec.*3. *nu.*6. *de probat. & alii apud Cravet.conſ.*6. *nu.*66. *Greg.deciſ.*247.*num.*6. præſertim ſi ageretur de probando furto, quod de ſui natura, & a communiter accidentibus eſt difficilis probationis, *Rota deciſ.*266. *num.*2. *& ſeq.par.*5. *tom.*1. *Recen.* & in judicio manutentionis ſufficere unicum teſtem, tradit *Bart. in leg.*1. §. *hoc interdicto, ff. de Itin. actuque privat. Covar. pract.cap.*14. *numer.*2. *Gutier.conſ.*3.*n.*1. *& alii, quos refert, & ſequit. Rota deciſ.*273.*num.*1. *eadem par.*5. *tom.*1. *in Recen. & coram Greg. deciſ.*313. *num.*1.

SUMMARIUM.

1 *Eccleſia cathedralis reparari debet ex propriis fructibus pro fabrica deſtinatis.*

2 *Quid ſi fructus hujuſmodi non adſint, aut non ſufficiant.*

3 *An Epiſcopus teneatur ad ornamenta, quæ ſunt neceſſaria ad Divinum miniſterium.*

4 *Epiſcopus pro reparatione Eccleſiæ cathedralis tenetur erogare quartam reddituum etiam ejus temporis, quo Eccleſia reparatione non indigebat: limitatur n.*7.

5 *Epiſcopus tenetur ad hujuſmodi reparationem in quantum facere poteſt.*

6 *An teneantur ad refectionem Eccleſiarum Parochialium Patroni, & alii qui fructus ex dictis Eccleſiis percipiunt.*

7 *An Epiſcopus teneatur ad reparationem Eccleſiæ cathedralis, ubi laici Parochiani, vel alii illam reparare conſueverint.*

8 *Quid requiratur ad hujuſmodi conſuetudinem inducendam.*

CAPUT LXX.

An Epiſcopus pro reparatione Eccleſiæ cathedralis teneatur erogare quartam reddituum etiam ejus temporis quo Eccleſia reparatione non indigebat.

PRæmittendum eſt, quod Eccleſia cathedralis reparari 1 debet ex propriis fructibus pro fabrica deſtinatis, *C. conceſſo, c.quatuor, & c.de redditibus,* 12 *q.*2. ſi verò fructus hujuſ- 2 modi non adſint, aut ſufficientes non fuerint, onus reparandi ſpectat ad Epiſcopum de quarta ſuorum reddituum

tam

tam futuro. um, quàm præteritorum, *c.unio, & ibi gl. 1. communiter recepta*, 10. *q. 3. Barbat. conſ. 26. vol. 3. Bero. conſ. 3. n. 6. & ſeq. vol. 1 gl. & DD. in c. 1. de Eccl. ædif. Bellet. Diſquiſ. cleric. p. 1. tit. de Cleric. debit.* §. 13. *num.* 12. *& ſeq.* ubi etiam, quod eodem
3 modo tenetur Epiſcopus ad ornamenta, quæ ſunt neceſſaria ad divinum miniſterium, quia æqualis eſt favor fabricæ, & ornamentorum, *arg. cap. fin. de Teſtam.*

4 His notatis ad quæſitum reſp. affirmativè: quia ea quarta eſt a principio ad hanc cauſam a ſacris canonibus ordinata, & deſtinata: & ideò debet conſervari uſque in eventum cauſæ, pro qua eſt eroganda, *Bero. d. conſ. 3. nu.* 10. *& ſeq. vol. 1. quem refert, & ſequitur Surd. de Alim. tit. 1. q. 33. n. 24.*

5 Obſerva tamen, quod Epiſcopus tenetur ad hujuſmodi reparationem, in quantum facere poteſt, & ſic deducto eo, quo indiget ad vitæ ſubſtentationem, *Ric. in collect. deciſ. 2350. p. 6.* ubi dicit, quod Epiſcopus non tenetur ad reparationem, niſi de ſuperfluis, & *in Prax. for. Eccl. p. 4. reſ. 337 n. 7. & reſ. 348. n. 3. verſ. ſublimita &c.* ubi etiam dicit, quod textus Concilii
6 Tridentini *ſeſſ. 21. de reform. cap. 7.* obligantis ad Parochialium Eccleſiarum refectionem Patronos, & alios, qui fructus aliquos ex dictis Eccleſiis provenientes percipiunt, intelligendus eſt deductis neceſſariis alimentis.

7 Obſerva 2. quod Epiſcopus non teneretur ad reparationem Eccleſiæ Cathedralis, ubi laici parochiani, vel alii illam reparare conſueverint, quia conſuetudo vim legis habet, *l. de quibus, ff. de legib. c. fin. de conſuet.* unde poteſt Epiſcopus in tali caſu Parochianos, vel alios ad reparandam Eccleſiam compellere, *arg. c. ad Apoſtolicam, ex de Simon. Panorm. in c. 1. nu. 3. de Eccl. ædif. Aufrer in deciſ. capell. Tholoſ. 499. Innoc. in c. fin. de his, quæ fiunt a major. par. cap. Novar. forenſ. q. 103. nu. 2. tom. 1. Hoſt. in ſum. de Eccl. ædific.* §. 1. *Rip. reſp. 22. col. 2. num. 3. & alii, quos refert, & ſeq. Ric. in Prax. for. Eccl. par. 4. reſ. 337. num. 4. & reſ. 348. per tot.*

8 Notandum tamen eſt, quod hujuſmodi conſuetudo ex unico actu non inducitur, ſed requiruntur plures actus item requiritur quod populus fuerit in tali uſu animo inducendi conſuetudinem, *Rip. reſp. 26. n. 2. & ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *An is, qui præſentatur ad aliquod beneficium, tempore nominationis debeat eſſe Clericus, & n. 2. & 3. & ſeq.*
4 *Habilitas, ſeu qualitas ad aliquem actum, requiſita, eo tempore exiſtere debet, quo actus ipſe perfectionem recipit.*
5 *Declaratur textus in cap. ex litteris de Tranſact.*

CAPUT LXXI.

An laicus validè præſentari poſſit ad beneficium juriſpatronatus.

1 DUo tempora inſpicienda ſunt in hoc caſu: primum eſt, quando Patronus aliquem nominat præſentem, vel abſentem; & tunc non requiritur neceſſariò Clericatus in præſentato: tum quia hæc non eſt propriè præſentatio, ſed potius nominatio; tum etiam quia non eſt jure cautum, ut is, qui præſentatur ad aliquod beneficium tempore nominationis debeat eſſe clericus, *Rot. coram Penia dec. 12. per tot.*

2 Secundum eſt, quando nominatus a Patrono perſonaliter ſiſtitur coram Ordinario inſtitutionem ab eo recepturus: & hæc dicitur propriè præſentatio: & tunc præſentatus neceſſariò debet eſſe clericus, aliàs præſentatio non valeret, & ita intelligendus eſt *textus in c. 2. de inſtit. & alii ſimiles.*

3 Quare ſi Patronus nominaverit laicum ad Juriſpatronatum, valida eſſet hujuſmodi nominatio; ſeu præſentatio, dummodò talis fiat clericus, antequam actualiter coram ordinario præſentetur ad effectum inſtitutionis, *Rot. in Maceraten. Capellaniæ* 15. *Maii* 1564. *coram Aldobrandino, & in Imolen. juriſpatronatus* 19. *Novembris* 1584. *coram Orano, & in Burgen. Abbatiæ de Sobarzo* 19. *Decembris* 1588. & 10. *Martii* 1589. *coram Penia, in impreſſ. deciſ. 4. & dec. 12. per tot.* ſatis enim eſt, ut habilitas, ſeu qualitas ad aliquem actum requiſita eo tem-
4 pore exiſtat, quo actus ipſe perfectionem recipit, *l. intervenit, ff. de leg at. præſtan.* conſtat autem, præſentationem tunc perfici, cum actualiter illa fit coram ordinario de perſona inſtituenda, vel per actualem comparitionem, vel cùm litteræ, ſeu mandata legitima ordinario exhibentur ad effectum inſtituendi præſentatum, *ut rectè obſervat Penia d. dec. 12 num. 8. & 9.*

5 Nec obſtat *cap. ex litteris de tranſact.* ubi impetratio beneficii per laicum facta non valet; quia per impetrationem acquiritur jus impetranti: & ideò neceſſe eſt, ut tempore impetrationis ſit clericus; ſecus eſt in præſentato, ſeu nominato, cui per ſimplicem nominationem, antequam ordinario præſentetur, nullum jus acquiritur, *Rota in d. Burgen. Abbatiæ de Sobarzo* 19. *Decembris*, 1588. *coram Penia, in impreſſ. dec. 4. num. 18. & ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *Neophitus dicitur is, qui ex lege Judaica, mahumetica, vel ethnica nuper converſus eſt ad fidem Chriſtianam in adulta ætate.*
2 *Quid ſi talis ab infantia baptiſmum ſuſceperit.*
3 *Neophitus eſt irregularis: declaratur num. 4.*
4 *Neophitus non arcetur a minoribus ordinibus, ſed tantùm a majoribus.*
5 *Converſa ad fidem poteſt ſtatim fieri monialis, ſed non Abbatiſſa.*
6 *Epiſcopus poſt aliquam temporis dilationem poteſt Neophitum ordinare, ſi in rebus fidei eum benè inſtructum, & idoneum repererit.*

CAPUT LXXII.

Neophitus quando ad ordines promoveri poſſit.

PRo intelligentia notandum eſt, quod Neophitus dicitur 1
is, qui ex lege Judaica, mahumetica, vel ethniça nuper converſus eſt ad fidem chriſtianam in adulta ætate; nam qui ab infantia baptiſmum ſuſcepit, etiamſi deſcendat a Patre, vel Avo Judæo, vel Saraceno non dicitur Neophitus, *ut advertit Dec. in c. eam te, n. 32. de Reſcript. Bonac. de Cenſur. diſput. 7. q. 2. punct. 1. num. 4. & 5. ubi citat Valent. tom. 4. diſp. 7. q. 19.* 2
punct. 3. Henriq. lib. 14. c. 4. Suar. tom. 5. diſp. 43. ſect. 3. Tolet. lib. 1. 3
cap. 59. Neophitum verò irregularem eſſe, conſtat ex *cap. quoniam, diſt. 48. & c. Neophitus, diſt. 61.*

Notandum 2. quod Neophitus non arcetur a minoribus 4
ordinibus, ſed tantùm a majoribus, quia jura loquuntur ſolùm de majoribus, *Dec. loc. cit. & alii apud Bellet. p. 1. tit. 1. §. 12. n. 9. &* 10. ubi etiam dicit, quod converſa ad fidem poteſt ſta- 5
tim fieri monialis, non autem Abbatiſſa, *Felin. in cap. cùm ſit de Judæis, Roman. ſing. 422. Riciull. in tr. de Neophit. c. 2. n. 12. quos refert, & ſequitur Barboſ. de Offic. & poteſt. Epiſc. par. 2. alleg. 10. num. 8.*

Difficultas eſt, quandiù hoc impedimentum durare cen- 6
ſeatur in qua alii dixerunt, hoc impedimentum ceſſare per lapſum unius anni, alii per lapſum biennii, alii per lapſum decennii, *de quo vide Roman. d. ſing. 422. Campan. in Diverſ. juris, can. rub. 11. cap. 7. n. 4. & 5. Ricciul. in tr. de Neophit. c. 16. n. 9. Nav. in man. c. 27. n. 205. Barboſ. loc. cit. n. 8.* alii verò, quorum ſententia verior eſt, aſſerunt, id repoſitum eſſe arbitrio Epiſcopi, cui poſt aliquam temporis dilationem licitum eſt Neophitum ordinare, ſi in rebus fidei eum benè inſtructum, & idoneum repererit, jura enim certum ad hoc tempus non præſcribunt, *ita colligitur ex d. cap. Neophitus, 61. diſt. & hanc ſententiam tenet Barboſ. ubi ſupra, Bonacin. loco cit. Filliuc. tom. 1. tr. 20. cap. 9. n. 240. Suar. de Cenſur. diſp. 42. ſect. 3. n. 6. & 7. Dian. par. 4. reſol. mor. tr. 2. reſ. 50.*

SUMMARIUM.

1 *Clericus non poteſt puniri a Judice laico etiamſi poſt delictum commiſſum depoſuerit habitum, & tonſuram: declaratur n. 6. & 7. limitatur n. 8.*
2 *Ad cognoſcendum, ad quod forum ſpectet cognitio, attenditur ſtatus, in quo quis erat tempore delicti.*
3 *Si quis debuit conveniri coram certo Judice ratione alicujus exercitii, licèt deſinat tale officium exercere, adhuc tamen coram eodem Judice conveniri debet.*
4 *Clericus, qui fuit Notarius in Curia Epiſcopi, & poſteà efficitur bigamus, de geſtis tempore notariatus conveniri debet coram Epiſcopo.*
5 *Quid ſi adeſſet conſuetudo immemorabilis in contrarium.*
8 *An Clericus, qui habitum clericalem, vel regularem aſſumpſit in fraudem fori ſæcularis, poſſit puniri a Judice laico. Fraus præſumitur, ſi laicus incontinenti, & immediatè poſt delictum commiſſum, clericatum aſſumpſit, ibid.*
9 *An laicus relegatus in inſulam ad aliquod tempus, ſi interim ordine ſuſcepto, vel religioſo habitu aſſumpto diſceſſerit a loco relegationis poſſit condemnari a judice ſæculari in pœnam non ſervati exilii.*
10 *An tempus ſententiæ, vel potius commiſſi criminis attendi debeat in imponendis pœnis.*

CAPUT LXXIII.

An Clericus, qui poſt delictum commiſſum depoſuit habitum, & tonſuram, puniri poſſit a Judice ſæculari.

1 REſp. negativè: nam ad cognoſcendum, ad quod forum
2 ſpectet cognitio, attenditur ſtatus, in quo quis erat tempore delicti; & ideò puniri debet a Judice Eccleſiaſtico, cujus foro tempore delicti ſubjiciebatur, *Bal. in l. affinitatis, in fin. C. Commun. de ſucceſſ. Alex. in conſ. 8. nu. 4. vol. 1. Grammat. dec. 10. n. 3. latè Vermigliol. conſ. crim. 317. nu. 1. Cabal. reſol. crim. caſ. 147. n. 9. & ſeq.* ubi dicit, quod ſi quis debuit conveniri co-
3 ram certo Judice ratione alicujus exercitii, ſi deſinat tale officium exercere, adhuc coram eodem Judice conveniendus
4 erit; unde clericus, qui fuit notarius in Curia Epiſcopi, & poſteà efficitur bigamus ſi conveniatur de geſtis tempore Notariatus, debet reſpondere coram Epiſcopo, etiamſi deſierit illud officium exercere, *ut ſenſit etiam Clar. in Pract. crimin. q. 36. verſ. qua ratione, Cancer. var. lib. 2. cap. 3. n. 153. & alii communiter;* & hoc procedit, etiamſi adeſſet conſuetudo
5 immemorabilis in contrarium quia per illam non poteſt tolli privilegium clericale, *ut poſt Hoſt. in cap. 1. de Apoſt. not. Alex. conſ. 149. n. 10. vol. 6. Gratian. diſcep. for. cap. 226. n. 1. & ſeq.* quod intelligendum eſt, dummodò in tali clerico concurrant requiſita Concilii Tridentini *ſeſſ. 23. de ref. cap. 6.*

6 E contra ſi laicus delinquens efficiatur Clericus, etiamſi tempore delicti eſſet de foro Judicis ſæcularis, non poterit a ſæculari puniri: tum quia eccleſiaſticus ordo eximit cauſam ipſius criminis a ſæculari juriſdictione: tum etiam quia laicus in tali caſu, mutavit forum, & ſtatum, *ut poſt Oldrad. conſil. 4. ſcripſit Clar. in Pract. crim. lib. 5. §. fin. q. 36. verſ. ſæpè nume-*
7 *ro contingit, ubi de communi, Gratian. d. c. 226. n. 42.* quæ quidem opinio abſque difficultate procedit, quando delinquens ſine fraude, & dolo ordines eccleſiaſticos poſt commiſſum crimen ſuſcepit, *ut dicit Bart. in l. 1. n. 3. de Pæn. Plaza lib. 1. Delictorum c. 35. n. 1. quem refert Clar. loc. cit. Cabal. caſ. 108. n. 1.* putà ſi talis delinquens ordines ſacros ſuſceperit, vel profeſſionem emiſerit in aliqua Religione approbata: tunc enim conſtaret de animo permanendi in Clericatu, vel Religione, *ut cùm Farin. Vulp. & aliis diximus in tract. de Regim. Eccl. Epiſc. lib. 4. c. 1. n. 28.* quamvis ſatis ad hoc eſſet, ſi primam tonſuram, vel minores ordines ſuſciperet, vel Religionem ingrederetur, etiamſi adhuc profeſſionem non emiſerit, *Alex. ad Bart. in d. leg. 1. col. 2. litt. A. Marſſing. 534. ad fin. Decian. in tr. crim. tom. 1. lib. 4. cap. 9. num. 24. verſ. undecimo extende, & alii apud Caball. d. caſ. 108. num. 20.*

8 Secus eſſet, ſi quis habitum clericalem, vel regularem aſſumeret in fraudem fori ſæcularis: quia licèt non poſſit in tali caſu a Judice laico corporaliter puniri, poteſt tamen plecti pecuniaria pœna, vel confiſcatione bonorum, *ſecundùm communem opinionem quam ſequitur Imol. conſ. 119. n. 1. Didac. pract. q. 32. poſt n. 4. Plaza loco cit. quos refert, & ſequitur Clar. ubi ſup. Boſſ. in tit. de Pœn. n. 38. Vulp. in Prax. jud. c. 38. num. 7. & alii poſt Bart. in d. l. 1. n. 3. ff. de Pæn.* ubi etiam dicit, quod quando delinquens erat accuſatus, vel diffamatus, præſumitur hoc facere in fraudem *Ric. in prax. for. Eccl. p. 2. reſ. 59.* ubi dicit, quod fraus præſumitur, ſi laicus incontinenti, & immediatè poſt delictum commiſſum clericatum aſſumpſit, etiamſi non præceſſerit criminis accuſatio, vel delatio.

Hæc tamen ſententia non videtur ex omni parte tuta: quia perſona talis Clerici per ſuſceptionem ordinis Eccleſiaſtici, vel habitus religioſi ita eximitur a foro ſæculari, ut Judex laicus efficiatur omninò incapax; & ideò neque quoad bona puniri poteſt a Judice laico, ne per unam viam concedatur quod per aliam negatur; *ita Genuenſ. in prax. Archiep. cap. 8. num. 2. & 3. Dian. reſol. mor. p. 1. tr. 2. reſ. 27. & par. 3. tr. 1. reſol. 33. Gratian. cap. 226. num. 32. & 40. ubi citat Jo: Andr. in cap. 1. de obligat. ad ratioc.*

9 Hinc laicus relegatus in inſulam ad aliquod tempus ſi interim aſſumpto habitu religioſo, vel ordine aliquo ſuſcepto diſceſſit a loco relegationis, non poſſet condemnari a Judice ſæculari in pœnam non ſervati exilii: quia Eccleſiaſticus ordo eximit cauſam ipſius criminis a ſæculari juriſdictione, *ut poſt Franc. dec. 395. Valaſc. conſult. 48. ſcripſit Gratian. loc. cit. numer. 35. & 42. Caball. d. caſ. 108. num. 3.*

10 Queres, an tempus ſententiæ, vel potius cõmiſſi criminis attendi debeat in imponendis pœnis? Reſp. quod in delictis habẽtibus pœnam ordinariam, certam, ac limitatam, tempus delicti commiſſi attenditur: quia ſtatim ac quis deliquit, ad illam pœnam obligatus fuit; & ideò ſubſequens privilegium, aut ſtatus mutatio pœnam prædictam minuere, aut mutare non debet, *l. 1. ff. de Pæn.* in delictis verò, in quibus imponitur pœna extraordinaria, aut Judici arbitraria, tempus ſententiæ inſpicitur; unde privilegium ſuperveniens, ac ſtatus mutatio attendi debet, *l. pen. ff. ex noxal. cauſ. & c. ita diſtinguit Bart. in d. l. 1. nu. 3. ff. de Pæn. cujus doctrina in hoc communiter a DD. approbatur, ut dicit Cabal. reſ. crim. caſ. 147. n. 15. & ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *Cauſa commiſſa Canonico poteſt ab eodem expediri poſt renunciatum Canonicatum: limitatur n. 3.*
2 *In quolibet actu principium eſt ſpectandum, & habilitas illius temporis ſufficit.*
4 *Mortuo Delegato, ſi cauſa illi fuerat commiſſa ſub nomine dignitatis, ſucceſſor dignitatis de eadem cauſa cognoſcit.*
5 *Quid ſi fuerit expreſſum nomen proprium ejus qui dignitatem habet.*
6 *Cauſam a Superiore demandatam Vicario Epiſcopi, non poteſt Epiſcopus cognoſcere.*
7 *Quid ſi cauſa eſſet commiſſa Epiſcopo, vel ejus Vicario.*
8 *Quando cauſa commiſſa duobus poſſit ab uno expediri.*

CAPUT LXXIV.

An cauſa commiſſa Canonico, poſſit ab eodem expediri poſt renunciatum Canonicatum.

REſp. affirmativè: quia in quolibet actu principium eſt 1
ſpectandum, & habilitas illius temporis ſufficit: nec debet vitiari actus legitimus, & perfectus, quamvis pervenerit ad caſum a quo non poterat inchoari, *gl. in cap. ſtatutum,* 2
11. in ver. Canonicis, in fin. de Reſcript. in 6. quam eſſe communiter approbatam, dicit Dec. in c. quoniam Abbas, nu. 56. de offic. deleg. Pariſ. de Reſign. benef. lib. 1. q. 11. n. 10. & ſeq. & ita cenſuit etiam Sac. Congr. Concilii 21. Maii 1587. teſte Gratian. diſcep. forenſ. cap. 92. num. 1. & ſeq. latè Ceval. in ſpec. opin. com. con. commun. q. 666. num. 5. & ſeq.

Hæc tamen concluſio limitatur in eo, qui effectus eſt in- 3
capax hujuſmodi delegationis, ut quia contraxit matrimonium *Imol. & Zabarell. in clem. & ſi principalis, de reſcript. quos refert & ſequitur Pariſ. loco cit. numer. 15. & eſt communis opinio.*

Mortuo verò delegato, ſi cauſa illi fuerit commiſſa ſub 4
nomine dignitatis, putà ſi commiſſa fuerit Vicario Epiſcopi Archipresbytero, Abbati, & ſimilibus, ſucceſſor dignitatis de eadem cauſa cognoſcit, etiamſi fuerit demandatum negotium facti; quia dignitas nunquam perit, *cap. ſi gratiosè, de Reſc. in 6. Bal. in l. more, n. 5. ff. de Juriſd. omn. jud. Menoch. de Arbitr. jud. q. 68. n. 21. & ſeq.*

Secus eſſet, ſi fuerit expreſſum nomen proprium ejus, qui 5
dignitatem habet: quia talis expreſſio nominis proprii infert commiſſionem perſonalem, *Dec. in d. c. quoniam Abbas, n. 59. Pariſ. loc. cit. n. 16. & 17. ubi alios refert.*

Quæres, an cauſam a Superiore demandatam Vicario Epi- 6
ſcopi poſſit Epiſcopus ipſe cognoſcere? Reſp. negativè quia in ea Vicarius eſt major ordinario, & eſt ſeparatum auditorium Epiſcopi ab ejus officiali, *Rota in Maceraten. dotis 10. Martii 181. coram Card. Seraph. quam refert Gratian. d. cap. 92. n. 6.* ubi, *num. ſeq.* addit, hoc procedere, etiamſi cauſa eſſet 7
commiſſa Epiſcopo, vel ejus Vicario; nam ſi litteræ Vicario fuerint præſentatæ, Epiſcopus non poterit ſe intromittere, *juxta c. cum plures, de offic. deleg. in 6.*

Quæres 2. an cauſam commiſſam Vicario Epiſcopi, & Ar- 8
chipresbytero, ſeu primæ dignitati, poſſit Archipresbyter ſolus expedire, ſi munus Vicarii Epiſcopi ſimul exerceat? Reſp. affirmativè, *c. licèt, & c. quamvis, de offic. deleg. & ita poſt Jo: Andr. in reg. rationi, col. 4. de Reg. jur. in 6. Lap. alleg. 88. col. 2. tenent Dec. in c. quoniam Abbas, n. 66. eod. tit. de offic. deleg.*

SUMMARIUM.

1 *Abbas non habita benedictione ab Epiſcopo non poteſt ſuis ſubditis minores ordines conferre: declaratur n. 7.*
2 *Ad benedictionem hujuſmodi petendam nullum a jure tempus præfinitum eſt.*
3 *Benedictio hujuſmodi dari debet iis diebus, quibus ordines minores conferri poſſunt.*
4 *An valeat conſuetudo: & obſervantia conferendi ordines abſque dicta benedictione, & n. 6.*
6 *Non omnes Abbates benedicuntur, ſed tantùm illi, qui ſunt benedicendi ſecundùm morem, & uſum ſuæ Eccleſiæ.*
7 *Quid ſi Epiſcopus requiſitus benedicere renuerit.*

CA-

CAPUT LXXV.

An Abbati præfinitum ſit certum tempus ad benedictionem ab Epiſcopo petendam.

1 PRo intelligentia ſciendum eſt, quod Abbas non obtenta benedictione ab Epiſcopo, non poteſt ſuis ſubditis minores ordines conferre, *c.cùm contingat, 11. ubi DD. de ætat. & qual.* quod intelligendum eſt de Abbate non exempto, *ſecundùm Panorm. in c.cum monaſterium, ex. de elect. quem refert, & ſequitur Sylv. in ver. Abbas n.3.* quia ſi eſſet exemptus, benedici debet a Papa, vel Legato de latere, *juxta tex. in cap. ſi Abbatem, in fin. eod. tit. de elect. in 6.*

2 Ad quæſitum ergo Reſp. quod nullum tempus præfinitum eſt huic benedictioni, *gloſſ. in clem. 2. ver. benedici, de ſtat. monach. latè Grat. diſcept. for. c. 871. num. 10. & ſeq.* ſubdens, *nu. 49.*

3 quod benedictio hujuſmodi dari debet illis diebus, quibus ordines minores conferri poſſunt, *ut notat etiam Sylv. in ver. Abbas, num. 4.*

4 Obſerva tamen, quod talis benedictio omitti poteſt, cùm non ſit de ſubſtantia: & ideò valeret conſuetudo, & obſervantia conferendi ordines abſque benedictione, juxta *text. in d. clem. 2. ubi gl. in ver. ſolitæ, de ſtat. monach.* Unde non omnes

5 Abbates benedicuntur, ſed tantùm illi, qui ſunt benedicendi ſecundùm morem, & uſum ſuæ Eccleſiæ: quo uſu non

6 exiſtente poterunt Abbates conferre ordines, & omnia alia ſimilia munera obire, *Azor. inſtit. mor. lib. 12. p. 1. c. 20. q. 2. & 6. quem refert, & ſequitur Grat. d. c. 871. n. 31. ubi, n. 39.* addit, quod etiam in terminis Concilii Tridentini Abbates poſſunt conferre ordines minores abſque benedictione.

7 Obſerva 2. quod Abbas, qui de more benedicendus eſt, ſi Epiſcopus requiſitus benedicere renuerit, poteſt ordines conferre, *c. 1. de ſupplen. neglig. Prælat.*

SUMMARIUM.

1 *Filigeniti ante matrimonium, legitimi cenſentur poſt illud contractum, & ſuccedunt cum aliis filiis legitimis: declaratur n. 6. & 10.*

2 *Hujuſmodi filiis legitimatis per ſubſequens matrimonium plus relinqui poteſt, quàm alteri filio legitimo, & naturali.*

3 *Legitimatus per reſcriptum, aut aliter, non poteſt ex teſtamento, vel donatione Patris, plus conſequi, quàm unus ex filiis legitimis, & naturalibus, cui minus fuerit relictum.*

4 *Filii legitimati per ſubſequens matrimonium ſuccedunt in feudo.*

5 *Item poſſunt abſque alia diſpenſatione promoveri ad ordines, & dignitates, etiam ad Epiſcopatum.*

6 *Si tempore conceptionis matrimonium cum illa muliere conſiſtere non potuit, filii per ſubſequens matrimonium minimè legitimantur.*

7 *Quid ſi tempore partus matrimonium contrahi potuiſſet.*

8 *Filii adulterini per ſubſequens matrimonium non legitimantur.*

9 *Explicatur textus in l. Nuper C. de Natur. liber.*

10 *De jure civili per ſubſequens matrimonium legitimantur tantùm filii naturales, hoc eſt nati ex concubinis in domo: ſed de jure canonico legitimantur filii nati ex quocunque coitu illicito, dummodo, mulier tempore copulæ uxor eſſe potuiſſet.*

11 *In materia ſucceſſionum attenditur jus civile.*

12 *Filii legitimantur per ſubſequens matrimonium contractum cum Meretrice, dummodo Pater ſit certus.*

13 *Facta ſubſtitutione cum ea conditione, ſi hæres deceſſerit ſine filiis legitimis, & naturalibus, legitimatus per ſubſequens matrimonium excludit ſubſtitutum.*

14 *Quid ſi facta fuerit ſubſtitutio cum tali conditione, ſi hæres deceſſerit ſine filiis de legitimo, vel vero matrimonio natis.*

CAPUT LXXVI.

An, & quando filius per ſubſequens matrimonium legitimetur.

1 TAnta eſt vis matrimonii, ut qui antea geniti ſunt poſt contractum matrimonium legitimi cenſeantur, *ut inquit text. in c. tanta, Qui fil. ſint legit.* unde ſuccedunt cum aliis filiis legitimis, ſive natis poſt matrimonium ex eadem, ſive etiam natis ex alia uxore præcedente, *ut ex l. cum quis, & l. nuper, C. de Natur. liber. §. fin. in Auct. de Trien. & ſemiſſ. & aliis juribus probat Peregr. de fideicomm. art. 24. n. 1. & ſeq.* ubi etiam

2 dicit, quod hujuſmodi filiis legitimatis per ſubſequens matrimonium plus relinqui poteſt, quàm alteri filio legitimo, & naturali: quamvis legitimatus per reſcriptum, aut aliter, 3
non poſſit ex teſtamento, vel donatione patris plus conſequi, quàm unus ex filiis legitimis, & naturalibus, cui minus fuit relictum, juxta *tex. in l. communium, §. fin. Cod. de Natur. liber. Gabr. commun. concl. lib. 6. tit. de legitimat. concl. 1. n. 22.* ubi dicit,

quod tales filii legitimati per ſubſequens matrimonium ſuc- 4
cedunt etiam in feudo; item abſque alia diſpenſatione poſſunt promoveri ad ordines, & dignitates Eccleſiaſticas, etiam 5
ad Epiſcopatum: quia ſequens matrimonium omnes præcedentes maculas purgat, *gl. communiter recepta in cap. innotuit, ver. conjugata, ex de elect. Alex. in leg. ex facto, §. ſi quis rogatus, n. 19. ff. ad Trebell. Dec. qui de communi teſtatur, in c. cum in cunctis, n. 24. eod. tit. de elect.*

Hoc tamen procedit, quando tempore conceptionis cum 6
illa muliere matrimonium contrahi potuiſſet; ſecùs ſi de dicto tempore matrimonium conſiſtere non potuit: tunc enim per ſubſequens matrimonium filii non legitimantur, *ut in d. c. tanta, Qui fil. ſint legit. & in l. Paulus, 11. ff. de ſtat. homin.* etiam- 7
ſi tempore partus matrimonium contrahi potuiſſet: in hoc enim caſu tempus conceptionis, non autem partus ſpectandum eſt, juxta *veriorem ſententiam, quam ſequuntur C. in. Bald. Alber. & alii, quos refert, & ſeq. Garz. de Benef. p. 7. c 2. nu. 36. &* 38. unde filii adulterini, vel inceſtuoſi per ſubſequens matri- 8
monium non legitimantur, *d. c. tanta, Bal. in l. ex libera, Cod. de ſuis, & legit. Gabr. d. lib. 6. tit. de legitimat. concl. 1. n. 62.*

Nec obſtat text. *in l. nuper, C. de Natur. liber. ubi expreſsè de-* 9
ciditur, partus tempus inſpiciendum eſſe: quia ille textus loquitur de coitu concubinario, qui de jure civili non punitur, *ut conſtat ex tot. tit. ff. & Cod. de concub.* & ideò inſpiciebatur tempus, quod partui erat utilius, *ut notat Bart. in d. l. Paulus, nu. 1. per l. in concubinatu, ff. de Concubin.*

Addit *Garc. loc. cit. n. 34. in fin.* quod de jure per ſubſequens 10
matrimonium legitimantur filii tantùm naturales, hoc eſt nati ex concubinis in domo; hoc tamen procedere poteſt de jure civili, juxta *tex. in l. cum quis, & d. l. nuper, C. de Natur. liber.* ſecùs eſſet de jure canonico: quia diſpoſitio *d. cap. tanta*, procedit in quocunque coitu illicito dummodò mulier tempore copulæ uxor eſſe potuiſſet, *Nicol. de Ubal. in tract. ſucceſſ. ab inteſt. n. 58. Jaſ. conſ. 234. vol. 2. Dec. conſ. 55. col. 1. & ſeq. Rip. in l. ſi unquam, num. 55. Cod. de Revoc. donat. Marian. jun. conſ. 31. col. 10. vol. 2. quos refert Gabr. d. lib. 6. tit. de legitimat. conc. 1. n. 55. & 56.* ſubdens, quod in materia ſucceſſionum, in qua at- 11
tenditur jus civile, iſta ultima opinio non ſervaretur, *& ita ſenſit etiam Fragoſ. de Regim. Reip. Chriſt. par. 1. lib. 3. diſp. 6. §. 2. numer. 38. in fin.* ubi dicit, filios legitimari ex vi matrimonii 12
ſequentis contracti cum meretrice, dummodo pater ſit certus.

Quæres an facta ſubſtitutione cum ea conditione, ſi hæres 13
deceſſerit ſine filiis legitimis, & naturalibus, legitimatus per ſubſequens matrimonium excludat ſubſtitutum? Reſp. affirmativè: *ità Alex. conſ. 3. num. 13. lib. 1. Dec. conſ. 155. col. 1. Pariſ. conſ. 11. col. 5. vol. 2. Ruin. conſ. 163. nu. 6. & ſeq. vol. 3. Rip. in Rubr. ff. ſi cert. pet. nu. 3. & in l. ſi unquam nu. 86. C. de revoc. donat. Boer. dec. 159. n. 20. & alii apud Gabr. d. tit. de legitimat. concl. 1. nu. 32. & 33.* ubi addit, quod etiam legitimatus per reſcriptum excludit ſubſtitutum.

Secus eſſet, quando ſubſtitutio facta fuerit cum tali con- 14
ditione *ſi hæres deceſſerit ſine filiis de legitimo, vel vero matrimonio natis*; nam tunc legitimatus per ſubſequens matrimonium non excluderet ſubſtitutum, cùm talis legitimatus attento principio nativitatis non dicatur natus de legitimo, vel vero matrimonio, *Bald. conſ. 367. nu. 1. verſ. in contrarium, lib. 5. Alex. d. conſ. 3. n. 13. lib. 1. & conſ. 5. num. 3. & ſeq. lib. 7. Ruin. conſ. 92. n. 14. lib. 3. Dec. conſ. 155. in fin. Bero. conſ. 167. nu. 2. & per tot. lib. 2. Soc. jun. conſ. 63. n. 18. lib. 3. Cephal. conſ. 276. nu. 29. lib. 2. Rol. conſ. 100. n. 19. lib. 2. Menoch. conſ. 227. n. 70. lib. 3. & conſ. 776. in princ. lib. 8. & de Præſumpt. lib. 4. præſ. 71. nu. 23. & ſeq. Burſat. conſ. 390. num. 50. lib. 4. Peregr. de fideicomm. art. 24. nu. 46. Theſaur. dec. 196. num. 4. Surd. dec. 319. n. 5. Ciriac. contro. 21. nu. 11. & 12. lib. 1. & alii, quos refert, & ſequitur Ciarlin. contro. for. lib. 1. cap. 111. numer. 8. ubi dicit, hanc eſſe magis receptam, & communiſſimam ſententiam.*

SUMMARIUM.

1 *Votum caſtitatis numeratur inter alios caſus reſervatos ſummo Pontifici: declaratur num. 2.*

2 *In voto caſtitatis ad certum tempus ſervandæ diſpenſare poteſt Epiſcopus.*

3 *An Epiſcopus poſſit diſpenſare in voto non nubendi.*

4 *Dispensatio fieri non debet sine justa causa.*
5 *An superior sine justa causa dispensans peccet mortaliter.*
6 *Dispensatio concessa sine justa, vel rationabili causa non valet: limitatur n.7. & seq.*
9 *An in dispensationibus concedendis requiratur semper causa intrinseca.*
10 *Dispensatio aliquando sumitur pro ipsa irritatione, sed revera differt ab irritatione.*
11 *In quo differat dispensatio ab irritatione, & n.seq.*
12 *Irritantes votum absque justa causa, venialiter tantùm peccant.*
13 *An legislator, seu ejus successor possit validè, & licitè sine justa causa dispensare in propria lege.*
Et an possit secum in propria lege dispensare, ibid.
14 *Et an petens dispensationem hujusmodi sine justa causa, vel ea utens peccet.*
15 *An valida sit dispensatio ab Episcopo facta sine causa in propria lege.*
16 *Et an valeat dispensatio ab Archiepiscopo facta sine causa in decretis Concilii provincialis.*
17 *Ab Archiepiscopo datur appellatio ad Concilium provinciale.*
18 *Dispensatio facta ab inferiore in lege Superioris non adhibita causæ cognitione, si revera causa erat justa, valeret in foro conscientiæ.*

CAPUT LXXVII.

An Episcopus dispensare possit in juramento, vel voto castitatis servandæ ad certum tempus.

1 PRæmittendum est, quod inter alios casus Summo Pontifici reservatos numeratur etiam votum castitatis, *ut constat ex c.5.de Pœnit. & remiss.inter extravag.commun.libr.5.* cujus textus dispositio procedit in voto perpetuæ continen-
2 tiæ, juxta *communem Doctorum sensum;* secus in voto castitatis ad certum tempus servandæ: hoc enim non est votum perfectum, & absolutum castitatis, & ideò in hoc casu dispensare posse Episcopum, tradit *Navar. in man.cap.12.n.76. Azor.par.1.lib.11.cap.19.q.6. Graff.dec.par.1.lib.2.cap.31.n.29. Guttier.qq.canon.lib.2. cap.22.num.48. Tolet.lib.4. cap.18.n.11. quos refert, & sequitur Dian.res.mor. p.1.tr.11. res.57. Bonac. in*
3 *tract.de legib.disp.4.qu.2.punct.7. §.4.num.21.* ubi dicit, quod potest Episcopus dispensare in voto non nubendi, vel uxorem non ducendi: quia similiter hoc non est votum perfectæ castitatis, *Laym.in Theol.mor.lib.4.tract.4.cap.8.num.8. Barbos.de offic.Episc.par.2. alleg.37.num.15. Molfes.in Sum.tom.1. tract.11.cap.15.num.50. Less.lib.2. cap.40.dub.18. num.105. Reginald.tom.2.libr.18.cap.22.numer.33. Ugolin. de Potest. Episc. c.58.num.3. & alii apud Dian.d. part.1.tract.11.res.61. Navar. cons.37. de vot.* ubi dicit, quod fieri non potest auctoritate Ecclesiastica, ut manente obligatione, & voto aliquis non teneatur votum adimplere; sed fieri potest; ut in hoc casu hæc non sit materia voti, *ut observat etiam Cajet.2.2.q.88. artic.12. vers.Ad secundæ quæstionis &c.* ubi etiam dicit, quod quando Superior dispensat in voto, non dispensat in jure Divino, vel naturæ, quia non dispensat in observatione stante voto.

4 Notandum tamen est, quod dispensatio in hujusmodi casibus non debet fieri sine justa causa: quia potestas Prælati spiritualis in ædificationem data est, non in destructionem, *ut docent communiter Doctores cum S.Tho.2.2.quæst.88. art.12. ad 2.* aliàs illicita esset dispensatio, *Sot.lib.1.de Just.q.7.art.3. & in 4. dist.39.quæst.un.art.2.in fin. Azor.part.1.libr.5.c.15.q.2. Suar.lib.6.de legib.c.18.n.4. Sanch.lib.8.de matr.disp.18.num.3. Vasq.1.2.disp.178.c.3. Salas de leg.disp.20.sect.5.n.50. 58. & 59. & alii apud Baldell.in Theol.mor.tom.1.libr.5. de legib.disp.51.*
5 ubi dicit, quod Superior sic dispensando in materia gravi committeret peccatum mortale, *ut sensit etiam Bonac.de legib. disp.1.q.2.punct.3.n.12. & seq.*

6 An verò valida sit dispensatio concessa absque justa, & rationabili causa? Resp. negativè, *& ita tenent Canonistæ communiter, in c.non ex extr.de vot. Bonac.de legib.disp.4.q.2.punct. 7.§.4.n.24. ubi alios refert, quibus add. Nav.cons.37.n.3. & 4.eod. tit.de vot.* ubi, quod dispensatio in tali casu est ipso jure nulla, *Laym.lib.1.tr.4.c.22.n.11.* ubi dicit, quod non præsumitur Superior dare facultatem inferiori temerè, & iniquè dispensandi in lege universali.

7 Hanc tamen sententiam limitant Doctores quoad subditum dispensatum: nam si bona fide nixus Superioris auctoritate putat, dispensationem sibi justa de causa esse datam, excusatur, donec satis noverit, eam non fuisse sic datam; atque ita respectu subditi dispensatio pro valida habetur; respectu verò Superioris dispensantis illicita est, *ut dict.Nav.in man.prælud.9.num.13. Laym.lib.1.tract.4. cap.22. num.12. Bonac.de legib.disp.1.q.2.punct.3.num.8. vers.Sed contrarium.*

Limitatur 2. ubi causa, ex qua dispensatur, bona fide 8
putatur sufficiens, licèt revera non sit: tunc enim dispensatio valida est, & is, cum quo dispensatur, potest esse tutus in conscientia: quamvis postea constet, causam fuisse insufficientem: quia ita postulat recta administratio, & regimen animarum ad tollendos scrupulos, & conscientias quietandas, & sic videtur a Deo concessa facultas dispensandi in suis legibus, & sic concedi etiam ab hominibus pro dispensatione in suis, *ita Sanch. de matrim. tom.3. libr.8. disp.17.num.8. Azor.par.1.lib.7.cap.29. Rebell.de oblig.p.2.lib.3. q 5.n.12. Sot.in 4.dist.21.q.2.art.2.quos refert, & sequitur Baldell. in Theol.mor.lib.5.de lege, disp.52.n.4. Laym.lib.1.tract.4.c.22. n.12. Dian.p.1.tr.10.res.33.quibus ad de S.Thom.2.2.q.88.ar.12. ad 2. Sylv.in ver.Dispensatio n.20.q.14.in fin.* ubi dicit, quod superior dispensare potest, etiamsi dubitet, causam esse sufficientem: quia in moralibus vix unquam est certitudo sine aliqua admixtione dubietatis; secus esset, quando dubium est de existentia causæ: tunc enim potestas dispensandi rationabiliter exerceri non potest, *ut not. Baldell.d.disp.51.nu.1. & seq. & disp.52.n.7.* ubi etiam dicit, quod non est necessaria talis causa, quæ per se certò excusat ab obligatione legis, sed satis est, si prudentis judicio sit rationabilis consideratis circumstantiis temporum, & personarum; contrarium tamen sentiunt, *alii apud Bonac.de legib.disp.1.q.2.punct.3.nu.7. & 8. vers.Sed contrarium &c.* ubi dicit, cum, qui absque sufficienti causa obtinuit dispensationem ad contrahendum matrimonium in gradibus prohibitis, indigere nova dispensatione, quando advertit veram insufficientiam prioris dispensationis, & ita servari in Pœnitentiaria testatur *Baldell.loc.cit. d.disp.52.num.4.*

Limita 3. in dispensationibus matrimonialibus, quas ad 9
tollenda dubia, quæ solent occurrere circa sufficientiam, aut veritatem causarum, in Curia aliquando concedi nullis allegatis causis, testatur *Sanch.de matr.lib.8.disp.18.n.8. & disput.19.n.35. Suar.lib.6.de legib.c.18.n.26. Sal.eod.tract.disp.20. sect.5.n.52. Baldell.d.lib.5.disp.51.n.7. & seq. Bonac.eod.tract.de legib.disp.1 q.2.punct.3.n.1.vers.observa tamen &c.* ubi dicunt, quod non est necesse, ut causa semper sit intrinseca, ut quando aliqua circumstantia reddit gravem, & onerosam obligationem legis: sed sufficit, si sit extrinseca; ut quando superior dispensat ad ostendendam benignitatem, vel ad conciliandam sibi benevolentiam ejus, qui Ecclesiæ, vel Reip. est utilis, vel ad remuneranda alicujus promerita, *ut ex cap. tali conjugio 1.q.7.*

Limita 4. in rescissione, seu irritatione voti, de qua lo- 10
quuntur *Doctores, quos referimus in tract. de Regim.Eccles. Episc.lib.8.c.2.n.6.* quo in loco egimus de facultate, quam habent superiores Regulares, dispensandi, seu irritandi vota suorum subditorum: aliquando enim dispensatio sumitur pro ipsa irritatione, *ut notat Cajet.in 2.2.qu.88.art.12. vers.in responsione ad secundum, & vers. ad primum dubium, Bonac.de Legib.disp.4.q.2.punct.7.§.4.n.1. Baldell.d.lib.5.disp.52.num.1. vers.Neque contra.* Quare ibi diximus, quod dispensatio fieri non debet sine justa causa, ut docent Doctores communiter: si verò sine justa causa fiat; valida quidem est respectu subditorum regularium, licèt sit illicita, *ut constat ex c.manifestum, 33.q.5. & docet.Cajet.2.2.q.88.art.8.quem sequitur Nav.in man. c.12.n.73. Laym.in Theol.mor.lib.4.tract.4.c.8.num.4. ubi citat Flam.p.3. Method.c.4.§.42.* quamvis quoad alios contrarium teneant *alii apud Bonac. d.§.4. n.24. & ita legenda sunt quæ ibidem scripsimus, licèt incuria Typographi nonnulla verba deficiant.*

Observa tamen, quod dispensatio, & irritatio revera in- 11
ter se differunt: quia in dispensante requiritur jurisdictio Ecclesiastica ordinaria, vel delegata; in eo autem, qui votum irritum reddit, requiritur potestas dominativa, vel quasi in personas sibi subjectas, *ut docet Cajet.in 2.2. d.q.88.art.12.vers. Ad secundæ quæstionis evidentiam, Nav.in man.c.12.n.73. Laym.in Theol.mor.lib.4.tr.4.de voto &c. c.8.n.4.* unde Dominus, Maritus, Pater, sive Tutor, & Prælatus regularis irritare possunt vota emissa a servis, uxore, filiis, & Religiosis: sicut universaliter quilibet potest de re sua irritare dispositionem ab alio factam sine suo consensu, *ut latè declarat Bonac. de legib.disp.4.q.2.punct.7 §.2. Baldell.lib.5.disp.52.num.1.vers. Neque contra hoc &c.* ubi dicit, quod hujusmodi vota solùm intelliguntur fuisse facta sub conditione, si placerent iis, sub quorum potestate voventes constituti sunt, *ut ex lib. Numer. cap.30.*

Secundò differunt, quia dispensatio in votis facta sine 12
justa

juſta cauſa non ſolùm illicita eſt, ſed etiam invalida; irritatio verò, ſi abſque rationabili cauſa fiat, illicita quidem eſt ſed non invalida, ut ſupra diximus, *& notat etiam Bonac. loco cit.* ſubdens, quod irritantes votum abſque juſta cauſa venialiter tantum peccant, etiamſi materia voti ſit gravis.

13 An verò legislator, ſeu ejus ſucceſſor poſſit validè, & licitè ſine juſta cauſa diſpenſare in propria lege? Reſp. quod validè quidem poterit in tali caſu diſpenſare; quia legis obligatio pendet a voluntate legislatoris; & ideò ſicut in principio legis potuit aliquem excipere, ita etiam poteſt illum, condita lege, excipere per diſpenſationem; illicita tamen erit hujuſmodi diſpenſatio, quia diſpenſans ſine cauſa, imprudenter utitur ſua poteſtate; & ideò peccat ſaltem venialiter ceſſante ſcandalo, vel gravi aliorum detrimento, *ita Henriq. l.12.c.3.n.6. Suar. de leg. lib.6.c.19.n.6. Filliuc. tr.10. p.2.c.10. Valent.1.2.diſp.7.q.9.& alii, quos refert, & ſequitur Bonac. de legib. diſp.1.q.2.punct.3.num.1.& ſeq.* ubi etiam dicit, quod poteſt legislator ſecum in propria lege ſine juſta cauſa validè diſpenſare, ſed non licitè, quia ſuperior ex jure naturali tenetur legem ſuam ſervare; obligatio autem legis naturalis non poteſt auferri abſque juſta cauſa, *Laym. l.1.tr.4.c.22.n.13.& ſeq. Malder. in p.2.q.97.ar.4.dub.2. Suar. de leg. l.6.n.14. Azor. p.1. lib.5. c.15.q.3.& alii apud Dian. p.1.tr.10. reſ.32.* ubi obſervat, quod

14 licèt petens diſpenſationem in tali caſu venialiter peccet, poſtea tamen in uſu dictæ diſpenſationis ſine juſta cauſa obten-

15 tæ nullam culpam ne venialem quidem committit: Unde valida etiam eſt diſpenſatio ab Epiſcopo facta ſine cauſa in propria lege, etiamſi lata ſit in Synodo, *ut poſt Sanch. lib.8. de matrim. diſp.17.n.27. Sal. de Legib. diſp.20. ſect.4.n.42.& 43. & alios notat Baldell. d. lib.5. diſp.52.n.15.* ſubdens *nn.17.* quod invalida eſſet diſpenſatio facta ab Archiepiſcopo ſine cauſa

16 in decretis Concilii provincialis; quia Archiepiſcopus eſt inferior Concilio provinciali, cùm ab Archiepiſcopo detur appellatio ad concilium provinciale, *juxta gloſ. communiter approbatam in c. a collatione, de Appel. in 6.*

17 Notandum eſt etiam, quod diſpenſatio facta ab inferiore in lege ſuperioris non adhibita cauſæ cognitione, ſi reverà cauſa erat juſta, & legitima, valida eſſet in foro conſcientiæ, donec in foro exteriori revocetur, *Bonac. d. diſp.1.q.2.punct.3. n.17. Dian. p.1.tr.10. reſ.17. ubi cit. Sanch. de matrim. to.3. libr.8. diſp.17.n.11. Sal. de leg. diſp.20. ſect.9.n.79. Villalob. in Sum. to.1. tr.2. dub.41. num.4.*

SUMMARIUM.

1 *Ad inducendum ſtylum non requiritur certi temporis decurſus, ſicut requiritur ad conſuetudinem.*
2 *Stylus propriè reſtringitur ad judicialia, conſuetudo verò generaliter omnia complectitur.*
3 *Quod tempus requiratur ad inducendam conſuetudinem.*
Stylus qualiter probetur, ibid.
4 *Stylus pro lege habetur, & actus factus contra ſtylum eſt ipſo jure nullus.*
5 *An actus factus contra conſuetudinem ſit nullus.*
6 *Stylus juri communi contrarius circa deciſoria non poteſt introduci a Judicibus, ſed tantùm a ſupremo Principe: limitatur num.7.*
8 *Stylus reſpiciens deciſoria judicii, debet plenè, & concludenter probari, ſecus ſi reſpiciat ordinatoria.*
9 *Stylus Romanæ Curiæ etiam extra urbem ſervari debet ab Eccleſiaſticis judicibus.*
10 *Quid ſi conſuetudo Curiæ Romanæ a jure diſcreparet.*
11 *Non inducitur ſtylus, vel conſuetudo in his, quæ vario modo leguntur obſervata.*
12 *Conſuetudo juri communi contraria, & Eccleſiæ oneroſa non inducitur, niſi per tempus immemorabile.*
13 *Quando agitur de acquiſitione juris alteri quæſiti, non dicitur conſuetudo, ſed præſcriptio.*
14 *Solitum, & conſuetum quomodo intelligatur.*
15 *Quid ſi concedatur alicui officium cum ſalario conſueto.*
16 *Solitum inducitur ex uno, aut duobus ultimis actibus.*
17 *Quid ſi Teſtator reliquerit alicui alimenta, quæ vivus præſtabat.*
18 *Ultima conſuetudo legitimè præſcripta derogat præcedenti.*
19 *Quãdo varia eſt conſuetudo, ad jus commune recurrendum eſt.*
20 *An filia, quæ olim impudicè vixit, exhæredari poſſit, ſi ultimo loco vitam honeſtam duxerit.*
21 *In quo differat conſuetudo a præſcriptione.*
22 *Leges canonicæ tractantes de fide, & ſacramentis nulla conſuetudine mutari poſſunt.*
Idem dicendum, ſi tractant de privilegiis perſonarum Eccleſiaſticarum, ibidem.
23 *Conſuetudo contra jus canonicum ſpatio 40. annorum inducitur.*
Antonell. de Tempore.
24 *In quo differat conſuetudo a ſtatuto.*
25 *Conſuetudo præjudicialis Eccleſiæ non attenditur.*
26 *Conſuetudo Eccleſiæ favorabilis non poteſt contrario ſtatuto tolli.*

CAPUT LXXVIII.

Quæ ſit differentia inter ſtylum, & conſuetudinem.

PRæcipua inter ſtylum, & conſuetudinem differentia eſt 1 reſpectu temporis: non enim requiritur certi temporis decurſus ad inducendum ſtylum, ſicut requiritur ad conſuetudinem, *tot. tit. C. quæ ſit longa conſuet. l. diuturna, ff. de legib. latè Cravet. de antiq. temp. p.4.n.7.& ſeq.* niſi ſtylus ſit contra jus, quia tunc debet eſſe legitimè præſcriptus, *Mareſcot. var. lib.2.c.100. n.20.& 21.* ubi, quod ſtylus eſt conſuetudo judiciaria continens ordinem, & ſeriem rerum gerendarum, *Jordan. Elucubr. diverſ. lib.14. tit.17. de Probat. a num.573.* ubi etiam dicit, quod ſtylus propriè reſtringitur ad judicialia, conſuetudo verò generaliter omnia complectitur, *Penia de-* 2 *ciſ.664.n.5. Bonac. in tr. de legib. diſp.1.q.1. pun. ult.§.3.n.32. Balb. de præſcr. in 5.p.5. princ.q.12.* ubi dicit, quod de jure civili conſuetudo contra jus, ſive præter jus præſcribitur decem annis 3 concurrentibus extremis requiſitis, ſed de jure canonico, ſi ſit contra jus requiruntur 40. anni; ſi verò ſit præteritus, ſufficiunt decem anni, *ut concludunt communiter DD. in l. de quibus, ff. de leg.& in l.1.& 2. C. quæ ſit long. conſuet.& in c. fin. extr. de conſuet.* quod tamen intelligendum eſt, quando conſuetudo præter jus detrahit juri Eccleſiæ, tunc enim ad illam inducendam requiritur temporis diuturnitas; ſecus ſi non detrahit juri Eccleſiæ, quia tunc ſufficeret probare per aliquot actus, aliquando ita fuiſſe ſervatum, *ſecundùm Oltrad. conſ. 225.num.24. Paul. de Caſtr. conſ.347.numer.4. lib.1. Aret. conſ.11. n.5. Dec. in l. ſemper in ſtipulationibus, in fin. ff. de Reg. jur.& in l. ut liberis n.19. C. de collat. Gabr. de conſuet. concl.1. num.70. Nat. conſ.406.num.26 lib.2. Menoch. de Arbitr. caſ.83.n.10. Rot. in Salamantina portionis 20. Decembr.1585. coram Cantuccio, prout refert Mareſcot. var. lib.2.c.100.nu.23.* quibus adde *Creſcen. dec. 1. de conſuet. Aym. conſ.134.nu.6. Ferent. ad Burat. dec.497.n.11.* ubi quod ad probandam conſuetudinem teſtes debent deponere de temporis diuturnitate, de viſu actus, cujus conſuetudo allegatur, & de illius frequentia, ita ut appareat, interveniſſe tacitum conſenſum populi, vel majoris partis, *Afflict. deciſ.305. nu.10.* ubi dicit, quod frequentia inducitur ex duabus vicibus; item debent deponere de actibus conformibus, rationemq; congruam reddere etiamſi non ſint interrogati, *latè Mareſcot. var. lib.2.c.100.n.1.& ſeq. Roſenth. de feud. c.9.concl.58.n.9.& ſeq.* ubi dicit, quod ad conſuetudinem inducendam decennium ſufficit, dummodo bis in contradictorio judicio obtinuerit, *Genuenſ. in tr. de Eccl. c.1.q.24.* ubi ad inducendam conſuetudinem contra jus canonicum, requirit duos actus intra tempus 40. annorum, *Anchar. conſ.178.nu.7. Alex. conſ.132.n.4. lib.1. Dec. conſ.215.n.2. Burat. dec.497.n.9.& ſeq.* ubi quod ſtylus, & conſuetudo non probatur per teſtes ſimpliciter affirmantes, talem eſſe mortem, & ſtylum, niſi etiam deponant, ita aliquando in judicio fuiſſe judicatum.

Notandum eſt autem, quod ſtylus pro lege habetur, ita 4 ut actus factus contra ſtylum ſit ipſo jure nullus, *ut ex l. generaliter, §. in omnibus, C. de Reb. cred.& jure jur.& l.1. C. quæ ſit long. conſuet. probat Guid. Pap. dec.198.& 292.* quod procedit, ſive ſtylus tendat ad litem ordinandam, ſive decidendam, *Card. Florentin. in clem. ſæpe, de verb. ſignif. quem refert Afflict. dec.79.num.4.* actus verò factus contra conſuetudinem ita de- 5 mum eſſet nullus, ſi conſuetudo notoria ſit, *ut inquit Jorda. loc. cit. num.578.*

Notandum 2. quod ſtylus juri communi contrarius circa 6 deciſoria non poteſt introduci a judicibus, ſed tantùm a ſupremo Principe auctoritatẽ ſupra jus habente: niſi fortè concurrant tot actus unà cùm tempore, quot requiruntur ad in- 7 ducendam conſuetudinem contrariam juri *ut deciſum refert idem Jordan. d. tit.17. de Prob. n.574.*

Notandum 3. quod ſtylus reſpiciens deciſoria judicii, de- 8 bet plenè, & concludenter probari; ſecùs ſi reſpiciat ordinatoria, quia tunc poſſet Judex extrajudicialiter ſe informare a Notariis, & Cauſidicis, *Cacher. dec.22.n.17. Greg. dec.484. num.5.& 6.& ibidem Beltramin.* ſubdens, quod Rota ad probandum ſtylum extra Curiam non admittit fides extrajudiciales.

Notandum 4. quod ſtylus Romanæ Curiæ etiam extra ur- 9 bem ſervari debet a Judicibus Eccleſiaſticis, *Gom. in Proœm. reg. Canc. q.2. Card. Zabar. in clem. quamvis, de Appell. quos refert, & ſequitur Piaſec. in Prax. Epiſc. p.2.c.4. numer.70. Jordan.*

Elucubr. diverſ. d. lib. 14. tit. 17. num. 580. & ſeq. ubi addit, quod
10 conſuetudo dictæ Curiæ Romanæ, quatenus a jure diſcreparet, extra urbem non obligat.

11 Notandum 5. quod neque ſtylus, neque conſuetudo inducitur in his, quæ vario modo leguntur obſervata, *Cravet. conſ. 96. n. 5. Grat. diſc. for. c. 861. nu. 22. Alex. conſ. 5. num. 7. & 13. volum. 5.*

12 Notandum 6. quod conſuetudo juri communi contraria, & Eccleſiæ onerosa, non inducitur, niſi per tempus immemorabile, *ut poſt Bald. in c. 1. n. 8. De his, qui feud. dar. poſſ. Rom. ſingular. 102. n. 2. & alios dixit Rot. dec. 274. n. 1. p. 4. to. 1. in Recent.*

13 Notandum 7. quod ubi agitur de acquiſitione juris alteri quæſiti, non dicitur conſuetudo, ſed præſcriptio, *Put. dec. 251. lib. 3. Poſt Abb. in c. fin. col. antepenult. de conſuetud.*

14 Notandum 8. quod ſolitum, & conſuetum intelligitur id, quod proximis præcedentibus annis ſervatum eſt, *latè Capyc. dec. 163. n. 3.* ubi dicit, quod ſi concederetur alicui officium
15 cum ſalario conſueto, & appareret, quod diverſimodè ſolutum ſit debet inſpici ſalarium, quod duobus, vel tribus annis antecedentibus præſtitum eſt, vel quod habuit immediatus prædeceſſor, non autem quod longo tempore conſuetum eſt, *Menoch. qui communem dicit in lib. 3. præſump. 6. n. 39. Creſcen. dec. 1. de conſuet. Penia d. dec. 664. num. 6.* ubi quod ſolitum
16 inducitur ex uno, aut duobus ultimis actibus *quod quidem probatur ex l. Mela ait, verſ. ſed ſi alimenta, ff. de alim. & cibar. legat.* ubi, ſi teſtator reliquerit alicui alimenta, quæ vivus præ-
17 ſtabat, ea demum præſtari debent, quæ mortis tempore præſtare ſolitus erat, ità, ut ſi teſtator in vita vario modo præſtiterit, attendi debeat ultima præſtatio alimentorum; ex quo infert *Alex. conſ. 5. n. 22. & ſeq. lib. 5.* quod ultima conſuetudo
18 legitimè præſcripta derogat præcedenti, *ut ſenſit etiam Mantic. de Tac. & ambig. conv. lib. 3. tit. 9. n. 76.* ubi addit, quod cùm
19 varia eſt conſuetudo ad jus commune recurrendum eſt, *Menoch. d. lib. 3. præſump. 6. n. 39.* ubi dicit, quod ultimus ſtatus filiæ attenditur, ita ut exhæredari non poſſit, ſi ultimo loco ef-
20 fecta ſit vitæ honeſtæ, etſi antea parum pudicè vixerit, *& ità etiam tenent alii Doctores, quos latè recenſet Grat. diſcept. for. cap. 370. num. 1. & ſeq.*

21 Notandum 9. quod in multis differt conſuetudo a præſcriptione: & prima quidem differentia eſt, quod in conſuetudine requiritur conſenſus tacitus populi, vel majoris partis: ſed præſcriptio non requirit conſenſum Adverſarii, quia currit etiam contra ignorantem. Secunda eſt, quia ex præſcriptione acquiritur jus privato: per conſuetudinem verò acquiritur in publico, & in communi. Tertia eſt, quod in conſuetudine etiam contra jus non requiritur titulus: ſed in præſcriptione contra jus requiritur titulus. Quarta eſt, quod conſuetudo induci poteſt ſine titulo, & cum mala fide licèt peccent ii, qui primum contra jus conſuetudinem inducunt abſque juſta cauſa: ſed in præſcriptione ſemper requiritur bona fides. Quinta eſt, quod licèt in præſcriptione jurium incorporalium debeat probari ſcientia, & patientia Adverſarii, tamen in conſuetudine inducenda non eſt neceſſaria probatio de ſcientia, & patientia, etiamſi agatur de præſcriptione pedagii, & regalium. Sexta eſt, quod præſcriptio tendit ad tollendum jus jam in eſſe productum, putà dominium vel actionem: conſuetudo verò tendit ad inducendum de novo quod non eſt *ità gloſ. in cap. fin. in verſ. legitimè, ubi etiam Panor. de Conſuet. Bald. in leg. fin. in* 15. *oppo. C. de Edict. Div. Adr. toll. Arch. & Jo: Andr. in c. 1. de Præſcr. in 6. Alex. conſ. 6. vol. 1. & conſ. 124. vol. 4. & conſ. 16. vol. 5. Hoſt. in Sum. in tit. de Conſuet. & fin. & alii, quos refert, & ſequitur Balb. de Præſcript. in 2. p. prim. princ. q. 10. numer. 2. & ſeq. & in 5. p. 5. princ. q. 12. nu. 5.* ubi etiam dicit, quod quando agitur de exactione facienda adversùs omnes de univerſitate, tractandum eſt de conſuetudine, non de præſcriptione, vel inductione præſumptionis tituli.

Notandum 10. quod decreta, ſeu leges canonicæ tractan- 23
tes de fide, vel Sacramentis nulla unquam conſuetudine mutari poſſunt, *cap. fin. de Conſuet. & cap. fin. de Præſcr.* idem dicendum, ſi tractant de privilegiis perſonarum Eccleſiaſticarum, *gloſ. & DD. in c. clerici. de Judic. & in cap. Eccleſia S. Mariæ, de Conſtit. latè Mareſcot. var. lib. 2. cap. 100. n. 25. & ſeq.* ſubdens *num.* 30. quod conſuetudo contra jus canonicum ſpatio 40. annorum inducitur quoad jura, & res temporales acquirendas, vel amittendas, & quoad alias civiles diſpoſitiones.

Notandum 11. quod ſtatutum differt a conſuetudine: quia 24
conſuetudo regulariter non tollitur, niſi per plures actus; ſed ſtatutum unico actu contrario tollitur, quemadmodum unico actu conditum eſt, *Abb. & Fel. in c. cùm acceſſiſſent, de Conſtit. & alii apud Genuen. in tr. de Eccl. q.* 155. ubi id limitat in ſtatuto favorabili Eccleſiæ: hoc enim per unicam contraventionem non tollitur, *ſecundùm Innoc. in c. accedentibus de privil. Abb. in cap. pro illorum, de Præb. Fel. in d. cap. cùm acceſſiſſent.*

Notandum 12. quod conſuetudo etiam immemorabilis, 25
attendenda non eſt, ſi ſit præjudicialis Eccleſiæ, & abſque aliqua cauſa rationabili inducta, *c. fin. de conſuet. latè Gabr. de Præſcrip. concl. 1. & alii apud Genuen. de Eccleſ. q.* 315. ubi dicit, quod non valeret conſuetudo, ut Prælatus alienet res Eccleſiæ ſine conſenſu Capituli, vel ex qualibet levi cauſa, *per tex. in c. cum cauſa, de ſent. & rejud.*

Notandum 13. quod ſi Civitas conſuevit quolibet anno 26
dare Eccleſiæ certam frumenti quantitatem, vel quid aliud pro eleemoſyna, vel alimentis, non poteſt contrario ſtatuto hujuſmodi præſtationem revocare, *cap. veſtra, de locat. c. ad Apoſtolicam, de Simon. Bart. in l. privilegia, C. de Sacroſ. Eccleſ. Rom. in fing.* 433. *Joan. de Plat. in l. quæcunque, C. de fid. inſtrum. lib.* 10. *Cacher. deciſ. 99. numer. 20. & 21. & alii apud Genuen. in tr. de Eccleſ. qu.* 478. *&* 493. ubi etiam dicit, quod præcipua requiſita ad inducendam conſuetudinem favore Eccleſiæ, ſunt, quod populus a principio ſolverit ſpontè, & quod ſolutio fuerit uniformis.

Finis Libri Primi.

JOAN-

JOANNIS CAROLI ANTONELLI SAC. THEOLOGIÆ, AC J. U. D. VELITERNI.

LIBER SECUNDUS.

DE ANNIS.

DE anno, ſeu annis ſæpius in jure tam canonico, quàm civili tractatur; nam *in cap. quærenti, de offic. deleg.* Annus datur delegato a Papa, ad exequendam ſententiam ſuam.

In *cap. rurſus, & cap. ſeq.* 11. *q.* 3. excommunicato propter civilem, vel criminalem cauſam, annus datur ad deducendum jura ſua.

In *cap. plerumque, de Reſcript.* annus datur impetrantibus litteras, ſeu reſcripta Superiorum, ut illis uti poſſint; aliàs auctoritate poſteriorum litterarum poſſunt conveniri, licèt in ipſis nulla de prioribus mentio habeatur.

In *l. qui gravatos, C. de Cenſib. lib.* 11. gravatus a Peræquatore, facultatem habet conquerendi infra annum, quo elaſo amplius non auditur: exceptis minoribus, & abſentibus Reip. cauſa, quibus non currit tempus, donec habuerint experiendi facultatem.

In *paragr. illud quoque, de Hæred. & falc.* hæredi annus conceditur ad ſolvenda legata, ab admonitione, ex judiciali decreto facta inchoandus, quo elapſo, & legatis non ſolutis cadit a jure hæreditatis. Si verò Legatarii inſtiterint, ſibi caveri ab hærede, de præſtandis legatis, hæres ad ejuſmodi cautionem præſtandam habebit ſex menſes, a die petitionis numerandos, *per leg. certa eſt forma, Cod. ut in poſſ. legat. vel fideicomm. &c.*

In *l.* 2. *Cod. de Naufrag. lib.* 10. ei, qui naufragium ſubſtinuit, annus datur ad experiendum jura ſua, quo elapſo amplius non auditur.

In *cap. quoniam frequenter, ut lit. non conteſt.* actori, ad cujus inſtantiam teſtes fuerunt recepti ante litem conteſtatam, annus præfigitur ad conveniendum Adverſarium, vel ad denunciandum illi receptionem hujuſmodi teſtium, quo elapſo atteſtationes ſic receptæ non valent.

In *Concil. Trident. ſeſſ.* 7. *de reform. cap.* 10. Capitulis Eccleſiarum ſede vacante prohibetur, nè infra annum a die vacationis, ordinandi licentiam, ſeu litteras dimiſſorias concedant.

In *l. ſi quis, & auct. quæ ſupplicatio, Cod. de Precib. Imper. offer.* biennium datur, intra quod adverſus ſententiam quis ſupplicare poteſt ad Principem: pendente tamen ſupplicatione mandatur ſententia exequutioni, *ut ibidem notat gloſ. in ver. retractationis*, quamvis ſecus ſit pendente appellatione, *ut in l.* 1. *ff. Nihil novar. appell. interpoſ.*

In *auct. de Alien. & emph. paragr.* 1. biennium præfigitur Eccleſiæ Dominæ directæ ad declarandum, an velit, ut emphyteuſis penes aliam Eccleſiam remaneat.

In *cap. ſi quis incognitus*, 17. *quæſt.* 2. Domino ad revocandum ſervum in Religionem ingreſſum, triennium præfigitur, quo elapſo Dominus amplius non auditur.

In *l.* 2. *paragr. ad filiorum, ubi Bart. Cod. Quom. & quib. quar. pars deb. lib.* 10. ſtatuitur, quod ſi fuerit relictum legatum puellæ cum conditione, ut nubere debeat cum aliquo de tali familia, talis conditio debet impleri intra triennium poſt pubertatem ipſius puellæ.

In *l. ſi quis ſuus, ubi gloſ. ff. de iur. delib.* hæredi ſuo, qui paternam hæreditatem repudiavit, bonis in eodem ſtatu manentibus, ut repudiationem intra triennium revocare poſſit, indulgetur.

In *l.* 1 *& l. ſi pater, Cod. Ne de ſtat. defunct.* diſponitur, ut de ſtatu defunctorum poſt quinquennium a die mortis computandum non quæratur; unde ſi pater velut ingenuus vixerit, & poſt ejus mortem quinquennium effluxerit, filius ad honores ut ingenuus admittitur.

In *l.* 1. *paragr. quod dictum eſt, ff. de ſeparat.* ſtatuitur, ut remedium, & actio, ſeu Judicis officium de ſeparatione bonorum, quod competit creditori, ut bona ſui debitoris ſeparentur ab aliis, quæ jure hæreditario, ſive aliunde pervenerint ad debitorem, intra quinquennium poſt additionem numerandum, & non ultra poſtuletur; quamvis Judicis officium regulariter eodem tempore, hoc eſt ſpatio 30. annorum, quo tollitur actio, præſcribatur, *iuxta leg. ſicut, & leg. omnes, Cod. de Præſcript.* 30. *ann.*

In *l.* 2. *Cod. de vectigal. & comm.* ſancitur, ut res, quæ incidit in commiſſum, poſt quinquennium peti non poſſit.

In *Concilio Trid. ſeſſ.* 14. *de ref. cap.* 5. ſimiliter ſtatuitur, ut litteræ conſervatoriæ, & privilegia illarum vigore competentia per quinquennium dumtaxat durent.

In *l. ſive præfinito, ff. de Pœn.* diſponitur, ut damnatus ad carceres, vel in triremes non facta temporis expreſſione, intelligatur de decem annis, non ultra. Et in aliis etiam legibus de Anno, & annis paſſim fit mentio, prout infra latius Deo aſpirante dicturi ſumus.

S V M M A R I V M.

1 *Quot ſint ætates hominis.*
2 *Pupillus proximus infantiæ poteſt alium ſibi obligare, ſed ipſe alii non obligatur, niſi ſit proximus pubertati, & Tutoris auctoritas intervenerit.*
3 *Filiusfamil. in ætate pupillari ne auctore quidem Patre obligatur.*
4 *Infans etiam ad ſui utilitatem ſtipulari non poteſt.*
5 *Quando quis dicatur infans.*
6 *Quando quis dicatur proximus infantiæ, & pubertati, & num. 7. 8. & 9.*
10 *An pupillus poſſit præſentare ad beneficium juriſpatronatus.*
Et an in concurſu præſentatio pupilli præferatur præſentationi Tutoris, ibidem.
11 *Si Teſtator ſubſtituit filio infanti cenſetur ſubſtituiſſe eidem filio etiam poſt infantiam uſque ad pubertatem.*

CAPUT PRIMUM.

Quis cenſeatur proximus infantiæ, & pubertati.

1 PRæmittendum eſt primò, quod *gloſſ. in proœm. Sexti Decretalium, in ver. perfectus*, ſex hominis ætates conſtituit: prima eſt infantia, quæ durat uſque ad ſeptimum annum: ſecunda eſt pueritia, quæ anno 14. in maſculis, in fœminis 12. perficitur: Tertia eſt adoleſcentia, quæ durat uſque ad 25. annum: Quarta, juventus, vel virilis ætas uſque ad quinquaginta: Quinta, ſenectus uſque ad ſeptuaginta: Sexta, decrepitas.

Hæc autem gloſæ ſententia a Doctoribus communiter approbatur, ſenectutis ætate excepta, de qua infra dicemus; quamvis aliter ſentiat *Hipocr. 1. Aphor. 13.* ubi ætates in quatuor diviſit, videlicet in pueritiam, adoleſcentiam, ætatem conſiſtentem, & in ſenectutem, *Caſert. in Medicin. Theoric. tract. 3. q. 7. art. 1.* ubi dicit, quinque eſſe hominis ætates, quarum prima eſt pueritia: quæ producitur uſque ad decimum quartum annum: ſecunda eſt adoleſcentia, ſeu pubertas, quę a pueritię termino protrahitur uſque ad vigeſimum quintum: tertia eſt juventus, ſeu ætas florens; quæ a vigeſimoquinto ad trigeſimumquintum extenditur: quarta eſt ætas conſiſtens, quæ quinquageſimum ferè attingit annum; poſt quam ſenectus ſequitur uſque ad ſexageſimum, vel ſexageſimum quintum, quos annos ætas ſequitur decrepitas, ſenectutis pars deterrima.

2 Præmittendum 2. quod pupillus proximus infantiæ poteſt alium ſibi obligare, etiam ſine Tutoris auctoritate, ſed ipſe alii non obligatur, niſi ſit proximus pubertati, & Tutoris auctoritas intervenerit, §. *pupillus, & ibi gloſ. Aret. & alii,* 3 *Inſtit. de inutil. ſtipul.* ubi, quod filiusfamil. in ætate pupilla-
4 ri ne auctore quidem Patre obligatur; Infans verò etiam ad ſui utilitatem ſtipulari non poteſt, *leg. 1. in princ. & l. mulier, ubi Bart. ff. de verb. oblig.* dicitur autem infans qui ſeptimum ætatis ſuæ annum nondum explevit, ut ſupra diximus, & *probat Text. in leg. 1. §. ſufficit, ff. de Admin. Tut. l. ſi infanti, C. de jur. deliber. gl. communiter recepta in l. etiam infantem, ff. de adopt.*

5 Quare videndum nobis eſt, quis cenſeatur proximus infantiæ, & pubertati.

6 Et quidem *gloſſ. in §. pupillus, ver. infantiæ proximus, inſt. de inutil. ſtipul.* cenſuit, quod proximus infantiæ quis dicitur ab anno ſeptimo expleto uſque ad decem annos, & dimidium: proximus verò pubertati cenſetur qui annum decimum, & dimidiatum explevit; ſi fuerit maſculus: nam fœmina in novem annis cum dimidio dicitur proxima pubertati: quam ſententia ſequuti ſunt, *Aret. ibid. Bart. in l. 1. numer. 6. ff. de Novat. Bald. in leg. non tantum, ff. de excuſ. Tutor. & communem dic. Ceval. in ſpec. opin. commun. con. comm. quæſt. 292. in princ.* & ratio eſt, quia cum infantia duret uſque ad ſeptimum annum, illud quod ſupereſt ad pubertatem dividitur per medium, & ſic apparebit, an ſit proximus infantiæ, & pubertati, *arg. tex. in §. ultim. inſtit. Quib. ex cauſ. manum. non*
7 *licet*: quod intelligendum eſt in civilibus: nam in criminalibus cauſis non dicitur quis proximus pubertati, niſi quando eſt propè per ſex menſes, *ſecundum Jaſ. in auct. ſacramenta puberum, C. ſi adverſ. vend. & in l. properandum, §. 1. Cod. de jud. quem refert, & ſequitur, Syl. in d. §. pupillus, & ita etiam ſenſit Bald. in l. excipiuntur, ff. ad Syllanian. Corn. conſ. 147. n. 25. vol. 1. & alii apud Viv. comm. opin. 674. numer. 1. verſ. in contrarium &c.*

Addit *Aret. loc. cit.* quod ſi malitia ætatem ſupplet, tunc 8 etiamſi eſſet minor decem annis cum dimidio, diceretur proximus pubertati, *per tex. in l. 3. C. ſi mi. ſe major. dix. c. a nobis, & c. de illis, ex de ſponſ. impub.*

Hæc ſententia videtur probari etiam ex *c. continebatur, ibi, ſi fuerit ætati proxima, ut in 11. vel circa 12. annum, eodem tit. de Deſponſ. Impub.*

Quia verò non omnibus idem eſt in eadem ætate intelle- 9 ctus, quoad proximos pubertati exiſtimo, id eſſe remittendum arbitrio Judicis, qui non tam annorum numerum, quàm perſonarum, ac Regionis qualitatem ſpectare debet; nam una Regio altera callidiores habet pueros, *ut ſenſit Jo: Faber. in d. §. pupillus, Saly. in c. Impunitas, C. de Pœn. Anan. in c. 1. n. 4. de delict. puer. Zaſius in tr. de Judæis in q. 11. Natta conſ. 434. in fin. vol. 2. & alii, quos refert, & ſequitur Viv. comm. opin. 674. n. 2. Menoch. de Arb. Jud. lib. 2. caſ. 57. nu. 19. & 44. cum ſeq.* ſubdens, puerum, cui ſex tantùm menſes ad ætatem perfectam deerunt, audaciùs, ac levioribus argumentis eſſe judicandum pubertati proximum.

Quæres, an pupillus poſſit præſentare ad beneficium Ju- 10 riſpatronatus? Reſp. affirmativè, modò ſit major ſeptennio, *ut poſt Lambert. de jurepatr. par. 1. lib. 2. q. 2. art. 9. numer. 3. dixit Rot. dec. 363. nu. 2. & ſeq. part. 4. tom. 1. in Recen.* ubi etiam quod in concurſu ejus præſentatio eſt præferenda præſentationi Tutorum.

Quæres 2. an teſtator ſubſtituens filio infanti, cenſeatur 11 etiam ſubſtituiſſe filio poſt infantiam? Reſpond. quod dicitur ſubſtituiſſe filio etiam poſt infantiam uſque ad pubertatem, cùm militet eadem ratio providendi filio, *Gratian. conſ. 125. num. 25. lib. 2. Menoch. de Præſumpt. libr. 4. præſump. 65. numer. 41.*

S V M M A R I V M.

1 *Ad excuſationem tutelæ, & curæ is ſenex dicitur, qui annum ſeptuageſimum complevit.*
2 *Major 55. annis uti ſenex a muneribus perſonalibus excuſatur.*
3 *In aliis caſibus, in quibus nulla clara juris extat conſtitutio, Judicis arbitrio relinquitur, quinam ſenex dicatur.*
4 *Quis cenſeatur ſenex, ut excuſetur a tortura, & n. 6.*
5 *Qui ad annum 70. pervenit, remoto omni judicis arbitrio cenſeri debet ſenex.*

CAPUT II.

A quo anno quis cenſeatur ſenex.

IN nonnullis caſibus lex declaravit, qua ætate homo ſenex dicatur: nam ad excuſationem tutelæ, & curæ is ſenex 1 dicitur, qui annum ſeptuageſimum complevit, *l. 3. ff. de Jur. immun. §. item major, Inſtit. de excuſ. Tut.* item major 55. annis 2 uti ſenex a muneribus perſonalibus excuſatur, *l. ult. Cod. Qui ætat. vel profeſſ. ſe excuſ. lib. 10.* quicquid dicat *Didac. de Narbon. de ætat. ad omn. hum. act. requiſit. in ver. Annus ſeptuageſimus q. 14. num. 3. & ſeq.* ubi ad id requirit annum 70. expletum.

Sed in aliis caſibus, in quibus nulla clara Juris extat con- 3 ſtitutio, verius exiſtimo, hoc Judicis arbitrio relinquendum eſſe, *ut ſenſit Menoch. de Arb. Jud. l. 2. caſ. 58. num. 3. ubi cit. Barbat. conſ. 21. l. 2. & con. 22. l. 3. Jo: Andr. in c. quoniam frequenter, ut lit. non conteſt. & communem dicit Scac. de Jud. libr. 2. c. 8. n. 249. Gonzal. ad Reg. 8. Cancell. gloſ. 5. §. 9. nu. 84. & ſeq.* ubi loquitur de Coadjutoria conceſſa propter ſenectutem, vel ingraveſcentem ætatem, *Jordan. Elucubr. diverſ. libr. 10. tit. 20. num. 117. & ſeq.*

Hinc Judex arbitrari poterit, quis cenſeatur ſenex, ut ex- 4 cuſetur a tortura, cùm hoc clarè non ſit conſtitutum *in l. 3. §. gnoſcitur, ff. ad Syllan. & ità tenet Didac. de Narbon. loco cit. q. 5. n. 6. verſ. nec tamen,* ubi dicit, quod quicunque a 50. anno uſque ad 70. ita debilis invenitur, ut ſine mortis periculo quæſtionem ſubire nequeat, torqueri non debet, ſubdens, *num. 8.* quod ſi fortè torqueatur, & præ dolore delictum, de quo fuerit accuſatus, aut quid aliud confiteatur, ex tali confeſſione velut invalida puniri non poterit, etiamſi eam ratificaverit,

idem

idem ſenſit Maſcard. de Probat. concl. 1315. *num.* 6. *& ſeq. vol.* 3. quicquid in contrarium aſſerat *Bonifac. de Vitalin. in rub. de Quæſt. & tormen. n.* 2. *Grammat. dec.* 34. *n.* 4.

5 Obſerva tamen, quod arbitrium Judicis verſatur circa ſenes, qui nondum pervenerunt ad annum ſeptugeſimum: quia is, qui explevit 70. annum remoto omni arbitrio Judicis cenſeri debet ſenex, cùm annus ſeptugeſimus ſit terminus aliarum ætatum, *ut poſt Abb. in cap. quoniam frequenter, numer.* 18. *ut lit. non cont. tradit Scacc. de Judic. lib.* 2. *cap.* 8. *numer.* 254.

6 Addit *Narbon. ubi ſup. in verſ. Annus ſeptugeſimus c.* 5. *nu.* 6. quod nec ferula ſeptuagenarii cæduntur, ne timore, perculſi aliquando falſis conſentiant, vera difficeantur.

SUMMARIUM.

1 *Ad teſtificandum puberes tantùm admittuntur declaratur num.* 3.
2 *Quinam puberes dicantur.*
3 *In criminalibus cauſis teſtis debet eſſe major* 20. *annis.*
4 *Fœminæ an admittantur ad teſtificandum in cauſis criminalibus, & n.* 6.
Et an in cauſis civilibus admittantur, ibid. num. 4.
5 *Quid ſi in delicto commiſſo non adfuerunt alii teſtes, niſi mulieres.*
Quæ geruntur in Capitulo, probari poſſunt per eos, qui ſunt de capitulo, ibidem.
7 *In teſtamentis mulier non eſt teſtis idonea.*
8 *An teſtis teſtificari poſſit de iis, quæ vidit in pupillari ætate.*
9 *An unus teſtis plenè probet contra producentem.*

CAPUT III.

Cujus ætatis quis debeat eſſe, ut admittatur ad teſtificandum.

1 REſp. quod puberes tantùm admittuntur, *lib.* 3. §. *lege julia, ff. de Teſtib.* §. *teſtes, inſtit. de Teſtam.* puberes verò
2 dicuntur, qui 14. annum expleverunt, ſi maſculi ſint: fœminæ verò poſt 12. annum puberes ſimiliter intelliguntur, §. 1. *inſtit. quibus mod. tut. finit.* quod procedit in civilibus: nam in
3 criminalibus cauſis teſtis debet eſſe major 20. annis, *l. in teſtimonium, ubi gloſ. ff. de Teſtib. & tradunt DD. apud Jordan. Elucubr. diverſ. lib.* 10. *tit.* 20. *n.* 82. *Maſcard. de Prob. concl.* 1313. *n.* 9.
4 *&* 10. *vol.* 3. fœminæ verò cujuſcunque ætatis ſint, in cauſis criminalibus criminaliter intentatis, a teſtificando de jure canonico repelluntur, *c. forus, §. teſtes, & ibid. gloſ. communiter recepta, ver. non fœmina, de verb. ſignif. Alex. conſ.* 19. *num.* 1. *vol.* 1. *Angel. Aret. in §. teſtes autem, inſt. de teſtam.* ubi dicit, quod de jure canonico non poſſunt eſſe teſtes in accuſatione criminali, ſed in inquiſitione, ſic *Maran. de jud. in* 4. *p. princ. in prim. diſt. num.* 33. *Marſil. conſ.* 130. *num.* 34. *Bertran. conſ.* 189. *num.* 2. *vol.* 1. *Oltr. conſ.* 145. *& alii apud Viv. comm. opin. in verſ. Teſtes, opin.* 980. ubi tamen ſubdit, quod non omninò repelluntur, ita ut nulla eis fides præſtetur, ſed quòd non ſint teſtes omni exceptione majores, in judiciis verò civilibus, & criminalibus cauſis civiliter intentatis, fœminæ etiam de jure canonico recipiuntur, *Clar. in Pract. crim. §. fin. q.* 24. *verſ.*
5 *de jure autem canonico &c.* immò quando in delicto commiſſo non adfuerunt alii teſtes, niſi mulieres, eis plena fides adhibetur, *ut tradunt DD. communiter in c.* 3. *de Teſtib. Alciat. reg.* 1. *præſump.* 47. ubi dicit, quod textus *in d. §. teſtes*, non ſervatur de facto: quando veritas aliter haberi non poteſt: quamvis conſtare prius debeat, quod aliter veritas haberi non poſſit, *Alex. conſ.* 64. *volum.* 1. *Marſ. conſil.* 31. *numer.* 33. *& conſ.* 80. *col. fin. Ruin. jun. conſ.* 120. *n.* 24. *vol.* 2. *Menoch. de Arb. jud. caſ.* 106. *n.* 2. *in fin. Rolan. conſ.* 24. *numer.* 68. *lib.* 1. *& alii apud Grat. diſc. for. c.* 525. *n.* 5. *& ſeq.* ubi etiam dicit, quod non ſtatur dicto ipſiuſmet fœminæ vel alterius teſtis inhabilis aſſerentis, alios teſtes non adfuiſſe, *ut notat etiam Arelaten. in annot. ad Alciat. d. præſump.* 47. *Alex. conſ.* 152. *num.* 11. *vol.* 5. ubi, quod tunc creditur teſti inſufficienti in caſu, quo veritas aliter haberi non poteſt, quando ex natura regulari ipſius facti alii teſtes veriſimiliter non poſſunt occurrere; ſecus ſi poſſint intereſſe, licèt caſualiter non interfuerint; unde ad probandum ea, quæ geruntur in capitulo Eccleſiæ, admittuntur illi, qui ſunt de capitulo, quia regulariter in capitulo non ſolent adeſſe extranei, *c. veniens* 2. *in fin. de Teſtibus*, idem dicendum, quando civiliter agitur de crimine, nam tunc fœmina non repellitur, *Marant. loc. cit. ubi dicit, quod ita concludunt communiter DD. in c. quoniam, & cap. tam litteris extr. de Teſtibus.*

Antonell. de Tempore.

Sed de jure civili fœminæ etiam in cauſis capitalibus ad- 6
mittuntur, *Spec. in tit. de Teſte*, §. 1. *numer.* 83. *Roland. conſ.* 7. *ſub n.* 1. *vol.* 1. *Gram. conſ. crim.* 12. *num.* 16. *& ſeq. & alii apud Viv. loc. cit. & hanc eſſe magis communem, teſtatur Alex. conſ.* 11. *n.* 6. *lib.* 1. ubi dicit, quod ſpeciale eſt in teſtamentis, in quibus 7
mulier non eſt teſtis idonea, *juxta leg. qui teſtamento*, 20. §. *eum, qui lege, ff. de teſtam. vide etiam Aret. in* §. *teſtes, numer.* 2. *inſtit. de Teſtam. ordin.* ubi excipit crimen publicum, vel ubi venit imponenda membri abſciſſio, in quo mulier non poteſt eſſe teſtis, ſicut non poteſt accuſare, *leg. qui accuſare, ff. de Accuſ.*

Sed quæres, an ferre quis poſſit teſtimonium de iis, quæ vi- 8
dit in pupillari ætate? affirmativè reſpondet *gloſ. in d. l.* 3. §. *lege Julia, ver. impubes, ff. de Teſtib.* quia, cùm nullo jure prohibeatur, idoneus ad id reputari debet, *arg. l.* 1. *ff. de Teſtib.* hoc tamen intelligendum eſt de iis, quæ vidit, dum erat alicujus diſcretionis, *ut dicit Bald. in d. l.* 3. §. *Sabinus quoque*, hoc eſt dum jam egreſſus fuerat infantiam, ſive dum erat proximus pubertati: aliàs ſecùs, *ut declarat Bart. in d.* §. *l. Julia n.* 2. *& in l. notionem*, §. *inſtrumentorum, ff. de verb. ſignif. Papien. in form. libell. juramenti teſt.* §. *poteſt ante, n.* 17. *& communem dicit Vivi. commun. opin.* 964. *n.* 4. *lib.* 3.

Queres 2. an unus teſtis plenè probet contra producentem? 9
affirmat *Soc. jun. conſ.* 69. *n.* 11. *lib.* 1. *quem refert, & ſequitur Cephal. conſ.* 141. *num.* 5. etiamſi deponat tantùm de credulitate, *Roman. in ſingul.* 104. *in fin. Marian. jun. conſ.* 69. *num.* 11. *vol.* 1. *Jaſ. in Rubr. ff. de Jurejur. in* 6. *limit. & alii apud Gabr. libr.* 1. *tit. de Teſtib. concl.* 1. *num.* 13. *&* 14. *ubi dicit, hanc eſſe veram, & communem concluſionem*; id tamen procedit, quando atteſtationes producuntur; non autem quando quis teſtes inducit, ut examinentur; hoc enim caſu non approbat teſtium dicta, ſed tantùm perſonas, *Burſat. conſ.* 106. *num.* 22. *Barz. deciſ.* 170. *num.* 10. *Magon. dec. Lucen.* 46. *num.* 42. *Maceraten. var. reſ. lib.* 1. *reſ.* 106. *num.* 12. *& alii quos refert & ſeq. Cancer. var. reſ. libr.* 1. *cap.* 20. *num.* 73.

SUMMARIUM.

1 *Ad matrimonium quænam ætas acquiratur, & quę ad ſponſalia, & n.* 6.
2 *An valeant ſponſalia contracta ultima die ſeptennii.*
3 *Matrimonium contractum ultima die anni* 14. *in mare, &* 12. *in fœmina, validum eſt favore matrimonii.*
4 *Quid ſi matrimonium, vel ſponſalia contrahantur octo, vel decem diebus ante ætatem legitimam.*
5 *An in præſcriptionibus ſufficiat ultimam diem attigiſſe, ut præſcriptio cenſeatur completa.*
6 *Rationis uſus eodem tempore viris, & fœminis advenit.*
Potentia generandi tardiùs in viris, quam in fœminis experitur, ibidem.
7 *Minor ætas ad matrimonium ſufficit, quando concurrit potentia coeundi, vel quando malitia ætatem ſupplet.*
Quando malitia dicatur ſupplere ætatem in matrimonio, ibidem.
8 *An Epiſcopus diſpenſare poſſit cum minoribus carentibus ætate requiſita ad matrimonium contrahendum.*
9 *Si malitia ætatem ſupplet, valida ſunt ſponſalia etiamſi ante ſeptennium celebrentur.*
10 *Quando malitia cenſeatur ſupplere ætatem in ſponſalibus.*
11 *An impubes alterius nomine matrimonium contrahere poſſit.*

CAPUT IV.

Quænam ætas in matrimonio, & ſponſalibus requiratur.

ÆTas ad matrimonium requiſita in maſculo eſt 14. an- 1
norum & 12. in fœmina: *ut conſtat ex c.* 2. *de Deſponſ. impub.* ad ſponſalia verò contrahenda ſeptennium requiritur 2
in utroque, *c.* 1. *eod. tit. in* 6. valerent tamen ſponſalia contracta ultima die ſeptennii, vel parum ante, *ſecundùm S. Thom. in* 4. *diſt.* 27. *quem refert, & ſequitur Sylv. in Sum. in ver. ſponſalia, n.* 2. *Sanch. de matrim. lib.* 1. *diſp.* 16. *num.* 4. *in fin. Henriq. in ſum. lib.* 13. *cap.* 40. *num.* 3. *& alii apud Grat. diſcep. for. c.* 413. *num.* 23. quemadmodum matrimonium contractum ultima die anni 14. in mare, & 12. in fœmina, validum eſt favore matri- 3
monii, *arg. leg. qua ætate, ff. de Teſtam. & tradit idem Sylv. in ver. matrimonium* 5. *num.* 5. *Gratian. dicto cap.* 413. *num.* 23. *Sot. in* 4. *diſt.* 27. *q.* 2. *art.* 2. *Rebel. p.* 2. *lib.* 4. *qu.* 5. *concluſ.* 2. *num.* 2. *Guttier. de Matrim. cap.* 2. *num.* 20. *Ledeſm. in* 2. *p. lib.* 4. *ſent. q.* 60. *artic.* 1. *col. penult. ver. hæſitabis, & alii apud Bonac. in tract. de matrim. qu.* 1. *punct.* 4. *num.* 3. *&* 11. *Dian. par.* 3. *reſ. mor. tract.* 4. *reſ.* 274. *&* 277. ubi addit, quod matrimonia, & ſponſalia con- 4
tracta tribus, vel etiam octo, aut decem diebus ante legiti-

mam ætatem, judicanda ſunt valida tam in foro conſcientiæ, quàm in foro externo, quia parum, & nihil in jure æquiparantur, ex *juribus vulgatis*.

5 Addit *gl. in Rubr. ff. de Diverſ. & temp. præſcrip.* quod etiam in præſcriptionibus ſufficit, ultimam diem attigiſſe, ut præſcriptio cenſeatur completa: contrarium tamen in hoc tenuit *Rot. dec.* 551. *n.* 15. *p.* 5. *tom.* 2. *Rec.*

6 Cur autem eamdem ætatem ad ſponſalia, & diverſam ad matrimonium jus præſcripſerit in viris, & fœminis? Reſp. ex eo procedere, quia ad ſponſalia ſufficit rationis uſus, qui eodem tempore viris, & fœminis advenit; ad matrimonium verò potentia generandi deſideratur, quæ tardius in viris experitur, *ità Sanch. de matr. l.* 1. *diſp.* 16. *nu.* 2. *quem refert Barboſ. in c. litteras, n.* 3. *de Deſp. Impub.*

7 Obſerva tamen, quod ſi concurrat potentia coeundi, minor ætas ſufficit, *ut conſtat ex tex. in cap. continebatur, verſ. ſi autem fuerit de Deſponſ. impub. & c. ult. de eo, qui cogn. conſ.* ubi matrimonium contractum cum muliere in decimo, vel undecimo anno, concurrente hujuſmodi potentia, validum declaratur: idem dicendum, quando malitia ætatem ſuplet, juxta *gloſ. comm. receptam in cap. ad id, de ſponſal. & ita ſenſit etiam Rebell. loco cit. Pontius de Matrim. lib.* 12. *cap.* 5. *numer.* 3. *Dian. dict. reſol.* 274. etiamſi contrahentes ad coeundum apti non ſint, *ſecundùm Calc. conſ.* 121. *numer.* 17. *verſ. eſt etiam ſecunda quem refert, & ſequitur Menoch. de Arb. Judic. libr.* 2. *caſ.* 57. *num.* 34. contrarium tamen eſt veriùs: nam tunc malitia dicitur ſupplere ætatem in matrimonio, quando contrahentes cognoſcunt naturam conjugalis contractus, & habent potentiam generandi, *Coninch. de matrim. diſp.* 21. *dub.* 5. *num.* 52. *Sanch. lib.* 1. *diſp.* 16. *num.* 9. *Reginald. lib.* 31. *numer.* 248. *Filliuc. tract.* 10. *cap.* 7. *quæſt.* 9. *num.* 258. *Molfeſ. tract.* 4. *cap.* 5. *num.* 18. *& alii apud Bona. de matrim. d. q.* 1. *punct.* 4. *nu.* 2. *&* 10. quibus adde *Henriq. in ſum. lib.* 11. *cap.* 13. §. 12. *Barboſ. de off. & poteſt. Epiſc. alleg.* 35. *num.* 20. *Jordan. Elucubr. lib.* 9. *tit.* 1. *nu.* 264.

8 ubi dicit, quod Epiſcopus poteſt diſpenſare in utroque foro cum minoribus carentibus ætate requiſita ad matrimonium contrahendum, quando ſunt propè ætatem, & dubitatur an malitia ætatem ſuppleat, *per tex. in c.* 2. *de deſponſ. impub.*

9 Idem dicendum in ſponſalibus; nam ſi malitia ætatem ſuplet, valida ſunt, etiamſi ante ſeptennium celebrentur, *ut poſt Regin. libr.* 31. *n.* 248. *Nald. ver. ſponſalia, nu.* 3. *& alios ſenſit Bonac. loc. cit. n.* 2. ubi etiam dicit, quod malitia cenſetur ſup-

10 plere ætatem in ſponſalibus, quando ante ſeptennium adeſſet ſufficiens uſus rationis, quo contrahentes intelligant id, quod agunt.

11 An verò impubes pro alio, vel alterius nomine matrimonium contrahere poſſit? affirmat, *poſt Sanch. & alios Didac. de Narbon. de ætat. ad omn. human. act. requiſit. in ver.: Annus* 17. *q.* 2. *num.* 6.

CAPUT V.

Quænam ætas requiratur ad faciendum teſtamentum.

REſp. quod in maſculo requiritur ætas 14. annorum, in 1
fœmina verò 12. ſimiliter annorum completorum, *leg. qua ætate ff. de Teſtam.* & ad hoc dies cæpta habetur pro com- 2
pleta: & ideò valeret teſtamentum conditum ultima die anni 14. *ut probat citatus, ubi Bart. & alii communiter;* poteſt 3
autem quis in dicta ætate teſtamentum condere, etiamſi haberet curatorem, immò etiamſi curator contradiceret, *l. Aurelio Sempronio, §. Cajuſſeius, ff. de liberat. leg. at. & tradunt DD. in l.* 1. §. *fuit quæſitum, ff. ad Senatuſ. Trebell. Cancer. var. reſ. p.* 1. *c.* 7. *de tutor. num.* 9.

Quod verò dicitur de teſtamentis, procedit etiam in Co- 4
dicillis, & aliis ultimis voluntatibus: in hoc enim pari paſſu ambulant, *ut poſt Bald. obſerv. Jordan. Elucubr. diverſ. lib.* 10. *tit.* 20. *num.* 100.

Quæres, an filiusfam. teſtari poſſit? Reſp. quod tam de 5
jure canonico, quàm civili teſtari poteſt de peculio caſtrenſi, vel quaſi caſtrenſi, etiam ſine conſenſu Patris, *l. fin. Cod. Qui teſtam fac. poſſ. l. filiusfam. in fin. ff. de Deo nat.* §. 1. *Inſt. Quib. non eſt permiſſ. fac. teſtam.* ſecùs dicendum eſt de peculio profectitio, vel adventitio, *dict. leg. fin. Cod. qui teſtam. fac. poſſ. dict.* §. 1. *Inſt. Quib. non eſt permiſſ. fac. teſtam.* ubi quod nec Patre permittente filiusfam. teſtari poteſt, ita, ut neque teſtamentum convalidetur ſuperveniente habilitate ante mortem,, *Bart. in l.* 1. §. *ſed ſi filius, ff. de l.* 3. *Surd. de Alim. tit.* 7. *q.* 4. *num.* 20. *&* 21. *Gratian. qui alios refert, diſc. for. c.* 820 *nu.* 9. *& ſeq.* 6
ubi dicit, quod tale teſtamentum neque valeret ex vi clauſulæ codicillaris in eo appoſitæ, nec in vim donationis cauſa mortis niſi pater fuerit præſens, & conſenſum præſtiterit, *ut poſt Bec. conſ.* 76. *advertit Theſaur. dec.* 150. *nu.* 12. *& ita intelligendi ſunt DD. apud Theodoſ. Rub. in ſing. to.* 2. *clauſ.* 205. *n.* 105. poteſt enim filiusfam. donare cauſa mortis Patre per- 7
mittente, *ut in d. l. filiusfam.* quo caſu quinque teſtes, requirun- 8
tur, *l. fin. C. de Donat. cauſ. mortis*, item requiritur expreſſa, & ſpecialis permiſſio patris, *ſecundùm Bart. in l. tam is* §. *filiusfamil. ff. de Donat. cauſ. mort.* ubi etiam dicit, quod filius donans, 9
cauſa mortis, ejus debet eſſe ætatis, cujus eſſe eum oportet, ſi velit teſtari.

An verò poſſit legare cum patris aſſenſu? Reſpond. nega- 10
tivè: quia legata relinquuntur in teſtamento, quod ex alieno arbitrio pendere non debet, *ſecundùm gloſſ. commun. receptam in dict. leg. tam is*, §. *filiusfam. ver. Patris, ff. de Donat. cauſ. mort.*

Obſerva tamen, quod filiusfam. ad pias cauſas de peculio 11
profectitio, vel adventitio cum conſenſu patris teſtari poteſt, *c. licèt de ſepult. in* 6. *Dec. in l. ſenium, nu.* 15. *C. qui teſtam. fac. poſſ. Covar. in rub. de Teſtam. p.* 3. *in fin. n.* 28. *Spin. in rubr. eod. tit. de Teſtam. p.* 4. *n.* 11. *Tiraq. de pia cauſ. privil.* 78. *Graſſ. in §. teſtamentum, q.* 17. *n.* 12. *&* 13. *& alii apud Grat. diſc. for. c.* 395. *n.* 4. *ubi n.* 55. *& ſeq.* addit, quod valeret hujuſmodi teſtamentum ad pias cauſas etiam ſine conſenſu patris, ſi conſtaret, quod filius poſteà factus ſui juris, perſeveraverit in eadem voluntate: quod probatur etiam ex indiciis, & conjecturis, *juxta gl. in l.* 1. §. *ſi filiusfam. ver. duraverit, ff. de l.* 3. *& ita ſenſit Bartol. in l.* 1. *n.* 83. *C. de ſacroſ. Eccleſ. Bald. in l. generali n.* 3. *C. eod. Caſ. in auct. ingreſſi C. eod. tit. Soc. conſ.* 61. *vol.* 1. *Marcobrun conſ.* 30. *n.* 134. *& ſeq. quos refert, & ſequitur Genuen. in tract. de Eccleſ. qu.* 173. ubi quod ſtatutum prohibens, mulierem vel minorem contrahere, vel teſtari ſine conſenſu propinquorum, non habet locum in teſtamento, ve contractu ad pias cauſas, quia tales diſpoſitiones non ſecundùm leges humanas, ſed ſecundùm jura divina, & ſacros canones judicari debent, *juxta c. cùm eſſes, & c. relatum de Teſtam.*

Immò ſi filiusfam. eſſet Clericus de bonis adventitiis poſ- 12
ſet teſtari etiam abſque conſenſu Patris etiam ad cauſas profanas quia bona adventitia reſpectu filiifam. Clerici, caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia reputantur, nec Patris quæri- 13
tur uſusfructus, *auct. Presbyteros, Cod. de Epiſc. & cler. l. Sacroſanctæ, C. eod. tit. latè Rota coram Burat. dec.* 639. ubi, quod *dict. auct. presbyt.* habet locum in bonis, poſt clericatum quæſitis, 14
Genuenſ. in tr. de Eccl. q. 633. ubi id extendit etiam ad clericum primæ tonſuræ.

An verò bona filiofam. Clerico a Patre liberè donata, ut ad 15
illorum titulum ordinari poſſet, tranſeant in peculium quaſi caſtrenſe? Reſp. affirmativè, ſequuta tamen ordinum receptione, *vide quæ ſcripſimus in tract. de Regim. Eccleſ. Epiſc. lib.* 5. *cap.* 17.

SUMMARIUM.

1 *Ad faciendum teſtamentum in maſculo requiritur ætas* 14. *annorum, in fœmina* 12. *ſimiliter annorum completorum.*
2 *An valeat teſtamentum conditum ultima die anni* 14.
3 *Quid ſi condens teſtamentum haberet curatorem.*
4 *Quænam ætas requiratur in codicillis, & aliis ultimis voluntatibus.*
5 *An filiusfam. teſtari poſſit.*
6 *Quando clauſula codicillaris operetur, ut teſtamentum filii ſubſtineatur in vim donationis cauſa mortis,*
7 *An filiusfam. poſſit donare cauſa mortis.*
8 *Quot teſtes requirantur in donatione cauſa mortis.*
9 *Donans cauſa mortis ejus debet eſſe ætatis, cujus eſſe eum oportet, ſi velit teſtari.*
10 *An filiusfam. poſſit legare.*
11 *An filiusfam. ad pias cauſas peculio profectitio, vel adventitio teſtari poſſit.*
12 *Filiusfam. Clericus de bonis adventitiis teſtari poteſt etiam ad cauſas prophanas.*
13 *Bona adventitia reſpectu filiifam. Clerici, caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia reputantur, nec Patris quæritur uſusfructus.*
14 *Auct. Presbyteros, C. de Epiſcop. & Cler. locum habet in bonis poſt clericatum quæſitis.*
15 *Bona filiofam. Clerico a Patre donata, ut ad illorum titulum ordinari poſſet, ſequuta ordinum receptione tranſeunt in peculium quaſi caſtrenſe.*

SUMMARIUM.

1 *Ad eligendam ſepulturam quænam ætas requiratur, & num. 3. & 5.*
2 *An Pater eligere poſſit ſepulturam pro filio impubere.*
4 *An filius impubes cum auctoritate tutoris poſſit ſibi eligere ſepulturam.*
5 *Quid ſi malitia ætatem ſuppleat.*
6 *Si infirmus tempore infirmitatis ſibi ſepulturam elegerit, & poſteà convaleſcat, cenſetur revocaſſe illius electionem: limitatur num. 8.*
7 *Donatio cauſa mortis facta inſtante mortis periculo, cenſetur revocata per convaleſcentiam Donantis.*

CAPUT VI.

Quænam ætas requiratur ad eligendam ſepulturam.

1 RESP. quod requiritur pubertas, hoc eſt ætas 12. annorum in fœmina; & 14. in mare: nam cùm ſepulturæ electio pars ſit ultimæ voluntatis, ideò ejuſdem ætatis eſſe debet qui ſibi monumentum eligit, ac ille, qui teſtamentum ordinat, *ut inquit Didac. de Narbon. de ætat. ad omn. human. act. requiſit. in ver. Annus* 14. *qu.* 47. ante pubertatem verò electio non conceditur pupillo, ſed Patri, ſi talis adſit in loco
2 conſuetudo, *c. penul. de ſepult. in* 6. ubi etiam, quod poteſt fi-
3 liusfam. pubes etiam abſque Patris aſſenſu ſibi ſepulturam eligere; nec poſſet filius impubes etiam cum auctoritate Tutoris ſibi eligere ſepulturam: quia Tutoris auctoritas non poteſt ea perficere, quæ porriguntur poſt mortem pupilli, quo
5 tempore tutela expiravit: niſi fortè malitia ſuppleret ætatem: tunc enim impuberes ſepulturam ſibi eligere poſſunt, *Bart. in l. qui in poteſtate, num. 3. verſ. in uno tamen caſu, & in leg. ſi filiusfamil. poſt numer. 2. ff. de Teſtam. Lavor. variar. Elucubr. tom. 1. tit. 2. cap. 11. num. 109. Ric. in Prax. for. Eccleſ. par. 4. reſol. 294. num. 36.*
6 Obſerva tamen, quod ſi infirmus tempore infirmitatis ſibi elegerit ſepulturam, & poſteà convaleſcat, cenſetur revocaſſe illius electionem, *ſecundum veriorem Doctorum ſententiam*: quemadmodum donatio cauſa mortis facta inſtante mortis periculo cenſetur revocata ob convaleſcentiam donantis, *ut poſt Alciat. in l. non omnis, ff. ſi cert. pet. Didac. in Rubr. de Teſtam. in* 3. *p. poſt n.* 23. *not. Clar. in ver. donatio qu.* 25. *verſ. ſed nunquid*, ubi ita intelligit text. *in l. ſi mortis cauſa res donata, ff. de Donat. cauſ. mort.*
8 Limita, quando ex conjecturis conſtat de ejus contraria voluntate, putà ſi hujuſmodi electio facta fuerit in teſtamento in ſcriptis, vel nuncupativo, vel alio publico inſtrumento; quia tunc diſponens cenſetur velle, ut ejus voluntas perpetuò duret, *l. non ad ea, ff. de condit. & demonſt. Caſtr. in con.* 36. *circa princ. vol.* 1. *Jaſ. in l. in teſtam. num.* 14. *C. de Teſtam. milit. Mantic. de conject. ult. vol. lib.* 12. *tit.* 1. *num.* 2. *& alii apud Ric. in Prax. ut ſup. p.* 2. *reſ.* 312.

SUMMARIUM.

1 *Ad habitum religioſum ſuſcipiendum annum* 12. *completus in fœmina, & in viro* 14. *requiritur.*
2 *Converſi recipi non debent ante* 20. *ætatis annum.*
3 *Quando quis ad profeſſionem admittatur.*
4 *Quantum temporis detur profeſſo, vel profeſſæ ad dicendum de nullitate profeſſionis.*
5 *An ſi profeſſio declaretur nulla, cenſeatur etiam annullata renunciatio.*
6 *Quæ ſolemnitas requiratur in facienda renunciatione.*
7 *An Concilium Tridentinum reprobaverit obligationes, vel donationes factas ante ingreſſum in Religionem, intuitu ipſius Religionis.*
8 *Quandiu poſſit in monaſterio immorari puella introducta cauſa educationis.*
9 *Annus probationis an debeat eſſe continuus.*
10 *An, ſi Novitius probationis anno expleto deſereret religionem, & poſteà rediret, egeat novo probationis anno ad profitendum.*
11 *Annus probationis debet eſſe neceſſariò completus, & integer.*
12 *Quando biduum pro uno die habeatur.*
13 *An Convertitæ ſtatim ac ingrediuntur monaſterium, poſſint emittere profeſſionem.*

CAPUT VII.

Quænam ætas requiratur ad ingreſſum, & profeſſionem in Religione.

AD habitum religioſum ſuſcipiendum in fœmina annus duodecimus completus, & in viro decimuſquartus requiritur, *c. ad noſtram de Regular. Concil. Trid. ſeſſ.* 25. *de Regular. c.* 17. converſi verò recipi non debent ante vigeſimum ætatis annum, ex *decreto Clem. VIII. incip. cùm ad regularem relat. per Quarant. in ver. monaſteria, & conventus.* 1 2

Quoad profeſſionem verò Concilium Tridentinum ſtatuit, ut in quacunque religione tam virorum, quàm mulierum ea non fiat ante decimum ſextum annum expletum, nec qui minore tempore, quàm per annum poſt ſuſceptum habitum in probatione ſteterit, ad profeſſionem admittatur: aliàs profeſſio anteà facta nulla eſt, *ut in ſeſſ.* 25. *de Regular. cap.* 15. 3

Item converſi ad profeſſionem admittendi non ſunt, niſi vigeſimum primum annum exceſſerint, ex *decreto citato Clementis VIII.*

Quæres, quantum temporis detur profeſſo, vel profeſſæ ad dicendum de nullitate profeſſionis? Reſp. quinquennium eſſe a Concilio Tridentino præfixum, *ut in ſeſſ.* 25. *de Regular. cap.* 19. quo elapſo profeſſus amplius non auditur, etiamſi allegaret, vim, & metum ſemper duraſſe, niſi intra ipſum quinquennium reclamaverit, idque legitimè probaverit, *ut declaravit Gregor. XIII. teſte Val. in diff. utr. for. ver. Regularis, diff.* 2. *num.* 3. *quem refert Dian. par.* 3. *reſ. mor. tract.* 2. *reſol.* 62. *quibus adde Ric. in Prax. par.* 3. *reſol.* 354. ubi dicit, 4 5 quod ſi profeſſio declaretur nulla, cenſetur etiam annullata renunciatio: tum quia renunciatio eſt acceſſoria, & dependens a profeſſione, tum etiam in quolibet actu, & contractu etiam jurato intelligitur appoſita clauſula, *reb. ſic ſtantib.* etiam ſi non exprimatur, *l. cùm quis, ff. ſol. l. quæro, §. inter locatorem, ff. loc.*

Quæ verò ſolemnitas requiratur in facienda hujuſmodi renunciatione? Reſp. quod facienda eſt cum licentia Epiſcopi, vel ejus Vicarii intra duos menſes proximos ante profeſſionem, & aliter facta etiam cum juramento non valet, ex *decreto dicti Concilii Tridentini d. ſeſſ.* 25. *cap.* 16. 6

An verò Concilium, *d. cap.* 16. reprobaverit obligationes, vel donationes factas ante ingreſſum in Religionem, intuitu ipſius ingreſſus? affirmat *Navar. conſ.* 81. *de Regul. & alii apud Sanch. in Sum. tom.* 2. *libr.* 7. *c.* 5. *num.* 3. communis tamen ſententia eſt, Concilium, *d. cap.* 16. non habere locum in hujuſmodi renunciationibus, donationibus, vel obligationibus factis ab exiſtente adhuc in ſæculo, etiam animo, & propoſito Religionem ingrediendi, ſed tantùm in obligatione facta poſt ingreſſum: tum quia Concilium loquitur de ingreſſo, ſeu ingreſſa non autem de ingreſſuris: tum etiam quia in renunciatione ante ingreſſum non poſſunt ſervari ſolemnitates Concilii, quæ ſolum reſtringuntur ad duos menſes ante profeſſionem, & *ita cenſuit Sac. Congregatio Concilii apud Farin. dec.* 227. *par.* 4. *Diverſ. Dian. p.* 3. *tr.* 2. *reſ.* 55. *Vulp. in Prax. Jud. cap.* 42. *n.* 13. *Quaran. in ver. monaſteria, & conventus, verſ. dubium illud, Ric. in Prax. p.* 3. *reſ.* 353. 7

Quæres 2. quandiù poſſit Puella in monaſterium introducta cauſa educationis, in eodem monaſterio immorari? Reſp. quod poteſt in monaſterio morari uſque ad ætatis ſuæ annum 25. quo completo exire debet: quamquam ſi ſtatim non egrediatur, non incideret in excommunicationem, ſed poteſt Epiſcopus terminum illi præfigere, utrum velit monialis fieri, aut è monaſterio egredi, *ut reſolvit Sac. Congregat. teſte Ric. in Prax. p.* 4. *reſ.* 209. *Leo. in Theſ. for. Eccleſ. cap.* 16. *num.* 54. *par.* 2. 8

Notandum eſt autem, quod annus approbationis debet eſſe continuus: & ideò ſi Novitius, vel Novitia exierit è monaſterio intra annum probationis, & deinde redierit: non poſſit conjungere primum tempus cum ſequente, *ut probat Sylv. in ver Religio* 5. *qu.* 4. *Rota in granaten. profeſſionis* 9. *Februarii* 1609. *coram Marco Montio, Soc. conſ.* 118. *num.* 6. *libr.* 4. *Lup. alleg.* 46. *n.* 2. *& alii apud Gratian. diſcep. for. cap.* 440. *n.* 14. niſi fortè egreſſus fuerit de licentia Superioris ad id facultatem habentis propter malam valetudinem, vel aliam ſimilem cauſam, & poſteà reverteretur; quia tunc haberetur pro præſente, ac ſi nunquam fuiſſet egreſſus, & conjungi poteſt primum tempus cum ſequente, cùm non ſtet in tali caſu per novitium, quominus conditio adimpleatur, *ut reſolvit Sacr. Congreg. Concil. teſte eodem Gratian. cap.* 166. *nu.* 14. *& ſeq. & ita etiam Navar. conſ.* 41. *num.* 3. *de Regul. Barboſ. de offic. & poteſt. Epiſc. par.* 3. *alleg.* 101. *num.* 28. *Dian. reſol. moral.* 9

par.3.tract.2.resol.84. Bonac. de claus. q.2. punct.10. diff.2. §.2. n.6. Lezan. in sum. qq. Regular. tom.1. cap.25. num.23. ubi addit, hoc procedere, etiamsi Superior illicitè, ac sine rationabili causa licentiam concesserit: quicquid in contrarium sentiat *idem Gratian. dict. cap.440. num.14.* ubi asserit, quod durante anno probationis debet Novitius continuò permanere intra claustra monasterii, ita ut non possit illud tempus discontinuari sub quovis prætextu, etiam ex causa infirmitatis, aut licentia Superioris.

Secus esset, si Novitius vel Novitia exierit sine licentia, vel cum licentia invalida, putà si is, qui licentiam concessit, non poterat illam concedere, *ad trad. per Bal. in auct. habita, n.22. C. ne fil. pro patr. Alex. in l. diem functo, n.33. ff. de offic. Assess. & ita resolvit Grat. d.c.166. n.14. & seq.*

10 Sed quæres, an Novitius, qui probationis anno jam expleto deseruit Religionem, egeat de novo probationis anno ad profitendum, si in monasterium ejusdem ordinis rediret? affirmat *Sylv. in ver. Religio 5.q.4. fr. Emman. to.3.q.15. art.10. & alii apud Barbos. de offic. & potest. Episc. p.3. d. alleg.101. numer.20. Bonac. de clausur. q.2. punct.10. diff.2. §.2. n.4.*

11 Notandum 2. quod prædictus annus probationis debet esse necessariò completus, & integer, adeò, ut si quis suscepe-
rit habitum prima die Januarii post meridiem, non possit eadem die recurrente in termino anni profiteri ante meridiem, sed expectandum sit punctum suscepti habitus, *ut censuit Sac. Congregatio apud Barbos. d. par.3. alleg.101. nu.22. in 3.*
12 *impressione*, ubi etiam dicit, quod si Novitius compleat probationis annum die 24. Februarii anno bissextili, non dicitur expletus hic annus, nisi secunda die, quæ est 25. ejusdem mensis, nam id biduum pro uno die habetur, *l. cum bis sextus, ff. de verb. signif. c. quæsivit, §. festum ex eod. tit.* quicquid dicat *Sanch. de matrim. lib.7. disp.37. nu.12. in fin. Navar. cons.13. num.10. de Regular. quos refert & sequitur Gratian. discept. for. cap.413. num.16. & seq.* qui censet, validam esse professionem factam eadem die, qua habitus probationis fuit susceptus, quamvis ad complementum anni defecerit spatium sex horarum.

13 Observant tamen Doctores, quod Convertitæ statim ac ingrediuntur monasterium, possunt emittere professionem ex privilegio Sedis Apostolicæ concesso ante Tridentinum, & *ita etiam censuit Sac. Congregatio prout refert Barbos. d. alleg.* 101. *n.34.* subdens, hujusmodi privilegium non fuisse sublatum per decretum Tridentini *d. sess.25. c.15.* quia *in cap.18. ejusdem sess.* præservantur earum constitutiones.

SUMMARIUM.

1 *Ad obtinenda beneficia simplicia quænam ætas requiratur.*
2 *Quid si in fundatione cautum fuerit, quod ad beneficium præsentari quis possit ante ætatem legitimam.*
3 *Quænam ætas exigatur ad obtinendum Canonicatum in Ecclesia collegiata, & n.10.*
4 *Quid si Parochialis Ecclesia unita sit hujusmodi canonicatui.*
5 *Et quid si Parochialis unita sit Canonicatui Ecclesiæ Cathedralis.*
6 *An Canonicus collegiatæ teneatur infra duos menses fidei professionem emittere.*
7 *Canonici collegiatæ, & alii Clerici beneficiati tenentur in prima Synodo Diœcesana professionem facere.*
8 *Quæ requirantur ad obtinendum canonicatum in cathedrali, & num.12.*
9 *Ad Ecclesiam parochialem obtinendam requiritur annus 24. exactus.*
11 *Quænam ætas exigatur in Canonico, cui annexum est exercitium curæ animarum.*
13 *Ad dignitates, & personatus Ecclesiæ collegiatæ quænam ætas requiratur, & n.15.*
14 *Anni 40. requisiti in Abbatissa, an debeant esse completi.*
16 *In Pœnitentiario quænam ætas requiratur, n.17.*
18 *Quænam ætas exigatur in obtinente beneficium curatum, & in Abbate.*
19 *Quilibet potest obtinere beneficia curata aptitudine, etiamsi tantùm habeat primam tonsuram.*
20 *Ad pensiones obtinendas quænam ætas necessaria sit.*
An privatus beneficiis per sententiam, censeatur privatus pensione, ibidem.
21 *Ad coadjutoriam a Papa concessam quænam ætas, & habilitas sufficiat.*
22 *Ad beneficia regularia quænam ætas exigatur.*
23 *Provisio facta non habenti ætatem in beneficio requisitam, est nulla.*
24 *An minor resignare possit beneficium.*
25 *Et an ei detur restitutio in integrum.*

CAPUT VIII.

Quænam ætas ad obtinenda beneficia, & pensiones requiratur.

DIco 1. quod ad obtinenda beneficia simplicia, etiam 1
Jurispatronatus, requiritur ætas 14. annorum, ex *Concil. Trid. sess.23. de reform. cap.6.* quod locum sibi vendicat, etiamsi nec possessio, nec fructus percipi possent a proviso, ante debitam ætatem: quia illa requiritur de tempore collationis tituli, *ut resolvit Sacr. Congreg. teste Jordan. Elucubr. divers. lib.10. tit.20. nu.8.* annus verò 14. non requiritur completus, sed sufficeret, si esset inchoatus, *ut declaravit Sacra Congregatio apud Gratian. discept. for. cap.397. num.17. Jordan. dict. lib.10. tit.20. num.4. & seq. Ciarlin. contr. for. lib.2. c.211. num.39.* ubi dicit, quod collatio, & institutio irrita esset, si 2
fiat ei, qui nondum attigit 14. annum, etiamsi deficiat tantùm unus dies, vel una hora, *Garc. de Benef. p.7. c.4. n.10. & seq.* subdens, quod si in fundatione expressè cautum fuerit, quod possit præsentari ad beneficium minor 14. annis, valida eo casu esset præsentatio, & institutio subsequuta, *ut censuit etiam Sacra Congregatio apud Ciarlin. loco citat. numer.91. & 92.* ubi dicit, quod Concilium non censetur voluisse derogare fundationi, *Rot. coram Duran. dec.228. n.8.*

Eadem ætas 14. annorum inceptorum sufficit ad Canoni- 3
catum collegiatæ Ecclesiæ obtinendum, *juxta cap. super inordinata, juncta glos. in verb. pueri, de Præb. & est communis DD. opinio*; in hoc enim Concilium Tridentinum nihil innovavit, *ut declaravit Sacra Congregatio teste Piasec. in Prax. Episc. par.2. cap.5. num.21. vers. quod dignitates, Garc. d. p.7. cap.4. num.37. & seq.* quod procedit, etiamsi parochialis Ec- 4
clesia esset unita hujusmodi Canonicatui; quia tunc etiam attendenda est natura canonicatus, non Parochialis; & ideò sufficit, quod provisus in ea constitutus sit ætate, quam exigit canonicatus, dummodo Parochialis unita sit perpetuò, & accessoriè canonicatui; secus si æquè principaliter, *ut declaravit eadem Sac. Congr. apud Barbos. de offic. & pot. Episc. p.3. alleg.60. n.71. Garc. d. p.7. c.4. n.30. & seq.* ubi dicit, quod si 5
Parochialis unita esset accessoriè alicui Canonicatui Ecclesiæ Cathedralis, sufficeret ætas 22. annorum inceptorum, quæ in Canonicatus collatione requiritur, ut infra dicemus, *Jordan. loc. cit. n.9. & 10.* quamvis interim non haberet vocem in capitulo, *juxta dispositionem Concilii Tridentini sess.22. de ref. c.4. & notat Garc. loco cit. num.39.*

An verò Canonicus Collegiatæ teneatur infra duos menses 6
fidei professionem emittere, *juxta ejusdem Concilii dispositionem in sess.24. de ref. c.12.*? Resp. negative, quia Concilium loquitur de Canonicatibus Ecclesiæ Cathedralis, & de beneficiis curatis, *ut censuit Sac. Congr. teste Novar. apud Ricc. in collect. dec.2867. p.7. Garc. de Benef. p.3. c.3. n.12.* tenentur tamen 7
in prima Synodo Diœcesana non solùm Canonici collegiatæ, sed etiam alii omnes clerici beneficiati hujusmodi professionem facere, *ut statuit idem Concilium sess.25. de ref. c.2. & notat Bonac. de legib. disp.3 q.2. punct.4. §.1. n.9. Barbos. de offic. & pot. Episc. p.3. alleg.61. num.15.*

Dico 2. quod ad dignitatem, seu canonicatum in Cathe- 8
drali nemo est admittendus, nisi qui eo ordine sacro aut sit initiatus, quem illa dignitas, aut præbenda requirit, aut in tali ætate, ut infra annum ad ordinem Canonicatui, vel dignitati annexum promoveri possit, *Concil. Trid. sess.24. de reform. cap.12.* quem textum Doctores intelligunt, ut de tempore provisionis concurrat ætas integra, *juxta dispositionem ejusdem Concilii sess.22. de ref. c.4. in fin. ibi, nec aliis in posterum fiat provisio, nisi iis, qui jam ætatem, & cæteras habilitates integrè habere dignoscantur: aliter irrita sit provisio*, unde si ad præbendam requireretur ordo Subdiaconatus, ad quem Concilium *sess.23. de ref. cap.12.* expoſcit annum 22. inceptum, non posset Clericus 21. annum ingressus canonicatum validè obtinere, etiamsi annus sibi permissus ad suscipiendum subdiaconatus ordinem constitueret eum annorum 22. *ita Henriq. in Summ. lib.10. c.9. §.1. & 2. Garc. de Benef. p.7. cap.4. n.19. & seq. & resolvit Sac. Congr. & Rot. Rom. prout refert Jordan. d. lib.10. tit.20. num.14.* ubi etiam notat, quod Concilium *d. sess.24. cap.12.* dum dicit, *aut in tali ætate &c.* requirit tempus exactum ad ordinem, & beneficium: indulget verò annum, ut intra eum quandocunque quis possit ordinari: 9
quemadmodum ad Ecclesiam parochialem obtinendam requiritur annus 24. exactus, & nihilominus jura indulgent annum ad suscipiendum sacerdotium, *ut in c. cùm in cunctis, §. inferiora, de Elect. & c. licèt canon. eod. tit. in 6.*

Idem dicendum quoad Canonicatus Ecclesiarum colle- 10
giatarum, si hujusmodi Canonicatibus ex consuetudine, vel

statu-

ſtatuto ordo ſacer annexus ſit, *ut in Concilio Trid. ſeſſ. 22. de ref. c. 4. Piaſec. in Prax. Epiſc. p. 2. c. 5. n. 21. verſ. ſi tamen & c. Jordan. ubi ſup. n. 12. & ſeq. Barboſ. de offic. & pot. Epiſc. alleg. 60. num. 71. in ult. impreſſ.*

11 Item Canonici, quibus animarum curæ exercitium eſt annexum, debent habere ætatem requiſitam ad hujuſmodi exercitium, etiamſi cura habita ſit penes capitulum: cujus rei ratio eſt, quia actu debent curam exercere, *Jordan. d. lib. 10. tit. 20. n. 12. Barboſ. d. alleg. 60. n. 71.*

12 Addit *Garc. de benef. p. 7. d. c. 4. num. 28.* quod in Eccleſia, ubi nec ante Concilium, nec poſt, facta fuit diſtributio ſacrorum ordinum, proviſus de Canonicatu in Cathedrali, debet eſſe ſaltem in ætate requiſita ad Subdiaconatum, videlicet, quod attingat vigeſimum ſecundum ſuæ ætatis annum: quia omnes Canonicatus Eccleſiæ Cathedralis habent annexum ordinem ſacrum, ex *diſpoſitione Sac. Concilii Tridentini ſeſſ. 24. de ref. cap. 12.*

13 Quæres quænam ætas requiratur ad conſequendas dignitates, & perſonatus in Eccleſiis Collegiatis, quibus animarum cura nulla ſubeſt? Reſp. quod de jure antiquo requirebatur ætas 25. annorum inceptorum, quemadmodum requiritur in curatis, ex *c. cùm in cunctis, §. inferiora, de elect.* poterat tamen Epiſcopus diſpenſare cùm majoribus 20. annis, *juxta c. 1. de ætat. & qual. in 6.* hodiè tamen requiritur eadem ætas, quam expoſcit Concilium Tridentinum in obtinentibus dignitates, & perſonatus in Cathedralibus, videlicet quod ſint majores 22. annis *ut in ſeſſ. 24. de ref. cap. 12. ibi, & 22. annis non minores aſciſcantur*: videtur enim abſurdum, quod major ætas requirenda ſit in dignitatibus Eccleſiæ collegiatæ, quàm in dignitatibus Eccleſiæ Cathedralis, & *ita reſolvit Sacr. Congr. teſte Garc. d. p. 7. c. 4. num. 58. & ſeq. ubi etiam id probat ex Conc. d. cap. 12. quicquid in contrarium ſenſerint Zerol. in Prax. Epiſc. p. 1. ver. beneficia, §. 1. verſ. Ad dignitates, Rodriq. tom. 1. qu. 11. art. 2. Piaſec. loc. cit. d. c. 5. num. 25. verſ. quo ad dignitates, Jordan. d. lib. 10 tit. 20. n. 15. & alii quos refert, & ſequitur Barboſ. d. alleg. 60. num. 67.*

14 Ex quo inferunt DD. quod anni 40. requiſiti in ea, quæ eligenda eſt in Abbatiſſam, debent eſſe ſimiliter completi, quia Concilium *ſeſſ. 25. de Regul. c. 7.* eadem loquendi forma utitur, *ibi, non minor annis* 40.

15 Obſerva tamen, quod ſi hujuſmodi dignitates ſine cura annexum haberent ordinem presbyteratus, tunc requireretur in eis ætas 25. annorum ad ſacerdotium requiſita, *ut ſup. diximus ex Conc. d. ſeſſ. 24. de ref. c. 12. verſ. neminem etiam deinceps & c. & notat etiam Garc. loc. cit. num. 72.*

16 Canonicus verò pœnitentiarius ultra gradum Doctoratus in Theologia, vel jure canonico, debet eſſe ætatis 40. annorum, ſeu aliàs qui aptior pro loci qualitate reperiatur, *juxta Tridentinum ſeſſ. 24. de ref. cap. 8.*

17 An verò 40. anni in pœnitentiario debeant eſſe completi? affirmat *Garc. d. p. 7. c. 4. n. 32. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod defectus hujuſmodi ætatis 40. annorum non obſtaret, ubi aliàs aptior in Civitate aut Diœceſi non reperiretur; non enim tenetur Epiſcopus quærere extra diœceſim perſonam cum dictis qualitatibus, *arg. c. nullus, 61. diſt. & c. ſacrorum, 63. diſt.* contrarium tamen tenet *Azor. p. 2. lib. 6. c. 5. q. 5. in fin. quem refert, & ſequ. Jordan. dict. tit. 20. num. 37.* ubi dicit ſatis eſſe, ſi anni 40. ſint incæpti.

18 Dico 3. quod in beneficio curato requiritur ætas 25. annorum inceptorum, *juxta text. in d. c. cùm in cunctis, §. inferiora, de Elect.* eademque ætas requritur in Abbate, *latè Garc. d. p. 7.*

19 *c. 4. n. 41. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod quilibet poteſt obtinere beneficia curata aptitudine, etiamſi tantùm habeat primam tonſuram, dummodò ſit in dicta ætate.

20 Dico 4. quod ad penſiones obtinendas ſufficit ætas ſeptem annorum: Concilium enim *d. ſeſſ. 23. c. 6.* ſolùm loquitur de beneficiis, & nihil innovat quoad penſiones quæ non ſunt Eccleſiaſtica beneficia; unde remanet jus intactum diſponens, quod ſufficiant ſeptem anni, *Gig. de Penſion. q. 13. nu. 4. Creſcen. dec. 14. de ſent. & re jud.* ubi etiam dicit, quod privatus per ſententiam omnibus & ſingulis beneficiis, & officiis, non cenſetur privatus penſionibus, niſi quando eſſent tales, quæ darentur in titulum beneficii; aut quando privatio fieret ex cauſa hæreſis, tunc enim in odium hæretici verbum, beneficium, largè accipitur, & comprehendit penſionem, *juxta gl. communiter receptam in c. quicunq; ver. beneficium, de Hæret. in 6. Gig. q. 94. n. 2.* ubi dicit, quod penſio dicitur aſſignata loco beneficii, quando reſervatur Clerico reſignanti beneficium ſuper fructibus beneficii reſignati, ne reſignans ex reſignatione ipſa nimium diſpendium patiatur: ſive ex cauſa ceſſionis juris, quod quis in beneficio prætendebat habere, ac extinctionis litis, & cauſæ, vel ex quacunque alia cauſa, & *ità etiam ſentiunt alii DD. apud Jordan. d. lib. 10. tit. 20. n. 18. & declaravit Sacr. Congr. apud Gonz. ad reg. 8. Cancell. gl. 5. §. 5. n. 26. Grat. diſcep. for. c. 397.* quicquid in contrarium ſentiat *Garc. de Benef. p. 1. c. 5. n. 129.* ubi aſſerit, ad penſionem requiri ætatem 14. annorum, ſicut in beneficio ſimplici, hujuſmodi verò ſeptennium debet eſſe completum, quia ad penſionem habendam titulo clericali requiritur prima tonſura, quæ non confertur niſi poſt ſeptennium, *c. in ſingulis, 77. diſt. gl. in c. nullus, ver. infanti, de Temp. ordin. in 6. gl. ult. in clem. fin. de ætat. & qual. Ric. in Prax. for. eccl. p. 2. reſ. 254. & p. 1. reſ. 378. & alii apud Barboſ. in c. cùm in cunctis, n. 3. de Elect. & in c. ſuper inordinata n. 2. & 3. de Præb.* ubi etiam dicit, quod pueri capaces ſunt penſionis, ſed neceſſarium eſt infantis ætatem exprimere ſummo Pontifici, *Lanfranch. dec. 22. Merend. conſ. 29. Caputaq. deciſ. 318. p. 2.* ubi, quod non facta mentione de ætate infanti penſio reſervata cenſetur ſubreptitia.

Dico 5. quod eadem ætas, & habilitas, quæ requiritur, & ſufficit ad titulum beneficii, requiritur, & ſufficit ad Coadjutoriam a Papa conceſſam, *Caputaq. de. 127. p. 1. Gonz. ad reg. 8. Cancell. gloſſ. 5. §. 9. num. 6. & 9.* 21

Dico 6. quod ad beneficia regularia requiritur ætas præſcripta in *clem. ne in agro, §. cæterum de ſtat. Monach.* quem textum non eſſe immutatum per Concilium Tridentinum, dicit *Garc. d. p. 7. cap. 4. num. 81.* 22

Dico 7. quod proviſio facta non habenti ætatem in beneficio requiſitam, eſt nulla, *Garc. d. p. 7. c. 4. n. 82. latè Pariſ. de Reſign. benef. lib. 4. q. 9. n. 23. & ſeq.* etiamſi ad ætatem ipſam modicum deſit temporis, putà unus dies; vel etiam una hora, ſecundùm *Garc. loc. cit. n. 84. quem refert, & ſequitur Jordan. dict. lib. 10. tit. 20. n. 123. & ſeq.* 23

Quæres, an minor poſſit reſignare beneficium, quod obtinet? Reſp. affirmativè, dummodò ſit major 14. annorum, *gloſſ. communiter recepta in cap. ex patre, ver. quamvis minor, verſ. ſed ſi minor, de Reſtit. ſpol.* quia talis minor, qui eſt major 14. habetur pro majore in beneficialibus, & aliis cauſis ſpiritualibus, ac dependentibus ab eiſdem, *c. ult. de Judice in 6.* 24

Datur tamen minori reſtitutio in integrum re integra, videlicet quando beneficium nondum fuit collatum, probata tamen gravi læſione arbitrio Judicis, *ut tradunt communiter Doctores in d. cap. ex parte.* Unde in Sacro Rotæ Romanæ auditorio conceſſa fuit reſtitutio minori, qui reſignavit beneficium valoris 80. ducatorum, & habuit pro recompenſa beneficium 58. ducatorum, *ut refert Pariſ. de Reſign. benef. lib. 3. q. 7. num. 11. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod probato dolo reſignatarii minor reſignans reſtituitur etiam poſt factam beneficii collationem. 25

SUMMARIUM.

1 *Adoptans, vel Arrogans plena pubertate, hoc eſt 19. annis adoptandum, vel arrogandum præcedere debet.*
2 *Adoptio naturam imitatur.*
3 *An infans arrogari poſſit.*
Et an poſſit adoptari ibidem.
Et an poſſit emancipari ibidem.
4 *Quæ requirantur in adoptione, & arrogatione.*
5 *An filii naturales, ſpurii, & alii ex damnato coitu progeniti adoptari, vel arrogari poſſint.*

CAPUT IX.

Quænam ætas requiratur in Adoptante, vel Arrogante.

REſp. quod plena pubertate, hoc eſt 18. annis debet Adoptans, vel Arrogans adoptandum, vel arrogandum præcedere, adoptio enim naturam imitatur; ideò cùm pater naturalis ſit ſenior filio, ita etiam Adoptans major debet eſſe adoptando, §. *minorem natu, ubi Doctores, Inſtit. de Adopt.* 1 2

Notandum tamen eſt, quod infans arrogari non poteſt, quia in Arrogatione requiritur, ut arrogandus expreſsè conſentiat quod in infante contingere non poteſt, cùm ea quæ videt ignoret; & ideò requiritur ut arrogandus ſaltem ſit major ſeptennio, ſecus eſt in adoptione, in qua etiam tacitus conſenſus ſufficit: immò etiam quis invitus adoptari poteſt, *Didac. de Narbon. de ætat. ad omn. human. act. requiſit. in ver. annus primus q. 17. n. 2. & in ver. annus ſeptimus, q. 35. nu. 5. & 6. & quæſt. 34. n. 1. & ſeq.* ubi addit, quod neque poteſt quis ante ſeptimum annum emancipari, quia etiam in hoc requiritur conſenſus ipſius emancipandi *latè Urſell. in concluſio. legal. ver. Adoptio, concl. 58. n. 2. & 27.* ubi etiam dicit, quod tam in adoptione, quàm arrogatione requiritur Scriptura, cauſæ cognitio, Principis auctoritas, & partium præſentia, *ut notatur in l. 2. & in l. ſi Paterfam. §. fin. ff. de Adopt.* 3 4

Notan-

Notandum 2. quod filii naturales, ſpurii & alii ex damnato coitu progeniti nec adoptari, nec arrogari poſſunt, ut ex *textu in l. legem, ubi DD. Cod. de Natur. libr. Auct. quibus mod. natural. fil. effician. legitim. §. & nos non latuit.*

SUMMARIUM.

1 *Ætas 18. annorum completorum requiritur in Judice ordinario: limitatur n. 6.*
2 *Textus in l. cum lege, ff. de Recep. arbitr. explicatur.*
3 *In delegato requiritur ætas 20. annorum completorum: limitatur n. 6. declaratur n. 10.*
4 *Conſules majores 20. annis eſſe debent.*
5 *Quænam ætas requiratur in Rectore ſcholarium.*
6 *An poſſit dari Delegatus minor annis 20. de conſenſu partium.*
7 *Quando minor 18. annis poſſit eſſe Judex ordinarius, & delegatus.*
8 *Arbiter minor annis 20. eſſe non poteſt, & n. 10.*
9 *Quid ſi pendente compromiſſo fieret annorum 20.*
11 *Quando exceptio hujuſmodi minoritatis proponi debeat.*
12 *In Advocato requiritur annus 17. completus.*
13 *In promovendo ad Doctoratum quænam ætas requiratur.*
14 *Et quæ in Procuratore ad negotia.*
15 *Et quæ in Procuratore ad judicia.*
16 *An Procurator conſtitutus ad negotia cenſeatur etiam conſtitutus ad cauſas, & lites.*
17 *An minor 25. annis poſſit procuratorem conſtituere ſine auctoritate Tutoris, vel Curatoris, & n. 19.*
18 *An valeat ſententia lata pro Procuratore minoris minùs legitimè conſtituto.*
19 *In caſibus in quibus minor pro majore habetur, poteſt etiam ante 25. annum procuratorem conſtituere.*
20 *Minor poteſt matrimonium per Procuratorem contrahere.*
21 *Et an poſſit tanquam unus de univerſitate, & collegio Procuratorem conſtituere ad judicia.*

CAPUT X.

Quænam ætas in Judice requiratur.

1 REſp. quod major decem & octo annis poteſt eſſe Judex ordinarius, *l. quidam Conſulebant, ubi Bart. ff. de re judic.* nec obſtat tex. *in l. cum lege, ff. de Recep. arb.* ubi videtur re-
2 quiri ætas 20. annorum completorum, quia ibi tantùm dicitur, quod minor 20. annorum completorum, quia ibi tantùm dicitur, quod minor 20. annis non cogitur jure, ſi tamen judicat, valida eſt ſententia, ut *utrobique not. Gl. & DD.* quamvis contrarium ſentiat *Ric. in Prax. for. Eccl. par. 4. ref. 117.* ubi,
3 quod Judex non poteſt, conſtituti minor 21. anno. In delegato autem requiritur ætas 20. annorum completorum, *cap. cum vigeſimum, de off. del. gl. in d. l. quidam conſulebant*, ubi dicit, *textum in d. l. cum lege*, procedere delegato, *Bald. in auct.*
4 *habita, n. 45. C. ne fil. pro Patr.* ubi eamdem ætatem expoſcit in
5 Rectore ſcholarium, & in Conſule idem dicit *Jordan. Elucubr. diverſ. lib. 10. tit. 20. n. 106* poteſt tamen dari delegatus de
6 conſenſu partium etiam minor annis 20. dummodò ſit major 18. ut *in d. c. cum vigeſimum*, quicquid dicat *Bart. in d. l. quidam conſulebant*, ubi aſſerit, quod minor 18. & major 14. poteſt eſſe delegatus, ſi ex conſenſu partium delegetur, minor verò 18.
7 ſi eum ex certa ſcientia Princeps elegerit, poteſt eſſe Judex tam ordinarius, quàm delegatus, *d. l. quidam conſulebant, ff. de re jud. d. c. cum vigeſimum, de off. del.*
8 Arbiter verò etiam de partium conſenſu, minor annis 20. eſſe non poteſt; aliter omnia ab eo geſta irrita ſunt, *d. l. cum*
9 *lege, ubi Doctores, ff. de Recep. Arbiter.* etiamſi deindè pendente adhuc compromiſſo fieret annorum 20. niſi novus tunc acceſſerit partium conſenſus: quia hæc ætas de tempore facti compromiſſi deſideratur, *arg. cap. ſi eo tempore de reſcrip. in 6. Spec. in tit. de Arb. §. 2. n. 4. Jordan. d. lib. 10. tit. 20. n. 65. & ſeq. & lib. 13. tit. 7. de Arb. n. 31.* nec mirum eſſe debet, ſi major in de-
10 legato, & Arbitro, quàm in Judice Ordinario ætas requiratur: tum quia perſonis ut plurimum incognitis cauſæ delegantur, & ideò ætas major requiritur, cùm in minori ætate minor diſcretio ineſſe præſumatur; tum quia multa remedia ſunt in judicio, putà ſupplicatio, appellatio, recuſatio &c. in Arbitrio verò ſola pœnæ ſolutio; unde etiam in hoc majorem judicii maturitatem lex expoſcit, ne partes in promptum indicant periculum propter Arbitri ignorantiam, ut *dicit gl. fin. in d. c. cum vigeſimum.*
11 Hujuſmodi verò minoritatis exceptio regulariter proponi debet in principio litis hoc eſt antequam aliquid coram Judice quis proponat, quod videatur eum approbare in Judicem, vel judicium ſuſcipere, *Bar. in d. l. quidam conſulebant n. 9. per tex. in l. fin. C. de excep. l. ſed et ſi ſuſcepit, ff. de Judic. c. inter monaſterium, ex de re judic.* poteſt tamen talis exceptio etiam poſt 12
litem conteſtatam opponi, quando ſuſpicio poſt litem conteſtatam eſt orta, *l. non diſtinguemus, §. cum quidam, ubi gloſſ. in ver. ex aliis cauſis, ff. de Recept. arb. & tradunt DD. in cap. inſinuante, de off. del. ubi latè Barboſa n. 3. & 4.*

Addit *Didac. de Narbon. de ætat. ad omn. human. act. requiſit. in ver. Annus Decimus ſeptimus, q. 2. n. 1. & ſeq. Jordan. d. lib. 10.*
tit. 20. num. 67. & ſeq. quod in Advocato requiritur annus 17. 13
completus, *jux. l. 1. §. initium, ff. de poſtul.* eadem ætas deſideratur in promovendo ad doctoratum, & in procuratore ad 14
negotia, *ſecundùm Spec. in tit. de Advoc. §. 1. n. 16. Ric. in Prax. for. Eccl. par. 4. ref. 117. Jordan. d. lib. 10. tit. 20. n. 68.* Procurator verò ad judicia debet eſſe major annis 25. *cap. qui generaliter* 15
§. fin. de Proc. in 6. hanc autem ætatem in hujuſmodi procuratore lex requirit, ut facilius conveniri poſſit actione mandati, *jux. l. ſi remunerandi, §. 1. ff. mand & not. gl. in d. §. fin.* aliàs, ſi eſſet minor, poſſet petere reſtitutionem in integrum, ut *advertit Specul. loc. cit. d. num. 16.*

An verò procurator conſtitutus ad negotia cenſeatur 16
etiam conſtitutus ad cauſas, & lites? Reſp. affirmativè per tex. *in l. qui generaliter, ubi Doctores, de Procur. in 6.*

His adde, quod minor 25. annis, neque ad lites, neque 17
ad negotia poteſt procuratorem conſtituere ſine auctoritate Tutoris, vel curatoris, *l. neque Cod. de Procur.* valeret tamen 18
ſententia lata pro procuratore minoris, etſi minus legitimè conſtituto, quamvis contra eum lata non valeret, *l. non eo minus, C. eod. tit.*

In caſibus verò, in quibus minor pro majore habetur, po- 19
teſt etiam ante 25. annum procuratorem conſtituere: unde cùm mulier poſt annos 12. & vir poſt 14. ad effectum matrimonii contrahendi pro majoribus habeantur, poſſunt etiam 20
in dicta ætate cauſam matrimonii per procuratorem tractare, *juxta textum in cap. ex parte, de Reſt. ſpol.*

Item cùm minor poſſit eſſe de univerſitate, & collegio, 21
vocemque in eo habere tanquam unus de collegio; poterit etiam ſyndicum, vel procuratorem conſtituere ad judicia, *Specul. in tit. de Syndico n. 3. ubi, quod ita de conſuetudine ſervatur, Jordan. d. lib. 10. tit. 20. num. 74.*

SUMMARIUM.

1 *Ad Epiſcopatum requiritur ætas 30. annorum completorum limitatur n. 3.*
2 *Qui in Epiſcopum eligitur, in ſacro ordine ſaltem ante ſex menſes debet eſſe conſtitutus.*
4 *Quænam ætas requiratur in Cardinalibus.*
5 *An ſummus Pontifex debeat habere ætatem ad Epiſcopatum requiſitam.*
6 *Cujus ætatis debeat eſſe Vicarius Epiſcopi.*
7 *Quam ætatem debeat habere Inquiſitor.*
8 *Quænam ætas requiratur in Abbatiſſa.*

CAPUT XI.

Quænam ætas ad Epiſcopatum requiratur.

REſp. quod requiritur ætas 30. annorum completa, per 1
tex. *in cap. cum in cunctis, de elect. & tradit Garz. de Benef. p. 7. c. 4. num. 76.* ubi etiam dicit, quod in ſacro ordine ſal- 2
tem ante ſex menſes debet eſſe conſtitutus is, qui ad Epiſcopatum eligitur; obſervat tamen *Campan. in Diverſ. iur. canon. rub. 7. cap. 3. num. 3. & rub. 7. c. 6. num. 44. quem refert Barboſ. de off. & poteſt. Epiſcop. p. 2. alleg. 1. num. 27.* quod in Regno Fran- 3
ciæ idoneus ad Epiſcopatum judicatur qui in vigeſimo ſeptimo conſtitutus eſt anno, ex *concordatis inter Leonem X. & Galliæ Regem.*

Eadem ætas 30. annorum completorum in Cardinalibus 4
requiritur, ex *Concilio Tridentino ſeſſ. 24. de reform. cap. 1. verſ. ea verò omnia &c.* exceptis Cardinalibus Diaconis, in quibus ſatis eſt, ſi in vigeſimo ſecundo ætatis anno ſint conſtituti, ex *conſtitutione Sixti V. quam refert idem Garz. d. par. 7. cap. 4. num. 78. & 79. Jordan. Elucubr. diverſ. lib. 10. tit. 20. n. 41.* ſubdens *n. 45.* quod ſummus Pontifex, cùm ſit urbis, & or- 5
bis Epiſcopus deberet ſaltem habere ætatem ad Epiſcopatum requiſitam.

Quæres, cujus debeat eſſe ætatis Vicarius Epiſcopi? Reſp. 6
quod debet habere ætatem 25. annorum, *Azor. inſt. mor. par. 2. lib. 3. c. 43. q. 10. Alzed. de Præcell. Epiſc. dign. p. 2. q. 2. n. 3. & alii apud Barboſ. ubi ſup. par. 3. alleg. 54. numer. 3.* ubi etiam dicit, quod ſuper minori ætate Vicarii Epiſcopus nequit diſpenſare, *ut notat etiam Jordan. lib. 12. tit. 1. num. 95.* ſufficit autem, quod annus 25. ſit incœptus, *l. ad Remp. ff. de muner. & honor. gloſſ. in d. c. cùm in cunctis, vel exegerit.*

Quæ-

7 Quæres 2. quænam ætas requiratur in Inquiſitore? Reſpond. quod requiritur ætas 40. annorum inceptorum, ex *clem. nolentes, de Hæret.* cujus rei aliquam rationem aſſignat *Scac. de Jud. lib. 1. c. 87. n. 8. Jordan, lib. 10. tit. 20. num. 36.* quia ſcilicet in Inquiſitore major requiritur prudentia, cùm in cauſis fidei, quas tractat, majus verſetur periculum; ſed ex hoc ſequeretur, quod eadem ætas neceſſaria eſſet in Epiſcopo, qui eſt Ordinarius Inquiſitor; Ideò *gloſ. in d. clem. nolentes* dicit, quod hoc eſt de arbitrariis, in quibus non cogimur reddere rationem.

8 Quæres 3. in qua ætate eligenda ſit Abbatiſſa? Reſp. quod eligenda eſt in ætate requiſita a Concil. Tridentino *ſeſſ. 25. de Regul. c. 7.* videlicet, ut non ſit minor annis 40. & quæ octo annis poſt expreſſam profeſſionem laudabiliter vixerit; & ſi in monaſterio non reperiantur tales moniales, eligi debet ex iis, quæ in eodem monaſterio annum 30. exceſſerint, & quinque ſaltem annis poſt profeſſionem rectè vixerint, nec poteſt Epiſcopus ſuper hoc diſpenſare, ut *deciſum refert Garz. de Benef. p. 7. c. 4. n. 71. Armendar. in Addit. ad recopil. leg. Navar. li. 1. tit. de Ætat. n. 19. Novar. in ſuo oper. novi Juris Pontific. concl. 1. nu. 2. ſub Rubr. de Ætat. quos refert, & ſequitur Ricc. in Prax. for. Eccleſ. p. 4. reſol. 61.*

SUMMARIUM.

1 *Ad primam tonſuram, & quatuor minores ordines quænam ætas exigatur.*
2 *Cujus ætatis Subdiaconus, & Diaconus, eſſe debeant.*
3 *Ubicunque requiritur certa ætas ad aliquem actum, vel exercitium, ſufficit illam attigiſſe.*
4 *In quam pœnam incidat is, qui ante ætatem legitimam ad ordines promotus fuerit, & num. 6.*
5 *In caſibus, in quibus jus tempus præfinitum exigit non habet locum illa regula, quod parum diſtat, nihil diſtare videtur.*
7 *An ordinatus ante legitimam ætatem recipiat caracterem.*
8 *Quid ſi infans ad Sacerdotium promoveatur.*
9 *An is, qui compleret 24. annum die 24. Februarii, poſſit ad ſacerdotium promoveri die 25. ejuſdem currente biſſextili.*
10 *Spatio 20. annorum præſumitur diſpenſatio, ut quis dicatur benè ordinatus.*
11 *Quam pœnam incurrat Epiſcopus ordinans ante legitimam ætatem.*
12 *An Epiſcopus poſſit primam tonſuram, & quatuor minores ordines eadem die alicui conferre, & n. 16.*
13 *An, ſi quis ſuſciperet Subdiaconatum, & Diaconatum eadem die, poſſit licitè miniſtrare in Subdiaconatu.*
14 *Et an fungi poſſit officio Diaconatus ex diſpenſatione Epiſcopi.*
15 *Epiſcopus conferens uni plures ordines ſacros eadem die, quam pœnam incurrat.*

CAPUT XII.

Quænam ætas ad Eccleſiaſticos ordines requiratur.

1 AD primam tonſuram, & quatuor minores ordines ſeptennium completum exigit *gloſſ. ult. in Clem. fin. de ætat. & qual. Bonac. de Sacram. diſp. 8. quæſt. unic. punct. 5. numer. 12.* Alii verò ad tres primos ordines, duodecimum annum expletum, & ad Acolytatum decimumquartum inchoatum requirunt, *ita Sot. in 4. ſent. diſt. 25. quæſt. 1. artic. 2. verſ. quo autem, & Campan. in Diverſ. Jur. Canon. rubr. 7 cap. 2. num. 3. quos refert, & ſequitur Barboſ. in cap. cum in cunctis, num. 4. de elect.* Alii denique ſentiunt, ad Oſtiariatum, Lectoratum, Exorciſtatum ſufficere ſeptennium completum: ad Acolytatum verò requiri decimumquartum annum expletum, quorum ſententia verior videtur, per textum *in cap. in ſingulis, ubi gloſſ. 77. dicto cap. nullus, de Tempor. ordin. in 6.*

2 Ad Subdiaconatum verò requiruntur 22. anni inchoati, ad Diaconatum viginti tres ſimiliter inchoati, ad Presbyteratum viginti quinque, etiamſi per medium tantùm diem inchoati ſint, *juxta Concil. Tridentinum ſeſſ. 23. de reform. c. 12. ibi nullus in poſterum ad ſubdiaconatus ordinem ante vigeſimum ſecundum, ad Diaconatus ante vigeſimumtertium, ad Presbyteratus ante vigeſimumquintum ætatis ſuæ annum promoveatur*: nam regula eſt, quod ſive agatur, de materia favorabili, ſive de materia odioſa, vel pœnali, ubicumque
3 requiritur certa ætas ad aliquem actum, vel exercitium, ſufficit illam attigiſſe, niſi contrarium exprimatur in lege, *gl. in clem. fin. ver. in decimooctavo, de ætat. & qual. Zerol. in prax. ver. ordo, §. 1. Majol. de Irreg. lib. 1. cap. 30. num. 8. Leo. in Theſ. for. Eccleſ. par. 1 cap. 4. num. 31. Guttier. canon. lib. 1. cap. 26. n. 3. Cevall. comm. contr. comm. q. 523. poſt n. 4. & alii apud Barboſ. de off. & pot. Epiſc. p. 2. alleg. 16. n. 1.* præſertim quia quando perfectum, & integrum annum idem Concilium expoſcit, id exprimit, addendo particulam, expletum, *ut in ſeſſ. 25. de Regul. c. 15. ibi, ante decimum ſextum annum expletum, ita Henriq. in ſumm. lib. 10. c. 19. §. 2. & lib. 13. cap. 38. §. 2. Petr. de Ledeſm. in Summ. p. 1. tr. de Sacram. ord. c. 7. à princ. Garz. de Benef. p. 7. c. 4. n. 21. Conin. de Sacram. to. 2. diſp. 20. nu. 102. & alii apud Barboſ. in d. c. cum in cunctis, n. 5. & de off. & poteſt. Epiſc. p. 2. all. 16. n. 1. Piaſec. in Prax. Epiſc. p. 1. c. 1. n. 23. Bonac. de Sacr. diſp. 8. q. unic. punct. 5. n. 12. & alii communiter.*

Qui verò ante ætatem legitimam ad aliquem ex ſacris or- 4
dinibus promotus fuerit, a ſuorum ordinum executione ipſo jure eſt ſuſpenſus; & ſi hujuſmodi ſuſpenſione durante in eiſdem ordinibus miniſtrare præſumpſerit, eo ipſo irregularitatem incurrit, ac beneficiis Eccleſiaſticis, quæ obtinet, poteſt privari, ex *Conſtitutione Pii II. incip. cum ex ſacrorum, quam refert Piaſec. in Prax. Epiſc. p. 1. cap. 1. num. 24. Ric. in Prax. for. Eccleſ. par. 2. reſol. 105.* quod procedit, etiamſi in ætate unus dies, aut hora deficeret: quia hìc non habet locum regula illa, *quod parum diſtat, nihil diſtare videtur*, ſicut nec 5
in aliis, in quibus jus exigit tempus præfinitum, *Henriq. in Summ. lib. 7. cap. 20. §. 2. in gloſſ. lit. O. quem refert Barboſ. de off. & pot. Epiſc. p. 2. alleg. 16. nu. 3. Nav. conſ. 9. de Temp. Ordin. Dian. reſ. mor. p. 5. tract. 5. reſ 17.*

Obſerva tamen, quod ſuſcipiens minores ordines ante 6
legitimam ætatem non ſubjicitur pœnisdictæ Conſtitutionis Pii II. quæ loquitur tantùm de ſuſcipientibus ſacros ordines, *Nav. in man. cap. 24. num. 70. Piaſec. loco cit. numer. 24. & alii communiter.*

Obſerva 2. quod ordinatus ante legitimam ætatem ſemper 7
recipit caracterem: & ideò iterum ordinari non debet, *cap. un. de Cler. per ſalt. promot.* quod procedit etiamſi infans ad ſa- 8
cerdotium promoveatur, *Conin. diſp. 20. dub. 10. num. 94. & 97. Fill. tract. 9. cap. 4. q. 2. & alii apud Bonac. de Sacram. diſput. 8. quæſt. un. punct. 5. num. 1. & ſeq. Piaſec. in Prax. Epiſc. par. 1. c. 1. num. 22.* ubi etiam, quod infans in tali caſu non teneretur ad ſervandam caſtitatem, niſi poſt rationis uſum, votum ratificaverit; hujus rei ratio eſt, quia ætas ad ſuſcipiendos ordines jure tantùm poſitivo conſtituta eſt, non autem jure Divino, *ut dicit Sot. in 4. ſent. diſt. 25. q. 1. art. 2. concl. 3. Barboſ. d. par. 2. alleg. 16. num. 4. & ſeq.*

Obſerva 3. quod ſi quis compleret vigeſimumquartum 9
annum die 24. Februarii non poſſet ad ſacerdotium promoveri die 25. ejuſdem currente anno biſſextili, quia in tali caſu non cenſeretur inchoatus annus vigeſimuſquintus ad ſacerdotium requiſitus, cùm id biduum pro uno die habeatur, *l. cum bis ſextus, ff. de verb. ſignif. c. quæſivit, §. feſtum, ex eod. tit.* idemque dicendum eſt de aliis ordinibus.

Obſerva 4. quod diſpenſatio præſumitur interveniſſe ſpa- 10
tio 20. annorum, ut quis dicatur benè ordinatus, *ut poſt Anch. conſ. 117. Sarnen. in reg. de Trien. q. 10. num. 18. dixit Rota coram Card. Cavaler. dec. 1. num. 6.*

Quæres, quàm pœnam incurrat Epiſcopus ordinans an- 11
te legitimam ætatem? Reſpond. quod poteſt ſuſpendi a collatione ordinum per ſuperiorem: non tamen eſt ipſo facto ſuſpenſus, *c. vel non eſt compoſ. de Temp. ord. & not. Piaſec. d. p. 1. cap. 1. num. 24.*

Quæres 2. an poſſit Epiſcopus primam tonſuram, ac qua- 12
tuor minores ordines eadem die alicui conferre? Reſp. negativè: id enim vetitum eſt in Tridentino, *ſeſs. 23. de reform. cap. 11.* nullam tamen cenſuram, vel irregularitatem incurreret qui plures, vel omnes minores ordines eadem die ſuſciperet, quia id nullo jure cautum reperitur; *Salſed. apud Diaz. cap. 25. Alter. de Cenſur. tom. 2. diſput. 10. cap. 4. col. 7. & 8. quos refert, & ſequitur Bonac. de Cenſur. in partic. diſp. 3. queſt. 1. punct. 4. §. 1. nu. 2. Jordan. Elucubr. diverſ. lib. 9. tit. 1. de Diſpenſ. num. 160. & ſeq.* ſubdens, quod minores unà cum ſacris, aut plures ſacri eadem die ſuſcipi prohibentur ſub pœna ſuſpenſionis, *cap. litteras veſtras, de Tempor. ord. cap. 2. de eo, qui furt. ord. ſuſc.* ubi ſuſcipiens minores ordines cum Subdiaconatu permittitur in minoribus ordinibus miniſtrare non autem 13
in Subdiaconatu; quemadmodum ſuſcipiens ſubdiaconatum, & Diaconatum eadem die, poſſet licitè miniſtrare in ſubdiaconatu, licèt fungi non poſſit officio Diaconatus, *dict. cap. litteras veſtras*, ubi diſpenſatio ab hujuſmodi ſuſ- 14
penſione Papæ reſervatur; & ideò non poteſt Epiſcopus a prædicta ſuſpenſione diſpenſare, niſi delictum ſit occultum, *juxta Concil. Trid. ſeſs. 24. de reform. cap. 6. Nav. in man. cap. 25. num. 71. verſ. octavò peccat, Jorda. loco cit. n. 163. Majol.*

fol. lib. 4. de irreg. c. 11. Bonac. loc. cit. ubi addit, quod consuetudo in contrarium ab hac suspensione excusat, *ut sensit etiam Nav. in man. c. 27. num. 241.*

15 Item Episcopus conferens eidem una die plures sacros ordines, suspenditur a collatione ordinum, quos illicitè contulit, donec a Papa dispensetur, *d. c. litteras vestras, & c. Dilectus filius, de Temp. ord.*

16 Observat tamen *gl. in cap. quicumque in ver. Acolytus dist. 77.* quod potest Episcopus primam tonsuram, & quatuor minores ordines eidem una die conferre, si talis adesset consuetudo, *per tex. in c. 2. de eo, qui furt. ord susc.*

SUMMARIUM.

1 *Ætas probari potest ex testimonio Parentum.*
2 *Item per consanguineos.*
3 *Item per testes familiares.*
4 *An in aliis causis familiares recipiantur in testes, & numer. 8.*
5 *Furtum in Domo factum, testimonio domesticorum probatur.*
6 *Quando testes de Universitate fidem faciant pro ipsa universitate.*
7 *Quando suscipiens ordines ante legitimam ætatem, excusetur a censura.*
Mater præsumitur habere veram notitiam ætatis filiorum, ibidem.
8 *Familiaritas, ut obstet testi in aliis causis, probari debet de tempore juramenti, & depositionis.*
9 *Ætas similiter probatur per librum Parochi: limitatur numer. 10. & 11.*
Et an probetur obitus per hujusmodi librum, ibidem numer. 9.
10 *Et an ex libro Parochi probetur punctum, vel hora nativitatis.*
11 *Fides Parochi non probat, nisi formiter extrahatur partita libri.*
12 *An ætas probetur per librum Parentis.*
13 *Et an probetur ex indiciis, & conjecturis.*
14 *Et an probetur per testes de auditu, vel per testes singulares, vel aspectum.*
15 *Et an testis de credulitate admittatur.*
16 *An probetur minor ætas per dationem Curatoris.*
17 *An probetur obitus, si duo testes deponant de anno, & non de mense, & duo de mense, & non de anno.*
18 *An mors probetur per famam.*

CAPUT XIII.

Quomodo ætas probetur.

1 DIversimodè ætas probari potest: & primo ex testimonio
2 Parentum, consanguineorum, & aliorum domesticorum: : nam filii nascuntur in domo, & secretò, ut ex-
3 perientia docet; ea autem, quæ domi, & secretò fiunt, testimonio domesticorum probatur, *l. consensu, §. super plagis, C. de Repud. ità Mascar. de Probat. concl. 668. vol. 2.* ubi, quod testimonium patris, vel matris facit semiplenam probationem, *Sfort. in tract. de integr. restit. p. 1. q. 37. art. 5. numer. 57. & alii apud Barbos. in c. super eo, 2. nu. 16. de Testib. Piasec. in Prax. Epis. p. 1. c. 1. n. 24. Menoch. de Præsump. lib. 2. præsump. 51. n. 28. Rot. coram Card. Caval. dec. 371. n. 1. Ciriac. contr. 371. n. 2. libr. 2. & est communis opinio:* quemadmodum etiam in aliis causis fa-
4 miliares recipiuntur in testes, *Innoc. in c. in litteris ex de Testib. & in c. insinuante, ex de off. deleg. quem refert, & sequitur Bal. in*
5 *l. 2. num. 4. de Testib.* ubi id intelligit de familiaribus honestis, & bonæ famæ; unde furtum in domo factum testimonio domesticorum probatur, cùm ab aliis sciri non possit, *ut dict.*
6 *Bart. communiter receptus in l. si quando, n. 5. C. unde vi.* & testes de universitate fidem faciunt pro ipsa universitate, quando actus gestus est clam, & secretò in universitate, *cap. veniens, 2. de Testib.*

7 Quare si quis promoveatur ad sacros ordines ante legitimam ætatem, non remanet suspensus, si ejus mater fidem fecerit, quod esset ætatis sufficientis, *ut post Nav. cons. 50. de Tempor. ordin. in antiq. dicit Quarant. in ver. ordo, versic. Quibus sic specialiter & c. Card. Cavaler. decis. 1. num. 3.* potuit enim filius credere attestationi matris, cùm præsumatur habere veram notitiam ætatis filiorum, *leg. de tutela, ubi gloss. in vers. ignar. Cod. unde in integr. rest.* consequenter non fit irregularis celebrando, cùm non dicatur violare censuram, quamvis peccet mortaliter celebrando, sciens se non habere legitimam ætatem, *secundùm Nugn. 3. p. q. 39. art. 20. Rodriq. 2. par. c. 10. concl. 2. Suar. tom. 5. de Cens. disp. 51. sect. 2. n. 4. & alios apud Bonac. de Sacram. disp. 8. q. un. punct. 5. num. 13.*

Addit *Bart. in l. 1. §. si servus 2. ff. de Quæst. Ang. cons. 1. nu. 4.* 8
Fel. in c. in litteris, 24. n. 10. de Test. Rol. cons. 41. nu. 46. lib. 1. Crot. cons. 122. n. 17. Alex. cons. 149. n. 7. vol. 5. & alii apud Grat. discep. for. c. 374. n. 2. & seq. quod in aliis causis familiaritas non obstat testi, si non probetur de tempore juramenti, & depositionis: prout generale est, in similibus exceptionibus semper attendendum esse tempus depositionis, *l. 3. ff. de Testi. l. 3. §. causæ, ubi gl. in ver. non eadem fidem ff. de Carbon. edict. l. ad testium, §. conditionem, ff. de Testam.*

Secundò probatur ætas per librum Parochi, quemadmo- 9
dum ex eodem Parochi libro probatur, aliquem esse vita defunctum: quia pertinet ad Parochi officium ità scribere, & consuetudo fidem illi scripturæ tribuit, *Mascard. de Probat. concl. 672. n. 18. & seq. Grat. discep. for. c. 155. n. 14. Card. Cavaler. dec. 444. num. 4.*

Observa tamen, quod quando agitur de probanda ætate 10
minori strictè, nempè puncto penè nativitatis, non sequeretur concludens probatio ex libro Parochi, cùm non omnes certo tempore, postquam nati sunt, baptizentur, sed aliqui post biduum, aliqui post triduum, & aliqui etiam post decennium, nisi fortè in libro baptismatis scripta fuerit hora nativitatis, *ut rectè observat Menoch. d. lib. 2. præsump. 51. num. 56.* subdens, quod si ageretur de probanda ætate minori latè, hoc est per latam temporis distantiam, tunc minor ætas probaretur saltem præsumptivè, cùm a communiter contingentibus filii nati batizari consueverint post octo, vel decem dies suæ nativitatis, *ut notat etiam Jordan. Elucubr. diverss. libr. 14. tit. 17. de Prob. num. 197.*

Observa 2. quod Parochi fides non probat, nisi formiter 11
extrahatur partita libri, prout jacet: *Beltram. ad Gregor. decis. 359. num. 9. ubi etiam refert, ità resolvisse Rot. in Tolet. Capellæ 18. Maii 1615. coram Pirovano, & in Æsina bonorum 17. Maii 1607. coram Andrea.*

An verò ætas probetur per librum Parentis? Repond. ne- 11
gativè, cùm jure cautum non sit, ut tantùm fidei illi scripturæ tribuatur, *ut dicit Menoch. dicta præsumpt. 51. numer. 10.* facit tamen plusquam semiplenam probationem; & ideò defertur juramentum in ejus supplementum, *ut tenuit Rot. coram Mantic. decis. 58. in fin.* quamvis contrarium sentiat *Barbos. in dict. cap. super eo, num. 17. de Testib.* ubi dicit, quod filiorum ætas sufficienter probatur per librum Parentis: & quod plenè probet, quando Pater est mortuus: *scripsit Cravet. de Antiq. temp. p. 1. §. vidimus, n. 36. Masc. de Prob. concl. 669. num. 15. vol. 2.*

Tertiò probatur ætas ex inditiis, & conjecturis, cùm sit 13
difficilis probationis; unde probari potest per testes de audi- 14
tu, quia in his, qui sunt difficilis probationis, sufficiunt testes de auditu, *Mascard. de probat. concl. 675. vol. 2. Salic. in l. si minorem 4. sub n. 5. Cod. de in integ. restit. minor. Ciriac. contr. 371. n. 6. & seq.* subdens, quod in quolibet alio actu testes de auditu probant junctis aliis adminiculis. Item probari potest per testes etiam singulares deponentes de judicio suo vel per aspectum, præsertim quando agitur de ætate longæva, *l. cum de ætate, ubi gl. ff. de Probat. l. minor 25. annis adito Præside, ff. de min. & notat Menoch. lib. 2. præsump. 50. num. 38. Vermiglio. cons. crim. 261. nu. 5.* ubi, quod probatio hujusmodi per aspectum transfert onus probandi contrarium in partem adversam, *Grammat. dec. 48. num. 18. quibus adde Ciriac. d. contr. 371. nu. 5.* ubi dicit: quod testis de credulitate admittitur, quando 15
agitur de minori ætate, *Alciat. de præsump. reg. 2. præsumpt. 14. num. 8. & seq. Mantic. dec. 124. num. 2. Rot. decis. 45. num. 9. & seq. par. 6. Recent.*

An verò per dationem Curatoris, probetur minor ætas? 16
Respond. quod ubi Curator datus fuit absolutè & simpliciter, tunc probatur minor ætas quoad omnes, quia præsumitur pro decreto Judicis; secus si esset datus Curator minori respectu certæ causæ, & certæ personæ, quia tunc datio Curatoris solùm probat in præjudicium illius, ad cujus instantiam fuit datus Curator, *Menoch. lib. 2. præsump. 50. n. 41. & 42. Grat. discep. for. c. 155. num. 8.*

Quæres, an probetur obitus, si duo testes deponant de an- 17
no, & non de mense, & duo de mense, & non de anno? Resp. affirmativè, quia simul juncti probabunt mensem, & annum, *Crescent. dec. 3. de Prob.*

Quæres 2. quando mors probetur per famam? Resp. quod, 18
ut mors probetur per famam, requiritur primò, ut testes dicant, majorem partem populi sic sentire, nec sufficeret, si dicant esse publicam vocem & famam; secundò concurrere debet causa rationabilis, ex qua fama mortis potuerit ortum habere; tertiò concurrere debent alia indicia, & adminicula cum fama, putà si is, de cujus morte tractatur,

erat

erat ſenex, vel æger; quartò fama ortum habere debet a perſonis gravibus, & fide dignis; quintò requiritur, ut mors ſequuta fuerit in locis remotis: nam quando mors contingit in loco viciniori, aliæ probationes ſumi poſſunt, & teſtes inveniri: ſextò requiritur, ut caſus mortis non ſit recens, ſed antiquus; ſeptimò requiritur, ut ſimus in caſibus modici præjudicii, quia mors non probatur per famam in caſibus gravioribus, octavò teſtes reddere debent cauſam ſcientiæ, etiamſi non ſint de hoc interrogati, *ità Bart. in l. 2. §. ſi dubitetur, ff. Quem teſtam. aper. Alex. conſ. 187. nu. 5. vol. 6. & conſ. 25. & 117. vol. 4. Cravet. conſ. 127. n. 17. Menoch. de Adipiſc. poſſ. Remed. 4. n. 672. & alii, quos refert, & ſequitur Maſcard. de Probat. vol. 2. concl. 1070.*

SUMMARIUM.

1 *Senes ſaltem ſeptuagenarii carcerari non poſſunt pro debito civili: limitatur n. 5.*
2 *Pupilli, minores, aut mulieres in carceribus pro debito civili detineri non poſſunt.*
3 *An annus ſeptuagenarius ad hunc effectum requiratur completus.*
4 *Senes quando a tutela, & cura excuſentur.*
5 *Quid ſi ſenex in ea ætate 70. annorum cum juramento ſe ſe obligaverit.*

CAPUT XIV.

An ſenes carcerari poſſint pro debito civili.

1 IN hac quæſtione alii cenſent, Senes in hoc non eſſe expreſsè privilegiaros; & ideò poſſe pro debito civili detineri in carceribus, cum præſertim poſſint ſe ab illis ſtatim eximere aut per ſolutionem, aut per bonorum ceſſionem, *ut*
2 *inquit Cacher. dec. 113. per tot.* ſubdens, quod ſenes non ſunt arctius detinendi, ſed ſolùm arreſtandi in domo Prætoris, ut aliqua ratio ætatis habeatur; æquior tamen eſt ſententia aliorum aſſerentium, ſenes ſaltem ſeptuagenarios minimè eſſe carcerandos pro debito civili, quemadmodum nec pupilli, minores, mulieres, infirmi, ac nobiles in carceribus pro debito detineri poſſunt, *ita Alex. in l. neque, in fin. ff. de Injus voc. Didac. in Narbon. de ætat. ad omn. human. act. requiſit. in ver. Annus 70. q. 10. & alii, quos refert, & ſequitur Grat. diſcep. for. c. 328. n. 10. & ſeq. & c. 805. nu. 1. & ſeq.* nec requiritur annus ſeptuagenarius expletus, ſed ſufficit, ſi fuerit inchoatus, *ſecundum gloſ. in clem. fin. ver. in decimo octavo, de ætat. & qual. Barboſ. de off. & pot. Epiſ. par. 2. alleg. 16. num. 1.* ubi dicit, quod
3 quando mentio fit de anno; ſufficit, ſi quis illum attigerit, niſi contrarium in jure exprimatur: & hæc ſententia paſſim ſervatur in viſitationibus carceratorum: tales enim ſenes ad eam tam gravem ætatem perducti præſumuntur infirmi, *ut dicit Alciat. reg. 1. præſumpt. ultim. numer. 3. Menoch. lib. 6. præſumpt. 46. num. 8.* unde etiam a tutela, & cura excu-
4 ſantur, quamvis in hoc requiratur, ut annus 70. ſit expletus, *per textum in leg. 3. ff. de Jur. Immun. §. item major. Inſt. de excuſ. Tut. l. 2. ff. de Excuſ. Tut. Didac. de Narbon. loco cit. q. 14. num. 3. & ſeq.*
5 Limita in eo, qui cùm eſſet ætatis ſeptuaginta annorum, ſe obligavit cum juramento in aliquo contractu: tunc enim non haberet hujuſmodi privilegium, ut tanquam ſenex non non poſſit carcerari, ſecundùm *Anch. q. 8. nu. 9. p. 2. Carpan. ſuper ſtat. Mediolan. cap. 243. num. 9. par. 1. quos refert, & ſequitur Grat. diſcep. for. cap. 328. n. 20.* quia tacitè ejuſmodi immunitati renunciare cenſetur contrahendo in tali ætate, *ut inquit Narbon. ubi ſupra d. q. 10. n. 7.*

SUMMARIUM.

1 *Quilibet præſumitur vivere uſque ad centum annos: contrarium n. 2. & ſeq.*
3 *Non præſumitur, aliquem vivere ultra metam centum annorum.*
4 *Poſt ſpatium centum annorum non tenetur quis mortem alicujus probare.*
5 *Quando vita eſt fundamentum intentionis agentis, illa probari debet.*
6 *Qui ſe fundat in morte, tenetur illam probare.*
7 *Quare ætas noſtra diminuta ſit poſt diluvium.*

CAPUT XV.

Quanto tempore quis vivere præſumatur.

COmmunis eſt opinio, quod quilibet præſumitur vivere 1
uſque ad centum annos, *per textum in l. fin. C. de Sacroſ. Eccl. & l. an uſusfructus, ff. de uſufr.*

Contrarium tamen alii rectiùs ſentiunt, cùm videamus, paucos, vel nullos ad iſtam ætatem centum annorum 2
pervenire; unde hæc præſumptio non eſt vera, *ut latè tradit Gabr. commun. concluſ. lib. 1. tit. de præſump. concl. 16.*

Quare hujuſmodi præſumptionem hodiè habere locum ſolummodo uſque ad 60. vel 70. annos, tenet *Alex. conſ. 90. nu. 9. lib. 6. Alciat. in reg. 1. præſump. 44. Cancer. var. reſ. lib. 3. c. 1. n. 224.* quia hodiè, homines nonniſi uſque ad dictum tempus communiter vivunt: quorum ſententia ſi vera eſſet, neceſſarium haud eſſet vitam probare uſque ad metam dictorum 60. vel 70. annorum, quia ſatis, probaretur juris præſumptione, ut *advertit Corn. conſ. 251. volum. 1. Jaſ. in l. fin. col. fin. Cod. de Sacroſ. Eccleſ. Cozad. conſil. 68. Pariſ. conſ. 86. in fin. vol. 4. Grat. conſil. 66. col. penul. vol. 2. Bertran. conſ. 175. col. 2. vol. 2. & alii apud Gabr. loco cit. num. 2.*

Ego ſentio nullam in hoc eſſe juris præſumptionem: nullus 3
enim eſt textus, ex quo probari poſſit, ut quis præſumatur vivere uſque ad certum tempus: nam textus, *in d. l. fin. C. de Sacroſ. Eccl. & in d. l. an uſusfructus, ff. de uſufruct.* tantùm probat, quod non eſt præſumendum, aliquem vivere ultra metam centum annorum quia is, finis vitæ longævi hominis eſt; Ex quo rectè infert *Affl. ſuper conſtit. fol. 301. in tit. de ſucceſſ. nobil. n. 52. quem refert, & ſequitur Gabr. d. tit. de Præſump. concl. 16.* 4
numer. 11. quod poſt ſpatium centum annorum non tenetur quis mortem alicujus probare, cùm poſt illud tempus unuſquiſque præſumatur mortuus, *ut notat etiam Alciat. d. præſump. 44. num. 3.*

Quare, ubi vita, vel mors eſt fundamentum intentionis 5
agentis, illa probari debet, *Bart. in l. ſi quidem, C. ſolut. matr.* 6
Gabr. d. concl. 16. n. 6. Garz. de benef. p. 5. c. 1. nu. 535. unde ſi quis olim probavit, ſe habere filios, non præſumitur poſt aliquod tempus eos vivere, niſi id probetur, *Bart. in l. 2. num. 7. ff. Jud. ſolv.*

Quæres, quare ætas noſtra diminuta ſit poſt diluvium? 7
Reſp. quod hujus rei cauſa fuit iniquitas generis humani: omnis quippè caro corruperat viam ſuam ſuper terram; & ideò Deus ad reprimendam peccandi audaciam, breviores etiam vitæ limites præfinivit, *ut conſtat ex lib. Geneſ. cap. 6.* plurimas igitur aquas Deus immiſit, ex quibus abraſa fuit terræ ſuperficies ubi erat optima germinandi vis: & pars inferior, quæ non erat ad germinandum ità efficax, ex aquis ſalſis Oceani per univerſum terrarum orbem diffuſi ſterilior, ac deterior effecta eſt, *juxta illud Pſal. 106. terram fructiferam in ſalſuginem a malitia inhabitantium in ea.* Hinc tellus maris vitiata ſalſedine, pauciores modò, ac minus ſalubres fructus gignit: & quia ex alimentis hujuſmodi corruptis nutrimur, neceſſe eſt, ut vita quoque noſtra minuatur, *ut obſervat Toſtat. ſuper Geneſ. d. c. 6. quem refert Grat. diſcept. for. c. 179. n. 39. vide etiam Sylv. var. lect. par. 1. cap. 1.* ubi aliæ etiam rationes recenſentur.

SUMMARIUM.

1 *Judex in delictis ex cauſa minoris ætatis pœnam minuere tenetur: limitatur n. 11. 12. 15. & 16.*
2 *Minor nec pœna capitali, nec alia corporali punitur, & num. 4. & 5.*
3 *Quid ſi minor atrociora crimina commiſerit, & numer. 11. & 12.*
4 *Quando fures pœna capitis puniantur.*
5 *Qua pœna puniatur mulier, quæ data opera partum abegit.*
6 *An quis poſſit de delicto in minori ætate commiſſo in pœnam ordinariam condemnari, poſtquam effectus eſt major.*
7 *Senes delinquentes mitiùs puniuntur.*
8 *Pueri ante 14. annum expletum committentes ſodomiam, & alia carnis delicta regulariter non puniuntur.*
9 *Impuberes, ſi in excommunicationem juris inciderint, an poſſint a Judice propter contumaciam excommunicari.*
10 *An infans contrahat irregularitatem.*
11 *In crimine læſæ majeſtatis, & parricidii minor ordinaria pœna etiam capitali punitur, declaratur n. 14.*
12 *Minori non minuitur pœna, quando homicidium eſſet graviſſi-*

vissimum, vel ubi in Regione esset frequentia delictorum similium: declaratur num.14.

13 *Quænam dicatur pœna capitalis.*

14 *Minor quando, & qualiter puniatur.*

15 *In Urbe major 20. annis, si delinquat, ordinaria pœna plectitur.*

16 *In statu Ecclesiastico homicidis non prodest minor ætas, si majores sint 14. annis ex constitutione Pii IV.*

17 *An dicta Constitutio in omnibus delictis servetur,*

18 *Declaratur dicta Constitutio Pii IV.*
Dicta Constitutio strictissimè est intelligenda, ibid.

19 *An, & quando minor ex sua confessione puniri possit.*

CAPUT XVI.

An Judex teneatur minuere pœnam in delictis ex causa minoris ætatis.

1 REsp. affirmativè, *ut colligitur ex l.auxilium, §. in delictis, ff. de minor. Boss. in tit. de confess. numer. 69. Tiraq. de pœn. caus. 7. Grammat. decis. 23. num. 12. & seq.* ubi dicit, quod minor
2 nec pœna capitali punitur, nec alia corporali, *& hanc esse magis communem dicit Cabal. resol. crim. q. 134. n. 1. & seq. Farin. de furt. q. 174. n. 85. & q. 92. n. 122. & alii apud Vermigl. cons. crim. 261. num. 2.* quod quidem non tantùm procedit in delictis gra-
3 vibus, seu atrocibus, in quibus videlicet lex, seu statutum imponit simpliciter pœnam mortis naturalis, vel civilis, scilicet triremium perpetuò, sed etiam in atrocioribus, in quibus lex statuit pœnam graviorem, quàm simplicis mortis, putà si jubeat, tales reos igne comburi, vel in frusta scindi &c. *de quibus latè Clar. in Pract. crim. lib. 5. §. 1. vers. sunt etiam delictorum &c. & ita tenent Rol. cons. 77. lib. 3. Nat. cons. 458. Soc. Jun. cons. 7. lib. 3. & alii apud Thesaur. dec. 161. n. 5. quos sequitur Gasp. Thes. ibid.*

4 Unde minor 25. annis, etiamsi esset fur famosus, suspendi non debet, sed alia pœna citra mortem puniendus est arbitrio Judicis, *ut post Fulgos. cons. 157. Dec. cons. 535. col. fin. Cacialup. int. cons. crim. Diversi. ultimo loco collecta per Zilet. in magna formæ cons. 92. tom. 1. Cacher. dec. 60. nu. 8. & alios notat Caball. res. crim. cas. 134.* ubi de communi, etiamsi furtum esset magnum, vel reiteratum usque ad tertiam vicem; quamvis enim in his casibus pœna capitis infligatur, *ut latè probat Menoch. de arbitr. Jud. cas. 295. num. 9. & seq.* hoc tamen intelligendum est, quando hujusmodi delicta, vel reiterationes fiunt a majoribus 24. annorum, *Ludovic. decis. Lucen. 17. num. 82. per doctrinam Clar. in Pract. crim. qu. 60. vers. sed in omnem casum.*

5 Idemque dicendum est, si sacrilegium, sodomiam, vel aliud stuprum violentum, aut homicidium voluntarium commiserit: *Caball. loco citato Thesaur. d. decis. 161. num. 5. & ibidem Gasp. Thesaur. in addit. lit. a Cacher.* qui loquitur in muliere minore, quæ data opera partum abegit, *decis. 60. per tot.* ubi refert, talem mulierem, quia erat humilis conditionis, fuisse fustibus publicè cœsam, ac in perpetuum exilium mis-
6 sam: nec posset qui de delicto in minori ætate commisso in pœnam ordinariam condemnari, posquam effectus est major, *gloss. in l. sciant, ver. moritur. C. de legitim. hæred. quam communiter DD. sequuntur, ut dicit Clar. in pract. crim. §. fin. q. 60. vers.*
7 *sed numquid &c.* subdens, *vers. seq.* quod senes etiam delinquentes mitius puniuntur, *Bonif. de Vitalin. in tract. de malef. rub. de confes. num. 2.* ubi addit, quod pueri ante 14. annum
8 expletum committentes sodomiam, & alia carnis delicta, regulariter non puniuntur propter imbecillitatem ætatis, *juxta c. illud relatum, 15. q. 1. cap. 1. de delict. puer. gloss. in l. clarum,*
9 *ver. concedunt, Cod. de Auctor. præst.* unde tales impuberes, etiamsi doli capaces sint, & in excommunicationem juris inciderint, a Judice tamen propter contumaciam excommunicari nequeunt, cùm nec vim verborum præcepti Judicis, nec judiciarium ordinem intelligant, *latè Ric. in Prax. for. Eccles. part. 1, resol. 442. & resol. 462. eadem part. 1.* ubi
10 quod infans non contrahit irregularitatem, immò nec etiam major infante, si tempore, quo deliquit, non erat doli capax.

11 Limitatur tamen supradicta conclusio in crimine læsæ majestatis, & parricidii: in his enim minor ordinaria pœna etiam capitali plectitur, *Henr. Boic. in c. 1. de delict. puer. quem*
12 *refert, & sequitur Thes. d. decis. 161. numer. 5.* quemadmodum nec esset locus mitigationi pœnæ, ubi homicidium esset gravissimum, vel quando in Regione esset frequentia delictorum similium, *Vulpell. resp. crim. 101. numer. 12. & seq. & alii*
13 *apud Caball. d. cas. 134. n. 9. & 10.* pœna autem capitalis dicitur mortis, metalli, & deportationis, *ut not. Bald. in l. quid ergo, §. pœna gravior, n. 7. in prima lectura, ff. de his, qui not. infam.*

Hoc tamen procedit in eo, qui est minor quidem annis 25. 14
sed major 14. *ut post Bald. in l. quicunque C. de serv. fugit. Alber. in l. auxilium §. in delictis ff. de minor. & alios observat Ludov. dec. Lucen. 17. n. 71. & seq.* nam impubes, si non est doli capax, omninò excusatur ut de infante est tex. in *l. infans, ff. ad l. Corn. de Sicar.* ubi idem dicitur in furioso; si verò est doli capax, punitur quidem, dummodo sit proximus pubertati, & deliquerit in committendo; nunquam tamen debet pœna capitali affici, sed ejus pœna debet esse citra mortem, vel membri mutilationem, & ita in praxi servatur, *teste Clar. in d. §. fin. q. 60. in princ.*

Observa tamen, quod in urbe major 20. annis etiam in aliis 15
delictis ordinaria pœna plectitur, quia talis pro majore in omnibus, & per omnia habetur, *ut in statuto ejusdem Urbis c. 47. lib. 1.* idemque servandum est in aliis locis, ubi similia statuta vigent, *Add. ad Thesaur. dec. 161. & alii, quos refert, & sequitur Caball. d. cas. 134. n. 11.* subdens *n. 12.* quod in statu Ec- 16
clesiastico homicidis non prodest minor ætas annorum 20. dummodo majores sint 14. ex Constitutione Pii IV. *De non admitten. appellat. ædita 26. Maii 1565. & notat etiam Ludov. decis. Lucen. 17. num. 51. & seq. Vermigliol. consil. crim. 261. num. 6.* subdens, quod dicta constitutio, excepto homicidio, in aliis 17
non servatur.

Notandum est autem, quod dicta constitutione Pii IV. non 18
tollitur, quin ob minorem ætatem pœna sit diminuenda secundùm formam juris: per illam enim Constitutionem tollitur tantùm beneficium restitutionis competens minori contra fictam confessionem homicidii resultantem ex contumacia, & contra sententiam condemnatoriam, contra quam fictam confessionem absque alia probatione minor de jure restitui poterat, *juxta l. minor etiam, ff. de minor.* & ideò minor constitutione non obstante puniendus non est pœna ordinaria delicti: nam quemadmodum, si minor confessus esset homicidium propria, & vera confessione, vel illud aliter probaretur, pœna commutatur, ita etiam commutari debet, quando homicidium probatur ex ficta confessione, quæ ex contumacia resultat, cùm dicta constitutio tanquam juris communis correctoria sit strictissimè intelligenda, *l. præcipimus, in fin. C. de Appell. quem textum ita tenet Bart. in l. si verò §. de viro ff. sol. matr. Paris. cons. 56. num. 6. lib. 2. Corn. cons. 168. n. 2. lib. 3. & alii apud Cephal. cons. 59. num. 26. vol. 1. & in specie Honded. cons. 99. n. 48. usque ad fin. lib. 1.* ubi etiam dicit, quod ratio, ex qua summus Pontifex constitutionem illam edidit, solùm ostendit, voluisse eum providere, ne post annum homicida contra confessionem, & condemnationem audiatur, vel juvetur beneficio minoris ætatis, si illas infringere, & revocare vellet.

Observa 2. quod minor ex confessione extrajudiciali per 19
ipsum facta sine tutoris, vel curatoris auctoritate, non potest inquiri, nec puniri, *l. clarum, C. de auctorit. præst.* etiamsi hujusmodi confessio esset jurata, *Rol. a Vall. cons. 51. n. 37. lib. 1. quem refert, & sequitur Ludovicus decis. Lucen. 17. num. 2. Vermigl. cons. crim 260. n. 1.* qui loquitur in terminis statuti Urbis *lib. 1. cap. 151.* invalidantis contractus, seu actus de sui natura læsivos factos per minores, seu mulieres absque solemnitatibus ibidem præscriptis: nisi delictum plenè constet per testes; vel alio modo, præterquam ex sua confessione, vel nisi confessio a minore facta fuerit in Judicio Judice interrogante, *ut post Farinac. de Reo confess. & convict. q. 81. n. 354. 356. & 370. cum seq. scripsit Vermigl. ibid. num. 2. & 3.* in hac enim parte dispositio, *d. l. clarum*, de consuetudine non servatur, *ut d. Clar. in §. fin. q. 55. vers. ulterius potest, Ludov. d. dec. 17. n. 5. & seq. Boss. in tit. de Confess. num. 69.*

SUMMARIUM.

1 *Substituitur vocatus post mortem filiorum testatoris sub conditione, si uterque in pupillari ætate decesserit, non admittitur nisi verificata conditione in persona utriusque & n. 4. & 5. declaratur n. 6. & 16. limitatur num. 7. 8. 9. 10. 13. 14. 15. & 17.*

2 *Nomen collectivum, uterq; non verificatur in altero tantùm.*

3 *Quando voluntas disponentis refragatur, pluralis sermo non resolviur in singularitates.*

4 *Quando portio unius emphyteutæ accrescat alteri emphyteutæ.*

11 *Mater in successione præfertur fratri non utrinque conjuncto.*

12 *Quando monasterium, cui duo, vel plures bona sua post mortem donarunt, ad successionem præmorientis admittatur.*

16 *Quando substitutus duobus admittatur ad partem unius tantùm, & num. 18.*

19 *An ſubſtitutus filio, ſi ſine liberis in pupillari ætate deceſſerit, admittatur, ſi filius pubes deceſſit ſine liberis.*

20 *Quando legatum alicui relictum poſt mortem alterius, debeatur ante mortem illius.*

CAPUT XVII.

An facta ſubſtitutione filiis ſub conditione ſi uterque in pupillari ætate decederet, ſubſtitutus admittatur, altero tantùm in pupillari ætate decedente.

1 REſp. negativè: unde ſubſtitutus non admittitur, niſi verificata conditione in perſona utriuſque, *l. cum quidam, ubi Alex. & alii C. de Impub. & aliis ſubſtit.* tum ratione
2 rigoris ſumpti ex propria ſignificatione nominis collectivi, uterque, quod non verificatur in altero tantùm, tum ratione æquitatis, & præſumptæ charitatis Patris in filium: Pater enim ſubſtituendo extraneum liberis cum adjectione nominis collectivi, cogitavit ſuam poſteritatem extraneo præferre, cum omnis teſtatio præſumatur prudens, & omnis prudens hoc faciat, *ut dicit Bald. in d. l. cum quidam numer. 1. & ſeq.* ubi
3 etiam, quod quando voluntas diſponentis refragatur, pluralis ſermo non reſolvitur in ſingularitates, *ut in leg. falſæ, §. fin. ff. de Cond. & Demon. & not. etiam Alex. in d. l. cum quidam, num. 3. poſt med.*

4 Ex quo infertur, quod licèt unus ex filiis decedat impubes, ſi poſtea alter ad pubertatem perveniat, excluditur ſubſtitutus in totum: quia hæreditas impuberis fuit ad fratrem applicata, & ideò ſubſtituto deferri non poteſt, *l. qui duos, ff. de reb. dub.* hæreditas verò puberis ad ſubſtitutum pertinere non potuit, quia finitur ſubſtitutio pubertate, *leg. in pupillari, ff. de Vulg. & pup. ſubſt.*

5 Idemque dicendum eſt, ſi teſtator ita dixerit, inſtituo filios meos impuberes, & eis decedentibus in pupillari ætate, vel ſine liberis, ſubſtituo Titium, nam decedente uno in pupillari ætate, vel ſine liberis fratre ſuperſtite, ſubſtitutus non admittitur, quia etiam in hoc caſu filius, qui ſupereſt, ex veriſimili mente defuncti ſubſtitutum excludit, *Bald. cum quidam num. 7. Alex. ibid. num. 5. & 9. Rom. conſ. 131. in fin. verſ. ſecunda dubitatio, Soc. conſ. 94. col. 2. volum. 4. Barboſ. conſil. 55. col. 8. vol. 2. Alex. conſ. 38. col. 1. ver. nec obſtat ſi dicetur, volum. 1. Corn. conſ. 31. colum. 1. vol. 4. Gozad. conſ. 67. col. 2. Anan. conſ. 66. col. 1. Ang. conſ. 81. col. 2. & alii apud Gabr. comm. concluſ. libr. 4. tit. de ſubſtit. concluſ. 3.* ubi *concluſ. 4. numer. 10.* addit, quod ſi res data ſit in emphyteuſim duobus fratribus hoc pacto, ut poſt mortem omnium ſine liberis redeat ad concedentem, portio unius decedentis ſine liberis non redit ad concedentem, ſed accreſcit ſuperſtiti.

6 Et hoc quidem procedit, ubi ſupereſt aliquis de liberis ipſius teſtatoris, qui ita poſſit ab inteſtato ſuccedere coh redi ſuo, ut ad eum ſucceſſio devolvatur: alioquin non excluderetur ſubſtitutus, *Bart. communiter receptus in l. hæredes mei, §. cum ita, in fin. ff. Ad Senatuſc. Trebell. Bald. in leg.*
7 *cum quidam, num. 11. verſ. quid ergo in caſu, C. de Impub. & aliis ſubſtit. & alii quos latè recenſet Gabr. d. tit. de Subſtit. concluſ. 3. numer. 15.*

8 Unde ſi unus ex filiis non fratrem, ſed alium extraneum hæredem inſtituerit, tunc frater ſuperſtes non repellet ſubſtitutum: quia teſtator hoc voluiſſe non præſumitur, ſed ſolùm cenſetur voluiſſe conſervare inter fratres jus legitimæ ſucceſſionis, ab inteſtato, *ut poſt Bald. dicit Alex. in d. l. cum quidam, num. 4. & conſ. 167. num. 5. vol. 5. per tex. in l. qui duos, ff. de Vulg. & pup. & l. qui duos in prin. ff. de reb. dub.* idem dicen-
9 dum eſt, ſi frater ſuperſtes hæreditatem fratris prædefuncti repudiavit, *Ruin. conſ. 67. col. 3. volum. 3. Corn. conſ. 283. col. penult. vol. 1. Curt. Jun. in l. penult. col. fin. C. de Impub. & alii apud*
10 *Gabr. ubi ſupra n. 17.* vel ſi aliqua ex cauſa ſuccedere non poterat frater ſuperſtes fratri præmortuo, ut quia erant ex diverſis matribus, & ſupervivebat mater fratris mortui, quæ præ-
11 fertur fratri non utrinque conjuncto, *juxta auct. defuncto, C. ad ſenatuſc. Tertull. gloſſ. 2. in leg. 1. ff. de jur. & fact. ignor.* tunc enim ſubſtitutus admittitur, *Alex. d. conſ. 167. num. 4. Jaſ. in dict. l. penult. colum. 2. Cod. de Impud. Ruin. conſ. 36. col. fin. vol. 3. & alii, quos refert, & ſequitur Gabr. d. titul. de ſubſtit. concluſ. 3. numer. 16.*

12 Hinc infert *Bald. in dict. l. cum quidam numer. 11.* quod ſi maritus, & uxor ſua bona poſt mortem donaverit monaſterio, uno defuncto, ſi ſuperſtes non poteſt prædefuncto ſuccedere, monaſterium ad ſucceſſionem præmorientis admittitur: cujus rei potiſſima ratio eſt, quia inter virum, & uxorem nulla eſt conjunctio quoad res donatas, & ideò unuſquiſque intelligitur loqui diſcretivè, *& ita tenent Paul. de Caſtr. in leg. Lucius, §. Cajo colum. 1. ff. Ad Tre-*
Antonell. de Tempore.

bell. Alex. conſ. 167. col. fin. vol. 7. & alii apud Gabr. loco cit. concluſ. 4. num. 9.

Si verò nulla ſuperſit perſona, quæ ex veriſimili mente te- 13
ſtatoris ſubſtitutum excludat, tunc ſubſtitutus admittitur ad portionem unius decedentis, in quo verificata ſit conditio ſubſtitutionis, *Bart. & alii in l. hæredes mei §. cum ita, ff. ad Trebell.* unde duobus extraneis inſtitutis, ſubſtitutio facta ope- 14
ratur, ut ſtatim primo mortuo ſubſtitutus admittatur, *ut tradunt omnes in l. hæredes mei, §. cum ita, ff. ad Trebell. latè Gabr. d. tit. de Subſtit. concl. 4.* item facta ſubſtitutione impuberibus 15
cum ea conditione, ſi uterque in pupillari ætate deceſſerit, ubi primus deceſſit pubes, & alter impubes, ſubſtitutus admitteretur ad ſucceſſionem, ſeu hæreditatem ſecundi morientis in pupillari ætate dummodo ex pubere præmortuo non extent filii, quia in tali caſu non dicitur extare perſona, quæ ſubſtitutum excludat ex præſumpta mente teſtatoris, *Bart. in d. l. hæredes mei, §. cum ita n. 3. verſ. ſed hic extitit, Alex. in d. l. cum quidam, num. 4. ubi etiam Bald. n. 2. Cod. de impub. & aliis ſubſtit. Gabr. qui alios refert loco cit. concluſ. 3. in fin. & con-* 16
cluſ. 4. num. 12. ubi dicit, quod ad hæreditatem ultimi admittitur ſubſtitutus, non autem ad hæreditatem primi decedentis, quia quoad primum, qui deceſſit in pubertate, ſubſtitutio evanuit, *l. in pupillari, ff. de Vulg. & pup. ſubſtit.* quod procedit, etiamſi primus deceſſerit in pupillari ætate: quia decedente poſtea ſecundo ſimiliter in pupillari ætate, non admittitur ſubſtitutus ad partem primi ex tacita mente defuncti, qui præſumitur voluiſſe inter fratres conſervare jus legitimæ ſucceſſionis, *Alex. qui dicit, hoc eſſe mirum, in d. l. cum quidam, n. 8. in fin. C. de Impub. & aliis ſubſtit.*

Idem dicendum, quando illi, qui ſuperſunt, ſunt in eo- 17
dem, vel pari gradu cùm ſubſtituto: quia tunc etiam ſubſtitutus admittitur, cum non videatur excludi ex præſumpta mente defuncti, *Bart. in d. §. cum ita nu. 3. in fin. per dictum text. Alex. in d. l. cum quidam, num. 4.*

Obſervat tamen *Dec. conſ. 594. col. 1. & ſeq. Ang. conſ. 80. col.* 18
fin. Corn. conſ. 283. col. pen. vol. quos refert, & ſequitur Gabr. dict. concl. 4. in fin. quod talis interpretatio, ut ad portionem ultimi admittatur ſubſtitutus, quando non ſupereſt perſona, quæ ſubſtitutum excludat ex præſumpta mente defuncti ſit in favorem tantùm deſcendentis a teſtatore, non autem alterius extranei, vel etiam tranſverſalis.

Quæres, an ſubſtitutus filio, ſi ſine liberis in pupillari æta- 19
te deceſſerit, admittatur, ubi filius pubes deceſſit ſine liberis? Reſp. affirmativè: nam ſi teſtator voluiſſet ſolùm ſubſtituere filio decedenti intra ætatem pupillarem, ſuperflua eſſent illa verba, ſine liberis: nam qui decedit in pupillari ætate, ſecundùm communem curſum naturæ decedit ſine liberis; Quare, ne ea verba *ſine liberis*, ſuperflua ſint dicendum eſt, teſtatorem voluiſſe ſubſtituere etiam poſt ætatem pupillarem in caſu deſcendentiæ ſine liberis, *Paul. Caſtren. conſ. 43. num. 2. lib. 3.* ubi dicit, quod talis ſubſtitutio intra ætatem pupillarem eſt pupillaris, & poſtmodum fideicommiſſaria, *Capr. conſ. 66. col. 2. Dec. in l. generaliter, in princ. C. de inſtit. & ſubſt. Ruin. conſ. 103. nu. 23. lib. 2. Rubeus conſ. 129. Ferron. in commentar. ad conſuet. Burdegal. lib. 2. col. 3. Pariſ. conſ. 73. nu. 15. lib. 2. Neviz. conſ. 53. n. 2. & 3. & alii apud Menoch. lib. 4. præſump. 51. nu. 12. ubi de communi, Giovagn. libr. 1. conſ. 19. nu. 8. & 15. & per tot. ubi dicit, hanc eſſe magis communem, & veram ſententiam.*

Quæres 2. an fideicommiſſum a matre relictum filio, & 20
collatum in tempus mortis Patris, in cujus poteſtate tunc erat, debeatur ſtatim ac filius etiam vivente patre ſui juris factus fuerit? Reſpond. affirmativè, attenta veriſimili mente matris, quæ ideò cenſetur appoſuiſſe conditionem mortis patris, ut hæreditas pertineret ad filios non autem ad patrem: quod pariter habet locùm ſive per mortem, ſive per emancipationem filius efficiatur ſui juris, *ut eſt textus in l. mulier, & ibi DD. communiter, ff. Ad Trebell.* ex quo etiam deducitur, quod ſi teſtator legavit uxori centum fruenda toto tempore vitæ ſuæ, donec caſtè, & honeſtè vixerit & poſt ejus mortem ſubſtituit Titium: ſtatim admitteretur ſubſtitutus, ſi mulier ad ſecunda vota tranſiret; quia paria ſunt, legatum finitum eſſe per mortem mulieris, per tranſitum ad ſecunda vota, quamvis teſtator alterum caſum tantùm conſideraverit: credebat enim teſtator, uxorem non nubere, & ideò de morte loquutus fuit, *ut inquit Jo: Andr. in add. ad ſpec. in titul. de Secund. nupt. Alex. conſil. 100. numer. 6. libr. 4. Dec. conſ. 1. num. 89. lib. 1. & alii apud Menoch. libr. 4. præſumpt. 65. num. 10. & præſumpt. 185. numer. 31. ubi de communi, quibus adde Gratian. diſceptat. forenſ. cap. 563. numer. 16. & ſeq.* ubi *poſt Caſtrenſ. conſil. 451. libr. 1.* obſervat, quod ſi teſtator legat per verba, *donec, vel quamdiu uxor viveret in vita viduili*, tunc ſub duplici conditione legatum reſolvitur, ſcilicet ſi legataria tranſiret ad ſecunda vota, item & cum more-

retur: quibus casibus legatum redit ad hæredes viri; secus si de vita uxoris mentionem non fecerit, putà si dixerit, *donec se abstinuerit convolare ad secundas nuptias*: tunc enim legatum non resolvitur nisi sub una conditione scilicet si transierit ad secunda vota: & per consequens si ad secundas nuptias uxor non convolaverit, legatum perpetuò remanebit penes hæredes mulieris, quia post mortem censetur mulier permanere in eo statu, in quo erat tempore mortis, *arg. text. in l. ambiguitatem, C. de usufr.*

SUMMARIUM.

1 *Sententia lata super ætate facit jus quoad omnes: declaratur num. 3. 4. & 14.*
2 *Quid si sententia lata fuerit super libertate, filiatione, legitimitate, civilitate, origine, vel clericatu.*
3 *Quisnam dicatur legitimus contradictor.*
4 *Quando probetur fraus, vel collusio.*
5 *An tertius, cui sententia nocet quoad plenum præjudicium, executionem dictæ sententiæ impedire possit.*
6 *Appellandi tempus tertiò non currit, nisi a die prolationis sententiæ.*
7 *Sententia nocet tertio, si fuit citatus.*
8 *Quando duo, vel plures ex eadem, vel diversa causa pro portionibus jus habent, sententia adversus unum lata, non præjudicat alteri.*
9 *Quid si haberent jus in solidum.*
10 *Quando defectus semel ab uno appositus ad infringendam electionem non possit amplius ab alio opponi.*
11 *In individuis sententia lata pro uno, vel contra unum ex consortibus prodest, vel nocet alteri, declaratur num. 12. limitatur n. 13.*
14 *Quando sententia super statu lata in contumaciam contradictoris, præjudicet aliis.*
15 *Quando sententia contra contumacem non præsumatur lata in contumaciam.*
16 *Intra quod tempus de causa status quæri possit.*
17 *Qui non est filius, nunquam præscribere potest filiationem.*
18 *An de statu servili quæri possit post mortem, & intra quod tempus.*
19 *An præscriptum sit tempus, in quo opponi possit de illegitimitate.*
20 *Naturalis, vel spurius nulliter legitimatus spatio 30. annorum hæreditatem paternam præscribit.*

CAPUT XVIII.

An sententia lata super ætate faciat jus quoad omnes.

1 REsp. affirmativè, *l. de ætate, ubi omnes ff. de minor.* unde sententiam hujusmodi fidem facere in alio judicio, respectu ætatis illius temporis, quo sententia lata fuit, dixit *Bart. in d. l. ætate, num. 17. Menoch. lib. 2. præsump. 50. n. 42. Grat.* 2 *discept. for. cap. 155. num. 12.* Idem dicendum, si lata fuerit sententia super libertate, filiatione legitimitate, civilitate origine, vel clericatu: quia ubi tractatur de conditione personæ, sententia afficiens personam, facit jus quoad omnes, *glos. in c. quamvis, ver. res inter alios, de senten. & re jud. Bald. in l. ingenuum, n. 6. ff. de stat. homin. Alex. in l. sæpè nu. 62. ff. de re Jud Cancer. lib. 2. c. 16. num. 48.* quod intellige, dummodo sen- 3 tentia lata fuerit cum legitimo contradictore, & nulla adsit collusio, vel fraus, *Bart. in d. l. ingenuum, Greg. dec. 488. n. 10. Add. ad Burat. decis. 358. num. 10. Gonz. ad Reg. 8. Cancell glos. 9. §. 1. num. 86. Peregr. de fideicomm. art. 53. num. 44.* ubi etiam dicit, legitimum contradictorem esse, qui in causa principali habet interesse.

4 Secus esset, si lata fuerit contra absentem, & non comparentem: necesse enim est, quod causa defendatur, ut sententia lata super statu faciat jus quoad omnes, *ut post Covar. pract. qq. c. 13. n. 5. Alex. in d. l. sæpè, n. 60. & 78. dixit Rot. in Britonorien. Juris patronatus 20. Decembris, 1610. coram Ubaldo, & coram Card. Caval. dec. 250. n. 5. Cancer. ubi sup. n. 115. & seq.* ubi addit, quod probabitur fraus seu collusio eo ipso, quod victus non curavit jura sua deducere, aut exhibere, *ut notat etiam Surd. de Alim. tit. 9. n. 32. & seq.*

5 Observa tamen, quod ubi sententia nocet tertiò quoad plenum præjudicium, tertius executionem dictæ sententiæ aliter impedire non potest, quàm ab ea appellando, vel de nullitate sententiæ dicendo, *Covar. in pract. c. 15. n. 2. & c. 16.* 6 *circa princip. quem refert, & sequitur Cancer. d. lib. 2. c. 16. nu. 54.* subdens *n. 55.* quod si sententia transierit in judicatum contra victum, potest tertius adhuc ab ea appellare; quia appellandi tempus tertio non currit, nisi a die prolationis sententiæ, *ut observat etiam Alex. in d. l. sæpè, nu. 82. ff. de re Jud.* ubi etiam 7 dicit, quod licèt sententia de sui natura non faciat jus quoad alios, nocebit tamen tertio, si fuit ditatus, *per l. si deserta, C. si propt. publ. pensit.*

Observa 2. quod quando duo, vel plures ex eadem, vel 8 diversa causa pro portionibus jus habent, sententia adversus unum pro jure suo lata, non præjudicat alteri, *Bal. in l. 2. Cod. quibus res jud. non noc. Abb. in c. quamvis, col. 6. extr. de re jud. Lofred. cons. 10. n. 4. & alii apud Peregr. de fideic. art. 53. n. 40.* ubi exemplificat in duobus cohæredibus, vel collegatariis; Unde 9 si quis ageret contra unum possessorem partis hæreditatis, sententia non præjudicabit possessori alterius partis, qui in judicio citatus non fuit, *Alex. in d. l. sæpè, num. 60. Cancer. dict. lib. 2. c. 16. num. 53.* secus esset, ubi duo, vel plures haberent jus in solidum: tunc enim si alter eorum agat, sententia contra eum lata, quæ in judicatum transierit perimit jus aliorum: quia de eadem re, & causa non nisi semel quæri potest, *ut rectè subdit idem Peregr. loc. cit. d. art. 53. n. 41.* ubi etiam exempli- 10 ficat in actionibus popularibus, vel quasi popularibus. Unde quando proponitur contra electum ad dignitatem aliquis defectus ad infringendam electionem, lata semel sententia contra opponentem, quæ in judicatum transierit, non poterit alius eumdem defectum amplius opponere, *ut post gloss. in cap. cum dilectus, ver. judicatum de elect. & Innoc. in capitul. super his de Accusat. docet Alex. in dict. l. sæpè, numer. 33. ff. de re jud.*

Similiter in individuis, quales sunt servitutes, sententia 11 lata pro uno, vel contra unum ex consortibus, prodest, vel nocet alii, juxta *gl. communiter receptam in l. qui aliena, §. fin. in ver. prædio, ff. de negot. gest.* & hæc est verior opinio per textum *l. si de communi ff. de servit. vendic.* quod quidem procedit in 12 servitute jam constituta, *prout loquitur textus in d. l. si de communi*; non autem in servitute constituenda, hoc enim ca- 13 su sententia lata cum uno nec prodest, nec nocet alteri, *Bart. in l. 2. §. ex his, n. 14. ff. de verb. oblig. quem sequitur Alex. in d. l. sæpè, n. 48. & alii communiter.*

Observa 3. quod sententia super statu, si lata fuerit cum 14 magna causæ cognitione in contumaciam contradictoris, omnibus præjudicat, *Alex. in d. l. sæpè, n. 79. post Bald. in l. 3. nu. 11.* 15 *C. Quib. res jud. non noc.* ubi dicit, quod contra contumacem non præsumitur sententia lata in contumaciam, si ex actis appareat de plenissima probatione, vel si ille fuit absens ex justa, & probabili causa.

Observa 4. quod de causa status aliquando intra decen- 16 nium tantùm, aliquando etiam post decennium quæri potest: nam emancipatio, & adoptio non legitimè facta decem annis præscribitur, ut impugnari ultra non possit, *l. post mortem, ff. de Adopt. l. 1. C. de Patr. pot.* de invaliditate verò legitimationis, uti factæ a non habente auctoritatem, semper opponi potest, *Bald. in l. nullo num. 5. C. de rei vendic. Barbat. consil. 27. col. ult. vol. 1. Balb. de Præscrip. in 1. par. 6. p. princip. n. 53. & alii apud Peregr. de fideicomm. art. 23. à num. 8. usque ad fin.* ubi 17 etiam dicit, quod is, qui non est filius, nunquam præscribere potest filiationem.

Item de statu servili quæri etiam post mortem potest, sed 18 intra quinquennium a die mortis computandum, *tot. tit. C. Ne de stat. defunct. post quinquen. quærat.* similiter de illegitimita- 19 te, videlicet quod quis natus non fuerit ex legitimis parentibus, opponi etiam potest post ejus decessum, *c. causam, 7. Qui fil. sint legit.* etiam post quinquennium, secundùm *Abb. & Anton. de Butr. in c. pervenit, extr. Qui fil. sint legit. quos refert, & sequitur Honded. cons. 87. n. 57.* quod proculdubio procedit, ubi agitur de illegitimitate filiorum viventium, quia in hoc casu non obstat titulus prædictus, *Ne de stat. defunct. ut subdit Honded. loco cit.*

Addit *Bald. in d. l. nullo, n. 4. Cæpol. in l. nemo, n. 10. ff. de Usu-* 20 *cap. pro leg. & alii apud Peregr. d. art. 23. n. 94.* quod naturalis, vel spurius nulliter legitimatus spatio 30. annorum hæreditatem paternam præscribet: quemadmodum hujusmodi temporis præsidio tutus esset, nulla accedente legitimatione, *juxta l. licut, & l. omnes, C. de præscrip. 30. ann.*

SUMMARIUM.

1 *Maritus immobilia incontinenti, mobilia verò intra annum uxori, sive ejus hæredibus soluto matrimonio restituere debet: limitatur n. 4. 5. 6. 7. 9. 10. & 13.*
2 *An maritus, seu ejus hæres cavere debeat cum fidejussione de restituenda dote elapso anno.*
3 *Quid si maritus, seu ejus hæres non satis dederit.*
4 *Quando maritus dotem purè legavit, dilatio legalis censetur sublata.*

5 Hære-

5 *Hæredes mariti ſtatim non expectata anni dilatione poſſunt cogi ad reſtituendas res mobiles, in quarum retentione nullum commodum prætendere poſſunt.*

6 *Quando bona immobilia data ſunt in dotem æſtimata, non tenetur maritus ad reſtitutionem rei æſtimatæ, ſed tantùm ad pretium.*

7 *Et an pretium hujuſmodi ſtatim, vel potius intra annum reſtituere debeat.*

8 *Pecunia ex immobilibus redacta, vel quæ parata eſt ad prædia emenda, inter mobilia computatur.*

9 *Si vendita fuerit res immobilis dotalis, pecunia inde redacta intra annum reſtituenda eſt.*

10 *Dos, quæ a principio conſtituta eſt in pecunia numerata, ſi poſtea converſa fuerit in corpora hæreditaria, in continenti reſtitui debet.*

11 *Pecunia in montibus vel cenſibus collata, inter immobilia computatur.*

12 *An, & quando Maritus, qui in dotem accepit res mobiles, teneatur ad æſtimationem hujuſmodi rerum, & n.53.*

13 *Maritus tenetur ſtatim reſtituere bona immobilia æſtimata, ubi conſtat, æſtimationem fuiſſe factam ad alium effectum, quàm inducendæ venditionis.*

14 *Quando æſtimatio non præſumatur facta ad effectum inducendæ venditionis.*

15 *Maritus non tenetur ad reſtitutionem dotis, niſi in quantum facere poteſt, & quomodo id intelligatur.*

16 *An hujuſmodi privilegium competat Socero, qui dotem recepit.*

17 *An maritus, & communes filii pro reſtitutione dotis carcerari poſſint.*

18 *Et an frater ad alterius fratris inſtantiam carcerari poſſit.*

19 *Quando maritus gaudeat dicto privilegio, ne teneatur, niſi in quantum facere poteſt.*

20 *An maritus poſſit prædicto privilegio renunciare, & num.21. & 22.*

23 *An prædicto privilegio cenſeatur renunciatum per obligationem cameralem.*

24 *In quibus caſibus maritus tale privilegium amittat, & n.25. 26.27.28.29.30.31. & 32.*

33 *An maritus juſtè percipere poſſit fructus dotis in anno, in quo contingit divortium.*

34 *An maritus, qui non exegit totam dotem vivente uxore, poſſit ea mortua reſiduum exigere, ſi non habet unde vivat.*

35 *Fructus dotis per viduam poſt annum luctus percepti cedunt in extinctionem dotis: limitatur n.36.*

37 *Bona acquiſita per uxorem tam conſtante matrimonio, quàm eo ſoluto intra tamen annum luctus, præſumuntur proveniſſe ex bonis viri: limitatur n.38.*

39 *Quid requiratur, ut renunciatio hypothecæ per uxorem facta valeat.*

40 *Annuli ſponſalitii cedunt commodo uxoris.*

41 *Quid ſi annulus eſſet alienus, & facto matrimonio maritus illius loco alium daret.*

42 *Veſtes feſtivæ, & alia ornamenta pretioſa, facta conſtante matrimonio a marito, ad ipſum maritum, ſeu ejus hæredem ſpectant, veſtes verò, & cætera ornamenta quotidiana ad uxorem.*

43 *An donatio veſtium feſtivarum ſubſtineatur in vita mariti, & numer.45.*

44 *Et an valeat donatio aliarum rerum, quæ ſit honoris cauſa.*

46 *Et an ex hujuſmodi donatione detrahatur falcidia, ſicut de legatis.*

47 *Quando donatio facta inter conjuges, morte confirmetur.*

48 *An donatio facta a Socero, confirmetur morte Soceri.*

49 *Quando veſtes, & alia ornamenta facta a Patre pro filio accipiente uxorem, conferenda ſint in diviſione bonorum poſt mortem Patris.*

50 *Quæ veſtes, cenſeantur quotidianæ, & quæ feſtivæ.*

51 *Ad quem ſpectent gemmæ, veſtes, & alia ornamenta, quæ a ſponſo mittuntur ſponſæ ante celebratum matrimonium, & num.52.*

52 *An inter ſponſos donatio valeat.*

53 *An ea, quæ uſu conſumuntur, reſtitui debeant.*

54 *Et an hæres gravatus ad hujuſmodi rerum reſtitutionem teneatur.*

55 *Jocalia donata ſponſæ a conſanguineis viri, acquiruntur uxori, non marito.*

56 *Filius fam. quicquid acquirit, acquirit Patri.*

57 *An maritus, qui legavit veſtes uxori, cenſeatur legaſſe etiam pretioſas, & feſtivas.*

58 *Ad quid teneatur hæres, ſi teſtator ei mandavit, ut veſtiat uxorem.*

59 *Quomodo dividendi ſunt fructus inter maritum, & uxorem ſoluto matrimonio.*

60 *Quid ſi res dotales fuerunt æſtimatæ.*

61 *Quando bona Patris tacitè obligentur pro reſtitutione dotis a filio receptæ, & n.62. & ſeq.*

63 *An Pater obligetur pro dicta reſtitutione, ſimpliciter conſentiendo matrimonio per filium contrahendo, vel contracto.*

65 *Pater tenetur bona ſua pro dotis reſtitutione obligare.*

66 *Quid ſi filius receperit dotem Patre præſente, vel nudum conſenſum præſtante.*

67 *An, ſi dos ſolvatur Socero præſente filio, bona filii cenſeantur obligata.*

68 *Quando ſolus filius teneatur ad reſtitutionem dotis.*

69 *Si Pater, & filius fateantur recepiſſe dotem præſumitur, eos recepiſſe pro dimidia, & unuſquiſque pro ſua portione tenetur contrarium, n.72.*

70 *Quid ſi ſolus Pater adminiſtrat, vel ſolus filius.*

71 *In dubio præſumitur Pater adminiſtrare bona filii.*

73 *Quando dos ſolvitur filio juſſu Patris, Pater inſolidum tenetur.*

74 *Pretium rei dotalis venditæ ad manus mariti perveniſſe præſumitur, etiamſi uxor ſimul, & maritus confiteantur pretium hujuſmodi habuiſſe.*

75 *Cui dos ſolvenda ſit, ſi tam filius, quàm Pater vult eam recipere.*

CAPUT XIX.

Quod tempus detur marito, ſeu ejus hæredibus ad reſtituendam dotem ſoluto matrimonio.

RESP. quod mobilia intra annum reſtitui debent, immobilia verò in continenti, *l.un. §.exactio, C. de rei uxor. action.* 1

Tenetur autem maritus, ſeu ejus hæres cavere cùm fidejuſſione de reſtituenda dote elapſo anno: quia cùm ea dilatio marito conceſſa ſit miſerationis, vel humanitatis cauſa, ideò fidejuſſio etiam non promiſſa præſtatur, *Franch.dec.218.quem refert, & ſequitur Fenzon.ad Stat.Urb.lib.1.c.133.num.3. & 4. Cancer.var.p.1.c.9.n.2.* ubi addit, quod ſi maritus non ſatiſ- 2 3
dederit, cogitur ad reſtituendam ſtatim dotem, juxta *leg.ſi conſtante, §.quoties, §.ſolut.matrim.*

Hæc tamen concluſio limitatur primò quando maritus do- 4
tem purè legavit: quia tunc dilatio legalis cenſetur ſublata; & ideò dos ſtatim peti poteſt, etiamſi conſiſtat in rebus mobilibus, *l.1. ubi Doctores, ff.de Dot.præleg. Surd.de Alim. tit.7. quæſt.22.n.13. Cancer.var.p.1.c.9.n.99.* ubi *n.100.* addit, quod hæredes mariti ſtatim non expectata anni dilatione poſ- 5
ſunt cogi ad reſtituendas res mobiles, in quarum retentione nullum poſſunt prætendere commodum, *Fontanell. de pact.nupt.clauſ.3.p.11.num.7.*

Limitatur 2. ubi bona immobilia data fuerint in dotem eſti- 6
mata: tunc enim, ſicut non tenetur maritus ad reſtitutionem rei æſtimatæ, ſed tantùm ad pretium, *l.cum dotem, C. de Jur. dot.* ità non ſtatim, ſed iutra annum pretium hujuſmodi reſti- 7
tuere debet, juxta textum *in d.l.un.§.exactio, C.de rei uxor.act.* ità *Rolan.conſ.92.n.9.vol.2.* & 8
alii apud Fenzon.loc.cit.nu.23. & ſeq. ubi etiam dicit, quod pecunia ex immobilibus redacta inter mobilia computatur, ſicuti & ea quæ parata fuiſſet ad prædia emenda, *& ita etiam tenent alii Doctores apud Genuenſ.in Prax.Archiep.c.60.num.13.*

Ex quo infert *idem Fenzon.ubi ſupra, n.9. & ſeq.* quod ſi ven- 9
dita ſit res immobilis dotalis, pecunia inde redacta non erit ſtatim reſtituenda, ſed intra annum, per textum *in leg.cum in fundo, ubi gl.in ver.ſtatuto tempore, ff.de Jur.dot. & eſt commu-* 10
nis opinio è contra verò dos, quæ a principio conſtituta eſt in pecunia numerata, ſi poſtea converſa fuerit in corpora hæreditaria, poteſt incontinenti exigi ſoluto matrimonio, *Fontan.de Pact.nup.clauſ.7.gl.3.p.11.n.9. per tex.in l.ità conſtante, 27.cum l.ſeq. ff.de jur.dot.*

Secus dicendum eſt de pecunia fructifera, qualis eſt pecu- 11
nia in montibus, vel cenſibus collocata: hæc enim inter immobilia computanda eſt, *clem.exivi, §.cumque annui reditus, de verb.ſign.*

Notandum eſt autem, quod ſi maritus in dotem acceperit 12
mobilia æſtimata, putà pannos, veſtes, animalia, & ſimilia, ſemper tenebitur ad æſtimationem hujuſmodi rerum, etiamſi uſu, & tempore, deteriora effecta ſint: ſecus ſi mobilia non fuerunt æſtimata, *l.æſtimata, ff.ſol.matr. l.plerumque, ff. de Jur.dot.*

Notandum 2. quod maritus teneretur ſtatim reſtituere bo- 13
na immobilia æſtimata, quando appareret, æſtimationem

fuisse factam ad alium effectum, quàm inducendæ venditionis, putà ad cognoscendum valorem, *ut post Jas. in l. ex conventione sub n.2. Cod. de pact. Covar. pract. qq. cap. 28. sub n. 2. & alios dixit Rot. coram Greg. decis. 573. num. 5. & in Spoletana bonorum 6. Aprilis 1601. coram Penia, & in Romana restitutionis dotis 10. Martii 1608. coram eodem, prout refert Beltramin. ad*
14 *Greg. d. dec. 573. num. 16.* ubi etiam notat, quod hoc maximè colligeretur ex eo, si conventum esset, quod restitueretur dos in iisdem rebus, sive corporibus; immò si æstimatio facta fuerit ex intervallo post constitutam dotem, illa non faceret emptionem: quia æstimatio ad effectum inducendæ venditionis debet fieri de tempore constitutionis dotis, aut paulò post, *ut tradunt DD. in d. l. ex conventione, Barbat. consil. 19. col. fin. vol. 4. Soc. Jun. cons. 41. n. 14. lib. 1. & alii quos refert, & sequitur Rota dec. 30. num. 5. & 6. apud Pacif. de Salv. interd.* idem dicendum, quando æstimatio non est facta condigno pretio, quia neque tunc faceret venditionem, *Bald. in dict. l. ex conventione, n. 1. C. de Pact. Greg. dec. 194. nu. 20. & seq.* subdens, quod hoc est probandum, quia in dubio pretium præsumitur justum.

15 Notandum 3. quod maritus non tenetur ad restitutionem dotis, nisi in quantum facere potest: & ideò dimitti sibi debet, quantum sufficiat pro alimentis, *l. maritum, cum seq. ff. sol. matr.* sive personalis, sive realis actio contra maritum intentetur: utroque enim casu militat ratio miserationis, & reverentiæ, propter quam hujusmodi beneficium inductum fuit, *ut d. Cevall. in Spec. opin. comm. con. comm. q. 230. Surd. de alim. tit. 1. q. 78. n. 40.* unde si maritus tota dote indiget ad decenter vivendum, tota dos ei relinquitur; si pars illius sufficit, pars tantùm relinquitur, & reliquum restituitur, *Fontan. de pact. nupt. claus. 7. gl. 3. p. 11. num. 80. & seq.* ubi idem dicit in Socero,
16 quando ipse dotem recepit.

17 Unde non posset maritus, neque communes filii in tali
18 casu carcerari, *latè Thesaur. decis. 119.* ubi etiam dicit, quod frater ad alterius fratris instantiam carcerari non potest, licèt possit in solidum conveniri, *Ferentill. ad Burat. decis. 20. n. 9. & alii apud Ursell. concl. 152. in ver. Assecura. dot. à n. 78.*

19 Prædictum autem privilegium non tantùm competit marito contra uxorem viventem, putà si uxor virum vergentem ad inopiam cogat ad restitutionem dotis juxta text. *in l. si constante, ff. sol. matr. & l. maritum, juncta glos. in ver. facere potest, ff. eod. titul.* in quibus terminis loquitur *Ursell. loco cit.* sed etiam quando hæres uxoris defunctæ agit contra maritum: *leg. si post divortium, ff. eod. tit. solut. matrim. ubi DD. Fontanell. de Pact. nuptial. claus. 7. glos. 3. par. 11. nu. 89. ubi citat Mastrill. decis. 93. num. 9.*

20 An verò hujusmodi privilegio possit maritus renunciare, negat *Giurb. dec. 45. num. 13. Ric. in collect. dec. 227. part. 1.* quia talis renunciatio esset contra bonos mores, nempè contra reverentiam, quæ marito exhibenda est ab uxore: quod procedit, etiamsi maritus dicto privilegio cum juramento renunciaverit: non enim valida esset talis renunciatio, quia juramentum non obligat contra bonos mores, *l. alia, §. eleganter, ubi Bart. ff. sol. matr.*

21 Hoc tamen intelligendum est pro tempore, quo durat matrimonium: tunc enim tali beneficio renunciari non potest, quia durat jus reverentiale, quod non potest remitti; secus esset pro eo tempore, quo matrimonium jam solutum fuerit, quia tunc cessat ratio reverentiæ, *Bart. & alii communiter in l. alia §. eleganter, ff. sol. matr. Surd. de alim. tit. 1. qu. 78. numer. 48. & seq. & ita etiam sensit Fontanell. de Pact. nup. claus. 7. gl. 5. p. 11. n. 64. & seq.*

22 Requiritur tamen expressa renunciatio, ita, ut non sufficeret generalis, *Ricc. in collect. dec. 231. Ursil. ad Afft. dec. 308. n. 21. Giurb. dec. 45. n. 14. & seq. Surd. ibid. num. 50. & seq. quibus adde*
23 *Rot. dec. 594. p. 4. tom. 3. Recent.* ubi quod dicto privilegio non censetur renunciatum per obligationem cameralem.

24 Sunt autem multi casus, in quibus maritus tale privilegium amittit, & primò si transiret ad secunda vota, *secundùm Cancer. var. q. 1. c. 9. n. 114.* quia per transitum ad secundas nuptias dicitur injuria afficere uxorem, §. *quæ verò, & ibi glos. in ver. & defuncti, in Auct. de Nupt.* contrarium tamen verius videtur, *& ita tenet Host in tit. de secund. nupt. §. quare, col. 2. versic. sic vidisti Ro cons. 182. Azor. in Sum. in tit de Secu. nup. in princ. Ang. in §. quia verò in Auct. de non eligend. secund. nub. & in §. si verò expectet, in auct. de nupt. & alii apud Gabr. comm. concluſ. lib. 3. tit. de secund. nupt. concl. 5. n. 6.* ubi dicit, quod viro nulla pena imponitur etiam per juris civilis disposition em, licèt statim nubat.

25 Secundò non gauderet dicto beneficio, quando dos restituenda est extraneo: in hoc enim non militat ratio maritalis reverētiæ ob quam privilegium, prædictum fuit introductum, *ut decisum refert Ric. in Collect. dec. 227. p. 1. Font. de Pact. nupt. claus. 7. glos. 3. p. 11. n. 88. ubi citat Philip. Pascal. de vir. pat. potest. p. 2. c. 9. num. 29. Mar. Giurb. in consue. Senat. Messan. cap. 13. gl. 6. par. 1. num. 49.*

Tertiò, ubi maritus nuberet retenta magna dote, ità ut 26
in eo cesset inopia, & paupertas, quia tunc prædictum privilegium non haberet locum, *Ferrer. in 3. par. observ. c. 62. quem refert, & sequitur Fontanel. d. claus. 7. gl. 3. par. 11. n. 76. ubi etiam testatur, ità fuisse decisum in Regia audientia Principatus Cataloniæ.*

Quartò maritus privatur dicto privilegio, si dolo fecit, 27
quominus posset dotem solvere, vel si ejus culpa res dotales 28
interiissent, *l. etiam, §. 1. ff. sol. matr.* vel si uxor ipsa etiam ege- 29
ret, & non haberet, unde viveret: quia in pari causa necessitatis præfertur mulier, *arg. l. assiduis, §. exceptis, Cod. qui pot. in pign. hab. ità Jacob. de Aret. in l. si maritus, ff. sol. matr. Bar. in leg. Maritum, versus fin. ubi etiam Alex. col. 3. n. 1. ff. eod. tit. Bald. in l. 2. Cod. quod cum eo &c. & alii apud Surd. de Alim. tit. 1. qu. 78. num. 26. & seq.* ubi etiam alios casus enumerat, in quibus maritus amittit dictum privilegium, & *tit. 8. privil. 84 & hæc est magis communis opinio.*

Quintò si maritus absque allegatione dicti privilegii, to- 30
tam dotem restituit, non potest amplius uti hujusmodi privilegio: quia beneficium, ne egeat, non parit actionem ad agendum, sed exceptionem ad retinendum, *ut dicit Petr. Barbos. in d. l. maritum, n. 35. quem refert, & sequitur Fontanel. loco cit. num. 86.*

Sextò dictum beneficium, ne egeat, non competit viris, 31
qui ex artificio vivere possunt, *latè Fontanel. d. p. 7. glos. 3. p. 11. n. 42. & seq. ubi citat Barbos. in d. l. maritum, n. 139. & seq. ff. de sol. matr. Gosi. remed. subsid. 28. num. 7. Viv. dec. 527. nu. 8. lib. 4. Mascar. concl. 1154. num. 36.*

An verò Maritus prædictum privilegium amittat, si in 32
legem matrimonii commiserit propter sævitiam ingratitudinem, & similia? Resp. affirmativè, quia sicut non tenet renunciatio expressè, cùm sit contra bonos mores, ità nec tacitè, delinquendo in legem, *ut post Franc. decis. 164. num. 3. Barbos. loco cit. n. 43. & seq. dixit Rot. dec. 594. n. 13. & seq. part. 4. tom. 3. in Recen.*

Notandum 4. quod maritus justè percipere potest fructus 33
dotis in anno, in quo contingit divortium, cùm duraverit matrimonium, pro aliqua parte anni, & sic attento initio anni, licitè dicitur fructus percipere, *arg. l. un. Cod. de usucap. transform. Grat. discep. for. cap. 427. n. 26. ubi citat Barbos. in l. divortio, §. ob donationes, n. 20. ff. sol. matr. Soc. Jun. in l. stipulationes non dividuntur, n. 199. de verb. oblig.* quod intellige juxta ea, quæ infra dicemus, *num. 59. & 60.*

Notandum 5. quod si maritus non exegerit totam dotem 34
antequam uxor decederet, non posset ea mortua residuum dotis exigere sub prætextu, quòd non habeat unde vivat, quia beneficium, ne egeat, non parit actionem ad agendum, sed exceptionem ad retinendum, ut supra diximus *& ità decisum refert Fontanel. de Pact. Nupt. claus. 7. gl. 3. p. 11. n. 87.*

Notandum 6. quod regulariter fructus dotis per viduam 35
post annum luctus percepti, cedunt in extinctionem dotis, *Bart. in l. in insulam, §. usuras, nu. 3. ff. sol. matrim. Rim. Jun. cons. 399. num. 40. Cephal. cons. 133. num. 130. lib. 1. & alii quos refert, & sequitur Honded. cons. 36. num. 8. lib. 2. & est communis opinio,* nisi concurreret longæva præstatio per spatium 30. annorum 36
tunc enim præsumitur, præcessisse omnia requisita ad effectum consequendi dictos fructus, *Dec. in l. si certis annis n. 14. & seq. God. de Pact. Gabr. commun. concluſ. tit. de Præsumption. concluſ. 1. numer. 18. cum seq. Menoch. de præsumpt. libr. 3. præsumpt. 131. num. 58. vers. tertium est Rota decis. 173. num. 9. & 10. par. 4. tom. 2. Recent.*

Notandum 7. quod pecuniæ, & alia bona acquisita per 37
uxorem soluto matrimonio intra annum luctus præsumuntur provenisse ex bonis viri: quemadmodum bona per eam acquisita constante matrimonio præsumuntur a viro, vel ex ejus bonis provenisse, *l. etiam vers. nec est ignotum C. de Donat. int. vir. & uxor.* nisi fortè mulier haberet bona propria; quia tunc 38
cessaret dicta præsumptio, *Cravet. cons. 61. nu. 7. Gabr. de Præsumpt concl. 15. nu. 12. Menoch. in tract. de Præsumpt. lib. 3. præsump. 51. num. 32. Ciriac. contr. 40. num. 9.*

Notandum 8. quod, ut renunciatio hypothecæ per uxo- 39
rem facta valeat, non sufficit, quod alia bona supereſſent tempore renunciationis, sed requiritur etiam quod alia bona existant tempore restitutionis dotis: aliàs potest mulier habere regressum ad jus hypothecæ semel renunciatum, juxta opinionem *Joan. de Imol. in cap. pervenit in 4. colum. de empt. & vend. quam uti æquiorem favore dotis sequitur Afflict. decis. 313.* quod procedit etiamsi renunciatio mulieris esset jurata, quia, hoc casu juramentum non obstabit, *ut post Paris. cons. 75. numer. 16. & 17. libr. 3. notat. Grat. discept. for. cap. 723. num. 20.*

num.20.& ſeq.ubi dicit, quod iſta opinio eſt verior, & approbata tam de iure canonico, quàm civili.

40 Notandum 9. quod annuli ſponſalitii, etiam magni valoris, qui dantur in Eccleſia, vel alio loco tempore benedictionis, vel deſponſationis, non ſunt marito, ſeu ejus hæredibus reſtituendi, ſed cedunt commodo uxoris, ſive dati fuerint ante contractum matrimonium, ſive poſt illud contractum: cùm enim annuli neceſſarii hodiè ſint ad matrimonium contrahendum, inſpecta conſuetudine non continentur nomine donationis, ſed habentur pro impenſa debita, & ad matrimonium neceſſaria, *l.ſi quis pro uxore, ff. de Dona.int.vir.& ux.ità Rom.conſ.146.n.2. Nat.conſ.317.num.3. Lup.in Rub.de Donat.int.vir.& uxor. §.4.nu.2. & alii, quos refert, & ſequitur Surd.dec.166.num.1.* ubi dicit, quod ſi annul-
41 lus eſſet alienus, & facto jam matrimonio maritus illius loco alium daret, ille noviter datus eſſet uxoris: quia non eſt donatio nova, ſed jam factæ confirmatio, per tex. *in l.ſi donatæ res, §.1.ff.de Donat.int.vir.& uxor.*

42 Notandum 10. quod veſtes feſtivæ, ac cætera ornamenta, & jocalia pretioſa facta conſtante matrimonio a marito, ſive a Socero, pertinent ad maritum, ſive illius hæredes, quia facta videntur ad effectum, ut ornatior incedat uxor, *arg.l. ſed ſi vir ex lana, ff.de Don.int.vir.& uxor.* veſtes verò, & alia ornamenta quotidiana ad uxorem ſpectant mortuo marito; hæc enim cenſentur donata tanquam pars alimentorum, *l.ex annuo, ff.eod.l.id veſtimentum, ff.de Pecul. & ità tenet Bart.in l. penult.§.1.n.3.ff.ſol.matr. Afflict.dec.315.nu.2.& ſeq.& eſt communis opinio teſte Surd.loco cit.num.4. & ſeq.* ubi addit, quod
43 etiam veſtium feſtivarum donatio ſubſtinetur in vita mariti,
44 ſicut valet donatio aliarum rerum, quæ fit honoris cauſa, per textum *in l. quod adipiſcendæ, & l. nuper ex indulgentia, ff.*
45 *de Donat.int.vir.& nxor.* quod intellige, ut confirmetur ea donatio morte mariti, ſi revocetur, juxta text. *in l. donationes, quas parentes, Cod.eod.tit.& notant DD. apud Surd. ubi*
46 *ſupr.n.*10. quia inter virum, & uxorem donatio prohibita eſt, *l.1.ff.eod.tit.* unde talis donatio ſubſtinetur in vim relicti potius, quàm in vim contractus, ac de illa detrahitur falcidia, ſicut de legatis, *Cæpol.conſ.civil.8.num.3. Corn.conſ.124. lib.4. Paul.de Caſtr.conſ.138.n.1.Pariſ.conſ.128.num.8.lib.1.Didac.in rub. de Teſtam.in 3.p. nu.3. Clar.in §.donatio q.9. verſ.ſcias au-*
47 *tem*, ubi ſubdit, quod ad hoc requiritur traditio vera, vel ſaltem ficta, & ſic aliquid, quod fungatur vice traditionis, aliàs ſi interveniſſet ſola promiſſio, non confirmaretur morte, *l. Papinianus, ubi Bart.& alii, ff.eod.tit. de Don.int.vir.& uxor.*

48 Addunt alii, quod ſi donatio facta fuerit a Socero, non confirmaretur morte Soceri, ſi matrimonium adhuc conſtet; ſed expectanda eſt mors mariti, quia videtur facta contemplatione mariti, & ideò judicandum eſt de illa ac ſi facta eſſet a marito, *ita Capr.conſ.149. Rol.conſ.10.n.12.vol.1.quos refert Surd.dec.166.num.14.*

49 Ità etiam veſtes, & alia quotidiana ornamenta facta a patre pro filio accipiente uxorem, non ſunt conferenda in diviſione bonorum poſt mortem Patris, quia ſunt propria illius mulieris, & ab initio in illis tenuit donatio inter Socerum, & Nurum; ſecus eſſet in veſtibus, & aliis ornamentis pretioſis, & feſtivis; tunc enim talia, qualia ſunt, veniunt in diviſione, cum ad Socerum ſpectent, *Bart.in l.1.§.nec caſtrenſe, nu.9.ff.de Collat.bon. per dictum textum in l. id veſtimentum ff.de Pecul.*

50 Quæ verò veſtes ſint quotidianæ, & quæ feſtivæ, remittitur arbitrio Judicis, qui conſiderare debet qualitatem perſonarum, & dotis quantitatem, ut *poſt gl.in l.ſi præſidi C. de donat. ant.nup.docet Affl.dec.315.n.15.* unde quoad mulieres nobiles, vel magnæ potentiæ, quæ ſolent uti quotidiè gemmis, & veſtibus pretioſis idem erit de pretioſis veſtibus, quod de quotidianis, *Bald.in l.his, §.ſervus, verſ.item prædictis adde, ff.ſol.matr. Natt.conſ.147.n.11.in fin. Menoch.de Arb.Jud.caſ.218.in fin.& alii apud Surd. deciſ.166.num.8.*

51 Idem ferè dicendum eſt in gemmis, veſtibus, & aliis ornamentis, quæ a ſponſo mittuntur ſponſæ ante celebratum matrimonium: nam res magni valoris tenetur mulier reſtituere, quia videntur conceſſæ a ſponſo, ut ſponſa ſit ornatior, atque ità proprii decoris cauſa; quæ verò ſunt parvi valoris, cenſentur donatæ, unde maritus, ſeu ejus hæredes repetentes jocalia, & ornamenta, tenentur probare, quod ea ſint magni valoris, aliàs ſuccumbent, cum id ſit fundamentum ſuæ intentionis, *Cancer.p.1.c.9.n.192. Greg. dec.474. Surd.dec.166.nu.27. & ſeq.* ubi id etiam remittit Judicis arbitrio, qui ſecundùm qualitatem perſonarum, & alias circumſtantias judicabit, quæ res ſint magni vel parvi valoris.

52 Obſerva tamen, quod ſi res hujuſmodi expreſsè donentur tunc pertinent ad Sponſam, ſi matrimonium poſtea ſequutum ſit, quia inter ſponſos valet donatio, *l.cum hic ſtatus, §.ſi*

Antonell. de Tempore.

ſponſus, & §.ſi quis ſponſam, l.Seja, §.virgini, ff. de Donat.inter vir.& uxor.

Obſerva 2. quod ea bona, ſive res, quæ uſu conſumun- 53
tur, ex lapſu longi temporis veriſimiliter præſumuntur conſumptæ, & ideò ſi non fuerint æſtimatæ, non ſunt reſtituendæ, *Afflict.dec.13.n.27. Peregr.de fideic.ar.10.n.40. Andr.dec.69. n.3.Rot.dec.201.n.34.p.4.tom.2.in Recent.* quemadmodum nec 54
hęres gravatus tenetur ad hujuſmodi rerum reſtitutionem: nec ſunt imputandæ in detractionibus, *ut ſupra diximus num.12. Pariſ.conſ.55.in fin.lib.2. Rim.Jun.conſ.459.n.18.& ſeq. Rot. coram Greg.dec.285.num.3.*

Obſerva 3. quod jocalia donata ſponſæ a conſanguineis vi- 55
ri, acquiruntur uxori, non marito: & ideò reſtituenda non ſunt, *latè Alciat.reg.1.præſump.18. Menoch.lib.3.præſump.26. n.17.& ſeq.* nec obſtat, quod hujuſmodi jocalia donata fuerint ſponſæ contemplatione mariti: quia ex hoc non ſequitur, quod acquiri debeant marito: hoc enim tantùm proce- 56
dit in filiofamil. qui quicquid acquirit, acquirit Patri juxta *l. cum oportet, Cod.de Bon.quæ liber.* non ita eſt in aliis, *ut conſtat ex l.ſocium, qui in eo, §.ult.ff.pro Soc.* ubi donata ſocio propter ipſam ſocietatem, ſeu contemplatione Societatis, non acquiruntur Societati, ſed propria efficiuntur ipſius Socii, cui donatio facta eſt.

Obſerva 4. quod ſi maritus legavit veſtes uxori, intelligi- 57
tur legaſſe veſtes etiam pretioſas & feſtivas, *Bar.in l.fin.§.uxori ff.de Aur.& arg.l.Rom.in ſing.628.& alii apud Surd.dec.241. n.9.Cancer.var.lib.3.c.20.nu.74. & ſeq. per d.textum in l. fin.§. uxori, ff.de Aur.& arg.legat.* alias legatum eſſet fruſtratorium, ſi tantum intelligeretur de veſtibus quotidianis, cùm iſtæ jure proprio ſpectent ad uxores, ut ſupra diximus; niſi maritus legaverit uxori veſtes ſuas, quia tunc intelligeretur legaſſe veſtes quotidianas, non autem feſtivas, *ut deciſum refert idem Cancer. loco cit.num.76.*

Addunt alii, quod ſi teſtator mandavit hæredi, ut veſtiat 58
uxorem ſuam viduam, non liberatur hæres ſemel eam veſtiendo, ſed tenetur durante viduitate eam veſtire vel ſingulis annis, ſi id mos regionis expoſcit vel fractis primis veſtibus alias tradere, *ut dicit Bal.in l.1.n.5. C.de fideicom. Alex.in l.divortio, §.1.n.8.ff.ſol.matr. Rom.ſing.295.& alii apud Cancer.ubi ſupra, num.80.*

Notandum 11. quod fructus inter maritum, & uxorem 59
ſoluto matrimonio dividendi ſunt pro rata temporis quo matrimonium eo anno duravit, & maritus onera matrimonii ſubſtinuit, *l.fructus, & l.ſi alienam, ff.ſol.matr. l.cum in fundo, §.divortio, ff.de Jur.dot.* quod locum habet in rebus dotalibus inæſtimatis: ſecus ſi æſtimatio præceſſit, quia tunc omnes 60
fructus ſpectant ad maritum tanquam emptorem, *l.un. §.cumque ex ſtipulatu, C.de rei uxor.act.*

Notandum 12. quod bona Patris tacitè obligantur pro re- 61
ſtitutione dotis a filio receptæ, quando Pater juſſit, filium accipere uxorem, & dotem: vel quando ei accipienti uxorem, & dotem conſenſit: *Bart.& alii communiter in l.ſi cum dotem, §.tranſgrediamur, ff.ſol.matr.*

Idem dicendum, ſi filius recepit dotem ſine juſſu Patris il- 62
lam tamen verterit, ſeu erogaverit in Patris utilitatem: quia tunc tenetur pater de in rem verſo, *ut in d.§.tranſgrediamur, & notat Papien.in form.libell.quo ux.agit &c. in gl.uxor. quondam, num.18.* ubi etiam addit, quod quando filius juſſu Patris dotem recepit, ſolus Pater tenetur, *arg.l.fin.ff.quod juſſu.*

An verò Pater obligetur pro dicta reſtitutione, ſimpliciter 63
conſentiendo matrimonio per filium contrahendo, vel tacitè? alii negant, niſi etiam conſentiat filio recipienti dotem: quia pater poterat dicere, quod ſibi dos ſolvatur, & non filio, ne fortè eam diſſiparet, *ita Neguſ.de Pignor.in 4.membr. 2.p.n.36.Curt.jun.conſ.133.num.5.Corn.conſ.256.n.6.& 7.vol.1. Milanen.dec.19.n.33.quos refert, & ſequitur Cancer. var.par.1. c.9.n.217.* unde pater in tali caſu non teneretur niſi de peculio filii, *ut in d.§.tranſgrediamur.*

Alii verò contrarium expreſsè tenuerunt: tum quia pater 64
ſimpliciter conſentiens matrimonio, cenſetur etiam conſentire receptioni, & reſtitutioni dotis, ſine qua matrimonium regulariter contrahi non ſolet: tum etiam quia, cum pater te- 65
neatur bona ſua pro dotis reſtitutione obligare, jam ea pro obligatis habentur, *ita Dec.in auct.præterea, in 1.not ab.Cod.unde vir.& uxor. Cephal.conſ.671.nu.9. Campeg.in tract.dot.art.ult. q.57.& alii apud Surd.dec.62.nu.13.& ſeq. Jo.de Amic.conſ.90. Pacif.de Sal.v.interc.inſp.3.cap.4.n.91.* quorum ſententiæ ego etiam accedo, quia magis favet matrimonio: præſertim ſi fi- 66
lius receperit dotem patre præſente, vel nudum conſenſum præſtante, *ut notat Papien. loco cit. n.19.*

Econtra verò ſi dos ſolvatur Socero præſente filio, ſeu ma- 67
rito; bona filii non cenſentur obligata, quia ſola illius præſentia non inducit conſenſum in præjudicialibus, cùm ad patrem

non autem ad filium ſpectet dotem recipere, & pro ea ſe obligare, *latè Surd.dec.47.per tot. Cacher.dec.44.n.6.*

68 Obſerva tamen, quod pater non teneretur ad reſtitutionem dotis ſi receperit nomine filii tantùm, hoc acto, ut ipſe non teneatur; & tunc ſolus filius tenetur, ſi habet ratum, ut dicit *Papienſ.loco ci.n.17.poſt Bart.in d.§.tranſgrediamur*, ubi etiam, quod neque obligatur pater, quando filius non accepit ſibi perſonam congruam, ſed vilem.

69 Obſerva 2. quod ſi pater, & filius fateantur recepiſſe dotem, præſumitur, eos recepiſſe pro dimidia, & unuſquiſque pro ſua tantùm portione tenetur, ſecundùm *Alex.in conſ.38.vol.2. Ruin.conſ.186.n.7.vol.1. Corn.conſ.303.vol.4. Caſtr.conſ.296.& 360.vol.1. Bald.Nov.in Tract.dot.p.7.q.38. Campeg.eod.tract. p.2.q.169. Viv.comm.opin.595.& alios apud Surd.dec.47.n.3.&*

70 *ſeq.* ubi ſubdit, quod ſi ſolus pater adminiſtrat, ſolus pater in tali caſu obligatur: quia præſumitur, dotem ad eum perveniſſe; quemadmodum ſi filius adminiſtrabat, eadem præſumptione filius tenetur, *Cyn.in d.§.tranſgrediamur, quem refert Cacher.dec.44.* ubi etiam dicit, quod in dubio præſumi-

71 tur, Patrem adminiſtrare bona filii.

72 Alii verò indiſtinctè tenent, quod pater, & filius ſimul recipientes dotem, in ſolidum teneantur; hoc enim ſpeciale eſt in dote, ut pater, & filius recipientes dotem, efficiantur duo rei debendi in ſolidum obligati, *Spec.de Dot. poſt divort. reſt.§.1.verſ.illud quoque, Cacher.loc.cit.nu.11.* ubi etiam dicit,

73 quod quando dos ſolvitur filio juſſu patris, pater ſimiliter in ſolidum tenetur, *& ita tenent Bald.Novell. de dot.p.7 ſub n.1. Corn.conſ.303.n.5.& 6.vol.4. Barboſ.in d.§.tranſgrediamur, numer.34.& 35.& alii apud Pacif.de Salv.interd.inſpect.3.cap.4. n.108. quorum ſententiæ ego etiam accedo.*

74 Addit *Bald.in auct.ſi qua mulier, Cod.ad Vellejan. Crav.conſil.91.num.11. Viv.comm.opin.595.num.2.* quod ubicunque maritus, & uxor confiterentur habuiſſe pretium rei dotalis venditæ, tunc totum pretium ad manus ipſius mariti perveniſſe præſumitur.

75 Cui verò dos ſolvenda ſit, ſi tam filius, quàm pater vult eam recipere? Reſp. quod aut filius habitat ſimul cum patre, & tunc ſolvenda eſt Patri, qui ſubſtinere debet onera filii, & uxoris: aut filius habitat ſeparatim a patre, & in tali caſu ſolvenda eſt filio, cùm ipſe ſubſtinere debeat onera matrimonii, *ita Papien.in form.libell.quo uxor agit &c. in gloſſ. uxor quondam num.21.*

SUMMARIUM.

1 *Hæredes mariti, non reſtituentes dotem intra annum, tenentur viduam alere ſi non habeat unde ſe alere poſſit: limitatur numer.16.& 22.*
2 *Quid ſi fructus dotis ad alimenta non ſufficiant.*
3 *Et an teneantur præſtare viduæ veſtes lugubres.*
4 *Veſtis venit nomine victus.*
5 *Quid ſi vidua de ſuo expenderit in veſtibus lugubribus.*
6 *An viduæ debeantur veſtes lugubres, ſi ipſa dotem non ſolverit.*
7 *Hæredes dotem reſtituentes non expectato anno, liberantur ab onere alendi.*
8 *An mulier poſt annum poſſit petere alimenta.*
9 *Vidua percipiens fructus rei pignoratæ pro reſtitutione dotis, tenetur illos computare ad extinctionem ſortis.*
10 *An uxor tranſiens ad ſecunda vota petere poſſit alimenta ab hæredibus primi viri.*
11 *An hæredes ipſius uxoris alendi ſint intra annum, ſi ipſa præmoriatur.*
12 *Uxorem divitem an teneantur hæredes viri alere.*
13 *Alimenta, quæ præſtantur ex legis diſpoſitione, nunquam debentur, ſi is, qui alimenta petit, habeat aliunde.*
14 *Quando dicatur mulier non habere unde ſe alat.*
15 *An mulier teneatur ſtare cum hæredibus viri.*
16 *Alimenta uxori relicta a viro, debentur etiamſi mulier habeat unde ſe alat.*
17 *Et an in tali caſu teneatur operari ad commodum hæredum.*
18 *Quando uxor mitti poſſit in poſſeſſionem bonorum mariti.*
19 *Pro alimentis conveniri poteſt hæres etiam intra tempora ad conficiendum inventarium.*
20 *An vidua ſecundò nubens amittat legatum alimentorum ſibi relictum a viro.*
21 *Pœnæ de jure civili inflictæ contra ſecundò nubentes intra annum luctus, ſublatæ ſunt a jure canonico, exceptis pœnis impoſitis favore filiorum.*
22 *An uxor prægnans, ſi habeat aliunde, alenda ſit ab hæredibus viri.*
23 *Legatum, quod præſtari uxori juſſit maritus per annum luctus, extinguitur, cum primùm uxor ad ſecundas nuptias convolavit.*
24 *Legatum factum uxori viduæ intelligi debet viduitate durante.*
25 *An uxor habens Patrem divitem, ali debeat ab hæredibus viri.*
26 *Quando mulier dicatur habere aliunde.*
27 *An teneantur hæredes viri ad alimenta, quando dos non reſtituenda eſt uxori, ſed extraneo.*
28 *An mulieri indotatæ debeantur alimenta ab hæredibus viri.*
29 *Quando mulier ſuccedat viro unà cum liberis.*
30 *An, & quando hæredes mariti præſtantes uxori alimenta, lucrentur integros fructus dotis.*

CAPUT XX.

An hæredes mariti teneantur uxori præſtare alimenta intra annum luctus.

RESP. quod hæredes mariti non reſtituentes dotem in pe- 1
cunia conſiſtentem intra annum, tenentur viduam alere, ſi non habeat, unde ſe alat, *gloſſ. communiter recepta in l.un.§.exactio, ver.reſtituendis, Cod.de rei uxor.action. Bart. in l.divortio, numer.1.ff.ſol.matrim. Mantic. deciſ.171.num.2. Urſil.ad Afflict.deciſ.284.num.7. Theſaur.deciſ.43.num.1. Fontanell.de Pact.nupt.clauſ.7.golſ.3.part.5.num.6. Surd.de alim. tit.9.quæſt.43. ubi contrariam opinionem reprobat:* quod proce- 2
cit ſive fructus dotis ſufficiant ad alimenta, ſive non, *Bart. in dict.l.divortio, in fin. ubi etiam Alex.num.19.& alii, Capic. deciſ.24.num.5.& 6. Gregor.deciſ.462.num.2.& ſeq.* unde iidem 3
hæredes ex ipſius juris communis diſpoſitione tenentur præſtare inopi viduæ veſtes lugubres, etiam pretioſas pro qua- 4
litate perſonæ, quia veſtis victus nomine venit, *leg.verbo victus, ff.de verb.ſignif. Alex.conſil.133.numer.1. libr.4.& alii apud Fenzon. ad ſtatut.Urb.cap.136.numer.4.& 5. lib.1. Cancer.variar.lib.3.cap.11.num.35.* ubi dicit, quod ſi vidua in ve- 5
ſtibus lugubribus de ſuo expenderit, poterit ab hæredibus viri earum valorem petere quod procedit etiam ſi mulier dotem non ſolverit, quia adhuc ei deberentur veſtes lugubres 6
juxta qualitatem perſonæ, ſecundùm *Theſaur. deciſ.43. num.1. Cancer.var.par.1.cap.9.num.153.* ratio eſt, tum quia proviſio anni luctus non datur propter dotem, ſed propter honorem viri, quem mulier intra annum luget: tum quia durante anno luctus videtur mulier durare in matrimonio, *l.omnem, Cod. de bon.mater.* & ideò ſicut maritus tenebatur eam alere etiamſi fructus dotis non ſufficerent, ita etiam ejus hæredes, *arg.leg.2.C.de fruct.& lit.expenſ.* tum quia ſi fructus dotis excederent valorem alimentorum, illi cederent lucro hæredum, *arg.tex. in l.creditor, §.ſi inter, ubi gloſſ.& Bart. ff. mand. idem Bart.in l.divortio nu.5. ff.ſol.matrim. quem ſequuntur Bald.Caſtr. Imol. Rom. Alex.& alii, quos congerit Surd. in tract.de alim.tit.1.q.44.num.29.& 30.* tum etiam quia hæredes eligere poſſunt, vel dotem reſtituere, vel eam retinere, & alimenta præſtare: cùm dilatio anni ad reſtituendam dotem conceſſa ſit in favorem hæredum mariti, *d.l.un.§.exactio, C. de rei ux. action.*

Dixi, non reſtituentes dotem intra annum, primò quia ſi 7
hæredes eligerent dotem reſtituere non expectato anno, liberantur ab onere alendi, *Bald.in auct.& qui jurat, num.61. C.de Bon.auct.jud.poſſ. Alex.in l.divortio, nu.21. ff.ſol.matr. Surd.de* 8
alim.tit.7.q.22.n.8. Capic.dec.24.n.8. ubi dicit, quod debet hæres totam dotem in tali caſu ſolvere; ſecundò poſt annum mulier non poteſt petere alimenta, cùm poſſit ſortem exigere, ut *tradunt DD.in c.ſalubriter de uſur.& l.divortio, ff.ſol. matrim. Cephal.conſ.133.num.130.& ſeq. Didac.lib.3.var.reſ.cap.1. n.3.& alii apud Surd.ubi ſupra tit.1.q.45. nu.2.& ſeq.* ubi etiam 9
dicit, quod ſi percipiat fructus rei pignoratæ pro reſtitutione dotis, tenetur illos computare in extinctionem ſortis, *latè Alex.conſ.27.num.2.vol.4.*

Dixi, tenentur viduam alere, primò quia ſi uxor tranſi- 10
viſſet ad ſecunda vota, cùm in tali caſu alenda ſit a ſecundo viro, non poſſet petere alimenta ab hæredibus primi viri, ut *d.Ang.in l.divortio col.2. ff.ſol.matr. Jaſ.in §.fuerat n.25. Inſt.de act.& alii, quos refert, & ſequitur Surd.de alim.tit.1.q.44.n.74. & tit.7.q.22.n.9.* ſecundò quia hæredes ipſius uxoris non ſunt 11
alendi intra annum, ſi ipſa præmoritur, cùm hoc ſit privilegium perſonale, quod ſoli uxori competit, *l.un. C. de priv. dot. idem Surd. d.tit.7.q.22.n.8. verſ.ſeptimus &c.*

Dixi ſi non habeat, unde ſe alat, quia ſi uxor eſſet dives, 12
non tenerentur hæredes viri illam alere, *l.penult. ubi gloſſ. fin. ff. ut in poſſ.l.gl.1.in l.divortio in princ. ff.ſol.matr. Spec. in tit. Qui*

fil.ſint

fil. sint legit. §. 1. *n.* 28. *Capic. dec.* 24. *nu.* 5. *in fin.* æquum est enim, ut hæredes, qui dotem retinent, mulieri interim subveniant, ne in opprobrium prioris matrimonii mendicare cogatur, *atque hæc est communior, & verior sententia, quicquid dicat Dec. in l. de alimentis n.* 6. *C. de Transf.* ubi asserit, quod mulier sem-
13 per est alenda ab hæredibus viri sive pauper sit, sive dives: cujus opinio rejicitur per tex. *in l. si quis a liberis, vers. denique & ff. solent judices, vers. alimenta, ff. de liber. agnosc.* ubi alimenta, quæ præstantur ex legis dispositione, nunquam debentur si is, qui alimenta petit, habeat aliunde præterea ab hæredibus debentur alimenta ex quadam æquitate: cessat autem æquitas, quando mulier habet aliunde, ut *d. Surd. d. tr. de alimenta tit.* 1. *quæst.* 44. *num.* 48. *Alex. d. cons.* 27. *nu.* 2. *& alii communiter.*

14 Dicitur autem mulier non habere, unde se alat, etiamsi præter dotem haberet suppellectilia, annulos, & alia bona mobilia, quæ non solent fructum reddere: quia ubi de alimentis loquimur: respectu habemus ad redditum, *l. jus alimentorum, ff. ubi pup. educ. deb. gl. & DD. in l.* 1. §. *exactio, Cod. de Rei uxor. act. Plot. de in litem juran.* §. 11. *n.* 23. nisi bona hujusmodi essent magni valoris, quia tunc non essent gravandi hæredes onere alimentorum, secundùm *Surd. loc. cit. d. tit.* 1. *q.* 44. *n.* 43. *cujus sententia satis æqua videtur.*

15 An verò mulier teneatur in tali casu stare cum hæredibus viri? Resp. negativè, *Bart. in d. l. divortio nu.* 4. *ff. sol. matr.* ubi quod tunc de alimentis debet deduci quantum interest hæredis; ipsam in domo operari, si inspecta qualitate personę deberet, vel solita esset operari; secùs essent in iis mulieribus, quarum nullæ sunt operæ, ut Dominæ magnæ, quæ suis manibus nihil operantur tunc enim de suis operis nulla habetur ratio, jux. *l. fin. ff. de oper. ser. & ita sentiunt Doctores apud Fenzon. ubi supra num.* 21. contrarium tamen tenet *Spec. in tit. Qui fil. sint legit. num.* 30. *Bal. in l. divortio col.* 2. *vers. sed hic quæro, & sol. matrim.* ubi dicit, quod quando vidua petit alimenta ab hæredibus viri miserationis causa tenetur habitare cum eis, si ipsi volunt, & ipsa honestè potest, & ita etiam sensit *Menoch. de Arbitr. Jud. cas.* 168. *num.* 12. *& cas.* 170. *num.* 12. *Surd. de Alim. tit* 4. *q.* 29. *n.* 35. *&* 38. *Fontanell. de Pact. nup. claus.* 7. *gl.* 3. *p.* 5. *num.* 19. *&* 20.

16 Limitatur tamen supradicta conclusio, quando alimenta fuerunt relicta a viro: tunc enim ea debentur, etiamsi mulier habeat unde se alat, cùm habeantur jure actionis, quo
17 casu mulier non tenetur operari ad commodum hæredum, *Bald. in d. l. divortio col.* 2. *Surd. de alim. tit.* 1. *q.* 44. *nu.* 45. *&* 50.
18 ubi etiam dicit, quod uxor in tali casu si non habeat alimenta, mittitur in possessionem bonorum mariti, ut eis alatur, donec legatum sibi solvatur, juxta textum *in l. penul. ff. ut in poss. legat.* etiam nondum adita hæreditate per hæredem
19 mariti, cùm pro alimentis conveniri possit hæres etiam intra tempora ad conficiendum inventarium, *Cordub. in l. si quis a liberis, §. si quis ex his, n.* 141. *ff. de liber. agnosc.* quem refert, & sequitur *Surd. d. tit.* 1. *q.* 44. *n.* 35. *& seq. & tit.* 7. *q.* 22. *nu.* 9. *& seq.*
20 ubi dicit, quod vidua secundò nubens etiam intra annum luctus non amitteret hujusmodi legatum: quia pœnę de jure civili inflictæ contra secundò nubentes intra annum lu-
21 ctus, sublatæ sunt a jure canonico, quod servatur etiam in foro civili, *ut tradunt Doctores in cap. cùm secundùm, de secund. nupt.* exceptis pœnis impositis favore filiorum, *gloss. & DD. in l. liberorum, ff. de iis, qui notant. infam. Afflict. decis.* 75. *num.* 5. *&* 6.

22 Addit *Surd. d. tit.* 1. *q.* 44. *nu.* 51. quod uxor prægnans alenda est ab hæredibus, quamvis habeat aliunde, per textum *in l. curator, in princ. ff. de ventr. in poss. mitt. ibi, nec ad rem pertinet, an dotem habeat, unde substentare se possit, quia videntur quæ ita præstantur, ipsi præstari, qui in utero est: & ita etiam sensit Ang. cons.* 42. *n.* 1. *Mant. de Tac. lib.* 12. *tit.* 31. *n.* 11. *Bald. in l. divortio, ff. sol. matr. Grat. disc. for. c.* 244. *n.* 32. *ubi n.* 48. addit, quod vidua non prohibetur petere alimenta, si ex statuto, vel consuetudine ei differatur exactio dotis.

23 Quid verò dicendum sit, si maritus reliquit uxori alimenta per annum luctus præstanda, & deinde uxor intra annum secundas nuptias contraxit? Resp. quod hujusmodi legatum extinguitur, cùm primùm uxor ad secundas nuptias convolavit: quia censetur factum intuitu viduitatis, & luctus:
24 quemadmodum legatum factum uxori viduæ intelligi debet viduitate durante, *Bart. in l. ex facto, nu.* 1. *ff. de vulg. & pupill. latè Surd. in d. tract. de alim. tit.* 9. *q.* 30. *a n.* 11.

25 Quæres, an teneantur hæredes viduam alere, si habeat patrem divitem? Resp. affirmativè: quia pater solùm officio Judicis tenetur, si filia non habeat aliunde, sed si dotem habet, non dicitur indigere: unde hæredes, qui dotem retinent, viduam alere debent, *Alex. in d. l. divortio, n.* 16. *Capic. dec.* 24. *n.* 7. *&* 11. *Plot. in lit. juran.* §. 11. *n.* 23. quamvis contrarium sentiat *Aret. in cons.* 98. prout illum *refert, & sequitur Surd. ubi supra tit.* 7. *q.* 22. *num.* 1. subdens, *num.* 3. quod mulier dicitur habere 26 aliunde, quando ex industria potest sibi victum quærere, *ut videtur colligi ex textu in l. si quis a liberis, in fin. ubi gl. in ver. ut operi, ff. de liber. agnosc.*

Quæres 2. an teneantur hæredes viri ad alimenta, quando 27 dos non est restituenda uxori, sed extraneo? Resp. negativè, quia Doctores loquuntur in ea, cui dos est restituenda, *Aret. d. cons.* 98. *n.* 2. *Cord. in d.* §. *si quis ex his, n.* 120. *& alii apud Surd. d. tit.* 1. *q.* 44. *n.* 66. *& tit.* 7. *q.* 22. *n.* 8. unde nec mulieri indotatæ 28 alimenta debentur ab hæredibus viri, etiamsi aliunde non habeat, *Alex. in d. l. divortio, nu.* 20. sed eo casu a jure mulieri 29 conceditur, ut succedat viro unà cum liberis in quarta parte, si liberi non sunt ultra tres, aliàs succederet in virili, ut in *auct. præterea, Cod. und. vir. & ux. & post Cord. in d. §. si quis ex his, num.* 155. *notat etiam Thes. decis.* 44. *numer.* 3. *& ibi Add. lit. A.* ubi, quod hujusmodi quarta alimentorum loco subrogata est.

Notandum est autem, quod doctrina Bart. & aliorum as- 30 serentium, hæredes mariti præstantes alimenta uxori lucrari integros fructus dotis, procedit durante anno luctus; secus post annum, quia tunc hæredes mariti, si mulieri alimenta dederunt, non lucrantur fructus ultra ratam, & concurrentem quantitatem alimentorum, *ut post Cum. in d. l. divortio numer.* 6. *Jas. ibid. n.* 18. *Salyc. in l. un. nu.* 31. *C. de Rei uxor. act. dixit Rota coram Gregor. decis.* 462. ubi ex hoc infert, quod etiam pendente anno luctus, quando dos consistit in immobilibus quo casu statim reddi debet, hæredes mariti, qui uxori alimenta præstarunt, non lucrantur fructus locis, sed fit compensatio cum alimentis similiter usque ad concurrentem quantitatem.

SUMMARIUM.

1 *Hæredes viri non restituentes Viduæ dotem post annum tenentur ad fructus dotales, & num.* 3. *contrarium num.* 6. *& seq.*
2 *Quando mora committatur.*
4 *Fructus dotales taxari debent juxta statutum, seu consuetudinem regionis.*
5 *An fructus hujusmodi debeantur ex dote tam data, quàm promissa.*
7 *Damnum emergens, aut lucrum cessans non debetur nisi post interpellationem.*
8 *Quomodo probetur damnum emergens, vel lucrum cessans.*
9 *Fructus dotales petere potest maritus, si substineat onera matrimonii; secus si ea non substineat etiam propter culpam uxoris.*
10 *Quid requiratur, ut fructus dotales debeantur.*
11 *Quando hujusmodi fructus currant.*
12 *Quando dos est promissa viro ad omne ipsius beneplacitum, censetur data dilatio usque ad diem petitionis.*
Et an in tali casu fructus medii temporis debeantur, ibidem.
13 *Petitio dictorum fructuum præscribitur spatio* 16. *annorum per statutum Urbis.*
14 *An fructus dotales non exacti a viro constante matrimonio, exigi possint a muliere eo soluto, & n.* 16.
15 *An fructus debeantur soluto matrimonio per mortem uxoris.*
16 *An uxor soluto matrimonio exigere possit fructus dotis.*
17 *Ex statuto Urbis fructus dotis debentur viduæ post judicialem interpellationem.*
18 *Quid requiratur, ut extraneus, qui promisit dotem, teneatur ad fructus dotis.*
19 *An Pater possit in domum suam soluto matrimonio revocare filiam invitam.*

CAPUT XXI.

An hæredes mariti non restituentes viduæ dotem post annum, teneantur ad interesse, seu ad fructus dotales.

AFfirmat, *Ang. in §. fuerat Inst. de action. Imol. in leg. di-* 1
vortio, ff. sol. matr. Afflict. dec. 284. *n.* 2. *Thes. dec.* 43. *nu.* 3. ubi dicunt, quod si vidua est inops, & non habet unde percipiat alimenta, potest agere ad interesse propter moram commissam in restitutione dotis ad rationem quinque pro centenario, juxta textum *in §. si verò alicujus, in Auct. de non alien. quod etiam not. gloss. in auct. perpetua, ver. justa, Cod. de Sacros. Eccles. decis.* 140. *numer.* 3. *par.* 1. *Divers.* ubi, quod

2 licita eſt recompenſatio quinque pro centenario. Mora verò non committitur, niſi poſt judicialem interpellationem, juxta text. *in l. ſi ex legati cauſa, ff. de verb. oblig. l. quod te, ff. ſi cert.*

3 *pet.* Unde ad hoc duo copulativè requiruntur, videlicet quod mulier, ſeu vidua ſit inops, & quod fecerit omnes diligentias pro recuperanda dote, *ità Alex. conſ. 74. numer. 15. & conſ. 141. num. 7. lib. 5. Crav. conſ. 189. numer. 7. verſ. ſextus caſus, Duran. deciſ. 176. num. 4. Mantic. deciſ. 171. nu. 2. Surd. de Alim. tit. 1. q. 45. num. 26.* ubi dicit, quod hæc opinio magnam habet æquitatem, ſed non fundatur jure, *& tit. 6. quæſt. 10. num. 3. Rot. in Recen. deciſ. 587. par. 3. & deciſ. 14. p. 15. tom. 1.* ubi etiam

4 dicitur quod hujuſmodi fructus taxari debent juxta ſtatutum ſeu conſuetudinem Regionis, & quidem per ſtatutum Urbis *lib. 1. cap. 137.* diſponitur, ut fructus dotis viduæ ſolvantur ad rationem ſeptem ſcutorum cum dimidio pro centenario, *Grat. diſcep. for. cap. 244. num. 46. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod talis taxatio valet ſtante confirmatione Papæ, quamvis aliàs non valeret: *quibus adde alios, quos refert, & ſequitur Galgan.*

5 *ad Stat. Urb. lib. 1. cap. 137. verſ. verum in propoſito, &c.* & quod hujuſmodi fructus debeantur mulieri non ſolùm ex dote data, ſed etiam ex promiſſa a Patre ipſius mulieris, deciſum refert *Fenzon. in annot. ad citatum Urbis Statutum dicto cap. 137. num. 40. & ſeq.*

6 Verùm hæc procedunt, quando ultra moram hæredum in reſtituenda dote, concurrit ratio damni emergentis, vel lucri ceſſantis, putà ſi mulier ob hujuſmodi moram mutuò pecunias acceperit pro alimentis, vel erat parata fundum emere, vel aliàs ſolita erat negotiari, *Bartol. conſ. 127. num. 2. lib. 1. Alex. conſ. 141. num. 2. lib. 5. Rot. deciſ. 38. in fin. par. 5. Recen. Neguſ. de Pign. in 5. memb. 5. p. num. 17. Afflict. deciſ. 284. num. 4. Menoch. conſ. 7. num. 15. & 16. lib. 1. Neviz. conſ. 74. num. 3. Grat. diſcep. for. cap. 244. num. 11. & ſeq.* ubi addit quod neque maritus percipere poteſt fructus dotis ſoluto matrimonio: quia onera matrimonii ſolùm conſiderantur reſpectu perſonæ uxoris, cui maritus ſubminiſtrat alimenta, quæ ceſſant ea mortua: & ideò ceſſare etiam debet æquitas cujus ratione permittitur iſtud intereſſe, *Bart. d. conſ. 128. num. 2. Dec. in leg. de alimentis, num. 6. Cod. de Tranſact. Rol. conſ. 55. num. 1. & ſeq. lib. 2. & alii apud Mantic. deciſ. 171. nu. 3.* ubi etiam dicit, quod

7 nec damnum emergens, aut lucrum ceſſans debetur niſi poſt interpellationem; non enim poteſt mulier in tali caſu petere alimenta ultra dotem, tum quia quicquid accedit ſorti, uſura eſt, *cap. conſuluit, de uſur.* tum quia ceſſat titulus dotis, & cauſa privilegii, *ut poſt Anchar. dixit Alex. in l. divortio, numer. 23. ff. ſol. matr. Rot. dicta dec. 38. num. 1. par. 5. tom. 1. Recent. Mant. d. dec. 171. num. 4.*

8 Requiritur tamen in tali caſu probatio, quod mulier pecunias mutuas acceperit ob aliquam neceſſitatem, vel imminens periculum: quemadmodum conſtare debet, quod mulier conſueverat negotiari, vel quod aderat fundus venalis, & quod erat illum emptura, ſed deſtitit, quia non habebat pecuniam, ſecundùm *Paul. de Caſtr. in l. divortio, ff. ſol. matr. Alex. conſ. 200. num. 3. volum. 6. Cravet. conſ. 89 num. 4. Honded. conſ. 36. n. 33. lib. 2.* ubi dicit, quod intereſſe non debetur, niſi probetur, quod retardata ſolutio fuit cauſa amiſſi lucri certi, ſeu damni paſſi, cùm poſſibile ſit ex aliis cauſis id evenìſſe, *& ità ſentiunt etiam alii apud Surd. de Alim. tit. 1. q. 45. n. 33. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod tunc habetur ratio lucri, quando pro certo apparet, quod fuiſſet lucrata; quamvis in hoc contrarium ſenſerint alii Doctores aſſerentes, damnum emergens præſumi ex inopia mulieris quæ præter dotem non præſumitur habere alia bona, ex quibus ali poſſit: ſicuti etiam præſumitur lucrum ceſſans propter facilem, & frequentiſſimam emptionem annuorum reddituum; vel locorum montium, *ità Navar. in c. ſi fœneraveris 14. q. 3. n. 67. Covar. lib. 3. variar. c. 1. n. 3. Pinel. in l. uli. n. 6. C. de bon. mater. Surd. conſ. 194. n. 5. Rot. dec. 383. num. 4. & ſeq. p. 5. tom. 1. in Recen. Theſ. dec. 43. num. 4. & 5.*

9 Secus eſſet, quando fructus dotales petuntur a marito ſubſtinente onera matrimonii: quia tunc licitè exigi poſſunt in compenſationem dictorum onerum, etiamſi ratio damni emergentis, vel lucri ceſſantis, non concurrat, cùm hujuſmodi uſura ſit oneroſa, non gratuita, *cap. ſalubriter, de uſur. Alex. conſ. 141. num. 5. lib. 5. Cancer. variar. par. 1. cap. 9. numer. 159. latè Grat. diſcep. for. cap. 244. num. 2. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod marito denegantur fructus dotis, ſi non ſubſtinet onera matrimoniii etiam propter culpam uxoris, putà ſi abſque cauſa uxor a viro receſſerit, *Galganet. ad ſtatut. Urb. lib. 1. cap. 137. Rota apud Fenzon. deciſ. 91. verſ. quæ etiam proce-*

10 *dunt &c.* ubi quod ad effectum, ut fructus debeantur, tria requiruntur; promiſſio dotis, matrimonium, & ſubſtentatio onerum & quidem ſi dos promiſſa fuerit ad diem certam tunc poſt diem aſſignatam currunt hujuſmodi fructus dotales, quia ex ejus lapſu inducitur mora, *l. magnam, Cod. de Contr. & committ. ſtipul. Alex. conſ. 147. num. 3. li. 5. latè Fenzon. in Annot. ad ſtat. Urb. cap. 137. lib. 1. lit. D. Rota apud eum dem Fenzon. deciſ. 86. verſ. Quia pluribus.* Si verò nulla dies 11 fuerit deſtinata ad ſolutionem dotis uſuræ, ſeu fructus dotales currerent a die interpellationis, ſi maritus ſubſtinuerit onera matrimonii, *l. in inſulam, §. uſuras, ff. ſolut. mat. l. fin. ff. de dol. mal. excep. Ang. in §. fuerat, num. 21. Inſt. de Action. Cancer. loco cit. num. 160. verſ. Hæc tamen, Ferentill. ad Burat. deciſ.* 12 *159. lit. A.* ubi dicit, quod quando dos eſt promiſſa viro ad omne ipſius beneplacitum, & petitionem, cenſetur data dilatio uſque ad diem petitionis, & conſequenter fructus medii temporis non debentur: & quod etiam extraneus dotans, ſeu promittens dotem tenetur ad fructus dotales, conſtat ex *leg. fin. §. præterea, Cod. de Jur. dot. & tenuit Rota dec. 87. verſ. circa ſecundum &c. apud Fenzon. & in Roman. alimentorum 15. Junii 1565. coram Robuſterio, quam refert idem Fenzon. loco cit. ad dictum cap. 137. lit. E. num. 50. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod petitio dictorum fructuum præſcribitur per 13 ſpatium 16. annorum, juxta ejuſdem Urbis ſtatutum *capit. 158. libr. 1.*

An verò fructus dotales non exacti a viro conſtante matri- 14 monio, exigi poſſint a muliere eo ſoluto? Reſp. affirmativè: quia iſti fructus, cùm ſint dotis acceſſio, dotem ſequuntur: & ideò cum maritus illos non exegerit, remanſerunt in credito dotis, & conſequenter ad mulierem tranſeunt cum dote, *Rot. in Romana fructuum dotis 15. Novembr. 1596. coram Orano, quæ apud Fenzon. eſt dec. 85.*

Obſerva tamen, quod ſoluto matrimonio per mortem 15 uxoris, non debentur fructus marito etiamſi ex matrimonio remanſerint filii: quia ſoluto matrimonio deficit requiſitum, ex quo ſolutio fructuum ſubſtinetur, ſcilicet alimentatio uxoris ſecundùm dignitatem illius, & quantitatem dotis in quo principaliter conſiſtunt onera matrimonii, non autem in alimentis filiorum, quos de jure naturæ alere tenetur Pater, *l. ſi quis a liberis, ff. de liber. agnoſc.* unde etiam promiſſio ſolutionis fructuum dotis corruit defuncta uxore, aliàs per eorum exactionem committeretur uſura, *latè Rota in Romana fructuum dotis 12. Maii 1625. coram Coccino apud Fen-* 16 *zon. ubi ſupra deciſ. 91.* ubi etiam dicitur quod de jure communi, ſi ipſa mulier viveret ſoluto matrimonio, non poteſt exigere fructus, & ſi exegiſſet, in ſortem computare tenetur.

Obſerva 2. quod ex Statuto Urbis *c. 137. lib. 1.* fructus dotis 17 non debentur viduæ repetenti dotem ſoluto matrimonio ab hæredibus viri, niſi poſt judicialem interpellationem, *Rota apud Fenzon. dec. 87. verſ. circa primum.*

Obſerva 3. quod ad hoc, ut extraneus, qui dotem pro- 18 miſit, teneatur ad fructus dotis, requiritur, quod ſaltem elapſum ſit biennium a die contracti matrimonii, quo elapſo ſine alia interpellatione conſtituitur in mora, *leg. final. §. præterea, ubi Sal. & alii, Cod. de Jur. dot. Alex. conſil. 147. numer. 4. libr. 5.*

Obſerva 4. quod Pater ſoluto matrimonio poteſt in do- 19 mum ſuam revocare filiam etiam invitam ex jure patriæ poteſtatis, *l. ſi uxorem, ubi gloſſ. Bald. & alii Cod. de condit. inſert. Alex. conſ. 133. n. 4. & 5. lib. 4.* ubi etiam dicit, quod filia etiam conſtante matrimonio remanet in poteſtate patris quoad omnia, quæ cauſantur a patria poteſtate, & ideò teſtari non poteſt, *per l. qui in poteſtate, ff. de Teſtam. latè Gramm. dec. 54. per tot. & eſt communis opinio*, verum hoc non haberet locum, quando vidua haberet filios, cum quibus vellet convivere, & habitare, quia nimis durum eſſet, matrem a filiis, & filios a matre ſeparari, *l. poſſeſſionum, Cod. Commun. utriuſque Jud. Gomeſ. var. reſ. tom. 2. cap. 2. num. 14.*

SUMMARIUM.

1 *Mater defuncto Patre habet annum ad petendum tutorem filiis, & num. 20.*
2 *Mater etiam ad petendum curatorem ventri habet annum ex æquitate.*
3 *An elapſo anno admittatur purgatio moræ.*
4 *Quid ſi Pater civiliter tantùm moritur.*
5 *Annus hujuſmodi præfigitur omnibus, qui ad pupilli ſucceſſionem vocantur.*
6 *Mater, & alii Pupillo ſucceſſuri, non excluduntur ab ejus hæreditate, ſi pupillus intra annum moritur, ſecus ſi poſt annum, & illi tutorem non petierint: declaratur n. 7.*
8 *An mater, quę filio curatorem non petiit, privetur ſucceſſione.*
9 *An mater, quæ non petiit tutorem, amittat etiam legitimam.*

10 *Legitima eſt quota ſucceſſionis ab inteſtato.*
11 *Matre excluſa ob non petitum tutorem, hæreditas pupilli ſequentibus in gradu defertur, etiamſi tutorem non petierint.*
12 *Quando incipiat currere annus ſequenti in gradu.*
13 *Quid requiratur, ut mater, vel alius proximior in ſucceſſione eximatur a pœnis juris.*
14 *Mater, quæ non petiit, curatorem dari ventri, æque punitur ac ſi non petiiſſet tutorem filio jam nato: declaratur numer. 15.*
16 *Verba, data opera, fraudem, & culpam important.*
17 *Quid probare debeat agens ad excludendam matrem.*
18 *Curator ventri dari debet, etiamſi datus fuerit tutor filiis jam natis.*
19 *Hujuſmodi curatoris officium finitur nato poſthumo.*
21 *Quando mater debeat petere curatorem ventri.*
22 *Quando mater non habeat integrum annum ad petendum tutorem filiis.*
23 *Mater poteſt eſſe tutrix ſuorum filiorum, & præfertur omnibus aliis legitimis & dativis exceptis teſtamentariis, & num. 42.*
24 *Minor 25. annis tutor eſſe non poteſt.*
25 *Quando mater excuſetur, ſi tutorem filio non petierit.*
26 *Tutor etiam teſtamentarius adminiſtrationem ſuſcipere non poteſt, niſi adminiſtratio illi decernatur a Judice.*
27 *Mater tenetur conficere inventarium, etiamſi a teſtatore inventarii confectio ei remiſſa fuerit.*
28 *Quando minor 25. annis, qui de facto tutelam ſuſcepit, teneatur de adminiſtratione facta tempore minoris ætatis.*
29 *Tutela matris, & Aviæ non eſt neceſſaria, ſed voluntaria.*
30 *Mater, & Avia exiſtentes in mora ſuſcipiendi tutelam per quatuor menſes, videntur illam renunciaſſe, & Judex alium Tutorem conſtituere eo caſu poteſt.*
31 *An, & quando mater, & Avia teneantur renunciare ſecundis nuptiis, & Vellejano.*
32 *Mater tutrix non tenetur niſi de dolo, non autem de negligentia.*
Mater tutrix non conficiens inventarium, non privatur legitima, & ſucceſſione filiorum, ſi dolus abſit, ibid.
33 *Mater non petens tutorem filio, non excluditur a legatis particularibus ſibi factis, neque privatur ſubſtitutione fideicommiſſaria, aut vulgari.*
34 *In termino matri prefixo ad petendum tutorem filio, non computantur novem dies luctus.*
35 *An prædictus annus poſſit a Judice minui.*
36 *In quibus caſibus mater excuſetur a pœnis inflictis ob non petitum tutorem, & n. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. & 44.*
37 *An minores 25. annis a prædictis pœnis excuſentur, & n. 36.*
41 *Onus petendi tutorem injungitur matri, quando eſt locus dativæ tutelæ.*
43 *Quando tutor legitimus, vel Teſtamentarius privetur ſucceſſione.*
45 *Quibus pœnis puniatur mater, ſi ad ſecundas nuptias tranſierit non petito filiis tutore.*
46 *Quando hæres ſubſtitutus admittatur ad hæreditatem ante mortem inſtituti.*
47 *Quibus caſibus mater tranſiens ad ſecunda vota non teneatur filiis tutorem petere, & n. 48. 49. 50. & 51.*
48 *Cui teneatur mater reddere rationem ſi adminiſtravit.*
52 *An Pater tranſiens ad ſecundas nuptias teneatur filio petere tutorem.*
53 *Mulier tranſiens ad ſecunda vota tenetur reſervare filiis primi matrimonii quicquid ex facultatibus primi viri lucrativo titulo conſequuta eſt, ac etiam bona quæſita ex ſucceſſione liberorum ejuſdem matrimonii, & n. 55. & 56. limitatur n. 57. 68. 70. 71. 73. 78. 79. 80. 81. 82. & 83.*
54 *Lucrum hujuſmodi inter filios primi matrimonii æqualiter diſtribuitur.*
56 *Quid ſi ſecundæ nuptiæ de facto, ac nulliter eſſent contractæ.*
58 *Quid ſi ex primo matrimonio ſupereſſet tantùm fœmina, quæ fuiſſet excluſa per maſculos a ſucceſſione Patris.*
59 *Et quid ſi filia renunciaverit bonis maternis, ac paternis.*
60 *Et quid ſi filia prioris matrimonii acceptaverit legatum factum a Patre cum onere plus non petendi.*
61 *Declaratur textus in auct. de non eligen. ſecund. nup. §. cum igitur, & n. 72.*
62 *Quid ſi res a primo viro uxori relictæ fuerunt alienatæ, & conſumptæ ab accipiente.*
63 *Quando mater teneatur cavere filiis.*
64 *An mater, quæ ad ſecundas nuptias minimè convolavit, alienare poſſit ea, quæ ex primo matrimonio conſequuta fuit: & quid ſi non alienavit.*
65 *An diſpoſitio l. fœrine, Cod. de ſecund. nup. procedat etiam in Patre ſecundò nubente.*
66 *Quid ſi filii non extant, ſed tantùm nepotes.*
67 *An maritus incurrat pœnas a jure civili impoſitas contra ſecundò nubentes intra annum luctus.*
68 *Mulier tranſiens ad ſecundas nuptias non tenetur filiis primi matrimonii reſervare proprietatem legati ſibi a marito relicti in remunerationem ſervitiorum.*
69 *Donatio remuneratoria titulum oneroſum continet.*
70 *An mulier nobilis, vel juvenis ſi dotata fuerit a viro ignobili, vel ſene, teneatur bona ſibi in dotem data reſervare filiis primi matrimonii.*
An talis dotatio, vel donatio valida ſit, ibid.
71 *Pœnæ introductæ contra parentes ad ſecunda vota tranſeuntes, locum non habent deficientibus filiis ejuſdem matrimonii.*
73 *Quid ſi filius hæredem matrem ſcripſerit, vel illi aliquid reliquerit pro legitima, & n. 75. & 77.*
74 *An, & quando mater conſequi poſſit legitimam in bonis filii, qui in aliqua Religione profeſſionem emiſit.*
76 *Mater ob tranſitum ad ſecunda vota amittit legitimam, & ideò contra teſtamentum filii venire non poteſt.*
79 *Si filius vivens non eſt conqueſtus, matrem tranſviſſe ad ſecundas nuptias, præſumitur prædictas pœnas remiſiſſe.*
80 *Quid ſi filius tacitè, vel expreſsè conſenſerit ſecundis nuptiis matris, & quando præſumatur conſenſus.*
Si Pater filium exheredavit, & poſteà cum illo cohabitet, & continuat, cenſetur exheredationem revocaſſe, ibid.
An mulieres, vel minores excuſentur, ſi errent in jure, ibidem.
81 *An mater excuſetur a pœnis ſecundò nubentium, ſi nupſerit de conſenſu mariti.*
82 *An parentes a prædictis pœnis excuſentur, ſi ſecundas nuptias contrahunt ad utilitatem filiorum.*
83 *An mulier minor 25. annis excuſetur a pœnis dict. leg. fœminæ.*
84 *Mulier tranſiens ad ſecunda vota non poteſt conjugi ſuo plus relinquere, quàm uni ex liberis primi matrimonii, cui minus concedit, & quod ultra relinquitur, inter liberos æqualiter dividitur: limitatur num. 87. 89. & 91. declaratur d. num. 91.*
85 *An ad dictum lucrum admittantur filii a ſucceſſione excluſi.*
86 *Favor filii præponderat etiam piæ cauſæ.*
88 *Quando locum habeat textus in leg. hac ædictali, Cod. de Secund. nupt.*
89 *Quid ſi primus maritus conſenſerit, ut mulier nuberet.*
90 *An mulier, quæ tranſivit ad ſecundas nuptias, poſſit relinquere plus filiis ſecundi matrimonii, quàm primi, vel è contra, & n. 93.*
An filia excluſa per ſtatutum poſſit conqueri de inæquali relicto, & uti remedio d. l. hac ædictali, ibid. n. 90.
92 *An pater poſſit plus relinquere ſecundis filiis, quàm primis.*
94 *An prædictæ pœnæ hodie ſint in uſu.*
95 *Pœnæ inductæ propter feſtinantiam nubendi omnes ſunt ſublatæ: remanent tamen intacta jura, quæ ad favorem filiorum inducta ſunt.*
96 *Quid ſi mulier intra annum luctus ſtuprum committat, ſeu luxuriosè vivat, & n. 98.*
97 *Mulier inhoneſtè vivens amittit tutelam.*
99 *An mater, ſi intra annum luctus nubat, amittat veſtes lugubres.*

CAPUT XXII.

Quibus caſibus mater privetur ſucceſſione filiorum.

§. I.

Quantum temporis detur matri, defuncto Patre ad petendum tutorem filiis, & quam pœnam incurrat, ſi tutorem illis non petierit.

B *Art. in l. 2. §. confeſtim, n. 2. ff. ad Senatuſc. Tertull.* cenſuit, quod defuncto Patre mater filiis ſuis impuberibus tutorem petere debet intra 40. dies: ſed alii ſentiunt, quod mater habet annum ad petendum tutorem filiis, *ita Bald. conſil. 140. vol. 1. Corn. conſ. 234. volum. 4. Abb. conſ. 90. in fin. vol. 2. Capr. conſ. 100. Paul. de Caſtr. in l. cum ſtipulatus, ff. de verb. oblig. & in conſ. 147. vol. 1. Alex. in l. ſi deceſſerit, circa fin. ff. qui ſatiſd. cog. & alii apud Gab. commun. concl. lib. 6. tit. de tutel. concl. 1. num. 35.* 1

num.35.& 81. Steph.Grat.discep.for.cap.72.n.13.19.& seq. ubi
2 addit, quod mater etiam ad petendum curatorem ventri habet annum ex æquitate, *Cancer.var.resol par.1.c.7. de Tutor. num.53.& seq.* ubi etiam dicit, quod anno elapso non admit-
3 titur purgatio moræ: quod etiam procedit, quando Pater civiliter tantùm moritur propter relegationem cum amissio-
4 ne Jurium, *ut d.Merlin.in tract.de legit.lib.4.tit.2.q.5.numer.6. per tex.in leg.3. C.qui pet.tutor.& hæc est communis, & verior opinio per tex.in §.sed Quemadmodum insi.de senatusc. Tertull.*
5 *& l.Sciant C.de legit. hæred.* ubi ad hoc annus præfigitur omnibus, qui ad successionem vocantur pupilli mortui, sive ab intestato, sive Jure substitutionis.

Annus autem hujusmodi est utilis; & ideò non currit, nisi a die scientiæ mortis naturalis, vel civilis Patris; quæ quidem scientia debet plenè, & concludenter probari, ità ut non sufficiant conjecturæ, *Tiraq. de retr.lign.* §.35.*gl.*4.*nu.*11. *Caputaq.dec.*116.*n.*4. *Cravet. cons.*197.*n.*14. *Corn.cons.*87.*nu.*2. *& seq.lib.*4.*Gabr.de Tutel.concl.*1.*num.*50.*& alii apud Maresc. var.lib.*1.*cap.*71. ubi etiam dicit, quod ad hunc effectum necessaria est scientia qualitatum, propter quas patria potestas amittitur.

6 Quare quemadmodum mater, & alii pupillo succesturi, si intra annum pupillus moritur, ab ejus hæreditate non excluduntur, *ut d.Ang.in d.*§. *sed quemadmodum, num.*3. *Bald.in l.Matres, vers. esi & alius casus, C.ad Tertull. Merlin.de legit. lib.*4.*tit.*2.*q.*5.*numer.*14. *& alii communiter*: ita si post annum
7 decedat, illique tutorem non petierint, cadunt a successione, *per d.l.sciant*: quod intellige, si pupillus moriatur in pupillari ætate, quia exceptio non petiti tutoris non excludit matrem ab hæreditate filii postea facti adulti, cùm privatio successionis sit restricta tantùm ad pupillarem ætatem, *l. matres C.ad senatusc.Tertull.* Unde si mater filio curatorem non
8 petiit, non privatur successione: quia tunc pubes potest illum petere, & non datur ei invito, ut post Franch. *dec.*167. *n.*2.*not.Giriac.contr.*367.*num.*39.*& seq.lib.*2.

9 An verò Mater, si non petiit tutorem, amittat etiam legitimam? Alii negant, quia non dicitur succedere qui in legitima succedit: Alii verò affirmant, quorum sententia verior est, quia quoties mater excluditur a successione, censetur etiam exclusa a legitima, cùm legitima sit quota successionis
10 ab intestato, *auct. novissima l.parentibus, & l.quæ nuper, C. de inoff.testam.ita tenet Bald.cons.*140.*vol.*1. *Barb. cons.*67.*col.antep.in fin. & seq.vol.*3. *prout eos refert, & sequitur Gabr. loco cit. n.*15.*& communem dicit Cancer.var.res.p.*1.*d.c.*7.*num.*55. quod procedit etiamsi non transeat ad secundas nuptias, *Merlin.de legit.lib.*4.*tit.*2. *q.*5.*num.*5.

11 Observa tamen, quod matre exclusa ob non petitum tutorem, hæreditas pupilli sequentibus in gradu defertur, etiamsi tutorem non petierint; quia omnes illæ leges, quæ excludunt a successione propter tutorem non petitum, loquuntur in his, quorum prima, & proxima spes successionis est; secus in aliis, qui succedunt primis exclusis: isti enim possunt petere, si volunt, non tamen puniuntur, si non petierunt, *leg.*2.§. *fin.ff.ad Tertull.glos.& DD. in l. nepotibus, C.qui pet.tut.Bart.cons.*215.*n.*3.*vol.*1.*& in d.l.*2.*n.*7. *&* 8. *ff. qui per tut.& hanc esse magis communem dicit Gabr. d.libr.*6.*tit.*
12 *de Tutel.concl.*1.*n.*9. nisi prior in gradu esset mortuus, vel ob negligentiam per sententiam fuerit exclusus, & hujusmodi sententiæ sequens in gradu notitiam habuerit; quia tunc incipit currere annus sequenti: *Cancer. var.c.*7.*n.*61.*p.*1. *Surd. dec.*48.*n.*11. *& seq. Gab. loco cit.num.*13.

13 Observa 2. quod ut mater, vel alius proximior in successione eximatur a periculo, & pœnis Juris, debet omnem curam adhibere, ut detur pupillo tutor cum effectu, idest quod datus satisfdet, faciat inventarium, ac suscipiat administrationem, *Bart.in leg.fin.*§. *personis, Cod.de administr.Tut. Corn. cons.*132.*col.uli.n.*11.*lib.*2.*& alii apud Grat.discep.for.c.*219.*n.*1. *& seq.idem tenuit Bald.in l.precibus, n.*17.*C.de Impuber.& aliis subst.* ubi dicit, quod si mater petierit tutorem, & tutor deinde fuerit datus, nihil videtur egisse, si tutor postea non administravit.

14 Observa 3. quod mater, quæ non petiit curatorem dari ventri: æquè punitur, ac si non petiisset tutorem filio jam nato, *leg.*2.§. *si mater, vers. quid si cum prægnans, ff.ad Senatusc. Tertull.Bart.cons.*22.*n.*5. *Bald.cons.*432.*lib.*2.*& alii apud Gratian.discep.for.c.*72.*num.*5.

15 Hæc tamen intellige, quando mater scienter, & ex industria, ac data opera omisit tutorem, vel curatorem pete-
16 re, *d.l.*2.§. *si mater, vers. non solùm*, hæc autem verba, *data opera*, fraudem, & culpam important, *l.*1.§. *sciendum, ff.de magistr.conven.* & ideò hæc qualitas fraudis esset probanda, *ut d.Bart.in leg.*1.*ff. Ne quid in flum.publ.* Ex quo inferunt
17 DD. quod agens ad excludendam matrem, non solùm debet probare, filium impuberem esse mortuum, & tutorem non fuisse petitum, pupillumque supervixisse Patri post annum, ut *dict.Alex.cons.*185.*numer.*10.*lib.*6. *Osasc. decis.*58.*numer.*8. sed probare etiam debet, matrem sua culpa non petiisse tutorem filio, ut illius hæreditate privetur, ut *post Bursat.cons.*8. *numer.*40.*libr.*1. *observat Gratian. discep. forens. cap.*668. *num.*1.

Addit *idem Gratian.loco cit.num.*6. quod quamvis esset da-18 tus tutor filiis, qui jam erant nati, non tamen sufficeret ista tutela, si alius reperiretur in utero: nam illi etiam esset providendum, non de tutore, sed Curatore, juxta *leg. inter bonorum, ff.de administr. Tutor.* cujus curatoris officium 19 finitur nato posthumo, *l.*1.§. *tamdiu, ff. de ventr. in poss. mit. Ang.in* §. *cum autem, in fin. Inst. de Tutel.* & ideò tunc etiam mater habet annum ad petendum tutorem filio jam nato, juxta text. *in dict.l.sciant, Cod.de legit.hæred.* quia licèt mater 20 tunc teneatur petere curatorem, non tamen tenetur petere tutorem, *Gratian.dict.cap.*72.*numer.*14. *ubi cit.Bald.in* §. *Impuberes, num.*5. *inst. de Attil.Tut. Tiraq. de Retr.lignag.gl.*9. §.1.*num.*79. *& alios.*

Notandum tamen est, quod tunc mater debet petere cu-21 ratorem ventri, quando creditores, vel successuri instant, vel adest aliqua justa causa petendi, putà ob æs alienum aut quid simile: *l.*1.§. *quoties de Ventr.in poss.mit l.*5. *si quis instituatur* §. *Item si conditioni ff.de hæred. inst.*

Observa 4. quod mater non haberet integrum annum 22 quando filius tempore mortis Patris habet tredecim annos, & unum mensem; tunc enim si decedat penultima die pupillaris ætatis, mater non excusatur, sed privatur hæreditate, ut *d.Bald. cons.*432. *ad fin. lib.*2. *quem refert, & sequitur Grat. dict. cap.*72. *num.*5.

Observa 5. quod mater potest esse tutrix suorum filiorum, 23 etiamsi aliæ fœminæ ab hoc munere excludantur: immò mater præfertur omnibus aliis legitimis, & dativis, exceptis testamentariis, juxta *Auct.matri, & aviæ, C.quando mulier tutel.* etiamsi debitrix esset filiis, secundùm *Bellon.de Potest.eor.quæ inconinen.fiunt &c. lib.*1.*c.*109.*n.*2. *Surd.de Alim.tit.*4.*q.*13.*numer.*14. dummodò habeat ætatem 25. annorum completam, 24 *l.fin.C.de legit.tut.* ubi minor 25. annis tutor esse non potest, & dixit *Rota dec.*435.*n.*2.*p.*5.*tom.*2.*Recen.* & tunc non punitur, si 25 alium tutorem filio impuberi non petierit, dummodo administrationem suscipiat cum Judicis auctoritate, & inventarium conficiat: aliàs non excusaretur, etiamsi data esset tutrix in testamento, *l.*2.§. *si mater, ibi nec legitimè tutelam administret junctagloss.ibidem ff.ad Tertull.Bart.cons.*215.*volum.*1. *Gabr.d.lib.*6.*tit.de tut.concl.*1.*n.*23. *& seq.quibus adde Surd.decis.*48.*n.*6. *Cancer.var.c.*7.*n.*53.*p.*1. *Honded.cons.*51.*n.*35. *& seq. lib.*2. ubi dicit, quod tutor etiam testamentarius administra-26 tionem suscipere non potest, nisi administratio illi decernatur a Judice, *Gabr.commun.concl.l.*3.*tit.de secund.nupt.concl.*9. *n.*21.*Cacher.dec.*58.*n.*19. ubi addit, quod mater tenetur con-27 ficere inventarium, etiamsi a testatore Inventarii confectio ei remissa fuisset.

Notandum tamen est, quod si minor 25. annis, de facto 28 tutelam susceperit, & administraverit, tenebitur de administratione facta etiam tempore minoris ætatis, ubi dolum commiserit, vel factus fuerit locupletior, *Ang. consil.* 102. *Boer.dec.*104.*num.*8. *& alii apud Cancer. var.par.*1.*cap.*7. *num.*77. *&* 78.

Notandum 2. quod tutela matris, & Aviæ non est neces-29 saria, prout aliæ tutelæ, sed voluntaria, cum ad illam volentes tantùm admittantur; unde existentes in mora illam 30 suscipiendi per quatuor menses, videntur illam renunciasse ità, ut a Judice habente notitiam de mora Matris, seu Aviæ alius tutor constitui possit, ut *latè probat Honded.cons.*23.*n.*17. *& seq.lib.*2. ubi etiam dicit, quod si Mater, vel Avia non fue-31 rit relicta tutrix in testamento, tenetur renunciare secundis nuptiis, & Vellejano, aliàs tutela redderetur nulla: verùm hæc renunciatio non est in usu, ut *d.Bellon.loc.cit.n.*4. *Peregr. de jur.fisc.lib.*3.*tit.*16.*num.*1.

Notandum 3. quod mater tutrix non tenetur, nisi de do-32 lo, si probetur, non autem de negligentia, ut *d.Alex.cons.*62. *n.*9.*in fin.vol.*4.*per tex.in l.si ser vus vetitus, ff.de l.*1. ex quo inferunt DD. quod mater tutrix non conficiens inventarium, non privatur legitima, & successione filiorum, si dolus absit: sed contra eam proceditur, prout contra alios quoscunque administratores, *arg. l.Aurelius* §. *Titius Testamento, ibi, præsumptio enim propter naturalem affectum facit, omnia Patri videri concessa, ff.de liberat. legat. ita Merlin.de legit. libr.*4. *tit.*2.*quæst.*7.*num.*11. *& seq. Menoch. de Arb. Judic. cas.*209.*numer.*26. *&* 27.

Observa 6. quod mater non petens tutorem filio, non 33 propterea excluditur a legatis particularibus sibi factis, neque priva-

privatur ſubſtitutione fideicommiſſaria, per quam ſuccedi-
tur teſtatori, non autem ipſi pupillo, *l.fin.§.ſi verò maritus, ff.qui pet.tut. & tradunt communiter DD.in d.leg.ſciant,C.de legit.hæred.Gutier.de Tut.par.1.c.16.n.124.quem refert,& ſequitur Cancer.d.p.1.c.7.n.57.* Idemque dicendum eſt in ſubſtitutione vulgari, ex qua ſimiliter ſuccedit teſtatori, *Petr.de Ancharan.conſ.440,col.2.in fin. Pariſ.conſ.41.col.8. vol.2.& alii apud Gabr.d.tit.de tutel.concl.1.num.45. Grat.diſcept.for.c.219. num.14.& ſeq.*

34 Obſerva 7. quod in termino matri præfixo ad petendum tutorem filio non computantur novem dies luctus, *Roder. Suarez in l poſt rem judic.lim.9.numer.2.ff.de reJud.quem refert Grat.diſcep.for.c.403.num.26.*

35 Obſerva 8. quod annus prædictus poteſt minui per Judicem cauſa cognita, ſi viderit, pupilli multum intereſſe; & ſi intra terminum a Judice ſtatutum mater non petierit tutelam ſibi decerni, vel alium conſtitui, cadit ab hæreditate pupilli, ut *d.Bald.in l.matres, verſ.tu non recedas, Cod.ad Tertull.*

36 In multis verò caſibus mater excuſatur a pœnis inflictis ob non petitum tutorem, videlicet ſi eſſet minor 25. annis, *l.fin. C.ſi adverſ.delict. Bart.conſ.30.lib.1. Bald.in l.matres n.1. C.ad Tertull.Grat.diſc.for.c.72.nu.8. Merlin.de legit.lib.4.tit.2.qu.4. nu.28.& 31.* ubi dicit, quod annus prædictus ad petendum tutorem non currit matri, niſi a die, quo eſt effecta major: niſi fortè tranſierit ad ſecundas nuptias, quia tunc ſtatim ac eſt effecta major, tenetur petere tutorem, nec in tali caſu habet annum, ſecundùm *Cancer.var.p.1.c.7.n.53.Grat.deciſ.March. 177.n.7.&* 8. ubi excuſat matrem, quæ tempore mortis mariti erat annorum 24. cùm dimidio, & non petiit tutorem, antequam excederet annum 25. cum hoc caſu initium ſit attendendum; quicquid dicat *Bald.in l.precibus n.17.verſ.quid ergo, C. de Impub.& aliis ſubſtit.& alii quos refert Gratian. cap. 668.numer.4.*

37 An verò maſculi minores 25. annis a prædicta pœna excuſentur? affirmat *Grat.dict.deciſ.177.n.6.ubi alios refert.*

Notandum tamen eſt, quod ſi ex ſtatuto major 20. annis habeatur pro majore 25. mater, & alii ad quos ſpectat, excedentes 20. debent petere tutorem intra annum quamvis ſecundùm jus commune ſint minores, aliàs privarentur ſucceſſione, *Grat.dict.dec.177.nu.9.& ſeq.* ubi id intelligit, quando ſtatutum eſt generale quoad omnia: ſecus ſi ſe reſtringat quoad certos actus.

38 Secundò excuſatur, quando pupillus habet ſubſtitutum pupillariter, quia tunc in ſuccedendo cauſæ talis ſubſtituti eſt prima, & potior, *Bart.in l.2.nu.8.& ſeq.ff.qui pet.tut.Bald. conſ.317.vol.5.Ang.conſ.118.in fin.& alii apud Gabr. dict.tit.de tut.concl.1.n.66.* Unde in tali caſu ſubſtitutus tutorem petere debet, *Merlin.de legit.lib.4.tit.2.q.4.n.35.& q.5.n.9.* ubi etiam dicit, quod omiſſio facta a ſubſtituto, facit devolvere ſucceſſionem matri, *Honded.conſ.51.nu.15.& ſeq.lib.2.* ubi addit quod expreſſa pupillaris ſubſtitutio excludit matrem etiam a legitima.

Notandum eſt autem, quod ſi ſubſtitutus excludatur ob non petitum tutorem, tunc incipit currere tempus matri: ceſſat enim cauſa, propter quam excuſabatur; quia matri omni tempore, quo filio eſſet tutor, imponitur neceſſitas, *Bart. in d.l.2.in fin.* Unde punitur, ſi uno, vel pluribus remotis, rejectis alium non petierit, ut *in acti.§.ſed quemadmodum, Inſt. de Senatuſc.Tertull.*

39 Tertiò excuſatur, quando non ſtat per eam, putà ſi fuit impedita, *l.2.§.confeſtim,ff.ad Tertull.l.admone eam, God. qui pet.tut.Ang.in d.§.ſed quemadmodum,in princ.Gabr.lib.6.tit.de tut.concl.1.n.60.& ſeq.Cancer.var.p.1.c.7.n.53.* ubi excuſat matrem ruſticam, quæ in loco non potuit conſulere peritiores; & quod mater excuſetur a prædicta pœna ex qualibet juſta cauſa, dixit *Burſat.conſ.8.n.40. lib.1.quem refert Grat. diſcep. for.c.668.nu.1.ubi num.7.* addit, quod ſi mater rectè adminiſtravit, non privatur ſucceſſione filii etiamſi non petierit tutorem, & inventarium non confecerit, *Mareſc. variar.lib.1. c.71.n.9.* ubi dicit, quod excuſaretur mater, ubicunque dato tutore pupillus involveretur litibus, putà ſi multi ſint creditores, qui velint ipſum convenire: tunc enim mater non petendo tutorem potius conſulit pupillo, ut minus inquietetur, *l.3.§.tractari,verſ.ergo etiam ff. ad Tertull.gloſ.in l.matres C. ad Tertull.*

40 Quartò excuſatur, ſi filius haberet tutorem teſtamentarium; nam tunc non tenetur alium tutorem petere *auct.matri,& Aviæ, Cod.quan.mul.tut.& c.Grat.diſcep.for.c.72.nu.10. & cap.209.num.17. Afflict.dec.75.num.2.Gabr.dict.titul.de tut.*

41 *concl.1.num.70.& ſeq. Merlin.de legitim.lib.4.tit.2.quæſt.5.numer.17.* ubi dicit, quod onus petendi tutorem injungitur matri, quando eſt locus dativæ tutelæ.

Addunt alii, quod mater ſimiliter excuſatur, quando pupillus habet tutorem legitimum, *Ita gloſſ.in d.l.matres C.ad* 42 *Tertull.Alex.conſ.185.numer.12.lib.6.& alii apud Gabr.lib.6. tit.de Tutel.concl.1.n.70.* ubi dicit, quod nec mater, nec alius, ad quem ſpectat onus petendi tutorem, privatur ſucceſſione, quando pupillus habet tutorem legitimum; contraria tamen ſententia verior eſt, quia mater hodiè, ſi vult, præfertur omnibus tutoribus legitimis, & dativis, ut *in auct. matri & Aviæ, C.quand.mul.tut.* & ideò non excuſatur propter legitimum, quia non eſt legitimis locus, niſi ipſa prius declaret ſe nolle, ita ut legitimus poſſit adminiſtrare, *l.2.§.ſi mater ff. ad Tertull.ita Bart.in l.2.§.quid ſi Pater n.2.ff.ad Senatuſconſ. Tertull.& in l.Matres,C.eod.tit.ad Tertull.& ibi Bald.num.1. Honded.conſ.51.num.30.lib.2.* niſi fortè ex diſpoſitione ſtatuti legitimus excluderet matrem, quia tunc mater non teneretur alium tutorem petere, *Bald.conſ.4.n.1.lib.2.Gabr.conſ.27.n.11. libr.2.quos refert,& ſequitur Grat.diſcep.for.cap.72.numer.10.* Idemque dicendum eſt, ſi legitimus auctoritate Judicis præferatur matri, & adminiſtret, *Bald.in dict.leg.matres,num.1. verſ.ſecundus caſus, Mareſc.var.libr.1.cap.71.num.10. Merlin. de legit.d.lib.4.tit.2.q.5.n.18.* ſi verò legitimus vigore ſtatuti excludens matrem non eſſet legitimæ ætatis, adhuc teneretur mater ſub eiſdem pœnis tutorem petere, quia interim eſt locus dativo, *Bald.in d.l.matres,num.5.* ubi id limitat ſi infra annum compleretur ætas legitima: *Paul.de Caſtr.conſil.370. in fin.volum.1. Corn.conſ.113.col.fin.vol.4.& alii apud Gabr.d.* 43 *lib.6.tit.de Tutel.concl.1.num.65.* ubi quod ſi ille, ad quem ſpectat ſucceſſio, eſt etiam tutor teſtamentarius ſeu legitimus, privatur ſucceſſione, ſi non adminiſtrat, aut alium dari non petit.

An verò matri imputandum ſit, ſi non petiit tutorem teſtamentarium, vel legitimum cogi ad adminiſtrandum, & ad faciendum inventarium? Negat *Bart.in l.4. num.3.ff.qui per tut.* ubi dicit, quod hæc cura non videtur ei injuncta, *Grat.diſcep.for.cap.219. Honded.conſ.51.num.30.lib.2.* ubi dicit, quod hujuſmodi diligentiam tenetur ſolùm adhibere circa tutores, quos ita petit, non autem circa Teſtamentarios, vel legitimos, quamvis contrarium ſentiat *Spec.in tic. de Tutor.§.nunc,n.10. Merlin. de legit.libr.4.tit.2.q.4.nu.10.per tex.in l.2.§.Idoneos cum §.ſeq.ff.ad Tertull.*

Quintò excuſatur mater, ſi patre bannito tutelam infantis 44 non ſuſceperit, etiamſi pater per bannum poſſet impunè offendi: nam hujuſmodi Banniti regulariter non amittunt patriam poteſtatem, exceptis rebellibus, & transfugis, qui in hoſtes ſe convertunt; & ideò filio banniti non datur tutor, cùm ſolùm dandus ſit ei, qui non eſt in poteſtate alterius, *leg. fin.in princ.C.de Curat.Furioſ.* ſed datur curator, inſtar ejus, cujus, pater eſt apud hoſtes *l.muto,§.ei cujus,ff.de Tutor.Peregr.de jur.fiſc.lib.3.tit.7.n.23. Rip.in l.ex facto,§.ex facto n.19. ff.ad Senatuſc.Trebell.Sylv.in §.cùm autem,num.6. Inſt.Quib. mod.jus patr.pot.ſolv. quos refert, & ſequitur Grat.diſcept.for. cap.309.num.22.& ſeq.*

§. 2.

Quando mater tranſiens ad ſecunda vota privetur ſucceſſione filii.

COmmunis eſt concluſio, quod ſi mater legitima libe- 45 rorum tutela ſuſcepta ad ſecundas nuptias tranſierit, antequam eis alium tutorem petierit, illique quod debetur ex ratione tutelæ geſtæ perſolverit, ſi filius impubes moritur, non ſolùm privatur ejus ſucceſſione, ſive ab inteſtato ſive jure ſubſtitutionis, jux. *l.omnem, C.ad Senatuſc.Tertull.* ſed etiam privatur omnibus legatis, & fideicommiſſis ſibi a Patre pupilli relictis, ac donationibus cauſa mortis, *l.1.juncta auct.eiſdem pœnis, ubi Bald.& alii C.de ſecund.nup.* ubi etiam, quod hujuſmodi legata, ſeu donationes tranſeunt ad hæredes mariti, *Marian.Sen.conſ.39.num.11.lib.1.quem refert Peregr.de jur.fiſc.lib.3.tit.16.num.1.* ubi dicit, quod bona ſecundi mariti ſunt tacitè hypothecata filiis uſque ad integram rationum redditionem cum reliquorum reſtitutione: ſubdens, quod mater dotes ſuas exigere nequit, quia pupillus retinere poteſt uti ſibi obligatas, *per tex.in l.pro offic.C.de admi.Tut. & auct.matri & aviæ C.quand.mul.tut.off.Fontanell.de pact. nuptial.claſ.5.gl.8.p.11.num.8.& ſeq.* ubi deciſum refert, quod mulier in tali caſu amittit officium executricis teſtamenti viri, & educationem filiorum: *& num.23.* addit, quod ſi maritus uxorem inſtituerit hæredem ejus vita durante cum 46 hoc, quod viveret caſtè, & poſt mortem uxoris alium ſubſtituerit, uxor convolante ad ſecundas nuptias, admitteretur ſubſtitutus non expectata morte uxoris, *l.mulier.22.ff. ad Senatuſc.Trebell, & l.ſita eſſet ff.Quand.dies leg.ced.* ubi

fidei-

fideicommiſſum filio relictum ſub conditione, ſi morte Patris ſui juris effectus fuerit, debetur, etiamſi vivente patre per emancipationem factus ſit ſui Juris, *Afflict.deciſ.75.numer.5. Gabr.comm.concl.lib.3.tit.de ſecund.nupt.concl.9.nu.2.7.& ſeq. Cancer.var.par.1.cap.7.num.66.& ſeq.* etiam dicit, quod mater per tranſitum ad ſecunda vota, omninò a tutela repellitur ita, ut agnatis, & cognatis conſentientibus, Judiceque approbante tutrix eſſe non poſſit, jux. *auct.ſacramentum, Cod. quand.mul.tutel.* additque *Cancer.loco cit.cap.9.num.*115.*par.*1. quod filius dives non tenetur dotare matrem inopem tranſeuntem ad ſecundas nuptias, *per l.ſi vineæ, ubi etiam Bald. C.de Præſcrip. long.temp.* Alimenta tamen ei præſtare debet, ſi aliunde non habeat, *l.tutor.ſecundùm dignitatem*, §. *fin.ff.de adminiſtr.Tutor.idem Bald.in d.auct. eiſdem num.*8. *C.de ſecun. nupt.Guid.Pap.dec.*539.*n.*2. ubi dicit, quod Judex non tenetur ſequi voluntatem teſtatoris, ſi in caſu ſecundarum nuptiarum matrem tutricem reliquerit: quia lex de ea amplius non confidit, *l.lex, quæ tutores, verſ.lex enim C.de adm.Tutor.* contrarium tamen in hoc tenet *Feret.conſ.*312.*n.*4.*& ſeq.Boer. dec.*124.*num.*13.*& dec.*61.*in fin. Maſtrill.dec.*73.*num.*4.*& alii quos refert, & ſequitur Urſil.ad Afflict.deciſ.*281.*numer.*3.*Gratian.diſcep.for.cap.*668.*num.*14.*Peregr.de jur.fiſc.lib.*3.*tit.*16.*numer.*1.*verſ.excuſatur tamen &c. ubi cit. Philip.Franch.in c.exp. ex de appell.& alios* aſſerentes, matrem non amittere tutelam, ubi relicta eſſet tutrix, etiamſi ad ſecunda vota convolaverit.

Ego puto, id in arbitrio Judicis poſitum eſſe an debeat ſequi voluntatem teſtatoris conſideratis circumſtantiis, quas ponderat, *Vulpian.in leg.*1.*ff.qui pupill.educ.deb.& ita ſenſit etiam Cancer.loco cit.numer.*67.*in fin.Urſil.ad Afflict.deciſ.*281.*num.*3. Concurrere verò debent copulativè petitio tutoris, reliquatus reſtitutio, ac redditio rationis: alioquin mater tranſiens ad ſecunda vota, etiamſi deficiat in una parte tantùm, non evitat pœnas, *Merlin. de legit.lib.*4.*tit.*2.*q.*4.*num.*9. *Peregr.de jur.fiſc.lib.*3.*tit.*16.*num.*1. ubi *num.*4. addit, quod mater tutrix non conficiens inventarium bonorum filii ſui pupilli, privatur ejus ſucceſſione, *per doctrinam Bart.& gloſſ. in l.*2 §.*quod ſi pater ff. ad Tertull.& in l.*3.*col.*2.*ff.Qui.pet.tut. Fulgoſ.conſil.*52. *Nevizan.conſ.*3.*num.*6. unde etiamſi mater ità bene geſſerit tutelam, ut in aliquo non remaneat debitrix, adhuc non evitaret pœnas, non quia non reddidit rationem, ſed quia dimiſit filium indefenſum tutore non petito, ut *Bald.in l.omnem, num.*11.*Cod.Ad Tertull.* ratio enim finalis petendi tutorem fuit, ne pupillus remaneat indefenſus, ut *d.idem Bald.in auct.eiſdem pœnis, num.*16.*C.de ſecund. nupt.*

Amplia etiamſi mater ex ſecundo viro nullos liberos ſuſceperit, adhuc enim excluderetur: quemadmodum nec poſt obitum ſecundi viri habilitaretur ad ſucceſſionem filii defuncti, cui adhuc impuberi tranſiens ad ſecundas nuptias, non petiit tutorem, ut *poſt Ruin.conſ.*86.*n.*4.*vol.*5.*& alios dixit Rot.dec.*45.*p.*7.*Recen.* idem eſſet, ſi viventibus filiis iterum effecta ſit vidua per mortem ſecundi viri: non enim evitares pœnas ſecundarum nuptiarum, quia ſucceſſio, quam ſemel amiſit, non poteſt amplius reviviſcere, ut *inquit Menoch.conſil.*278.*à n.*7.*uſque ad fin. quem refert, & ſequitur Merlin. de legit.d.l.*4.*tit.*2 *q.*2.*n.*17. quamvis contrarium teneat *Ciriac.controv.*367.*n.*45.*& ſeq.lib.*2.

Amplia 2. etiam in matre luxuriosè vivente: tunc enim non ſolum amittit tutelam filiorum, ſed etiam in omnes pœnas incidit, ac ſi nupſiſſet non petito tutore, nec redditis rationibus, *ſecundùm Paul.de Caſtr.Garron.& alios apud Pereg. de jur.fiſc.lib.*3.*tit.*15.*n.*6.*& tit.*16.*num.*4.

47 Notandum tamen eſt, quod mater tranſiens ad ſecunda vota ſolùm tenetur petere filio tutorem in caſu, quo eſt locus dativo; & ideò ſi adſint legitimi, vel teſtamentarii Tutores, mater non tenetur alium tutorem petere, cùm in tali caſu ſit facta proviſio ab homine, ſeu a lege; unde nec imputandum eſſet matri, ſi non curaverit, ut legitimi, vel teſtamentarii tutores adminiſtrent, ſed ſufficeret inſinuare Judici, quod intendit ad ſecundas nuptias convolare, & renunciare tutelæ, ſi eam acceptaverit, ut per hujuſmodi renunciationem aperiatur via legitimo tutori, *Bal.in l.precibus num.*18.*in fin.C.de impub.& aliis ſubſtit.Surd.conſ.*175.*num.*26. *in fin.num.*32.*lib.*2.*quos refert, & ſequitur Gratian. diſcep.for. cap.*219.*num.*9.*& ſeq.* ubi etiam dicit, quòd cum mater ſecundò nubens non poſſit eſſe tutrix, neque dari pupillo debet tutor, quem ipſa petierit, cùm eo caſu lex de ea malè præſumat.

Idem dicendum, ſi filius alios habeat tutores, qui ejuſdem filii curam gerant: tunc enim mater hanc pœnam non incurrit, etiamſi tutorem filio non petierit in ſui locum: quia pœna privationis hæreditatis, & ſucceſſionis filii non procedit, niſi ubi mater ſola eſt tutrix, & relinquit filium ſine aliquo, qui curæ bonorum illius incumbat, ut *poſt Dec.conſ. 246.n.*7.*trad.Fontanell.de Pact.nup.claus.*5.*gl.*8.*p.*11.*n.*11. ſubdens, quod dictis tutoribus tenetur mater, ſi adminiſtravit rationem reddere, *Bald.in auct.eiſdem pœnis nu.*2.*C.de ſecund.* 48 *nup.* ubi dicit, quod pœnæ introductæ contra matrem ad ſecundas nuptias convolantem locum habent, quando tutelam gerit.

Alii etiam ſunt caſus, in quibus mater a prædictis pœ- 49 nis excuſatur, videlicet, ſi alius petiit pro ea tutorem deputari, & ipſa ratum habuerit ante ſecundas nuptias, *latè Gabr.libr.*3.*tit.de ſecund.nupt.concl.*9.*num.*40.*Grat.diſcept.for. cap.*668.*numer.*6.

Secundò ſi nupſerit poſt mortem filii impuberis, vel ſi fi- 50 lius deceſſiſſet pubes, *d.l.*2. §.*ſi mater verſ.conſeſtim, ff.ad Tertull.* etiamſi eo impubere tutorem non petierit, *l.matres C.de Tertull.Gabr.loc.cit.n.*31.*&* 39.*Merlin.d.lib.*4.*tit.*2.*q.*4.*n.*34.ubi dicit, quod mater filio puberi ſuccedit, quia lex pœnalis loquitur de impubere.

Tertiò ſi non fuit ritè decreta tutrix, ſed tantùm de facto 51 adminiſtravit: tunc enim non privatur ſucceſſione filii impuberis ſi convolaverit ad ſecundas nuptias, non reddita ratione, nec petito tutore, *ſecundum Bald.in l.cum oportet*, §. *fin.C.de bon.quæ liber.Cancer.p.*1.*c.*7.*n.*59. quia diſpoſita in tutore non habent locum in eo, qui officium de facto, & minus legitimè uſurpavit, *l.fin.C.de inter.matr.* quamvis contrarium aſſerat *Merlin.de legit.lib.*4.*tit.*2.*q.*4.*n.*16.*&* 31.*Ciriac.controv. for.*135.*n.*18.*lib.*1.*poſt Bari.in l.*2.§.*quid ſi pater, n.*2.*ff ad Senatuſc.Tertull.Peregr.de jur.fiſc.lib.*3.*tit.*16.*num.*1.*verſ.item excuſaretur &c.*

Quartò excuſatur mater, ſi de licentia mariti prædefuncti iterum nupſiſſet, vel ſi minor 25. annis de facto tutelam aſſumpſiſſet, quamvis etiam major facta poſtea nupſiſſet: ratio eſt quia minor 25. annis non potuit eſſe tutrix, *leg.fin.Cod. de interd.matr.* ideò lex pœnalis loquens de matre tutrice, non procedit in protutrice, *Bald.in c.ex partem extr.de Appell.& in auct.de eiſdem, Cod.de ſecund.nupt.& in leg.omnem Cod. Ad Tertull.*

Addit *Peregrin. loco cit.numer.*1.*&* 2. quod ſi mater tutelam filiorum non ſuſcepit, & nubit intra annum luctus, non repellitur a ſucceſſione filiorum impuberum: ſicut nec repelleretur a ſucceſſione filiorum, qui facti ſint puberes: quia lex pœnalis loquitur de impuberibus, ut *in dict.leg. omnem, C. ad Tertull.*

Notandum 2. quod ſi pater aſſumpta tutela filii emancipa- 52 ti tranſeat ad ſecundum matrimonium, non reddita ratione adminiſtrationis, nec petito tutore, non ſubjicitur prædictis pœnis; quia nulla lege cavetur, quod Pater deſinet eſſe tutor per tranſitum ad ſecunda vota: & ideò non tenetur petere alium, cùm habenti tutorem tutor dari non debeat, *ut rectè obſervat Bald.in auct.eiſdem pœnis n.*8.*C.de Secund.nupt. Fontanell.de Pact.nupt.claus.*5.*gl.*8.*par.*11.*n.*24.*& ſeq.ubi citat Pinell.in l.fin.n.*15.*Cod.de bon.matern.Boer.deciſ.*188.*Gutier.de Tut.& Cur.par.*1.*c.*9.*à num.*22.

§. 3.

Ubi explicatur textus in *leg. fœminæ, Cod. de Secund. nupt.*

PRædictis addendum eſt, quod mulier tranſiens ad ſe- 53 cundas nuptias, etiamſi tutorem filio petierit, adhuc tenetur reſervare filiis primi matrimonii quicquid ex facultatibus primi viri lucrativo titulo conſequuta eſt, atque etiam bona quæſita ex ſucceſſione liberorum ejuſdem matrimonii, ita ut in hujuſmodi bonis tantùm habeat uſumfructum, *leg. fœminæ, juncto*, §.*illud etiam, C.de ſecund.nupt.auct. hoc locum, Cod. ſi ſecund.nupſ.mul.* ſive mulier tranſierit ad ſecunda vota ante ſucceſſionem, ſive poſt ſucceſſionem, *Afflict.deciſ.*75. 54 *num.*4.*Caſtill.de uſufr.cap.*2.*numer.*15.*ubi alios refert, Honded. conſ.*49.*num.*21.*lib.*1. quod quidem lucrum inter filios primi matrimonii æqualiter diſtribuitur, *auct. lucrum, Cod.eod.tit.* videtur enim æquitati, ac rationi repugnare, ut bona la- 55 boribus prioris viri quæſita cedant in utilitatem vitrici, vel ejus filiorum, unde meritò reſervantur aliis filiis primi matrimonii, *ut advertit Sarmient.ſelectar.interpretat.lib.*1.*cap.*4. *num.*3.*quem refert Caſtill.dict.tract.de uſufr.c.*2.*numer.*91.*latè Burat.deciſ.*82.*num.*1.*&ſeq.* ubi dicit, quod text. *in d.l.fœmi-* 56 *næ*, procedit etiam in dote lucrata vigore ſtatuti Urbis, *Grat. diſcep.for. cap.*862.*num.*4.*& ſeq.* ubi etiam dicit, diſpoſitionem dicti textus locum habere in jocalibus, & in omnibus donatis tempore ſponſalium contemplatione talis matrimonii: nam iſta omnia ſunt conſervanda filiis primarum

nup-

nuptiarum: quemadmodum ea, quæ donantur uxori contemplatione viri acquiruntur marito, eique ſeu ejus hæredibus ſoluto matrimonio reſtitui debent, *Bart. in leg. ſed ſi plures, §. in arrogato, in fin. ff. de vulg. Lup. in rubr. de donat. int. vir. & uxor. §. 45. per tot. Clar. in §. donatio q. 10. verſ. ſed nunquid &c. & alii apud Surd. dec. 118. n. 4. & 5. ubi dicit hanc eſſe magis communem, Put. dec. 4. lib. 3.* ubi dicit, textum *in d. l. fœminæ*, habere, etiam locum, quando ſecundæ nuptiæ de facto, ac nulliter eſſent contractæ.

57 Notandum eſt autem quod mater ſecundò nubens in bonis paternis ab inteſtato ſuccedit filio tantùm in uſufructu etiam reſpectu legitimæ, cujus quoque proprietatem tenetur filiis reſervare; In bonis verò quæſitis per filium, ſuccedit in totum, ſcilicet in proprietate, & uſufructu cum aliis fratribus, *l. mater C. ad Tertull. §. hinc nos, in auct. de nupt. auct. ex teſtamento, ubi Bart. C. de Secund. nupt. Afflict. deciſ. 75. numer. 4. Grat. diſcep. for. cap. 140. num. 1. & ſeq. Rot. dec. 177. par. 4. tom. 2. in Recent. Merlin. de legit. lib. 4. tit. 2. q. 1. num. 5. & 6.* ubi quod bona a filio per mortem unius fratris, etiam de bonis paternis acquiſita, dicuntur propria ipſius filii, *latè Rot. deciſ. 80. num. 6. & ſeq. & deciſ. 271. n. 14. p. 6. in Recent. Ciriac. controv. for. 367. num. 42. & ſeq.* ubi etiam dicit, id locum habere, etiamſi ex primo matrimonio ſupereſt tantùm filia, quæ fuiſſet ex-
58 cluſa per maſculos a ſucceſſione Patris; idemque dicendum
59 eſt, ſi filia renunciaverit bonis maternis, ac paternis, nam talis renunciatio non extenditur ad lucra, quæ in pœnam ſecundarum nuptiarum ipſi filiæ debentur, *ut poſt Dec. conſil. 230. Gail. obſerv. 98. numer. 10. libr. 2. dixit Rot. deciſ. 45. par. 7. Recent.*

60 Addunt alii quod filia prioris matrimonii acceptando legatum factum a Parente cum onere plus non petendi, poteſt adhuc petere lucrum proveniens ex diſpoſitione *d. l. fœminæ*, etiamſi Pater adjecerit, quod ſi filia plus petierit legato privata eo ipſo cenſeatur: quia ubi onus a jure rejicitur, perinde eſt, ac ſi legatum eſſet ſimplex, *ita Caſtill. de uſufr. cap. 2. nu. 58. ubi citat Bertrand. in l. hac edictali. verſ. ſi verò plus n. 6. Cod. de ſecund. nupt. Petr. Surd. conſ. 45. n. 54. lib. 1.*

61 Nec obſtat tex. *in auct. de non eligen. ſecund. nub. §. cum igitur*, ubi indiſtinctè mater ſuccedit filiis in proprietate, & uſufructu, licèt tranſeat ad ſecunda vota: quia dictus textus correctus fuit *per §. hinc nos, in Auct. de nupt. ut d. Merlin. de legit. lib. 4. tit. 2. q. 2. num. 6.*

62 Notandum 2. quod ſi res a primo viro uxori relictæ, fuerunt alienatæ, & conſumptæ ab accipiente, tunc filii primi matrimonii tenentur agere non contra hæredes conſumentis, ſed contra hæredes alienantis, & ita contra hæredes mulieris, *Surd. dec. 99. n. 8. per tex. in l. generaliter, §. dominium autem, C. de Secund. nupt.*

63 Notandum 4. quod mater tenetur cavere filiis pro conſervatione dictæ proprietatis, *Urſil. ad Afflict. dec. 75. n. 19. Surd. dec. 279. n. 4. Cancer. var. p. 1. c. 9. n. 84.* ubi dicit, quod iſta cautio debet eſſe cum fidejuſſoribus.

64 Notandum 5. quod ſi mulier ad ſecundas nuptias minimè convolaverit, alienare poterit ea, quæ ex primo matrimonio conſequuta fuit; ſed ſi non alienat, filii prioris matrimonii hujuſmodi bona mortua matre vindicare poſſunt, etiamſi ejus hæreditatem repudiaverint, *l. hac edictali §. ſin verò liberorum, ubi ſali. C. de ſecund. nupt.*

65 An verò diſpoſitio *d. l. fœminæ* procedat etiam in Patre ſecundò nubente? Reſpon. affirmativè, *Bald. in dict. auct. lucrum, C. de ſecund. nup. Caſtill. de uſufr. cap. 2. num. 14.* ubi dicit, quod diſpoſitum in uxore in hac materia habet locum etiam in marito, *latè Burat. deciſ. 82. num. 2. & ſeq.* ubi, quod pœnæ ſecundò nubentium in filiorum favorem inductæ, ſunt communes utriſque parentibus, *Rota deciſ. 45. num. 2. par. 7. in Recent. & ita ſentiunt etiam Decian. conſ. 87. num. 3. Rol. conſil. 95. numer. 9. lib. 1. & alii apud Grat. diſcep. for. cap. 862. numer. 6. Put. deciſ. 4. lib. 3. Merlin. de legit. libr. 4. tit. 2. q. 1. numer. 2. Gabr. comm. concluſ. lib. 3. tit. de ſecund. nupt. concl. 3. num. 3.* Unde Pater per tranſitum ad ſecunda vota perdit proprietatem bonorum maternorum, quam tenetur prioris matrimonii filiis reſervare, ſolo ſibi uſufructu retento, juxta *l. fin. Cod. de bon. mater. & eſt communis opinio teſte Ciarlin. contr. for. libr. 1. cap. 86. nu. 5. & ſeq. Fontanell. de Pact. nuptial. clauſ. 5. gloſ. 8. par. 11. num. 25.* quod procedit etiam reſpectu portionum, quas Pater per mortem alicujus ex filiis acquiſivit, *Rota deciſ. 177. part. 4. tom. 2. in Recent. Cephal. conſ. 288. numer. 14. & ſeq. & alii apud*
66 *Ferentil. ad Burat. dict. deciſ. 82. num. 15. & 16.* ubi addit, quod pœnæ ſecundò nubentium inductæ fuerunt nedum favore filiorum, ſed totius poſteritatis; & ideò non extantibus filiis; nihilominus proprietas reſervanda erit nepotibus ſuperſtitibus, *Rot. coram Andr. dec. 51. num. 1. & ſeq. Caſtill. de uſufr. c. 2. num. 11. & ſeq.*

Pœnas verò contra ſecundò nubentes intra annum luctus 67 a jure civili impoſitas non incurrit maritus, etiamſi ſtatim nubat, *Gabr d. tit. de ſecund. nupt. concl. 5. nu. 6. Merlin. loco cit. q. 6. num. 6. in fin.*

Obſerva tamen, quod diſpoſitio *dict. l. fœminæ*, non ha- 68 bet locum, quando res pervenit ex bonis mariti ad mulierem vel è converſo ex bonis mulieris ad maritum titulo oneroſo venditionis, permutationis, vel alio ſimili titulo, *Bald. in leg. fœminæ, numer. 1. Cod. de ſecund. nupt. Roman. conſil. 219. Bertrand. conſ. 212. volum. 2. Menoch. conſil. 155. à num. 6. uſque ad numer. 11. libr. 2. & alii apud Caſtill. de uſufruct. cap. 2. num. 31. & ſeq.* ubi dicit, quod mulier tranſiens ad ſecundas nuptias, non amittit legatum in remunerationem ſervitiorum a marito ſibi relictum, nec tenetur reſervare ejus proprietatem filiis prioris matrimonii, quia donatio remu- 69 neratoria titulum oneroſum continere videtur, *ut notat etiam Gabr. commun. concluſ. libr. 3. tit. de ſecund. nupt. concl. 4. numer. 64.*

Ex quo inferunt DD. quod ſi mulier nobilis, vel juvenis 70 dotata fuerit a viro ignobili, vel ſene, non tenetur bona ſibi in dotem data reſervare filiis primi matrimonii, *Paul. de Caſtr. conſ. 383. num. 1. libr. 2. Abb. conſ. 73. numer. 3. libr. 2. Ruin. conſ. 130. num. 1. & 2. lib. 1. Rip. in l. fœminæ num. 44. C. de ſecund. nupt. Jo: Lup. in Rub. de donat. int. vir. & uxor. §. 50. numer. 74. Surd. conſ. 471. num. 28. lib. 4. & alii apud Mantic. de Tac. lib. 11. tit. 20. num. 24. & apud Fontanell. de Pact. nuptial. clauſ. 5. gloſ. 1. par. 2. num. 85. & ſeq.* ubi quod talis dotatio, ſeu donatio tamquam remuneratoria valida eſt ita, ut poſſit mulier hujuſmodi dotem recuperare ex bonis vinculatis, ſi contigerit, quod poſt mortem viri ſine liberis factus fuerit locus fideicommiſſo, *ut latiùs proſequitur Grat. diſcep. for. c. 984. num. 1. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod in tali donatione non eſt neceſſaria confirmatio per obitum viri.

Obſerva 2. quod pœnæ introductæ contra parentes ad ſe- 71 cunda vota tranſeuntes, locum non habent deficientibus filiis ejuſdem matrimonii, quorum favore introductæ fuerunt, *ut poſt Cyn. in auct. ſed etſi, Cod. de ſecund. nupt. Natt. conſ. 519. num. 3. dixit Rot. deciſ. 680. part. 3. Recent. quibus adde Alex. conſ. 111. lib. 2.* ubi dicit, quod in tali caſu mulier non amittit legatum ſibi factum a viro; & ideò mater filio decedenti, nulla ſuſcepta ſobole, nulloque alio fratre ſuperſtite, pleno jure ſuccederet etiam in bonis paternis, juxta *d. leg. fœminæ, C. de ſecund. nupt.* quæ lex in hoc non reperitur correcta 72 *per dict. Auct. ex teſtamento C. eod. tit. ut tradit idem Alex. conſil. 63. lib. 5.* ubi, quod tex. *in §. cum igitur in auct. de non eligen. ſecund. nuben.* ſolùm corrigitur per *§. hinc nos, in Auct de nupt.* quando tractatur de ſucceſſione unius filii decedentis ſuperſtitibus aliis filiis ex eodem matrimonio; & ideò, quando unicus tantùm eſſet filius, de cujus ſucceſſione tractaretur, remanet incorrectus, textus *in d. §. cum igitur, & in d. l. fœminæ, ut ſenſit etiam Bart. in d. auct. ex teſtamento: & hanc veriorem, & communem dicit Cevall. in ſpec. aur. opin. comm. con. comm. quæſt. 671. verſ. ſed contrariam &c.* & ratio prædictæ concluſionis eſt, quia filius decedens nullo alio fratre ſuperſtite, ac nullo condito teſtamento, in quo matrem hæreditate privet, videtur remiſiſſe injuriam ſibi a matre illatam, ut *obſervat Alex. dict. conſ. 63. num. 2. in fin. lib. 5.* idemque dicendum, ſi filius hæredem matrem ſcripſerit, vel illi certam rem reliquerit pro legitimo; tunc enim, ſi res fuerit mi- 73 nor legitima, agere poterit mater ad legitimæ ſupplementum: quia etiam in tali caſu videtur remiſſa matri injuria per filium, *latè Merlin. de legit. d. lib. 4. tit. 2. quæſt. 2. numer. 2. & 12. cum ſeq.*

Hinc emiſſa profeſſione per filium in Religione etiam bo- 74 norum in communi capaci, ſtatim a die emiſſæ profeſſionis debetur matri legitima non obſtante tranſitu ad ſecunda vota; tum quia paria ſunt ad hunc effectum, non extare liberos, vel extare, ſed non eſſe ſucceſſibiles: tum etiam quia pœnæ ſecundò nubentium cenſentur remiſſæ per mortem filii tam naturalem, quàm civilem, *ut poſt Bart. in auct. ex teſtamento, C. de ſecund. nupt. Ruin. conſ. 8. n. 28. & conſ. 21. n. 2. lib. 3. & alios tenuit Rota. deciſ. 216. & 223. per tot. par. 5. rec.* ubi etiam reſolvit, quod jus dandi de hujuſmodi injuria non tranſit ad hæredes, *Ferentill. ad Burat. deciſ. 461. num. 17. ubi alias Rotæ deciſiones refert.*

Secus eſſet, ſi ex circumſtantiis colligeretur, quod filius 75 injuriam non remiſerit, ut quia matrem præterit in teſtamento, vel illi certam quod reliquit cum prohibitione, ne plus petere poſſit, quia tunc mater contra teſtamentum filii 76 venire non poteſt, cùm ei legitima non debeatur ob tranſitum ad ſecunda vota, *ut probatur ex d. §. Hinc nos, in auct. de nupt. ibi, ſi igitur legitimè filius &c.* ubi mater in hoc caſu extraneo comparatur, *ita Alex. d. conſ. 63. num. 2. in fin. lib. 5. latè*

Mer-

Merlin.d.lib.4.tit.2.q.2. per tot. ubi contrariam opinionem reprobat, *Ciriac.contr.367.num.52.& ſeq.lib.2.* ſubdens, quod ſi
77 filius aliquid matri relinquat in teſtamento, & non dixerit, quod ſit eo contenta, locus erit ſimiliter petitioni ſupplementi legitimæ, quia diſpoſitio legis excludentis matrem a ſuc-
78 ceſſione filii, non habet locum, quando ipſe relinquit aliquid matri etiam titulo legati, ut ſenſit etiam *Merlin.loco cit. d.qu.2.num.12.*

79 Obſerva 3. quod ſi filius vivens non eſt conqueſtus, matrem tranſiviſſe ad ſecundas nuptias, præſumitur prædictas pœnas matri remiſiſſe, *Caſtill.de uſufruct.cap.2.num.124.Me-*
80 *noch.lib.3.præſumpt.25.numer.8.* quod multò magis procederet, ſi filius expreſsè, vel tacitè conſenſerit ſecundis nuptiis matris, ſecundùm *Ric.in collect.deciſ.3381.part.8.Roman.ſingul.252. Bertr.conſ.52.num.2.lib.2. Rol.conſ.81.numer.10.libr.3. Burſ.conſ.12.num.43.lib.1.& alios apud Grat.diſcep.for.c.140. num.3.& ſeq. Ciriac.controv.for.137.numer.20.& ſeq.libr.1.* ubi addunt, quod filii non reſtituuntur adverſus conſenſum præſtitum matri, vel Patri, tranſeuntibus ad ſecunda vota, quia eſſet reſtitutio ad conſequendam pœnam, quæ non conceditur, *Caſtill.de uſufruct.cap.2.num.99.& ſeq.* ubi ſubdit, quod conſenſus filiorum non colligitur ex eo, quod ſecundis nuptiis parentum fuerint præſentes, & nihil dixerint, quia præſumitur, eos tacuiſſe propter metum reverentialem, *ut poſt Bart.in l.quæ dotis, ff.ſol.matrim. notat Afflict.deciſ.58.num.3. Fontanell.de Pact.nupt.clauſ.5.gloſ.8.par.11.num.36.* niſi ultra præſentiam poſitivus aliquis actus intervenerit, *Cravet.de antiq.temp.part.1.§.viſo de verbis &c.numer.23. Alciat.in rub. de verb.oblig. num.7.* putà ſi familiariter cum patre vivant, & cohabitent, *Roland.conſ.81.num.18.libr.3. Menoch.conſil.115. num.16. Pariſ.conſ.29.num.34.lib.3. Pancirol.conſ.99. num.3.& alii apud Gratian.diſcep.for.cap.140.numer.5.& ſeq.* ubi etiam dicit, quod ſi Pater filium exhæredavit, & poſtea cum illo cohabitet, & convivat, cenſetur exhæredationem revocaſſe; *Caſtill.d.cap.2.num.124.Ciriac.contr.135.num.15.lib.1.* Ego tamen cenſeo, quod in tali caſu requiratur conſenſus expreſſus filiorum, quia agitur de præjudicio notabili, & de renunciatione beneficii certi, & in jure ſcripti, *Surd.dec.110.* ubi addit, quod conſenſus impuberis non ſufficeret, niſi conſenſus propinquorum, & auctoritas tutoris, ac juſtæ & utiles cauſæ concurrant, *latè Caſtill.ubi ſupra numer.112.& ſeq. Ciriac.contr.139.num.25.& ſeq.lib.1. Rot.dec.96.numer.12. apud Pacif.de ſalv.interd.& dec.51.num.9.& ſeq.coram Andr.* ubi etiam reſolvit, quod conſenſus filiorum ex taciturnitate, & cohabitatione induci non poteſt ſine ſcientia, & certioratione juris ſibi quæſiti ex diſpoſitione *d.l.fœminæ, idem dixit Rot.coram Burat.deciſ.82.num.11.& ſeq.& deciſ.80.num.20.& ſeq.par.6.Recent.* ubi, quod non ſufficeret conſenſus impuberis etiam cum licentia tutoris, attento gravi ipſius impuberis præjudicio.

81 Obſerva 3. quod ſimiliter excuſatur mater a pœnis ſecundò nubentium, ſi nupſerit de conſenſu mariti etiam tacito, *Merlin.dict.lib.4.tit.2. quæſt.4. num.32.& deciſum refert Fontanell.de Pact.nupt.clauſ.5.gl.8.par.11.num.37.* ubi dicit, quod ſi uxor nubit ſecundò de conſenſu primi viri, putà ſi primus vir uxori reliquerit legatum quoddam in caſum ſecundarum nuptiarum non tenetur uxor in tali caſu hujuſmodi legatum filiis prioris matrimonii reſervare, quia maritus poteſt hanc pœnam remittere, *Gabr.libr.3.titul.de ſecund. nupt.concl.6.num.2.& lib.6. tit.de tutel.concl.1.num.80. Caſtill. d.cap.2.num.83.*

82 Addit *Ciarlin.contr.for.lib.1.c.86.n.17.& ſeq.* quod parentes a prædictis pœnis excuſantur, ſi ſecundas nuptias contrahant ad utilitatem filiorum.

83 An verò mulier minor 25. annis tranſiens ad ſecundas nuptias excuſetur a pœnis *d.l.fœminæ?* Affirmat *Boer.deciſ.185. circa fin.quem refert, & ſequitur Gabr.lib.3.comm.concl.in tit.de ſecun.nupt.concl.1.n.50. Honded.conſ.78.nu.127.lib.1.* ubi dicit, quod tunc non privatur proprietate bonorum quæ a viro acquiſivit, cùm nec in tali caſu privetur ſucceſſione, ſi non petat tutorem filio infra annum ut ſupra diximus, contrarium tamen videtur verius: quia lex matri tranſeunti ad ſecundas nuptias ademit proprietatem talium bonorum ex præſumpta voluntate relinquentis, cùm deſiderium parentum ſit, ut bona ad filios perveniant, unde præſumitur, maritum uxori reliquiſſe ea ſpe, ut uxor eadem bona demum relinqueret filiis, quæ quidem ratio militat in matre etiam minore, *leg. ſcripto, ff.unde liber. Gabr.conſil.156. numer.4.& 5. libr.1. Bertrand.conſil.381.numer.3.libr.2.Gratian.diſcept.for.cap.862.numer.21.& ſeq.*

§. 4.

Ubi explicatur *text. in leg. hac edictali. Cod. de ſecund. nupt.*

JUre etiam cautum eſt, ut mulier tranſiens ad ſecunda vo-84 ta non poſſit conjugi ſuo plus relinquere, vel alio modo concedere, quàm uni ex liberis primi matrimonii, cui minus concedit, & quod ultra relinquitur, inter liberos æqualiter dividitur, *d.l.hac edictali, ubi Bart.& alii communiter*: quem textum habere locum etiam in nepotibus, dicit *Rip.in l.fœminæ, num.8.C.de ſecund.nupt. Cyn.in d.l.hac æditali, in 6.q.& alii, quos refert, & ſequitur Surd.dec.73. numer.10. Cancer.var.lib.3.cap.2.num.197.* ubi, quod dictum lucrum admittuntur filii etiam a ſucceſſione excluſi renunciatione, vel ſtatuto (exceptis filiis incapacibus, quales ſunt fratres minores) quia tale lucrum non defertur jure ſucceſſionis, ſed jure ſanguinis, *Gabr.de ſecund.nupt. concl.4.* ubi, quod textus in d.l. procedit tam in muliere, quàm in viro, *Caſtill. de*
85 *Uſufr.cap.2.num.41. Theſaur.dec.170.* ubi *num.25.* advertit, quod proviſio *dict.l.hac æditali*, cenſetur facta non ſolùm odio ſecundi mariti, & matris convolantis ad ſecunda vota, ſed etiam in favorem filiorum: unde non poterit conjux alteri conjugi etiam ex cauſa alimentorum plus relinquere
86 contra diſpoſitionem d.l. quia non eſt minori favore dignus filius, quàm alimentorum cauſa, cùm favor filii præponderet etiam piæ cauſæ, *arg. cap.fin.17.q.4.& ita tenet Cravet. conſ.193.num.3. Gabr.comm.concl.lib.3.titul.de ſecund.nupt.concluſ.4.num.50.* niſi fortè conjux, cui plus relinquitur ex cau-87 ſa alimentorum, eſſet pauper, & non habeat aliundè, quia tunc illud non revocatur, *per d.l.hac edictali, ut d.Gregor.deciſ.443. num.9. Surd.de alim.tit.9.q.9.num.16.& ſeq.* ubi etiam dicit, quod legatum computatur in quartam in tali caſu inopi conjugi de jure debitam ſuper bonis alterius conjugis locupletis, juxta *auct.præterea, C.unde vir.& ux.*

Notandum tamen eſt, quod valet conceſſio facta a conju-88 ge tranſeunte ad ſecunda vota, alteri conjugi in præjudicium filiorum primi matrimonii uſque ad tempus mortis conjugis concedentis: quia poſt mortem tantummodo competit proviſio, *d.l.hac edictali, ut per Cyn.ibi in 1.quæſt. quem refert, & ſequitur Gabr.in tit.de ſecund.nupt.concl.4.n.55.& alii apud Caſtill.de uſufr.c.2.num.41.*

Notandum 2. quod etiamſi primus maritus conſenſerit in 89 ſuo teſtamento, vel aliter, ut ipſa mulier nuberet, non tamen relinquere plus poſſet mulier vitrico, quàm filiis primi matrimonii: quia *l.hac edictali* licèt limitetur, quando filii conſenſerunt matrimonio, tamen cum ſit introducta in favorem filiorum, non operabitur contra eos Patris, & mariti reſpectivè conſenſus, *ut cenſuit Senatus Pedemont. teſte Theſaur.dec.170.num.29.verſ.amplia Quinto, Merlin.in tr.de legit. lib.4.tit.2.q.6.num.11.in fin.*

An verò melior, quæ tranſivit ad ſecundas nuptias, poſ-90 ſit relinquere plus filiis ſecundi matrimonii, quàm primi? Reſpondetur negativè, ſed æqualiter ſunt inſtituendi, juxta text. *in §.fin. Auct. de Nupt. per quem text. ita tenent Odofred. in d.l.hac æditali, col.1. ubi etiam Bertrand.numer.14. Cravet. conſ.40.in fin. Ruin.conſ.112.lib.1. Corn.conſ.82.num.3.lib.3. Hypol.Riminal. conſ.241.num.38. Boer.deciſ.201. col.5. Gabr.in tit. de ſecund.nupt.concl.4.numer.44.& alii, quos recenſet Theſaur. deciſ. 170. ubi dicit, hanc eſſe magis communem, Beltram. ad Greg.dec.173. num.13.*

Hæc autem opinio procedit, quando ſumus in dubio: 91 præſumitur enim mater decepta blanditiis ſecundi viri, ſi plus relinquat filiis poſterioris matrimonii, cum Patri in bonis adventitiis filiorum quæratur uſusfructus, §.2. *Inſtit. per quas perſonas nob. acquiritur, & notat Theſaur.ibidem num.27.* ſecus eſſet, ſi ceſſaret hujuſmodi præſumptio: quia tunc valeret diſpoſitio inæqualis, putà ſi ſecundus maritus jam deceſſerit, vel ſi aliquis ex filiis ſecundi matrimonii, cui plus relinquitur, ſtudiis incumbat, vel alias prærogativas habeat, ex quibus matri reddatur gratior, *ut colligitur ex d. §.fin. & §.nec illud, Auct.de nupt. & tradunt DD. apud Theſaur.loco cit.num.26.30.& 32. Rot.coram Greg.d.deciſ.173.nu.2. & 5. & deciſ.443.* ubi, quod non eſt prohibitum ceſſante fraude, etiam vivente ſecundo viro, plus relinquere filiis ſecundi matrimonii, quàm primi: & ità intelligendi ſunt *DD. apud Gratian.diſcept.for.cap.219.numer.32.* ubi, quod mater relinquere poteſt filiis ſecundi viri quantum voluerit, modò legitima filiorum primi matrimonii, non diminuatur, quemadmodum nec filii primi matrimonii uti poſſunt beneficio *d.l.hac edictali*, ſi matris hæredes ſint, & illius hæreditatem acceptaverint. Item nec filia excluſa per ſtatutum

pote-

poterit conqueri de inæquali relicto, & uti remedio, *d.l.Riminald.Jun.conſ.406.lib.4.Gaſp.Teſaur.in addit.ad dict. deciſ.170.* ubi etiam dicit, poſſe matrem filium primi matrimonii, qui malè ſe geſſit erga ipſam matrem, inæqualiter inſtituere.

92 Quæres, an Pater poſſit plus relinquere ſecundis filiis, quàm primis? Reſp. affirmativè quia maritus non præſumitur decipi blanditiis, vel minis uxoris, ſicut è contra, *ità Cyn. Jacob.But.& Bald.in d.l.hac edictali, Rol.conſ.62.n.29.libr.1.& alii apud Teſaur.d.dec.170.num.10. Fontanell.de Pact.nupt. clauſ.5.gl.8.p.11.num.24.& ſeq.*

Nec obſtat text. *in d.l.hac edictali*, quæ loquitur tam de noverca, quàm de vitrico, quia cùm *d.lex* ſit odioſa, ſtrictè eſt interpretanda, *ut d.Ber.ibid.n.19. Capr.conſ.82.n.3. quos refert Teſaur.loco cit.n.1.*

93 Quæres 2. an mater filiis primi matrimonii poſſit plus relinquere, quàm filiis ſecundi matrimonii? Reſp. affirmativè quia remedium *d.l.* fuit introductum favore filiorum primi matrimonii, *Merlin.de legit.lib.4.tit.2.q.3.num.8.*

§. 5.

An prædictæ pœnæ hodie ſint in uſu?

94 REſp. affirmativè, *ità Papien.in forma libell.pro hæred.ab inteſtat.del at.ver.nulliſque ſuperſtitibus num.24. Cephal. conſ.123.num.7.& 8. Guttier.pract.lib.2.q.45.num.5. Jo: Franc. de Ponte.conſ.19.numer.62.& ſeq.& alii apud Caſtill.de Uſufr. cap.2.num.16.* ubi dicit, quod pœnæ concernentes favorem
95 filiorum hodie non ſunt correctæ, *Afflict.deciſ.75.num.5.& 6.* ubi, quod omnes aliæ pœnæ non concernentes favorem liberorum ſunt ſublatæ, *Gabr.comm.concl.lib.3.titul.de ſecund. nupt.concl.5.& 6. Rot.coram Pæn.dec.166. Merlin.de legit.lib.4. tit.2.q.6.num.2.& ſeq.* ubi dicit, quod pœnæ inductæ propter feſtinantiam nubendi, omnes ſunt ſublatæ de jure canonico: remanent tamen intacta jura, quæ ad favorem filiorum inducta ſunt, videlicet, *l.d.fœminæ, & dict.l.hac edictali. ut tradunt communiter DD. in c.fin.de Secund.nupt.* unde mulier ſecundò nubens intra annum luctus, pœnam infamiæ non incurrit, *c.cum ſecundum, eod.tit. latè Ceval.in Spec.opin.comm. qu.743. Ciriac.contr.for.135.libr.1.* ubi dicit, quod mulier per tranſitum ad ſecunda vota non amitteret legata ſibi facta a viro ſimpliciter nulla adjecta conditione non nubendi, etiamſi nuberet ſtatim poſt mortem viri.

Obſerva tamen quod ſi vidua intra annum luctus ſtuprum
96 committat, non evitaret infamiam, neque alias pœnas de jure communi *in l.1.C.de ſecund.nupt.& in aliis legibus* impoſitas contra nubentes intra annum luctus: unde in tali caſu tam ipſa, quàm ſtuprator amitteret omnia ſibi relicta a teſtatore, & ea fiſco applicantur, *Bart.in l.his ſolis Cod.de Revoc.donat.Ricc.in Collect.deciſ.338 1.par.8. Clar.qui communem dicit in §.ſtuprum verſ.generaliter autem, Gabr.d.lib.3.titul.de ſecund.nupt.concl.8.& concl.9.num.15.* ubi, quod pœnæ ſtatutæ contra ſecundò nubentes habent locum in his, quæ luxu-
97 riosè vivunt; unde mulier inhoneſtè vivens amitteret etiam tutelam, jux. *auct.ſacramentum C.Quando mul.tutel.offic.fung. pot.& auct.eiſdem, C.de Secund.nupt.latè Caſtill.de uſufr.c.2. n.78.& ſeq.* ubi addit, quod diſpoſitio tex. *in d.l.fœminæ*, lo-
98 cum habet etiam in muliere luxuriosè vivente, *Peregr.de Jur. fiſc.lib.3.tit.15.per tot.* ubi advertit, quod ſi vidua poſt annum luctus ſtuprum committat, non quidem incidit in pœnas *l.1. & 2.C.de ſecund.nupt.* quia illæ leges ultra annum ſe non extendunt, incidit tamen in alias pœnas omnes quas binuba intra annum luctus patitur: item uti ab indigna fiſcus aufert ei relicta per virum prædefunctum, *vide Corn.in l.fideicommiſſum, Cod.de fideicomm. Garron.in auct.eiſdem numer.19. Cod. de ſecund.nupt.*

Hæc tamen intelligenda ſunt in vidua perſiſtente in viduitate; ſecus ſi poſt matrimonium cum ſecundo viro contractum, adulterium committat: tunc enim non dicitur quoad primum virum ſtuprum commiſiſſe, & ideò in nullas pœnas reſpectu primi viri incidit, prout nec adulter dicitur offendere priorem virum, *ut ſubdit idem Peregr.loco cit.d.tit.15. n.10.ubi citat Alvar.in c.2.in tit.de feud.ſine culp.non amit.Jacob.a S.Georg.in inveſtitur.feud.in ver.dictique Vaſalli.*

An verò vidua evitet hujuſmodi pœnas in quas incidit per ſtuprum commiſſum, ſi poſtea nubat cum Amaſio, vel alio? negat *Berous conſ.32.num.36.& 37.in 2.& alii apud Peregr.lococit.lib.3.tit.15.num.9.*

99 Addunt alii, quod ſi mater intra annum luctus nubat, amittit veſtes lugubres, eaſque reſtituere tenetur hæredibus viri, *ita Bald.conſ.478.vol.5. Spin.de teſtam.gl.14.nu.107. Gaſp. Teſaur.qq.forenſ.lib.1.q.28.in fin.& alii, quos refert, & ſequitur Cancer.var.par.1.c.9.num.64.*

SUMMARIUM.

1 *Officialis non poteſt confirmari in officio ultra biennium: limitatur n.2.3.4.& 5.*
5 *Officialis, ſi ſit Judex ordinarius, etiam poſt biennium ſuæ electionis poteſt continuare in officio uſque ad adventum ſucceſſoris, & quid in Judice delegato cum temporis præfinitione.*
6 *An officialis finito officio poſſit conveniri in loco officii.*

CAPUT XXIII.

An, & uſque ad quod tempus officialis confirmari poſſit.

REſp. quod Officialis confirmari quidem poteſt in offi- 1
cio, ſed non ultra biennium, officiales enim non debent eſſe perpetui, ſed annales, aut biennales, *l.neminem, ubi Bart.C.de Suſceptor. Præpoſ.& Arcar.lib.10.*

Hæc tamen concluſio limitatur in locis, ubi adeſt con- 2
traria conſuetudo: tunc enim poteſt officialis etiam ultra biennium confirmari, *ut dicit gl. communiter recepta, in dict. leg.neminem, ver.conſuetudo*: cum enim conſuetudo dare poſſit juriſdictionem, *leg.item, & ibi gloſ.in ver.vel perpetua, ff. Quod cujuſque univerſit.nom.* multò magis poterit conceſſam prorogare, *Purpur.conſ.137.num.3. Natt.conſ.58.num.2. Surd.conſ.261.num.14.& 15.lib.2.Grat.diſcept.for.cap.184.numer.24.& 25.*

Limitatur 2. ubi adeſſet conſenſus omnium electorum 3
quia tunc etiam admittitur prorogatio ultra biennium, *§.fin. ubi Bart.in Auct.de Defenſor.Civit.gloſ.in l. Divus, ver. continuet, ff. Ad municip. latè idem Gratian.loco cit.numer.26.& ſeq. ubi citat Felin.in cap.cum omnes numer.59.de Conſtit. Surd.conſil.262.num.13.lib.2.*

Limitatur 2. quando officia ſunt parvi redditus, & modici 4
emolumenti, quia hoc etiam caſu licitum eſt Officialibus per plura tempora in eis continuare, *gl.in l.1.C.de muner.& honor. non continuan.lib.10.* ità ut poſſint cogi ad officia iterum ſuſcipiendum, ſi alii non inveniantur *l.honor.in fin.ff.de muner.& honor. Gratian.ubi ſupra, n.43.& ſeq.* ſubdens, quod ſtante hujuſmodi tenuitate permittitur, ut quis duplex officium eodem tempore exerceat, & in eadem Curia Actuarium, & judicem gerat.

Limitatur 4. quando ſucceſſor adhuc non accepit poſſeſ- 5
ſionem ſui officii: tunc enim poteſt officialis, ſi ſit Judex ordinarius, etiam poſt biennium ſuæ electionis continuare in officio uſque ad adventum ſucceſſoris juxta *leg.1. ff. adminiſtrationem, God.ut omn.Jud.tam civil.quàm milit.Guid.Pap. deciſ.501. ubi Add.* quamvis ſecus eſſet in Judice delegato cum temporis præfinitione, *Bald. in leg.meminiſſe numer.1. verſ.extra quæro, ff. de offic.Proconſ.Gratian.loco citat.numer. 46. & 47.*

Quæres an officialis finito officio poſſit conveniri in loco 6
officii? Reſp. negativè, *Grat.diſc.for.c.184.n.52.* ubi id limitat in his, quæ geſſit ratione officii, vel ſi ibidem contraxiſſet, *l.2. §.legatis, verſ.omnes.ff. de Judic.*

SUMMARIUM.

1 *Quando creditor cenſeatur diviſiſſe debitum, & numer.2.3. & 4.*
5 *Minores, eorumque tutores, & alii adminiſtratores, & procuratores etiam cum libera, non poſſunt dividere debitum agendo pro rata.*

CAPUT XXIV.

An, & quando creditor petens, vel recipiens partem debiti cenſeatur diviſiſſe debitum.

REgula eſt, quod creditor plurium debitorum in ſoli- 1
dum obligatorum, ſi eos convenerit pro rata, vel ab eis receperit medietatem, ſeu partem debiti, videtur dividere inter eos illud debitum ità, ut amplius in ſolidum conveniri nequeant, ſed tantùm pro eorum parte, *leg.ſi creditores, ubi Doctores, Cod.de Pact.* quod quidem procedit quatuor concurrentibus conditionibus: quarum prima eſt, ut creditor petat, vel recipiat partem ſui debitoris tantùm, & non plus, vel minus, & tanquam partem ſui debitoris: ſecunda ut petat, vel recipiat de ſorte principali, & non de uſuris: tertia, ut prætermiſſâ fuerit proteſtatio, ſalvo jure ſolidi, *ità gloſ.in d.l.ſi creditores, ver.providebit: Afflict. deciſ.142.*

*cis.*142. *ubi etiam Vrsill. Mantic. de Tacit. & ambig. convent. lib.*15. *tit.*5. *latè Grat. discept. for. cap.*359. *per tot.* ubi *n.*17. & 18. observat, quod hujusmodi protestatio debet fieri in actu solutionis, aliàs si fieret postea, non juvaret: quarta est, ut omnes debitores pro parte conveniantur, nam si creditor unum tantùm conveniat pro parte, & alium in solidum, non videtur dividere, *Bart. in l. ex duobus num.*12. *ff. de duob. reis. Bald. in d. l. si creditores n.*4. *Vrsill. ad Afflict. dec.*142. ubi etiam dicit, quod si unus tantùm sit obligatus ad centum, & ab eo creditor petat tantùm quinquaginta, potest etiam postea petere alia quinquaginta, juxta *l. si quidam, C. de Transact.*

2 Ex quo infertur 1. qnod non induceretur hujusmodi divisio, ubi creditor peteret, vel reciperet plus, vel minus, quàm sit portio virilis, vel si simpliciter recepisset sine commemoratione partis seu virilis portionis, *Bald. in dict. leg. si creditores, numer.*4. *latè Alex. consil.*178. *numer.*12. *libr.*7. ratio est quia quando creditor præcisè recipit medietatem, seu ratam crediti, censetur appensatè recipere dictam partem, & tacitè velle inducere divisionem: quando verò recipit plus, vel minus, quàm sit medietas seu portiò virilis, tunc creditor non intelligitur velle habere rationem ad quantitatem receptam, ex quo non est præcisa medietas, seu portio virilis, & consequenter non censetur voluisse inducere divisionem, *ut rectè notat Ludovic. decis. Lucen.*21. *numer.*7.

3 Infertur 2. quod divisio facta per receptionem fructuum census unius anni, non esset trahenda ad alios annos; sed intelligitur pro eo tempore, quo fuit facta solutio: nisi toties iterata sit, ut ad præscriptionem sufficiat; quia in tali casu non est divisa sors ipsa principalis, sed tantum fructus, *Alciat. in dict. leg. si creditores numer.*15. *Cod. de Pact. ubi etiam Petr. Stell. num.*42. *prout illos refert Grat. discept. for. cap.*359. *num.*13. *& seq.*

4 Addunt alii quintam conditionem, videlicet quod ad inducendam divisionem requiritur etiam, quod alii corei sint solvendo pro eorum ratis, & portionibus: aliàs qui partem suam solvit, potest pro partibus aliorum conveniri; non enim verisimile est, quod creditor voluerit dividere jus suum, quando alii non sunt solvendo, *ità gloss. in dict. leg. si creditores, ver. providebit, Afflict. & Vrsil. locis cit. Ludov. decis. Lucen.*21. *num.*3. Sed alii hanc conditionem, seu requisitum non admittunt, quia in hoc consistit utilitas hujus divisionis, ut illa prosit alio non existente solvendo, & hæc est communis, & verior opinio, *ut dicit Petr. Stell. in repet. d. l. si creditores, num.*7. & 13. *ubi etiam Purpur. num.*34. *Curt. Jun. n.*10. *& alii, quos refert, & sequitur Grat. d. c.*359. *num.*21. *& seq. & cap.*565. *num.*21.

5 Notandum tamen est, quod minores, eorumque Tutores, & alii administratores, & procuratores etiam cum libera, non possunt dividere debitum agendo pro rata, *Gratian. dict. cap.*359. *num.*11. *ubi citat Roncaga. in l.*3. *n.*43. *ff. de duob. reis. Petr. Stell. in d. l. si creditores num.*56.

SUMMARIUM.

1 *An Ecclesia sit capax emphyteusis, & n.*5.
2 *Quid si emphyteusis concessa fuerit cum clausula, & quibus dederit, & n.*8.
3 *Feudum, quod potest transire ad fœminas, transfertur in monialem, seu monasterium.*
4 *Quid operetur clausula ad habendum &c. & n.*8.
5 *Ecclesia, & fiscus succedens emphyteutæ tenetur rem emphyteuticam vendere infra annum: declaratur numer.*10. *& 13.*
6 *In dubio res præsumitur potius censualis, quàm emphyteutica.*
7 *Jus cogendi ad ponendum rem emphyteuticam extra manum mortuam, quanto tempore contra Ecclesiam præscribatur.*
9 *Personæ potentes quænam intelligantur.*
11 *Dominus directus intra biennium declarare debet, an velit, quod emphyteusis penes Ecclesiam remaneat.*
12 *Hujusmodi tempus quando currat, si emphyteusis perveniat ad monasterium ex persona Monachi.*
13 *Dominus directus an possit cogere Ecclesiam ad solvenda quindennia.*
14 *An prohibitus rem alienare in potentiorem, possit eidem potentiori locare.*

CAPUT XXV.

An Ecclesia succedere possit in bonis emphyteuticis.

CErtum est, quod Ecclesia est capax emphyteusis, quando illa est perpetua, & transitoria ad quoscunque hæredes, & successores, *Bart. in repet. auct. ingressi num.*37. *Cod. de Sacros. Eccles. Burat. decis.*694. *Mantic. de Tacitis & ambig. conv. lib.*22. *tit.*16. *num.*22. ubi dicit, quod in hujusmodi emphyteusi, jure communi inspecto, succedere potest perpetuò, & irrevocabiliter monasterium capax bonorum, *latè Tiraq. de Retract. lignag. §.*1. *gl.*7. *n.*21. ubi, quod feudum concessum mihi, & successoribus meis, quibuscunque transit ad extraneos hæredes, & legatarios, qui impropiè sunt hæredes, *Cravet. cons.*256. *n.*8. *vers. hic tamen videndum est &c. Alex. cons.*10. *n.*11. *lib.*5. *Genuens. in tract. de Eccles. quæst.*87. *& alii communiter.* 1
Idem dicendum est, si emphyteusis concessa fuerit cum clausula, & quibus dederit, per quam hæredes etiam extranei includuntur, *Curt. junct. cons.*4. *numer.*4. *& consil.*109. *numer.*11. *& consil.*110. *num.*27. *Menoch. consil.*61. *numer.*3. *libr.*1. *Calcan. consil.*57. *numer.*11. *Roland. consil.*55. *numer.*33. *& seq. libr.*3. *& alii apud Gratian. discept. forens. cap.*481. *numer.*54. *& seq.* ubi etiam dicit, quod talis emphyteusis transiret etiam ad fiscum. 2

Item feudum, quod potest transire ad fœminas, transfertur in monialem, seu monasterium, quod in tali casu potest præstare onera feudalia per substitutum, *ut post Innoc. Jo: Andr. & Anto. Butr. in cap. præsentia, de probat. tenuit Alex. d. cons.*10. *num.*7. & 8. *Grat. loco cit. n.* m.64. ubi *numer.*66. addit, quod concedens ex facto proprio privatur commodo laudemiorum, si emphyteusis perpetuò remaneret apud monasterium; quia poterat scire & prævidere, quod per talem concessionem veniebat etiam monasterium & fiscus, *ut observat Bart. in dict. auct. ingressi, num.*37. *Rot. in Romana domus S. Eustachii* 17. *Februarii* 1581. *coram Lancelloto*, ubi, quod clausula, *ad habendum, aut quicquid ei, & ejus hæredibus videbitur faciendum*, comprehendit etiam hæredes extraneos in materia emphyteusis Ecclesiæ, *ut refert Giovagn. consil.*44. *num.*68. *& seq. lib.*2. 3

Contrarium tamen servatur de consuetudine, secundùm quam tenetur fiscus, & Ecclesia talem emphyteusim vendere infra annum, sive sit emphyteusis Ecclesiæ, sive privati, *ut d. Spec. in tit. de Emphyt. §. nunc aliqua, num.*143. *Alex. consil.*120. *num.*4. *lib.*1. *Genuens. loco cit. d. q.*87. & ad id cogi potest juris remediis opportunis, *Clar. in §. emphyteusis, qu.*33. *in fin. Marescot. lib.*3. *var. cap.*3. *num.*17. *Grat. discep. for. cap.*481. *numer.*67. *Rota coram And. dec.*6. *num.*1. constito tamen, quod res sit emphyteutica, quia in dubio præsumitur potius censualis quàm emphyteutica, *Ruin. cons.*42. *num.*6. & 7. *& consil.*160. *num.*3. *& seq. lib.*1. *Dec. consil.*138. *num.*5. *& cons.*146. *numer.*1. *Afflict. decis.*77. *num.*7. *& seq. & decis.*129. *num.*4. *Alciat. cons.*107. *n.*4. *lib.*5. *& de Præsumpt. reg.*2. *præsump.*3. *Nat. cons.*3. *n.*1. *&* 2. *Paris. cons.*23. *n.*9. *& cons.*84. *n.*12. *lib.*4. *Bero. cons.*49. *n.*7. *& 8. lib.*3. *& alii apud Mantic. de Tacit. lib.*22. *tit.*3. *num.*11. *ubi plures Sac. Rot. Rom. decisiones refert, & ita etiam tenuit Rota coram Burat. decis.*601. *per tot.* ubi etiam resolvit, quod istud jus cogendi ad ponendum rem emphyteuticam extra manum mortuam contra Ecclesiam non præscribitur nisi spatio 40. annorum *juxta auct. quas actiones, C. de Sacros. Eccles. cap. de quarta, ex. de Præscr.* atque ita consuetudo interpretata est adjectionem illam, *quibuscunque, & quibus dederit*, & alias similes clausulas, ut intelligantur de personis habilibus secundum subjectam materiam, *Dec. in c. in præsentia, n.*150. *de probat. Alex. in l. si patroni, n.*15. *ff. Ad Trebell.* non autem de personis potentibus, inter quas ad hunc effectum computatur Civitas, Universitas, Ecclesia, & alia loca pia, *Rot. coram Andr. dec.*6. *num.*1. *Maresc. d. lib.*3. *cap.*3. *num.*14. *& seq. Grat. d. c.*481. *num.*67. *& seq.* 4 5 6 7 8 9

Et hoc quidem procedit, Proprietario contradicente: quia Proprietario volente non impeditur Ecclesia, vel monasterium retinere emphyteusim, *Menoch. consil.*216. *numer.*43. *Surd. cons.*521. *numer.*10. *Rot. in Romana cessionis bonorum* 17. *Maii* 1619. *coram Buratto, prout refert Beltramin. ad Gregor. dec.*520. *num.*14. & ideo intra biennium debet Dominus directus declarare, an velit, quod emphyteusis penes Ecclesiam remaneat, §.1. *Auct. de alienat. & emph.* quem textum intelligendum esse, quando directum dominium est alterius Ecclesiæ, dicit *Genuens. in tract. de Eccles. q.*95. *Grat. discept. for. cap.*481. *num.*69. *Ferentill. ad Burat. d. dec.*394. *nu.*11. subdens, quod quando Emphyteusis pervenit ad monasterium ex persona Monachi, dictum tempus currit a die mortis naturalis, 10 11 12

non

non autem civilis, ideſt profeſſionis ipſius Monachi, quamvis contrarium in hoc teneat *Genuenſ.loco cit.d.q.95.* ubi dicit, biennium hujuſmodi currere poſt emiſſam profeſſionem.

13 Notandum eſt autem, quod quindennia ex conventione partium ſucceſſerunt loco laudemiorum, *Rot.dec.40.nu.30. p.7. Rec.* non poteſt tamen Dominus directus cogere Eccleſiam ad ſolvenda quindennia, quia ea de jure non debentur, *Andr.dec.70.n.1.* hæc enim competunt ex ſpeciali privilegio, quo Summi Pontifices voluerunt proſpicere indemnitati cameræ Apoſtolicæ quæ ratione unionum privabatur annatis ſibi debitis in vacatione beneficiorum, & facultas iſta percipiendi quindennia primùm conceſſa fuit a fel.rec. S.Pio V. anno 1566. pro beneficiis in futurum uniendis: quamvis idem privilegium extendi etiam debeat ad jam unita ex rationis identitate, *ut reſolvit Rota in Burgen. quindenniorum 27. Junii 1601. coram Card.Seraph.in impreſſ.dec.1401.* ubi etiam dictum fuit, quod hoc privilegium, licèt conceſſum fuerit Cameræ Apoſtolicæ ex rationis identitate extenditur etiam ad favorem aliarum perſonarum non expreſſarum ſimile jus habentium; quia ſicut voluerunt Summi Pontifices præſervare intereſſe cameræ Apoſtolicæ, ità etiam cenſendum eſt de intereſſe aliarum perſonarum, cùm Papa nunquam cenſeatur velle juri cujuſquam derogare, *c.cum olim, de conſuet.cap.2.de Relig.dom.vide Pariſ.de Reſign. benef.lib.4. q.10.* ubi dicit, quod cum beneficia unita collegio, ſeu capitulo non vacent amplius, ne fraudetur Cancellaria, introductus fuit Stylus, quod lapſis quindecim annis a tempore unionis ſolvatur denuò annata talis beneficii ſic uniti, & appellantur quindennia, quia per decurſum 15. annorum nova ſolutio fieri debet, *per conſtit.8.Pauli II. incip.Decet, prout refert etiam Seraphin.dec.1410.n.10.*

14 An verò prohibitus rem alienare in perſonam potentiorem, poſſit eidem potentiori locare? affirmat *Caroc. de Locat.& conduct.tit. de Attentatis n.3. vide quæ diximus in tract. de Regim.Eccl.Epiſc.lib.5.cap.16.*

SUMMARIUM.

1 *Quando agnatus proximior excludatur à feudo alienato in agnatum remotiorem, & n.3.5.*
2 *Quid ſi alienatio facta ſit in extraneum & n.4.*
4 *Quandiu poſſit Dominus revocare alienationem feudi.*
6 *Extraneus cenſetur qui non eſt ex comprehenſis in inveſtitura.*
7 *Quandiu duret actio, ſi ſtatutum ſimpliciter ſtatuat, conſanguineum poſſe rem venditam redimere.*
8 *Quandiu duret actio, quod metus cauſa.*

CAPUT XXVI.

Quodnam tempus præfixum ſit proximiori Agnato ad revocandum feudum alienatum in agnatum remotiorem: vel in extraneum.

1 REſp. quod quando alienatio fit in agnatum remotiorem, tunc ſi proximior Agnatus taceat per annum, penitus excluditur ab ipſo feudo; ſi verò alienatio facta ſit in
2 extraneum, tunc requiritur curſus ſaltem 30. annorum: faciliùs enim præſumitur conſenſus inter conjunctos, quàm inter extraneos *ita tenet gloſ.communiter recepta in §.Titius filios, ſi de feud.defun.content.& c.Clar.in §.feudum,qu.42.verſ. ſcias tamen, ubi cit.Alex.conſ.15.n.10.lib.5.Dec.conſ.395.in fin. Balb.de Præſcr.in 4.p.princ.q.12.n.19.in fin. quibus adde Gabr. comm.concluſ.lib.3.tit.de Jur.Emphyt.concluſ.1.n.10.& ſeq.Tiraq.de retract.lignag.§.1.gloſ.10.nu.9.*

3 Annus verò hujuſmodi incipit currere a die ſcientiæ, *ut in d.§.Titius filios, in fin.* ſcientia verò debet eſſe certa, nec ſufficeret præſumpta, *jux.gloſ. ob omnibus approbatam in §. præterea, ver.regreſſum, Quid.mod.feud.amit.latè Gratian. diſc.for.cap.868.num.21.& ſeq.* ubi dicit, quòd annus prædictus non currit contra abſentem ex cauſa Reip. *Cacheran.*
4 *dec.176.num.2.* ubi, quod etiam a die ſcientiæ tempus annorum 30. incipit currere, quando facta eſt alienatio in penitus extraneum, *Tiraq.de retr.lignag.§.1.gloſ.10.n.9.* ubi addit, quod Dominus etiam intrà 30. annos revocare poteſt alienationem feudi factam a Vaſſallo, *per textum in cap.1.§. 1.de capit.Corrad.*

5 Notandum eſt autem, quod ſi proximior Agnatus in principio anni, vel intrà annum proteſtatus fuerit contrà poſſeſſorem feudi alienati, tunc ad excludendum proximiorem Agnatum requiritur etiam ſpatium 30. annorum quia in tali caſu nulla negligentia imputari poteſt Agnato proximiori, *Bero.conſ.106.n.47.conjuncto n.12.lib.1.Mantic.de tacit.& ambig.conv.lib.12.tit.32.n.8.*

Sed quæres, qualiter intelligatur extraneus in hoc propoſito? Reſp. quod in hac materia extraneus cenſetur is, qui 6
non eſt ex comprehenſis in inveſtitura, etiamſi aliàs eſſet agnatus ipſius alienantis, *Clar.in d.§.feudum qu.42.verſ.aliquando & tertio &c.*

Quæres 2. quandiu duret actio, ſi ſtatutum ſimpliciter 7
ſtatuat, conſanguineum poſſe rem venditam reſtituto pretio redimere? Reſp. quod durat ſpatio 30. annorum *jux.l.ſicut, & l.omnes C.de Præſcr.30.vel 40.ann.* quod verum eſt, ſi res vendita ſemper manſerit in manibus emptoris; ſecus ſi ipſe emptor alteri vendiderit; tunc enim hic ſecundus emptor, ſi poſſederit ſpatio 10. annorum inter præſentes, & 20. inter abſentes, poſſet ſe tueri adversùs retractus conſanguineorum, *ut ſenſit Tiraq.de retr.lign.§.1.gl.10.num.11.per tex.in l.1.& 2.C.ſi adverſ.cred.* item quamvis actio, quod me- 8
tus cauſa, duret 30. annis adverſus eum qui metum incuſſit: tamen ſi res alteri fuerit vendita, ea actio decem, vel 20. annorum ſpatio extinguitur, *l.ſi vi, ubi DD.C.de iis,quæ vi, metuſve cauſ.geſta ſunt.*

SUMMARIUM.

1 *Finita emphyteuſi ſine culpa Emphyteutæ poſſunt deſcendentes petere a Domino directo, ut emphyteuſim in eorum perſona renovet: declaratur num.8. limitatur num.9. 29. & 32.*
2 *Proximior quiſnam dicatur.*
3 *An renovatio hujuſmodi fieri debeat tranſverſalibus proximioribus.*
4 *Quid ſi adſint plures proximiores in eodem gradu.*
5 *An finita emphyteuſi, vel aperto feudo, & ad Dominum reverſo, poſſit Dominus agnatis maſculis præferre filiam illius, in quo defecit feudum, vel emphyteuſis.*
6 *Fœmina regulariter non ſuccedit in feudo.*
7 *Deſcendentes, vel proximiores non impetrantes, anappellare poſſint ad ſuperiorem ut cogat Dominum ad renovationem faciendam.*
9 *Quid ſi emphyteuſis ſit hæreditaria,*
10 *An Eccleſia cogatur renovare.*
11 *An Eccleſia, quando vult rem emphyteuticam pro ſe retinere, teneatur hæredibus emphyteutæ reficere meliramenta.*
12 *An in tali renovatione ſervandæ ſint ſolemnitates requiſitæ in alienatione rerum Eccleſiæ, & n.15.*
13 *An poſſit Prælatus in hujuſmodi renovatione alterare formam, ſecundùm quam res ſolita eſt in emphyteuſim concedi.*
14 *Eccleſia, inveſtiens extraneum cenſetur nolle pro ſe retinere.*
15 *Quodnam tempus detur deſcendentibus, ac proximioribus agnatis ad renovationem petendam, & n.19.*
16 *Jus perſonale, quod eſt acquiſitum ex pacto de renovando emphyteuſim, anno tantum durat.*
17 *Pactum de renovando extinguitur per primam renovationem: limitatur n.18.*
20 *Si poſt finitam generationem extraneus fuit de emphyteuſi inveſtitus, deſcendentes primi emphyteutæ amplius non audiuntur: declaratur n.21. limitatur n.22.& 23.*
24 *Quando renovatio peti poſſit.*
25 *An filia excluſa per ſtatutum ſtantibus maſculis poſſit petere renovationem.*
26 *Renovatio, ſi proximiores non petant, fieri debet ſequentibus, qui petunt.*
27 *An proximior cedere poſſit jura ſua extraneo, vel remotiori agnato in præjudicium alterius proximioris.*
28 *Quid ſi emphyteuſis devolvitur ad Dominum directum culpa inveſtiti.*
29 *Si emphyteutæ conceſſa fuerit facultas alium nominandi, & is nominaverit incapacem, an tunc teneatur Dominus directus proximiorem inveſtire.*
30 *Illegitimus eſt incapax emphyteuſis Eccleſiæ.*
31 *Quid ſi proximiores ſint perſonæ potentes.*
32 *Quid ſi conceſſio præcedens declarata fuerit nulla ob defectum ſolemnitatum.*
33 *An, & quando Dominus, vel Eccleſia teneatur renovare ſecundùm qualitates priſtinæ conceſſionis.*

CAPUT XXVII.

Intra quod tempus descendentes primi Emphyteutæ, seu Vassalli admittantur ad petendam renovationem emphyteusis, vel feudi.

1 INdubitata est apud Doctores conclusio, quod finita emphyteusi, vel feudo, etiamsi Ecclesiasticum sit, sine culpa ipsius emphyteutæ, vel vassalli, putà ob cursum temporis, vel ob finitam generationem, possunt descendentes masculi, sive fœminæ petere a Domino directo, ut emphyteusim, vel feudum in eorum persona confirmet, seu renovet, nisi Dominus directus velit bona hujusmodi pro se retinere, *l. congruit, & l. prædia, C. de loc. præd. civil. Bart. in l. 1. §. permittitur, C. de Aq. quot. & æst. quem alii communiter sequuntur, Clar. in §. emphyteusis, quæst. 43. latè Rosenth. de feud. cap. 7. concl. 24. Genuens. in tr. de Eccl. q. 54. Durand. decis. 334. nu. 3. Gabr. commun. conclus. lib. 3. tit. de jur. emphyt. conclus. 1. nu. 16. vers. contrarium* 2 *& c.* ubi *n.* 27. addit, quod proximior intelligitur qui est magis propinquus ei, in cujus persona est finita generatio, non autem respectu primi investiti, *Rota in Ferrarien. bonorum*, 28. *Aprilis*, 1617. *coram Pamphilio, quam refert Ciriac. post* 3 *contr.* 205. *lib.* 2. ubi, quod renovatio hujusmodi fieri debet non tantùm descendentibus, sed etiam transversalibus pro- 4 ximioribus, & si adsint plures proximiores in eodem gradu, omnibus est facienda dicta renovatio, ita ut non possit Dominus directus gratificari cui voluerit, *latè Marescot. var. lib. 1. c. 3. per tot.* ubi etiam dicit, quod in tali casu proximior per repræsentationem non excluditur, etiamsi adesset alter verus proximior, & sic frater, & nepos simul admittuntur, *Rot. dec. 107. nu. 9. & seq par. 4. to. 2. in recent.* ubi, quod finita 5 emphyteusi, vel aperto feudo, & ad Dominum reverso, licèt Dominus teneatur renovare agnatis proximioribus defuncti, potest tamen Dominus agnatis masculis fœminam filiam illius, in quo fecerit feudum, vel emphyteusim, præferre, *juxta c. 1. Quemadm. feud. ad fil. pert.* etiamsi fœmina 6 aliàs non succedat in feudo, *cap. 1. de succes. feud. Maresc. var. d. lib. 1. cap. 3. num. 4. & seq.* ubi addit, quod licèt ex tenore prioris investituræ masculi tantùm vocentur, nihilominus Ecclesia, sive alius Dominus tenetur proximioribus fœminis renovare; quamvis enim renovatio fieri debeat cum eisdem pactis, cum quibus facta fuerat prior investitura, hoc tamen procedit quoad pacta ponenda in investitura renovata, quæ debent esse conformia pactis prioris investituræ, non autem quoad qualitatem personarum, quibus fit renovatio, *Rot. dec. 198. p. 2. Divers. & in una Civitatis Castelli bonorum emphyteuticorum 20. Junii 1586. coram Platto, quam refert Giovagn. cons. 44. n. 117. & seq. l. 2.* ubi etiam dicit, quod renovatio emphyteusis pluribus in proximiori gradu existentibus, æqualiter facienda est, etiamsi ex tenore prioris investituræ unus tantùm vocetur, *Burg. de laudem. p. 2. in-* 7 *sp. 46. n. 5. Gab. d. tit. de Jur. Emphyt. concl. 1. nu. 1.* ubi quod Descendentes, vel proximiores non impetrantes appellare possunt ad superiorem, ut cogat dominum ad talem renovationem faciendam.

8 Et hoc quidem procedit in emphyteusi ex pacto, & providentia: hoc enim casu renovatio est facienda proximiori- 9 bus agnatis, etiamsi non sint hæredes, secus quando emphyteusis est hæreditaria: tunc enim hæredi competit hoc jus petendi renovationem, *ut post Rip. in l. 1. n. 8. ff. de Privil. cred. Dec. cons. 78. n. 3. & seq. Bero. cons. 103. lib. 1. dixit Rota decis. 60. n. 7. p. 5. to. 1. & latiùs dec. 74. p. 6. in recent. Marsc. var. lib. 1. cap. 3. nu. 26.*

10 Limita, quando Dominus, vel Ecclesia vellet pro se retinere, vel quando sequeretur magnum damnum Domini, vel Ecclesiæ ex hujusmodi renovatione, *Rot. in d. Ferrarien. bonorum coram Pamphilio. Veral. dec. 304. p. 1. Maresc. d. lib. 1. c. 3. nu. 11. & seq.* ubi dicit, quod potest Ecclesia pro se retinere, etiamsi res esset solita renovari, nisi in specie probetur consuetudo, quod pro se non possit retinere *de quo latè Genuens. in tract. de Eccles. q. 78. Mantic. dec. 10. per tot.* ubi etiam dicit, quod non valet pactum, ut post finitam generationem Ecclesia teneatur emphyteusim proximioribus renovare, quia tale pactum censetur alienatio, & concessio perpe- 11 tua, quæ in Ecclesiis est prohibita, *Gratian. disc. for. c. 934. nu. 1. & seq.* ubi etiam dicit quod quando Dominus vult pro se retinere, tenetur hæredibus emphyteutæ reficere melioramenta, quæ debentur hæredibus etiam extraneis, quando emphyteusis finitur absque culpa emphyteutæ, *Pen. de-* 12 *cis. 675.* ubi quòd in tali renovatione non sunt servandæ solemnitates requisitæ in alienatione rerum Ecclesiæ: istæ enim locum non habent in rebus solitis concedi, *latè Ricc. in Prax. quotid. rer. tom. 1. res. 69. Clar. in §. emphyteusis, quæst. 28. vers. Aut verò erat solita concedi & c. & q. 45.* ubi etiam dicit, quod 13 non potest Prælatus in hujusmodi renovatione alterare formam, secundùm quam res ipsa solita est in emphyteusim concedi: aliàs vitiatur concessio, saltem quatenus forma solita excessa est, *Duran. dec. 431.* ubi etiam, quod Ecclesia 14 investiens extraneum censetur nolle pro se retinere, & hanc sententiam ultra relatos tenuit *Abb. in c. bonæ, 2. nu. 28. de Postul. Prælat. Jas. cons. 24. vol. 3. Cur. sen. cons. 48. Roman. cons. 22. nu. 5. Anch. cons. 133. Kas. cons. 8. vol. 2. Gozad. cons. 39. Ruin. cons. 151. 152. & 155. vol. 1. Calcan. cons. 8. num. 45. & alii apud Gabr. lib. 3. tit. de Jur. Emphyt. concl. 1. nu. 14.* quia finitum feudum liberè redit ad Dominum, & utile dominium cum directo consolidatur, ac ea conditione, & animo prima concessio facta intelligitur, ut feudo finito, ad Dominum res feudales liberè redeant, *ut latè probat Rosent. in tract. de feud. c. 7. concl. 24. n. 17. & seq.* quod præsertim procederet, quando emphyteuta recepisset in emphyteusim feudum fertilem, quia tunc æquitas esset pro Domino, cui finita emphyteusi permittendum est, ut gaudere possit fructibus rei suæ, *Rip. de Pest. tit. de remed. præserv. nu. 263. quem refert, & sequitur Genuens. in tr. de Eccl. q. 78.* ubi dicit, quod licèt æquum sit agnatos investire, multo tamen æquius est, ut Dominus possit pro se retinere: quamvis contrarium teneat *Dec. cons. 131. quem refert Ceph. cons. 173. n. 17.* ubi dicit, quod Dominus, ad quem feudum revertitur, non absque injuria potest agnato proximiori denegare investituram, etiamsi vellet pro se retinere, *& ita sentiunt alii apud Gabr. loc. cit. d. concl. 1. n. 15. & apud Rosenth. d. c. 7. concl. 24. nu. 18.*

Alia etiam ratio ad hanc sequendam sententiam me movet, quia sicut Dominus directus non posset agnatos non comprehensos in investitura cogere ad eam accipiendam, pariter & ipse non debet cogi ad renovandum, quando vult pro se retinere, ut æqualitas servetur, *prout rectè advertit Benintend. dec. 19.* ubi etiam resolvit, quod in conflictu opinionum illa magis est amplectenda, quæ favet Ecclesiæ, *arg. c. fin. de sent. & re jud. l. si pars judicantium ff. de inoff. testam. latè Genuen. de Eccl. d. q. 78.*

Ad hujusmodi verò renovationem petendam descenden- 15 tibus, ac proximioribus agnatis datur annus a die, quo sciverint, emphyteusim esse finitam, quo elapso ulteriùs non audiuntur *cap. 1. Quo temp. mil. invest. & c. Mantic. de tacit. lib. 22. tit. 32. nu. 5. & 6. & communem dicit Clar. in §. emphyteusis, & qu. 43. vers. quinimò & c. & hanc esse magis communem testatur Marescot. var. d. lib. 1. cap. 3. num. 16. & seq.* ubi etiam dicit, quod cùm agatur de amissione juris, hæc scientia debet plenè & concludenter probari cum suis qualitatibus, & sic quod agnati sciverint, emphyteusim fuisse reversam ob lineam finitam, *Seraphin. dec. 630. n. 1. Rot. in dicta ferrarien. bonorum coram Phamphilio, Ricc. in Prax. tom. 1. res. 79.* ubi dicit, quod quando renovatio non est petita intra annum, non potest fieri sine assensu Apostolico, quia tunc Agnâti amiserunt omne jus.

Idem dicendum in pacto de renovando emphyteusim; 16 nam jus personale, quod est acquisitum ex tali pacto, anno tantùm durat, *Rom. cons. 22. nu. 6. Soc. junct. cons. 9. n. 12. in fin. lib. 3. & alii apud Mantic. de Tacit. lib. 22. tit. 23. n. 4. ubi de magis communi.*

Observa tamen, quod pactum de renovando extinguitur 17 per primam renovationem, nisi ex instrumento aliud colligatur, veluti si verba in eo appositа haberent tractum suc- 18 cessivum, quia tunc dispositio intelligitur non solùm de primo actu, sed etiam de omnibus aliis subsequentibus, *Mantic loc. cit. tit. 23. n. 19. ubi refert, ita Rotam Rom resolvisse in Cæsenaten. bonorum emphyt. 9. Decemb. 1588. coram Rub. Tiraq. de retract. lign. §. 8. glos. 7. n. 5.*

Observa 2. quod si descendentibus hujusmodi nulla ne- 19 gligentia possit imputari, veluti si principio anni vel intra annum perquisiverunt Dominum, protestantes, quod per ipsos non stat, quominus accipiant investituram, tunc ad eos excludendum requiritur spatium 30. annorum, *Bero. cons. 106. n. 12. & 47. lib. 1. Mantic. d. lib. 22. tit. 32. num. 8. Ursell. concl. 116. in ver. annus, n. 31. vers. declara tamen.*

Observa 3. quod si post finitam generationem extraneus 20 fuit de ipsa emphyteusi investitus, descendentes primi emphyteutæ ampliùs non audiuntur: quia tunc illi tertio est jus quæsitum; & ideò descendentes sibi imputare debent, si non prævenerunt, *Alex. cons. 10. num. 12. vol. 3. Clar. qui commun. dicit in § emphyt. q. 43. vers. sed pone, ubi cit at Roman. cons. 70. post nu. 3. Gozadin. cons. 71. nu. 1. & ità etiam tenent alii apud Gabr. commun. concl. lib. 3. tit. de jur. Emph. concl. 1. num. 20. Genuens. in tr. de Eccl. q. 115.*

Hoc tamen procedit quando emphyteusis concessa fuit 21

ex-

22 extraneo post annum; secus si intra annum a die scientiæ extraneo facta fuerit investitura: hoc enim casu proximiores habent 30. annos ad petendam renovationem *Duran.dec.* 431.*nu.*3.*Rota in d.Ferrarien.bonorum* 28.*Aprilis* 1617.*coram Pamphilio, & in Brixien.feudi* 23.*Januarii* 1595.*coram Bub. quam refert Ursel.loco cit. Marescot.d.lib.*1.*cap.*3.*n.*23.*& seq. ubi dicit, hanc esse veriorem, & communiorem, Seraphin. decis.*610.*n.*8.

23 Addit *Gratian.disc.for.cap.*758.*nu.*6. quod etiamsi emphyteusis concessa sit extraneo post annum, talis facultas revocandi durat etiam spatio 30. annorum, *& ità sensit etiam Tiraq.de Retract.lignag.*§.1.*gl.*10.*n.*9.*Jas.conf.*7.*in fin.lib.*3.*& alii apud Seraphin.d.dec.*630.*n.*1.

24 Observa 4. quod renovatio peti potest, quando emphyteusis revertitur ad Dominum; secus si transiret in alium putà si præcesserit alienatio valida inter vivos, vel in ultima voluntate, *ut post Ruin.conf.*45.*nu.*20.*vol.*1.*declarat. Gabr.d.tit. de jur.Emphit.concl.*1.*n.*26.

25 Observa 5. quod si filia exclusa sit per statutum stantibus masculis, non poterit petere renovationem, etiamsi postea masculi deficiant. *Ruin.conf.*15.*col.fin.vol.*1.*quem refert, & sequitur Gabr.ubi sup.n.*25.

26 Observa 7. quod renovatio hujusmodi si proximiores non petant renovationem intrà annum, debet fieri sequentibus, qui petunt, *Rot. in dicta ferrarien. bonorum coram Pamphilio*, ubi etiam, quod proximior cedere non potest jura sua
27 extraneo vel remotiori agnato in præjudicium alterius proximioris.

28 Observa 8. quod quando Emphyteusis devolvitur ad Dominum directum culpa investiti, putà ob canonem non solutum, cessat tunc æquitas investiendi proximiores agnatos, *Veral.dec.*304.*p.*1.*Pen.dec.*675.*n.*7.*&* 12. Hinc fit, ut si emphyteutæ concessa fuerit facultas alium nominandi, & is nominaverit incapacem, non teneretur Dominus dire-
29 ctus proximiorem investire, etiam si nollet pro se retinere, *ut post Jas.in l.*2.*num.*12.*C.de jur.emphit. Rom.conf.*112.*in fin.Paris.conf.*101.*num.*132.*lib.*1.*Socin.seu.conf.*167.*nu.*13.*lib.*1. *Gozzad.conf.*76.*num.*16.*& alios dixit Rota coram Duran.dec.*
30 251. *per tot.* ubi etiam dicit, quod illegitimus est incapax emphyteusis ecclesiæ tam de jure communi, quàm ex constitutione S. Pii V.

31 Observa 9. quod renovatio non debetur potentioribus, quantumvis proximioribus, putà si tales in loco ubi sita est emphyteusis, jurisdictionem exerceant, *l.fin.*§.*si autem duorum, C.de jur.emphyt.Greg.decis.*529.*num.*5.*Duran.decis.*334. *num.*5.*& seq.*

32 Observa 10. quod renovatio hujusmodi ab ecclesia proximioribus agnatis fieri debet etiamsi concessio præcedens declarata fuerit nulla, & invalida ob defectum solemnitatum; quia sufficit, quod habuerit statum implicitum validitatis, cum de jure communi concessio in evidentem ecclesiæ utilitatem etiam absque solemnitatibus valeat *juxta cap.sine exceptione* 12.*q.*2. *Dec.in cap.quæ in ecclesiarum nu.*28. *& seq. de Constit.* ubi dicit, quod in foro conscientiæ in quo veritas attenditur, valet in tali casu contractus, licèt solemnitas non intervenerit, *Marescot.var.lib.*1.*cap.*3.*num.*9. *ubi refert, ità resolvisse Rot. in Romana relocationis domus* 3.*Jul.* 1595. *& in Romana Domus* 2. *Decembris* 1588. *coram Bubalo.*

33 Observa 11. quod Ecclesia, vel Dominus tenetur renovare secundùm qualitates pristinæ concessionis, *ut sentiunt communiter DD.teste Alciat.conf.*27.*n*4.*lib.*1.*to.*1. quod intellige, dummodo ab extraneo majus pretium non offeratur, quia tunc renovatio facienda est agnato proximiori cum eadem conditione & pretio, quod extraneus offert, *Rip.in l.*1. *ff.de Privil.cred.quem refert, & sequitur Gabr. commun.concl. lib.*3.*de jur.emphit.concl.*1.*n.*28. nisi res esset redacta ad culturam ab antecessoribus, quia tunc pro pretio antiquo agnatus est præferendus etiamsi ab extraneo majus offeratur, *Bart. in l.quicunque n.*2.*C.de Omn.Agr.deser.lib.*11.*Cæs.de Graß.dec.* 4.*n.*10.*& dec.*5.*n.*1.*de reb.Eccles.non alien. & alii apud Marescot.var.lib.*1.*cap.*3.*n.*24. ubi subdit, quod si ecclesia offerat melioramenta, Agnatus eo casu non præfertur, nisi pro pretio, quod ab extraneo reperitur.

SUMMARIUM.

1 *Quid, & intra quod tempus teneatur præstare Vassallus defuncto Domino, & n.*4.
2 *Et quid teneatur præstare hæres Vassalli, si Domino superstite vassallus moriatur, & n.*4.
3 *Et quid, si vassallus sit miles.*
5 *An emphyteuta teneatur investituram petere.*
Antonell. de Tempore.
6 *An tempus ad petendam investituram curvat contra ignorantem, vel habentem capitales inimicitias, vel absentem causa Reip. vel contra impuberem, & n.*13.
7 *Latior fieri debet interpretatio, ubicunque agitur de evitanda pœna privationis.*
8 *Tempus ad petendam investituram non currit, nisi a die adeptæ possessionis rei feudalis, & n.*9.
10 *An Vassallus ob non petitam renovationem investituræ cadat ipso jure a feudo.*
11 *Prædictum tempus an currat vassallo, dum patitur controversiam super feudo.*
12 *An sufficiat juramentum fidelitatis præstitum per tutorem pupilli.*
13 *Vassallus minor* 25. *annis, si non petiit renovationem investituræ intrà tempus debitum, potest petere restitutionem in integrum.*
14 *Quando restitutio concessa minori prosit majori.*
15 *Quænam feuda dividi possint.*
16 *An beneficium restitutionis in integrum transeat in cessionarium.*
17 *In feudo concesso alicui pro se, & liberis suis masculis, & fœminis, fœminæ intelliguntur in subsidium vocatæ non existentibus masculis.*
18 *Quando Agnatus acquirens partem consocii, teneatur petere investituram.*
19 *An in feudo novo certum tempus petendæ investituræ præfixum sit.*
20 *Quam pœnam incurrat Dominus, si legitimè requisitus investituræ renovationem non conferat.*
21 *Tempus conferendæ investituræ Domino computatur a die petitionis factæ per vassallum.*
22 *An vassallus, qui intra debitum tempus renovationem investituræ non petiit, possit purgare moram.*

CAPUT XXVIII.

Quid, & intra quod tempus teneatur præstare vassallus, & ejus hæres defuncto Domino.

DEfuncto Domino tenetur vassallus intra annum, & 1
diem a morte ipsius Domini, petere ab ejus hærede, seu successore renovationem investituræ, ac fidelitatis juramentum præstare: & si Domino superstite vassallus moriatur, te- 2
netur similiter ejus hæres, seu successor intrà dictum tempus idem facere, aliàs feudo privatur, *c.*1.*Quæ fu.prim.caus.benef.* 3
*amit.latè Rosental.de feud.cap.concluſ.*45. si verò vassallus sit miles habebit annum, & mensem, *c.*1. *Quo temp.mil.in vest. pet.deb.* quod procedit, etiamsi is, qui succedit in feudo in 4
priori investitura sit comprehensus, quia adhuc tenetur novam petere investituram, *Rosental.de feud.c.*6.*concl.*30.33.*&* 59.*Mantic.de Tacit.lib.*22.*tit.*32.*n.*2.*&* 3. ubi etiam dicit, hoc non habere locum in emphyteuta, qui est comprehensus in 5
investitura: nam is vigore illius succedit nec tenetur petere investituram; & ratio diversitatis est, quia emphyteuta non tenetur ad præstandum juramentum fidelitatis, quemadmodum tenetur feudatarius, *ut in cap.*1. *Qual.jurar.deb. vassal. Dom.fidel.& post Jas.in l.ult.n.*41.*de jure emphyt. Purpur.conſ.* 482.*n.*17.*& seq.tradit Mantic.ubi sup.n.*3.

Observa tamen, quod dictum tempus non currit contrà 6
ignorantem, nisi a die scientiæ, neque contra habentem capitales inimicitias, neque contrà absentem causa Reip. quando non potuit per procuratorem adire Dominum, *ut in d.c.*1. *Quo temp.mil.& c.ubi gl. Rot.decis.*195.*n.*5.*p.*2.*Divers. latè Rosental.de feud.c.*6.*concl.*46. ubi dicit, quod stante justo impedimento annus contrà vassallum non currit, quia hoc annale spatium quoad quid est continuum, eo quòd feriæ, & similia computentur, & quoad quid est utile, videlicet quoad nativitatem, & impedimenta, *& concl.*47. ubi dicit, quod prædictum tempus non currit contra successorem feudalem, in quo ignorantia præsumi solet, dummodò non sit ignorantia crassa, & supina: neque currit contra impuberem, post 14. annum, sive sit masculus, sive fœmina *c.imperialem,*§. *præterea si quis, ubi Bald.de Prohib.feud.alien.Clar.in* §. *feudum qu.*49.*vers.item scias*: quia latior debet fieri interpreta- 7
tio, ubicunque agitur de evitanda pœna privationis, *Bald. de Præscript.in* 1.*p.*6.*princ.q.*1.*n.*41.

Observa 2. quod annus prædictus non currit vassallo, nisi 8
à die adeptæ possessionis rei feudalis: nisi fortè in illa consequenda negligens fuerit: quia quandiu quis non possidet, non habet commoda feudi, & per consequens non tenetur subire onera, *Tiraq.de retr.lignag.*§.1.*gl.*10.*n.*38. *Rosental.d. c.*6.*concl.*33.*&* 49.*latè Guid.Pap.decis.*165. ubi etiam dicit, quod istud tempus non currit filio, vel hæredi, qui non se

immiſcuit, vel non adivit hæreditatem, cùm non ſit in poſ-
ſeſſione, *Abb.conſ.67.in fin.lib.2.Dec.conſ.*144.*nu.*5.*&* 6.*Ang.*
*conſ.*311.*n.*3.*& alii apud Gratian.l.*3.*diſc.for.c.*456.*n.*60.*Urſel.*
*concl.*116.*nu.*31.*verſ.declara præterea*, ubi quod vaſſallus ab
9 iſto onere liberatur, donec poſſeſſio eſt apud alium: quod
procedit in iis feudis, quæ filius capere non poteſt, niſi vaſ-
ſallo defuncto hæres exiſtat: tunc enim tempus hujuſmodi
currit poſt aditionem: niſi aditionem hæreditatis dolo dif-
ferat: in aliis verò, quæ citra hæreditatem conſequi, & re-
ctè poſſidere poteſt futurus vaſſallus, curſus hujus temporis
incipit a die adeptæ poſſeſſionis, ut ſupra diximus, *& rectè*
*notat Roſental.de feud.c.*6.*concl.*48. ubi etiam dicit, quod ne-
que vaſſallo tempus currit, quando Rex, vel Prælatus mo-
ritur, & ſucceſſor nondum electus fuit.

10 Obſerva 3. quod vaſſallus ob non petitam revocationem
inveſtituræ non cadit ipſo jure a feudo, ſed requiritur ſen-
tentia declaratoria, *Paul.de Caſtr.conſ.*84.*n.*3.*lib.*2.*Socin.Jun.*
*conſ.*115.*n.*22.*lib.*2.*& alii apud Clar.in d.*§.*feud.q.*49.*verſ.item*
*quæro, & verſ.ſed nunquid, latè Roſent.d.c.*6.*concl.*60.

11 Obſerva 4. quod annus prædictus non currit vaſſallo, dum
patitur controverſiam ſuper feudo, ſive moleſtia inferatur
a tertio, ſive a Domino, *Surd.dec.*6.*num.*4.*& dec.*189.*n.*25.
*Guid.Pap.dec.*165.*Gratian.diſcept.for.c.*456.*num.*59.*& c.*707.
*nu.*20.*&* 21.

12 Obſerva 5. quod tutor poteſt quidem pro pupillo jura-
mentum fidelitatis præſtare, ſi velit; verum niſi cum eo
etiam pupillus doli capax juraverit, tale jusjurandum adve-
niente pubertate, expirat cum tutela, ita ut renovatione
opus ſit; & ſi differat per annum, & diem poſt pubertatem
13 numerandum feudo privari poteſt, *ut poſt Roſental. de feud.*
*cap.*6.*concluſ.*42.*litt.B.tradit Ciarlin.controv.for.lib.*1.*cap.*58.
*nu.*2.*& ſeq.*

14 Obſerva 6. quod vaſſallus minor 25. annis, qui non pe-
tiit renovationem inveſtituræ intra tempus debitum, poteſt
petere reſtitutionem in integrum uſque ad 29. ætatis annum,
juxta gl.communiter receptam in d. §. *præterea ſi quis, in ver.*
*quatuordecim annis, Roſental.c.*6.*concl.*40. ubi dicit, quod
eo ipsò quòd intra debitum tempus inveſtituram non petiit,
15 ſatis dicitur læſus, ita ut de alia læſione docere neceſſe non
habeat, *Balb.de præſcr.in* 1.*par.*6.*princ.q.*1.*n.*41. & talis reſti-
tutio conceſſa minori prodeſt etiam majori in feudo indivi-
duo, licèt ſecus ſit in re feudali dividua, quo caſu portio va-
cans devolvitur ad Dominum, non autem ad Agnatos, *Ro-*
*ſental.loco cit.concl.*41.*Ciarlin.contr.for.d.lib.*1.*c.*58.*n.*11.*& ſeq.*
ubi etiam dicit, quod feuda inferiora, & ſine dignitate divi-
di poſſunt, non autem feuda majora quæ regalem dignita-
tem habent annexam.

16 Addit *Ciarlin.d.c.*58.*nu.*6.*& ſeq.* quod beneficium reſtitu-
tionis in integrum cum ſit perſonale, non tranſit in ceſſiona-
rium, niſi beneficium hujuſmodi minor nominatim, & in
ſpecie ceſſerit, *ad text.in l.quod ſi minor ff.de minor.*

17 Obſerva 7. quod in feudo conceſſo alicui pro ſe, & libe-
ris ſuis maſculis, & fœminis, fœminæ intelliguntur in ſub-
ſidium vocatæ non exiſtentibus maſculis: ideoque donec
extaret aliquis maſculus deſcendens a primo Acquiſitore,
fœminæ licet defuncto propinquiores non ſuccedunt: tum
quia de natura feudi eſt, ut maſculi ſuccedant, non fœminę,
*c.*1.*de ſucceſſ.feud.* tum etiam quia hominis diſpoſitionem ad
uſum legis municipalis & naturæ rei interpretari debemus
*Bald.conſ.*137.*lib.*2.*Anchar.conſ.*174.*num.*2.*Caſtren.conſ.*176.
*nu.*2.*vol.*1.*Alex.conſ.*29.*col.pen.lib.*1.*& conſil.*9.*lib.*5.*Dec.conſ.*
139.*num.*2.*Ruin.conſ.*9.*num.*1.*vol.*1.*& alii apud Peregr. de fi-*
*deicom.art.*17.*nu.*40. ubi etiam ſubdit, quod maſculus ex fœ-
mina deſcendens præfertur fœminæ, licèt ea ſit propinquior
defuncto.

18 Obſerva 8. quod quando unus Agnatus per jus accreſcen-
di acquirit portionem alterius Agnati habentis partem ejuſ-
dem feudi, putà quia Agnatus nondum agnita ſua portione
feudi deceſſit, vel ob non petitam inveſtituram intra debi-
tum tempus, illam amiſit, tunc non tenetur pro hujuſmodi
portione inveſtituram petere, quia eſt potius augmentum,
quàm nova portio; ſecus eſſet, ſi is a quo acquiſivit, jam
habuerat inveſtituram, & erat in poſſeſſione: tunc enim ac-
quirens partem conſocii tenetur infra annum, & diem pro
ea petere novam inveſtituram quia eſt nova portio, & nova
acquiſitio, *Clar.qui communem dicit, in* §. *feudum q.*49. *verſ.*
*Præterea quæro, Surd.dec.*148.*n.*5.*& ſeq.*

19 Obſerva 9. quod in feudo novo, de quo recognitio non-
dum facta ſit, tempus certum petendæ inveſtituræ determi-
natum non eſt, unde vaſſallus, ſi ter citatus non comparuerit,
vel jurare noluerit, feudo ſine alia anni expectatione priva-
tur; vel quòd in idem recidit, petens exceptione excludi
poteſt, *c.*1.§.*eſt & alia, ubi Bald.& alii, in tit.Quæ ſuit pri-*
*ma cauſa benefic.amitt.Sylvan.de feud.recognit.quæſt.*6.*& alii*
*apud Roſenthal.d.c.*6.*concl.*43.

Obſerva 10. quod ſi Dominus legitimè requiſitus inveſti- 20
turæ renovationem intra annum, & diem, vel menſem non
conferat, proprietate feudi privatur, niſi ex juſta cauſa ad
id negandum moveatur, *ſecundùm gl.in cap.*1.*in fin.in tit.Per*
quos fiat inveſtit. & c. quam Doctores communiter ſequuntur te-
*ſte Guid.Pap.dec.*168. ubi etiam dicit, quod ſi Epiſcopus ſit
Dominus, privandus eſt proprietate dum ipſe vivit, ſed non
Eccleſia, *Alvarot.in c.*1.*nu.*11. *Quæ fuit prima cauſa benefic.*
*amitt.Roland.a Val.conſ.*18.*num.*22.*vol.*1.*Jo:Borcholt. de feud.*
*c.*8.*n.*135.*& alii apud Roſenthal.de feud.cap.*6.*concluſ.*60. *ubi*
etiam de communi teſtatur.

Hæc tamen opinio videtur nimis rigoroſa, præſertim cùm
pœna privationis imponenda non ſit niſi in caſibus a jure
expreſſis, *ut dicit Clar.in* §. *feudum qu.*49.*verſ.ſed quid ſi vaſ-*
ſallus; & ideò in facti contingentia ſatis eſſet Dominum vel
cogere ad hujuſmodi renovationem faciendam, vel illum
ad intereſſe ſi quod eſt, condemnare, quod & placuit aliis
Doctoribus, *quos refert idem Roſenthal.loco citat.litt. I.* ubi 21
*nu.*9. addit, quod tempus conferendæ inveſtituræ Domino
non debet computari a die mortis, ſed a die petitionis factæ
per vaſſallum.

Quæres, an vaſſallus, qui non petiit renovationem inve- 22
ſtituræ intrà prædictum tempus, poſſit celeri ſatisfactione
purgare moram? negat *Roſenth.de feud.cap.*6.*concl.*59.*ubi ci-*
*tat Alex.conſ.*14.*n.*2.*lib.*2. aſſerentem, quod quotieſcunque
a lege præfixa eſt dies, & pœna, tunc nunquam eſt locus
purgationi moræ, *Schrader.p.*6.*c.*2.*nu.*9.*Bald.in c.*1.*n.*3.*Quo*
temp.mil. ubi dicit, quod contractus hujuſmodi habet in ſe
quandam temporalitatem, videlicet quouſque vaſſallus ob-
temperat ſtatutis; & ideò tempus non prorogatur, *Rola.vall.*
*conſ.*40.*nu.*3.*vol.*3. *& eſt communis opinio*: contraria tamen
ſententia, videlicet quod poſſit mora purgari, æquior eſt, &
ideò ſervanda ſaltem de æquitate canonica, dummodo jus
Domini non ſit effectum deterius, *ità Genuen.in tr.de Eccl.*
*q.*48.*quam opinionem communiorem appellat. Herm.Vult.lib.*1.
*de feud.c.*11.*n.*23.*in fin. Laur.Sylvan.de feud.recogn.q.*27.*n.*26.
*Mich.Graſſ.commun.opin.lib.*2.*c.*1.*qu.*26.*Burſat.conſ.*91.*nu.*17.
*vol.*1.*Aurel.Corbul.in tr.de Jur.emphit.cap.*15.*limit.*41.*& alii*
*apud Roſenth.d.c.*6.*concl.*59.*litt.A*, qui huc tandem inclinat,
ſi excuſatio aliquo modo colorata eſſet, *Clar.in* §. *feudum*,
*q.*49.*verſ ſed nunquid vaſſallus &c.*

Dicitur autem celeriter fieri ſecundùm nonnullos DD. ſi
fiat antequam vaſſallus a Domino in judicium vocetur: ſe-
cundùm alios ſi fiat intrà biduum, vel triduum; ſed alii re-
ctius id arbitrio Judicis relinquunt, *gl. in c.potuit, ver.celeri*
extr. de locat. quam DD. magis communiter ſequuntur teſte
*Menoch.de arb.Jud.caſ.*7.*n.*13.

SUMMARIUM.

1 *Quænam ſint de forma ſubſtantiali inſtrumenti.*
2 *An, & quando Notarius poſſit addere in inſtrumento ſo-*
lemnitatem omiſſam.
3 *Et an poſſit Notarius diem, quem omiſit, apponere in in-*
ſtrumento.
4 *Quando inſtrumentum minus ſolemne fidem faciat.*
5 *An in teſtamento condito inter liberos tempus exprimi de-*
*beat & n.*8.
6 *An favore piæ cauſæ validum ſit teſtamentum, ubi non*
adeſt dies, neque annus.
7 *In teſtamento ad pias cauſas non jus civile, ſed jus canoni-*
cum ſervandum eſt.
9 *Quando vitiato inſtrumento vitietur etiam ipſe actus, ſeu*
contractus.
10 *Vitiato inſtrumento regulariter non vitiatur contractus in*
eo contentus, ſi de eo aliter appareat.
11 *In quibus caſibus ſcriptura pro ſubſtantia requiratur.*
12 *Scriptura privata probat contra ſcribentem non obſtante*
defectu diei, & anni.
Quando libri eccleſiæ probent, ibidem.
13 *Scriptura privata, vel liber rationum non probant contra*
tertium, ſi careant die.
14 *An, & quando ſcriptura privata ſine cauſa plenè probet.*
15 *An apocha manu tertii confecta ſine ſubſcriptione partium,*
& teſtium probet.
16 *Quando vis non eſt in tempore, carentia diei, & anni non*
vitiat.

CAPUT XXIX.

An invocatio Domini, dies, menſis, annus, & indictio ſint de forma ſubſtantiali inſtrumenti.

1 DIes quidem, menſis, annus, & indictio de jure ſunt de forma ſubſtantiali inſtrumenti : invocatio verò Domini ſaltem de conſuetudine ; & ideò aliter inſtrumentum factum eſſet nullum, & non probaret, ſecundùm *Bart. in l. ſi librarius, 90. ff. de Reg. Jur. Dec. conſ. 446. n. 6. Bero. qu. 36. n. 1. Riminal. jun. conſ. 126. nu. 26. & 27. vol. 2. & conſ. 384. nu. 18. & 23. vol. 4. Surd. conſ. 187. nu. 11. & 14. vol. 2. Borell. in ſum. deciſ. p. 2. tit. 18. de fid. inſtrum. n. 21. & ſeq. & alii apud Ciriac. contr. for. 406. n. 2. Honded. conſ. 66. n. 25. & ſeq. lib. 1.* ubi etiam dicit, quod nomen Pontificis in terris Eccleſiæ, & nomen Imperatoris in terris Imperii eſt de ſubſtantia inſtrumenti, *Ludov. dec. Lucen. 13. n. 35. & ſeq. Gratian. diſcept. for. cap. 767. n. 11.* ubi dicit, quod non valeret conſuetudo non apponendi locum, nec diem in inſtrumentis, quia aperiret viam fraudibus, & tolleret defenſionem partis.

Contrarium tamen, quoad invocationem Domini, tenet *Fontan. de pact. nupt. clauſ. 2. nu. 7.* ubi dicit quod inſtrumentum non vitiatur ex omiſſione hujuſmodi invocationis, etiamſi extaret conſuetudo, niſi ulterius procederet actum annullando propter hujuſmodi omiſſionem, *& ita tenuit Ferlin. in c. 1. num. 2. de fid. Inſtrum. Alex. in rubr. ff. de non oper. nunciat. n. 10. & alii, quos refert, & ſequitur Grat. dec. March. 1. n. 4. & ſeq. & hæc eſt communis opinio.*

2 Obſerva tamen, quod ſi ſolemnitas fuit ſervata in publicatione inſtrumenti, ſed non ſcripta, poteſt Notarius illam addere, & corrigere ; ſecus ſi non fuit ſervata in publicatione, nec ſcripta, tunc enim addendo, vel ſupplendo dicitur committere falſum ſaltem in teſtamentis, *ut poſt Bart. in d. l. ſi librarius, n. 7. Ang. de Malefic. in ver. falſar. ſub n. 51. tradit Ciriac. loco cit. nu. 3. & ſeq.*

3 Addit *Fontanel. de pact. nupt. clauſ. 1. n. 23.* quod poteſt Notarius propria auctoritate diem, quem omiſit, apponere in inſtrumento, quando contrahentes, vel alii non animadverterunt errorem : quod ſimpliciter aſſeruit *Guid. Pap. dec. 582. n. 1.* ubi, quod poteſt notarius ponere in inſtrumento diem, quam omiſit, ſi de ea certò recordetur.

4 Obſerva 2. quod inſtrumentum minus ſolemne fidem facit, quando ſecundùm illius tenorem fuit obſervatum, *Bald. conſ. 402. lib. 5. Faſ. conſ. 161. col. 4. lib. 2. Roman. conſil. 222. & alii apud Cravet. conſ. 101. nu. 4. & conſ. 274. num. 7.* ubi etiam dicit quod adeò potens eſt obſervantia poſtea ſequuta ad declarandam voluntatem ambiguam in præcedentibus, ut non requiratur præſcriptio in tali obſervantia, ideſt quod longo tempore ita fuerit obſervatum : eſt enim obſervantia interpretativa, in qua præſcriptio aliqua non requiritur, *Fontanell. de Pact. nupt. clauſ. 1. n. 32. & ſeq Gratian. diſcept. for. c. 468. n. 6. & ſeq.* ubi addit, quod defectus ſcripturæ paſſim ex obſervantia ſuppletur ita, ut detur fides cuicunque ſcripturæ etiam non ſolemni ſine die, & conſule, & ſine aliis requiſitis, *leg. 1. & 2. C. de fideicom.*

5 Obſerva 3. quod licèt in teſtamento facto inter liberos tempus exprimi debeat, *jux. auct. quod ſine, C. de Teſtam.*

6 tamen favore piæ cauſæ validum erit teſtamentum quamvis non adeſſet dies, neque annus : cùm in teſtamento ad pias cauſas non jus civile, quemadmodum in teſtamento inter liberos, ſed jus canonicum, & Divinum ſervandum ſit, *c. cùm eſſes, & c. relatum, 1. de Teſtam. Bart. in repet. l. 1. in fin. C.*

7 *de Sacroſ. Eccl. Alex. conſ. 4. n. 15. lib. 7. Everard. Jun. conſ. 27. n. 64. vol. 1. Tuſc. to. 8. concluſ. 116. nu. 19. Reuſner. in tract. de Teſtam. par. 4. c. 12. nu. 17. & alii apud Dian. reſol. mor. p. 7. tract. 6. reſ. 23. Gratian. diſcep. for. cap. 895. nu. 41. & ſeq. Rot. coram Bu-*

8 *ratt. dec. 475. n. 1. & ſeq.* ubi, quod etiam in teſtamento inter liberos ſatis eſſet ; ſi apponatur annus licèt appoſitus non fuerit dies, & menſis, *quidquid dicat Genua de Script. privat. lib. 1. qu. 3. n. 13.*

9 Obſerva 4. quod ubi ſcriptura pro ſubſtantia requiritur in aliquo actu, ſi inſtrumentum confectum fuerit ſine die, nec inſtrumentum, nec actus valeret, *l. contractus, C. de fid. inſtrum.* Quando verò ſcriptura non eſt neceſſaria, licèt inſtrumentum ſine die adhuc ſit nullum, niſi per Notarium addi poſſet in caſibus à jure permiſſis, vel niſi poſſet per teſtes probari : valebit tamen ipſe actus in tali caſu, ſi de eo aliter conſtet : quia vitiato, & annullato inſtrumento regulariter non intelligitur annullatus contractus in eo contentus, ſi de

10 eo aliter appareat, *ut tradunt communiter DD. in l. ſervum filii §. eum qui chirographum, ff. de leg. 1. Bortaz. in tr. de clauſ. inſtrum. clauſ. 1. gl. 1. n. 21. & ſeq. Tiber. Deci. reſp. 29. lib. 2. prout Antonell. de Tempore.* *refert Fontan. de pact. nup. clauſ. 1. num. 4. & 5.* quicquid dicat *Guid. Pap. dec. 582. n. 1.*

In quibus verò caſibus requiratur ſcriptura? Reſp. quod 11 requiritur in inſinuatione donationis, emancipationibus, errogationibus, & cautionibus tutorum, Inventariis, & alienatione rerum minoris : item in ſententiis diffinitivis, & interlocutoriis, in teſtamento ſolemni in ſcriptis, & codicillis, & in aliis caſibus, quos enumerat *Guid. Pap. d. dec. 582. num. 3. & ſeq.*

Obſerva 5. quod liber rationum, & ſcriptura privata pro- 12 bat contra ſcribentem non obſtante defectu diei, & anni, *l. cum tabernam §. idem quæſivit, ff. de Pignor. Seraph. deciſ. 373. num. 3. & latè Gratian. qui communem dicit cap. 951. num. 1. & ſeq.* præſertim favore Eccleſiæ, *Bald. conſil. 331. vol. 2. Card. Tuſc. tom. 3. concl. 7. num. 13. quos refert & ſequitur Genuen. in tractat. de Eccleſ. qu. 227.* ubi etiam dicit, quod libri propriæ Eccleſiæ probant favore Eccleſiæ, ſi ſunt ſcripti manu publica.

Hujuſmodi tamen privata ſcriptura, ſi non habet diem, 13 non probaret contra tertium, *l. 1. §. ratione, ff. de eden. Add. Bart. in d. §. idem queſivit, litt. b. Fontanel. de Pact. nupt. clauſ. 1. n. 6. & 7. Cancer. var. lib. 1. c. 22. n. 13. & 14. quibus adde Bart. & Bald. in d. l. cum tabernam, §. idem quæſivit, Gratian. diſcept. for. c. 235. nu. 6.* ubi, quod requiritur etiam dies in ſcriptura privata, quando quis vellet probare prioritatem, vel poſterioritatem in tempore.

Notandum eſt autem, quod ſcriptura privata non pro- 14 baret contra ſcribentem, quando in ea nulla exprimitur cauſa, ſed tunc actor tenetur oſtendere debitum, quod in ſcriptura continetur, *juxta l. cum debito, §. fin. ff. de Probat. c. ſi cautio, de fid. inſtrum.* quod commune eſt tam ſcripturæ privatæ, quàm publicæ, ut eſt communis ſenſus Doctorum *teſte Cancer. loc. cit. n. 13.* niſi fortè promiſſio, vel obligatio in tali inſtrumento, vel ſcriptura facta fuerit cum juramento, vel in judicio, vel agatur de liberando aliquem, quia tunc ſcriptura etiam ſine cauſa plenè probat, *ut poſt Maſcard. Rebuff. & alios ſcripſit Barboſ. in d. c. ſi cautio, n. 2.*

Notandum 2. quod Apocha manu tertii confecta ſine 15 ſubſcriptione partium, & teſtium, ſi non eſt recognita, non probat, licèt faciat aliqualem præſumptionem : alioquin eſſet in poteſtate tertii alium obligare, ſi verò eſt recognita per ſcribentem, minus ſemiplenè probat, etiamſi eſſet ſcripta manu Notarii, cùm hujuſmodi apocha ſic recognita, repræſentet in effectu dictum unius teſtis non jurati, cui fides minimè adhibetur, *juxta text. in l. juris jurandi C. de Teſtib. Felin. in c. 2. ſub n. 6. de fid. Inſtr. Rom. conſ. 204. ſub n. 4. & alii, quos refert Scacc. de Judic. lib. 2. cap. 11. n. 1070. & ſeq. Genua de ſcriptur. privat. lib. 2. tit. de Apocha manu tertii conſcript. nu. 4. & ſeq.* ſubdens *n. 37. cum Farinac. Decian. & aliis,* quod ubi aliæ conjecturæ, & præſumptiones concurrerent ultra depoſitionem ipſius tertii ſcribentis, plena eo caſu reſultaret probatio, *Menoch. de arbitr. Jud. caſ. 99. nu. 19. & 20.* ubi dicit, quod talis eſſe poteſt teſtis perſona, & facti qualitas, ut ei plena fides præſtanda ſit : idemquè dicendum, quando tertius, qui ſcripſit, eſſet mortuus quia tunc etiam facta comparatione litterarum, aliiſque conjecturis concurrentibus talis apocha plenè probaret, *Scaccia d. lib. 2. c. 11. num. 1166. verſ. contraria opinio &c.*

Notandum 3. quod quando vis non eſt in tempore, ca- 16 rentia diei, & anni non vitiat ſcripturam, *ut poſt Alex. conſ. 20. n. 5. lib. 1. & conſ. 42. nu. 20. lib. 3. dixit Rota dec. 739. n. 2. p. 3. in recent.* quemadmodum ſi teſtis præcisè deponat de ſubſtantia actus, non vitiatur illius dictum, etiamſi dubitanter deponat de tempore dicti actus, *Bart. in l. quid tamen, §. ſi arbiter, n. 3. ff. de recept. arbitr.*

SUMMARIUM.

1 *Intra quantum tempus fieri debeat nominatio, & n. 3.*
2 *Nominandi facultas an tranſeat in hæredem emptoris.*
4 *Quando optio rei legatæ tertio committitur, ille debet intra annum eligere.*
5 *Annus non dicitur brevis terminus, nec longior æquo.*
6 *Emens nomine perſonæ nominandæ ſibi acquirit, ſi non nominet.*
7 *Scientia præſumitur in eo, qui tenetur indagare.*
8 *Quanto temporis ſpatio finiatur facultas arbitrandi.*

CAPUT XXX.

Quanto tempore duret nominandi facultas.

1 SOlent aliquando fieri contractus venditionum, locationum, & ſimiles nomine perſonæ nominandæ: qui modus contrahendi eſt de jure permiſſus, *ut inquit Fabian. de mont. in tractat. de empt. & vendit. 12. qu. 3. q. princ. Cephal. conſ. 325. nu. 13. lib. 3. Rim. jun. conſ. 109. num. 2. lib. 1. quos refert. Cenc. de Cenſ. part. 2. cap. 2. art. 1. n. 11. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod facta nominatione jus acquiritur perſonæ nominatæ, *ut concludunt paſſim DD. & dixit Rota coram Ludoviſ. deciſ. 157. numer. 7. & coram Card. Cavaler. deciſ. 3. per tot.* Unde hic quæritur, intra quantum temporis fieri debeat nominatio.

Et quidem alii tenent, quod fieri debet ſtatim, alii intra 60. dies, alii dixerunt, hanc facultatem eſſe perpetuam, *prout refert Surd. dec. 226. nu. 1. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod
2 nominandi facultas non tranſit ad hæredem emptoris, & ſi per hæredem fiat, nominatio dicitur novus contractus.
3 Alii vero aſſerunt, anno perire hujuſmodi facultatem, quorum ſententia probari videtur *ex textu in l. fin. §. ſed & ſi*
4 *quis, C. commun. de legat.* ubi quando optio rei legatæ tertio committitur, ille debet intra annum eligere, & hæc opinio mihi videtur probabilior: annus enim non dicitur brevis
5 terminus, nec longior æquo, & ideò intra illum commodè fieri poteſt nominatio, *& ita tenuit Bald. conſ. 470. num. 2.*
6 *vol. 5. quem refert Surd. d. deciſ. 226.* ſubdens, quod emens nomine perſonæ nominandæ, ſibi acquirit, ſi non nominet, *ut notat etiam Alex. conſ. 232. n. 3. vol. 6.* & in cenſu empto pro perſona, vel perſonis nominandis, dixit *Cenc. de cenſib. par. 2. cap. 2. qu. 2. art. 1. num. 11. & ſeq. Rota apud eumdem deciſ. 162.*
7 ubi dictum fuit, quod ſi conventum fuerit, ut nominatio fiat in actis certi Notarii, facta nominatione juxta formam conventionis non requiritur alia intimatio, per regulam, quod præſumitur ſcientia in eo, qui tenetur indagare, *l. quod te, ubi DD. ff. ſi cert. pet.*
8 Quæres, quo temporis ſpatio finiatur facultas arbitrandi? Reſp. quod ſi arbitrium conſiſtit circa res, tunc anno finitur, *Bart. in l. eum quidam ita, num. 7. ff. de l. 2.* quidquid dicat *Jo: de Anan. conſ. 19. nu. 4. & 5.* ubi aſſerit, quod poteſtas hujuſmodi durat decennio; ſi verò arbitrium conſiſtit in electione perſonarum, tunc facultas arbitrandi durat, donec per litem conteſtatam is, cui datur arbitrium, interpellatus fuerit, *idem Bart. loco cit. num. 9.* ubi dicit, quod de jure communi qui habet jus eligendi circa perſonas, ſi in mora fuit poteſt eam purgare, donec petatur legatum, *Jaſ. in d. §. ſed & ſi quis, nu. 3. quem refert, & ſequitur Menoch. de Arbitr. Jud. lib. 2. caſ. 44. nu. 4.*

SUMMARIUM.

1 *Quando detur actio redhibitoria, & quanto minoris.*
2 *Venditor, qui ſcivit vitium, & non denunciavit emptori, tenetur ad omne intereſſe.*
3 *Actio quanto minoris, datur etiam pro rebus immobilibus.*
4 *Actio quanto minoris, duplex eſt alia prætoria, alia civilis, & in quo differat prætoria à civili.*
5 *Actio, quanto minoris prætoria anno durat: civilis verò eſt perpetua: limitatur n. 8.*
6 *Actio redhibitoria ſex menſium ſpatio finitur: limitatur num. 8.*
7 *Annus prædictus quando currat.*
9 *Quando pretium rei venditæ poſt venditionem augeri debeat, & quando diminui.*

CAPUT XXXI.

Quandiù duret actio, quanto minoris.

1 QUando res eſt vitioſa, datur duplex actio, vel redhibitoria, ut res revertatur ad priorem Dominum: vel quanto minoris, ut pretium minuatur, *Gomeſ. var. reſ. to. 2. cap. 2 ſub n. 48. quem refert Ciriac. contr. 55. num. 55. & ſeq. Surd.*
2 *dec. 146. nu. 5. & 6.* ubi dicit, quod ſi venditor ſcivit vitium, & non denunciavit emptori, tenetur de omni intereſſe, & ſi ignoravit, tenetur ſolum, quanto minoris fuiſſet empturus,
3 *& dec. 165. n. 2. & ſeq.* ubi dicit, quod actio, quanto minoris, datur etiam pro rebus immobilibus.
4 Actio verò, quanto minoris, duplex eſt: alia prætoria, alia civilis, *ut tradunt DD. in l. Jul. ff. de Act. empt.* differt autem prætoria a civili, quia prætoria datur ſolùm pro illis rebus, de quibus proviſerunt Prætores ædiles: civilis verò datur pro omnibus, *ut notat Bart. in d. l. Julianus*, ubi, quod, prætoria non datur, niſi pro ſervis, & animalibus, item in civili agitur, quanto minoris emptor eſſet empturus, ſi ſciviſſet, de qua loquitur *textus in l. ſi minor, ff. eod. tit. de Action. empt. ut ibidem notat gloſ. in ver. minus daret, in fin.* ſed in prætoria, quanto minoris valuit tempore contractus propter vitium *gl. in d. l. Julianus, ver. empturus, & ibidem Balb. & alii.*

Ad quæſitum verò reſpondeo, quod actio, quanto mi- 5
noris prætoria durat ſpatio unius anni: civilis verò eſt perpetua, *Bart. loco cit. n. 3. Ciriac. contr. 54. n. 20. & ſeq. & alii communiter*, redhibitoriam verò actionem ſex menſium ſpatio 6
concludi conſtat *ex l. cùm proponas, C. de ædilit. action. de qua infra latiùs agemus.*

Annus autem prædictus currit a tempore ſcientiæ: non 7
enim videtur experiundi poteſtatem habuiſſe qui ignoravit vitium, *ut dicit gloſ. communiter recepta in d. l. cum proponas*, ubi etiam dicit, quod quandoque redhibitoria intra duos 8
menſes, quanto minoris ſex menſibus finitur, ſcilicet quando ob hoc ipſum agitur, quia non cavetur, *juxta l. ſi venditor ff. de ædilit. edict.* ubi dicitur, quod ſi vendis mihi Stichum, debes mihi promittere non fugitivum, & alia vitia abeſſe: & niſi promittas, poſſum agere redhibitoria intra duos menſes; vel quanti intereſt uſque ad ſex menſes, *latè Maſcard. de Probat. concl. 615. vol. 2.* ubi etiam dicit, quod annus, & ſex menſes prædicti vocantur utiles.

Addunt alii, quod ſi poſt venditionem ſuperveniat no- 9
titia alicujus ſervitutis debitæ rei venditæ, ob quam reddatur majoris æſtimationis, augendum erit pretium, quanto pluris emptor emiſſet; ſicut diminuendum eſſet, ſi detegeretur aliqua ſervitus debita a re vendita, *ut poſt Cagn. in l. 2. numer. 172. C. de Reſcind. vendit. dicit Gratian. diſcept. for. cap. 361. num. 8. & 9.*

SUMMARIUM.

1 *Teſtamentum conditum coram Parocho, & duobus teſtibus juxta c. cùm eſſes de Teſt. teſtatore reconvaleſcente non valet ultra annum.*
2 *Textus in d. c. cùm eſſes, quando locum habeat.*
3 *Teſtamentum conditum jure militari valet etiam intra annum, quo miles honeſtè miſſus eſt.*
4 *An teſtamenta condita juxta diſpoſitionem dicti c. cùm eſſes, valeant in locis, ubi ſtatuta jubent, quod ſervetur jus civile.*
5 *Quid ſi jus civile in caſu ſtatuti per jus canonicum expreſsè reperiatur correctum.*
6 *Pœnæ a jure civili impoſitæ contrà ſecundò nubentes non ſunt ſervandæ, exceptis pœnis inductis favore filiorum.*
7 *Ubi agitur de juramento non jus civile, ſed canonicum attendi debet, etiamſi ſtatutum jubeat, ut ſervetur jus civile.*
8 *Statuta urbis, ubi nulla habetur mentio clericorum, non ligant perſonas eccleſiaſticas, etiamſi confirmata fuerint a Papa, & n. 10.*
9 *Confirmatio nihil de novo concedit.*
11 *An ſtatutum Urbis c. 180. lib. 1. comprehendat etiam clericos.*
12 *An, ſi teſtamentum deperditum fuerit, talis amiſſio, & tenor teſtamenti probari poſſit per duos teſtes.*

CAPUT XXXII.

An teſtamentum conditum coram Parocho, & duobus teſtibus juxta c. cùm eſſes, de Teſtam. *duret perpetuò, vel ad tempus.*

TEſtamentum hujuſmodi teſtatore reconvaleſcente non 1
valere ultra annum, ſenſit *Guid. Pap. dec. 543. num. 12.* ubi etiam dicit, quod *textus in d. c. cùm eſſes*, locum habet 2
in teſtamentis conditis tempore gravis infirmitatis, cui ſententiæ adhæret etiam *Barboſ. in d. c. cùm eſſes, n. 8.* ubi dicit, eo tantùm caſu corrigi leges civiles ampliorem numerum requirentes, *ut videtur colligi ex dicto textu, ibi, in extrema fecerint voluntate.*

Probatur ſupradicta ſententia exemplo teſtamenti condi- 3
ti jure militari, quod quidem valet, ſive miles deceſſerit in belli conflictu, ſive intra annum, quo honeſtè miſſus eſt, *l. ex teſtamento, C. de Teſtam. milit. l. teſtamenti, & l. quod dicitur, ff. eod. tit. §. ſed hactenus, ibi, poſt miſſionem intra annum valebit Inſtit. eod. tit. de milit. teſtam.*

Notandum tamen eſt, quod *text. in l. hac conſultiſſima, C.* 4
de

de Teſtam. in qua præſcribitur, ut ſeptem teſtes in teſtamento adhibeantur, non eſt expreſsè correctus per *d. cap. cùm eſſes, ut poſt Abb. & Covar. in cap. filius, 5. de Teſtam. Felin. in cap. 1. num. 47. de Conſtit. obſervat Grat. diſcept. for. c. 233. nu. 52. & ſeq.* & ideò in locis, ubi ſtatuta jubent, quod ſervetur jus civile, teſtamenta condita juxta diſpoſitionem *d. c. cùm eſſes*, non ſubſtinentur, ita in *terminis ſtatuti urbis cap. 42. lib. 1. mandantis, ſervari jus civile, tenuit Rota in Romana de Stocchis 27. Maii 1588. cor. Card. Hieron. Pamphilio, prout refert Fenz. ad dictum Statutum Urbis, num. 8.* ſecus eſſet, quando jus civile in caſu ſtatuti per jus canonicum expreſsè reperitur correctum: tunc enim ſtatutum non habet locum, etiamſi confirmatum fuerit a Papa: cùm jus correctum non dicatur amplius jus civile, *Capr. conſ. 70. col. penul. & ſeq. quem refert Gabr. comm. concl. lib. 3. tit. de ſecun. nupt. concl. 5. nu. 4. Pœnia deciſ. 166. n. 1. & ſeq.* ubi dicit, quod pœnæ contra ſecundò nubentes impoſitæ per jus civile in *l. 1. & 2. Cod. de ſecu. nupt.* non eſſent ſervandæ vigore hujuſmodi ſtatuti quia ſunt expreſsè ſublatæ per jus canonicum in *cap. ſuper illa, & cap. ult. de ſec. nupt.* exceptis pœnis a jure civili inductis favore filiorum, quæ non cenſentur abrogatæ per jus canonicum, quia iſtæ pœnæ non ſunt impoſitæ in odium matrimonii, ut tradunt *DD. in d. c. ult. de ſecund. nupt.*

7 Addit *Fenz. loc. cit. nu. 9.* quod ubi agitur de juramento, non jus civile, ſed canonicum attendi debet tam in foro Eccleſiaſtico, quàm ſæculari etiam in terris imperii; etiamſi ſtatutum jubeat, ut ſervetur jus civile, *prout reſolvit Rot. apud eundem Fenzo. ubi ſup. deciſ. 6. verſ. ſecundò fuit & c. Afflict. dec. 322. nu. 5. Grat. diſcep. for. c. 534. num. 18.*

8 Notandum 2. quod ſtatutum Urbis *dict. c. 42.* etiamſi confirmatum fuerit a Papa, non tamen ligat perſonas Eccleſiaſticas: ſicut nec alia urbis ſtatuta, in quibus nulla habetur mentio clericorum; quia confirmatio nihil de novo concedit, ſed 9 tantùm actum, prout eſt, confirmat, *Rip. reſponſ. 40. n. 7. in tit. de offic. del. per tex. in cap. 1. & 2. de Confirmat. util. vel. inutil. Ruin. conſ. 12. ſub num. 16. lib. 3. Crot. conſ. 55. num. 17. Peregr. conſil. 63. num. 6. lib. 1. Surd. conſ. 361. num. 37. & alii apud Ludoviſ. deciſ. 267. num. 1. ubi etiam Beltram. num. 10. & deciſ. 511. num. 1. latè Ferentill. ad Burat. deciſ. 880. numer. 6.* unde clerici neque 10 comprehenduntur ſub urbis ſtatuto *lib. 1. cap. 124.* in quo diſponitur, quod emphyteuſi finita bona relucentur ſucceſſoribus, nec ſub alio ejuſdem urbis ſtatuto *dict. lib. 1. cap. 157.* in quo dicitur, quod fidejuſſor poſſit petere, ut a fidejuſſione liberetur, etiamſi diu non ſteterit in obligatione: idemque dicendum eſt de aliis ſimilibus ſtatutis, *Rot. in Rom. relocationis domus 13. Martii 1595. coram Gypſio, & in Rom. relocationis Caſalis 16. Martii 1615. coram Card. Sacrato, & in Romana liberationis a fidejuſſione 4. Martii 1630. coram Merlino, quas refert, & ſequitur eadem Rota apud Fenzon. dec. 6. verſic. Neque obſtat, & verſic. ſeq.* ubi etiam dicitur, quod contrariæ deciſiones allegatæ per *Grat. diſcept. for. cap. 913. numer.* 11 14. loquuntur in terminis ejuſdem urbis ſtatuti *cap. 180. lib. 1.* ubi prohibetur, ne in una, eademque cauſa ſecundò liceat provocare: nam cùm ſtatuentes ibidem ſubjungant, quod hoc ſtatutum ſervetur in omnibus Curiis inter cives, incolas, & diſtrictuales, conſequenter voluerunt comprehendere etiam Clericos; & ideò ligat etiam perſonas Eccleſiaſticas, cum fuerit a Summo Pontifice confirmatum, ut tenuit *eadem Rota in Rom. hæreditatis de Comitibus 21. Junii 1577. coram Aldobrandino, quæ refertur inter deciſiones Diverſ. p. 1. deciſ. 452.*

12 Notandum 3. quod ſi teſtamentum deperditum fuerit, talis amiſſio, & tenor teſtamenti probari poteſt per duos teſtes etiam ſi ad illius validitatem requirerentur ſeptem teſtes *l. Teſtium, ubi Bald. & Sal. Cod. de Teſtib. Alex. in l. 2. n. 8. C. de Bon. poſſ. ſec. tab. Afflict. dec. 166. n. 11. in fin.* quod intellige, dummodo dicti teſtes fuerint præſentes in teſtamento, *Ang. in d. l. Teſtium, n. 3. Alex. loc. cit. Grat. diſcep. for. c. 468. n. 2.* ubi addit, quod poſſet probari amiſſio, & tenor teſtamenti etiam per teſtes, qui non fuerint præſentes teſtamento, ſi illud perlegerunt, juxta textum in *cap. cum olim de Privileg.* quod procederet, ſi tales teſtes eſſent valdè periti, *Alex. ubi ſupra dict. num. 8. verſic. tamen dictum Bald. & c.*

SUMMARIUM.

1 *Electus ad Parochialem Eccleſiam tenetur ſuſcipere ſacerdotium intra annum, & num. 5.*
2 *Quas pœnas ſubeat electus, ſi ſacerdotium intra dictum tempus non ſuſcipiat.*
3 *A quo tempore annus prædictus currat.*
4 *Quid ſi electus legitimo impedimento detentus fuerit.*
6 *Et quid ſi Epiſcopus cum electo diſpenſavit.*
7 *Explicantur textus in cap. licet canon, de elect. in 6. & in Clem. ne in agro, §. cæterum de ſtat. Monach. & n. 10.*
8 *An obtinentes dignitatem, vel præbendam, cui Eccleſia parochialis eſt annexa, infra annum ſacerdotium ſuſcipere teneantur.*
9 *An obtinentes hujuſmodi dignitates, & præbendas teneantur per ſe ipſos curam animarum exercere.*
10 *An obtinens capellaniam requirentem ordinem ſacerdotalem, teneatur infra annum ſacerdotium ſuſcipere.*
11 *An electus poſſit beneficium parochiale reſignare in favorem alterius in fine anni ſacerdotio adhuc non ſuſcepto.*

Antonell. de Tempore.

CAPUT XXXIII.

Intra quantum temporis electus ad Parochialem Eccleſiam ſacerdotium ſuſcipere teneatur.

RESP. quod tenetur ſacerdotium ſuſcipere intra annum, 1
aliàs eo elapſo privatus eſt ipſo jure, nulla etiam monitione præmiſſa, beneficio parochiali, *c. licet canon. & cap.* 2
commiſſa, de elect. in 6.

Item tenetur relinquere beneficium unà cum fructibus etiam ante Judicis ſententiam; quia licèt pœna temporalis etiam ipſo jure incurſa non debeatur in foro conſcientiæ, ut ſentiunt *communiter DD.* id tamen non procedit, ubi contrarium conſtat de mente legislatoris; vel cum non imponitur propriè ut pœna, ſed ut quædam conditio, vel modus rei traditæ, veluti cum teſtator relinquit aliquid alicui, ut quippiam faciat, aliàs amittat legatum, *Panor. in c. Raynuc. de Teſtam. quem Doctores communiter ſequuntur.* conſtat autem ex ſtylo, mentem Pontificum ſtatuentium, ut in certis caſibus vacet beneficium ipſo jure, eſſe, ut peccet is, qui beneficium ita amiſſum retinuerit, & fructus non reſtituerit; beneficiaque quodammodo conferuntur ſub illo modo, vel conditione tacitè, vel expreſsè, ut inquit *Navar. in c. non liceat, 12. q. 2. & latiùs in c. fraternitas 12. q. 2. & in man. c. 25. num. 118. & conſ. 12. n. 2. de reſcript.* ad quas pœnas incurrendas ſatis eſt, ut electus pacificam habeat poſſeſſionem ſolius Curæ; etiamſi nullos percipiat fructus, ſecundùm *gl. in c. ſi tibi conceſſo, ver. vacare, de Præb. in 6.*

Annus verò prædictus currit a die, quo Eccleſiæ regimen 3
electo commiſſum fuit, & poſſeſſionem ejus pacificam habuit, vel per ipſum ſtetit, quominus haberet eamdem, *cap. commiſſa eod. tit. de elect. in 6.*

Obſerva tamen, quod prædictæ pœnæ non habent locum, 4
quando electus legitimo impedimento detentus fuit, *d. c. commiſſa Tiraq. de Retract. lignag. §. 1. gloſſ. 10. n. 37.* ubi dicit, quod tempus hujuſmodi non currit, quamdiu lis ab initio mota 5
pendet ſuper hujuſmodi beneficio ceſſante verò impedimento quoad utrumque forum non alius annus integer dandus eſt ad ſuſcipiendum ſacerdotium, ſed tantum temporis, quanto fuit impeditus, *Navarr. conſ. 1. de in integr. reſtit. arg. cap. 1. eod. tit. de reſt. in integr.*

Addit *Andr. Gam. in c. licet, nu. 88. verſic. tertium fundamen-* 6
tum, de Rer. perm. in 6. quem refert Pariſ. de Reſi. benef. lib. 3. qu. 2. n. 14. & 20. verſic. vel ſecundo, quod ceſſarent dictæ pœnæ, ubi Epiſcopus cum electo diſpenſaverit.

Obſerva 2. quod tex. in *d. cap. licèt canon*, procedit in Cu- 7
ratis, ſeu Rectoribus Eccleſiarum Parochialium actu curam adminiſtrantibus, non autem in illis, qui non exercent curam per ſe ipſos, ut tradunt *communiter Canoniſtæ teſte Penia dec. 466.* ubi etiam dicit, quod *Clem. ne in agro, §. cæterum, de ſtat. Monach.* procedit in Abbate, qui actu exercet curam 8
monachorum. Unde licet obtinentes dignitatem, vel præbendam, cui Eccleſia parochialis eſt annexa, vigeſimum quintum ætatis annum attingere, & infra annum ſacerdotium ſuſcipere debeant, *juxta Concil. Trid. ſeſſ. 7. de reformat. c. 12. & ſeſſ. 24. cap. 12.* non tamen tenentur in conſcientia elapſo anno, & non ſuſcepto ſacerdotio relinquere beneficium, niſi præceſserit monitio, & Judicis ſententia, *juxta cap. cùm in cunctis, §. inferiora, de elect.* iſti enim non tenentur per ſeip- 9
ſos curam animarum exercere, ſed per Vicarium, ſeu ſubſtitutum, *c. extirpandæ, §. qui verò de Præb.*

Idem *dict. tex. in dict. c. licèt canon*, locum non habet in Ca- 10
pellania requirente ordinem ſacerdotalem: quamvis enim illam obtinens teneatur infra annum ſacerdotium ſuſcipere, tamen ſi intra dictum tempus promotus non fuerit, non privatur beneficio ipſo jure, ſed per ſententiam, & præmiſſa monitione, *cap. 1. de ætat. & qualit. Ricc. in Prax. for. Eccleſ. p. 3. reſ. 307. latè Pen. d. dec. 466. vide quæ ſcripſimus in tract. de Regim. Eccl. Epiſc. p. 1. lib. 3. c. 5. §. 5.*

An verò electus ad beneficium Parochiale poſſit illud re- 11
ſignare in favorem alterius in fine anni ſacerdotio adhuc

non ſuſcepto? affirmativè reſpondet *Oldrad.conſ.203.num.1. Jo:Andr.in addit.ad Spec.in rubr.de Rer.perm.& alii apud Pariſ.loco cit.num.8.& ſeq.* ubi id multis rationibus probat, contrariiſque reſpondet.

SUMMARIUM.

1 *Quid contineatur in regula, de Annali poſſeſſore.*
2 *Vaſſallus per annum poſſidens ſciente, & non contradicente Domino, inveſtitus præſumi debet.*
3 *Regula, de annali, concernit etiam commodum, & bonum publicum, & ideò inducit formam.*
4 *Annus, de quo primò loquitur regula, quando incipiat, & an talis annus debeat eſſe continuus.*
5 *Regula, de Annali, contenta eſt de tentatione etiam abſque titulo.*
6 *Ad effectum regulæ prædictæ poſſeſſio requiritur immediatè a die datæ, & ante præcedentem impetrationem ejus, adverſus quem datur de regula.*
7 *Quando currant ſex menſes, de quibus in dicta regula.*
8 *Quando incipiat currere annus, de quo ſecundo loco loquitur regula ad finiendam cauſam.*
9 *An ad effectum dictæ regulæ ſufficiat cauſam inſtruxiſſe infra annum.*
10 *Quid ſi quis diligentiam fecerit de expedienda cauſa in primo anno, non tamen illam fecerit in ulterioribus annis.*
11 *An tempus anni prædicti currat etiam impedito.*
12 *Regula prædicta non ſuffragatur, niſi in actis parte citata fuerit producta.*
13 *An impetrationes factæ de beneficio pacificè per triennium poſſeſſo irritæ ſint, ſi ipſe poſſeſſor non opponat.*
14 *An ad effectum dictæ regulæ ſufficiat ſententiam infra annum obtinere in poſſeſſorio.*
15 *Ad effectum dictæ regulæ ſufficit lis, & ſententia ſuper executione litterarum Apoſtolicarum.*
16 *Quid ſi per partem adverſam fuiſſet ſuſpenſum petitorium.*
17 *Regula prædicta eſt perſonalis, & ideò extinguitur cum perſona.*
18 *Regula hæc annullat ut ex tunc.*
19 *Regula prædicta produci poteſt etiam in ſecunda, & tertia inſtantia.*
20 *An regula prædicta prohibeat, nè iterum impetretur beneficium, & n.21.*
22 *In quibus caſibus regula prædicta non habeat locum, & n.23. 24.25.27.& 28.*
23 *Regulæ Cancellariæ loquentes generaliter de beneficiis, non habent locum in beneficiis juriſpatr. laicorum.*
26 *Nulla præſcriptio etiam triennalis currit contra Ordinarium, quominus poſſit removere poſſeſſorem carentem titulo.*

CAPUT XXXIV.

Explicatur regula, de Annali poſſeſſore.

1 IN favorem annalis poſſeſſoris inducta fuit hæc regula, in qua ſtatuitur, ut is, qui beneficium Eccleſiaſticum, tunc per annum immediatè præcedentem, pacificè poſſeſſum, & quod certo modo vacare prætenditur, deinceps, impetraverit, nomen, gradum, & nobilitatem poſſeſſoris ejuſdem, & quot annis illud ipſe poſſedit, & ſpecificam, & determinatam, ex qua clarè conſtare poterit, quod nullum ipſi poſſeſſori in dicto beneficio jus competat, cauſam in hujuſmodi impetratione exprimere, & infra ſex menſes ipſum poſſeſſorem ad judicium evocari facere, cauſamque ex tunc de ſuper infra annum uſque ad ſententiam diffinitivam inclusivè proſequi debeat: alioquin impetratio prædicta, & quæcunque inde ſecuta nullius ſunt roboris: *de qua latè Sarnen. ſuper dicta regula*, ubi in præfatione dicit, quod annalis poſſeſſio ortum habuit a pluribus juribus de annali poſſeſſione loquentibus, *allegatis per gl.in c.plerumque, de reſcript. & tex. in §. ſi qui, ſi de inveſt.int.Dom.& Vaſſall. &c.* ubi Vaſſallus per
2 annum ſciente, & non contradicente Domino, inveſtitus præſumi debet adeò, ut ex tali poſſeſſione ſine titulo contra Dominum ſe defendere poſſit.
3 Ratio finalis hujus regulæ fuit, ut improbi lites exquirentium motus reprimantur, *ut obſervat etiam Pariſ. de Reſign. benef.lib.3.quæſt.5.num.8.& ſeq. Sarnen. ſuper dicta reg. qu.1 in princip.* Unde cùm diſpoſitio iſtius regulæ non ſolùm concernat intereſſe privatum, ſed etiam commodum, & bonum publicum, ideò inducit formam; quod etiam ex eo colligitur, quia irritat actum, *Bal.in l.1.ff.de lib.& poſthum. Sarnen.loco cit.q.6.in fin.*

Obſerva tamen, quod annus, de quo primo loco loqui- 4
tur regula, incipit a die adeptæ poſſeſſionis per eum, cujus beneficium impetratur, *ut poſt Mandoſ.in d.reg.qu.19.tradit Pariſ.de reſign.benef.lib.3.q.5.n.72.& ſeq.* ubi etiam dicit, quod annus debet eſſe continuus, ita ut non ſufficeret, ſi eſſet interpolatus, putà ſi quis poſſederit per ſex menſes pacificè, deinde ſpoliatus fuerit, & poſtea recuperaverit poſſeſſionem, illamque continuaverit per alios ſex menſes: quia tempus in dubio de continuo, non interpolato eſt intelligendum, *Theodoſ.Rub.in ſing.tom.1.ad deciſ.56.Gypſii ex lib.1.* ubi etiam dicit, quod ut ſuffragetur dicta regula, de annali, in eo, qui poſſedit per tres annos, ſufficit poſſeſſio pacifica ultimi anni: nec ad id requiritur titulus, *ut obſervat idem Rub.dict. tom.1.ad deciſ.Caſſad.14.incip.propoſitum fuit:* ubi, quod re- 5
gula de annali contenta eſt de tentatione etiam abſque titulo, & quod propterea ea juvare ſe poteſt intruſus, & imputatus de hæreſi ante ſententiam, *Rot.dec.505.num.5.p.3.Recent.* ubi etiam, quod ad effectum regulæ poſſeſſio requiritur imme- 6
diatè a die datæ, & ante præcedentem impetrationem ejus, adverſus quem datur de regula.

Obſerva 2. quod ſex menſes, de quibus in regula, currunt 7
a data impetrationis, non expeditionis bullarum, vel commiſſionis, *gloſ.in clem.fin. de reſcript. Sarnen.in d.Reg.q.67. ubi, quod ita ſervatur in Rota, & in Curia.*

Obſerva 3. quod annus, de quo ſecundo loco loquitur 8
regula ad finiendam cauſam incipit currere a die executæ citationis, *Put.deciſ.86.lib.2.Greg.dec.532.num.2. Sarnen.loco cit.q.68.* ubi etiam dicit, quod ſi poſſeſſor intra ſex menſes citetur, non debet impetrans expectare totum tempus ſex menſium, ſed ſtatim facta citatione incipit annus ad finiendam cauſam.

Obſerva 4. quod ad effectum dictæ regulę ſufficit cauſam 9
inſtruxiſſe infra annum, ita, ut judex potuiſſet, ſi voluiſſet, ferre ſententiam pro actore, vel pro reo: nec requiritur aliqua proteſtatio ſuper cauſæ expeditione, *Gregor. dicta deciſ.532.a num.3.& ibi Bertram.& deciſ.272.num.3.& ſeq. Penia deciſ.323.num.3.& ſeq.& deciſ.356.num.1.& ſeq.* ubi, quod
10 regulæ de annali ſatisfit per diligentiam factam de expedienda cauſa in primo anno, licèt in ulterioribus annis facta non fuerit.

Obſerva 5. quod tempus anni, de quo ſecundo loco fit 11
mentio in dicta regula, currit etiam impedito propter verbum, debeat, poſitum in regula, quod præciſam neceſſitatem oſtendit: præſertim quia impetrans tractat de lucro; ideò ei non ſuffragatur impedimentum, quod ſolum prodeſt ei, qui tractat de damno, ſecundùm *Mandoſ.d.reg. de Annal.q.79.n.7.& 8.fol.192. Sarnen.ſuper d.Reg.q.71.in princ. verſ.& hoc putarem verum, & de Trien.q.57.in fin. quos refert, & ſequitur Grat.diſcept.for.c.574.numer.21.& ſeq.* contrarium tamen ſenſit *Rota coram Greg.d.dec.272. num.5.* ubi, quod in computatione dicti anni deducenda ſunt tempora impedimentorum.

Addit *Grat.loc.cit.n.27.& ſeq.* quod iſta regula, licèt ſit 12
notiſſima, non ſuffragatur, niſi in actis parte citata fuerit 13
producta, quia concernit favorem poſſeſſoris: quemadmodum ita demum impetrationes factæ de beneficio pacificè, per triennium poſſeſſo cenſentur irritæ, & inanes, ſi ipſe poſſeſſor opponat, *ut poſt Staphil. de litter.grat. in tit. de vi, & effect.clauſ. §.ſucceſſivè n.6.ſcripſit Gonzal. ad reg.8.Cancell. gloſſ.56.num.83.*

Obſerva 6. quod regula iſta concernit petitorium, dum 14
dicit, cauſam in impetratione debere exprimi, ex qua nullum in dicto beneficio poſſeſſori jus competere conſtet, & ideò non ſufficeret litem infra ſex menſes movere, ac ſententiam infra annum obtinere ſuper poſſeſſorio, *Creſcen.dec.9. de Cauſ.poſſ. & propr. ubi dicit, ita fuiſſe deciſum in una Hiſpalenſi ſcholaſtriæ coram D.Aragonia:* hoc tamen intellige in mero, & ſimplici poſſeſſorio; ſecus in poſſeſſorio, quod petitorii cauſam habet annexam, ut eſt poſſeſſorium adipiſcendæ: quia in tali caſu ſatisfit regulæ, ſi impetrans in tali judicio requiſita regulæ ſervaret, non intentando aliter merum petitorium, cùm de tali poſſeſſorio idem ferè judicandum ſit quod de petitorio, quicquid aliud ſit in aliis poſſeſſoriis, *Sarnen.ſuper dict.Reg.quæſt.66.verſ.& iſta omnia, Penia deciſ.397.num.4.& ſeq.*

Hinc fit, ut ad effectum hujus regulæ de annali ſufficiat 15
lis, & ſententia obtenta ſuper exequutio litterarum Apoſtolicarum, cùm talis exequutio concernat poſſeſſorium adipiſcendæ, *Rot.dec.505.n.3.par.3.Recen.Greg.dec.213.& ibidem Beltram.* ubi etiam dicit, quod ſi per partem adverſam fuiſ- 16
ſet ſuſpenſum petitorium tunc impetrans excuſaretur, ſi infra annum cauſam non expediret in petitorio: & iſtud tempus, quo lis in poſſeſſorio duravit, eſſet ſubducendum de

me-

medio, non obſtante etiam, quod impetrans ſuccubuiſſet in poſſeſſorio, *juxta deciſ. 10. Creſcent. de Cauſ. poſſeſſ. & propr.*

17 Obſerva 7. quod regula hæc perſonalis eſt ſecundùm ſtylum Cancellariæ, quia ſemper reſpicit ipſum impetrantem, & poſſeſſorem; & ideo extinguitur cum perſona, *ut poſt Sarnen. in dict. reg. quæſt. 62. verſ. poſtremò, notat. Pariſ. de Reſig. lib. 3 q. 5. num. 52.*

18 Obſerva 8. quod hæc regula annullat, ut ex tunc, *Caſſa-*
19 *dor. dec. 1. ſuper Reg. de Annal. Put. dec. 25. lib. 1.* ubi dicit, quod producta regula etiam in ſecunda inſtantia, omnia retro facta eſſent nulla, *Rub. in ſuis ſing. p. 3. in ver. Felinus*, §. 19. ubi dicit, quod regula de annali poteſt produci non ſolum in prima, ſed etiam in ſecunda, & tertia inſtantia, & præcedentes ſententiæ ſunt nullæ vigore decreti irritantis poſiti in regulis Cancellariæ.

20 Obſerva 9. quod licèt regula annullet impetrationem beneficii, & omnia inde ſecuta, quatenus ſervatæ non fuerint ejuſdem regulæ conditiones: non prohibet tamen, iterùm impetrari beneficium, *Rebuff. ad Regul. de Annal. gl. 14. & 19. Mandoſ. q. 85. num. 4. & alii apud Gregor. deciſ. 369. & 399. numer. 4.*

21 Limita, ſi impetrans fuerit repulſus, & condemnatus per ſententiam tanquam indebitè moleſtans poſſeſſorem: quia tunc regula idem beneficium ab eodem iterum impetrari prohibet tam per litteras, ſi neutri, quàm ſubrogationis, *Penia dec. 323. n. 5. Sarnen. in d. reg. q. 78. & 82.*

22 Obſerva 10. quod hæc regula in multis caſibus non habet locum, & primò in beneficiis Juriſpatr. laicorum, quia loquitur de impetratione, & collatione, quæ eſt libera reſpe-
23 ctu conferentis, *Sarnen. ubi ſupra, q. 27.* ubi etiam dicit, quod regulæ Cancellariæ loquentes generaliter de Beneficiis non habent locum in hujuſmodi beneficiis juriſpatronatus, *Rot. dec. 599. n. 41. p. 4. tom. 3. Recen. Seraph. dec. 285.*

24 Secundò non habet locum in impetrante gratiam a Papa motu proprio *latè Sarnen. in d. reg. q. 10.*

25 Tertiò non procedit in proviſione certo modo impetrata ab Ordinario: quia Ordinarius, quando confert impetranti beneficium annalis poſſeſſoris, jam habet, vel habere præſumitur certam notitiam illius poſſeſſoris, cùm viſitare ſoleat ſingulis annis oves ſuas, & teneatur titulos poſſeſſorum
† perſcrutari, *cap. ordinarii, de off. ordin. in 6.* & ideò conferendo ſimpliciter alteri beneficium, præſumitur annalem poſſeſſorem tamquam titulum non habentem negligere, *ut inquit Sarnen. in dict. reg. q. 9. verſ. prædictis tamen non obſtantibus & c.*

26 ubi etiam *ex Concilio Baſilienſi, tit. de Pacif. poſſeſſor.* obſervat, quod propter hanc cauſam nulla præſcriptio etiam triennalis currit contra Ordinarium, quominus poſſet removere poſſeſſionem carentem titulo, *& ità etiam ſenſit Rota coram Put.*
27 *dec. 294. lib. 2.* ubi etiam dicit, quod hæc regula non habet locum in proviſione certo modo impetrata a Legato: quamvis contrarium in hoc reſolverit, *Rot. in una Colonienſi coram Aldobrandino, ut refert Seraph. dec. 285. num. 9.*

28 Quartò non procedit in beneficiis conſiſtorialibus, ſi de illis fuerit conſiſtorialiter proviſum, *Put. deciſ. 490. libr. 2. Rot. dec. 791. num. 2. par. 3. Recen. Sarnen. loc. cit. q. 24.* ubi dicit, quod regula loquitur de impetratione: & beneficia conſiſtorialia non impetrantur, ſed per promotionem Papæ, & proviſionem conceduntur, & talis promotio fit per ſchedulam; & ideò forma illius proviſionis eſt longè diverſa ab impetrationibus, de quibus iſta regula loquitur.

SUMMARIUM.

1 *In prædio ruſtico cenſetur facta reconductio per unum annum, ſi conductor finito tempore conductionis in re conducta permanſit, in prædio urbano cenſetur facta conductio prout quiſque habitavit: limitatur n. 9. 10. 11. 17. 20. 21. 23. 24. 25. 27. 29. 30. 31. 32. & 33.*

2 *An Beneficiatus recipiens penſionem pro uno anno, cenſeatur ratificaſſe pro toto tempore locationem factam a prædeceſſore.*

3 *Quid ſi ex prædio ruſtico percipiantur fructus ſolùm de quinquennio in quinquennium.*

4 *Reconductio cenſetur facta cum eadem hypotheca, & pactis, quæ continentur in prima locatione.*

5 *An conductor in tali caſu poſſit agere actione locati ad penſionem non ſolutam.*

6 *An cenſeatur facta reconductio in prædiis Eccleſiæ, pupilli, & univerſitatis.*

7 *Quid ſi quis locavit operas ſuas ad certum tempus, & poſt illud tempus perſeveravit ſciente, & patiente conductore.*

8 *An ſocius, qui certo tempore conduxit ab alio ſocio portionem domus communis, eo tempore elapſo cenſeatur reconduxiſſe.*

12 *Per locationem ad longum tempus tranſit dominium utile in locatarium.*

13 *Quid ſi locatio facta ſit ad vitam alicujus.*

14 *An ex locatione facta a Rep. ad modicum tempus tranſferatur in conductorem dominium utile.*

15 *An in tali locatione locum habeat tacita reconductio.*

16 *Quid ſi extaret ſtatutum, quod reconductio intelligatur facta pro eodem tempore.*

18 *Officialis finito anno ſuæ electionis habet adminiſtrationem, & ejus geſta valent, donec ſucceſſor acceperit poſſeſſionem ſui officii, & quando id procedat*

19 *Legatus poſitus cum temporis præfinitione non poteſt conferre beneficia poſt tempus, licèt ante ſucceſſoris adventum.*

22 *Quando conductor durante locatione poſſit expelli.*

26 *An pactum de francando appoſitum in prima locatione, cenſeatur repetitum in tacita reconductione.*

28 *An furtum committat qui ultra tempus determinatum equo, ut alia re mobili, vel ſe movente utitur.*

29 *Quando inducatur locatio perpetua.*

30 *An obligatio cameralis appoſita in inſtrumento locationis cenſeatur repetita in tacita reconductione.*

31 *Et an juramentum cenſeatur repetitum.*

32 *Quando locatio in ſex menſes cenſeatur tacitè revocata, & quando pro rata temporis.*

34 *An, & quando ſingularis ſucceſſor teneatur ſtare locationi, & n. 36.*

35 *Quando vendita re teneatur Colonus ſtare locationi.*

36 *Locatio facta ſine præfinitione temporis intelligitur ad unum annum.*

38 *Conductor debet reſtituere ultimo anno fundum in eodem ſtatu, in quo reperiebatur tempore conductionis.*

39 *Quænam probatio requiratur pro liquidatione quantitatis fructuum.*

CAPUT XXXV.

An, ſi conductor finito tempore conductionis, in re conducta permanſit, reconduxiſſe intelligatur.

RESP. quod ex tacito conſenſu contrahentium in prædio 1
ruſtico cenſetur facta reconductio per unum annum, etiamſi prior conductio facta fuerit pro majori tempore: ſed in prædio urbano cenſetur facta conductio, prout quiſque habitaverit: hoc eſt pro tempore, quo remanſit in domo poſt finitam conductionem, *l. item quæritur, §. qui impleto, ubi DD. ff. locat. latè Maſcard. de probat. concl. 991. num. 22. 25. & 26. vol. 2.* ratio diverſitatis eſt, quia ex prædiis ruſticis ſemel in anno colliguntur fructus, videlicet tempore meſſis, vel vindemiarum, & ideò reconductio inutilis eſſet, ſi per alium ſaltem annum non duraret; in prædio verò urbano etiam una die eſſet utilis reconductio, quia ex eo fructus æqualiter percipitur qualibet anni parte, *ut dicit gl. in d. §. qui impleto, in ver. prout quiſque, verſ. fin. Bal verſ. Quinto modo & iſte eſt communis intellectus teſte Bartol. ibidem, numer. 10. la-* 2
tè Surd. deciſ. 33. ubi etiam dicit, quod Beneficiatus recipiens penſionem pro uno anno, non cenſetur ratificaſſe pro toto tempore locationem factam a prædeceſſore, quando locatio non fuit facta nomine Eccleſiæ, ſed ſolius Prælati.

Addit *Bart. in dict. §. qui impleto num. 10.* quod ſi prædium 3
ruſticum eſſet tale, ut ex eo fructus perciperetur ſolùm de quinquennio in quinquennium, tunc in quinquennium cenſetur locatio renovata, *ut obſervat etiam Bald. in l. legem numer. 1. verſ. item dico, Cod. locat. Mantic. de Tacit. libr. 5. titul. 15. numer. 6.*

Cenſetur autem facta reconductio cum eadem hypothe- 4
ca, & pactis, quæ continentur in priori locatione tam reſpectu locationis, quàm Conductoris: & ideò conductor tenetur ſolvere juxta pretium conventum in primo contractu, *ut colligitur ex d. §. qui impleto, d. l. legem, C. locat. & tradit etiam Alciat. reg. 2. Præſumpt. 17. n. 5. Mant. de Tacit. lib. 5. tit. 15. n. 19. & 33.* ubi dicit, quod reconductio tacita ejuſdem eſt qualitatis, cujus eſt expreſſa, *Malcar. de Prob. vol. 2. concl. 991. nu. 3. & 9. Afflict. dec. 365. n. 13.* ubi, quod locator in tali caſu po- 5
teſt agere actione locati ad penſionem non ſolutam, *latè Merlin. de Pignor. lib. 3. q. 39. per tot.*

Et hoc quidem procedit non tantùm in prædiis privatæ 6
perſonæ, ſed etiam in prædiis Eccleſiæ, pupilli, fiſci, & univerſitatis interveniente ſcientia, & patientia Prælati,

Tuto-

Tutoris, seu Curatoris, vel administratoris, *Bartol. in d. §. qui impleto, num. 6. ubi etiam Bal. Bero cons. 152. numer. 12. libr. 1. Rui. cons. 86. num. 9. lib. 1. Mantic. ubi supra, num. 12. & seq. & alii communiter.*

7 Secundò dispositio dicti textus locum habet, ubi quis locavit operas suas ad certum tempus: nam si post illud tempus, perseveraverit sciente, & patiente Conductore intelligitur tacita reconductio, *Mascard. dicta conclus. 991. num. 12. Mantic. de Tacit. lib. 5. d. tit. 15. num. 46. Cancer. variar. lib. 1. cap. 14. num. 65.* ubi exemplificant in Advocato, Medico, & similibus.

8 Tertiò procedit etiam in socio, qui certo tempore conduxit ab alio socio portionem domus communis: nam eo tempore elapso censetur reconduxisse, secundùm *Petr. de Ubald. in tract. Soc. in pr. par. qu. 10. Alciat. dict. reg. 2. præsumpt. 17. numer. 4. Mant. d. tit. 15. num. 35. vers. ego verò*, contrarium tamen tenet *Mascard. d. concl. 991. n. 20.* quia præsumitur uti jure suo finita conductione, cùm possit socius jure proprio uti domo communi, & sic totam inhabitare, *l. merito, ff. pro soc. & tradunt DD. in l. duo fratres, ff. de Acq. hær.* unde hæc opinio verior videtur.

9 Limitatur tamen supradicta conclusio, quando Conductor per modicum tempus remansit in re conducta: quia tunc tacitè reconduxisse non censetur, *Mascard. dict. conclus. 991. num. 21. Cancer. var. resol. lib. 1. cap. 14. num. 58. Mantic. d. libr. 5. tit. 15. num. 16.* modicum verò tempus ad hunc effectum dicitur spatium duorum, vel trium dierum, secundùm *Bald. in d. l. item quæritur, §. qui impleto*: ego tamen censeo, id arbitrio Judicis esse remittendum, *ut dicit Bart. ibidem, num. 12. Alex. cons. 215. num. 21. lib. 6. Menoch. de Arbitr. Jud. cas. 4. num. 5. Seraph. decis. 580. num. 5.*

10 Limitatur 2. quando deficit consensus contrahentium, *Bart. in d. §. qui impleto, num. 14. & 15. Mant. loco cit. numer. 10. & 11.* ubi exemplificat in hærede absente, vel ignorante, & furioso, *Afflict. dec. 363. num. 2. Alciat. ubi sup. num. 6. Mascard. d. concl. 991. numer. 30.* ubi dicit, quod non censetur renovata locatio, si Dominus ignoraret, conductorem adhuc perseverare in possessione.

Observa tamen, quod si curator furiosi, vel hæres defuncti sciverit, & passus fuerit colonum retinere fundum post tempus conductionis, renovata intelligitur conductio, *ut post Bart. Bald. Salyc. Paul. de Castr. in d. §. qui impleto, & alios observat Mant. d. lib. 5. tit. 15. num. 25.*

11 Limitatur 3. in emphyteusi concessa ad longum tempus, putà ad decem, vel 20. annos; nam post elapsum hujusmodi tempus non intelligitur renovata juxta communem Doctorum sententiam: & ratio est secundùm aliquos, quia in emphyteusi necessaria est scriptura, *glos. in leg. 1. ver. alienationis, Cod. de Jur. Emphyt. Bart. loc. cit. num. 7. Alciat. dict. regul. 2. præsumpt. 17. num. 3. Afflict. dict. decis. 365. num. 10. Cancer. var. lib. 1. d. c. 14. n. 61. Mascard. d. concl. 991. num. 14. & 15.* & in feudo dixit *Rosental. in tract. de feud. c. 2. concl. 69.* ubi asserit, quod feudum non censetur renovatum, etiamsi mortuo Vasallo, Domino sciente, & patiente hæredes Vasalli in possessione permaneant.

Hæc tamen ratio concludere non videtur: quia hodie de consuetudine in contractu emphyteutico non est necessaria scriptura, *gl. in d. l. 1. vers. scriptura, Cod. de Jur. emph. Ursil. ad Afflict. ibidem, n. 6. ubi de communi testatur, & ità etiam tradunt alii DD. apud Glar. in §. emphyteusis, q. 4.*

Ratio igitur est, quia in emphyteusi agitur de utili dominio transferendo, non de modico præjudicio; & ideò finito tempore non censetur renovata, *Bald. in dict. §. qui impleto, vers. Quæro hic, quid in Emphyteusi, Alex. cons. 17. n. 12. lib. 4.* ex quo fit ut rei locatio ad longum tempus, putà ad decem annos, lapso tempore præfinito non censeatur renovata: quia per locationem ad longum tempus transit dominium utile in lo-
12 catarium, *Alex. loc. citat. Afflict. dict. dec. 365. n. 4. & 5. per textum in l. 1. in fin. ff. si Ager. vect. & in leg. 1. §. quod autem ait, ff. de*
13 *superfic.* idem dicendum, si locatio facta sit ad vitam alicujus: quia tunc etiam dicitur ad longum tempus, *Dec. cons. 204. Tiraq. de Ret. conjang. §. 1. glos. 14. quos refert, & sequitur Ursill. ad Afflict. d. dec. 365. num. 5.*

14 Observa tamen, quod licèt ex locatione facta a Rep. etiam ad modicum tempus transferatur in conductorem dominium utile, & naturalis possessio, *juxta gl. in l. 1. ff. de loc.*
15 *pub. fruen.* tamen in tali casu tacita reconductio locum habet, *ut constat ex dicto §. qui impleto, & not at Ruin. cons. 61. numer. 5. in fin. & num. 6. & 7. libr. 1. Alex. consil. 28. num. 4. cum seq. libr. 4. Cephal. cons. 475. numer. 43. Mantic. de Tacit. dict. lib. 5. titul. 15. num. 36. & 37.* ubi dicit, quod eo casu etiam ex tacita reconductione utile dominium, & naturalis possessio in conductorem transfertur.

Observa 2. quod reconductio tacita inducitur etiam in 16
locatione ad longum tempus, si extat statutum, quod reconductio pro eodem tempore facta intelligatur: & tunc reconductio tacitè intelligitur facta pro alio decenni, & consequenter apud conductorem remanet etiam utile dominium, & naturalis possessio, *Alex. cons. 28. n. 4. cum seq. libr. 4. Ruin. cons. 61. n. 8. lib. 1. Mant. loc. cit. n. 29. & 38.* ubi etiam dicit, quod statutum in tali casu intelligitur de prima tantùm tacita relocatione.

Limitatur 4. in officiis, quæ ex necessitate geruntur, qua- 17
lis est tutela; quia non videtur illud officium tacitè renovatum, licèt quis in eo remaneat, *Alciat. d. reg. 2. præsumpt. 17. n. 1. post Bald. in d. §. qui impleto, num. 8.*

Idem dicendum est de officiis, in quibus requiritur auctoritas publica, quales sunt Gubernatores, seu potestates locorum, nam finito tempore expirat eorum officium, nec censetur renovatum, *Bart. & alii DD. in d. §. qui impleto, & est communis opinio.*

Notandum tamen est, quod Officialis finito anno, seu 18
biennio suæ electionis habet administrationem, & ejus gesta valent, donec successor acceperit possessionem sui officii, *l. 1. §. administrationem, Cod. ut omn. Jud.* cujus textus dispositio procedit in Judice ordinario, *ut post Guid. Pap. decis. 501. & ibi Add. Mar. Mut. super consuet. Panorm. c. 68. n. 11.* 19
observat Grat. discept. for. cap. 184. num. 46. non autem in Judice delegato, *Bald. in l. meminisse, vers. extra quæro, ff. de off. pro cons.* ubi dicit, quod Legatus positus cum temporis præfinitione, non potest conferre beneficia post tempus, licèt ante successoris adventum.

Limitatur 5. ubi constat de contraria voluntate contra- 20
hentium, putà si Dominus cum conductore litiget, ut eum expellat tunc enim lapso termino non censetur facta relocatio, *Alciat. d. reg. 2. præsump. 17. n 7. Mant. de Tacit. libr. 5. tit. 15. n. 20. Mascard. d. concl. 991. num. 28.*

Limitatur 6. si locator non implet contractum ex parte 21
sua: hoc enim casu non videtur renovata conductio, nisi locator contractum adimpleverit, *Bart. in d. §. qui impleto, n. 4. latè Mascard. de Probat. concl. 991. n. 31.* idem dicendum est, si conductor pro parte sua non adimplevit, putà si pensionem non solverit: tunc enim non poterit allegare tacitam reconductionem, etiamsi manserit finito tempore in re conducta, *l. quæro, §. inter locatorem, ff. locat. Cancer. variar. lib. 1. cap. 14. num. 70. Cravet. consil. 87. num. 3. Mant. dict. lib. 5. tit. 15. num. 28.* ubi dicit, quod etiam durante locatione potest expelli, *Alex. cons. 76. num. 6. lib. 5.* ubi dicit, quod etiamsi ex- 22
presse conventum esset, ut conductor intra tempus locationis expelli non possit, tamen intelligi debet, nisi conductor cessaverit in solutione pensionis conventæ, *Rot. dec. 366. nu. 5. & seq. p. 4. tom. 2. Recent.*

Limitatur 7. in tertio obligato, *ut colligitur ex dicto §. qui* 23
impleto, & notat Bald. ibidem, vers. No. quod tacita reconductio. Hinc fidejussor, qui in priori locatione accessit, ex tacita conductione non intelligitur obligatus, *Bart. in dict. §. qui impleto, n. 3. Merl. de Pign. lib. 3. q. 39. n. 5. & 11. Mant. d. lib. 5. tit. 15. n. 22. & lib. 16. tit. 21. n. 3. Cancer. var. lib. 1. c. 14. n. 65.* ubi dicit, quod si pro obligato ad tempus quis fidejussit, & postea locatio prorogetur, non tenebitur fidejussor, nisi de ejus voluntate fuerit facta prorogatio: subdens, quod non sufficit simplex consensus fidejussoris in prorogatione, sed quod debet esse per stipulationem, *ad not. per DD. in l. blanditus, C. de fidejuss. latè Mascard. concl. 991. n. 6. & 7.*

Limitatur 8. in pœna apposita in prima locatione: nam 24
in secunda conductione tacitè facta non censetur repetita, *ut post Dyn. dicit Bald. in dict. §. qui impleto, vers. Juxta hoc quæro.*

Limitatur 9. in venditione fructuum: nam si fructus ali- 25
cujus prædii pro certo pretio ad tempus certum venditi fuerint, eo tempore transacto ex tacito partium consensu non censetur venditio renovata, *Bald. in l. item quæritur, §. qui impleto, vers. sed quid si contractus, Alex. cons. 76. num. 1. & 2. lib. 5. Ruin. cons. 78. n. 5. lib. 1. Bero. cons. 153. n. 23. & 67. lib. 1. Mant. loco citat. dict. titul. 15. numer. 44.* ubi dicit, quod tacita renovatio habet locum in contractu locationis tantùm, & non in alio simili, ut est venditio fructuum, & sensit *etiam Cancer. dict. libr. 1. cap. 14. numer. 62. Mascard. de Probat. dicta conclus. 991. numer. 29.*

Hinc fit, ut si fuerit facta locatio ad quinquennium cum 26
pacto, quod conductori liceat rem locatam intra dictum tempus emere, & francare, hujusmodi pactum lapso dicto tempore non censeatur repetitum, etiamsi contrahentes finito quinquennio pro eadem pensione annua per multos annos in dicta locatione perseverarint, *Rot. decis. 396. part. 4. tom. 2. in Recent. Mascard. dict. conclus. 991. numer. 5. Mantic. de*

Tac.

Tac.dict.lib.5.tit.15.n.19.Cephal.cons.475.n.54.Bero. cons.153. lib.1. ratio est, quia dispositio juris communis de locatione loquentis non extenditur ad alium contractum, ut supra diximus, *Alex.cons.76.n.5.lib.5.* ubi etiam aliam rationem assignat, quia videlicet in tali casu agitur de magno præjudicio, hoc est de francatione directi dominii.

27 Limitatur 10. in rebus mobilibus, vel se moventibus, in quibus locatio finitur transacto tempore in contractu locationis præfixo ita, ut post elapsum tempus non intelligatur renovata, *Caroc.de locat.& cond.p.2.tit. de reno. locatio. n.13. & alii apud Cancer.var.lib.1.c.14.n.69. Masc. d.concl.961. nu. 27.Bald.in d.l.item quæritur*, §.*qui impleto*, *vers.quæro*, *quid*
28 *in re mobili*, subdens, quod furtum non committeret qui ultra tempus determinatum equo, aut alia re mobili, vel se movente uteretur, quia ex præcedenti contractu Dominus præsumitur consentire, *Mant.d.libr.5.tit.15.num.40.* ubi dicit, quod in tali casu tenetur conductor ad mercedem totius temporis, donec equus, vel alia res mobilis restituatur.

29 Limitatur 11. quando conductor post finitam locationem perseveravit in re conducta per 30.annos sciente, & patiente locatore, solvendo uniformem pensionem, tunc enim inducitur locatio perpetua, & cessat tacita reconductio, *ut post Ruin.cons.61.num.2.libr.1.trad.Mant.dict.libr.5. titul.15.nu.30.* quod procedit, ubi posterior præstatio esset penitus difformis à contenta in priori instrumento, & verisimilitudo appareret novæ conventionis, quia tunc præsumitur novus titulus, ut dicit, *Avendan.de censib. Hisp.cap. 22. quem refert*, *& sequitur Cancer. variar. libr.1.cap.14.numer.97.*

30 Notandum est autem, quod quarentigia, vel obligatio cameralis apposita in instrumento locationis non censetur repetita in tacita reconductione, *Afflict. decisio.365.nu.15. Mascard.dict. conclus.991.nu.8. & est communis opinio*, quia in tacita renovatione non censentur repetita quæ certam formam requirunt; & ideò neque juramentum repetitum cen-
31 setur eo quòd pro forma requiratur, ut jurans proferat contra verba, & tangat suis manibus scripturas, *Jas. cons.49.n. 8.& seq.lib.3.Guttier.de Juram.confirm.p.1.c.49.n.13. Bero.qu. 100.n.3.& 12.& alii apud Cancer.var.c.14.n.66.lib.1.* ubi ex hoc infert, quod Conductor, qui in instrumento quarentigato erat obligatus ad mercedem, & sic non solvendo poterat carcerari, si tacitè reconduxit, minimè poterit carcerari pro pensione non soluta.

32 Notandum 2. quod si prædium rusticum sit tale, ut ex eo bis in anno fructus uniformis percipiatur, locatio in sex menses tantùm censetur tacitè renovata, *Bart.in d.l. item quæritur*, §.*qui impleto n.10.ff.locat.* ubi etiam dicit quod si ex hujusmodi prædio rustico qualibet parte anni fructus uniformis perciperetur, tunc pro rata temporis, quo quis in fundo fuerit, intelligitur tacitè reconduxisse, quia eadem est ratio, quæ in prædio urbano, *ut notat etiam Mant. d.l. 5.tit.15.n.7.& 8.*

33 E contra verò, si ex prædio urbano non perciperetur fructus uniformiter qualibet parte anni, putà si domus locata existat in loco, ubi nundinæ fiunt, & conductor plus lucretur diebus nundinarum, quàm alio tempore, tunc idem dicendum est, quod in prædio rustico, ut in id tempus nundinarum tacitè intelligatur etiam reconduxisse, quia eadem est ratio, *ita Bar.loc.cit. Mant.ubi supra n.9.*

34 Notandum 3. quod licèt singularis successor non teneatur stare colono, cui prior Dominus locavit, *l.emptorem, C. de locat.* tamen si colonus fecit impensas, ut quia seminavit, tunc pro anno incepto singularis successor tenebitur
35 stare locationi, quemadmodum neque colonus pro eodem anno ab ea potest recedere, *ut post Bal.in l.emptorem Cod.locat.& alios tradit Surd.decision.40.* ubi id intelligit, quando locatio fuit valida; secus si fuit nulla, putà si facta fuerit ab eo, cui per subhastationis judicium erat interdicta bonorum administratio, *Cavalc.decis.44.n.23.* ubi dicit, quod colonus non tenetur perseverare cum eisdem pactis initis cum Antecessore sed tanquam colonus partiarius fructus anni cepti partietur cum successore, *Cacher.decis.82. num.5. & seq. Mant.de Tac.lib.5.tit.11.* subdens quod si colonus pensionem solvit, & ab initio rectè contraxit, iniquum est ab eo contractu recedere.

36 Item, ubi res locata venditur aut alio titulo transfertur in eum qui scit, rem esse locatam, tenetur is similiter stare locationi: quia vendens scienti censetur solùm vendere jus, quod habet, *ut post Bart.Bald.Ang. Imol. Alex.& alios in l. si domus, in fin.ff.de l.1.tradit Surd.dec.172.n 4.& seq.* ubi ex hoc infert, quod Donatarius, ac legatarius tenetur stare colono, quia donans vel legans censetur concessisse solum jus, quod habebat in re donata, vel legata, *vide quæ supra diximus c.39.à n.25. lib.1.*

Notandum 4. quod locatio facta sine præfinitione tempo- 37
ris intelligitur ad unum annum: & ideò de anno in annum tacitè renovatur, *Bald.cons.141.n.6.lib.1. Ruin. cons.61. n.10. lib.1.Soc.Jun.cons.25.n.3.lib.2.& alii apud Mant. de Tac.lib.5. tit.4.nu.1. & 15.* ubi etiam dicit, quod primo anno expleto permissum est, altero etiam invito ab ea recedere; & ideò quoad secundum annum, & alios subsequentes novus intelligitur contractus ex tacito consensu contrahentium, *juxta l. item quæritur*, §.*qui impleto*, *ff.locat.& conduct.*

Notandum 5. quod conductor regulariter de jure debet 38
restituere ultimo anno fundum in eodem statu, in quo reperiebatur tempore conductionis, aliàs tenetur locatori ad omnia damna, & interesse, *l.cum conductorem*, 29.*ubi gl.2. cod.de locat.* Unde si accepit fundum seminatum, restituere per eundem seminatum in eadem mensura, & quantitate, aliàs tenetur ad restitutionem seminis deficientis, & etiam ad interesse ratione damni, & amissionis fructuum, quos percepisset locator si fundus seminatus fuisset, *Surd. dec.131.num.4.& dec.201.num.7.Ruin.cons.80.sub nu.1.& cons. 88.sub num.4.vol.1. & alii apud Ciriac. contr.for.229. nu.3.& seq.lib.2.*

Quæ verò probationes requirantur pro liquidatione 39
quantitatis fructuum? Respond. quod sufficiunt leviores probationes, etiam per conjecturas, cùm hujusmodi liquidatio reputetur difficilis probationis, *ut post Bald. consil.323. n.5.lib.2.Natt.cons.510.n.4.Surd.cons.293.n.31.lib.2.Corn.cons. 301.in fin.lib.1.tenuit Rot.dec.1132.coram Seraphino, & decis. 727.n.1.p.3.in Recen.* ubi etiam dictum fuit, quod ad id admittuntur testes de credulitate, & singulares, & *decis.139.n. 3.p.4.tom.1. in Recen.* ubi etiam, quod ad hunc effectum satis est probare, quantum una tenuta præteritis annis consueverit reddere, & *dec.718.n.6.& 7.eadem p.4.tom.3.* ubi additur, quod in hujusmodi liquidatione fructuum potest etiam à Judice capi extrajudicialis informatio, *latè Mascar. de Prob.vol.2.concl.929.*

SUMMARIUM.

1 *Spatium unius anni datur exequutoribus ad exequendam ultimam voluntatem, quo elapso exequutio devolvitur ad Episcopum: limitatur n.4. & 7.*
2 *Quando currat annus prædictus, & n.5.*
3 *Quando impedimentum retardet pias causas.*
4 *An, & quando Episcopus, vel ejus Vicarius possit hujusmodi tempus prorogare, vel restringere, & n.7.*
5 *Quid si testator majus tempus ad solvendum legata exequutoribus, seu hæredibus dederit.*
6 *Episcopus compellere potest executores piarum voluntatum ad reddendam rationem administrationis usque ad 40. annos.*
7 *Quid si testator reliquerit executorem; qui infra annum exequatur, & eo transacto jusserit, ut alius exequatur.*
8 *Provisio hominis facit cessare provisionem legis.*
9 *Quando prædictum tempus non currat.*
10 *Quando currat tempus ad adimplendam voluntatem Testatoris.*

CAPUT XXXVI.

Quodnam tempus detur exequutoribus ad exequendam ultimam voluntatem.

REspond. quod datur annus, *l. nullus, cod. de Episcop.* 1
& cler. capit. nos quidem, de Testam. quo elapso exequutio devolvitur ad Episcopum, *ut in dict. cap. nos quidem, & cap.tua nobis, eod.titul. de Testam.*

Annus verò non currit à die aditæ hæreditatis, sed à die 2
monitionis factæ per Judicem, *ut tradunt Abb. consil.59.dub. 3.l.1.Spin.de Testam.gloss.28.n.10. & alii apud Barbos. in d.c. nos quidem, n.3.Gratian.discep.forens.c.73.n.11.* ubi etiam dicit, quod non expectaret transcursus anni, si dispositio sit talis naturæ, ut statim executioni demandari debeat, idemque dicendum, si hæres copiam habet rei legatæ, quia tunc tenetur absque mora eam præstare, *l.si domus*, §.*in pecunia, ff. de l.1.* quamvis contrarium teneat *Cevall. in Spec. aur. opi. comm.contr.commun.q.374.n* 4. ubi dicit, quod tempus anni currit à die mortis testatoris, etiam ignorantibus, vel im- 3
peditis executoribus testamentariis: quia annus non datur favore executorum, sed favore pauperum, qui non debent pati moram ex ignorantia executorum; & ideò elapso anno

libe-

libere ad Epiſcopum devolvitur executio, *ut d. Bald. in l. captatorias, num.12. cod. de Teſtam. milit. & ità ſentiunt alii apud Genuenſ. in tract. de Eccleſ. q.298. Surd. de alim. tit.8. priv.32. num.7. &* 8. ubi quod debet impedimentum retardare pias cauſas, niſi impedimentum proveniat à natura rei expediendæ, ut quia talis ſit quæ intra annum expediri non poſſit, *Barboſ. in d.c. nos quidem, & in c. tua nobis, n.4. de Teſtam.*

4 Obſerva tamen, quod ſicut poteſt Epiſcopus, vel ejus Vicarius prorogare hujuſmodi tempus ad inſtantiam executorum etiam ſine cauſæ cognitione, quando Teſtatoris voluntas non poteſt intra illud tempus executioni demandari, *Ceval. quæſt.374. num.2. Gratian. ubi ſupra, numer.12.* ità poterit præſertim ex juſta cauſa illud præmiſſa bina monitione reſtringere tam in legatis, piis, quàm profanis, *ut poſt Abb. in dicto cap. nos quidem, num.11. Covar. ibidem, num.5. & alios trad. Barboſ. de off. & pot. Epiſ. par.3. alleg.82. num.24.*

5 Obſerva 2. quod ſi teſtator majus tempus ad ſolvendum legata executoribus, ſive hæredibus dederit, putà duos, vel tres annos, non poterunt cogi ante tempus quia diſpoſitio teſtatoris non eſt alteranda etiam reſpectu temporis, *l. ſi mandavero tibi, ut pro me, ff. mand. Pariſ. conſ.23. num.18. lib.3. Bald. conſ.301. lib.2. & alii apud Gratian. d.c.73. nu.15. &* 16. cujus rei ratio eſt, quia quod poſſit Epiſcopus annum reſtringere, ex eo provenit, quòd talis præſumitur eſſe intentio teſtatoris, ut quanto citius fieri poſſit, ejus voluntas impleatur, *l.1. cod. de Sacroſ. Eccleſ.* talis autem præſumptio ceſſat ubi teſtator certum tempus expreſſit.

6 Obſerva 3. quod Epiſcopus compellere poteſt executores piarum voluntatum ad reddendam rationem adminiſtrationis uſque ad 40. annos, *arg. tex. in Auct. de Eccleſ. tit.§. pro temporalibus, Jordan. Elucub. diverſ. lib.14. tit.24. de Præſcrip. num.442. ubi citat Bart. in l. alio, ff. de alimen. & cib. leg. Papien in form. libell. quo agitur ad redd. rat. tut. gl. ac executores, num.24.*

7 Obſerva 4. quod ſi teſtator reliquerit executorem, qui infra annum exequatur, & eo, anno tranſacto juſſerit, ut alius exequatur, hoc caſu non Epiſcopus ſed ſubſtitutus à Teſtatore exequetur, quia proviſio hominis facit ceſſare pro-
8 viſionem legis, *ut poſt Bald. in l. ſi fundum ſub condit. §. Stichum, ff. de l.1. Veronenſ. caut.209. & alios dicit Grat. diſcep. for. c.220. n.35. & ſeq.*

9 Obſerva 5. quod ſi controverſia ſit inter hæredes ſcriptos, & venientes ab inteſtato de viribus teſtamenti, non currit interim tempus executionis teſtamenti, *Tiraquell. de Retract. lignag. §.1 gloſſ.10. numer.38. Papien. in form. libell. quo agit. ad redd. ration. tutel. in ver. ac executores n.11.*

10 Obſerva 6. quod ſi teſtator certum præfixerit tempus ad aliquid faciendum, putà intra menſem Januarii proximè futuri, tale tempus currit etiam vivente teſtatore, *Butr. conſ. 57. quem refert, & ſequitur Altograd. conſ.1.n.54.* ubi dicit, hoc contingere propter præciſam naturam temporis limitati: nam in aliis caſibus tempus ad implendam voluntatem defuncti non currit, niſi à die aditæ hæreditatis, *ut d. Bald. in l. ſi cui legetur, in princip. ff. de l.1. Gratian. diſcep. for. c.316. n.17.18. & 19. idem Altograd. conſ.84. n.4. per tex. in l. ſi in diem, ff. de cond. & demon.*

SUMMARIUM.

1 *Decimæ perſonales debentur in fine anni: prædiales verò ſtatim ac fructus collecti ſunt.*
2 *An valeat conſuetudo, ut decimæ non ſolvantur ſtatim ſed certo tempore.*
3 *De agnis, & vitulis debentur decimæ non ſtatim cùm nati ſunt ſed cùm illi nutriti ſunt.*
4 *Lana ſtatim ſolvi, & exigi poteſt.*
5 *Cui teneatur paſtor decimas ſolvere, ſi in duabus parochiis gregem paſcit.*
6 *An poſſint laici decimas præſcribere, & n.12. & 17.*
7 *Concilium Lateran. ſimpliciter, & directè prohibet, nè decimæ laicis à Prælatis inferioribus concedantur in feudum.*
8 *Quando lex ſimpliciter alienationem, & acquiſitionem prohibet, cenſetur etiam prohibere præſcriptionem.*
9 *An & quando laicus manuteneri debeat in poſſeſſione percipiendi decimas.*
10 *Quando celebratum fuerit Concilium Lateranen.*
11 *Quando præſcriptio exemptionis decimarum ſuffragetur laico.*
12 *Quid requiratur ad præſcribendam minorem quantitatem ex integra decima.*
13 *Immemorabilis ceſſat, ubi conſtat de initio.*
14 *Sola immemorabilis præſcriptio ſufficit, quando perſona Eccleſiaſtica reperitur in poſſeſſione percipiendi decimas.*
15 *Quando poſſeſſio faciat præſumi privilegium.*
16 *Decimæ, ſi laicis conceſſæ reperiantur, cenſentur conceſſæ poſt Concilium.*
17 *Quando Decimæ ex legitima conceſſione à laicis poſſidentur, poteſt laicus contra laicum præſcribere: declaratur num.18.*
19 *An Papa communicando privilegia alicujus Religionis exemptæ a decimis, alteri Religioni, cenſeatur communicaſſe hujuſmodi exemptionem.*
20 *Quid ſi oriatur controverſia, an decima ſolvenda ſit Eccleſiæ prædiali, vel potius ſacramentali.*
21 *An Epiſcopus poſſit laicis ad vitam, aliudve tempus concedere ipſarum decimarum fructus.*

CAPUT XXXVII.

Quando ſolvendæ ſint decimæ.

REſp. quod Decimæ perſonales regulariter debentur 1
in fine anni, *juxta gloſſ. communiter receptam in cap. revertimini, ver. annus, 16. qu.1.* ubi idem dicit de caſeo, & lacte; prædiales verò ſtatim ac fructus collecti ſunt, ideſt quantocitius ſolvi poſſunt, *c. cùm homines, ubi gloſſ. & Doctores, extra de Decim.* valere autem conſuetudinem, ut 2
decimæ non ſolvantur ſtatim ſed certo tempore dicit *Barb. in d. cap. cùm homines*, ubi etiam obſervat, quod de agnis, 3
& vitulis debentur decimæ non ſtatim cùm nati ſunt, quia eſſet inutilis talis decimatio, ſed cùm illi nutriti ſunt nec indigent amplius lacte materno: lana verò ſtatim ſolvi, & e- 4
xigi poteſt, cum nulla ſit cauſa differendi: *Jo: Andr. ad Spec. tit. de decim. §. ſcire, debes, lit. C. ver. ſpecie.* In decimis autem perſonalibus, expenſæ deducuntur: ſecus in prædialibus *cap. paſtoralis de decim.* ex quo infert *Imol. in leg. fructus, ff. ſolut. matrim. quem refert, & ſequitur Genuen. in tract. de Eccleſ. quæſt.403.* quod fructus, ſi ex diſpoſitione legis, vel hominis debentur Eccleſiæ, intelliguntur non deductis expenſis.

Sed quæres, cui debeat paſtor decimas ſolvere, ſi in dua- 5
bus parochiis gregem paſcit? Reſp. quod debet proportionabiliter utrique Eccleſiæ decimas ſolvere, *S. Thom. 2.2. qu. 87. ar.3. ad 2. Sylv. in ver. Decimæ. n.14. gl. & DD. in c. ad Apoſtolicæ, de Decim.* unde ſi oves in una Parochia jaceant, & dormiant, & in alia paſcant, decimæ ſimiliter dividi debent, *ut diximus in tract. de Regim. Eccleſ. Epiſc. l.5. c. ult. §.1. n.7.* hoc tamen intelligendum eſt, quando oves æqualiter morantur in utraque Parochia; ſecus eſſet ſi majore parte anni paſcerentur in una, & deinde ad breve tempus transferentur in aliam; quia tunc decima eſſet ſolvenda illi Parochiæ, in qua pro majore parte anni grex ſtetit, *Paul. de Caſtr. & alii in l. hujuſmodi, §. legatum, ff. de l.1. Boe. q.13. nu.54. Rebuff. in tract. de Decim. q.6. nu.25. & ſequ. & alii apud Cancer. var. lib.1. c.23. n.10.*

Quæres 2. an poſſint laici decimas præſcribere? Reſp. 6
negativè, quia illas poſſidere non poſſunt tanquam jus ſpirituale, cujus laici ſunt incapaces, *Concilium Lateranen. relatum in c. prohibemus de Decim. & cap. cauſam, quæ, & ibi gloſſ. extr. de Præſcrip.* quorum textuum diſpoſitio procedit in omnibus decimis etiam titulo temporali à laico percipiendis, *ut probat Mareſc. var. l.2. c.92. n.9. & ſeq.* ubi dicit, quod data inveſtitura poſt Concilium Lateran. datur incapacitas abſolutè; unde ſicut hoc caſu ratione incapacitatis non poſſunt laici præſcribere, quia jus reſiſtit etiam poſſeſſioni, *ut latè per Gabr. de Præſcrip. concl.1. nu.16.* ita nec etiam poteſt præſumi confirmatio Apoſtolica, quia talis poſſeſſio a jure improbata non relevat, nec inducit aliquam præſumptionem pro poſſidente, *Alex. conſil.70. n.4. l.3. Calder. conſ.11. de feud. Curt. de feud.2. p.8. qu. princ. quos refert, & ſequitur Genuenſ. in tract. de Eccleſ. q.39. Menoch. de præſump. l.6. præſump. 86. n.3. Barboſ. in dicto c. prohibemus n.5. & in d.c. cauſam, quæ, num.3.* ubi dicit, quod Concilium Lateranen. ſimpliciter, 7
& directè prohibet, nè Decimæ laicis concedantur a Prælatis inferioribus in feudum, vel alio titulo temporali, *ut in d. c. prohibemus, de decim. & conſtat. etiam ex c. quamvis, 17. eod. tit. c.2. de Locat.* ubi autem lex ſimpliciter alienationem, & 8
acquiſitionem prohibet, cenſetur etiam prohibere præſumptionem, *juxta textum in l. alienationis, ff. de verb. ſignif. de quo latè Gabr. commun. concl. lib.5. tit. de Præſcrip. concluſ.13. Bald. de Præſcrip. in 1. p.5. princ. q.7. n.4. & ſeq.* ubi addit, quod conſuetudo excuſat a præſtatione decimarum perſonalium;

ſed

ſed non valeret conſuetudo; quod nulla ſolvatur decima de fructibus, ſeu frugibus terræ, quia decimæ prædiales ſunt debitæ de jure Divino, *c. revertimini 16. q. 1. c. majores, & c. quicunque 16. q. 7. c. in aliquibus, de decim.*

9 Obſerva tamen, quod laicus tuendus eſſet in ſua poſſeſſione, ſi conſtaret de præſcriptione temporis immemorabilis cum fama privilegii obtenti a Summo Pontifice, vel inferioribus Prælatis ante Concilium Lateran. *Menoch. lib. 6.*
10 *præſumpt. 86.* ubi etiam notat, quod Concilium Lateran. celebratum fuit anno 1179. ſalutis noſtræ, ſedente Alexandro III. *Gratian. diſcept. for. c. 595. n. 16.* ubi dicit, quod præ-
11 ſcriptio exemptionis decimarum non ſuffragatur laico, niſi ſit 40. annorum cum tituli probatione, vel temporis immemorabilis, *Bald. loc. cit. dict. q. 7. n. 11. & 21. Barboſ. in dict. cap. cauſam, quæ, num. 4. ubi refert, ita deciſum fuiſſe in Rot. in Pampilonen. decimarum 8. Martii 1613. coram Coccino, & ità etiam ſenſit Rota in Novarien. decimarum 26. Februarii 1631. coram*
12 *Pirovano, quæ eſt dec. 23. p. 6. Recent.* ſubdens quod ad præſcribendam minorem quantitatem ex integra decima, ſemper conſtare debet de poſſeſſione, quæ conſiſtit in eo, ut Rectori Eccleſiæ agenti ad integram decimam, denegata fuerit exactio, & Rector Eccleſiæ acquieverit: aliàs contra Eccleſiam nulla conſuetudo, ſeu præſcriptio præjudicare poteſt.

Verùm quia ſatis difficile eſſet his temporibus probare famam privilegii obtenti ante Concilium Lateranenſe, cum a tempore dicti Concilii ſint elapſi anni 400. & eo amplius, cenſeo ſatis eſſe probare immemorabilem, & famam privilegii, ut laicus in poſſeſſione manu teneatur, quia decimæ etiam poſt Concilium Lateranenſe poſſunt poſſideri a laicis ex privilegio Summi Pontificis, *c. a nobis de Decim. Genuenſ. de Eccleſ. q. 39. n. 3. & 4.* ſubdens, quod ſine fama non ſufficeret immemorabilis; & *ita tenuit Rota coram Seraph. dec.*
1102. *n. 8. & dec. 56. n. 18. & ſeq. p. 7. Recent.* ubi etiam, quod
13 immemorabilis ceſſat, ſi conſtet de initio, *Mareſ. var. lib. 1. cap. 17.* ubi etiam dicit, quod fama privilegii non eſt probanda in tali caſu per 40. annos, ſed ſatis eſt ſi probetur per aliquod tempus diuturnum arbitrio Judicis, & *lib. 2. c. 92. n. 3. & ſeq.* ubi dicit, quod non tenetur quis probare famam privilegii ſi poſſidebat tanquam Eccleſiæ vaſſallus, certum
14 quid præſtans Eccleſiæ, ſi verò perſona eccleſiaſtica reperiretur in poſſeſſione percipiendi decimas, ſufficeret ſola im-
15 memorabilis præſcriptio: quia in eo, qui poteſt decimas
16 poſſidere, tanti temporis poſſeſſio facit præſumi privilegium, *Creſcen. deciſio. 1. de Decim. Cardin. Cavaler. dec. 258. num. 3.*

17 Obſerva 2. quod in dubio, ſi decimæ laicis conceſſæ reperiantur, & neſciatur, an poſt, vel ante Concilium Lateranenſe, fuerint conceſſæ, cenſentur conceſſæ poſt Concilium *Bart. in cap. cum Apoſtolica, num. 4. de His, quæ fiunt a Prælat. ubi etiam refert, ità reſolviſſe Rot. apud Farinac. dec.*
193. *num. 9. p. 2. Recen. quicquid dicat Roſenth. de feud. capit. 4. concl. 28.*

18 Obſerva 3. quod ſi decimæ ex legitima conceſſione a laicis poſſidentur, poteſt laicus contra laicum præſcribere: quia tunc laici patrimonium cenſentur; mutata enim perſonæ poſſidentis conditione, etiam bonorum conditio mutatur, *cap. 1. §. verùm, de Jure patron. in 6. l. per procuratorem, ff. de Acquir. hæred. Socin. Jun. conſ. 115. num. 39. & 40. vol. 2. Rebuff. de Decim. q. 13. & alii apud Cancer. var. lib. 1. c. 23. n. 6.* & tunc libertas non ſolvendi decimas contra laicum præſcribitur decem vel 20. annis, vel ſaltem ſine dubio per tantum tempus, cujus initii memoria non extat, *ſecundum Raph. Cuma. conſ. 83. quem refert Bald. de præſcript. in p. par. 5. princip. q. 7. n. 8.* quod intelligendum eſt reſpectu ſolius juris ad laicos ſpectantis: nam ſi ad tempus laicis decimæ conceſſæ ſunt, finito tempore hujuſmodi ad Eccleſiam reverturtur *Barboſ. qui de communi teſtatur, in d. c. cauſam, quæ, n. 5. ubi citat Valaſ. de Jur. emphit. q. 17. n. 15.*

19 Obſerva 4. quod Papa communicando privilegia alicujus religionis, in quibus adeſt expreſſa exemptio a ſolutione decimarum, alteri Religioni, non cenſetur communicaſſe hujuſmodi exemptionem a ſolvendis decimis niſi de eis fuerit facta ſpecialis mentio cum derogatione, *cap. nuper, extra de Decim.* immò non ſufficeret qualiſcumque mentio de decimis, quia ſi non apparet de expreſſa mente concedentis, verbum, *decimæ*, referri poteſt ad decimas extraordinarias, quæ imponuntur ab homine: non autem ad ordinarias, & prædiales, quæ debitæ ſunt de jure Divino, *Seraph. dec. 1380. n. 2. Coccin. dec. 269. n. 3. & ſeq. Cavaler. dec. 247.*
n. 10. & 11. Put. dec. 65. lib. 3.

20 Obſerva 5. quod ſi oriatur controverſia, an decima ſolvenda ſit Eccleſiæ prædiali, vel potius ſacramentali tunc particularis conſuetudo inſpici debet, *cap. cum ſint homines, ubi Doctores, ex. de Decim.* quæ ad hunc effectum ſufficit decennalis, quia non eſt contra, ſed præter jus *gl. communiter recepta in c. ult. ve. conſuetudo, de conſuet. in 6. Cardin. Cavaler. dec. 95. n. 2.*

Obſerva 6. quod ſi miniſter Eccleſiæ indigeret, & peteret decimam, non excuſarentur Parochiani propter conſuetudinem contrariam, *ſecundùm Ang. in Summ. in verb. Decima, §. fin. circa fin. quem refert, & ſequitur Balb. in 1. part. 5. prin. quæſt. 7. numer. 6. & 10.* ubi etiam dicit, quod excuſantur non ſolventes propter conſuetudinem ratione præteritarum, & futurarum decimarum, quouſque petantur.

Obſerva 7. quod una Eccleſia poteſt præſcribere jus percipiendi decimas contra alteram, & in aliena Parochia ſpatio 40. annorum cum titulo, & bona fide, *c. ad Apoſtolicæ, & c. cum contingat, de Decim. c. 1. ubi gl. in verb. legitimè, de Præſcript. in 6.* vel per tantum tempus hujus initii memoria non extat in contrarium, *d. c. 1. & c. de decimis, de reſt. ſpol. in 6. Balb. d. q. 7. n. 3. & 13.* ubi addit, quod Clerici, vel Eccleſia contra clericos nedum partem præſcribere poſſunt, ſed etiam totam decimam.

Addunt alii, quod Epiſcopus alicui laico ex juſta cauſa 21
concedere poteſt ad vitam, aliudve tempus, non quidem jus percipiendi decimas, ſed ipſarum decimarum fructus, dummodò talis conceſſio ad feudum, vel alienationem non extendatur, *ita gloſſ. in capit. quamvis ſit grave nimis verb. conceſſerit, de Decim. Jaſ. conſ. 73. column. 5. volum. 3. Roſing. 657. Bald. conſ. 44. in p. dub. vol. 3. & alii apud Tiraquell. de retract. lignag. §. 1. gloſſ. 7. num. 51.* hodiè tamen obſtat extrav. *ambitioſæ de reb. Eccleſ. non alien.* ubi omnis conceſſio, & locatio bonorum Eccleſiaſticorum ultra triennium prohibetur, *ut obſervat Barboſ. in c. 2. n. 4. de locat. & alii recentiores communiter.*

SUMMARIUM.

1 *Quid ſit bonorum poſſeſſio.*
2 *Bonorum poſſeſſores vice hæredum in omnibus habentur, & num. 8.*
3 *In quo differat hæreditas, & bonorum poſſeſſio, & n. 5.*
4 *Hæreditas ſolo animo adiri poteſt.*
6 *Quam poteſtatem habeat Prætor.*
7 *Emancipati, cognati, & ſimiles de rigore juris civilis ab hæreditate excluduntur, admittuntur tamen de jure prætorio.*
9 *Liberi habent annum ad petendam bonorum poſſeſſionem; cognati verò centum dies, & quando currat hujuſmodi tempus.*
10 *Aditio hæreditatis de jure civili durat 30. annis.*
11 *Terminum datum a lege ad deliberandum poteſt Judex minuere.*
12 *An eo termino tranſacto poſſit amplius adire hæres ſcriptus.*
13 *Quantum temporis præfigendum ſit petenti terminum ad deliberandum.*
14 *Deliberatio quando ſit annalis.*
15 *Quando bonorum poſſeſſio non tranſmittatur ad hæredes.*
16 *De jure civili hæreditas non adita tranſmittitur ad ſuos, non tamen ad extraneos: & quid ſi filius, vel alius in poteſtate decedat.*
17 *Quando jus deliberandi, & adeundi tranſmittatur ad quoſcumque hæredes, & n. 22.*
18 *Filius quod tempus habeat ad deliberandum.*
19 *Hodie tempus ad deliberandum non eſt neceſſarium volentibus ſolemniter conficere inventarium.*
20 *Quando quis teneatur hæreditariis creditoribus in ſolidum eiiamſi inventarium confecerit.*
21 *Filius, qui abſtinuit ſe ab hæreditate, poteſt petere tempus ad deliberandum, & pendente deliberatione debet habere alimenta ex hæreditate.*

CAPUT XXXVIII.

Quodnam tempus detur ad agnoſcendam bonorum poſſeſſionem.

PRo intelligentia ſciendum eſt, quod bonorum poſſeſ- 1
ſio eſt jus perſequendi, retinendique patrimonii, ſive rei, quæ cujuſque cùm is moritur, fuerit, *l. 3. §. bonorum, ff. de bonor. poſſ.* & habet ſimilitudinem cum hæreditate: quia 2
in omnibus vice hæredum, bonorum poſſeſſores habentur, *l. 2. ff. eod.* ſolùm differt in eo, quod hæreditas auctoritati ju- 3

ris

ris civilis nititur, *§.1.verſ.aliquando Inſtit.eod.tit. de Bonor.*
4 *poſſ.* nec deſiderat aditio hæreditatis prælentiam Judicis, cum ſolo animo adiri poſſit, *§.fin.Inſtitut.de Hær. qual.& differ.*
5 at bonorum poſſeſſio nititur auctoritate juris prætorii, *ut in d.§.1.verſ.aliquando, & notat gl.in l.1.ff.de bonor. poſſeſſ.* & coram Judice debet agnoſci, quamvis ejus decretum minimè exigatur, *leg.cum furioſus §.nos itaque, ubi gloſſ.in ver.ex decreto, cod.de Cur.fur.& l.fin.ubi gloſ.cod. Qui adm.ad bonor. poſſeſſ.poſſ.* ex quibus colligitur *text.l.3.§.ſi cauſa cognita ff.de*
6 *bon.poſſ.* Prætor enim propter publicam utilitatem, jus civile adjuvandi, ſupplendi, & corrigendi poteſtatem habebat, *l.Jus autem civile ff.de Juſt.& Jur.l.5.ff.de verb.oblig. §. Prætorum Inſt.de Jur.nat.gent.& civ.* quare eos, quos civilis juris rigor ab hæreditate excludebat, quales erant emancipati, cognati, & ſimiles, Prætor naturali æquitate motus ad ſucceſſionem vocabat, *ut in §.emancipati, Inſt. de Hgred.*
7 *quæ ab inteſt.defer.l.1.in princ.ff.unde cognat.* & hi quidem heredes ipſo jure non fiunt (per legem enim tantum vel ſimilem juris conſtitutionem hæredes fiunt) ſed cum eis Prætor dat bonorum poſſeſſionem, loco hæredum conſtituuntur, & vocantur bonorum poſſeſſores, *§. quos autem, inſt. de bonor.poſſ.* licèt quantum ad effectum ſint hæredes per hanc viam obliquam, *ut notat.Aret.in §.1.Inſtit.eod.tit.& alii communiter.*

8 His præmiſſis dico, quod liberi habent annum ad petendam bonorum poſſeſſionem, cognati verò centum dies, *§. cum igitur, Inſt.de bonor.poſſ.l.2.& l.emancipata, cod.qui admit.ad bon.poſſ.poſ.* quo tempore elapſo amplius non audiuntur, *ut in d.l.emancipata*, hoc tamen tempus eſt utile non ſolum a principio, ſed etiam in medio, & in fine, & non currit, niſi a die ſcientiæ mortis defuncti, *l.2.ff.quis ord.in bon.poſſ.ſer.l.quamdiu, & l. quicumque, cod. Qui admit.ad bo-*
9 *nor.poſſeſſ.poſ.* & in hoc Prætor providit creditoribus, nè ſolutio nimium differatur: & ideo primo repudiante ſtatim ſequenti incipit currere tempus, *§.ſi quis itaque, Inſtit. de bon. poſſ.* quod intellige ſimiliter a die ſcientiæ, ut ſupra diximus; & in hoc eſt differentia inter bonorum poſſeſſionem, & jus adeundi; quia tempus 30. annorum quod habet hæres ad adeundum, de jure civili eſt continuum, & currit ignoranti, *juxta communem Doctorum ſententiam* ſed tempus petendi bonorum poſſeſſionem nunquam currit ignoranti, etiamſi ſtaret per centum annos, *Bal.in Rubr.cod.qui admit.l.6.Corn. conſ.321.vol.3.quos refert Balb.de Præſcript.in 4.par.4.princ.q. 20.num.2. & ſeq.*

10 Notandum eſt autem, quod licèt aditio hæreditatis de jure civili duret 30. annis, ut ſupra dictum eſt, & *conſtat.ex l. licet, cod.de Jur.delib.l.ſicut cod.de Præſcript.30.annor.Bart.in d.l.cum in antiquioribus, n.2.cod.de Jur.deliber.poſt gl.ibidem in ver.benef.* poteſt tamen is, cui delata eſt hæreditas interrogari ad inſtantiam creditorum; an velit eſſe hæres, vel non: & ſi petat terminum ad deliberandum, debet hujuſmodi terminus moderatè ſtatui per Judicem, *l.ſi curatoris, ubi Alexand. Bald.& alii, cod.de Jur.delib.Cancer.var.l.3.c.21.n.19.*
11 ubi dicit, quod terminum datum a lege ad deliberandum poteſt Judex minuere ad conſulendum creditoribus, & ut ad eorum inſtantiam dari poſſit curator bonis & hæreditati
12 jacenti; non autem ut breviori aſſignato termino, & eo tranſacto non poſſit amplius adire hæres ſcriptus *latè Menoch. de arbitr.Jud.caſ.1.*

13 Quantum verò temporis præfigendum ſit petenti terminum ad deliberandum? alii putant, hoc eſſe Judici arbitrarium: alii cenſent trium menſium ſpatium ſtatuendum eſſe alii tenent, quod Judex debet dare tantum tempus quantum datur ad petendam bonorum poſſeſſionem, hoc eſt deſcendentibus annum, extraneis verò centum dies, *juxta textum in d.§.cum igitur Inſtitut.de bonor.poſſ.ita Bart.in l. ſi quis inſtituatur, §.ſed ſi bonorum, ff. de Hæred. inſtituto. & alii apud Menoch.de arbitr.Jud.d.caſ.1.*

Ego cenſeo, Judicem poſſe, ac debere præfigere terminum novem menſium (nam annus tunc conceditur, quando impetratur a Principe) quibus elapſis hæres amplius ad hæreditatem non admittitur, *ut eſt textus expreſſus in l.ult. §.& hæc quidem, cod.de Jur.delib.* niſi res adhuc ſit integra, veluti ſi nondum datus fuit Curator, & res adhuc non fuerunt diſtractæ: tunc enim admittitur purgatio more non obſtante termino lapſo, etiamſi Judex comminatus fuerit ſe amplius hæredem non auditurum, *ut inquit Aret.in §.extraneis num.1. Inſtitut. de hæred.qual.& diff.poſt Bald.& Imol.in leg.ſi quis inſtituatur ff. de Hæred.inſtitut. Inn. in capite tua, de ord.cogn.*

14 Obſerva tamen, quod quando deliberatio non petitur, ſemper erit annalis, *l.cum in antiquioribus, cod.eod.tit. Bart. in d.l.ult.§.& hæc quidem.*

Obſerva 2. quod bonorum poſſeſſio non agnita intra dictum tempus non tranſmittitur ad hæredes, *d.l.emancipata, cod.qui admit.ad bon.poſſ.* ſed de jure civili hæreditas non adita tranſmittitur ad ſuos, non tamen ad extraneos, *l.un. §.in noviſſimo, cod.de ead.toll.l.un.cod.de iis, qui ant.aper.tab.* &c. quamvis filius, vel alius, in poteſtate decedens hæreditatem ſui parentis non aditam tranſmittat ad quoſcumque, *ſecundum Bart.in l.ſi infanti cod.de Jur.delib.& in l.un.cod. de His, qui ant.aper.tab.* &c. idemque dicendum, quoties jus deli- 16
berandi tranſmittitur, *ut in d.l.un.§.in noviſſimo, cod.de Cad. toll.* ſciens enim hæreditatem ſibi delatam, ſi decedat intra annum a die ſcientiæ computandum, non tantùm jus deliberandi, ſed etiam adeundi tranſmittit ad quoſcumque hæredes qui tamen durante ejuſdem anni ſpatio adire debent; aliàs eo elapſo excluduntur, *ut in l cum in antiquioribus, cod. de Jur.deliber.*

Addit *Socin.in l.qui duos ff.de reb.dub. & alii apud Cancer.* 17
var.l.3.c.21.n.19. quod ſi hæres decederet ignorans, hæreditatem ſibi delatam, adhuc eam tranſmitteret beneficio reſtitutionis in integrum ex clauſula generali, ſi qua mihi juſta cauſa.

Obſerva 3. quod filius habet duos annos ad deliberan- 18
dum, alterum ut de numero liberorum, alterum ut de numero legitimorum, & ideo ſi decedat in ſecundo anno, tranſmitteret ſimiliter hæreditatem ad quoſcunque hæredes adeundam per eos intra reliquam partem illius ſecundi anni, *leg.1.verſ.ſed videndum, cod.de ſucceſſ.edict.Barb. ad Bartol.in leg.licèt, cod.de Jur.delib.ubi citat Ang.in dicto leg. licet, Paul.de Caſtr. & Raph.Cum. in leg. quamdiu, 1.ff.de Acq.hæred.*

Obſerva 4. quod hodie tempus ad deliberandum non eſt 19
neceſſarium volentibus ſolemniter conficere inventarium: cùm enim liceat eis & adire hæreditatem & ſine damno ab ea diſcedere, nullus locus deliberationi relinquitur, *l.ult.§.& hæc quidem, cod.de Jur.delib.*

Obſerva 5. quod is, qui petiit tempus ad deliberandum, 20
& hæreditatem deinde adivit, vel non repudiavit, tenetur hæreditariis creditoribus in ſolidum, etiamſi inventarium confecerit, *ut in dict.l.ultim. §.fin.autem, ubi Doctores communiter.*

Obſerva 6. quod licèt filius abſtinuerit ſe ab hæreditate, 21
tamen re adhuc integra poteſt petere ad deliberandum, & pendente deliberatione debet habere alimenta ex hæreditate, *juxta leg.ſi quis ſuus, ff.de Jur.delib.*

Obſerva 7. quod univerſali uſufructu legato alicui in vita 22
ſua, ſeu donec vixerit, poſt illius verò mortem alio inſtituto hærede, is intelligitur purè, & non conditionaliter inſtitutus, adeò ut ſi ante uſufructuarium moriatur, tranſmittat hæreditatem, verbo, vel facto aliquo aditam, vel alioquin jus ipſum deliberandi, *Bald.conſ.26.l.4.Pariſ.conſ.97.n. 7.l.2.Sim.de Præt.de Interpr.ult.vol.l.3.dub.5.ſol.4.n.27.Pereg. conſ.64.n.4.l.5.quos refert, & ſequitur Rot.dec.22.n.47.& 48. p.6. Recent.*

SUMMARIUM.

1 *Inſordeſcens in excommunicatione per annum poteſt uti hæreticus condemnari: declaratur n.2.4 & 6.*
3 *Excommunicatus non ex cauſa fidei, ſed pro alia cauſa eſt ſuſpectus leviter de hæreſi.*
5 *Annus inſordeſcentiæ an debeat eſſe continuus, & a quo die incipiat.*
7 *Quando liceat Epiſcopo reos in cauſis criminalibus, vel civilibus excommunicare.*
8 *Si duo ſeſe in forma Cameræ in ſolidum obligaverint, quorum unus ſit ſolvendo, an poſſit relaxari cenſura contra alterum obligatum.*

CAPUT XXXIX.

An, & quando inſordeſcens in excommunicatione per annum poſſit uti hæreticus condemnari.

QUod poſſit condemnari uti hæreticus, conſtat *ex cap.* 1
cum contumaci, de Hæret.in 6.c. excommunicamus 1. §. qui autem ex eodem tit. quia perſeverando in excommunicatione per tantum temporis ſpatium, cenſetur malè ſentire de poteſtate clavium, & ideo eſt ſuſpectus de hæreſi, *Henriq.l.13.c.4.Filliuc.tract.12.cap.9.q.4.n.214.& alii apud Bonac.de cenſur.diſp.2.q.2.punct.ult.n.2.* quod tamen in- 2
telligendum eſt, quando quis fuit nominatim excommunicatus, & declaratus ex cauſa hæreſis, & in excommunicatione perſeveravit animo pertinaci, & in contemptum clavium,

vium, ut quia noluerit obedire eo, quòd Judicis, aut legis poteſtatem ſpreverit, *d.c.cum contumacia, de Hæret.in 6.Zanard.in direct.Theol.p.2.præc.1.c.5.§.18.in fin. Graff. in Deciſ. p.1.l.4.c.14.n.4. Scac.de Jud.l.1.c.98.n.36.Zechius in ſumm.tom. 1.tit.1.de fid.c.11.n.13.Pegn.in Direct.p.2.commen.72. & alii, quos refert Dian.reſ.mor.p.4.tr.7.reſ.18. Ric.in Collect. dec.629. p.3.* ſubdens, quod ceſſat hujuſmodi contemptus ex ſola petitione abſolutionis, & *in Prax.for.Eccleſ.p.3.reſ.212.&* 215.

3 ubi addit, quod excommunicatus non ex cauſa fidei, ſed pro alia cauſa etiam civili ſuſpectus eſt de hæreſi, leviter tamen, & ſic contra eum uti leviter ſuſpectum procedi poteſt;

4 non ſolet tamen procedi de conſuetudine contra excommunicatum per annum, aut eo amplius, niſi fuerit excommunicatus ex cauſa hæreſis: quam conſuetudinem eſſe receptam in tribunali ſanctæ Romanæ, & generalis inquiſitionis, *poſt Pegn.loco cit.d.par.2.comment.32. verſ.ex recepta & c.teſtatur Ric.d.p.3.reſ.*215.*verſus fin.* & tunc elapſo anno inſordeſcentiæ debet prius citari ad reſpondendum de fide, & ad ſe purgandum ab hæreſis ſuſpicione cum termino competenti, & ſi non compareat, iterum ob contumaciam, excommunicationis vinculo innodatur, quam ſi per alium annum animo ſubſtineat pertinaci, ex tunc uti hæreticus eſt condemnandus, *d.c.cum contumacia, & d.c. excommunicamus* 1.§.*qui autem, ubi gloſs.* & DD. præcedente tamen trina monitione, ſeu citatione perſonaliter exequuta cum competenti termino, ſi abſens inveniri poteſt: alioquin ſufficit, quod per tria edicta citetur, *juxta cap.ſacro, ubi gl.in ver. competenti, de Sent.excomm.& ita de conſuetudine ſervatur teſte Ric.d.p.3. reſ.*217.*&* 218.*Genuenſ.in tract.de Eccleſ.q.*712.

5 Notandum eſt autem, quod annus inſordeſcentiæ debet eſſe continuus, & regulariter incipit a die declarationis, non autem a die incurſus in excommunicationem, *juxta communem Doctorum ſententiam*: niſi fortè excommunicatio fuerit notoria, & de tali notorietate verè, & evidenter conſtet; quia tunc annus inciperet a die notorietatis excommunicationis, *Ric.d.p.3.reſ.*216.*Souſa in Aphor. Inquiſ.l.1.c.27. Pegna in Direct.Inquiſ.par.3.comment.*172. *Dian.p.4.tract.7.reſ.* 18.*verſ.nota tamen.*

6 Notandum 2. quod, ut quis dicatur inſordeſcere in excommunicatione in cauſa fidei non ſufficit, ſi citatus fuerit ad comparendum in S. Officio ſub pœna excommunicationis, ſed addendum eſt, ut compareat ad reſpondendum de fide, *gloſs.in cap.cum contumacia, verſ.reſpondeat, de Hæret.in 6.Dian.p.4.reſ.mor.tract.7.reſ.*18. *Megal. var.reſol.tom. 2.reſ.*149.*n.*5.

7 Notandum 3. quod non licet Epiſcopo reos in cauſis criminalibus, ſicut nec in civilibus, excommunicare, niſi in ſubſidium, quando ſcilicet exequutio realis, vel perſonalis fieri non poteſt, & tunc, ſi delicti qualitas id expoſcat, præcedere debet bina ſaltem monitio etiam per edictum, ex *diſpoſitione Concilii Tridentini ſeſs.*25.*de refor.c.*3. vide tamen *Maceraten.var.reſol.l.1.reſ.*112.*caſ.*75.*in fin.verſ.inſuper, Ric. in Prax.for.Eccleſ.p.4.reſ.*202.*n.*4. ubi dicunt, *Concilium d.c.* 3. tradere inſtructionem, non autem imponere formam, & ideò valere excommunicationem latam non ſervato dicto ordine.

8 Addit *Ric.in prax.ut ſupra p.4.reſ.*200. quod ſi duo ſe ſe in forma cameræ in ſolidum obligaverint, quorum unus ſit ſolvendo, non debet in tali caſu relaxari cenſura contra alterum obligatum, & *ita refert fuiſſe deciſum in Rota dec.*97. *apud Farin.p.4.Diverſ.*

SUMMARIUM.

1 *In obligationibus, & debitis conditionalibus tot requiruntur præſcriptiones, quot ſunt anni.*
2 *Legata annua quando præſcribantur, & n.*4.
3 *Legata annua pro primo anno ſunt pura, pro ſequentibus ſunt conditionalia.*
5 *Non valenti agere non currit præſcriptio.*
6 *An, ſi legatarius inchoato anno decedat, integrum totius anni legatum ad hæredes tranſmittat.*
7 *An contractus cenſualis dicatur conditionalis.*
8 *Ad præſcribendum cenſus præteritos ſufficit lapſus* 30. *annorum a die, quo ceſſatum fuit in ſolutione: non tamen dicitur ſublatum jus petendi fructus in futurum: limitatur num.*11.
9 *An ſtipulatio fructuum dotis ſit pura, vel conditionalis.*
10 *An creditor non obſtante ſtatuto Urbis poſſit petere fructus decurſos per ſpatium* 30. *annorum ante motam litem.*
12 *In obligationibus, ac debitis puris ſufficit unica præſcriptio pro omnibus annis.*
13 *Obligatio dicitur pura, etiamſi dilata ſit exactio in diem.*
14 *Legatum uſusfructus, vel alimentorum quando unica præſcriptione tollatur, & quæ præſcriptio requiratur, & num.*16.
15 *Quando legatario competat reſtitutio in integrum adversùs præſcriptionem.*
17 *An penſiones unica præſcriptione præſcribantur.*
18 *An in promiſſione annuæ præſtationis facta in contractibus ſufficiat unica præſcriptio.*
19 *An ſingularis ſucceſſor poſſidens bona hypothecata ſit tutus exceptione præſcriptionis decem, vel viginti annorum.*
20 *Quando incipiat currere præſcriptio ad favorem tertii poſſeſſoris.*
21 *In dubio ignorantia præſumitur.*
22 *Antequam deveniatur contra tertium poſſeſſorem per hypothecariam, neceſſaria eſt diſcuſſio bonorum principalis debitoris, & fidejuſſorum, & qualiter facienda ſit hujuſmodi diſcuſſio, ibidem.*
23 *An in Salviano requiratur excuſſio.*
24 *Adversùs præſcriptionem an detur reſtitutio in integrum.*
25 *Tempus reſtitutionis petendæ quando currat.*
26 *Si in inſtrumento adſit clauſula conſtituti, creditor poteſt convenire tertium poſſeſſorem conditione l.fin. C.de Acq. poſſ. cui non præſcribitur minori ſpatio, quàm* 30. *annorum: declaratur n.*27.
28 *Clauſula conſtituti operatur, ut creditori detur mandatum de aſſociando etiam contra tertium.*
29 *An præſcriptio decem, vel* 20. *annorum habeat locum in dote.*

CAPUT XL.

An ad præſcribendas annuas præſtationes ſufficiat unica præſcriptio pro omnibus annis, an vero tot requirantur præſcriptiones, quot ſunt anni.

OMiſſis Doctorum opinionibus, quos latè recenſet *Cenc.de Cenſib.p.3.c.1.q.8.art.2.n.1.& ſeq.* 1

Dico primò, quod in obligationibus, & debitis conditionalibus tot requiruntur præſcriptiones, quot ſunt anni, & in hoc caſu admitti poteſt ſententia *Martin.Jac. de Aret. Rayn.Cyn.& Bal.in l.cum notiſſimi, §.fin.cod. de Præſc.*30. *vel* 40. *ann. quorum opinionem veriorem dicit Guid. Pap.dec.*406. ratio eſt, quia in hujuſmodi obligationibus, & debitis non incipit præſcriptio, niſi a die purificatæ conditionis, *ut in d.l.cùm notiſſimi, §.illud, ubi Salic.& alii.*

Hinc fit, ut legata annua non præſcribantur niſi, de anno in annum, & pro illis tantùm annis, quibus fuit ceſſatum in ſolutione per ſpatium 30. annorum, *ut tradunt DD. apud Cenc.de Cenſib.p.3.c.1.d.q.8.art.2.n.*8. *Balb.de Præſcrip.in 4.p.4.prin.q.4.n.*2. ubi etiam dicit, quod legatum annuum non amittitur non utendo, *Pacif.de Salv.interd.inſp.2.c.2.n.*293. *& ſeq.Cancer.var.reſ.lib.3.c.*20. *n.*61. quia legata annua licet pro primo anno ſint pura, pro ſequentibus tamen annis ſunt conditionalia, *Put.dec.*253.*n.*6.*lib.*1.*Burat.dec.*643.*n.*21. *poſt Paul.de Caſtr.in l.ſi ſtichum, §.ſtipulatio, ff.de verb. oblig.* ubi addit quod ſi legatarius decedat, pro annis non inceptis non transmittit ad hæredes, quia extincta eſt conditio, *per textum in l.ſi cum præfinitione, ff. Quand.dies l.ced.* & ideò cùm ante conditionis eventum actio nata non ſit, *l.cedere diem ff. de verb.ſign.* præſcriptiones tolli non poſſunt, legata, ſeu præſtationes futuræ, quarum ſolvendarum adhuc non venit dies, ſed tantùm præſtationes præteritæ, cùm non valenti agere non currat præſcriptio, *l.*1.§.*fin.ubi DD.C.de Annal.excep.quibus adde Surd.in tract.de Alim.tit.*9.*q.*6.*n.*5.*&ſeq.* ubi, quod ſi annus eſt cœptus, legatum debetur pro toto anno cœpto: & ideò ſi legatarius inchoato anno decederet, integrum totius anni legatum ad hæredes tranſmitteret, *juxt.tex. in l.a vobis, & l.filiæ, ff.de ann.l.Rot.in Aſſiſien. fideicommiſſi* 13. *Maii* 1630.*coram Pirovano, quam refert Urſel.concl.*113. *num.*38. 2 3 4 5 6

Idem dicendum eſt, in contractu cenſuali nam cum cenſus ſit redimibilis, *juxta conſtitutionem fel.recor.Martini, Calixti, & Pii V.* talis contractus videtur eſſe conditionalis: fructus enim ſub iſta conditione debentur, ſi cenſus non redimatur, unde tot requiruntur præſcriptiones, quot ſunt anni, *Pacif.de Salu.interd.inſp.2.c.2.n.*292. *Galganet.ad Stat. Urb.lib.*1.*cap.*159. *Rota apud Cenc.de Cenſib.dec.*230. *&* 303. *ubi aliæ deciſiones allegantur.* Quare ad præſcribendum cenſus præteritos ſufficit quidem lapſus 30. annorum a die, quo ceſſatum fuit in ſolutione: jus tamen petendi fructus in futurum non poteſt dici ſublatum, quia contractus ipſe cenſua- 7 8

ſualis, ex quo illud jus exigendi oritur, reſolutus non eſt, cùm non fuerit adhuc redemptus, ſive extinctus, *Boer. dec. 336.n.4. Fulgoſ.conſ.164.col.2. & alii apud Grat.diſc.for. c.490. latè Ferentil.ad Burat.dec.643.n.28. Cenc.ubi ſupra p.3.c.1.q.8.*

9 *art.2.num.18. & 19.* quod etiam procedit in ſtipulatione fructuum dotis, quæ pro primo anno eſt pura, pro aliis eſt conditionalis, ſi dos non reſtituatur, *Galgan.ad ſtat.Urb.lib.1. c.159. ubi citat, Put.dec.253.lib.2.Rot.in Romana dotis 23.Junii 1600. coram Juſto.*

10 An verò non obſtante ſtatuto urbis poſſit creditor petere fructus decurſos per ſpatium 30. annorum ante motam litem? Reſp. affirmativè: *Rota coram Millino dec.386.* ubi dictum fuit, quod ſtatutum antiquum in hoc caſu non habet locum: ſtatutum verò novum *in c.158.lib.1.* expreſsè excipit contractus cenſus, & *in c.159.* ubi diſponitur, quod creditor non poſſit petere cenſus, niſi pro decem proximè præteritis annis tantùm, non comprehendit contractum juratum, *ut fuit reſolutum in cauſa Romana penſionis domus, 16. Junii 1598. coram Lancellotto, & ita etiam ſenſit Fel.in c. conſtitutus, 19.num.3. de reſcrip. Alexan.conſ.37.n.24. & 25.lib.2. Corn.conſ.328.n.3.lib.1.Grat.conſ.41.n.14.lib.1.Boer.dec.328.n. 5. Marſ.ſing.141.num.1. & alii apud Grat.diſcep.for.c.490.n.1. & ſeq.*

11 Limitatur tamen ſupradicta concluſio, ſi per centum annos fuerit ceſſatum in ſolutione: tunc enim omne jus cenſetur ſublatum, *ut d.Guid.Pap.dec.406.n.2. per textum in l. an uſusfructus, ff.de uſufr.*

12 Dico 2. quod in obligationibus, ac debitis puris ſufficit unica præſcriptio pro omnibus annis, etiam ſequentibus, & in hac parte ſequor opinionem *Bulg.in d.l.cùm notiſſimi, §.fin. cod.de Præſcrip.30.vel 40. an. Cenc.d.p.3.c.1.q.8.ar.2.n.9. Rota in Romana Salviani interdicti 22.Junii 1616.coram Ubaldo, quæ apud Cenc.eſt dec.303.n.1.*

13 Dicitur autem pura obligatio etiamſi dilata ſit exactio in diem, putà teſtator legaverit alicui ſcuta centum ità ut hæres teneatur illi ſolvere ſcuta decem quolibet anno uſque ad complementum dictæ ſummæ, *Bart.in l. cum notiſſimi, §. in his etiam, cod.de Præſcr.30.vel 40. an.Sylv. in ver. præſcriptio* 14 *1.n.7.* Unde legatum uſusfructus, vel alimentorum relictum ſimpliciter abſque dinumeratione temporis, unica præſcriptione tollitur, hoc eſt ſpatio 30. annorum, *ſecundùm Balb. de Præſcr.in 4.p.4.prin.q.4.n.4. Cance.lib.3.c.20.n.62. & ſeq.* ubi 15 ſubdit, quod competeret legatario reſtitutio in integrum adversùs hujuſmodi præſcriptionem, ſi habuit juſtam ignorantiam teſtamenti, *Pacif.de Salv.interd.inſp.2.c.2.num.295.* 16 vel ſpatio decem annorum inter præſentes, & 20. inter abſentes, *ſecundùm Caſtil.de uſufr.c.67.n.33. Grat.diſc.for.c.807. n.9. & ſeq. quorum ſententia verior videtur, per textum in leg. corruptionem, & ibi gl.in ver.excludere, cod. de uſufr.* ratio eſt, quia in tali caſu legatum uſusfructus, vel alimentorum, licèt aliquo modo dici poſſit annuum, tamen unicum eſt legatum, non autem plura: niſi additum ſit verbum aliquod importans temporum dinumerationem, ut ſi dictum fuerit, *donec, quouſque, quoad, quamdiu, quandocumque*, vel quid ſimile, tunc enim hujuſmodi legatum contineret plura legata, *ut poſt Bart.Bald.& alios obſervat Balb.loc.cit.d.q.4. Surd. de alim.tit.9.d.q.6.n.16. & ſeq.* ubi dicit, quod licèt in tali caſu currat præſcriptio in primo anno non currit tamen in futuris, *ut expreſsè notat Bald.in l.1.n.15. & 16.cod.de Sent.quę ſin.cer.quan.* & ità intelligendus eſt *Cancer.var.lib.3.c.20.nu.* 17 39. & de penſionibus ſaltem præteritis, quòd præſcribantur unica præſcriptione, dicit *Spec. in tit. de emphit. §. nunc aliqua, num.52. idem Bald.in l.malè agitur, n.5. cod. de præſcript. 30. vel 40. ann.*

18 Idem dicendum in promiſſione annuæ præſtationis facta in contractibus; tunc enim ſufficit etiam unica præſcriptio, quia dicitur unica promiſſio, & ſtipulatio ut poſit *Alber. & Odofred.in l.Stichum, §. ſtipulatio, ff.de verb. obligat. & alios dixit Rot.coram Burat.dec.643.n.21. & ſeq. & ibidem Ferentil. n.27.* ubi dicit, hoc procedere in præſtationibus annuis debitis purè a principio, & pro quibus obligatio fuit orta, & purè facta tempore ſtipulationis, *Balb. de præſcript. in 4.p.4. princip.q.4.n.2.* ubi, quod tunc incipit præſcriptio currere a tempore, quo ceſſatum eſt, non ſolùm pro præterito, ſed etiam adverſus futuras præſtationes.

19 Ex his aliud reſolvitur dubium, an videlicet ſingularis ſucceſſor juſto titulo, & bona fide poſſidens bona hypothecata, ſit tutus exceptione præſcriptionis decem annorum inter præſentes, & 20. inter abſentes; nam ſi annuæ præſtationes debeantur ex obligatione pura, tertius poſſeſſor proculdubio juvatur beneficio dictæ præſcriptionis decem, vel viginti annorum, quia actio hypothecaria tanto tempore tollitur cum titulo, *jux.tex.in l.1. & 2.cod.ſi adv.cred.præſcr. oppon.Crav.conſ.148.nu.6.* ubi etiam dicit, quod ſine titulo tertius poſſeſſor præſcribit 30. annis, juxt. *l.cum notiſſimi, cod. de præſcript.30.annor. de quo videndus eſt etiam Cancer. var.l. 1.c.15.n.50.* ubi, quod tertius habens cauſam a debitore non præſcribit minori tempore, quàm ſpatio 40. annorum, quia emptor, & venditor eadem perſona cenſentur, *ad trad. per Surd.dec.173.n.26.*

Secùs ſi debeantur ex obligatione conditionali, quia ex mutatione perſonæ non videtur mutari natura hujuſmodi obligationis, cujus tot debent eſſe præſcriptiones, quot ſunt anni, & ideò non poteſt inchoari præſcriptio, niſi a die, qua creditor potuit agere, *Cenc.de Cenſib.par.3.c.1.q.8.art.2. n.21. & ſeq. ubi citat Caſſan.ad Conſuet.Burg.rubr.11.§.2.n.41. Odd.conſ.82.n.39. & ſeq.lib.1.Felician.tom.2.lib.3.c.4.n.18. quibus adde Pacif.de Salu.interd.inſp.2.c.2.nu.292.* Contrarium tamen, videlicet quod etiam in tali caſu ſufficiat præſcriptio decem, vel viginti annorum, videtur ſenſiſſe *Rot.apud Cenc. dec.303. & apud Pacif.dec.85.86. & 300. & noviſſimè dec.407. n.10. & 11.p.5.Recent.*

Sed quæres, quando incipiat currere hujuſmodi præſcri- 20
ptio ad favorem tertii poſſeſſoris? Reſp. quod alii tenent, illam currere ab eo die, quo principalis debitor ceſſavit in ſolutione, quia ad favorem creditoris non eſt nata actio realis contra tertium poſſeſſorem, niſi poſtquam debitor, ſive ejus hæres denegavit ſolvere; & per conſequens ante nativitatem actionis non potuit agere, nec impedimentum tollere, & ideò nec præſcriptio potuit contra eum inchoari, cùm præſcriptiones adinventæ ſint ad tollendas actiones formatas, non autem actiones formandas, *Caſſan. ad conſuet. Burg.rub.11.§.2.num.36. & ſeq. Alex.conſ.58.numer.9.lib.5. & alii, quos refert, & ſequitur Cenc. de Cenſib. par.2.cap.2. qu. 5.art.9.num.49. & ſeq. Pacif. de Salu. interd.inſp.2.cap.2. num. 298. & ſeq.*

Alii verò aſſerunt, hujuſmodi præſcriptionem currere a die, quo poſſeſſor nactus fuit poſſeſſionem rei hypothecatæ tum quia text. *in d.l.2.cod.ſi adverſ.cred.præſcrip.oppon.* ad inchoandas tales præſcriptiones videtur requirere ſolam poſſeſſionem, aliàs hæc præſcriptio rarò haberet locum: tum etiam quia negari non poteſt, quin creditor poſſit agere tam contra principalem debitorem, ſeu ejus hæredes, quàm contra tertium poſſeſſorem rei hypothecatæ, etiam nulla facta excuſſione contra principalem debitorem, *Alex.conſ.220. num.12.vol.6.* ſaltem in illis caſibus, in quibus diſcuſſio bonorum principalis debitoris non requiritur, *Neguſ.de pignor. 1.mem.8.p.n.14. & ſeq.idem Cenc.p.2.c.2.q.5.art.9.nu.20. & 41. Cravet.conſ.217.n.5. in fin.p.2. & alii;* unde ſibi imputandum eſt, ſi nullo modo convenerit tertium poſſeſſorem, nec ejuſmodi præſcriptionem interrumpere curaverit, *ita Neguſ. 2. mem.6.p.n.3. Felic.tom.lib.3.c.4.nu.12. Balb.de præſcript.in 4.p. 4.princ.q.3.n.6. & ſeq.in 6.concl. & alii apud Cancer. var.lib.1. cap.15. de præſcript.n.52. verſ.contrarium &c.* quemadmodum ceſſat Salvianum contra fidejuſſorem, vel alium tertium poſſeſſorem quando creditor fuit negligens in exigendo a debitore, qui erat ſolvendo, & poſtea decoxit, *ut dicit Alciat. in l.decem, nu.7. ubi Jaſ.num.25. ff.de verb.oblig. Ruin.conſ.45. num.2. & 3.libr.5. Rim.ſen.conſ.641.num.3.lib.4. Menoch.conſ. 719.numer.46.lib.8. & alii, quos refert, & ſequitur Pacif. de Salu.Interd.inſp.5.cap.un.n.146. quibus adde Cenc. d.p.2.cap. 2.q.5.art.9.n.64. ubi citat Surd.dec.32.n.9. Gabr. conſ.47.nu.16. lib 1. & alios.*

Ego verò diſtinguendum cenſeo, aut creditor ignoravit alienationem rei hypothecatæ, & tunc præſcriptio non currit, niſi a die, quo debitor principalis ceſſavit a ſolutione, quia in tali caſu nihil imputari poteſt creditori; aut creditor habuit ſcientiam hujuſmodi alienationis, & tunc præſcriptio currit a die, quo tertius cœpit poſſidere, quia poterat creditor tertium poſſeſſorem convenire, *ut poſt Roder. de Ann.redit.lib.2.c.9.n.65. & alios tradit Cancer.var.lib.1.c.15.n. 55. verſ. Hanc tamen ſententiam, & l.3.c.4.de Servit.n.183. & ita ſenſit Rota dec.407.n.18.p.5.Recent.*

Obſerva tamen, quod ſcientia probari debet, quia in du- 21
bio ignorantia præſumitur, *l.verius, ff.de Probat.*

Obſerva 2. quod antequam deveniatur contra tertium 22
poſſeſſorem per hypothecariam, regulariter eſt neceſſaria diſcuſſio bonorum principalis debitoris, & fidejuſſorum, *auct.hoc ſi debitor, ubi Balb.Sal. & alii communiter, cod.de Pignor.Neguſ.1.mem.8.p.n.16. Alex.conſ.58.n.9. lib.5.* & ideò tertius poſſeſſor conventus poteſt ante litem conteſtatam opponere exceptionem diſcuſſionis non factæ, *Bart. in l.2. cod. comm.divi Bal.in l.exceptionem, cod.de Prob. idem Alex.conſ. 220.n.12.lib.6.* & tunc agi debet primò contra reum principalem reali, vel perſonali actione, & poſtea contra fidejuſſorem poſſidentem reali vel perſonali: deinde agetur contra

tra poſſeſſores bonorum rei principalis: ultimò pervenitur ad poſſeſſores bonorum fidejuſſores, *Auct. de fidejuſſ. §. ſed neque & notat Bart. in l. perſecutione, C. de Pignor. de quo vide*
23 *etiam Grat. dec. March. 15. n. 4. & ſeq.* ubi addit, quod in Salviano interdicto non requiritur excuſſio.

24 Obſerva 3. quod adversùs iſtam præſcriptionem datur reſtitutio in integrum ex capite juſtę, & probabilis ignorantię, *Rot. in Rom. Salu. interdicti 22. Junii 1616 coram Ubaldo, apud Pacif. de Salu. interd. dec. 300. Cancer. var. lib. 1. c. 15. n. 55. in fin.* ubi dicit, quod tempus dictæ reſtitutionis petendæ currit a die ſcientiæ alienationis rei hypothecatæ.

25 Obſerva 4. quod ſi debitor conſtituit ſe ſimpliciter, vel etiam precariò bona hypothecata tenere pro ſuo creditore, tunc creditor poterit convenire poſſeſſorem, in quem facta fuit alienatio, tanquam ſua poſſeſſione privatus, condu-
26 ctione *legis fin. C. de acquir. poſſ.* cui non præſcribitur minori ſpatio, quàm 30. annorum, *juxta l. ſicut, & l. omnes, C. de præſc. 30. ann. Rot. in d. Rom. Salviani interdicti coram Ubaldo:*
27 & hoc procedit quoad bona, quę poſſidebat debitor tempore conſtituti precarii, nam quoad bona, quæ poſtea quæſivit, precarium non extenditur, *Afflict. dec. 139. n. 5. & 6. Neguſ. de Pignor. 1. mem. 8. par. n. 17. Rot. dec. 587. n. 4. p. 3. recent.* ubi ad-
28 dit, quod clauſula conſtituti operatur, ut creditori detur mandatum de aſſociando etiam contra tertium poſſeſſorem, *de quo latè Poſt. de Mandat. de manuten. obſer. 20. n. 4. & ſeq. Rota apud eumdem Poſt. dec. 247. n. 6.*

29 Obſerva 5. quod hæc præſcriptio decem, vel viginti annorum habet locum etiam in dote non ſolùm ſoluto matrimonio, ſed etiam eo conſtante, quando certum, & notorium fuit, maritum vergere ad inopiam: quia tunc mulieri incipit competere actio ad dotem repetendam, *ut probat Neguſ. de Pignor. 2. mem. 6. p. n. 4. Pacif. loc. cit. in ſp. 2. c. 2. n. 275. Gratian. diſcep. for. c. 881. nu. 11. ubi citat Boer. dec. 328. nu. 3. Caſtrenſ. conſ. 70. n. 1. & 2. lib. 2. Abb. conſ. 22. n. 2. lib. 5.*

SUMMARIUM.

1 *Annui redditus non veniunt ſub nomine bonorum immobilium, quando debentur ſimpliciter actione perſonali: ſecus ſi impoſiti ſint ſuper bonis immobilibus, & n. 2. limitatur n. 7. & 8.*
3 *Cenſus, & loca montium ſub nomine ſtabilium continentur.*
4 *Quando quis ab onere ſatisfandi excuſetur.*
5 *Cenſus, & loca montium, & alii ſimiles annui redditus ſpectan. ad Eccleſiam, Civitatem, vel minorem, an poſſint ſine ſolemnitate alienari.*
6 *An Clericus legitimè ad ſacros ordines promoveri poſſit ad titulum patrimonii conſiſtentis in cenſu perpetuo, & redimibili, ſive vitalitio.*
8 *An ad effectum collectandi annui redditus veniant appellatione immobilium, vel mobilium.*
9 *Relicto ſimpliciter uſufructu omnium bonorum, annui quoque cenſus, ſive redditus teſtatoris relicti cenſentur.*
10 *Qui omne dicit, nihil excludit.*
11 *An legato uſufructu omnium mobilium, debeantur fructus pendentes.*

CAPUT XLI.

Quando annui redditus veniant ſub nomine bonorum immobilium.

1 REſp. quod aut annui redditus non ſunt conſtituti ſuper re immobili, ſed debentur ſimpliciter actione perſonali, & tunc non veniunt ſub nomine bonorum immobilium, *Bart. in l. ſciendum, c. 10. ubi etiam Bald. n. 5. ff. qui ſatisd. cog. Gab. comm. concl. lib. 6. tit. de Verb. ſign. concl. 8. Grat. lib. 5. diſc. for. c. 885. n. 4. Urſel. concl. 113. n. 17.*

2 Aut impoſiti ſunt ſuper bonis immobilibus, & tunc ſub nomine immobilium comprehenduntur, *Clem. exivi, §. cumque annui redditus, de verb. ſign. latè Gabr. loco cit. Caſtil. de*
3 *Uſufr. c. 41. nu. 5. & ſeq.* tales ſunt cenſus, & loca montium, *Seraph. dec. 224. Burat. dec. 474. Alex. conſ. 15. num. 3. lib. 7. Gratian. c. 811. n. 21. & dicto c. 885. n. 1. & ſeq. & cap. 943. n. 20. Urſel. concl. 113. nu. 10. & ſeq. Tiraq. de retract. lignag. §. 1. gl. 6. num. 8.*
4 Ex quo fit, ut is, qui hujuſmodi annuos redditus poſſidet, excuſetur ab onere ſatisfandi, *Surd. deci. ſ. 204. Gratian. dict.*
5 *cap. 885. nu. 1. & ſeq.* ubi etiam, quod ſi ſpectant ad aliquam Eccleſiam, Civitatem, vel minorem, non poſſunt abſque ſolemnitate alienari, nec locari ad longum tempus, *latè Caroc. de Locat. & conduct. tit. de Annuis redditib. nu. 1. & ſeq.*
6 *Cancer. var. lib. 1. c. 7. nu. 121.* & quod Clericus legitimè ad ordines ſacros promoveri poſſit ad titulum patrimonii conſiſtentis in cenſu perpetuo, & redimibili, ſive vitalitio, tradit *Garz. de Benef. p. 2. c. 5. n. 45. & 79. & cenſuit etiam Sac. Congregatio teſte Ric. in Prax. p. 3. reſ. 450. Barboſ. de off. & pot. Epiſ. p. 2. all. 19. n. 55. & 56.*

Limita in annuo redditu per paucũ tempus duraturo, quia 7
tunc dicitur tertia ſpecies: unde non comprehenditur ſub publicatione immobilium, *ut poſt Fed. de Sen. conſ. 12. & alios dicit Alex. in l. ſi conſtante, §. ſi bona, n. 9. ff. ſolut. matr.*

Addit *Jaſ. conſ. 5. vol. 3. Tiraq. de retract. lignag. §. 1. gl. 7. n. 9.* 8
Pariſ. conſ. 94. vol. 2. & alii apud Urſell. concl. 113. n. 9. quod ad effectum collectandi annui redditus non veniunt appellatione immobilium neque mobilium: Unde ſtante privilegio, vel conſuetudine immemorabili, quod forenſes collectari poſſint pro bonis immobilibus, non poſſent collectari pro cenſibus, & aliis annuis redditibus: quia hujuſmodi annuæ præſtationes dicuntur eſſe de loco, in quo eſt deſtinata ſolutio, & ubi eſt perſona creditoris, *latè Grat. diſcep. for. c. 29. per tot. ubi refert, ita reſolviſſe Rotam in Avenionen. & Cavall. Collectarum 16. Maii 1583. coram Lancellotto, & in Romana de Aburdeſia ann. 1571. coram Oradino.*

Quæres, an relicto ſimpliciter uſufructu omnium bono- 9
rum, annui quoque cenſus, ſive redditus teſtatoris relicti cenſeantur? Reſp. affirmativè, *Cavalc. de uſuf. mulier relict. nu. 83. & alii apud Caſtill. de uſufr. c. 41. n. 1. 2. & 14.* nam qui om- 10
ne dicit, nihil excludit, *l. Julianus ubi Bart. ff. de leg. 3.*

An verò legato uſufructu omnium mobilium, debeantur 11
fructus pendentes? negativè reſpondet *Alciat. conſ. 182. lib. 9. Gabr. conſ. 98. nu. 5. & ſeq. lib. 1. quem refert, & ſequitur Caſtill. c. 42. n. 5. verſ. tandem & nu. ſeq.* ubi dicit, quod ex uſu loquendi numquam fructus pendentes appellantur mobilia, ſed immobilium naturam retinent, cùm pars fundi eſſe cenſeantur, *juxta l. fructus, ff. de rei vendit.*

SUMMARIUM.

1 *Quando legatum quot annis debeatur.*
2 *Quid ſi legetur pecunia colligenda ex redditibus fundi.*
3 *Et quid ſi teſtator legavit alicui partem redditus annui.*
4 *Alimenta per teſtatorem legata, annuatim debentur.*
5 *Quid ſi teſtator legavit uxori viduæ, ut ab hæredibus veſtiatur.*
6 *Habitatio ſimpliciter relicta durat in vita legatarii.*
7 *Habitatio eſt pars alimentorum.*
8 *Legatum factum per dictionem, donec, vel quamdiu, aut quouſque, cenſetur annuum.*
9 *Legatum relictum in diem reiterabilem intelligitur eſſe annuum, & perpetuum.*
10 *Pietantia relicta fratribus in die S. Franciſci, annuatim debetur.*
11 *Legatum factum pio loco in dubio præſumitur annuum.*
12 *Quando intelligatur legatum de prima vice.*
13 *Sermo ſimpliciter prolatus intelligitur de prima vice.*
14 *Legatum ſimpliciter factum intelligitur de eo, quod minus eſt.*
15 *In contractibus res de prima vice intelligitur.*
16 *Venditio facta de fructibus unius poſſeſſionis, de primis fructibus intelligitur.*
17 *Promiſſio facta per dictionem, donec, non eſt annua, ſed unica: limitatur in promiſſione alimentorum n. 18.*
19 *An hæredi præſcriptum a jure ſit aliquod tempus ad ſolvenda legata.*
20 *Si legatarii petierint, ſibi caveri de præſtandis legatis, ſex menſes a die petitionis dantur hæredi ad hujuſmodi cautionem præſtandam.*
21 *Legatum relictum Eccleſiæ in anno, debetur in principio anni.*
Validum eſt argumentum a libertate ad Eccleſiam, ibid.
22 *Favore piæ cauſæ tempus inceptum habetur pro completo.*

CAPUT XLII.

Quando legatum intelligatur de prima vice, & quando quot annis debeatur.

DIco 1. quod ſi verba legati generalia, vel indefinita 1
ſint, & referantur ad id, quod ex ſua natura reiteratur, ſive renaſcitur, legatum quotannis debetur, *ut probat textus in l. defuncta, §. ultim. ff. de Uſufruct.* idemque dicendum, quando legato adiicitur aliqua qualitas in diem vel caſum reiterabilis, *ut poſt Barboſ. in l. divortio §. quod in anno, ff. ſol. matrim. obſervat Caſtil. de Uſufr. c. 43. num. 9. & ſeq.* vel ſi legatum factum fuerit per verba ex ſe reiterationem impor-

2 tantia, *Giovag.conſ.84.n.13.& 15.lib.1.* Ex quo infertur, quod ſi legetur pecunia colligenda ex redditibus fundi, in perpetuum debetur, quia verba legati ſunt indefinita, & actus eſt reiterabilis, cùm fructus quolibet anno naſcantur, *l.annua*,
3 20.§ *fin.ff.de Ann.legat.* idem eſſet, ſi teſtator legavit alicui partem redditus annui: tunc enim legatum præſumitur annuum, quia redditus ipſe ſua natura annuus eſt, *Meno.lib.4. Præſump.132.n 9.ubi citat Rom.ſing.290.Cremen.in ſing.75.*

4 Infertur 2. quod alimenta per teſtatorem legata, annuatim debentur: hæc enim ſua natura ſunt reiterabilia, cùm qualibet die quis egeat alimentis, *l.qui concubinam,§.uxori, ff. de l.3.l.pecuniæ in fin.ff.de Alim.& cibar.l. Genuenſ.in tract. de Eccleſ.qu.225. Giovag. loco cit. Menoch.lib.4.præſump.132.*
5 ubi etiam dicit, quod ſi teſtator legavit uxori viduæ, ut ab hæredibus veſtiatur, præſumitur legaſſe annuatim veſtes.
6 Unde etiam habitatio ſimpliciter relicta durat in vita legatarii, *juxta textum in l.ſi habitatio, §. utrum autem ff.de Uſu.*
7 *& habit.* tum quia habitatio eſt pars alimentorum, tum etiam quia habitatio ex ſe reiterabilis eſt, & quodammodo renaſcitur, *ut dicit Caſtil.ibid.num.10.per tex.in l.penul.ff. de Capit.dimin.*

8 Infertur 3. quod legatum factum per dictionem, *donec, vel quamdiu, aut quouſque* cenſetur annuum, *ut in l. legatum 17.ff.de Ann.legat.* quia hujuſmodi dictiones ſunt repetitivæ, *l.ſicut, ff.quibus modis uſusfr.amitt.*

9 Infertur 4. quod legatum relictum in diem reiterabilem intelligitur eſſe annuum, & perpetuum, putà ſi quis alicui legavit certam pecuniæ ſummam die natalis ſui præſtandam, *ut in l.cum quidam, ff.de Ann.legat.* quod intelligitur de die commemorationis ſui natalis, quæ eſt reiterabilis, & perpetua, *Barboſ.in d.§.quod in anno n.12. Giovag non.conſ.84.n.13. lib.1.* ubi *n.14. reprobata doctrina Bart.in l.cùm quidam, nu.3. ff.de Ann.legat.* ſubdit, quod pietantia relicta fratribus in die
10 S. Franciſci, annuatim debetur, quia commemoratio feſti
11 S. Franciſci, annuatim fit, *ut ſenſit etiam Menoch. lib.4.præ-ſump.132.* ubi etiam dicit, quod legatum factum pio loco in dubio præſumitur annuum, *Genuen. in tract. de Eccleſ.d. q.225.& 328.* ubi quod legatum ſimpliciter relictum Eccleſiæ cenſetur annuum, & perpetuum.

12 Dico 2. quod ſi verba legati ſint indefinita & referantur ad actum non reiterabilem, & tunc intelligitur legatum de pri-
13 ma vice, *juxta l.boves §.hoc ſermone, ff.de verb.ſign.* ubi ſermo ſimpliciter prolatus intelligitur de prima vice, *l. idem*
14 *Julianus, §.ſcio, ff.de l.1.* ubi legatum ſimpliciter factum intelligitur de eo, quod minus eſt.

15 Dico 3. quod in contractibus res de prima vice intelligitur, etiamſi actus eſſet reiterabilis, *ita Barboſ.in d. l.divortio, §.quod in anno, n.11.quem refert & ſequitur Caſtill.loc.cit.d.*
16 *c.43.n.9.Genuenſ.in tract.de Eccleſ.d.q.225.nu.1.* Unde venditionem factam de fructibus unius poſſeſſionis de primis fructibus intelligendam eſſe, dicit *Bal.in d.l.divortio, §.quod in*
17 *anno, Surd.dec.265.n.13.Giovag.conſ.84.n.17.lib.1.* ubi etiam obſervat, quod promiſſio facta per dictionem, donec, non eſt annua, ſed unica.

18 Limita in promiſſione alimentorum; hæc enim etiam in contractibus facta præſumitur, ut quotannis alimenta præſtentur, non autem ſemel tantùm, *l.Mela, ff.de alim.& cibar.legat. Soc.ſen.conſ.48.lib.2.& alii apud Menoch.d.lib.4.præſump.132.n.10.*

19 Quæres, an hæredi præſcriptum ſit a jure aliquod tempus ad ſolvenda legata? Reſp. quod hæredi annus datur a die judicialis decreti computandus, quo elapſo, & legatis non ſolutis, cadit ab hæreditate, *jux. Auct.de hæred.& Falcid.§.non autem, verſ.illud quoq;* ſi verò nullum adſit judicis decretum, pœna hujuſmodi non incurritur, *Jordan.Elucubr.diverſ.lib.*
20 *14.tit.24.n.305.* ubi, *n.ſeq.* addit, quod ſi legatarii petierint, ſibi caveri de præſtandis legatis ſex menſes a die petitionis dantur hæredi ad hujuſmodi cautionem præſtandam, *l.certa eſt forma, C.de Jud.& not.etiam Spec.in tit.de Primo decreto, §.jam de effectu, n.18.*

21 Quæres ſecundò, an legatum relictum Eccleſiæ, in anno, debeatur in principio, vel in fine anni? Reſp. quod debetur in principio anni, ſicuti favore libertatis ſtatutum eſt *in l.ſi ita fuerit libertas relicta, ff.de manu.teſtam.* validum eſt autem argumentum de libertate ad Eccleſiam, vel piam cauſam, *ita Rom.in auct.ſimiliter C.ad l.falc. Salic.in l.1. C.quand. dies l.ced. Alex.in l.qui hoc anno, ff.de verb.obligat.& alii apud Genuen.in tract.de Eccleſ.qu.* 514. *Tiraq. de Priv. piæ cauſ. pri-*
22 *vil.22.* ubi dicit, quod favore piæ cauſæ tempus inceptum habetur pro completo.

SUMMARIUM.

1 *Promiſſio annua facta pauperi cenſetur facta in cauſam alimentorum: ſecus ſi facta ſit diviti, & an hujuſmodi ſtipulatio tranſeat ad hæredes. ibidem, & n.5.& 6.*
2 *Quando legatum annuum cenſeatur factum in cauſam alimentorum.*
3 *Legatum interpretatur ex perſona legatarii.*
4 *An valeat argumentum ab ultima voluntate ad contractum.*
7 *Promiſſio non extenditur ad hæredes, niſi de eis ſit facta expreſſa mentio.*
8 *Legatum an ad hæredes tranſeat.*
9 *Legatum annuum factum Titio, & ejus hæredi, debetur etiam hæredum hæredibus in infinitum.*
10 *Legatum alimentorum cenſetur annuum, ſi fuerit ad certos annos relictum.*
11 *Legatum annuum pro anno inchoato ad hæredes tranſmittitur, declaratur n.13.*
12 *Legatum conditionale an tranſmittatur ad hæredes legatarii.*
14 *Legatum relictum intuitu alicujus rei implendæ per legatarium, eatenus debetur, quatenus implementum eſt ſequutum.*
15 *Alimenta relicta ex fructibus certi fundi, non debentur, niſi ex collectis fructibus, & tempore collectionis.*
16 *Quid ſi teſtator non pro alimentis legavit, ſed in plures præſtationes legatum diviſit exonerandi hæredis gratia.*
17 *An legatum dotis in dubio præſumatur annuum.*
18 *Quid ſi legatum ſit modicum, & relinquatur perſonæ valdè dilectæ.*
19 *An legatum alimentorum relictum in voluntate minus ſolemni debeatur, & n.20.& 23.*
21 *Solvens partem debiti non videtur agnoſcere totum debitum.*
22 *Relictum in teſtamento minus ſolemni eſt naturaliter debitum: & ideò quod ſolutum eſt, non repetitur.*
24 *An, & quando Judex Eccleſiaſticus cognoſcere poſſit contra laicum ſuper alimentis.*
25 *Filius ſpurius an petere poſſit alimenta etiam in foro Eccleſiaſtico.*
26 *Quamdiu debeantur alimenta relicta legatario cum hac conditione, uſquequo ad pubertatem pervenerit, & numer.31.*
27 *Pubertas quotuplex ſit.*
28 *Quæ ætas attendatur in nuptiis, & teſtamento.*
29 *Adoptans adoptatum plena pubertate, hoc eſt 18. annis præcedere debet.*
30 *Quid ſi Teſtator jam puberi, minori tamen 25. annis ſic legaverit, cùm ad pubertatem pervenerit.*
32 *Legatum alimentorum, & legatum uſusfructus ſubiicitur falcidiæ.*

CAPUT XLIII.

An, & quando promiſſio annua cenſeatur facta in cauſam alimentorum.

NOn mediocris ex reſolutione hujus dubii reſultat utilitas propter multa privilegia, quæ alimentorum cauſis a jure conceſſa ſunt. Reſp. igitur, quod ſi promiſſio facta 1
ſit pauperi, cenſetur facta in cauſam alimentorum; ſecus ſi facta ſit diviti, *ità gloſ.in l.ſi Stichum, §.ſtipulatio, & ibidem Bart.n.2.ff.de verb.oblig. Caſtr.conſ.424.vol.2. Jo:de Amic.conſ. 56.n.1. Ruin.con.124.n.9.volum.1.& alii apud Surd.in tract.de Alim.tit.2.qu.12.n.5.& ſeq.tit.9.q.6.n.14.& 15.* ubi etiam ob- 2
ſervat, quod hujuſmodi ſtipulatio ſi fiat pauperi, non tranſit ad hæredes, cùm alimenta morte finiantur: ſicuti dicimus in legato annuo, quod ſimiliter cenſetur factum in cauſam alimentorum, quando relictum eſt pauperi, *l.legatum, ubi gl.ff.de Capit.dimin.l.cum hi, §.ſi in ſingulos annos, ff.de Tranſact.l.Stichus, §.Titia, ff.de Alim.legat.ſi annuum, & l.Titia, ff. de Ann.legat. Bald.in l.antiquitas, nu.6. C. de uſufr.* quia legatum interpretatur ex perſona legatarii, *l.plenum, § Equitii, ff.* 3
de uſu, & habit. valet argumentum ab ultima voluntate ad 4
contractum, quando in contractu militat eadem ratio, *l. pactum inter hæredem, ubi Bart.ff.de Pact. l. jure civili, ff. de Cond.& demon.l.ſervum filii, §.eum, qui chirographum, ubi etiam Bart.ff.de legat.1. Alex.conſ.61.n.2.lib.1. Decius in l.in teſtamentis, n.7.ff.de Reg.Jur.*

Et hoc quidem intelligendum eſt, quando promiſſio an- 5
nua fit ex cauſa lucrativa: tunc enim non tranſit ad hæredes; ſecus

ſecus ſi fieret ex cauſa oneroſa, quia tunc ad hæredes tranſiret, *ut d.Bald.in d.§.ſtipulatio.*

6 Notandum eſt autem, quod ſi promiſſio annua fieret divi-
7 ti, promittens in tali caſu non diceretur obligatus in perpetuum: quia promiſſio non extenditur ad hæredes, niſi de eis ſit facta expreſſa mentio, *l.ſancimus, ſ.fin.C.de Donat.Bart.*
8 *in d.l.ſi ſtichum, §.ſtipulatio, n.2.* quemadmodum neque legatum ad hæredes tranſit, niſi fuerit expreſsè dictum *l.in annali-*
9 *bus, C.de legat.* ubi additur, quod ſi quid annuum relinquitur Titio, & ejus hæredi, debebitur non tantùm primis hæredibus, ſed etiam hæredum hæredibus in infinitum.

10 Quæres, an legatum ad certos annos relictum, putà ad 10. annos, cenſeatur annuum? Reſp. quod ſi alimentorum nomine fuerit relictum, durante decennio legatum hujuſmodi annuum cenſetur, *l.ſi cum præfinitione, ubi Bart.ff.Quand. dies legat.ced.* & ideò tot continet legata, quot ſunt anni; hæc enim eſt natura annuorum legatorum, *l.cùm in annos, ff. eod.tit. Quand.dies leg.ced.l.ſi in ſingulos ff. de Ann. legat.latè*
11 *Surd.in tract.de Alim.tit.9.n.1.& ſeq.* ubi etiam dicit, quod pro anno inchoato ad hæredes tranſmittitur, quia pro anno legatum eſt purum, & in principio anni incipit deberi, non
12 tamen pro annis ſequentibus, quia pro ſequentibus eſt conditionale, *d.l.ſi in ſingulos*; legatum verò conditionale non traſmittitur ad hæredes legatarii decedentis conditione pendente, *l.1.ſ.ſin autem aliquid ſub conditione, C. de caduc.*
13 *toll.l.ſi ita legatum, ſ.1. ff. de l.1.* quod quidem procedit, quando legatum eſt purè, ac ſimpliciter factum; tunc enim
14 legatum tranſmittitur, & debetur pro toto anno inchoato; ſecus ſi relictum fuerit reſpectu, vel intuitu alicujus rei implendæ per legatarium, quia tunc eatenus legatum debetur, quatenus implementum eſt ſequutum; & ideò ſi alimenta alicui relicta ſunt, donec habitaverit cum filiis, eatenus debentur, quatenus durat habitatio, *d.l.qui concubinam, §.uxori, Bart.in l.a vobis, ff.de Ann.legat.Bald.in l.1.nu.*
3.*C.de fideicomm.Surd.d.tit.9.q.6.n* 11.*& ſeq.* ſubdens, quod
15 ſi teſtator relinquat alimenta ex fructibus certi fundi, non debentur, niſi ex collectis fructibus, & tempore collectionis, *l.firmio, ff.Quand.dies leg.ced.*

16 Si verò Teſtator non pro alimentis legavit, ſed in plures præſtationes diviſit legatum exonerandi hæredis gratia, hoc caſu omnium annorum unum eſſet legatum, & legatarius decedens intrà tempus a Teſtatore præfinitum, etiam futurorum annorum legatum ad hæredem ſuum tranſmitteret, *ut in d.l.ſi cum præfinitione, ff.Quand.dies leg.ced.*

17 Quæres 2. an legatum dotis in dubio præſumatur annuum? Reſp. affirmativè, ſicut dicimus de legato facto ad pias cauſas, *Bart.in l.legatum, ff.de Ann.legat.& in l.Titia, §.Seja, ff.de Aur.& arg.leg. Soc.conſ.48.in fin.vol.3. Natt.conſ.379.nu.2.& alii apud Surd.d.tr.de alim.tit.8.Privil.25.n.6.* ubi *n.9.* addit,
18 quod quando legatum eſt modicum, & relinquitur perſonæ valdè dilectæ, tunc etiam præſumitur annuum.

19 Quæres 3. an legatum alimentorum relictum in voluntate minus ſolemni debeatur? Reſp. quod debetur tam pro tempore præterito, quàm futuro dummodo, hæres illud præſtiterit per triennium, *ut eſt tex.in l.1. ubi DD. Cod.de fideic.*
20 quod favore alimentorum introductum eſt, *ut d.gl. ibidem, vel impetrabis*, nam regulariter, licèt ſolvendo approbetur teſtamentum, id tamen procedit quoad ſoluta, non autem
21 quoad ſolvenda, *l.fin.& ibi gloſ.C.Nè ux. pro mart.* ubi ſolvens partem debiti, non ideò videtur agnoſcere totum debitum; quod etiam procedit in legato annuo relicto in teſtamento minus ſolemni: nam cùm eo caſu dicantur plura legata, hæres agnoſcendo, ſeu approbando teſtamentum per ſolutionem unius legati, non ſibi præjudicat quoad alia, *l. Lucius, §.Teſtator, ſecundùm intellectum Bart.ibidem, ff.de le-*
22 *gat.2.l.cum in annos*, 11.*ff.de Ann.legat.l.Senatus, §.fin.ff.de Donat.cauſ.mor.Bal.in l.non dubium, n.3.C.de Teſtam.* Si verò aliquid in tali caſu ſolutum eſt, non repetitur, etiamſi ſolutum fuerit per juris errorem, quia relictum in teſtamento minus ſolemni eſt naturaliter debitum, *l.cum quis, ubi gl.& Bald.C.de fur.& fact.ignor.l.2.C.de fideic.latè Surd.in tract.de Alim.tit.8.privil.22.nu.3.& ſeq.* ubi ſubdit, quod præſtatio alimentorum facta una vice pro tribus annis non obligat hæredem pro futuro tempore, ſed requiruntur plures ſolutiones factæ ſingulis annis.

23 Secus eſſet, ubi alimenta debentur ex contractu, ſive obligatione invalida: tunc enim is, qui certis annis ſolvit, non tenebitur in futurum, *l.ſi certis annis, ubi gl.Alex.& alii communiter, C.de Pact.Surd.d.tract.de Alim.tit.8.privil.22.n.22.*
& ſeq. contrarium tamen tenuit *Dec.in d.l.ſi certis annis, n.7. C.de Pact.* ubi dicit, quod etiamſi alimenta debeantur ex contractu invalido, præſtatio triennalis inducit obligationem in futurum, quia favor inductus in alimentis ità videtur procedere in contractu, ſicut in ultima voluntate, *arg.l.ſervum filii, §.eum qui chirographum, ubi Bart.ff.de leg.1.*

An verò *tex.in d.l.1.C.de fideicom.* procedat tam in paupere, quàm in divite? affirmant *Sali.Faſ.Dec.& alii apud Surd. in d.tract.tit.8.privil.22.num.21.* quamvis contrarium ſentiat *Alex.in d.l.ſi certis annis, n.2.C.de Pact.* ubi dicit, textum prædict um procedere in legato relicto pauperi, vel pro dote, refectione pontium, & viarum, redemptione captivorum, & aliis piis cauſis.

Quæres 4. an Judex Eccleſiaſticus cognoſcere poſſit con- 24
tra laicum ſuper alimentis? Reſp. affirmativè, quando alimenta debentur pauperi, quia tunc piam cauſam reſpiciunt; ſecus ſi debeantur diviti, *c.ſignificantibus de off.deleg.Bart.in l.ſolent, nu.13.ff.de Alim.& cibar.legat.Imol. in c.relatum 1.de Teſtam.Lup.in c.per veſtras, n.19.de Don.int.vir.& ux.& alii apud Surd. de Alim.tit.8.privil.9. per tot.* ubi etiam dicit, quod filius ſpurius petere poteſt alimenta tam in foro Eccleſiaſtico, quàm civili.

Quæres 5. quamdiu debeantur alimenta relicta legatario 26
cum hac adjectione, *uſquequo ad pubertatem pervenerit?* Reſp. quod ſi alimenta relicta ſint pauperi, aut indigenti, maſculo quidem debentur uſque ad decimum octavum annum, fœminæ verò uſque ad decimum quartum, *l.Mela ait, ubi gloſ.& Doctores, ff.de Alim.& cibar.leg.* ponderando verba, ibi, *pietatis intuitu:* quamvis enim pubertas in maſculis regulariter incipiat completo decimoquarto anno, & in fœminis poſt duodecimum, §.1.*Inſtit.Quib.mod.tut.fin.* ſpeciale tamen eſt in alimentis, quæ pauperi relinquuntur: nam cum videantur relicta, donec per ſeipſum poſſit alimenta comparare, ideò uſque ad annum 18. ut diximus, debentur, cum ante hanc ætatem difficilè quis poſſit ſibi victum quærere, ut dicit *Rom.ſing.604.Cremen.ſing.78.Dec.in l.fin.n.3. C.de Carbon.edict.Rip.in l.2.n.2.ff.de vulg.& pup.& alii, quos refert Surd.d.tract.tit.8.privil.58.per tot.* ubi etiam notat, triplicem eſſe pubertatem, videlicet ordinariam, quæ quartodecimo
anno perficitur in maſculo, & duodecimo in fœmina, & hæc
attenditur in nuptiis, teſtamento, *l.qua ætate, ff.de Teſtam.* 28
c.2.de Deſponſ.Impub. aliam plenam *ut in §. minorem, Inſtit. de Adopt.l.arrogato, §.non tantum, ff.eod.tit.* ubi adoptans plena pubertate, hoc eſt decem & octo annis adoptatum præ- 29
cedere debet, & hæc etiam attenditur in alimentis, *ut in d. leg.Mela.* aliam pleniſſimam, quæ ad 25. ætatis annum extenditur, putà ſi quis jam puberi, minori tamen 25. annis, ſic
legaverit, *cum ad pubertatem provenerit, l.cum filio fam.verſ.* 30
ego quidem, & ibi gloſ.ver.ætate, ff.de leg.3.

Secus eſſet, ſi alimenta relinquantur diviti, vel aliunde 31
habenti, unde ſe alat; quia cùm tunc ceſſet pietas, ceſſare etiam debet diſpoſitio *d.l.Mela*; & ideò in tali caſu alimenta non debentur maſculo, niſi uſque ad 14. annum fœminæ verò uſque ad 12. incluſivè, *ut probat. Surd.loc.cit. nu.8. & ſeq.*

Quæres 5. an legatum alimentorum ſubiiciatur falcidiæ? 32
Reſp. affirmativè, ſicut & legatum uſusfructus, *l.hæreditatum, ubi Alex.ff.ad l.Falcid.* ubi etiam traditur forma falcidiam detrahendi ex hujuſmodi legatis.

SUMMARIUM.

1 *Qui promiſit cum juramento ſolvere ſuo creditori partem pecuniæ debitæ quolibet ſemeſtre, vel anno, ſi deficiat in uno termino, poteſt cogi ad ſolvendam totam ſummam.*
2 *Textus in l.ſi quis major Cod. de tranſact. extenditur ad omnem contractum juratum.*
3 *An emphyteuta, qui juravit ſolvere annuam penſionem, incidat in commiſſum, ſi ſemel ceſſavit ſolvere, & n.7.*
4 *Quando locum habeat textus in dicto l.ſi quis major. & n.6.*
5 *Quælibet cauſa excuſat a dolo.*

CAPUT XLIV.

Quando promittens ſolvere partem debiti ſingulis annis, ſi deficiat in uno termino, poſſit conveniri pro tota ſumma.

SI quis medio juramento promiſerit ſolvere ſuo creditori 1
partem pecuniæ debitæ quolibet ſemeſtre, vel anno, ſi deficiat in uno termino poteſt cogi ad ſolvendam totam ſummam: ratio eſt, quia incidit in perjurium, & cecidit ab omni commodo contractus, *jux.tex.in l.ſi quis major.C.de Tranſact.* cujus textus diſpoſitio, licèt loquatur in tranſactione, 2
extenditur etiam ad omnem contractum juratum, *ut tradunt communiter gloſ. & DD. ibid.& notat. Alex.conſil.* 85.*lib.*1.

3 ubi etiam dicit, quod emphyteuta, qui juravit ſolvere annuam penſionem ſi ſem el ceſſavit ſolvere incidit in commiſſum, & privatur jure ſuo abſque eo quod expectetur ceſſatio biennalis, *juxta c. potuit, de Locat.*

4 Obſerva tamen quod diſpoſitio dicti *tex. in l. ſi quis major*, locum habet, quando contraveniens eſt in dolo quo non extante non incurritur illa pœna, *Bald. in l. obſervare*, §. *proficiſci, n.* 5 *ff. de off. Proconſ. Alex. conſ.* 92. *n.* 13. *lib.* 1. & ideò rariſſimè practicatur diſpoſitio legis, quia quælibet cauſa excuſat a dolo, *Rot. dec.* 583. *n.* 3. *part.* 1. *Diverſ.*

6 Addit *Corn. conſ.* 146. *n.* 5. *lib.* 3. *Roland. conſ.* 57. *n.* 47. *lib.* 1. *Bec. conſ.* 104. *n.* 9. & *conſ.* 106. *n.* 24. *Surd. conſ.* 103. *in fin. & alii apud Grat. diſcep. for. c.* 19. *nu.* 23. quod pœna dicti textus tamquam nimis rigoroſa, & dura in practica non ſervatur: verùm prædicti Doctores loquuntur de conſuetudine ſuorum locorum: & ideò in aliis locis ubi non adeſt contraria conſuetudo, ſervanda eſt diſpoſitio dictæ *l. ſi quis major*, quia fundatur in naturali æquitate: æquum enim non eſt, ut debitori, qui pacta non ſervavit, creditor promiſſa ſervare teneatur, *ut d. Grat. d. c.* 19. *n.* 24. & 25. *Penia dec.* 214. ubi etiam, quod diſpoſitio dictæ legis habet locum in univerſitate quoad privationem commodi contractus, licèt nunquam tum ad pœnam perjurii, & infamiæ; item procedit tam in actore, quàm in Reo, *gl. ibid. in ver. conſecutus, Bart. n.* 12. *Salic. n.* 15. *Jacobo de Sancto Georgio n.* 63. *Tho. Parpal. n.* 109. *Curt. Jun. n.* 28. *Ruin. conſ.* 172. *n.* 1. & 2. *vol.* 2. *Gabr. de tranſact. concl.* 1. *n.* 57. & *alii, quos refert Millin. dec.* 137. *n.* 3. & 4. ſubdens *n.* 7. quod implementum in parte, non facit ceſſare diſpoſitionem d. legis concurrente nova mora.

7 An verò in tali caſu mora purgari poſſit ſaltem de æquitate canonica? Reſp. affirmativè quando jus alterius non eſt effectum deterius, *Alex. in d. l. ſi quis major, n.* 7. & *ibi Jaſ. nu.* 26. *Dec. conſ.* 138. *n.* 7. *Millin. d. dec.* 137. *nu.* 10. & 11. ubi addit, hoc procedere ſtante etiam oppoſitione de non adimplemento, & de reſciſſione.

SUMMARIUM.

1 *Quantum temporis detur ad proponendam exceptionem non numeratæ pecuniæ.*
2 *Creditori agenti, ſi intra biennium opponatur hæc exceptio, incumbit onus probandi actualem numerationem, & nu.* 19.
3 *Debitor, qui ante biennium conqueſtus fuit, poterit poſt biennium quandocumque excipere.*
4 *An hæredi debitoris, qui intra tempus queſtus non fuerit, detur reſtitutio in integrum.*
5 *Biennii lapſus non tollit exceptionem non numeratæ pecuniæ, quando ſolùm per teſtes conſtat de confeſſione numerationis.*
6 *Quando tempus opponendi hanc exceptionem incipiat currere contra minores.*
7 *An debitor poſſit hanc exceptionem opponere, ſi illi ſimpliciter, vel cum juramento renunciaverit.*
8 *An hæc exceptio retardet executionem obligationis Cameralis, & n.* 9.
10 *Et an impediat executionem inſtrumenti guarentigiati.*
11 *Hæc exceptio locum non habet, quando duplex concurrit confeſſio, & quomodo id intelligatur.*
12 *Hæc exceptio non competit ei, qui partem debiti ſolvit, nec quando confeſſio facta fuit in contentioſo judicio.*
13 *Quid ſi confeſſio facta fuit in judicio ſponte per modum voluntariæ juriſdictionis.*
14 *An Campſoribus qui pro alio promittunt, hæc exceptio competat.*
15 *Hæc exceptio in contractu mutui, & dotis ſolùm opponi poteſt non autem in aliis contractibus.*
16 *Quando hæc exceptio opponi poſſit a marito, vel ejus creditoribus, qui medio tempore contraxerunt, & num.* 17. & 18.
20 *Hæc exceptio etiam poſt biennium opponi poteſt, ſed probari debet ab excipiente.*
21 *Exceptio doli, & fraudis etiam poſt biennium opponi poteſt.*
22 *Quando reus exceptionem probare debeat.*
23 *An exceptio non numeratæ dotis, ſeu pecuniæ de jure Canonico opponi poſſit etiam poſt biennium & n.* 26.
24 *Quid ſi confeſſio fiat in ultima voluntate.*
25 *An hæres jurantis teneatur petere abſolutionem a juramento præſtito per defunctum.*
26 *Quando Eccleſia poſſit opponere hanc exceptionem etiam poſt biennium.*

CAPUT XLV.

An, & quando quis tueri ſe poſſit exceptione non numeratæ pecuniæ.

SCribenti, ſe ex cauſa mutui debere pecuniam, exceptio non numeratæ pecuniæ intra certum tempus conceditur, quod olim erat quinquennium, hodiè verò eſt biennium, *l. in contractibus, C. de non num. pec. latè Seraph. de Privileg. Juram. privileg.* 60. *per tot. Gratian. deciſ. March.* 164. *n.* 4. & 5. ubi dicit, quod lapſus hujuſmodi temporis inducit totale ſilentium & hæc quidem exceptio pro debitorum indemnitate inducta fuit: qui enim indigent pecunia, ſchedulas facilè conſcribunt ſub ſpe futuræ numerationis, quæ poſtea aliquando non ſequitur & ideò creditori agenti, ſi intra biennium opponatur exceptio non numeratæ pecuniæ, incumbit onus probandi actualem numerationem, aliàs reus abſolvetur, *l. ſi ex cautione, ubi Doctores C. eod. tit.* 1 2

Obſerva tamen, quod ſi debitor ante biennium querelam propoſuerit, ſeu conqueſtus fuerit poſt biennium quandocumque poterit excipere, *l. ſi intra C. eod. tit. de non num. pecun.* ubi etiam, quod ſi debitor intra dictum tempus queſtus non fuerit, ejus hæres etiamſi pupillus ſit, debitum ſolvere compellitur; datur tamen ipſi pupillo, & minori reſtitutio in integrum, *Balb. de Præſcrip. 1. p. 6. prin. q.* 1. *nu.* 36. *verſ. contrariam. Rom. conſ.* 816. *Alex. conſ.* 49. *col.* 3. *lib.* 1. *Rui. conſ.* 97. *n.* 2. *lib.* 5. *Marſil. in ſing.* 481. *Dec. in l.* 1. *nu.* 2. *C. de ſecun. nupt. & alii apud Menoch. lib.* 3. *præſumpt.* 145. *nu.* 11. ubi *n.* 16. & *ſeq.* ſubdit, quod biennii lapſus non tollit exceptionem non numeratæ pecuniæ, quando ſolùm per teſtes conſtat de confeſſione numerationis. 3 4 5

Obſerva 2. quod tempus opponendi hanc exceptionem non numeratæ pecuniæ non incipit currere contra minores, niſi a die perfectæ ætatis 25. annorum, *l. ult. ubi DD. C. in quib. cauſ. in integr. reſt. non eſt neceſſ.* 6

Obſerva 3. quod debitor poteſt hanc exceptionem opponere etiamſi illi ſimpliciter, vel medio juramento renunciaverit, petita tamen priùs abſolutione a juramento, quæ in tali caſu non eſt deneganda, *Abb. in c.* 1. *n.* 3. & 13. *de Jurej. Corn. conſ.* 293. *n.* 4. *li.* 4. *Mant. de Tac. li.* 18. *ti.* 3. & 4. ſubdens, quod abſolutio non prodeſt, ut reus ſola exceptione uti poſſit, ità, ut onus probandi in adverſarium transferatur, ſed ſi velit probare, abſolutio ei prodeſt, *Rot. dec.* 800. *n.* 4. & 5. *p.* 3. *lib.* 3. *Diver.* quicquid in contrarium ſentiat *Alex. conſ.* 37. *vol.* 2. *Gabr. in tit. de Jurejur. concluſ.* 3. *poſt num.* 24. & *alii apud Seraph. de Privil. juram. priv.* 60. *n.* 15. 7

Obſerva 4. quod exceptio non numeratæ pecuniæ ex privilegio Auditoris Cameræ non retardat executionem obligationis cameralis, etiamſi debitor obtinuerit abſolutionem a juramento; & ideò priùs fieri debet executio *Rot. dec.* 787. & 800. *num* 5. *p.* 3. *lib.* 3. *Diverſ.* prodeſt tamen abſolutio a juramento, quia poſt executionem exceptio poteſt opponi, *Mant. dict. lib.* 18. *tit.* 4. *in fin.* 8

Limita, ſi opponens fuerit admiſſus ad hujuſmodi exceptionem probandam, quia tunc impedit executionem, *Rot. dec.* 821. *num.* 3. *d. p.* 3. *l.* 3. *Diverſ. Zacc. de oblig. Camer. quæſt.* 20. *n.* 7. ubi dicit, quod eò magis hoc procederet, quando incontinenti probatur facto depoſito, ſi id ſuadeat qualitas perſonarum. 9

An verò hæc exceptio impediat executionem inſtrumenti guarentigiati? affirmativè reſpondit *Rot. d. deciſio.* 787. *num.* 1. *p.* 3. *lib.* 3. *Diverſ. poſt Bald. in l. fin. in princ. C. de non num. pecun.* 10

Obſerva 5. quod hæc exceptio locum non habet, quando duplex concurrit confeſſio, *Decia. conſ.* 39. *nu.* 94. & *conſ.* 46. *n.* 41. *lib.* 2. *Rim. jun. conſ.* 152. *n.* 8. & *ſeq.* & *conſ.* 65. *num.* 30. & *conſ.* 272. *in fin. & alii apud Mantic. de Tacit. d. lib.* 18. *tit.* 6. *num.* 26. ubi id intelligit, quando ſecunda confeſſio ſequitur ex intervallo, qui enim ex intervallo confitetur, debitum contractum ex cauſa præcedenti videtur agnoſcere, & ideò non poteſt opponere, quòd pecunia non fuerit numerata *arg. l. cum fidem C. de non num. pecun.* ubi, quod hæc exceptio non competit ei, qui partem debiti ſolvit; idemque dicendum quando confeſſio facta fuit in contentioſo judicio, putà virtute alicujus citationis, tunc enim non poteſt is, qui confeſſus fuit, excipere, pecuniam ſibi non fuiſſe numeratam quicquid aliud ſit, quando facta fuit in judicio ſponte per modum voluntariæ juriſdictionis, *ut dicit Oſaſch. dec.* 134. *nu.* 6. *Mantic. ubi ſup. tit.* 6. *num.* 35. quibus adde *Bald. in l. fruſtra, C. de non num. pecun.* ubi dicit, quod campſori, qui pro alio promittit, hæc exceptio non competit, quamvis in hoc contrarium ſentiat *Mantic. d. lib.* 18. *tit.* 6. *num.* 36. ubi dicit, 11 12 13 14

quod

quod ſi promiſit ſe ſoluturum pro alio, qui eſt confeſſus mutuam pecuniam accepiſſe, non prohibetur ex perſona alterius uti hac exceptione.

15 Obſerva 6. quod hæc exceptio in contractu mutui, & dotis ſolùm opponi poteſt, non autem in aliis contractibus, *d.l.in contractibus*, §.1.*C.de non numer.pec.& l.in dotibus*, *C. de Dot.caut.non numer.Mantic. de Tacit.d.lib.*18.*tit.6.n.*38.*&* *ſeq.* Unde non habet locum, ſi quis tranſigendo confeſſus fuit, ſe pecuniam accepiſſe *l.ſi tranſactionis*, *C.de non num. pec.* quemadmodum nec habet locum, ſi exactor publicus confeſſus fuit publicas functiones recepiſſe, *d.l.in contractibus*, §.1. *verſ.ideòque ſancimus*, *&* *ibid.Bart.nu.*8. ubi hoc extendit etiam ad quemlibet adminiſtratorem, qui nomine alieno confitetur, ſe pecuniam accepiſſe, *Afflict.dec.*105.*n.* 2.*Seraphin.de Privil.juram.privil.*60.*n.*2. ſubdens, quod in aliis contractibus præter mutuum, & dotem, hæc exceptio debet opponi intra 30. dies, quibus elapſis hæc exceptio amplius non admittitur *per textus in dicta l. in contractibus*, *ſ. ſuper cæteris*.

16 Notandum tamen eſt, quod hæc exceptio opponi poteſt a marito, quando dos conſiſtit in pondere, numero, vel menſura: ſecus ſi dos conſiſtat in rebus immobilibus, *Bald.in dict. leg.in contractibus*, *n.*4.*in fin.C.de non numer.pec.*

17 Notandum 2. quod confeſſio de dote recepta per maritum conſtante matrimonio facta non tenet, cùm potiùs cenſeatur donatio, quàm vera confeſſio *latè Cephal. qui hanc magis communem dicit*, *conſ.*163.*n.*20.*Ruin.conſ.*183.*n.*1.*lib.*1. *Aym.conſ.*81.*in princ.Gabr.conſ.*163.*nu.*40.*lib.*2.*Surd.conſ.*489. *nu.*1.*lib.*4.*Menoch.præſumpt.*12.*n.*58.*cum ſeq.lib.*3.*&* *alii apud Gratian.diſc.for.cap.*693.*nu.*11.*&* 12. ubi dicit, quod in tali caſu non obſtaret lapſus temporis ad opponendam exceptionem non numeratæ dotis, quia cùm talis confeſſio ſit ſimulata, & facta animo donandi, poteſt quandocunque opponi de hujuſmodi ſimulatione, *ut ſenſit etiam Rota coram Burat.dec.*108.*nu.*17. niſi fortè conſtaret de promiſſione præcedenti, quia tunc confeſſio dotis receptæ non præſumitur facta animo donandi, ſed recognoſcendi veritatem dotis habitæ: & ideò contra mulierem nulla poteſt opponi exceptio non numeratæ dotis, nec a marito, nec ab ejus creditoribus, qui medio tempore contraxerunt *Surd. conſ.*117. *nu.*23.*Mareſcot.var.lib.*1.*cap.*8.*nu.*13.*&* *alii apud Feremil.ad Burat.deciſ.*108.*litt.b.Gregor.deciſ.*67.*num.*2.*Afflict.deciſ.*402. *nu.*3.*Seraphin.dec.*678.*nu.*10.*Lot.apud Pacif. de Salu.interd. dec.*145.*n.*1.

18 Notandum 3. quod exceptio non numeratæ dotis debet opponi intra annum a die ſoluti matrimonii, *d.l.in dotibus*, *C.de Dot.caut.non numer.* quod locum habet, ſi intra biennium ſolvatur matrimonium: nam ſi ultra biennium uſque ad decimum annum duraverit, tunc ipſi marito, & ejus hæredi intra tres menſes quærela permittitur; ſed ſi decennium tranſcurrerit, omninò querela denegatur, *ut in Auct. quod locum.C.eod.tit.*

19 Obſerva 7. quod obiiciens exceptionem non numeratæ pecuniæ, vel non ſolutæ dotis intra legitima tempora non tenetur hujuſmodi exceptionem probare: & ideò actore non probante numerationem, debet abſolvi, *l.*3.*C.de non numer.*

20 *pec.l.fin.cum auct.ſeq.C.de Dot.caut non numer.* poſt biennium verò hæc exceptio, licèt poſſit opponi, amittit tamen hujuſmodi privilegium, & ideò probanda eſt ab excipiente, quia poſt elapſum biennium lex præſumit contra excipientem, *Dyn.in cap.locupletari*, *in fin.de reg.jur.in* 6.*Dec.in l.jure naturæ n.*5.*ff.eod.tit.Bart.in l.ex cautione*, *in* 2.*lectur.n.*12.*in fin. C.de non num.pec.Aret.in* §.*idem juris*, *n.*4.*inſtit.de except.Jordan.Elucubr.diverſ.lib.*14.*tit.*23.*de Except.n.*50. ubi ita intelligit textum *in* §.*un.inſt.de litterar.oblig.Rot.dec.*800.*nu.*5.*par.* 3.*lib.*3.*Diverſ.Menoch.lib.*3.*præſumpt.*145.*num.*13.*&* *ſeq.* ubi

21 etiam dicit, quod exceptio doli, & fraudis etiam poſt biennium opponi poteſt.

22 Addit *Spec.in tit.de Except.*§.*viſo num.*2. quod ſi affirmativè proponatur exceptio, proponens debet eam probare quia reus in excipiendo fit actor, *l.*1. *ff. de except. l.in exceptionibus ff. de probat.* ſecus ſi negativè; Unde ſi exciperetur, tu es minor excipiens, probare minoritatem, debet: ſecùs ſi minori agenti opponatur, tu non es major quia tunc ipſe minor debet probare ſe majorem, *ut notat etiam Jordan. loc.cit.nu.*52.

23 Obſerva 8. quod hujuſmodi exceptio non numeratæ pecuniæ de æquitate juris canonici perpetuò opponi poteſt, *ſecundùm Din.in reg. locupletari. de Reg.jur.in* 6. *Roma.conſ.*44. *quos refert*, *& ſequitur Seraphin.d.privil.*60.*nu.*20.*verſ.ultimo eſt obſervandum*, ubi idem dicit in exceptione non numeratæ dotis *Genuen.in tract.de Eccleſ.qu.*508. contrarium tamen tenent *Hypol.ſingul.*277.*Duen.xeg.*271.*nu.*2.*Jaſ.in l.cùm quis*, *nu.*18.*C.de Jur.& fact.ignor. Menoch. de Succeſſ. Creat.l.*1.§.9. *num.*22.*& alii apud Ceval.in ſpec.opin.comm.con.comm.qu.*38. *n.*1.*&* *ſeq.* ubi dicit, quod hæc opinio eſt tenenda, & prædicanda ſecundùm juris civilis regulas, cùm de jure canonico non habeamus contrariam diſpoſitionem, *&* *qu.*365. ubi ſubdit, quod huic exceptioni non numeratæ pecuniæ renunciari poteſt.

Obſerva 9. quod ſi talis confeſſio fieret in ultima volun- 24
tate, ſtatim præjudicat etiam ante biennium, ita ut nec ejus hæres poſſit opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ: quia tunc non videtur facta confeſſio ſub ſpe futuræ numerationis, *ſecundùm Roma.conſ.*445.*col.pen.& fin. Marſ.conſ.*5.*n.* 16. *Alex.in l.ſi divortio*, *in fin. de verb. oblig.& alios apud Seraph.loco.cit.dict.privil.*60.*n.*17. ubi id intelligit in eo, qui in extremis laboraret.

An verò hæres jurantis teneatur petere abſolutionem a ju- 25
ramento præſtito per defectum? negativè reſpondet *Ruin. conſ.*107.*nu.*18.*vol.*1.*& alii apud Gabr. commun.concl.lib.*2.*tit. de jurejur.concl.*6.*n.*5. nam juramentum quoad vinculum perjurii eſt perſonale, & ideò non tranſit ad hæredes, licèt quoad efficaciam obligationis inducta m a juramento tranſeat in quemcunque hæredem, *Alex.conſ.*7.*nu.*7.*vol.*6.*& conſ.*26.*in fin.vol.*7.*Guid.Pap.dec.*414.*& alii communiter*.

Obſerva 10. quod Eccleſiæ poteſt opponere exceptio- 26
nem non numeratæ pecuniæ etiam poſt biennium, quando creditor tenetur probare pecuniæ verſionem in utilitatem Eccleſiæ, ut in mutuo, & aliis caſibus, quos recenſent DD. *in cap.*1.*de Depoſ.& in auct.hoc jus porrectum C. de Sacroſ. Eccleſ.ita Felin.& Hoſt.apud Genuenſ.in tract. de Eccleſ.qu.*508.

SUMMARIUM.

1 *Qui promiſit ſolvere penſionem habita vel non habita poſſeſſione liberatur, ſi poſt duos, vel tres annos non potuit illam capere; limitatur n.*3.*&* 4.

2 *Quando hæc clauſula ſoleat apponi.*

5 *In quibus caſibus Rector beneficii non teneatur ſolvere penſionem, & n.ſeq.*

7 *Poſſeſſio, vel quaſi transferendi penſionem non ſuffragatur translatario.*

CAPUT XLVI.

An is, qui promiſit cum obligatione camerali, & juramento ſolvere penſionem, habita, vel non habita poſſeſſione liberetur, ſi poſt duos, vel tres annos non potuit illam capere.

AFfirmativè reſpondet *Gratian.diſc.for.c.*423.*n.*46.*&* *cap.* 1
454.*n.*4. ubi dicit, quod ſi oſtendatur ſolutio duorum aut trium annorum, ex æquitate, quam Rota ſervat, cenſetur ſatisfactum dictæ clauſulæ, *habita*, *vel non habita poſſeſſione*, ita, ut proviſus ultra duos, vel tres annos prædictos ad ſolvendam penſionem non teneatur, ſi poſſeſſionem beneficii aſſequi non potuerit: cùm non habens poſſeſſionem liberam, regulariter non teneatur ad onera, *Rot.dec.*128.*p.* 1.*Diverſ.* ubi dicitur, quod iniquiſſimum eſſet, ut quis teneretur perpetuò ſolvere penſionem ex beneficio, quod adipiſci non potuit, *&* *in Palentin. penſionis* 10. *Maii* 1581. *coram Aldobrandino*, *quæ eſt dec.*699.*eadem par.*1.*Diverſ. latè Mareſcot.var.lib.*2.*c.*18.*nu.*3.*&* *ſeq. Pariſ. de Reſign.lib.*6.*qu.*2. *nu.*148. hæc enim clauſula inventa fuit ad tollendam eorum malitiam, qui differunt capere poſſeſſionem animo eludendi Penſionarium; ſed ubi ceſſat fraus; & conſtat, quod per titularem non ſteterit, ceſſat etiam vis dictæ clauſulæ, *ut inquit Ric.in Prax.for.Eccleſ.p.*1.*ref.*377.*Pariſ.lib.*6.*q.*2.*n.*145.*&* *ſeq.* ubi etiam dicit, quod hæc clauſula de ſtylo Datariæ ſo- 2
let apponi, quando beneficia, ſuper quibus imponitur penſio, exiſtunt ultra mortes, propter difficultatem probandi, an poſſeſſio ſit capta, vel non.

Limita, quando data fuit cedula cum obligatione ſolven- 3
di certam quantitatem, & ad certum tempus: quia tunc penſio debet ſolvi durante tempore convento, *Gratian.d.c.*454. *n.*5.*&* *ſeq.Rota dec.*196.*n.*3.*p.*4.*to.*2.*recent.*

Limita 2. quando Titularis nullas fecit diligentias pro aſ- 4
ſequenda poſſeſſione beneficii: quia tunc dicta clauſula extenderetur ultra duos, & tres annos, *Seraph.dec.*66.*Rota dicta deciſ.*196.*nu.*6.*p.*4.*to.*2.*recent.& dec.*699.*num.*2.*p.*1.*Diverſ.* ubi etiam quod quando ſumus in re valdè veriſimili, quælibet diligentia ad hunc effectum habetur pro plena probatione: nec ſatis eſſet probare, quod propter litem poſſeſſio capta non fuerit, niſi etiam conſtet, quod Titularis litem huju-

jusmodi fuerit prosecutus, & bona fide in ea succubuerit: & ideò docere debet, fuisse latas sententias, & illas executioni demandatas, *ut post Mandos. reg. 33. q. 27. col. 1. ad med. vers. ad propositum quæsitum, Cassador. dec. 6. super regul. Paris. cons. 30. n. 35. lib. 4. tradit Gratian. dicto c. 454. n. 8. & seq.* secùs si Titularis malitiosè succumbit: tunc enim cessat benignitas Rotæ, & clausula extenditur ultra, *ut decisum refert Theod. Rub. singular. to. 2. claus. 410. nu. 2. p. 2. Ric. in Prax. for. Eccl. p. 1. dict. a res. 377. & p. 3. res. 107.*

5 Alii etiam sunt casus, in quibus Rector non tenetur solvere pensionem, quorum aliquos in foro judiciali magis frequentes enumerat *Marescot. d. lib. 2. cap. 18.* videlicet si fuerit reservata intuitu oneris injuncti, & pensionarius dictum onus subire recusat: tunc enim Titularis pensionem solvere non tenetur, *l. alumnæ, §. Seja, ff. de Adim. l. Bald. in l. dictam, num. 5. C. de Cond. ob caus. Rota in Ostien. & Veliterna pensionum 15. Martii 1592. coram Cardin. Millin. in impress. dec. 6.*

6 Secundò, quando pensio fuit assignata super fructibus beneficii, & fructus percipi non potuerunt propter sterilitatem, bellum, aut alium casum fortuitum: quia neque tunc titularis teneretur ad pensionis solutionem, etiamsi in reservatione adesset clausula, quod Titularis non possit petere remissionem ex quavis causa etiam ob casus fortuitos, inexcogitatos, & insolitos: talis enim clausula non extenditur ad eos casus, qui verisimiliter prævideri non possunt, de quibus Papa non censetur intellexisse, nec illis præsumitur renunciatum, *Bart. in l. sed & si quis §. quæsitum n. 3. in fin. ff. si quis caut. Caputaq. dec. 96. par. 1. Alex. cons. 28. num. 10. lib. 1. & cons. 107. num. 16. lib. 3.* ubi dicit; quod suscipiens in se casum fortuitum, non videtur suscipere casum extraordinarium *latè Millin. dec. 139. n. 1. & seq.*

7 Tertiò, quando pensio fuit reservata clerico cum facultate illam transferendi in alias personas: tunc enim, si translatarius non sit Clericus, non tenetur Titularis illi pensionem solvere: quia talis facultas intelligitur de personis similibus, *cap. sedes, de Rescript. Sarnen. in reg. de Trienn. q. 2. numer. 4. Pen. decis. 435. numer. 3. & seq. & decis. 73. Burat. dec. 638. num. 5. & ibid. Ferentill.* ubi, quod quasi possessio transferendi non suffragatur translatario, cujus respectu dicitur nova pensio.

8 Quartò Titularis ad solutionem pensionis non tenetur, quando pensio fuit extincta per obitum pensionarii, vel per cassationem, quæ potest fieri etiam coram solo Notario; quamvis enim pensio sine assensu Papæ constitui non possit, quia eo casu ponitur beneficium in servitute: potest tamen cassari coram solo Notario, quia sic liberatur beneficium a servitute, *ut post glos. in cap. Agatho, dist. 63. dicit Sarnen. in reg. de infirm. resign. quæst. 16. vers. fin. & in compend. utriusque signat. versus fin. vers. & est advertendum in fin. Marescot. var. d. lib. 2. cap. 18. num. 22. & seq.* ubi addit, quod si post hujusmodi cassationem titularis denuò se obligaverit ad solutionem pensionis, talis obligatio non valet, quia non potest de novo reducere beneficium in servitutem absque novo assensu Papæ.

9 Quintò non tenetur Beneficiatus pensionem solvere, quando impositio pensionis esset subreptitia, putà si imponatur secunda pensio non facta mentione de prima: nisi aliunde constet, Papam habuisse notitiam de pensione antiqua, vel in reservatione novæ pensionis adesset clausula, motu proprio, & de plenitudine potestatis: quia tunc nihil opponi posset, quod annullet gratiam, *latè Marescot. var. d. lib. 1. c. 18. n. 40. & seq. ubi citat Cassad. dec. 3. de Pension. Fab. dec. 16. Boer. dec. 162. Dec. cons. 191. n. 3. & seq. & cons. 341. n. 3. Paris. cons. 46. n. 43. lib. 3 Roman. cons. 327.*

10 Sextò, Titularis liberatur a solutione pensionis, quando pensionarius promovetur ad Episcopatum, secuta tamen consecratione, vel elapso termino trium mensium, qui dantur ad consecrandum, & adepta possessione: hæc enim requiruntur ad inducendam vacationem beneficiorum, & pensionum, in tali casu, *ut resolvit Rota in Panormitana beneficiorum 9. Junii 1548. coram Acorambono, & in Toletana Scholastriæ 22. Junii 1592. coram Orano, & in Firmana Pensionis 21. Junii 1593. coram Card. Millino, in impress. dec. 45. & coram Card. Seraph. dec. 110.* ubi etiam dicitur, quod stylus curiæ inducens vacationem ante apprehensam possessionem, solùm habet locum quando in promotione Papa decernit beneficia, & pensiones vacare, & sic quando adest expressum vacationis decretum; aliàs secus, *vide Barb. de offic. & potest. Episc. p. 3. alleg. 57. n. 71. & seq.*

SUMMARIUM.

1 *Pignus conventionale, quando inter creditorem, & debitorem actum est de vendendo, potest vendi juxta conventionem etiam non citato debitore: limitatur n. 2.*
3 *Quid si de hoc actum non sit, & n. 8.*
4 *Et quid servari debeat in pignore judiciali, & n. 7.*
5 *Pignus prætorium distrahi potest intra tempus arbitrio Judicis præfigendum, & quodnam dicatur pignus prætorium.*
6 *Quæ differentia sit inter pignus prætorium, & conventionale.*
9 *Creditor immissus in possessionem prædii ex salviano, non potest fundum, seu pignus vendere, nisi de licentia Principis, & n. 11.*
10 *Venditio pignoris solùm in hypothecaria conceditur.*
11 *Judicium hypothecariæ est petitorium, ibid.*
12 *Obtento a Principe rescripto debitor ad recuperandum pignus a creditore habet de jure biennium.*
13 *An primus creditor vendere possit, si vel debitor, vel secundus creditor primo creditori creditum offerret.*
14 *Ad quem spectet jus vendendi pignus, quando res eodem tempore fuit pluribus obligata.*
15 *Et quid si is, qui fundum ad duos Dominos spectantem conduxit, res in fundum illatas in solidum cuique obligaverit.*
16 *Hodie obligatio solidi non inducitur, nisi expressum sit, limitatur n. 21. 23. 24. 25.*
17 *Facta venditione a pluribus unusquisque censetur obligatus de evictione pro rata.*
18 *Si pater, & patruus promittant dotem pro filia, & nepte respectivè, quilibet pro dimidia tenetur.*
19 *Quid si adesset obligatio Cameralis.*
20 *Res, quæ pluribus eadem die obligatur, cuilibet pro parte obligata censetur.*
22 *Quando creditor cogatur a singulis fidejussoribus partes petere.*
23 *Clausula, quilibet eorum &c. idem importat, quod insolidum.*
24 *Plures tutores, seu Curatores tenentur insolidum ratione administratæ tutelæ, vel curæ.*
25 *Quando ex contractu gesto per unum ex sociis obligetur alius in solidum ad favorem creditorum, & n. 28. 29. 30. 31. 36. & 37.*
26 *Si ex pluribus sociis unus tantùm est administrator, & præpositus negotio, alios etiam in solidum obligare potest, & n. 28. & 32.*
27 *Quid si in instrumento Societatis actum fuit, quod omnes teneantur pro virili.*
33 *Institor, si mutuò accipiat pecuniam ex causa, ad quam fuit deputatus, obligat Dominum, etiamsi illam ad usum destinatum non convertat: limitatur n. 37.*
34 *Textus in l. jure societatis, ff. pro Soc. declaratur.*
35 *Quid si pecunia ab uno ex sociis accepta casu fortuito perierit.*
36 *Quando Socii teneantur in solidum de bonis propriis extra societatem.*
37 *Quando ex pluribus sociis unus tantùm est administrator, alii præter administratorem non habent jus obligandi consocios.*
38 *An creditor vendens rem sui debitoris, teneatur emptori de evictione, & n. 39. 40. 41. & 42.*
43 *Quid si creditor pignus sui debitoris deterius fecit eo tempore, quo retinuit.*

CAPUT XLVII.

An Creditor, qui retinet pignus debitoris, possit illud vendere.

CErtum quidem est, quod si inter creditorem, & debitorem actum sit de vendendo, potest pignus vendi juxta conventionem, *§. contra autem, Inst. Quib. alien. lic. vel non:* & tunc post moram debitoris potest alienari pignus etiam non citato debitore, nec positis rebus pignori datis, sub hasta, *ut post Negus. de Pignor. par. 6. mem. 1. nu. 1. in fin. resolvit Merlin. eodem tract. lib. 4. q. 95. n. 8. & seq. & qu. 106.* ubi id limitat in bonis debitoris absentis, Ecclesiæ, fisci, Civitatis, & Decurionum. Sed si de hoc actum non sit, potest quidem vendi cum Judicis decreto, sed ultra moram debitoris debet præcedere denunciatio, & post denunciationem lapsus biennii, antequam vendatur, *juxta tex. in l. fin. C. de jur. dom. impet.* 1 2

impet. de quo latè Merl. d. q. 95. per tot. nec poteſt huic beneficio renunciari, quia eſſet contra publicam utilitatem: nam ſi creditoribus non liceret pignus vendere, nemo indigentibus pecunias ſubminiſtraret, *ut inquit gl. in l. ſi convenerit,*
3 *ver. niſi ei, ff. de Pignor. act. Aug. in dict. §. contra autem, n.* 8. ubi dicit, quod hæc procedunt in pignore conventionali, *quod etiam notat Bald. in dicta leg. fin. C. de jur. dom. impetr. Galganet. ad Statut. Urb cap.* 194. *Gait. de Credit. cap.* 4. *qu.* 8. *nu.* 966.
4 *& ſeq.* in pignore autem judiciali, quod pro ſententiæ executione capitur, ſervanda eſt forma tradita, *in l. à Divo Pio, ff. de re jud.* & quod non poſſit diſtrahi pignus judiciale, niſi elapſis ſex menſibus quorum quatuor dantur condemnato ad ſolvendum, & alii duo dantur poſt capta pignora, dicit *Merl. in d. tract. de Pignor. lib.* 4. *d. q.* 95. *n.* 52. ſubdens, *n.* 53.
5 quod pignus prætorium diſtrahi poteſt intrà tempus arbitrio Judicis præfigendum.

Quod vero dicatur pignus prætorium, *vide gl. in §. item ſerviana, inſt. de Action.* ubi dicit, quod pignus prætorium datur a Judice propter contumaciam, vel ut legata ſerven━
6 tur: & de differentiis inter pignus prætorium, & judiciale, vide *gl. in l.* 1. *ff. de Pigor. act.* quarum præcipua eſt, quod in judiciali pignore debitor non liberatur, niſi mediante ſolutione: in prætorio autem liberatur per comparitionem refectis expenſis, *Merlin. d. tr. de Pignor. lib.* 1. *q.* 17. *n.* 4. *& q.* 25. *nu.* 11. ubi addit, quod debitor ad hunc effectum comparere debet intra annum: *quod etiam notavit Angel. in §. contra autem nu.* 8. *in fin. inſt. Quib. alien. lic. vel non.*

7 Obſerva tamen, quod prædictum tempus ſex menſium cum cauſæ cognitione poteſt minui, & prorogari per Judicem, *juxta tex. in l.* 2. *ff. de re jud.*

8 Obſerva 2. quod *text. in d. l. fin. C. de jur. dom. impetr.* quoad dictum tempus biennii non ſervatur: & ideò attendi in hoc debent ſtatuta, & conſuetudines locorum, *ut dicunt Bartol. & Bald. ibidem, Merlin. loc. cit. nu.* 50. vel arbitrio Judicis tempus erit præfigendum, *juxta d. l.* 2. *ff. de re jud.*

9 Obſerva 3. quod creditor immiſſus in poſſeſſionem prædii ex ſalviano, non poteſt fundum, ſeu pignus vendere: quia cùm per hoc remedium avocetur ſola poſſeſſio, & retinenda donec ex fructibus creditor ſatisfactus fuerit de credito, *ut notat Bart. in l.* 1. *ff. de Salu. interd. cum aliis, quos latè recenſ. Pacif. de Salu. interd. inſp.* 4. *cap.* 1. *n.* 142. non poteſt ex hujuſmodi immiſſione procedi ad ſubhaſtationem, & deliberationem, per quam avocatur dominium, *ut reprobata opinione Covar. var. reſol. lib.* 3. *c.* 18. *n.* 4. *dixit Rota dec.* 43. *n.* 2. *verſ. neque de jure ſubſiſtit p.* 1. *Diverſ.* ubi, quod venditio pignoris ſolùm in hypothecaria conceditur, quæ multùm differt
10 a Salviano: quia judicium hypothecariæ eſt petitorium, ſalvianum verò poſſeſſorium, *& ita etiam tenuit Rota coram Card. Seraphin. dec.* 1010. *Pacif. loc. cit. nu.* 141. *& ſeq. Merlin. de Pignor. dicto lib.* 4. *q.* 95. *nu.* 93. unde ad Principem in tali caſu
11 recurrendum eſt, *juxta l. fin. C. de jur. do. impetr.* & quidem in Urbe id facilè obtinetur in ſignatura gratiæ in cauſis miſerabilium perſonarum, quando Creditor non poteſt ex fructibus fundi ſatisfieri, niſi longi temporis ſpatio, hoc eſt decem annorum, *ut teſtantur Seraphin. dicta dec.* 1010. *nu.* 2.
12 *Pacif. ubi ſup. nu.* 144. *& Merlin. n.* 94. & tunc debitor ad recuperandum pignus a Creditore habet de jure biennium a die obtenti a Principe reſcripti numerandum, *juxta d. l. fin.* niſi ſtylus loci, vel conſuetudo aliter diſponeret, *ut obſervat etiam Merlin. d. lib.* 4. *q.* 95. *n.* 50.

13 Obſerva 4. quod ſi vel debitor, vel ſecundus creditor primo creditori creditum offerret primus creditor vendere non poterit, *Neguſ. d. p.* 6. *mem.* 1. *nu.* 28. *Sali. in l. fin. C. ſi antiq. cred. quos refert, & ſequitur, Merli. dicto lib.* 4. *q.* 95. *nu.* 84. *&* 85. ubi *n.* 90. *&* 91. addit, quod debitor poteſt prævenire creditorem in alienatione pignoris, *per text. in l. ſi convenerit,* 18. *§. ſi fundus, ff. de Pignor. act. l. ſi debitor,* 12. *C. de Diſtract. pignor.*

14 Obſerva 5. quod ſi res eodem tempore in ſolidum fuit duobus, vel pluribus obligata, jus vendendi pignus competeret ei, qui prius poſſeſſionem pignoris adeptus fuit, quia inter dictos creditores melior eſt conditio poſſidentis, *l. ſi debitor,*
10. *ff. de Pignor. Bart. in l. ſi fundus, §. ſi duo, n.* 3. *ff. eod. tit. Mer-*
15 *lin. d. lib.* 4. *q.* 96. ità etiam, ſi quis fundum quorum Dominorum conduxerit, & res in fundum illatas, & inductas in ſolidum cuique obligaverit, quilibet iſtorum poterit quidem uti in ſolidum remedio ſalviani interdicti contra tertium dictas res poſſidentem; ſed ſi alter eorum poſſideat, propter parem ſcilicet cauſam, poſſidentis conditio melior erit, *ut eſt textus in leg.* 1. *ff. de Salu. interd.*

16 Notandum tamen eſt, quod hodiè obligatio ſolidi regulariter non inducitur, niſi expreſſum ſit, *gl. in l.* 1. *§. ſi apud duos, ver. pervenietur, ff. depoſ. Bart. in l.* 1. *in fin. C. Quo*
17 *quiſque ord. conven. lib.* 11. unde facta venditione a pluribus unuſquiſque cenſetur obligatus de evictione pro rata etiam in rebus communib s, non autem in ſolidum, *ut poſt Soc. conſ.* 161. *numer.* 4. *Dec. conſ.* 287. *& alios dixit Rota apud Zacch. de oblig. camer. dec.* 23. *num.* 1. *& coram Card. Cavaler. dec.* 422. *num.* 2. *dec.* 466. *nu.* 1. ubi dicit, quod ſi pater & patruus pro 18
mittat dotem pro filia, & nepote reſpectivè, quilibet pro dimidia tenetur, *& coram Penia dec.* 190. ubi quod in locationis, & conductionis contractu duo, vel plures obligati tam quoad rei reſtitutionem, quàm quoad penſionem intelliguntur obligati, pro parte, *latè Mantic. de Tacit. lib.* 15. *tit.* 3. *nu.* 8. *&* 9. *Put. dec.* 171. *lib.* 1. & quod plures debitores ex 19
cauſa cenſus non poſſint conveniri, niſi pro rata; etiamſi ſe ſe obligaverint ac fructus ſolvendos in forma Ca eræ, tradit *Gabr. conſ.* 173. *num.* 2. *lib.* 2. *Galleſ. de oblig. camer. p.* 3. *q.* 3. *nu.* 2. *Rot. deciſ.* 392. *nu.* 6. *p.* 1. *in recent. & coram Penia in Romana pecudum* 26. *Junii* 1592. *prout refert Gratian. diſc. for. c.* 682. *num.* 1. *& ſeq.* ubi aſſerit, quod talis clauſula, in ſolidum, non eſt comprehenſa in obligatione camerali, *& ita ſenſit etiam Rot. apud Zacch. de oblig. camer. dec.* 22. *num.* 1. item ſi res pluribus creditoribus eadem die, & eodem momento obli- 20
gatur, cuilibet pro parte obligata cenſetur, niſi aliud actum ſit, *l. reos, §. cum tabulis ff. de duobus reis, Bart. in leg. ſi fundus, §. ſi duo, ff. de Pignor. Cardinal. Cavaler. dec.* 466. *n.* 1. licèt quilibet creditor habeat debitorem in ſolidum obligatum, *ut poſt Surd. conſ.* 150. *nu.* 34. *& alios obſervat Merlin. de Pignor. lib.* 3. *q.* 84. *n.* 3.

Limita 1. in pluribus fidejuſſoribus; iſti enim in ſolidum 21
tenentur, etiamſi hoc dictum non fuerit; unde liberum eſt creditori, a quo velit, ſolidum petere, *ut in §. ſi plures, Inſt. de fidejuſſ. Card. Cavaler. dec.* 190. *nu.* 3. *&* 4. ubi addit, quod quando negotium ſpectat principaliter ad unum, alii obligati cenſentur fidejuſſores, & dicuntur in ſolidum obligati pro toto, *de quo latè Cravet. conſ.* 91. *n.* 2. *& ſeq.*

Hoc tamen procedit, quando alii fidejuſſores ſolvendo 22
non ſunt tempore litis conteſtatæ, nam ſi omnes eſſent ſolvendo, ex epiſtola Adriani compellitur creditor a ſingulis partes petere, *ut ex dicto textu in §. ſi plures, ubi gloſ. in ver. partes.*

Limita 2. ubi in obligatione adeſſet clauſula, *quilibet eo-* 23
rum, &c. hæc enim clauſula idem importat, quod in ſolidum, *l. ſi pluribus, & ibi DD. ff. de l.* 2. *Mantic. de Tacit. & ambig. convent. lib.* 15. *tit.* 3. *nu.* 15. *&* 16. *Tiraq. de retr. lignag. §.* 31. *gl.* 1. *nu.* 11. *Rota apud Zacch. de oblig. camer. deciſ.* 22. *nu.* 1. *& dec.* 23. *n.* 1. *& ſeq.* nam illud verbum, *quilibet*, tamquam diſtributivum attribuit cuilibet actum in olidum, *ut dixit gloſ. in d. leg. ſi pluribus.*

Limita 3. in pluribus tutoribus, ſeu curatoribus: iſti 24
enim tenentur in ſolidum ratione adminiſtratæ tutelæ, vel curæ & ideò poteſt Adoleſcens contra alterum eorum agere, & totum debitum ab eo petere, etiamſi inter ſe diviſerint adminiſtrationem, *l. ſi diviſio, ubi DD. C. de Divid. tutel.* is tamen; qui ſolidum ſolvit, poteſt beneficio ceſſionis, vel utili actione tutelæ tutores collegas convenire, vel antequam ſolvat, ſi illi adminiſtraverint, & ſint ſolvendo beneficium diviſionis opponere, *l.* 2. *C. de contrar. Judic. tut. Rot. deciſ.* 3. *n.* 20. 21. *par.* 6. *in recen.*

Limita 4. in ſociis, qui conſueverunt promiſcuè nego- 25
tiari: tunc enim ex contractu geſto per unum obligatur alius in ſolidum ad favorem creditorum: quia cenſetur datum reciprocum mandatum, *Bald. in rubr. C. de exercitor. n.* 14. *Surd. deciſ.* 213. *num.* 2. *Greg. dec.* 302. *num.* 1. *Duran. dec.* 416. 26
num. 2. quemadmodum ſi ex pluribus ſociis unus tantùm eſt adminiſtrator, & præpoſitus negotio, alios etiam in ſolidum obligare poteſt, quia cenſetur habere mandatum a conſociis, *l. ſi tamen, verſ. ſed ſi plures, ff. de exercit. action. Gratian. dec. March.* 36. *n.* 18. *Ferentil. ad Burat. deciſ.* 85. *n.* 13. *Add. ad Theſaur. deciſ.* 136. ubi dicit, quod etiamſi in inſtru- 27
mento Societatis actum fuiſſet, quod omnes tenerentur pro virili, adhuc tenerentur in ſolidum, quia illa verba pariunt effectum inter eos, non quoad alios, qui cum illis contrahunt, *Rot. Jan. dec.* 176. *nu.* 7. *alias* 8. *& ita etiam tenuit Rot. Rom. in Rom. pecuniaria deciſ.* 8. *Februar.* 1585. *coram Robuſt. prout refert Mantic. de Tacit. lib.* 6. *tit.* 22. *nu.* 7. ubi *num.* 8. addit, quod ſocii unius negotiationis, qui in diverſis locis 28
negotiantur, invicem intelliguntur præpoſiti, & quilibet ex contractu alterius obligatur in ſolidum, *per doctrinam Bart. in l.* 1. *§. ultim. & in l. ſi tamen, ff. de exercit. act. & in l. ejus qui, nu.* 31. *ff. ſi cert. pet. quem ſequuti ſunt Paul. Caſtr. in d. l.* 1. *§. ult. n.* 1. *&* 2. *ff. de exercit. act. Alex. in d. l. ejus, num.* 9. *Pariſ. conſ.* 93. *n.* 3. *&* 4. *lib.* 1.

Verùm, ut ſupradicta concluſio locum habeat, requiri- 29
tur 1. quod æs alienum fuerit contractum intuitu, & nomine ſocietatis, aliàs non obligarentur conſocii, *Alex. conſ.* 44.

num.6.lib.2.Cacheran.dec.150.nu.8. Mantic. de Tacit. lib.6.tit. 22.num.7.

30 Secundò requiritur notitia ſocietatis reſpectu eorum, qui ſocio crediderunt, ut ſic appareat, quod creditores habuerint animum obligandi conſocios, *d.l.fin.ff.de exercit.act. Alex.d.conſ.44.n.6. l.2. Seraphin.dec.375.n.6. Gratian. diſc.for.c. 725.n.8.verſ.præterea, Theſaur.dec.136.n.5. Rota apud Merlin.de Pignor.dec.139.n.7.*

31 Tertiò requiritur quod æs alienum verſum fuerit in communem utilitatem, *Seraphin.dec.375.n.1.per textum in l. jure ſocietatis ff.proſoc. Alex.d.conſil.44.nu.6. Mantic.loco cit. Theſaur.d.dec.136.n.6.* ſecus eſſet, quando ab omnibus ſociis
32 adminiſtrator, qui contraxit, fuit præpoſitus: quia tunc omnes obligantur, etiam ſi pecunia in communem utilitatem non fuerit converſa, *ut ſubdit idem Theſaur. d.dec.136. n.7.propè fin.& tradunt Surd.conſil.126.n.1.& 14. Capic. deciſ. 180.n.3.Valenzuol.conſ.78.n.56.& 57.& alii apud Ferentil.loco*
33 *cit.n.*14.ubi dicit, quod ſi inſtitor mutuò accipiat pecuniam ex cauſa, ad quam fuit deputatus, obligat Dominum, licèt poſtea illam ad uſum deſtinatum non convertat, *Merlin. de pignor.lib.2.q.76.n.6.* ubi dicit, ſatis eſſe, ſi pecunia accepta fuerit in cauſam negotii, etiamſi inſtitor ea malè uſus fuerit, juxta *l.fin.ff.de Exercit.action.* nec obſtat textus *in d.*
34 *l.jure ſocietatis* quia intelligi debet, quando ſocius contraxit proprio nomine, ſecus ſi nomine ſocietatis, *ut notat Bald.ibid.& alii communiter.*

35 Notandum tamen eſt, quod ſi pecunia ab uno ex ſociis accepta caſu fortuito perierit, tunc ex contractu per ſocium, qui pecuniam accepit, celebrato, alii etiam in ſolidum obligantur; quia eo caſu nihil imputari poteſt ſocio quòd pecuniam non converterit in utilitatem communem *ut ſenſit gloſ.in d.l.jure ſocietatis ver.in communem, Mantic.de Tac.d.l.6.titt.22.n.7.*

36 Quartò requiritur, quod ſocius non contrahat ultra ſummam in ſocietate comprehenſam *ſecundum Cacher.dec.*150.*n.* 8.*Add.ad Theſaur.dec.*136.*Alex.d.conſ.*44.*n.6.Mantic.d.lib.6. tit.*22.*num.*8. ubi dicit, quod Socius non obligatur ex contractu alterius, niſi pro ea quantitate, quam habet in ſocietate.

Hæc tamen ſententia procedere poteſt, quando æs alienum de bonis, & effectibus ipſius ſocietatis ſolvi poteſt; ſecùs non extante capitali, & effectibus ipſius ſocietatis, vel quia nihil ponitur in ſocietate præter induſtriam, vel quia bona ſocietatis fuerunt conſumpta: tunc enim ſocii in ſubſidium tenentur in ſolidum etiam de bonis propriis extra ſocietatem, & ultra vires, & corpus ipſius ſocietatis, facta tamen prius effectuum ejuſdem ſocietatis diſcuſſione; aliàs defraudarentur creditores, *Surd.dec.*213. *Rota apud Merlin. de pignor.dec.*100.*n.*20.*&in rec.dec.*246.*n.*15. *& ſeq.p.6. idem Merlin.d.lib.2.q.76.n.*18.

37 Notandum eſt autem, quod non excuſantur contrahentes, ſi ignorant, ſub qua forma, & lege fuerit inſtitor præpoſitus, & contrahunt forma, vel lege præſcripta non obſervata, *Paul.de Caſtr.in l.ſed etſi pupillus, §.conditio, n.2.ff. de inſtit.act.Dec.in l.ſi ſocius, n.4.verſ.& notandum eſt, ff.ſi cert. pet.Pariſ.conſ.93.n.53.& conſ.94.n.28.lib.1. Mantic.de Tacit. lib.6.tit.22.n.8.* Unde ſi deputatus in certo loco, & ad certa negotia, officium ſibi demandatum excederet, alios non obligaret, quia non cenſetur habere mandatum in tali caſu: quemadmodum nec poteſt alios obligare, quando non contraheret ad utilitatem negotii, putà ſi donaret, quia tunc dicitur ceſſare mandatum, *Merlin.d.lib.2.q.76.n.*10.11. & 12.*Durand.dec.*368.*n.*36. idem dicendum, quando ex plurib. ſociis unus tantùm eſt deputatus adminiſtrator: nam alii, præter adminiſtratorem, in tali caſu non habent jus obligandi conſocios, quia non dicuntur habere a conſociis mandatum, *Rot.in Roman. dotis* 2. *Decembris* 1602. *coram Ottembergo: prout refert idem Merlin. dict. lib.2. quæſt.76. num.8.*

38 Obſerva 6. quod creditor anterior ſive tempore, ſive privilegio, qui vendit rem ſui debitoris ſibi hypothecatam jure creditoris, non tenetur emptori de evictione, quia videtur vendidiſſe jus ſolum, quod habebat, *l.periculum, 30.ff. de pignor.l.ſi nomen, 4.ff.de hæredit.vel act.vendit.l.emptorem, 12.§.denique ff.de act.empt.& vendit.lib.1.& 2. cod.Creditor. evict.pign. non deber.*

39 Dixi *creditor anterior &c.* quia ſi creditor aliis poſterior venderet, teneretur de evictione; & ideo creditor, qui vendidit, debet probare, ſe potiorem cæteris eſſe, *d.l.1. in fin. cod.Creditor.evict.pign.non deber.* & hoc procederet etiamſi creditor cum emptore convenerit, quòd non teneatur de evictione: adhuc enim teneretur ad pretii reſtitutionem, *Vivi.dec.*24.*n.*4.*& dec.*152.*n.*1.*Magon.dec.Floren.*32. *Vicen.de Fran.dec.*239.*&* 428.*num.*9.*Mangil.de evict. q.*44.*n.*5. *& alii apud Fontanel.dec.*223.*n.*8.*&* 9.

Dixi, *rem ſui debitoris*, quia ſi creditor vendens ſciret rem 40
eſſe alterius, quàm debitoris, ſimiliter teneretur de evictione propter malam fidem, juxta *d.l.2. cod. eodem tit. Creditor.evict.pign.non deber.d.l.emptorem, §. denique ff. de Action.empt.* ſecus eſſet, ſi juſto errore ductus rem alienam venderet, *ut tradunt Salic.in d.l.*1.*n.*1. *Neguſ.de pignor. part. 6.mem.*1.*n.*40.*lim.*3.*&* 4. quos refert *Merlin.de pignor.lib.*4.*qu.* 101.*n.*7. *in fin.*

Dixi *ſibi hypothecatam*, quia ſi non eſſet res obligata, 41
creditor teneretur de evictione; unde debet probare rem ſibi obligatam fuiſſe *dict.l.periculum, ff. de pignor. & d.§.denique in fin.*

Dixi *jure creditoris*, putà ſi venderet ut Dominus, vel ju 42
re dominii, teneretur ſimiliter de evictione, *gloſs. in d. l.2. cod.Creditor.evict.pign.non deber. Mangil.de Evict.q.*46.*n.*6.*& alii apud Merlin.d.lib.*4.*q.*101.*num.*10.*& ſeq.* ubi etiam dicit quod in dubio cenſetur facta venditio jure dominii, non jure creditoris.

Obſerva 7. quod ſi creditor pignus debitoris ſui deterius 43
fecit eo tempore quo retinuit, deteriorationem hujuſmodi teneretur in creditum computare, *l.creditor* 2. *& l. creditor 6.cod.de pign.action.*

SUMMARIUM.

1 *Debitor, qui promiſit ſolvere in tribus terminis, tenetur ſolvere in tribus annis.*
2 *Qui promiſit mille triennio ſolvere, quolibet anno tertiam partem æqualem tenetur ſolvere.*
3 *An in tali caſu ſolutio fieri debeat in principio, vel in fine termini, & n.*5.
4 *Promiſſio facta in nundinis, intelligitur de ultima die nundinarum.*
6 *In dubio temporis, dilatio ad ſolvendum cenſetur appoſita in favorem debitoris.*
7 *Quando teneatur ſolvere qui promiſit poſt aliquot dies, vel poſt annos, aut poſt menſes.*
8 *Quid ſi promiſit dare aliquando.*
9 *Quando in obligatione tempus expreſſum non fuit, intelligitur de præſenti, & an poſſit Judex in tali caſu concedere aliquam dilationem.*
10 *Quid ſi promiſſio fiat de ſiſtendo aliquem in judicio non præfixo termino.*
11 *Qui promiſit, ſe obligaturum ad centum intra certam diem, ea adveniente conveniri poteſt ſtatim ac ſi de præſenti ſe obligaſſet: limitatur n.*12.
13 *Promittens alienare, aut vendere feudum, vel rem emphyteuticam, non cadit a jure ſuo.*

CAPUT XLVIII.

Quando teneatur debitor ſolvere, ſi facta ſit promiſſio de ſolvendo in tribus terminis.

REſpondet *Bart.in l.3.ff.de Ann.leg.* quod tenetur ſolvere in tribus annis; Unde in tali caſu tertia pars æqualis quolibet anno ſolvi debet, *Rom.in l.qui bona §.ult.n.6.& Alex.n.8.ff.de Damn.inf. Mantica de Tacit. lib.*14. *tit.*40.*nu.*30. ſubdens *n.*31. quod ſi quis promiſerit mille triennio ſolvere, 2
quolibet anno tertiam partem æqualem ſimiliter tenetur ſolvere; quamvis contrarium teneat *Faſ.in l.cùm qui calendis, n. 3.in fin. Alciat.n.*5.*&* 6.*ff.de verb.obligat. prout illos refert Menoch.de arbitr.jud.lib.2.caſ.*53.*n.*5. ubi dicit, quod hoc relinquitur Judicis arbitrio.

Sed quæres, an in tali caſu ſolutio facienda ſit in princi- 3
pio, vel in fine termini? Reſp. quod aut tempus appoſitum fuit in favorem debitoris, aut creditoris, & debitoris ſimul, & tunc in fine termini facienda eſt ſolutio, *§.omnis Inſt. de verb.oblig.§.qui hoc anno de inut.ſtipul.l.lecta, ff.ſi cert.pet.l.qui hoc anno, ff.de verb.oblig.leg.eum, qui certarum, ff.eod.tit.* ubi promiſſio facta in nundinis intelligitur de ultima die nundi- 4
narum; aut eſt appoſitum gratia creditoris, & tunc in principio termini debet ſolvi, *Bart.in l.qui hoc anno, ff. de verb.* 5
*oblig. Aret.in §.qui hoc anno, num.*1. *Inſtit. de inut.ſtipul.* ubi etiam dicunt, quod in dubio temporis dilatio ad ſolven- 6
dum cenſetur appoſita in favorem debitoris, juxta *gl. communiter receptam in leg. eum, qui ver. hæredis cauſa, ff. de Ann. leg. de quo vide Jordan. Elucubr. diver. lib.*14. *titul.*8. *a num.*66.

Quæres 2. quando teneatur ſolvere qui promiſit poſt ali- 7
quot dies? Reſp. quod tenetur poſt biduum, *leg. inter illam,*

lam, §. *ita data, ubi glos. ff. de verb. signif. glos. in leg. eum*, *qui*, *ver. Kalendas*, *ff. de verb. oblig.* quemadmodum si promisit post annos, tenetur post biennium, *l. libertas*, *quæ*, §. *fin. ff. de manum. testam. glos. in l. inter illam*, §. *fin. ff. de verb. & rer. signif. Jordan. dict. lib.* 14. *tit.* 8. *de Dilat. num.* 88. & 89. ubi etiam dicit, quod si promisit post menses, tenetur post duos menses; nisi forte id, quod deducitur in stipulationem, intra biduum, biennium, vel bimestre commodè fieri non possit; veluti si magna sit quantitas, vel factum, quod habet tractum longioris temporis: tunc enim arbitrio Judicis relinquitur, quo tempore solutio fieri debeat, *arg. l. si mihi*, & *tibi*, §. *Proculus ait*, *ff. de l.* 1. *Mantic. de Tacit. lib.* 14. *tit.* 40. *num.* 33.

8 Addit *Jordan. loco citato num.* 90. quod si quis promisit dare aliquando, tenetur dare quamprimum commodè potest.

9 Si verò in obligatione tempus expressum non fuerit, intelligitur de præsenti, juxta *l. in omnibus*, *ff. de reg. jur.* potest tamen Judex in tali casu concedere morulam decem dierum, *Jordan. d. lib.* 14. *tit.* 8. *de Dilat. n.* 87. subdens, quod si promis-

10 sio fiat de sistendo aliquem in judicio non præfixo termino, Judicis arbitrio tempus erit statuendum juxta *leg. de die*, *ubi DD. ff. Qui satisd. cog.*

11 Notandum est autem, quod si quis promiserit, se obligaturum ad centum intra certam diem, adveniente die conveniri potest statim, ac si de præsenti se obligasset, ut inutilis circuitus evitetur, *Jo: Andr. in addit. ad Spec. in titul. de oblig. & solut. super rubr. col.* 1. *quem sequuntur Alex. Soc. Jas. & Purpur. in l. cum fundus*, §. 1. *ff. si cert. pet. Thesaur. dec.* 233. *nu.* 3. *& alii communiter*; nam in tali casu perinde est, ac si esset obligatus ad centum eo, quòd interesse est statim liquidum, cùm non possit esse minus centum, *leg. nummis ff. de in lit. jur.*

12 Hoc tamen non procedit in promissione de vendendo, dando, fidejubendo, liberando, locando, conducendo, renunciando, vel alio simili; ratio differentiæ est, quia in pecuniæ solutione considerari quidem potest circuitus, cùm quis compelli possit omninò ad dandum: sed promittens vendere, locare &c. tenetur ad factum, ad quod quis præcisè compelli non potest, sed tantùm agi potest ad interesse ratione venditionis, aut locationis non fact., *ut tradunt DD. in d. l. cum fundus*, §. 1. *ff. si cert. pet.* nisi fortè post eam promissionem fuisset solutum pretium, vel de eo habita fides: vel nisi quis promiserit vendere cum juramento, vel se obligaverit ad retrovendendum, quia tunc promittens vendere, vel retrovendere, potest statim compelli ad traditionem; idemque dicendum est in aliis casibus supra expressis, ita *Boer. dec.* 3. *n.* 1. *Menoch. cons.* 1. *n.* 234. *Pinell. in l.* 2. *cod. de Rescin. vend. p.* 2. *c.* 3. *n.* 25. *Sylvan. cons.* 49. *num.* 10. *Natt. cons.* 171. *Cephal. cons.* 315. *num.* 3. *& seq. lib.* 3. *& alii apud Thesaur. dec.* 233.

13 *Castill. de Usufr. c.* 3. *p.* 2. ubi addit, quod promittens alienare, aut vendere feudum, vel rem emphyteuticam non cadit a jure suo.

SUMMARIUM.

1 *Locatio rerum Ecclesiæ facta ultra triennium est nulla in totum: limitatur n.* 4.
2 *Locatio permissa usque ad tertiam generationem, si fiat usque ad quartam, in totum vitiatur.*
3 *Locatio rerum Ecclesiæ est nulla in totum, si fiat cum pacto renovandi de anno in annum.*
5 *Quando Emphyteuta solvens post biennium, vel triennium excusetur a caducitate.*
6 *Quando res solita locari, possit absque solemnitatibus denuò locari, & n.* 9.
7 *An ex observantia* 30. *annorum concessio facta per Ecclesiam dici possit solemnis.*
8 *Evidens Ecclesiæ utilitas quando requiratur.*
9 *Quid si probetur incorporatio facta mensæ Ecclesiæ.*
10 *Quando res censeatur Ecclesiæ incorporata.*
11 *An, si utilis sit infeudatio, possit Episcopus rem Ecclesiæ incorporare.*
12 *An conductor, qui res Ecclesiæ ad culturam reduxit, possit finito tempore locationis amoveri.*
Et quid in cæteris conductoribus, ibidem.
13 *An conductor rerum ecclesiæ, qui multum fuit lucratus, possit cogi ad reconducendum anno sequenti.*

CAPUT XLIX.

An locatio rerum Ecclesiæ facta ultra triennium sit nulla in totum, vel potius valida sit quoad triennium.

RESP. quod est nulla in totum, *Bart. in auct. qui rem, cod.* 1
de Sacros. Eccles. Bald. in l. quæcunque, *cod. de bon. quæ liber. Alex. cons.* 165. *n.* 1. *lib.* 2. *& cons.* 17. *n.* 10. *lib.* 4. *Covar. lib.* 2. *var. resol. c.* 16. *n.* 4. *Rota dec.* 435. *n.* 3. *p.* 3. *Rec. Penia dec.* 320. *ubi aliæ decisiones referuntur*, *Gratian. discep. for. c.* 905. *n.* 10. ubi dicit, quod locatio permissa ad certum tempus, vel usque ad tertiam generationem, si fiat pro majori tempore, vel usque ad quartam generationem, in totum vitiabitur, neque valebit pro tempore permisso: quicquid in contrarium asserant *Imol. in c. ex parte*, *n.* 39. *extr. de feud. Rom. cons.* 66. *nu.* 1. *in fin. Dec. in d. auct. qui rem in fin. Tiraq. de retract. lign.* §. 23. *glos.* 1. *n.* 10. *& alii apud Mant. de Tacit. l.* 5. *tit.* 5. ubi fusè agit de hac quæstione.

Hinc fit, ut locatio rerum ecclesiæ sit etiam nulla in to- 2
tum si fiat cum pacto renovandi de anno in annum, & sic successivè in posterum, ita ut neque valeat pro tempore permisso cùm censeatur facta in fraudem *extrav. ambitiosæ*, *de reb. Eccl. non alien.* prohibentis hujusmodi locationes ultra triennium, *Penia d. dec.* 320. *n.* 7. *& seq. Gratian. cap.* 715. *num.* 16. quicquid dicat *Maresc. variar. lib.* 2. *cap.* 25. *numer.* 19. *& sequent.* ubi asserit, valere talem locationem pro tempore 3
permisso, rejecto pacto a jure reprobato, & in fraudem legis addito.

Observa tamen, quod si res ecclesiæ talis sit conditionis, 4
ut ex ea quolibet triennio unicus tantùm fructus percipiatur, potest in novem annos locari: quia primum triennium æquivalet primo anno, ita secundum, & tertium, & si alternatim fructificat, poterit per sex annos locari, *Covar. var. lib.* 2. *cap.* 16. *n.* 6. *Quarant. in ver. alienatio rerum Eccles. n.* 25. *Ricc. in Collect. dec.* 655. *par.* 3. *& dec.* 3054. *par.* 7. *Tiraqu. de retr. convent.* §. 5. *gl.* 4. *n.* 31. ubi *post Bald. in l. ædem*, *n.* 6. *cod. locat.* addit, quod ubi unicus fructus ex re emphyteutica colligitur quolibet biennio, vel triennio, aut quinquennio, ad incurrendam caducitatem requiritur defectus solutionis per duo biennia, vel triennia, aut quinquennia, si emphyteusis sit ecclesiæ, & per tria biennia, triennia, vel quinquennia, si emphyteusis fuerit privati: quod tamen intelligendum est, quando promissio fuit facta taxativè, habito respectu ad fructus ex re emphyteutica percipiendos, ut quia emphyteuta promisit solvere canonem de fructibus rei in emphyteusim acceptæ; secus si demonstrativè, putà si promissa fuerit quantitas vini, frumenti, vel pecunia in genere pro canone: tunc enim pensio dicitur præstari in recognitionem dominii, non autem contemplatione fructuum percipiendorum, *ut post Corbul. de caus. privation. ob non solut. Canon. limit.* 28. *n.* 3. *& 4. fol.* 486. *ad vertit. Gratian. discept. for. cap.* 931. *n.* 14. *&* 15.

Observa 2. quod res solita locari, potest absque solemnita- 6
tibus denuò locari, dummodò adsit eadem causa concessionis, hoc est necessitas, vel evidens Ecclesiæ utilitas, & solitum non alteretur, *extrav. ambitiosæ*, *de Reb. Eccles. non alien. Rosental. in tract. de feud. cap.* 4. *concl.* 25. ubi de regalibus infeudari solitis à Prælato, *Rot. dec.* 241. *n.* 1. *& seq. p.* 4. *to.* 2. *in Recent.* ubi etiam quod ad hunc effectum requiritur saltem una locatio solemnis, vel duæ non solemnes, effectum tamen fortitæ spatio quadraginta annorum, *& dec.* 284. *n.* 12. *& seq. eadem p.* 4. *t.* 2. ubi quod censetur solitum alteratum, sive 7
dicta alteratio sit circa substantialia, sive circa accessoria & *dec.* 689. *n.* 2. *par.* 4. *tom.* 4. *recent. Duran. dec.* 250. *n.* 19. *& seq.* ubi etiam dicit, quod ex observantia 30. annorum concessio facta per Ecclesiam dici non potest solemnis, dum de solemnitatibus positivè non constat, *Theodos. Rub. in singular. to.* 2. *in ver. locatio*, *ubi alias Rotæ decisiones refert*, *latè Genuens. in tract. de Eccles. c.* 1. *q.* 24. *Seraphin. dec.* 1451. *n.* 2. evidens verò Ecclesiæ utilitas debet adesse tempore novæ, seu ultimæ locationis ita, ut non sufficeret, illam adfuisse in antiqua *Genuens. in Prax. Archiep. c.* 60. *n.* 6. *&* 7. *& alii communiter*, *vide* 8
Hond. cons. 51. *n.* 60. *&* 61. *lib.* 1. *Rot. dec.* 243. *n.* 15. *p.* 7. *recent. Gratian. disc. for. c.* 379. *n.* 22. ubi dicunt, quod si fiat pro modico canone, satis constaret de damno Ecclesiæ, etiamsi magna quantitas pecuniarum data fuerit Prælato pro hujusmodi nova concessione, cùm id non cedat in commodum Ecclesiæ, sed ipsius Prælati.

Limita, quando probaretur incorporatio facta mensæ Ec- 9
clesiæ: tunc enim res locari amplius non posset nisi adhibeantur solemnitates, etiamsi antea esset solita locari cùm

tunc

tunc incipiat novus ſtatus, *Guid.Pap.dec.*154.*n.*2.*in fin. Rot. dec.*241.*n.*5.*& 6.p.*4.*t.*2.*in rec.Roſent.de feud.c.*4.*concluſ.*33. *& concl.*34. ubi dicit, quod res cenſeretur Eccleſiæ incorpora-
10 ta, quando inter alia bona menſæ deſcripta fuit, vel ſi Prælatus declaraverit, nolle amplius hujuſmodi rem infeudare, ſed menſæ applicare, vel ſi ex re Eccleſiæ aperta fructus per notabile tempus arbitrio Judicis perceperit *latè Genuenſ. in tract.de Eccleſ.c.*1.*q.*12. ubi etiam dicit, quod ſi utilis eſt in-
11 feudatio, non poteſt Epiſcopus tacitè ſive expreſsè incorporare menſæ in præjudicium Eccleſiæ, cui eſt jus quæſitum ex antiqua conſuetudine infeudandi.

12 Addunt DD. quod conductor, qui terras Eccleſiæ ſteriles ad culturam reduxit, finito tempore locationis non poteſt amoveri, dummodo tempore primæ locationis Eccleſia decepta non fuerit *per tex.in l.quicunque, cod.de omn. agr. deſert.l.*11.*ita Paul.de Caſtr.conſ.*142.*vol.*2.*quem refert Genuenſ. in tract.de Eccleſ.q.*207.*Rot.dec.*312.*n.*1.*p.*2. *Diverſ.* ubi quod prædium eccleſiaſticum ſterile reductum ad culturam opera primorum conductorum, debet eorum hæredibus concedi pro eodem pretio, ſeu penſione, juxta *cap.ad aures, de reb. Eccleſ.alien.vel non* ſecus eſſet in aliis conductoribus rerum Eccleſiæ, qui finita locatione expelli poſſunt, ita ut non teneatur Eccleſia eis relocare, etiamſi offerant ſolvere quantum tertius offert, *l.nè cui, cod. Locat. Franch. dec.*406. *Genuenſ.in tr.de Eccl.q.*421. nec obſtat tex.*in l.congruit cod. de locat.præd.civil. vel fiſcal.l.*11. *ubi antiquus conductor pro eodem pretio vel præfertur ſecundo*: quia hæc lex imponit onus relocandi, & ideò tanquam odioſa non ligat eccleſias, *auct.caſſa, & irrita, ubi omnes cod.de Sacroſ. eccleſ.* æquius tamen eſt, ut eccleſia non amoveat antiquum conductorem, qui diù laboravit in cultura agri, *ut ſubdit Genuen.d.q.*421.*in fin. & nos latiùs diximus in tract.de Regim. Eccl.Epiſc.l.*1.*c.*5.§.2. *n.*14.*& ſeq.*

13 Notandum eſt etiam, quod conductor rerum Eccleſiæ, qui multum fuit lucratus, poteſt compelli ad reconducendum anno ſequenti, *arg.l.cotem ferro*, §. *qui maximos, ff. de Publican.* ubi compellitur quis emere redditus fiſcales, ſi per tempus præteritum emerat, & maximos fructus recepit, & pro futuro non reperitur emptor; eccleſia enim gaudet omnibus privilegiis fiſci, *ut tradunt DD.in l.fin.cod. de Sacroſ. Eccleſ.latè Genuen.in tr.de Eccleſ.q.*459.

SUMMARIUM.

1 *Quæ requirantur, ut Epiſcopus familiari ſuo non ſubdito ordines conferre poſſit, & n.*3.
2 *An Concilium Trid.ſeſſ.*23.*de refor.c.*9. *procedat, quando familiaris ordinatur ad primam tonſuram, ſeu ad minores ordines.*
4 *An Epiſcopus poſſit ordinare eos familiares, qui abſentes fuerunt in Regione remota.*
5 *An Epiſcopus poſſit cum familiari ſuo diſpenſare ſuper interſtitiis temporum.*
Et an poſſit familiarem illegitimum ad minores ordines habilitare, ibidem.
6 *Duo ſacri ordines non poſſunt conferri eidem uno die, vel duobus continuato jejunio.*

CAPUT L.

Quando Epiſcopus poſſit ordines conferre familiari ſuo non ſubdito.

1 DUæ conditiones requiruntur a Concilio Tridentino, ut Epiſcopus familiari ſuo non ſubdito ordines conferre poſſit, abſque dimiſſoriis proprii Epiſcopi; prima eſt, ut familiaris cum Epiſcopo ſaltem per triennium fuerit commoratus: ſecunda, ut Epiſcopus beneficium, quacunque fraude ceſſante, ſtatim re ipſa illi conferat, *ut inſeſſ.*23. *de ref.c.*9. cujus textus diſpoſitionem procedere, ſive talis familiaris ordinetur ad ſacros ordines, ſive ad minores, vel primam tonſuram, dicit *Nav.conſ.*11.*de temp. ordin. Bonac.*
2 *de Sacr.diſp.*8.*q.un.punct.*4. *n.*17. *& cenſuit etiam Sacr. Congr. teſte Qnaran.in ver.ordo, verſ.limita in eo, Vulp. in prax. jud. c.*7.*n.*18.*Rot.dec.*731.*n.*15.*p.*1.*Diverſ.* ſubdens, quod ratio, cur Concilium requirit collationem beneficii, eſt ut ordinatus ab Epiſcopo non ſuo, ratione beneficii efficiatur de ejus foro, *Pariſ.de Reſign.benef.lib.*4.*q.*2.*n.*92.*&* 93.*Barboſ.de*
3 *offic.& pot.Epiſc.p.*2.*alleg.*5.*n.*11. ubi etiam dicit, quod collatio beneficii facta poſt ſex menſes non cenſetur facta ſecundùm mentem Concilii, quia hujuſmodi tempus ad hunc effectum dicitur longum; unde collatio hujuſmodi eodem tempore concurrere debet, *ut d. Quarant.in ordo, verſ. Limita in eo.* triennium verò hujuſmodi debere eſſe continuum, *dixit Bonac.de Cenſur.in par.diſp.*3.*q.*1.*puncto* 11.*n.*7. *Barboſ.d.alleg.*5.*num.*9.*& alii*, quibus adde *Vulp.in Prax.jud. c.*7.*n.*19.*Ricc.in prax. par.*1.*ref.*278. aſſerentes, ſatis eſſe, ſi triennium inceperit, antequam conferens eſſet Epiſcopus, quia in tali caſu Epiſcopus potuit cognoſcere ſui familiaris mores, putant enim iſti Doctores triennium a Concilio fuiſſe præfixum, ut Epiſcopus cognoſcere poſſet familiarium mores; unde non poſſe Epiſcopum ordinare eos familiares, vel eorum famulos, qui abſentes fuerint in Regione remota, etiamſi ipſius Epiſcopi ſumptibus vixerint, tradunt *Lopez ad Diaz.in pract.crim.can.cap.*26. *Majol. lib.*4. *de irreg.cap.*2. *nu.* 5. *quos refert, & ſequitur Quaran. in dict. ver.ordo verſ.limita in eo, Piaſec.in prax. Epiſc.par.*1.*cap.*1.*num.*15. *Bonac.de Sacram. diſp.*8.*q.un.punct.*4. *num.*18.*Ricc.in prax.for. Eccl. p.* 1.*ref.*276.

An verò poſſit Epiſcopus cum familiari ſuo diſpenſare ſuper interſtitiis temporum, vel ſi eſſet illegitimus, illum ad minores ordines habilitare? negat *Nav.conſ.*13.*de tempor. ordin.Quarant.in d.ver.ordo, verſ.limita in eo &c. verſ.fin.* ſed contrarium magis probabiliter tenet *Joan. de la Cruz, in Direct.conſc.p.*2.*de Sacram.ordin. dub.*43. *concl.*2. *ubi etiam teſtatur, ità Sac. Congreg. cenſuiſſe, prout refert Dian.par.*3.*tr.*4. *reſ.*190. quia cui juriſdictio data eſt, ea quoque conceſſa eſſe videntur, ſine quibus juriſdictio exerceri nequit, *l.*2. *ff.de juriſd.omn.jud.*

Notandum eſt autem, quod ſi familiaris Epiſcopi, ſive quivis alius obtinuerit privilegium a Papa, ut ſi ordines ſacri tribus diebus feſtivis conferantur, non poſſet Epiſcopus illum ſabbato quatuor temporum in Diaconum, & die dominico proximè ſequenti (continuato jejunio) in presbyterum ordinare: nam ſicut non poteſt utrumque ordinem illi conferre eodem die, *ut ſtatuit etiam Concil.Trid.ſeſſ.*23.*de ref.c.*13.*in fin.* pari ratione non poteſt unum ordinem uno die, & alium altero die (jejunio continuato) conferre, cùm manè diei Dominicæ propter continuationem jejunii fictione canonica trahatur ad ſabbatum, *c.litteras veſtras, de Temp. ordin.* ex quo infert *gl.ibidem, ver.uno die*, quod ſi Epiſcopus die ſabbati non potuit ordinationem perficere, ſequenti die dominico (continuato jejunio) poteſt illam perficere, ita ut uno die intelligantur ordines collati fictione juris, juxta *cap. quod a Patribus*, 75.*diſt.*

SUMMARIUM.

1 *De jure civili cauſæ civiles triennio, criminales verò biennio terminandæ ſunt, aliàs perit inſtantia: limitatur n.* 2. *&* 3.
4 *Quodnam tempus detur ſucceſſori in officio ad litem terminandam.*
5 *Intra quantum tempus cauſa diſcuſſionum, quæ agitur inter creditores, expediri debeat.*
6 *Cauſa, in qua de naufragio quæritur, intra biennium finiri debet.*
7 *De jure canonico inſtantia perpetuò durat: ſed hodie intra biennium cauſæ omnes terminandæ ſunt.*
8 *Diſpoſitio Concilii Tridentini ſeſſ.*24.*de ref.cap.*20. *quando procedat.*
9 *An lapſo biennio acta pereant.*
10 *In quibus cauſis procedat Concilium loco cit.*
11 *Quando appellans teneatur omnia acta coram Epiſcopo geſta ad Judicem appellationis transferre.*
12 *An Conſervatores Regularium comprehendantur ſub decreto Concilii dicto cap.*20.
13 *Intra quod tempus quæſtio mota Judici poſt depoſitum officium expediri debeat.*
14 *Judex poſt depoſitum officium per* 50. *dies ſtare in loco debet.*
15 *De conſuetudine officiales non ſyndicantur, niſi de dolo, & barattaria.*
16 *An cauſa ſyndicatus poſſit expediri lapſo tempore præfixo.*
17 *Quando tempus ſtatuitur Judici tantùm, actus poſt tempus præfixum valet: limitatur n.*18.
19 *Tempus inſtantiæ non poteſt partium conſenſu, ſeu pacto etiam jurato prorogari: limitatur n.*20. *&* 21.
22 *In dubio præſumitur, tempus eſſe præfixum cauſæ, & inſtantiæ.*
23 *Inſtantia peremptа remanet jus iterum agendi in cauſis civilibus, ſecus in criminalibus, & n.*24.
24 *An ſi partes unico actu repeterent omnia acta, Judex poſſit validam ſententiam ferre poſt peremptam inſtantiam.*

25 *Quænam acta pereant inſtantia perempta.*
26 *Perempta inſtantia an liberentur fideiuſſores deſtando juri, & judicatum ſolvendo.*
27 *Quando incipiat inſtantia cauſæ delegatæ, & compromiſſi.*
28 *Quando teſtator certum tempus præfixit ad aliquid faciendum, tale tempus currit ſtatim etiam vivente teſtatore.*
29 *Tempus certum præfixum operibus famuli, non recipit functionem alterius temporis; ſecus quando promiſſio non fuit reſtricta ad certum tempus.*
30 *Quando lis dicatur deſerta, n.31.*

CAPUT LI.

Intra quantum tempus cauſæ, ſeu lites terminari debeant.

1 REſp. quod de jure civili cauſæ civiles triennio a die litis conteſtatæ computando, vel quando incipit cognoſci de meritis; criminales verò biennio terminandæ ſunt, aliàs perit inſtantia, *leg. properandum, cod. de Judic.* quod locum habet tam coram Ordinario, quàm delegato, *Spec. in tit. de Judice delegato, §.6.num.10.& ſeq. Bald.in d.l. properandum, n.1 Jordan.Elucubr.diverſ.lib.13.tit.6 de Judic.leg. num.114.*

2 Hæc tamen concluſio limitatur 1. in cauſis fiſcalibus, in quibus inſtantia non perit, niſi ſpatio 30. annorum, ſive fiſcus ſit actor, ſive reus, *Benintend. dec.76. Caſſad. deciſ.5.ut lit. pend. Ric. collect.1354. verſ. limita 2. part.4. quos refert, & ſequitur Jordan. ubi ſupr. libr.13. titul.1. de Jud. num.30.*

3 Limitatur 2. quando cauſa ventilatur coram Principe, vel Judice habente liberum arbitrium in procedendo, quia neque tunc inſtantia perit, *Bald.conſ.217.num.5 lib.3. Marant in ſuo ſpec.par.5.§.1. num.15.& alii, quos refert Scacc. de appellat.quæſt.15.num.266.& ſeq.* ſubdens, quod Judex habens liberum arbitrium ſolùm in ſententiando, ligatur inſtantia.

4 Addit *Marant. loco cit.d.p.5.§.1.n.28.* quod ſucceſſori in officio ad litem terminandam datur integer annus, etiamſi anteceſſor remotus fuerit ab officio, ſive deceſſerit propè finem triennii, vel biennii, *l. properandum, §.ſin autem utraq. cod.de Jud.*

5 Cauſa verò diſcuſſionum, quæ agitur inter creditores, intra tres menſes inter præſentes, quoad abſentes citra montes intra ſex, & quoad abſentes ultra montes intra novem expediri debet ex *conſt. Pii IV. quam refert Scacc. de Appell. q.15.num.302.*

6 Item cauſa, in qua de naufragio quæritur, intra biennium finiri debet, jux. *l.penult.cod.de Naufrag.lib.11.*

7 De jure verò canonico inſtantia perpetuò durat, *c.penult. ubi omnes, de judic.* ſed hodie intra biennium a die motæ litis cauſæ omnes etiam beneficiales terminandæ ſunt; alioquin poſt id ſpatium liberum eſt partibus, vel alteri illarum, Judices ſuperiores adire, aliàs tamen competentes, qui cauſam in eo ſtatu, quo fuerit, aſſumant, juxta *Concil. Trid. ſeſſ.24.de ref.cap.20.*

8 Obſervant tamen Doctores quod diſpoſitio Concilii *loco cit.* procedit, quando cauſa coram Ordinario fuit agitata, & Judex pluries requiſitus pro expeditione, cauſam non terminavit propter ſuam negligentiam; ſecus eſſet, ſi lis vel propter ipſius cauſæ gravitatem, vel propter negligentiam, & malitiam partium finiri non potuit, *ut reſolvit Sac. Congreg.teſte Marcheſ.de Commiſſion.p.2.§.4.n.54. Leo.in Theſaur. for.Eccleſ.p.2.c.1.n.72. Salgado de Protect. Reg.p.2.cap.17.nu. 35.Barboſ.de offic.& pot.Epiſc.p.3.alleg.81.num.13.& ſeq.* ubi etiam obſervat, quod ſi anteceſſor fuit negligens in expedienda cauſa, re integra antequam Superior pro cauſæ expeditione ſit aditus, non poteſt cauſa avocari a ſucceſſore, niſi conſtito etiam de negligentia ejuſdem ſucceſſoris, *Jordan. Elucubr.diverſ.lib.13.tit.1.de judic.n.28.* ubi etiam dicit, quod ad hunc effectum per tres vices apertè Judex requirendus eſt pro expeditione; unde ſuperior competentem aliquem terminum debet præfigere inferiori, & cauſam avocare non debet, niſi dicto termino elapſo, *ut reſolvit Sacr. Congreg.& ſervat ſignatura teſte eodem Jordan. loco cit. Ricc.in Prax.1.p.2.ref.334.*

9 Obſervant 2. Concilium Tridentinum non præfigere inſtantiam cauſis; & ideò lapſo biennio acta non pereunt & partes, ſi volunt, poſſunt litem proſequi coram eodem Ordinario, *Scacc.de Appell.q.15.n.278. Ciarlin.contr.for.c.55.n. 6.lib.1.*

Obſervant 3. Concilium loco cit. procedere ſolùm in cauſis ſpectantibus ad forum eccleſiaſticum, de quibus loquitur, non autem in cauſis profanis; quæ propterea non avocantur ex lapſu biennij, *March. de Commiſſ. p.1. de Commiſſ.appell.extr.Rom.Cur.c.6.ſub n.88.quem refert Scac.loco cit. num.279.* 10

Ità etiam diſpoſitio *ejuſdem Concilii d.ſeſſ.24.c.20.verſ.præterea*, ubi dicitur, quod appellans teneatur acta omnia coram Epiſcopo geſta ad Judicem appellationis expenſis ſuis transferre, procedit ſimiliter in cauſis eccleſiaſticis, non autem in profanis, etiamſi iſtæ vertantur coram Judice Eccleſiaſtico, *ut ex ſententia Sac. Congregationis dixit Rot. dec. 495.n.7.& 8. part.4. tom.2. recent.* ubi *numer.25. cum ſequent.* addit, quod ex diſpoſitione dicti Concilii appellans debet tranſportare omnia acta etiam irrelevantia, quamvis ſecus ſit, attenta diſpoſitione juris communis, *ut in leg.2. cod.de eden.* 11

Obſervant 4. quod Conſervatores Regularium non comprehenduntnr ſub decreto Concilii *d.c.20.ut cenſuit Sac.Congreg.teſte Barboſ.d.alleg.81.n.13.* ubi etiam dicit, quod neque quoad primam inſtantiam ipſorum Concilium aliquid novi induxit. 12

Quæres, intrà quod tempus quæſtio mota Judici poſt depoſitum officium terminari debeat? Reſp. quod terminanda eſt intra 20. dies, *l.un.§.fin.cod.ut omn.judic.tam civil.quàm milit.& c.* licèt ipſe per 50. dies ſtare in loco teneatur, *l.conſiliarios, cod.de Aſſeſſ.Jordan.lib.14.tit.24. de præſcript.n.251. & tit.31.de ſyndicat.* ubi etiam dicit, quod de generali conſuetudine officiales non ſyndicantur, niſi de dolo, & barattaria, non autem de iniquis ſententiis, *Clar.§.fin.quæſt.73. verſ. item Judex*, ubi dicit, quod de conſuetudine ſyndicantur etiam de furtis, & illicitis extorſionibus, *Scac. de Appell.q.15.num.299.& qu.19.remed.4.* ſubdens, quod hunc terminum ſyndicatores neque augere, neque minuere poſſunt. 13 14

Notandum tamen eſt, quod cauſa ſyndicatus poteſt expediri etiam lapſo tempore præfixo, quia *in d.l.un.§.fin. cod. ut omn.jud.tam civil.quàm milit.& c.* tempus ſtatuitur Judici tantùm, *ut not.Par.de Put.in tract.de ſyndic.in ver. An contra officialem, ſub num.4.quem refert Scac.de Appell.q.15.nu.353. & in tract.de Judic.lib.2.c.2.n.709.verſ. capio primum & c.* ubi dicit, quod quando tempus ſtatuitur Judici tantùm, actus poſt tempus præfixum valet, licèt Judex puniri poſſit; ſecus eſſet, quando tempus ſtatuitur Judici, ac juriſdictioni ſimul, vel parti, vel inſtantiæ, aut actioni, quia in his caſibus actus, ſeu ſententia poſt tempus præfixum nulla eſt, *gl.communiter recepta in l.properandum, ver.triennii, verſ. item quid ſi ſententia, cod.de Judic. & ibidem Bart. & Bald.* ubi etiam dicunt, quod tempus inſtantiæ non poteſt partium conſenſu, ſeu pacto etiam jurato prorogari, quia expedit Reip. ut lites finiantur; niſi fortè eum inſtantia periret etiam jus partis, quia tunc poſſet fieri prorogatio, *ut ſubdit Bald. ibidem n.4. quem ſequuntur Marian.Soc.in cap.venerabilis art. 16.princ.ſub n.39.Fallen.2.& Felyn.ſub n.4.concl.1.ibi fallit hoc, de Judic.prout illos refert Scacc.de appell.q.15.nu.330.& ſequ.* ubi addit, quod inſtantia ſtatutaria brevior poteſt prorogari uſque ad triennium juxta jus commune. In dubio autem præſumitur tempus eſſe præfixum cauſæ, & inſtantiæ, *Alex.in d.l.properandum, n.20.& alii.* 15 16 17 18 19 20 21 22

Inſtantia tamen perempta, remanet jus iterum agendi, ut ſentiunt omnes Doctores: quod quidem locum habet in cauſis civilibus, quia in criminalibus perempta ſemel inſtantia actor non admittitur ad eam renovandum, *Bald.in l. abolitionem, ibi, & nota hic caſum, cod. ad leg.Jul. de adult. Salyc.in l.properandum, Iſ.ult.ſub nu.51.& Alex.ibid. n.3.cod.de Jud. Capic.dec.206.n.3.& alii apud Scacc. d.qu.15. num.347.* 23

Hinc ſi partes unico actu repeterent omnia acta, Judex poſſet etiam poſt perempta m inſtantiam ferre validam ſententiam, quia iſta eſt renovatio, ſeu inchoatio novæ inſtantiæ, *Bart.in d.l.properandum, num.5.& ibid. Alex.nu.17. Cravett. conſ.270.num.7.verſ. Tertiò quod talis ſententia, Scacc. d.qu. 15.n.335.& ſeq. Grat.diſc.for.c.312.n.42.* ſubdens, quod hujuſmodi acta repetita remanent in eodem ſtatu validitatis, ſeu invaliditatis. 24

Notandum 2. quod perempta inſtantia pereunt quidem acta ordinatoria judicii, ita ut ex eis ſequi non poſſit ſententia, qualia ſunt libelli oblatio, citatio, litis conteſtatio, juramentum calumniæ, delatio juramenti, & ſimilia: non tamen pereunt acta litis deciſoria, ſeu probatoria, ut depoſitiones teſtium, inſtrumenta, confeſſiones, &c. *ut poſt Bart.in d.l.properandum, ſub n.6. Abb.in cap.penult.ſub nu.14. de Jud. Aſin.in Prax.Judic.§.14.c.3.n.9.& alios obſervat Scacc.* 25

*dict.q.*15.*num.*348.*& ſeq.* ubi etiam dicit, quod acta ordinatoria judicii quoad alios effectus extra ſententiam valida cenſentur.

26 Notandum 3. quod peremptа inſtantia liberantur fidejuſſores de ſtando juri, & judicatum ſolvendo, etiamſi omnia acta unico contextu poſt peremptam inſtantiam repeterentur, *ut dict. Mar. Soc. in cap. venerabilis, articul.*27.*ſub num.*58.*concl.*4. *de Judic. quem refert, & ſequitur Scac. ubi ſup. num.*358.

27 Notandum 4. quod inſtantia cauſæ delegatæ regulariter non incipit, niſi a die præſentationis reſcripti: quemadmodum nec inſtantia compromiſſi incipit, niſi a die acceptationis arbitrorum, cum ante præſentationem reſcripti non conferatur juriſdictio in delegatum, nec ante acceptationem dicatur compromiſſum, *c. ſuper eo*, 12. *ubi DD. de Appell.* niſi in reſcripto, vel compromiſſo certum, & determinatum tempus fuerit adjectum, putà per totum menſem Martii, quia tunc ſtatim incipit a die dati Judicis delegati, vel facti compromiſſi, *cap. de cauſis, ex. de offic. & pot. jud. de-*

28 *leg.* Hinc ſi Teſtator certum præfixit tempus ad aliquid faciendum, tale tempus currit ſtatim etiam vivente teſtatore propter naturam temporis limitati, *Butr. conſil.*57. *Dec. in c. ſuper eo*, 2.*num.*11. *de appellat. Altogr. conſil.*1.*n.*49.*& ſeq.* ubi

29 etiam dicit, quod tempus certum præfixum operibus famuli, non recipit functionem alterius temporis; & ideò ſi famulus conductus fuerit ad menſem, & interim infirmitate, aut alia cauſa fuerit impeditus, non poſſet infirmitate ceſſante offerre ſe paratum ad operas ſuas alio tempore præſtandas: cùm ſervitium, quod limitato tempore præſtandum erat, poſt illud elapſum præſtari amplius non poſſit; quicquid aliud ſit, quando promiſſio non fuit reſtricta ad certum tempus, *ut probat textus in l. ſi uſusfructus mihi in biennium: ff. de uſu, & uſufr. leg.*

30 Quæres 2. quando lis dicatur deſerta? Reſp. quod tunc lis præſumitur deſerta, quando ſpatio decennii in ea nihil fuit actum, *Penia dec.*172.*n.*5. *Put. dec.*235. *lib.*3. ubi addit, quod decennium dicitur completum, etiamſi deficerent decem dies illud complendum.

SUMMARIUM.

1 *Quando conjuges ob impotentiam ſeparentur, & n.*2. 3. 4. 5. 9. *&* 10.

6 *Ad hunc effectum conſtare debet de impotentia tempore contracti matrimonii, ſeu ante matrimonium.*

7 *An ſtatutum de lucro dotis locum habeat, quando matrimonium eſt nullum ob impotentiam perpetuam, & num.*8.

11 *Qualiter jurare debeant conjuges, & conſanguinei in hac materia.*

12 *An, & quando impotentia naturalis temporalis ad coeundum, dirimat matrimonium.*

CAPUT LII.

An, & quando conjugibus impotentibus permittatur cohabitatio triennalis.

1 COnjugibus frigidis, ſeu aliàs impotentibus triennalis cohabitatio a jure indicta eſt ad experientiam copulæ nuptialis, quo elapſo termino prævia inſpectione peritorum aſſerentium, impedimentum non eſſe medicabile, ac præſtito juramento per conjuges cum ſeptima manu propinquorum, vel vicinorum ſi conſanguinei non adſint, quod dederunt operam carnali copulæ ſpatio dicti temporis, & non potuerunt conjungi, ſtatim ſeparantur, *ut in cap. laudabilem, & cap. fin. ubi DD. de frigid. & malefic. latè Maſcard. de Probat. concl.*888.*n.*11.*vol.*2. *Rot. dec.*392.*&* 445.*par.*4.*to.*2. *Re-*

2 *cent.* quod quidem procedit, quando dubium eſt, utrum impotentia ſit perpetua, vel temporalis: ſecus eſſet, ſi incontinenti de impotentia perpetua, medicorum, vel obſtetricum judicio conſtaret: tunc enim ſtatim non expectato triennio conjuges ſeparandi ſunt ſaltem quoad thorum, *ut d. Spec. in tit. de frigid. & malef. n.*3. *Sylv. in ver. matrimonium* 8. *n.*16.*verſ. ad hoc ante cognoſcendum, Bonac. de matr. q.*3. *punct.* 13.*n.*20. *Laym. de Theol. Moral. lib.*5.*tr.*10.*p.*4.*c.*11.*num.*4.*&* 5. *Condid. de matrim. diſquiſ.*28.*art.*13.*dub.*27.*&* 35. *Maſcard. de*

3 *Probat. concl.*888.*n.*4.*vol.*2. nam ſi fraternæ ſocietatis vinculo inter ſe convivere, & cohabitare conſentiant abſtinenter ab omni carnis commixtione, id eis permiſſum eſt, niſi periculum incontinentiæ timeatur reſpectu ejus conjugis, qui, vel quæ abſolute potens eſt, *d. c. laudabilem, & c. conſultationi, de frigid. & malefic. & obſervant etiam Laym. & Candid. locis cit. Seraphin. dec.*687.*n.*4.*&* ſeq. ubi dicit, quod quando vitium impotentiæ non eſt viſibile, ita ut ſenſu oculorum percipi poſſit, & negatur per alterum ex conjugibus impotentia, tunc neceſſariò ſervanda eſt forma præſcripta in *d. c. laudabilem, & ità etiam tenuit Rot. dec.*392.*p.*4.*tom.*2. *Recent.* quicquid dicat *gl. in c. fin. ver ſeptima propinquorum manu, de frigid. & malefic.* 4

Hujuſmodi verò triennium incipit currere a die factæ aſſi- 5
gnationis per Judicem, *Hoſt. in c. fin. n.*10. *de frig. & malef. ubi etiam Jo. Andr. n.*8. *&* 10. *Anchar. n.*9. *Butr. n.*10. *Henric. Boich. n.*1. *&* 2. *Brunell. de ſponſal. concl.*28. *limit.*1. *nu.*10. *&* 14. *Rota dec.*192.*n.*4. *&* 5. *& dec.*226.*n.*1. *poſt* 2. *tom. conſ. Farinac. & coram Orano in Neapolitana diſſolutionis matrimonii* 5. *Maii* 1591. *& in Treviren. diſſolutionis matrimonii* 30. *Octobris* 1596. *& coram Burratto in Camerinen. matrimonii* 9. *Februarii* 1624. *& coram Coccino in Toletana nullitatis matrimonii* 18. *Februarii* 1639. *prout refert Paulus Rubeus in annotat. ad dec.*392.*n.*22. *&* ſeq. *par.*4. *t.*2. *Recent. ubi contrariam opinionem reiicit, Gonz. ad Reg.*8. *Cancell. gloſ.*56.*n.*74.

Cenſentur autem conjuges cohabitaſſe per triennium ſi majori anni parte ſimul cohabitaverint, *Bonac. de matr. qu.*3. *punct.*13.*n.*21. *ubi alios refert.*

Obſerva tamen, quod in tali caſu conſtare debet de im- 6
potentia de tempore contracti matrimonii, ſeu ante matrimonium: nam impotentia perpetua ſuperveniens matrimonio ſive rato, ſive conſummato, non dirimit matrimonium, *Nav. in man. cap.*22.*num.*60. *latè Bonac. d. q.*3. *punct.*13. *nu.*12. *verſ. dixi in propoſitione Burat. dec.*763. *n.*8. *in fin. & alii communiter.*

Obſerva 2. quod ſtatutum de lucro dotis locum non 7
habet, quando matrimonium eſt nullum ob impotentiam perpetuam, quia ubi matrimonium non adeſt, nec dos, nec lucrum, ſeu donatio propter nuptias eſſe poteſt, *ut poſt Bald. in cap. juravit, de Probat. Phanuc. de lucr. dot. gloſ.*3. *num.*6. *& alios tenuit Rot. deciſ.*237. *numer.*7. *&* 8. *par.*6. *Recent. Rub. in annot. ad dictam dec.*392. *numer.*34. *& ſequent.* niſi fortè impedimentum hujuſmodi per artem humanam removeri poſſit: quia tunc talis impotentia non cenſeretur 8
perpetua, & ideò matrimonium validum eſſet, putà ſi mulier arcta poſſit fieri abſque vitæ periculo apta proprio viro per inciſionem, tunc enim teneretur etiam inciſionem pati, cùm id ſit neceſſarium ad copulam, cujus poteſtatem, & jus tranſtulit in maritum, *Sanch. de matrim. lib.*7. *diſp.*93. *num.*15. *Rot. dict. dec.*392. *num.*18. *& dec.*445. *numer.*3. *part.*4. *tom.*2. *Recent.* ubi etiam reſolvit, quod quando impedimen- 9
tum eſt medicabile, non eſt locus diſſolutioni, *Bonac. loco cit. num.*7.

Obſerva 3. quod quando uterque conjux impedimentum 10
affirmat, tunc juramentum utriuſque ſeptima manu utriuſque partis requiritur *d. cap. laudabilem, verſ. ſi autem, de frigid. & malef.* quando verò alter tantum conjux impedimentum obiicit, ſufficit juramentum illius tantùm conjugis cum ſeptima manu propinquorum ejuſdem, *latè Sanch. de matrim. lib.*7. *diſp.*109. *num.*23. *Rot. dict. dec.*445. *num.*4. *&* 5. *p.*4. *tom.*2. *in Recent.* quod procedit, ſi omnes haberi poſſint, alioquin ſufficiunt duo, *ſecundùm Archid. in cap. requiſiti* 23. *qu.*1. *Ant. in cap. ult. num.*9. *& Abb. num.*12. *de frigid. & malef. quos refert Maſcard. de Probat. volum.*2. *concl.*888. *nu.*7. ubi etiam dicit, quod hæc materia plurimum ſita eſt in arbitrio judicantis, conſiderata qualitate perſonarum, aliiſque circumſtantiis.

Obſerva 4. quod conjuges jurare debent de veritate: 11
conſanguinei verò vel vicini de credulitate, hoc eſt quod credant, conjuges verum jurare, *Maſcar. dict. concluſ.*888. *num.*7.

Obſerva 5. quod impotentia naturalis temporalis ad coe- 12
undum, quæ contingit propter ætatis deficientiam ante pubertatem, dirimit etiam matrimonium jam contractum, quia impuberes ad copulam ut plurimum non præſumuntur idonei, *cap.*2. *ubi gl. & DD. de Deſponſ. impub.* niſi aliunde conſtet de potentia coeundi, putà ſi minor 14. annis alias fœminas carnaliter cognoverit, vel ſi ex aſpectu corporis, diſpoſitione membrorum, atque ex aliis ſignis ad coeundum idoneus judicaretur: tunc enim matrimonium validum eſſet, & præſumptio in tali caſu cederet veritati: pubertas enim ad matrimonium contrahendum non ex annorum numero, ſed ex vi a natura corpori indita metiri debet, *c. puberes, eod. tit. de Deſponſ. impub. latè Maſcard. de Probat. dict. concl.*888.*n.*10.*vol.*2.

SUMMARIUM.

1 *Recenſetur regula de Triennali poſſeſſore.*
2 *Prædicta regula ultra poſſeſſionem triennalem pacificam requirit etiam titulum ſaltem coloratum, & n.10.*
3 *Ad hunc effectum ſufficit qualis occaſio poſſidendi.*
4 *Poſſeſſio decennalis pacifica in beneficialibus ſufficit pro titulo præſumpto ad effectum dictæ regulæ.*
5 *An poſſeſſor decennalis poſſit cogi ab ordinario, ut oſtendat bullas ſui beneficii.*
6 *An penſionarius liberetur ab onere juſtificandi litteras penſionis per poſſeſſionem decennalem, & quod tempus ad id requiratur.*
7 *Quando reſervatio penſionis eſt conditionalis continens clauſulam, dummodo centum, vel mille &c. requiritur juſtificatio etiam contra conſentientem.*
8 *An regula de Triennali ſuffragetur poſſidenti beneficium uti membrum.*
9 *Et quid ſi evidenter conſtet de fundamento tituli infecto.*
11 *Proviſio ordinarii nulla non præſtat titulum coloratum ad effectum regulæ de Triennali.*
12 *An proviſio Apoſtolica nulla præbeat titulum coloratum in ſpolio.*
An regula de triennali ſuffragetur in ſpolia, ibid.
13 *Regula prædicta obſtat tam in poſſeſſorio, quàm petitorio etiam adversùs proviſum Apoſtolicum.*
14 *Quid ſi triennium tempore motæ litis non effluxerit.*
15 *Triennalis poſſeſſor eadem gaudet ſecuritate, quam habet præſcribens per 40. annos.*
16 *An in hac regula bona, vel mala fides attendatur, & num.18.*
17 *Pacifica poſſeſſio quando dicatur, & n.22.*
19 *Finita præſcriptione poteſt quis cum bona conſcientia rem præſcriptam retinere.*
20 *Quid ſi intra triennium lis mota fuerit, & adverſarius litem motam non fuerit proſequutus.*
21 *Curſus regulæ de triennali interrumpitur per ſolam citationem.*
22 *An poſſeſſio triennalis excludatur per contradictionem extrajudicialem.*
23 *De qua reſervatione intelligatur prædicta regula, dum loquitur de reſervatione generali in corpore juris clauſa.*
24 *Quando impetrationes de beneficio per triennium poſſeſſo irritæ ſint.*

CAPUT LIII.

De Triennali Poſſeſſore.

1 IN regula Cancellariæ, de Triennali poſſeſſore diſponitur, quod ſi quis eccleſiaſtica beneficia abſque ſimoniaco ingreſſu ex Apoſtolica, vel ordinaria collatione per triennium pacificè poſſederit (dummodò in beneficiis, ſi diſpoſitioni Apoſtolicæ ex aliqua reſervatione generali in corpore juris clauſula reſervata fuerint, ſe non intruſerint) ſuper eiſdem beneficiis taliter poſſeſſis moleſtari nequeat, ita ut quælibet impetrationes de beneficiis ipſis ſic poſſeſſis factæ cenſeantur irritæ, & inanes.

2 Obſervant autem Doctores, quod prædicta regula ultra poſſeſſionem triennalem pacificam requirit etiam titulum ſaltem coloratum, *Coccin.dec.172.num.2. Sarnen. in Reg. de triennal.q.26.& q.33.* ubi dicit, quod titulus coloratus in dubio præſumitur bonus ad effectum poſſidendi, *Caputaq.dec. 349.p.3.Rot.in recent.dec.387.n.3.p.4.to.1.* ubi, quod ad hunc effectum ſufficit qualis occaſio poſſidendi, & *dec.599. num. 36.& ſeq.p.4.tom.3.* uti etiam, quod poſſeſſio decennalis pa-
3 cifica in beneficialibus ſufficit ſaltem pro titulo præſumpto ad effectum dictæ regulæ, *Coccin. dec.475.num.4.* ubi di-
4 cit, quod quando de titulo non conſtat, requiruntur decem anni ad illum præſumendum, triennium verò ad illum tuendum.

5 Hinc poſſeſſor beneficii, decennalis non poteſt cogi ab Ordinario, ut oſtendat bullas ſui beneficii, quia ex lapſu tanti temporis titulus præſumitur, *ſecundùm Innoc. & Panorm.in c.illud, de Præſumpt. & alios apud Ricc. in Prax.for. Eccl.p.1.reſ.346.* ubi ſubdit, hoc non procedere in poſſeſſore decennali beneficiorum incompatibilium, *per textum Concilii Tridentini ſeſſ.7.de ref.cap.5.*

6 Notandum tamen eſt, quod Penſionarius non liberatur ab onere juſtificandi litteras penſionis per poſſeſſionem decennalem, immò nec etiam per vicennalem ſed neceſſaria eſt poſſeſſio 30. annorum, *Rot.dec.648.n.2.p.4.to.3.Rec.Greg. dec.57.& ibid.Beltramin.* ubi addit, quod quando reſervatio 7
penſionis eſt conditionalis continens clauſulam (dummodo centum, ſeu mille) neceſſaria eſt juſtificatio etiam contra conſentientem.

Notandum 2. quod regula, de Triennali non ſuffragatur 8
ei, qui poſſidet beneficium uti membrum, non autem in titulum, *Rot.coram Cavaler.dec.202. n.4.& in Valentina Parochialis de Palma 5.Julii 1610. coram Coccino.*

Notandum 2. quod ubi evidenter & notoriè conſtat de 9
fundamento tituli infecto, regula tunc non haberet locum, quia talis titulus non dat colorem, cùm, dicatur emanare de facto, & non de jure, *Sarnen.in dicto reg.q.33.* ubi dicit, 10
quod titulus coloratus ultra id, quod proveniat ab eo, qui dare poteſt, debet in ſe quamdam præſumptæ juſtitiæ imaginem continere; unde proviſionem Ordinarii nullam non præſtare titulum coloratum ad effectum regulæ de Triennali, dixit *Rota in Seguntina beneficiorum 1.Junii 1593. coram Orano, quam refert Burat. deciſ.48. num.4.* ubi *Ferentill.* 11
num.16. addit, quod licèt proviſio Apoſtolica etiam nulla præbeat titulum coloratum in ſpolio, tamen hoc non procederet, quando notoriè, & evidenter conſtat de illius nullitate.

An verò regula de triennali ſuffragetur in ſpolio? Reſp. negativè *Rota coram Comitul.dec.1.n.9. Sarnen.ſuper d.reg.qu. 11.n.12.Put.dec.36.lib.1.*

Obſervant 2. quod regula prædicta obſtat tam in petito- 13
rio, quàm poſſeſſorio, & poſſeſſionem defendit etiam adversùs proviſum Apoſtolicum, *Caſſador.dec.5.n.5. de Reſtit. Spol.Rebuff.in tract.de Pacif.poſſ.n.25.Burat.dec.280.nu.1. & ſeq.Ric.in prax.p.3.reſ.472.* ubi dicit, quod dicta regula defendit etiam Baſtardum poſſeſſorem cum titulo colorato, ac conſanguineum Epiſcopi cui idem Epiſcopus contra formam Bullæ S. Pii V. contulit beneficium liberè in ejus manibus reſignatum.

Obſervant 3. quod, ut ſit locus dictæ regulæ, requiritur, 14
quod triennium tempore motæ litis effluxerit etiam uſque ad ultimum momentum, cùm agatur de præſcriptione, *Rota dec.551.num.15.p.5.t.2.recent. Caputaq. dec.26. p.1. Burat. dec.585.*

Obſervant 4. quod triennalis poſſeſſor eadem gaudet ſe- 15
curitate, qua gaudet præſcribens per 40. annos, *Creſcen. dec.1.de præſcrip.Gomeſ.ſuper d.reg.qu.58.verſ. ad propoſitum &c.& alii apud Ric.in Prax.for.Eccl.p.3.reſ.472.*

Obſervant 5. quod in hac regula bona, vel mala fides non 16
attenditur, ſed ſolùm pacifica poſſeſſio, quæ tunc dicitur talis, quando non conſtat de aliqua controverſia, aut moleſtia judiciali, vel circa poſſeſſionem aut fructuum perceptionem illata, *ita Seraphin.dec.1254.n.2.Caputaq.dec.26.n. 2.par.1.& alii apud Burat.dec.280.n.3.& 8.* moventur ea ratione, quia cùm per exceptionem regula firmetur, & declaretur, & excipiantur tantùm duo caſus, ſcilicet ſimoniacus ingreſſus, & reſervatio in corpore juris, in quibus neceſſarium eſt dare malam fidem, ergo de neceſſitate eſt, ut regula comprehendat omnes alios caſus etiam continentes malam fidem, aliàs ſi cum bona fide regula intelligeretur, non fuit neceſſarium excipere dictos duos caſus, in quibus omninò eſt mala fides, *ut obſervat Creſcent. d.dec.1. de Præſcript.* 18
ubi etiam dicit, quod finita præſcriptione, licèt de mala fide appareat, poteſt quis cum bona conſcientia rem præſcri- 19
ptam retinere, tutus auctoritate ejus, qui ſuper re illa diſponere poteſt, ut eſt in Beneficialibus Papa, *latè Sarnen. ſuper dicto reg. de Trienn. quæſt.22. verſicul. & ideo, Genuenſ. in tractat. de Eccleſ. quæſt.61. Navarr. conſilio 30. d Præb.*

Obſervant 6. quod ſi intra triennium contra poſſeſſorem 20
lis mota fuerit, licèt poſſeſſor non poſſit dici triennalis quoad eum, ad cujus inſtantiam lis mota fuit diceretur tamen triennalis quoad alios, *ut poſt Rebuff.de Pacif. poſſ. n.100. tenuit Rot.dec.377.n.4.p.3.recent.& dec.80.n.13.& ſeq.p.7.recent.* ubi addit, quod adhuc diceretur quis poſſeſſor pacificus ad effectum regulæ de Triennali, ſi adverſarius litem motam per triennium non fuerit pro ſequutus *Millin.dec.267.n.3.* ubi dicit, quod juvatur regula de triennali is, qui remanſit in poſſeſſione Canonicatus per triennium poſt decretum factum de illo dimittendo intra certum tempus quam vis contrarium teneat *Sarnen.in d.reg. q.22.*

Obſervant 7. quod curſus regulæ de Triennali inter- 21
rumpitur per ſolam citationem potiùs de ſtylo Rotæ, quàm de jure communi, ſecundùm quod eſſet neceſſarium litem introducere per litis conteſtationem, *Mohed. dec.1. de Cauſ. paſſ.& propr.Penia dec.213.n.5.& ſeq.* ſubdens, quod ſtylus hujuſmodi debet ſtrictè, intelligi, quatenus ſcilicet citatio

fue-

fuerit ritè, & rectè executa, aliàs non interrumperet cursum triennalis poſſeſſionis, *Sannen. in d. Reg. de trienn. qu. 34. Verall. dcc. 109. p. 1.*

22 Obſervant 8. quod poſſeſſio triennalis non excluditur per contradictionem extrajudicialem, & non continuatam, *Mohed. dec. 7. & 8. in fin. de cauſ. poſſ. & propr. Burat. dec. 622. n. 8.* præſertim ſi hujuſmodi contradictio non fuerit ſuper titulo beneficii, nec ſuper poſſeſſione, nec fructuum perceptione, *Seraph. dec. 1254. n. 2.* ubi dicit, quod ad effectum interrumpendæ præſcriptionis, moleſtiæ debent eſſe circa poſſeſſionem, & fructuum perceptionem, *ut notat etiam Burat. dec. 690. n. 3.*

23 Obſervant 9. quod prædicta regula, dum loquitur de reſervatione generali in corpore juris clauſa, intelligitur de ea, quæ continetur *in c. 2. de Præb. in 6.* ita, ut hæc ſola dicatur reſervatio in corpore juris clauſa, *Gom. ſuper d. reg. qu. 31. Gratian. diſc. for. cap. 574. n. 18.*

24 Obſervant 10. quod impetrationes de beneficio per triennium poſſeſſo ita demum vigore prædictæ regulæ ſunt irritæ & inanes, ſi ipſe poſſeſſor opponat, *Staphil. de litt. grat. in tit. de vi, & effectu. clauſular. §. ſucceſſivè, num. 6. quem refert, & ſequitur Gonz. ad reg. 8. Cancell. gl. 56. nu. 83. Gratian. loco cit. n. 29.*

SUMMARIUM.

1 *Debitor annui redditus, qui tribus proximis annis ſolvit, præſumitur etiam ſolviſſe tempore præterito: declaratur & limitatur n. 4. 5. 6. 7. 8. 9. & 13.*
2 *An hæc præſumptio habeat vim retardandi executionem obligationis cameralis.*
3 *An hæc præſumptio habeat locum in favorem creditoris.*
8 *An dicta præſumptio habeat locum contra tertium.*
10 *Quid ſi ſolutio eſſet diſtributa per quinquennia, & conſtaret de ſolutione trium poſtremorum quinquenniorum.*
11 *An contra hanc præſumptionem admittatur probatio in contrarium.*
12 *Quid ſi debitor confeſſus ſit, ſe uno anno de præcedentibus non ſolviſſe.*
13 *Quid ſi creditor proteſtatur, nolle ſibi præjudicare in præcedentibus penſionibus.*
14 *Et quid ſi debitor in continenti reproteſtetur non conſentire dictæ proteſtationi.*

CAPUT LIV.

An debitor annui redditus, qui tribus proximis annis ſolvit, præſumatur etiam ſolviſſe tempore præterito.

1 RESP. affirmativè, *l. quicunque, cod. de Apoch. publ. lib. 10.* cujus textus diſpoſitio non ſolùm procedit in tributario de quo ibi eſt ſermo, ſed etiam in aliis debitoribus, *latè gloſ. in leg. 2. ver. repellere, cod. de Jur. Emphyt. Maſcard. de probat. concl. 903. n. 9. & ſeq. vol. 2.* ſubdens *num. 20.* quod in præſtationibus, quas Eccleſia tenetur facere laicis, ſufficit probatio ſolutionis pro duobus ultimis annis, ad effectum præſumendi ſolutiones antea factas, *& latiùs concl. 1320. nu. 1. & ſeq. vol. 3. Gabr. lib. 1. tit. de Præſumpt. concl. 11.* ratio prædictæ concluſionis eſt, quia non præſumitur, creditorem neglexiſſe exactionem præteritorum annorum, *Menoch. de præſumpt. lib. 3. præſumpt. 139. n. 2. Gratian. diſcept. for. c. 716. n. 12.* ubi dicit, quod diſpoſitio *d. l. quicunque*, procedit, ſive agatur de ſolutione ſemeſtrium ſive trimeſtrium, ſive bimeſtrium, cùm eadem ratio militet in iſtis ſolutionibus, quæ in annalibus, *Burat. dec. 582. num. 1. & ibi Ferentill. n. 10. &*
2 *ſeq.* ubi etiam, quod cum hæc præſumptio ſit juris habet vim retardandi executionem, obligationis cameralis, *Cravet. conſ. 313. num. 4.* ubi etiam dicit, quod creditor veriſimiliter non feciſſet tres quietantias pro tribus annis, niſi pro toto ante acto tempore fuiſſet ſatisfactus, *Cancer. variar. reſolut. lib. 1. cap. 14. num. 71. & ſequent.* ubi addit, quod iſta
3 præſumptio habet etiam locum in favorem creditoris, ut ſi probet, ſibi ſolutum fuiſſe tribus præteritis annis, cenſeatur etiam antea facta ſolutio ad interrumpendam præſcriptionem.

4 Requiritur autem ad hunc effectum ſolutio trium continuorum annorum, *ut conſtat ex dicto textu*; & ideò non ſufficeret, ſi debitor ſolviſſet per duos annos, & deinde uno anno interpoſito, ſolviſſet pro ipſo quarto ſubſequenti, *Menoch. qui communem dicit, in d. præſumpt. 139. n. 5. Cancer. loc. cit. num. 71.*

5 Secundò requiritur, ut ſolutiones factæ fuerint diverſis temporibus, hoc eſt, quolibet anno; & propterea unica ſolutio pro tribus annis non ſuffragatur, *Bald. in d. l. quicunque, n. 3. Gabr. d. lib. 1. tit. de præſumpt. concl. 11. n. 13. Maſcard. d. concl. 603. n. 21. & concl. 1320. n. 7.*

Tertiò requiritur, ut ſolutiones probentur apochis ipſis: ceſſaret enim hujuſmodi præſumptio, ſi per teſtes de ſolutione conſtaret, *ut dicit Menoch. loco citat. num. 28.* quia textus, *in dict. leg. quicunque*, requirit probationem ſolutionis per apochas, *Cravet. dict. conſ. 313. num. 1. & 5.* quamvis contrarium ſentiat *Bald. loco citat. num. 7.* ubi dicit, quod ſi emphyteuta probaverit etiam per teſtes ſolutionem canonis pro tribus continuis annis proximis, præſumitur retro ſolviſſe. 6

Quartò requiritur, quod debitor actualiter ſolverit creditori: nam ſi fecerit depoſitum, non habet locum hæc præſumptio, quia creditor recipiendo dicitur conſentire, non videtur autem conſentire in depoſito, cum id fiat contra voluntatem creditoris, *Cravet. loco cit. n. 31. & alii apud Maſcar. d. concl. 1320. n. 16.* 7

Quintò requiritur: ut idem ſemper fuerit exactor: nam ſi exactores mutari conſueverunt, tollitur hæc præſumptio ex probabili ignorantia facti anteceſſoris, *Cancer. var. d. lib. 1. c. 14. n. 73. Gratian. dec. March. 152.* ubi etiam dicit, quod hæc præſumptio non habet locum contra tertium. Unde ſi Dominus directi vendiderit fundum, & emphyteuta poſtea ſolverit emptori per tres annos debitum canonem, talis ſolutio facta emptori, non facit præſumptionem contra Dominum directi venditorem, quominus poſſit petere præteritorum annorum canones, *Cot. in memorab. ver. ſolutio facta, in fin. quem refert Menoch. dict. præſumpt. 139. numer. 32.* 8

Sextò requiritur, quod debitum proveniat occaſione rei: quia ſecùs eſſet in debito merè perſonali non proveniente occaſione alicujus certæ rei, *ſecundùm Bald. in d. l. quicunque, n. 8. cod. de Apoch. publ. lib. 10.* ubi dicit, quod ſi teſtator gravavit te mihi ad decem ſingulis annis, ex ſolutione trium annorum non præſumeris in præteritum ſolviſſe, *ut obſervat etiam Gratian. dec. 152. n. 3. Maſcard. d. concl. 1320. n. 8. Gabr. d. tit. de præſumpt. concl. 11. in fin.* contraria tamen ſententia verior videtur, quia eadem ratio militat in debito annuo reali, atque perſonali, *& ita tenet Antonius Padilla in l. 1. n. 16. cod. de fideicomm. quem refert, & ſequitur Menoch. d. præſumpt. 139. n. 27. Cancer. d. lib. 1 c. 14. n. 72.* 9

Ex dictis infertur, quod ſi ſolutio eſſet diſtributa per quinquennia, & conſtaret de ſolutione trium poſtremorum quinquenniorum, præſumitur facta ſolutio etiam pro annis præteritis, *Bald. in d. leg. quicunque, cod. de Apoch. publ. lib. 10.* 10

Obſerva tamen, quod contra hanc præſumptionem admittitur probatio in contrarium, *Bart. in d. l. quicunque & ibidem Bald. num. 1. &* 10. ubi dicit, quod tollitur hujuſmodi præſumptio, ſi debitor confeſſus ſit, ſe uno de præceden- 11 12
tibus annis non ſolviſſe: idem dicendum, ſi creditor in a- 13
ctu ultimæ ſolutionis proteſtatus fuerit, ſe eſſe adhuc creditorem majoris ſummæ, vel ſalvum jus eſſe velle pro præteritis annis, vel ſi expreſsè declaret, quod recipit pecuniam pro illis tribus annis tantùm, quia ita dicendo tacitè videtur negare de aliis annis, *Cravet. dict. conſ. 313. nu. 5. Menoch. d. lib. 3. præſumpt. 139. n. 29. & 30. Maſcard. dicta concl. 1320. num. 13.*

Obſerva 2. quod ſi creditor in tertia ſolutione proteſta- 14
tur, quod non intendit ſibi præjudicare quoad præcedentes penſiones, & debitor in continenti reproteſtatur, ſe non conſentire dictæ proteſtationi, adhuc præſumeretur ſolutio pro præteritis annis, ſi deinde creditor tertiam ſolutionem receperit: quia per reproteſtationem debitoris incontinenti factam fuit ſublatum jus proteſtationis creditoris, & res reducta fuit ad terminos juris communis, *ut deciſum refert Cancer. var. d. lib. 1. c. 14. n. 81. ubi citat Coſt. de retrotract. caſ. 14. cap. 8. n. 12.*

SUMMARIUM.

1 *Emphyteuta privati non ſolvens per triennium, & emphyteuta Eccleſiæ non ſolvens per biennium cadit a jure ſuo.*
2 *An in hoc admittatur purgatio moræ, & n. 4.*
3 *Quando incipiat currere triennium, & biennium prædictum.*
5 *An Eccleſia, quæ ab alia Eccleſia, vel a privato rem in Emphyteuſim accepit, penſionem per biennium, vel triennium non ſolvens, incidat in commiſſum, & n. 17.*
6 *Et quid ſi Emphyteuta non in totum, ſed in aliqua parte ceſſa-*

ceſſaverit a ſolutione canonis per biennium, vel triennium, & n.7. & 8.

9 *An Emphyteuta poſſit præſcribere canonem adversùs Dominum.*

10 *An tributa, quæ debentur Principi in ſignum univerſalis dominii præſcribi poſſint.*

11 *An emphyteuta, qui juravit ſolvere canonem quolibet anno, privetur jure ſuo non expectato biennio, ſi non ſolverit, & n.12.*

Quando quis excuſetur a caducitate, ibid.

13 *Quid ſi emphyteuta plures hæredes reliquerit, & alter ipſorum ſolverit partem ſuam canonis, & alii non ſolverint, & num.14.*

15 *Nihil tam convenit æquitati, quàm ut pacta ſerventur.*

16 *Biennium, aut triennium prædictum debet eſſe continuum ad effectum privationis.*

17 *Eccleſia reſtituitur in integrum adversùs ſolutionem omiſſam.*

18 *Et an minor in tali caſu petere poſſit reſtitutionem, & an reſtitutio conceſſa minori, proſit majori.*

19 *An incurratur caducitas, ſi maritus canonem debitum pro re emphyteutica dotali non ſolverit.*

20 *Quando biennium, triennium, vel etiam quinquennium pro uno anno computetur.*

21 *Quando res Eccleſiæ poſſit in ſex, vel etiam novem annos locari.*

22 *In quibus caſibus purgatio more reiiciatur, & 23.24.25.26. 27. & 28.*

29 *An ſtatim facta declaratione per Dominum, quod locus ſit caducitati, Emphyteuta cadat ipſo jure ab emphyteuſi.*

Et an tunc res emphyteutica Eccleſiæ cenſeatur eidem Eccleſiæ incorporata, ibidem.

30 *Quando res emphyteutica redeat ad Dominum libera a debitis per emphyteutam contractis, & quando non.*

Quid ſi vendidor rem venditam vigore pacti de retrovendendo recuperet, ibid.

31 *Emphyteuta, vel Vaſſallus tenetur reſtituere fructus a die caducitatis incurſæ.*

32 *An Dominus teneatur de jure ſuo, ſeu de Emphyteuſi docere, & an Vaſſallus teneatur oſtendere inveſtituram.*

33 *Agens ad devolutionem probare debet plenè, & concludenter dominium, & quomodo probetur, & num.35. & 37.*

34 *An per clauſulam conſtituti probetur traditio poſſeſſionis.*

36 *Agens ad devolutionem probare debet identitatem bonorum ſubjectorum emphyteuſi.*

37 *Probatio concludens dominii deſumitur etiam ex indiciis, & adminiculis, etiam ad effectum devolutionis, quando tendunt ad idem.*

38 *Dominium quando probetur ex inſtrumento locationis, ſeu inveſtituræ, & n.40.*

39 *In antiquis dominium probatur per famam, ſeu per enunciativas excedentes tempus centum annorum.*

40 *Quando per inſtrumentum inveſtituræ probetur dominium etiam contra tertium.*

41 *Ad probandam emphyteuſim ad effectum ſolutionis laudemii admittuntur leviores probationes, etiam præſumptiones, & conjecturæ.*

42 *Quando ex confeſſione probetur dominium.*

43 *Nomen cenſus in inveſtituris poteſt convenire tam contractui cenſuali, quàm emphyteutico, & ideò determinatur ſecundùm qualitatem pactorum.*

44 *Vox canonis ſolet confundi cum cenſu.*

45 *In dubio magis intelligitur contractus cenſualis, quàm emphyteuticus.*

46 *Quando contractus cenſeatur magis locatio, quàm emphyteuſis, & n.50.*

47 *Quid ſi contrahentes talem contractum emphyteuticum nominaverint.*

48 *Conceſſio pro penſione correſpondente fructibus ſimpliciter facta etiam ab Eccleſia, intelligitur perpetua, & tranſitoria ad extraneos hæredes.*

49 *Emphyteuſis conceſſa ab eccleſia non præſumitur perpetua, ſed uſque ad tertiam generationem, ſecus ſi fuerit conceſſa a privato.*

50 *Emphyteuſi non repugnat, quod penſio ſit magna.*

An in emphyteuſi recepta pro ſe, liberis, & nepotibus, comprehendantur fœminæ, ibid.

51 *Quando incurratur caducitas, ſi fuerit conventum, ut ſolutio canonis fieret de ſemeſtri in ſemeſtre.*

52 *An incurratur caducitas ob non ſolutionem laudemii.*

53 *Caducitas an poſſit declarari contra hæredem, ſi non fuit declarata contra ejus auctorem, & n.55. 56. 58. & 59.*

54 *Quando filius propter feloniam Patris non privetur feudo.*

57 *Emphyteuta alienans bona Eccleſiæ privatur ipſo jure ſine aliqua ſententia.*

58 *Quando ad effectum caducitatis non requiratur declaratio Domini.*

60 *An ad remittendam caducitatem requiratur ſpeciale mandatum.*

61 *Quando Emphyteuta excuſetur a caducitate.*

62 *Quando requiratur depoſitio, & conſignatio, & quando non.*

63 *Ad quos extendatur Emphyteuſis alicui a privato, vel ab Eccleſia conceſſa ſimpliciter, vel pro ſe, & hæredibus.*

64 *Quid ſi quis fundum in emphyteuſim acceperit uſque ad tertiam generationem, eumque ſua induſtria fertilem reddiderit.*

Ad quem ſpectent meliorationes factæ a Clerico in rebus Eccleſiæ, ibid.

65 *An appellatione filiorum legitimorum, & naturalium in emphyteuſi Eccleſiaſtica contineantur legitimati.*

66 *An Pater, qui emphyteuſim recepit pro ſe, filiis, & nepotibus, poſſit in præjudicium filiorum de ea diſponere.*

67 *An emphyteuta vendens partem bonorum emphyteuticorum ſine conſenſu Domini privetur tota emphyteuſi.*

CAPUT LV.

Quando emphyteuta ob non ſolutionem canonis privetur jure ſuo.

RESP. quod emphyteuta privati poteſt expelli, ſi non ſolverit per triennium, juxta *l.2. cod. de jur. emphyteut.* 1
emphyteuta verò eccleſiæ privatur, ſi ceſſaverit in ſolutione canonis per biennium, niſi celeri ſatisfactione moram 2
purgaverit, *cap. potuit, de locat. auct. qui rem, cod. de Sacroſ. Eccleſ.* quod intellige in emphyteuta eccleſiæ: quia in emphyteuta privati non reperitur jure cautum, quod poſſit moram purgare, *ut poſt Alex. conſ.102. vol.3. obſervat Afflict. dec.174.num.1.* biennium autem vel triennium hujuſmodi incipit currere a die conceſſionis, & inveſtituræ, non autem 3
deſtinatæ ſolutionis, *Jord. Elucubr. diverſ. lib.14. tit.7. de Dilat. n.102. ubi citat Mart. de clauſul. p.1. clauſ.319. & ita ſenſit etiam Ceval. in ſpec. opin. comm. con. comm. q.14.* ſubdens, quod emphyteuta non poteſt in tali caſu expelli propria auctoritate, ſed requiritur auctoritas judicis.

Quando verò dicatur purgari mora celeri ſatisfactione, 4
remittitur arbitrio Judicis, qui ſecundùm qualitatem facti, & perſonarum arbitrari poteſt ſpatium ſex menſium pro tempore congruo ad purgandam moram, & ad excludendam caducitatem: celerem enim ſatisfactionem interpretamur, id eſt quam citò potuit, *gl. in dict. cap. potuit, ver. celeri, in fin. Tiraq. in l. ſi unquam, num.31. cod. de revoc. donat. Menoch. de arbitr. Jud. caſ.7. Rot. dec.572. num.2. par.1. Diverſ. & alii apud Gratian. diſc. for. cap.378. num.17. & ſeq. Cephal. conſ.25. num. 9. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod mora ſemper purgari poteſt uſque ad litis conteſtationem ad effectum evitandi caducitatem.

Amplia 1. principalem concluſionem in Eccleſia, quæ 5
ab alia eccleſia, vel a privato rem in emphyteuſim accepit: quia ſi ejus Rector, ſive Prælatus penſionem per biennium, vel triennium non ſolverit, incidit in commiſſum, *gloſ. in dict. auct. qui rem, ver. repelli, Barboſ. in dict. cap. potuit, n. 95. de locat. Seraphin. de privil. juram. privil.84. nu.13. verſ.4. amplia.*

Amplia 2. etiamſi emphyteuta non in totum, ſed in ali- 6
qua parte notabili, videlicet in dimidia, tertia, vel quarta parte ceſſaverit, *Mantic. de Tacit. & ambig. convent. lib.22. num.15. Oltr. conſ.29. Spec. de locat. §. nunc aliqua, & ibi Jo: Andr. Bald. in cap. quæ in Eccleſiarum, num.13. de Conſtit.* quod intellige, quando præſtatur una penſio pro tota re, putà ſi decem aurei ſolvi debeant pro aliqua domo, ſeu fundo; ſecus ſi penſio præſtaretur ad ratam, putà ſi pro qualibet menſura terræ ſolvi debeant decem ſolidi: tunc enim non caderet emphyteuta, niſi pro ea parte, pro qua non ſolvit: quia in tali caſu quælibet menſura habet quodammodo conſtitutam ſuam penſionem, & nemo puniri debet, niſi eatenus quatenus deliquit, *leg. reſcriptum, ff. de His, quib. ut indign. Joan. Monach. in capit.11. numer.2. de Hæret. in 6. quem refert Clar. in §. Emphyteuſis, quæſt.8. verſ. hoc autem.*

Ad-

7 Addunt Doctores *apud Barboſ. in d. cap. potuit, num. 92. de locat.* quod emphyteuſis amittitur, etiamſi in uno tantùm nummo quis ceſſaverit a ſolutione canonis per biennium quia hæc eſt pœna contemptus, non rei; ſed hoc intelligendum eſt, quando penſio ipſa conſiſtit ſolummodò in uno nummo: aliàs emphyteuta excuſaretur in totum, maximè ubi non appareret, illum ceſſaſſe propter contuma-
8 ciam, vel contemptum, *ut dicit Clar. d. quæſt. 8. verſ. hoc autem, in fin.* ubi etiam a caducitate excuſat emphyteutam, qui tenetur ſolvere ſex, vel octo aureos, & ceſſavit in uno, *& ita etiam reſolvit in Romana domorum die* 18. *Maii* 1579. *coram Bravo, teſte Mantica d. lib. 22. tit. 27. n. 14. in fin.*

9 An verò emphyteuta poſſit præſcribere canonem adversùs Dominum? Reſpon. quod totum canonem non poteſt præſcribere, ſed tantùm partem, *ſecundùm Doctores, quos refert Cancer. var. par. 1. cap. 12. num. 13.* quorum ſententia procedere poteſt in poſſeſſore bonæ fidei; ſecus in poſſeſſore malæ fidei: cùm hic nullo unquam tempore præſcribat, *cap. poſſeſſor. de reg. jur. in 6. gloſ. communiter recepta in l. cum notiſſimi, §. in iis etiam ver. per ſingulos annos, cod. de præſcrip. 30. ann.*

10 Tributa verò, quæ debentur Principi in ſignum univerſalis dominii nullo tempore præſcribuntur, *l. comperit ubi Bal. cod. de præſcript. 30. ann.*

11 Amplia 3. in emphyteuta, qui in inſtrumento inveſtituræ juravit ſolvere canonem quolibet anno: tunc enim ſi non ſolverit, propter perjurium privatur jure ſuo etiam non expectato biennio, *ſecundùm Seraph. de Privil. Juram. priv. 84. n. 7. & ſeq. Mareſcot. var. lib. 1. c. 61. ubi de communi teſtatur. Goza. conſ. 57. n. 10. & 19. & conſ. 69. n. 5. Curt. jun. conſ. 205. num. 14. lib. 3. Natt. conſ. 479. n. 12. Caſſad. dec. 2. n. 7. de jurejur. & alios quos refert, & ſequitur Honded. conſ. 56. n. 4. & ſequ. lib. 1.* ubi dicit, hoc procedere vivente primo emphyteuta, qui canonem ſolverejuravit, non autem contra hæredem, *Rot. dec. 719. p. 4. tom. 3 recent.* ubi quod in hærede non habet locum pœna perjurii, *Ceval. in Spec. opin. comm. con. comm. qu. 402. Mantic. de Tacit. lib. 22. tit. 26. num. 4. Gratia. diſcep. for. cap. 19. num. 6.* ratio eſt, quia propter perjurium privatur quis omni commodo contractus, *l. ſi quis major, cod. de Tranſact.* niſi contrahentes expreſsè cum juramento convenerint, ut propter omiſſam ſolutionem canonis per biennium vel triennium, ſit locus devolutioni: tunc enim biennium, vel triennium expectandum eſt, quia ſecundùm tenorem pacti emphyteuta privari non poteſt niſi elapſo tempore præfinito, etiamſi juraſſet ſolvere ſingulis annis, *ut ſubdit idem Mantic. loco cit. n. 5. ubi refert, ita fuiſſe deciſum coram Laur. in Roman. devolutionis domorum die ſecundo Februarii* 1575. *Mareſcott. d. lib. 1. cap. 61.* ubi *alias Rotæ deciſiones recenſet*; quemadmodum excuſaretur etiam a caducitate, ſi fuerit abſens, quamvis juraſſet canonem ſolvere, *Rot. dec. 719. p. 4. t. 3. Recent. Seraphin. d. privil. 84. n. 16.*

12 Contrariam tamen opinionem, videlicet quod emphyteuta non incurrat caducitatem, niſi per integrum biennium, ſeu triennium in ſolutione ceſſaverit, etiamſi contractus inveſtituræ fuerit juramento confirmatus, tenuit *Clar. in §. emphyteuſis, q. 8. verſ. Et hoc quidem Curt. junct. in repet. l. ſi quis major, n. 19. cod. de Tranſact. Rot. dec. 719. nu. 4. p. 4. tom. 3. Recent. ubi quod hæc eſt verior, & æquior opinio:* quia juramentum debet ſemper intelligi ſecundùm naturam contractus, ſuper quo interponitur non quidem ut ampliet ejus naturam, ſed ut confirmet, *l. ult. cod. de non numer. pec.* quod eò magis procederet, ſi ex neceſſitate, aut alia juſta cauſa emphyteuta impeditus fuerit juxta *cap. querelam, de Jurejurand. l. ult. ff. Qui ſatiſdare cogantur &c.* unde qui ſuccedunt in jus alterius, propter probabilem ignorantiam excuſantur, etiamſi non ſolvant canonem ultra biennium, *Mantic. de Tacit. lib. 22. tit. 27. num. 43. Barboſ. in d. cap. potuit, num. 102. & 106.* præſertim ſi tales eſſent pupilli, quibus non currit tempus triennii, ſed ipſo jure ſervantur illæſi, ſi infantiæ proximi ſint, *ut d. Seraphin. d. privil. 84. num. 19. verſ. Septimò limita &c.* idemque dicendum in paupere, qui propter paupertatem non ſolvit canonem, *Clar. in §. emphyteuſis, q. 8. verſ. hoc autem, & alii communiter:* quamvis ſua culpa hæc obveniſſet, *Barboſ. loco cit. nu. 108.* ſimiliter mandatum ſuperioris a caducitate excuſat, quia in qualibet promiſſione intelligitur excepta auctoritas ſuperioris, *Afflict. dec. 328. num. 2. ubi etiam Urſil. num. 1. & ſeq.* ſicuti nec incurritur caducitas, quamdiù emphyteuta aſſequi non poteſt poſſeſſionem rei emphyteuticæ, vel quandiù plures Domini inter ſe contendunt, *Clar. q. 8. verſ. ſed quæro, Gratian. diſc. for. c. 223. num. 1. & ſeq. & alii apud Barboſ. in d. cap. potuit, n. 109. de locat.*

13 Obſerva tamen, quod ſi emphyteuta plures hæredes reliquerit, & alter ipſorum ſolverit partem ſuam canonis, & alii non ſolverint, tunc res emphyteutica cadit tota in commiſſum, non autem ſolummodo pro parte aliorum non ſolventium: quia cùm prima obligatio ſit in ſolidum in perſona emphyteutæ non poteſt mutari facto hæredum, ſed tranſit in omnes cum illa obligatione ſolidi, *ità gl. in l. communi dividundo, ver. confunderetur, & ibi DD. ff. Com. divid. & eſt communis opinio teſte Affl. dec. 153. n. 4.*

Hæc tamen ſententia non habet locum de æquitate cano- 14
nica: quia regulariter pœna ſuos non egreditur auctores, *l. ſancimus, cod. de Pœn. c. ſuam ex eod. tit. Alber. in d. l. communi dividundo, n. 2. verſ. ad contraria &c. Coc. jun. in l. 4. §. Cato, nu. 92. & 93. ff. de verb. oblig. Mant. de Tacit. lib. 22. tit. 27. n. 17. & ſeq.* ubi dicit, quod tam in emphyteuſi eccleſiaſtica, quàm privatorum, quando agitur in terris eccleſiæ prædicta communis opinio ſervari non debet: niſi in conceſſione emphy- 15
teuſis ſpecialiter conventum fuerit, ut penſio ab hæredibus ſimul in totum, & non per partes fieri debeat, *per l. 1. ff. de conſt. pecun.*

Obſerva 2. quod biennium, vel triennium ad effectum 16
privationis debet eſſe continuum: hoc enim eſt regulare in quacunque pœna, ut tempora non conjungantur, *Nav. conſ. 34. n. 2. de Regul. Barboſ. in d. c. potuit, n. 129. de locat. ubi citat Socin. ſen. conſ. 118. n. 6. & ſeq. lib. 4. & alios.*

Obſerva 3. quod ſi eccleſia non ſolvat canonem intra 17
biennium, licèt cadat ipſo jure a re emphyteutica, debet tamen in integrum reſtitui adversùs ſolutionem omiſſam, *Spec. de locat. §. Nunc aliqua, verſ. 15. & ſeq. Ruin. conſ. 111. n. 7. lib. 1.* quemadmodum minor in tali caſu petere poteſt re- 18
ſtitutionem, *Ciarlin. contr. for. lib. 1. c. 58. num. 14. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod talis reſtitutio conceſſa minori non prodeſt majori.

Obſerva 4. quod non incurritur caducitas, ſi ſolutio ca- 19
nonis rei emphyteuticæ dotalis non fiat a marito, *Bal. conſ. 176. n. 1. & 2. lib. 4. Menoch. conſ. 88. n. 42. Barboſ. in d. c. potuit, n. 114. de locat. Mantic. loco cit. n. 70.*

Obſerva 5. quod biennium, vel triennium, immò etiam 20
quinquennium pro uno anno computatur, ſi unus tantùm fructus ex re emphyteutica quolibet biennio, vel triennio, aut quinquennio colligitur, & ideò in tali caſu duplex, vel triplex biennium, vel triennium, aut quinquennium requiritur, ut per non ſolutionem canonis caducitas incurratur, *arg. l. ſi ſic conſtituta, ibi duplicato conſtituto tempore, ff. Quem. ſervit. amitt. Dec. in auct. qui rem, num. 10. cod. de Sacroſ. Eccl. Alex. in l. divortio, §. ob donationes, num. 10. ff. ſol. matr. Rol. conſ. 87. num. 29. cum ſeq. lib. 1. & alii apud Mantic. d. lib. 22. tit. 27. n. 36. & ſeq.*

Unde ſi res Eccleſiæ talis ſit conditionis ut ex ea quolibet 21
triennio unicus tantùm fructus percipiatur, poterit in novem annos locari; vel per ſex annos, ſi alternatim fructificat, *Rota in Veliterna affictus 10. Decembris* 1593. *coram Litta, vide quæ diximus in tract. de Regim. Eccleſ. Epiſc. lib. 1. c. 5. num. 6.*

Obſerva 6. quod in multis caſibus purgatio moræ reiici- 22
tur: primò ſi expreſsè conventum fuerit, quod ipſo jure, & facto incurratur caducitas non ſolvendo canonem, *Barb. in d. cap. potuit, numer. 134. Put. dec. 63. lib. 3. Cephal. conſil. 25. num. 1.*

Secundò ſi jam Dominus declaraverit, rem emphyteuti- 23
cam eſſe devolutam, quia tunc facta fuit reſolutio contractus *ſecundùm Spec. in tit. de locat. §. nunc aliqua, verſ. 48. Jo: de Imol. & alios in d. c. potuit, quos refert Afflict. dec. 174. n. 3.* ubi dicit, quod quotieſcunque jure permittente facta eſt reſolutio contractus a jure, vel ab homine, non eſt tractandum de moræ purgatione.

Contraria tamen ſententia videtur verior, & æquior, quia cùm beneficium purgandi moram competat emphyteutæ *ex d. cap. potuit, de locat.* non poteſt per Domini declarationem tolli; alioquin eſſet in poteſtate Domini auferre dictum beneficium, *ut poſt Covar. var. reſol. cap. 17. num. 4. ad fin. verſ. ex quibus falſum videtur, lib. 3. Corbul. de cauſ. privat. ob non ſolut. canon. limit. 41. num. 9. Jacob. de Nigris in l. ſi inſulam n. 78. ff. de verb. oblig. & alios tenuit Gratian. dec. March. 49. n. 1. & ſeq. & diſc. for. c. 378. n. 11. & ſeq. Mantic. de Tacit. lib. 22. tit. 27. n. 35.*

Tertiò reiicitur moræ purgatio, ſi illi expreſsè fuerit re- 24
nunciatum, *l. pen. cod. de pact.*

Quartò ſi in contractu adſit pactum reſolutivum, *Put. dec.* 25
66. lib. 3. Grat. dec. March. 49. n. 11. vel clauſula, rato manente pacto, *Afflict. dec. 174. n. 4. Alex. in d. l. inſulam, ff. de verb. oblig. Ceval. in Spec. opin. comm. con. comm. q. 848.*

Quintò quando interpoſitum fuit juramentum, vel renun- 26
ciatum omni legum auxilio, *ſecundùm Dec. in dict. auct. qui*

rem,

rem, n.7. Guid. Pap. dec. 123. *n.*3. contrarium tamen tenent *alii apud Vrsil. ad Afflict. dec.* 274. *nu.* 1. *& seq.* ubi dicunt, quod non obstante juramento, ac renunciatione hujusmodi de æquitate canonica semper potest mora purgari, *& ita communiter servatur.*

27 Sextò quando jus Domini fuit factum deterius, *Paris. cons.* 19. *n.* 240. *lib.* 2. *Grat. d. dec.* 49. *n.*8.

28 Septimò quando mora fuit geminata, ut quia præcessit geminata interpellatio, *Capyc. decis.* 19. *num.* 4. *Cephal. cons.* 25. *num.* 2.

29 Notandum tamen est, quod statim ac Dominus protestatus fuerit, vel declaravit, locum esse caducitati, emphyteuta cadit ipso jure ab emphyteusi, neque ad id requiritur citatio, neque scientia, aut præsentia ipsius emphyteutæ, neque judicis sententia, *Clar. in* §. *emphyteusis qu.* 9. *Cephal. cons.* 25. *n.* 28. *& seq. & alii, quos refert, & sequitur Mantic. de Tacit. lib.* 22. *tit.* 27. *n.* 31. *& seq.* idemque dicendum, si Dominus convenerit emphyteutam coram Judice pro devolutione, vel si oppositerit similiter coram Judice, emphyteutam cecidisse a jure suo, vel si alium investivit tamquam de re devoluta, vel si ex ea fructus collegerit, illamque tenuerit per annum, quia tunc satis intelligitur declarasse, quod voluerit priorem emphyteutam repellere, *Mantic. ubi sup. nu.* 32. *Aldob. cons.* 2. *n.* 30. *lib.* 1. *Decian. cons.* 4. *n.* 18. *lib.* 1. *Corn. cons.* 237. *n.* 12. *lib.* 1. *Bero. cons.* 119. *nu.* 12. *lib.* 1. *Alex. cons.* 128. *num.* 7. *lib.* 5. *Gratian. discep. for. c.* 378. *n.* 3. *& seq.* voluntas enim tam verbis, quàm facto declaratur, *l. de quibus, ff. de legib.* & tunc res emphyteutica, si sit ecclesiæ, censetur eidem ecclesiæ, incorporata adeò, ut non possit Rector, seu Prælatus emphyteutam reintegrare absque auctoritate Sedis Apostolicæ, *secundùm Barbos. in d. c. potuit, n.* 121.

30 Observa 7. quod si res emphyteutica redeat ad Dominum jure prælationis, vel pactionis appositæ in contractu emphyteutico, vel dominii, ut quia res cecidit in commissum, vel ex alia simili causa emphyteuticali, revertitur libera ab omnibus debitis per emphyteutam contractis, & omnis hypotheca, seu servitus ab ipso emphyteuta imposita evanescit, *l. lex vectigali, ff. de Pignor.* idem dicendum, si venditor venditam rem cum pacto de retrovendendo vigore ejusdem pacti recuperet: tunc enim obligationes factæ medio tempore per emptorem extinguuntur, *Bartol. in l. diem, n.* 2. *ff. de Aqua pluv. arc.* Secùs esset, si res emphyteutica perveniat ad Dominum ex aliqua nova causa, ut quia Dominus emerit jus utile ab emphyteuta, vel habuit insolutum, aut ex permutatione, legato, aut alio consimili titulo, quia tunc remanet jus pignoris, & servitutis, *l. traditio, ff. de acquir. rer. dom. Guid. Pap. dec.* 575. *Surd. dec.* 286. *& alii apud Cancer. var. p.* 1. *c.* 11. *n.* 17. *& seq.*

31 Observa 8. quod emphyteuta, vel vassallus tenetur restituere fructus non tantùm a die declaratæ voluntatis, sed etiam a die caducitatis incursæ, licet multò post declaratæ, *secundùm Surd. dec.* 25. *num.* 26. *&* 27. *Ciriac. contr. for.* 535. *nu.* 18. *lib.* 3.

32 Observa 9. quod Dominus ad instantiam, emphyteutæ non tenetur de jure suo, seu de emphyteusi docere, ubi emphyteuta longo tempore canonem solverit: quo casu contradicere non poterit, præscriptione longi temporis obstante, *ut d. Specul. in tit. de Emph. t.* §. *nunc aliqua, num.* 80. idemque procedit in Domino, cùm vult cogere emphyteutam; ut ostendat investituram, *Soc. cons.* 50. *n.* 14. *quem refert, & sequitur Gratian. disc. for. c.* 411. *n.*8.

33 Observa 10. quod agens ad devolutionem probare debet plenè, & concludenter dominium, *l. officium ff. de Rei. vindic. Cravet. cons.* 157. *nu.* 3. *vers. sed præmissis, non obstantibus, Rota coram Millino dec.* 11. *num.*8. unde probanda est traditio possessionis vacuæ, cùm per traditionem rei acquiratur dominium, *jux. l. traditionibus C. de Pact. & ità tradunt omnes in l. cum res, C. de probat. Alex. cons.* 10. *n.* 6. *& seq. lib.* 4. ubi dicit, quod per instrumentum, in quo continetur *clausula constituti*, vel ea verba, *dedit, vendidit, & transfulit*, non probatur traditio possessionis, nisi probetur, quod venditor tempore constituti possedisset, *Spec. in tit. de emphyt.* §. *nunc aliqua, n.* 70. *& seq.* ubi dicit, quod dominium probatur, si quis probet, se rem habuisse a Domino, vel justo titulo accepisse, & longo tempore præscripsisse, vel 30. annis eamdem rem cum titulo, vel sine titulo possedisse: vel si probet, rem sibi traditam ex justa causa fuisse: licèt enim non præscripserit, habet tamen Publicianam, *l. ff. de Public. Gratian. discep. for. c.* 293. *n.* 15. ubi, quod dominium probatur ex testibus deponentibus, se vidisse, aliquem possidere per spatium 40. annorum, quamvis non constet de titulo, ex quo præscripserit, *Menoch. de arbitr. Jud. cas.* 42. ubi dicit, quod cùm agitur de directa probatione dominii in personam illius, qui rem vendicare intendit, is quatuor requisita debet probare, titulum scilicet, traditionem, pretii numerationem, & tandem quod diu possederit, *latè Mascard. de prob. concl.* 538. *n.* 1. *& seq. vol.* 1. ubi etiam dicit, quod in piam causam ex solo contractu transfertur dominium sine traditione, *Rot. dec.* 288. *p.* 7. *recent.* ubi etiam, quod agens ad devolutionem tenetur probare identitatem bonorum emphyteusi subjectorum, *Caputaq. dec.* 280. *p.* 1. *Rot. dec.* 611. *n.* 5. *p.* 4. *to.* 3. *recent.* subdens *n.* 6. *& seq.* quod probatio concludens dominii desumitur etiam ex inditiis, & adminiculis, etiam ad effectum devolutionis, quando tendunt ad idem, *juxta l. indicia, C. de rei vendic. Alex. cons.* 12. *in princ. lib.* 4. *post Bart. in l. ad probationem, C. de Locat. & conduct. Mascard. concl.* 539. *de Probat. vol.* 1. unde dominium probari ex instrumento locationis concurrente solutione canonum per spatium 30. annorum; & usu ipsius locationis de generatione in generationem, dixit *Rota dicta dec.* 611. *&* 622. *d. p.* 4. *to.* 3. *recent. Marescot. var. lib.* 1. *c.* 85. ubi dicit, quod probatur dominium per scripturam, vel saltem per solutionem continuatam per 30. vel 40. annos, quæ coadjuvetur scriptura, ubi mentio fiat de emphyteusi, vel alia conjectura evidenti, ut est reservatio dominii, *latè Ferentil. ad Burat. dec.* 602. ubi, quod in antiquis dominium tanquam difficilis probationis probatur per famam, & sic per enunciativas excedentes tempus centum annorum, quæ habent vim famæ, *Penia dec.* 109. *nu.* 2. *& seq. latè Menoch. d. cas.* 42. *idem dixit Rot. dec.* 117. *num.* 10. *p.* 5. *to.* 1. *rec.* ubi quod dominium clarè probatur ex instrumento investituræ junctis adminiculis ex testibus de fama, ex enunciativis, & ex solutionibus canonum, *& dec.* 164. *n.* 4. *& seq. p.* 6. *rec.* ubi quod dominium concurrentibus adminiculis etiam per instrumentum investituræ probatur tam ad effectum caducitatis, & devolutionis, quàm contra tertium.

Actio verò publiciana competit ei, qui rem habuit a non Domino bona fide, & justo titulo, eique tradita fuit possessio, & postea ab ea cecidit: quæ quidem actio fundatur in quadam æquitate, ne cadens a possessione recepta bona fide, omni remedio frustraretur *l.* 1. *& seq. ff. de Public. latè Genuen. in tr. de Eccl. q.* 413. ubi etiam dicit, quod licèt in Ecclesiam transferatur dominium absque traditione possessionis, *per l. fin. ubi Bart. C. de Sacros. Eccles.* non poterit tamen Ecclesia ex persona sua habere publicianam sine traditione, sed tantùm ex traditione sui auctoris, dummodo auctor bona fide, & justo titulo possederit, *ut d. Bald. in d. l. fin. n.* 8. *C. sacros. Eccles.*

Levior autem probatio admittitur ad probandam emphyteusim, quando non agitur ad effectum devolutionis, sed tantùm ad effectum solutionis laudemii, *Rot. dec.* 262. *n.* 10. *par.* 5. *tom.* 1. *recen.* ubi, quod in hoc admittuntur etiam præsumptiones, & conjecturæ, *& dec.* 128. *n.* 18. *par.* 6. *recent. Marescot. var. lib.* 1. *c.* 85. *n.*8. ubi dicit, quod ad hunc effectum probatur dominium ex locatione concurrentibus adminiculis, putà solutione canonis, & confessione.

An verò bona in territorio castri contenta, sive intrà fines feudi comprehensa, præsumantur feudalia, seu potius libera? Resp. quod præsumuntur libera, nisi probetur, quod sint feudalia, sive illa possideantur a tertio, sive ab ipso investito: *Marescot. var. lib.* 1. *cap.* 85. *in fin. ubi refert, ità resolvisse Rot. in Leodien. hæreditatis* 24. *Novembris* 1603. *coram Card. Seraphin. de qua re vide Menoch. de Præsumpt. lib.* 3. *præsumpt.* 101.

Quæres an si quis recognoscat, se tenere rem in emphyteusim ab alio, ex tali recognitione probetur dominium saltem in odium recognoscentis, & ejus hæredum? Resp. negativè: quia licèt ex confessione dominium probari possit, hoc tamen intelligitur quando quis principaliter, confitetur, rem esse alterius, aut ad eum pertinere: secus quando incidenter ex natura contractus, *Bald. in leg. ad probationem, C. Locat. Cravet. cons.* 157. *nu.* 7. *Gratian. discep. for. c.* 790. ubi etiam dicit, quod non sufficeret sola recognitio, nisi etiam probetur, quod recognoscens possideret rem recognitam, & illius esset Dominus tempore recognitionis, *ut sensit etiam Guid. Pap. decis.* 272. *num.* 3. secùs esset, si quis recognoscit se tenere rem sub dominio alterius, quia tunc probatur dominium in odium recognoscentis, & hæredum suorum non virtute recognitionis, sed confessionis, *secundùm Bart. & Bald. in leg. cum falsa, C. de jur. & fact. ignor. Paul. de Castr. & Aret. in l. si rem aliquam ff. de acqu. poss. quos refert idem Cravet. d. cons.* 157. *n.* 7.

Observa 11. quod nomen census in investituris appositum, potest convenire tam contractui emphyteutico, quàm censuali: & ideò determinatur secundùm qualitatem pactorum, quæ magis inferant unum quàm alium contractum *Clar. in* §. *emphyteusi, quæst.* 1. *vers. contractus autem Honded.*

*conſ.*81.*n.*8.*& ſeq.lib.*2.*Rot.dec.*110.*n.*12.*p.6.recent.* ubi dicit, quod etiam vox canonis ſolet confundi cum cenſu, & ſynonimè accipi *Mantic. de Tacit.& ambig.convent.lib.*22.*tit.*8.

44 *nu.*19. & ideò dum ſupponitur, dominium directum remanere apud concedentem, cenſendus erit contractus emphyteuticus, non autem cenſualis, cùm per conceſſionem cenſuariam transferatur in recipientem tam directum, quàm utile dominium, *latè Rot.dec.*611.*num.*26.*& ſeq.par.*4.*tom.*3. *Recent.* ubi etiam, quod non repugnat naturæ cenſus pactum reverſivum finitis generationibus, aut nominationibus; in dubio autem magis intelligitur contractus cenſualis, quàm emphyteuticus, *ut d.Mantic. loc.cit.d.tit.*8.*numer.*19.

45 *verſ.ſecundò eſt advertendum* unde in tali caſu cadere quis non poteſt a jure ſuo ob non ſolutam penſionem quandiu verè non conſtet, quod contractus verè ſit emphyteuticus, *ut dixit Rota in Imolen.bonorum* 12. *Februarii* 1524. *coram Gamber.prout refert Maſcard.de probat.concl.*281.*nu.*1.*& ſeq. vol.*1.*ubi alios refert, Creſcent.deciſ.*1. *de cenſib. ubi de communi*; quamvis contrarium teneat *Clar. qui etiam de communi teſtatur in ſ. emphyteuſis qu.*1.*verſ.ſed pone &c.* ubi dicit, quod ſi uniformiter ſolutum fuerit quotannis certum quid, præſumitur potiùs ſolutum jure emphyteutico, vel coloniæ perpetuæ quàm jure cenſus: quæ quidem opinio procedere poteſt, quando ultra præſtationem annuam uniformem aliæ concurrerent conjecturæ, ut ſi appareat de ſolutione laudemii, vel canonis in recognitionem dominii, vel ſi in

46 rei alienatione fuerit requiſitus conſenſus Domini, *Natt. conſ.*3.*Bertrand.conſ.*3.*&* 310.*in ſecunda edit. Dec.conſ.*164.*n.*2. *Cravet. conſ.*215.*quos refert, & ſequitur Genuenſ. in tract. de Eccleſ.qu.*91. ubi etiam dicit, quod favore eccleſiæ contractus in dubio etiam non concurrentibus prædictis conjecturis, præſumitur potiùs emphyteuticus, quàm cenſualis, quia tunc eccleſia minus læditur, *arg.l.ſunt perſonæ, ff.de Relig.& ſumpt.fun.*

47 Obſerva 12. quod quando conceſſio eſt facta pro penſione fructibus correſpondente, dicitur, magis propriè locatio, quàm emphyteuſis, etiamſi penſio non omninò correſpondeat fructibus *Clar.in §.emphyteuſis q.*1.*verſ.& adverte, ubi de communi, Seraphin.de privil.juram.privil.*84. *num.*17. ubi quod tunc emphyteuta non ſolvens propter ſterilitatem non incideret in commiſſum, *Mantic.de Tacit.lib.*22.*tit.*2. *num.*9.*& ſeq.& tit.*19.*num.*27.*& ſeq.* ubi dicit, quod in hoc tempus quo contractus fuit celebratus, inſpicitur; & hoc

48 locum habet etiamſi contrahentes talem contractum emphyteuticum nominaverint: quia nominatio partium non immutat ſubſtantiam contractus *Seraphin. deciſ.*213. *num.*3. *Afflict.deciſ.*72.*numer.*9.*latè Surd.deciſ.*198.*numer.*1.*& ſeq.Burat.deciſ.*334.*per tot.* ubi quod talis conceſſio pro penſione correſpondente fructibus ſimpliciter facta etiam ab Eccleſia, intelligitur perpetua, & tranſitoria ad extra-

49 neos hæredes, quicquid ſit in emphyteuſi, quæ ſi ab Eccleſia fuerit conceſſa, non præſumitur perpetua, ſed intelligitur uſque ad tertiam generationem, *juxta §. emphyteuſim, in Auct.de non alien.Mantic.d.lib.*22.*titul.*5. *per tot.* ubi etiam dicit, quod emphyteuſis conceſſa a privato præſumitur perpetua.

50 Hæc tamen procedunt, quando ſumus in dubio, an contractus ſit emphyteuſis, vel locatio: ſecus ſi conſtaret, contractum eſſe emphyteuticum, tunc enim etiamſi magna ſolvatur penſio, retinet naturam ſuam, quia ei non repugnat, quòd penſio ſit magna, *Surd.dec.*198.*n.*20.*& ſeq.*

An verò in emphyteuſi recepta pro ſe, filiis, & nepotibus, comprehendantur fœminæ? Reſp. negativè præſertim in emphyteuſi eccleſiaſtica: quia in contractibus præſertim ſtricti juris, qualis eſt emphyteuticus verborum proprietas attenditur; & ideò maſculinum non concipit fœminum, *ut latè probat Gabr.commun.concl.lib.*6. *tit.de verb. ſignif.concl.*6.*nu.*93.*ubi de communi teſtatur. Seraphin. dec.*604. *num.*1.*& ſeq.* niſi in inveſtitura contrahentes uſi eſſent terminis, ſeu verbis utrique ſexui communibus aptis comprehendere etiam fœminas, qualis eſt terminus deſcendentium, liberorum, hæredum &c. quia tunc ex vera, & propria ſignificatione comprehenduntur etiam fœminæ, *latè Rot. dec.* 125.*par.*2.*Diverſ.* ubi etiam dicit, quod filiæ veniunt appellatione filiorum, quando in conceſſione emphyteuſis data eſt facultas recipienti in caſu obitus ſine filiis, nominandi perſonam extraneam, quia iſte terminus, *perſonæ*, eſt communis utrique ſexui, *Mareſcot.var.lib.*1.*cap.*2. ubi etiam dicit, quod fœminæ comprehenduntur in ejuſmodi emphyteuſi, quando conceſſio facta fuit ob benemerita, vel quando is, cui fuit facta conceſſio, tempore conceſſionis non habebat niſi unicam filiam, & erat ejus ætatis, in qua veriſimiliter filios generare non potuiſſet. *Gabr.loc.cit.d.concl.*6. *nu.*45.*&* 96. ubi idem dicit, quando vigore ſtatuti fœminæ pariter cum maſculis ad ſucceſſionem admittuntur, quia tunc etiam fœminæ in emphyteuſi cenſentur vocatæ, *Seraphin.d.dec.*604.

Obſerva 13. quod ſi fuerit conventum, ut ſolutio cano- 51
nis fieret de ſemeſtri in ſemeſtre, adhuc non incurreretur caducitas, niſi poſt elapſum biennium vel triennium, *ut ſenſit Rota dec.*719.*p.*4.*to.*3.*recent.*

Obſerva 14. quod caducitas non incurritur ob non ſolu- 52
tionem laudemii, *Surd.dec.*200.*n.*8. *ubi citat Amad.de Ponte in q.laudem.*19.

Obſerva 15. quod caducitas non poteſt declarari contra 53
hæredem, ſi non fuit declarata contra ejus auctorem, cùm in tali caſu remiſſa cenſeatur, *juxta gloſ. fin. communiter receptam in cap.ultim.de Donat.* ubi etiam dicit, quod feudum 54
non eſt auferendum filio propter feloniam Patris, ſi Patri quæſtio mota non fuit *latè Gratian.dec. March.*49.*nu.*12. *& ſeq.*

Limita, quando anteceſſor non habuit ſcientiam ca- 55
ducitatis, quia tunc declarari poteſt per ſucceſſorem, *Honded.conſ.*51.*n.*29.*lib.*1.*Cacher.dec.*29.*num.*13.*verſ.verum tamen.*

Limita 2. quando privatio emphyteuſis fit ipſo jure, vel 56
ex diſpoſitione juris, vel ex forma pacti appoſiti in inveſtitura: tunc enim indiſtinctè pœna peti poteſt contra hæredes *Clar.in §.feudum, qu.*65. ubi loquitur de delicto vaſſalli notorio, & inexcuſabili, *Honded.conſ.*51.*nu.*25.*& ſeq.lib.*1. ubi 57
dicit, quod emphyteuta alienans bona eccleſiæ privatur ipſo jure ſine aliqua ſententia; & ideò caducitas propter alienationem hujuſmodi a ſucceſſore, & contra ſucceſſorem declarari poteſt *Bero.conſ.*98.*n.*38.*lib.*1. *Corbul.de cauſ.privat. ob non ſolut.canon.ampliat.ult.in fin. quos refert Gratian. d.dec.* 49.*num.*16.*&* 17. *Genuenſ. de Eccleſ.cap.*1.*qu.*28. ubi addit, quod ſi in conceſſione feudi eccleſiaſtici adſit expreſſum pa- 58
ctum de non alienando feudum tam per vaſſallum, quàm per Prælatos, tunc Epiſcopus non poſſet remittere caducitatem, 59
nec concedere alienandi facultatem, nec alienationem factam confirmare, quia per tale pactum intelligitur acquiſitum jus Eccleſiæ, ita ut etiam cum conſenſu Epiſcopi, vel Prælati non poſſit feudum alienari, *Bero.conſ.*122.*n.*8.*& ſeq. lib.*1.*Mantic.de Tacit.lib.*23.*tit.*26.*n.*10. ſubdens, quod ſi hoc pactum ſit appoſitum in feudo ſæculari, dubium non eſt, quin Dominus poſſit favori ſuo renunciare, *l.ſi quis, in conſcribendo, C.de Pact.*

Obſerva 16. quod mandatum ſpeciale requiritur ad re- 60
mittendam caducitatem *Affl.deciſ.*129.*nu.*11.*& ſeq. Honded. conſ.*55.*n.*86.*lib.*1.*Gratian.dec.March.*49.*n.*25.

Obſerva 17. quod emphyteuta excuſatur a caducitate, ſi 61
hæreditate Domini jacente labitur biennium, vel triennium ſtatutum ad ſolvendum canonem, *Bald.in leg.*2.*in fin. C.de Jur.emphyt.* ubi dicit, quod ſi Dominus deceſſit ſine hærede, emphyteuta non ſolvens excuſatur, quia non eſt cui ſolvat, *Alex.qui alios refert in conſ.*92.*n.*9.*& ſeq.lib.*1. ubi etiam dicit, 62
quod quando non requiritur depoſitio, & conſignatio, ut eſt regulariter, quando tractatur de effectu non incurrendi moram, vel pœnam, vel curſum uſurarum nondum inceptarum, tunc ſi eſt cui offeratur, debet offerri, & ſufficit ſola oblatio; ſed ſi non eſt cui offeratur, abſque oblatione ſecurus eſt debitor. Secus eſſet, quando neceſſaria eſt depoſitio, & conſignatio, ut eſt ad impediendum curſum uſurarum jam inceptarum: tunc enim non excuſatur debitor, licet non reperiatur creditor, cùm depoſitio, & conſignatio ſine creditore fieri poſſit, *l.ſi per te, & l.ſi creditrici, C.de uſur.latè Honded.conſ.*36.*n.*16.*& ſeq.lib.*2.

Obſerva 18. quod emphyteuſis alicui ſimpliciter conceſ- 63
ſa, regulariter tranſit ad filios, & alios deſcendentes, ipſius recipientis, *ſecundùm communem Doctorum ſententiam*: quæ quidem procedit in emphyteuſi conceſſa a Privato, *ut latè probat Clar.in §.emphyteuſi q.*28. ubi etiam dicit, quod hujuſmodi emphyteuſis tranſit ad hæredes extraneos; ſecus in emphyteuſi conceſſa ab Eccleſia: hæc enim regulariter non tranſit niſi ad filios, & nepotes tantùm, §.*emphyteuſim, ubi Bart. in Auct.de non alien.& reſolvit Rot.in Foroſempronien. ſeu Eugubina bonorum emphyteuticorum* 7.*Maii* 1538. *coram Coccino:* idemque in feudo ſimpliciter conceſſo ab Eccleſia dicit *Bald.in auct.defuncto, nu.*2.*C.Ad Senatuſconſ.Tertul.* in hoc tamen Bald. communiter reprobatur: nam in feudo verius eſt, ut omnes deſcendentes maſculi in infinitum admittantur; quia de jure communi feudorum deſcendentes uſque in infinitum ſuccedunt, *cap.*1.*ſ.quia, in tit.de his, Qui feud. dar.poſſ.c.*1.*in tit.de Natur.ſuc.feud.cap.*1.§.*beneficium, in tit.In quib.cauſ.feud.amit.* certum eſt autem, quod conſuetudines feudorum habent locum etiam in perſonis Eccleſiaſticis, niſi

con-

contrarium caveatur de jure Canonico, *ut tradunt Doctores communiter inc.* 1. *Tit. de His, qui feud. dar. poſſ. Cur. Jun. de feud. 2 par. 3. par. princip. n.* 1. *Pariſ. conſ.* 5 *n.* 30. *lib.* 1. *Mant. de Tacit. & c. lib.* 23. *tit.* 37. *nu.* 3. *& ſeq.* : *Genuenſ. in tract. de Eccleſ. cap.* 1. *qu.* 30. ubi etiam dicit, quod non valet argumentum de emphyteuſi ad feudum, quando in jure feudorum aliud eſt expreſſum.

An verò emphyteuſis Eccleſiæ conceſſa pro ſe, & hæredibus tranſeat ad hæredes extraneos? Reſp. Negativè, quia intelligitur de deſcendentibus, niſi additum fuerit pro ſe, & hæredibus quibuſcumque, vel pro ſe, & quibus dederit, vel pro ſe, hæredibus, & ſucceſſoribus, tunc enim ad extraneos tranſiret, *cap. ad aures, de reb. Eccleſ. alien. Genuenſ. de Eccleſ. q.* 88. *&* 89. *ubi citat Bart. Bald. & Caſtr. in l. etiam, ff. ſolut. matrim. Menoch. lib.* 4. *præſump.* 197. *nu.* 13. *Carol. Bardell. conſ.* 93. *nu.* 50. *& ſeq. & alios.*

63 Addit *Bart. in l. quicumque* 7. *Cod. de omn. agr. deſert. lib.* 11. quod ſi quis fundum ſterilem acceperit in emphyteuſim uſque ad tertiam generationem, eumque ſua induſtria, & cultura fertilem reddiderit, finita tertia generatione non finitur emphyteuſis, ſed ad extraneos hæredes etiam tranſit, licèt in inſtrumento hoc non dicatur, *quam ſententiam ſequutus eſt Bald. in l. penult. C. de ſolut. Imol. conſ.* 68. *nu.* 3. *Cepoll. conſ.* 25. *n.* 14. quod etiam in prædiis Eccleſiæ locum habere, tradunt *Cur. ſen. conſ.* 47. *num.* 7. *&* 8. *Ruin. conſ.* 131. *numer.* 15. *& conſ.* 157. *num.* 13. *& ſeq. lib.* 1. *Bero. conſ.* 83. *num.* 13. *& ſeq. & conſil.* 98. *num.* 12. *& ſeq. lib.* 1. *& alii apud Mant. de Tacit. & ambig. convent. lib.* 22. *tit.* 19. *num.* 30. *& tit.* 24. *num.* 16. *& ſeq. ubi refert, ita reſolviſſe Rotam in Cluſina exemptionum* 12. *Februarii* 1588. contrarium tenuit *Roman. in leg. etiam. in princ. num.* 14. *ff. ſolut. matrim. quem refert, & ſequitur in emphyteuſi Eccleſiæ, Genuenſ. in tract. de Eccleſ. quæſt.* 75. *per textum in c. fin. de Pecul. cler. ubi meliorationes factæ a Clerico in rebus Eccleſiæ, ad ipſum ſpectant ſua vita durante, etiamſi dimittat beneficium, non tamen eas ad hæredes tranſmittit, ut notat Nava. de reddit. Eccleſ. mon.* 21. *& omnes in dict. cap. fin.* per quem textum corrigitur, *c.* 2. 12. *qu.* 4. ubi contrarium probari videtur.

Prima tamen ſententia æquior eſt, quia is, qui ſua diligentia, & cultura fundum ſterilem reddidit, in hoc debet remunerari, ut in perpetuum poſſit illum retinere, *jux. c. ad aures, de Reb. Eccleſ. alien. &c.*

65 Quæres, an appellatione filiorum legitimorum, & naturalium in emphyteuſi Eccleſiaſtica contineantur legitimati ab habente poteſtatem? Reſp. affirmativè, quia in tali caſu deleta eſt omnis macula, ità ut diſſimiles haud ſint legitimis *Alex. conſ.* 70. *num.* 4. *lib.* 6. *Rot. coram Seraph. deciſ.* 45. *per tot. ubi reprobat ſententiam Bald. in cap. quæ in Eccleſiarum, num.* 44. *de Conſt. contrarium ſentientis, latè Mareſcot. var. lib.* 1. *c.* 15.

66 Quæres 2. an Pater, qui emphyteuſim recepit pro ſe, filiis, & nepotibus, poſſit in præjudicium filiorum de ea diſponere? Reſp. quod aut Pater emphyteuſim hujuſmodi acquiſivit ex titulo lucrativo, ſive ex liberalitate concedentis, & tunc non poteſt filiis præjudicare; aut eam acquiſivit titulo oneroſo, ſive ex re ipſius Patris, putà quia ab initio data fuit aliqua quantitas pecuniæ, & deinceps ſolvatur certa penſio annua, & tunc poteſt filiis præjudicare, *Bald. in l.* 1. *in fin. C. per quas perſon. & c. Alex. conſ.* 29. *num.* 4. *lib.* 5. *Clar. in §. feudum qu.* 46. *& alii quos refert, & ſequitur Roſent. de feudo cap.* 9. *concl.* 66. *Mareſ. var. lib.* 1. *c.* 74. *nu.* 2. *ubi dicit, hanc opinionem eſſe communem, & a Rota approbatam*: ſubdens *n.* 3. quod quando bona fuerunt acquiſita a Patre titulo oneroſo, ex illis debetur legitima filiis tamquam ex bonis profectitiis, *& ita intelligendi ſunt DD. apud Gevall. in ſpec. opin. commun. con. commun. q.* 326.

67 Quæres 3. an Emphyteuta vendens partem bonorum emphyteuticorum ſine conſenſu Domini, privetur tota emphyteuſi, vel tantummodo parte alienata? Reſp. quod amittit tantùm partem alienatam, & in parte non alienata non perdit jus ſuum, præſertim ſi conceſſio facta fuerit ab Eccleſia, *Cuma. in l. quidam in jure*, §. 1. *ff. de Don. quem refert Alex. conſ.* 99. *n.* 27 *vol.* 5. *& hanc æquiorem dicit Clar. in §. emphyteuſis, q.* 13. *in fin. & ita judicavit Conſilium Neap. teſte Grammat. dec.* 49. ubi etiam dicit, quod vendens partem feudi non privatur toto feudo, ſed parte ſub pœna caducitatis a contractu, & contentis in eo: quia pactum hujuſmodi intelligi debet, ut cadat a contractu in totum, vel in parte, prout emphyteuta per venditionem in totum, vel in parte contravenerit, *ut ſenſit Rota in Ceſenaten. bonorum* 3. *Februarii* 1591. *coram Cardinal. Platto, & in Bononien. bonorum* 2. *Decembris* 1596. *coram Card. Pamphilio, prout refert Mareſcot variar. lib.* 2. *cap.* 14. ubi etiam dicit, quod prohibitus alienare ſub pœna caducitatis, ſi alienaverit partem bonorum, cadit ſolùm a parte alienata, & non in totum, etiamſi caſu alienationis alius vocetur.

SUMMARIUM.

1 *An Dominus recipiens canonem præteriti temporis, vel futuri, cenſeatur remiſiſſe caducitatem, & n.* 5.
2 *An per ſolam petitionem canonis cenſeatur remiſſa caducitas, & n.* 8.
3 *Quando Prælatus recipiendo penſionem cenſeatur caducitatem remiſiſſe, & n.* 4.
6 *An Dominus, qui ob non ſolutos canones expulit emphyteutam, poſſit ab eo petere penſiones temporis præteriti.*
7 *An ultimus emptor rei emphyteuticæ teneatur ſolvere Canones, vel laudemia per ejus auctorem non ſoluta.*
8 *Per citationem, ad docendum de ſolutione, an inducatur remiſſio.*
9 *Receptio Canonis non importat remiſſionem caducitatis aliunde provenientis, quàm ob non ſolutum canonem.*
10 *Quid ſi emphyteuta non ſolvit per quadriennium, & Dominus recipit ſolutionem pro duobus annis.*

CAPUT LVI.

An Dominus recipiens penſionem præteriti temporis ab Emphyteuta, cenſeatur pœnam caducitatis remittere.

COmmunis eſt, & magis in judiciis approbata ſententia, quod Dominus recipiens canonem præteriti temporis, remittere videtur caducitatem, *& hanc ſententiam tenuerunt Abb. in l.* 2. *num.* 6. *Cod. de Jur. emph. & ibi Faſ. nu.* 128. *verſ.* 2. *quæro, Salic. in l. commiſſoriæ, in fin. Cod. de pact. int. empt. & vend. Tiraq. de Retract. conven.* §. 1. *Gloſſ.* 2. *nu.* 64. *Gig. de Penſion. qu.* 73. *n.* 3. *Ruin. conſ.* 119. *nu.* 4. *volum.* 5. *& alii apud Surd. dec.* 317. *num.* 1. *& ſeq. Honded. conſ.* 34. *n.* 85. *Mant. de Tacitis, & ambig. convent. lib.* 22. *tit.* 33. *num.* 3. *Barboſ. in cap. potuit, nu.* 117. *de locat.* ubi dicit, quod cenſetur etiam remiſſa caducitas per receptionem canonis pro tempore futuro, *& veriorem dicit Gratian. diſcep. for. c.* 302. *nu.* 11. quicquid alii contra ſentiant. 1

Ampliatur hæc concluſio, ut cenſeatur remiſſa caducitas per ſolam petitionem canonis, ſive agatur pro tempore præterito, ſive pro futuro, *ut poſt Salic. in d. l. commiſſoriæ, verſ. & faciunt hæc, quod ſi Dominus, Ruin. conſ.* 119. *n.* 4. *lib.* 5. *Tiraq. de Retract. conven.* §. 1. *gloſſ.* 2. *n.* 64. *tradit Gratian. diſcep. for. c.* 152. *n.* 13. *& ſeq.* ubi dicit, quod tunc ſolvendo videtur emphyteuta purgare moram, *& c.* 633. *nu.* 37. *& ſeq. Tiraq. de retract. conven.* §. 1. *gloſſ.* 2. *n.* 64. *& ita deciſum refert Surd. d. deciſ.* 317. *n.* 2. *& ſeq.* 2

Ampliatur 2. etiam in emphyteuſi Eccleſiaſtica: Prælatus enim recipiendo penſionem cenſetur caducitatem emphyteutæ remiſiſſe, quando Eccleſia non eſt collegiata: nam ſi eſſet collegiata, non poſſet ſolus Prælatus ſine capitulo præjudicare Eccleſiæ, *ut dicit gloſſ. in cap. potuit, ver. expelli, de locat. quam communiter Doctores ſequuntur, teſte Alex. in conſ.* 105. *n.* 15. *lib.* 3. *& conſ.* 5. *n.* 18. *lib.* 5. 3 4

Limita, ſi Dominus in receptione canonis reſervavit ſibi expreſsè jus caducitatis, vel proteſtatus eſt, ſe per hoc non remittere caducitatem, quia tunc non cenſetur caducitatem remiſiſſe, *gloſſ. commun. recepta in d. cap. potuit, ver. expelli*: quod procedit quidem, quando Dominus temporis tantùm præteriti penſionem reciperet, ſecus ſi reciperet etiam penſionem temporis futuri: tunc enim non obſtante proteſtatione, vel reſervatione cenſeretur remiſiſſe jus caducitatis, cùm videatur incompatibile, quod recipiatur penſio pro tempore poſt caducitatem decurrendo, & quod ſalvum ſit jus caducitatis, & ſic quod quis eodem tempore habeatur pro emphyteuta, & pro non emphyteuta; Unde cùm hujuſmodi proteſtatio, ſive reſervatio ſit contraria facto, non attenditur, *Gig. de Penſion. qu.* 73. *in fin. Ruin. conſ.* 110. *nu.* 4. *lib.* 1. *Clar. in emphyteuſis, qu.* 10. *in princip. ubi de communi, & alii apud Surd. dict. dec.* 317. *n.* 26. 5

Addit *Clar. loc. cit. verſ. Quæro nunc & c.* quod ſi Dominus ob non ſolutos canones expulit emphyteutam, non poteſt ab eo petere penſiones temporis præteriti, niſi hoc jus ſibi expreſsè reſervaverit: quod ſecundùm communem Doctorum ſententiam procedit in emphyteuſi privati; nam in emphyteuſi eccleſiaſtica ſpeciale eſt favore Eccleſiæ, ut poſſit utrumque conſequi, ſcilicet penſionem exigere, & emphyteutam expellere, *auct. qui rem, C. de Sacroſ. Eccleſ. Mant. de Tac. lib.* 22. *tit.* 27. *n.* 72. *Menoch. lib.* 3. *præſump.* 112. *n.* 26. 6

7 An verò ultimus emptor rei emphyteuticæ teneatur ſolvere canones per ejus prædeceſſorem, ſeu auctorem non ſolutos? affirmat *Fab. in ſuo C. lib. 4. tit. 42. de Jur. emphyt. defi. 14. Maſtril. dec. 171. nu. 15. & alii apud Cancer. var. p. 1. c. 11. nu. 92.* ubi etiam dicit, quod talis emptor tenetur ſolvere laudemia non ſoluta.

8 Obſerva tamen, quod per ſolam citationem, ad docendum de ſolutione, non inducitur remiſſio, quia tunc citans ſolùm intendit interpellare partem, ut doceat de adimplemento: niſi addantur alia verba, videlicet, aliàs ad videndum relaxari mandatum, quia tunc videtur etiam peti ſolutio, *ut dict. Gratian. diſcep. foren. cap. 515. num. 9. & ſequent.* ſubdens, quod ut talis petitio præjudicet, debet intelligi cum effectu, ſcilicet ut petens conſequutus fuerit quod petit; quia emphyteuta requiſitus a Domino, ut Canonem ſolvat, ſi ſolvere negligat, dicitur conſtitutus in nova mora, quæ debet illi præjudicare, *Petr. de Bellapert. in d. l. Commiſſoriæ, in fin. Caſtren. in l 1. nu. 11. & ſequen. Cod. de pact. int. empt. & vendit. & alii apud Tiraq. de Retract. conven. §. 1. gloſſ. 2. nu. 64. in fin.*

9 Obſerva 2. quod receptio Canonis non importat remiſſionem caducitatis aliundè provenientis, quàm ob non ſolu-
10 tum Canonem, *Ciriac. controverſ. foreſ. 266. n. 15.* ubi quod non cenſetur remiſſa caducitas, ſi emphyteuta Eccleſiæ non ſolvit per quadriennium, & Prælatus recipit ſolutionem pro duobus annis, quia in tali caſu adhuc remanet alterum biennium, pro quo non ſolvit, ſufficiens ad caducitatem, *ut ex communi ſententia docet Corbul. in tit. de cauſ. privat. ob non ſolut. canon. lim. 21. ſub n. 3.*

SUMMARIUM.

1 *Synodus provincialis quolibet triennio, Diœceſana verò quolibet anno celebrari debet, & quinam teneantur ad eam accedere, & n. 12.*
2 *Annus celebrandi Synodum quando currat.*
3 *Ante receptionem pallii Archiepiſcopus non poteſt convocare Concilium provinciale, nec conficere Chriſma, dedicare Baſilicas &c.*
4 *Sine auctoritate Metropolitani non licet inferioribus hujuſmodi concilium congregare, limitatur n. 5.*
6 *Quinam de neceſſitate vocandi ſint ad concilium provinciale, & n. 7. & 10.*
Quinam habeant vocem deciſivam, & qui tantùm conſultivam in concilio provinciali, ibidem, & n. 8. 10. & 11.
9 *An omnes Canonici accedere debeant ad concilium provinciale.*
13 *Inter Epiſcopos, quis ordo ſervetur in ſedendo, vel ſubſcribendo.*
14 *Et quis ordo ſervandus ſit inter Abbates, Dignitates, Canonicos, & alios, & n. 15. & 16.*
17 *Quid ſi Epiſcopus ſubſit duobus Metropolitanis, & eodem tempore vocetur ab utroque ad concilium.*
18 *An Archiepiſcopus ſine aſſenſu ſuffraganeorum, & aliorum habentium vocem deciſivam poſſit aliquid ſtatuere in concilio Provinciali.*
19 *Et an Epiſcopus in Synodo Diœceſana poſſit conſtitutiones facere ſine aſſenſu cleri.*
20 *Statuta, quæ fiunt in Concilio provinciali, non debent eſſe contra jus canonicum.*
21 *In hujuſmodi ſtatutis rarò imponendæ ſunt pœnæ cenſurarum.*
22 *Qualiter puniantur Archiepiſcopi, vel Epiſcopi negligentes Synodum convocare, & ſubditi qui ad Synodum accedere recuſant.*
23 *Synodus tantùm provincialis, non autem Diœceſana, ad urbem tranſmittenda eſt, ut ejus ſtatuta approbentur.*
24 *Epiſcopus ex cauſa poteſt Synodum differre, & pluries etiam ſingulis annis convocare.*
25 *An Epiſcopo præfixum ſit tempus ad viſitandam ſuam Diœceſim, & n. 26.*
27 *Quando Epiſcopus viſitare, & corrigere poſſit exemptos.*
28 *Quando locus de Diœceſi unius Epiſcopi, fiat alterius Epiſcopi.*
29 *An procuratio, quæ Epiſcopo viſitanti debetur, præſcribi poſſit.*

CAPUT LVII.

Quando Synodus Provincialis, vel Diœceſana celebrari debeat.

STatuit Sacrum Tridentinum Concilium, ut Metropo- 1
litanus quolibet ſaltem triennio poſt octavam Paſchæ Reſurrectionis D. N. Jeſu Chriſti, ſeu alio commodiori tempore non prætermittat Synodum in Provincia ſua cogere, quò Epiſcopi omnes & alii, qui de jure, vel conſuetudine intereſſe debent, convenire tenentur niſi legitimè fuerint impediti; item Epiſcopi, qui nulli Archiepiſcopo ſubiiciuntur, aliquem vicinum Metropolitanum ſemel eligant, in cujus Synodo provinciali cum aliis intereſſe teneantur; ſynodus verò Diœceſana quotannis celebrari debeat, *ut in ſeſſ. 24. de ref. c. 2.*

Annum verò celebrandi ſynodum non a die captæ poſſeſ- 2
ſionis Epiſcopatus, ſed a die ſynodi ultimo loco celebratæ currere, dicit *Maſſobr. in prax. haben. concurſ. requiſ. 12. Barboſ. de off. & pot. Epiſc. all. 60. numer. 50. & de off. Paroch. cap. 2. n. 60. & 61.*

Obſervant autem DD. quod Archiepiſcopo non licet con- 3
vocare concilium provinciale ante receptionem pallii, quemadmodum nec poteſt tunc conficere chriſma, dedicare Baſilicas, ordinare Clericos, nec Epiſcopos conſecrare, *juxta text. in cap. quod ſicut, ff. ſuper eo, de Elect.*

Obſervant 2. quod ſine auctoritate Metropolitani non li- 4
cet inferioribus hujuſmodi Concilium congregare, *cap. propter, diſt. 18.* niſi Metropolitanus legitimo detineatur impe- 5
dimento, quo caſu Coepiſcopus antiquior Concilium convocat, *ut in Concilio Tridentino loc. cit.* vel niſi vacaret ſedes Metropolitana: quia tunc Epiſcopi provinciæ ſe congregare poſſunt ad illud celebrandum, *Archid. & Gemin. in c. placuit, 18. diſt. Henri. Botteus de Synod. Epiſ. p. 1. n. 43. & alii apud Quarant. in ver. Concilium provinciale, n. 2.*

Obſervant 3. quod de neceſſitate vocandi ſunt ad Conci- 6
lium provinciale Epiſcopi, & alii Ordinarii locorum habentes Epiſcopalem juriſdictionem, *c. ſi Epiſcopus, diſt. 28.* aliàs non tenentur ire, niſi in præcedenti Concilio fuiſſet deliberatum de futuro celebrando cum aſſignatione loci, & temporis vel niſi eſſent vocati per edictum generaliter, *Card. Jacobat. in Tract. de Concilio lib. 2. art. 4. qu. 5. fol. 102. quem refert. Quarant. loc. cit. nu. 3.* ubi addit, quod tam Suffraganei, quàm Abbates, ſeu Commendatarii, & alii juriſdictionem Epiſcopalem exercentes habent vocem deciſivam in Concilio Provinciali.

Item capitula cathedralium ſpecialiter invitanda eſſe, 7
conſtat *ex cap. fin. de His, quæ fiunt a Prelat. & declaravit Gregor. XIII. teſte Piaſec. in Prax. Epiſc. p. 2. c. 2. tit. de ſynod.* ubi etiam dicit, quod in hoc ſufficit unica monitio, *juxta gloſſ. in cap. ſi Epiſcopus, diſt. 18.* non tamen habent vocem deciſivam, ſed tantùm conſultivam; quemadmodum nec vocem deciſivam habent Abbates, ſeu Commendatarii, qui juriſdictionem Epiſcopalem non exercent, etiamſi utantur inſignibus Epiſcopalibus, videlicet mitra, & baculo, & aliis Pontificalibus ex privilegio Apoſtolico, cùm habere vocem deciſivam ſit actus juriſdictionis, *ut dict. Quaran. loc. cit. n. 3. & ut declaravit Greg. XIII. prout refert Piaſec. ubi ſupra, verſ. Quintò Abbates, &c.*

Sede verò vacante Capitulum Cathedralis vocem deciſi- 8
vam habet, quia ſuccedit in juriſdictionem Epiſcopi, *Piaſec. d. p. 2. c. 2. n. 1. verſ. Habet autem, Quaran. loc. cit. d. n. 3. verſ. ſi tempore celebrationis.*

Notandum eſt autem, quod non omnes Canonici acce- 9
dere debent ad Concilium provinciale, ne Eccleſia patiatur detrimentum in Divinis, *arg. c. ult. de cler. non reſid. Sylv. in ver. Concilium, n. 9.* & ideò ſufficit, ſi mittantur procuratores, vel Nuncii, *juxta c. fin. de His, quæ fiunt a Prelat.* vel Deputati, *juxta declarationem Greg. XIII. quam refert Piaſec. loco ſupra cit.*

Notandum 2. quod Capitula Collegiatarum quaſi Epi- 10
ſcopalem juriſdictionem habentia ad Synodum ſunt vocanda, *ut cenſuit ſacr. Congregatio apud Piaſec. d. p. 2. verſ. Capitula etiam*: & tunc ratione hujuſmodi juriſdictionis habebunt vocem deciſivam, *ut poſt Campeg. in tract. de Auctor. Sac. Conc. cap. 7. & 15. tradit Quarant. in d. ver. Concilium provinciale, n. 3.*

Notandum 3. quod Epiſcoporum procuratores poſſunt, 11
ſi Concilio Provinciali placuerit, vocem deciſivam habere, *ex declaratione Gregorii XIII. apud Piaſec. d. c. 2. verſ. Quinto Abbates.*

Quæres, an Abbates juriſdictionem Epiſcopalem intrà 12
fines

fines provinciæ exercentes, a quorum ſententiis non ad Archiepiſcopum, ſed immediatè ad ſedem Apoſtolicam appellatur, teneantur ad Concilium provinciale accedere? affirmat *Quaran. in d. ver. Concilium provinciale, n. 3. verſ. an autem &c.* quemadmodum Epiſcopi exempti, a quorum ſententiis ad Summum Pontificem appellatur, tenentur eligere aliquem vicinum Metropolitanum, *ex decreto Concilii Trid. d. ſeſſ. 24. c. 2.*

13 Obſervant 4. quod Epiſcopi ſecundùm ordinationis ſuæ tempus ſive ad concedendum, ſive ad ſubſcribendum loca tenere debent, in hoc enim non attenditur dignitas, aut ordo Eccleſiarum, *c. fin. 17. diſt.* primus verò locus Metropolitano debetur, *c. placuit, 18. diſt.* quemadmodum aliis etiam præferendus eſt Epiſcopus, qui in Concilio, Metropolitani locum tenet, etiamſi poſt alios Epiſcopos fuerit ordinatus, *gloſs. in c. fin. 17. diſt. Quarant. in ver. Concilium Provinciale, n. 9.* ſubdens, quod Archiepiſcopus ſive Titularis, ſive aliàs proviſus, ac translatus ad Eccleſiam ſuffraganeam in Synodo Provinciali ſedere debet immediatè poſt Metropolitanum in memoriam Archiepiſcopalis dignitatis, & ſic præcedere debet aliis Epiſcopis antiquioribus, *argum. textus in leg. 1. ff. de Alber. ſcrib.*

14 Poſt Epiſcopos ſedent Abbates, & alii Prælati habentes Populum, & territorium proprium: juriſdictionemque Epiſcopalem exercentes intra ambitum ipſius Provinciæ, *Quaran. loco citato numer. 3. ubi citat Petr. de mont. in tract. Monarch. Conc. q. 5. num. 4. Campeg. in Tract. de auctor. Sacr. Conc. cap. 7.* iſti enim dicuntur ordinarii locorum, ac cæteris Prælatis inferioribus ſunt præferendi, *arg. text. in c. 1. de ætat. & qual.*

15 Canonici verò Eccleſiarum Cathedralium capitulariter ſedentes præcedunt Abbatibus non habentibus Epiſcopalem juriſdictionem; Item Abbates benedicti, & qui uſum mitræ habent, præcedunt commendatariis: poſt hos locum obtinere debent Dignitates, poſtea collocandi ſunt procuratores, *juxta declarationem Greg. XIII. apud Piaſec. d. p. 2. cap. 2. verſ. capiunt poſtmodum, & verſ. ſeq.* ubi etiam dicit, quod omnes Clerici ſæculares præcedere debent Regularibus, quia cœtus clericorum ſecularium nobilior eſt cœtu Monachorum, *ſecundum gloſ. fin. in c. qualiter, & quando de accuſat.*

16 Notandum verò eſt, quod Capitulum ſede vacante præferri debet Abbatibus, & aliis Prælatis habentibus Epiſcopalem juriſdictionem, quia tunc dicitur pro Epiſcopo, in cujus juriſdictionem ſucceſſit, *Quarant. in ver. Capitulum ſede vacante, q. 5. Ric. in Prax. p. 1. reſol. 226. & p. 4. reſol. 271. & 274. & alii apud Dian. p. 8. tr. 4. reſ. 22.*

17 Obſervant 5. quod ſi Epiſcopus ſubſit duobus Metropolitanis ratione duorum Epiſcopatuum unitorum, & eodem tempore vocetur ab utroque ad concilium, tunc accedendo ad unum poteſt mittere procuratorem ad aliud, *Quaran. ubi ſupr. n. 6. verſ. Decimoquintò quæro.*

18 Obſervant 6. quod nihil ſtatuere poteſt Archiepiſcopus in concilio provinciali ſine conſilio, & aſſenſu ſuorum ſuffraganeorum, & aliorum habentium vocem deciſivam, vel majoris partis ipſorum, *c. ſicut olim, ubi DD. de accuſat.* aliàs ſtatuta non ligarent ſubditos totius provinciæ, ſed tantùm ſubditos Diœceſis ſuæ, *c. Romana, de ſent. excomm. in 6. ita Sylv. in ver. Concilium, n. 10. Abb. in c. 1. n. 14. de Jud. Card. Jacob. in d. tract. lib. 5. art. 11. fol. 292. & alii apud Quarant. in dict. ver. Concilium provinciale, n. 10.* ubi, quod Suffraganei Epiſcopi in cognoſcendo ſunt conjudices, in diffiniendo ſunt Aſſeſſores, quia ipſi principaliter non ſententiant, ſed aſſiſtunt ſententianti.

19 In Synodo verò diœceſana Epiſcopus tantùm eſt Judex: unde poteſt facere conſtitutiones abſque conſenſu, & approbatione Cleri; debet tamen requirere conſilium Capituli, licèt illud non teneatur ſequi, niſi in caſibus a jure expreſſis, *ut declaravit Sac. Congregatio teſte Piaſec. prax. Epiſc. d. p. 2. cap. 2. num. 8.*

20 Obſervant 7. quod ſtatuta, quæ fiunt in Concilio provinciali, non debent eſſe contra jus canonicum, *c. inſtitutionis, 25. q. 2. c. quod ſuper, de Major. & obed.* poteſt tamen Concilium provinciale ſtatuendo adjuvare commune, ſcilicet apponendo pœnam, ubi jus non imponit, vel augendo pœnam a jure impoſitam, *c. fin. de eo, qui furt. ord. ſuſc. c. 2. de conſt. in 6.*

21 in hujuſmodi verò ſtatutis raris imponendæ ſunt pœnæ cenſurarum, ne ex frequentia contemnantur, *ut poſt Panor. in c. clericos, notab. 2. de Cohab. cler. & mulier. advertit Quaran. loco cit. n. 13.*

22 Obſervant 8. quod Metropolitani, & alii Epiſcopi negligentes ſynodum provincialem, vel Diœceſanam convocare, a ſui executione officii ſuſpendendi ſunt, *c. ſicut olim, de accuſat.* Subditi verò, qui ad hujuſmodi ſynodum accedere recuſant, per cenſuras eccleſiaſticas ſunt compellendi, *c. quod ſuper his, de major. & obed.*

Obſervant 9. quod ſynodus tantùm provincialis, non au- 23
tem Diœceſana, ad Urbem tranſmittenda eſt ut ejus ſtatuta prius recognoſcantur, & approbentur a Sacra Concilii Tridentini congregatione, *ut eadem Sac. Congreg. declaravit teſte Quarant. in ver. Synodus Diœceſana, verſ. Verum an ſicuti &c.*

Obſervant 10. quod Epiſcopus ex cauſa poteſt ſynodum 24
differre, putà ingruentibus bellis, epidimia, & ſimilibus calamitatibus, non tamen propter impedimentum proprium, videlicet infirmitatis, legitimæ abſentiæ, & hujuſmodi, quia tunc poterit ſynodum convocare ſaltem per ſuum Vicarium, vel alium ſubſtitutum, *Gavan. in prax. Synod. Diœceſ. c. 2. annot. p. n. 6. in fin. quem refert Ford. Elucubr. diverſ. lib. 8. tit. 2. n. 39.* ubi addit, quod ex cauſa poteſt etiam Epiſcopus pluries ſingulis annis ſynodum convocare.

Quæres, an Epiſcopo præfixum ſit tempus ad viſitandam 25
propriam Diœceſim? Reſp. affirmativè, *ex Concilio Tridentino ſeſſ. 24. de ref. c. 3. ubi, Patriarchæ, Primates, Metropolitani, & Epiſcopi propriam Diœceſim per ſe ipſos, aut ſi legitimè impediti fuerint, per ſuum generalem Vicarium, aut Viſitatorem, ſi quotannis totam, propter ejus latitudinem viſitare non poterunt, ſaltem majorem ejus partem viſitare debent, ità tamen, ut tota biennio compleatur.*

Obſervant tamen Doctores Epiſcopum non teneri præci- 26
sè intra dictum tempus expedire viſitationem, ſed Concilium id reliquiſſe arbitrio ejuſdem Epiſcopi: quod tamen debet eſſe moderatum, & diſcretum, *& ità cenſuit Sac. Congr. teſte Piaſec. in prax. Epiſc. p. 2. c. 3. n. 1.*

Notandum eſt etiam, quod Superioribus exemptorum mo- 27
naſteriorum, in quibus viget regularis obſervantia, ſex menſes præſcribuntur a die admonitionis Epiſcopi, ad viſitandos, & corrigendos ſuos ſubditos: aliàs elapſo dicto tempore Epiſcopus eos viſitare poteſt, & corrigere, juxta *Concilium Trid. ſeſs. 21. de reform. c. 8. & notat etiam Ford. lib. 14. tit. 24. de præſcrip. n. 291. & ſeq.* ubi id intelligit pro illa vice tantùm, & non ultra, *per textum in l. boves, §. hoc ſermone, ff. de verb. ſignif.* ea verò monaſteria, in quibus non viget regularis obſervantia, Epiſcopus annis ſingulis viſitare debet, nec tenetur ad hunc effectum ullam præmittere monitionem, *ut in d. Concilio c. 8. in prin.*

Simile ſex menſium ſpatium Epiſcopo ad revocandum 28
locum ſuæ diœceſis ab infidelitate, vel hæreſi ad Catholicam unitatem præſcribitur a die factæ ſibi monitionis ab aliquo ex vicinioribus Epiſcopis: quo tempore elapſo cadit a jure ſuo, ſi negligens fuerit, & locus ſit de diœceſi alterius Epiſcopi, qui prædictum locum ad orthodoxam fidem reduxerit, *cap. placuit, ut quicumque 16. q. 3.*

Addit *Ric. in prax. for. Eccleſ. p. 4. reſol. 155.* quod procura- 29
tio, quæ Epiſcopo viſitanti debetur, præſcribi poteſt, idque probat ex *Conc. Trid. ſeſſ. 24. de reform. c. 3. ibi, in iis verò locis, ſeu Provinciis, ubi conſuetudo eſt, ut nec victualia, nec pecunia, nec quicquam aliud a viſitatoribus accipiatur, ſed omnia gratis fiant, ibi id obſervetur:* per quod corrigitur textus *in c. cùm ex officii, de præſcrip.* ubi contra procurationem, quæ debetur propter viſitationem, non currit præſcriptio.

SUMMARIUM.

1 *Mater tenetur filium lactare intra triennium: limitatur n. 3. 4. & 5.*

2 *Et an mater intra dictum tempus teneatur filio ſubminiſtrare veſtes, & alimenta, ſi infans a lacte abſtineat.*

3 *Quando mater, quæ aluit filium, poſſit expenſas a Patre repetere.*

6 *Illegitimi quoad jus alimentorum redacti ſunt inſtar legitimorum.*

7 *Explicatur textus in cap. cùm haberet, extr. de eo qui dux. in matrim. &c.*

8 *Exacto triennio educatio ſpectat ad Patrem: limitatur num. 9.*

10 *Mater dives quando teneatur dotare filiam, & qualis debeat eſſe dos in tali caſu.*

11 *Mater hæretica, vel Judæa favore Religionis tenetur dotare filiam orthodoxam.*

12 *Mater non tenetur dotare filiam di vitem.*

13 *Quid ſi pater promittat dotem de proprio, & patrimonio filiæ.*

14 *An a ſententia lata in cauſa alimentorum detur appellatio.*

15 *Privilegia, quæ tribuuntur alimentis, procedunt in futuris, non autem in præteritis.*

16 *An valeat transactio super alimentis futuris sine auctoritate Prætoris, & n.17.*
18 *Explicatur textus in l. de alimentis C. de Transact.*
19 *Qualiter alimenta præstentur.*
20 *An mater possit repetere a Patre alimenta, quæ exacto triennio præstitit filiis.*
21 *Quid si conjuges postea separentur, aut in totum matrimonium dissolvatur.*
22 *Filio nondum in lucem edito Pater necessaria ministrare debet.*
23 *Quid si uterque parens filium alere non possit.*
24 *A tutela ad educationem non rectè sumitur argumentum.*
Penes quem pupillus educari debeat, ibid.

CAPUT LVIII.

Quando filius sit alendus a matre, & quando à Patre.

1 COmmunis est conclusio, quod mater tenetur filium lactare intrà triennium, *l.pen. ubi glos. & DD. C. de Patr.Pot.* quod quidem videtur conforme juri naturæ, quæ omnia animalia docuit, ut proprios partus alant, dum lacte vivunt, *ut observat etiam Surd.de alim.tit.1.qu.14.num.2. Bald.in d.l.pen.* ubi dicit, quod usque ad triennium puer alitur lacte, & ideò intra dictum tempus non pater, sed mater eum alere debet.

2 Et hoc procedit non solùm respectu nutrimenti lactis, sed etiam aliarum rerum, quæ sunt necessariæ pro pueri educatione; unde mater intrà triennium tenetur filio subministrare vestes laneas, & lineas, & similia, atque etiam alimenta, si infans a lacte abstineat, *Peregr.de jur.fisc.lib.3. tit.18.num.62.quem refert Cancer.var.res.lib.1.cap.16.num.14.* quamvis contrarium teneant *alii apud Didac.Narbon.de stat. ad omn.human.act.requisit.in ver. Annus tertius, qu.1.num.6.* ubi, quod mater quidem tenetur lactis nutrimentum ministrare, sed ad cœteros sumptus etiam intra id tempus compellendus est pater.

3 Limitatur tamen hæc conclusio, quando mater ita est inops, ut propriis manibus victum quærere cogatur, quia tunc pater tenetur dare nutricem filio etiam intra triennium, aut matrem alere, *Bald.in d.l.penult.C.de Pat.potest.& alii apud Cancer.loc.cit.n.13.& 14.* ubi etiam dicit, matrem inopem, quæ lactavit, seu aluit filium intra triennium, posse expensas a Patre repetere: quod procederet, si de hoc mater fuerit expressè protestata, *leg.Nesennius, ibi, quid enim, si etiam protestata est, ff.de Neg.gest.glos.fin.in cap.cùm haberet, de eo, qui dux.in matrimon.latè Mascard.de Probat.concluf.76.* ubi etiam dicit, quod in dubio alimenta a matre filio præstita jure sanguinis præsumuntur donata, & non animo repetendi data, nisi mater tamquam tutrix, vel alio jure administraret bona ipsius filii, *per textum in leg.2.C.de Neg.gest.dict. leg.Nesennius, ff.eod.*

4 Limitatur 2. quando mater lacte caret, vel alio quovis modo ad nutritionem inepta redditur, *ut dict.Narbon. loco cit.dict.q.1.n.9.* idemque dicendum, si esset nobilis, & consuetudo sit, quod filii nobilium per nutrices educentur, quia tunc etiam spectat ad Patrem onus alendi filium intra triennium, *secundùm Bald.loc.cit.Surd.de alim.tit.1.q.14.nu. 7.Aret.in §.1.inst.de jur.natur.&c.n.12.*

Contraria tamen sententia verior videtur, quia cùm onus alendi intra triennium sit injunctum matri, per consequens tenetur ipsa necessarias impensas facere pro filio alendo, seu nutriendo, *ita Peregr.loco cit.Cancer.d.l.1.cap. 16.nu.14.*

5 Limitatur 3. in filio illegitimo, ad cujus alimenta pari obligatione sunt obstricti pater, & mater, etiam intrà triennium, *ut colligitur ex capitul.cùm haberet, in fin extr.de eo, qui dux.in matr.&c.* ubi sancitur, quod uterque parens liberis suis necessaria subministret, *& ita sensit Abb.ibidem, n.9. Spec.in tit.Qui fil.sint legit.Masc.d.concl.76.n.4.*

6 Contraria verò sententia mihi semper placuit, quia illegitimi quoad jus alimentorum redacti sunt instar legitimorum; & ideò distinctio in eis servanda est, quæ obtinet, in legitimis, *ità Surd.ti.1.q.14.n.6.*

7 Nec obstat *tex.in d.c.cùm haberet*, ubi onus alendi filios illegitimos tam matri, quam patri injungitur: quia hoc intelligitur non ordine conjunctivo, seu successivo, *ut post Peregr.& alios notat Barbos.ibid.n.7.*

8 Exacto triennio educatio spectat ad Patrem; *l.fin.C.de Patr.pot.* nisi pater sit inops, & mater dives, quia tunc onus alendi spectat ad matrem, *Papien.in form.libell. pro legat.rei sing.n.83.Surd.d.q.14.n.9.& alii communiter*, & de filio illegitimo tradit *Barbos.in d.cap.cum haberet, nu.7.de eo, qui dux.in matrim.&c.* quemadmodum mater dives tenetur dotare filiam, quando pater solvendo non est, *l. neque mater, ubi Bald.C.de Jur.dot.Bart.in auct.res, quæ nu.4.C.commun.de leg. Cephal.cons.5.n.63.vol.1.Alex.in l.1.n.21.ff.solut.matrim.* ubi, quod dos in tali casu respõdere debet quantitati alimentorũ, sed contrarium videtur verius, quia cùm mater ad ejusmodi onus teneatur in defectum patris, eo modo tenetur dotare, quo pater cogebatur, *Rip.in d.l.1.num.79. quem refert, & sequitur Surd.de Alim.d.tit.1.qu.14.num.16.* ubi addit, quod mater hæretica, vel Judæa favore Religionis tenetur dotare filiam orthodoxam, etiamsi Pater esset dives, ita, ut hoc casu patris, ac matris obligatio concurrat, sive Pater sit catholicus, sive Judæus, vel hæreticus, *per textum in l.cognovimus, C. de Hæret.* 10

Observa tamen, quod mater non tenetur dotare filiam 12
divitem, licèt secus sit in Patre, *Rip.loco cit. Surd.d.qu.14. num.16.*

Observa 2. quod Pater promittens dotem de proprio, & 13
patrimonio filiæ, de suo tenetur, quatenus facultates suæ patiuntur; sed quatenus vires suas excessit, de patrimonio filiæ debet fieri præstatio; & si quidem pater penitus inopia laborat, ad nihil tenebitur, quia tunc juris præsumptione non intelligitur promisisse de suo, *l.fin.ubi Bald.C.de dot. promiss.*

Notandum est autem, quod sententia lata in causa ali- 14
mentorum non admittit appellationem suspensivam, sed tantùm devolutivam, *Papien.in form.libell.pro legat. rei singul.nu.85.per l.fin.ff.de Appell.recip.Rot.in Romana status, & alimentorum 17.Octobris 1552. coram Capisucco, prout refert Caputaque dec.145.p.3.latè Scac.de Appell.qu.17.limit.7.* nec 15
auditur appellans, nisi prius solvat alimenta, *ut decisum refert Surd.de Alim.tit.8.privil.96.num.1.* quod intellige in alimentis præsentibus, & futuris, quia quoad alimenta præterita omnis favor cessat, *Thes.dec.44.n.1.Guid.Pap.dicta dec.145. par.3.& dec.30.p.1.Scac.loco cit.n.14.Dec.in l.de alim.nu.10. C. de Transact.* ubi etiam dicit, quod omnia alia privilegia, 16
quæ tribuuntur alimentis procedunt in futuris, non autem in præteritis, hujus rei ratio est, quia ex futuris alimentis pendet vita hominis, non ex præteritis, *Bald.in d.l.de alimentis*, unde super præteritis alimentis liberè transigitur, super futuris verò auctoritas prætoris requiritur, aliàs transactio est nulla, *ut est textus in d.l.de alimentis, C.de Transact.* nisi hujusmodi transactio esset jurata, vel promissa a testatore, vel cederet in utilitatem transigentis, quia tunc valeret, *Alex. cons.11.n.14.lib.2.Dec.in d.l.de alimentis, n.12.*

Observa tamen, quod quando alimenta debentur ex con- 17
tractu, non requiritur auctoritas Prætoris: quia dispositio *dict.l. de alimentis*, requirentis decretum Judicis in transa- 18
ctione super alimentis futuris, locum habet, quando alimenta relicta sunt in ultima voluntate, *l.cùm hi, ff.de Transact.gl.in d.l.de alimentis, ubi etiam Dec.n.12. vers.tertiò regula procedit, C.eod.tit.*

Notandum 2. quod alimenta præstantur secundùm pra- 19
xim receptam, vel singulis annis, vel singulis trimestribus, aut quadrimestribus, vel etiam breviori tempore arbitrio Judicis, *latè Surd.de Alim.tit.4.q.17.per tot.*

Notandum 3. quod si mater exacto triennio præstiterit 20
alimenta filiis, potest illa repetere a Patre, & ab aliis, ad quos alendi onus spectabat, etiam nulla facta protestatione, *Menoch.de arbitr.Jud.cas.88.numer.23. Ruin.consil.171. n.2.lib.1.Natt.cons.108.Gratian.discep.forens.c.959.nu.15.*

Notandum 4. quod si causa cognita conjuges postea sepa- 21
rentur, aut in totum matrimonium dissolvatur, tunc uterque parens communibus impensis partum educare etiam intrà triennium tenetur, secundùm *Didac.de Narbon.loco cit.d. q.1.n.10.& 11.* ubi subdit, quod si alterius tantùm conjugis causa, aut delicto separatio contingeret, tunc ipse solummodò ad expensas nutritionis adstringeretur.

Notandum 5. quod filio nondum in lucem edito, sed 22
adhuc in matris alvo existenti Pater necessaria ministrare tenetur, etiamsi mater dives sit, *idem Narbon. ubi supra num.7.*

Notandum 6. quod si ambo parentes ità abjectæ fortu- 23
næ, vel tenuis substantiæ fuerint, ut nequeant filium alere, tunc a Rep. talis filius ali debet, *secundùm Alphons. de Lara, quem refert, & sequitur Didac. de Narbon. loco supra cit. in ver.annus 3.d.qu.1.num.12. per tex. in l.1. §. generaliter, de ventr.in poss.mitt.*

Notandum 7. quod a tutela ad educationem non rectè su- 24
mitur argumentum, potest enim alius esse tutor, & alius educator; unde quando lex de Tutore non confidit, ut quia sit proximior pupillo in successione, *ut in l.1. ff. ubi pup. educ. deb.*

deb.& l.fin.C.eod.tit. pupillus non a Tutore, ſed penes matrem educandus eſt, niſi ad ſecunda vota tranſiverit, *l.1.& ibi.Sali.C.eod.tit.ubi pup.educ.deb. Guid.Pap.deciſ.530.num.3. Rot.dec.255.p.6.Recen.* tutor tamen tutela ob id privari non debet, *gl.ult.in d.l.fin. C.ubi pup.educ.deb. Guid.Pap.d. deciſ. Pap.d.dec.539.n.3.Grav.conſ.190.n.7. Surd.de Alim.tit.4.q.13. n.17.& 30.cum ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *Reſtitutio peti, ac terminari debet intra quadriennium, & n.8.& 13.*
2 *Reſtitutione in integrum pendente nihil eſt innovandum.*
3 *Et an ea pendente executioni demandari poſſit ſententia, quæ tranſivit in judicatum, & n.4.*
5 *Reſtitutio petita contra Principis ſententiam non habet effectum ſuſpenſivum: limitatur n.7.*
6 *Quando ceſſet præſumptio malitiæ.*
8 *Quadriennii tempus an competat etiam majoribus 25. annorum.*
9 *Quid ſi minor 25. annorum per ſtatutum reputetur major.*
10 *Quinam gaudeant jure minoris quoad conſequendam reſtitutionem.*
11 *In quo differat Eccleſia a minore, & a majore quoad petendam reſtitutionem, & n.12.*
A quo die currat tempus petendæ reſtitutionis, ibidem num.11.
13 *Quando elapſo quadriennio competat reſtitutio in integrum, & n.15.& 16.*
14 *Notoria injuſtitia qualiter intelligatur.*
15 *Quando reſtitutio in integrum competat uſque ad 30. annos, & n.25.*
16 *An tempus quadriennii currat Eccleſiæ durante prælatura illius, qui malè alienavit.*
17 *Quid probare debeat petens reſtitutionem ratione minoris ætatis.*
18 *An læſio modica ſufficiat ad petendam reſtitutionem.*
19 *Quando minor præſumatur læſus non conſtito de læſione, & n.20.21.22.23.& 24*
20 *Quando minor non appellans a ſententia condemnatoria reſtituatur in integrum, & quando non.*
22 *Adverſus omiſſam probationem tam Eccleſia, quàm minor, ac mulier reſtituitur abſque probatione læſionis.*
24 *Minor reſtituitur ad rem, quæ fuit majorum ſuorum.*
25 *Quando quis poſſit quandocunque reſtitutionem petere.*
26 *An minori, qui aſſeruit ſe majorem, ſit concedenda reſtitutio.*
27 *Qualiter reſtituantur minores ob rem viliùs venditam.*
28 *An adverſus tres ſententias conformes detur reſtitutio, & an tunc impediatur executio.*
29 *Quadriennium ad petendam reſtitutionem adverſus tres ſententias, a die ultimæ ſententiæ computari debet.*
30 *Reſtitutio an detur hæredibus majoribus ipſius minoris, & quando tempus reſtitutionis eo caſu currat, & n.31.*
31 *Quando hæreditas non adita tranſmittatur, & quando non.*
32 *An reſtitutio concedatur minori ad litem venienti poſt lapſa tempora cum majore, cui ſucceſſit.*
33 *Quid ſi ſtatutum loci diſponat, quod Adoleſcens excedens 20. annos habeatur pro majore, & ab anno 20. uſque ad 25. lædatur in cauſa.*
34 *An is, qui veniam a Principe impetravit, ſi lædatur, poſſit petere reſtitutionem.*
35 *Quid ſit impetratio veniæ ætatis.*
36 *An requiratur ſpeciale mandatum ad petendam reſtitutionem, & nu.37.*
38 *Quando reſtitutio impetrata per minorem proſit majori, & num.39.*
40 *Quando appellatio unius proſit alteri.*
41 *An minor contra alium minorem reſtitui poſſit.*
42 *Coram quo petenda eſt reſtitutio in integrum, & num.44. & 45.*
43 *Quando clerici laicos coram Eccleſiaſtico Judice convenire poſſint.*
46 *An qui reſtituatur adverſus contractus, quos fecit poſt 25. annos.*
47 *An, & quando filius ad hæreditatem Patris a ſe repudiatam redire poſſit.*
48 *An reſtitutio ſit concedenda minori ex capite ignorantiæ in materia retractus.*
49 *An in reſtitutione attendatur bona, vel mala fides.*
50 *An reſtitutio in integrum impediat executionem jam cep-*
tam, & quando dicatur cœpta executio.
51 *An per reſtitutionem in integrum retardetur executio obligationis cameralis.*
52 *An detur reſtitutio adverſus lapſum quadriennii.*
53 *Poſt obtentam reſtitutionem in integrum debet intra annum intentari reſciſſoria.*

CAPUT LIX.

Intra quantum tempus reſtitutio in integrum peti debeat.

REſp. quod reſtitutio peti, ac terminari debet intrà quadriennium, *c.1.de reſt.in integr.in 6.leg.fin.C.de Temp. in integr.reſt.* qua pendente nihil eſt innovandum, donec res finiatur, *l.un.C.in integr.reſt.poſtul.* quia reſtituere in integrum eſt reducere rem in eum ſtatum, in quo erat læſio, *gl.in cap.auditis, ver.contra reliquam, de in integr. reſt.* Unde nec poteſt ſententia executioni demandari, etiamſi tranſierit in judicatum, *Maran. de Ord.Judic. p.6.tit.de Appell. nu. 96.Gravat.ad Veſtr.lib.8.c.3.n.25.Barboſ.in cap.ſuſcitata, nu.2. de in integr.reſt.Coccin.dec.202.n.2.* niſi contra petentem reſtitutionem eſſet præſumptio malitiæ: tunc enim exequutio non impeditur, præſtita tamen cautione de reſtituendo, ſi petens reſtitutionem obtinebit, *ut in dict.c.ſuſcitata.* Unde reſtitutio petita contra Principis ſententiam non habet effectum ſuſpenſivum propter hujuſmodi præſumptionem malitiæ, *ut dict.Maran.loc.cit.d.par.6.tit.de Appell.nu.97. & alii apud Barboſ.in d.c.ſuſcitata, n.3.de in integr.reſt.* ceſſat verò hæc præſumptio, ubi cauſa reſtitutionis eſt evidens, & tunc ſuſpenditur exequutio ſententiæ etiam latæ a Principe, *ut poſt Abb.in cap.tum ex litteris, de reſt.in integr. Hoſt.in ſumm. eodem titul.ſ. An executio ſententiæ &c. Bald.in leg.pen.ff. de Auct.tut.tradit Afflict.dec.356.* ubi idem dicit, quando executio eſſet irretractabilis in cauſa criminali.

Hoc autem quadriennii tempus ex æquo competit Eccleſiæ, ac minoribus 25. annorum, atque aliis, qui gaudent jure minoris: immò etiam majoribus, qui ſimiliter reſtituuntur ex cauſis enumeratis *in leg.1.& tot.tit.ff. Ex quibus cauſ.major.* ſive læſio ſit reſpectu contractus, ſive reſpectu ſententiæ, ſive reſpectu temporis ultra quadriennium, ſive minus quadriennio, *clem.1.de reſt.in integr. Gravat. ad Veſtr. lib.8.c.3.n. 23.& ita deciſum refert Afflict.deciſ.175. Maran. de ord. Jud. par.6.tit.de Appell.nu.80.latè Cevall.in Spec.opin.commun.con. comm.q.50.nu.3.* quod procedit, etiam ſi minor 25. annorum per ſtatutum reputetur major, quia nihilominus reſtituitur, *Villal.relatus in ſyntag.opin.commun.loco 11.de judic.ti.5.cap.1. in princ.ubi de comm.*

Gaudent verò jure minoris, quoad conſequendam reſtitutionem, Capitulum alicujus Eccleſiæ, Fiſcus Univerſitates, Hoſpitalia & alia loca pia, collegia ſcholarium, mulieres, miſerabiles perſonæ, ac Ruſtici, qui non potuerunt conſulere peritiores, *Maran. d.p.6.ti.de Appell. nu.78.& ſeq. & alii, quos refert Barboſ.in c.1.num.5.& ſeq.de in integr.reſt.* ubi addit, quod litterarum ſtudioſi poſſunt reſtitutionis beneficium poſtulare, ſi eis in ſtudio exiſtentibus res fuerit præſcripta.

In hoc tamen differt Eccleſia a minore, & a majore, quia Eccleſiæ currit tempus a die læſionis, *clem.1.de reſt.in integr.* minori verò currit in principio 26. anni ætatis ſuæ, ſcilicet cùm factus eſt major: & majori læſo tempore abſentiæ currit poſt reverſionem *leg.fin.C.de Tempor.in integr.reſt.* poteſt tamen hujuſmodi reſtitutio implorari etiam durante minori ætate, *l.minoribus, C.de in integr.reſt.minor.*

Item differt Eccleſia a minore, quod Eccleſiæ competit reſtitutio ex capite, ignorantiæ, vel ex alia juſta cauſa adverſus præſcriptionem etiam poſt 40. annos intrà quadriennium, *Rot.dec.428.n.1.par.1. Diverſ.Grav.ad Veſtr.lib.8.c.3.num.24. Maſcar.loco ci.* minori verò non niſi poſt 30. ut *tradunt, DD. relati in ſyntag.opin.commun.loco cit. d.ti.5.cap.3.& 4. & alii apud Cancer.var.lib 2.c.1.n.257.*

Obſerva tamen, quod etiam elapſo quadriennio aliquando competit reſtitutio putà, ſi probetur deceptio, vel malitioſus tractatus, vel notoria injuſtitia, aut alia rationabilis cauſa ſubſit, *c.1.& 2.de reſt.in integr.in 6. Coccin. dec.445.n.7. Gratian.diſcep.forenſ.cap.907.num.14.& 15.* ubi dicit, quod notoria injuſtitia debet eſſe evidens, quæ conſtet ex actis, ita, ut nullam habeat diſputationem, aut offuſcationem, & ſit adeò patens, & manifeſta, ut non poſſit eſſe aliquo modo dubia, aut aliter velata. Unde ſi quod impedimentum intrà quadriennium ſupervenerit, vel conſtaret de enormiſſima læſione, tunc, ſive Eccleſia, ſive minor ſit qui taliter læſus fuerit, reſtituendus eſt lapſu quadriennii non obſtante,

*gloſſ.in c.auditis, ver.jure minoris, de in integ.reſt.Gratian.diſc. for.c.*148.*n.*19.*& alii apud Barboſ.in d.c.*1.*n.*16.*de in integr.reſt.* & tunc uſque ad 30. annos competit reſtitutio, *ſecundum Covar.lib.*1.*reſ.c.*7.*nu.*10.*& ſeq.Coſt.in repet.l.Gallus* §. *& quid ſi tantùm, n.*85.*ff.de liber.& poſth.quos refert, & ſequitur Cancer. var.lib.*2.*c.*1.*nu.*240. *quibus Adde Rot.dec.*540.*p.*4.*to.*3.*in recen.* ubi quod in Curia, & ex antiquo Rotæ ſtylo reſtitutio in integrum non impeditur per lapſum quadriennii: *& dec.*284. *n.*55.*p.*6.*Recen.* ubi, quod ſuprema tribunalia non attendunt lapſum quadriennii.

16 Addunt alii, quod ſi ultra quadriennium ſupervixit Prælatus, qui malè alienavit, tunc locus eſt reſtitutioni etiam poſt lapſum quadriennii, cùm ſubducatur tempus Prælati alienantis, donec vixerit, *gl.in c.*1.*de reſt.in integ.& in cap.*1. *in fin.eod.ti.in* 6. *Alex.conſ.*9.*in fin.lib.*3. ubi dicit, quod tempus quadriennii ad petendam reſtitutionem in integrum nunquam currit durante prælatura illius, qui damnoſum contractum celebravit, & ita etiam *ſenſit Rom.conſ.*407.*n.*6.*Honded.conſ.*80.*nu.*87.*lib.*2.*Gabr.conſ.*67.*n.*18.*& ſeq.lib.*2. *Rim.ſen. conſ.*430.*n.*49.*lib.*3.*Capic.dec.*4.*nu.*26.*Caldaſ.de reſt. in ver. Intra legitimum tempus, n.*5.*prout refert Grat.diſcep.forenſ.c.*601. *nu.*47.*& ſeq.*

17 Obſerva 2. quod petens reſtitutionem ratione minoris ætatis, debet probare quod tempore contractus erat minor, & quod ſui facilitate ſit læſus, *l.minoribus, Cod.de in integr.reſt. minor.l.*2.*ubi Bald.C.ſi adverſ.vend.* non tamen tenetur eam facilitatem probare, ut nonnulli malè ſentiunt: hæc enim reſultat ex juris præſumptione, *leg.*1.*ff.minor.* & ex læſione probata ſatis & dolus, & facilitas reipſa colligitur, *leg.ſi quis cum aliter, ff.de verb.oblig.Bonac.in Syntag.opin.comm. d.tit.*5. *cap.*1.*nu.*3. *ubi citat Jo.de Imol.in c.conſtitutus, de reſt.in integr.*

18 nec requiritur enormis læſio, ſed ſufficit modica, dummodò minima non ſit, vel levis, *gl.in l.interdum, ver.ſed id dumtaxat tempus, ff.de minor. & hæc eſt receptior ſententia teſte Barboſ.in c.*1.*n.*14.*de in integr.reſt.*

19 Notandum tamen eſt, quod minor præſumitur læſus ex eo, quòd compromiſit in arbitrium etiam aliter non conſtito de læſione, *leg. ſi major* 25. *annis filiofam.* §. *minores, ff. de minor.* quia per tale compromiſſum tollitur minori beneficium appellandi, *leg.*1.*C.de Arb gl.& DD.in d.§. minores.*

20 Item ſi minor non appellavit a ſententia condemnatoria, eò ipſo dicitur læſus, & ideò competit reſtitutio: niſi fuiſſet actor, hoc enim caſu non auditur adverſus ſententiam, quæ tranſivit in judicatum, niſi probata læſione, *Bar.in l. fin.C. de in integr.reſt.minor. Alciat.in reg.*1.*præſump.*42.*nu.*4. *Urſil. ad Afflict.dec.*175.*n.*3.

21 Similiter adverſus confeſſionem quandoque reſtituitur læſione nullatenus probata, putà ſi minor confiteatur, ſe commiſiſſe delictum, de quo aliter non conſtabat, niſi per ejus confeſſionem: quia ex ſola confeſſione hujuſmodi præſumitur læſus, *Add.ad Alciat.reg.*1.*dict.præſump.*41.*lit.E, Ang.in l.certum,* §. *in pupillo ff.de confeſſ.Hyppol.de Marſil.not.tab.*455. *& alii apud Barboſ.in c.auditis, n.*8.*de in integr.reſt.*

22 Item adverſus omiſſam probationem tam Eccleſia, quàm minor, ac mulier reſtituitur abſque probatione læſionis: quia eo ipſo probatur læſio, ut *poſt Abb.in cap. auditis in* 8. *not.de reſt.in integr.obſervat Maran.de ord.Judic.p.*6.*tit.de appell.num.*83.

23 Idem eſſet, ſi Eccleſia, vel minor dicant, ſe læſos propter lapſum temporis, quia neque tunc opus eſt probare læſionem, *Maſcard.de Prob. concluſ.*1274. *num.*25. *quem refert Barboſ.in c.coram, num.*5.*de in integ.reſt.Fontanell.deciſ.*101. *numer.*16.

24 Addunt *DD.relati in Syntag.opin.comm.d.ti.*5.*ca.*1.*num.*1. quod minor reſtituitur ad rem, quæ fuit majorum ſuorum etiam non data alia læſione.

25 Obſerva 3. quod ubi eſt periculum animæ ſententia non tranſit in rem judicatam: & ideò quandocumque poteſt quis reſtitutionem petere, *Put.dec.*31.*& 59.lib.*1.

26 Obſerva 4. quod minori, qui aſſeruit ſe majorem, non denegatur reſtitutio, ſi adverſarius ſcivit, vel ſcire præſumitur cum fuiſſe minorem, *l.de tutela, Cod.de in integr.reſtit.* hoc tamen non procederet, ubi minori in contractu juraverit ſe eſſe majorem; tunc enim beneficio reſtitutionis non juvatur, *l.*3.*C.ſi min.ſe major.dix.Bart.in auct.Sacramenta, n.*16. *C.ſi adverſ.vend. ubi dicit, quod ita communiter ſervatur Beninten.concl.*47.*Maran.de ord.Jud.p.*6.*ti.de appell. nu.*91. *Kirchov.in Syntag.opin.comm.d.tit.*5.*c.*1.*n.*6.

27 Obſerva 5. quod minores ob rem vilius venditam, non ad ipſam rem omninò avocandam reſtituuntur, ſed ad reſarciendam pretii jacturam, ita ut ſit in optione Adverſarii, an rem, vel pretium reliquum præſtare malit E. *Suarez in ſyntag.opin.comm.loco ſupra cit.d.cap.*1.*n.*1.*in fin.* & ideò ſi minor ſeu venditor peteret precisè unum, ſuccumberet, quia tolleret electionem emptori, *c.cum dilecti, de Empt.l.*2.*ubi Bald. & Salic.C.de reſcind.vend.* hoc tamen intellige, quando minus læſus eſt tantùm in pretio, & illa læſio excedit dimidiam juſtæ æſtimationis, quia tunc agere debet remedio ordinario *dictæ leg.*2. ſecus eſſet, quando minor læſus eſſet in re, ut quia vendita ſit res, quam non expediebat alienare, quia tunc competit remedium extraordinarium reſtitutionis in integrum, per quam præcisè agitur, ut reſtituatur ad rem, *Crav.conſ.*7.*n.*2.*Grat.dec.March.*230.*nu.*18.*Cancer var.lib.*2. *c.*1.*n.*289. idemque dicendum eſt, quando minor non eſſet deceptus ultra dimidiam juſti pretii; ſed in minori quantitate, cum in tali caſu non habeat locum remedium ordinarium *dict.leg.*2.*Cov.var.reſol.lib.*1.*c.*2.*n.*11.*quem refert, & ſequitur Grat.d.dec.*130.*n.*22.

Obſerva 6. quod datur reſtitutio etiam adverſus tres ſen- 28
tentias conformes, *Abb.in cap.tum ex litteris, de reſt.in integr. Maran.dict.par.*6.*ti.de appell.n.*100. licèt tunc non impediatur executio *juxta opinionem, quam ſervat Rota teſte Theodoſ.Rub.in ſingul.par.*2.*ver.reſtitutio in integrum, n.*5. *& ſeq. tom.*2.*p.*2.*ver.Alex.*§.6.*eod.tom.*2. niſi in continenti læſio probetur, *Barboſ.in c.ſuſcitata, num.*2.*de integr.reſtit.Gravat.ad Veſtr.lib.*8.*cap.*3.*nu.*24. ubi addit quod quadriennium ad pe- 29
tendam reſtitutionem adverſus tres ſententias, vel omiſſas probationes, a die ultimæ ſententiæ computari debet, *& ita ſenſit etiam Bellac.in Syntag. opin. comm. loco* 11. *de Judic. ti.*5.*cap.*3.*poſt med.*

Obſerva 7. quod reſtitutio in integrum non ſolùm datur 30
ipſis minoribus, ſed etiam eorum hæredibus etiam majoribus, *l.minor*, §. *non ſolum, ff.de minor.* & tunc tempus reſtitutionis currit ſtatim hæredi, ſi ſit major; ſecus ſi hæres ſit minor, quia in tali caſu non currit, niſi finita minori ætate, *gl.& Bar.ibidem, & in l.interdum, ff.eod.* idemque dicendum, 31
ſi quis poſt 25. annos deceſſerit intrà tempus quadriennii datum ad petendam reſtitutionem, quia tunc reliquum tempus tranſmittit ad hæredes, ità, ut reſiduum illius temporis currat etiam hæredi minori poſt 25. annum, ut *in d.l.interdum, ff.de minor.* Quare minor 25. annis, ſi hæres ab aliquo fuerit inſtitutus, & hæreditate non adita deceſſerit, tamquam eo ipſo læſus reſtitutionis beneficium ad hæredes tranſmittit, *l.*2.*Cod.de Temp.in integr.reſt. E.Suarez in Syntag. opin.com. d.ti.*5.*cap.*1.*num.*7. quamvis enim regulariter hæreditas non adita non tranſmittatur ad hæredes, *l.emancipata, C.qui admit.* tamen hoc intelligendum eſt, quando hæres, cui eſt delata hæreditas, eſſet major; ſecus ſi eſſet minor, *l.*2.*C.de Temp.in integr.reſt.l.non ſolùm, ff.de reſt.in integr.l. minor. autem,* §. *fin.ff.de minor.l.Pantonius, ff.de acq.hær.Grat. diſc.for. c.* 820.*n.*20.*&* 21.

Econtra verò reſtitutio non concederetur minori ad li- 32
tem venienti poſt lapſa cum majore, cui ſucceſſit, tempora: quia minor non reſtituitur in his, quæ, cum eo geſta non ſunt, ſed cum defuncto majore, *latè Fontanell.dec.*111. *nu.*8.*&* 9.

Obſerva 8. quod licèt ſtatutum loci diſponat, quod Ado- 33
leſcens excedens 20. annos habeatur pro majore, tamen ſi ab anno 20. uſquè ad 25. lædatur in cauſa, reſtituitur, ut alii minores, *ut poſt Boer.dec.*350.*Odd.de reſt.in integr.p.*1.*q.*15.*ar.*9. *n.*75.*Bec.conſ.*12.*n.*68.*& alios d.Cancer.var.reſ.p.*1.*c.*7.*de Tutor.n.*14. ubi etiam dicit, quod ſi ſtatutum dictet, quod minor poſſit ſine alicujus auctoritate contrahere, poteſt idem minor reſtitutionem adhuc petere ob læſionem.

An verò qui ætatis veniam a Principe impetravit, poſſit 34
petere reſtitutionem in integrum, ſi lædatur? Reſp. negativè, modò privilegium a Principe obtentum Judici inſinuatum fuerit, *l.*1.*ubi gl.& DD. C.de iis, qui veniam ætat. impetr.* quia auctoritate Principis nemo debet decipi, ut *not. Bald.ibid.*

Impetratio autem veniæ ætatis eſt publicatio prudentiæ 35
minoris, teſtimonio Principis confirmata, per quam minor declaratur habilis ad judicia, & ad omnes contractus gerendos uti quilibet major, *Cancer. dict. par.*1.*cap.*7. *numer.*15. non tamen poterit is, qui veniam ætatis impetravit, alienare immobilia, neque ea obligare ſine decreto, *l.eos, qui, Cod.eod.tit.* nec habetur habilis quoad munera publica, *Suar.alleg.*12.*num.*7. *quem refert Cancer.loco cit.num.* 15. *verſus fin.* nec in eo habet locum pœna, *Grat.dec.March.* 177.*nu.*16.

Quæres, an ad petendam hujuſmodi reſtitutionem requi- 36
ratur mandatum ſpeciale? Reſp. affirmativè, *l.illud,* §. *ſi talis, ff.de minor.l.patri, ff.eod.* ubi, quod neq; admittuntur conſanguinei, excepto patre; hoc tamen procedit, quoties principaliter petitur reſtitutio; ſecus ſi incidenter: tunc enim ſpeciale

ciale mandatum minimè exigitur, *Bart.in l.cùm procurator, n.2.ff.de nov.oper.nunc.*

37 Sufficeret tamen generale mandatum, si procurator constitutus fuerit ad omnia, & singula, quæ ipsemet principalis facere posset, etiamsi talia forent, quæ requirerent speciale mandatum, *Mantic.dec.*11.*n.*2.*Barbos.in c.coram, n.*6.*de in integr. rest.* immò tam procurator, quàm consanguinei admittuntur cum cautione de rato etiamsi restitutio principaliter petatur, *l.quod si, ff. de minor.*

38 Quæres 2. an & quando restitutio impetrata per minorem prosit majori? Resp. quod si causa est dividua, restitutio impetrata a minore non suffragatur majori, *l.unic. cod.si in commun. eademque caus. &c.* ubi deciditur, quod si duo fratres, quorum alter est minor, & alter major, super re communi transegerunt, & deinde minor ad portionem suam beneficio ætatis restitutus fuit, hæc restitutio non prodest majori quoad suam portionem, & *ita intelligendi sunt Bal. & Paul.de Castr.in l.*1.*cod.si un. ex plur.appel.* Unde nec fidejussor minoris restituitur, etiamsi minor restituatur, *leg. causæ, ff.de minor. Theodos.Rub.in sing.tom.*2.*p.*3. *ver. Parisius* §.6. ubi quod restitutio in integrum adversus additionem hæreditatis, cùm sit dividua, non prodest majori, sed a minori petatur.

39 Secùs si causa esset individua, quia tunc restitutio uni ex sociis concessa extenditur ad alium, *gl.in d.l.un. Odd.de Restit.in integr.q.*46.*art.*4. *ver. in contrarium, ubi de magis communi, Cephal.cons.*661.*nu.*76.*lib.*5.*& alii relati in Syntag.opin.*

40 *commun.loco cit.d.cap.*1.*num.*3. & 4. Unde unius appellatio alteri prodest, quando una est causa, & una ratio defensionis utriusque, *ut inquit Bart.in d.l.unic. cod.si in commun. eademque* &c.

41 Quæres 3. an minor contra alium minorem restitui possit? *negat Ursil.ad Afflict.dec.*175.*n.*3. ubi dicit, quod non datur ista restitutio contra alium privilegiatum. Contrarium tamen colligitur, ex *l. verum*, §.*ult. ff. de min.* ubi minor, qui captus est, restituitur, & si ambo capti sint, ut quia minor minori pecuniam dedit, tunc melior est causa consumentis, *vide Cancer.var.lib.*2.*c.*1.*nu.*262. item absens causa Reip.in aliqua re læsus contra absentem sim iliter causa Reip. restituitur, *l.fin. ff. Quib. ex caus. major.* & Ecclesia læsa in probatione necessaria omissa potest petere restitutionem in integrum etiam contra aliam Ecclesiam, *c. auditis, de in integr. restit.*

42 Quæres 4. coram quo petenda est restitutio in integrum? Resp. quod peti potest tam coram Superiore, *l.*1.*cod.si sæp. in integr.rest.post.Bart.in l.præses in fin.cod.de appell.* quàm coram aliis judicibus inferioribus, qui similiter restituere possunt etiam contra sententiam suam, *l.in causæ* §.*ult. ff.de mi-*

43 *nor.* & tunc petens restitutionem regulariter adire debet Judicem rei, *l.*2.*cod. Ubi, & apud quem cognit.* &c. exceptis clericis, qui in tali casu laicos coram Ecclesiastico Judice convenire possunt, & sic non tenentur sequi Judicem Rei, *c. constitutus, ubi Abb.in* 1.*not.de restit.in integr. Marant.de ord. Judic.d.p.*6.*tit.de appell.n.*101.*& alii apud Barbos.in c.causa, n.* 3.*de in integr.rest.*

44 Si verò Princeps in causa se se ingesserit tunc restitutio soli Principi reservatur, *l. minor*, §.*sin autem, ff. de minor.* ubi solus Princeps restituit adversus suam sententiam, & sui delegati, quemadmodum restitutio in integrum gratiosa a solo Principe petenda est: nam gratiam facere ad ipsum Principem spectat, non autem ad inferiorem, *ut post Odd. dict.tract.par.*1.*quæst.*32.*num.*29.*in fin. & numer.*30. *& par.* 2.*quæst.*92.*in princip. Scac.de appell.q.*19.*remed.*2. *num.*27. *& alios tradit Jordan. Elucubr.divers.lib.*14.*tit.*29.*de restit.in integr.num.*20.

45 Addit *Bart.in l. Præses, num.*6.*cod. de appell.* quod si minor appellavit, & non est prosequutus appellationem, ista læsio contingit coram Judice ad quem, coram quo debet prosequutio fieri, ideo ipse restituens sed si minor non appellasset, & vellet restitui ad appellandum, tunc ista læsio contingit coram Judice a quo, quia coram eo debuerat appellare; & ideò coram ipso restitutionem in integrum petere debet, & *ita sentiunt alii DD. apud Barbos. in c. beneficio, in fin. de in integr.rest.*

46 Quæres 4. an quis restituatur adversùs contractus, quos fecit post 25. annum intra quadriennium datum ad petendam restitutionem? Resp. negativè, *l.doli mali exceptio, ff. de Novat.Cancer.lib.*2.*c.*1. *n.*241.

47 Notandum tamen est, quod major ad hæreditatem Patris, quam repudiavit, intra triennium redire potest, si bona non fuerint alienata; minor verò post impletum quadriennium habet triennium, intra quod potest, rebus in suo statu manentibus, adire hæreditatem, & suam abdicationem revocare, *leg. fin. cod. de Repud. hæred.*

Quæres 5. an restitutio sit concedenda minori ex capite 48
ignorantiæ in materia retractus? Respond. negativè, quia agitur de lucro captando, non autem de damno vitando, *Bart. in leg. si quis gravi*, §.*utrum ff. ad Sillan. Gratian. discept.forens.cap.*433.*num.*68. *Tiraqu. de Retr. lignag. §.*35.*gl.* 4.*num.*45.

Quæres 6. an in restitutione in integrum attendatur bo- 49
na, vel mala fides? Respond. quod nec bona, nec mala fides attenditur in hoc judicio, sed tantùm attenditur, ut quis restituatur in statum pristinum ante rem judicatam, *ut contra Covar.var.lib.*1.*cap.*3.*num.*5. *dixit Rota coram Seraphin. dec.*1245.*num.*5. *Theodos.Rub.in sing.tom.*2.*p.*3. *ver. Covarruvias*, §.3.

Quæres 7. an restitutio in integrum impediat executionem 50
jam cœptam? Resp. negativè, *Rot.coram Burat. dec.*597. *n.* 4. *& coram Card.Cavaler.dec.*153.*num.*1.*& dec.*281.*numer.*2. ubi, quod restitutionis in integrum commissio non retardat executionem jam cœptam, *Fontan. decis.*116. *num* 6. *& sequ.* dicitur autem cœpta executio per relaxationem mandati: vel litterarum executorialium, latè *Beltramin. ad Greg. dec.* 458.*num.*10.*Ferent.ad Burat. dec.*268. *lit.c.* ubi id intelligit in mandato, sive executorialibus extra sententiam concessis: non autem de iis, quæ in sententia relaxantur, quia aliàs semper tolleretur via obtinendi restitutionem in integrum: immò sufficeret, fuisse petitam executionem, antequam reus petierit restitutionem in integrum, quia neque in tali casu retardaretur exequutio, *Rot. coram Card. Cavaler. d. dec.*281.*num.*2. *& coram Greg. dec.*120.*num.*18. *Burat.decis.* 555.*num.*6.*& dec.*783.*num.*15.*&* 16. ubi, quod per restitutionem in integrum non retardatur executio obligationis Ca- 51
meralis.

Quæres 8. an detur restitutio adversùs quadriennii lap- 52
sum? Resp. negativè, nisi adesset aliqua legitima causa, *Fontanel.dec.*118.*n.*6.*&* 7.*Giurb.dec.*106.*n.*11.*Grat. disc.for.c.* 601.*num.*41.

Præterea notandum est, quod post obtentam restitutio- 53
nem in integrum debet intra annum intentari actio rescissoria, hoc est illa prima actio, quæ competebat ante obstaculum, putà sententiam condemnatoriam vel præscriptionem completam, contra quam petita fuit restitutio, *ut tradunt DD.in l.fin.cod.Quib.ex caus.major.& in l.nec non*, §.*exemplo, ff.eod.tit.latè Genuen.in tract.de Eccles.q.*406. ubi addit, quod Ecclesia ultra annum a die indultæ restitutionis, actionem rescissoriam intentare potest.

SUMMARIUM.

1 *Quadriennium concessum ad petendam restitutionem quando currat, & n.*7.8.*&* 9.
2 *Quadriennium hujusmodi est utile a principio.*
3 *Quadriennium prædictum an currat impedito.*
4 *An completa præscriptione longi temporis concedenda sit restitutio, & n.*10.
5 *Quid si completa sit præscriptio* 30. *vel* 40. *vel* 100. *annorum.*
6 *Quid si post completam præscriptionem transierit quadriennium.*

CAPUT LX.

Quando currat quadriennium a jure concessum ad petendam restitutionem.

RESp. quod incipit currere a die, qua quis scivit, jus, 1
& actionem sibi competere, *c.*1. *de restit.in integr. in* 6. *Rot.dec.*39.*p.*3.*lib.*2. *Divers.Benintend.dec.*69.*n.*10. *Tiraqu. de Retr.lignag.*§.35.*ver.ignorans, glos.*4.*num.*44. *Altogr.cons.*94.*n.* 69. *ubi dicit, quod hæc est receptissima omnium sententia. Rot. dec.*284.*par.*6. *Recent.* ubi, quod quadriennium non incipit currere, nisi a die, quo repertæ sunt scripturæ, ex quibus scire potuit, jus sibi competere, *Gratian.discep.for c.*403.*n.* 35.*& seq.*ubi dicit, quod quadriennium hujusmodi non currit ignoranti, *c.*601.*n.*49. ubi, quod scientia non afficit Ecclesiam collegiatam, & universitatem, nisi fuerit legitimè convocata; & ratio est, quia quadriennium hujusmodi est utile a principio, licèt sit in prosecutione continuum, *Bar-* 2
*bos.in c.*1.*n.*15. *de in integr.restitutio. Ursil.ad Afflict. dec.*175. *n.*1. ubi etiam dicit, quod non currit impedito, *Marant. de ord.judic.p.*6.*tit.de appell.n.*82. *Balb.de præscrip.in* 4.*par.*4. *princ.q.*29.*n.*10. *& in* 1.*par.*5.*prin.qu.*2. ubi quòd ex justa causa potest Superior non obstante lapsu quadriennii restitutionem concedere.

Ex

4 Ex quo infertur, quod etiamsi completa esset præscriptio longi temporis, adhuc concedenda esset restitutio intra quadriennium a die scientiæ, *l.2. cod. Quib. non obiicitur long.* 5 *temp.præscript.Thesaur.dec.*134. *num.9.* quod non tantùm procedit in præscriptione decem, vel viginti annorum, sed etiam adversùs præscriptionem 30. & 40. *tot.tit.ff. de min.* 25. *ann.l.fin.ubi gloss.in ver.in suo statu, cod.in quib. caus. in integr. restit.necess.non est, Afflict.dec.*37.*n.*2. *ubi dicit, ita fuisse judicatum in Regio Consilio Neapolitan. Jordan.Elucubr. divers. l.* 14.*tit.*24.*num.*481. *& seq.* ubi dicit, quod majores in præscriptione 10. vel 20. annorum restitui possunt ob ignorantiam, seu aliam justam causam, *Grat.d.c.*403.*n.*35. *& sequ. Rot.d.dec.*39. ubi, quod ignorans potest petere restitutionem in integrum etiam post centum annos, & *dec.*3. *&* 574. *p.*3.*in recen.* ubi, quod Ecclesia restituitur etiam post 30.annos adversùs laudum ab ipsa acceptatum stante læsione, quæ tamen debet esse enormissima etiam ultra dimidium, *Fontanell.dec.*174.*num.*1.*Tiraq. alios referens loco cit. num.*37. *&* 44. *Ludov.dec. Lucen.*52. *num.*16. *& seq.* ubi, quod etiamsi 6 post completam præscriptionem longissimi temporis transierit quadriennium, tamen si is, contra quem præscriptum est, habuerit probabilem causam ignorantiæ illius quadriennii, adhuc restituitur, *Ciriac.contr.*329.*n.*77. *& sequ.lib.*2. *Maresc.var.lib.*1.*cap.*16. *& lib.*2.*cap.*57. *Jordan.Elucub. diverss.lib.*14.*tit.*24.*num.*326. ubi, quod quadriennium hujusmodi nunquam incipit currere, nisi a die habitæ notitiæ læsionis, *Peregr.de Jur.fisc.lib.*6.*tit.*8.*n.*6. ubi dicit, quod Resp. non recognoscens Superiorem, restituenda est in integrum adversùs præscriptionem etiam centenariam, *latè Bald. de præscript.in* 4.*part.*4.*princ q.*29. subdens *num.*10. quod ei, qui ignorans, præscriptionem esse decursam, etiam per centum annos non petiit se restitui, nunquam currit tempus petendæ restitutionis.

8 Hinc etiam infertur, quod si tutor non confecto inventario adjerit pro pupillo hæreditatem ære alieno gravatam, potest idem pupillus etiam ultra quadriennium post perfectam ætatem, seu post 25. annum petere restitutionem in integrum adversùs aditionem hæreditatis, etiamsi esset ætatis 40. annorum, si ipse nullam habuerit scientiam dictæ aditionis *Cancer.var.p.*3.*c.*2. *de Inventar.n.*85. *& seq.* nec obstat *l.fin.cod.si major.fact.alienat. &c.* ubi si minor post 25.annum per quinquennium tacuerit non auditur: quia hic textus procedit, quando minor habuit scientiam rei gestæ, *ut ibidem tradunt Bart. & alii commun.* Addunt DD. quod contra Ecclesiam, quæ patitur continuas Prælatorum mutationes, ut si quolibet anno, vel triennio mutentur, quadriennium non currit a die scientiæ: sed ultra quadriennium in tali casu datur restitutio in integrum, *gloss. fin. in cap.*1. *de restit. in integr. in* 6. ubi idem dicit, quando damnum fuit maximum, vel Prælatus, qui malè alienavit, tanto tempore vixit, *Surd.cons.*520. *& alii, apud Genuen. in tract. de Eccles. quæst.*430.

9 Prædicta tamen conclusio limitatur ubi est præsumpta scientia in contrarium *ut post Ang.cons.*15. *Fel.in c. vigilanti, de præscrip. Goz.cons.*8. *in fin. & cons.*68.*numer.*14. *& alios dict. Benintend. dec.*69.*num.*2. putà si ignorantia fuerit crassa, vel supina; hæc enim habet vim scientiæ, *Tiraquell. ubi supra d.*§.35.*ver.ignorans, gloss.*34.*num.*34. ubi ex hoc infert, non esse restituendum quempiam ob ignorantiam ejus rei, cujus fama erat publica idemque dicendum, si quis apud se habebat instrumentum rei, de qua agitur, *Cravet.cons.*73. *num.* 39. *Paul. Rub in annot. ad decis.*3.*num.*107.*par.*3. *Recen.* ubi dicit, quod restitutionis in integrum petendæ tempus tunc incipit currere, quando quis ex aliquo actu antea penitus ignoto potuit excitari ad inquirendum de juribus suis: idem dicendum, si creditum esset notabilis summæ, *secundùm Abb. cons.*3. *quem refert, & sequitur Benintend.loc.cit. num.*5.

10 Contrariam tamen sententiam, videlicet, quod adversùs præscriptionem 30. vel 40. annorum nulla detur restitutio in integrum, tenuerunt alii *per textum in cap. ad aures in fin.extr. de præscrip.* ubi hujusmodi præscriptio omnem prorsus actionem excludit: & licèt ibi fermo sit de præscriptione quadragenali, idem tamen dicendum est de præscriptione 30. annorum, *per tex.in l.sicut, cod.de præscr.*30. *vel* 40. *ann.* ubi omnis actio spatio 30. annorum tollitur, nomen verò actionis comprehendit etiam officium Judicis, quod competit ad restitutionem in integrum, *l.actionis verbo, ubi gl. ff.de verb.signif.gloss. in d.l.sicut, ver.persecutione, & ibi Bart. num.*1.*Bald.num.*11. *& alii relati a Tiraq. loco cit. num.*40. *&* 41. aliàs nunquam esset litium finis, & rerum dominia in incerto perpetuò remanerent, *contra l.*1. *ff. de usucap.* quod præcipuè procedit in præscriptione 40. annorum, quia talis præscriptio plenissimam præbet securitatem, *l. omnes, cod. de præscript.*30. *vel* 40. *ann.* dicitur autem plenissima securitas, quando non potest peti restitutio in integrum, *gloss.in l. ait Prætor,* §.*permittitur in ver.imputandum, ff.de minor. Altograd.cons.*94.*nu.*72. *& alii apud Tiraq.de retra.lignag.*§.35. *ver.ignorans, d.gl.*4.*n.*39.*Gabr.commun.concl. lib.*5.*tit. de præscrip.concl.*8.*in fin. & hanc sententiam tuentur non vulgares juris nostri professores, videlicet Anchar. Cuman. Aret. Corn. Sarmien. Vasq. & alii, quos refert, & sequitur Thesaur. dec.* 134.*n.*5. *& seq.* ubi dicit, quod in hac longissimi temporis præscriptione ex mente legi slatorum includitur illud quadriennii tempus; & hæc quidem opinio fortassis de rigore juris est verior: non tamen recedendum est a prima sententia, quæ est magis communis, & æquior, *ut observat etiam Paul. Rub. ad dict. decis.*3. *numer.*20. *& sequ. part.*3. *in Recent.* ubi etiam dicit, quod præscribens spatio 30.vel 40. annorum est securus inspecto communi, & ordinario jure non autem extraordinario, quale est remedium restitutionis in integrum.

SUMMARIUM.

1 *Querela inofficiosæ donationis præscribitur quinquennio.*
2 *Querela inofficiosi testamenti præscribitur similiter quinquennio.*
3 *Quinquennium prædictum quando currat filio.*
Quinquennium datur ad separationem bonorum postulandam, & quando currat ibidem.
4 *Præscripta querela potest agi infra* 30. *annos pro legitima, vel supplemento.*
5 *Quid si filius esset hæres patris.*
6 *Quando filius possit intentare querelam inofficiosæ donationis.*
7 *Quando donatio dicatur inofficiosa.*
8 *Quando cesset querela inofficiosæ donationis, & n.*9.20.21. 22. & 23.
10 *Quotuplex sit donatio inofficiosa, & n.*18.
11 *Quando donatio supervenientibus filiis in totum revocetur, & num.*16.
12 *Quando ad revocandam donationem requiratur declaratio Donatoris, & quando non & n.*13.
14 *Quando donatio revocetur usque ad legitimam tantùm, & num.*15.
17 *Quisnam dicatur.*
18 *Quid si donans donaverit extraneo omnia bona præsentia, vel simpliciter omnia bona.*
19 *Quodnam tempus inspiciatur ad cognoscendum, an competat querela inofficiosæ donationis.*
24 *An querela inofficiosæ donationis detur adversùs locum pium.*

CAPUT LXI.

Quanto tempore præscribatur querela inofficiosæ donationis.

RESP. quod præscribitur quinquennio, *l.fin. ubi glos. & DD. cod.de inoff.donat.* quemadmodum simili temporis spatio præscribitur querela inofficiosi testamenti, *l.si quis filium, cod.de inoff.testam.* 1

Hujusmodi verò quinquennium non currit filio, nisi post 3 aditam hæreditatem, *d.l.si quis filium, in fin. & l.scimus,* §. *fin.cod.de inoff.testam.fac.text.in l.*1.§. *quod dictum est, ff. de separat.* ubi quinquennium datum ad separationem bonorum postulandam, post aditionem numeratur, *Rot.dec.*538.*n.*4. *par.*3. *Recen. & apud Pacif. de Salv. Interd. decis.*160. ubi, quod prædictum quinquennium post aditam hæreditatem non currit, nisi a die, quo filius habuit scientiam inofficiosæ donationis.

Observa tamen, quod præscripta querela, poterit agi in- 4 fra 30. annos pro legitima, vel supplemento, *ut post Bal. Salic. & Jas. in l.si quis filium, cod.de inoff.testam. Bero. cons.* 49.*n.*16.*lib.*1. *& cons.*174.*num.*28.*lib.*2.*Guid.Pap. qu.*82. *Surd. cons.*148.*num.*13. *&* 14.*lib.*1. *& alios scripsit Grat.discep. for.c.* 729.*num.*40. quod procedit, etiamsi filius esset hæres Patris 5 ad huc enim posset revocare donationem inofficiosam pro sua legitima, *secundùm Bal. in l.*1. *num.*4. *&* 5. *cod. de Inoff. donat. Gail.observ.*116.*num.*4. *quos refert, & sequitur. Grat. loc.cit.num.*27.

Observa 2. quod filius non potest intentare querelam in- 6 officiosæ donationis, nisi post mortem Patris, quia ante non habet jus in legitima secundùm omnes ut *d.Bal.in d.l.*1. *nu.*6. *&* 13.*cod.de Inoff.donat.Gratia.d.c.*729.*n.*24. *&* 25.

Ob-

7 Obſerva 3. quod tunc donatio dicitur inofficioſa, quando donans non retinet in patrimonio tantum, quantum capit legitima filiorum *Clar.in §.donatio, qu.24. verſ.aut verò quis, Cravet.in conſ.infert.poſt dec.122.Cacher.num.18.* ubi,
8 quod ceſſat querela inofficioſæ donationis, quando non debetur legitima, *Pen.dec.83.n.1. & 2.* quemadmodum ceſſat
9 etiam querela, ſi conſtaret, quod donans tempore donationis habuerit alia bona præter donata, quæ potuerint ſufficere pro legitima, *Bot.dec.305.n.2.p.3. Recent.* ubi, quod ad hunc effectum ſatis eſſet, ſi habuerit tempore donationis licèt poſtea amiſerit.

10 Donatio autem inofficioſa duplex eſt: alia enim dicitur in officioſa re tantùm, quando videlicet eſt in damnum, & læſionem filiorum alia dicitur inofficioſa re, & conſilio quando ſcilicet ultra læſionem, quæ re ipſa intervenit, concurrit etiam animus, & conſilium paternum in damnum filiorum, *Clar. loc. cit. & alii apud Grat. ubi ſupr. num.32. & ſeq.* talis verò animus non præſumitur, niſi probetur per allegantem, *Paul.de Caſtr.in l.1.num.5. cod. de inoff.donat. Aret.conſ.47.n.1. & ſeq. Rim.Jun.conſ.42.n.97. lib.1. Bertran. conſ. 288.n.3.lib.7. & conſ.179.n.8. lib.5. quos refert Honded. conſ.43. n.22. & ſeq.lib.1.*

11 Ut autem res faciliùs intelligatur, diſtinguendi ſunt plures caſus: primus eſt, quando quis donat extraneo omnia bona ſua, vel eorum partem, quam veriſimiliter, ſi de filiis cogitaſſet, non donaſſet: & hoc caſu donatio hujuſmodi ſupervenientibus filiis donatori, ipſo jure in totum revocatur per remedium *l. ſi unquam, cod.de Revoc.donat.*

12 An verò ad revocandum hujuſmodi donationem requiratur expreſſa, vel tacita declaratio donatoris? Reſpon.quod aut donans eſt in poſſeſſione rei donatæ, putà quia ſibi reſervavit uſumfructum, & tunc non requiritur aliqua declaratio: cùm enim tali donationi tacita inſit conditio, ſi donans non ſuſceperit liberos, per eorum ſupervenientiam revocatur ſine alio miniſterio hominis, & ſine alia declaratione tanquam deficiente conditione; unde neque reviviſceret defunctis filiis ſine novo patris conſenſu, *ut tradunt DD. in d.l.ſi unquam, & communem dicit, Corn. conſ.4. lib.5. & conſ.11.lib.3. Clar.in §. Donatio, q.23. verſ. præterea, Hond. conſ.43.n.6. & 7.lib.1.*

13 Aut donans non reperiebatur in poſſeſſione rei donatæ, & in tali caſu requiritur declaratio, ea enim omiſſa præſumeretur, donantem hujuſmodi donationem noluiſſe revocare, *Rot.dec.591.p.3. Recent.* ubi additur, quod ſi donans nunquam reclamavit, hæredibus donantis non competeret hoc jus revocandæ donationis.

14 Secundus caſus eſt quando Pater habens unum filium, illi donavit omnia bona, vel eorum partem quam veriſimiliter non donaſſet ſi cogitaſſet ſuſcipere alios filios: & in tali caſu ſi alii filii ſuperveniant, revocatur donatio uſque ad legitimam tantùm *l. ſi totas cod. de inoff. donat.* quo caſu datur querela inofficioſæ donationis, ut ex prædicta donatione detrahatur quarta, ſeu quantitas ſufficiens filiis poſtea natis ad legitimam, *ut notat gloſ.ibidem Rota deciſ.518.num.3. part.3. Recent. Clar.in d.§.donatio, q.24. verſ.ſcire debes, & verſ.ſequ.* ubi dicit, quod quando donatio facta eſt uni ex filiis, tunc ſive donatio ſit inofficioſa re tantùm, ſive ſit inofficioſa re & conſilio, non revocatur, niſi uſque ad legitimam aliorum filiorum, *juxta textum in l. ſi liqueat, ubi DD. cod. eod. tit. de inoff.donat.*

15 Tertius caſus eſt, quando donatio eſt facta extraneo tunc enim ſi donatio eſt inofficioſa re tantùm revocatur ſolummodo uſque ad legitimam, *juxta tex.in l.1.cod.de inoff.donat.*
16 ſi verò eſt inofficioſa re, & conſilio, revocatur in totum, *Clar.in d.§.donatio, q.24. verſ.aut verò &c.* ubi hoc intelligit, quando quis non agit ad revocationem donationis ſub prætextu, quod veriſimiliter donans, ſi de ipſis filiis cogitaſſet, donationem non feciſſet: ſed ſub prætextu, quod donatio ipſa ſit inofficioſa, *Honded.conſ.43.num.22.lib.1. & alii apud*
17 *Grat.d.cap.729. numer.2.* ubi *num.41.* addit, quod in hac materia ille dicitur extraneus, qui non eſt filius, vel aſcendens.

18 Obſerva 4. ſi donans donaverit etiam extraneo omnia bona præſentia, talis donatio non diceretur inofficioſa re, & conſilio, quia ad hunc effectum deberet eſſe etiam de bonis futuris: donans enim bona præſentia tantùm, poteſt ſperare, ſe alia ſuper lucrari, ex quibus poſſit ſuppleri legitimam filiorum, *ut poſt Rip.lib.3.Reſponſ.de Donat.reu.c.10.col. pen. Paul.de Caſtr.conſ.356.lib.2.ſcripſit Cravet. in conſ.inſert. poſt dec.122.Cacher.n.20.* ubi etiam notat, quod licèt bona ultra donata ad legitimam ſatis non eſſent, adhuc non fit revocatio in totum, ſed ad legitimam tantùm, aut ejus ſupplementum, *per doctrinam Bart.in l. Titia Sejo, §. Imperator, n.4. ff.de leg.2.* ubi dicit, quod filius, cujus portio fuit extenuata per donationem inofficioſam, ſi fuit hæres inſtitutus & hæreditatem agnovit, agit ad ſupplementum, ſecus eſſet, ſi fuit facta donatio de omnibus bonis præſentibus, & futuris: quia tunc diceretur inofficioſa re, & conſilio, *Bec. conſ.68. n.8.Curt ſent.conſ.1.in fin.n.18.Surd.conſ.473.n.1. lib.4. quos refert Grat.loco cit.n.31.*

Obſerva 5. quod ad cognoſcendum, an competat querela inofficioſæ donationis, tempus mortis inſpicitur: & ideò licèt pater totam ſubſtantiam donaverit tamen ſi poſtea plura bona acquiſivit, non competeret querela inofficioſæ donationis, *Bald.in l.1.n.10. cod.de Inoff.donat.Rot.dec.305.nu. 4.par.3. Recent.* ubi quod donatio patris non poteſt argui inofficioſa, ſi tempore mortis habuit quantitatem ſufficientem pro ſupplemento legitimæ filiorum, etiamſi tempore donationis totum patrimonium exhauſiſſet, *Cratia.d.c.729.nu. 16.* ubi etiam dicit, quod ſi res quoque minima in hæreditate reperiatur, operabitur, ut non poſſit agi contra Donatarium querela inofficioſæ donationis, ſed ſolùm dabitur actio ad ſupplementum: quod præcipuè procederet, ubi pater aliquid ipſi filio reliquiſſet, *ut d.Clar.loco cit.d.q.24.verſ.ſed quid ſi pater.*

Obſerva 6. quod querela inofficioſæ donationis datur etiam adversùs locum pium, *Rot.dec.518.n.3.p.3. recen. Grat. d.c.729.n.38.*

19 20 21 22 23 24

SUMMARIUM.

1 *Debitor poteſt cedere bonis, etiamſi creditores offerant dilationem quinquennalem, limitatur n.3.*
2 *Ad dilationem quinquennalem accipiendam concurrere debet voluntas debitoris.*
3 *Quid ſi debitor dilationem quinquennalem petierit, vel acceptaverit.*
4 *Tranſacta hujuſmodi dilatione poſſunt creditores actiones ſuas experiri.*
5 *An ad hujuſmodi dilationem concedendam requiratur conſenſus omnium creditorum.*
6 *Quid requiratur, ut validè hæc dilatio concedatur.*
7 *An major pars poſſit præjudicare minori.*
8 *An debitor poſſit renunciare beneficio ceſſionis bonorum.*
9 *An cedens bonis liberetur obligatione naturali, & civili, & n.12. & 13.*
10 *Quando debitor tenetur in quantum facere poteſt.*
11 *Et an hoc beneficium competat hæredi debitoris.*
14 *Si debitor carceratus fuit ad inſtantiam unius creditoris, ceſſio valida eſt quoad omnes: limitatur num.15. & 16.*
17 *An debitor, qui ceſſit bonis, poſſit pœnitere.*
18 *An ceſſio bonorum facta per debitorem proſit fidejuſſori.*
19 *An dilatio conceſſa principali debitori, proſit fidejuſſori.*
20 *Quando ceſſio bonorum non admittatur.*
21 *Dilatio quinquennalis quando non habeat locum.*
22 *Debitor carcerari non debet pendente lite, an admitti debeat ad beneficium ceſſionis.*
23 *An debitor admittendus ſit ad ceſſionem in executione ſententiæ.*
24 *Clericus carcerari non debet pendente diſcuſſione, an admittendus ſit ad beneficium c. Odoardus de ſolut.*
25 *Princeps poteſt debitori concedere dilationem annalem, biennalem, triennalem, & etiam quinquennalem.*
26 *Cautio, quando intelligatur de juratoria.*
27 *An ſub dilatione conceſſa a Principe comprehendatur creditor ex cauſa dotis, & quid ſi concederetur per majorem partem creditorum.*
28 *An per dilationem conceſſam a Principe impediatur executio ſententiæ, quæ in rem judicatam tranſivit.*
29 *An alii magiſtratus præter Principem dilationes concedere poſſint.*
30 *Quæ forma ſervanda ſit in ceſſione bonorum, & quid in Urbe obſervetur.*
31 *An admiſſus ad quinquennales inducias, teneatur ad birreti viridis delationem.*

CAPUT LXII.

An debitor poſſit cedere bonis, ſi creditores offerant dilationem quinquennalem.

1 AFfirmativè reſpondent Doctores communiter: quia privilegium ceſſionis conceditur contra voluntatem creditorum ſine ullo facto eorum, & ideò non poteſt per eos impediri, *ita Cyn. in l. fin. cod. qui bon. ced. poſſ. & ibi Bart. n. 2. Imol. in l. eleganter, ff. ſol. matrim. Ang. in §. fin. n. 14. inſt. de actio. & alii apud Grat. diſcep. for. c. 222. num. 11. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod ſemper concurrere debet voluntas debitoris ad di-
2 lationem quinquennalem accipiendam: quicquid in contrarium dicant *alii apud Galganett. ad ſtatut. urb. lib. 1. c. 161. circa*
3 *princip. limit. 4.* ſi verò debitor hujuſmodi dilationem vel petierit, vel acceptaverit, non poterit invitis creditoribus ad ceſſionem bonorum tranſire, *Ang. in d. §. fin. num. 15. Gra-*
4 *tia. loco cit. num. 14. 16. & 17.* ubi etiam notat, quod tranſacta dilatione poſſunt creditores ſuis actionibus, vel hypothecis uti.

5 Notandum eſt autem, quod ad hujuſmodi dilationem concedendam non requiritur conſenſus omnium creditorum, ſed tantùm majoris partis, quæ conſideratur reſpectu majoris quantitatis, ſeu cumuli debiti: vel ſi par ſit cumulus, reſpectu numeri perſonarum, *d. l. fin. ubi Paul. de Caſtr. cod. qui bon. ced. poſſ. Afflict. dec. 288. n. 3. Galgan. loco cit. limit. 4. Seraph. de privil. juram. privil. 114.*

6 Notandum 2. quod ad validè concedendam hujuſmodi dilationem requiritur, ut creditores ſimul conveniant: aliàs dilatio conceſſa a majori parte creditorum non præjudicaret cæteris creditoribus, *Alex. conſ. 205. num. 1. lib. 2. Coccin. dec. 440. num. 1. & ſeq.* niſi fortè omnes creditores ſeparatim conſenſerint, vel contraria adeſſet conſuetudo: quia tunc talis ſolemnitas omitti poteſt, *ut d. Grat. d. c. 222. a. 6. & 7. & deciſ. 186. per tot.*

7 Obſervat tamen *Seraph. de priv. juram. priv. 114. Coccin. loco cit. n. 3.* quod major pars non poteſt præjudicare minori, quando debitum eſt juratum: quia juramentum ſervari debet, niſi tendat ad interitum ſalutis æternæ, *cap. ſi verò, de jurejur. c. quamvis de pact. in 6.* ſed contrarium in praxi ſervari dicit *Urſil. ad Afflict. dec. 288. num. 7. Guid. Pap. dec. 221.* ſubdens, quod tutius erit prius obtinere abſolutionem a juramento *Grat. d. cap. 222. n. 30. Galga. loco citat. verſ. ſexto idem erit.*

8 Quæres, an debitor beneficio ceſſionis bonorum poſſit expreſsè, vel cum juramento renunciare? negativè reſpondet, *Grat. d. c. 222. num. 17. & 46. Cenc. de Cenſib. p. 2. c. 1. q. 3. ar. 5. n. 46. Ang. in d. §. fin. num. 24. inſt. de Act. & ita deciſum refert Guid. Pap. dec. 211. & ibidem Addit.* tum quia hoc beneficium introductum eſt miſerationis cauſa, tum etiam quia ex parte creditoris inhumanum cenſetur adimere debitori libertatem evitandi carceris; quod intellige in caſu notoriæ, & manifeſtæ paupertatis, ac mendicitatis debitoris: tunc enim locum habet ratio miſerationis, & æquitatis, nè debitor in carcere marceſcat; unde eo caſu renunciatio tanquam inhumana reiicitur, ſecùs eſſet, ſi debitor per ejuſmodi renunciationem exponeret ſimpliciter ſe periculo carceris publici, & in uſum hominum inſtitutæ cuſtodiæ: quia eo caſu valida cenſeretur renunciatio, etiam ſine juramento, *ita Federic. de ſen. conſ. 60. Seraph. de privil. juram. privil. 91. ſub num. 3. quos refert Fenzon. ad ſtatut. Urb. cap. 161. lib. 1. num. 42. & ſeq.*

9 Obſerva tamen, quod cedens bonis non liberatur obligatione naturali, nec civili, ſed illi competit exceptio, ne in carcerem detrudatur, *E. Suarez, & alii relati in Syntagm. opin. commu. loco 12. tit. de ceſſ. bonor. c. 2. in princip.* unde ſi ad pinguiorem fortunam pervenerit, tenebitur adhuc ſatisfacere creditoribus, *leg. 1. cod. Qui bon. ced. poſſ. leg. is, qui, ff. de ceſſ. bon. cap. Odoardus, de Solut.* quamvis tunc non teneatur, niſi in quantum facere poſſet, *§. fin. Inſtitut. de Action.* cui quidem beneficio renunciari poteſt, *ut d. Ang. in d. §. fin. num. 24. in fin. Guid. Pap. dec. 211. n. 1. Grat. d. c. 222. num. 25.* ubi addit, quod hoc beneficium tranſit etiam ad hæredes debitoris, cùm hæres non teneatur in plus creditoribus, quàm defunctus.

12 Limita, ubi ceſſio facta fuerit cum ignominia: tunc enim debitor penitus liberatur, etiamſi ad pinguiorem fortunam perveniat, *ſecundùm gl. in c. ſicut dignum, §. eos inſuper, ver. ſi habent extr. de Homic. Guid. Pap. deciſ. 343. Galgan. ad ſtat. Urb. lib. 1. d. cap. 161. circa prin. lim. 5.* ubi dicit, quod debitores admiſſi ad ceſſionem bonorum, vel ad quinquennales inducias in vim ſtatuti urbis *d. c. 161.* ſi birretum viride detulerint juxta formam ejuſdem ſtatuti, non poſſunt amplius inquietari.

Contrarium tamen tenet *Didac. var. reſ. lib. 2. c. 1. n. 6. quem* 13
refert Fenzon. ad ſtat. Urb. d. lib. 1. c. 161. n. 34. & hæc opinio uti æquior mihi magis placet.

Obſerva 2. quod ſi debitor carceratus fuerit ad inſtan- 14
tiam unius ex pluribus creditoribus, ceſſio valida eſt quoad omnes etiam non citatos, *dict. l. is, qui, ff. de Ceſſ. bonor. Gabr. commun. concluſ. lib. 2. tit. de citation. concluſ. 1. numer. 494.*

Limita, niſi is, qui bonis ceſſit, bona quæſiviſſet de novo: 15
nam illorum bonorum reſpectu non præjudicat creditoribus non citatis, *Grat. diſcep. for. c. 486. n. 17. ubi citat Salic. in leg. 1. n. 4. cod. Qui bon. ced. poſſ.*

Limita 2. ſi debitor poſt ceſſionem hujuſmodi nova de- 16
bita contraxerit: quia tunc, novi creditores poſſunt ipſum inſolidum exigere *Ang. in §. fin. num. 20. Inſtitut. de action. Galgan. loco citat. verſ. ſed impetrata &c. ibi, ſecundò non nocet.*

Obſerva 3. quod debitor, qui ceſſit bonis, poteſt pœni- 17
tere, & proſequi ſua jura agendo, & ſe defendendo, quamdiu res eſt integra, ſi videlicet poſt ceſſionem nihil eſt venditum, aut inter creditores diſtributum, *leg. quem pœnitet, ff. de Ceſſ. bonor.* ratio eſt, quia ceſſio hujuſmodi introducta fuit in favorem debitoris, *Ang. loco citat. num. 16. Galgan. ubi ſup. dict. cap. 161. limit. 5. Grat. dict. cap. 486. nu. 24. & ſeq.* ſubdens, quod non poſſet pœnitere, ſi ceſſio facta fuerit ſolemniter coram Judice approbante, & coram creditoribus acceptantibus.

Obſerva 4. quod ceſſio bonorum facta per debitorem non 18
prodeſt fidejuſſori, *§. fin. Inſtit. de replic. Guid. Pap. d. dec. 211. in fin.* quia privilegium perſonale non egreditur perſonam, *l. quia tale ff. ſolut. matr.*

An verò dilatio conceſſa principali debitori, proſit fide- 19
juſſori? affirmat *Galgan. d. lib. 1. c. 161. verſ. Decimoſeptimo, ubi citat Bellaper. in l. cùm filius, n. 28. ff. de verb. oblig. Bald. in l. tam mandatori, num. 8. cod. de non num. pec. Aret. conſ. 33. nu. 2.* de quo tamen dubitare videtur *Urſil. ad Afflict. dec. 288. n. 1. verſ. fin.* & contrarium expreſsè tenet *Fenzon. loco cit. num. 39.* cujus ſententia verior videtur, *per tex. in dict. §. fin. Inſt. de replic.*

Obſerva 5. quod ceſſio bonorum non admittitur, ſi de- 20
bitor diſſipaſſet omnia bona in fraudem, aut ſi ſciens, ſe non ſolvendo, debitum contraxiſſet, *Fenzon. ad ſtat. Urb. lib. 1. dict. cap. 161. num. 22. & alii relati in Syntag. opin. commu. loco 12. tit. de ceſſ. bonor. c. 1. in prin.* Idem dicendum, ſi debitum ſcienter negaverit, aut non agnoverit, vel bona non indicaverit, vel ſi conveniatur ex delicto, *leg. qui cedit, juncta gloſ. in ver. non debet ff. de ceſſ. bonor. Ang. in d. §. fin. n. 12. & ſeq. Inſtit. de action. latè Galgan. ad ſtatut. Urb. d. lib. 1. c. 161. verſ. ſed impetrata,* ubi etiam dicit, quod dilatio quinquennalis 21
non habet locum in feudo, neque in emphyteuſi, & locatione, neque in cauſis depoſiti, mercedis, aut miſerabilium perſonarum, vel exterorum vendentium merces, neque in debitis fiſci, & Eccleſiæ.

Notandum tamen eſt, quod pendente judicio ac lite, an 22
quis debeat admitti ad beneficium ceſſionis, non eſt locus carcerationi, etiamſi debitor beneficio ceſſionis renunciaverit, aut cum juramento contraxerit, vel ſe in forma cameræ obligaverit, *leg. 1. cod. Qui bon. ced. poſſ. & tradunt Fab. an. conſ. 124. num. 12. lib. 2. Bal. in §. fin. num. 9. Inſtit. de act. Abb. in cap. Odoardus 3. num. 8. de ſolut. Coler. de Proceſſ. execut. c. 6. par. 1. num. 121. verſ. fallit. 7. & alii apud Gratian. loco citat. dicto capit. 222. num. 41. & ſequ.* ubi addit, quod de- 23
bitor admittendus eſt ad ceſſionem hujuſmodi etiam in executione ſententiæ non obſtante re judicata, ac tribus conformibus.

Ex quo fit, ut pendente diſcuſſione, an Clericus admit- 24
tendus ſit ab beneficium *dict. cap. Odoardus*, carcerari non debeat: quia ſi carceraretur, & poſtea conſtaret, eum eſſe admittendum, gravaretur gravamine irreparabili, *Barboſ. in d. cap. Odoardus, num. 3. de Solut. Vulp. in Prax. jud. c. 41. num. 14.*

Obſerva 6. quod Princeps poteſt debitori concedere di- 25
lationem annalem, biennalem, triennalem & etiam quinquennalem *leg. 2. ubi Doctores cod. de Precib. Imper. offer. Afflict. dec. 377. n. 1. & ſeq. Galganett. ad ſtat. Urb. d. lib. 1. cap. 161. verſ. Quinquennales*, ubi etiam dicit, quod in ſimilibus conceſſionibus ſolet apponi clauſula, *recepta tamen ab eodem ſupplicante cautione, juxta leg. univerſa, cod. de Precib. Imper. offer.* quæ clauſula intelligitur de cautione juratoria, ſi aliam dare non potuerit, *auct. generaliter, cod. de Epiſc. & Cler. Fenzon. add. Urb. lib. 1. c. 161. n. 17.*

Sub

27 Sub hac tamen dilatione conceſſa a Principe non comprehenditur creditor ex cauſa dotis, quæ eſt privilegiata; ſecus ſi concederetur per majorem partem creditorum, quia tunc innititur juſtitiæ, *per textum in leg.fin. cod. qui bon. ced. poſſ.* cujus diſpoſitio etiam contra dotem procedit, *Franch. deciſ. 219. Mar. Mut. ſuper conſuet. Panorm. c.57.n.22. in fin. Bapt. de S. Blaſio de Privil. dot. privil.60. quos refert, & ſequitur Grat. d.c.222.n.32.*

28 Addit *Guid. Pap. dec.97.* quod per dilationem conceſſam a Principe non impeditur executio ſententiæ, quæ in rem judicatam tranſivit.

29 Alii verò magiſtratus præter Principem tales dilationes concedere nequeunt, *ut poſt Archid. in cap. pervenit.16. qu. 1. obſervat Galgan. ad Stat. Urb. d.lib.1.cap.161. verſ. Quinquennales.*

30 Obſerva 7. quod inſpecto jure communi ceſſio bonorum fieri poteſt ſolo verbo, & ſine aliqua ſolemnitate, *ut conſtat. ex leg. in omni, cod. qui bon. ced. poſſ. leg. fin. ff. de ceſ. bonor. Galganett. ubi ſupra, limitat.5.* ſed in hoc ſervanda erit forma ſtatutorum loci, dummodò non ſint contra bonos mores, *ut poſt Bald. & Salyc. in dicto leg. in omni; ſcripſit Ang. in dict. §. fin. num.13. Inſtit. de action.* qua in re Pius IV. ut conſuleret indemnitati mercatorum, & aliarum perſonarum tam Almæ Urbis civium, quàm forenſium in ipſa Urbe cum quibuſvis perſonis contrahentium, ſua conſtitutione ſancivit, ut debitores ad ceſſionem bonorum ſeu ad aliam quamcumque dilationem admitti non poſſint, niſi ſe prius coram Judicibus Urbis birretum viride geſtando præſentaverint, & ipſum birretum viride publicè & ſecretè ſub pœna fuſtigationis per urbem pro prima vice, & triremium pro ſecunda, qua ſine dicto birreto reperti fuerint, deferre, per ſe, vel ſuos legitimos procuratores ipſis abſentibus, medio juramento promiſerint, *ut in ejus conſtitut.39.§.1.& 2. in Bullar. tom.2.* nec Judices aliter poſſunt inhibere, ut cavetur etiam *per ſtatutum Urbis d.lib.1.c.161.* ubi in fine additur, eum,
31 qui ad quinquennales inducias admiſſus fuerit, ſi idoneè caverit de ſolvendo in fine dilationis, ſeu termini hujuſmodi, ad dicti birreti delationem non teneri.

SUMMARIUM.

1 *Nullitas profeſſionis intra quinquennium deduci debet, quo elapſo Regularis amplius non auditur.*
2 *An quinquennium prædictum currat minori, & ignoranti.*
3 *An, ut valida ſit ratificatio profeſſionis, requiratur ſcientia nullitatis profeſſionis præcedentis.*
4 *Status perſonæ moveri non poteſt niſi infra quinquennium poſt mortem.*

CAPUT LXIII.

Quodnam tempus præfinitum ſit ad dicendum de nullitate profeſſionis.

1 RESp. quod talis nullitas intra quinquennium deduci debet, *juxta Concilium Tridentinum ſeſſ.25. de Regul. c.19.* quo elapſo Regularis non auditur, etiamſi allegaret, vim, & metum ſemper duraſſe, *ut declaravit Greg. XIII. teſte Val. in Diff. utr. for. ver. Regularis, diff.2.nu.3. quem refert Dian. reſ. mor. p.3. tract.2. reſol.62. Bonac. de Clauſ. q.2. punct.10. diff.4.n.4.* hoc enim quinquennium præfixum fuit in communem Religionis quietem, & ut refrenetur facilitas convo-
2 landi ad ſeculum: & ideò currit etiam minori, & ignoranti, *ut latius diximus in tract. de Regim. Eccleſ. Epiſ. lib.7. c.11.*
3 *n.2.* item, ut valida ſit ratificatio profeſſionis, nullatenus eſt neceſſaria ſcientia nullitatis profeſſionis præcedentis, ut *pluries cenſuit Sac. Cong. & Rota Romana, & ita etiam ſervari mandavit Urbanus VIII. teſte Paul. Rub. in annot. ad deciſ. 179.p.4.tom.1.recent.*
4 Similiter ſtatus perſonæ moveri non poteſt, niſi infra quinquennium poſt mortem, *ut conſtat ex tot. tit. Cod. Nè de ſtat. defunct. poſt quinquen. quærat.* unde elapſo quinquennio non poſſunt deſcendentes ſuper ſtatu inquietari ex perſona illius, qui prætenditur fuiſſe ſervus, vel ancilla, *Balb. de Præſcrip. in 3.p.4.princ.q.7.* ubi etiam dicit, quod is, qui fuit 20. annis moratus in ſtatu libertatis, & ſe publicè geſſit pro homine libero per tantum tempus, præſcribit libertatem, licèt eſſet ſervus, *juxta leg.2. cod. de long. temp. præſcrip. quæ pro libert. &c.* quemadmodum etiam filiusfamil. præſcribit ſuam poteſtatem, ſi ſe geſſit per 20. annos pro Patrefam. ſciente, & patiente Patre, *l.1. ubi gloſ. in ver. cum diù, cod. de Pat. Pot.*

SUMMARIUM.

1 *Epiſcopus concedere poteſt licentiam Canonicis, & aliis ad reſidentiam aſtrictis, ut abeſſe poſſint cauſa ſtudii: limitatur in Parocho n.2.*
3 *Et an Epiſcopus concedere poſſit licentiam Parocho, ut cauſa docendi abeſſe poſſit.*
4 *An talis licentia neceſſariò impetrari debeat, & n.5.*
6 *A quo impetrare licentiam debeat qui pluribus Ordinariis ſubiicitur.*
7 *Quæ requirantur, ut hujuſmodi licentia rectè concedatur, & n.8. & 10.*
8 *Quinquennium prædictum a quo die currat.*
9 *An docentes quoad privilegium percipiendi fructus in abſentia arctentur ad quinquennium.*
10 *Studium generale qualiter intelligatur.*
11 *Beneficiati abſentes ex cauſa ſtudii non lucrantur diſtributiones, ſed tantùm fructus ſuorum beneficiorum, limitatur num.12.*
13 *An Canonici percipere poſſint diſtributiones quotidianas tempore trium menſium, quo licet abeſſe.*

CAPUT LXIV.

An, & quando Epiſcopus concedere poſſit licentiam Canonicis, & aliis Beneficiatis ad reſidentiam aſtrictis, ut abeſſe poſſint ab eorum reſidentia cauſa ſtudii.

QUod Epiſcopus concedere poſſit hujuſmodi licen- 1
tiam, tradunt *Rebuff. in Prax. tit. de Diſpenſ. de non reſide. n.25. & in tract. de privil. Scholar. privil.29. & 31. Gonz. ad Reg.8.§.7. Progm. a n.178. Garz. de Benef. p.3. c.2. n.54. & n.85. cum ſeq. & alii apud Barboſ. de off. & pot. Epiſ. all.56. n.18. & ſeq. Jorda. Elucub. diverſ. t.2. de re Benef. lib.10. tit.40. de oblig. Beneficiat. n.132. ubi etiam refert, ità Sacr. Congregationem pluries reſolviſſe.*

Hæc tamen concluſio communiter limitatur in Parochis, 2
qui ultra duos menſes abeſſe non poſſunt, *ex decreto Concilii Trid. ſeſſ.23. de ref. c.1.* per quod corrigitur textus in *cap. cùm ex eo, de elect. in 6.* nam cùm hodiè parochiales Eccleſiæ conferantur per concurſum, præſupponitur in electo ad Parochialem Eccleſiam ſcientia neceſſaria, & ideò opus non eſt, ut a ſua Eccleſia abſit cauſa ſtudii, *ut d. Bonac. tom.1. in tract. de oner. & oblig. Beneficiat. ad reſid. diſp.5. punct.5. nu.16. & ita cenſuit etiam Sac. Congr. ut refert Ric. in collect. dec.583. par.3. & in Prax. for. Eccleſ. par.1. reſ.321. Garz. de Benef. par.3. cap.2. n.* 108. ubi addit, hoc etiam procedere reſpectu Parochorum 3
docentium, quamvis contrarium ſentiat *Zerol. p.1. ver. ſtudium, Laym. in Theolog. mor. lib.4. tract.2. c.6. nu.5. quos refert Bonac. loco cit.* ubi aſſerit, poſſe Epiſcopum concedere licentiam Parocho, ut cauſa docendi abeſſe poſſit, ſi ejus opera neceſſaria ſit.

An verò talis licentia neceſſariò impetrari debeat? alii ne- 4
gativè reſpondent exiſtimantes, illam jam fuiſſe conceſſam in *c. fin. de Magiſt.* alii aſſerunt, licentiam hujuſmodi eſſe neceſſariam reſpectu ſtudentium, non autem reſpectu docentium, quorum ſententiam communem dicit *Jord. lib.10. tit.40. num.128.*

Ego verò cenſeo, tam ſtudentes, quàm docentes non 5
poſſe ſine licentia Epiſcopi abeſſe: idque probatur ex *Conſtitut. Pii IV. incip. Sanctiſſimus, quam refert Quaran. in ver. reſidentia,* ubi ſtatuit, quod gratiæ, & indulta de non reſidendo, & de percipiendis fructibus in abſentia ratione ſtudiorum, non valeant ſine conſenſu Ordinarii, *ità Proſp. de Auguſt. in addit. ad Quarant. in ver. reſidentia, verſ. prædictam concluſionem,* ubi etiam dicit, quod in *dict. cap. fin.* conceditur licentia quoad affectum lucrandi fructus, non autem quoad diſceſſum.

Quando verò quis pluribus Ordinariis ſubiicitur, ab eo 6
impetrare debet licentiam, in cujus diœceſi beneficium eſt ſitum, ut *conſtat ex dicta Conſtitut. Pii IV. & poſt gl. in c. cum ex eo, ver. ſubjectas, & ibi Gemin. in 4. not. de elect. in 6. tradit Jord. d. lib.10. tit.40. n.131.*

Antequam autè Epiſcopus hujuſmodi licentiam concedat, 7
advertere debet primò, ut tales beneficiati ſint dociles, & minores, 30. annorum quia majoribus 30. hujuſmodi licentia eſt deneganda, niſi jam ſtudium fuerit inceptum, nec-dum abſolutum, *ut cenſuit Sac. Congreg. teſte Jord. loco cit. d. lib.10. tit.40. n.133.* ubi *n.135.* ſubdit, quod quando Canonicorum numerus eſt exiguus, hujuſmodi licentia non pluribus, quàm duobus ad ſummum eſt concedenda, ne Eccleſia debito privetur obſequio.

Se-

8 Secundò, ut prædictam licentiam non concedat ultra quinquennium, *d.c.fin. de Magiſt. Conc. Tridentinum ſeſs.5. deref.c.1.& declaravit Sac.Congreg.apud Ford. loc.cit. nu.136.* ubi etiam dicit, quod hujuſmodi quinquennium currit a die, quo Beneficiatus cepit ſtudere: quicquid in contrarium ſentiat *Grat.diſcep.for.c.436.n.6.& ſeq.* ubi aſſerit, hujuſmodi licentiam concedi poſſe ad ſex, vel ſeptem annos, & ultra arbitrio Judicis.

9 Obſervant tamen Doctores, terminum quinque annorum in *d.c.fin.de Magiſt.* referendum tantùm eſſe ad ſtudentes, nam docentes quoad privilegium percipiendi fructus in abſentia non arctantur ad quinquennium, ſed eo gaudent, quandiu docuerint, ita *Barboſ. & alii communiter in d.c.fin.Navar.in man.c.25.n.121.*

10 Tertiò hujuſmodi licentia non eſt concedenda pro omni diſciplina, ſeu ſcientia, ſed tantùm pro addiſcenda Theologia, vel ſacra ſcriptura, ac jure canonico, & civili juxta *d.c.ult.de Magiſt.& c.2.de privileg.in 6. Archid. in c. de quibuſdam, 37.diſt. Fed.de Sen.conſ.146. quos refert Ric. in prax.p.2. reſ.33.* ubi hoc privilegium extendit etiam ad Grammaticam addiſcendam, cùm ſit fundamentum omnium ſcientiarum; nec concedi debet pro quocumque loco, ſed pro illis tantùm locis, in quibus generale ſtudium viget, *Garz. de Benef.p.3.c.2.n.81.& alii apud Barboſ.de off.& pot. Epiſc.p. 3.all.56.n.29.& cenſuit Sac.Congreg.Teſte Ford.lib.10.c.40.nu. 138.& ſeq.* generale verò ſtudium dicitur quod a Papa, Imperatore, Rege, ſeu Principe, aut immemorabili conſuetudine eſt erectum, quale eſt ſtudium Romæ, Bononiæ, Paduæ, Papiæ, &c. ut *notant cit. Doctores.*

11 Obſerva tamen, quod Beneficiati abſentes ex cauſa ſtudii non lucrantur diſtributiones, ſed tantùm fructus ſuarum præbendarum: niſi omnes fructus, vel ferè omnes conſiſterent in diſtributionibus, quia tunc præſtandæ ſunt ſtudentibus, vel legentibus, dempta ſolùm tertia parte intereſſentibus diſtribuenda, *c.licet, ubi Abb. & alii, de præb. Gonz.ad* 12 *Reg.8.§.7.prohem.d.n.78. Quarantin Summ.Bullar. ver. reſidentia, verſ.quod autem. Grat. diſcep.for.c.166.n.17. Joan. de Solorzano in tr.de Jur.Indiar.to.2.lib.3.c.14.n.21. & alii apud Barboſ.d.all.56.n.19.& cenſuit etiam Sac.Congreg. prout refert* 13 *Ford. vol.2. de Re benef.lib.10.tit.40.n.160.& ſeq.* ſubdens, quod diſtributiones pro miſſis votivis, anniverſariis pro defunctis, & cætera hujuſmodi inter præſentes tantùm dividuntur; & ita etiam Canonici non poſſunt percipere diſtributiones quotidianas tempore trium menſium quo licet abeſſe, etiamſi conſuetudo eſſet in contrarium, ut *cenſuit Sac.Congreg.teſte Pariſ.de Reſign.Benef.lib.1.q.10.n 65. Ric. in prax.reſ.70.p.2.*

SUMMARIUM.

1 *Quodnam tempus detur ad revocandum contractum in minori ætate factum ſine decreto, & n.15.*
2 *Quid ſi alius adeſſet defectus, quàm omiſſionis decreti.*
3 *An ad revocationem hujuſmodi admittatur etiam hæres. Quid ſi hæres ſit minor ibidem.*
4 *Ratihabitio per ſilentium inducta retrotrahitur ad tempus contractus.*
5 *Diſpoſitio l.fin.cod.ſi major.fact.alien.fact.ſine decret. rat. habuer. an procedat de jure Canonico.*
6 *Quid ſi contractus laboraret vitio nullitatis, & læſionis.*
7 *Quando minor, vel mulier venire poſſit contra propriam renunciationem non obſtante juramento, decreto Judicis, & aliis ſolemnitatibus ſtatutariis.*
8 *Enormiſſima læſio quando dicatur.*
9 *An taciturnitas per quinquennium, vel decennium tollat remedium l.2.cod. de Reſcind. vend.*
10 *Quid requiratur, ut dici poſſit inducta ratificatio actus minus ſolemnis, invalidi.*
11 *Quid probare debeat minor impugnans contractum ex defectu inter ventus proximiorum.*
12 *An minor vendicans rem malè alienatam teneatur pretium reſtituere.*
13 *Quid ſi minor imploret beneficium reſtitutionis in integrum.*
14 *Quando minor nec civiliter, nec naturaliter obligetur.*
16 *An qui emit rem ab eo, cui minor, vel ejus tutor illam ſine decreto alienavit, præſcribat contra minorem, & quando currat hæc præſcriptio, & n.18.*
17 *Quando ad tollendam ratificationem præſumptam ſufficiat declaratio, ſeu proteſtatio.*
18 *Præſcriptio interrumpi debet modis legitimis ad interrumpendam præſumptionem inductis.*
19 *Prodigus, ſi tacuit per quinquennium, poſtquam eſt effectus ſanæ mentis, an cenſeatur contractum a ſe antea factum ratificaſſe.*
20 *Quando filius fam. validè obligetur ſine Patris conſenſu.*

CAPUT LXV.

An, & quando poſſit quis revocare contractum a ſe factum in minori ætate.

JUre cautum eſt, quod ſi res immobilis titulo oneroſo fuerit alienata ſine decreto ab ipſo minore, vel ejus adminiſtratore, ſciente, & patiente, non poterit minor contractum retractare, ſi factus major taceat per quinquennium poſt 25. annos numerandum, quia ex lapſu dicti temporis inducitur quædam ratihabitio; ſi verò fuerit alienata titulo lucrativo, requiritur taciturnitas longi temporis ſimiliter poſt 25. annum decurrendi, videlicet decennii inter præſentes, & vicennii inter abſentes, *lege fin.cod. ſi major.fact. alienat.fact.ſine decret.ratam habue.* ubi, quod donationes factæ per minorem etiam ob cauſam firmitatem non habent, niſi decennium, vel vicennium effluxerit, excepta propter nuptias donatione: quem textum procedere etiam in alio defectu, quàm omiſſionis decreti, tradunt *Corn.conſilio 36.* 2 *volum.2. Pariſ.conſil.49. num.24. volum.1. quos refert Cacheran. deciſio.179.num.13.* ubi dicit, quod prædictus textus generaliter intelligitur de omni defectu; contrarium tamen *poſt Surd.conſ.46. num.29.& alios tenuit Rot.dec.473. num.19. coram Greg.* ubi, quod per diſpoſitionem, *d.l.fin.* ſuppletur tantùm defectus decreti Judicis, non autem tolluntur aliæ nullitates.

1

Ad revocationem autem admittitur etiam hæres, cui ſi & ipſe ſit minor, tempus, quod ſupererat defuncto ex quinquennio, vel ex decennio, non currit, niſi eo facto majore, *ut d.gloſſ. Salic. & alii: in d.l.fin. Gab. commun. concluſ. lib.2.tit.de min.concluſ.4. num.3.& 4. Ciarlin.contr.for. c.196. num.28.* 3

Hujuſmodi verò ratihabitionem, ſeu ratificationem per ſilentium inductam retrotrahi ad tempus contractus, dicit *Alex.conſ.117. num.2.volum.5. Gab. dict.lib.2.tit.de min.concluſ.4.num.1.& 2.* talis enim eſt natura cujuslibet ratihabitionis, ut trahatur retro ad tempus initii, & contractus, *l. fin.cod. ad Maced. l.licet, ff. de Jud. cap.ratihabitionem, de Reg.jur.in 6.* 4

Notandum tamen eſt, quod diſpoſitio dicti textus non procedit de jure Canonico propter malam fidem contrahentis cum minore, *But.conſ.43.vol.3.verſ.non obſtat, Ruin.conſ. 41.num.15.lib.1. Surd.conſ.49.numer.41.& 47.lib.1. Menoch. conſ.49.num.48.lib.1. quos refert Gratian. diſcep.for.cap.823. num.27.& ſeq.* ubi dicit, quod non cenſetur facta aliqua ratificatio ſtante dolo præſumpto, qui cenſetur adeſſe in contrahente cum minore abſque ſolemnitatibus per jus commune, ſeu ſtatutum requiſitis, *& deciſum refert Eeltramin. ad Greg. deciſ.260. num.23.& deciſio.473.num.24. Burat.deciſ. 410.num.10. Genuenſ.de Eccleſ.qu.767.* quod eò magis procederet, quando interceſſit verus dolus, *ut d. Cacher.dec.179. num.13.* 5

Addit *Grat.d.cap.823.n.28.& c.824.n.50. & ſeq.* quod ubi contractus laboraret vitio nullitatis, & læſionis, quamvis eſſet ſublata nullitas ex curſu temporis, non tamen diceretur ſublata cauſa læſionis: quia taciturnitas temporis purgat defectum ſolemnitatis, ſed non injuſtitiam aliunde cauſatam, *juxta doctrinam Bald.in l.1.cod.eod.tit.ſi major. fact. alienat.& c.* 6

Notandum 2. quod ſtante enormiſſima læſione poteſt minor venire contra propriam renuntiationem non obſtante juramento, decreto Judicis, & aliis ſolemnitatibus ſtatutariis; idemque dicendum eſt de muliere, *latè Rot. dec.130. p.4.tom.2. Recen.* ubi quod enormiſſima læſio dicitur, ſi duplo, vel triplo datum fuerit minus, quàm dari debuit, *Cancer. var. lib.2. cap.1.n.39.* ubi addit, quod taciturnitas per quinquennium, vel decennium tollit remedium *leg.2.cod.de Reſcin. vend.* aliàs minores eſſent deterioris conditionis, quàm majores. 7 8 9

Notandum 3. quod, ut dici poſſit inducta ratificatio actus minùs ſolemnis, & invalidi, requiritur ſcientia ſpecifica facti, & juris, nec præſumpta ſufficeret, *Burat. deciſ. 410.num.10. Cacheran.dec.179.n.13.* ubi etiam dicit, quod ſi quis non habuerit notitiam venditionis minùs ſolemniter factæ, ita, ut potuerit credere illam eſſe ſolemniter factam, non cenſetur tacendo ratificare, *latè Ferentill. ad Burat. d. dec.410.n.15. Greg.dec.473.num.18. Rot. apud Cenc. poſt addit. dec.47.num.13.* 10

Notandum 4. quod minor impugnans contractum ex defe- 11

defectu interventus proximiorum, non tantùm probare tenetur, quod adeſſent alii conſanguinei, ſed etiam quod poſſent tempore contractus intervenire, ut *pluries reſolvit Rot. & præcipuè in Senogallien. predii* 5. *Junii* 1617. *coram Andrea*, ubi, quod probari debet in loco præſentia proximiorum de eadem die, & hora contractus, & quod commodè intervenire potuerint, *& in Romana nullitatis contractus* 27. *Junii* 1611. *coram Pamphilio*, *& in Romana fidejuſſionis* 2. *Junii* 1614. *coram Pirovano*, *prout refert Beltram. ad Gregor. dec.*406.*n.*19. *ubi alias deciſiones recenſet*, *Theod. Rub. in ſingul.tom.*2.*ver.min.*

12 Notandum 5. quod minor vendicans rem malè alienatam, non tenetur pretium reſtituere, niſi quatenus ſit effectus locupletior, *Rot.apud Genc. poſt addit. dec.*132. *nu.*1. *&*
13 *ſeq.* quod etiam procedit, quando minor implorat beneficium reſtitutionis in integrum: nam neque in tali caſu debet reſtituere quod ex illo contractu accepit, quando non eſt
14 factus locupletior, *Rot.apud eumdem dec.*141. ubi addit, quod minor contrahens contra formam inductam a ſtatuto ob publicam utilitatem principaliter, nec civiliter, nec naturaliter obligatur.

15 Notandum 6. quod ad retractandas venditiones, ſeu alias quaſcumque alienationes etiam titulo oneroſo factas minore ignorante, ſimiliter decennium inter præſentes, & vicennium inter abſentes datur ipſi minori poſt legitimam ætatem, *Bart.in d.leg.fin.cod.ſi major.fact. alien.&c. Marian. Jun.conſ.*59.*colum.*2.*verſ.nec his obſtat*, *volum.*1. *quem refert Gabr.d.tit. de min.concl.*4.*num.*12. quod procederet, etiamſi tutor vendiderit præſente pupillo, dummodò pupillus non intellexerit quod agebatur: quia tunc perinde habetur ac ſi non eſſet præſens, *gloſſ.in d.l.fin. in ver. minorum*, *Capyc.dec.* 92.*num.*2.

16 Item qui emit rem ab eo, cui minor, vel ejus tutor illam ſine decreto alienavit, præſcribit contra minorem a die, quo factus eſt major, eodem ſpatio decem annorum eo præſente, & viginti eo abſente, *l.fin.ubi Salyc. cod.ſi quis ignor.rem min. &c.* quod intellige, quando emptor eſt bonæ fidei: ſecus ſi emptor ſciebat, rem eſſe minoris, & ſic non potuiſſe diſtrahi ſine decreto: tunc enim requireretur præſcriptio 30. annorum, quæ ſimiliter non curreret, niſi poſt legitimam ipſius minoris ætatem, *gl.in d.l.fin.ver.minorum*, *cod.ſi major.fact. alienat.&c.* immò de jure canonico nunquam præſcriberet propter malam fidem emptoris, qui ſcivit, contractum non valere, *ut poſt Ant.de Butr.conſ.*45.*col.*3.*verſ.non obſtat.Ruin. conſ.*41.*col.fin. verſ. præterea non potuit*, *vol.*1. *obſervat Gabr. commu.concl.lib.*2.*tit.de Min.concl.*4.*n.*13.

17 Notandum 7. quod ad tollendam ratificationem, quæ præſumitur ex lapſu prædicti quinquennii, de quo in *d.l.fin. cod.ſi major.fact.alien.&c.* ſufficeret ſimplex declaratio ipſius minoris, etiam extrajudicialiter facta poſt legitimam ætatem intra dictum quinquennium, qua aſſerat, ſe nolle ratum habere, *gloſ.Bald.Sal.& alii commu. in d.l.fin.* aſſerentes, ſatis eſſe ſimplicem querelam etiam coram vicinis, *Gab. loco cit.n.*14.*&* 15. dummodò hujuſmodi proteſtatio notificetur emptori, ſive alteri, qui rem alienatam poſſidet, *Anton.de Gam.dec.*275.*n.*3.*quem refert Cancer.d.lib.*2.*c.*1.*n.*35. ubi etiam dicit, quod generalis eſt regula, omnem proteſtationem conſervatoriam juris proprii, & ex qua ſequitur præjudicium tertii, debere illi tertio denuntiare, *per auct. ſi omnes*, *cod.ſi min.ab hæred.ſe abſtin.* ratio eſt quia ex dicto textu non inducitur propriè præſcriptio, ſed quædam ratihabitio
18 tacitè, *ut d.Bart.ibidem*, *verſ.ad unum*, ſubdens, quod ex *d.l.fin.cod.ſi quis ignor.rem min.&c.* inducitur præſcriptio, & ideò debet interrumpi modis legitimis ad interrumpendam præſcriptionem inductis.

19 Notandum 8. quod textus in *d.l.fin.cod.ſi major.fact. alienat.*&c. locum habet etiam in prodigo, & ideò ſi tacuit per quinque annos, poſtquam effectus eſt ſanæ mentis, cenſetur contractum, ſeu alienationem per ipſum antea factam confirmaſſe, ſeu ratificaſſe, *Alex.ad Bart.in d.l.fin.lit.B.& deciſum refert Cancer.d.lib.*2.*c.*1.*n.*38.

20 Notandum 9. quod licèt filiusfam. de jure communi non obligetur pro mutuo, *l.*1. *& per tot.ff.ad Macedo.* tamen ex omnibus aliis contractibus, & quaſi contractibus, ſi pubes ſit, obligatur efficaciter ſine patris conſenſu, *l.filiusfamil.* 39.*ff.de actio. & oblig. l.tam ex contractibus* 57.*ff.de Jud.l.fin.* §.1. *verſ.pubes verò*, *ff.de verb. oblig. l.qui Romę*, 122. *ff. Augerius*, *ff.eod.titul. de verb.oblig. l. Prętor ait*, 4. §. *ſed & filiusfam. ff. de eden.leg. ſi quis cum filiofam.* 45.*ff. de Pecul.*§. *item inutilis*, *ubi gloſ. in ver. obligari poſſunt*, *Inſtit. de inutil.ſtipul. leg.qui hominem*, 34. §. *quidam*, *ff. de ſolut.* quia pubes de jure communi validè contrahit, ſi non alienet ſtabilia, & habet tantùm reſtitutionem in integrum, ſi lædatur, *l.ſi curatorem habens*, 3. *Cod.de in integ.reſtit. min. leg.*3. §. *ſed utrum*, *ff.de min.ita Pariſ.conſ.*94.*ſub n.*1.*vol.*1.*Burſat.conſ.*121. *n.*6.*Clem.de Patr.poteſt.c.*6.*eff.*5.*nu.*2. *& alii apud Ciriac. cont.* 387.*num.*4.*& ſeq.to.*2. ubi etiam dicit, quod a deo obligatur, ut ſaltem vivente Patre, ſi non ſit ſolvendo, poſſit carcerari, *per l.penult.juncta gloſ.in ver. injuriarum*, *cod. Qui bon. ceder.poſſ. & ita tenuit Rota in Bononie. pecuniaria* 6. *Junii* 1607. *coram Ludoviſ.in impreſſ. deciſ.*321.*num.*6. *Zacch. de Obligat.Cameral.quæſt.*3.*num.*11. ubi dicit, quod filiusfam. in forma Cameræ obligatus non poteſt hujuſmodi exceptione juvari ad retardandam executionem: quod eo magis procederet, ſi filiusfam. caſtrenſe, vel quaſi caſtrenſe peculium habeat, quia tunc vice patrisfamil. fungitur, juxta *textum in l.*1. §. *fin. & leg.ſeq. juncta gloſſ. ff. Ad Senatuſconſult. Maced. latè Galganet. ad ſtatut. urb.lib.*1.*cap.*152. ubi alios caſus enumerat, in quibus Macedonianum locum non habet, *de quo etiam vide Mant. de Tacit. lib.*8. *tit.*7. *per tot.* ubi dicit, quod Macedonianum non habet locum, ſi filiusfamil. huic exceptioni renunciaverit cum juramento, *per textum in cap. cum contingat*, *de Jurejur. & cap. quamvis de pact. in* 6. quamvis in hoc contrarium teneat *Grammat.dec.*12.*nu.*12. *& ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *Qui juravit ſe majorem* 20. *annis*, *poteſt probare ſe minorem*, *& n.*3. *declaratur n.*4.
2 *An prohibitus dicere de nullitate contractus*, *poſſit allegare læſionem.*
5 *Textus in l.*3.*cod. ſi min. ſe major. dix. declaratur.*
6 *An minor*, *qui juravit ſe eſſe majorem poſſit agere ad reſciſſionem contractus.*
7 *Minor contrahendo ſervare debet ſolemnitates ſtatutorum loci*, *in quo contrahit*, *etiam quoad bona alibi exiſtentia.*
8 *Stante dolo præſumpto per ſtatutum*, *juramentum non præjudicat minori*, *nec eum excludit a beneficio reſtitutionis in integrum.*
9 *An juramentum*, *& contractus probari poſſit ex inſtrumento facto ſine ſolemnitatibus*, *quando per ſtatutum vis illi adimitur.*

CAPUT LXVI.

An qui juravit, *ſe eſſe majorem* 20. *annis*, *poſſit probare ſe minorem non obſtante juramento.*

REſpond. affirmativè juxta magis communem opinionem, quam ſequuta fuit *Rota in Recen. dec.*504. *par.*5. 1
*tom.*2. *Gratia.diſcep. for. cap.*513. *numer.*2. *& ſeq.* ubi addit, quod licèt non poſſet dicere de nullitate contractus poſt 2
quinquennium, poteſt tamen, ſi velit, allegare læſionem, *Benintend. dec.*47.*num.*3.*&* 4. ubi quòd minor in tali caſu pro- 3
bare poteſt minorem ætatem etiam per teſtes: quod intellige 4
obtenta prius a Judice Eccleſiaſtico abſolutione ab hujuſmodi juramento, ut rectè advertit *Ciarlin.contr.for.lib.*1.*cap.* 35.*num.*32.

Nec obſtat *textus in l.*3.*cod. ſi min. ſe major. dix.* quia diſpo- 5
ſitio d. l. non procedit, ubi ille, qui juravit ſe majorem, vult ex capite minoris ætatis infringere actum juratum deducendo remedium ordinarium nullitatis actus; ſed ſolùm procedit, quando remedium de jure ſpeciali competens deducitur, prout eſt reſtitutio in integrum: jus enim ſpeciale faciliùs tollitur, quàm jus ordinarie competens, *l.ejus militis*, §.1. *ff.de mil.teſt.* unde poterit minor agere etiam ad reſciſſionem contractus reſpectu nullitatis propter ſolemnitatem omiſſam: *Add.ad Bart.in l.*3.*cod. ſi min. ſe major.dix. Mareſc. var.lib.*2.*cap.*63. ubi dicit, quod poteſt minor dicere contractum nullum, etiamſi contractus cedat in ſui utilitatem, *Seraph. deciſ.*1242. *per tot.Grammat.dec.*12.*num.*5.*& ſeq.* ubi etiam dicit quod ſi filiusfam. falsò aſſeruerit ſe patremfam. & 6
juraverit, poterit opponere de nullitate contractus, cujus formam non ſervavit, *latè Ciarl.contr.for.lib.*1.*c.*35.*num.*24. *& ſeq.* ubi etiam dicit, quod minor contrahendo ſervare de- 7
bet ſolemnitates ſtatutorum loci in quo contrahit etiam quoad bona alibi exiſtentia, *Rota apud Genc. de Cenſib. poſt Addit.dec.*141.*num.*32.*& ſeq.*

Et hoc præcipuè procedit in ſtatuto Urbis *cap.*151. *lib.*1. 8
ubi juramentum per minorem præſtitum præſumitur dolo, ac metu extortum: & ideò minor ſe majorem etiam cum juramento affirmans ſibi non præjudicat, *Curt. Jun. conſ.*118. *& conſ.*119. *Soc.Jun.conſ.*3.*lib.*2. *& alii apud Galgan. ſuper ſtat.Urb.d.c.*151.*verſ.nec minus*, *Rot. apud Cancer.d.dec.*141. *num.*34.

*num.*34. ubi, quod ſtante dolo præſumpto per ſtatutum, juramentum non excluderet minorem a beneficio reſtitutionis in integrum, *Grat. diſcep. for. cap.*513. *num.*2. *& ſequ.*

9 ſubdens, quod juramentum probari non poteſt ex inſtrumento facto ſine ſolemnitatibus, quando per ſtatutum vis illi adimitur: quemadmodum nec ex hujuſmodi inſtrumento probatur contractus, ut *dixit Rot. dec.*504. *num.*7. *par.*5. *tom.*2. *recen. Burrat. dec.*410. *num.*9. *& ibi Ferentill. num.*13. *& ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *Res mobilis triennio, immobilis verò decennio, vel vicennio præſcribitur concurrente bona fide, & juſto titulo: limitatur n.*106. *&* 107.
2 *Tempus abſentiæ duplicatur in hujuſmodi præſcriptione.*
3 *An præſcriptio currat contra ignorantem.*
4 *In quo differat præſcriptio rerum corporalium a præſcriptione ſervitutum.*
5 *Quando ad res immobiles præſcribendas requiratur tempus* 30. *annorum, & n.*10.
6 *Jura, & actiones quanto tempore præſcribantur, & num.*9.
7 *Actio hypothecaria quanto tempore duret.*
8 *Quo temporis ſpatio jus emphyteuticum præſcribatur.*
10 *Quid ſi jus commune, vel præſumptio ſit contra præſcribentem.*
11 *Præſcriptio immemorabilis non requirit aliquam tituli, vel bonæ fidei probationem.*
12 *De jure Canonico in omni præſcriptione ſufficit tempus* 40. *annorum cum bona fide abſque titulo.*
13 *Bona fides ſemper præſumitur, niſi contrarium probetur, vel niſi titulus ſit a jure reprobatus.*
14 *Præſumptio bonæ fidei ceſſat, quando præſumptio malæ fidei eſſet fortior.*
15 *Bona fides præſumitur in corporalibus, ſecus in incorporalibus.*
16 *Quando quis dicatur præſens, & quando abſens.*
17 *Quando præſentia præſumatur, & quando probari debeat.*
18 *An in præſcriptione* 30. *annorum requiratur poſſeſſio.*
19 *Præſcriptio minor decennio currit etiam contra Eccleſiam.*
20 *Res immobilis Eccleſiæ quanto tempore præſcribatur, & num.*22.
21 *Quid ſi res communis Eccleſiæ, & privati.*
23 *Contra minorem non currit uſucapio, nec præſcriptio* 10. *vel* 20. *annorum.*
24 *Præſcriptio* 30. *&* 40. *annorum currit contra minorem, ſed tempore pupillaris ætatis ceſſat, & dormit.*
25 *An præſcriptio ſtatutaria currat contra pupillum.*
26 *Mobilia pretioſa Eccleſiæ quanto tempore præſcribantur.*
27 *An, & quando præſcribantur bona Eccleſiæ alienata abſque ſolemnitatibus.*
28 *Quando competat Prælato alienanti interdictum retinendæ poſſeſſionis.*
29 *Quando bona detinentur a conſanguineis Rectorum, non currit contra Eccleſiam præſcriptio, vel obſervantia.*
30 *In legatis, & hæreditatibus ad pias cauſas relictis neceſſaria eſt præſcriptio* 40. *annorum.*
31 *Bona patrimonialia Clerici quanto tempore præſcribantur.*
32 *Eccleſia contra privatum præſcribit ſpatio* 30. *annorum.*
33 *Quanto tempore Eccleſia præſcribat contra aliam Eccleſiam.*
34 *Hoſpitalia, & alia loca pia gaudent privilegio quadragenariæ præſcriptionis.*
35 *Quo temporis ſpatio Reip. rationes ſubſcriptæ, & cancellatæ contra Adminiſtratorem retractari poſſint.*
36 *Judæi, & cæteri infideles bona Eccleſiarum præſcribere non poſſunt.*
37 *Fiſcus, vel Eccleſia ſuccedens privato, pro tempore præterito utitur jure privati.*
38 *Contra Eccleſiam Romanam non currit præſcriptio minor centenaria: declaratur n.*40. *limitatur n.*43.
39 *Eodem privilegio gaudet Fiſcus Romanæ Eccleſiæ, & privatus habens rem communem cum Eccleſia Romana.*
41 *An eodem jure utantur Eccleſiæ Marchiæ, & Ferrariæ.*
42 *Mobilia Eccleſiæ Romanæ, & ejus fiſci quanto tempore præſcribantur.*
44 *Quo tempore præſcribantur bona Principis.*
45 *Feuda quanto tempore præſcribantur.*
46 *Quo tempore fideicommiſſum expiret.*
47 *Quænam præſcriptio contra Civitatem requiratur, & n.* 49. *& ſeq.*
48 *Item quæ præſcriptio requiratur contra fiſcum Romani Imperii, & n.*50. *& ſeq.*
52 *Jura reſervata S. R. E. in ſignum ſpecialis privilegii nulla præſcriptione tolluntur.*
53 *Tributa, & alia, quæ Principi debentur in ſignum recognitionis univerſalis dominii, præſcribi non poſſunt.*
54 *Quo tempore præſcribantur ea, quæ ſunt reſervata Principi in ſignum ſupremæ poteſtatis tantùm, vel legitimare ſpurios &c. & n.*57.
55 *Tempus immemorabile habet vim conſuetudinis, & conſtituti.*
56 *Præſcriptio immemorabilis non prodeſt, quando conſtat de titulo nullo, & vitioſo.*
58 *Quando ea, quæ ſunt meræ facultatis, præſcribantur.*
59 *Quo tempore præſcribatur contra Vaſſallum Eccleſiæ.*
60 *Præſcriptio cepta in majore, currit contra minorem ejus hæredem etiam pupillum: limitatur n.*61.
62 *An hæredibus, vel ſucceſſoribus univerſalibus detur reſtitutio in integrum adversùs præſcriptionem.*
63 *Quo tempore adversùs contractus juratos præſcribatur.*
64 *Juramentum perpetuat actionem uſque ad* 40. *annos.*
65 *Ad tollendam præſcriptionem quadragenariam alia quadragenaria requiritur.*
66 *Quo tempore præſcribatur facultas agnoſcendi legatum Juriſpatronatus.*
67 *Ex præſentationibus continuatis per centum annos juſpatronatus præſcribitur.*
68 *Ad firmandum ſtatum beneficii requiritur poſſeſſio quadragenaria: limitatur n.*69.
70 *An poſſidens beneficium per decennium, teneatur exhibere titulum in viſitatione.*
71 *Jus francandi præſcribitur ſpatio* 30. *annorum.*
Et an detur ignoranti hujuſmodi jus reſtitutio adversùs completam præſcriptionem ibid.
72 *Quando gratia præſumatur juſtificata.*
73 *Quando Penſionarius liberetur ab onere juſtificandi litteras Apoſtolicas.*
74 *Quando litteræ Apoſtolicæ amittant viam executivam.*
75 *Quaſi poſſeſſio exigendi penſionem non amittitur, etiamſi per* 30. *annos non fuerit petita.*
76 *Qui poſſidet alieno nomine, nullo unquam tempore præſcribit.*
77 *Conductor diu res alienas tenendo jus proprietatis non preſcribit.*
78 *Quando uſucapio triennii in fructibus locum habeat.*
79 *Quantum temporis detur Uſufructuario ad agnoſcendum legatum uſus fructus, & n.*80.
81 *Preſcriptio decennalis non habet locum, quando agitur de juribus preſcribendis.*
82 *An legatum perpetuò Eccleſiæ relictum, ſpatio centum annorum expiret.*
83 *Infinitas quando toleretur.*
84 *Victus in alearum uſu repetere poteſt pecuniam amiſſam intra* 50. *annos.*
85 *An victus in hujuſmodi ludo teneatur ſolvere pecuniam amiſsam, quando adeſsent contractus, & inſtrumenta.*
86 *Judex delegatus a Papa regulariter non poteſt exequi ſuam ſententiam ultra annum: limitatur num.*87.88.90. *&* 91.
89 *Explicatur textus in cap. quærenti de offic. deleg.*
92 *Sententiæ, quæ intra ſpatium* 30. *annorum non fuit executioni mandata, non poteſt amplius peti executio, & numer.*109.
93 *Intra quod tempus menſura fieri debeat, & n.*94.95.97. 98.99.100. *&* 101.
96 *Stipulatio de ſolutione facienda in certo loco, quomodo intelligatur.*
102 *Tertius poſſeſſor adversùs menſuram quanto tempore preſcribat.*
103 *Quandiu duret licentia alienandi ſimpliciter emphyteuticæ conceſsa.*
104 *Affictus peti poſsunt uſque ad* 30. *annos.*
105 *Conductor non ſolvens penſionem per annos* 30. *preſcribit adversùs penſionem præteritam, non futuram.*
106 *Quando res immobilis preſcribatur minori ſpatio* 10. *annorum.*

107 *Epi-*

107 *Epiſcopus contra Epiſcopum locum a ſe converſum ad fidem præſcribit triennio.*
108 *Officio Judicis regulariter præſcribitur ſpatio 30. annorum.*
110 *Actioni in factum quanto tempore præſcribatur.*
111 *Actio de evictione non præſcribitur antequam res evincatur.*
112 *Quando actioni nondum ortæ præſcribi poſſit, & quando non, & n.114. & 115.*
113 *In obligationibus conditionalibus, vel in diem non currit præſcriptio, niſi poſt diei, vel conditionis eventum.*
115 *An pignoratitiæ actioni poſſit præſcribi.*
116 *An, & quanto tempore contra exceptionem præſcribatur, & n.117.118. & 120.*
119 *Uxor obligans ſe abſque cauſa pro viro, poteſt excipere de hujuſmodi nullitate ſemper, & quandocunque.*

CAPUT LXVII.

Quanto tempore bona immobilia, & mobilia, & actiones præſcribantur.

1 REſp. quod res mobilis per triennium uſucapitur, immobilis verò decennio inter præſentes, & vicennio inter abſentes præſcribitur, concurrente tamen bona fide & juſto titulo, *l.un.C.de uſucap.transfor.§.1. inſtit. de uſucap. l.ſi quis emptionis, C.de præſcript.30.vel 40.ann. l.malæ fidei, cum auth.ſeq.C.de Præſcript.lon.temp.* ubi quod tempus abſentiæ duplicatur; unde inchoata, & continuata præſcriptio-
2 ne contra præſentem, puta per ſeptem annos, ſi Adverſarius deinde abfuerit per alios tres annos, ad complendam præſcriptionem requiritur lapſus ſex annorum, ut duplicetur tempus. E contra verò quando præſcriptio inchoatur contra abſentem, qui poſtea rediit, antequam perficeretur, pro tempore deficiente ad implementum præſcriptionis facienda eſt computatio, prout inter præſentes, *auct. quod ſi quis,*
3 *Cod.de præſcr.long.temp.Sylv.in ver.præſcriptio 1.qu.7. Leſſ.de Juſt.& Jur.lib.2.c.6.dub.8. verſ.3. quos refert Jordan. Elucubr. diverſ.lib.14.tit.24.de præſcr.nu.339.Neguſ.de Pignor.p.6.mem. 2.n.16.Barboſ.in l.ſicut, n.183. C.de præſcrip.& alii apud Merlin.de pignor.lib.5.q.26.* quæ quidem præſcriptio currit etiam
4 contra ignorantem, *juxta communem Doctorum ſententiam*, & in hoc differt hæc præſcriptio rerum corporalium a præſcriptione ſervitutum, in qua exigitur ſcientia, & patientia Adverſarii, *ut inquit Balb. de præſcript.in 2.p.4.princ.q.1. numer.12.*

5 Si verò concurrat tantùm bona fides ſine titulo, tunc ſpatium 30. annorum requiritur ad res immobiles præſcribendas, *d.l.ſi quis emptionis*, §.1. quo tempore etiam jura, & actiones tolluntur, *l.ſicut, C.de præſcr.30.vel 40.ann. latè gloſ.*
6 *in l.hæreditatis C.de petit.hæred.* ubi dicit, quod actiones reales tolluntur ſpatio 10. annorum inter præſentes, & 20. inter abſentes cum titulo, & bona fide: & deficiente titulo, ſpatio 30. annorum; perſonales verò, & mixtæ ſimili ſpatio 30.
7 annorum: hypothecaria verò durat uſque ad 40. annos *Balb.de præſcr.in 4.p.4.princ.qu.9.& 19.* ubi dicit, quod is,
8 qui ſolvit canonem tamquàm emphyteuta, per 30. annos, & tanto tempore rem aliquam poſſedit uti emphyteuticam, præſcribit jus emphyteuticum, ſeu utile dominium, *Gra-*
9 *tian.diſc.for.c.494.n.15.Rot.dec.53.nu.3.p.3.recent.* ubi de præſcriptione juris habendi diſtributiones, & de actione ſpolii, & *dec.535.n.9.& ſeq.p.4.to.3.recent.* ubi, quod actio ſpolii inter laicos præſcribitur ſpatio 30. annorum; contra verò Eccleſiam ſpatio annorum 40. *Peregr.de jur.fiſc.lib.6.tit.8.num.1.* ubi dicit, quod perſonales actiones Fiſco competentes, item
10 & reales pro re per tertium poſſeſſa ac hypothecariæ præſcribuntur ſpatio 30. vel 40. annorum, prout præſcribitur contra privatum. quod intellige quando præſcribenti jus commune, aut præſumptio non reſiſtit: tunc enim ſufficit bona fides in hujuſmodi præſcriptione 30. annorum ſecus ſi jus commune, vel præſumptio eſſet contra præſcribentem: quia tunc ultra bonam fidem requiritur etiam titulus, niſi tanti temporis allegetur præſcriptio, cujus contraria memoria non exiſtit, *cap.1.de præſcript.in 6. Alex.conſ.74.num.7.vol.4.*
11 *Gabr.de præſcr.concl.1.num.44.46.& 55. Maſcard.de probat.in ver.præſcrip.concl.1219.n.45.46.47.& 54.Ciriac.contr.300.n.9. & 10.lib.2.* ubi dicit, quod præſcriptio immemorabilis non requirit liquidam tituli, vel bonæ fidei probationem, *Gratian.diſc.for.cap.52.nu.27.& ſeq.Boer.dec.39.nu.7. Balb.de præſcrip.in 2.p.4.princ.q.1.n.11.& q.2.nu.2.* ubi quod de jure cano-
12 nico in omni præſcriptione ſufficit tempus 49. annorum cum bona fide abſque titulo, *per textum in cap. de quarta, & c.ſi diligenti de præſcr.*

13 Bona verò fides ſemper præſumitur tam in præſcriptione 30. vel 40. quàm 10. annorum, niſi contrarium probetur, vel niſi titulus ſit vitioſus, & a jure reprobatus, *ut tradunt DD.in l.Celſus, ff.de uſucap.Cepoll.in tractat.de ſervit.urban. præd.cap.20.num.2.Cravet.de antiqu.temp.in 4.par.§. materia*
14 *iſta, num.21.* ſubdens, quod ceſſaret præſumptio bonę fidei, quando præſumptio malæ fidei eſſet fortior, *latè Maſcard.de probat.concl.225.num.1.& ſeq.vol.1.Balb. ubi ſup.in 2. p.4.princ.q.1.num.11.* ubi dicit, quod bona fides præſumitur
15 in corporalibus; ſed in incorporalibus non præſumitur niſi probetur.

16 Præſentes autem dicuntur qui degunt in eadem Provincia, abſentes verò, qui extra illam commorantur, *l.fin. ubi Salic.Cod.de præſcrip.long.temp.* præſumitur autem præſentia, quando creditor, & poſſeſſor ſunt ejuſdem Civitatis, & habent in eadem Civitate domicilium, ſi verò ſint diverſarum
17 Civitatum quamvis ejuſdem Provinciæ tunc ceſſat dicta præſumptio, & ideò præſentia probari debet per aſſerentem, *Mantic.dec.291.Jordan.lib.14.tit.24. de præſcr.n.338.* excepta præſcriptione longiſſimi temporis, in qua non requiritur probatio quod ambæ partes ſint præſentes ſeu habuerint domicilium in eadem Civitate, *Tiraqu.de retract.lignag. §.35. gloſ.4.nu.39.Gratian.deciſ.March.4.n.42.& ſeq.* ubi *poſt Aym. conſ.111.nu.20.* addit, quod quando agitur de præſcriptione 30. annorum, non requiritur poſſeſſio, cum inducatur ex ſolo temporis curſu, *per doctr.Bart.in l.fin.ff.de eo, per quem factum erit &c.*

19 Obſerva tamen, quod licèt triennalis præſcriptio currat etiam contra Eccleſiam, *ut not.Balb.de præſcr.in 1.p.5.princ. q.1.nu.10.& ſeq.Jordan.loco cit.num.323. poſt gloſſ.in auct. quas actiones, ver.durantibus, Cod. de Sacroſ.Eccleſ.* ubi etiam dicit, quod quælibet præſcriptio minor decennio currit contra Eccleſiam: res tamen immobilis Eccleſiæ, vel piorum lo-20 corum non præſcribitur decennali præſcriptione, ſed quadragenaria requiritur, *Auct.de Eccleſ.titul.§. pro temporalibus, l.omnia privilegia, C.de Epiſc.& Cler.cap.de quarta, extr. de præſcr. latè Pacif. de Salv.interd.inſpect.2.cap.2.num.27.& ſequ.* ubi etiam dicit, quod hujuſmodi præſcriptio decennalis non habet locum in eo, qui rem communem habet cum 21 Eccleſia, *arg.l.ſi communem, ff.Quemad.ſerv.amitt.* & ideò requiritur etiam in tali caſu quadragenaria præſcriptio, *juxta text.in d.cap.de quarta, & notat etiam Sylv.in ver.præſcriptio 1.nu.7.verſ.Quinto &c.* ſubdens, quod ſi jus Eccleſiæ remanere poteſt illæſum, præſcriptio communis contra laicum ſufficeret, *Balb.de præſcr.in 1.p.5.princ.qu.1.nu.8.& q.4. nu.2.* ubi addit, quod in illis caſibus, in quibus contra pri-22 vatum lex ſtatuit majus tempus 40. annis, putà tempus, cujus initii memoria non extat, tunc contra Eccleſiam non præſcribitur minori tempore, ne ſit deterioris conditionis, quam privatus.

Similiter contra minorem non currit uſucapio nec præ-23 ſcriptio 10. vel 20. annorum, *l.fin. C. in quib.cauſ.in integr.reſtit.neceſſ.non eſt, Alex.conſ.101.nu.24.vol.7.Sylv.in ver.præſcr.1.nu.7.* excepta præſcriptione 30. vel 40. annorum, *ut in*
24 *d.l.fin.* quæ etiam tempore pupillaris ætatis ceſſat, & dormit, *leg.ſicut Cod.de præſcript.30.vel 40. ann.Rota apud Fen-*
25 *zon.deciſ.144.* ubi, quod nec præſcriptio ſtatutaria contra pupillum currit.

26 Item mobilia Eccleſiæ pretioſa non præſcribuntur minori tempore quàm 40. annorum, cum hæc inter immobilia numerentur, *ut poſt Panorm.in cap.tua, de His, quæ fiunt a Prælat.not.Sylv.in ver.alienatio, nu.9.& in ver.præſcriptio 1.num.7.*

27 An verò præſcribi poſſint bona Eccleſiæ alienata abſque ſolemnitatibus affirmant *DD. communiter*; hæc tamen præſcriptio intelligitur de ſpatio 40. annorum, *juxta dict. cap. de quarta, extr. de præſcr.* & incipit poſt mortem illius, qui malè alienavit: immò neque currit poſt mortem malè alienantis, niſi data ſcientia, & patientia cujuslibet Rectoris, ſeu Prælati ſucceſſoris, quam probare debet, qui ſe fundat in hujuſmodi præſcriptione, *Caval.deciſ.46.num.29.par.1. Triviſ.deciſ.28.& 58.p.1.& alii apud Ricc.in Prax.for. Eccleſ. par.1.reſol.32. ubi etiam refert, ita reſolviſſe Rotam in Auximana alienationis 13. Januarii 1581. coram Litta, Balb. de Præſcrip.in 1.p.5.princ.q.1.num.8.latè Rota deciſ.94.p.7.Recent.*
28 ubi etiam, quod ratione poſſeſſionis ſemper permanentis penes Eccleſiam, cui ex facto Rectoris præjudicari non poteſt, competit interdictum retinendæ poſſeſſionis tam Prælato Succeſſori, quàm etiam ipſi alienanti, agenti tamen
29 nomine Eccleſiæ, *& dec.689.n.13.p.4.to.3.Recent.* ubi, quod quando bona detinentur a conſanguineis Rectorum, non currit contra eccleſiam aliqua præſcriptio, vel obſervantia, *cap.ſi Sacerdotes 16.q.3.Bald.in l.1.n.1.in fin.C.de Bon.matern.*

*Gozad.conſ.33. verſ.item & præſcrip. Rebuff.in tr.de rer.Eccleſ. alien.n.36.Guido Pap.dec.*150.*n.*1.

30 Obſerva 2. quod etiam in legatis, & hæreditatibus ad pias cauſas relictis neceſſaria eſt præſcriptio 40. annorum, *Auct. de Eccleſ.tit.§.pro temporalibus, Sylv.in ver. præſcriptio* 1.*n.*7. *verſ.in legatis autem &c.*

31 Obſerva 3. quod ſimilis præſcriptio 40. annorum neceſſaria eſt in bonis patrimonialibus Clerici, ad quorum titulum fuit ordinatus *ſecundùm Navar. conſ.*5.*de Imm.Eccleſ.Cened. q.canon.*11.*n.*9.*& alios apud Ricc.in Prax.for.Eccleſ.par.*4.*reſol.*91. quamvis alia bona patrimonialia Clericorum præſcribantur præſcriptione, ſeu tempore communi, *latè Balb. de præſcrip.in* 1.*par.*5.*princ.q.*5.

32 Obſerva 4. quod Eccleſia contra Privatum præſcribit ſpatio 30. annorum, *c.placuit huic ſanctæ*, 16.*q.*3. per quem textum corrigitur *l.bene a Zenone, C.de Quadrienn.præſcr.ut not.*

33 *gloſ.in d.c.placuit* contra aliam vero Eccleſiam non præſcribit niſi ſpatio 40. annorum, *c.placuit*, 15.§.*quas actiones, ead.q.* 3.*Sylv.loc.cit.n.*7.*Balb.in* 1.*p.*5.*princ.q.*1.*n.*4. ubi etiam dicit,

34 quod pauperes, & miſerabiles perſonæ, Hoſpitalia, & alia loca pia fundata auctoritate Epiſcopi gaudent privilegio quadragenariæ præſcriptionis, quicquid dicat *Galgaget. ad Statut.Urb.lib.*1,*c.*158.*col.*5.*verſ.limita* 6.

35 Obſerva 5. quod Reip. rationes ſubſcriptæ, & cancellatæ contra Adminiſtratores ultra 20. & contra ejus hæredem ultra 10. annos retractari non poſſunt, *l.in omnibus, ff. de Diverſ.& temp.præſcr.*

36 Obſerva 6. quod Judæi, & cæteri infideles, licèt utantur jure communi, & præſcribere poſſint contra Chriſtianos, bona tamen Eccleſiarum nequeunt præſcribere, *c.porrò ubi gloſ.*16.*qu.*3.*Roman.conſ.*489.*nu.*3.*Ric.civil.de Jur.perſon. extr. Eccleſ.lib.*2.*c.*20.*nu.*14.*quos refert & ſequitur Jordan. lib.*14.*tit.* 24.*de præſcr.n.*432.*ver.reſtringe* 1.

37 Obſerva 7. quod fiſcus, vel Eccleſia ſuccedens privato pro tempore præterito utitur jure privati: & ideò pro dicto tempore non requiritur quadragenaria præſcriptio, *ſecundùm communiorem, & veriorem Doctorum ſententiam*, ſed tantum pro futuro tempore utetur dicto privilegio, *l.fiſcus*, 6.*ff.de Jur.fiſc.Sylv.in ver.præſcriptio* 1.*nu.*7. ubi dicit, quod ſi contra privatum præſentem cucurrerunt quinque anni, antequam res perveniret ad Eccleſiam, poſtquam pervenerit ad Eccleſiam, ſufficient 20. *& ita concludunt communiter DD.in auct.quas actiones, C.de Sacroſ.Eccl. Balb.de præſcr.in* 1.*p.*5.*princ.q.*3.

38 Obſerva 8. quod contra Eccleſiam Romanam non currit præſcriptio minor centenaria, *cap.nemo*, 16.*qu.*3. *cap.ad audientiam, cap.cum vobis, & cap.ſi diligenti, de præſcrip. auct. quas actiones, Cod.de ſacroſ.Eccleſ.Gratian.diſc.for.c.*52.*nu.*5. *Boer.dec.*264.*n.*24.*Balb.in* 2.*p.*5.*p.princ.n.*5.*& alii apud Pere-*

39 *grin.de Jur.fiſc.lib.*6.*tit.*8.*numer.*42. ubi dicit, quod prædicta jura procedunt etiam in fiſco Romanæ Eccleſiæ: eodemque

40 jure utitur privatus habens rem communem cum Eccleſia Romana, *ut poſt Innoc. & Pan.not. Balb. in* 1.*p.*5.*princ.qu.*4. quod intelligendum eſt in ſpectantibus principaliter, & non ſecundario ad dictam Romanam Eccleſiam, *d. cap. ad audientiam, ubigloſ.ver.principaliter, de præſcrip.Sylveſt.in ver.præſcriptio* 1.*n.*7. ubi dicit, quod hoc privilegio gaudent generaliter omnia immediatè pertinentia ad diſpoſitionem Papæ, ut Eccleſia Lateranenſis, & res ejus, & exemptio, *Bald.in d.auct.quas actiones. num.*14. ubi dicit, quod quicquid eſt de juriſdictione Eccleſiæ Romanæ principaliter, & per ſe tamquam patrimonium Beati Petri, non poteſt præſcribi, niſi ſpatio centum annorum: quod privilegium ad Eccleſias Marchiæ, & Ferrariæ extendit *item Balb.in* 1.*p.*5. *princ.q.*1.*n.*18.

41 Addit *Abb.in c.cum dilecta, de Confirm.util.Felin.in c.ad audientiam nu.*33.*de præſcr. Salic.in l.un. C. de uſucapio transfor. quos refert Peregrin.de Jur.fiſc.lib.*6.*tit.*8.*num.*45. quod contra Eccleſiam Romanam & ejus fiſcum mobilia non uſucapiuntur triennio, ſed in his quoque requiritur præſcriptio centenaria.

43 Limita in caſu *cap.*2.*de præſcript.in* 6. ubi hæredes hæretici defuncti, qui communiter pro catholico reputabatur, præſcribunt etiam adverſus Eccleſiam Romanam ſpatio 40. annorum.

44 Item ea bona, quæ Princeps poſſidet tamquam Princeps, centum annorum ſpatio præſcribuntur; in iis verò, quæ poſſidet tamquam privatus, ſufficit præſcriptio 30. vel 40. annorum, *Guid. Pap.dec.*416.*n.*1. *Balb. de præſcr.in* 1.*p.*5.*princ.q.*1. *n.*17.*Cephal.conſ.*205.*n.*7. ubi dicit, quod hac centenaria præ-

45 ſcriptione etiam feuda præſcribuntur, *& conſ.*268.*n.*25. ubi

46 addit, quod fideicommiſſum expirat ſpatio 100. annorum,

47 *Honded.conſ.*84.*num.*26.*lib.*2. ubi, quod contra Civitatem, ſeu Remp. quæ habet fiſcum, & Regalia, & Superiorem non recognoſcit, præſcriptio centum annorum requiritur; In aliis verò caſibus contrà Civitatem præſcribitur ſpatio 40. annorum, *Auct.de non alienando*, §.*ſinimus, ibi, nec multum &c.Alban.in Bart.in leg.fin.nu.*7.*C.de Sacroſ.Eccleſ.Alex.conſ.* 16.*n.*24.*vol.*5.*Creſcen.dec.*4.*n.*5.*de Privil. Peregr.de jure fiſc.lib.* 6.*tit.*8.*nu.*6.

Addit *gl.in d.§.ſinimus, in ver.nec multum, Bald.in l.*2.*C.* 48 *Com.de Uſucap.Alex.conſ.*84.*n.*2.*vol.*1. *& conſ.*24.*n.*14.*vol.*5. *& alii*, quod etiam contra fiſcum Romani Imperii requiritur præſcriptio centenaria: hoc tamen procedit tantum in illis caſibus expreſſis *in l.fin.Cod.de Sacroſ.Eccleſ.* videlicet in rebus relictis jure hæreditario, legatis, donationibus, & venditionibus, *ut inquit Cravett.de antiquit.temp.p.*4. §.*Abſolutis differentiis*, *num.*40. ubi etiam dicit quod in dictis ca- 49 ſibus Civitas habens jura Principis gaudet privilegio præſcriptionis centenariæ, *Balb.in* 3.*p.*5.*princ.qu.*5.1. *&* 2. ubi, quod gaudet dicto privilegio in prædictis caſibus Civitas, & etiam Caſtrum, etiamſi non habeat jura fiſcalia, *Bald. in l.fin.num.*3. *verſ.quæro, an ſingularis &c. Alexan. conſ.*16. *num.*24.*vol.*5. ſubdens, quod non requireretur in dictis ca- 50 ſibus poſitis, *in dict. leg. fin.* contra Civitatem præſcriptio centum annorum, niſi quando præſcribens eſſet ille, qui Civitati vendidiſſet, vel donaſſet, vel reliquiſſet jure inſtitutionis, vel legati, aut fideicommiſſi, vel eſſet ejus hæres, aut ſucceſſor univerſalis: nam contra alium præſcribentem non loquitur illa lex, *Peregrin. de Jur. fiſc. lib.*6.*tit.*8.*numer.*7. ubi, quod *dicta lex.fin.C.de Sacroſ.Eccleſ.* locum habet, cum agitur contra venditorem, donatorem, ſeu adverſus illorum hæredes; ſecus ſi tertius rem poſſideat: hic enim, licèt ſingularis ſucceſſor ab illis cauſam habens præſcribit ſpatio 30. & 40. annorum adverſus Civitatem, Fiſcum, & Principem, *vide etiam Faſ.in d.l.fin. Ang. & Imol.in l.uſucapionem, ff. de Uſucap.*

Item diſpoſitio *d. legis* requirentis ſpatium 100. annorum 51 in illis quatuor caſibus, procedit, quando poſt donationem, venditionem, inſtitutionem, aut relictum factum Civitati, nunquam fuit res tradita Civitati; aliàs ſufficeret tempus 40. annorum, *ita Guil.de Cu.in l.*1.*C.Ne rei do.vel templo. quem refert Bald.in* 3.*p.*5.*princ.qu.*1. ubi etiam dicit, quod d. lex locum habet in rebus, quæ verè ſpectarent ad Civitatem, jure dominii: ſecus ſi jure quaſi dominii: quia contra Civitatem, ſicut contra Eccleſiam præſcribitur in quaſi dominio, & publiciana tempore communi, *per doctrinam Bart. in l.ſi finita*, §.*ſi de vectigalibus, ff. de Damn.infect. Ang.in l.* 2.*Cod.Ne rei dom.vel templo.Corn.conſ.*16.*&* 117.*vol.*2.*& conſil.*142.*vol.*3.

Jura verò reſervata S. R. E. in ſignum ſpecialis privilegii 52 nulla præſcriptione tolluntur, *c.un.ubi gloſſ.ver.non obſtante, de Cler.ægrot.in* 6. quemadmodum nec præſcribi poſſunt ea, 53 quæ Principi debentur in ſignum recognitionis univerſalis dominii, qualia ſunt tributa, & cenſus, *junct.textum in l. comperit, C.de præſcrip.*30.*vel* 40.*ann.Bal.in l.*2.*C.commun.de uſucap.latè Peregrin.de jur.fiſc.lib.*6.*tit.*8.*uu.*9. ſecus eſſet in iis, quæ non competunt in ſignum recognitionis dominii uni- 54 verſalis, ſed ſunt reſervata Principi in ſignum ſupremæ poteſtatis tantùm, non autem Superioritatis, ut legitimare ſpurios, creare tabelliones, indicere vectigalia, pedagia, & ſimilia: hæc enim præſcribuntur tempore, de cujus initio non extat memoria, *ut d.Bart.in l.ſi publicantius*, §.*in omnibus vectigalibus, ff. de Publician. quem cæteri communiter ſequuntur*, nec requiritur in tali caſu ſcientia ipſius Principis, quicquid dicat *Bart. loco cit.* tum quia ex uſu tanti temporis præſumitur ſcientia Principis, tum etiam quia tantum tem- 55 pus habet vim conſuetudinis, & juris conſtituti, *leg.*1. §.*fin. ff.de aq.pluv.arc.l.hoc jure*, §.*ductus aquæ, ff.de aqu.quot. & activ.cap.ſuper quibuſdam*, §.*præterea de verb.ſignif.ita Alex. conſ.*74.*n.*6.*&* 7.*lib.*4.*& conſ.*24.*n.*14.*& ſeq.lib.*5.*Guid.Pap.dec.* 514.*Cevall.in Spec.opin.commun.contr.commun.q.*46.*n.*2.*Balb. de præſcrip.in* 2.*p.*5.*princ.qu.*3.*&* 4.*Roſenthal.de feud.c.*5.*concl.* 16.*Peregrin.de jur.fiſc.lib.*6.*tit.*8.*n.*14.*& ſeq.* ſubdens, *num.*25. quod præſcriptio immemorabilis non prodeſſet, ſi conſta- 56 ret de titulo nullo, & vitioſo in præjudicium verò privatarum, perſonarum talia jura præſcribuntur ſpatio 40. anno- 57 rum, *ut poſt Bald.conſ.*242.*lib.*1.*& conſ.*370. *col.*2.*lib.*3.*tradit Cravet.conſ.*4.*n.*8.

Addit *Balb.in* 4.*p.*5.*princ.q.*1. quod ea etiam, quæ ſunt me- 58 ræ facultatis, præſcribuntur, ſi præſtita fuerint tempore immorabili: licèt hæc regulariter nunquam præſcribi poſſint, *l.viam publicam, ff.de via publ.*

Quæres, quanto tempore præſcribatur contra vaſſallum 59 Eccleſiæ reſpectu utilis domini ipſius vaſſallis? Reſp. quod eodem, quo contra privatum, tempore præſcribitur, *Cravet.de*

*Antiq.temp.p.*4.§. *Abſolutis differentiis, nu.*27. *Alex.conſ.*169.*n.*5.*lib.*2.*& conſ.*92.*num.*24.*& ſeq.lib.*6.*& alii apud Roſenthal. de feud.c.*6.*concl.*78.*n.*9.*&* 10.*& in lit.H.*

60 Obſerva 9. quod omnis præſcriptio, quæ eſt cæpta in majore currit contrà minorem ejus hæredem etiam pupillum, 60 excepta præſcriptione 30. annorum, quæ tamquam odioſa tempore pupillaris ætatis dormit, *ut poſt Balb.de præſcrip.* 6.*p.in princ.caſ.*23.*num.*34.*Bov.de Statut.Urb.præſcr.gloſſ.*19.*n.*184.*Guid.Pap.dec.*31.*num.*3. *tradit Gratian.diſc.for. cap.*78.*n.*46.*ubi de communi, Cæphal.conſ.*102.*nu.*27.*lib.*1. ubi ex com-62 muni Doctorum ſententia addit, quod ubicunque contra hæredes, vel ſucceſſores univerſales ipſo jure curreret præſcriptio, eiſdem ſuccurritur beneficio reſtitutionis in integrum ex clauſula generali, ſi qua mihi juſta cauſa, *juxta l.*1. *ff.ex quib.cauſ.major.*

63 Obſerva 10. quod adverſus contractus juratos non præſcribitur minori ſpatio, quàm 40. annorum, *Rot. apud Merlin. de pignor.dec.*105.*nu.*6. nam uſque ad id tempus juramentum 64 actionem perpetuat, *ut tradunt DD. communiter in l. nam poſtea quam,*§.*ſi is, qui, ff.de jurejur.Pen.dec.*575.*num.*9.*Burat. dec.*457.*nu.*1.

65 Obſerva 11. quod ad tollendam præſcriptionem quadragenariam, requiritur alia quadragenaria, nec ſufficeret decennalis, etiamſi fieret reductio ad primævum ſtatum propter aſſiſtentiam juris communis, *latè Gonzal.ad reg.*8. *Cancell.gloſ.*7.*nu.*8.*& præcipuè n.*36. *Gratian.diſc.for. cap.*918. *numer.*44.

66 Obſerva 12. quod facultas agnoſcendi legatum Juriſpatronatus præſcribitur ſpatio 30. annorum, prout aliæ actiones perſonales, *ut poſt Peregr.conſ.*34.*n.*14.*lib.*1. *Gabr.de præſcr.concl.*6.*&* 7.*& alios dixit Rot.*267.*n.*9.*p.*6. *Recent.* ubi *n.*10.

67 *& ſeq.* addit, quod ex præſentationibus continuatis per centum annos præſcribitur juſpatronatus ac ſi conſtaret de fundatione.

68 Obſerva 13. quod quadragenaria poſſeſſio requiritur ad firmandum ſtatum beneficii, *Rota coram Burat. deciſ.*776. *num.*1. ſubdens *nu.*2. ſatis eſſe etiam decennalem, dum non docetur de legitimo ſtatu contrario, *juxta cap. cum de bene-*69 *ficio, de prob.in* 6. *ubi Gem.num.*8. *Franch.num.*5. *Rot.deciſ.*22. *de Probat.in antiqu.& deciſ.*2.*de Præb.in nov. & fuit reſolutum in Camerinen. nullitatis penſionis* 9. *Decembris* 1583. *coram Vicecomite.*

70 Item poſſidens beneficium per decennium, non tenetur exhibere titulum in viſitatione: quia decennalis poſſeſſio deſervit pro titulo, quando ſumus in perſona capaci, & cui jus non reſiſtit: quicquid aliud ſit in non capace, *ſecundùm Abb.& Fel.in c.licet Heli, de Simon.& in c.illud, de præſump. Flor.Diaz,var.qq.lib.*3.*q.*23.*n.*24.*& ſeq.*

71 Obſerva 14. quod jus francandi præſcribitur ſpatio 30. annorum, *juxta magis communem opinionem, quam ſequuta fuit Rot.coram Duran.deciſ.*246. ubi etiam, quod ignoranti hujuſmodi jus datur reſtitutio adverſus completam præſcriptionem.

72 Obſerva 15. quod ex ſimili ſpatio 30. annorum gratia præſumitur juſtificata; & ideò licèt litteræ Apoſtolicæ ſint juſtificandæ contra ſucceſſorem, qui non conſenſit reſervationi penſionis, tamen ſi penſionarius fuerit in quaſi poſ-73 ſeſſione exigendi per 30. annos liberatur ab earum juſtificatione: ad quem effectum tempora junguntur, *Rota in Brixien. penſionis* 23. *Maii* 1594. *coram Millino, & in Lauden.* 74 *translationis penſionis* 29. *Martii* 1594. *coram Penia,& in Neritonen.penſionis* 5. *Novembris* 1601.*coram Litta,& coram Burat.dec.*296.*n.*2.*& ſeq.& ibid.Ferentil.n.*10.*& ſeq.* ubi etiam dicit, quod litteræ Apoſtolicæ amittunt vim executivam, ſi 75 per ſpatium 30. annorum exequutioni demandatę non fuerint; non tamen amittitur quaſi poſſeſſio exigendi penſionem, etiamſi per 30. annos non fuerit petita, *Rot.in Turritana Tertiariarum* 15. *Aprilis* 1593. *coram Mantic.in impreſſ.deciſ.*172. *nu.*5.*& in Aquilegien. penſionis* 21. *Maii* 1610. *coram Manzanedo, & in Romana cenſus* 4. *Julii* 1618. *coram Buratto,in impreſſ.deciſione* 347.*nu.*11.

76 Obſerva 16. quod decedente eo qui aliquid poſſidebat precario nomine, non poſſunt hæredes poſſidere nomine proprio, quamvis precarium ignoraverint, & per 30. annos poſſederint, quia neque defunctus, ſi per centum annos vixiſſet, potuiſſet præſcribere, cum poſſideret alieno nomine *ut poſt Caſtrenſ.in l. neque fructuarium,* 8.*numer.*2. *Cod. de* 77 *uſufr.& habit.not.Gratian.diſc.for.cap.*779.*num.*20.*per textum in l.malè agitur, C. de præſcrip.* 30. *ann.* ubi, quod Conductor diu res alienas tenendo, jus proprietatis ſibi uſurpare non poteſt.

78 Obſerva 17. quod uſuca pio triennii in fructibus locum habet, quando conſtat, eos fuiſſe retentos per totum triennium, ſed ſi infra triennium conſumpti fuerint, datur actio ad prætium, quæ durat 30. annis *ità Ruin. conſ.*204.*nu.*15.*lib.*1. *Soc. ſen.conſ.*82.*nu.*29.*lib.*4. *Bellam.dec.*412. *Menoch.de Recup. poſſ. remed.*15.*n.*589. *Didac.var.reſol.lib.*1.*cap.*3.*n.*7.*in fin. Hier.Gabr.conſ.*108.*n.*6.*& ſeq.lib.*1.*& alii, quos refert, & ſequitur Honded.conſ.*30.*nu.*74.*lib.*1.

Obſerva 18. quod uſufructuarius tenetur agnoſcere lega- 79 tum a die ſcientiæ infra decem annos inter præſentes, & viginti inter abſentes, alioquin non poſſet amplius illud petere, cum uſufructus tollatur non utendo per tantum tempo- 80 ris ſpatium, *Franc.March.dec.*831.*p.*1.*Bald.conſ.*235.*n.*1.*vol.* 1.*Didac.var.reſ.lib.*1.*c.*17.*nu.*11.*& alii apud Cavalcan.de uſufr.mulier.relict.n.*168. ubi ſubdit, hoc intelligendum eſſe in 81 unico legato uſusfructus, non autem in annuo legato, quia hoc caſu pro unoquoque anno requiruntur decem anni inter præſentes, & viginti inter abſentes, *ut obſervant etiam Ludovic.dec.Lucenſ.*31.*nu.*15.*& ſeq.* ubi addit, quod præſcriptio decennalis non habet locum, quando agitur de juribus præſcribendis.

Obſerva 19. quod legatum perpetuò eccleſiæ relictum 82 ſpatio centum annorum expirat, *ſecundùm Decan.conſ.*378. *propè fin.Joan. de Ana. conſ.*39.*& alios apud Cephal.conſ.*268. *nu.*26. contraria tamen opinio verior, & æquior eſt, *ut tradunt DD.in l.in annalibus, Cod.de legat.Soc.in leg.*3.§.*item ſi Reip.ff.Ad leg.Falc.Rim.junct.conſ.*219.*lib.*2.*Mut. ſuper Conſuet.Panorm.cap.*76.*nu.*54.*Peregrin.de fideicomm.artic.*30.*num.* 11. *& alii, quos refert, & ſequitur Gratian. diſcept.for.cap.* 131.*num.*1.*& ſeq.* illa enim dictio, *perpetuò* intelligi debet 83 in infinitum ſecundum proprietatem dicti verbi, *Corn. conſ.* 22.*numer.*19.*lib.*3.*Alberic.in Diction. ver. perpetuò, Rim.jun. conſ.*219.*n.*32.*lib.*2. quamvis enim infinitas ſit evitanda, *cap. cum in multis, de Reſcr.in* 6. tamen toleratur, ubi verba ſunt apta ad illam inducendam, *Bero.conſ.*155.*in princip. lib.*1. *quem cum aliis refert, & ſequitur idem Gratian.dec. March.* 22.*n.*4.*& ſeq.*

Obſerva 20. quod victus in alearum uſu repetere poteſt 84 pecuniam amiſſam intrà ſpatium 50. annorum, *leg.fin. C. de Relig.& ſumpt.fun.* ubi etiam, quod victus in hujuſmodi ludo non tenetur ſolvere pecuniam amiſſam, etiamſi adeſſent contractus, promiſſiones, & inſtrumenta: quia fruſtra 85 quis petit quod ſtatim reſtituturus eſt, *Rot.deciſ.*95.*p.*5.*to.*1. *Recent.*

Obſerva 21. quod licèt Judex delegatus a Papa ultra an- 86 num ſuam ſententiam regulariter exequi non poſſit, *cap. quærenti de offic. deleg.* hæc tamen regula limitatur, quando executio eſt cœpta, & nondum perfecta: hoc enim caſu 87 durat perpetuò, etiam ultra 30. annos; quia tunc actio in factum, ſeu judicis officium pro executione ſententiæ impenſum efficitur litigioſum, & lite pendente non currit præſcriptio, maximè in Curia, ubi inſtantia eſt perpetua, *Achil. deciſ.*1.*de Execut.ſenten.alias* 5.*de præſcrip.Pen.deciſ.*115.*num.* 6.*& ſeq.*

Limitatur 2. quando ſumus in cauſis habentibus tractum 88 ſucceſſivum, in quibus licèt ſententia ſemel executioni mandata ſit, poteſt tamen iterum peti ejuſdem ſententiæ executio, ſi interveniat nova turbatio, *Put.deciſ.*326.*in fin.lib.*1.*in correct.* ubi etiam dicit, quod *textus in d. cap. quærenti* pro- 89 cedit; quando exequutoriales ſemel fuerunt executioni demandatæ, *Rot.dec.*21.*num.*2.*par.*7.*recent.* Unde ſi fuerit lata 90 ſententia in materia terminorum, & ejus vigore ſint appoſiti limites, poteſt peti iterum ejuſdem ſententiæ executio contra noviter turbantes, vel amoventes limites, *ut poſt Capic. dec.*1.*p.*7.*Rec.* ubi, quod in materia habente tractum ſuc- 91 ceſſivum, ut exequutoriales non expirent per annum, requiritur, quod fuerint jam executioni demandatæ, & quod poſtmodum interveniat turbatio, *& dec.*21.*eadem p.*7. ubi, 92 quod quando ſententia non fuit mandata executioni intra ſpatium 30. annorum, non poteſt amplius peti executio, cum poſt dictum tempus jus exequendi jam præſcriptum ſit, *Marant.de ord.judic.p.*6.*tit.de execut.ſent.n.*54.*Gratian.diſcep. for.c.*66.*n.*21. ubi dicit, quod uſque ad 30. annos peti poteſt executio ſententiæ actione in factum, vel officio Judicis, *Rot.coram Penia dec.*173.*n.*7.

Obſerva 22. quod menſura ſecundùm aliquos debet fieri 93 intra 60. dies, ſecundùm alios intrà annum, & ſecundùm alios intrà 30. annos, *vide Theſaur.dec.*185. *Surd. dec.*64.*nu.* 32.*& ſeq.Cephal.conſ.*35.*n.*7.*lib.*1.

Sed in hoc diſtinguendum eſt; aut enim adjectum eſt tem- 94 pus certum ad menſuram faciendam, & tunc eo tempore fieri debet, *DD.in l.qui fundum, ff.de Contrah.empt.& in cap.per tuas, ex.de donat.Giovagn.conſ.*71.*nu.*12.*lib.*1. ubi, quod elapſo dicto tempore menſura amplius fieri non poteſt, ſed

attenditur pretium certum conventum inter partes ac si nihil conventum fuisset de mensura: quod intelligendum est cessante fraude, & impedimento: ut infra dicemus.

95 Aut adjectum est tempus incertum, putà si dictum fuerit, quod fundus mensuretur intrà proximos dies, vel quam primum, & tunc mensuratio fieri debet intra 60. dies, *leg. quod si nolit, §. si quid ita, vers. si autem de tempore, ff. de Ædilit. Edict.* quatenus tamen commodè fieri possit, & non repugnet qualitas temporis, quod arbitrio Judicis remittendum
96 est, *arg. l. continuus, §. cum ita, ff. de verb. oblig.* ubi stipulatio de solutione facienda in certo loco intelligitur, cum primum arbitrio boni viri eò perveniri poterit.

97 Si verò nullum adjectum est tempus certum, vel incertum, putà si simpliciter partes convenerint de mensura facienda, tunc mensura fieri potest usque ad 30. annos, quia pactum hujusmodi producit actionem personalem, quæ non præscribitur minori spatio, quàm 30. annorum, *l. sicut, C. de præscrip. 30. vel 40. ann. latè Giovagn. conf. 71. n. 19. lib. 1.* ubi
98 etiam dicit, quod si simpliciter fundus venditus sit, & dictum fuerit, illum esse centum jugerum non adjecto pacto de mensura facienda, potest similiter usque ad 30. annos mensurari, *latè Surd. dec. 64. & probatur ex tex. in cap. per tuas, extr. de*
99 *Donat.* idem dicendum, si conventum fuerit, quod mensura fiat ad quamcumque partis petitionem, & quandocunque: nam hoc etiam casu requiruntur ad præscriptionem mensuræ 30. anni, *Bero. q. famil. 5. quem refert Thes. dec. 185. nu. 2.* & si
100 huic pacto de mensurando adjectum fuerit juramentum, mensura fieri poterit usque ad 40. annos, cum usque ad hoc tempus juramentum, quod habet vim litis contestatæ, perpetuet actionem, *l. nam posteaquam, §. si iis, qui, & ibi DD. ff. de Jurejur.*

101 Addit *Surd. d. dec. 64. n. 33. & seq.* quod potest peti mensura non obstante lapsu temporis, quando pretium nondum est solutum: tunc enim venditori agenti opponi potest exceptio deficientis mensuræ, quia temporalia in agendo, sunt perpetua ad excipiendum, *l. licet, C. de excep.*

102 Tertius verò possessor adversus mensuram præscribit spatio 10. vel 20. annorum, cum in tali casu etiam rem ipsam præscribat, *Thes. d. dec. 185. n. 2.*

103 Observa 23. quod licentia alienandi emphyteutæ simpliciter concessa, 30. aut ad minus 10. annis durat, *secundum Jas. in l. fin. nu. 27. C. de Jur. emph. Corbul. de Jur. emph. ti. de caus. priv. ob alien. irreq. Dom. fact. ampliat. 11. in fin. & alios apud Giovagnon. conf. 44. n. 19. & 43. lib. 2.*

104 Observa 24. quod affictus dari possunt usque ad 30. annos, *Guid. de Suzar. in tract. de jur. emphyt. num. 22. Balb. de præscrip. p. 4. quæst. 4. princ. quos refert Ludovic. decis. Lucen. 25.*
105 *num. 25.* unde conductor non solvens pensionem per annos 30. præscribit adversus pensionem præteritam, non futuram, *Papien. in form. libel. quo agitur ad ficti præstat. in ver. solvere neglexit, n. 4. Caroc. de Locat. & conduct. ti. de præscrip. num. 4.*

106 Observa 25. quod in duobus casibus res immobilis præscribitur minori spatio decem annorum, videlicet biennio in casu *l. qui agros Cod. de omn. agro deser. &c.* ubi in prædiis tributariis desertis, & incultis biennio perditur eorum do-
107 minium, & possessio: & in casu *c. 1. de præscr.* ubi Episcopus contra Episcopum locum a se conversum ad fidem præscribit triennio, *ut post Fel. & Bald. not. Balb. de præscr. in 2. p. princ. q. 1. n. 6. & 7.*

108 Observa 26. quod officio Judicis regulariter præscribitur spatio 30. annorum, *jux. gl. communiter receptam in l. sicut, in princ. in ver. persecutione, C. de præscr. 30. ann. latè Balb. loc. cit. in 4. p. 4. princ. q. 30. & 37.* ubi etiam dicit, quod eodem tempore
109 præscribitur adversus sententiam, cui sententiæ executio officio Judicis fiat, *ut tradit Bart. & alii in leg. Judex postea-*
110 *quam, ff. de re Jud.* Idemque dicendum in actione in factum, quæ oritur ex sententia, *l. actori, C. de re cred. cum ibi not. l. miles, §. qui judicati, ff. de re jud.*

111 Observa 27. quod actioni de evictione non præscribitur antequam res evincatur, *gloss. communiter recepta in l. empti,*
112 *C. de Evict.* & regulare est, quod actioni nondum ortæ præscribi non potest quando non est in potestate partis facere, ut actio nascatur, *l. cum notissimi, §. illud, C. de præscrip. 30. vel 40. ann.* ubi in obligationibus conditionalibus, vel in
113 diem non currit præscriptio, nisi post diei, vel conditionis eventum, licèt secus sit, quando est in potestate partis
114 facere, ut illa oriatur, *Paul. de Castr. conf. 293. quem refert Balb. de præscr. in 5. p. 5. princ. q. 3.* ubi ex hoc infert, quod pi-
115 gnoratitiæ actioni potest præscribi, licèt ante solutionem, vel oblationem debiti non sit orta, cum fuerit in potestate debitoris facere, ut illa nascatur, offerendo debitum.

116 Quæres an, & quanto tempore exceptio præscribatur? Nonnulli distinguunt, quod aut jus excipiendi descendit ex actione, hoc est competit, quia competit jus agendi, & tunc præscribitur eodem tempore, quo præscribitur actio, *per l. Papinianus, §. si filius ff. de inoff. testam.* aut exceptio non est fundata in virtute actionis, sed nititur propriis viribus, ut exceptio pacti, jurisjurandi, doli, & similes, & in tali casu exceptio est perpetua *per tex. in l. purè, §. fin. ff. de dol. excep.*

Item alii distinguunt, quod aut actio, & exceptio com- 117
petunt ad diversos fines, & tunc sublata actione non tollitur exceptio, sed est perpetua; aut actio, & exceptio competunt ad idem, & tunc exceptio non durat magis, quàm actio, *ita Ond. de rest. in integr. q. 25. art. 7. num. 42. Blasius Flores Diaz. de Mena. var. qu. 8. & alii apud Cancer. var. p. 1. c. 15. nu. 6. & seq.*

Ego verò censeo, exceptionem semper esse perpetuam, 118
licèt actio sit temporalis; non enim eadem est ratio actionis, & exceptionis: nam actor in sua potestate habet, quando utatur jure suo, & ideò contrà eum meritò currit præscriptionis autem, cum quo agitur, non habet potestatem, quando conveniatur, sed expectare debet tempus propositionis actionis Adversarii: unde ei permittendum est perpetuò excipere, *ut in d. l. pure, §. fin.* nec obstat *tex. in d. l. Papinianus, §. si filius:* quia ibi nulla fit mentio de tempore, *ut rectè observat Decian. in cap. si autem, num. 24. de Rescrip. & ita tenet Gomes. de Succes. con. testam. n. 20. quem refert, & sequitur Gratian. decis. March. 151. n. 16.*

Ex quo infertur, quod licèt uxor obligans se absque cau- 119
sa pro viro, possit per viam actionis se eximere a dicta obligatione, tamen quia illa actio tribuit ei etiam exceptionem in tempus, quo ab Adversario convenietur, potest excipere de hujusmodi nullitate semper, & quandocunque etiam post 30. annos, *Dec. in d. cap. si autem de rescrip. Socin. in l. 2. ff. de excep. C. Fabr. lib. 7. tit. 13. de præscrip. 30. ann. prout refert Cancer. var. d. p. 1. c. 15. n. 7. vers. quod ego &c.*

Secus esset, quando quis potest proponere in judicio jus 120
suum agendo infra aliquod tempus a lege limitatum; tunc enim infra illud tempus tenetur excipere, cum de negligentia imputari possit; quemadmodum si actor intentavit actionem, & reus non allegavit exceptionem, expirat jus excipiendi, sicut jus agendi, *glos. in cap. cum accessissent, de Constit. Felin. in cap. si autem, col. 4. in ver. temporalia, de rescrip. Gom. loc. cit. Gratian. decis. March. 151. num. 16. & seq.*

SUMMARIUM.

1 *Tempore hostilitatis non currit præscriptio.*
2 *Item non currit tempore schismatis, vacationis Ecclesiæ, pestis, mortalitatis, & similium impedimentorum: declaratur nu. 4.*
3 *Quid si in illo loco jus redderetur.*
5 *Tempore suspensionis Prælati non currit præscriptio.*
6 *Quando currat præscriptio in rebus, quæ sub conditione debentur.*
7 *Quando currat præscriptio contra uxorem tempore matrimonii.*

CAPUT LXVIII.

An tempore hostilitatis currat præscriptio.

RESP. negativè, immò illud subdueitur de præscriptio- 1
ne, *jux. textum in cap. ex transmissa, ubi gloss. fin. de præscrip.* quemadmodum neque currit tempore schismatis, va- 2
cationis Ecclesiæ, vel imperii, pestis, mortalitatis, & similium impedimentorum, quia impedito non currit tempus, *cap. de quarta eodem ti. gloss. fin. in c. cum non liceat, eodem tit. de præscrip. Balb. de præscrip. in 2. par. 6. princ. n. 8. & seq. Gratian. disc. for. c. 403. nu. 24. & seq.* ubi prædictam conclusionem am- 3
pliat, etiamsi in illo loco jus redderetur, quia timor pestis est justa causa non comparendi, *Jordan. Elucubr. divers. lib. 14. ti. 24. de præscrip. nu. 192. & seq.* ubi etiam dicit, quod non 4
excusaretur impeditus, nisi constet, quod impedimentum fuerit causa immediata, & quod adhibuerit omnem diligentiam pro illo removendo, *ut latè probat Menoch. de Arbitr. jud. cas. 118. n 7.*

Item tempore suspensionis Prælati non currit præscriptio, 5
cap. quia diversitatem, de concess. præb. neque in rebus, quæ 6
sub conditione debentur, nisi a tempore conditionis extantis, *l. cum notissimi, §. illud autem, C. de præscr. 30. ann.* si- 7
militer neque currit præscriptio contrà uxorem tempore matrimonii, nisi maritus vergat ad inopiam, *l. in rebus dotalibus,*

§. om-

§. omnis, C. de jur. dot. gl. fin. in d. cap. cum non liceat, Balb. de præscr. in 2. p. 5. princ. ubi alios casus enumerant, in quibus præscriptio non currit.

SUMMARIUM.

1 *Contra filiumfamil. nulla currit præscriptio durante patria potestate: declaratur num. 2. limitatur num. 7. 8. 10. 14. & 16.*
3 *Si pater vendat rem adventitiam filii, præscriptio non currit, donec pater vivit.*
4 *Pater habet legitimam administrationem in bonis filii, & num. 13.*
5 *Filius existens in potestate Patris, juris impedimento agere non potest.*
6 *An durante matrimonio currat præscriptio contra mulierem quoad dotem.*
7 *Impedimentum facti non impedit præscriptionem.*
9 *Filius potest producere instrumentum donationis animo insinuandi in judicio sine consensu patris.*
10 *Potest filiusfam. solus adire hæreditatem etiam patre ignorante, vel recusante: limitatur n. 11.*
12 *Non potest Pater adire pro filio, nisi infans sit.*
14 *Filiofam. currit præscriptio in acquirendis, licèt non currat in acquisitis: limitatur n. 15.*
16 *Filius in rebus, in quibus pater non habet usumfructum, habet plenam administrationem in judicio, & extra.*
Et an filius pro dictis rebus agere possit sine consensu patris, ibidem.

CAPUT LXIX.

An, & quando contra filiumfam. currat præscriptio.

1 REsp. quod regulariter contra filiumfam. nulla currit præscriptio durante patria potestate, *l. 1. §. final. C. de Annal. except. auct. nisi tricennale, ubi Bald. & alii, C. de bon. matern.*

2 Hoc tamen procedit, quando filius non potest agere propter juris resistentiam, & impedimentum patriæ potestatis, & ità loquuntur omnes Doctores, dum præsupponunt, non currere præscriptionem filiofam. *ut observat Gratian.*
3 *discep. for. cap. 475. num. 7. & 8.* ubi dicit, quod si pater venderet rem adventitiam filii, donec Pater vivit, aut durat patria potestas, non currit præscriptio, quia juris impedimento agere non potest, cum pater habeat legitimam administrationem in bonis filii, licèt filio proprietas acquiratur, *ut in leg. 1. C. de bon. matern. d. auct. nisi tricennale, C. eod. tit. Bald. in l. 1. num. 1. C. Qui admitt. Balb. de præscr. in 1. p. 6. & ult. princ. q. 1. n. 14. vers. vigesimus primus casus, Hond. cons. 83. nu. 56. lib. 1.*

6 Hinc etiam fit, quod neque contra mulierem quoad dotem currit præscriptio durante matrimonio, quia tunc non potest agere, nisi fortè maritus vergeret ad inopiam, *l. in rebus, C. de jur. dot.*

7 Secus esset, quando filiusfam. potest agere Patre ignorante, vel eo recusante, & invito, quia tunc contra illum præscriptio currit, *latè Balb. loc. cit. d. q. 1. nu. 15.* ubi exemplificat in casu, quando Patri non quæritur ususfructus, *Gratian. d. c. 475. n. 7. & seq.* ubi etiam dicit, quod impedimentum facti non impedit præscriptionem, *de quo vide Bart. in l. Senatusconsulto, n. 3. ff. de offic. præsid.*

8 Ex quo infertur, quod præscriptio temporis bonorum possessionis petendæ, quæ fit in figura judicii, currit contra filiumfam. tum quia jus, & exercitium residet in eo principaliter, tum etiam quia petere bonorum possessionem est potius impetrare, quàm agere, & ideò non requiritur licentia Patris, *ut dicit Bald. in d. l. 1. num. 21. vers. aut loquimur in præ-*
9 *scriptione temporis &c* ubi etiam notat, quod filius potest producere instrumentum donationis animo insinuandi in judicio sine consensu Patris; eadem ratione filiofam. curreret præscriptio in jure adeundi etiam vivo Patre, quia patria
10 potestas non impedit jus adeundi, nec actum, nec exercitium; unde potest hodie solus filiusfam. adire etiam Patre
11 ignorante, vel recusante: utroque enim casu dicitur habere integram personam ad hæreditatem adeundam, nisi fuisset institutus contemplatione Patris, *ut d. gl. in l. ul. ver. dies, ff. Quis ord. in bonor. possess. serv. Bald. in l. bonorum, n. 21. C. Qui admit. ad bon. poss. Bart. in l. si quis mihi bona, §. jussum, num. 2. ff. de acquir. hæred.* nam in aditione hæreditatis persona ip-
12 sius filiis consideratur, cùm illi hæreditas delata sit; & ideò non potest Pater adire pro filio, nisi infans sit, *ut rectè ob-*
13 *servat Dec. in l. 1. in secunda lectura num. 85. & seq. C. qui admit.*

Antonell. de Tempore.

ubi etiam dicit, quod pater non consequitur administrationem in bonis filii, nisi post acquisitionem factam, videlicet casu, quo filius habet proprietatem, & pater usumfructum: & ideò respectu acquisitionis futuræ non dicitur tunc Pater legitimus administrator, *& hanc esse veriorem, & communem sententiam dicit Gratian. d. cap. 475. num. 1. & seq. quibus adde gl. in d. l. 1. §. fin. ver. temporalem, C. de Annal. excep.* ubi dicit, quod filiofam. currit præscriptio in 14
acquirendis, licèt non currat in acquisitis, *per textum in l. 1. ubi etiam gl. in ver. ignorante, C. Qui admit. ad bonor. poss. l. fin. C. de acquir. poss.* excepta pupillari ætate, quo tempore 15
præscriptio cessat, & dormit, *l. sicut, ubi Bart. & alii C. de præscrip. 30. ann.*

Infertur 2. quod in his rebus, in quibus Pater non habet 16
usumfructum, filiofam. legitimæ ætatis currit præscriptio, quia in hujusmodi rebus filius habet plenam administrationem in judicio, & extra saltem patre requisito, *Bald. in auct. nisi triennale, C. de bon. mater.* quamvis enim pro dictis rebus filius agere non possit sine consensu Patris, tamen si pater renuat, potest filius impetrare a Judice, ut Patrem cogat ad præstandum consensum, *ut not. Bart. in l. 3. §. usuras, ff. de contr. & util. act. tutel.*

SUMMARIUM.

1 *Quisnam dicatur furiosus, vel mentecaptus, & an in effectu differant.*
2 *Tam furiosus, quàm mentecaptus non potest contrahere sine curatoris auctoritate, ac Judicis decreto, & aliis solemnitatibus requisitis in contractu minoris, aliàs contractus esset ipso jure nullus.*
3 *Quid si illic non fuerit interdicta a Judice administratio bonorum.*
4 *Et quid si mentecaptus contraxerit prout fecisset vir prudens.*
5 *Et quid si constet, mentecaptum tempore contractus habuisse dilucida intervalla.*
6 *Dilucida intervalla qualiter probentur.*
7 *Si mentecaptus rem alienavit, competit actio hæredibus etiam contra tertium pro recuperatione ejusdem rei.*
Et an possit mentecaptus in tali casu agere mediante Curatore, ibidem.
8 *Contra mentecaptum, vel furiosum nulla currit præscriptio, & n. 11. limitatur n. 12.*
9 *Mentecaptus, & furiosus æquiparantur pupillis, & gaudent omnibus eorum privilegiis.*
10 *Contra pupillos non currit præscriptio.*
13 *Quando præsumatur scientia.*
14 *An mentecaptus vendicans rem, teneatur restituere pretium.*
15 *Quando emptor teneatur probare versionem.*

CAPUT LXX.

An præscriptio currat contra furiosos, & mentecaptos.

PRæmittendum est, quod furiosus dicitur is, qui conci- 1
tatur quodam impetu furoris: mentecaptus verò extrinsecus est in habitu mentis quietæ, nec ullum furorem ostendit, *ut d. Bald. in l. furiosi, 25. nu. 2. C. de Nup.* in effectu tamen non differunt, cùm uterque careat voluntate, & consensu, *leg. furiosi, ff. de Reg. Jur.*

Unde tam furiosus, quàm mentecaptus contrahere non 2
potest sine Curatoris auctoritate, ac Judicis decreto, aliàs contractus esset ipso jure nullus, *l. 2. C. de curat. furios. l. in negotiis, ff. de Reg. Jur. l. is, cui bonis 6. ff. de verb. oblig. §. furiosus, inst. de Inutil. stip. latè Ciriac. contr. for. 329. num. 25. & seq.* ubi etiam dicit, quod requiruntur aliæ solemnitates necessariæ
in contractu minoris, *juxta l. si prædia 11. ff. de Reb. eor.* etiam- 3
si illis adhuc non fuerit interdicta a Judice administratio bonorum, quia adveniente furore, ipso jure eis administratio interdicitur, *gl. in l. 1. ff. de curat. furios. & in d. l. is, cui bonis, ff. de verb. oblig.*

Nec obstaret, quod mentecaptus contraxerit, prout fe- 4
cisset vir prudens: quia adhuc actus esset nullus, cum præsumatur gessisse actum casu, non autem intentione, & voluntate, *ut notant Doctores communiter*, nisi fortè constet, 5
eo præciso tempore mentecaptum habuisse dilucida intervalla, quia tunc actus valeret, *Menoch. lib. 6. præsump. 45. n. 68. Ciriac. d. contr. 329. n. 29. & seq. & contr. 334. nu. 13.* subdens 6
num. 15. quod dilucida intervalla debent probari per plures actus sanæ mentis successivos.

7 Unde ſi mentecaptus rem aliquam alienaverit, competeret actio hæredibus ipſius mentecapti etiam contra tertium pro recuperatione ejuſdem rei, quia alienatio a principio non valuit, *l.conſ.7.§.1.& §.cum dementis, ff. de Curat.furioſ.* quemadmodum potuiſſet ipſe mentecaptus agere mediante Curatore, *Fulgoſ.conſ.79.ſub n.2.Pariſ.conſ.87.in 1.dub.vol.3. Socin.jun.conſ.52.per tot.vol.2. quos refert Ciriac. d. contr.329. n.48. & ſeq. & contr.330.n.21.& ſeq.*

8 Ad quæſitum verò Reſp. quod contra mentecaptum, vel furioſum nulla currit præſcriptio, quia æquiparantur pupil-
9 lis, & gaudent omnibus eorum privilegiis, *l.Fulcinius 7.ſ. planè interdum, §.Quib. ea cauſ.in poſſ.eat.* contra quos cer-
10 tum eſt præſcriptionem non currere, *l.ſicut, prope fin. C.de Præſcrip.30. ann.ita gloſ.in leg.2. in ver. ad agnatum, & ibi Bald.& alii, Cod. de Curat.furioſ. Balb. de Præſcrip. in 1.p.6. princ.q.1.n.46.Alban.ad Bart.in d.l.2.* ubi dicit, quod quem-
11 admodum pupillis, & minoribus non currit præſcriptio durante minori, vel pupillari ætate, ità nec furioſis exiſten-
12 te furore, *Viv.commun.opin.660.* ubi, quod præſcribi non poſſunt res prodigi, ac furioſi, ſicut nec res minorum, *per textum in l.fin.Cod.in Quib.cauſ.in integr.reſtitut.neceſſ.non eſt*, ubi tamen excipitur præſcriptio 30. vel 40. annorum, *& ita tenent alii apud Ciriac.d.contr.329.num.69.& ſequen.* niſi fortè emptor ignoraverit, venditorem eſſe mentecaptum, nam tunc curreret præſcriptio, *per textum in l.2. §.ſi a furioſo, ff.*
13 *pro emit.* non tamen præſumeretur ignorantia, ſi emptor eſſe conſanguineus, vel domeſticus, aut vicinus, vel ſi aliæ circunſtantiæ concurrerent, ex quibus ſcientia præſumi poteſt, *ut poſt Bart.in l.2.§.ſi a pupillo ſub nu.5.ff. pro empt.Maſcar.de probat.in ver.ſcientia concl.1299.n.9.not. Ciriac. d.contr. 329.n.63.& 64.*

14 Quæres, an mentecaptus vindicans rem, teneatur reſtituere pretium, ſeu pecuniam, quam ex contractu accepit? Reſp. quod non tenetur reſtituere pretium, niſi emptor probaverit, pecuniam fuiſſe in ipſius utilitatem verſam, *ut de minore eſt text. in l.prædiorum, & in l.ſi prædium, C.de Præd.& aliis reb. min.* quod quidem procedit, quando contractus eſt nullus: tunc enim emptor debet probare verſionem; ſecus eſſet, quando contractus tenet, & petitur, illum reſcindi: quia hoc caſu qui petit reſciſſionem, debet probare pecuniam fuiſſe perditam, & dilapidatam, *gl.in d.l.prædiorum, ver.conſtiterit Cephal.conſ.207.n.37.& ſeq.Natt.conſ.631.n.5.Menoch.conſil.644.ſub n.17.Rolan.conſ.7.n.28.vol.3. Riminal.jun.conſ.5.nu. 76.& alii apud Ciriac.d.contr.329.n.54.*

SUMMARIUM.

1 *An & quanto tempore actio hypothecaria ab extraneo poſſeſſore præſcribatur, & n.2.*
2 *Actio Salviani quanto tempore præſcribatur. Poſſeſſio auctoris, & ſucceſſoris junguntur ad præſcriptionem implendam, ibid.*
3 *Quando currat hujuſmodi præſcriptio, & n.4.*
5 *Quando currat præſcriptio hæc contra minorem.*
6 *Hypotheca contra Eccleſiam, & loca pia, non præſcribitur decennali præſcriptione, ſed quadragenaria requiritur.*
7 *Quanto tempore præſcribatur hypotheca dotis.*
8 *An, & quando contra dictam præſcriptionem detur reſtitutio in integrum ex capite juſtæ ignorantiæ.*
9 *Quanto tempore hypotheca tollatur, quando debitor conſtituit ſe precario poſſidere nomine creditoris.*
10 *Precarium non extenditur, niſi ad bona, quæ debitor poſſidebat tempore conſtituti.*
11 *An debitor præſcribere poſſit contra creditorem quando in obligatione hypothecaria adeſt clauſula conſtituti.*
12 *Debitor, vel ejus hæres hypothecariam præſcribit contra creditorem annis 40. declaratur n.13. limitatur n.14.*
14 *An ſucceſſor ſingularis præſcribat, ſi cauſam habuit a poſſeſſore malæ fidei.*
15 *Explicatur textus in auct. malæ fidei, God. de Præſcript. long. temp.*

CAPUT LXXI.

Quanto tempore actioni hypothecariæ præſcribatur.

1 REſp. quod actio hypothecaria ab extraneo malæ fidei poſſeſſore 30. annorum ſpatio præſcribitur ſecundum jus civile, *l.cum notiſſimi, ubi Bald.C.de præſcr.30.ann.* eodem ſpatio 30. vel 40. annorum a debitore, vel ejus hærede actio hujuſmodi tollitur, *ut per dictum textum tenuit Tiraqu.de Retract.lignag.§.1.gloſſ.10.num.11.* ſed ſecundùm jus canonicum nunquam in tali caſu præſcribitur ob defectum bonæ fidei, *cap. poſſeſſor, de Reg.jur.in 6. Jordan. Elucub.diverſ.lib.14.tit.24.num.441. Merlin.de pignor.lib.5.quæſt. 21.num.12.*

Verùm ab extraneo emptore, vel Donatario poſſidente 2
cum titulo, & bona fide ſpatio decem annorum inter præſentes, & 20. inter abſentes tam reſpectu rerum immobilium, quàm mobilium præſcribitur hypotheca, & conſequenter actio ſalviani, *l.ult.Cod.de action.& oblig.l.1.& 2. Cod.ſi adverſ.Credit.præſcrip.oppon.* etiamſi Donatarius eſſet univerſalis omnium bonorum, *ut deciſum fuit in Senatu Pariſi. prout refert Tiraq.de Retract.lignag.§.1.gl.10.num.11. ubi n.18.* addit, quod poſſeſſio auctoris, & ſucceſſoris junguntur ad præſcriptionem implendam, *juxta l.dolia, §.eum qui, ff.de contrah.empt.latè Merlin.de pignor.lib.5.qu.21.& 26.* ſubdens, quod in rebus mobilibus hypotheca non tollitur uſucapione, hoc eſt triennali præſcriptione, *per tex. in l.uſucapio, C. de pignor.*

Hujuſmodi verò tempus 10. vel 20. annorum non currit 3
vivente debitore, ſed tantùm eo mortuo, *arg.l.cum notiſſimi, §.ſed cum illud, C.de præſcr.30.vel 40. ann.* & ideò ſingularem poſſeſſorem non poſſe tempore principalis debitoris in præſcribendo ſe juvare, *dicit Pacif.de Salv.inter.inſp.2.num.272. Rotam coram Millin.dec.211.*

Et hoc quidem procedit, quando extraneus poſſeſſor non 4
eſt creditor ejus, a quo rem habuit: nam ſi eſſet creditor, debitore quidem vivente præſcribit contra primum creditorem ſpatio annorum 40. debitore verò mortuo, annis 30. a die mortis debitoris numerandis, *d.l.cum notiſſimi, §.ſed cum illud ubi DD. latè Merlin. de pignor.lib.5.qu.21.num.25.& ſeq.* eodemque jure utitur primus creditor contra poſteriores creditores, *ut in d.l.§.eod.jure, ubi Salic.& alii;* unde ſi primus creditor poſſedit per 40. annos rem hypothecatam, creditor poſterior non poteſt dicto primo creditori offerre debitum, & avocare rem hypothecatam, *ut d. Bald.in d.l.cum notiſſimi, n.4.*

Item notandum eſt, quod prædictum tempus decem, vel 5
viginti annorum non currit contra minorem, niſi poſtquam factus eſt major, quia contra minorem non currit aliqua præſcriptio, niſi 30. vel 40. annorum, *l.fin. C.in quib.cauſ.in integr.reſtit.neceſſ.non eſt, Alex.conſ.101.num.24.vol.7. Cacher. dec.179.nu.14.*

Notandum 2. quod hypotheca contra eccleſiam, & loca 6
pia non præſcribitur decennali præſcriptione, ſed quadragenaria requiritur, *juxta textum in c.de quarta, ex.de præſcrip. Seraphin.dec.920.n.6.latè Pacif.inſp.2.c.2.n.279. Merlin.de pignor.d.lib.5.q.21.n.35.& ſeq.* ubi etiam dicit, quod ad præſcribendam hypothecam dotis requiritur tempus 40. annorum, *Rota in Rom. dotis, & legati 15. Januarii 1620. coram Manzanedo;* contrarium tamen videlicet quod hypotheca dotis præ- 7
ſcribatur ſpatio decem annorum inter præſentes, 20. inter abſentes, ſentiunt *Abb.conſ.22.n.2.lib.2. Caſtr.conſ.70.num.2. lib.2.Boer.dec.328.n.3.quos refert, & ſequitur Pacif. inſp.2.c.2. n 275.* ubi etiam dicit, quod hæc præſcriptio currit tam ſoluto matrimonio quàm eo conſtante, quando certum, & notorium eſt, maritum vergere ad inopiam: quamvis enim actio hypothecaria ad dotem repetendam oriatur conſtante etiam matrimonio, quoad exercitium tamen differtur ad tempus mortis, vel inopiæ mariti, *ut dicit idem Merlin. de pignor.lib.5.q.63.n.9.*

Notandum 3. quod adverſus dictam præſcriptionem de- 8
cem, vel 20. annorum tam minoribus, quàm majoribus ex capite juſtæ ignorantiæ datur reſtitutio in integrum, *poſt Ruin.conſ.84.n.8.lib.4.Cagnol.in leg.2.q.79.n.219. C.de pact.int. empt.& vend.dixit Rota dec.59.n.8.par.6. recen. & in Romana Salviani 20. Novembris 1630. coram Merlino, & in alia Romana Salviani 17. Junii 1624. coram Pirov.latè Merlin. d.lib. 5.q.21.n.54.& ſeq.* ſubdens *n.60.* quod decennali præſcriptione completa contra auctorem non attenditur juſta ignorantia ſucceſſoris.

Notandum 4. quod quando debitor conſtituit ſe precario poſſidere nomine creditoris, tunc hypotheca non tollitur ſpatio decem, vel 20. annorum ſed 30. annorum præſcriptio requiritur propter dictam clauſulam conſtituti, *ſecundùm Raph. Ful. conſ.214. Fran.de Crema. Singular.26. quos refert Afflict.dec.139.num.5.& ſeq.* ubi hoc intelligit quoad 10
bona, quæ poſſidebat debitor tempore conſtituti, non autem quoad bona poſteà quæſita, ad quæ præcarium non extenditur, *Gratian. dec. March. 15.* contrarium tenet *Papien. in form.libell.in action.hypothec. §. & exceptionem, num.4. Jordan.Elucub.diverſ. lib.14. tit.24. de præſcrip. num.438.* ubi 11
dicit; quod ſi in obligatione hypothecaria adſit clauſula conſtituti, tunc debitor nullo tempore præſcribit, cùm ipſe

non

non poſſideat, ſed creditor cujus nomine poſſidetur, *l.quod meo, ff.de acq.poſſ.*

12 Notandum 5. quod debitor, vel ejus hæres hypothecariam præſcribit contra creditorem annis 40. *d.l.cùm notiſſimi, ſ. quamobrem, ubi Bart.Bald.& alii gloſ.in l.1.ver.ſucceſſerunt, C.ſi adverſ.credit.Gratian.diſc.for.c.*881.*n.*2. *& ſeq. Pacif.d.in-*
13 *ſp.*2.*c.*2.*n.*271.*& ſeq.Mantic.dec.*291. quod intelligendum eſt concurrente bona fide: nam aliàs de jure canonico non curreret præſcriptio, ut ſupra diximus, *& advertit etiam Merlin.de Pignor.lib.*5.*q.*21.*num.*13. *& ſeq. Rota apud eumdem dec.* 105.*n.*5.*& ſeq.Balb.de præſcrip.in* 4.*p.*4.*princ.q.*3.*n.*2. ubi, quod principalis debitor, vel hæres ejus de jure canonico nunquam præſcribit propter malam fidem.

14 Quæres, an ſingularis ſucceſſor præſcribat adverſus hypothecariam ſpatio dicti temporis 10. vel 20. annorum ſi cauſam habeat a poſſeſſore malæ fidei? affirmat *Balb.de præſcrip.* 2.*p.*3.*p.princ.q.*12.*n.*7. quod intellige, dummodò inchoet præſcriptionem ex perſona ſua, & non utatur acceſſione poſſeſſionis ſui auctoris: nam ſi uteretur tali acceſſione, deberet uti cum ſua cauſa, & vitiis, quo caſu ei obſtaret mala fides auctoris etiam in præſcriptione longiſſimi temporis, *leg.Pomponius, §.cùm quis, ubi gloſ.& DD. ff.de acq.poſſ. l.an vitium, in princ.ubi gl.ff.de Diverſ.& temp.præſcrip.*

15 Nec obſtat *textus in auct. malæ fidei, C.de præſcrip.long. temp.* ubi, quod mala fides auctoris nocet ſucceſſori ſingulari in præſcriptione longi temporis 10. vel 20. annorum, Domino ignorante jus ſuum, & alienationem factam, quamvis non noceat in præſcriptione 30. annorum: quia reſpondetur, quod prædictus textus procedit quoad præſcriptionem dominii: ſecus verò in præſcriptione actionis hypothecariæ, *ut dicit Bald.loc.cit.d.q.*12.*n.*7. *& in* 4.*p.*4.*princ.q.*3.*n.*5. ubi etiam obſervat, quod *d. auct. malæ fidei*, procedit in primo ſucceſſore immediato, hoc eſt in eo, qui primum emit, vel alias cauſam habuit a malæ fidei poſſeſſore; ſecus in ſucceſſore mediato, hoc eſt eo qui cauſam habet a primo emptore bonæ fidei, habente cauſam ab alio auctore malæ fidei, *juxta doctrinam Bart. in d. §. cùm quis, quem cæteri communiter ſequuntur.*

SUMMARIUM.

1 *Solemnitas extrinſeca præſumitur ex curſu decennii, vel trecennii, & n.*23. *limitatur nu.*12.13.14.15.16.17.25.26. 27.*&* 37.
2 *Clericus, qui eſt in pacifica poſſeſſione beneficii per decennium, præſumitur ſolemniter ordinatus, & promotus: limitatur n.*3.
4 *Irregularis ſpatio decennii præſumitur diſpenſatus.*
5 *Poſſidens duo beneficia curata per triennium, an virtute regulæ de Triennali poſſeſſore præſumatur diſpenſatus.*
6 *In alienatione facta per emphyteutam ex curſu* 10. *annorum præſumitur conſenſus Domini directi.*
7 *Ex curſu* 10.*annorum præſumitur etiam conſenſus Diœceſani in conſtructione Eccleſiæ, vel Capellæ.*
8 *Per ſpatium decennii præſumitur facta requiſitio Agnatorum vigore Statuti concedentis retractum.*
9 *An, & quando in materia probationis matrimonii, filiationis & diſpenſationis ſufficiat decennium, & n.*13.
10 *Spatio decennii præſumitur ſolemnitas unionis duarum Eccleſiarum, & quando id procedat.*
11 *Quando aditio præſumatur ſolemniter facta.*
An in judicialibus ſolemnitas præſumatur ex ſpatio 10. *annorum, ibidem.*
18 *Beneplacitum Apoſtolicum ſpatio* 30. *annorum præſumitur, & quando id procedat, & n.*20.22.*&* 23.
19 *Et an ad hunc effectum deduci debeat tempus vitæ Prælati alienantis.*
21 *Exemplatio per ſpatium* 30. *annorum præſumitur facta cum debitis ſolemnitatibus.*
22 *Quando ratihabitio præſumatur.*
23 *Quid ſi conſtaret de confirmatione Apoſtolica invalida.*
An res Eccleſiæ poſſint in aliquo caſu ſine ſolemnitatibus alienari, ibidem.
Exhibitio conſenſus invalidi excludit præſumptionem conſenſus validi, ibidem.
24 *An ſtatuta ex curſu* 30. *annorum præſumantur a Principe confirmata.*
28 *In ſententia præſumitur, ſolemnitatem interveniſſe.*
29 *Quando quis præſumatur emphyteuta, etiamſi non conſtet de contractu emphyteutico.*
30 *In dubio emphyteuſis privati præſumitur perpetua, emphyteuſis verò Eccleſiaſtica præſumitur conceſſa uſque ad tertiam generationem.*
31 *Emphyteuſis conceſſa ad tempus, præſumitur conceſſa uſque ad decennium.*
32 *Ex diuturnitate temporis præſumitur, interveniſſe ſcripturam in unione Eccleſiarum, & collatione ordinum.*
33 *Ex curſu temporis non præſumitur ſubſtantia actus, ſeu contractus.*
34 *Inſtrumentum faciens mentionem de alio contractu, non facit fidem, niſi inter eaſdem perſonas.*
35 *An ex curſu temporis aditio hæreditatis præſumatur.*
36 *An donatio facta abſenti præſumatur ex lapſu temporis acceptata per donatarium.*
37 *Quid ſi ſtatutum requirens in actu aliquam ſolemnitatem, procedat ulterius annullando actum, ſi aliter fieret, & num.*38.

CAPUT LXXII.

An, & quando ſolemnitas extrinſeca ex curſu temporis præſumatur.

COmmunis eſt Doctorum concluſio, quod ſolemnitas extrinſeca præſumitur, aut ex curſu decennii concurrente poſſeſſione, quando agitur de modico præjudicio: aut ex curſu trecennii ſine poſſeſſione, vel quando agitur de magno præjudicio, *Menoch. lib.*3. *præſumpt.*132. *numer.*45.*& ſequen. Alexand.conſil.*1.*num.*20.*lib.*4.*Gratian.diſcep.forenſ.cap.*859.*num.*16. *Maſcard. de Probat.tom.*1.*concluſ.* 46.*num.*3.*& tom.*3.*concl.*1316.*num.*46.*Roſenthal.de feud.cap.*4. *concl.*31. 1

Ex quo infertur 1. quod Clericus, qui per decennium eſt in pacifica poſſeſſione beneficii, præſumitur ſolemniter ordinatus, & promotus: non enim eſt veriſimile, quod Epiſcopus, qui viſitare ſolet Eccleſias, permiſiſſet, Clericum poſſidere beneficium ſine juſto, ac legitimo titulo, *ut eſt communis Doctorum ſenſus*: niſi beneficium eſſet in loco, qui non potuit viſitari, vel non fuit diù viſitatus negligentia Prælati, *Maſcard.de Probat.concl.*1316.*num.*14.*vol.*3. *Natt. conſ.*162.*nu.*26.*lib.*1.*Dec.conſ.*222.*num.*6.*Soc.ſen.conſ.*270.*col.*3. *lib.*2.*& alii apud Menoch.dicto lib.*3.*præſump.*132.*num.*46.*Rota deciſ.*64.*num.*4.*par.*4.*to.*1.*Recent.Pen.deciſ.*135. ubi addit, quod irregularis ſpatio decennii præſumitur diſpenſatus, *Gom.in Reg.de Trienn.poſſ.qu.*10. *verſ.iſtis tamen non obſtantibus*, ubi, quod poſſidens duo beneficia curata per triennium virtute regulæ de Triennali poſſeſſore, propter brevem hominum vitam præſumitur diſpenſatus: contrarium tamen in hoc tenet *Put.dec.*139.*num.*4.*& deciſ.*257.*num.*3.*lib.*3.*prout refert Gratian.diſcep.for.cap.*397.*nu.*41. ubi dicit, quod poſſeſſio prodeſſet reſpectu tertii: ſed reſpectu Superioris, & Epiſcopi qui vult videre titulum, non prodeſt, ex quo poſſeſſor habet reſiſtentiam juris, *ut notant DD. in c. licet Heli de Symon.* 2 3 4 5

Infertur 2. quod per ſpatium 10. annorum præſumitur conſenſum Domini interveniſſe in alienatione facta per emphyteutam, *ut poſt Alex.conſ.*111.*col.penul.in fin.vol.*4. *Jaſ.in l.*1.*col.*6.*C.qui admit.Caſſa.conſ.*11.*col.*27.*Dec.conſ.*183.*col.pen. in fin. Marian. junct. conſil.*22.*col.*4.*vol.*1. *notat Gabr. commun.concluſ.lib.*1.*tit.de Præſumpt. concluſ.*1. *numer.*2. ſubdens *num.*9. quod etiam ex curſu decem annorum præſumitur interveniſſe conſenſus Diœceſani in conſtructione Eccleſiæ, vel Capellæ, quando publicè in ea ſunt celebrata Divina officia, *latè Maſcard. de Probat.concluſ.*1319.*num.*2. *vol.*3. 6 7

Infertur 3. quod per ſpatium decennii præſumitur facta requiſitio Agnatorum vigore ſtatuti concedentis retractum, *Bellam.conſ.*46.*nu.*7.*&* 8.*quem refert Gratian.diſcep.for.c.*433. *nu.*55.*&* 56. 8

Infertur 4. quod in materia probationis matrimonii, filiationis, & diſpenſationis ſufficiunt decem anni concurrente communi reputatione, *latè Maſcard.d.concl.*1316.*n.*4. *Gratian.cap.*841.*num.*32.*& ſeq. Honded.conſ.*87.*num.*51.*&* 52. *lib.*1. ubi tamen ſubdit, quod quando fuit contractum matrimonium in gradu prohibito, curſus temporis nihil operatur: quod intelligendum eſt, quando nullæ adeſſent conjecturæ; ſecus quando tales conjecturæ concurrerent, ut ex illis veriſimilis reddatur diſpenſatio: quia tunc ex curſu temporis præſumeretur; *Menoch.loc.cit.n.*74.*& ſeq.Surd.dec.*231. *nu.*19.*Cravet.de Antiquit.temp.p.*3.*num.*20. *Gratian.cap.*841. *nu.*32.*& ſeq.Mareſcot.var.lib.*2.*cap.*24. ubi dicit, quod diſpenſatio præſumitur ex decennali poſſeſſione, quando allegatur ab eo, pro quo diſpenſatio præſumitur; ſecus ſi ab eo negetur, & ab alio contra eum allegetur, *jux.gl.communiter receptam in l.ſive poſſideatis, ver.conſtituti, verſ. vel diſtinguitur, C. de probat.* 9

10 Infertur 5. quod ſolemnitas unionis duarum Eccleſiarum præſumitur ſpatio decennii exiſtente in poſſeſſione, ſeu quaſi ipſius unionis eo, qui unionem allegat, *ut dicit idem Menoch. alios referens d.lib.3.præſump.132.n.49. Maſcard.d.concl. 1316.num.9.*

11 Infertur 6. quod ubi conſtat, aliquem adiviſſe, aditio ex lapſu decennii præſumitur ſolemniter facta, *Maſcar.de Probat.vol.1.concl.49.ubi citat Cephal.conſ.98.n.27.vol.1.Ang.conſ. 318.num.3.*

Addit *Gratian.diſcept.for.cap.375.numer.7.* quod etiam in judicialibus ſolemnitas præſumitur ſpatio decem annorum.

12 Limitatur tamen ſupradicta concluſio, quando alia efficaciori præſumptione conſtaret, ſolemnitatem hanc extrinſecam minus legitimè fuiſſe adhibitam: ſicut enim præſumptio cedit veritati, ita etiam efficaciori cedit præſumptioni, *l.Divus, ubi gloſ.in ver.exiſtimari, ff.de Reſt. in integr. Ciriac. contr.111.Surd.dec.231.n.24. & alii communiter.* Unde non
13 haberet locum præſumptio diſpenſationis, quando Superior, a quo diſpenſatio in aliquo caſu fuit obtenta, diſpenſare non potuiſſet, *Menoch.lib.1.præſumpt.30. & lib.3.præſump.132.n.75.& ſeq.* ubi etiam dicit, quod neque præſume-
14 retur ſolemnitas ex curſu temporis quando ex ipſa inſpectione inſtrumenti apparet, ſolemnitatem non fuiſſe adhibitam, vel ſi inſtrumentum, in quo ſolemnitas enunciata eſt, nullam fidem facit, *ut ſenſit etiam Abb.conſ.61.col.ult.lib.1.Caſtr. conſ.81.n.3.lib.1.Fel.in c.ſicut, n.33. de rejud. & alii apud Honded.conſ.31.n.38.lib.2.*

15 Limitatur 2. quando ſolemnitas deberet intervenire tempore actus: tunc enim curſu temporis non præſumeretur, *ſecundùm Fel.in d.c.ſicut, n.42. Dec.conſ.409.n.12. Cephal. conſil.171.n.40.lib.2.Ciriac.d.contr.111.n.13.* ubi, quod ex diuturnitate temporis præſumitur illa ſolemnitas, quæ poteſt intervenire ſeparatim ab actu, ſeu inſtrumento.

16 Limitatur 3. quoad ſolemnitatem conſenſus Principis, & Superioris, qui requiritur in contractu celebrando: hæc enim neque ſpatio 30. annorum præſumitur; niſi appareat, quod Princeps contractus hujuſmodi ſcientiam habuerit, vel talis contractus celebratus fuerit eo in loco, in quo eſſet notorium, & conſequenter veriſimile, quod Princeps ſciverit, *ita Bald.in l.2.C.de l.hær. Alex.conſ.9.n.7.lib.3. & conſ. 17.n.8.lib.4. Afflict.dec.107.col.ult.Crav.de antiq.temp.in 3.par. princ.in princ.n.18. Ruin.conſil.161.n.16.lib.4. Maſcard. concluſ. 416.n.2. Capic.dec.4.n.29.& 30. & alii, quos refert, & ſequitur Menoch.d.lib.3.præſ.132.n.70. & 71.* ubi etiam dicit, quod licentia ſummi Pontificis neceſſaria in alienatione bonorum eccleſiæ non præſumitur ex lapſu 30. annorum, niſi lapſum eſſet tempus immemorabile.

17 Ex quo infert *Fel.in d.cap.ſicut num.33. Gratia. diſc.for.cap. 415.num.30.& 31.* quod ſi Epiſcopus, qui juravit non alienare inconſulto Romano Pontifice, rem alienaverit, & de licentia Papæ nihil expreſſerit, ex temporis antiquitate non præſumeretur ſolemnitas, quia in tali caſu non conſtat verè, vel præſumptivè quòd Papa habuerit ſcientiam contractus.

18 In hoc tamen alii contrarium ſentiunt, quando ultra lapſum temporis concurrit obſervantia, tunc enim beneplacitum Apoſtolicum ſpatio 30. annorum præſumitur juxta receptam Doctorum ſententiam, *Mareſcot.var.lib.1.c.13.n.9. & ſeq. Jord. Elucubr. diverſ.lib.14.tit.24.n.430. Gratia. diſcep. for.cap.867.n.50. Theodoſ.Rub.in ſingular.tom.2. in compend. alienat.rer. Eccleſ.num.41. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod ad hunc effectum non eſt deducendum tempus vitæ Prælati a-
19 lienantis, ſicut deducitur ad effectum præſcriptionis, *ut obſervat etiam Altograd.conſil.26.num.23. & 24. Rota dec.711. num.11. & ſeq.par.4.tom.3. Recent. quibus adde Ciarlin.contr. for.lib.1.cap.39.num.1.& ſeq.* ubi dicit, quod ſive ſolemnitas
20 ſit enuntiata, vel reſervata in inſtrumento, ſive non, ſemper præſumitur interveniſſe ex curſu 30. annorum juncta obſervantia: actus enim non fuiſſet toleratus, ſed potius impugnatus ab habentibus notitiam defectus ſolemnitatis, ſi ab initio fuiſſet minus ſolemnis, *ut inquit idem Gratian. capit. 415.nu.29.& cap.859. num.15.* ubi addit, quod exemplatio
21 per ſpatium 30. annorum præſumitur facta cum debitis ſolemnitatibus.

22 Item præſumi ratificationem ſpatio 30. annorum ſtante obſervantia, *dixit Rot.dec.64.num.4.par.4.tom.1.recent.* quod intellige, ubi tractatur de magno præjudicio: quia ſi ageretur de modico præjudicio, hujuſmodi ratihabitio ſpatio decennii præſumeretur, *Alex.conſ.12.num.7. & conſ.111.lib.4. Jaſ.conſil.140.num.5.lib.4. Gratia.diſcep.for.cap.365. num.34. Cephal.conſ.268.num.4. & alii apud Mantic.de Tacit.lib.7.tit. 12.num.2.*

Notandum tamen eſt, quod obſervantia in tali caſu debet eſſe continuata per totum ſpatium 30. annorum, & de ea debet conſtare certitudinaliter, non autem præſumptivè, ut in terminis beneplaciti Apoſtolici deciſum refert *Beltramin. ad Greg.dec.354.n.18. Mareſcot.var.lib.1.c.13.num.13. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod obſervantia debet eſſe uniformis, *Ric.in Collect.dec.3125.par.7.Rot.d.dec.712.num.11.& ſeq.par. 4.to.3.recent.* ubi, quod non ſufficeret obſervantia minoris temporis.

Notandum 2. quod ſi conſtaret de confirmatione Apoſto-23 lica invalida, tunc ex curſu temporis valida non præſumitur, *Cravet.conſil.134.n.44. Pariſ.conſ.27. num.119.lib.1. & alii apud Mareſcot.var.lib.1.d.cap.13.num.6.& ſeq.* ubi id limitat, quando confirmatio Papæ invalida eſſet producta ab eo, qui alienationem rei Eccleſiaſticæ impugnat: quia tunc non tollitur præſumptio alterius confirmationis validæ ex diuturnitate temporis proveniens, *ut dictum fuit in Cæſar-auguſtana Parochialis 8. Novembris 1599. coram Card. Pamphilio.*

An verò res Eccleſiæ poſſint in aliquo caſu ſine ſolemnitate alienari? Reſp. affirmativè, quando concurreret evidentiſſima, & notoria utilitas, ut res utiliores ſtatim comparentur, *Soc.Jun.conſ.77.n.69.& ſeq.lib.1.& conſ.28.n.10.lib. 2.Pariſ.conſ.16.n.99.lib.2.Petr.de Anchar.conſ.193.quos refert, & ſequitur Genuenſ.in tract.de Eccl.qu.136. Mantic.de Tacit. lib.4.tit.7.num.28.*

Notandum 3. quod cùm Vicarius Epiſcopi juſpatronatus ex cauſa dotationis, fundationis, vel conſtructionis alicui reſervare non poſſit niſi habeat ſpeciale mandatum, *c.nobis, de jurepatr.c.nemo de conſec.diſt 1.Sbroz.de Vic.Epiſc. lib.2.qu. 31.Gratia.diſc.for.cap.303.n.12.Calder.conſ.1.de offic.Vic. Ferret.conſ.343.n.7.& ſeq.Rot.coram Greg.XV.dec.420.n.2.* ideò ſi exhiberetur conſenſus Vicarii non præſumeretur ſolemnitas ex lapſu 30. annorum quia iſta exhibitio conſenſus invalidi excludit præſumptionem conſenſus validi, *Rota in Lucana juriſpatronatus 30. Januarii 1614. coram Manzanedo, quam refert Beltram.ad Greg.dicta dec.420.n.8.Garz. de Benef. par.5.c.9.n.43.76.& 77. Vivian.in Prax.juriſpatr.p.1.lib.1.c.1. n.24.in 1.edit.aliàs lib.2.c.1.n.10. Barboſ.de offic.& pot. Epiſc.p. 3.alleg.54.n.74.*

An verò ſtatuta ſpatio 30. annorum præſumantur a Prin-24 cipe confirmata? Reſp. negativè, niſi probetur obſervantia cum ſcientia Principis, ſine qua ceſſat præſumptio confirmationis, *latè Burat.dec.6.n.1. & ſeq.* ſubdens, quod confirmatio, quæ inducitur ex curſu temporis, præſumitur tantùm in forma communi.

Limitatur 4. quando actus pro ſui ſolemnitate requirit25 ſcripturam, tunc enim temporis curſu ſolemnitas hæc non præſumeretur, *Surd.conſ.28.n.110.& ſeq.lib.1.Natt.conſ.162. n.29. Oſaſc.dec.73.n.7.& alii apud Grat.c.474.n.16. Maſcard.de Probat.d.concl.1316.n.41.vol.3.*

Hoc tamen procedit quando ſcriptura requiritur ad effe-26 ctum probandi actum; nam eo caſu non probaretur per præſumptionem; ſecus eſſet, ubi ſcriptura requiritur ad indu-27 ctionem, ſeu eſſentiam actus, quia tunc dato actu præſumitur ejus ſolemnitas ad inſtar ſententiæ, in qua licèt requira-28 tur ſcriptura data tamen ſententia præſumitur ejus ſolemnitas, *c.fin.de ſentent.& re jud.in 6.leg.fin.per tot.Cod. de ſent. ex brevi recit. Abb.in d.c.ſicut.col.fin.verſ.vel tertio ſcriptura. Felin.ibidem col.fin.verſ.ſigna reſponſionem Abbatis, Rot.dec.19. de ſent.& re judic.in nov.Cephal.conſ.171.n.37.verſ.ſecundo reſpondetur lib.2.*

Ex quo infertur, quod ſi quis rem privati ſpatio 30. & rem 29 Eccleſiæ ſpatio 40. annorum poſſederit tanquam emphyteutæ ſolvendo Canonem, præſumitur emphyteuta etiamſi de contractu emphyteutico, qui pro ſui eſſentia requirit ſcripturam, non appareat, *latè Menoch.lib.3.præſump.108.n.1. & 2.* ubi dicit, quod in hoc caſu præſumitur, ſcripturam interveniſſe; & tunc talis emphyteuſis præſumitur acquiſita juxta uſum, & conſuetudinem Regionis, vel Domini, ſi de tali uſu, vel conſuetudine conſtet, alioquin in dubio em-30 phyteuſis privati præſumitur perpetua, emphyteuſis verò eccleſiaſtica præſumitur conceſſa uſque ad tertiam generationem, *Jaſ.in leg.2.n.160.C.de jur.emphyt.Ruinus conſ.3.nu.18. & conſil.160.n.10. lib.1. Alciat. de Præſumpt.reg.2. præſumpt. ult.Pancirol.conſ.94.n.7.Burſat.conſ.23.nu.28. Natt.conſ.3.col. ult.Valaſc.de jur.emphyt.q.1.n.12. & alii apud Menoch.loco cit. præſump.109.* ubi addit, quod emphyteuſis conceſſa ad 31 tempus, non adjecta certa quantitate temporis præſumitur conceſſa uſque ad decennium, *& præſump.132.n.88. & 89. eodem lib.3.* ubi, quod temporis diuturnitate præſumitur, 32 interveniſſe ſcripturam in unione Eccleſiarum, & collatione ordinum.

Quæ-

33 Quæres an ex temporis curſu præſumatur ſubſtantia actus? negant communiter Doctores: & ideò ſi in inſtrumento fiat mentio de contractu inter aliquos celebrato quocunque temporis curſu non præſumitur ille contractus, *Alex. conſ.*50.*num.*7.*lib.*5. *Maſcard. de probat. concl.*1316.*numer.*28. *vol.*3. ubi dicit, quod inſtrumentum faciens, mentionem de alio contractu, non facit fidem niſi inter eaſdem perſo-
34 nas, & *hanc ſententiam ſequuntur alii apud Menoch. d. lib.*3. *præſumpt.*132.*num.*77. *Cravet. de antiqu. temp. p.*3.§. *penul. n.* 22. *& ſeq.*

35 Hinc etiam fit, ut per antiquitatem temporis aditio hæreditatis non præſumatur, licèt præſuppoſita ſubſtantia additionis præſumatur illam ſolemniter fuiſſe factam ex diuturnitate temporis *ut poſt Dec. conſ.*442.*n.*22. *ſcripſit Gratia. diſc.*
36 *for. cap.*318.*num.*33.*& ſeq.* ſubdens, quod donatio facta abſenti ex lapſu longi temporis a morte donantis, non poteſt dici acceptata per Donatarium, ſed aliunde erit talis acceptatio probanda.

37 Addunt alii, quod ſi ſtatutum requirens in actu aliquam ſolemnitatem, procedat ulterius, annullando actum, ſi aliter fieret, taiis ſolemnitas non præſumeretur ex antiquitate temporis, cùm illa requiratur tanquam res ſubſtantialis, non accidentalis *ſecundùm Felin. in cap. cum dilecta, n.* 6. *de Reſcript. Dec. conſ.*10. *num.*2. *Angel. conſil.*179. *colum.*7. *quos refert & ſequitur Gratia. diſcep. for. cap.*474. *numer.*12.*& ſequ.*

38 Contrarium tamen mihi videtur verius: quia in hoc caſu non agitur de ſubſtantia actus, ſed tantùm de ſolemnitate ipſius; & ideò ubi conſtat de ſubſtantia actus, ſolemnitas indiſtinctè, quæcumque illa ſit, ex diuturnitate temporis præſumitur, *ut rectè obſervat Cephal. conſ.*171.*n.*21.*verſ. Quibus ego infero &c. lib.*2.

SUMMARIUM.

1 *Ex præſtatione decennali præſumitur titulus obligationis, & quando id procedat: limitatur num.*6.7.8.13.14.16.17. 18. *&* 24.
2 *An Beneficiarius, qui certis diebus in hebdomada celebravit per decennium, teneatur eodem modo celebrare etiam in futurum.*
3 *Is, qui longo tempore præſtitit uſuras dotis nomine, cogi poteſt ad ipſam dotem ſolvendam, & quando hoc procedat.*
4 *Quid ſi quis per decennium aliquid præſtitit, & poſtea per aliud decennium præſtare deſierit.*
5 *Favore piæ cauſæ cenſetur etiam in futurum obligatus qui diu ſua liberalitate aliquid præſtitit.*
6 *Quo temporis ſpatio emphyteuſis præſumatur. Quid ſi conſtaret de titulo locationis, ibid.*
8 *Dum controvertitur de contractu cenſus, exigens privari non debet commodo ſuæ poſſeſſionis.*
9 *Ex unica ſolutione fructuum cenſus acquiritur, & probatur quaſi poſſeſſio cenſum exigendi, & debetur ex ea manutentio, & n.*11.*&* 12.
10 *Cenſuario an debeatur manutentio contra ſucceſſorem in re cenſita.*
15 *Quando præſumatur titulus obligatorius contra eum, qui aliquid fieri patitur.*
18 *Rota Romana in hujuſmodi præſtationibus requirit quadragenariam, vel immemorabilem.*
19 *Præſcriptionem immemorabilem proſe habens poteſt allegare meliorem titulum ſibi magis benè viſum.*
20 *An is, qui aliquid præſtitit, aut ſolvit tanquam debitum, per errorem, & ex falſa cauſa, poſſit tanquam indebitè, ſolutum repetere.*
21 *Conditio indebiti durat uſque ad* 30. *annos.*
22 *A præſumptione, quæ inſurgit ex curſu temporis, recedi-tur, ubi conſtat de veritate in contrarium.*
23 *Ex varia, & difformi præſtatione certa obligatio in poſterum non inducitur: declaratur n.*24.
25 *An & quando conductor, aut colonus, qui tenuit rem longiſſimo tempore, præſcribat jus coloniæ perpetuæ.*
26 *Colonus, vel inquilinus non poſſunt rem præſcribere contra Dominum.*

CAPUT LXXIII.

An, & quando titulus præſumatur ex præſtatione decennali.

REſp. quod regulariter ex præſtatione decennali titulus 1
obligationis præſumitur præceſſiſſe, *leg. cum de in rem verſo, ff. de uſur.* non enim eſt veriſimile, diuturno tempore aliquem ſolviſſe, niſi ita eſſet obligatus, *ut d. Bald. in l. ſi certis annis, n.*7. *cod. de pact. & alii apud Maſcar. de probat. volum.*2. *concluſ.*1119. *num.*1. *& ſeq.* ubi dicit, hoc procedere etiam in Fiſco, & Eccleſia, *Rot. dec.*57. *numer.*1. *& ſequ. par.*7. *Recent.* ubi, quod ut titulus ex præſtationibus præſumatur, requiritur continuatio præſtationum uniformiter per tempus ad id requiſitum, *& coram Penia deciſ.*143. *num.* 4. ubi, quod annua, & uniformis præſtatio cujuslibet redditus facta ex cauſa expreſſa decem continuis annis, veræ cauſæ, & tituli præſumptionem inducit: dummodò allegans titulum, & cauſam præſtationis verè, & clarè probaverit, præſtationes illas fuiſſe factas per decennium; ſecùs ſi probaret præſumptivè tantùm, putà, quod præſtatio fuerit facta tribus ultimis annis, *latè Menoch. de præſump. libr.*3. *præſumpt.*131. *num.*59. 86. *& ſeq.* ubi etiam dicit, quod ex præſtatione decennali præſumitur titulus in præjudicium illius tantùm, qui uniformiter aliquid præſtitit, *Gratia. diſc. for. cap.*208. ſubdens, quod exiſtis præſtationibus præſumitur titulus obligationis præceſſiſſe, quando quis ſolvit ſeparatim ſingulis annis; ſecùs ſi ſolutio fuiſſet facta una vice pro decem, vel pluribus annis, *& hanc eſſe communem Doctorum ſententiam teſtatur Bart. in l. creditor, num.*2. *cod. de uſur. Maſcard. de probat. concl.*482. *volum.*1. *& concluſ.*603. *num.*2. *vol.*2.

Ex quo infertur, quod Capellanus, ſeu Beneficiarius, 2
qui certis diebus in hebdomada per decennium celebravit, tenetur eodem modo celebrare etiam in futurum, etiamſi inſtitutio beneficii ad id non obliget, quia favore Eccleſiæ, & piæ cauſæ laudabilis conſuetudo decennalis obligat in futurum, *Fraxinell. de Sacerd. oblig. ſect.*4. *concl.*4.§.17. *Genuenſ. de Eccl. q.*390.

Hinc etiam infertur, quod ſi quis longo tempore præſti- 3
tit uſuras dotis nomine, ad ipſam dotem ſolvendam cogi poteſt, *Mantic. de Tacit. lib.*3. *tit.*15. *n.*52. *& ſeq. Rot. dec.*153. *p.* 4. *tom.*2. *Recent.* ubi etiam quod ex tali decennali præſtatione præſumitur, præceſſiſſe pactum, & titulum neceſſarium, quando allegatur ab eo, cui facta eſt diuturna præſtatio uſurarum; quæ quidem tituli allegatio neceſſaria eſt in tali caſu, *ſecundùm Mantic. loco cit. lib.*3. *tit.*15. *n.*56. *& ſeq. Menoch. de præſump. lib.*3. *præſump.*131. *n.*72. ubi, quod hæc allegatio fieri debet in libello.

Amplia, etiam ſi is, qui per decennium aliquid præſtitit, 4
poſtea per aliud decennium, illud præſtare deſierit adhuc enim cenſetur obligatus, *ut poſt Salic. in l. cum de in rem verſo, num.*12. *ff. de uſur. & alios probat idem Menoch. d. præſump.* 131. *n.*59. *& ſeq.* ubi *n.*83. addit, quod favore piæ cauſæ cenſetur etiam obligatus in futurum is, qui diù ſua liberalitate 5
aliquid præſtitit.

Limita 1. in emphyteuſi: hæc enim non præſumitur, ni- 6
ſi per ſpatium 30. annorum, *Aug. in l. Prætor,* §.1. *ff. de eden. Alberic. in l.*2. *num.*10. *ff. de jur. emphyt. Bero. q.*14. *Maſc. concl.* 337. *vol.*1. *& alii apud Menoch. lib.*3. *præſump.*108. *n.*3. *& ſequ.* ubi ſubdit, quod in emphyteuſi eccleſiaſtica præſumenda requiritur præſcriptio 40. annorum; quamvis contrarium ſentiant *Spec. in tit. de feud.* §. *quoniam, num.*10. *in fin. & alii, quos latè recenſet Maſc. de prob. concl.*603. *num.*5. aſſerentes, quod probatur emphyteuſis ex ſolutione penſionis per decem annos.

Conciliari tamen poſſunt prædictæ opiniones, ut prima procedat, quando agitur ad effectum, ut præſumatur, contractum emphyteuticum præceſſiſſe contra Dominum; ſecunda verò procedat, ubi tantùm quæreretur, an poſſit præſcribi contra aliquem, tanquam emphyteutam, vel tanquam colonum, ſi per longum tempus præſtitit penſionem, ita ut in futurum poſſit compelli ad ſolvendum tanquam emphyteuta: quia in tali caſu ſufficeret longum tempus, *ità Balb. de præſcript. in* 2. *par.*3. *princ. qu.*10. *num.*35. *&* 36.

Notandum tamen eſt, quod quando conſtat de titulo locationis, ex uniformi ſolutione penſionis etiam per 30. annos non cenſeretur contracta perpetua locatio: quia jura fingunt, finito tempore conductionis renovatam videri ſingulis annis locationem, ac ſi quolibet anno conductor fundum reconduxiſſet, & ſic quot ſunt anni a die finitæ primæ con-

du-

ductionis, tot censentur renovatæ conductiones, *l. item quæritur*, §. *qui impleto*, *ff. locat. l. sicum Hermes*, *cod. eod.* & ideò conductor si Dominum jure conductionis recognoscit, nullo tempore præscribit, quod præcipuè locum habet in prædiis Ecclesiæ, quæ alienari non possunt, *ita Rimin. sen. cons.*10. *Ruin. cons.*61. *& cons.*75. *lib.*1. *Socin. Jun. cons.*63. *in* 2. *dub. vol.*2. *Paris. cons.*23. *n.*4. *Ursil. ad Afflict. dec.*365. *n.*15. *& alii apud Genuens. in tr. de eccles. q.*77. *latè Cravet. de antiquit. temp. par.*4. §. *materia ista*, *num.*108. ubi dicit, quod opinio *Bald. in l. malè agitur*, *n.*7. *vers. si verò conductio*, *cod. de præscrip.*30. *vel* 40. *ann. contrarium sentientis*, procedere potest, quando non appareret de aliquo titulo conductionis præcedentis.

7 Limita 2. in eo, qui habet contra se juris præsumptionem, putà si laicus perceperit decimas de rebus Ecclesiæ: quia tunc ex præstatione decennii titulus nequaquam præsumitur, nisi probaverit, se ab Ecclesia in feudum recepisse, *Mantic de Tacit. lib.*3. *tit.*15. *n.*58. *Grat. discep. for. c.*208. *num.*3. *Menoch. lib.*3. *præsump.*131. *n.*76. *& seq.*

8 Limita 3. in censibus, in quibus non sufficiunt decem anni ad præsumendum titulum, sed contra privatos requiruntur similes 30. anni, contra ecclesias verò 40. *Aret. in l. sciendum. numer.*12. *ff. de verb. oblig. Mascard. de Probat. concl.*279. *Guid. Pap. dec.*407. *juncta addit. ibidem litt. A. quam opinionem veriorem esse post constitutionem Pii V. dicit Gratia. discep. for. c.*208. *n.*4. *& seq. & c.*921. *numer.*7. ubi etiam, quod dum controvertitur de contractu census, exigens privari non debet commodo suæ possessionis, *Post. in tract. mandat. de manutent. observat.*18. *nu.*34. ubi, quod ex unica solutione
9 fructuum census acquiritur; & probatur quasi possessio census exigendi, atque debetur ex ea manutentio, & *observ.* 56. *n.*27. ubi, quod Censuario debetur manutentio contra
10 successorem in re censita, quamvis nunquam census solverit, quia res transit cum sua causa, & onere solvendi census, *Cenc. de censib. p.*2. *c.*2. *q.*5. *art.*4. *n.*26. *& 36.* ubi, quod manutentio in jure exigendi census, non requirit possessio-
11 nem, titulatam, *Rota apud eumdem Cenc.*238. *n.*10. ubi, quod Dominus census existens in quasi possessione exigen-
12 di, debet in ea manuteneri, donec per sententiam declaretur, eum, qui solvit, non esse debitorem.

13 Limita 4. quando agitur de obligando aliquem ad servitium personale, putà ad jus vassallagii, vel subjectionis: tunc enim requiritur præstatio per spatium triginta annorum, *Bart. in l. solet* §.1. *ff. de offic. Proc. Jas. in l. si certis annis*, *num.*15. *cod. de Pact. Mantic. de Tacit. lib.*3. *tit.*15. *num.*68. *Menoch. d. lib.*3. *præsumpt.*131. *num.*90. *Fraxinell. loco cit. d.* §.17. *Genuens. de Eccles. q.*390. *n.*2. *Balb. loco cit. in* 2. *p.*3. *princ. q.*10. *n.* 35. *& seq.*

14 Limita 5. quando quis per decennium aliquid fieri patitur: quia hæc dicitur præscriptio, in qua titulus non præsumitur, sed debet probari cum possessione continua, & non interrupta, *Bart. in l. Celsus*, *num.*19. *ff. de usucap. Bald. in d. l. si certis annis*, *num.*11. *& Alex. n.*9. *Mantic. d. lib.*3. *tit.*15. *num.*63. nisi fortè concurreret patientia longissimi tempo-
15 ris: tunc enim præsumeretur titulus obligatorius contra patientem, *secundùm Alex. in d. l. sciendum col.*4. *& alios*, *quos refert Menoch. dict. lib.*3. *præsump.*131. *numer* 92. *& sequ.* subdens, quod quando agitur de levi, seu modico præjudicio patientis, sufficeret decennalis patientia ad præsumendum titulum.

16 Limita 6. in minoribus, quorum favore prædicta conclusio non procedit, *Alex. cons.*94. *n.*6. *lib.*7. *Corn. cons.*98. *num.*3. *lib.*1. *Menoch. loco cit. præsump.*131. *n.*89. quemadmodum nec haberet locum contra ecclesiam, contra quam requiritur præscriptio quadragenaria, *Genuens. de Eccles. q.*389. *per c. illud de præscript.*

17 Limita 7. quando agitur de præjudicio tertii, quia tunc titulus, & causa præstationis non præsumitur, nisi cursu 20. annorum, *ut post Jas. in d. l. si certis annis*, *num.*15. *Alex. cons.*1. *n.*20. *& cons.*17. *n.*8. *lib.*4. *& alios tradit idem Menoch. ubi sup. n.*91. *Grat. disc. for. c.*716. *n.*29. *& 30.*

18 Notandum tamen est, quod in hujusmodi præstationibus Rota non admittit decursum decennii, aut ulterioris temporis, sed requirit semper quadragenariam, vel immemorabilem, *ut in dec.*127. *num.*7. *& 8. & dec.*249. *num.*1. *& seq. par.*5. *tom.*1. *in Recent.* ubi addit; quod præscriptio-
19 nem immemorabilem pro se habens potest allegare meliorem titulum sibi magis benè visum, *Pen. decis.*143. *numer.*1. *& seq.*

20 Notandum 2. quod si quis aliquid præstiterit, vel solverit tanquam debitum, per errorem, & ex causa falsa, aut nulla, tunc illud tanquam indebitè solutum repetere potest, si ita probaverit, unde in futurum in tali casu non tenetur solvere: quia ubi sublata est substantia debiti, impossibile est, remanere qualitatem obligationis, latè *Mascard. concl.* 1119. *n.*7. *Mantic. d. lib.*3. *tit.*15. *n.*60. ubi etiam dicit, quod 21 solventi indebitum competit condictio indebiti, quæ est personalis, & durat usque ad 30. annos, *juxta l. sicut*, *& l. omnes*, *cod. de præscrip.*30. *ann.*

Notandum 3. quod licèt ex decennali præstatione præ- 22 sumatur justus titulus, seu justa causa præstationis, tamen cùm hæc sit sola præsumptio juris, ideò probatio in contrarium admittitur, quòd scilicet præstationes ea de causa solutæ non fuerint, *ita Syn. in dict. l. si certis annis*, *qu.*10. *cod. de Pact. ubi etiam Dec. n.*15. *Vasq. contr. illustr. cap.*84. *nu.*41. *& alii apud Menoch. d. lib.*3. *præsump.*131. *num.*74. *& seq.* ubi dicit, quod a præsumptione, quæ insurgit cursu temporis, receditur, quando constat de veritate in contrarium, putà si constaret de ipso titulo invalido, *latè Mascard. d. concluſ.* 1119. *num.*7.

Notandum 4. quod stante difformitate præstationis ces- 23 sat præsumptio juris, *Cravet. cons.*313. *num.*4. *Mascard. ubi supra num.*8. *Menoch. d. præsump.*131. *num.*88. ubi dicit, quod ex varia, & difformi præstatione certa obligatio in posterum non inducitur, *Dec. in d. l. si certis annis*, *num.*18. *cod. de Pact.* ubi, quod si quis uno anno traderet par caponum, alio anno par columbarum, ex tali varietate certa obligatio præsumi non potest; idemque dicendum, si uno anno solveretur pecunia: alio verò anno traderetur hordeum, vel frumentum, *Cancer. var. lib.*3. *cap.*1. *nu.*27. *&* 28. ubi etiam dicit, quod ex præstationibus difformibus nulla induci potest præscriptio, etiamsi longissimum tempus intercesserit: hoc tamen intelligendum est, quando difformitas est in rebus, 24 seu speciebus, ut in allatis exemplis; secus si difformitas esset in numero, vel mensura, ut quia uno anno soluti fuerint aurei quinque, & alio aurei sex, vel si uno anno traditæ fuerint duæ quartæ frumenti, & alio quinque, vel plures: tunc enim sic solvens remaneret in minori quantitate obligatus, cùm in majori summa insit minor, *ut rectè observat idem Cancer. loco cit. n.*28. *& c.*7. *n.*184. *eod. lib. arg. textus in leg. diem proferre*, §. *si plures*, *ff. de Recept. Arbitr. & cap. ex parte*, *de Censibus.*

Ex quo infertur, quod licèt conductor, aut colonus, qui 25 tenuit rem longissimo tempore 30. vel 40. annorum solvendo singulis annis certam, & uniformem pensionem, præscribat jus coloniæ perpetuæ, ita ut expelli non possit quando non constat de titulo locationis, *ut supra diximus*, *& not. Bal. in l. malè agitur col.*3. *cod. de præscript.*30. *ann. Alex. in l. item quæritur* §. *qui impleto*, *ff. locat. Cravet. cons.*107. *nu.*4. *& de antiquit. temp.*4. *p.* §. *materia ista &c. num.*100. hoc tamen non haberet locum, quando responsio fuisset difformis, *Caroc. de locat. & conduct. tit. de præscrip. n.*7. *ubi cit at Ang. in d. leg. malè agitur*, *cod. de præscrip.*30. *vel* 40. *ann. Ruin. cons.*61. *num.*5. *lib.*1. *Vasq. contr. illustr. cap.*63. *n.*1. *Tiraq. de præscrip. §.* 1. *gl.*4. *& est communis opin.* quemadmodum nec hujusmodi præscriptio procederet, ubi quis ab initio conduxerit rem ad annos 30. vel 40. quia tunc jus coloniæ non præscriberet, cùm antea expelli non potuerit, *Cravet. de antiq. temp. d. p.*4. §. *materia ista &c. num.*100. ubi dicit, quod hæc præscriptio locum tantùm habet, quando quis ab initio rem conduxerit ad modicum tempus, & deinde continuaverit in eadem locatione per annos 30. vel 40. *ut sentiunt etiam Ruin. cons.*75. *vol.*1. *Anch. q. famil.*24. *num.*11. *p.*1. *Rimin. Sen. consil.*100. *nn.* 24. *&* 27. *volum.*1. *Bursat. cons.*330. *num.*146. *Bero. q.*14. *numer.* 1. *Soc. Jun. consil.*63. *num.*20. *volum.*2. *quos refert Caroc. tit. de præscrip. num.*11. subdens, *numer.*14. quod neque curreret prædicta præscriptio, si de initio causæ, & tituli etiam invalidi, & illegitimi appareat, vel si probetur, ex diversa causa, & invalida colonos, & conductores possedisse, *Crav. in dict.* §. *materia ista &c. num.*100. *Bald. in l. malè agitur*, *num.*8. *cod. de præscript.*30. *vel* 40. *ann.* ubi addunt quod 26 Colonus, & Inquilinus nunquam præscribere possunt rem contra Dominium, nisi intervertant possessionem, etiamsi rem possederint per mille annos, *Croc. dict. tit. de præscrip. num.*17.

SUMMARIUM.

1 *Filius famil. habitans seorsim a Patre publicè negotiando, & contrahendo per longum tempus præsumitur sui juris, & emancipatus: declaratur numer.*3. *limitatur num.*4.

2 *Longum tempus ad hunc effectum qualiter accipiatur.*

5 *Quando filius pro Patre fam. habeatur, & n.*7.

6 *An filius famil. existens in quasi possessione sui juris obligetur non obstante statuto disponente, quod filius obligare*

gare se non possit sine consensu Patris.

8 *An valeat testamentum conditum a filio qui publicè pro emancipato habebatur.*

9 *Filius præsumitur sui juris, quando non constaret, eum esse natum ex legitimo matrimonio.*

10 *Quid requiratur, ut locum habeat statutum disponens, quod valeat obligatio filiifamil. habitantis seorsim a Patre.*

CAPUT LXXIV.

Quando filiusfamil. præsumatur sui juris, & emancipatus.

1 REspond. quod filiusfamil. habitans seorsim a Patre publicè negotiando, & contrahendo per spatium longi temporis præsumitur sui juris, & emancipatus, *ut post Bald. in l. 2. num 5. Cod. si adverſ. rem judicat. Salic. in leg. 1. num. 20. cod. de Patr. pot. Gabr. concl. 1. num. 32. de Præsumpt. &* 2 *alios scripsit Gratia. discep. for. cap. 820. numer. 1. & sequ.* ubi etiam dicit, quod longum tempus ad effectum præsumendi talem emancipationem, dicitur spatium 20. annorum, quando non adesset aliquis titulus; secus si concurreret titulus saltem putativus, veluti emancipatio non solemniter facta, quia tunc sufficeret decennium; nam in istorum jurium præscriptione sufficit etiam titulus erroneus, *ut observat Alciat. reg. 2. præsumpt. 2. num. 2. Barbat. inter consil. Alex. 35. num. 12. lib. 4. Afflict. dec. 183. numer. 2. Mascard. de Probat. concl. 598. volum. 2.* ubi addit quod tunc in iis, quæ lucratur filius non acquiritur ususfructus patri: & hoc quidem pro- 3 cedit, quando esset quæstio inter patrem, & filium, & fratrem: tunc enim ad præsumendam emancipationem requi- 4 ritur cursus temporis supradicti; secus esset, ubi ageretur inter filium, & extraneum ad finem confirmandi aliquem actum gestum per eumdem filium, hoc enim casu cursus temporis non est necessarius, sed sufficit probare, quod ta- 5 lis filius publicè pro Patre fam. habebatur, *leg. 3. ff. ad Senatusc. Maced. Dec. in leg. si emancipati, numer. 4. vers. & in quasi possessione, & ibi Cagnol. num. 83. & Rimin. Jun. numer. 112. Cod. de collat. Cephal. consil. 687. numer. 22. lib. 5.* & *consil. 397. num. 91. lib. 3. Franc. dec. 10. nu. 4. & alii apud Gratian. loco citat. num. 3. & sequ.* quod satis probaretur ex pluribus actibus publicè gestis, qui non possunt fieri a filiisfam. *Dec. loco cit. Menoch. lib. 6 præsumpt. 55. num. 28. & sequ.* ubi ex 6 hoc infert, quod si filius existens in quasi possessione sui juris alicui promiserit centum ex causa onerosa, obligatur non obstante statuto disponente, quod filius non possit se obligare sine consensu patris, *Alciat. d. reg. 2. præsump. 2. nu.* 7 3. & *sequ.* ubi etiam dicit, quod filiusfam. faciens unum actum tanquam paterfam. non acquirit hanc quasi possessionem, ne quoad illum quidem casum.

8 Observa tamen, quod non valeret testamentum conditum a filio, qui publicè pro emancipato habebatur, si verè talis non fuerit, *Bald. in l. 2. num. 16. Cod. de Sent. & interlocut. omn. Jud. Alex. in leg. 1. numer. 5. cod. de Testam.* quod intellige, si ageretur in judicio petitorio super validitate testamenti, nam in possessorio, & in judicio summario satis esset communis opinio, & publica reputatio, *Bald. in l. ultim. colum. 1. cod. de sentent. poss. Jas. in l. Barbarius, num. 48. ff. de offic. Prætor. Cagnol. in dict. l. si emancipati, num. 85. Mascard. concl. 595. in fin. p. 2. & alii apud Gratian. disc. for. dict. c. 820. num. 7.*

9 Observa secundò, quod filius præsumitur sui juris, quando non constaret, eum esse natum ex legitimo matrimonio, quia quod quis sit in potestate, pendet ex matrimonio, *Inst. de patr. pot. in princ. Alciat. loco cit. n. 5.*

10 Observa 3. quod stante statuto, quod valeat obligatio filiifamil. habitantis seorsim a Patre, satis esset ad validandam illius obligationem, si filius tempore obligationis seorsim a Patre habitaverit: dummodo filius faceret aliquem actum, ex quo possit argui, quod habuerit animum habitandi seorsim a Patre non solum quoad habitationem cum uxore, & familia, sed etiam quoad bona, *Cavarit. in Reg. Pragm. per excellen. §. 13. numer. 1. quem refert Ricc. in Prax. for. Eccles. par. 3. ref. 509. num. 10. & sequ.* subdens, quod licèt filius in alia domo habitet, non censetur habitare seorsim a Patre, quandiu durat eadem alimentorum præstatio.

SUMMARIUM.

1 *Ad contrahendum domicilium requiritur decennium continuum: declaratur n. 2. & 6.*

3 *Quid si constaret de animo perpetuò habitandi.*

4 *An puer contrahere possit domicilium.*

5 *An Scholares, & Castellani domicilium per longam habitationem contrahant.*

6 *Quid requiratur ad effectum sortiendi forum, ut possit civiliter quis conveniri.*

7 *An de crimine alibi commisso possit quis conveniri in loco, in quo degit.*

8 *An Judices procedere possint contra subditos ratione solius originis, quando delicta in territorio aliorum Principum fuerunt commissa.*

9 *Quando dicatur quis novam parochiam acquisivisse.*

CAPUT LXXV.

Quantum temporis ad contrahendum domicilium, seu incolatum requiratur.

REspond. quod regulariter requiritur decennium, *gl.* 1 *in leg. 2. ver. constituerint, cod. de Incol. lib. 10. Odofr. in leg. Cives, cod. eod. Menoch. de Arbitr. Jud. cas. 86. nu. 15. Burat. dec. 244. num. 5. & seq.* ubi dicit, quod decennium debet esse continuum, *Menoch. de arbitr. Jud. cas. 86. numer. 15. Rot. dec. 137. numer. 5. par. 5. tom. 1. Recent.* ubi, quod per decennium acquiritur incolatus absque aliqua declaratione, & *apud Fenzon. dec. 20. ver. non obstat, Ferentill. ad Burat. d. dec. 244. num. 11. & seq.* quod quidem procedit in dubio; se- 2 cus si constaret de animo perpetuò habitandi, tunc enim eo ipso absque aliquo lapsu temporis acquiritur incolatus, *dict.* 3 *l. Cives, cod. de Incol. lib. 10. gloss. in l. hæres, §. proinde, ver. debebit, ff. de Judic. Bart. in l. un. num. 2. cod. ubi petan. Tut.* quod intellige, quando concurreret aliquis actus significativus domicilii, putà emptio, vel conductio domus, *Rota dec. 105. num. 4. par. 2. Diver.* ubi, quod Judicis arbitrio id terminandum relinquitur, & *dec. 150. num. 7. & 8. eod. par. 2. Diver. Gratia. discept. for. cap. 181. numer. 10. & sequ.* ubi, quod potest quidem puer habere domicilium facto, non ta- 4 men potest habere animo, *Ferentil. ad Burat. dict. dec. 244. num. 10.*

Notandum est etiam, quod licèt quis commoratus fuerit 5 spatio decennii in aliquo loco, non propterea dicitur contraxisse domicilium, nisi habuerit animum permanendi in dicto loco, & ideò Castellani, & scholares domicilium per longam habitationem non contrahunt, quia finito officio, vel studio habent animum recedendi, *gloss. in dict. leg. Cives, in ver. larem, cod. de Incol. lib. 10. Bald. consil. 313. lib. 4. Roman. consil. 264. Menoch. d. cas. 86. num. 8. Cephal. consil. 451. num 172. & alii, quos refert Gratia. disc. for. cap. 181. num. 2. & seq.* subdens, quod prædicti Castellani, & scholares contraherent domicilium, si finito officio, vel studio per decennium in loco habitaverint, *Rot. dec. 137. n. 10. & seq. par. 5. tom. 1. recent.*

Notandum 2. quod ad effectum sortiendi forum, ut pos- 6 sit civiliter quis conveniri, sufficit, quod ibi habeat majorem partem bonorum, vel quod assiduè ibidem commoratus fuerit spatio decennii, *l. 1. cod. ubi pet. tut. Tiraqu. de Retract. lignag. §. 36. gloss. 3. num. 7. Gratia. dict. cap. 181. num. 23.* 7 *& seq.* ubi addit, quod de crimine alibi commisso potest quis conveniri in loco, in quo degit, idest conversatur, prout scholaris in loco studii, *latè Vermigliol. consil. crimin. 2. n. 2.* ubi etiam dicit, quod Judices procedere possunt contra sub- 8 ditos ratione solius originis, etiamsi delicta in territorio aliorum Principum commissa fuerint.

Notandum 3. quod dicitur quis novam parochiam acqui- 9 sivisse statim ac incipit habitare in Parochia animo habitandi: ad hunc enim effectum non est opus expectare, ut quis majori anni parte in Parochia habitaverit, *ut ex declaratione Sacr. Congregationis dixit Rota dec. 629. num. 3. p. 4. to. 3. Recent.*

SUMMARIUM.

1 *Ad præscriptionem requiritur continuata possessio per spatium a lege definitum.*

2 *An ad hunc effectum requiratur possessio naturalis, & civilis simul.*

3 *Civilis possessio non durat ultra decennium, limitatur numer. 9.*

4 *Servi fugitivi Dominus retinet possessionem civilem.*

5 *Quando quis ex negligentia circa possessionem naturalem privetur quoque possessione civili.*

6 *Quando præsumatur, & inducatur oblivio, ita ut non debeatur manutentio.*

7 *Ad complendum decennium prædictum non computatur tempus post litem motam.*
8 *Quando possessio civilis præsumatur continuata usque ad decennium, & quando ultra decennium.*
9 *Civilis possessio non amittitur per decennium, quando constaret, semper fuisse retentum animum possidendi.*
10 *Ad amittendam possessionem civilem requiritur scientia, & patientia proprietarii.*
11 *Quando in incorporalibus possessio amittatur.*
12 *Data scientia occupationis, si quam primum fieri potest, quis non curat recuperare suam possessionem, amittit civilem: contrarium servat Rota Romana.*
13 *Prædictum tempus decennii non currit contra impeditum.*
14 *Proprietarius potest petere manutentionem in re tertio vendita per heredes usufructuarii, etiamsi talis emptor rem hujusmodi retinuerit per 30. annos.*
15 *Proprietarius potest propria auctoritate mortuo usufructuario capere possessionem naturalem.*

CAPUT LXXVI.

Quamdiu duret civilis possessio.

1 EX resolutione hujus dubii non mediocris resultat utilitas: certum enim est, quod ad præscriptionem ultra alias conditiones requiritur etiam continuata possessio per spatium a lege definitum, *leg. sine possessione, ff. de usu-*
2 *cap.* nec omnis possessio sufficit, sed naturalis, & civilis simul concurrere debet, *juxta gloss. communiter receptam in l. 1. ver. præscriptionem, cod. de serv. fugit.* vel saltem sola civilis, quæ licèt solo animo retineatur, hunc tamen inter alios civilem effectum operatur, *Aret. in §. sed aliquando, num. 3. Inst. de usucap. Dyn. in reg. sine possessione, post num. 29. de Reg. jur. in 6.* ubi exemplificat in absente, quem constat solam civilem possessionem animo retinere, *Jord. Elucubr. diversf. lib. 14. tit. 24. de Præscr. num. 107. & sequ.* ubi etiam notat, quod sola naturalis, quando civilis apud alium remanet, non sufficit, quia talis possessor non sibi, sed alteri, cujus nomine insistit, possidere censetur, *l. 3. §. ex contrario, ff. de Acq. poss.*

3 Ad quæsitum igitur resp. quod civilis possessio non durat ultra decennium: & propterea finito decennio naturalis possessor incipit etiam civiliter possidere, *l. licet, ubi gl. in ver. temporis, cod. de acquir. pos. Corn. cons. 16. num. 14. lib. 2. quem refert Jord. loco cit. num. 110. Menoch. cons. 1095. num. 8. Tusc. in ver. possessio concl. 400. num. 37. & seq. Buratt. dec. 249. num. 5. & alii apud Post. in Tract. mandat. de manutent. observ. 58. num. 1. & seq.* ex quo infert *Bart. in d. l. 1. n. 9. cod. de serv. fugit.*
4 quod servi fugitivi Dominus retinet possessionem civilem; & ideò donec ipse habet civilem, contra eum non currit præscriptio; unde necesse est, ut labatur longum tempus, & sic præsumatur oblivio, *Dyn. in d. reg. sine possessione, n. 32.* ubi dicit, quod si civiliter possidens neglexerit naturalem
5 possessionem per decem annos, vel ultra, illa negligentia circa possessionem naturalem privat eumdem possessione civili,
6 *Aret. in d. §. sed aliquando, num. 4.* ubi, quod elapsis decem annis præsumitur; & inducitur oblivio, & non debetur manutentio, *Marches. de commiss. p. 1. de commiss. app. in pos. §. 1. n. 91. Grat. disc. for. c. 165. n. 42. Giovagn. cons. 11. n. 75. lib. 1. Rota recent. dec. 496. n. 3. p. 4. & in Anconitana Florum 8. Novembris 1624. & 18. Aprilis, & 20. Julii 1626. coram Buratto, prout refert Post. d. observ. 58. n. 3.*
7 Observa tamen, quod ad complendum dictum decennium non computatur tempus post litem motam, *Post. ubi sup. n. 12. Rot. apud eumdem dec. 571. n. 13.*
8 Observa 2. quod possessio civilis præsumitur continuata usque ad decennium, quando naturalem possessionem alius occupavit percipiendo fructus, vel denegando solutionem præstationem, vel usum; secus si naturalis possessio ab alio non fuit occupata, quia tunc civilis præsumitur continuata ultra decennium, *ut post Butr. & Abb. in c. cum ad sedem, de restit. spol. & alios scripsit Giovagn. cons. 40. num. 10. & 17. lib. 2. Gratia. disc. for. c. 310. num. 48. & seq. & c. 364. num. 32. & c. 450. num. 31. & seq.* subdens, quod civilis possessio non amittitur
9 per decennium, quando constaret, semper fuisse retentum animum possidendi, *Rot. dec. 117. num. 1 p. 5. recent.* ubi, quod ad amittendam possessionem civilem requiritur scientia, &
10 patientia proprietarii, *Burat. dec. 604. num. 1. & seq.* ubi, quod
11 in corporalibus possessio non amittitur, nisi ex suspicione concepta per possessorem, quod potuerit repelli, & ex scientia, & patientia, quod alius possessionem occupet, *Card. Cavaler. dec. 242. num. 7. & alii apud Post. d. observ. 58. numer. 7.* ubi, *num. 29. & sequ.* observat, quod juxta sententiam 12
Rotæ Romanæ infra decennium non censetur amissa possessio civilis etiam data scientia occupationis, *Rota apud eumdem dec. 86. num. 8. Mantic. dec. 172. num. 5. Beltramin. ad Greg. dec. 307. num. 26.* quamvis in hoc contrarium teneant *Bart. & alii in l. si de eo fundo §. si fortè, ff. de acquir. pos.* ubi, quod data scientia occupationis, si quam primum fieri potest, quis non curat recuperare suam possessionem, amittit civilem.

Observa 3. quod prædictum tempus decennii non currit 13
contra impeditum, tunc enim cessat negligentia, & per consequens non dicitur amissa possessio, *Rot. dec. 378. num. 3. par. 1. Divers. & in Cusentina pensionis 12. Februarii 1618. coram Ubaldo, & coram Burat. dec. 375. num. 11. Post. d. observ. 58. n. 36. & seq.*

Observa 4. quod potest Proprietarius, seu ejus hæres pe- 14
tere manutentionem in re tertio vendita per hæredes usufructuarii, quamvis talis emptor eamdem rem retinuerit per 30. annos: nam ad quemcumque transiverit illa res, non potuit naturalis possessio, quæ expiravit per obitum usufructuarii, alicui acquiri stante civili, quam habet Proprietarius, cui est adjuncta naturalis statim mortuo usufructuario; unde hæredes usufructuarii non potuerunt plus juris in emptorem transferre, quàm ipsi haberent, *l. ult. §. sin autem, ubi Salic. & alii cod. commu. de legat. latè Gratia. disc. for. c. 779. num. 4. & seq.* ubi etiam dicit, quod Proprietarius, seu illius hæres potest propria auctoritate mortuo usufructuario 15
capere possessionem naturalem, quæ amplius esse non potest apud hæredem usufructuarii, sed illicò periit cum eodem usufructuario, & ipso jure rediit ad proprietarium etiam ignorantem, §. *finitur, Instit. de Usufruct. leg. 3. §. morte, ff. quib. mod. usufruct. amitt. l. stipulatio ista, §. si quis ita, ff. de verb. oblig.*

SUMMARIUM.

1 *Ex quibus conjecturis rationes redditæ præsumantur, & num. 2.*
3 *Quando censeatur facta compensatio, & remissa rationum redditio.*
4 *Quo temporis spatio actio hujusmodi tollatur.*
5 *Quando hæres excusetur a reddenda ratione computorum defuncti.*
6 *Administrator: qui semel reddidit rationem, non est cogendus ad illam de novo reddendam: limitatur numer. 7. 8. & 11.*
9 *Quando teneatur reddere rationem qui per testatorem ab illa reddenda fuit liberatus.*
10 *Quando libri rationum præsumantur consignati.*
12 *Error calculi reparari potest usque ad 30. annos, etiamsi post calculationem intervenerit promissio.*
13 *Quando probetur error calculi.*

CAPUT LXXVII.

An, & quando Tutor rationes reddidisse, ac satisfecisse præsumatur.

TRibus copulativè concurrentibus conjecturis rationes 1
redditæ præsumuntur, ac sequuta satisfactio: prima est, temporis diuturnitas, seu lapsus decennii: secunda est, sanguinis conjunctio: tertia est, si sæpius inita fuerint computa, in quibus nunquam de asserto credito facta fuerit mentio, *ut tradunt DD. in l. Procula, ff. de Probat. Surd. dec. 105. n. 3. & 4. Honded. cons. 39. n. 71. volum. 2. Menoch. lib. 3. præsump. 135. num. 19.*

Notandum tamen est, quod aliæ etiam conjecturæ, si præ- 2
fatæ deficiant, ad hunc effectum admittuntur, *ut post Mascard. de prob. in ver. titulus, concl. 1377. n. 103. observat Ciriac. controv. 280. n. 6. & seq. lib. 2.* ubi censet, sufficientem esse conjecturam, si debitor erat vir locuples, & libenter suis creditoribus satisfaciebat.

Notandum 2. quod si socii communiter administraverint, censetur inter eos facta compensatio, & remissa ra- 3
tionum redditio *l. si ambo, ff. de compens. at. Alex. consil. 47. num. 11. lib. 1.* quod quidem procedit, quando socii pariformiter administrassent; secus si constaret, quod unus ex sociis plus administravit, quàm alius, tunc enim non censetur inducta compensatio, nec remissa rationis redditio: sed quilibet tenetur reddere rationem eorum, quæ recepit, *Castrens. cons. 126. ad med. lib. 2. Ang. consil. 285. colum. 6. Rim. Jun. consil. 280. num. 15. lib. 3. Mascard. de probat. concl. 1256. num. 6. & seq. & alii quos refert Gratia. discep. for. cap. 760. num. 4. &* 4
seq.

ſeq. ſubdens, quod iſta actio non tollitur, niſi ſpatio 30. annorum.

5 Notandum 3. quod ſi præceſſit tempus notabile, non eſt cogendus hæres ad reddendam rationem computorum defuncti, *Rota coram Millin. dec.* 344. *numer.* 3. *&* 5. *& in Romana litterarum cambii* 10. *Decembris* 1584. *coram Oriolen.*

6 Addit *Gratia.diſc.for.c.*761. *num.*4. *& ſeq.* quod licèt adminiſtrator, ſi ſemel reddiderit rationem, non ſit cogendus ad illam de novo reddendam, *l.ſemel, cod.de Apoch.pu-*
7 *bl.lib.*10. tamen, ubi appareret de magna læſione minoris, redditio rationis iterari debet non obſtante quacunque liberatione etiam jurata, & facta cum decreto Judicis, & aliis ſolemnitatibus, *ut ſenſit etiam Cavalcan. de Tutor. & curat. n.*203. *Caſtren.conſ.*342. *lib.*2. *Anchar.conſ.*330. *Socin.ſen.conſil.* 159. *& conſ.*190. *lib.*2. *& conſ.*92. *lib.*4. *Dec. conſ.*349. *in fin. & alii apud Theſaur. dec.*74. *num.*7. tunc enim ſemper datur retractatio officio judicis ex naturali æquitate prohibente, nè ullus cum alterius jactura locupletetur, *l.nam hoc natura, ff. de condict. indeb.*

8 Idem dicendum, ubi conſtaret de errore, & dolo: quia tunc etiam adminiſtrator cogitur ad rationem iterum reddendam: de errore tamen, & dolo conſtare debet verè, & non præſumptivè, ne detur proceſſus in infinitum, *Menoch. de arbitr. Jud. caſ.*209. *num.*39. *&* 40. *Millin. dec.*435. *nu.* 1. ubi dicit, quod error in tali caſu debet eſſe conſiderabilis, *Rot. dec.*65. *num.*3. *par.*4. *tom.*2. *recent.* ubi, quod tene-
9 tur reddere rationem etiam is, qui per teſtatorem illa reddenda fuit liberatus, ſi probetur, illum fuiſſe in dolo, & *dec.*143. *num.*1. *& ſequ. ead. par.*4 *tom.*2. ubi etiam dicitur,
10 quod libri rationum præſumuntur conſignati, ſi ratio ſemel reddita ſit.

11 Similiter liberatio, ſeu remiſſio retractari poteſt, quando probatur, remittentem taliter ignoraſſe facti veritatem, ut ſi ſciviſſet, veriſimiliter non feciſſet: vel ſi remiſſio facta fuit ob cauſam, & cauſa finalis non probatur vera, ſed falſa, *latè Duran. dec.*362. *num.*15. *& ſeq. Theſaur. dec.*239. *nu.*
12 12. ſubdens, quod error calculi reparari poteſt uſque ad 30. annos, *juxta l. calculi, 9. ff. de Admin. rer. ad Civit. pertinen.* etiamſi poſt calculationem intervenerit promiſſio: hæc enim quandocunque revocatur, & reſcinditur per condictionem indebiti, *leg.*1. *in fin. ubi gloſs. in ver. condictio, cod. de error. calcul.* error verò calculi probatur, quando
13 oſtenditur, rem aliter ſe habere, vel quando fuerunt admiſſa quæ nullo pacto erant admittenda, & omiſſa quæ neceſſario debebant admitti, *Alex. conſ.*168. *num.*2. *lib.*5. *Pariſ. conſ.*89. *num.*27. *&* 35. *lib.*1. *Cephal. conſ.*562. *n.*10. *lib.*4. *Soc. Jun. conſ.*46. *n.*43. *lib.*1. *Dec. conſ.*351. *n.*4. *& alii apud Gratia, c.*823. *n.*31. *& ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *Teſtamentum aliàs ritè conditum non revocatur, niſi per aliud teſtamentum ſolemne cum inſtitutione hæredis: limitatur n.*3. 4. 5. 7. *&* 10.

*Quid ſi teſtator illud coram ſeptem teſtibus revocaverit, idem, & n.*3. 4. *&* 5.

2 *Quando in ſecundo teſtamento eſt aliquis defectus, ex quo hæreditas adiri non poteſt nunquam cenſetur ſublatum primum teſtamentum.*

4 *Quando revocatio facta coram quinque teſtibus valida ſit.*

5 *Quid ſi in revocatione appoſita fuerit clauſula codicillaris.*

Per clauſulam codicillarem venientes ab inteſtato tacitè cenſentur vocati, ibid.

6 *An tollatur primum teſtamentum, ſi revocatio facta fuerit animo condendi aliud teſtamentum, quod poſtea Teſtator minimè confecit.*

7 *Quando a die conditi teſtamenti lapſum fuit decennium, tunc per ſimplicem mutationem voluntatis factam etiam coram tribus tantùm teſtibus, teſtamentum revocatur.*

8 *Lapſus decennii operatur oblivionem etiam reſpectu clauſulæ derogativæ.*

9 *Quid ſi talis revocatio fiat intra decennium a die conditi teſtamenti.*

10 *Fideicommiſſa, vel legata relicta in teſtamento non debentur, ſi in voluntate minus ſolemni, ſeu ſimplici mutatione expreſsè revocentur: limitatur n.*13.

11 *An fideicommiſſa, vel legata hujuſmodi cenſeantur tacitè revocata per voluntatem minus ſolemnem.*

12 *Et an cenſeantur revocata, ſi teſtator dixerit, revoco omnia contenta in teſtamento.*

13 *In ademptione legati facti filio in teſtamento requiritur ſolemnitas ſeptem teſtium.*

14 *Quando teſtamentum factum inter liberos revocetur per aliud teſtamentum.*

15 *An inſtitutionem filio factam in teſtamento poſſit pater revocare in codicillis.*

16 *Hæreditas in codicillis neque dari, neque adimi poteſt directò.*

17 *Pater non poteſt filios inſtituere directò in codicillis: limitatur in milite n.*18.

19 *An legatum ex capitalibus inimicitiis ſupervenientibus revocetur.*

CAPUT LXXVIII.

Quomodo teſtamenta revocentur.

TEſtamentum aliàs ritè conditum vires non amittit, 1
quamvis teſtator illud etiam coram ſeptem teſtibus revocaverit, §. *ex eo autem, ubi DD. inſtit. quibus mod. teſtam. infirm. Bart. communiter receptus in leg. ſi jure, ff. de leg.*3. niſi fecerit aliud teſtamentum ſolemne cum inſtitutione hæredis, *Ruin. conſ.*6. *n.*1. *lib.*2. *Rud. conſ.*41. *n.*4. *&* 5. *Soc. junct. conſ.* 42. *num.*1. *lib.*3. *Clar. qui communem dicit in* §. *teſtamentum, q.* 91. *verſ. ſed quæro*, ubi obſervat, quod non poteſt teſtamentum ſolemniter conditum infirmari, niſi aliud teſtamen- 2
tum conditum ſit, ex quo hæreditas adiri poſſit; unde, quando in ſecundo teſtamento eſt aliquis defectus, ex quo hæreditas non poſsit adiri, nunquam cenſetur ſublatum primum teſtamentum, *ut poſt Maſcard. concl.*1282. *num.*32. *Rol. conſ.*33. *num.*4. *lib.*3. *Cephal. conſ.*32. *in fin. lib.*1. *Surd. conſ.* 373. *num.*23. *lib.*3. *& alios docet Gratia. diſcept. for. cap.*558. *num.*29.

Hæc tamen concluſio limitatur 1. quando teſtator ultra 3
revocationem expreſsè dixit, quod volebat decedere inteſtatus: tunc enim revocatio facta coram ſeptem teſtibus teſtamentum jam conditum infirmat, quia teſtator videtur tunc venientes ab inteſtato inſtituere, *Bart. loco cit. n.*3. *Alex. conſ.*159. *nu.*5. *lib.*7. *& in leg. ſancimus, num.*9. *cod. de Teſtam.* ſubdens, quod ſi in teſtamento erant inſtituti extranei, ſuf- 4
ficeret, quod talis revocatio fiat coram quinque teſtibus, *juxta textum in l. hac conſultiſſima,* §. *ſi quis autem, cod eod. tit. de Teſtam. per quem textum ita tenuit Dilect. de Art. teſtan. tit.*10. *caut.*3. *n.*2. *&* 4. *Surd. dec.*128. *nu.*2. *&* 3. *Calcan. conſ.*91. *colum.*5. *Ruin. conſ.*6. *num.*1. *lib.*2. *Corn. conſ.*39. *n.*5. *lib.*2. *Decian. conſ.*582. *n.*1. *Soc. junct. conſ.*62. *n.*1. *lib.*3. *Menoch. conſ.*496. *n.*82. *& ſeq. lib.*5. *Franc. dec.*287. *n.*1. *&* 2. *Pariſ. conſ.*46. *n.*25. *&* 26. *lib.* 3. *Rot. in Peruſina hæreditatis* 16. *Martii* 1601. *coram Card. Pamphilio, & in Romana fideicommiſſi* 10. *Decembris* 1608. *coram Ludoviſio, prout refert Grat. diſc. for. c.*558. *nu.*3. *& ſequ.* ubi addit, hoc præcipuè procedere in locis, in quibus ſervatur jus civile, ut in Urbe.

Idem dicendum, ſi tacitè colligatur, teſtatorem velle in- 5
teſta um decedere: quia ſufficit inter ſuccedentes ab inteſtato quodcunque voluntatis judicium, putà ſi appoſita fuerit clauſula codicillaris, per quam venientes ab inteſtato tacitè cenſentur vocati, *Bald. in leg. ſancimus, n.*2. *cod. de Teſtam. Guid. Pap. dec.*200. *n.*4. *Dilect. d. tit.*10. *caut.*3. *n.*4. *ubi citat Bart. in d. l. ſi jure, & ita reſolvit Rota coram Ludoviſio deciſ.* 446. *num.*3. *& ſeq.* ubi dicit, hanc clauſulam in revocatione ſufficere, etiamſi non ſequatur expreſſa declaratio voluntatis decedendi ab inteſtato, *latè Grat. diſc. for. cap.*558. *per tot.* ubi dicit, quod hujuſmodi revocationes operantur, dummodo conſtet ex verbis in revocatione appoſitis, quod teſtator omninò volebat inteſtatus decedere, & quod revocatio non fiat ad alium finem, niſi in favorem venientium ab inteſtato; ſi verò aliqua alia cauſa colligatur, illa eſt adimplenda, antequam primum teſtamentum poſsit dici ſublatum; 6
unde ſi revocatio fuerit facta animo, & intentione condendi aliud teſtamentum, non tolleretur primum teſtamentum, ſi aliud teſtamentum poſtea Teſtator minimè confecerit, tum quia ſatis conſtat in hoc caſu, teſtatorem noluiſſe inteſtatum decedere, & ideò non videtur voluiſſe vocare venientes ab inteſtato, tum quia per dicta verba, animo, & intentione condendi aliud teſtamentum, revocatio reſtringitur ad cauſam denuò teſtandi, quaſi in illo caſu tantum fuerit primum teſtamentum revocatum; Unde ſi aliud teſtamentum conditum non fuerit, primum non videtur revocatum, *ut ſenſit etiam Alex. conſ.*159. *per tot. lib.*7. *Rot. dec.*795. *num.*12. *par.*1. *Diverſ. & alii apud eumdem Grat. cap.* 763. ubi *num.*20. *&* 21. aſſerit, hanc opinionem eſſe tutam etiam in foro conſcientiæ, cum in tali caſu non adſit certi-

tudo

tudo de voluntate teſtatoris, & *cap.764.* ubi *num.10.* addit, quod dicta verba, animo, & intentione condendi aliud teſtamentum, habent tacitam conditionem, videlicet, quatenus teſtamentum validum de novo conderetur.

7 Limitatur 2. quando a die conditi teſtamenti lapſum fuerit decennium: tunc enim per ſimplicem mutationem voluntatis factam etiam coram tribus tantùm teſtibus, dictum teſtamentum revocatur non obſtantibus quibuſcunque clauſulis derogatoriis in hujuſmodi teſtamento contentis, *leg. ſancimus, ubi gloſſ. in ver. fuerit, cod. de Teſtament.* & *ita*
8 *ſentiunt communiter DD. ut dict. Alciat. conſil.* 111. *lib.9.* ubi, quod lapſus decennii operatur oblivionem etiam reſpectu clauſulæ derogativæ, *Alexand. conſ.30. numer.4. libr.3.* & *communem etiam dicit Clar. in dict. paragraph. teſtamentum, qu.91. verſ. benè verum eſt,* & *verſ. ſequ.* ſubdens, quod ſi talis revocatio fiat intra decennium a die conditi teſtamen-
9 ti, nihil operabitur: quamvis contrarium teneant *Hoſt. in ſum. in titul. de Teſtam. §. qualiter infirmetur,* & *alii quos refert Guid. Pap. deciſ.200. numer.4.* ubi, quod non requiritur neceſſariò curſus decennii ante revocationem, ſed ſatis eſſet ſi decennium ante, vel poſt effluxerit ante mortem Teſtatoris.

10 Limitatur 3. quoad fideicommiſſa, vel legata relicta in teſtamento: hæc enim ſi in voluntate minus ſolemni, ſeu ſimplici mutatione expreſsè revocentur, non debentur: ſufficit enim, quod quomodocunque appareat de contraria voluntate, *Bartol. in d.l. ſi jure, n.1. ff. de leg.3.* ſubdens, quod
11 non cenſerentur per voluntatem minus ſolemnem tacitè revocata, *Alex. in d.l. ſancimus, n.8. in fin. cod. de Teſtam.* & *d. conſ.159. n.5. lib.7.* & *conſ.30. n.9.* & 10. *lib.3.* ubi, quod cenſen-
12 tur revocata legata, & fideicommiſſa, ſi teſtator dixerit, revoco omnia contenta in teſtamento, *Ludoviſ. d. dec.466. num.12.*

13 Contrarium tamen in filio tenet *Roman. conſ.175. numer.16. Gratia. conſ.103. num.18. lib.2. Socin. Jun. conſil.127. numer.8. lib.1. Jaſ. in auct. hoc inter liberos, cod. de Teſtam. quo refert,* & *ſequitur Gratia. diſcep. for. cap.902. numer.7.* & *ſeq.* ubi dicit, quod in ademptione legati facti filio in teſtamento requiritur ſolemnitas ſeptem teſtium, *argum. dict. auct. hoc inter liberos, cod. de Teſtam.* ubi teſtamentum factum inter
14 liberos non revocatur per aliud teſtamentum, niſi ſecundum teſtamentum ſit ſolemne, & teſtator in ſecundo declaret, ſe nolle illud prius teſtamentum valere; nec poſſet pater inſtitutionem filio factam in teſtamento revocare in codicillis, *l. Scævola, ff. ad Senatuſconſul. Trebell.* ubi,
15 quod hæreditas in codicillis neque dari, neque adimi poteſt
16 directò.

17 Ex quo infert *Bald. in l. filii, n.7. cod. famil. Herciſc.* quod pater non poteſt filios inſtituere directò in Codicillis: ſubdens,
18 quod ſpeciale eſt in milite, cui id a jure conceſſum eſt, cum non teneatur ſcire jura propter ſimplicitatem armatæ militiæ, *ut in leg.1. ff. de milit. teſtam.*

19 Illud quoque notandum eſt, quod legatum revocatur etiam ex capitalibus inimicitiis ſupervenientibus, per *textum in leg.3. paragraph. fin. juncta gloſ. in ver. nuda, ff. de Adim. legat.*

SUMMARIUM.

1 *Maritus, qui ceſſavit per decennium petere intereſſe dotis non ſolutæ, præſumitur illud remiſiſſe, declaratur nu.3. limitatur n.5.6.8.9.10.* & 11.
2 *An maritus recipiens ſortem ſine dicto intereſſe, poſſit illud petere.*
4 *Quando minor temporis curſus ad hunc effectum ſufficiat.*
7 *Propter mutuum amorem inter conjuges facilius donatio præſumitur.*

CAPUT LXXIX.

An maritus, qui ceſſavit per decennium petere intereſſe dotis non ſolutæ, præſumatur illud remiſiſſe Socero, vel fratribus uxoris, qui dotem promiſerant.

1 RESpond. affirmativè, *per textum in l. cum quidam, §. Divus, ff. de uſur. ibi, parum juſtè uſuras præteritas petis, quas omiſiſſe te longi temporis intervallum indicat: qui eas a debitore tuo, ut gratior apud eum videlicet eſſes, petendas non putaſti,* in hoc autem caſu præſumitur hæc gratitudo ex conjunctione ſanguinis, *ità Balb. de præſcript. in 4. par. 4. princip. qu.36. Cephal. conſ.85. num.13. Burat. dec.159.* & *alii apud Gratia. diſcep. for. cap.455. num.26.* & *ſeq. Alciat. in reg.1. præſump.32.* ubi etiam dicit, quod hic non ſumus in materia peccati, quia iſte non ſolvens intereſſe, non peccabat, niſi fuiſſet interpellatus, ex quo tantummodò erat obliga- 2
tus officio Judicis; unde ſi maritus reciperet ſortem ſine illo intereſſe, non poſſet amplius illud petere, *Cancer. var. par.1. cap.9. num.163. Menoch. lib.3. præſump.25. numer.13.* & *ſeq.* quia hujuſmodi intereſſe extinguitur ſoluto principali, prout aliæ uſuræ: *l.4. cod. depoſ.* quicquid in contrarium ſentiant *alii apud Altograd. conſ.30. num.3.* Hoc tamen intelligendum eſt, quando ultra diuturnitatem temporis, & conjunctionem ſanguinis ſæpius fuerunt inita computa & calculatæ rationes nulla facta mentione de hujuſmodi uſuris, *juxta l. Procula, ubi Bart. ff. de probat gloſs. in l. libertis, quos §. manumiſſis, in ver. ſi conditio, verſ. item contra ubi etiam Bartol. ff. de alimen.* & *cib. leg. Alexand. conſ.46. in fin. libr. 1.* & *conſil.56. numer.14. libr.4. Gratia. deciſio. March. 46. nu.* 13. ubi, quod ſi aliquod ex his requiſitis deficeret, cætera per ſe non eſſent apta ad inducendam hanc tacitam remiſſionem.

Et hæc quidem ſententia multo magis procederet, ſi la- 4
pſo decennio ſubſequatur mors viri, quia cum maritus vivens uſuras, ſeu intereſſe dotis non petierit, cenſetur gratiosè remiſiſſe, *Cephal. conſil.85. numer.14. lib.1. Cancer. variar. par.1. cap.9. numer.161. Oſaſch. deciſio.132. numer.19. Menoch. lib.3. præſumpt.25. numer.6.* ſubdens, quod minor temporis curſus in hoc caſu ſufficit, *ut obſervat etiam Fontanell. de Pact. nupt. clauſ.6. gloſs.2. par.6. numer.25.* & *ſequ.* ubi dicit, quod admittuntur iſtæ uſuræ, ſi toto tempore conſtantis matrimonii, qualecumque illud ſit, eas maritus non petierit.

Limita 1. ſi creditor omiſit petere uſuras ex alia cauſa, 5
quàm gratitudinis, ut quia ignoraret, ſibi uſuras deberi, quia tunc non haberet locum textus in *d. §. Divus, ut d. Alciat. loco cit. n.7. verſ. eſt verum, Menoch. lib.3. præſump.25. n.11.* & *ſeq. Greg. dec.93.*

Limita 2. quod iſtud intereſſe fuit expreſsè promiſſum: 6
quia tunc non poteſt debitor prætendere bonam fidem & ideò nunquam præſcriberet de jure Canonico, *capit. fin. de Præſcript. latè Alexand. conſ.63. lib.4.* de quo tamen dubitat *Menoch. lib.3. dict. præſump.25. num.10.* quia hìc non agitur de præſcriptione, ſed de præſumenda remiſſione ex curſu temporis.

Cæterum, quando mulier eſſet obligata viro, quia ei 7
promiſerit uſuras, ſi illas maritus non petierit, cenſetur proculdubio remiſiſſe, quia propter mutuum amorem inter conjuges facilius donatio præſumitur, *l.1. §. de Donat. int. vir.* & *uxor. Alex. conſ.63. numer.17. lib.4. Altograd. conſ.30. num.38.*

Limita 3. quod hujuſmodi intereſſe debetur conditione 8
ex ſtatuto, quia tunc etiam dote exacta debetur, *Rot. in Romana conſignationis depoſiti 24. Maii 1595. coram Penia,* & *in Ravenat. fructuum dotis 28. Februarii 1603. coram Greg. in impreſs. dec.93. Burat. dec.159. Fenzon. ad Stat. Urbe cap. 137. num.46.*

Limita 4. quando maritus perciperet aliquid de bonis So- 9
ceri, qui promiſerat dotem: quia præſumitur in tali caſu id percepiſſe pro hujuſmodi intereſſe dotis ſibi non ſolutæ, *Ciriac. controver.30. numer.26. ubi citat Surd. conſ.290. ante n.53. verſ. ſecundo reſpondeo.*

Limita 5. ubi conſtaret de contraria voluntate mariti, 10
quia tunc contraria præſumptione tolleretur præſumptio remiſſionis, *Fontanell. de pact. nup. clauſ.6. gl.2. p.6. n.31. Burat. d. dec.159. n.4.*

Limita 6. quando ſuperſunt alii, quorum favore uſuræ 11
non cenſentur remiſſæ etiamſi toto conſtantis matrimonii tempore non fuerint petitæ, *Alvar. Valaſ. conſul.84. circa fin. Jo: Bapt. Lupus in tr. de uſur. comment.1. §.4. nu.83. quos refert Fontanell. loco cit. n.32.*

SUMMARIUM.

1 *Qui per decennium privilegio uſus non fuit, cenſetur illud amiſiſſe, n.2.3.* & *4.*
2 *Quando factum, vel negligentia priorum Civium præjudicet Civibus futuris,* & *quando non,* & *n.6.*

CA-

CAPUT LXXX.

Quando per non uſum amittatur privilegium.

1 REſpond. quod ſi quis per decennium privilegio ſibi conceſſo uſus non fuerit cenſetur illud amiſiſſe, dummodo evenerit caſus, in quo potuit eo uti, & uſus non fuit alioquin non curreret præſcriptio, *l.1.ff. de Nundin. Felin. in cap.1.num.10. de Treg.& Pac. Put.dec.369. lib.2. & alii apud Balb.de præſcrip.in 1.par.5. prin.qu.8.num.9.* ubi quod non currit præſcriptio habenti jus eligendi, ſi Eccleſia non vacavit, & ſic ubi caſus non evenit, & in *2.pa.5.prin.qu.3.n.* 12. ubi etiam dicit, quod non currit præſcriptio contra eum, qui longiſſimo tempore juriſdictionem non exercuit, ſi caſus non occurrit, in quo juriſdictionem exercere potuiſſet, & *latius in 4.par.5.princ.qu.4. per tot.* Idem dicendum, ſi Dominus, cui a Vaſſallo ſervitia aliqua, vel obſequia, debebantur, ea non petierit eo quod ſibi opus non fuit, vel aliter indigentiæ occurrenti providit: tunc enim vaſſallus nunquam præſcriberet libertatem: quia nulla deſidia poteſt Domino imputari, ſi vaſſallum non requiſivit, cujus opera tunc non indigebat, *Alvar.in c.licet, ſ. licet, col. 2.in tit.ſi de feud.fu.contr.Jaſ.in leg.falſo, cod.de Diver. reſcrip. Caſſan.conſ.4.& alii apud Pereg.de Jur.fiſc.lib.6.tit.8.n.12.in fin. Balb.de præſcrip.in 4.p.5.princ.q.4.n.3.*

2 Limita, ubi privilegium conceſſum fuerit per contractum, & titulo oneroſo, tunc enim privilegium non amittitur per non uſum etiam longiſſimum; idemque dicendum, quando ex tenore ipſius privilegii deprehenditur, facultatem utendi privilegio eſſe poſitam in libera voluntate, & arbitrio privilegiati, *Rip.in l.quominus, 2.n.97. ff. de flumin. Ciriac.controv.310.n.42.lib.2. & controv.538.lib.3. Balb. de præſcrip.in 4.par.5.princ.5.qu.4.num.4.* ubi etiam dicit, quod Canonici non utendo facultate optandi meliores præbendas, cum vacant, data eis facultate ex conſuetudine, vel ſtatuto, non amittunt ipſam facultatem ullo temporis ſpatio, quibus adde *Jo: Andr. ad Spec. in titulo de emphyteut. §. nunc aliqua, num.121.in ver.poſſit, Roſenthal. de feud. cap.9. concluſ. 36. in fin.* ubi dicit, quod conſenſus a Domino præſtitus, ut vaſſallus poſſit feudum alienare, ſi certo tempore circumſcriptus ſit, eo finito, ſeu elapſo expirat; ſi verò ſimpliciter datus ſit, perpetuò durat.

3 Limita in Eccleſia: nam privilegium conceſſum Eccleſiæ, per non uſum non perditur minori tempore 40. annorum, *juxta capit. de quarta extra de præſcript. Joan. Andr. & alii in cap. cum acceſſiſſent, de conſtit. Balb. de præſcrip. in 4. par.5. princip. qu.4. numer.5. Genuen. in tractat. de Eccleſ. qu.154.*

4 Limita 3. in privilegio immunitatis: hoc enim non amittitur niſi ſpatio 30. annorum, *ſecundùm Balb.d.q.4.nu.7. ubi citat Alex.conſ.23.vol.5.*

5 Quæres, an, ſi privilegium conceſſum fuerit univerſitati, ſeu civibus, negligentia priorum Civium præjudicet Civibus futuris? Reſpond. quod aut privilegium conceſſum fuit principaliter ad commodum univerſitatis, & tunc negligentia univerſitatis, ſeu Civium, qui eo tempore exiſtebant, nocet ſucceſſoribus, quia Populus modernus cenſetur idem Populus, *leg. proponebatur, ff. de Jud. Guid. Pap. dec.279. Urſil. ad Afflict.dec.67.numer.4.* & ideò cum ex non uſu per ſpatium dicti temporis privilegio cenſeatur renuntiaſſe, illud amplius repetere non poteſt, *l. quæritur, §. ſi venditor, ff. de Ædilit. edict.* cenſetur autem privilegium conceſſum principaliter ad commodum univerſitatis, ſi verbi gratia conceſſum fuerit nemus, vel molendinum univerſitati, vel civibus alicujus loci ita, ut totum commodum nemoris vel molendini pertineret ad univerſitatem, putà quia cives euntes ad molendinum, ſeu ad nemus certam ſummam univerſitati ſolverent, ſeu traderent, *Alexand. conſil.99. numer.15. libr.5. Menoch. de Arbitr. Judic. caſ.106. num.13.*

6 Aut privilegium conceſſum fuit univerſitati, ità tamen, ut proprietas quidem quæratur univerſitati, uſus tamen, & commodum rei conceſsæ pertineat ad ſingulos cives putà ſi cives gratis poſſent uti paſcuis, nemore, vel alio jure univerſitati conceſo: & tunc ſubdiſtinguendum eſt, nam aut conceſſio hujuſmodi facta eſt ad favorem tantùm illorum Civium, qui tunc conſtituebant univerſitatem, & in tali caſu ob non uſum eorumdem civium privilegium amittitur; aut privilegium conceſsum fuit non tantùm Civibus tunc exiſtentibus, ſed etiam futuris, putà ſi id expreſsè, vel ſaltem tacitè ex privilegio colligatur, & eo caſu factum antiquorum Civium, ſeu non uſus præjudicare non poteſt futuris, *Avendan. de exeq.par.1. cap.4. n.3. Franc. Leo in Theſaur. for. Eccleſ.par.2.cap.27.n.94. Garz. de Nobilit.gl.6.num. 38.& ſeq. quos refert Cancer.var.lib.3.c.13. de Juribus Caſtrorum, num.384.*

Addit *Genuen.in tr.de Eccleſ.q.154.* quod privilegium conceſsum Canonicis, non reſpectu eorum utilitatis dumtaxat, ſed reſpectu utilitatis Eccleſiæ non amittitur per contraventionem ſingulorum.

SUMMARIUM.

1 *Servitus, qui habet cauſam continuam, vel quaſi continuam acquiritur uſu longi temporis etiam ſine titulo: declaratur n 2. limitatur, n.34.*
3 *Si ante completam præſcriptionem uſus interdicitur, præſcriptio interrumpitur.*
4 *Ad hujuſmodi præſcriptionem requiritur bona fides, ac voluntas utendi jure proprio, non autem per modum facultatis.*
5 *In dubio uſus præſumitur potius jure facultatis, quàm jure proprio.*
6 *Quando in hoc præſumatur bona fides.*
7 *An contra ignorantem currat hujuſmodi præſcriptio.*
8 *Quando ſervitus non habet cauſam continuam, tunc requiritur uſus tanti temporis, cujus in contrarium memoria non extet, limitatur n.35.47.48. & 49.*
9 *Quando præſumatur ſcientia, & patientia.*
10 *Quando ſervitus dicatur habere cauſam continuam, vel quaſi, & quando non.*
11 *Servitutes perſonales quanto tempore præſcribantur, & an ad hunc effectum requiratur titulus, & bona fides, & ſcientia adverſarii.*
12 *Quando incipiat quis præſcribere in ſervitutibus affirmativis, & negativis.*
13 *Jus ducendi aquam quanto tempore amittitur, & num.14. & 16.*
15 *Quando non impeditur uſus navigationis, aqua duci poteſt ex flumine navigabili.*
16 *Quando curſus aquæ poſſit ab alio occupari.*
Quæ differentia ſit inter molendinum ſolo coherens, & fabricatum in aqua, ibid.
17 *Solitus curſus aquæ quomodo intelligatur.*
18 *Ex flumine non navigabili unuſquiſque aquam ducere poteſt.*
19 *Quando melior ſit conditio primi occupantis.*
Quando is, qui primò conſtruxit molendinum, poſſit alios conſtruere volentes impedire ibidem.
20 *An Princeps, vel Senatus poſſit prohibere, ne in flumine publico non navigabili fiat aliud molendinum in præjudicium molendini antiqui.*
21 *Quando flumen eſt privatum, poteſt quilibet in ſuo ædificare, & frui aqua dicti fluminis.*
Quid ſi molendinum alteri noceat, ibidem.
22 *Flumina privata pertinent ad illos, qui propè ab utraque parte prædia poſſident.*
23 *Quando torrens, ſeu flumen eſt commune, non licet avertere aquam in præjudicium aliorum.*
24 *Quando dicatur flumen publicum, & quando privatum.*
25 *An poſſit quis aquam naſcentem in ſuo prædio divertere, & n.27.28. 32. & 41.*
Quid ſi aqua de publico per agrum deſcendat, ibidem.
26 *Et quid ſi aqua ad agrum alicujus aliunde venit, & num.32.*
29 *An cenſeatur inducta ſervitus, ſi aqua deſcenderet in fundum inferiorem ex opere manufacto.*
30 *Quando quis patiens fieri opus in ſuo cenſeatur pati jure ſervitutis.*
31 *Quando quis aquam primi molendini poſſit ad ſuum molendinum ducere.*
Et quando quis teneatur facere id, quod ſibi non nocet, & alteri prodeſt, ibidem.
33 *An, & quando ſervitus retineatur per aquam naturaliter currentem.*
34 *Præſcribens ſervitutem quando non teneatur probare ſcientiam, & patientiam Adverſarii.*
35 *Abſentia non præſumitur.*
36 *An ad præſcribendas ſervitutes ſufficiat ſcientia vaſſalli, vel emphyteutæ.*
37 *Quando aqua naſcens in fundo privati cenſeatur publica, & quando ipſius privati.*
38 *Quo temporis ſpatio præſcribatur ſervitus, quæ non habet quotidianum uſum utendi.*

39 *Quo tempore præſcribatur ſervitus tranſeundi per fundum vicini, vel aliud faciendi una tantum die per quinquennium.*
40 *Quando competat interdictum de itinere, actuque privato.*
41 *Quando aqua publica deſinat eſſe publica.*
42 *Flumina etiam publica cenſentur privata quoad proprietatem earum communitatum, per quarum territoria defluunt.*
43 *Declaratur text. in l.1. ff. Nè quid in flum. public. &c. & num.44.*
45 *Si fluvius currit inter duas Civitates, aqua eſt communis pro indiviſo, ſed alveus eſt communis pro diviſo ad ſimilitudinem lapidis exiſtentis in confinio, & inſulæ in flumine natæ.*
46 *Quid ſi alicujus ager inundatus fuerit.*
48 *An de Jure Canonico in præſcriptione requiratur titulus.*
50 *Quanto tempore præſcribatur actioni confeſſoriæ, & negatoriæ.*
51 *Quanto tempore ſervitus jam conſtituta tollatur, & an requiratur ſcientia, & patientia adverſarii, ibid.*
52 *An quis præſcribere poſsit, ut ſolus habeat molendinum in villa, ſeu vicinia, & n.53.*
54 *Servitus luminis quanto tempore præſcribatur.*
55 *In præſcribendi ſervitute affirmativa non requiritur uſus prohibitio.*

CAPUT LXXXI.

Quanto tempore ſervitutes reales præſcribantur.

1 REſp. quod ſervitus, quæ habet cauſam continuam, vel quaſi continuam, acquiritur uſu longi temporis, videlicèt decem annorum continuorum inter præſentes, & viginti inter abſentes, *l.2. ubi gloſ. in ver. quæſiti, cod. de ſervit.* etiam ſine titulo, cum tractetur de modico præjudicio, *ut d. Aret. in §. æque, num.19. Inſt. de action. Cæpol. de ſervit. urb. præd. c.19. n.4. Balb. de præſc. in 2.p.4. princ. q.2. n.1. & 2. & in 3.p.4. princip. q.4. & eſt text. in l. ſi quis diuturno, ff. ſi ſer.*
2 *vendic.* interveniente tamen ſcientia, & patientia illius, contra quem præſcribitur, ita ut non ſufficeret ſcientia conductoris ſeu alterius poſſidentis vi, clam, vel precariò: non enim datur quaſi poſſeſſio incorporalium ſine patientia adverſarii, *ut in d.l.2. & l. quoties, §. ſervitutum, ff. de ſervit. Balb. de præſcr. in 2.p.4. princ. q.1. num.12. Cancer. var. lib.3. c.4. num.159.* ſubdens, quod probata ſcientia, & patientia Ad-
3 verſarii non eſt neceſse probare ſcientiam ſucceſſorum: quicquid dicat *Gab. lib.5. commu. concl. tit. de præſcript. concl. 1. num.63.* unde ſi ante completam præſcriptionem uſus interdicitur, præſcriptio interrumpitur, & *Bart. & alii in d.l. 2. cod. de ſervit.*
4 Præterea requiritur bona fides, videlicet ut præſcribens credat, id ſibi licere, aliàs non curreret præſcriptio, ut *tradunt Doctores communiter teſte Balb. de præſcrip. in 2.p.4. princ. q.1. n.9. & 10.* ubi addit, quod concurrere debet voluntas utendi jure proprio, non per modum facultatis: quod probari poteſt, vel ex facto utentis, aut ex verbis ejus hoc ipſum denotantibus, *l.1. §. Ariſt. ibi, qui ſe putat ſuo jure uti, ff. de aq. quotid. & æſtiv. Cæpol. de ſervit. urb. præd. c.20. num.1. Ford. Elucub. diverſ. lib.14. tit.24. de præſcrip. n.407. & ſeq.* ſub-
5 dens, quod in dubio uſus præſumitur potiùs jure facultatis, quàm jure proprio.
6 Præſumitur verò bona fides, ubi quis per decennium ſervitute uſus fuit, *Alex. conſ.69. ſub n.4. vol.5. Ciriac. contr.179. n.4. & ſeq. lib.1.*
7 Ex his infertur, quod contra ignorantem non currit hujuſmodi præſcriptio, quia ignorans non dicitur pati, *Viv. comm. opin.627. in fin. lib.2.*
8 Si verò ſervitus non habet cauſam continuam, tunc requiritur uſus tanti temporis, cujus in contrarium memoria non extet, *l. hoc jure, §. aqua ff. de aqu. quotid. & æſtiv. l. ſervitutes prædiorum, 14. ff. de ſervit. Alex. conſ.108. num.4. lib.2. Cæpol. loco cit. n.4.55. & 80. Balb. de præſcript. in 2. part.4. princ. q.1. n.2.*
9 Nec in tali caſu probanda eſt ſcientia, & patientia adverſarii, quia illa præſumitur ex tanta temporis diuturnitate, *ut poſt Decian. conſil.185. colum. penul. Lofred. conſil.40. numer. 50. Cald. conſil.15. colum.1. & alios docet Gabriel. dict. titul. de præſcript. concl.1. num.62. Cancer. variar. lib.3. cap.4. num.160.* ubi aſſerit, ſatis eſſe, quod in tali caſu ſcientia, ſeu patientia allegetur, *Rip. in c. cum Eccleſia Sutrina, nu.64. de Cauſ. poſſ. & prop.*

Tunc autem ſervitus habet cauſam continuam, vel quaſi, quando ad uſum ejus non requiritur factum hominis, qualis eſt ſervitus aquæductus, cum ſemper aqua fluat, vel apta ſit fluere, *Balb. de præſcript. in 2.p.4. princip. qu.1. num.2.* ubi quod ſervitus ſtillicidii habet cauſam quaſi continuam, *Cæpoll. de ſervit. urb. præd. c.19. n.2. Cancer. lib.3. cap.4. num.45. Add. ad Guid. Pap. dec.573. lit. A. Ford. lib.14. tit.24. num.414.* ſi verò requiritur factum hominis, nunquam dicitur habere cauſam continuam, qualis eſt ſervitus viæ, itineris, actus, & aquæ hauſtus, quia homo non poteſt operari continuè, *l. foramen, ff. de ſer. urban. præd. Bart. in d.l.2. nu.3. & ſequ. cod. de ſer.* ſubdens, quod ſi eſſet neceſse, ut de fonte aqua extraheretur, & mitteretur in aliquem rivum, tunc ſervitus aquæductus non haberet cauſam continuam, quia eo caſu requiritur factum hominis, *ut ſenſit etiam Bald. in d.l.2. n.5. & eſt communis opinio.* 10

Obſerva tamen, quod ſervitutes perſonales, qualis eſt ſervitus uſusfructus, vel uſus, licèt habeant cauſam diſcontinuam, tamen ſpatio decem annorum inter præſentes, & viginti inter abſentes præſcribuntur *leg. ſicut, cod. de ſer.* & in tali caſu in omnibus præſcribitur ad ſimilitudinem corporalium, & per conſequens requiritur quidem titulus, & bona fides, non tamen ſcientia Adverſarii, *Aret. in d. §. æquè nu.18. Inſtit. de action. Bald. in l. ſi aquam num.4. cod. de ſeruit. Cæpol. de ſeru. urb. præd. cap.19. nu.9. & 10.* ubi etiam dicit, quod ceſſante titulo requiruntur 30. anni ad ſervitutem perſonalem præſcribendam, *Balb. de præſcript. in 2. par. princ. qu.2. numer.3. & 6.* quemadmodum nec actio competens pro uſufructu conſtituendo tollitur minori ſpatio 30. annorum, *ſecundùm gloſ. communiter receptam in leg. corruptionem cod. de uſufruct.* 11

Obſerva 2. quod in ſervitutibus affirmativis, ut tigni immittendi, cum primùm bona fide tignum quis immiſerit, incipit poſſidere, & præſcribere; in ſervitutibus verò negativis, ut altiùs non tollendi, præſcriptio non cadit, niſi præceſſerit prohibitio præſcribentis, & patientia prohibiti: quia per hujuſmodi actus incipit currere quaſi poſſeſſio, ex qua conficitur præſcriptio, *ut poſt Gom. in tit. de Serv. tom. 2. c.15. & Leſſ. de Juſt. & jur. lib.2. c.6. dub.9. n.29. notat Ford. lib.14. tit.24. num.406. Ciriac. contr.28. num.22.* ſubdens, quod talis prohibitio non eſt neceſsaria, quando aliquis color tituli ſubeſt ex parte præſcribentis, *Balb. loco cit. in 2.p.4. princ. q.1. n.12. & 16.* 12

Obſerva 3. quod jus ducendi aquam amittitur per non uſum ſpatio ſimiliter decem annorum inter præſentes, & viginti inter abſentes, *l. ſicut, cod. de Serv.* quod procedit, quando aqua ducitur ex fundo alieno vigore ſervitutis conſtitutæ, vel ex flumine publico navigabili vigore privilegii Principis, vel Senatus, aut legis municipalis, vel conſuetudinis antiquæ, ſeu immemorabilis, quæ privilegii vim habet, *l. hoc jure, §. ductus aquæ, ff. de aqua quot. & æſtiv. cap. ſuper quibuſdam, §. præterea, ubi gl. in ver. non extat memoriam, de verb. ſign.* aqua enim regulariter duci non poteſt nedum ex flumine navigabili, ſed neque ex eo, per quod ſit navigabile aliud flumen, *leg. quominus, ff. de flum.* quando videlicet impediretur uſus navigationis, *ut d. Bald. in Rubr. ff. de Rer. diuiſ. Cæpol. de Serv. ruſt. præd. cap.4. de Serv. aquæd. numer.39.* & ideo vetitum non eſt ſumere aquam de primo flumine non navigabili, ſi aqua dicti fluminis poſtea intraret in ſecundum flumen navigabile, *Alex. conſ.203. nu. 3. lib.6.* idemque dicendum, ſi intraret in mare: quia mare propter aquarum abundantiam ex uno flumine non dicitur recipere incrementum, vel diminutionem, *ut advertit Cæpoll. loco cit.* 13 14 15

Secus eſſet, ubi quis licitè molendinum prior ædificaverit, & ex flumine publico ducendæ aquæ jus habuerit, & vellet aliis præferri, vel alios jure præoccupationis prohibere, aut impedire, nè aliud molendinum conſtruant, *juxta text. in l.2. §. merito, & §. ſeq. ff. Nè quid in loc. pub.* quia tunc tale jus breviori tempore amittitur, videlicet ſi deſinat poſſidere per annum, & molendinum adeò ſit dirutum, ut aqua primum ſuum curſum recuperaverit: hoc enim caſu ejuſdem aquæ curſum alius licitè poterit occupare, etiamſi antiquum molendinum non ſit totaliter deſtructum, *Curt. ſen. conſ.26. num.2. Peregr. conſ.13. num.2. volum.1. Surd. conſil. 127. num.79. in fin. num.80. Menoch. conſ.909. ſub nu.16. & 37. quos refert Ciriac. contr.310. num.32. & n.120. & ſeq. lib.2. poſt Bart. in l. præſcriptio, ff. de uſuc. & in l. quominus, num.26. & ſeq. ff. de Flum.* ubi ſubdit, quod ſi quis juſtam cauſam alleget, quare eo anno molendinum non reparavit, ſubvenietur ei per reſtitutionem, *juxta l.1. §. ſi quis propter, ff. de Itin. act. priuat.* 16

Et hoc quidem locum habet, quando molendinum eſt ter-

terraneum, ſeu ſolo cohærens, ſecus eſſet, quando molendinum eſt fabriçatum in aqua, quia tunc requiritur totalis molendini deſtructio: & ideò donec remanet aliqua ipſius molendini facies, ſeu pars, durat occupatio aquæ, & quaſi poſſeſſio, *Bart. in l. fin. ubi etiam Ang. n. 2. Cum. nu. 3. Imo. nu. 1. Caſt. n. 2. & 3. ff. de uſuc. Ruin. conſ. 88. n. 1. vol. 4. & alii apud Ciriac. d. contr. 310. n. 125.*

17 Solitus verò curſus ille intelligitur, qui fuit præcedente æſtate: quia tempore æſtivo aqua naturaliter fluit, non caſualiter, *Bald. in leg. item lapilli, numer. 6. in 8. qu. ff. de Rer. diviſ.*

18 Si verò flumen publicum non eſt navigabile, tunc unuſquiſque ex eo aquam ducere poteſt auctoritate juriſgentium, quo jure flumina, & eorum uſus, & jura ſunt publica, *ſ. flumina, & §. riparum, Inſtit. de Rer. diviſ. l. quominus, ff. de flumin. Alex. conſ. 194. n. 7. lib. 2. Bald. in l. item lapilli n. 5. ff. de*

19 *Rer. diviſ.* quod intelligendum eſt dummodò aqua ad eum uſum, ad quem ducitur, omnibus ſufficeret, alias melior eſſet conditio primi occupantis, *l. fin. ff. de uſucap. Alex. conſ. 194. in princ. lib. 2. Bald. in d. l. item lapilli, num. 4. & in l. 4. nu. 2. cod. de ſervit. Bart. in d. l. quominus, n. 9. & ſeq. Ciriac. contr. 462. n. 21. lib. 3.* unde eo caſu poſſet is, qui primo conſtruxit molendinum, alios conſtruere volentes jure præoccupationis impedire, *Alexand. conſ. 130. & conſ. 230. in prin. lib. 6. per text. in l. 2. §. merito, ff. Ne quid in loc. pub. idem dicit Cravet. de Ant. temp. p. 4. §. Circa præmiſſa, n. 27.* ſubdens, quod non poſſet alios prohibere ex eo præciſè, quod molendinum primò conſtructum minus lucraretur, ſi ædificentur nova: hoc enim intereſſe non eſt in conſideratione, nec eſſet juſta cauſa impediendi, quia ſufficit, quod Dominus prioris molendini damnum non ſentiat, licèt propter hoc non acquirat lucrum, *Alex. conſ. 194. n. 7. & 11. lib. 2. Affli. dec. 388. n. 12. Rot. dec. 683. p. 4. tom. 3. Recent.*

20 Notandum tamen eſt, quod Princeps, vel Senatus, aut alius Superior poteſt prohibere, nè in flumine publico non navigabili fiat aliud molendinum in præjudicium molendini antiqui, etiamſi præjudicium conſiſteret tantùm in diminutione lucri ob minorem concurſum molentium; & ideò in tali caſu qui vult conſtruere novum molendinum, debet obtinere licentiam a Principe, vel Superiore, ſine qua illud conſtruere non poſſet, *Bald. conſ. 46. ante n. 6. vol. 4. Afflict. dec. 388. ſub num. 1. & 2. Boer. dec. 125. col. 3. Theſ. dec. 16. nu. 11. & 12. Franc. Marc. q. 123. n. 6. par. 1. Capic. dec. 109. n. 30. & alii apud Ciriac. contro v. 462. n. 12. uſq. ad 28. n. 52. verſic. & ex prædictis & c. lib. 3.*

21 Item ſi flumen ſit privatum, poteſt quilibet in ſuo ædificare, & frui aqua dicti fluminis, dummodò id faciat principaliter, ut ſibi ipſi proſit, *l. Proculus, ff. de Dam. inf. Bald. in d. l. item lapilli, n. 1. & 4. ff. de Rer. diviſ.* quod procedit, etiamſi novum molendinum alteri ſocio noceat, *Jaſ. conſil. 98. vol. 1. quem refert Alban. ad Bart. in d. l. quominus, n. 1. ff. de flu-*

22 *min.* flumina enim privata pertinent ad illos, qui propè ab utraque parte prædia poſſident, ità, ut quilibet jus habeat uſque ad medium verſus ſuam ripam, *Alex. d. conſ. 203. nu. 2. lib. 6. & conſ. 194. n. 2. lib. 2. Alban. loco cit. n. 4. Grat. diſc. for. c. 480.*

23 *n. 1. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod non liceret avertere aquam in præjudicium aliorum, qui ibidem prædia poſſident, quando torrens, ſeu flumen eſt commune, *juxta l. adeò, §. inſula, ff. de acqu. rer. dom.*

24 Dicitur vero flumen publicum, quando perpetuò fluit, etiamſi aliquando in aliqua parte anni areſceret: privatum verò, quando non omni tempore, ut quia tempore æſtivo non fluit, *l. 1. §. 1. ff. de flum. Bero. conſ. 130. ſub nu. 17. vol. 3. & alii apud Ciriac. contro v. 462. n. 16. & 17. lib. 2.*

25 Obſerva 4. quod non poſſet quis aquam naſcentem in ſuo prædio divertere, aut impedire, quando aliæ dictæ aquæ ducendæ jus ex pacto, ſeu conventione, aut privilegio habet, *Theſ. dec. 245. n. 5. & 6. Cæpol. in tract. de ſervit. ruſt. præd. cap. 4. de ſervit. Aquæd. n. 51. & ſeq.* ubi idem dicit, ſi quis per tempus, cujus initii memoria non extat, eamdem aquam ad ſuum fundum duxerit, *per text. in l. hoc jure, §. ductus aquæ, ff. de aqua quot. & æſtiv. Alban. ad Bart. in l. quominus, n. 10. ff. de flumin.* ubi, quod aquam de publico per agrum deſcendentem non poteſt quis contra veterem conſuetudinem divertere ad irrigandos hortos ſuos, *Bal. in l. item lapilli, n. 4. ff. de Rer. diviſ. & in l. 4. n. 1. cod. de ſervit.* ubi addit, quod ſi a-

26 qua ad agrum tuum aliunde venit, illam auferre non potes, cum tibi non proſit, & mihi noceat, *& ita tenuit Rota dec. 425. n. 9. & ſeq. p. 4. to. 2. Recen.* ſubdens *n. 11.* quod immemorabilis confunditur, quando conſtat de initio conceſſionis: quicquid in contrarium ſentiant *Ciriac. contr. 310. nu. 155. & ſeq. lib. 2. Cancer. var. lib. 3. c. 4. n. 240. & ſeq.* ubi, quod poteſt Dominus prædii aquam in ſuo fundo naſcentem divertere, quando ex ſe naturaliter fluit, etiamſi per mille annos diſcurriſſet in fundum vicini, quia tunc cenſetur fluxiſſe jure facultatis, non autem ſervitutis.

Idem dicendum, quando aqua publico uſui ſerviret, vel 27
ubi deſcenderet in fundum inferiorem ex opere manufacto; tunc enim non poſſet Dominus fundi aquam divertere, cum in tali caſu videatur inducta ſervitus, *Calcan. conſ. 56. Cepoll. de Aquæd. n. 55. Bero. conſ. 139. Hipp. Rim. conſ. 86. lib. 1. Dec conſ. 244. n. 6. & alii, quos refert Theſ. d. dec. 245. n. 4. & ibi addit. lit. A. Ciriac. contr for. 310. n. 4. & ſeq. lib. 2.* ubi dicit, quod eo ca-28
ſu non poteſt minui uſus aquarum in præjudicium inferioris molendini: quemadmodum nec poſſet Dominus fundi ſuperioris incidere venas ſubterraneas, per quas aqua diſcurrit ad fundum inferiorem, ſi id faceret ad æmulationem, vel damnum vicini, *Cancer. var. lib. 3. c. 4. n. 250.*

Notandum verò eſt, quod non cenſeretur inducta ſervi-29
tus ex opere manufacto, ſi opus exiſtat tantùm in loco Domini fundi inferioris allegantis ſervitutem: non enim poteſt Dominus fundi ſuperioris prohibere, nè Dominus fundi inferioris conficiat canale, ſeu aliud opus ad libitum in ſuo; & ideò tale opus, ut cenſeatur inducta ſervitus, exiſtere debet in loco ejus, contra quem allegatur ſervitus: tunc enim, quia patitur, opus hujuſmodi fieri in loco, in quo poteſt 30
prohibere, præſumeretur pati jure ſervitutis, *Menoch. conſ. 447. ſub n. 42. Cæpoll. de ſervit. ruſt. præd. c. 4. ſub n. 58. Rim. Jun. conſ. 86. ſub nu. 3. & alii apud Ciriac. contr. 310. n. 160. libr. 2. Rot. dec. 425. n. 15. p. 4. tom. 2. Recent.*

Obſerva 5. quod non poteſt quis aquam primi molendini 31
invito Domino ad ſuum molendinum ducere etiamſi primum molendinum non impediatur, niſi illa aqua reintret in alveum publicum, *Bart. in d. l. quominus, num. 23. ff. de flumin. per l. in concedendo, ff. de aqu. plu. arc. Alex. conſil. 203. num. 6. lib. 6.* quia quando non præcedit aliquis contractus, de cujus natura ſit, quod ego tenear tibi ad id, quod mihi non nocet, & tibi prodeſt, ego non teneor facere id, quod mihi non nocet, & tibi prodeſt *l. nec creditoris, cod. de Novat. l. fin. ff. de uſu & habit. Bart. in leg. 2. in princ. ff. ſol. matr. Alex. conſ. 203. n. 16. lib. 6.*

Hic dixit *Cæpoll. d. c. 4. tit. de ſervit. Aquæd. n. 41. & 51. verſ.* 32
quarto quod aquam, quæ alibi oritur, poſtquam eſt ingreſſa fundum meum, regulariter poſſum divertere quocunque voluero, etiamſi vicino inferiori lucrum inde auferatur, niſi aliud obſtet; quia non teneor eam vicino concedere, ut *probat textus in l. 1. §. illud Labeo, ff. de aq. quotid. & æſtiv. Bald. in l. 4. n. 1. cod. de Servit. Alban. ad Bart. in d. l. quominus, nu. 7. Rot. dec. 730. n. 6. & 7. p. 4. tom. 3. Recent.*

Obſerva 6. quod ſervitus retinetur etiam per aquam natu- 33
raliter currentem, modo interceſſerit aliquis uſus, quo inchoato ſufficit, aquam per ſe fluere, *& ità intelligendus eſt Bart. in l. qui fundum, ff. Quemad. ſervit. amitt.* alias aqua per ſe ipſam fluens non poteſt inducere præſcriptionem, vel conſuetudinem, *Cæpol. de ſervit. ruſt. præd. c. 4. de ſervit. Aquæd. n. 25. & 57. per d. textum, in l. qui fundum, & in l. ſi partem ff. eo. tit. Quemad. ſerv. amitt.*

Obſerva 7. quod ad præſcribendam ſervitutem habentem 34
cauſam continuam, vel quaſi, non eſt neceſſaria probatio ſcientiæ, & patientiæ Adverſarii, quando is, qui præſcribit ſervitutem habet titulum, ut *docet Maſcard. concl. 1214. n. 57. & ſeq. Padil. in l. 2. num. 11. cod. de ſervit. quos refert Cancer. lib. 3. c. 4. num. 161. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod neque eſt neceſſe probare ſcientiam & patientiam Adverſarii, ubi agitur de liberatione a ſervitute, quia tunc res ad primævum ſtatum redit, *per textum in l. ſi partem §. 1. ff. Quemad. ſerv. amit. & tenuit etiam Rip. in cap. cum Eccleſia Sutrina, n. 64. de cauſ. poſſ. & propr.*

Addit *Cæpoll. de ſervit. urb. præd. c. 19. numer. 9. & ibi Add.* 35
lit. B. Hond. conſ. 79. n. 70. & ſeq. libr. 1. Cancer. ubi ſupra *n. 163. & ſeq.* quod ſi præſcribens, habet titulum, non requiritur tempus immemorabile, ad præſcriptionem ſervitutum diſcontinuatum, ſed tempus ordinarium, videlicèt decem annorum inter præſentes, & viginti inter abſentes, quicquid dicat *Balb. de præſcr. in 2. p. 4. princ. q. 1. nu. 2.* ubi aſſerit, quod de jure Canonico in tali caſu requiruntur 40. anni.

Quæres, an ad præſcribendas ſervitutes requiratur ſcien- 36
tia Domini, vel ſufficiat ſcientia, & patientia vaſſalli, vel emphyteutæ? Reſp. ſufficere quidem ſcientiam, & patientiam vaſſalli, vel emphyteutæ, durante feudo, vel emphyteuſi: ſed is extinctis non præjudicatur directo Domino, *c. 1. ubi gl. de inveſt. de re alien. fact. Rip. in c. cum Eccleſia Sutrina, n. 65. de Cauſ. poſſ. & propr.*

Obſerva 8. quod licèt aqua in meo fundo naſcatur, tamen 37
ſi continuò fluat ità, ut ſecundùm naturalem curſum ſuum prodeſſe poſſit ad uſum publicum, tunc publica erit, non

privata; ſecus ſi fluxus naturalis aquæ non eſſet aptus ad bonum publicum, putà ſi in parva quantitate fluat, quia tunc aqua etiam continuò fluens cenſetur privata ut poſt *Bald. in l. item lapilli, n. 5. ff. de Rer. diviſ. & alios docet Cancer. var. li. 3. c. 4. n. 232. & ſeq.*

38 Obſerva 9. quod ad præſcribendam ſervitutem, quæ non habet quotidianum uſum utendi requiritur tempus duplicatum, hoc eſt ſpatium annorum 20. inter præſentes, & 40. inter abſentes, dummodo ſervitus longa habeat intervalla, puta ſi mihi conceſſiſti, ut ex fundo tuo liceat mihi aquam æſtivo tempore ducere, vel uno anni menſe, vel alternis annis, vel menſibus, *l. ſi ſic, ff. Quemad. ſerv. amit.* ſecus eſſet, ubi ſervitus breviora haberet intervalla, putà ſi quis alternis diebus aut die tantum, vel nocte tantùm, vel alternis horis, vel una hora quotidie aquam ducere poſſet: tunc enim ſervitus hujuſmodi ex lapſu decem annorum inter præſentes, & viginti inter abſentes præſcribitur, ut *ſupra diximus, & conſtat etiam ex d. l. ſi ſic, ubi gl. & DD.*

39 Quæres quanto tempore præſcribatur ſervitus tranſeundi per fundum vicini, vel aliud faciendi una tantummodo die per quinquennium? Reſp. quod præſcribitur ſpatio quatuor quinquenniorum, hoc eſt 20. annis ſi per dicta quatuor quinquennia ne uno quidem die hujuſmodi ſervitute uſus fuerit, *l. fin. ff. de ſervit. & aqu.*

40 Obſerva 10. quod interdictum de itinere, actuque privato tunc competit, quando ad minus per 30. dies jure ſervitutis quis tranſierit per agrum alterius eodem anno, non vi, nec clam, nec precario, *l. 1. in princ. ff. de Itin. actuq. privat. Spec. in tit. de Cauſ. poſſ. & propr. §. privata, n. 5. Jord. Elucub. diverſ. lib. 1. tit. 24. de præſcrip. n. 413.*

41 Obſerva 11. quod aqua publica ſtatim ac intravit in privatum rivum, deſinit eſſe publica, & efficitur privati juris & poteſt quolibet diverti, etiamſi vicinus detrimentum patiatur, *Alex. conſ. 108. numer. 2. lib. 2. Menoch. de Retinen. poſſeſſ. remed. 6. numer. 88. & ſequ.* niſi vicino debeatur ſervitus, vel talis aqua ab immemorabili tempore defluxerit in prædium vicini, quia tunc præſumeretur ſervitus, ut *ſupra diximus, Bald. in l. aquam in princ. cod. de ſervit. Grat. diſc. for. c. 480. num. 10.*

42 Obſerva 12. quod flumina quamvis publica quoad uſum, privata tamen cenſentur quoad proprietatem earum Communitatum, per quarum territoria defluunt, *Bald. conſ. 72. n. 1. & 2. lib. 1. quem refert, & ſequitur Vermigl. conſ. crim. 435. nu. 6. & ſeq.* ubi ex hoc infert, quod poteſt communitas ibidem facere opus, quod ſibi prodeſt, licèt auferat lucrum vicino, ut *notatur in l. 1. §. iidem aguntur, ff. de aqu. plu. arcen.*

43 Addit *Vermigl. loco cit. ante n. 9.* quod diſpoſitio *l. 1. ff. Ne quid in flumine publico, ripave ejus fiat, quo aliter aqua fluat*

44 *&c.* procedit, quando, de novo ædificium, ſeu opus fit, non autem quando antiquum opus ſeu ædificium reficitur:

45 Obſerva 13. quod ſi fluvius currit inter duas Civitates, aqua eſt communis pro indiviſo propter continuæ aquæ motum, & ejus permutationem: ſed alvens eſt communis pro diviſo tanquam locus confinans inter duas Civitates ad ſimilitudinem lapidis exiſtentis in confinio, & inſulæ in flumine natæ; unde quælibet Civitas poteſt uti aqua pro parte ſua ædificando in ſolo ipſius Civitatis: totam autem aquam uſurpare non poteſt, *ita Bald. conſ. 72. vol. 1. Bart. in tract. de Alluvi. §. acquiritur nobis, num. 8. Corn. conſ. 287. num. 4. lib. 3. Boer. conſ. 24. numer. 15. & alii apud Ciriac. controverſ. 462. numer. 41. & ſequent. libr. 3. Peregrin. de Jur. fiſc. libr. 8. de Aquis numer. 50.*

46 Obſerva 14. quod ſi alicujus ager inundatus fuerit, recedente aqua jus prioris Domini reſtituitur, *leg. adeò, §. quod ſi ex uno, in fin. ff. de acquir. rer. domin.* niſi per decem annos aquæ incubuiſſent; nam ſpatio tanti temporis jus omne privati tolleretur ſicuti per præſcriptionem cum titulo, & bona fide, *Bart. de Alveo, in §. ſed vix eſt, & tradunt omnes in §. & quidem Inſtit. de Rer. diviſ. Peregr. de Jur. fiſc. d. lib. 8. tit. de Aquis n. 82.*

47 Obſerva 15. quod ſi quis allegaret titulum ſervitutis diſcontinuæ, & probaret, ſe fuiſſe uſum ſervitute ex illa cauſa ſpatio decem annorum inter præſentes, vel 20. inter abſentes, ſciente, & patiente Adverſario, tunc ex uſu tanti temporis præſumitur titulus allegatus, quamvis aliter non probetur, & iſto caſu ſervitus diſcontinua præſcribitur ſpatio longi temporis, *Alex. conſ. 108. in fin. vol. 2.* ubi dicit, quod debet fieri probatio ita qualificata, *& conſ. 69. n. 7. vol. 5. Dec. in l. ſi certis annis, propè fin. cod. de Pact. & alii apud Balb. de Præſcrip. in 2. par. 4. princ. qu. 1. num. 3. ubi teſtatur hanc eſſe communem opinionem Canoniſtarum, & Legiſtarum, Cæpoll. de ſerv. urb. præd. cap. 19. num. 6. & 7.* ſubdens, quod illud tempus, cujus memoria non extat in contrarium, requiritur, quando adverſarius ignoraret, idem dicendum, quando quis probaret, ſe habere verum titulum a tertio non Domino, qui putabatur Dominus fundi, & conſtituit ſervitutem in ipſo fundo: quia tunc ſervitus licèt diſcontinua præſcribitur ſimiliter ſpatio 10. vel 20. annorum concurrente titulo, & bona fide, nec eſſet neceſſaria probatio ſcientiæ, & patientiæ adverſarii, cum in tali caſu præſcribatur ſervitus exemplo immobilium contra ignorantem, *Jo: Fab. in §. æquè col. 5. Inſtit. de action. quem refert, & ſequitur Balb. loco cit. num. 4. 5. & 15. per textum in l. ſi ego §. 1. ff. de Publ.* ubi quod publiciana datur pro ſervitutibus per traditionem conſtitutis, vel per patientiam, putà ſi quis per domum ſuam paſſus eſt, aquæductum tranſduci; unde tunc præſcribitur communi tempore quia publiciana, & præſcribendi conditio a pari procedunt affirmativè, *leg. eum, qui ff. eod. titul. de Publician. Cæpol. ubi ſupra num. 9. ubi citat Paul. de Caſtr. in l. ſervitutes, de ſervit.*

Obſerva 16. quod ad præſcribendam ſervitutem in prædio Eccleſiæ ſemper requiritur præſcriptio 40. annorum, ſicut in præſcriptione dominii: etiamſi ſervitus habeat cauſam continuam, *ſecundùm Inn. & alios in c. ſi diligenti, de præſcrip. Balb. loco cit. in 2. p. 4. princ. qu. 1. num. 6.* ubi etiam dicit, quod ſi ſervitus ſit diſcontinua, requiritur tempus cujus, initii memoria non extat in contrarium, prout privato: quia non debet Eccleſia in hoc eſſe deterioris conditionis, quam privatus. 48

An verò requiratur titulus in tali caſu? negat *Balb. loco cit. qu. 2. num. 2.* ubi dicit, quod de jure Canonico in omni præſcriptione ſufficit tempus 40. annorum cum bona fide abſque titulo, *per text. in cap. de quarta, & cap. ſi diligenti, de præſcrip.*

Obſerva 17. quod ſervitus aquæductus ſeu jus aquæ ducendæ, ſi aqua ſit privata, & ducatur ex privato, ſeu per locum privatum jure ſervitutis, præſcribitur cum bona fide ſpatio longi temporis abſque titulo: quia dicitur habere cauſam continuam, *l. 2. ubi gl. & DD. cod. de Serv. & aq. l. ſi quis diuturno, ff. ſi ſervitus vind.* ſi verò aqua ſit publica, & ducatur ex publico, requiritur tantum tempus, cujus initii memoria non extet in contrarium, *leg. uſum aquæ, ubi gl. & Bart. cod. de aquæd. lib. 11. latè Balb. de præſcrip. in 2. p. 4. princ. q. 4. n. 1. & ſeq.* 49

Quæres, quanto tempore præſcribatur actioni confeſſoriæ, & negatoriæ, quæ competunt pro ſervitute, & libertate? Reſp. quod negatoria durat, donec ſervitus ſit legitimè præſcripta: quia per præſcriptionem ſervitutis neceſſariò extinguitur negatoria, quæ competit pro tuenda libertate; confeſſoria verò præſcribitur 10. annis inter præſentes: & 20. inter abſentes, cum bona fide, *Jaſ. in §. æquè, Inſtit. de Action. Butr. in repe. c. pervenit, de Cenſib. & alii apud Balb. in d. 2. p. 4. princ. q. 7. Ang. in d. §. æquè, n. 14.* ubi addit, quod vera confeſſoria datur non tantùm adversùs Dominum fundi ſervientis, ſed etiam contra quemlibet poſſeſſorem rei, quem dico fundo meo ſervitutem debere. 50

Quæres 2. quanto tempore ſervitus jam conſtituta tollatur? Reſp quod aut ſervitus habet intervalla annorum, menſium, vel hebdomadarum ex forma conſtitutionis ſervitutis quoad uſum, & tunc amittitur non utendo per ſpatium 20. annorum tam inter præſentes, quàm inter abſentes, aut non habet intervalla, vel ſi habet, ea ſunt brevioris ſpatii, pura dierum, vel noctium, & tunc tollitur non utendo ſpatio 10. annorum inter præſentes, & 20. inter abſentes, *ità Cæpol. de Servit. urb. præd. c. 24. n. 4. & notat communiter DD. in l. pen. & fin. cod. de Servit. & aq. & in l. ſi ſic, ff. Quemad. ſerv. amit. Balb. de præſcrip. in 3. p. 4. princ. q. 1. n. 1. & 2.* ſubdens, quod hæc procedunt in ſervitute ruſtica ſimpliciter, quæ amittitur per non uſum ſola negligentia non utentis tempore legitimo juxta prædicta; ſed ſervitus urbana per non uſum ſola negligentia non amittitur quovis tempore, niſi interveniat contrarium factum præſcribentis libertatem *juxta textum in l. hæc autem jura, ff. de Servit. urban. præd.* 51

An verò in præſcribenda libertate ſervitutis requiratur ſcientia, & patientia Adverſarii, ſicut requiritur in præſcriptione ipſius ſervitutis? Reſp. negativè, quemadmodum nec exigitur titulus, licèt requiratur bona fides, *l. ſi partem, §. 1. ff. Quemad. ſerv. amit. latè Balb. ubi ſupra in 3. p. 4. princ. q. 3. & ſeq.*

Quæres 3. an poſſit quis præſcribere, ut ipſe ſolus habeat molendinum in tali villa ita, ut vicini nequeant ibi conſtruere molendinum? affirmat *Bald. in l. item lapilli, in 3. q. ff. de Rer. diviſ. per l. ſi quiſquam, ff. de Diver. & temp. præſcrip.* hoc tamen procedit, ſi vicinos prohibuerit, nè molendinum conſtruerent, & illi acquieverint; tunc enim a tempore prohibitionis incipit currere tempus præſcriptionis, ut 52

notat

notat Balb.de præscr.in 4.p.5.princ.q.5. ubi etiam dicit, quod ex causa publicæ utilitatis poterit infringi talis servitus, quod quis solus habeat molendinum, *per l.fin.ff.de usucap. & l.ult. in fin.ccd.de Servit.*

53 An verò is, qui ex Principis rescripto solus pluribus annis habuit molendinum, alterum eodem jure uti prohibere possit? Resp. affirmativè, *arg.l.si quisquam, ff.de Divers.& tempor.præscrip.glos.communiter recepta in l.fin.ver.datam exceptionem ff.de usucap.latè Balb.de præscrip.in 4.p.5.priac.qu.6. n.10.& 11.* ubi dicit, quod potest quis ratione possessionis prohibere navigationem, & piscationem maris, & fluminis, quæ aliàs nobis sunt communia de jure gentium, *Franc. Viv.commu.opin.511.lib.2.Ursell.concl.62.in ver.ædificare nu.* 61. non enim potest alius auferre lucrum ei, qui ex Principis rescripto molendinum primò construxit, ut *inquit Bart. in l.quominus n.2.& 3.ff.de flumin.per textum in leg.2.§.meritò, ff. Ne quid in loco publ.* præsertim si molendinum possederit spatio tanti temporis, cujus initii memoria non extat in contrarium, *leg.usum aquæ, ubi glos.cod. de Aquæduct. libr.11.* quamvis contrarium teneat *Alexand.cons.194.n.1.& seq.lib.2. Rosenthal.de feud.cap.5.concl.29.n.3.& 4.* ubi dicit, quod in fundo proprio, seu privato potest quis molendinum ædificare etiam cum detrimento tertii, subdens, *nu.5.* quod in flumine publico ita demum invito altero molam extructam ibi habente, novam ædificare permissum est, si utrique aqua sufficiat: sin minus prior, qui licitè ædificavit, posteriorem prohibere potest, secus si illicitè, *Cæpol. de servit. urb. præd.c.50.de furn.n.2.& de servit.rust.præd.c.4.de servit.aquæduct.num.44.*

54 Quæres 4. quanto tempore præscribatur servitus luminis? Resp. quod præscribitur spatio 10. annorum inter præsentes, & 20. inter absentes: hæc enim servitus habet causam continuam, cum semper sit in usu actualiter, & potentialiter, nec ad ejus usum factum hominis requiratur, *d.l.2. ubi DD. cod. de Servit.* Unde qui habet per tantum temporis feneſtram in pariete communi, non potest amplius molestari, præsertim si aliunde habere non potest lumen, *l.fin.§.ult.cod. de servit.Cæpol.de Servit.urb.præd.c.19.n.4.Rim.Jun.cons.421. n.43.50.& seq.vol.4.Bero.cons.132.n.7.& seq.lib.3. Tusc.pract. concl.lit.E.concl.37.n.20. quos refert Ciarlin.controv.for.c.30.n.* 20.*& seq.lib.1.* subdens *n.24.* quod licèt possit vicinus in suo, vel communi muro ad libitum ædificare, tamen id non procedit, si pacto, vel præscriptione inducta sit contraria servitus, *per textum in l.cum eo, l.Imperatores, l.inter servitutes, ff.de servit.urb.præd.* quod eo magis procederet, quando feneſtra lucem præberet scalæ domus vicini: non enim licet ædificare officiendo lumini scalæ, etiamsi servitus non sit constituta, ut post *Anton.de But.in l.fin.cod. de Servit. trad. Cæpol.d.tr.de servit.urb.præd.c.39.n.4.vers.Decimo &c. Ciarl.*

55 *ubi supra n.33.& seq.* ubi etiam dicit, quod in præscribenda servitute luminum, vel alia servitute affirmativa non requiritur usus prohibitio.

SUMMARIUM.

1 *In criminibus jus accusandi spatio 20. annorum præscribitur, quibus elapsis Judex reum punire non potest, declaratur numer.2. limitatur numer.5.6.9.10. 17.18.22. & 29.*
3 *Quando hujusmodi præscriptio incipiat currere.*
4 *Quando talis præscriptio interrumpatur.*
7 *Atrociora delicta quænam dicantur.*
8 *An in delictis atrocioribus minuatur pœna propter diuturnitatem temporis.*
9 *Reus jam condemnatus potest puniri etiam post 30. annos.*
10 *Delicta carnis quinquennio præscribuntur, & quando incipiat hujusmodi quinquennium: limitatur n.17.& 18.*
11 *Adulterium quanto tempore præscribatur, & quando currat hæc præscriptio.*
12 *Uxor propter adulterium amittit dotem, & donationem propter nuptias, & n.15.*
An hæres mariti ad excludendam uxorem a repetitione doti, uti possit exceptione adulterii, ibid.
13 *Quibus accusatio de adulterio hodiè permissa sit.*
14 *An in crimine adulterii procedi possit ex officio.*
15 *Si mulier adultera habeat filios ex eodem matrimonio, dos, & donatio propter nuptias ejusdem filiis applicatur, & non marito, & quando id procedat.*
16 *An vidua stuprum committens amittat dotem.*
17 *Stuprum cum vi, adulterium cum incæstu, raptus, & sodomia perpetuò accusari, & puniri possunt.*
18 *Delicta de jure canonico nullo unquam tempore præscribuntur: declaratur n.19.& 20. limitatur n.21.*
19 *Maritus potest agere quandocumque ad separationem thori.*
22 *Actio de dolo biennio tantùm durat: limitatur numer.24. & 25.*
23 *An hoc tempus currat absenti, & ignoranti.*
25 *Temporalia ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum: declaratur n.26. & 27.*
28 *Filius tenetur proponere querelam inofficiosi testamenti intra quinquennium, quo elapso excluditur etiam a jure excipiendi.*
29 *Actio injuriarum anno præscribitur. declaratur, & limitatur n.30.*
30 *Quando competat actio injuriarum prætoria, & quando actio civilis.*
31 *Quando agitur per viam exceptionis, actis injuriarum est perpetua.*
32 *Reliquæ actiones civiles, quæ ex crimine descendunt, usque ad 30. annos durant.*
33 *Ad confiscationem bonorum quamdiu procedi possit, & num.35.*
34 *Hodiè confiscatio bonorum sublata est præterquam in crimine læsæ majestatis Divinæ, & humanæ.*
36 *Quando Fiscus agit contra tertium sub prætextu, quod bona illi fuerint in fraudem concessa, agere debet intra annum utilem, cujus loco datur hodiè quadriennium.*
37 *An, & quando Accusator possit repetere accusatum, si fiat generalis abolitio ex Principis ordinatione.*

CAPUT LXXXII.

An, & quanto tempore accusationes criminales præscribantur.

COmmunis est conclusio, quod in criminibus jus accusandi regulariter spatio viginti annorum præscribitur, *l.querela, cod.ad l.Corn.de falsf.Clar.in Pract.crim.§.fin. qu.51.in princ.Balb.de præscrip.in 4.par.4.princ.qu.2. Locatel. de Quæst.judic.insp.5. num.180. Thesaur. dec.208. in fin.* ubi dicit, quod isti 20. anni sunt continui, & currunt ignoranti, & *dec.76.num.3.* ubi addit, quod omnis actio fiscalis vicennio extinguitur, etiam contra fiscum Rom. Ecclesiæ, *Peregr. de Jur.fisc.lib.6.tit.8.num.43. Gasp. Anton.Thesaur. ad dict.dec.208. Thesaur.* ubi, quod post 20. annos delinquens est omninò absolvendus ab omni inquisitione, & pœna delicti: quod quidem procedit, sive procedatur ad querelam, & instantiam partis, sive ex officio, *Peregrin. in dict. libr.6. tit.8.num.33.& seq.Vermigl.cons.crimin.125.num.10.Caball.res. crimin.cas.93.num.34.& 35. latè Jordan.Elucubr.divers.lib.14. tit.24.de præscrip. numer.357.& seq.* ubi addit, quod Judex post hujusmodi tempus delinquentes vexans, malè, & iniquè agit, & decapitandus est, si reum puniverit: quod intellige, si reus præscriptionis hujusmodi exceptionem opposuerit: nam ea non oppositа potest Judex in causa procedere ad condemnationem etiam transactis 20. annis, *secundùm Balb.de præscrip.in 4.par.4.princip. qu.2.num.9. Viv. relatum in Syntagm.opin.commu.tit.de falsf.capitul.5.vers.idemque videmus:* quamvis in hoc verior videatur contraria sententia *Marsil. cons.46. numer.20. & sequ. quem refert, & sequitur Thesaur.dec.208.num.4.* ubi, quod in criminalibus ipso jure cessat accusatio, & inquisitio, ità, ut processus, vel confessio facta sit nulla etiam sine oppositione, & exceptione præscriptionis. 1 2

Hujusmodi verò præscriptio a die commissi criminis, non autem a die scientiæ currere incipit, *leg.fin. cod.de Dol. mal.leg.adulter. cod.ad leg.Jul.de adult. leg.Mariti, §. sex mensium, ff.eod.titul.de Adulter.Clar.dict.qu.51. vers.sed hic quæro.* 3

Interrumpitur tamen talis præscriptio, si intra prædictum tempus Accusator querelam instituit, vel fiscus, & eo instante Judex ex officio Inquisitionem formavit, *l.2.ubi gloss. & DD.cod.de exhib.resc.Bart.communiter receptus in l.naturaliter, in fin.ff.de usucap.* ubi dicit, quod ad id non requiritur citatio, nec litis contestatio, sed sola libelli porrectio, *Balb. loco cit.d.q.2.in fin.* 4

Limita 1. principalem conclusionem, quando delictum est notorium, vel adesset confessio partis: nam tunc reus non esset omninò absolvendus, sed in aliquam mitiorem, & pecuniariam pœnam condemnandus, *secundùm Thesaur.dec. 208.num.4.* ubi dicit, quod tanto mitiùs quis punitur, quanto longius est lapsum tempus a delicto: contrarium tamen sentiunt *Vemigl. Caball. & Jord. locis supra cit.* ubi asserunt quod dispositio *d.l.querela*, locum habet etiam in delictis notoriis. 5

6 Limita 2. in delictis atrocioribus, ſive atrociſſimis, in his enim non habet locum præſcriptio, ut poſt *Marſil. in l. qui falſam, §. accuſatio ff. ad l. Cornel. de falſis, tradit Theſaur. dict. dec. 208. n. 2. Jord. dict. libr. 14. tit. 24. num. 368.* atrociora autem
7 delicta dicuntur, pro quibus lex, vel ſtatutum imponit pœnam graviorem, quam ſimplicis mortis in ipſo genere mortis, putà quia jubeat, reos igne comburi, vel in fruſta ſcindi: talia ſunt crimina parricidii, aſſaſſinii, hæreſis, & alia, quæ enumerat *Clar. in Pract. crim. lib. 5. §. 1. verſ. ſunt etiam delictorum &c.*

8 Notandum tamen eſt, quod licèt in atrocioribus delictis accuſatio ſemper duret, minuitur tamen pœna propter diuturnitatem temporis, *l. ſi diutino, ubi DD. ff. de Pœn. & trad. Theſ. dec. 76. Boſſ. in tit. de Accuſ. num. 30. Jordan. loco cit. nu. 381.* ubi addit, quod in omnibus delictis poſt decennium minuitur pœna.

9 Limita 3. ubi lata fuit ſententia: nam dicta præſcriptio procedit tantum ante accuſationem, vel inquiſitionem; unde reus jam condemnatus poteſt puniri etiam poſt 30. annos a lata ſententia, ſi perveniat in fortiis Curiæ, ſive condemnatus fuerit ad pœnam corporalem, ſive pecuniariam, *Bart. in l. ſi diutino, ff. de Pœn. latè Caball. reſol. crimin. caſ. 239. Theſaur. d. dec. 76. n. 4. & ita practicatur.*

10 Limita 4. in ſtupro, inceſtu, lenocinio, & adulterio: hęc enim delicta regulariter quinquenni ſpatio præſcribuntur, ut poſt *Boer. dec. 26. n. 12. Farinac. in Prax. crim. tom. 1. q. 10. nu. 11. & alios dixit Rot. dec. 55. n. 5. par. 5. tom. 1. Recent. Vermigl. conſ. crim. 393. num. 9. Jordan. loco cit. num. 363. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod hujuſmodi quinquennium incipit ab ultimo actu, quando delictum longo tempore fuit continuatum, *& hanc eſſe magis communem teſtatur Caball. in ſuis reſol. crim. caſ. 7.* ubi ſubdit, quod quando imputatio eſſet de uno præciſo actu venereo, & non conſtaret de reiteratione ejuſdem delicti, tunc ab illo actu tempus incipit currere; & de adulterio eſt *textus in l. adulter, cod. ad l. Jul. de Adult.* cujus diſpoſitio procedit
11 reſpectu adulteri accuſandi, ut *d. Ric. in collect. dec. 236. par. 1. Locatell. ubi ſupra in ſp. 5. n. 179.* nam reſpectu adulteræ tollitur hoc crimen ſpatio ſex menſium utilium, quorum duo marito dantur jure mariti, & quatuor jure extranei, *l. mariti, §. ſex menſium, & in gl. in ver. ſex menſes, ff. ad l. Jul. de Adul. l. jure mariti, & ibi gloſſ. in ver. jure extranei, cod. eod. & notat Cancer. var. p. 1. c. 9. n. 136.* ubi etiam dicit, quod tale tempus currit a die notitiæ: contrarium tamen in hoc tenuit *gl. in d. leg. Adulter, ver. accuſari, cod. ad l. Jul. de Adult.* ubi dicit, quod hujuſmodi menſes computantur a die commiſſi criminis.

12 Obſerva tamen, quod licèt uxor propter adulterium amittat dotem, & donationem propter nuptias, *l. conſenſu, §. hæc niſi vir, & mulier, cod. de Repud.* tamen ſi maritus non accuſavit in vita ſua uxorem, non poſſunt hæredes mariti ad illam excludendam a repetitione dotis opponere exceptionem adulterii, *leg. rei judicatæ, §. hæredi, ubi gloſſ. & DD. ff. ſolut. matrim. Spec. in tit. de Except. §. dicto de dilatoriis, n. 27. & ibi add. lit. R. & alii communiter*, quia ſi tacuit defunctus, & ejus hæres tacere debet, *leg. fin. cod. de revoc. donat.* niſi maritus vivens mores uxoris improbaſſet, ut quia eam expulit propter adulterium, licèt non accuſaverit: quia tunc ejus hæres poteſt uti exceptione adulterii, *Alex. in l. rei judicatæ, n. 5. verſ. limita tamen, ff. ſol. matr.*

13 Obſerva 2. quod accuſatio de adulterio hodiè eſt tantum permiſſa marito, patri, fratri, patruo, & avunculo, *l. quam-*
14 *vis adulterii, ubi Bart. cod. ad l. Jul. de Adult.* & ideò in hoc crimine non poteſt procedi ex officio ut *latius diximus in tr. de Regim. Eccleſ. Epiſ. p. 2. lib. 6. c. ult.* niſi vel adulterium eſſet notorium, vel maritus, aut alius ex ſupradictis uxorem de adulterio querelaverit, & poſtea a querela deſtiterit, quia tunc poterit Judex ex officio procedere, *Grammat. deciſ. 31. numer. 5. 6. & 7. ubi citat Andr. de Iſern. in conſtit. Regni. humanitatem.*

15 Obſerva 3. quod ſi mulier adultera habeat filios ex eodem matrimonio dos, & donatio propter nuptias ejuſdem filii applicatur, non marito, *§. quia verò plurimas, verſ. ſi de adulterio: Auct. ut lic. mat. & Aug. communiter recepta in cap. 1. ver. reciperet, ut lit. non conteſt.* quod intelligendum eſt, poſtquam mater deceſſerit, nam ea viva filii non habent facultatem vendicandi dotem, *Cel. Hug. conſ. 35. n. 5. Bald. in leg. hac edictali, cod. de ſecund. nupt. quos refert Cancer. var. p. 1. c. 9. nu. 135.* quod probatur *ex d. §. quia verò, plurimas, ibi, ſi filios habeat, ſolo uſu mulier fruatur, donationis proprietate ſecundum leges filiis ſervanda.*

16 An verò vidua ſtuprum committens amittat dotem? Reſpond. quod ſi ſtuprum committat intra annum luctus, tunc dotem amittit: ſecus ſi poſt annum luctus, *Alciat. in reg. 2. præſump. 9. num. 5. & ita deciſum refert Cancer. var. p. 1. cap. 9. num. 139.*

Obſerva 4. quod ſtuprum cum vi, adulterium cum in- 17
cœſtu, raptus, & ſodomia de jure perpetuò accuſari, ac puniri poſſunt nulla præſcriptione obſtante, *Megal. in ver. Aſſaſſinium, n. 10. Locatell. d. in ſp. 5. n. 181. ubi citat Favin. q. 10. nu. 15. & 19. Bajard. ad Clar. q. 51. n. 1. & ſeq. Guaz. ad defenſ. par. 1. defenſ. 2. c. 2. n. 79.* verum de conſuetudine Judices in hujuſmodi delictis non procedunt, niſi ad inſtantiam partis vim paſſæ, vel niſi delinquentes in flagranti capti fuerint.

Limita 5. ut dicta concluſio non procedat de jure Cano- 18
nico, ſecundum quod delicta nullo unquam tempore præſcribuntur, *Bonacoſ. relat. in Syntag. opin. commun. tit. de Crimin. de delict. cap. 12. verſ. crimina, ubi teſtatur de communi, Balb. de præſcrip. in 4. par. 4. princ. q. 2. num. 4. Boſs. in tit. de accuſ. num. 30.*

Hoc tamen intelligendum eſt quoad pœnas ſpirituales: 19
nam licèt maritus elapſo quinquennio non poſſit accuſare uxorem de adulterio quoad pœnam legalem, *d. l. Adulter. cod. ad l. Jul. de Adult.* poteſt tamen agere quandocumque ad ſeparationem thori, quæ pœna ſpiritualis cenſetur, ut poſt *gl. in c. admonere, ver. pœnitentia 33. q. 2. dicit Cravet. de Antiqu. temp. par. 4. §. materia iſta ſingularitatis &c. num. 88. Peregr. de Jur. fiſc. lib. 6. tit. 8. num. 46. Balb. loco cit.* Item intelligendum eſt in criminibus impedientibus beneficii retentionem, ſive 20
ordinis ſuſcepti executionem, etiam poſt peractam pœnitentiam, quale eſt homicidium, & ſimonia in ordine, vel beneficio commiſſa, ut *in c. inquiſitionis, ubi Butr. Abb. Imol. & alii, de accuſat.*

In aliis verò criminibus, quæ ordinis executionem, aut 21
beneficii retentionem non impediunt, currit præſcriptio a jure civili inducta, quia lex civilis non reperitur correcta in hoc per jus Canonicum, ut poſt *Boer. dec. 26. n. 7. Farin. q. 10. de Inquiſit. num. 32. Noni. conſ. 106. n. 20. & ſeq. reſolvit Jord. d. lib. 14. tit. 24. n. 370. & ſeq.*

Limita 6. in actione de dolo: hæc enim biennio tantum du- 22
rat: quod quidem biennium numeratur a die doli commiſſi, *d. l. fin. C. de dol. mal.* & currit etiam abſenti & ignoranti, ut 23
tradunt DD. ibid. ubi etiam notant, quod hæc actio debet intra biennium moveri, & terminari, aliàs ipſo tollitur.

Quantum verò ad commodum ex dolo perceptum, tam 24
contra doloſum, quam contra ejus hæredem datur actio in factum, quæ 30. annis durat, *l. itaque, §. fin. ubi gl. ff. de dol. Spec. in tit. de dol. & contumac. §. 1. n. 6.*

Exceptio item de dolo perpetua eſt: nam temporalia ad 25
agendum, perpetua ſunt ad excipiendum, *l. pure, §. ult. ff. de dol. excep. Balb. ubi ſupra in 4. p. 4. princ. q. 2. n. 7.* ubi dicit, quod perpetuò poteſt excipi de falſo, *Jord. lib. 13. tit. 13. de dol. & contumac. n. 16.* ſubdens, quod iſta perpetuitas concluditur ſpatio 30. annorum.

Hæc tamen regula procedit, quando jus excipiendi non 26
fundatur principaliter ſuper jure agendi, ſed ſuper alia æquitate, tunc enim perpetuò durat, ut ſupra diximus; ſecus eſſet, ſi jus aliquod eſſet proponendum infra certum tempus: quia in tali caſu non auditur quis eo termino elapſo nè per viam quidem exceptionis: unde ſi ſtatutum præfigat decem dies ad proponendam nullitatem ſententiæ, non poterit quis poſt lapſum hujuſmodi terminum excipere de nullitate, aliàs eluderetur diſpoſitio ſtatuti, ut *ex leg. quæſitum, §. in dolo, ff. de Pecu. leg. ſi intra, cod. de non numer. pecun. leg. Papinia-* 27
nus, a. ſi filius, ff. de inoff. teſtam. & leg. nec non; §. exemplo, ff. Ex quib. cauſ. ma. probat. Papien. in form. execut. ſenten. diffinit. §. 1. num. 11. ex quo infertur quod cum filius teneatur pro- 28
ponere querelam inofficioſi teſtamenti intra quinquennium, *juxta leg. ſi quis filium cod. de inoff. teſtam.* eo tempore elapſo excluditur etiam a jure excipiendi, ut *d. Jordan. lib. 14. titul. 23. de Except. num. 130. per textum in d. l. Papinianus, §. ſi filius, ff. de Inoff. teſtam.*

Limita 7. in actione injuriarum, quæ anno præſcribitur, 29
juxta textum in leg. ſi non convitii, cod. de Injur. quod quidem procedit in actione injuriarum prætoria: nam actio civilis 30
ſpatio 30. annorum tollitur, ut poſt *Farinac. d. q. 10. n. 23. & 24. not. Jord. dict. lib. 14. tit. 24. n. 365. verſ. ſublimita.* Actio autem civilis competit in caſibus enumeratis *in leg. ex Cornelia, in princip. ff. de Injur.* videlicet ſi quis ſe pulſatum, verberatumve, vel domum ſuam vi introitam eſſe dicat; prætoria verò competit in aliis caſibus injuriarum, ut *obſervat Jord. ibid. Balb. de præſcrip. in 4. p. 4. princ. q. 2. n. 6. verſ.* ex quo infert *&c.* ſubdens, quod quando actio injuriarum eſt civilis, tunc ejus actio criminalis durat 20. annis.

Notandum tamen eſt, quod quando agitur per viam exce- 31
ptionis, actio injuriarum eſt perpetua, *Genuenſ. in Prax. Archiep. c. 23. n. 7. ubi citat. But. in c. ea noſcitur de ſent. excomm.*

No-

32 Notandum 2. quod reliquæ actiones civiles, quæ ex crimine deſcendunt, uſque ad 30. annos durant, *Ign. in leg. in cognitione, poſt num. 185. ff. ad Syllan. Clar. in §. fin. qu. 51. verſ. & hæc quidem in fin. Ric. in Collect. deciſio. 138. & alii communiter.*

33 Notandum tertiò, quod ad confiſcationem bonorum in delictis, in quibus hæc pœna ſtatuitur, procedi poteſt intra idem temporis ſpatium, quo delinquens puniri poteſt nam cum reus intra quinquennium, vel 20. annos, vel perpetuò corporaliter poſſit puniri, bona etiam ejus dum vivit intra eumdem terminum videntur poſſe confiſcari, ut *colligitur ex dicta leg. querela, cod. ad leg. Corn. de falſ. l. 1. §. fin. ff. eod. l. Apoſtatarum, cod. de Apoſtat. l. in omnibus, ff. de Diverſ. & tempor. præſcr. gloſſ. in l. ſi quis defunctum, cod. eod. tit. de Apoſtat.* bona enim ſunt acceſſoria ad perſonam, *gloſ. in c. fin. ver. hæretici, de præſcrip. in 6.* ſed poſt mortem rei accuſatio quoad hunc effectum confiſcationis bonorum quinquennio præſcribitur, *l. ſi quis defunctum, ubi gl. cod. de Apoſtat. d. leg. in cognitione, ff. ad Syllan.* & ita intelligenda ſunt quæ diximus in *d. tr. de Regim. Eccleſ. Epiſc. lib. 6. c. ult. n. 14.*

34 Hodiè verò *per auct. bona damnatorum, cod. de Bon. præſcr.* ſublata eſt confiſcatio bonorum præterquam in crimine læſæ majeſtatis Divinæ, & humanæ, *Salic. in l. 1. cod. de Bon. eor. qui mort. ſibi conſc. Caball. reſol. crim. caſ. 137. n. 18. Boſſ. in tit. de fiſc. n. 52. Soc. Jun. conſ. 71. n. 1. lib. 2. & alii apud Peregr. de Jur. fiſc. lib. 6. tit. ult. n. 37. ubi de communi.*

35 Obſerva tamen, quod licet de jure civili confiſcatio poſt mortem Rei fieri non poſſit niſi intra quinquennium a die mortis defuncti etiam in criminæ læſæ majeſtatis Divinæ, & humanæ, *ut ſupra diximus:* de jure tamen Canonico in crimine læſæ majeſtatis Divinæ poſſunt bona hæreticorum confiſcari intra 40. annos poſt eorum mortem, ut *probat textus in cap. fin. de præſcrip. in 6.* ubi poſſeſſor bonorum hæretici non eſt tutus niſi ea per 40. annos poſt mortem ejuſdem hæretici poſſederit, *per quem textum ita poſt Farin. dict. qu. 10. a num. 28. & alios tenet Jordan. lib. 14. ti. 24. num. 272. & ſeq. & num. 447.*

36 Obſerva 2. quod quando Fiſcus agit contra tertium ſub prætextu, quod bona illi fuerint in fraudem conceſſa, agere debet intra annum utilem, cujus loco datur hodiè quadriennium, *Farinac. de Delict. & pen. q. 25. quem refert idem Jord. loco proximè cit. num. 379. per textum in leg. 2. ff. Quæ in fraud. Credit. &c.*

37 Notandum 4. quod ſi fiat generalis abolitio ex Principis ordinatione propter victoriam contra inimicos, vel ob aliam cauſam Accuſator intra 30. dies utiles computandos. ab ultima die generalis abolitionis poteſt repetere accuſatum, quibus elapſis amplius non auditur *l. 1. ubi DD. cod. de Gener. abolit. Spec. in tit. de abolit. & purgat. §. 1. n. 1. Jord. d. lib. 14. tit. 24. de præſcrip. n. 382.* ſi verò reus non erat accuſatus tempore, quo publica abolitio ſupervenit, ea finita etiam poſt 30. dies accuſari non prohibetur, *l. cum eo tempore, cod. eod. tit. de Gener. abolit.*

SUMMARIUM.

1 *De legitima ſubducitur omnem gravamen conditionis, vel temporis &c. declaratur n. 2. limitatur n. 3.*
4 *Pater prohibere poteſt filio alienationem legitimæ ad certum tempus, hoc eſt uſque ad annos 25. & n. 5. & 7.*
6 *Adultus non cogitur eſſe ſub Curatore etiam dato a Patre.*
7 *Quid ſi ex ſtatuto pro majore habeatur qui vigeſimum annum exceſſit.*
8 *An filius ita prohibitus poſſit interim teſtari ſeu per ultimam voluntatem diſponere, & n. 9. & 10.*
9 *Et an poſſit alienare in caſu neceſſitatis.*
10 *Verbum, diſponere, referri poteſt etiam ad inſtitutionem hæredis.*
11 *Quid ſi relinquatur certa res ad certum tempus pro legitima, & poſt illud eadem res alteri relinquatur.*
12 *Et quid ſi filius per ſpatium 30. annorum paſſus fuerit onus, ſeu gravamen in legitima.*
13 *Legitima, & ejus ſupplementum tranſmittitur ad hæredes etiam extraneos.*
14 *Quid ſi pater filio alia bona ultra legitimam reliquit cum expreſſa prohibitione alienationis etiam quoad bona debita pro legitima, & n. 15.*
16 *An, & quando poſſint hæredes devenire ad diviſionem hæreditatis prohibitam a teſtatore.*
17 *Quando præmittatur alienatio rerum prohibitarum.*

CAPUT LXXXIII.

An Pater prohibere poſſit filio alienationem legitimæ.

REſp. quod licèt de legitima regulariter ſubducatur omne gravamen conditionis, vel temporis &c. *l. quoniam in prioribus, ubi Bart. cod. de inoff. teſtam.* hoc tamen intelligitur, quando id fieret in odium filii, ſecus ſi ob ejus commodum, ut *dicit gl. ibidem in ver. tollantur, quam Doctores communiter ſequuntur.* Hinc pater prohibere poteſt alienationem legitimæ ad certum tempus, quia præſumitur talis prohibitio facta in utilitatem filii, *Dilect. de ar. teſtan. titul. 6. caut. 16. Cephal. conſ. 261. n. 30. Gabr. commun. concl. lib. 6. titul. de legit. concl. 1. n. 21. Alciat. in reg. 1. præſup. 2. n. 3.* ubi dicit, quod ſi teſtator inſtituto filio prohibeat, nè alienet, antequam habuerit 30. annos, talis prohibitio tenebit etiam reſpectu legitimæ, quia non cenſetur appoſita in gravamen, ſed potius in ejus favorem, dum pater conſulit ætati lubricæ adoleſcentis, unde intra illud tempus non valeret alienatio etiam quoad legitimam, ut eſt *communis Doctorum ſententia teſte Boſſ. in tit. de Bonor. publ. n. 41.* ubi addit, quod neque legitima in tali caſu poſſet confiſcari, ſi filius delinqueret, *arg. l. Imperator, ff. de fideicom. liber.* 1 2 3 4

Verum tamen tempus 30. annorum videtur nimis longum; unde cenſeo, in tali caſu prohibitionem hujuſmodi reſtringendam eſſe ad annum 25. tum quia filius poſt eam ætatem non præſumitur infirmi conſilii; tum etiam quia tunc a lege datur filio pleniſſima utendi rebus ſuis facultas, *Bart. in l. cum ex filio, n. 6. ff. de vulg. pupill. ſubſtit. Caſtrenſ. conſ. 77. n. 1. & 2. lib. 1. Ruin. conſil. 135. col. 5. libr. 2. & conſ. 2. n. 15. lib. 5. Dec. conſ. 442. col. antepen. n. 28. in fin. Bero. dec. 87. n. 6. Mandell. conſ. 7. n. 21. & conſil. 57. num. 10. Rolan. conſ. 31. num. 30. lib. 1. & conſ. 98. num. 25. libr. 2. Rimin Jun. conſil. 131. & conſil. 193. num. 5. lib. 2. Borgn. de uſufruct. num. 95. Natt. conſil. 528. num 17. & alii, quos refert Merlin. de legit. libr. 3. titul. 2. qu. 11. numer. 6. & ſeq.* ſubdens, *num. 19.* quod non poteſt filius hujuſmodi proviſioni de non alienando ullo modo renunciare, *& ita ſentiunt alii apud Ciriac. controverſ. 534. numer. 13. & ſeq. lib. 3.* ubi addit, quod Adultus non cogitur eſſe ſub Curatore etiam dato a Patre, ſi nolit, niſi eſſet mente captus: & conſequenter non valet interdictio adminiſtrationis, quia tunc cenſeretur eſſe ſub cura. 5 6

Notandum tamen eſt, quod ex ſtatuto pro majore habeatur is; qui annum 20. exceſſit, ut *ex ſtatuto Urbis lib. 1. cap. 47.* talis prohibitio non eſſet extendenda ultra 20. annos; quia eo caſu talis ætas ſubrogatur per ſtatutum loco ætatis perfectæ 25. annorum, *Dec. conſ. 442. num. 24. & 25. conſ. 403. in fin. Bald. conſ. 72. lib. 2. & conſ. 144. num. 3. lib. 3. Jo: Dilect. de Art. teſtan. caut. 8. tit. de var. teſtat. præcep. num. 5. Aret. conſil. 22. colum. pen. num. 6. Corn. conſ 108. num. 6. & 7. lib. 3. Mandoſ. de ætat. minor. cap. 5. n. 83. Anchar. conſ. 34. colum. penul. verſ. poſtremo, & alii, quos refert, & ſequitur Gratian. diſc. for. cap. 488. n. 1. & ſeq.* 7

An verò filius ità prohibitus poſſit interim teſtari, ſeu per ultimam voluntatem diſponere? Reſpond. affirmativè, quia prohibitus alienare non cenſetur prohibitus hæredem ſibi inſtituere: ceſſat enim in tali caſu ratio per quam ſubſtinetur dicta prohibitio, hoc eſt, nè filius propter imbecillitatem, & ætatis fragilitatem bonis malè utatur; nam filius hæredem ſibi inſtituendo non dicitur actum præjudicialem facere, vel reprehenſibilem, ſed potius neceſſarium, ac laudabilem, *Alex. conſ. 155. n. 3. lib. 2. latè Gabr. commun. concl. lib. 4. tit. de fideicom. concl. 10. num. 1. & ſeq.* ubi *num. 9.* addit, quod poteſt etiam alienare in caſu neceſſitatis: quod quidem procedit, ſive verba prohibitionis referantur tantummodò ad alienationem inter vivos, ut quia teſtator dixerit quod filius intra dictum tempus non poſſit vendere, alienare, obligare, & hujuſmodi, ſive referri poſſint etiam ad inſtitutionem hæredis, putà ſi dixerit, quod nec directè, aut indirectè, quovis modo, vel quavis cauſa diſponere valeat: nam licèt hoc verbum, *diſponere*, referri poſſit etiam ad inſtitutionem, *§. diſponat, in Auct. de Nupt.* poterit tamen filius hoc non obſtante liberè de legitima diſponere in ultima voluntate: quia cum ſimus in odioſis, illud verbum, *diſponere*, ſtrictè accipiendum eſt, & referri debet ad actum diſpoſitionis voluntarium, non neceſſarium, ut libera reddatur teſtandi facultas, *Tiraq. de Retract. lignag. §. 1. gloſ. 9. n. 175. Ang. conſ. 7. Alex. conſ. 155. n. 1. lib. 2. Ruin. conſ. 89. num. 26. & conſ. 188. col. ult. lib. 2. Jaſ. conſ. 96. col. 5. lib. 4. Caſtrenſ. conſ. 82. n. 2. lib. 2. Cuman. conſ. 214. Dec. conſ. 386. n. 7. Bec. conſ. 76. n. 20. Rol. conſ. 72. nu. 58. & alii apud Merlin. qui de magis communi teſtatur in d. tra. de legit. lib. 3. tit. 2. q. 12. n. 4.* 8 9 10

11 Notandum eſt etiam, quod ſi relinquitur certa res ad certum tempus pro legitima, & poſt illud eadem res alteri relinquitur, hoc onus non reiicitur, ſed filio datur actio adversùs hæredem pro ſupplemento legitimæ, ut poſt *Corn.conſ. 106.col.pen.& fin.lib.2.obſervat Gabr.comm.concl.lib.6.tit.de legit.concl.1.n.52.*

12 Notandum 2. quod ſi filius paſſus fuerit onus, ſeu gravamen in legitima per ſpatium 30. annorum, non poteſt amplius agere, ut illud onus removeatur, quia omnis actio dicto temporis curſu præſcribitur, *l.ſicut eod.de præſcr. 30.ann. Vaſq.in d.l.quoniam in prioribus, n.460. quem refert Merlin.d. Tract.de legit.lib.3.tit.2.q.20.n.33.*

13 Notandum 3. quod ſicut legitima tranſmittitur ad hæredes etiam extraneos, etiamſi illam filius vivens non petierit, ita etiam ſupplementum, cum ſit pars legitimæ, *Alex.conſ. 188.n.1.lib.6.Cravet.conſ.142.n.2.Grat.dec.March.4.n.2.& 3. ubi de communi.*

14 Notandum 4. quod ſi pater filio alia bona ultra legitimam reliquit cum expreſſa prohibitione alienationis etiam quoad bona debita pro legitima, alienatio quidem pro rata legiti-
15 mæ adhuc valebit: ſed filius in tali caſu amitteret bona ultra legitimam ſi inhibita ſit alienatio ſub pœna privationis, hæreditatis, *latè Peregr.de fideicommiſſ.art.36.num.65.Ciriac. contr.v.534.n.13.& ſeq.lib.3.Gratia.diſcep.for.cap.280.numer. 37. & 38.*

16 Notandum 5. quod licèt poſſit teſtator prohibere diviſionem ad tempus, non tamen ex hoc præcepto impedietur diviſio, ſi cohæredes omnes vellent ſpontè dividere, cum liceat communi conſenſu recedere ab eo, quod ad illorum commodum per teſtatorem diſpoſitum eſt, *Oltrad.conſ.241. Bald.conſ.72.lib.2. Jo: Delict. tit.de var.teſtat.præcep.caut.8. num.5.verſ.ſed notandum eſt, Surd.conſ.349.num.26.libr.3. & alii apud Grat.c.280.num.29.& 30.& præcipuè num.40. & 41.*

17 ubi etiam obſervat, quod permittitur alienatio rerum prohibitarum interveniente conſenſu eorum, quorum favore prohibitio continet.

SUMMARIUM.

1 *Filia poteſt exhæredari ſi in corpus ſuum peccat, & n.1. declaratur n.5. limitatur n.6.7.9.& 10.*
2 *Pater poteſt alimenta negare ex eiſdem cauſis, quibus poteſt exhæredare.*
3 *Quando mulier cenſeatur pudicitiam amiſiſſe.*
4 *An Pater filiæ impudicæ poſſit dotem denegare.*
8 *Exhæredatio ceſſat per reconciliationem Patris poſtea ſubſequutam.*
10 *An Parentes luxuriis operam dantes poſſint filiam impudicam exhæredare.*
Non poteſt quis in alio reprobare mores, quos in ſe approbat, ibidem.

CAPUT LXXXIV.

An, & quando filia, quæ luxuriosè vixit, poſsit exhæredari, ac legitima privari.

1 POſſe filiam exhæredari, ſi in corpus ſuum peccavit, conſtat, *ex tex. in §.aliud quoque, verſ. cauſas, in Auct. ut cum de appell.cognoſc.l.ſi filiam tuam, 19. cod.de inoff. teſtam.* etiamſi ſemel tantum peccaverit, quia ex uno complexu filia nobilitatem, & bonam famam amittit, & infamis efficitur, *Bald.in l.cum antiquioribus, q.8.in princ.cod.de Jur. delib.Tiraq.in tract.de Nobilit.q.24.n.2. Fab.in princ.Juſtit.de inoff.teſtam.latè Surd.de Alim.tit.7.qu.4.num.34.* ubi etiam di-
2 cit, quod poteſt pater alimenta negare his de cauſis, quibus poteſt filium exhæredare, *Merlin.de legitim.lib.4.tit.1.q.5.n. 23.& ſeq.Jord.vol.3.lib.14. de Præſcr.tit.24.num.234.* ubi di-
3 cit, quod mulier, quæ per 20. horas manſit in lupanari, cenſetur effecta meretrix, & pudicitiam perdidiſſe; unde poſſe Patrem in tali caſu filiæ impudicæ dotem denegare, cenſuit *Spec.in tit. Qui fil.ſint legitim.verſ.quid ſi filia, quem refert Viv.*
5 *in ver.opin.308.* quamvis contrarium, videlicet quod ad hunc effectum plures actus libidinoſi requirantur, teneat *Sanch. de matrim.diſp.24.num.6.lib.4. Lud.Molin.de Juſt. & jur. diſp. 176.in cauſ.11. & alii apud Merlin. loco cit. num.22. & apud Surd.ubi ſupra n.32.*

6 Prædicta tamen concluſio procedit, ſi filia ante 25. annum deliquerit, *ut in d.§. aliud quoque, junctа gloſ.in ver. uſque ad 25.in Auct.ut cum de appel.cogn.* ſecus ſi poſt annos; quia tunc nec legitima, nec dote, nec alimentis privari poteſt, quia patri imputandum eſt, qui diſtulit filiam marito copulare, *d.§. aliud quoque, verſ.ſi verò, & auct.ſed ſi poſt.cod. de inoff. teſtam.*

Idem dicendum, ſi filia ſe ſe emendaverit viventibus pa- 7
rentibus, putà ſi ſaltem per triennium a libidine abſtinuit, & pudicè vixerit, quia tunc amplius exhæredari non poteſt, *Alciat.in reg.2.præſump.7.n.3. Surd.de Alim.tit.7.q.4. n.24.& ſeq. Viv.de commu.opin.308. Merlin.de legit.lib.4.tit.1.q.5.n.11. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod exhæredatio ceſſat per recon- 8
ciliationem patris poſt ſubſequutam, *per doctrinam Bart. in l.3.§.fin.n.6.ff.de adim. legat.* immò etiam ante triennium fi- 9
liæ impudicæ nec dos, nec alimenta ſunt deneganda, ſi monaſterium ingredi, vel cum honeſto viro nubere vellet, ut ita a flagitioſa fœditate, ac turpitudine revocetur, *juxta c. inter opera, de ſponſ.Bald.Novel.de Dot p.6.q.16.quem refert, & ſequitur Merlin.d.lib.4.tit.1.q.5.n.18.& ſeq.Surd.d.tract. de Alim.tit.7.q.4.n.27.circa med.*

An verò Parentes luxuriis operam dantes poſſint filiam 10
impudicam exhæredare? & quod non poſſit, videtur colligi *ex textu in d.§.aliud quoque capitulum, in auct.ut cum de appell.cognoſc.* ubi dicitur, quod filius exhæredari poteſt, ſi præter voluntatem parentum inter arenarios, vel mimos ſe ſe ſociaverit, & in hac profeſſione permanſerit, niſi forſitan etiam parentes ejuſdem profeſſionis fuerint; *idemque dicitur in l.in arenam, in fin.cod.de inoff.teſtam.* ubi non poteſt quis in alio reprobare mores, quos in ſe approbat; verùm hoc non in patre, ſed tantùm in matre Doctores admittunt, ut ſcilicet non poſſit, ſi ipſa impudica, vel meretrix ſit, filiam impudicam, & corporis ſui quæſtum facientem ex hoc capite exhæredare, *ità Bart.Bald.& alii communiter in d. l.in arenam*: niſi mater ab impudicitiis ſe ſe abſtinuerit, & honeſtam vitam duxerit, quia tunc valeret exhæredatio, *latè Surd.de alim.tit.7.q.4.n.3.& ſeq.Fulg. Pet. de Belapert. Fab. Cagn.& Odof.in auct.ſed ſi poſt cod.de inoff.teſtam.Jaſ.in d.l.in arenam, Viv.d.opin.308. Merlin.d.lib.4.tit.1.q.5.n.6.& ſeq.* ubi, quod honeſtas vitæ in matre ad hunc effectum non requiritur neceſſariò de tempore teſtamenti, ſed ſufficit, ſi ante obitum honeſtè vixerit, quia ſtatus perſonæ attenditur qui eſt tempore mortis, non qui fuit ante, *arg.l.Mela, ff.de alim.& cibar. legat.*

SUMMARIUM.

1 *Qui ſpatio 30. annorum nobiliter vixit, nobilis cenſetur.*
2 *Statutum de non admittendis ad collegium civem, qui verſatur in officio vili, non procedit in eo, qui relicto tali exercitio per ſpatium dicti temporis nobiliter vixit.*
3 *Nobiles exercentes artem mechanicam, ſi deſiſtant a tali exercitio, ſtatim recuperant privilegia nobilibus conceſſa.*
4 *Quomodo intelligatur ſtatutum prohibens, nè is ad Collegium admittatur, qui natus fuit ex parentibus obſcuris, aut ſordidi quæſtus.*
5 *Non dicitur filius Senatoris is, cujus pater motus eſt a Senatu antequam ipſe naſceretur.*
6 *Non dicitur primogenitus Regis qui natus eſt ante dignitatem regalem.*

CAPUT LXXXV.

An, & quando nobilitas ex curſu temporis acquiratur.

REſpond. quod is, qui ſpatio 30. annorum nobiliter 1
vixit, nobilis cenſetur, etiamſi artem mechanicam ante exercuerit, *ut poſt Caſſan.conſ.64.n.35.Tiraq. de nobilit. c.27.num.5.& alios ſcripſit Grat.diſcep.for.cap.976.num.1. & ſeq.* ubi dicit, quod tale tempus inducit præſcriptionem omnis maculæ.

Ex quo infertur, quod ſtatutum de non admittendis ad 2
collegium civem, qui verſatur in officio vili, ſeu exercitio artis mechanicæ, non haberet locum in eo, qui deſtitit a tali negotiatione, & per ſpatium dicti temporis nobiliter vixit: tunc enim non eſt amplius quærendum de præterito impedimento, *c.ferrum, 50.diſtinct.Card.Alex.in c.legem colum. ult.53.diſt.quem refert Grat.in loco cit.n.9.*

Obſerva tamen, quod licèt nobiles exercentes artem me- 3
chanicam non gaudeant privilegiis nobilium, dum eas exercent, tamen ſi ab hujuſmodi exercitio deſiſterent, ſtatum recuperarent privilegia nobilibus conceſſa, *Guid.Pap. dec. 166.n.1.in fin.& dec.391.circa med.arg.c.fin.de Vit.& hon. Cler. latè Grat.d.c.976.n.5.*

Obſerva 2. quod ſi ſtatutum prohiberet, ne ad collegium 4
admittatur qui natus fuerit ex parentibus obſcuris, aut ſordidi quæſtus, non cenſetur prohibitus is, qui natus fuit, dum pater nobilem vitam degebat, etiamſi ante nativitatem filii

ſordidas artes exercuerit: quia ſtatutum videtur conſideraſſe ſtatum nativitatis filii, & tempus, quo ortus eſt, *Felin.in cap.2.de Reſcrip.Surd.dec.75.n.10.& 11.& conſ.45.n.14. Menoch.conſ.257.n.17.lib.3. quos refert Gratia.d.c.976.num.2.& 3.*
5 non enim dicitur filius mercatoris ille, cujus pater a mercatura jam deſtitit, antequam ille oriretur; quemadmodum non dicitur filius Senatoris is, cujus pater motus eſt a Senatu, antequam ipſe naſceretur, *l.emancipatum 7. ff.de Senator.l.2.§.in filiis, verſ.ſed ſi pater, ff. de Decurion. & eorum fil.*
6 nec dicitur primogenitus Regis is, qui natus eſt ante dignitatem regalem, *juxta doctrinam Bart.in l. cum ſatis, nu.11. cod. de Agric.& cenſit.libr.11.* ita Regno Darii Regis non Arthemenes maximus natu, ſed Xerſes ab Anapherne communi Patruo, & Arbitro præpoſitus fuit, eo quod Arthemenes primus quidem Dario, ſed privato provenerit: Xerſes vero Regi primus natus fuerit, *ut narrat Juſtin. lib.2.fol.* 30. & 31.

SUMMARIUM.

1 *Ad præſcribendam rem pupilli requiritur tempus* 30. *annorum: declaratur n.*3.5.& 6.
2 *Præſcriptio* 10. *vel* 20. *annorum non currit contra pupillum.*
4 *Error juris excuſat a dolo & mala fide.*
6 *Durante pupillari ætate non currit præſcriptio: limitatur n.*7.8.10.& 11.
7 *Tempus datum ad opponendam exceptionem non numeratæ dotis currit pupillo.*
8 *Præſcriptiones judiciariæ currunt contra pupillum, ſed datur reſtitutio probata læſione.*
9 *Probatur læſio eo ipſo quod probatur curſus temporis.*
10 *An tempus ſtatutum hæredi ad conficiendum inventarium currat contra pupillum.*
11 *Præſcriptiones conventionales an currant contra pupillum, & num.*13.
*Et an currant contra hæreditatem jacentem, ibid.nu.*11.& *infra num.*14.
12 *An tempus appoſitum a teſtatore in ultima voluntate currat contra pupillum.*
14 *An, & quando currat præſcriptio contra hæreditatem jacentem.*
15 *Quænam præſcriptio currat contra minorem.*
16 *Præſcriptio* 10. *vel* 20. *annorum non currit, quando res eſſet prohibita alienari favore certæ perſonæ.*
17 *Tempora, quæ dantur ad petendam bonorum poſſeſſionem, currunt contra minorem.*
18 *An tempus anni, & diei præfixum Vaſſallo ad petendam inveſtituram currant contra minorem, & pupillum.*
19 *An, & quando detur reſtitutio pupillo, & minori adverſus lapſum triennii, quod datur in prima inſtantia.*

CAPUT LXXXVI.

Quodnam tempus requiratur ad præſcribendam rem pupilli.

1 REſp. quod requiritur tempus 30. annorum, *l.fin. cod.in quibus cauſ.in integ.reſtit.neceſſ.non eſt, l.ſicut, cod.de præ-*
2 *ſcr.*30.*ann.* nec ſufficeret præſcriptio 10. vel 20. annorum, *leg.eum, qui, cod.de auct.præſt. Guid.Pap.dec.*31.*nu.*3.*Balb.de præſcr.in* 5.*p.*5.*princ.q.*4 *n.*4.

3 Prædicta verò concluſio intelligenda eſt, quando emens rem pupilli fuit in bona fide, *l.*1. *cod.ſi quis ign.rem min.&c.*
4 ut quia putabat, ſe ab ipſo emere poſſe, cum error juris excuſet a dolo, & a mala fide, *l.*1.*in fin. cum gloſſ. ff. de Abige. Cæpoll.in tract.de Uſuc.pro empt.*§.*eum qui, n.*17.*fol.*517. ſecus
5 ſi emptor eſſet in mala fide, quia videlicet ſciebat, pupillum non poſſe vendere: tunc enim nullo tempore præſcriberet, *d.l.*1.*in prin.ubi gl.in ver.qui ſciens, cod.ſi quis ign.rem min. & c. c.fin.ex.de præſcr.*

6 Notandum tamen eſt, quod prius deducitur de dicta præſcriptione 30. annorum pupillaris ætas, ideſt tempus, quo fuit pupillus poſt venditionem, vel aliam alienationem, *Bart.in l.naturaliter, n.*18.*ff.de Uſucap. Cæpoll. loco cit.nu.*17. durante enim pupillari ætate non currit præſcriptio, ſive ſit legalis, *d.l.fin.cod.in quibus cauſ.in integ.reſt.neceſſ.non eſt,* ſive ſtatutaria, *ut tenuit Rota apud Pacif.de Salv.interd.dec.*302.*n.* 2.*& ſeq. quicquid dicat Surd.dec.*4.*n.*16.quod procedit, etiamſi tales præſcriptiones fuerint inchoatæ cum defuncto majori, quia nihilominus durante pupillari ætate dormiunt, nec perficiuntur contra pupillum, *l.ſicut, in fin.cod.de præſc.*30.*ann. Guid.Pap.d.dec.*31.*n.*4.*Ferentil.ad Burat.dec.*410.*n.*17. *Balb. Antonell. de Tempore. loc.cit.in* 1.*p.*6.*princ.q.*1.*n.*33.34.43.*& ſeq.* ubi idem dicit in eo, qui jam eſt conceptus in utero.

Limita in tempore dato ad opponendam exceptionem 7
non numeratæ dotis: hoc enim currit etiam pupillo, *Balb. in* 1.*par.*6.*princ.q.*1.*nu.*40.*per auct.ſi minor, cod.de temp.in integ.reſt.*

Limita 2. in præſcriptionibus judiciariis: nam iſtæ etiam 8
currunt contra pupillum, immò etiam contra Eccleſiam, ut ſunt tempora ad appellandum, & ad appellationem proſequendam a jure præſcripta: item tempora aſſignata per Judicem, vel ſtatutum ad ſingulos actus: datur tamen eis reſtitutio probata læſione, *l.*1.*cod.ſi ſæp.in integ.reſtit.& c.l.properandum,* §.*fin.cod.de Jud.c.coram,& c.auditis, de Jurep. Cæpoll.in tit.de Uſuc.*§.*eum, qui, n.*17.*Guid.Pap.dec.*31.*nu.*3. ubi 9
dicit, quod probatur læſio eo ipſo quod probatur curſus temporis, *Balb.ubi ſupra in* 1.*p.*6.*prin.q.*1.*n.*39.& 40. ubi et- 10
iam dicit, quod tempus ſtatutum hæredi ad conficiendum inventarium currit pupillo ſalvo reſtitutionis beneficio.

Limita 3. in præſcriptione conventionali, ſeu in termino 11
ad redimendum: hoc enim caſu præſcriptio currit etiam contra pupillum abſque ſpe reſtitutionis, ſive fuerit inchoata cum Patre, ſive non, *l.Æmilius, ff.de minor.Ferentil. loco cit.n.*18,*Theſau.dec.*103.*n.*1.*Balb.in* 1.*p.*6.*princ.q.*1.*n.*30.& 31. ubi *n.*50.addit, quod præſcriptio conventionalis currit etiam contra hæreditatem jacentem.

Notandum tamen eſt, quod tempus, ſeu terminus appo- 12
ſitus in ultima voluntate a teſtatore currit quidem pupillo, ſed reſtituitur in integrum: & in hoc differt a præſcriptione conventionali, *l.*3.§.*& ſi hæres, ff.de minor.latè Balb.de præſcr.in* 1.*p.*6.*& ult.princ.q.*1.*n.*32. ſubdens, quod pupillo da- 13
tur reſtitutio in integrum etiam adversùs præſcriptionem conventionalem, ſi quid fuerit geſtum cum eo, putà ſi fuit interpellatus ex contractu defuncti, & conſtitutus in mora: quemadmodum reſtitui poteſt ex capite ignorantiæ ex generali clauſula, ſi qua mihi juſta cauſa &c. ex qua reſtituitur etiam major ſuccedens in jus alterius propter probabilem ignorantiam, *juxta l.*1.*& tot.tit.ff.Ex quib.cauſ.major.gloſs. & DD.in l.cum filius, ſ.in hac, ff.de verb.oblig.*

Notandum 2. quod contra hæreditatem jacentem regu- 14
lariter nulla currit præſcriptio, dummodo non fuerit cepta cum defuncto, *l.ſi ſervus hæreditarius, ff.de ſtipul.ſerv.l. cæptam, ff.de uſucap.* quod intelligendum eſt de præſcriptione merè odioſa, qualis eſt tricenaria, & de mixta, ut 10. vel 20. annorum: hæc enim ideò non currit contra hæreditatem jacentem, quia requirit moram, ſeu negligentiam non petentis, quæ non cadit in hujuſmodi hæreditate; ſecus eſſet in uſucapione, quia hæc cum ſit præſcriptio merè favorabilis, ex quo non inducitur propter negligentiam non petentis, ſed mero favore poſſeſſoris, currit etiam contra hæreditatem jacentem, *l.ſed etſi conditionis, ſ.ſervus alienus, ubi DD.ff.de Hæred.inſtit. Bald.& alii in leg.licet, cod.de Jur. delib. Alex.conſ.*36.*volum.*2.*Balb.in* 1.*par.*6.*princ.d.q.*1.*num.*47. *& ſeq.* ſubdens, quod ubi quis ſine ſucceſſore decedit, & non ſperatur futurus Dominus hæreditatis jacentis, tunc contra hujuſmodi hæreditatem curreret præſcriptio tam odioſa, quàm mixta.

Notandum 3. quod contra minorem currit quidem præ- 15
ſcriptio 30. annorum tempore minoris ætatis, ſed datur reſtitutio, *ut tradunt DD.in d.l.ſicut, Balb.de præſcr.in* 5.*par.*5. *princ.q.*4.*num.*4.*& in* 1.*p.*6.*princ.q.*1.*n.*29.*Ceval. in Spec. opin. comm.con.comm.q.*53 1.*Greg.dec.*489.*n.*14. item contra minorem currit præſcriptio ſtatutaria, *Guid.Pap.d.dec.*31.*n.*2.& 3. ſubdens, quod præſcriptio 10. vel 20. annorum non cur- 16
rit contra adultum: quemadmodum nec hujuſmodi præſcriptio 10. vel 20. annorum currit, quando res eſſet prohibita alienari favore certæ perſonæ, ut in fundo dotali, *Balb.in* 5.*p.*5.*princ.q.*4.*n.*4.

Notandum 4. quod tempora, quæ dantur ad petendam 17
bonorum poſſeſſionem de jure prætorio currunt minori, ſed reſtituitur: quemadmodum tempus anni, & diei præfixum vaſſallo ad petendam inveſtituram currit etiam minori 18
ſalva reſtitutione, non tamen pupillo, §. *prætereà ſi quis, junctа gloſſ.in ver.*14.*annis, de Proh.feud.alien. per Fed. Bald. loco cit.in* 1.*p.*6.*prin.q.*1.*n.*40.*verſ.quarto fallit.quamvis contrarium ſentiat Cæpol.in d.tit.uſucap.*§.*eum qui, n.*18.

An verò detur reſtitutio pupillo, & minori adversùs la- 19
pſum triennii, quod datur in prima inſtantia, *juxt.d.l.properandum, cod.de Jud.* Reſp. quod in hoc caſu non datur reſtitutio, niſi quando tutor, vel curator, non eſſent ſolvendo, *ut d.Bald.in d.l.properandum,* §.*fin.n.*2.*Balb.in* 1.*par.*5. *prin.q.*1.*n.*39.

S V M M A R I V M.

1 *Remedium leg. cod. de Reſcind. vend. durat ſpatio* 30. *annorum.*
2 *Quid ſi ſtatutum diſponat, quod remedium prædictum non poſſit intentari poſt quadriennium, & læſio eſſet enormiſſima.*
3 *Quæ dicatur læſio enormiſſima, enormior, & enormis.*
4 *In quo caſu procedat diſpoſitio d. l.* 2. *& quid probari debeat ad effectum reſciſſionis, & n.* 6.
5 *In rebus ſtabilibus, ſi non poteſt probari æſtimatio determinati temporis, ſufficit probare æſtimationem factam ante per annum.*
6 *Valor rerum mobilium, & præſertim victualium eſt probandus præcisè de tempore venditionis ad effectum reſciſſionis, ſecus eſt in valore rerum immobilium.*
7 *Valor beneficii quomodo probetur.*
8 *Pretium juſtum qualiter intelligatur.*
9 *An locationes probent valorem.*
10 *An, & quomodo pactum de redimendo minuat valorem rei, & n.* 12.
11 *Quid ſi prædium venditum fuit ſine cautione de evictione vel ſubjectum ſit ſolutionis alicujus Canonis, vel Cenſus.*
12 *Et quid ſi conventum fuerit quod venditor non poſſit redimere niſi poſt elapſum certum tempus.*
13 *Quando quis dicatur deceptus ultra dimidiam.*

CAPUT LXXXVII.

Quamdiu duret remedium l. 2. *C. de Reſcind. vend.*

1 REſp. quod durat ſpatio 30. annorum, prout in cæteris perſonalibus, *juxta textum in l. ſicut, cod. de præſcrip.* 30. *vel* 40. *ann. & ita concludunt DD. apud Gonzal. ad Reg.* 8. *Cancell. gl.* 21. *num.* 28. *Marant. de ord. jud. par.* 6. *tit. de Appell. num.* 81. *& ſeq. Gabr. commun. concl. lib.* 3. *titul. de empt. & vend. concl.* 1. *num.* 108. *Balb. de Præſcr. in* 4. *p.* 4. *princ. q.* 26. ubi dicit, hanc concluſionem procedere quoad emptorem; ſed tertius poſſeſſor, in quem res eſſet translata per emptorem, præſcriberet longo tempore cum titulo, & bona fide: quia licèt hæc ſit actio perſonalis, eſt tamen in rem ſcripta, *gl. & Bart. ind. leg.* 2.

Obſerva tamen, quod licèt prædictum tempus minueretur per ſtatutum loci, putà ſi jubeat, remedium prædictum non poſſe intentari poſt quadriennium, tamen, quando læſio eſt enormiſſima, poſſet agi infra 30. annos, *Gonzal. loco cit. gl.* 21. *n.* 27. *&* 28. *Felic. de Solis de Cenſib. lib.* 2. *c.* 1. *num.* 40. *Parlador. rer. quotid. lib.* 2. *c. fin. p.* 5. *num.* 14. *Grat. diſc. for. c.* 148. *num.* 19. *&* 20.

3 Quæ verò dicatur enormiſſima læſio? Reſpondet *Gab. tit. de emp. & vendit. concl.* 1. *n.* 7. *& ſeq.* quod ſicut enormis læſio dicitur, quæ aſcendit ad ſextam partem veri pretii, enormior verò, quæ eſt ultra dimidiam juſti pretii, ita enormiſſima læſio dicitur, quando parum remaneret, vel quando adeſſet læſio in totum, *Rot. Diverſ. dec.* 428. *n.* 3. *p.* 1. *latè Gonz. ad Reg.* 8. *Cancell. gl.* 21. *n.* 22. *& ſeq.* alii tamen id arbitrio Judicis remittunt, *ità Didac. var. reſ. lib.* 1. *c.* 3. *n.* 11. *verſ. ego ſanè, Soc. Jun. conſ.* 84. *n.* 45 *Jo: And. in c. ult. de Donat. & alii apud Menoch. de arbit. Jud. caſ.* 74. *n.*

4 Notandum eſt autem, quod diſpoſitio *dict. l.* 2. procedit dummodo ſit læſio ultra dimidiam juſti pretii habito reſpectu ad tempus celebrati contractus: & ideò in hoc caſu eligi debent æſtimatores, qui ſint informati de valore illius temporis, *latè Ceval. in Spec. opin. comm. con. commu. q.* 536. ubi etiam dicit, quod in tali caſu cum fructibus eſt facienda reſtitutio, *Gabr. d. concl.* 1. *n.* 47. *& ſeq. tit. de empt. & vend. lib.* 3. ſubdens, quod talis probatio non debet referri tantummodò ad illam diem contractus, ſed eſt referenda ad tempus anterius, vel poſterius per aliquot dies, vel menſes: alioquin æſtimatio conſiſteret in momento temporis quod eſſe non debet, *Afflict. dec.* 316. *n.* 6. ubi dicit, quod articulans non debet ſe aſtringere ad tempus inſtantaneum, ſed ponere debet, quod communiter valuit tanti tali tempore, ante, & poſtea; item probari debet, quod in foro publico tanti vendebatur, nec ſufficeret probare quod a ſingulis tanti venderetur *Caput. deciſ.* 264. *num.* 4. *p.* 3. *Rot. dec.* 65. *n.* 15. *p.* 2. *Diverſ.* ubi dicitur, quod ſtare poſſunt ſimul iſta duo, nempè valorem rei inſpici tempore contractus, & probationem valoris fieri non tempore contractus, ſed anteriori, & poſteriori *ut ſenſit eadem Rot. in Romana reſciſſionis contractus* 30. *Octobris* 1602. *coram Cardin. Pamphilio, prout refert Grat. diſc. for. c.* 461. *num.* 1. *& ſeq.*

5 ubi etiam dicit quod in rebus ſtabilibus, ſi non poteſt probari æſtimatio determinati temporis, ſufficit probare æſtimationem factam ante per annum, quia in eis præſumitur æſtimatio durare.

Verum pro clariori intelligentia duo caſus in hoc conſide- 6
randi ſunt: primus eſt, reſpectu probationis valoris rerum mobilium, & præſertim victualium, & tunc valor eſt probandus præcisè de tempore venditionis ad effectum reſciſſionis, quia in his facilè intra paucos dies, ut docet experientia, pretia variantur; non tamen neceſſe eſt, quod teſtes referant ſe in individuo ad diem contractus. Secundus caſus 7
eſt, reſpectu probationis valoris rerum immobilium, & tunc ad effectum reſcindendi venditionem ex cauſa læſionis non debet inſpici tempus contractus præcisè, ſed etiam anterius, & poſterius per aliquot annos arbitrio Judicis, ut facta compenſatione, & comparatione anni fertilis cum ſterili dijudicari poſſit probabilis valor, *ita diſtinxit Rota in Tiburtina Caſtri Arſularum* 26. *Junii* 1598. *coram Penia, quæ in impreſſis eſt deciſio. num.* 4. *& ſeq.* ubi addit, quod in valore beneficii probando non ſolet inſpici valor unius anni tantùm, ſed ante, & poſt per quinque annos: quamvis in hoc aliter ſenſerit *eadem Rot. dec.* 159. *num.* 9. *par.* 5. *tom.* 1. *Recent.* ubi, quod ad hunc effectum ſufficit probatio per aliquot annos ante, & poſt, etiamſi non ſit per quinquennium, cum materia ſit arbitraria.

Pretium verò juſtum fundi intelligitur, quantùm dedu- 8
ctis ſumptibus fructus 20. annorum æſtimantur, *ſecundùm gloſſ. acceptam in auct. perpetua, in ver. juſta, cod. de Sacroſ. Eccleſ. Mant. de Tac. lib.* 8. *tit.* 22. *n.* 9.

An verò locationes probent valorem? negativè reſpondet 9
Sarnen. in reg. de valor. ex prim. qu. ultim. in fin. & deciſum refert Beltram. ad Greg. dec. 101. *n.* 4. ſubdens, quod probarent verum valorem concurrentibus adminiculis, *Fontanell. deciſ.* 62. *n.* 12. *Rota in Veronen. penſionis* 23. *Maii* 1607. *coram Card. Sacrato.*

Notandum eſt etiam, quod pactum de redimendo minuit 10
valorem rei in tertia, vel quarta parte, ſi eſt perpetuum, & liberum ad libitum venditoris: & circa ſextam, ſi eſt tem- 11
porale; quemadmodum etiam rei valor, ſeu pretium minuitur, ſi prædium ſubjectum eſt ſolutioni alicujus Canonis, vel cenſus, vel ſi venditum fuit ſine cautione de evictione, *ut poſt Bart. in l.* 1. *§. ſi hæres, n.* 3. *ubi etiam Jaſ. n.* 9. *Rip. n.* 27. *& ſeq. ff ad Trebell. Surd. conſ.* 472. *num.* 77. *& alios dixit Rot. dec.* 344. *n.* 10. *& ſeq. p.* 4. *to.* 2. *Recen. Ferentill. ad Burat. dec.* 62. *n.* 10. *& dec.* 761. *n.* 10. *& ſeq.*

Si verò conventum fuerit, quod venditor non poſſit redi- 12
mere, niſi poſt elapſum certum tempus, tunc pro tempore, quo redimi nequit, pactum nihil minuit de valore, *Rot. in Romana ſimulationis contractus* 14. *Februarii* 1631. *coram Dunozetto, prout refert Ferentill. ad Burat. dec.* 761. *n.* 14.

Ultimò notandum eſt, quod *textus in d. l.* 2. *cod. de Reſcin.* 13
vendit. habet locum tam in emptore, quàm in venditore, *ut concludunt gloſſ. & DD. communiter ibidem.* dubitari tamen ſolet, quando dicatur quis deceptus ultra dimidiam? & quid reſpectu venditoris; deceptio ſatis probatur quando res, quæ valet centum, diſtracta fuit minus quinquaginta; reſpectu verò emptoris quando res, quæ valet centum, empta fuis plus quàm quinquaginta, & centum, *ut d. gl. in d. leg.* 2. *ver. Judicis verſ. item habet locum lex iſta &c. quam eſſe communiter receptam apud forenſia tribunalia, dixit Covar. lib.* 2. *var. c.* 3. *n.* 8. *quem refert Ceval. in ſpec. opin. commun. con. comm. q.* 536. *n.* 6. *& ſeq.*

S V M M A R I V M.

1 *Vaſſallus, vel emphyteuta, qui fuit primò inveſtitus, nunquam præſcribit, etiamſi non ſolverit canonem conventum per longiſſimum tempus.*
2 *An hæres primi inveſtiti, vel alius ab eodem primo inveſtito jus habens, præſcribere poſſit Canones pro tempore præterito debitos.*
3 *Dominus directus laicus regulariter petere tantum poteſt cenſus, ſeu Canones* 29. *annis decurſis, & Eccleſiaſticus pro* 39. *annis, declaratur, & limitatur n.* 4.
5 *Directum dominium nunquam præſcribitur, ſi de illo apertè conſtat, limitatur n.* 11. 12. *&* 14.
Emphyteuta non poteſt præſcribere Canones futuros, ibidem num. 5.
6 *Quid ſi primus emphyteuta ſub emphyteuticavit rem emphyteuticam cum impoſitione cenſus novi ultra illum qui præſtatur Domino directo?*
7 *Si ſecundus emphyteuta Canonem non ſolvat, poteſt expelli a primo emphyteuta.*
8 *Laudemium, quandocumque res emphyteutica alienetur,*

non

non primo emphyteutæ, ſed Domino eſt ſolvendo.

9 *Si emphyteuta Domino ignorante partem rei emphyteuticæ tanquam liberam vendat, & eidem Domino Cenſum integrum ſolvat, emptor dominium minimè præſcribit: limitatur n.* 11.12.14. *&* 17.

10 *Emens ab Uſufructuario non poteſt præſcribere contra Proprietarium: limitatur n.* 13.

11 *Quid ſi emphyteuta Domino intervertat poſſeſſionem. An emphyteuta ſolvens partem Canonis tantum ſpatio* 30. *annorum, præſcribat aliam partem, ibid.*

12 *Et quid ſi Dominus ſciens alienationem factam, partem pro illa parte alienata a nemine receperit.*

13 *An præſcriptio currat contra proprietarium, qui ſcientiam habuit venditionis factæ ab uſufructuario, & non curavit recuperare poſſeſſionem naturalem.*

14 *Quando in inſtrumento adeſt pactum de affrancando ad præſcribendam libertatem ſufficit ceſſatio ſolutionis per ſpatium* 30. *annorum in privatis, &* 40. *in Eccleſia.*

15 *Quid ſi res emphyteutica pervenerit ad extraneum.*

CAPUT LXXXVIII.

Quando emphyteuta, vel vaſſallus non ſolvens Canonem, ſeu Cenſum præſcribat contra Dominum.

1 DIco 1. quod Vaſſallus, vel emphyteuta, qui fuit primò inſtitutus cum onere ſolvendi certum Canonem, vel cenſum, ſi non ſolverit etiam per longiſſimum tempus, nunquam præſcribit, cum ſit in mala fide, *cap. fin. ubi DD. de præſcript. Balb. in tra. de præſcrip. 4. par. 4. princ. q. 8. Corbul. in Tract. Ex quib. cauſ. emphyteut. Jur. ſuo privileg. in titul. de Privat. ob non ſolut. can. limit.* 31. *n* 2. *&* 3. *quos refert Theſ. dec.* 179. *num.* 5.

2 Obſervant autem Doctores, quod hæres primi inveſtiti, vel alius ad eodem primo inveſtito jus habens, ſi bona fide, & cum titulo poſſederit rem emphyteuticam, præſcribit cenſus, ſeu Canones pro tempore præterito debitos ſpatio 30. annorum contra privatos, & 40. contra Eccleſiam, per *c. de quarta extr. de præſcrip. l. ſicut, cod. de præſcrip.* 30. *vel* 40. *ann. ità Bald. in l. malè agitur, num.* 5. *cod. eod. tit. & alii apud Balb. de præſcrip. in* 4. *p.* 4. *princ. qu.* 7. *n.* 5. quamvis contrarium ſentiat *Theſ. dec.* 114. *& ibi Add.* ubi aſſerit, quod hujuſmodi Canones, cum debeantur loco fructuum, ſpatio trium annorum præſcribuntur, *argum. leg. ſequitur, §. fructus, ubi gloſ. ff. de Uſucap. §.* 1. *Inſtit. eod. tit.* hæc tamen ſententia ab aliis reiicitur, quia Canon, ſeu cenſus non debetur Domino ut fructus, ſed in recognitionem dominii directi, *Cancer. libr.* 3. *variar. cap.* 4. *num.* 193. *verſ. & ſic cavendum*, ſubdens *num.*

3 177. quod Dominus directus laicus regulariter petere tantùm poteſt cenſus, ſeu Canones pro 29. annis decurſis, & Eccleſiaſticus pro 39. annis; verum hoc procedere poteſt, quan-

4 do non eſt completa præſcriptio 30. vel 40. annorum; nam ſi completa fuerit, nulla debetur penſio, vel cenſus; *ſecundùm Spec. in tit. de Emphyt. §. nunc aliqua, n.* 52. *in fin.*

Ego verò quoad hæredem primi inveſtiti contrarium teneo, *per textum in leg. cum hæres, ff. Diverſ. & temp. præſcrip.* ubi mala fides defuncti nocet etiam hæredi, *& ita ſenſit Balb. in* 4. *par.* 4. *princ. qu.* 8. *num.* 2. *ubi citat Jo: Andr. & Butr. in cap. olim cauſam, de Cenſib. quibus adde Roſenth. de feud. c.* 6. *concl.* 82.

5 Dico 2. quod directum dominium nunquam præſcribitur, ſi de illo apertè conſtat: quia directus Dominus rem in emphyteuſim conceſſàm poſſidet ſaltem civiliter, *l. ſciendum, §. item qui ſolam, ff. Qui ſatiſd. cogan.* poſſidenti autem non currit præſcriptio, *d. l. malè agitur, ubi Bart. & alii Doctores communiter, cod. de præſcrip.* 30. *vel* 40. *ann.* quod procedit, etiamſi per longiſſimum tempus nulla fuerit ſoluta penſio, *leg. cum notiſſimi, §. fin. cod. eod. titul. Spec. loco cit. num.* 55. *& ſeq. Add. ad Theſ. dec.* 179. ubi dicit, quod etiamſi emphyteuta per mille annos poſſederit abſque ſolutione Canonis, non tamen præſcriberet directum dominium; unde neque præſcribere poteſt Canones futuros, ità, ut ad eorum ſolutionem non teneatur, *Bald. in dict. l. malè agitur, nu.* 5. *Theſ. dec.* 179. *n.* 4.

6 Idem dicendum, ſi primus emphyteuta ſubemphyteuticavit rem emphyteuticam cum impoſitione cenſus novi ultra illum, qui præſtatur Domino directo: nam ſecundus emphyteuta non poteſt præſcribere utile dominium primi emphyteutæ: quia primus emphyteuta ſuum utile dominium quaſi civiliter poſſidet, *Valaſ. de Jur. emphyt. q.* 13. *n.* 11. *& qu.* 18. *n.* 4. *quem refert Cancer. var. lib.* 3. *cap.* 4. *n.* 197. *& ſeq.* ubi e-

7 tiam dicit, quod ſi ſecundus emphyteuta cenſum prædictum, ſeu Canonem non ſolvat, poteſt expelli a primo emphyteuta: quia primus reſpectu ſecundi habetur ut dominus; hoc tamen intelligendum eſt ſine præjudicio Domini directi, cui primus emphyteuta per hujuſmodi alienationem minimè 8 poteſt præjudicare. Unde laudemium, quandocumque res emphyteutica alienetur, non primò emphyteutæ, ſed Domino eſt ſolvendum, *Rot. dec.* 168. *p.* 2. *Diverſ. & dec.* 40. *p.* 7. *Recent.*

Ex his infertur, quod ſi emphyteuta Domino ignorante 9 partem rei emphyteuticæ tanquam liberam vendat, & eidem Domino cenſum integrum quotannis ſolvat emptor non præſcriberet dominium, etiamſi rem ipſam uti liberam ſpatio longiſſimi temporis poſſederit: quemadmodum nec emens ab uſufructuario præſcribere poteſt contra proprietarium: quia Dominus in re illa civilem poſſeſſionem retinet, & nul- 10 la ei negligentia imputari poteſt, *ut poſt Caſſan. in conſuetud. Burgu. rub.* 11. *§.* 2. *numer.* 36. *&* 41. *Gaſp. Roder. de ann. redit. lib.* 2. *cap.* 9. *nu.* 65. *& alios tradit Cancer. var. lib.* 3. *cap.* 4. *nu.* 183. *& ſeq.*

Limita, ubi Emphyteuta Domino interverteret poſſeſſio- 11 nem, putà ſi Dominum venientem non admiſit, & incepit ſibi poſſidere, vel ſi interpellatur, ut canonem ſolveret, recuſaverit ſolvere, tunc enim, cum Dominum non recognoſcat, a die hujuſmodi recuſationis inciperet Emphyteuta præſcribere libertatem, *Bart. in d. l. malè agitur, num.* 3. *& ibi Bald. n.* 5. *Spec. ubi ſupra num.* 56. *Surd. dec.* 3. *nu.* 5. *Cancer. d. lib.* 3. *c.* 4. *n.* 177. *& ſeq.* ubi etiam dicit, quod compatibilia ſunt, non ſolvere cenſum, & non intervertere poſſeſſionem, *Cravet. de antiquit. temp. p.* 4. *§. abſolutis differentiis, & c. num.* 27. ubi, quod is, qui recognovit rem feudalem, aut ejus ſucceſſor univerſalis præſcribit jus directi dominii a tempore interverſæ poſſeſſionis, *Theſaur. dec.* 179. *nu.* 6. ubi dicit, quod pars penſionis, ſeu alterius annuæ præſtationis ſpatio longiſſimi temporis poteſt præſcribi, *per textum in c. olim cauſam, ubi gloſ. de Cenſib.* quia per ſingulas ſolutiones fit interverſio quoad dictam quantitatem, *ut rectè advertit Cancer. var. lib.* 3. *c.* 4. *n.* 201. exceptis tamen tributis, & aliis publicis functionibus, quæ integrè perſolvenda ſunt non obſtante cujuſcumque temporis præſcriptione, *per textum in l. comperit, cod. de præſcr.* 30. *vel* 40. *ann.*

Hoc tamen procedit, dummodò præſcribenti non obſtet ſua, vel defuncti teſtatoris mala fides, *ut ſupra diximus, & tradunt communiter DD. in c.* 1. *§. licèt Vaſſallus, in tit. ſi de feud. defunct. con. & c. Roſenth. de feud. c.* 6. *concl.* 82. putà ſi principalis debitor obligatus fuerit ex facto procuratoris, vel ex aliquo teſtamento, quod ignoravit, *Balb. de præſcrip. in* 4. *p.* 4. *princ. q.* 5. *&* 7. ubi etiam dicit, quod ſingularis ſucceſſor, ad quem pervenit res, ſuper qua erat aſſignata penſio annua, non præſcribit actioni perſonali, ſed juri reali: quo caſu non exigitur præſcriptio 30. annorum, ſed ſufficeret 10. vel 20. quia *auct. malæ fidei, cod. de præſcrip. long. temp.* requirens præſcriptionem 30. annorum in ſingulari ſucceſſore, qui rem habuit a malæ fidei poſſeſſore, quando Dominus ignoravit jus ſuum, & alienationem factam, locum habet tantùm in præſcriptione dominii, non autem alterius juris minoris præjudicii, *ut concludunt communiter DD. in leg. Pomponius, §. cum quis, ff. de acq. poſſ.*

Limita 2. ſi Dominus ſciverit alienationem factam, & cen- 12 ſum, ſeu Canonem pro illa parte alienata a nemine receperit, quemadmodum curreret etiam præſcriptio contra proprietarium, qui ſcientiam habuit venditionis factæ ab uſu- 13 fructuario, & non curavit recuperare poſſeſſionem naturalem, *Bald. conſ.* 316. *lib.* 3. *Ant. Oliba. de Action. p.* 1. *lib.* 3. *§. rei perſequendæ, n.* 9. *&* 10. *quos refert Cancer. loco cit. n.* 183. *& ſeq.* ſubdens, quod tunc præſcriptio non curreret contra proprietarium, niſi poſt mortem uſufructuarii, cum eo vivente proprietarius rem vendicare non potuerit, *ut in ſimili dicit Crav. conſ.* 201. *n.* 29.

Limita 3. ſi in inſtrumento conceſſionis adſit pactum de 14 affrancando: tunc enim ad præſcribendam libertatem ſufficit ceſſatio ſolutionis per ſpatium 30. annorum in privatis, & 40. in Eccleſia: quia in tali caſu præſumitur Emphyteuta ſolviſſe, & obtinuiſſe liberationem; & ideò ſufficit allegare præſcriptionem, vel præſumptionem ſolutionis, *Bart. in l. fin. n.* 17. *cod. unde vi. Myſinger. conſ.* 78. *n.* 15. *& communem dicit Theſaur. dec.* 179. *n.* 5.

Limita 4. ubi res emphyteutica pervenit ad extraneum: 15 quia tunc illa præſcribitur ſpatio 10. vel 20. annorum cum titulo, & bona fide, habita diſtinctione, an poſſeſſor cauſam habeat ab auctore bonæ, vel malæ fidei, *juxta cit. auct. malæ fidei, cod. de præſcr. long. temp.* ſed ſine titulo præſcribitur ſpatio 30. annorum cum bona fide: nullo autem tempore cum mala fide præſcribitur, *Balb. d. tract. de præſcrip. in* 4. *p.* 4. *princ. q.* 8. *n.* 4.

SUM-

SUMMARIUM.

1 *Pactum, quod ſemper, & perpetuò agi poſſit, præſcribitur ſpatio 30. annorum: limitatur n. 4. 7. & 12.*
2 *Pactum de retrovendendo quandocunque, & perpetuò, ſpatio 30. annorum tollitur: declaratur n. 3. limitatur nu. 4. 5. 6. 7. & 12.*
3 *Quid ſi res vendita non ſemper manſerit in manibus primi emptoris, ſed ipſe emptor alteri vendiderit.*
8 *Error juris an cauſet bonam fidem quoad præſcriptionem.*
9 *Elapſo tempore dato ad retrovendendum emptor non tenetur amplius retrovendere: limitatur n. 10. & 11.*

CAPUT LXXXIX.

An pactum, & quod ſemper, & quandocunque, ac perpetuò agi poſſit, ſit præſcriptibile.

1 REſpond. quod adversùs tale pactum ſpatio 30. annorum præſcribitur, *Galganet. ad Stat. Urb. c. 160. verſ. & cum utatur, lib. 1. ubi citat Bald. conſ. 309. lib. 1. Tiraqu. de retract. convent. §. 1. gloſs. 2. num. 7. & ſeq. Didac. var. reſ. lib. 1. c. 6. num. 1. & 2. Alciat. conſ. 369. num. 10. Ruin. conſ. 111. nu. 2. lib. 1. Gabr. conſ. 144. num. 26. lib. 2. Cephal. conſ. 40. num. 6. Rolan. conſ. 21. lib. 2. quibus adde Fontan. dec. 78. num. 7. & ſequ. Surd. dec. 2.*
2 *per tot.* unde pactum de retrovendendo quandocunque, & perpetuò, ſpatio 30. annorum excludi, dixit *Rota in Reatina Tenutæ 13. Aprilis 1579. coram Lancellotto, & 12. Decembris 1538. coram Pamphilio, ut refert Fenzon. ad Stat. Urb. d. cap. 160.*
3 Hoc tamen intelligendum eſt, ſi res vendita ſemper manſerit in manibus primi emptoris, ſeu ejus hæredis: nam ſi ipſe emptor alteri vendiderit, brevius tempus ſufficeret: nam ſecundus emptor præſcriberet ſpatio decem annorum inter præſentes, & viginti inter abſentes, ut in ſimili dicimus de actione hypothecaria, quæ licèt a debitore, aut ejus hærede adversùs creditorem non niſi 30. vel 40. annis tollatur, *l. cum notiſſimi, in princip. & §. 1. cod. de præſcrip. 30. ann.* tamen ab extraneo emptore, vel donatario poſſidente cum titulo, & bona fide; tollitur decem, vel viginti annis, *l. 1. & 2. cod. ſi adverſ. cred. præſcrip. oppon. Tiraquell. de retractat. lignag. §. 1. gl. 10. num. 11. Grat. diſcep. for. c. 433. nu. 65. & c. 742. nu. 14. & ſeq.*
4 Prædicta verò concluſio limitatur primò, quando hujuſmodi pactum fuit juramento firmatum, quia juramentum habet vim litis conteſtationis, & perpetuat actionem uſque ad 40. annos, *leg. nam poſteaquam, §. ſi is, qui temporaria, ff. de jurejur. Cravet. conſ. 71. num. 2. Gabr. commu. concl. libr. 5.*
5 *tit. de præſcrip. concluſ. 6.* ubi etiam dicit, quod quando cum pacto de retrovendendo concurrit hypotheca generalis bonorum, tunc tali pacto non præſcribitur minori ſpatio, quàm 40. annorum, *ut ſenſit etiam Mareſcot. variar. lib. 2. capit. 57. ubi refert, ità reſolviſſe Rotam in Bononien. de Bucchis 19. Aprilis 1577. coram Fel. recor. Clemente VIII. tunc Rotæ Auditore.*
6 Contrarium tamen, videlicet quod non obſtante juramento, vel hypotheca pactum de retrovendendo quandocunque, ſeu perpetuò tollatur præſcriptione 30. annorum, tenuit *Rota in Florentina bonorum 19. Februarii 1593. coram Card. Pamphilio, & in Reatina Tenutæ 3. Aprilis 1579. coram Lancellotto, prout refert Gratia. diſcept. for. cap. 2. numer. 5. & hanc veriorem dicit Balb. de præſcript. in 4. par. 5. princ. quæſt. 3.*
7 Limitatur 2. quando contractus eſſet uſurarius, vel alio modo illicitus, & reprobatus: tunc enim nulla curreret
8 præſcriptio, *Alex. conſ. 46. nu. 7. vol. 6.* ubi etiam dicit, quod error juris non cauſat bonam fidem quoad præſcriptionem, *latè Tiraq. de retract. convent. §. 1. gl. 2. num. 33. & ſeq. Gabr. loco cit. num. 12.*
9 Ex quo infertur, quod licèt elapſo tempore dato ad retrovendendum emptor non teneatur amplius retrovendere, ut *poſt Bald. conſ. 108. num. 4. lib. 5. Ang. conſ. 199. numer. 2. Gozad. conſ. 87. ſub num. 5. & alios dixit Rota coram Gregor. dec. 559.*
10 *num. 1.* tamen ſi res fuerit vendita modico pretio, venditor tranſacto etiam tempore poterit reſtituto pretio redimere, ut *dict. Balb. de præſcrip. in 4. par. 5. princ. qu. 3. num. 5. Mantic. de Tac. lib. 4. tit. 31. num. 40. Beltram. ad Gregor. dict. dec. 559. num.* 8. ubi etiam dicit, quod minori competit reſtitutio in integrum adversùs lapſum termini; ratio eſt, quia ex modicitate pretii, & pacto retrovendendi contractus eſt ſuſpectus, *ut notant etiam Tiraqu. de retract. convent. §. 1. gloſſ. 2. num. 53. Caſſan. conſ. 11. num. 40. & in conſuetud. Burgun. rub. 5. §. 1. nu. 22. quos refert Surd. deciſ. 34. numer. 5.* ubi addit, quod Senatus Pariſienſis etiam in contractibus non ſuſpectis aliquid temporis ultra conventum venditoribus indulgere conſuevit.

Hoc tamen procedere poteſt, quando verum pretium in 11
magna quantitate excedit pretium conventum; tunc enim, quia injuſto pretio intelligitur facta venditio, tranſacto etiam tempore venditor ad redimendum admittitur: ſecus ſi verum pretium in modica quantitate excedat pretium conventum, quia tunc tranſacto tempore venditor amplius non eſt admittendus, cum propter hujuſmodi pactum res ipſa cenſeatur minoris pretii, *ut poſt Soc. jun. conſ. 104. nu. 7. libr. 3. advertit Mantic. de Tacit. lib. 4. tit. 31. n. 41.*

Limitatur 3. quando contractus ex conjecturis dici poteſt 12
pignoratitius: nam res pignori obligata quandocunque ſoluto pretio redimi poteſt, ita ut huic facultati nulla poſſit opponi præſcriptio, cum per contractum pignoris res retineatur nomine pignorantis, *ut inquit Alexand. conſ. 54. num. 7. libr. 6. Andr. Barboſ. conſ. 51. colum. 10. & 11. libr. 2. Balb. de præſcrip. in 4. par. princ. qu. 3. in fin. Soc. Jun. dict. conſ. 104. nu. 9. lib. 3. Decian. conſ. 84. num. 11. & ſequ. lib. 2. Mantic. loco cit. numer. 42.*

SUMMARIUM.

1 *Jus offerendi, quod competit ratione actionis jam natæ, vel per modum juris, tollitur ſpatio 30. vel 40. annorum: declaratur n. 2.*
3 *Qui poſſidet pignus alteri obligatum, ſemper offerre poteſt debitum priori creditori.*
4 *Jus offerendi, quod competit per modum facultatis, nunquam præſcribitur.*
5 *Debitor poteſt quandocunque offerre debitum creditori, & pignus reluere: limitatur n. 6. & 7.*

CAPUT XC.

An, & quando offerendi jus præſcribatur.

REſp. quod aut jus offerendi competit ratione actionis 1
jam natæ, vel per modum juris jam formati, ſicut eſt illud, quod competit ſecundo creditori, ut poſſit offerre primo, & tunc tollitur ſpatio 30. vel 40. annorum, *gl. in leg. cum notiſſimi, §. eodem jure, cod. de præſcrip. 30. vel 40. ann. ubi etiam Bart. n. 4. Alex. in l. ſi finita, §. Julianus, num. 64. ff. de Damn. inf. Aret. in §. actionum n. 119. inſt. de actio. Balb. de præſc. in 4. p. 5. princ. q. 2. num. 1. & alii apud Gabr. commun. concluſ. lib. 5. tit. de præſcrip. concl. 7. n. 2. ubi, quod in hoc concordant omnes Doctores, Merlin. de Pign. lib. 5. q. 21. n. 33.* ubi dicit, quod ſecundus creditor excluditur a jure offerendi primo creditori ſpatio 40. annorum vivente debitore: eo verò mortuo ſpatio 30. annorum.

Hoc tamen intelligendum eſt, quando jus offerendi pro- 2
ponitur ab agente; ſecus ſi ab excipiente, quia in hoc caſu ſemper poteſt opponi: cum exceptio ſit perpetua, *ut poſt Bart. in l. pignori, in 2. mem. diſt. ff. de Pig. & alios notat Dec. in leg. peteus n. 7. cod. de Pact. & eſt communis opinio.*

Unde ſi quis poſſideat pignus alteri obligatum, ſemper 3
offerre poteſt debitum priori creditori, nec illi obſtabit aliqua præſcriptio; *l. Paulus, §. 1. ff. Quib. mod. pign. vel hypoth. ſol. & tradunt DD. apud Gab. loco cit. n. 3. Cravet. conſ. 71. nu. 4. Tiraq. de retract. convent. §. 1. gl. 2. n. 31. Balb. loc. cit. d. qu. 2.* ſive habeat cauſam a debitore, ſive ab alio quocunque, *Merlin. de Pign. lib. 4. q. 80. n. 48.*

Limita, quando in pignore eſſet appoſitum pactum legis 4
commiſſoriæ, quod eſt in pignoribus reprobatum, *l. 1. & 3. cod. de Pact. pign.* nam tunc odio creditoris non præſcribitur tali juri, etiamſi competat per modum actionis, *Bald. in c. 1. in tit. de feud. dat. in vic. legis commiſſ. Balb. in 4. p. 5. princ. d. q. 2. num. 3.*

Aut jus offerendi competit per modum facultatis, ſicut 4
illud, quod competit debitori, ut poſſit debitum offerre, & pignus luere, & liberare, & tunc nunquam præſcribitur, 5
ut dict. Bart. & alii Doctores ſupra relati, quorum ſententiam communem dicit Cevall. in Spec. opin. commun. con. commu. q. 3. quamvis contrarium teneat *Balb. dict. qu. 2. num. 1. verſ. concluſive dico &c.* ubi aſſerit, quod etiam reſpectu debitoris hoc jus præſcribitur ſpatio 30. annorum: cujus ſententia procedere poteſt, quando creditor interpellavit debitorem, ut debitam pecuniam ſolveret, & pignus redimeret: tunc enim jus offerendi propter moram debitoris præſcribitur dicto ſpatio 30. annorum a die interpellationis, *ità Salyc. in dict.*

dict. l. cum notiſſimi, §. eodem jure, numer. 5. & alii apud Merl.
7 *de Pignor. lib. 4. q. 80. num. 30. & 31.* quemadmodum eodem tempore tollitur, quando jus redimendi pignus fuit debitori quæſitum ex pacto inito cum creditore, putà ſi fuerit in conventione, ſeu inſtrumento expreſſum, quod debitor ſoluto pretio poſſit ſemper, & quandocumque pignus redimere, *Barboſ. in d. l. cum notiſſimi, num. 84. Ang. conſ. 55. Balb. de præſcrip. 4. par. 5. princ. q. 5. Covar. var. reſ. lib. 1. cap. 9. num. 1. Fontanell. dec. 75. num. 9. & alii apud Tiraqu. de Retract. convent. §. 1. gl. 2. n. 7.*

SUMMARIUM.

1 *Remedium c. reintegranda 3. q. 1. durat ſpatio 30. annorum: declaratur n. 3. limitatur n. 4. & 9.*
2 *Remedium dicti canonis non ſolum pro rebus Eccleſiæ, & clericorum, ſed laicorum etiam datur.*
4 *Qui facto, & negligentia ſua amiſit poſſeſſionem, non gaudet remedio dicti Canonis, & ideò ex lapſu decennii amittit jus agendi ad recuperandam poſſeſſionem: limitatur num. 6.*
5 *Quando præſumatur oblivio.*
6 *Eccleſiæ competit remedium dicti Can. etiamſi a poſſeſſione ceciderit facto ſui Rectoris.*
7 *Eccleſiæ competit manutentio, etiamſi Prælatus habuerit ſe proſpoliato, & quando id procedat.*
8 *An remedium dicti Can. competat hæredi ejus, qui fuit ſpoliatus.*
9 *Quando remedium reintegrandæ detur etiam ultra 30. annos.*

CAPUT XCI.

Quamdiù duret remedium cap. reintegranda, 3. q. 1.

REmedium dicti Canonis, quod probata antiquiori poſſeſſione facienda ſit reſtitutio, pinguiſſimum eſt, *de quo diffuſè tractant DD. in cap. cum ad ſedem, de Reſtitut. Spol. Genuenſ. in tract. de Eccleſ. qu. 299.* ubi dicit, quod remedium hujuſmodi competit etiam ſucceſſori in beneficio, *& qu. 407.* ubi addit, quod prædictus textus principaliter loquitur, quando agitur pro rebus Eccleſiæ, vel Eccleſiaſticorum.

1 Ad quæſitum verò Reſp. quod remedio *dicti Can.* præſcribitur 30. annis, concurrente bona fide, etiamſi res eſſet affecta vitio reali: quia tanto tempore purgatur omne vitium, *Balb. de præſcrip. in 4. part. 4. princ. qu. 24. num. 5.* ubi dicit, quod hæc concluſio vera eſt in privatis, ſed quoad Eccleſiam requiritur ſpatium 40. annorum *juxta capit. de quarta, extr. de præſcrip. latè Mareſcot. var. lib. 2. cap. 67. nu. 49. & ſequ.* ubi etiam dicit quod ſtatutum Urbis de non petendo debitum poſt 16. annos, procedit etiam contra eum, qui petit quod ſibi debitum eſt ex cauſa ſpolii, vel cui aliàs competit hujuſmodi remedium reintegrandæ, *Alex. conſ. 6. n. 16. lib. 3. Marant. de ordin. jud. par. 4. diſt. 7. num. 50. in fin. Fenzon. ad Statut. Urb. cap. 160. Vermigl. conſ. crim. 488. num. 2. & ſeq. & communem dicit Gravat. ad Veſtr. lib. 7. cap. 3. nu. 41.* ubi,
2 quod *d. Can.* remedium non ſolum pro rebus Eccleſiæ, & clericorum, ſed laicorum etiam datur, *& hanc eſſe veriorem ſententiam dicit, Grat. diſc. for. c. 2. num. 7. & ſeq. & alii apud Cevall. in Spec. opin. comm. q. 53. Rota coram Seraph. dec. 1360. Gabr. commu. concl. lib. 5. tit. de Reſtit. ſpol. concl. 5. num. 64. Honded. conſ. 82. num. 49. lib. 1.* quod intellige, quando quis amiſit poſſeſſionem facto alterius, vel ex ſententia Judicis nulliter, vel injuſtè procedentis: quia remedium *d. can.* datur expoliatis, & ejectis, *Bald. conſ 357 lib. 2. Aym. conſ. 18. num. 8. Caputaq. dec. 186. p. 3. Cæſ. de Graſſ. dec. 1. num. 4. de conſtit. &*
4 *alii apud Greg. dec. 43. num. 2. & dec. 105. n. 5.* unde is, qui facto, & negligentia ſua amiſit poſſeſſionem, non gauderet remedio *dicti can.* & ideò ex lapſu decennii amitteret jus agendi ad recuperandam poſſeſſionem, quia ex hoc temporis
5 ſpatio præſumitur oblivio, ex qua cauſatur amiſſio poſſeſſionis, ut *d. Benintend. dec. 10. num. 3. Greg. dec. 307. n. 13.* quamvis non deſint qui indiſtinctè aſſerant, actionem ſpolii ſpatio decem annorum præſcribi, quaſi lapſo decennio non tam facto alterius, quàm ob negligentiam propriam, cenſeatur quis amiſiſſe poſſeſſionem, *ita Soc. in l. rem, quæ nobis num. 8. in fin. ff. de Acqu. poſſ. Neviz. conſ. 79. numer. 24. & alii apud Cancer. var. lib. 2. c. 7. n. 40. & 41.* ubi de communi, *& apud Theſ. dec. 29. n. 2. Balb. loco cit. d. q. 24. n. 5.* ubi quod tali remedio præſcribitur ſpatio 10. annorum inter præſentes, & 20. inter abſentes quoad privatas perſonas, ſi non habeant cauſam a malæ fidei auctore, vel res non ſit affecta vitio reali.

Obſerva tamen, quod Eccleſiæ competeret remedium *dicti can.* etiamſi a poſſeſſione ceciderit facto ſui Rectoris, quia Rector non poteſt Eccleſiæ præjudicare, *Genuenſ. in tract. de Eccl. q. 584. Caputaq. dec. 170. p. 3. Greg. dec. 116. nu. 1. & ibidem Beltram.* ubi addit, quod Eccleſiæ competit manutentio, 7
etiamſi Prælatus habuerit ſe pro ſpoliato; quod intellige, dummodò ſucceſſor non proprio nomine, ſed Eccleſiæ agat: quia aliàs hujuſmodi reintegratio non competeret, cum ipſe non poſſederit, *ut poſt Menoch. de recup. poſſeſſ. rem. 1. nu. 411. Grat. diſc. for. c. 173.* ubi addit, quod hujuſmodi remedium 8
competit hæredi, quando fuit in eſſe deductum in vita defuncti: ut quia defunctus fuerit in vita ſpoliatus; ſecus ſi incæperit ab hærede fictè poſſidente mediante diſpoſitione ſtatuti continuantis poſſeſſionem in hæredem: tunc enim ficta poſſeſſio hæredis non parit remedium reintegrandæ, *Bald. in l. fin. cod. de appell. & in auct. defuncto, cod. ad Tertull. quem refert Alex. conſ. 37. n. 4. & 5. lib. 1.*

Obſerva 2. quod ſi ex facti ſerie colligatur vis, dolus vel 9
mala fides ſpoliantis, remedium reintegrandæ daretur etiam ultra 30. annos; quia poſſeſſor malæ fidei nullo unquam tempore præſcribit, *cap. fin. de præſcrip. Alexand. conſ. 185. num. 27. lib. 2. Seraph. dict. dec. 1360. num. 14. & 15. Mareſcot. variar. dict. lib. 2. cap. 67. num. 57. & ſeq. Gratian. diſcep. for. cap. 173. num. 2.*

SUMMARIUM.

1 *Jus adeundi ſpatio 30. annorum præſcribitur, & quando currat hæc præſcriptio, & n. 12.*
2 *Jus petendi legatum, ac legitimam, & ejus ſupplementum quanto tempore tollatur.*
3 *Quando detur reſtitutio in integrum poſt completam præſcriptionem.*
4 *Si hæres inſtitutus in teſtamento eſſet proximior teſtatori, & intra 30. annos non adiverit, poterit intra alios 30. annos adire ab inteſtato: declaratur, & limitatur n. 5. 6. 7.*
8 *Quid ſi certus terminus a Judice fuerit hæredi conſtitutus ad adeundum, & n. 10.*
9 *Terminus hujuſmodi conſtitui debet ad inſtantiam ejus, cujus intereſt, nec debet eſſe minor novem menſium.*
11 *Quando hæres ſuus, qui repudiavit hæreditatem, poſſit repudiationem revocare.*

CAPUT XCII.

Juris adeundi, quanto tempore præſcribatur.

REſp. quod præſcribitur ſpatio 30. *annorum, l. licet, ubi* 1
gl. communiter recepta, cod. de Jur. delib. Bart. conſ. 129. lib. 1. Rot. coram Card. Cavaler. dec. 504. num. 11. latè Balb. de præſcrip. in 4. p. 4. princ. qu. 19. ubi dicit, quod currit dictum tempus 30. annorum a die, quo creatum eſt jus, & orta adeundi facultas; unde hæredi ſub conditione inſtituto non currit, niſi conditione impleta, niſi eſſet conditio poteſtativa, & *communem dixit Cevall. in ſpec. commu. qu. 714. Grat. diſc. for. cap. 475. nu. 15. & ſeq.* ubi quod hæc præſcriptio currit a die delatæ hæreditatis, non autem a die ſcientiæ: quia tempus in præſcriptione eſt continuum, niſi a lege, vel ſtatuto contrarium diſponatur, *juxta gl. communiter recepta in rub. ff. de Diverſ. præſcr. Ang. in l. ſi ſervus ff. de bon. auct. Jud. poſſ. Corn. in leg. licet, colum. 2. cod. de Jur. delib. Felin. in cap. de quarta, col. 6. de præſcrip. & alii, quos refert. Gabr. commun. concl. lib. 5. tit. de præſcrip. concl. 8.* ubi etiam dicit, quod ea- 2
dem præſcriptione tollitur jus petendi legatum, ac legitimam, vel ejus ſupplementum; unde non ſufficeret præſcriptio decem & 20. annorum, *d. l. licet, juncta gl. in ver. longi, cod. de jur. delib.*

Datur tamen poſt præſcriptionem 30. annorum reſtitutio 3
in integrum ex capite ignorantiæ intra quadriennium, quod currit poſt præſcriptionem completam, *ut d. Bart. dict. conſ. 129. in fin. & eſt communis opinio.*

Si verò hæres inſtitutus in teſtamento eſſet proximior te- 4
ſtari, & intra 30. annos non adiverit, poterit intra alios 30. annos adire ab inteſtato, & ſic non excludetur niſi poſt 60. annos, *arg. l. 2. §. ſed videndum ff. de Succeſſ. edict. latè Balb. loco cit. in 4. p. 4. princ. q. 19. n. 5. & ſeq.* ubi addit, quod ſi lius poteſt venire ad ſucceſſionem patris ex triplici capite, videlicet ex capite unde liberi, unde legitimi, & unde cognati; & ſi eſt excluſus tempore a primo capite, poteſt venire ad ſucceſſionem ex ſecundo capite infra alios 30. annos: ſi fuit excluſus a ſecundo, lapſu alio rum 30. annorum, poteſt adhuc venire infra alios 30. annos ex tertio capite, & ſic admit-

mittitur usque ad 90. annos, *per text. in l. 1. §. sed videndum, ff. de succeſſ. edict. Cæval. qui alios refert in Spec. opin. commun. con. comm. q. 715.* quod procedit, quando fuit ſolus hæres inſtitutus in teſtamento; ſecus ſi fuerit datus cohæres: nam tunc non habebit niſi priores 30. annos, *ità Gabr. d. lib. 5. tit. de præſcrip. concl. 7. ubi citat Bald. in d. l. licet, cod. de jur. delib. Goza. conſ. 59. n. 5. & 13. & conſ. 80. n. 6. Jaſ. conſ. 84. vol. 1. Alex. conſ. 90. vol. 2. quibus, adde Rot. coram Penia dec. 386. num. 10. Jord. Elucub. diverſ. lib. 14. tit. 24. de præſcrip. num. 397. Honded.*

6 *d. conſ. 83. lib. 1.* ubi etiam dicit, quod tunc filius excluſus præſcriptione a capite, unde liberi, poteſt infra alios 30.

7 annos ex capite, unde legitimi, admitti, ſi ex capite, unde liberi, aliis hæreditas non fuit delata; ſed quando adeſt alius, qui ex capite, unde liberi, admiſſus ſit, tunc filius ab uno capite ex curſu 30. annorum excluſus, remanet etiam excluſus ab omnibus aliis, *idem dicit Merlin. in tract. de legit. lib. 5. tit. 3. q. 10. n. 30.*

8 Obſerva tamen, quod ſi certus terminus a Judice fuerit conſtitutus hæredi ad adeundum, eo elapſo etiam filius in hoc caſu excluditur etiam ante lapſum 30. annorum, *leg. quamdiù inſtitutus, 68. ff. de Acq. hæred. gl. in leg. cum in antiquioribus, ver. beneficio, cod. de Jur. delib. Guid. Pap. dec. 332.*

9 Judex verò ſtatuere debet hujuſmodi terminum ad inſtantiam ejus, cujus intereſt, *ut d. Bart. in dict. leg. quamdiù inſtitutus*, nec debet eſſe minor novem menſium, *juxta l. fin. §. Et hæc quidem cod. de Jur. delib.* per quem textum corrigitur *leg. 2. ff. eod. tit.* ubi dicitur, quod Judex ſtatuere debet terminum 100. dierum, *Grat. diſc. for. cap. 732. num. 55.* ubi,

10 quod licet filius habeat 30. annos ad adeundum, tamen Judex minuere poteſt iſtud tempus ad inſtantiam creditorum ad hunc effectum, ut ſi non adeat, detur curator hæreditati jacenti.

11 Obſerva 2. quod hæres ſuus intra triennium poſt repudiationem paternæ hæreditatis, bonis in eodem ſtatu manentibus, repudiationem revocare poteſt, *l. ſi quis ſuus, ff. de jur. delib. & l. fin. cod. eod. tit. Jord. d. lib. 14. tit. 24. de præſcrip. nu. 323. verſ. item ſuus.*

12 Obſerva 3. quod poſſeſſor bonæ fidei poteſt interim præſcribere rem hæreditariam longo tempore cum titulo, & bona fide, hoc eſt ſpatio 10. annorum inter præſentes & 20. inter abſentes: etiam ante lapſum 30. annorum adversùs filium: quia licèt filius non eſſet excluſus a jure adeundi, eſſet tamen præſcriptum actioni, & per conſequens tolleretur per indirectum illud jus adeundi quoad bona præſcripta, *Bald. in l. fin. cod. fin. regun. quem refert Balb. in tract. de præſcrip. in 4. p. 4. princ. q. 19. n. 7.* idemque dicendum, ſi quis præſcripſiſſet aliqua bona hæreditaria longiſſimo tempore 30. annorum cum bona fide abſque titulo *juxta leg. ſi quis emptionis, §. 1. cod. de præſcrip. 30. ann.* quia tunc ſimiliter excluderetur filius a jure agendi petitione hæreditatis ad hujuſmodi bona per tertium tanto tempore poſſeſſa, *l. hæreditatis, cod. de Petit. hæredit. l. hæreditatem, cod. in quibus cauſ. ceſſ. long. temp. præſcrip. Alex. conſ. 89. num. 7. vol. 2. Balb. loco cit. num. 7. verſ. & idem putarem.*

SUMMARIUM.

1 *Poſſeſſor malæ fidei nullo unquam tempore præſcribit: limitatur n. 2. 3. 4. 14. 19. 21. 23. 25. 27. & 28.*
2 *In quærendis an requiratur bona fides.*
3 *An juri adeundi præſcribatur cum mala fide.*
4 *An, & quando hæres cum mala fide præſcribere poſſit legatum, vel fideicommiſſum contra legatarium, vel fideicommiſſarium, & n. 8. & 9.*
5 *Legatum non acquiritur perfectè niſi poſt acceptationem.*
6 *Quando eſt in facultate partis aliquid velle, & nondum declaravit ſuam voluntatem, præſcriptio ſtante tali incertitudine etiam cum mala fide operatur: declaratur nu. 8. & 9.*
7 *Quid ſi legitima a filio per 30. annos non fuerit petita.*
9 *Hæres poſt petitionem legati non poteſt unquam præſcribere.*
10 *Quando legatum eſt annuum, tot requiruntur præſcriptiones, quot ſunt præſtationes.*
11 *Intra quantum tempus teneatur uſufructuarius agnoſcere legatum.*
12 *An in uſufructu ſufficiat unica præſcriptio, vel plures requirantur.*
13 *An reſtitutus ex cauſa ignorantiæ, vel abſentiæ recuperet fructus etiam bona fide conſumptos per poſſeſſorem.*
14 *An hæres ejus, qui fuit in mala fide tutus ſit præſcriptione 30. vel 40. annorum, & n. 15.*
16 *Declaratur textus in l. cum hæres ff. de Diverſ. & temp. præſcrip.*
17 *An in actione Publiciana mala fides auctoris noceat hæredi.*
18 *Quando detur actio Publiciana.*
19 *Jus fiſci ſpatio 20. annorum perimitur.*
20 *Pœnæ in foro conſcientiæ non debentur excepto damno illato.*
21 *In præſcribenda libertate a ſervitute ruſtica ſufficit ſola negligentia non utentis tempore a lege ſtatuto.*
22 *In ſervitute urbana præter negligentiam non utentis requiritur pactum præſcribentis, & bona fides.*
23 *Pedagia, Salinaria, & hujuſmodi an præſcribantur ſine titulo, & bona fide.*
24 *Quid ſi debitor non teneatur creditorem adire pro ſolutione.*
25 *An proprietarius teneatur uſufructuario, reſtituere fructus a fure recuperatos.*
26 *An, ſi fur ſurripiat fructus ex fundo fructuario, competat uſufructuario furti actio, & condictio furtiva ad illos petendos.*

CAPUT XCIII.

An, & quando currat præſcriptio cum mala fide.

LIcet poſſeſſor malæ fidei nullo unquam tempore regu- 1
lariter præſcribere poſſit, *cap. fin. ubi DD. de præſcrip.* quod procedit non ſolum in foro eccleſiaſtico, ſed etiam in foro temporali, *ut d. Menoch. conſ. 143. num. 11. quem refert Barboſ. in d. cap. fin. num. 5. latè Gabr. comm. concl. lib. 5. titul. de præſcript. concl. 3. num. 3. Peregr. de Jur. fiſc. lib. 6. tit. 8. n. 11. & 12.* ubi dicit, quod mala fides obſtat præſcriptioni immemorabili, ſi de mala fide vera conſtet ab initio, *Caroc. de Locat. & conduct. tit. de præſcrip. n. 16. & ſeq. Ceval. in Spec. opin. commun. con. comm. q. 173.*

Hæc tamen concluſio limitatur quando agitur de jure 2
quærendo: tunc enim currit præſcriptio etiam cum mala fide propter negligentiam non petentis, *Gratian. dec. March. 4. num. 15. & ſeq.* ubi, quod in quærendis neque de jure canonico requiritur bona fides, ſed tantum in quæſitis, & *diſc. for. cap. 475. num. 22. ubi citat Bald. in l. licet, num. 5. cod. de jur. delib. Pariſ. conſ. 12. num. 16. lib. 3. Caſtr. conſ. 279. numer. 2. lib. 1. quibus adde Put. dec. 124. lib. 2. Cephal. conſ. 40. numer. 31. vol. 1.* quando enim is, qui debet, non tenetur offerre, nec aliud facere, niſi ab eo petatur, non obſtante mala fide etiam de jure canonico præſcribitur actio, *gl. communiter recepta in §. 1. Inſt. de uſucap.*

Ex quo infertur, quod juri adeundi præſcribitur etiam 3
cum mala fide, ut *d. Grat. d. cap. 475. num. 22. & alii DD. ſupra relati.*

Infertur 2. quod hæres etiam cum mala fide præſcribere 4
poteſt legatum, vel fideicommiſſum contra legatarium vel fideicommiſſarium, qui per annos 30. legatum, ſeu fideicommiſſum non petierunt: tunc enim elapſo dicto tempore vel repudiaſſe, vel donaſſe cenſentur, ut *tradunt DD. apud Barboſ. in d. cap. fin. num. 13. de præſcrip. Grat. cap. 2. nu. 29. Balb. de præſcrip. in 5. par. 5. princ. q. 3.* ubi dicit, quod regula Juris Canonici non admittentis præſcriptionem cum mala fide, procedit reſpectu creditoris, cui actio competit; ſecus ſi non competit, ſed competere poteſt acceptando, *Surd. dec.* 5
25. num. 25. ubi, quod legatum non acquiritur perfectè, niſi poſt acceptationem, *per textum in l. ſi tibi, homo, §. cum ſervus, ff. de leg. 1. & ita ſentiunt alii apud Peregr. de fideicom. art. 41. num. 10. Surd. de alim. tit. 9. q. 9. num. 20. Cancer. var. reſolut. lib. 1. cap. 15. num. 64.* ubi dicit, quod ad agnoſcendum, ſeu acceptandum legatum currunt 30. anni: ex quo verò eſt acceptatum, cum adſit actio hypothecaria, currunt 40. anni, *Jord. Elucubr. diverſ. lib. 10. tit. 7. de jure patron. n. 306. Gabr. comm. concl. lib. 5. tit. de præſcrip. concl. 4. num. 32.* ubi dicit, quod quando eſt in facultate partis aliquid velle, & nondum 6
declaravit ſuam voluntatem, præſcriptio ſtante tali incertitudine etiam cum mala fide operatur; idemque procedere in legitima, ſenſit *Grat. dict. dec. 4. num. 17. Merlin. de legit. lib. 5. tit. 3. qu. 10. num. 24. & 25.* ubi dicit, quod legitima peti debet a filio quoad effectum impediendi præſcriptionem, 7
licet quoad effectum illam tranſmittendi ſine petitione debeatur.

Hæc tamen ſententia procedit: quando legatarius, ſeu 8
fideicommiſſarius notitiam habuit legati, vel fideicommiſſi, & tanto tempore non petit; ſecus ſi legatarius, vel fideicommiſſarius hujus rei ſcientiam non habuit, quia tunc contra eos præſcriptio non currit, vel ſaltem conceditur reſti-

reſtitutio adversùs hujuſmodi præſcriptionem ex capite juſtæ ignorantiæ, *Gutier.can.qq.lib.2.c.26.Surd.de alim.tit.9.q.6.n. 20.& ſeq.Jordan.ubi ſup.lib.14.tit.24.num.428. & ſequ. ubi de magis communi, Gratian.diſc.for.cap.118.num.19.& ſeq.* ubi addit, quod non datur reſtitutio legatario, qui ſcivit legatum ſibi factum, & non petiit per 30. annos, *& cap.565. nu.* 9 *39.* ubi dicit, quod poſt petitionem legati hæres non poteſt unquam præſcribere, *latè Peregrin.de fideicomm.art.41.num.* 11. *&* 12.

10 Notandum eſt autem, quod quando legatum non eſſet unicum, ſed annuum, non ſufficeret unica præſcriptio, ſed quot ſunt præſtationes, tot requiruntur præſcriptiones, ita ut præſcriptio præſtationis debitæ pro ſecundo, vel tertio anno non incipiat ab adita hæreditate, ſed a die, quo deberi cœperit legatum ſecundi, vel tertii anni, & ſic de reliquis, ut *dict.Jordan.loco cit.num.*430. *Surd. dict.tit.9.qu.6. num.*22.

11 Notandum 2. quod uſufructuarius tenetur a die ſcientiæ agnoſcere legatum infra decem annos inter præſentes, & viginti inter abſentes: aliàs non poſſet amplius illud petere, cum uſusfructus tollatur non utendo per ſpatium dicti temporis, *l.corruptionem, ubi gloſs.in ver.excludere, cod de uſufruct.*

12 An verò in uſufructu ſufficiat unica præſcriptio, vel plures requirantur? Reſp. quod ſi uſusfructus eſſet ſingulis annis legatus, tunc tot erunt neceſſariæ præſcriptiones quot ſunt anni, *l.ſi uſusfructus,*28.*ff. Quib.mod.uſufr. amitt.* ita ut uniuſcujuſque anni uſusfructus decem annis inter præſentes, & viginti inter abſentes, non utendo amittatur, *gloſs. in d.l.ſi uſusfructus, ver.amitti, Cavald.de uſufr.mul. relict.nu.* 168.*Gigas de penſion.q.*83.*num.*2.*Boer.dec.*336. *Ant.Gomez to.* 2.*var.c.*11.*de qualit.contract.n.*45.*& alii, quos refert Caſtill.de uſufr.c.*67.*num.*33. ſubdens, quod in uſufructu ſimpliciter relicto abſque diſtributione temporis ſufficit unica præſcriptio, quia cenſetur unicum legatum, *Gratian.diſc.for. cap.* 807.*n.*9.*& ſeq.* ubi etiam dicit, quod ſtante ignorantia tali legatario datur reſtitutio in integrum, quo caſu veniunt omnia amiſſa, ita ut reſtitutus ex cauſa hujuſmodi ignoran-
13 tiæ, vel abſentiæ, ac ſimilis cauſæ jus ſuum integrè recipiat, etiam fructus bona fide conſumptos per poſſeſſorem, refuſis tamen eidem poſſeſſori expenſis factis circa rem ipſam colendam meliorandam, & conſervandam, *juxta l.patri, ff.ſi pecuniam.verſ.item ex diverſo.ubi gl.in ver.cum fructibus, ff.de minor.l.ſi a Patre, vel a Domino,* §.*fructus, ff.de petit.hæred.l.* 1.*ubi gl.cod.de fruct.& lit.expenſ.*

14 Limitatur ſecundò principalis concluſio in hærede ejus, qui fuit in mala fide: hic enim tutus erit præſcriptione 30. vel 40. annorum *juxta l.ſicut, & l.omnes, cod. de præſcr.*30. *vel* 40.*ann.* dummodo a ſe ipſo bona fide incipiat præſcribere, & non utatur acceſſione, ſeu adminiculo auctoris, *ſecundùm Dyn.in reg.poſſeſſor, nu.*42.*& ſequ.de Reg.Jur.in* 6. *& alios apud Ceval.in ſpec.opin. commun.contr.commun. qu.*25.*ubi de magis communi.*

15 Contrarium tamen rectiùs tenent alii Doctores aſſerentes, quod nec ex propria perſona hæres in tali caſu poteſt rem præſcribere, cum conſcientiam defuncti exonerare hæres teneatur, *cap.fin.de Sepult.cap.ſuper eo, de Rapt.*quæ quidem ſententia probatur ex textu *l.cum hæres, ff. de Diverſ.& temp.præſcr.* ubi mala fides defuncti nocet hæredi præſcribe-
16 re volenti, cujus textus diſpoſitio procedit, quando conſtat teſtatorem fuiſſe in vera mala fide, *latè Balb. de præſcr. in*2.*p.*3.*princ.q.*12.*n.*11.*& ſeq.Rom.conſ.*201.*Calca. conſ.*26.*col. fin.Curt.jun.conſ.*187.*col.fin.Abb.conſ.*3.*qu.*14.*lib.*2. *Natt.conſil.* 162.*n.*35.*lib.*1.*Ferre.conſ.*179.*n.*12.*lib.*2.*Pariſ.conſ.*26.*n.*26.*lib.* 1.*Purpur.conſ.*522.*num.*45.*lib.*2.*Dec.conſ.*272.*n.*5.*& 6. Decian. conſ.*2.*n.*197.*& ſeq.lib.*1.*Cravet.conſ.*146.*n.*7.*Alex.in l.Pomponius,* §.*cum quis n.*22.*ff.de acquir.poſſ.& conſ.*63.*n.*11.*& 12.lib.* 4. ubi dicit, quod *textus in d.l.cum hæres*, non reperitur correctus de jure canonico, & ideò diſpoſitioni *d.l.* ſtandum eſt tam in foro civili, quàm canonico, *per not. in c.*1. *de Nov. oper.nunc.Cephal.conſil.*102. *num.*22.*& ſeq.* ubi dicit, quod cum hæres repræſentet defunctum, in ejus vitium, & malam fidem cenſetur ſuccedere, & ſic non poteſt præſcribere: & *hanc eſſe magis communem, poſt alios teſtatur Honded.conſ.*82. *num.*46.*&* 47.*lib.*1. ubi addit, hoc procedere in quocunque hærede univerſali, non ſolum primo, & immediato, ſed etiam in hærede hæredis, & ſic mediato, *latè Gabr.d.lib.*5.*tit. de præſcrip.concl.*5.*num.*2.*Gratian.diſcep.for.cap.*403.*n.*14. *& ſeq.Rot.dec.*372.*n.*1.*& ſeq.p.*4.*t.*2. *Recent. & coram Penia deciſ.* 575.*num.*8.

Obſervant tamen Doctores, quod in tribus caſibus poteſt hæres præſcribere non obſtante mala fide defuncti, quorum primus eſt, quando ſumus in præſumpta mala fide defuncti cauſata ab errore juris; hæc enim non nocet hæredi in præſcribendo, 2. quando hæres vellet præſcribere ex titulo, quem habuit a tertio, ſive illum habuerit ante mortem teſtatoris, ſive poſt, 3. quando hæres fecit inventarium ſolemne, *juxta l.fin.cod.de jur.delib.* tunc enim inventarium operatur, ne ſibi noceat mala fides defuncti, cum non videatur uti titulo defuncti nec quoad dominium, nec quoad poſſeſſionem, *ità Balb.de præſcrip.in*2.*p.*3.*princ.q.*12.*n.*13.14.*& 15.ubi citat Alexand. in l.Pomponius* §.*cum quis col.*6.*&* 7. *circa med.ff.de acquir.poſſ.Paul.de Caſtr.in leg.nunquam ff.de uſucap.* quorum ſententia vera videtur in primo caſu, & etiam in ſecundo, ſi hæres aliàs fuit in bona fide; ſed in tertio caſu non videtur poſſe ſubſiſtere, quia *textus in cit.l.cum hæres, ff.de Diverſ. & temp.præſcrip.* procedit etiam in hærede cum beneficio legis, & inventarii, cum ſimpliciter loquatur, *argum.text. in l.*1.§.*quod autem, ff.de Aleat.*1.§.*generaliter, ff.de Legat. præſt.*

An verò in actione Publiciana mala fides auctoris noceat 17 hæredi? vide *Bald.in leg.eum, qui,*§.*Prætor ait in princ.ff.de Publician.* ubi dicit, quod ad hoc ut competat publiciana, requiritur bona fides ſucceſſoris, non autoris; niſi ſit ſucceſſor univerſalis: nam tunc perſona autoris attenditur: hæc autem actio datur ex æquitate Prætoris illi, qui rem nactus 18 eſt a non Domino ex aliquo juſto titulo, qui eſſet aptus ad dominii translationem: & datur quaſi ipſe rem uſuceperit, §.*namque, de inſt.de actio. latè Aret.in* §.*ſed iſtæ quidem, inſt. de actio.*ubi *num.*27. addit, quod hujuſmodi actio non competit contra Dominum, *Balb.de præſc.in*2.*p.*3.*princ.q.*12.*n.* 8.*& ſeq.*

Limitatur 3. in eo, qui condemnatus fuit ad pœnas in re, 19 vel pecunia indictas: quia jus fiſci ſpatio 20. annorum perimitur etiam cum mala fide, *Balbus de præſcrip.in*2.*p.*3.*princ. q.*14.*n.*6.*Peregr.de privil.fiſci lib.*6.*tit.ult.n.*35.*quem refert, & ſequitur Grat.diſc.for.cap.*52.*n.*3. ubi dicit, quod pœna in fo-20 ro conſcientiæ non debetur, excepto damno illato, quod ei, qui damnum paſſus eſt, reſarciri debet, *c.fraternitas*, 12.*q.*2.*gloſ.in l.*1.*ver. continuum, ubi etiam Bald.cod. de Quadrien.præſcr. Sylv.in ver.præſcrip.*1.*n.*7.*verſ.fin.Gabr.loco cit. concl.*3.*num.*7.

Limitatur 4. in ſervitute ruſtica: nam in præſcribenda li-21 bertate a tali ſervitute ſufficit ſola negligentia non utentis, ſi videlicet uſus non fuerit ſervitute eundi per fundum ſibi ſervientem tempore a lege ſtatuto ad hujuſmodi libertatem præſcribendam, juxta textum *in l.hæc autem, ff.de ſervit. urban.præd.Merlin.de Pignor.lib.*5.*q.*29. *n.*14.*ubi citat Bald. in conſ.*298.*n.*9.*lib.*1.*Barb.in l.ſicut, cod.de præſcr.*30.*ann.* quamquam in tali caſu nulla poteſt conſiderari mala fides in præſcribente, cum non teneatur monere Adverſarium, ut jure ſuo utatur, ut poſt *Medin.q.*17.*cod.de Reſt.Leſſ.de juſt.& jur. lib.*2.*c.*6.*dub.*9.*in fin.obſervat Jordan.lib.*14.*tit.*24.*nu.*408. ſubdens *n.*409. quod in ſervitute urbana præter negligentiam 22 non utentis requiritur factum præſcribentis; unde ſi tigni immiſſi ædes tuæ ſervitutem debeant, & ego exemero tignum, præſcriptio non currit, niſi a die, quo tu foramen, unde exemptum eſt tignum, obturaveris, ut ex *d.text. in l. hæc autem*; & in tali caſu requiritur bona fides, alioquin non currit præſcriptio, *Leſſ.loco cit.d.dub.*9. *in fin.Jord. ubi ſupra num.*409.

Limitatur 5. in liberatione ſolvendi pedagia, ſalinaria, 23 & hujuſmodi: hæc enim præſcribitur etiam ſine titulo, & bona fide ſpatio 40. annorum, *ſecundùm Papien.in form. libelli in actione confeſſoria pro ſervit. gloſs.ſervitus, num.pen. prout illum refert Jordan.dict.lib.*14.*tit.*24.*de præſcrip.numer.* 426.*&ſequ.* ubi etiam obſervat, quod ſufficit creditoris 24 ceſſatio, quando debitor non tenetur creditorem adire pro ſolutione.

Limitatur 6. in Proprietario, qui recuperavit fructus a 25 fure perceptos ex fundo fructuario, juxta *l.ſi fur.*14.*ff.de uſufruct.* quamvis enim Proprietarius reſtituere teneatur uſufructuario fructus a fure recuperatos, ſive eorum æſtimationem, hoc tamen verum eſt, ſi uſufructuarius eos petierit, dum vixit, aliàs ad ipſum Proprietarium ſpectant, ut poſt *Alber.in d.l.ſi fur.num.*4.*& in l.fructus, ff.de rei vendic. Franc. de Ponte conſ.*100.*n.*11.*& ſeq.reſolvit Caſtill.de uſufr.c.*77.*num.* 9.*& ſequ.* ubi etiam dicit, quod ſi fur furripiat fructus ex 26 fundo fructuario, non competit uſufructuario condictio furtiva ad illos petendos, ſed Proprietario: quia fructus non fiunt fructuarii, niſi ab eo, vel ab alio ejus nomine percipiantur; datur tamen fructuario furti actio, quoniam ejus interfuit, fructus non eſſe ablatos, ut *in d.leg.ſi fur, ff. de uſufr.*

Limitatur 8. in ſucceſſore in Prælatura, & dignitate, ſi-27 ve beneficio: quia licèt ejus prædeceſſor fuerit in mala fide,

non

non tamen impeditur præſcriptio in perſona ipſius ſucceſſoris, ſi fuerit in bona fide, *gloſſ. & DD. in cap. cura, de Jurepatr. Alex. in dict. leg. Pomponius*, §. *cum quis col. 6. & 7. ff. de acquir. poſſ. & conſ. 89. colum. 3. volum. 2. & conſ. 63. colum. 2. volum. 4. & alii, quos refert, & ſequitur Balb. de præſcrip. in*
28 *2. par. 3. princ. q. 12. nu. 13.* ſubdens, quod non poſſet ſucceſſor in tali caſu jungere tempora auctorum, qui fuerunt in mala fide.

29 Addunt alii, quod auctoritate canonis, ſeu Papæ ex cauſa rationabili poſſet induci in certis caſibus præſcriptio cum mala fide, licèt lex civilis, ſeu ſtatutum laicorum non poſſit hoc inducere, *ita Balb. de præſcrip. in 2. par. 4. princ. qu. 14. ubi citat gloſ. in cap. inter hæc 33. qu. 2. Pan. in cap. 1. in 1. not. de præſcrip. Bald. in* §. *ſi quis 1. in titul. Si de feud. fuer. contr. inn. in cap. cura, de Jurepatr. quibus adde Creſcent. deciſ. 1. de præſcrip.*

SUMMARIUM.

1 *Jus dicendi de nullitate uſque ad 30. annos durat.*
2 *Quando nullitas incidenter, & acceſſoriè cum appellatione proponitur, tunc aſſumit naturam appellationis, ſecus quando principaliter deducitur.*
3 *An exceptio nullitatis ultra 30. annos extendatur, & num. 22.*
4 *Sententia, quæ continet expreſſum juris errorem, uſque ad 30. annos retractari poteſt.*
Et an hujuſmodi ſententia tranſeat in judicatum, ibidem.
5 *Quid ſi a ſententia hujuſmodi quis appellaverit, & appellatio deferatur.*
6 *Sublata appellatione non cenſetur rejecta nullitas, declaratur num. 7.*
8 *Statutum reiiciens nullitatem non cenſetur reiicere nullitatem notoriam.*
9 *Appellatio non intelligitur ſublata, quando clare conſtat de injuſtitia.*
10 *Nullitas, & injuſtitia notoria quæ dicatur.*
11 *Quæ nullitates in ſtatu Eccleſiaſtico attendantur.*
12 *In cauſis, in quibus vertitur animæ periculum, perpetuò dici poteſt de nullitate.*
13 *Quid ſi ex inſpectione actus appareat, quod intrinſeca ſolemnitas defuit, ibid.*
14 *Nullitatis inſtantia durat ſolùm triennio.*
15 *Nullitas deducta per viam actionis non impedit ſententiæ executionem: limitatur n. 16.*
17 *Agere volens de nullitate quando repellatur.*
18 *Quando nullitas intentari poſſit coram judice ordinario, & quando intentari debeat coram ſuperiore.*
19 *Judex nullitatis an poſſit ſuper cauſa principali pronuntiare.*
20 *Quando nullitas cenſeatur deducta principaliter, & quando incidenter, & n. 21.*
23 *Quando ſtatutum prohibens nullitatem cenſeatur prohibere exceptionem.*
24 *An ſtatutum Urbis lib. 1. c. 191. prohibens dicere de nullitate poſt annum, procedat, quando nullitas eſt annexa cum ſpolio.*

CAPUT XCIV.

Quanto tempore duret jus dicendi de nullitate.

1 REſp. quod durat uſque ad 30. annos, *Bald. conſ. 322. vol. 1. Ruin. conſ. 62. num. 14. vol. 5. Surd. conſ. 49. num. 43. in fin. Burſat. conſ 455. num. 9. Mantua conſil. 38. num. 40. volum. 1. Raudenſ. conſ. 17. par. 3. numer. 28. vol. 1. & alii apud Ciriac. contr. 131. num. 78. lib. 1. Jord. Elucubr. diverſ. lib. 14. titul. 28. de nullitate num. 25. latè Cancer. var. reſol. lib. 2. cap. 2. num. 291. & ſeq.* ubi etiam dicit quod poteſt dici de nullitate ſimpliciter ſeorſim ab appellatione, & etiam ſimul cum appellatione, *Greg. dec. 470. num. 13.* ubi, quod quando nullitas incidenter,
2 & acceſſoriè cum appellatione proponitur, tunc aſſumit naturam appellationis, & ſecundum eam regulatur; licèt ſecus ſit, quando principaliter deducitur, *Cravet. conſ. 153. n.*
3 5. ubi addit, quod neque exceptio nullitatis ultra 30. annos
4 extenditur: Unde uſque ad dictum tempus retractari poteſt ſententia, quæ continet expreſſum juris errorem, putà ſi ſpecialiter lata ſit contra leges, vel conſtitutiones: tunc enim nullius eſt roboris, & non tranſit in judicatum, *leg. ſi expreſſim, ubi DD. ff. de appell. latè Marant. de ord. jud. par. 6. tit. de Sentent. num. 128. & ſeq.* ubi alios etiam caſus recenſet,
5 in quibus ſententia non tranſit in judicatum, ſubdens *in fin.* quod ſi in dictis caſibus quis a ſententia appellaverit, & appellatio deferatur, firma remaneret ſententia, quicquid in contrarium ſentiat *Bald. de præſcr. in 4. p. 4. princ. q. 32.* ubi aſſerit, quod quando nullitas eſt evidens, ut ſi appareret ex actis, perpetuò de nullitate dici poteſt.

Notandum eſt autem, quod ſublata appellatione non 6
cenſetur rejecta nullitas; & ideò ſtatutum reiiciens appellationem non prohibet nullitatem, ut *poſt Abb. in cap. inter cæteras, de re judic. Franc. in cap. dilecto, q. 49. de appellat. Ang. conſ. 107. docet Menoch. de adipiſc. poſſeſſ. remed. 4. n. 880.* quod intelligendum eſt, quando nullitas principaliter deducitur; 7
ſecus ſi incidenter, tunc enim remota per ſtatutum appellatione, cenſetur remota nullitas incidenter & acceſſoriè cum appellatione propoſita, *Anch. in clem. 1. de Re jud. Vant. de nullit. tit. Quis poſſ. dic. de nullit. n. 36. & alii apud Honded. conſ. 27. num. 43. lib. 1.* item ſi ſtatutum reiiciat nullitatem, non cen- 8
ſetur reiicere nullitatem notoriam: quemadmodum appellatio non intelligitur ſublata, quando clarè conſtat de injuſtitia, etiamſi ſtatutum diceret, ſive juſta, ſive injuſta ſit ſententia, *Vincen. de Franch. dec. 148. n. 7. Natt. conſ. 51. numer.* 9
21. & conſ. 172. num. 4. Ruin. conſ. 101. num. 7. volum. 5. Menoch. conſ. 345. num. 47. cum ſeq. volum. 4. Farinac. conſ. 85. numer. 148. & alii apud Cancer. var. lib. 3. cap. 18. num. 26. & ſequ. ubi ſubdit, quod nullitas notoria dicitur quando conſtat ex ipſo 10
proceſſu, ſicuti notoria injuſtitia dicitur, quæ ex ipſius actis deprehenditur: *Greg. dec. 508. num. 10.* quod intellige, quando gravamen eſt adeò notorium, ut aliqua dubitatione offuſcari non poſſit, ut *poſt Dec. in cap. ex p. 2. num. 13. de off. de l. Contard. de moment. poſſ. limit. 9. declarat Honded. conſ. 27. num. 42. lib. 1.*

Notandum 2. quod in ſtatu Eccleſiæ tam in foro Eccleſia- 11
ſtico, quam ſæculari non attenduntur in judiciis aliæ nullitates, niſi ex defectu citationis, juriſdictionis, & mandati, ut ex *conſtitutione Pii IV. & Clement. VIII. ac ſtylo Romanæ curiæ probat Jord. ubi ſup. lib. 13. tit. 1. num. 70. & ſeq.* non tamen tollitur nullitas actus proveniens ex forma non ſervata, veluti ſi contractus fieret contra formam, vel ſine ſolemnitatibus, *Rot. in Roman. alimentorum 4. Junii 1593. coram Orano, quam refert Gratian. diſc. for. c. 208. num. 15. & ſeq.* ubi addit, quod nullitas ſententiæ ob non præſtitum juramentum calumniæ debet attendi, licet non ſit de illis tribus, tum quia potius concernit juſtitiam, quam proceſſum: tum etiam quia per dictas conſtitutiones intelligitur ſublata ſolemnitas inſurgens ex diſpoſitione juris civilis, & canonici, non autem ea, quæ inſurgit ex diſpoſitione juris Divini, prout eſt juramentum, quod præſtatur, nè veritas occultetur: *c. 1. de juram. cal. in 6. Rota Urbinaten. juris viſitandi 18. Decembris 1588. coram Orano, & in Eſin. reſtitutionis dotis 13. Martii 1600. coram Litta.*

Notandum 3. quod in cauſis, in quibus vertitur animæ 12
periculum, perpetuò dici poteſt de nullitate, *Card. in clem. 1. in 14. qu. de Re jud. Salic. in leg. ſi præſes, cod. quo. & quan. jud. & c. & alii, quos refert Marant. de ord. jud. par. 6. titul. de ſent. num. 154.* idem dicendum, quando ex inſpectione actus apparet, quod intrinſeca ſolemnitas defuit: quia tunc etiam poſt 30. annos agi poteſt de nullitate, *Balb. de præſcrip.* 13
in 4. par. 4. princ. qu. 32. Scac. de appell. qu. 19. remed. 1. concluſio. 7. numer. 3. Jordan. lib. 14. tit. 28. de Nullit. num. 31. ubi *numer.* 34. addit, quod cauſæ nullitatis inſtantia durat ſolum 14
triennio.

Notandum 4. quod nullitas deducta per viam actionis 15
non impedit ſententiæ executionem, *juxta communem Doctorum ſententiam*: præſertim ſi nullitas opponatur adversùs tres ſententias conformes, *clem. 1. de Sent. & re jud.* niſi forte nullitas ſit notoria, ſive evidens: & in promptu, ita ut ex eiſdem actis probari poſſit: tunc enim impeditur executio, cum nulla tunc calumnia pro ſententiæ executione impedienda conſiderari poſſit, ut *tradunt omnes in d. Clem. 1. teſte Veſtr. in Prax. lib. 8. cap. 1. num. 7. & ibidem Gravat. numer.* 28. *qui etiam de communi teſtatur, Rot. apud Fenzon. deciſio.* 16
171. quod multo magis procederet, quando hujuſmodi nullitas per viam exceptionis deduceretur, *latè Scaccia de appell. qu. 19. remed. 1. concluſ. 1. a numer. 25. & concluſ. 5. a numer. 1.* Secus ſi nullitas non poſſet ſtatim, & in continen- 17
ti probari ex eiſdem actis quia tunc non audiretur agere volens de nullitate, niſi ſententiæ fuerint priùs plenariè executioni demandatæ *juxta dict. clement. & tradunt citati Doctores*.

Notandum 5. quod quando nullitas deducitur principa- 18
liter, ſeu ſimpliciter ſine appellatione, poteſt ea intentari vel coram Judice ordinario, qui ſententiam tulit, vel coram Superiore, *Bart. in l. ſi expreſſim, num. 14. ff. de appell. Abb. in cap. in litteris, num. 6. & ibi Felin. num. 4. de offic. deleg.*

Vant.

Vant.in tract.de nullit.tit.coram quo poſſit &c.n.7. & 8. & alii apud Scac. qui communem dicit, in dict.qu.19.remed.1.concluſ. 6.num.73.& ſeq. ſed ſi ſententia lata ſit a Judice delegato, ſuperior tantum de nullitate cognoſcet, *Bart.in d.l. ſi expreſ-*
19 *ſim, n.14.* ubi etiam dicit, quod Judex nullitatis non ſolum poterit ſuper nullitate pronunciare, ſed etiam ſuper cauſa principali.

20 Sed quæres, quando nullitas cenſeatur deducta principaliter, & quando incidenter? Reſp. quod cenſetur deducta principaliter, quando deducitur per ſe ſeparatim ab appellatione, vel quando deducitur æquè principaliter cum appellatione, veluti, dico ſententiam nullam, & ſi qua eſt, appello, vel quando appellans reſervaret ſibi jus dicendi de nullitate *latè Scac.d.qu.19.remed.1.concl.3.num.2. & ſeq.Jord. d.tit.28. de nullit.num.5. & ſeq.* incidenter verò deducitur, quando appellatur ſimpliciter a diffinitiva, non aliter expreſſa nullitate ſententiæ, vel quando altera pars petit, iterum provinciari, ſeu ſententiam ex eiſdem actis reformari, dicens ſententiam primò latam eſſe nullam: vel quando agitur de nullitate notoria, quia notoria nullitas habet naturam, ut indiſtinctè intelligatur deducta incidenter, ut *dicunt citati Doctores.*

21 Addit *Bart.in dict.l. ſi expreſſim, num.12.* quod incidenter etiam cenſetur deducta nullitas, quando is, contra quem petitur executio ſententiæ, excipit de nullitate, *ſequitur Vant.de Nullit.rubr. Quot.& quib.mod.nullitas &c. numer.20. Card. Alex.in cap.dilecto, nu.16. & 93. de appell. & alii apud Scac.d.q.19.rem.1.concl.3.n.19. Jord.d.lib.14.tit.28.numer.15.*

22 ubi ſubdit, quod nullitas per viam exceptionis perpetuò deduci poteſt.

23 Notandum 6. quod ſtatutum prohibens, ne poſſit dici de nullitate poſt certum tempus, putà poſt annum, excludit nullitatem ex eiſdem actis, & ex defectu citationis, ita ut neque per viam exceptionis de nullitate quis agere poſſit, quia verbum, *dicere*, eſt commune, & comprehendit etiam exceptionem, *Achil. dec.8. & 15. de Conſtit. Alex. conſil. 105.lib.2. & conſ.225.lib.6.Soc.conſ.121.lib.3.Jaſ.conſ.220.libr. 2. & alii apud Gratian. dec. March.151.num.2. & ſequ.* licèt ſecus eſſet, quando ſtatutum ſe reſtringeret ad actionem, putà ſi dicat, quod poſt annum de nullitate agi non poſſit, quia tunc non excludit exceptionem, *Rot.dec.941. par.3. lib. 3.Diverſ.*

24 An verò ſtatutum prohibens dicere de nullitate poſt certum tempus, locum habeat, quando nullitas eſt annexa cum ſpolio? negativè reſpondit *Rot.dec.215.n.4.p.1.Diverſ.& dec. 130.num.10.par.7.Recent. ubi de ſtatuto Urbis lib.1. cap.191. Cæſ.de Graſſ.dec.1. de conſtit. quem refert Gratian.d.deciſ.151. nom.5.* ubi etiam dicit, quod Judex ſpoliat, quando nulliter procedit.

SUMMARIUM.

1 *Jus dicendi teſtamentum nullum durat ſpatio 30. annorum.*
2 *Quid ſi filius, qui contra teſtamentum venit, querelam intentaverit, vel bonorum poſſeſſionem contra tabulas, & num.5. & 6.*
3 *Quando competat actio dicendi teſtamentum nullum, & num.5. & 6.*
4 *Cenſetur præteritus qui in teſtamento non eſt inſtitutus, neque nominatim exhæredatus.*
7 *Præteritio facta a Matre, vel ab Avo materno habet vim exhæredationis, & n.9.*
8 *Quando mater habeat jus dicendi teſtamentum nullum, & quando neceſſe habeat intentare querelam.*
9 *An præteritio Patris pro exhæredatione habeatur.*
10 *Quando Pater jus habeat dicendi teſtamentum nullum, vel intentandi querelam, vel bonorum poſſeſſionem contra tabulas.*
11 *An fratres conſanguinei, vel utrinque conjuncti ad querelam inofficioſi admittantur.*
12 *An filius ſine cauſa præteritus poſſit etiam venire per contra tabulas.*
13 *Quid ſi teſtamentum alia ratione, quàm præteritionis eſſet nullum.*
14 *Bonorum poſſeſsio contra tabulas datur ad reſcindendum teſtamentum.*
15 *Si unus ex filiis ſit præteritus & alii inæqualiter inſtituti, an poſſit ille, cui minus relictum eſt, filio præterito tacente, impugnare teſtamentum Patris, & n.18.*
16 *Quid ſi filius præteritus poſtea approbaverit teſtamentum Patris.*
17 *Filio præterito tacente alius extraneus non poteſt nullitatem teſtamenti allegare.*
18 *Quid ſi filius, cui minus relictum eſt, agnoverit judicium defuncti.*
19 *Quinquennium intra quod intentari debet querela inofficioſi, non currit minori durante minori ætate.*
20 *Quando tempus querelæ, & tempus appellandi non currat.*
21 *An valeat teſtamentum ſi inſtituatur hæres pro parte filius ſpurius, & pro parte alius filius capax.*

CAPUT XCV.

Quamdiu duret jus dicendi teſtamentum nullum.

Reſp. quod durat ſpatio 30. annorum, *l.licet, ubi gloſ.* 1
cod.de jur. delib. Bart.in leg.filio præterito, ff.de injuſt. rupt. & irrit.teſtam.Balb.in tract.de præſcrip. in 4.par.4. princip.qu.21. Cancer.variar.lib.1.cap.4.de Teſtam. num.36. verum non ſemper filiis, qui contra teſtamentum veniunt com- 2
petit jus dicendi nullum: nam aliquando querela intentanda eſt, quæ minori ſpatio, hoc eſt quinque annorum tollitur, *leg.ſi quis filium, cod.de inoff.teſtam.* aliquando bonorum poſſeſſionem contra tabulas experiri debent, quæ per annum dumtaxat durat, *leg.1. §.largius, ff.de Succeſſor.edict.* & quidem quinquennium, de quo *in d.leg.ſi quis filium*, non currit niſi a die aditæ hæreditatis *leg.ſcimus*, §. *illud, cod.de inoff.teſtam.* ſecus eſt in poſſeſſione contra tabulas, quæ competit etiamſi non ſit adita hæreditas, *leg.illud, ff.de bonor.poſſ.contr.tabul. & notat gl.in d.leg.ſcimus*, §. *illud, cod.de inoff.teſtam.*

Sed pro majori intelligentia notandum eſt, quod actio 3
dicendi teſtamentum nullum, competit, quando filius fuit præteritus, vel exhæredatus non inſerta cauſa legitima, juxta §. *aliud quoque in Auct.ut cum de appell.cognoſc.* ubi cauſæ, ex quibus filius exhæredari poteſt, numerantur, *l.maximum vitium cod.de liber.præter.* & in hoc nulla eſt differentia inter filium in poteſtate conſtitutum, & emancipatum, ut *notat Clar.in §. teſtamentum, qu.42.* ubi etiam dicit, quod cenſe- 4
tur præteritus qui in teſtamento non eſt inſtitutus, neque nominatim exhæredatus, etiamſi de eo in teſtamento alio modo mentio fiat.

Si verò filius adjecta cauſa fuit præteritus, ſuus quidem 5
dicit nullum, emancipatus verò habet neceſſe venire per bonorum poſſeſſionem contra tabulas, *gl.in §. exhæredatos, in auct.de Hæred.& falc. Bart.in dict.leg. filio præterito, num. 18.& ſeq. ff.de injuſt.rupt.& irrit.teſtam.* & ita intelligendus eſt *Ang.in §.1.num.9.& 13. inſtit.de Exhæred.liber. Cancer. var.lib.1.cap.4.num.33. & hæc eſt communis opinio teſte Clar. ubi ſupra.*

Sed ſi inſerta cauſa legitima filius exhæredetur, oportet 6
eum venire per querelam, ſi filius ſit in poteſtate; & ſi quidem cauſa probabitur, omninò repellitur, *d. §. exhæredatos, in auct.de Hæred.& falcid.* aliàs teſtamentum reſcinderetur quoad inſtitutionem tantum: cætera namque firma permanent, *auct.ex cauſa, cod.de liber.præter.* emancipato verò datur bonorum poſſeſſio contra tabulas, & competit etiam querela poſt intentatam bonorum poſſeſſionem, *leg. 2.ubi Doctores communiter, cod.de inoff.teſtam. Jaſ.in leg.fin. num.7.C.V.dict.liber. Anton. Gomez, de Succeſſ. cont.teſtam. num.34. & alii apud Cancer.d.par.1.cap.4.num.35.* ubi dicit, quod hujuſmodi bonorum poſſeſſio debet intentari intra annum, & poſtea querela intra quinquennium. Poſthumus verò ſemper dicit teſtamentum nullum, quia contra eum nulla poteſt eſſe legitima cauſa exhæredationis *Bart. loco cit. n.18. & 20.*

Obſerva tamen, quod quando præteritio fit a matre, vel 7
ab avo materno, tunc nulla eſt differentia inter præteritionem, & exhæredationem, quia talis præteritio exhæredationis vim habet, *ff.mater inſtit.de exhæred.liber.*

Obſerva 2. quod ſi mater prætereatur, vel exhæredetur a 8
filio ſine cauſa, teſtamentum erit nullum; ſi verò cum cauſa, tunc neceſſe habet intentare querelam, ſive prætereatur, ſive exhæredetur, quia talis præteritio ſimiliter habetur pro exhæredatione, *l.cum filium, ubi Sal.& alii communiter, cod. de inoff.teſtam.*

Habetur autem pro exhæredatione præteritio matris, & 9
non patris, quia deſcendentes ex linea paterna dicuntur Domini in vita, & ideò niſi pater eos exhæredet, ſive dominio privet, non poteſt alium facere hæredem; deſcendentes verè ex linea materna non dicuntur Domini in vita, nec continuari dicitur in eis dominium, meritò præterire eſt idem quod exhæredare, *Bart.in l. pater filium, num.5.ff. de inoff.teſtam.*

Item

10 Item ſi pater, vel Avus paternus ſine cauſa a filio præteritus, vel exhæredatus fuit, teſtamentum eſt nullum; ſi verò cum cauſa, & tunc ſi pater fuit exhæredatus, erit locus querelæ; ſi verò præteritus fuit, diſtinguendum eſt, nam ſi prætereatur a filio in poteſtate conſtituto, teſtamentum eſt nullum: ſi verò prætereatur a filio emancipato, habebit bonorum poſſeſſionem contra tabulas, *juxta l.1. ff.ſi a paren. quis manu.fuer.ita Bart.in d.l.filio præterito, n.21. & ſeq.ff.de injuſt.rupt.& irrit.teſtam.* quod intellige, quando filius in poteſtate conſtitutus teſtatur de bonis caſtrenſibus, vel quaſi, de quibus teſtari poteſt *juxta l.fin.cod. Qui teſtam. facer. poſſ.* ſecus ſi teſtatur de adventitiis, vel profectitiis: de his enim teſtari non poteſt, & ſic teſtamentum eſt ipſo jure nullum ex defectu perſonæ teſtantis, *l.nemo ex lege, cod.eod.tit.l. qui in poteſtate, ff. de Teſtam.*

11 Fratres quoque conſanguinei, vel utrinque conjuncti ad querelam inofficioſi admittuntur, ſive ſint præteriti, ſive exhæredati, dummodo turpis perſona ſit inſtituta, & cauſæ ingratitudinis ceſſent, quæ ponuntur *in* §. *ingratitudinem, auct.de Nupt.* interim verò excluduntur omnino, *l.Fratres, ubi gloſ.& DD.cod.de inoff.teſtam.*

Notandum tamen eſt, quod frater, cui aliquid fuit relictum, non rumpit in totum teſtamentum, in quo fuit inſtituta turpis perſona, ſed agere tunc poſſet per viam querelæ tantum ad ſupplementum legitimæ, quæ in tali caſu eſt quarta illius portionis, quam habuiſſet ab inteſtato, *juxta l.cum quæritur, cod.de inoff.teſtam.* quamvis legitima aſcendentium, & deſcendentium hodie aucta fuerit, cum ſit triens vel dimidia ſecundùm numerum liberorum, ut *in auct. noviſſima, cod.eod.tit.de inoff.teſtam.* unde in tali caſu teſtamentum rumpitur quoad inſtitutionem, ſive vitiatur inſtitutio quantùm ad legitimam, & legata ſolvuntur, *ita Ang. in l.1. ff.de inoff.teſtam. Alex.in l.ſi patroni, §.actiones n.6. ff.ad Trebell.* præſertim ſi adeſſet clauſula codicillaris, per quam venientes ab inteſtato gravati ſunt reſtituere hæreditatem hæredi ſcripto, & *ita judicavit Sac.Conſilium Neapol. teſte Afflict. dec.*125.& 204. ubi etiam dicit, quod iſta legitima eſt quarta pars, quando fratres ſunt infra quatuor, aliàs eſſet ſemis, *latè Ceval.in Spec.opin.comm.con.comm.q.*566.*num.*7.*& ſeq.* ſecus ſi fratri nihil relictum fuerit, quia tunc teſtamentum ruit in totum, etiamſi in illo adeſſet clauſula codicillaris, nec ſubſtinentur legata *per auct.ex cauſ.cod.de liber. præter.* cum ſucceda tur in tali caſu ab inteſtato, *ita Dec.conſ.*561.*Curtius jun.conſ.*136.*lib.*2.*Pariſ.conſ.*64.*vol.*3.*Ruin.conſ.*5.*vol.*3.*& alii, quos refert Urſil.ad Afflict.d.dec.*204. ſubdens, quod fratri, ſi ipſe etiam ſit turpis perſona, non competeret querela inofficioſi.

12 Notandum 2. quod filius tam in poteſtate, quam emancipatus ſine cauſa præteritus poteſt etiam venire per contra tab. *l.quod vulgò ff.de bonor.poſſ.contra tab. Bart.in dict.l.filio præterito, n.*18.& 19.*ff.de injuſt.rupt.& irrit.teſtam.Clar. in* §. *teſtamentum, q.*43.*verſ.ſed pone Cancer.var.p.*1.*c.*4.*de Teſtam. n.*26.& 34.ubi dicit, quod ſi teſtamentum alia ratione, quam
13 præteritionis eſſet nullum, hoc remedium intentari non poſſet: quia cum bonorum poſſeſſio contra tabulas detur ad re-
14 ſcindendum teſtamentum, *juxta l.*1.*ff.de l.præſt.* quod nullum eſt, regulariter reſcindi minimè poteſt, cum non entis nullæ ſint partes, neque qualitates, *l. nam & ſi ſub conditione, ff.de injuſt.rapt.&c.*

15 Notandum 3. quod ſi unus ex filiis ſit præteritus, & alii inæqualiter inſtituti, poteſt ille, cui minus, quàm aliis relictum eſt, etiam ipſo filio præterito tacente, impugnare teſtamentum Patris, & omnia reducere ad cauſam inteſtati, quia tale teſtamentum eſt ipſo jure nullum, antequam impugnetur ab ipſo filio præterito, ut *tradunt omnes in leg.poſthumo, cod.de bonor.poſſ.cont.tab.latè Clar.in* §.*teſtamentum, q.* 43. ubi etiam dicit, quod ſtatim defuncto patre acquiritur hujuſmodi jus ad contra tabulandum, & ſic reducendum omnia ad cauſam inteſtati.

16 Ex quo infertur, quod ſi filius præteritus poſtea approbaverit teſtamentum Patris, adhuc ille, cui minus eſt relictum, poteſt intentare bonorum poſſeſſionem contra tab. ex perſona filii præteriti: quia filius præteritus per hujuſmodi approbationem non potuit præjudicare juri alteri jam quæſito, & hæc eſt communis opinio, *Jaſ.in dict. lege poſt-*
17 *humo, num.*9.*Boer.dec.*96.*num.*8.*& alii, quos refert Cancer.p.* 1.*cap.*4.*de Teſtam.num.*28.*& ſequ.* ſubdens, quod filio præterito tacente alius extraneus nequit nullitatem teſtamenti allegare.

18 Si verò filius, cui minus relictum eſt, agnoverit judicium defuncti eo, quod debitum paternum pro hæreditaria parte perſolvit, vel alio legitimo modo ſatisfecit, non poterit accuſare ut inofficioſam voluntatem patris, dummodo major 25. annis ſit, *leg.parentibus, cod.de inoffic. teſtament.*

Notandum 4. quod quinquennium, intra quod intentari debet querela inofficioſi, non currit minori durante minori ætate, *leg.*2. *cod.in quib. cauſ. in integr.reſtit. neceſſ. non eſt.* 19

Notandum 5. quod pendente quæſtione nullitatis teſtamenti, non currit tempus querelæ, *l. contra majores, ubi Bald. Paul. de Caſtr. & alii, cod. de inoffic. teſtamen.* quemadmodum pendente quæſtione nullitatis ſententiæ non currit tempus appellandi, *Bar. Alber. & alii in leg. quamdiu, cod. Qui admit.&c. Tiraquell.de Retract.lignag.*§.1.*gloſſ.*10. *num.*40. 20

Quæres an valeat teſtamentum, ſi inſtituatur hæres pro parte filius ſpurius, & pro parte alius filius capax? Reſp. affirmativè *Bero.con.*163.*n.*44.*vol.*2.*Alciat.conſ.*31.*ante n.*45.& *n.*48.*lib.*9.*Rim.jun.conſ.*15.*n.*82.& 102. *Socin.jun.conſ.*3.*nu.*11. *& ſeq.vol.*3.*Ciriac.contr.*529.*n.*50.*& ſeq.* ubi dicit, quod in tali caſu pars incapacis non acquiritur fiſco, ſed tota hæreditas debetur filio capaci. 21

SUMMARIUM.

1 *Jus petendi revocationem attentatorum præſcribitur ſpatio 30. annorum.*
2 *Quid ſi deducatur per viam exceptionis.*
3 *Agens pro revocatione hujuſmodi, ſi illi certum tempus fuit aſſignatum, eo elapſo non auditur amplius.*
4 *Quid ſi is, qui oppoſuit de attentatis, paſſus deinde fuerit, pronunciari ſuper juſtitia ſententiæ.*
5 *Deſerta appellatione attentata amplius non revocantur: declaratur n.*7.
6 *Attentata poſt rem judicatam non poſſunt opponi.*
8 *Appellatio interpoſita in caſibus, in quibus non licet appellare, non cauſat attentata.*
Quid ſi appellatio eſt nulla, ibidem.
9 *Revocatio attentatorum non petita in prima inſtantia, an peti poſſit in ſecunda.*
Et an peti poſſit poſt concluſionem in cauſa, ibid.
10 *Lapſo termino ad docendum de proſequutione, an Judex a quo citra vitium attentatorum poſſit exequi ſuam ſententiam.*

CAPUT XCVI.

Quanto tempore jus petendi revocationem attentatorum præſcribitur.

RESpond. quod præſcribitur ſpatio 30. annorum, ut *poſt Lancell. de attent.par.*3.*cap.*23. *numer.*76.*& ſequ. tradit Jordan.Eluubr.diverſ.lib.*14.*titul.*24. *ut lit.pend. nih. innov.numer.*177.*& ſeq.* ſubdens, quod quando deducitur per modum exceptionis, perpetuò durat, *l.purè, §.ult.ff.de Dol.except.* 1 2

Obſervatamen, quod agenti pro revocatione hujuſmodi fuiſſet aſſignatum certum tempus, eo elapſo non audietur amplius, *Bart.in l.*1.§.*ſed & ſi is, cui n.*2.*ff. de oper. nov. nunc. Pariſ.conſ.*41.*n.*37.*vol.*1.*Lancell.*2.*p.cap.*12. *de Attent. appeli. pend.n.*3.*limit.*14.*Rot.in Tarviſina feudi* 9.*Decembris* 1624.*coram Remboldo, & dec.*77.*n.*5.*coram Burat.ubi etiam Ferentil. n.*10. idemque dicendum, ſi is qui oppoſuit de attentatis, paſſus deinde fuerit, pronunciari ſuper juſtitia ſententiæ, ut *poſt Fel.in c.inter monaſterium n.*29.*& ſeq.limit.*8. *de re jud. dixit Rot.coram eodem Burat.dec.*72.*n.*4. niſi inſtante eo, qui dedit de attentatis, cauſa ſuper eis commiſſa fuerit: quia tunc attentatorum privilegio non cenſetur renuntiatum, etiamſi attentans fuerit admiſſus ad probandum bonum jus, & illud probaverit, *Lancel.de attent.lit.pend.limit.*16. *num.*14. *Greg. dec.*91.*n.*7. 3 4

Obſerva 2. quod deſerta appellatione attentata amplius non revocantur, *Seraphin.dec.*777.*num.*11.*Jordan. d. lib.*14. *tit.*24. *de præſcrip.num.*400.*Cavaler.dec.*17.*num.*2. ubi, quod attentata poſt rem judicatam non poſſunt opponi: quod quidem procedit: quando attentata commiſſa ſunt poſt decem dies datos ad appellandum, ſecus ſi commiſſa ſit intra decem dies, quia tunc revocantur etiam lite deſerta, ſi non per viam attentatorum, ſaltem via nullitatis, *Theodoſ.Rub. par.*2.*in ver.attentata,* §.4. *Seraphin. dec.*229.*num.*3. etiamſi non fuerit intra decennium appellatum, *Burat.dec.*59.*nu.*4. *& 5.& dec.*72.*num.*3.*& dec.*306.*num.*3.*in fin.Ferentil. ad Bur. dec.*63.*n.*14. *Penia dec.*425.*num.*9.*Greg.dec.*513. *num.*3. quod intellige, dummodò cauſa ſit appellabilis, *Cavaler. deciſ.* 211.*Rota Bononien.dec.*76.*num.*1.*Roland.conſ.*77.*num.*20.*lib.*2. 5 6 7 8

Rot. in Tarviſina feudi 15. *Januarii* 1624. *coram Remboldo prout refert Ferentil. ad Bur. dec.* 63. *n.* 12. *& ſeq.* ubi etiam dicit, quod appellatio nulla non ſuſpendit ſententiam, nec cauſat attentata.

9 Obſerva 3. quod revocatio attentatorum non petita in prima inſtantia peti poteſt in ſecunda, *Lancel. p.* 2. *c.* 4. *in præfat. n.* 486. *& ſeq. Bur. dec.* 72. *n.* 6. quemadmodum, licèt revocatio attentatorum non poſſit peti poſt concluſionem in cauſa, hoc tamen procedit in illa inſtantia, ſecus in alia, *Greg. dec.* 251. *n.* 12. *Lancell.* 3. *p. c.* 23. *num.* 50. *& ſeq. Mantic. deciſ.* 33. *num.* 19.

10 Obſerva 4. quod lapſo termino ad docendum de proſequutione Judex a quo citra vitium attentatorum poteſt exequi ſuam ſententiam, *Seraph. dec.* 1335. *nu.* 1. *poſt Fed. de ſen. conſ.* 27. *n.* 2. *Rot. dec.* 13. *& 25. de appell. in nov.*

SUMMARIUM.

1 *Actioni tutelæ non præſcribitur niſi ſpatio* 30. *annorum : declaratur n.* 4. *& 5. contrarium n.* 7.
2 *Tutor & alii adminiſtratores eorumque hæredes uſque ad* 30. *annos tenentur rationem reddere.*
3 *Quando incipiat hæc præſcriptio.*
4 *Quilibet tutor, teſtamentario excepto, ſatiſdare tenetur.*
5 *Quando Tutor hypothecavit ſua bona, tunc actioni tutelæ non præſcribitur niſi ſpatio* 40. *annorum.*
6 *Quid ſi extraneus poſſideret pignus.*
8 *Pupillus agere poteſt hypothecaria uſque ad* 40. *annos pro rebus, quas ex bonis ipſius pupilli ad Tutorem perveniſſe conſtat.*
9 *Tutor de dolo tenetur, etiamſi relinquatur liberatio a reddendis rationibus.*
10 *Dolus futurus remitti non poteſt, & n.* 11.
12 *Hypotheca tacita, quæ datur in bonis Tutoris, incipit a die inchoatæ adminiſtrationis.*
13 *Judex non obſtante liberatione a reddendis rationibus per teſtatorem relicta poteſt cogere tutorem ad conficiendum inventarium.*
14 *Legatum factum Tutori de omni eo, in quo ipſum ratione tutelæ condemnari contigerit, an proſit hæredi Tutoris.*
15 *Tutela pubertate pupilli de jure finitur, ſed de conſuetudine etiam poſt pubertatem durat.*
Officium Tutoris non finitur, niſi redditis rationibus, ibidem.
16 *Fidejuſſor Tutoris tenetur etiam pro adminiſtratis per tutorem poſt pubertatem pupilli attenta dicta conſuetudine.*
17 *Quid requiratur ad effectum, ut quis privetur tutela, & alter præferatur.*
18 *Tutor tenetur conficere librum rationum etiamſi ex diſpoſitione Teſtatoris non teneatur conficere inventarium.*

CAPUT XCVII.

Actioni tutelæ quandiu præſcribatur.

1 REſp. quod non præſcribitur minori ſpatio, quam 30. annorum; unde Tutor, vel ejus hæredes tenentur rationem reddere uſque ad 30. annos, *l. Tutores, gloſs. & DD.*
2 *cod. arbitr. tut.* quod etiam locum habet in quibuſcunque aliis Adminiſtratoribus, & eorum hæredibus, *Dec. conſ.* 464. *Ruin. conſ.* 29. *num.* 10. *& ſeq. lib.* 5. *Boer. dec.* 59. *n.* 1. *Bero. q.* 15. *nu.* 1. *& 2. Ludov. dec. Peruſ.* 4. *n.* 3. *Roman. conſ.* 414. *n.* 1. *& alii apud Gratian. diſcep. for. cap.* 760. *num.* 2. *& ſeq.* hæc autem præſcri-
3 ptio incipit a die finitæ tutelæ, aut curæ, *Cancer. var. libr.* 3. *cap.* 1. *n.* 203.
4 Hoc tamen intelligendum eſt, quando tutor non promiſit ſub hypotheca bonorum ſuorum reddere rationem adminiſtrationis tutelaris, quia tunc ad reddendam rationem convenitur actione perſonali, *juxta l. neque, cod. Quib. non obiic. long. temp. præſcrip.* cui præſcribitur dicto ſpatio 30. annorum, *l. ſicut, cod. de præſcrip.* 30. *ann.* & ſic hujuſmodi præſcriptio procedere poteſt quoad tutorem teſtamentarium, qui talem promiſſionem, & cautionem præſtare non tenetur, ut notat *gloſ. ſingularis, in l.* 1. *ver. idoneus, cod. Tutor. vel Curat. qui ſatis non ded.* ſubdens, quod quilibet alius tutor, teſtamento dumtaxat excepto, ſatiſdare tenetur, ita ut neque mater, & Avia ab hujuſmodi ſatiſdatione eximantur, ut *d. Cancer. var. p.* 1. *c.* 7. *n.* 38. *per tex. in* §. *fin. Auct. ut ſine prohibit. matr. &c.*
5 Secus eſſet: ubi Tutor hypothecavit ſua bona: quia tunc *Antonell. de Tempore*, actioni tutelæ non præſcribitur, niſi 40. annorum curriculo, cum hypothecaria adversùs debitorem, ejuſque hæredem poſſidentem non tollatur minori ſpatio, quam 40. annorum: quicquid ſit, quando extraneus poſſidet pi- 6
gnus, quo caſu hæc actio ultra 30. annos non durat, *l. cum notiſſimi, juncto* §. 1. *cod. de præſcrip.* 30. *vel* 40. *Cancer. par.* 3. *cap.* 1. *num.* 198. *& ſeq. & hæc eſt communior ſententia*: quamvis alii contrarium ſentiant aſſerentes, quod Tutor hujuſmo- 7
di actioni præſcribere non poſſit, quia dicitur in mala fide, cum habeat in manibus inventarium, & libros rationum, ex quibus poteſt facile colligere, quid provenerit ex redditibus pupilli, & in quo remaneat debitor, & ideò propter ſcientiam rei alienæ de jure canonico nunquam præſcribit, ita poſt *Surd. conſ.* 296. *tenet Grat. diſcep. for. cap.* 52. *n.* 14. & 15.

Obſerva tamen, quod licèt Tutor teſtamentarius, vel qui 8
ad reddendam rationem minimè ſe obligavit ſub hypotheca bonorum, cogi non poſſit ad hujuſmodi rationem reddendam lapſis 30. annis: agere tamen poſſet pupillus hypothecaria etiam uſque ad 40. annos pro quantitatibus, ſeu rebus; quas ex bonis ipſius pupilli ad Tutorem perveniſſe conſtaret, *Surd. dec.* 184. *Cancer. var. p.* 3. *c.* 1. *n.* 202. *& ſeq. per tex. in l. pro officio, cod. de admin. tut.*

Obſerva 2. quod ſi relinquatur liberatio a reddendis ra- 9
tionibus, nihilominus tutor de dolo tenetur: non enim remitti poteſt dolus futurus, quia aliàs daretur materia delinquendi, *leg. quidam decens ff. de admin. & peric. tut. & notat Dilect. de art. teſtan. titul.* 7. *caut.* 2. *num.* 3. *Cancer. par.* 1. *cap.* 7. *n.* 86. ubi dicit, quod in tali caſu cenſetur tantum remiſſa negligentia, quæ tamen non ſit talis, ut dolo comparetur; unde non cenſetur remiſſa lata culpa, quia hæc compara- 10
tur dolo, *Bart. in l. Aurelio,* §. *Cajus, num.* 4. *ff. de liber. leg. ex quo infertur*, quod licèt teſtator legaverit Tutori omne id, in quo tutelæ occaſione eum condemnari contigerit, tale legatum ab his illum non liberat, quæ dolo geſſit, ut poſt *Dec. conſ.* 178. *num.* 3. *Barboſ. conſ.* 48. *lib.* 2. *Aym. conſ.* 193. *num.* 9. *& alios tenet Cancer. loco cit. num.* 87. ubi etiam dicit, quod per hujuſmodi liberationem, non eximitur tutor a reliquorum reſtitutione.

Et hoc quidem procedit, quando relinquitur liberatio ali- 11
cui pro adminiſtratione futura: tunc enim nunquam cenſetur remiſſus dolus, etiamſi teſtator, vel contrahentes expreſſerint, quod non teneatur quis de dolo, *l. conveniri, ff. de pact. dotal.* ſecus eſſet, ſi relinquitur liberatio pro adminiſtratione jam facta, quia in tali caſu dolus remittere poteſt, *l. ſi unus* §. *illud, ubi gloſ. Bart. & alii, ff. de Pact.* & ita debet intelligi *tex. in l. ſi quis rationes, ff. de liber. l. ut dicit Bar. in d. l. Aurelio,* §. *Cajus, n.* 8.

Obſerva 3. quod hypotheca tacita, quæ datur in bonis 12
Tutoris, incipit a die inchoatæ adminiſtrationis licèt non habeat effectum, niſi demum eveniente tempore finitæ tutelæ, vel ex quo Tutor incipit malè adminiſtrare, *leg.* 1. *ff. de Tut. & rat. diſt. Soc. conſ.* 41. *n.* 18. *lib.* 4. *& conſ.* 62. *col.* 1. *lib.* 1. *Neguſ. de Pignor.* 2. *p. membr.* 4. *n.* 12. *quos refert Grat. diſc. for. cap.* 53. *n.* 5. *& 6.*

Obſerva 4. quod Judex non obſtante hujuſmodi libera- 13
tione poteſt cogere Tutorem ad conficiendum inventarium, ſi videat, damnum inde imminere pupillo, ut *tradunt DD. in l. nemo poteſt, ff. de l.* 1. *Aret. conſ.* 22. *Soc. conſ.* 193. *lib.* 2. *Dec. conſil.* 319. *col.* 2. *& alii apud Crav. conſil.* 193. *num.* 10. etiamſi Teſtator confectionem inventarii Tutori in teſtamento expreſsè remiſerit, *l. in confirmando, & l. utilitatem, ff. de confirm. tut. Guid. Pap. dec.* 352. *Clar. in* §. *teſtamentum, q.* 66. *in fin.*

Obſerva 5. quod legatum factum Tutori de omni eo, in 14
quo ipſum ratione tutelæ condemnari contingeret, non proderit hæredi tutoris, qui Tutore defuncto condemnatus fuerit ad reddendam rationem, quia conditio impleri non poteſt in perſona hæredis, ut *notat Dilect. dicta cautel.* 2. *numer.* 4. *per textum in l. qui Romæ,* §. *Augerius, ff. de verb. oblig.*

Obſerva 6. quod licèt de jure tutela pubertate pupilli fi- 15
niatur, §. *Inſtit. Quib. mod. tutel. fini.* officium tamen tutoris non finitur, niſi redditis rationibus, *leg. ita autem,* 5. §. *poſt completum, ff. de Admin. tut. Seraph. dec.* 82. ubi, quod tutela non finitur per mortem pupilli, *Gail. lib.* 2. *obſerv.* 96. *& ita de conſuetudine ſervatur, ut dicit Cancer. var. p.* 1. *cap.* 7. *n.* 145. *& ſeq. & par.* 3. *cap.* 1. *num.* 233. tutor enim etiam poſt pubertatem pupilli non poteſt deſerere adminiſtrationem tutelarem, donec eam tranſtulerit in Curatorem, vel de Judicis mandato in ipſum minorem, *l. un. cod. ut cauſ. poſt puber. adſit Tut.*

Hinc fit, ut fid ejuſſor tutoris teneatur etiam pro admi- 16

niſtratis per Tutorem poſt pubertatem pupilli, *ut deciſum refert idem Cancer. dict. par. 1. cap. 7. num. 146.* quia attenta dicta conſuetudine fidejuſſores pro tota adminiſtratione fidejuſſiſſe cenſetur, quamvis de jure fidejuſſor non teneatur ad ea, quæ Tutor geſſit poſt pubertatem, *ut eſt textus in leg. Lucius Titius Curator, §. Paulus, ff. de Admin. & peric. tut.*

17 Obſerva 7. quod ad effectum, ut quis privetur tutela & alter præferatur, ſufficit tutelam non fuiſſe petitam intra quatuor menſes, *Dec. conſ. 16. in fin. quem refert, & ſequitur Merlin. de legit. lib. 4. tit. 2. q. 5. n. 22.*

18 Obſerva 8. quod licèt Tutor non teneatur conficere inventarium, ſi ità teſtator diſpoſuit: tenetur tamen conficere librum rationum, aliàs contra eum jurabitur in litem, *Plot. de in lit. jurand. §. 1. num. 33. Gratian. diſcep. for. cap. 59. num. 13.*

SUMMARIUM.

1 *Legitima deſcendentium de jure communi eſt triens, vel ſemis ſecundum numerum liberorum.*
2 *Legitima relinquenda eſt titulo inſtitutionis.*
3 *Legitima Aſcendentium olim erat quarta, ſed hodie eſt triens.*
4 *Legitima debetur juxta bona, quæ tempore mortis Patris, vel filii reperiuntur.*
5 *An augmentum, vel diminutio hæreditatis eveniens poſt mortem defuncti augeat, vel minuat filiorum legitimam.*
6 *Hæreditas per Patrem non adita, tranſmiſſa in ſuos hæredes, an augeat hæreditatem quoad legitimam.*
7 *Et an legatum ſimiliter per Patrem non agnitum, & ad hæredes ſuos tranſmiſſum augeat hæreditatem ad hunc effectum.*
8 *Emolumentum legati acquiritur etiam ignoranti.*
9 *Jus petendi legitimam, ſive ejus ſupplementum ſpatio 30. annorum præſcribitur a die mortis Patris: contrarium num. 11.*
10 *An adverſus hujuſmodi præſcriptionem detur reſtitutio in integrum.*
11 *Bartoli ſententia reprobatur.*
12 *Querela prodita fuit ad annullandum teſtamentum, ſupplementum vero legitimæ ad illud ſubſtinendum.*
13 *Textus in l. fin. cod. de inoff. donat. non extenditur ad caſum quando filius inſtitutus in re certa agit adverſus hæredem ad ſupplementum legitimæ.*
14 *Præſcriptio d. l. fin. non currit niſi poſt ſcientiam inofficioſæ donationis.*
15 *Quinquennium, de quo loquitur textus in l. ſi quis filium, ff. de inoff. teſt. quando currat.*
16 *Querela inofficioſi datur etiam fratri contra fratrem inſtituentem concubinam, vel meretricem.*
17 *An præſcriptio ſtatutaria locum habeat in legitima, vel ejus ſupplemento.*
18 *An jus petendi legitimam, ſive ejus ſupplementum tranſmittatur ad hæredes.*
Et an publicari poſſit, ibid.
19 *An ſupplementum dotis tranſmittatur.*
20 *Quando dos ſuccedat loco legitimæ, & quando non, & num. 22.*
21 *Quando dos ſuccedit loco legitimæ, tunc detrahenda eſt ex ipſa legitima, non autem ex fideicommiſſo.*
23 *Supplementum dotis congruæ debetur cum fructibus ſicut & ſupplementum legitimæ.*
24 *An filius, cui Pater in vita legitimam aſſignavit, ſi bona ante obitum Patris augeantur, poſſit poſt mortem Patris agere ad ſupplementum, & n. 25. & 38.*
26 *In detrahenda legitima inſpicitur tempus mortis teſtatoris non ſolum quoad quantitatem bonorum, ſed etiam quoad illorum valorem, & n. 28.*
27 *Quid ſi paternæ facultates fuerint diminutæ.*
29 *An filius petere poſſit ſupplementum, ſi abſque juramento huic juri renuncia verit.*
30 *An filia etiam competenter dotata poſſit defuncto Patre petere ſupplementum, ſi dos fuerit minor legitima, vel Patris facultates poſtmodum auctæ fuerint.*
31 *An filia vivente Patre poſſit petere ſupplementum dotis, ſi dos congrua non fuerit.*
32 *Quando dicatur enormis læſio in materia dotis.*
33 *Filiæ excluſæ a ſtatuto non debetur legitima, nec ſupplementum legitimæ.*
34 *Si extant fratres maſculi tempore, quo ſoror renuntiat, præſumitur facta renunciatio Patri propter dictos fratres maſculos, quibus decedentibus deficit renunciatio.*
35 *Quando læſio attendatur tempore renunciationis, & quando tempore mortis Patris.*
36 *Quæ dicatus dos congrua.*
37 *Dos data a Patre præſumitur congrua.*
Aliquando dos taxari debet ultra legitimam, aliquando infra legitimam.
37 *Quando aſſignatio legitimæ facta a Patre poſſit revocari.*
39 *An, & quando Pater in vita legitimam filio cogatur aſſignare, & n. 41. 42. 47. 49. 50. 51. & 54.*
43 *Quando Patri diſſipanti bona adventitia filii, vel reſtitutioni ſubjecta, adminiſtratio auferatur, & n. 44.*
45 *Paterna bona filiis obligata ſunt pro alimentis, & ideò agere poſſunt contra poſſeſſores eorumdem bonorum: contrarium n. 46.*
46 *Quando bona pro alimentis cenſeantur obligata.*
47 *An legitima in confiſcatione bonorum comprehendatur, & num. 49.*
48 *Quando totum patrimonium Damnati reſervetur filiis.*
49 *Quando quis efficitur bannitus ſine publicatione bonorum, non competit filiis jus detrahendi legitimam.*
50 *Qualiter debeatur legitima, quando ſtatutum diſponit, quod Pater tradere debeat legitimam pro delicto filii.*
52 *Gravatus ſub conditione, ſi deceſſerit ſine filiis, emittens profeſſionem in Religione bonorum incapaci, habetur perinde ac ſi naturaliter obiiſſet: limitatur n. 53.*
53 *Mors civilis non æquiparatur morti naturali in præjudicium tertii.*
54 *Parentes Judæi, vel infideles tenentur tradere alimenta, legitimam, dotem, & donationem propter nuptias filio, vel filiæ, quæ ad Chriſtianam fidem convertitur.*
55 *An ſi filius legitimam ſibi aſſignatam jam conſumpſit, teneatur Pater illam iterum poſt mortem relinquere.*
56 *Quid ſi filia dotem amiſit.*
57 *Culpæ nomen a lege prolatum intelligitur de levi, vel majori, non autem de leviſſima.*

CAPUT XCVIII.

Quandiù jus petendi legitimam, ac ejus ſupplementum præſcribatur.

PRæmittendum eſt, quod legitima deſcendentium de jure communi eſt triens, vel ſemis ſecundùm numerum liberorum: nam ſi ſunt quatuor liberi, vel pauciores, legitima omnium eſt tertia pars bonorum defuncti: ſi ſunt plures, legitima eſt dimidia pars dictorum bonorum inter eos æqualiter dividenda, *auct. noviſſima, cod. de inoffic. teſtam.* ubi additur, quod ſufficit eam relinqui quoquo relicti titulo; verùm *hæc auct.* quoad hoc correcta fuit per *auct. ut cum de appell. cogn. §. aliud quoque capitulum*, ubi dicitur, legitimam relinquendam eſſe titulo inſtitutionis, *& ita tenet Bart. ibidem, gloſ. in cap. 1. ver. inſtituit, de Teſtam. in 6. Alex. in l. inter cætera, num. 2. & 3. ff. de liber. & poſthum. & alii communiter.* 1

Legitima verò Aſcendentium olim erat quarta, ſed hodie eſt triens, ut *tradunt omnes in d. auct. noviſſima, Bart. in l. pater filium, n. 6. ff. de inoff. teſtam. Cancer. var. reſol. p. 1. c. 3. de legitima, n. 1. & 2.* 3

Hæc autem debetur juxta bona, quæ tempore mortis Patris, ſeu filii reperiuntur, *leg. cum quæritur, cod. de inoff. teſtam. leg. in quantitate ff. ad leg. Falc.* deducto tamen ære alieno, *leg. ſubſignatum, §. bona, ff. de verb. ſign. Viv. commun. opin. 455. num. 7. in ver. legitima.* Unde augmentum, vel diminutio hæreditatis eveniens poſt mortem defuncti non auget, nec minuit filiorum legitimam, niſi augmentum, vel diminutio poſt mortem Patris originem haberet in vita Teſtatoris, *Faſ. in dict. auct. noviſſima, num. 6. Rom. ſing. 128. & alii apud Cancer. loco cit. numer. 20. Merlin. de legit. lib. 5. titul. 3. qu. 7. num. 33. & 47. Peregrin. de fideicomm. articul. 6. numer. 19. & ſequ.* ubi dicit, quod hæreditas per Patrem non adita, tranſmiſſa in ſuos hæredes, & poſtea per eos agnita, non auget hæreditatem quoad legitimam filio debitam: quia hæreditas non adita per hæredem, interim non eſt in illius bonis, nec illorum æſtimationem auget, *leg. precia rerum, ff. ad leg. Falc.* quamvis hoc non procedat in legato per Patrem non agnito, & ad hæredes ſuos tranſmiſſo: hoc enim auget hæreditatem etiam quoad augmentum legitimæ, *l. Liberto octoginta, ff. de Bon. liber.* quia emolumentum legati acquiritur etiam ignoranti, *leg. cum pater, §. ſurdo, ubi Bart. ff. de leg. 2.* 4 5 6 7 8

Ad quæſitum verò reſpondeo, quod jus petendi legitimam, ſive ejus ſupplementum ſpatio 30. annorum præſcribitur a die mortis Patris *Guid. Pap. deciſ. 82. Honded. conſ. 83. num. 25.* 9

num.25.& 35.libr.1. Put.deciſ.132. lib.2. Gregor.deciſ.498. & communem dicit Gabr.lib.5.tit.de præſcrip.concl.8.n.2. & magis communem dicit Merlin.de legit.lib.3.tit.3.qu.7. num.5. & lib.5. tit.3.qu.10.num.8.Viv.in ver.legitima, opin.458. ubi etiam dicit, quod ex qualibet juſta cauſa adverſus hujuſmodi præſcriptionem conceditur reſtitutio in integrum; quicquid in contrarium teneat *Bart. in leg. ſi quis filium, ff.de inoff. teſtam.* ubi dicit, quod jus agendi ad ſupplementum legitimæ finitur quinquennio, eo quod jus hujuſmodi ſuccedat in locum querelæ, quæ ultra quinquennium non extenditur *per dict. textum* nam hæc *Bart.* opinio communiter reiicitur, quia querela non competit hodiè niſi illi, qui eſt exhæredatus, vel pro exhæredato habitus; & ideo non competit ei, qui in minus legitima eſt inſtitutus, ac propterea in hoc caſu non habet locum querela, nec ejus præſcriptio, *ut rectè notat Paul. de Caſtr.conſ.109.libr.1. quem refert Alexand.conſil.8. numer.26.libr.3.Gratian.diſcep.for.cap.247. num.71. Jordan. Elucubr. diverſ.lib.14.titul.24. de præſcrip. nu.398. Greg. deciſ.489.numer.5.* ubi dicit, quod querela inofficioſi teſtamenti, & petitio ſupplementi legitimæ habent invicem oppoſitam naturam, & contrarium effectum operantur: quia querela prodita fuit ad annullandum teſtamentum: ſupplementum verò legitimæ ad illud ſubſtinendum, *l.poſthumus, §.ſi quis ex his, & l.Papinianus, §.ſi ex cauſa, ff. de inoff. teſtam.& l.omnimodo, cod.eod.latè Balb.de præſcrip. in 4.par.4. princ.qu.23.*

Nec obſtat *textus in leg.fin. cod. de inoff. donat.cum ibi not.* ubi quando agitur ratione inofficioſæ donationis, vel quia nihil habeat filius, vel non habeat integram legitimam, tollitur illud jus agendi quinquennio: quia hoc eſt exorbitans a regulis juris communis diſponentis, quod actiones perſonales inductæ a jure civili ſint perpetuæ, & non tollantur regulariter tam brevi tempore, & ideò non debet extendi ad caſum, quando filius inſtitutus in re certa agit adverſus hæredem ad ſupplementum legitimæ, *leg. quod verò, ff. de legib. & trad. idem Alex. conſ.128. num.5. verſus fin. lib.1.*

Obſerva tamen quod præſcriptio *d. leg.fin.* non currit niſi poſt ſcientiam inofficioſæ donationis, *Rota apud Pacif. de Salv.interd.dec.160.n.12.& 13.*

Obſerva 2. quod quinquennium, de quo loquitur textus *in d.l.ſi quis filium*, non incipit currere niſi a die aditæ hæreditatis, *l.ſcimus, §.illud cod.de inoff.teſtam.Alex.d.conſ.128.n.5.verſ.quia ad hoc reſpondetur.*

Obſerva 3. quod querela inofficioſi datur etiam fratri contra fratrem inſtituentem concubinam: quemadmodum datur, ſi fuiſſet inſtituta meretrix: ad hunc enim effectum æquiparantur meretrix, & concubina, cum utraque ſit turpis perſona, & infamis, *Dec.conſ.530.n.3.& ſeq. Ang.conſ.177. Ruin.conſ.5.num.10.in fin.lib.3. & alii apud Grat. diſcep.for.c. 863.num.9.*

Sed quæres, an præſcriptio ſtatutaria locum habeat in legitima, vel ejus ſupplemento? Reſpond. negativè, tum quia pro ea competit petitio hæreditatis, quæ eſt mixta; & ſtatutaria præſcriptio non habet locum in actionibus mixtis: tum etiam quia diſpoſitio generalis regulariter non comprehendit legitimam tamquam ſpeciali nota dignam; Unde in renuntiatione generali non venit legitima, neque ejus ſupplementum, *arg.leg.ſi quando, §.& generaliter, cod.de inoff.teſtam. Balb.de præſcrip.in 4.par.4. princip. qu.23. Cornel. conſ.264.num.2.lib.1.Gabr.conſ.8.nu.14.& ſeq.lib.1. Rot.coram Card.Cavaler.deciſ.256.& coram Gregor.dec.489.num.15. & ibidem Beltramin.num.26.* ubi dicit, quod non obſtante ſtatuto Urbis *de præſcrip.16. annorum*, filius intra 30. annos adhuc audiri poteſt pro legitima: quicquid in contrarium ſentiant *Ang.in leg.Papinianus, §.ſi conditioni, ff.de inoff. teſtam.Boer.dec.250. & alii apud Merlin.de legit.lib.5.tit.3.q.10. num.19.*

Quæres ſecundò, an hoc jus petendi legitimam ſive ejus ſupplementum tranſmittatur ad hæredes? Reſpond. quod tranſit ad hæredes etiam extraneos, etiamſi filius in ultra legitimam, vel ſupplementum non petiiſſet, *Salic.in l.ſcimus, cod.de inoff.teſtam.Dec.conſ.81.& 303.Alex.conſ.55.& 250. lib. 2.quos refert Cravet.conſ.312.n.5.* & ſic eſt debita eo tempore cum non tranſmittantur ea, quæ non ſunt debita, prout jura conditionalia, *Menoch.conſ.77.lib.1.Aym.conſ.312.num.5. Cephal.conſ.56.n.21.latè Grat.diſcep.for.cap.271.n.7.& 14.* ubi etiam dicit, quod publicatur ſtatim ac filius deliquit poſt mortem Patris, etiamſi illam ante delictum, vel ſententiam non petierit.

Idem videtur dicendum de ſupplemento dotis, quando dos ſuccedit loco legitimæ *d not.per Bart. in dict. leg. ſi quis filium, in fin.Gregor.deciſ.489.num.17.& deciſ.565.* ubi dicit,

quod in ſtatuto excluſivo fœminarum regulariter dos ſuccedit loco legitimæ: quod verum eſt, quando ſtatutum excludit filias non ſimpliciter, ſed cum qualitate dotationis; ſecus ſi ſtatutum excluderet filias ſimpliciter, & poſtea mandet, eas dotari, hoc enim caſu loco legitimæ non ſuccederet, *juxta diſtinctionem Caſtren. in leg.Titio centum §.Titio genero, ff.de condit. quam latè comprobat. Soc. Sen. conſ.13.nu. 12.lib.3.Gabr.conſ.11.num.4.& 5.lib.1.Joſeph.de ſeſſ.dec.26.nu. 58.& ſeq. & ſequuta fuit Rot.dec.540.p.1.Diverſ.& in Romana de Lante 1. Februarii 1577. coram Robuſt.& in Ceſenaten.bonorum 26.Junii 1591. coram Seraphin. in impreſſ. dec.959. & in Peruſina dotis 21. Maii 1602. coram Millino, & in Firmana legitimæ 30. Octobris 1627. coram Ubaldo, prout refert Beltram. ad Gregor.dicta deciſ.565.num.11.* ratio diverſitatis eſt, quia in primo caſu ceſſante dote eis præſervata eſt ſucceſſio ab inteſtato, & ideo dos loco legitimæ ſuccedit: in ſecundo verò caſu non eſt permiſſa ſucceſſio ab inteſtato, & ideo dos non ſuccedit loco legitimæ, *Rot.dec.399. num.32. & ſeq.par.5.tom.1.recent.* ubi *numer.36.* additur quod quando dos ſuccedit loco legitimæ, tunc detrahenda eſt ex ipſa legitima, non autem ex fideicommiſſo, *Honded.conſ.63.n. 125.& ſequ.lib.1.* ubi dicit, quod quando dos ſuccedit loco legitimæ, non detrahitur tamquam æs alienum, ſed ex tertia ſeu medietate debita maſculis pro legitima, *Rot.dec.266. num.3.par.1.Diverſ.* ubi, quod dos ſuccedit etiam loco legitimæ, quando filia fuit a Teſtatore agnita ut ſua, putà ſi teſtator filiam inſtituerit in dote, ſeu in aliqua quantitate etiam pro legitima, aut aliter de legitima fecerit mentionem, *ut ſenſit etiam Bero.conſ.155.num.44.lib.2.Pariſ.conſ.53.numer. 78.& ſeq. lib.3.& alii apud Honded.conſ.53.num.12. lib.2. Cephal.conſ.165.num.27. &* 28. ubi quod ſicut ſupplementum legitimæ debetur cum fructibus, ita etiam ſupplementum dotis congruæ.

Quæres 3. an filius, cui pater in vita legitimam aſſignavit, ſi bona ante obitum patris augeantur poſſit poſt mortem Patris agere ad ſupplementum? negativam partem tenent *Bart. & alii in leg. fin.ff.de pact.Bald.in l.fin.cod.de uſur. rei jud. & alii apud Grammat. dec.57. num.36.* aſſerentes, in tali caſu tempus legitimæ traditæ, non autem mortis, inſpiciendum eſſe, *& communem dicit Ceval.in ſpec.opin.comm. con.comm.q.204.n.3.*

Verùm hæc opinio communiter reiicitur; & ideò poterit filius de bonis auctis petere ſupplementum; niſi hujuſmodi juri cum juramento renuntiaverit: quia tunc nihil petere poſſet ratione juramenti, *ità Alex.conſ.180. num.1.& 3.lib.5. Menoch.de arbitr.jud.caſ.149.num.18. Viv. in ver. legitima, opin.456. verſ. in contrarium &c. ubi de communi, Peregrin.de fideicomm.art.36.num.17.Cancer.var.p.1.cap.3.de legit. n.25.& 26.* ubi addit, quod a tempore renunciationis non autem a tempore mortis patris, currit præſcriptio ad petendum ſupplementum, *Marant.diſp.10. num.19. in fin.* ratio eſt, quia hujuſmodi aſſignatio videtur collata in tempus mortis, quo tempore legitima debetur, *l.cum quæritur, cod. de inoff. teſtam.*

Ex quo inferunt DD. communiter, quod in detrahenda legitima filio debita inſpicitur tempus mortis teſtatoris non ſolum quoad quantitatem bonorum, ſed quoad illorum valorem; Unde ſi illorum valor ſucceſſu temporis poſtea augeatur, augmentum ſpectat ad hæredem, & non ad filium, *ita Simon.de Pret.de interpr.ult.volunt.lib.3. dubit.5. ſolut.6.n. 11.& 12.Pancirol.conſ.124.nu.31. Rimin.Jun.conſ.148.& conſ. 227.Beret.conſ.101.per tot.& alii, quos refert, & ſequitur Giovagn.conſ.3.n.5.& 14.lib.2.*

Inferunt 2. quod diminutis paternis facultatibus pro rata revocarentur aſſignata in cauſam legitimæ, ita ut menſura reducatur ad quantitatem bonorum paternorum tempore mortis, *Alex.in l.in ratione 2.n.7.ff.ad l.falc. Peregr. de fideic. art.36.n.18.* ubi dicit, ea, quæ filius habuit conferenda, & omnium æſtimationem faciendam eſſe inſpecto rerum valore tempore mortis.

Si verò filius huic juri abſque juramento renuntiaverit, adhuc poterit ſupplementum petere, *l.ſi quando, §.1.cod. de inoff.teſtam.& tradunt cit.DD.* quicquid in contrarium ſentiant *alii apud Grat.c.247. n.37.*

Idemque dicendum videtur de filia etiam competenter dotata: hæc enim poteſt defuncto Patre petere ſupplementum, ſi dos fuerit minor legitima, vel Patris facultates auctæ poſtmodum fuerint: quia mulier dotata ex diſpoſitione juris communis non prohibetur petere ſupplementum legitimæ poſt mortem Patris, niſi obſtet renunciatio facta cum juramento, vel ſtatutum excludens mulieres dotatas ab hæreditate paterna, *Rot. deciſ.538.num.2. par.3. in recent. Fontanell. de Pact.nupt.claus.5.glos.8.par.1.num.10.& 11.* ubi

31 etiam dicit, quod si dos congrua non fuerit, poterit filia vivente Patre petere supplementum dotis: quod alii intelligunt, quando constaret de læsione enormi, vel enormissima: tunc enim esset locus supplemento, *ita Ruin. cons.98. num.4.libr.2. Menoch de Arbitr.cas.149. num.15.Dec.cons.102. num.7. & alii apud Gratian.discep.for.cap.148.numer.13. & sequ.* ubi etiam notat, quod stante enormissima læsione competit restitutio etiam post quadriennium, *& decis.March.27. num.10.* dicitur verò enormis læsio, quando dos est adeò
32 parva, ut colligatur, patrem fuisse in dolo, ut *post Corn. cons.77. numer.3.& sequ. lib.2. Curtium Jun. cons.10. numer.1. lib.1. Cephal. cons.208. numer.7. libr.2. Curt.sen. cons.27. & 80. Jas.cons.133.colum.antepen.libr.4. Soc.sen. cons.75. libr.3. Boer.dec.62. numer.11. & alios scripsit Honded. cons.10. libr.1.* ubi etiam dicit, quod filiæ exclusæ a statuto non debetur
33 legitima, nec supplementum legitimæ, ut *sensit etiam Bero. cons.51.numer.21. lib.1. Aym. cons.11.numer.13.& 14. quos refert Rot. decis.36. apud Merlin. de legitim.* ubi, quod personæ excluſæ a successione ab intestato non debet competere aliquod jus petendi legitimam, aut illius supplementum, sive simus in casu testati, sive intestati: cum legitima nihil aliud sit, nisi tertia illius, quam quis consequuturus erat ab intestato; unde sublato jure succedendi ab intestato, censeretur sublatum jus petendi legitimam, vel ejus supplementum, *Marescot. variar.lib.2. cap.8.* ubi dicit, quod si ille institutus sit, qui ab intestato filiam excluderet, eo casu filia prohibetur petere supplementum: secus si alius sit hæres institutus, & non is, qui eam ab intestato excluderet: quia tunc filia legitimæ supplementum petere potest, *juxta opinionem castrens.cons.196.num.3. libr.1. Alexand.cons.29.numer.6.lib.3. Rot. apud Pacif. dec.160.num.* 7.& 8. ubi subdit, quod si extant fratres masculi tempore, quo soror renunciat, præsumitur facta renunciatio Patri
34 propter dictos fratres masculos: unde illis decedentibus deficit renunciatio, *arg.leg. quod Servius, ff. de condict. caus.dat.*

35 Notandum est autem, quod quando renunciatur paternæ hæreditati ipso Patre vivente, tunc læsio tempore renunciationis attenditur: secus esset, ubi eidem hæreditati renuntiatur post mortem patris, quia tunc læsio tempore mortis patris consideranda est, *juxta l. cum quæritur, cod. de inoffic. Testam.Rot.coram Pen.dec.376.*

36 Quæ verò dicatur dos congrua, arbitrio Judicis remittendum est, qui inspicere debet vires patrimonii, numerum filiorum, dignitatem familiæ, qualitatem viri, & consuetudinem regionis, *Greg.dec.63.n.11.Card. Cavaler. dec.260. n.2.& 3.& dec.298.n.4.* ubi etiam dicit, quod dos data a patre præsumitur congrua, quare aliquando dos taxari debet
37 ultra legitimam, aliquando infra legitimam, prout attentis supradictis circumstantiis prudens judex judicabit, *Hond. d.cons.10.n.31.lib.1.Rot.apud Pacif.de Salu.interd.dec.160.nu.* 7.*Fontanell.loco cit.n.6.*

Notandum 2. quod ubi filia supplementum petere potest, legitima est supplenda a solis hæredibus, non autem a legatariis, quires hæreditarias possident, dummodo hæredes supplere possint hujusmodi legitimam ex rebus hæreditariis: quia si hæreditas non esset solvendo, liceret filiæ agere contra legatarios, *Maresc.var.lib.2,c.8.n.5. & seq.ubi cit at Imol. & Alex.in l.in quartam, ff.ad l.falc.Ang.in l.Papinianus, §.si conditioni,ff.de inoff.testam.Bald.in l.suus quoque ff.de Hæredit. instit.Afflict.dec.162.n.7.Dec.cons.81.in fin.Corn. cons.190.lib.2. Ruin.cons.57.lib.2.*

38 Alii tamen Doctores supradictas contrarias opiniones fœdere distinctionis conciliare conantur, ut prima procedat, quando pater validè, & irretractabiliter legitimam filio assignavit considerata quantitate bonorum, & numero liberorum eo tempore existentium: tunc enim neque augmentum, neque diminutio bonorum paternorum postea superveniens attendi debet, nec posset filius aliud consequi super bonis patris, dummodò filius non emancipatus cum juramento, & emancipatus etiam sine juramento juri agendi ad supplementum renunciaverit. Secunda verò procedat, quando assignatio facta fuit non attenta ea bonorum quantitate, neque numero filiorum, vel minùs validè: hoc enim casu legitima assignanda est juxta quantitatem bonorum paternorum tempore mortis, *ita Jas. in leg. si quando §.1. cod. de inoffic.testam.Purpur.cons.307.numer.4. Boer. decis.62. numer.14. Cravet.cons.114.numer.16.Bero.qu.fam.45. Menoch. cons.71.num.29.& in tract.de Arbitr.Jud.cas.149.num.18.Rim. jun.cons.227.numer.8.Gabr.cons.137.numer.2.lib.1. Surd. cons.* 488.*numer.37.libr.4.Ruin.cons.56.numer.7.lib.3. Decia.cons.54.* num.15.*lib.1.Castill.de usufruct.cap.64.num.13.Merlin.de legi-*
39 *tim.lib.5.tit.3.qu.7.num.36.& seq.* ubi etiam asserit, quod hæc assignatio, si fiat absque juramento filio existenti in potestate, revocari potest ad libitum Patris, secus si fiat filio emancipato etiam sine juramento, vel filio in potestate cum juramento.

An verò cogi possit Pater in vita legitimam filio assigna-40 re? Respond. quod potest quidem, si velit, *juxta leg.si non mortis, ff.de inoff.testam. & est communis opinio teste Castil. de usufr.cap.64.num.12.* sed ad id cogi regulariter non potest, *l.1. §. si impuberi, ff.de coll. bon.* infrascriptis casibus exceptis, quorum.

Primus est, ubi pater dilapidaret, & consummaret res41 suas, tunc enim pro alimentis congruam portionem filiis assignare compellitur, *secundùm Bald.in leg.2.num.3. vers.sed pone, cod.si in fraud. Patron.* ubi addit, quod bona sic assignata affecta sunt pro alimentis, & legitima, ita ut a patre aliis obligari nequeant, *& hanc sententiam sequuntur Jas. in leg. si constante, numer.147. ff. sol.matrim. Roma.in leg.2. §. quod si in Patri ff. eod.titul. Boer.decis.61.numer.17.& 18. Molin. de Hispan. Majorat. lib.1.cap.16.numer.9.& alii apud Peregr. de fideicommiss. artic.36.numer.16. Merlin. de legit. libr.5. titul.3.quæst.6.numer.16.& sequ.* ubi dicit, quod Patre dila-42 pidante filio assignari debet legitima excorporanda de bonis patris *Surd. de Alim.titul.8.privilegio 26. numer 5.* ubi etiam dicit, quod patri dissipanti bona adventitia filii administratio aufertur & datur filio; quemadmodum si Pater di-43 lapidaret bona restitutioni subjecta, cogeretur ante tempus filio restituere, *dict. leg. Imperator, ubi Bart. ff. ad Trebell. Gratian. discep. for.cap.44.numer.18.& sequ.* subdens, quod in tali casu legitima non exigitur a patre ante diem, & obitum illius, sed est potius quædam assecuratio, vel interdictio administrationis, *Rota coram Burat. dec.3.numer.9.* ubi, quod Pater tunc non amittit dominium, sed tantum administrationem.

Verum hoc procedit, quando pater ita dilapidaret ut ei 44 tamquam prodigo interdicenda esset administratio, ut *d. Bald. in dicta leg.2.numer.3.vers.sed pone, cod.si in fraud. patron. Alex. in leg. Imperator, numer.13.in princ.ff.ad Trebell.* vel si constaret de dolo, & culpa patris *secundum Merlin.dicta quæst.6.num.18. & sequ.* ubi etiam dicit, quod filius in tali casu non revocat bona jam alienata titulo oneroso, nisi pater dilapidaverit totam substantiam, vel majorem ejus partem.

Addit *Bart.in l.2.ff.de Alim.& cibar.legat. quem refert Di-* 45 *lect.de Arte testan.tit.3.de liber.Instit.caut.17.n.7.* quod paterna bona filiis obligata sunt pro alimentis: & ideo agere possunt contra possessores eorumdem bonorum.

Hanc tamen sententiam alii merito reiiciunt, quia bona 46 regulariter non sunt obligata pro alimentis, nisi quando ea ex certo fundo relinquuntur, vel quando super aliquo fundo constituuntur, *l. Lucius, ubi DD.ff.de alim.& cibar.legat.* tunc enim favore alimentorum non denegatur hypotheca *Rom.cons.388.Corn.cons.296.vol.1.Natt.cons.21.num.18.Guid. Pap.q.576.Greg.de pension.q.55.n.3.& alii apud Surd. de alim. tit.8.privil.51.n.3. & seq.*

Secundus casus est, quando pater bannitus fuit in ære, 47 & persona: nam sicut eo casu legitima in confiscatione bonorum non comprehenditur, ita etiam filius vivente patre poterit petere, ut segregetur legitima a publicatione bonorum: nec attenditur tempus mortis Patris, sed ipsius condemnationis, *leg.1.ff.de bon.damnat.leg. fin. cod. eodem Bald. in leg.fin.cod.de bon.damn.Rol.cons.97.num.38.lib.2.Cueh. de legit fol.68.num.3.& alii apud Merlin.de legit.lib.5.tit.3.q.4.n.2. & sequ.*

Immò addit *Boss.in tit.de bonor.public.n.10.* quod non tan-48 tum legitima reservatur filiis, sed etiam totum patrimonium, quando damnatus relinqueret magnum numerum filiorum, *per textum in l.cum ratio, §. si plures, ff.de portion. quæ liber. damnat. conced.*

Dixi *quando pater bannitus est in ære*, quia quando quis 49 efficitur bannitus simpliciter sine bonorum publicatione, *juxta auct.bona damnatorum, cod. de bon. proscr. seu damnat.* non competit filiis jus detrahendi legitimam, quia in tali casu mors civilis non operatur eum effectum, quem mors naturalis: & ideò expectanda est mors naturalis patris, *ut rectè advertit Merlin.ubi sup.d.q.4.in princ.*

Tertius casus est, quando statutum disponeret, quod Pa-50 ter in ejus vita teneatur filio legitimam assignare, vel quod pater debeat solvere, seu tradere legitimam pro delicto filii, *secundùm gl.in Rubr.cod.de decr.Decur.lib.10. Alex.in leg.lex Cornel.n.8.ff.de vulg.& pup.subst. Marsil.sing.362.& 481. quos refert Viv.commu.opin.455.n.12.in ver. legitima, & opin.771. in ver.statutum,* subdens, quod statutum hujusmodi nullatenus traheretur ad matrem.

Quæ-

51 Quartus caſus eſt, quando pater ingrederetur monaſterium: tunc enim poſſunt filii petere legitimam, quia pater habetur pro mortuo *gloſs. in capite cum ſimus, ver. & bona paterna extr. de Regular. Covar. in Epito. in cap. 2. numer. 7. de Teſtam. Vſq. in tract. de ſucceſſ. proceſſ. tit. Qui teſtari non poſſ. lib. 1. §. 1. num. 87. & alii, quos refert Viv. loco cit. d. opin. 455. n. 11. ubi dicit, hanc eſſe communem opinionem Canoniſtarum in cap. in præſentia, de Probat. & ita etiam tenent Jo: de Ana. in cap. 2. de Delict. puer. Abb. in cap. in præſentia, num. 18. & ſeq. de probat. Duen. reg. 356. num. 6. Cuch. de leg. in rub. An augeatur, num. 17. Honded. conſ. 60. vol. 2. & alii apud Merlin. de legit. lib. 5. tit. 3. qu. 3. Rota in Tridentina legitimæ 31. Januarii, 1607. coram Ortembergo, & in Novarien. legitimæ 15. Decembris 1628. & 4. Aprilis & 11. Maii 1629. coram Ghiſilerio, prout refert Ferentill. ad Burat. dec. 461.* ubi etiam di-
52 cit, quod gravatus ſub conditione, ſi deceſſerit ſine filiis, emittentes profeſſionem in Religione bonorum incapaci, habetur perinde ac ſi naturaliter obiiſſet, ita ut non expectata illius morte naturali, apertum dicatur fideicommiſſum ſubſtitutis, & vocatis poſt illius mortem, *latè Rot. dec. 6. p. 5. recent. Peregrin. de fideicom. art. 28. num. 63.* ubi id limi-
53 tat quoad bona per profeſſum ante profeſſionem vendita, vel aliter alienata, ut interim durante vita naturali ipſius profeſſi emptor conveniri nequeat, quia mors civilis non æquiparatur morti naturali in præjudicium tertii, *per doctrinam Bart. conſ. 280. vol. 1.*

54 Quintus caſus eſt, quando filii, vel filiæ Judæorum, vel Infidelium ad Chriſtianam fidem convertuntur: tunc enim parentes tradere debent alimenta, legitimam, dotes, & donationes propter nuptias, *Jo: de Ana. Felin. & alii in cap. Judæi 2. de Judæis, Viv. ubi ſupra opin. 455. n. 9. Genuenſ. in tr. de Eccleſ. q. 607.*

55 Quæres 4. an, ſi filius legitimam ſibi a patre aſſignatam jam conſumpſit, teneatur pater illam iterum poſt mortem relinquere? Reſpond. quod ſi filius legitimam dolo, vel culpa conſumpſerit, pater ei non tenebitur legitimam relinquere, ſecus ſi abſque culpa conſumpſit, *Bald. in leg. ſcimus, num. 11. cod. de inoff. teſtam.* ſubdens, quod ſemper tenebitur pater filio alimenta præbere, & *in auct. quod locum,*
56 *cod. de collat.* ubi etiam dicit, quod ſi filia dotem ſua culpa amiſit, ipſimet filiæ imputatur, ſi verò perdidit caſu, tunc eodem matrimonio conſtante non eſt iteratò dotanda, ſed eo diſſoluto pater tenetur denuò dotare, cum filiæ nihil imputari poſſit, & *ita ſenſit Alexand. in leg. ſi cum dotem, §. 1. num. 6. ff. ſolut. matrim. Paul. de Caſtr. conſ. 80. numer. 3. volum. 1. Cornel. conſ. 40. lib. 3. Gregor. Lopez par. 6. titul. 15. l. 3. q. 1. & alii apud Cancer. par. 1. cap. 3. numer. 30.* ubi dicit, quod ſi pater filiam dotaverit, & maritus dotem conſumpſerit, ita ut ſoluto matrimonio nulla viri bona repertantur, ex quibus dos recuperari poſſit, idque acciderit abſque culpa filiæ, pater
57 cogitur eam dotare, ſi ſit in ætate nubili; & hoc intelligendum eſt de culpa levi, vel majori, non autem leviſſima: quia culpæ nomen a lege prolatum intelligitur de culpa levi, vel majori, *ut dicit Bald. in dicta auct. quod locum, n. 5. cod. de collat.*

SUMMARIUM.

1 *Bona fiſco delata quanto tempore præſcribantur, & n. 3. 4. 5. & 6.*
2 *Quantum temporis detur fiſco ad agendum contra tertium ſub prætextu quod bona illi fuerint conceſſa in fraudem.*
7 *Quanto tempore duret exactio condemnationum, quæ fiunt jure Romanæ Eccleſiæ.*
8 *Libertas non ſolvendi collectas quanto tempore, & quando contra fiſcum, vel contra privatum præſcribatur, & num. 9. & 10.*
11 *Loca jure gentium publica tempore immemorabili præſcribuntur.*
12 *Quo tempore præſcribatur jus piſcandi.*
13 *Quodnam tempus requiratur ad præſcribenda Regalia.*
14 *Et ad conſuetudines forenſes collectandi inducendam.*
15 *Bona, quæ inciderunt in commiſſum, quanto tempore præſcribantur, & n. 19.*
16 *Quid ſi fraudata ſit gabella.*
17 *Pupillus evadit pœnam commiſſi, ſi intra 30. dies ſolvat.*
18 *Minor adversùs commiſſum vectigal reſtituitur.*
20 *Fiſcus activè contra alios quanto tempore præſcribat.*
21 *Anis, qui emit a fiſco, poſſit a Domino, vel aliis jus in re prætendentibus moleſtari, & num. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. & 30.*
31 *Textus in l. omnes, & leg. benè a Zenone, cod. de Quadrien. Antonell. de Tempore.*
præſcript. an procedant in favorem eccleſiarum, & numero 32.
33 *Et an procedant contra minores, & in præjudicium dotis.*

CAPUT XCIX.

Quanto tempore bona fiſci præſcribantur.

DIco 1. quod bona fiſco delata, vel propter delictum, vel quia aliquis deceſſit ſine hærede, nondum in patrimonium fiſci incorporata ſpatio quatuor annorum præſcribuntur, ſi ſunt nunciata fiſco *l. intra quatuor, ff. de Diverſ. & temp. præſcript.* ubi etiam, quod quadriennium hujuſmodi non incipit currere ex opinione hominum, ideſt ex tunc, quando credunt, eſſe vacantia, ſed ex tunc, quando nemo vult ſuccedere ex teſtamento, vel ab inteſtato, ut quia omnes repudiaverunt, *ut notat etiam gloſ. ibidem in ver. quadriennii, & conſtat etiam ex l. 1. cod. de Quadrienn. præſcr.* item quando fiſcus agit contra tertium ſub prætextu quod bona illi fuerint conceſſa in fraudem, agere debet infra annum utilem, cujus loco datur hodie quadriennium continuum, quo tempore præſcribuntur etiam omnes actiones revocatoriæ, *leg. 1. ff. Quæ in fraud. cred. Farin. de Delict. & Pœn. q. 25. num. 164. quem refert Jordan. lib. 14. titul. 24. de præſcrip. num. 379.* ſi verò non ſunt nunciata fiſco, mobilia quidem triennio, immobilia decennio inter præſentes, & vicennio inter abſentes cum titulo, & bona fide præſcribuntur, *l. quamvis, ubi Bart. Paul. de Caſtr. & alii, ff. de uſucap. gl. in d. l. 1. ubi etiam Bald. cod. de Quadrien. præſcrip. Peregr. de jur. fiſc. lib. 6. tit. 8. numer. 31.* ſed ſine titulo præſcribuntur ſpatio 20. annorum, ſive mobilia ſint, ſive immobilia, *l. in omnibus, ff. de Diverſ. & tempor. præſcrip. gloſ. in d. l. quamvis, in princip. & in l. 1. §. fin. ff. de jur. fiſc. Peregrin. loco cit. nu. 32. & alii apud Gratian. diſcept. for. cap. 52. num. 2. & ſeq.* ubi dicit, quod elapſis 20. annis fiſcus non poteſt exigere pœnam, etiamſi delinquens eſſet in mala fide, quia pœnæ in foro conſcientiæ regulariter non debentur, *ſecundùm communem Doctorum ſententiam.*

Dico 2. quod bona fiſco incorporata ſpatio 40. annorum præſcribuntur, *l. omnes, & l. comperit, cod. de præſcr. 30. vel 40. ann. §. res fiſci, inſt. de uſucap. gloſ. in dict. l. in omnibus, ver. tempora, Jordan. d. lib. 14. tit. 24. de præſcrip. num. 378. verſ. ſed caſus iſte, Balb. de præſcrip. in 2. p. 5. princ. q. 1.* ſubdens, quod exactio condemnationum, quæ fiunt jure Romanæ Eccleſiæ, durat uſque ad 100. annos, *per text. in cap. 2. de præſcript. in 6.*

Similiter libertas, ſeu immunitas non ſolvendi collectas contra fiſcum, ſeu Remp. non præſcribitur minori ſpatio 40. annorum, dummodo dicto tempore factæ fuerint impoſitiones collectarum generaliter, & tamen non fuerint ſolutæ per allegantes immunitatem, & concurrat titulus coloratus, ut conceſſio immunitatis, licèt invalida *l. fin. verſ. hoc etiam adiiciendo, cod. de fund. patrim. lib. 11. l. omnes, cod. de præſcrip. 30. vel 40. ann. & probat Bart. in l. licitatio, §. earum, ff. de Publican. Alex. conſ. 30. n. 12. & ſeq. vol. 5. Balb. de præſcrip. in 2. p. 5. princ. qu. 5. & 7.* ubi etiam dicit, quod tempus 40. annorum incipiet currere a tempore impoſitionis primæ collectæ, *latè Maſcard. de probat. concl. 884. num. 6. vol. 2.* ſi verò non intervenit aliquis titulus coloratus, tunc ad præſcribendam libertatem ultra lapſum 40. annorum, ut ſupra, requiritur 1. quod prætendens talem præſcriptionem probet, ſe fuiſſe aliquo tempore requiſitum, ut collectas ſolveret: 2. requiritur aliquod factum præſcribentis, ideſt contradictio, & recuſatio ſolvendi: 3. requiritur bona fides, quæ ſaltem debet allegari: 4. requiritur, quod probetur ſcientia, & patientia Communis: aliàs non præſcriberetur libertas in tali caſu, *ita Balb. loco cit, d. q. 7. in fin.* ubi etiam dicit, quod bona fides præſumitur in dubio ex curſu tanti temporis, *latè Maſcard. concl. 884. n. 2. de probat. vol. 2. ubi citat Rip. in reſponſ. 14. n. 24. de l. & long. conſuet. lib. 1. Curt. Jun. conſ. 61. n. 37. vol. 1.*

Obſerva tamen, quod immunitas, ſeu libertas hujuſmodi non ſolvendi collectas contra privatum præſcribitur ſpatio decem annorum, ſi ad eum ſpectet exactio ex privilegio, vel conſuetudine, *Bart. in d. §. earum, Roſenth. de feud. cap. 5. concl. 17. Bald. conſ. 125. vol. 1. & conſ. 465. vol. 4. Corn. conſ. 44. vol. 2. & conſil. 22. volum. 3. & alii apud Balb. ubi ſupra in 2. p. 5. princ. q. 5.*

Dico 3. quod loca jure gentium publica non præſcribuntur niſi tempore, cujus initii memoria non extat, *l. fin. ff. de uſucap. leg. uſum aquæ, ubi gloſ. cod. de Aquæduct. lib. 11. l. hoc jure §. ductus aquæ, ff. de aqua quot. & æſt. cap. ſuper qui-*

buſdam, §. *præterea, de verb. ſign. Aret. in* §. *flumina*, *inſtit. de Rer. diviſ.* ubi dicit, quod Veneti, & Januenſes per tantum tempus præſcripſerunt gulfum eorum maris, *Balb. in tract. de præſcrip. in* 4. *par.* 5. *princ. q.* 6. *num.* 5. *& ſeq.* ubi, quod eodem
12 tempore immemorabili præſcribitur jus piſcandi: idemque tempus requiritur ad præſcribenda Regalia, *Anchar. conſ.*
13 310. *col.* 3. *Peregr. conſ.* 28. *n.* 5. *vol.* 1. *Bero. conſ.* 136. *vol.* 3. *Barz. dec. ult. num.* 2. *Bec. conſ.* 15. *n.* 6. 12. *&* 24. *Sixtin. de Regal. libr.* 1.
14 *cap.* 5. *num.* 137. *& ſeq. quos refert Ciriac. contr.* 178. *num.* 53. & ad conſuetudinem forenſes collectandi inducendam, *Cravet. de antiquit. temp. p.* 4. §. *materia iſta ſingularitatis*, *num.* 33. *Roſenthal. de feud. c.* 5. *concl.* 83. quamvis in hoc contrarium ſentiat *Alex. conſ.* 68. *n.* 12. *vol.* 2. *Balb. de præſcr. in* 2. *p.* 5. *princ. q.* 6. ubi, quod jus collectandi forenſes præſcribitur ſpatio 10. annorum.

15 Dico 4. quod bona, quæ inciderunt in commiſſum ob tributum, vel vectigal non ſolutum, vel ob aliam cauſam, quinquennio contra fiſcum præſcribuntur, *l.* 2. *cod. de Vectigal. & com.* unde ſi ſtatutum jubeat, quod aſſignentur bona in cataſtrum, aliàs habeantur pro publicatis, intra quinque annos fiſcus procedere poteſt, non poſt, *Bart. in l. commiſſa*, *ff. de Publican. & Vectigal. Alex. conſ.* 216. *n.* 6. *lib.* 6. *Peregr. de jur. fiſc. lib.* 6. *tit.* 8. *n.* 38. *Bertaz. conſ. crim.* 9. *num.* 3. *Franc. Marc. dec.* 422. *n.* 3. *p.* 2. *Roman. ſing.* 483. *& alii apud Ciriac. contr.* 370. *num.* 60. *& ſeq. lib.* 2. *Maſcard. de Probat. concluſ.* 836. *vol.* 2. ubi et-
16 iam dicit, quod ſi fraudata eſt gabella, non poteſt agi poſt quinquennium: quod intelligendum eſt, dummodo incorporatio facta non fuerit, ut *d. Jord. loco cit. n.* 377. ubi addit,
17 quod pupillus evadit pœnam commiſſi ipſo jure, ſi intra 30. dies ſolvat *juxta leg. Imperatorer*, §. *fin. ff. eod. titul. de Publica.*
18 *& Vectigal.* quemadmodum etiam minor adversùs commiſſum vectigal reſtitui debet, *leg. ſi ex cauſa* §. *penult. ff. de minor.*

19 An verò lapſus quinquennii prædicti obſtet fiſco, quando fiſcus ignorabat commiſſum? Reſp. quod aut delictum eſt ita occultum, ut de jure, ac de facto ſciri nequeat & tunc nulla currit præſcriptio: aut adhibita diligentia ſciri potuit, & tunc obſtat præſcriptio prædicta, ut *poſt Farin. q.* 10. *n.* 12. *diſtinguit Ciriac. d. contr.* 370. *n.* 63.

20 Notandum tamen eſt, quod fiſcus activè contra alios præſcribit communi tempore, quo præſcribit privatus: in hoc enim non reperitur privilegiatus, ut *obſervat Peregr. de jur. fiſc. lib.* 6. *tit.* 8. *n.* 47.

21 Notandum 2. quod ſi fiſcus aliquam rem vendiderit, ſeu alienaverit emptor non poteſt a Domino, nec ab aliis jus in re prætendentibus inquietari, ſed conveniendus eſt fiſcus intra quadriennium, quo elapſo extinguitur actio *leg. omnes cod. de Quadrien. præſcr. Bald. in leg. benè a Zenone*, *cod. eod. tit. Aret. in* §. *fin. inſtit. de uſucap.* ubi dicit, hoc eſſe ſpeciale, quia aliàs regulariter actio in rem datur contra poſſeſſorem, *ut in l.* 1. *cum ibi not. cod. ubi in rem act.* quod locum ha-
22 bet etiam in rebus donatis, ſeu alio titulo alienatis ab Imperatore, & ab Auguſta, vel eorum procuratoribus *d. l. benè a Zenone*, *& in* §. *fin. inſtit. de uſucap.* Idemque privilegium extenditur quoque ad alios Principes, qui vel ex privilegio, vel ex conſuetudine non recognoſcunt ſuperiorem, & habent jura ſupremi Principis, ſive vendant ipſimet Principes ſive eorum officiales, dummodo ſpecialiter ad vendendum ſint conſtituti, *Alex. conſ.* 52. *num.* 9. *lib.* 7. *latè Peregr. de jur. fiſc. lib.* 6. *titul.* 4. *de vend. & empt. fiſc. num.* 17. *Balb. de præſcr. in* 2. *par.* 5. *princ. q.* 8. *num.* 1. *&* 2. *Ceval. in Spec. opin. commu. con. comm. qu.* 823. *Gabr. comm. concl. lib.* 5. *tit. de Acq. poſſ. concl.* 2. *num.* 10. *& ſeq.*

23 Obſervant tamen Doctores, quod ut diſpoſitioni *dictarum legum* locus ſit, requiritur primò, ut fiſcus, ſeu Princeps vendat, ſeu alio titulo rem alienet: ſecus ſi tantùm ceſſerit jura, quæ habet ſuper re: ſecundò, ut fiſcus, vel Princeps ſit in bona fide credens rem, quæ aliena eſt, eſſe ſuam, tertio, ut Princeps, vel fiſcus rem alienatam poſſederit tempore alienationis, & illam transferat etiam ratione poſſeſſionis: quarto, ut Princeps alienans id agat de plenitudine poteſtatis, ita ut appareat, eum ex certa ſcientia voluiſſe alienare rem alienam, & Domino, ſeu jus in ea habenti præjudicare: quinto, ut Princeps rem alienet cum debitis ſolemnitatibus, *ita Purpur. conſ.* 279. *num.* 9. *& ſeq. libr.* 1. *Duen. reg.* 238. *Natt. conſ.* 38. *n.* 1. *lib.* 1. *Abb. in c. penult. col.* 9. *de rejud. Bero. conſ.* 56. *num.* 16. *lib.* 3. *& conſ.* 83. *nu.* 1. *eod. lib. Curt. Jun. conſ.* 142. *col. fin. Rom. ſing.* 760. *Dec. conſ.* 357. *col. fin. Jaſ. conſ.* 34. *col.* 2. *& fin. vol.* 1. *Barba. conſil.* 27. *col.* 2. *vol.* 4. *Marian. Jun. conſ.* 69. *n.* 65. *vol.* 1. *Ruin. conſ.* 46. *col.* 4. *vol.* 1. *& conſ.* 31. *col.* 6. *vol.* 7. *Grammat. dec.* 65. *n.* 33. *&* 48. *Alex. conſ.* 53. *col.* 3. *vol.* 7. *Balb. de præſcript. in* 2. *p.* 5. *princ. q.* 8. *Menoch. conſ.* 2. *n.* 333. *lib. & alii*, *quos refert*, *& ſeq. Gabr. d. tit. de acquir. poſſ. concl.* 2. *numer.* 1. *& ſeq. Honded. conſ.* 38. *num.* 53. *& ſeq. lib.* 2. ubi etiam obſervat quod ſubhaſtatio exigitur in illis alienationibus, & caſibus, quibus convenit, ut in venditione, aut alienatione ex cauſa onerosa; ſubdens *num.* 62. *& ſeq.* quod Princeps clarè exprimere debet, ſe id facere de plenitudine poteſtatis, cum in dubio hoc non præſumatur, *latè Peregr. de jur. fiſc. libr.* 6. *tit.* 4. *num.* 18. *Caſtill. contr. jur. p.* 2. *c.* 5. ubi etiam dicit, quod prædictæ leges uti rigoroſæ ſtrictiſſimè interpretandæ ſunt: & ideò quælibet modica circumſtantia, ſeu occaſio erroris facit ceſſare dictum privilegium, *Ciriac. contr.* 493. *nu.* 27. *lib.* 3. *Hond. loco cit. num.* 51. *&* 52. *Gabr. d. concl.* 2. *nu.* 35. *Balb. ubi ſupra d. q.* 8.

Ex quo infertur, quod diſpoſitio *dictarum legum* non ha- 24
beret locum, quando Princeps rem venderet jure creditoris tanquam creditor, *latè Gab. d. lib.* 5. *tit. de aquir. poſſ. concl.* 2. *n.* 17. *Peregr. de jur. fiſc. lib.* 6. *tit.* 4. *n.* 18. ubi dicit, quod ſi fiſcus, vel Princeps vendit rem aliquam non uti ſuam, ſed ſui debitoris, vel minus ſolemniter, poteſt debitor, revocata venditione, rem ſuam recuperare.

Infertur 2. quod neque dictæ leges procederent, ubi Prin- 25
ceps rem venderet ex cauſa publicationis bonorum, quia tunc non venderet ut ſuam ſimpliciter, *ut poſt Soc. conſ.* 121. *col.* 5. *&* 6. *vol.* 4. *notat Alban. ad Bart. in d. l. bene a Zenzone*, *cod. de Quadrien. præſcr.* contraria tamen ſententia verior videtur, nàm cum Princeps vendit jure confiſcationis, dicitur vendere tanquam rem ſuam, *Bald. in l.* 2. *n.* 2. *cod. de comm. rer. alien. quem ſequitur Grat. c.* 907. *n.* 19. *&* 20. ubi etiam dicit, quod ſi fiſcus prius vendidit, & poſtea confiſcavit, venditio reconvaleſcit.

Infertur 3. quod *prædicti textus* non haberent locum, 26
quando fiſcus, vel Princeps vendens haberet aliquod jus in re vendita, quia tunc cenſeretur jus tantùm ſuum voluiſſe transferre, non autem jus tertii, *Gramm. dec.* 65. *n.* 45. *Ciriac. contr.* 463. *n.* 16. *& ſeq. lib.* 3. *Aret. in* §. *fin. inſt. de uſuc.* ubi etiam dicit, quod fiſcus in hoc caſu intelligitur ipſa imperialis, vel imperii Camera.

Infertur 4. quod Tertius, qui acquiſivit a Principe alie- 27
nante in mala fide, non eſſet tutus contra Dominum, vel creditorem ipſius rei, licèt ipſe acquirens eſſet in bona fide, *Alban. loco cit. Ciriac. ubi ſupra*, *num.* 15. *Balb. in* 2. *par.* 5. *princ. q.* 8. *n.* 2. *Grammat. dec.* 65. *num.* 45. idemque dicendum, ſi 28
Princeps emeret rem aliquam, & deinde non ſoluto pretio eam in alium alienaret; tunc enim acquirens ab ipſo Principe non eſt tutus privilegio *dictarum legum*, ſed jura venditoris pro pretio, vel reſiduo ejus intelliguntur reſervata: contra tertium poſſeſſorem: quia Princeps alienando rem, cujus præteritum non ſolvit, dicitur eſſe in mala fide, *ſecundùm Sali. in l.* 1. *num.* 2. *cod. de Hæred. vel action. vend. Bartol. Socin. conſ.* 46. *num.* 10. *vol.* 4. *& alios apud Ciriac. d. contr.* 463. *num.* 2. *& ſeq.*

Addit *Gabr. commun. concl. dict. lib.* 5. *tit. de acquir. poſſ. con-* 29
cl. 2. *num.* 34. *&* 36. quod diſpoſitio *dict. leg. bene a Zenone*, non procedit, quando Princeps in conceſſione, vel venditione rei apponit clauſulam, *ſine præjudicio jurium aliorum*, vel quando actor, & reus haberent cauſam ab eodem Principe; vel quando actor habet cauſam ab uno Principe, reus verò ab alio, *ſecundum Caſtill. dict. cap.* 5. *num.* 5. item non procedit in præjudicium hypothecæ dotalis, *Peregr. de jur. fiſc. lib.* 6. *titul.* 4. *num.* 18. ubi etiam dicit, quod ſi fiſcus alienaret rem adjecta aliqua cauſa, quæ non ſit vera, ut quia uti hæres Titii vendidiſſet illius hæreditatem, revocata cauſa, ſeu cognito, fiſcum non eſſe hæredem, venditio, ſeu alienatio retractatur.

Quæres, an diſpoſitio *dictarum legum* locum habeat de 30
jure canonico? negat *gloſs. in cap.* 2. *de Reb. eccleſ. non alien. & in auct. quas actiones*, *cod. de ſacroſ. eccleſ. ubi etiam Jaſ. Marian. Jun. conſ.* 69. *col. pen. volum.* 1. *Afflict. in prælud. conſt. reg. qu.* 14. *& alii apud Gabr. dict. tit. de acquir. poſſ. concl.* 2. *num.* 22. contrarium tamen tenent *Abb. & Imol. in dict. cap.* 2. *de reb. Eccleſ. non alien. Felin. in cap. quæ in eccleſiarum*, *num.* 98. *in* 4. *limit. de conſtit. Balb. de præſcrip. in* 2. *p.* 5. *princ. q.* 8. *ver. Octava lim. Bero. ſibi contrarius in conſ.* 59. *num.* 17. *lib.* 3. *quos refert Honded. conſ.* 67. *num.* 28. *& conſ.* 38. *num.* 65. *lib.* 2. ubi dicit, quod licèt *textus in d. leg. bene a Zenone*, non habeat locum ſecundum canones quo ad bona eccleſiæ, ſive in præjudicium eccleſiarum: tamen inter laicos diſpoſitio illius legis etiam de jure canonico ſervatur, *& hanc ſententiam ultra relatos ſequitur Peregrin. de jur. fiſc. dict. lib.* 6. *titul.* 4. *num.* 18. *verſ. undecimo limita*, *Genuenſ. in tractat. de Eccleſ. quæſt.* 157. *& veriorem*, *ac magis communem dicit Gratian. diſceptat. for. cap.* 907. *num.* 6. *& ſeq.* deficiente enim lege canonica ſervandum eſt jus civile etiam in foro eccleſiaſtico, *juxta cap.* 1. *de Nov. oper. nunc.*

An

31 An verò *prædictæ ll.* procedant in favorem ecclesiarum, quando res privati Ecclesiæ concederetur a Principe? Affirmativè respondent nonnulli DD. quia nulla considerari potest in tali casu injustitia: tum quia Ecclesia uti potest lege civili pro se, & eam non recipere contra se: tum etiam quia utitur jure communi cæteris omnibus concesso, & Domino datur actio ad pretium contra Principem, aut fiscum intra quadriennium ex dispositione *dictarum legum*, *Abb. in d.c.2. n.6. de Reb. Eccl. non alien. ubi etiam Barbat. n.3. Bero. nu.22. & seq. Surd. cons.2.n.37. lib.1. & alii apud Castil. contro v. jur. c.5.n.48. & seq. p.2.*

32 Contraria tamen sententia æquior est, quia secundùm dictas leges emens a Principe, seu a fisco est statim securus, nec Domino datur actio contra Principem, aut fiscum ad rem, sed tantum ad pretium, *ut dict. Bald. & alii in leg. fin. cod. si adversus fisc.* exceptis minoribus *secundùm gl. in dicta l. finali, cod. si adversus fisc. & c. Socin. in reg.342. in ver. res aliena in 7. limit. Gram. dec.65. num.80. Menoch. consil.2. numer.333. & alios apud Ciriac. contr.463. num.41. lib.3.* ubi, quod privilegium prædictum non præjudicat bonis, nec juribus mino-
33 rum, *Peregrin. de jur. fisc. lib.6. tit.4. num.17. & seq.* ubi, quod minor ad restitutionem pretii contra fiscum agere potest etiam post quadriennium, *Balb. de præscrip. in 1. par.5. princ. q.1. num.11. & in 2. p.5. princ. q.8. num.2. limit.6.10. & 11.* ubi addit, quod dispositio dictarum legum non procedit in præjudicium dotis, seu jurium dotalium: quia lex, vel statutum generaliter loquens non intelligitur loqui in causa dotis; unde cum ecclesia sit cultrix justitiæ, & æquitatis, permittere non debet, ut Dominus absque facto suo privetur dominio rei suæ contra ipsiusmet juris civilis regulas, *leg. id quod, ff. de reg. jur. & ita sensit glos. in cap. quicumque militum, ver. consensu, 12. quæst.2. Alex. cons.52. num.8. volumin.7. Gabr. dict. lib.5. titul. de acquir. poss. concl.2. num.20. Rom. sign.618. Peregrin. & Balbus locis cit. Paris. cons.27. numer.88. volum.1. Genuens. in tract. de Eccl. q.157. & alii, quos refert, & sequitur Ciriac. d. contr.463. n.37. & seq.* nisi fortè Ecclesia rem hujusmodi spatio 30. annorum possederit: quia tunc tuta esset tali præscriptione, *per textum in c. placuit, 8. juncta gl. in ver. Imperatoribus, 16. q.3.*

SUMMARIUM.

1 *Facultas opponendi de subreptione, vel obreptione spatio 40. annorum tollitur: limitatur n.2.*
3 *Subreptio tollitur ex clausula, pro sufficienter expressis.*
4 *Motus proprius tollit subreptionem: declaratur, & limitatur num.5.*
6 *An stante clausula, sublata, & decreti irritantis dari possit de subreptione.*
7 *Quando subreptio probari debeat ante litem contestatam, & quando possit opponi etiam post litem contestatam.*

CAPUT C.

Intra quantum tempus dari possit de subreptione, vel obreptione.

1 RESP. quod facultas opponendi de subreptione, vel obreptione contra quamcumque gratiam spatio 40. annorum præscribitur, *Jordan. Elucubr. divers. lib.14. tit.24. de præscrip. num.433. ubi citat Cassad. dec.3. in fin. de caus. poss. Marescot. var. res. lib.2. c.99. num.1. & seq.* ubi dicit, quod ad hunc effectum subreptio consideratur de tempore Datæ, per *textum in c. si eo tempore, de rescrip. in 6.* nisi in gratia ades-
2 set clausula, quod de subreptione, vel obreptione dari non possit, vel alia idem significans: quia tunc nec intra dictum spatium aliquis audiendus est etiam per viam replicationis, nisi obtenta commissione, quæ aperiret viam dicendi de subreptione, *Put. dec.377. lib.3. Rot. dec.157. num.14. & dec.*
3 282. *num.23. par.6. Recent.* ubi, quod subreptio tollitur ex clausula, pro sufficienter expressis, *Caputaq. dec.135. num.*
4 2. *p.1.* ubi dicit, quod motus proprius tollit subreptionem;
5 hoc tamen intelligendum est de ea subreptione, quæ provenit ex parte impetrantis: hæc enim tollitur ex motu proprio; secus de ea, quæ oritur ex re ipsa *Felin. in cap. in nostra, de Rescrip. Ægid. dec.392. & 475. & alii apud Seraphin. dec.398. num.5.*

6 An verò stante clausula, sublata, & decreti irritantis, possit dari de subreptione? Negativè respondet *Marescot. var. lib.2. cap.99. num.7. Rot. dec.157. n.14. p.6. Recent.* quod tamen intellige, quando gratia emanavit motu proprio: secus si ad postulationem partis, quia tunc hujusmodi clausulæ non operantur, ut non possit opponi defectus subreptionis, *Rota in Calaguritana jurisdictionis 30. Maii 1580. coram Rubeo, & dec.92. n.3. coram Card. Cavaler.*

Observa tamen, quod quando subreptio deducitur per 7
viam exceptionis; tunc proponi, & probari debet ante litem contestatam, cum sit dilatoria, aliàs sententia subsequuta valida esset, *ut post Abb. in cap. ad audientiam 2. num.15. de Rescrip. Aym. cons.79. num.9. dixit Rota coram Burat. decis.226. num.14. & 15.* quod procedit, quando proponitur exceptio subreptionis in vim dilatoriæ ad impediendum litis ingressum; secus quando opponitur in vim peremptoriæ; nam eo casu potest opponi etiam post litem contestatam, *Gemin. cons.65. colum. fin. quem refert Aym. loco cit. nu.9. in fin.*

SUMMARIUM.

1 *Hæres gravatus ante adventum diei, vel conditionis fideicommissi nullo unquam tempore præscribit adversus fideicommissarium substitutum.*
2 *In jure patronatus gentilitio nulla cadit præscriptio.*
3 *Si evenit casus fideicommissi hæres gravatus præscribit adversus fideicommissarium spatio 30. vel 40. annorum.*
4 *Quando Tertius possessor præscribat adversus fideicommissarium substitutum, & quando non.*
5 *An titulus requiratur in præscriptione longi, vel longissimi temporis, & n.6.*
7 *Quando bona fides præsumatur.*
8 *Emens feudum inconsulto Domino, an possit adversus Dominum præscribere.*
9 *Quando hæres fideicommissario de negligentia teneatur.*
10 *Quid si hæres non sit solvendo.*
11 *An in fideicommissis, & aliis bonis prohibitis alienari præscriptio centenaria, & immemorabilis præjudicet tam natis, quam nascituris.*

CAPUT CI.

An, & quanto tempore res fideicommissariæ præscribantur.

DICO 1. quod hæres gravatus ante adventum die, vel 1
conditionis fideicommissi nullo unquam tempore præscribit adversus fideicommissarium substitutum, cum ante adventum diei, vel conditionis talis substitutus agere nequeat: unde locum habet regula, *quod non valenti agere nulla currit præscriptio, l.1. cod. de bon. mater. leg. in rebus, §. omnis, cod. de jur. dot. & est communis Doctorum opinio*: quemadmodum in jurepatronatus gentilitio nulla cadit præscrip- 2
tio etiam centum annorum, quia non possunt Antecessores præjudicare successoribus nondum natis, *Castr. cons.467. lib.2. Molin. de Primogen. Hispan. lib.4. c.16. num.3. & lib.1. c.24. num.31. Alex. cons.13. num.10. & cons.18. nu.3. lib.5. Ferret. cons.134. num.12. Surd. cons.276. num.11. lib.2. Peregr. de fideicomm. art.41. n.16. & 17. & alii apud Gratian. disc. for. cap.577. n.41. & seq.* ubi subdit, quod si jus patronatus est acquisitum pro hæredibus, potest Antecessor præjudicare successoribus, secus si pro filiis.

Si verò jam evenerit casus fideicommissi, hæres grava- 3
tus præscribit adversus fideicommissarium spatio 30. vel 40. annorum, *juxta leg. omnes, & leg. cum notissimi, §.1. cod. de præscrip. 30. vel 40. ann.* etiam ante restitutam hæreditatem, *juxta formam l. restituta, ff. ad Trebel.* quia tunc substitutus agere poterat, *ut dict. Peregr. de fideicomm. art.41. num.9. per text. in cap. fin. extr. de elect. leg. qui potest facere, ff. de Reg. jur. & ita sensit Bald. cons.351. vol.3. Gratian. cons.106. num.42. vol.2. Paris. cons.1. num.123. vol.1. Clar. in §. feudum, q.45. n.3. Molin. de Primog. Hisp. lib.4. cap.10. n.3. & alii, quos refert Ciriac. contr.3. n.69.*

Dico 2. quod tertius possessor ante casum fideicommis- 4
si similiter præscribere non potest adversus fideicommissarium substitutum, sive causam habeat ab hærede gravato, sive ab alio, *ut est communis Doctorum opinio*: sed si jam fideicommissi casus evenerit, spatio quidem longi temporis præscriberet, dummodo legitimum titulum habeat ab alio, quam ab hærede gravato, *Corn. consil.117. numer.10. & seq. lib.1. & alii apud Peregrin. dicto articul.41. numer.15. Cephal. cons.294. numer.52.* secus si haberet causam ab hærede gravato: tunc enim longo tempore non præscriberet, quia titulus in tali casu invalidatur, *per leg. fin. §. sed quia, & §. seq. cod. Commun. de legat.* nec currere potest præscrip- 5
tio longi temporis absque legitimo titulo *leg. nullo, cod. de rei vindic. leg. diutina possessio, cod. de præscript. long. tempor.*

decis. vel 20. *ann.* præscriberet tamen longissimo tempore 30. annorum, quia in hujusmodi præscriptione titulus regula-
7 riter non requiritur, *l. sicut, cod. de præscrip.* 30. *ann.* sed sufficit bona fides, *cap.* 1. *de præscrip. in* 6. quæ ex possessione tanti temporis præsumitur, *leg.* 3. §. *quod si servus, ff. de acquirend. possess. latè Alexand. cons.* 59. *numer.* 11, *&* 12. *libr.* 3. *Balb. de præscrip. in* 5. *par.* 5. *princ. qu.* 5. *Peregrin. dict. articul.*
8 41. *numer.* 14. ubi dicit, quod emens feudum inconsulto Domino, licèt alienatio in tali casu sit nulla, & invalida, potest tamen adversùs Dominum præscribere spatio 30. annorum.

9 Dico 3. quod si præscriptio incœpta fuerit vivente testatore, & hæres gravatus neglexit rem ab alio possessam vindicare, vel passus fuit, actiones hæreditarias tempore finiri, licèt hujusmodi præscriptio noceat fideicommissario substituto *l. si hæres institutus*, §. *fin. ubi Bart. ff. ad Trebell.* tenetur tamen hæres fideicommissario de negligentia, *l. si fundum, ff. de fund. dot. l. Lucius Titius* §. *Titia ex asse, ff. ad Trebel. Pe-*
10 *regr. loco cit. n.* 18. *& seq.* ubi etiam dicit, quod si hæres non esset solvendo, in subsidium daretur fideicommissario regressus adversùs præscribentem, ne ex negligentia hæredis fideicommissarius damnum sentiat, *per textum in l. fin. ff. de Eo, per quem fact. & c.*

11 Addunt alii, quod in fideicommissis, & aliis bonis prohibitis alienari præscriptio centenaria, & immemorabilis præjudicat indistinctè omnibus tam præsentibus, quàm futuris, & tam natis, quàm nascituris; quia talis præscriptio habet vim tituli, & privilegii, & ideò facit præsumi dispensationem alienandi cum derogatione contrariorum ad præjudicium successorum, *ita Socin. jun cons.* 76, *num.* 49. *& sub num.* 100. *vol.* 1. *Mol. de primog. Hisp. lib.* 4. *cap.* 10. *nu.* 10. *Cevall. in tract. comm. opin. contr. comm. q.* 13. *Intrigl. de feud. cent.* 2. *artic.* 32. *nu.* 43. *Decian. cons.* 24. *num.* 108. *cum seq. vol.* 1. *& alii apud Ciriac. contr.* 3. *num.* 63. *&* 73. & ita sensit *Balb. de præscrip. in* 5. *p.* 5. *princ. q.* 4. *num.* 4. *& sequ.* ubi dicit, quod quando esset prohibita simpliciter alienatio per legem, vel statutum in omnes indifferenter, præsertim favore publicæ utilitatis, & sic prohibitio esset perpetua, tunc res sic prohibita alienari, non posset præscribi aliquo tempore, excepta præscriptione centenaria, quæ nunquam censetur exclusa, quia in tali casu res non dicitur in commercio, *leg. si inemptione*, §. 1. *ff. de contrah. empt.* secus si prohibitio legis non esset generalis, sed specialis, ut quia statutum prohibere, ne bona existentia in territorio alienentur in forenses, vel in non subditum: tunc enim licèt non haberet locum præscriptio longi temporis, quia titulus est reprobatus a statuto, *l. filius fam.* §. *Diut.* 2. *ubi DD. ff. de leg.* 1. habebit tamen locum præscriptio 30. vel 40. annorum saltem data ignorantia statuti, in qua sufficit bona fides, licèt de titulo non constet, *leg. si quis emptionis*, §. 1. *cod. de præscrip.* 30. *vel* 40. *ann. Bart. in leg. cum quærebatur, n.* 17. *cod. Unde vi. & alii communiter.*

Prædictam tamen sententiam veram puto in casu, quo contractus cum præcessore celebratus communi opinione redundaverit in utilitatem non tantum præcessoris contrahentis, sed etiam omnium successorum, quibus singulis, si casus in eorum personis evenisset, expediens fuisset ita contrahere, *l. ult. ubi Bart. ff. de Transact. Cephal. cons.* 261. *nu.* 35. *Mantic. de Tacitis lib.* 26. *tit.* 4. *n.* 20. *Peregr. de fideicom. art.* 52. *n.* 88. *Beltram. ad Greg. dec.* 418. *num.* 16. *Gaat. disc. for. c.* 476. *n.* 1. *&* 2. *Ciriac. d. contr.* 3. *n.* 74. *&* 75. subdens, quod satis esset, si negotium a principio utile fuerit, licèt postea exitum cogitatum non habuerit, *per l. servus* 17. *ff. de in rem verso & l. sive* 23. *ff. de Neg. gest.* alias novus acquisitor nunquam præscriberet contra successores, quia agere non potuerunt, *ex juribus supra deductis.*

SUMMARIUM.

1 *Lex canonica quanto tempore per contrariam consuetudinem abrogetur, & n.* 2. *&* 5.
3 *Si Princeps est præsens, sufficit unicus actus contraventionis.*
4 *An sufficiat simplex non usus sciente, & non contradicente Superiore.*
6 *Quid si constaret, vel ex conjecturis sufficienter colligeretur, Papam voluisse independenter ab acceptatione populi obligare.*
7 *Quo tempore lex civilis per contrariam consuetudinem tollatur.*

CAPUT CII.

Quo temporis spatio lex per contrariam consuetudinem abrogetur.

Dico 1. quod lex canonica, si a principio fuit recepta, 1
per contrariam consuetudinem non tollitur nisi longissimo tempore annorum 40. si verò nondum fuerit moribus utentium approbata, sed agitur de impediendo, ne illa robur sumat, tunc sufficiunt decem anni: difficilius enim tollitur quod jam est in esse productum, quam impediatur introductio, *ita distinguunt communiter Doctores in cap.* 1. *de Treug. & pac. Aret. cons.* 11. *colum.* 3. *Surd. cons.* 58. *numer.* 10. *libr.* 1. *Marsil. consil.* 49. *numer.* 49. *& alii apud Gratian. discept. for. cap.* 965. *numer.* 3. *& sequent.* ubi etiam dicit, quod primi inobedientes peccant, alii verò post dictum decen- 2
nium non peccant, nec dicuntur transgressores, quia elapso dicto tempore jam contra legem præscriptum fuit *Alexand. cons.* 132. *numer.* 1. *libr.* 1. *Put. decis.* 27. *libr.* 3. ubi dicit, quod si Princeps est Præsens, sufficit unicus actus con- 3
traventionis sine spatio temporis: sed quando est absens, requiritur spatium decennii, *Cephal. cons.* 129. *numer.* 10. ubi addit, quod sufficit simplex non usus sciente, & non con- 4
tradicente Superiore etiamsi nondum lapsum fuerit decennium.

Decennium verò prædictum non incipit currere a die 5
conditæ legis, sed a primo actu contraventionis, *secundùm Put. dicta dec.* 27. *libr.* 3. ubi tamen subdit, quod cæteri Romanæ Rotæ Auditores resolverunt decennium currere a die conditæ legis, & non a primo actu contraventionis, *per doctrinam Jas. in leg. rem non novam circa fin. cod. de Judic.*

Pr dicta tamen conclusio limitatur, quando consta- 6
ret, vel ex conjecturis sufficienter colligeretur, Papam voluisse independenter ab acceptatione populi obligare: tunc enim contra legem canonicam non potest induci non usus, neque contrarius usus nisi data scientia ipsius Papæ, *Rota coram Cardin. Cavaler. decis.* 423. *num.* 4. *Bonacin. de Censur. in partic. disp.* 2. *qu.* 3. *punct.* 16. §. 15. *numer.* 4. *in tract. de legib. disp.* 1. *qu.* 1. *punct.* 4. *num.* 28. *&* 29. *Molfes. in sum. tom.* 1. *tract.* 9. *cap.* 8. *numer.* 51. *Castrus Palaus tom.* 1. *tract.* 3. *disp.* 1. *punct.* 12, *numer.* 1. *Tannerus in Apolog. de Immunit. Eccles. lib.* 2. *cap.* 15. *Joann. Præpositius in par.* 2. *Div. Thom. quæst.* 95. *disp.* 1. *dub.* 9. *num.* 29. *& alii apud Dian. resol. moral. par.* 7. *tr.* 1. *resol.* 28.

Dico 2. quod lex civilis per contrariam consuetudinem 7
spatio decem annorum tollitur, sive fuerit usu recepta, sive non, *Azor. p.* 1. *lib.* 5. *c.* 4. *vers. dicendum, Megal. in ver. Abrogatio legis, n.* 4. *&* 5. *latius diximus in tract. de Regim. Eccles. Episc. lib.* 1. *c.* 1. §. 3.

SUMMARIUM.

1 *Jus eligendi, & alia jura spiritualia, vel spiritualibus annexa præscribuntur spatio* 40. *annorum.*
2 *An in hujusmodi præscriptione requiratur titulus.*
3 *Sufficit unicus actus, ut dicatur quæsita quasi possessio juris eligendi.*
4 *Quando jus eligendi amittatur per non usum.*
5 *Quanto tempore collegium, vel Capitulum præscribat libertatem contra prætendentes habere jus interessendi in electione.*
6 *Laicus non potest præscribere jura spiritualia.*
7 *An Laicus possit præscribere jus patronatus.*
8 *Ad præsumendum titulum juris patronatus requiritur tempus immemorabile.*

CAPUT CIII.

Jus eligendi quanto tempore præscribatur.

Respond. quod præscribitur spatio 40. annorum, sicut 1
alia jura spiritualia, vel spiritualibus annexa, ut est jus patronatus, *c. de quarta, de præscr. Bald. in l.* 2. *nu.* 6. *cod. de Servit. Aret. in* §. *æque n.* 18. *Instit. de action. Cephal. cons.* 26. *n.* 4. *vol.* 1. *& alii communiter.*

Notandum tamen est, quod aliquando in hujusmodi 2
præscriptione ultra tempus 40. annorum requiritur etiam titulus, aliquando non; & quod requiritur titulus quando agitur de præscribendo toto jure eligendi, exclusò penitus collegio, cui competit de jure communi tale jus, secus esset, ubi ageretur de præscribendo jure eligendi competente

tente alicui de jure ſpeciali, putà ex privilegio, vel conſuetudine, vel ubi non agitur de præſcribendo toto jure eligendi, ita ut capitulum, vel collegium, ad quod ſpectat electio, excludatur in totum, ſed ut quis participet in electione, & illi interſit: in his enim caſibus ſufficit curſus 40. annorum abſque titulo, quia hoc non eſt in totum contra jus *gloſſ. in cap. 1. ver. titulum, circa fin. de præſcrip. in 6. Imol. in cap. fin. ex. eod. titul. Paul. de Caſtr. conſil. 287. & alii apud Balb. in tractat. de præſcript. in 1. par. 5. princip. quæſtio. 8. &* 9. ubi etiam dicit, quod ſufficit unicus actus, ut dica-
3 tur quæſita quaſi poſſeſſio juris eligendi, vel juris patronatus.

4 Notandum 2. quod ſi quis per ſimile ſpatium 40. annorum uſus non fuerit jure ſuo, amitteret jus eligendi, dummodo intra dictum tempus evenerit caſus electionis faciendæ, *Hoſt. & Inno. in c. de quarta, extr. de præſcr. Anto. de But. in c. pervenit de cenſib. quos refert Balb. d. q. 8. n. 8.* ſubdens, *n.* 10. quod
5 capitulum, ſeu collegium 10. annorum ſpatio præſcriberet libertatem contra prætendentes habere jus intereſſendi in electione, ſi Canonici probarent, ſe ſolos elegiſſe ſpatio dicti temporis excluſis aliis.

6 Notandum 3. quod Laicus non poteſt præſcribere jura ſpiritualia: quia illa poſſidere non poteſt, cum ſit incapax, & ſine poſſeſſione præſcriptio non detur, *c. ſine poſſeſſione de reg. jur. in 6. latè Balb. in 1. p. 5. princ. q. 7. n. 17.*

7 An verò laicus poſſit præſcribere juſpatronatus, quod eſt ſpiritualitati annexum? Reſpond. quod ſi conſtet Eccleſiam eſſe patronatam, tunc poteſt juſpatronatus præſcribi contra verum patronum, vel compatronum ſpatio 40. annorum, etiam abſque titulo *Bald. in l. 2. num. 6. cod. de ſervit. & aqu. Rot. dec. 229. num. 1. & dec. 407. nu. 1. p. 1. Diverſ. Duran. dec. 125. num. 6. & eſt communis opinio;* ſecus ſi non conſtet, Eccleſiam eſſe patronatam, quia tunc contra Eccleſiam non patronatam, & liberam juſpatronatus præſcribi non poteſt, *Abb. in cap. cauſam, quæ de præſcrip. & in cap. querelam, de elect. Jo: Andr. in cap. quod alicui, de Reg. jur. in 6. & alii apud Alex. conſ. 75. col. 2. volum. 4.* quod intellige, ſi allegetur ſola præſcriptio, & vendicans juſpatronatus ſe fundet ſuper mera præſcriptione; ſed ſi allegatur titulus, & ad illum probandum, vel præſumendum adducit plures præſentationes, & temporis curſum, iſtud ſufficeret ad probatio-
8 nem juriſpatronatus, *Bald. in l. cum ſuper, cod. de rei vendic. Alex. d. conſ. 75. colum. 3. volum. 4. latè Balb. de præſcrip. in 1. p. 5. princ. q. 9. per tot.* ubi etiam dicit, quod ad præſumendum titulum juriſpatronatus requiritur tempus, cujus initii non extat memoria.

SUMMARIUM.

1 *Juſpatronatus ad perſonas petentes, vel Univerſitates pertinens probari debet juxta formam præſcriptam a Sacr. Concilio Trid. limitatur n. 3. 4. 7. & 8.*
2 *Potentes perſonæ quænam dicantur, & n. 6.*
5 *Quando juſpatronatus præſumatur ex fundatione, vel dotatione.*
8 *Quid ſi lis eſſet tantùm inter præſentatos.*

CAPUT CIV.

Quomodo probandum ſit juſpatronatus ad perſonas potentes, vel univerſitates ſpectans.

1 CErtam ad hoc juſpatronatus probandum ſacra Tridentina Synodus formam præſcripſit propter præſumptam uſurpationem, ut ſcilicet probari debeat verus titulus fundationis, vel donationis, vel immemorabilis ſimul cum præſentationibus continuatis ſpatio 50. annorum, ita ut omnes effectum fuerint ſortitæ, & de eis conſtet per auctenticas ſcripturas, ut *in ſeſſ. 25. de ref. cap. 9. & cenſuit etiam Sacr. Congreg. prout teſtatur Rot. dec. 275. num. 2. & 3. par. 4. tom. 2. Recent. & deciſ. 333. coram Penia.* talis verò forma ad unguem ſervanda eſt tam in petitorio, quàm poſſeſſorio, ita ut non ſufficeret probare præſentationes per teſtes, vel per aliud æquipollens, ſed requiritur probatio per inſtrumenta, ſeu per ſcripturam, *ut cenſuit Sacr. Congreg. apud Farinac. dec. 42. & dec. 216. par. 4. Diverſ. Beltram. ad Gregor. dec. 222. num. 11. Barboſ. de offic. & pot. Epiſcop. par. 3. all. 72. num. 55. & ſeq.*

2 Potentes verò perſonæ dicuntur, quæ in loco beneficii, habent, ſeu habuerunt juriſdictionem, *Rota dec. 172. nu. 10. p. 3. & dec. 275. num. 5. p. 4. tom. 2. & dec. 197. n. 30. & ſeq. p. 5. t. 1. Recent.* ubi additur, quod juſpatronatus præſumitur ex uſurpatione nedum in Dominis, ſed etiam in familia potenti, & univerſitate etiam ſine juriſdictione *Seraph. dec. 952. num. 6.* ubi de Nobilibus Venetis in ſtatu Venetorum, *Mantic. dec. 253. num. 3.* ubi, quod decretum Concilii procedit non ſolùm in magna, ſed etiam in parva univerſitate, prout de univerſitate Parochianorum dixit *Rot. dec. 89. coram Cardin. Cavaler.*

Obſervant tamen Doctores, quod non ſunt neceſſariæ 3
probationes juxta formam Concilii, quando privata familia haberet juſpatronatus ſimul cum perſona potenti: quia cum pro una parte ceſſet præſumptio uſurpationis ceſſare etiam videtur pro alia parte ſpectante ad perſonas ſuſpectas *Rota in Aurien. Parochialis 5. Decembris 1605. coram Manzanedo, & dicta deciſ. 89. num. 2. & ſeq. coram Card. Cavaler.* ubi ſubdit, quod quando Eccleſia eſt ſub ſervitute, & agitur de pertinentia, tunc non habet locum diſpoſitio Concilii, ſed ſufficiunt probationes ordinariæ, quia tunc non uſurpatur libertas Eccleſiæ, quæ nihilominus erat ſub ſervitute, *ut dixit Rota in Sorana Juriſpatronatus 28. Aprilis 1603. coram Pamphilio, & dec. 191. par. 3. Recent.* ubi quod quando ceſſat præſumptio uſurpationis, ceſſat etiam diſpoſitio Concilii.

Idem dicendum, quando Juſpatronatus ſucceſſivo tem- 4
pore fuit translatum in perſonas non potentes: quia ordinarii non permiſiſſent, hujuſmodi perſonas non potentes in 5
jurepatronatu continuare; unde probata præſcriptione immemorabili tale juſpatronatus præſumitur ex fundatione, vel donatione, ſicut diximus in jurepatronatus privatorum, *Ric. in collectan. dec. 2162. p. 6. & declaravit Sac. Congreg. teſte Piaſec. in Prax. Epiſc. par. 2. c. 5. n. 7. Put. dec. 206. lib. 1. Rot. deciſ. 254. num. 10. par. 3. Diverſ.* ubi quod in juriſpatronatus materia quando non agitur de perſonis potentibus tempus 100. annorum habet vim immemorabilis, & inducit titulum legitimum, & *dec. 29. num. 1. & ſeq. par. 7. Recent.* ubi etiam, quod ex centenaria quaſi poſſeſſione præſentandi reſultat titulus habilis, ad probandum juſpatronatus ex dotatione, & fundatione.

Obſervat 2. quod confraternitas, ſeu congregatio per- 6
ſonarum ad exercitium pietatis inſtituta ſub juriſdictione ordinarii, non poteſt dici univerſitas, cum nullam habeat juriſdictionem, aut publicam auctoritatem, ſeu potentiam in loco, qualem habere ſolent univerſitates, & communitates laicorum, ſeu Barones, ut *poſt Navar. conſil. 3. de for. compet. Alex. conſ. 102. n. 2. lib. 7. Innoc. & Card. in cap. dilecta, de Exceſſ. Prælat. Bald. in auct. hoc jus porrectum num. 12. cod. de ſacroſ. Eccleſ. Put. dec. 55. & 56. lib. 1. & alios dixit Rot. dec. 290. num. 17. & ſeq. par. 5. tom. 1. Recent.* ubi etiam reſolvit, quod diſpoſitio Concilii non procedit, quando non tota univerſitas, ſed certa pars dumtaxat prætenderet juſpatronatus, *& declaravit Sac. Congreg. teſte Gonz. ad Reg. 8. Cancell. gl. 18. num. 69.*

Obſervant 3. quod quando lis eſt tantum inter præſenta- 8
tos, & ordinarius non eſt in cauſa, non requiritur tam exacta probatio reſpectu perſonarum potentium, *Franc. Zip. in Analy. lib. 3. de jurepatr. num. 5. & 6. Lotter. de re benef. libr. 2. qu. 13. num. 128. Rota deciſ. 302. num. 8. & ſequ. par. 7. Recent.* ubi addit, quod quando Epiſcopus non dubitat de patronatu, leviores probationes admittuntur *Caſſad. dec. 1. numer. 7. de probat. Mantic. dec. 244. num. 5. Gregor. dec. 452. num. 3. Rota in cauſa Burgi S. Sepulchri beneficii 25. Maii 1626. coram Merlino.*

SUMMARIUM.

1 *Quando ad præſcriptionem juriſdictionis requiratur ſpatio 40. & quando decem, vel 20. annorum, & quando tempus, cujus initii memoria non extet, & n. 2. & 4.*
3 *An in hujuſmodi præſcriptione requiratur ſcientia ejus, contra quem præſcribitur, & n. 5. & 6.*
7 *Alia bona Principis ſpatio 40. annorum præſcribuntur.*
8 *In materia præſcriptionis juriſdictionis non fit extenſio de caſu ad caſum.*
9 *An Barones condere poſſint ſtatuta contra jus commune, & num. 11. & 13.*
Barones recognoſcentes ſuperiorem æquiparantur præſidibus, & magiſtratibus, ac Legato de latere, ibidem num. 9.
10 *Dominus loci non poteſt prohibere jus piſcandi, aut venandi: limitatur n. 12.*
11 *Baroni aſſerenti, ſe habere juſtam cauſam condendi ſtatuta contra jus, non creditur niſi probetur: ſecus in*

Prin-

Principe Superiorem non recognoſcente.

12 *Princeps, ſeu Dominus loci poteſt reſtringere, ſeu modificare facultatem venandi.*

13 *Inferior poteſt condere ſtatuta ſecundum, vel præter jus.*

14 *Is, qui juriſdictionem prætendit, poſſit illam exercere, donec durat probatio temporis, & tituli ad præſcriptionem requiſiti.*

15 *Cauſæ matrimoniales non inferiorum judicio, ſed Epiſcopi tantum examini relinquuntur.*

16 *Quid ſi inferiores allegarent conſuetudinem immemorabilem.*

17 *Si ſunt duo Domini alicujus loci pro indiviſo, & non conveniunt in illius regimine, Superior debet providere, ut alternis annis juriſdictionem exerceant.*

18 *Quid ſi Eccleſia teneatur aliquid tradere Patrono, & plures eſſent hæredes dicti Patroni.*

19 *Univerſalis quaſi poſſeſſio juriſdictionis acquiritur, etiamſi de unico tantum actu doceretur.*

CAPUT CV.

Quanto tempore juriſdictio præſcribatur.

1 REſpondetur, quod ſi agitur de præjudicio inferioris a Principe, ſufficit ſpatium 40. annorum, quando deficit titulus; ſed cum titulo ſufficit inter præſentes præſcriptio decem annorum, & viginti inter abſentes, *Balb. de præſcrip. in 2. par. 5. princ. q. 3. num. 4. & ſeq. Alexand. conſ. 16. num. 27. vol. 5. & alii apud Jordan. Elucubr. diverſ. lib. 14. tit. 24. num. 413.*

2 Si verò agitur de præjudicio ipſiuſmet Principis, requiritur tempus, cujus initii memoria non extet, vel ſpatium 40. annorum cum titulo, *cap. 1. de præſcrip. in 6. Bart. in l. ſi*

3 *publicanus*, §. *fin. ff. de Publican.* ſubdens, quod in hujuſmodi præſcriptione requiritur ſcientia privati, ſi præſcribitur contra privatum, vel ſcientia officialium principis, ſi præſcribitur contra Principem, *Jordan. loco cit. numer. 454.* ubi exemplificat in facultate legitimandi ſpurios, ac tabelliones, vel equites creandi, *Gratian. diſcep. for. cap. 441. num. 2. & ſeq.* ubi, quod in tali caſu conſtare debet de titulo vero,

4 & legitimo, nec ſufficeret putativus, *Cravet. de antiquit. temp. par. 4. Abſolutis differentiis, num. 13. & ſeq.* ubi addit,

5 quod talis ſcientia præſumitur ex temporis antiquitate, unde merum, & mixtum imperium præſcribi contra Principem per hujuſmodi tempus immemorabile, etiam non data ſcientia, & patientia ipſius Principis, tradit *Bald. d. qu. 3. per tot.* ubi etiam dicit, quod in hoc opinio *Bart.* communiter reiicitur, & ſolum procedere poteſt in præſcriptione minoris temporis, *Alex. conſ. 16. n. 27. & conſ. 24. nu. 15. & 16. lib. 5. Cancer. var. lib. 2. cap. 2. n. 113. & ſeq. Rot. dec. 129. nu. 5. p. 4.*

6 *tom. 1. Recen.* ubi, quod hæc ſcientia non requiritur, quando adeſt titulus.

7 Obſerva tamen, quod alia bona principis ſpatio 40. annorum præſcribuntur, *juxta l. comperit, ff. de præſcrip. 30. vel 40. annor.* ſive ſint bona fiſcalia, quæ ſcilicet jure principatus ad ipſum ſpectant, *Cravet. loco cit. n. 35. Cancer. ubi ſupra n. 128. ubi de communi,* ſive ſint bona privata ipſius principis, quæ ſcilicet ad ipſum pertinet jure privato, putà ſi ea poſſidebat ante principatum, vel poſtea acquiſivit ex titulo teſtamenti, donationis, vel alio titulo, *ut poſt Henric. Bohic. ſcripſit Guid. Pap. dec. 416 n. 1.*

8 Obſerva 2. quod quaſi poſſeſſio exercendi juriſdictionem in una ſpecie, putà ſimplicis juriſdictionis, licèt extenda tur de uno actu ad alios comprehenſos ſub eadem ſpecie ſimplicis juriſdictionis, non tamen extenderetur ad alios actus alterius juriſdictionis, putà meri, vel mixti imperii, *Alex. conſ. 68. num. 18. lib. 2. Rot. dec. 17. n. 3. & 4. par. 2. Diverſ. Put. dec. 102. lib. 1.* ubi, quod in materia præſcriptionis juriſdictionis non fit extenſio de caſu ad caſum, *Vermigl. conſ. crim. 434. n. 22.* ubi ex hoc infert, quod ſi præſcripta eſſet juriſdictio mixti imperii, hujuſmodi præſcriptio non extenditur ad meritum: quemadmodum quaſi poſſeſſio relegandi non extenditur ad caſum privationis, ſed tantum ad alios gradus ejuſdem ſpeciei, *ut dicit Put. loco cit. Jaſ. & Paul. de Caſtr. in l. imperium, ff. de juriſd. omn. jud.*

9 Quæres, an Barones condere poſſint ſtatuta contra jus commune? Reſpond. negativè etiamſi haberent merum, & mixtum imperium cum omnimoda juriſdictione; quia ſtatuere contra jus eſt de reſervatis ſupremo Principi, cum id ſpectet ad plenitudinem poteſtatis, quæ nunquam cenſetur transfuſa, niſi explicitè legatur in privilegio, & inveſtitura, vel niſi hoc jus præſcriptum ſit ſpatio longiſſimi temporis, *ut ſupra diximus, latè Cravet. conſ. 314. Cacheran. dec. 139. num. 16.* ubi dicit, quod Barones recognoſcentes ſuperiorem æquiparantur præſidibus, & Magiſtratibus, *Natt. conſ. 402. num. 8. & ſeq. Soc. Jun. conſ. 98. num. 20. & ſeq. libr. 3. Alba conſ. 172. num. 51. Rol. conſ. 4. num. 31. & ſeq. ubi de communi lib. 3. Malvaſ. conſ. 62. num. 22. & ſeq. Surd. conſ. 210. nu. 37. & ſeq. lib. 2. & alii, quos refert Vermigl. conſ. 434. num. 1. & ſeq.* ſubdens, quod ad ſummum aſſimilantur Legato de latere; conſtat autem, quod nec præſides, nec Magiſtratus, nec Legati de latere poſſunt ſtatuere contra jus, *Rot. deciſ. 780. num. 11. par. 1. & deciſ. 103. numer. 28. part. 2. Diverſ.* Unde Dominus loci, aut Caſtri non poteſt prohibere jus piſcan- 10 di, aut venandi, quia id cuilibet competit de jure gentium, *l. 1. & 2. ff. de Aquir. rer. domin. l. nemo igitur, ff. de Rer. diviſ. §. flumina autem inſtitut. eod. titul.* immò nec Princeps poſſet piſcationem, aut venationem prohibere, quia nec ipſe poteſt tollere ea, quæ ſunt de jure gentium, *gloſ. & DD. in leg. fin. cod. ſi contr. jus, vel util. public.* niſi redditus ex jure piſcandi, & venandi percipiantur ex præſcriptione temporis antiquiſſimi, quia tunc tales redditus annumerantur inter regalia, & principi ſoli competunt, aut alii Domino habenti jura regalia, *Dec. conſ. 197. Alvar. in c. 1. in tit. quæ ſint regal. Jaſ. conſ. 119. lib. 4. Cravet. d. conſ. 314. n. 3.*

Et hoc quidem procedit, quando inferior ſtatueret con- 11 tra jus ſine juſta cauſa; ſecus ſi rationabilis cauſa concurreret: quia tunc liceret inferiori ſtatuta contra jus concedere, *idem Cravet. loco citat. num. 3. verſ. ſecundo reſpondeo, per text. in leg. ſi hominem, ff. mandat. latè Rota dec. 50. num. 21. p. 2. Diverſ.* verum Baroni aſſerenti, ſe habere cauſam juſtam, in tali caſu non creditur, niſi probetur: quamvis Principi ſuperiorem non recognoſcendi etiam reſpectu juſtitiæ cauſæ credatur, *Bero. conſ. 177. num. 23. libr. 2. Surd. dict. conſ. 210. num. 34. in fin. Natt. conſ. 483. n. 37. in fin. Vermigl. d. conſ. 434. nu. 6. & ſeq.*

Notandum eſt autem, quod princeps, ſeu Dominus lo- 12 ci poteſt reſtringere, ſeu modificare facultatem venandi, quia id non poteſt dici contra jus, *Vincent. de Franch. dec. 158. per tot. Vermigl. ibidem, n. 23.*

Notandum 2. quod inferior poteſt condere ſtatuta ſe- 13 cundum, vel præter jus, *Vermigl. d. conſ. 434. ante n. 22.* unde poteſt Dominus loci ſtatuere circa cauſam damnorum deputando Camparios, & multas imponendo contra damnum dantes: ſimiliter poteſt facere ſtatutum ſuper ordine, & modo procedendi in cauſis ſuæ curiæ: item poteſt condere ſtatutum in auxilium prohibitionis ſuperioris imponendo pœnam, *Dec. conſ. 199. n. 1. quem refert, & ſequitur Cravet. d. conſ. 314. n. 1. & ſeq.*

Notandum 3. quod is, qui juriſdictionem prætendit do- 14 nec durat probatio temporis, & tituli ad præſcriptionem requiſiti, non poteſt illam exercere, etiamſi in quaſi poſſeſſione reperiatur: immò ſi in ea ſe ingerat, poteſt etiam lite pendente turbari, & violenter expelli ab exercitio juriſdictionis tanquam is, qui poſſidet vi, clam, & precario, cum habeat contra ſe jus commune, *c. cum perſonæ, ubi Anchar. de privil. in 6. Roland. conſ. 89. n. 35. & 36. lib. 2. Lup. in cap. per veſtras, nu. 43. in fin. de Donat. int. vir. & uxor. & alii apud Grat. diſcep. for. c. 441. n. 14. & ſeq.*

Notandum 4. quod cauſæ matrimoniales non Decani, 15 Archidiaconi, & aliorum inferiorum judicio, ſed Epiſcopi tantum examini, & juriſdictioni relinquuntur non obſtantibus quibuſcunque conſuetudinibus, ut *conſtat ex Concil. Trid. ſeſſ. 24. de refor. cap. 20. verſ. ad hæc &c.* unde licèt 16 per Concilium loco citato non ſit ſublata conſuetudo immemorabilis, *ut declaravit Sacr. Congregatio ejuſdem Concilii teſte Gonz. ad reg. 8. Cancell. gloſſ. 33.* tamen etiam dum pendet iſta probatio, hujuſmodi cauſæ non ab inferioribus cognoſcendæ ſunt, ſed ab Epiſcopo tantùm, cui Concilium, & jus commune aſſiſtit, *Caputaq. deciſ. 306. par. 2. & dec. 201. par. 2. Rota in Veronen. juriſdictionis 18. Martii 1596. coram Card. Pamphilio, Grat. de Benef. p. 3. c. 2. nu. 194. & ſequ. Grat. loco cit. num. 20. & ſeq. Rota apud Pacif. de ſalu. Interd. deciſ. 39.* ubi additur, quod ad hunc effectum non dicitur probata conſuetudo, donec de ea conſtiterit per tres ſententias conformes.

Notandum 5. quod ſi ſunt duo Domini alicujus Caſtri, 17 vel Civitatis pro indiviſo, & non conveniunt in illius regimine, Superior debet providere, ut alternis annis juriſdictionem exerceant, *Alex. conſ. 25. numer. 3. lib. 5. Soc. Jun. conſ. 68. num. 29. lib. 1. Curt. Jun. de feud. 4. p. q. 30. lim. 9. & alii apud Grat. diſcep. for. c. 552. num. 35. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod ſi 18 Eccleſia tenetur tradere Patrono unicam candelæ Præſta-

tio

tio candelæ fieri debet alternis annis, quando plures essent hæredes.

19 Notandum 6. quod universalis quasi possessio jurisdictionis acquiritur, etiamsi de unico tantùm actu doceretur, *Innoc. in c.1.de Relig.domin. Tiraq.de Retract.lignag.§.36.glos.3.n.12. Gabr.de præscrip.concl.2.pet tot. Rota in Oscen. jurisdictionis* 24. *Maii* 1604. *coram Penia, & in Colonien. jurisdictionis* 27. *Maii* 1580. *coram Rubeo, & dec.*129.*n.*1.*p.*4.*tom.*1. *Recent. ubi aliæ Rotæ decisiones referuntur.*

SUMMARIUM.

1 *Quando non extant litteræ Apostolicæ ad præscribendam unionem requiritur quadragenaria possessio cum titulo, vel immemorabilis: declaratur n.*2.

3 *Bona fides semper præsumitur, nisi contrarium probetur.*

4 *Communis reputatio deservit loco tituli.*

5 *Titulus unionis, licèt pateretur aliquam difficultatem, sufficit tamen ad præscribendum.*

6 *Quanto tempore una Ecclesia acquirat subjectionem alterius Ecclesiæ.*

7 *Quando in præscriptione* 40. *annorum requiratur titulus, & bona fides.*

8 *Præscriptio immemorabilis non requirit aliquam tituli, vel bonæ fidei probationem.*

9 *Præscriptio temporis immemorabilis probatur etiam ex enunciativis antiquissimis plurium instrumentorum & num.*10.

11 *Consensus Capituli quando præsumatur adhibitus in unione, & suppressione beneficii.*

12 *De nullitate unionis, & suppressionis ob defectum consensus Capituli nullus potest opponere, nisi idem Capitulum.*

13 *Alienatio rerum Ecclesiæ ita demum est nulla, si placuerit Ecclesiæ.*

14 *Quando unio probetur præsumptivè.*

CAPUT CVI.

Quodnam tempus requiratur ad præscribendam unionem beneficii.

1 REspond. quod ubi non extant litteræ Apostolicæ, ad præscribendam unionem requiritur quadragenaria possessio cum titulo, vel immemorabilis, *Caputaq.dec.*344. *&* 347.*par.*3.*Rota dec.*448.*num.*14.*& seq.par.*4.*tom.*2. *Recent.*

2 *Greg. decis.*196.*num.*2. *& ibi Beltram.* quod intelligendum est de unione tituli extinctiva, quia cum per eam Ecclesia unita efficiatur prædium alterius cum qua fit unio, meritò propter tantùm præjudicium desideratur plenior, & fortior probatio; secus esset, ubi agitur de unione tituli non extinctiva, sed æquè principaliter: tunc enim, cum per eam status Ecclesiæ, & essentia beneficiorum non alteretur, leviores admittuntur probationes, & sufficeret possessio quadra-

3 genaria cum bona fide, quæ semper præsumitur, nisi contrarium probetur, *Rot. in Tiraſonen. juris præsentandi* 16. *Martii, &* 16. *Octobris* 1592. *coram Cardin. Blanchetto, & in eadem* 2. *Octobris* 1594. *coram Litta, & decisio.*642.*nu.*

4 4.*& seq.par.*4.*tomo* 3.*Recent.* ubi, quod communis reputatio deservit loco tituli, *& dec.*448.*num.*14.*eadem par.*4.*tom.*

5 2. ubi quod unionis titulus, licèt patiatur aliquam difficultatem, sufficit ad præscribendum, *Theodos. Rub. sing.to.*2. *in ver.unio. Beltram.ad Greg.d.dec.*196.*num.*3.*vers. Advertendum est tamen.*

6 Simili 40. annorum spatio unam Ecclesiam acquirere subjectionem alterius Ecclesiæ, resolvit *Rota in una Cajetana præcedentiæ* 1. *Martii* 1463. *coram Robusterio, & dec.*17.*nu.*

7 4.*coram Ludovis. Ciriac.contro.*300.*n.*8.*& seq.libr.*2. ubi dicit, quod in hujusmodi præscriptione requiritur titulus, & bona fides.

8 An vero in præscriptione immemorabili requiratur probatio bonæ fidei? Respond. negativè, quia bona fides, sicut & titulus ex cursu tanti temporis præsumuntur seu potius inducuntur, *cap.*1.*de præscrip.in* 6. *& ita tradunt comm. DD.*

9 Hæc autem temporis immemorabilis præscriptio probatur etiam ex enunciativis antiquissimis plurium instrumentorum, in quibus Ecclesia enunciatur unita dummodo enunciativæ habeant originem a diversis personis, & non suspectis, *Caputaque d.dec.*347.*num.*2.*& seq. Put. dec.*204. *libr.*2.

10 *Seraph.dec.*1246.*num.*1. etiamsi unio esset virtualiter enunciata, putà si in instrumentis asseratur, Ecclesiam esse membrum, *Beltram.ad Greg.dec.*196.*n.*3. *vers. secundo probatur unio &c. Seraph.loc.cit. Put.dec.*209.*lib.*1.*Garz. de Benef. p.*12. *c.*2.*n.*254.*& seq.*

Notandum est autem, quod consensus Capituli præsu- 11
mitur adhibitus in unione, & suppressione beneficii stante spatio 30. annorum cum observantia subsequuta, etiamsi non fuerit talis solemnitas consensus enunciata, *latè Gonzal. ad Reg.*8.*Cancell.glos.*12.*num.*75.*& seq. Burs.at. cons.*424. *lib.*4.*Menoch.præsump.*75.*num.*24.*lib.*2.*& præsump.*132.*num.* 55.*lib.*3. *& alii apud Gratian. disc.for.cap.*819.*num.*12.*& seq.* ubi dicit, quod de nullitate unionis, & suppressionis ob de- 12
fectum consensus Capituli nullus potest opponere, nisi idem Capitulum, exemplo alienationis rerum Ecclesiæ, quæ ita 13
demum est nulla, si placuerit Ecclesiæ, *latè Dec.in cap.quæ in Ecclesiarum, n.*28.*& seq. de constit. Rot.dec.*133.*n.*11.*&* 12. *p.*2. *Divers.*

Notandum 2. quod licèt ad unionem Ecclesiarum requi- 14
ratur tempus, cujus initii memoria non extat in contrarium, tamen si probatur, quod Ecclesiæ fuerunt diu possessæ, & unitæ, probaretur unio præsumptivè, *Old. consil.* 296. *Petr. de Ancharan. consil.*161. *Felin. in cap. causam quæ, de præscript. quos refert Balb. de præscript. in* 1.*par.*5.*princ. quæst.*19.

SUMMARIUM.

1 *Per litis contestationem perpetuatur actio usque ad* 40. *annos: declaratur n.*45.*&* 6.

2 *Per juramentum delatum reo, actio etiam usque ad* 40. *annos perpetuatur actori.*

3 *An actio annalis perpetuetur per litis contestationem.*

4 *Præscriptio non interrumpitur per citationem invalidam, & quando id procedat.*

5 *An per citationem perpetuetur actio.*

7 *Per simplicem citationem perpetuatur jurisdictio in annos* 40.

8 *Litis contestatio facta super officio Judicis, per quod petitur restitutio in integrum, an perpetuet illud officium.*

9 *Restitutione concessa, actio rescissoria, si in judicium deducitur per contestationem, perpetuatur in annos* 40.

10 *Rescriptum Principis habetur pro libello, & contestatione litis quoad effectum actionis perpetuandæ, & quando id procedat.*

11 *Quanto tempore contra instrumentum, seu creditum juratum præscribatur, & n.*12.

13 *Quid si statutum tollat fidem instrumento.*

CAPUT CVII.

Quando litis contestatio perpetuet actionem.

CErtum est quod per litis contestationem perpetuatur 1
actio usque ad 40. annos a tempore cessationis a lite, inchoandos, *l.fin. ubi Sal. cod. de præscrip.*30. *ann.* cujus dispositio non tantum procedit in actionibus, quæ 30. annis præscribuntur, sed etiam in aliis, quæ minori temporis spatio durant, videlicet decem vel viginti annorum, *Gutier. de Juram.confirm.p.*3.*cap.*1.*num.*5. *quem refert Cancer.var.lib.* 3.*cap.*16.*num.*52.*& seq.* ubi etiam dicit, quod per juramentum delatum reo, actio etiam usque ad 40. annos perpetuatur actori, *Seraph.de privileg. Juram. privileg.*50. ubi id ex- 2
tendit non tantum ad juramentum judiciale, sed etiam ad juramentum promissorium, seu extrajudiciale, quale est juramentum, quod in instrumentis apponitur, & *prævil.*51. *n.*1.*& seq.* ubi dicit, quod statutum mandans, debitum ultra certum tempus peti non posse, non habet locum in debito jurato, quod propterea stante juramento peti poterit usque ad 40. annos, *latè Balb.de præscrip.in* 4.*p.*6.*& ult.princ. q.*2.*n.*3.*&* 4.*Rot.dec.*6.*p.*3.*Recen. Tiraqu. de retract.lignag §.*1. *gl.*10.*n.*75.*& seq.* ubi dicit, quod etiam actio annalis perpetuatur per litis contestationem, *juxta textum in l.*2.*C. Quand.* 3
libell. Princip dat.

Hoc tamen procedit in contestatione litis valida; contesta- 4
tio invalida non perpetuat actionem, *ut tradunt Doctores communiter:* quemadmodum nec interrumpitur præscriptio per citationem invalidam, *Cancer. loco citat. numer.*55. *Tiraq. ut supra num.*85. *Honded. cons.*83. *num.*42.*lib.*1. quod intelligendum est, quando citatio, vel litis contestatio fuit a principio nulla; secus si ex post facto, & per lapsum instantiæ annulletur, quo casu durant interruptio, & perpetuatio jam factæ, quia tunc effectus earum est jam consummatus,

matus, nec illa annullatio retrotrahitur, *glos. & DD. in leg. properandum, §. & siquidem, cod. de Jud. Tiraq. & Cancer. locis proximè citatis.*

5 Observa tamen, quod per solam litis contestationem perpetuatur actio, non autem per citationem, quod est notandum, *Bart. in l. cum notissimi, cod. de præscrip. 30. ann. & alii apud Jord. Elucubr. diversf. lib. 14. tit. 24. de præscrip. n. 435.* ubi
6 dicit, quod si præscriptio statutaria interrumpitur per solam citationem sine litis contestatione, requiritur nova statutaria præscriptio; secus esset, quando præscriptio statutaria semel interrumpitur per litis contestationem: quia tunc necessaria est a die interruptionis nova præscriptio, non quidem statutaria juxta primam, quia ea semel interrupta cessat statutum, sed nova secundum dispositionem juris communis, *Alex. in leg. ex hoc edicto, n. 11. ubi Castren. num. 4. Jas. num. 3. Socin. num. 21. ff. de eo, per quem fact. erit &c. Marescot. variar. resol. lib. 2. cap. 67. num. 8. & seq. & alii apud Merlin. de legit. lib. 5. tit. 3. quæst. 1. num. 20. & 21. Rot. dec. 6. num. 1. & seq. p. 3. Recent.* perpetuatur tamen per simplicem citationem ju-
7 risdictio in annos 40. *secundùm Bald. in l. sæpè, cod. de præscr. 30. vel 40. ann.*

8 Observa 2. quod litis contestatio facta super officio Judicis, per quod petitur restitutio in integrum, non perpetuat illud officium: & ideò adhuc intra quadriennium restitutio
9 petenda est, *juxta leg. supervacuam, cod. de Tempor. in int. restitut. & notat Bald. in d. l. sæpè, num. 1.* subdens, quod restitutione concessa, actio rescissoria, si in judicium deducitur per contestationem, perpetuatur in annos 40. *ex regula d. legis.*

10 Observa 3. quod rescriptum Principis habetur pro libello, & contestatione litis quoad effectum actionis perpetuandæ, non autem quoad ordinem processus *leg. 2. cod. Quand. libell. Princip. dat.* cujus textus dispositionem procedere in actionibus temporalibus, annalibus, & prætoriis, non autem in perpetuis, *notat glos. Bart. Bald. & alii ibidem.*

11 Observa 4. quod contra instrumentum, seu creditum juratum non præscribitur minori spatio, quam 40. annorum *ex regula d. l. sæpè, cod. de præscrip. 30. vel 40. ann.* quia juramentum habet vim litis contestationis, *Afflict. dec. 174. nu. 5. Rot. dec. 8. p. 3. Diversf. & in specie Crav. conf. 71. n. 2. & alii apud Honded. tom. 1. conf. 82. num. 60. & seq. Seraph. de Privil. Juram. privil. 51. per tot.* ubi *num. 12. & seq.* id intelligit in juramen-
12 to valido, vel non omninò nullo; præsertim si partes in ipso contractu jurarunt, vera esse ea, quæ in contractu asseruerunt, *ut d. Honded. d. conf. 82. n. 63. ubi citat Covar. var. resol. c. 9. num. 7. lib. 2. Bero. qq. fam. q. 5. n. 3. Galganet. ad Stat. Urb. lib. 1. c. 158. verf. An hoc statutum,* quamvis contrarium sentiat *Gutier. de Juram. confirm. 3. p. c. 1. nu. 8. & alii apud Cancer. lib. 1. var. res. c. 15, n. 38.* ubi, quod debitum juratum spatio 30. annorum præscribitur.

13 Notandum tamen est, quod si statutum tollat in aliquo casu fidem instrumento, tunc juramentum non haberet vim litis contestationis: quia tale instrumentum sicut non probat contractum, ita nec juramentum, & per consequens curreret in tali casu præscriptio communis vel statutaria, *Rot. dec. 104. num. 2. par. 2. Diverf.* quod procedit quando juramentum præsumitur a statuto metu, & dolo extortum, *ut dict. Galganet. ad stat. Urb. libr. 1. cap. 158. verf. An hoc statutum &c. & cap. 159. verf. non obstat,* &c. ubi id limitat, quando juramentum aliunde probatur, quàm ex instrumento.

SUMMARIUM.

1 *Præscriptioni longissimi temporis non potest renunciari contrarium n. 4. & 6. declaratur n. 11. & 12.*
2 *Juri publico pactis privatorum derogari non potest.*
3 *An statuto debiti præscriptionem inducenti renuntiari possit.*
5 *Præscriptio per pactum potest interrumpi.*
7 *Favori suo quilibet renuntiare potest.*
8 *Qui renunciavit præscriptioni longissimi temporis non censetur renunciasse immemorabili.*
9 *Quid si res transiret in alium, qui esset in bona fide.*
10 *An hæres ejus, qui renunciavit, possit præscribere.*
13 *An per statutum, vel privilegium Principis tolli possit præscriptio.*

CAPUT CVIII.

An renuntiari possit præscriptioni.

ALii negativam partem substinent ex eo quod præscri- 1
ptio principaliter inducta est ob bonum publicum, nè dominia rerum diù maneant in pendenti; juri autem publico pactis privatorum derogari non potest, *l. jus publicum, ff. de Pact. ita Bart. in l. 1. ff. de usucap. & in l. nemo potest, n. 20. & seq. ff. de l. 1.* ubi etiam dicit, quod neque potest renuntiari 2
statuto debiti præscriptionem inducenti: quia hæc præscriptio inducta est in bonum publicum, & *hanc sententiam sequuti sunt Abb. & Felin. in Rubr. de præscrip. & alii apud Viv.* 3
opin. 626. ubi de communi, Guid. Pap. dec. 319. n. 2. Aret. in § jure civili, instit. de Usucap. n. 13. subdens, quod licèt præscriptioni non possit renuntiari, potest tamen renuntiari exceptioni talis præscriptionis quælitæ.

Alii verò contrarium sentiunt, quorum opinio commu- 4
nior est *teste Tiraq. de Retract. conven. §. 1 glos. 2. n. 14. & ita decisum refert Cancer. var. resol. lib. 3. c. 15. n. 81.* quemadmodum potest etiam per actum præscriptio interrumpi: *l. cum notis-* 5
simi, cod. de præscrip. 30. ann. quia favor publicus hac in re consideratur secundario; principaliter autem attenditur pri- 6
vata utilitas possessoris, nè vexetur litibus, & expensis: favori verò suo quilibet renuntiare potest, *ut post Bald. in auct. quas actiones, cod. de Sacros. Eccles. Castr. in l. 1. de Usucap. dict.* 7
Jord. lib. 14. tit. 24. de præscrip. n. 394. Cevall. in spec. opin. comm. con. comm. q. 174. n. 1.

Observant autem, quod qui renunciavit præscriptioni 8
30. vel 40. annorum, non censetur renuntiasse immemorabili, neque centenariæ, *Alex. conf. 60. num. 2. lib. 1. Abb. conf. 26. lib. 2. Jas. conf. 92. lib. 3. Aret. conf. 15. & alii apud Cancer. loco cit. num. 85.*

Observant 2. quod si res transiret in alium, qui esset in 9
bona fide, præscriberet non obstante hujusmodi renunciatione, *Bart. in d. l. nemo potest, n. 20. ff. de leg. 1.*

Observant 3. quod hæres ejus, qui renuntiavit hujus- 10
modi præscriptioni, poterit præscribere incipiendo præscriptionem a die mortis ipsius renunciantis, quia tunc hæres non præscribit tanquam hæres, sed præscribit ex persona propria, quo casu potest venire contra promissionem, & factum defuncti, *secundùm Anto. de Petru. in repet. cap. 1. nu. 213. & sequ. de Jurejur. quem refert Seraph. de privileg. juram. privileg. 51. numer. 10. & sequ.* contrariam tamen sententiam rectiùs in hoc tenet *Balb. & alii per eum allegati in tract. de præscrip. in 2. par. 3. princ. qu. 12. num. 11. & sequ. & in 4. part. 5. princ. quæst. 6. vide quæ supr. diximus hoc eodem lib. cap. 94. nu. 14. & seq.*

Ego verò quoad propositum dubium distinguendum cen- 11
seo: aut enim agitur de præscriptione 30. vel 40. annorum, & tunc hujusmodi præscriptioni ut introductæ in odium negligentis, seu merè odiosè renunciari non potest etiam cum juramento, propter favorem publicum, nè dominia rerum sint in incerto, & ut aliquando sit finis litibus; quod intelligendum est quoad præscriptionem decurrendam, non autem quoad jam decursam: quia juri jam quæsito potest per pactum renunciari, sed non potest per pactum fieri, nè talis præscriptio currat in futurum, *Rom. conf. 201. Seraph. qui alios refert, de privileg. Juram. privileg. 51. numer. 8. verf. hoc autem Balb. in 5. part. 5. princip. quæst. 6. numer. 5. ubi de communi.*

Aut igitur de usucapione triennali, vel de præscriptione 12
10. vel 20. annorum, & tunc, licèt de jure renuntiari non possit, valida tamen esset renuntiatio, si juramento fuerit roborata: quia usucapio est præscriptio merè favorabilis, & præscriptio 10. vel 20. annorum non est merè odiosa, sed mixta, partim videlicèt favorabilis, & partim odiosa, ita *Seraph. loco cit. d. privil. 51. n. 3. 4. & 7. ubi citato Alex. in l. nemo potest, ff. de leg. 1. Gerard. sing. 18. col. 6. Ruin. conf. 111. volum. 1. Balb. ubi supra in 5. p. 5. princ. q. 6. Corn. conf. 328. vol. 1. & consil. 280. vol. 3. Guid. Pap. qu. 416. Calca. conf. 19. in fin. & ita intelligendi sunt DD. apud Viv. d. opin. 626.*

An verò per statutum, vel Principis privilegium tolli pos- 13
sit præscriptio? Resp. affirmativè, intelligendo de præscriptione futura, non autem de præterita: hæc enim tolli non potest quia sic tolleretur jus quæsitum contra naturalem æquitatem, *ita Bal. & Sal. in leg. receptitia, cod. de Constit. pec. & tradunt omnes in auct. quas actiones, cod. de Sacros. Eccl. latè Balb. in tract. de præscr. in 5. p. 5. princ. q. 7. 8. & 9.*

SUM-

SUMMARIUM.

1 *Bona communia ad petitionem alterius fratris, ſeu conſortis quandocunque dividi debent.*
2 *An valeat prohibitio facta per teſtatorem de nunquam dividendo, & n.4.6. & 7.*
3 *Ditiones in perpetuum, & ſimiles relatæ ad perſonas non extenduntur ultra tempus vitæ.*
5 *Per contractum hoc agi non poteſt, ut non liceat unquam dividere.*
8 *Diviſio inter fratres quando præſumatur.*
9 *Quando inter fratres præſumatur contracta ſocietas, & n. 10. & ſeq.*
11 *An frater pro debito fratris teneatur.*
12 *Quid veniat in tacita ſocietate, & quid in expreſſa.*
13 *An, & quando fratres teneantur dotare ſororem, & n.14. Et an mater teneatur dotare filiam ibidem.*
14 *Quando Clericus teneatur dotare ſororem.*
15 *Quid ſi frater dotans bona ſororis adminiſtret.*
16 *Et quid ſi dos eſſet exceſſiva.*
17 *Quando diviſio inter fratres præſumatur legitimè facta.*

CAPUT CIX.

An adverſus diviſionem præſcribatur.

1 REſp. negativè, & ideo bona communia ad petitionem alterius fratris, ſeu conſortis quandocunque dividi debent etiamſi per longiſſimum tempus bona communiter poſſediſſent, *Balb.de præſcrip.in 4.p.4.prin.q.13. Bald. in leg. fin.cod.fin.regun.latè Cevall.in Spec.opin. comm.con. commu.qu. 820.Cravet.conſ.60.n.1.Honded.conſ.59.n.53. & ſeq.lib.1.*

2 Quæres, an valeat prohibitio facta per teſtatorem de nunquam dividendo? Reſp. quod aut prohibitio eſt perſonalis, ſeu relata ad perſonas, putà ſi dictum ſit, nè fratres ullo unquam tempore dividant, & tunc valebit prohibitio durante vita eorum, quibus fuit injuncta, licèt poſt eorum mortem evaneſceret, *Ruin.conſ.135.n.6. & 7.lib.2.Rol.conſ.84. n.10. & ſeq.lib.1.Dec.conſ.264.Grat.con.66.n.13. & ſeq.quos refert Grat. diſc.for.c.905.num.5. & 6.* ubi etiam dicit, quod dictiones,
3 in perpetuum, & ſimiles relatæ ad perſonas non extenduntur ultra tempus vitæ.

4 Aut prohibitio eſt realis, & in rem, putà ſi dictum fuerit, quod domus, ſeu fundus nunquam dividatur, & tunc talis prohibitio non tenet tanquam inducens infinitatem, quæ in ſimilibus prohibitionibus reprobatur ità, ut neque ſit ſervanda viventibus illis, quibus fuit facta, ſed vitiatur in totum, *Alex.conſ.110.n.10. & 11.lib.3.* ſubdens, quod neque
5 per contractum hoc agi poteſt, ut non liceat unquam dividere, *per text.in l.in hoc judicium, §.ſi conveniat ff.commu. di-*
6 *vid. & ita ſenſit Balb loco cit.d.q.13.* ubi ampliat, etiamſi pactum de nunquam dividendo, fuerit juratum, *Clar.in §.Teſtamentum q.67. & alii apud Grat.d.c.905.n.1. & ſeq.*

7 Hoc tamen procedit, quando per viam diſpoſitionis induceretur perpetua communio; ſecus eſſet, quando per viam conditionis prohiberetur perpetuò diviſio, tunc enim vale-
8 bit præceptum teſtatoris; unde ſi prohibitus non paruerit, privabitur commodo relicto, *Rol.conſ.84. nu.19. & 20.lib.1. quem refert, & ſequitur Grat.d.c.905. n.21.*

9 Quæres 2. quando inter fratres præſumatur contracta ſocietas? Reſp. quod præſumitur contracta ex communi habitatione, communicatione lucrorum, & non reddita ratione expenſarum circa res, & perſonas, *Bart.in l.Titium, §. altero, num.5.ff.de Admin. & peric.tut. & in leg.ſi patruus, n.9. ubi id declarat, cod. commu.utriuſque Jud.Caſ.in l.1.num.7.cod. eod.tit. Alex.conſ.48.num.5.lib.1.Mant.de Tac.lib.6.tit.10.n.2. & ſeq. Anch.conſ.302.n.4.Cephal.conſ.483.lib.4.Maſcard. concl. 31.n.25.Ruin.conſ.141.n.23.Ciarl.contr.for. cap.16. ante nu.26. tom.1.Seraph.dec.1303.n.1. & alii apud Menoch.lib.3.præſum. 156.n.22.* quod intelligendum eſt, dummodo fratres ſint omnes ætate majores: nam ſi inter eos adeſſent pupilli, minores, furioſi, & alii, qui legitimo conſenſu carent, ceſſaret prædicta præſumptio, *l.ut in conductionibus, ff.pro Soc. Bart. in d.leg.ſi patruus, num.9. ubi etiam Bald.n.14. & ſeq. cod. commun.utriuſq.Jud. Alciat.reg.1.præſump.25.n.2. Menoch. loc.cit. n.6.* ubi idem dicit in Clerico, & in aliis, qui negotia tractare non poſſunt.

11 Effectus autem hujus tacitæ ſocietatis eſt, ut æs alienum manente ſocietate contractum, de communi ſolvendum ſit, *juxta textum in l.omne æs alienum, ff.pro Soc.* quod intelligendum eſt, quando æs alienum ratione communis utilitatis contractum fuit: quia aliàs frater pro debito fratris non tenetur, etiamſi eſſet ſocius omnium bonorum, *leg.ſed nec æs alienum, ubi gloſ.ff.pro Soc. leg.ſi cum fratre ubi Salic.cod. res int.alios act. & c.Bald.in d.l.ſi patruus, n.12.Bero. conſ.76.n. 18.lib.1.Calcan.conſ.22.n.3.Rota dec.439.p.3.recen. Burat.dec. 810.n.1.* non enim poteſt frater de re communi diſponere, ſed tantum de ſua parte, *l.ſervi ejectione, §.1.ff.de l.1.* nec ſocius ſocium obligat, ſi pecuniam non ex cauſa ſocietatis acceperit, *l.jure ſocietatis, ff.pro Soc.Dec.in l.ſi ſocius n.2.ff.ſi cert. pet. Alex.conſ.139.n.3.lib.5.*

Notandum eſt autem, quod in tacita ſocietate bonorum 12
non veniunt ea, quæ ex legato, donatione, aut hæreditate proveniunt, ſed tantum quæ acquiruntur ex actibus quæſtuariis, hoc eſt ex emptione, venditione, locatione, vel conductione, *l.coiri, cum quatuor ſeq.ff.pro Soc.* licèt aliud ſit in ſocietate expreſſa, *l.3.§.cum ſpecialiter, ff.eod.tit. Alex.conſ.49. n.2.lib.1.Coccin.dec.421.n.6.*

Notandum 2. quod ſi frater ſciat, & patiatur, alterum 13
fratrem dotare filiam ſuam de bonis communibus, favore dotis cenſetur donandi animo conſentire, *Dec.conſ.58. circa fin.quem refert Urſil. ad Afflict. deciſio.13. & communem dicit Hier. de Zannettis conſ.6.n.7. Mant.de Tac.lib.13.tit.13.nu.23.* quod eo magis procederet, ſi frater de bonis communibus dotaret ſororem communem, cum fratres teneantur dotare ſororem ex eodem patre natam, non habentem bona, vel legitimam ſufficientem, *leg.cum plures, §.fin.ubi gl.ff. de Admin.tut. & communem dicit Theſ.dec.192.n.7. Abb. conſ.12. in 7.dub.lib.1.Albert.Brun.in tract. Quod ſtantib.maſcul.fœm.non ſucced.ar.9.n.9. quos refert Millin.dec.433.n.10. & ſeq. Rot.dec. 145.n.3. & dec.329.n.18.p.6.recen.Coc.dec.77.* ubi quod de jure communi etiam mater tenetur dotare filias in concurſu cum fratribus, quando non adſunt bona paterna, *Paul.Rub. in annot.ad dec.460.n.74.p.3.tom.2.recen.* ubi dicit, quod frater 14
clericus tenetur in ſubſidium dotare ſororem inopem, etiam de redditibus Eccleſiæ, *Mant.de Tac.lib.12.tit.16.n.25. & ſeq.* ſubdens, quod frater non tenetur dotare ſororem uterinam, *& lib.13.tit.13.n.20. & ſeq.* ubi dicit, quod ſi frater dotavit ſororem de re communi, vel communi patrimonio, præſumitur partem ſuam ei donaſſe; niſi ejus bona adminiſtret: 15
quia hoc caſu magis intelligitur ejus negotium geſſiſſe, quàm donandi animum habuiſſe, *arg. l.Neſennius, ff.de Negg geſt.* quod procederet etiamſi frater, vel mater in tali caſu pro dote ſe ſe obligaverit, quia cenſeretur ſe obligaſſe uti fidejuſſor, *ut poſt Corn.con.124.n.1. & 2. lib.1.dixit Rota coram Millino d.dec.433.n.4.*

Verum ſi dos eſſet exceſſiva, fratres, qui dotis conſtitu- 16
tioni tacitè conſenſerunt, quoad exceſſum reſtituuntur in integrum, ſive ſint minores, ſive majores, *l.1.cod ſi adverſ. dot.leg.in contractibus, cod. Quib. ex cauſ.major. & dixit Rota in Romana reſtitutionis in integrum 10.Maii 1641.coram Card. Panzirolo, prout refert Rub.in annot. ad deciſio.640. num.219. cum ſeq.par.4.tom.2.recen.* quod arbitrio Judicis remittitur, *Rot.coram Millin.d.dec.433.num.6. & 11. verſ.fundamentum reſolutionis.*

Quæres 3. quando præſumatur recto jure facta diviſio, 17
& partitio bonorum inter fratres? Reſpond. quod diviſio præſumitur legitimè facta ex longa poſſeſſione bonorum invicem ſeparatorum, ſolutione onerum ſimiliter ſeparata, & ex perceptione fructuum per decem annos inter præſentes, & viginti inter abſentes, *Gabr.conſ.4.in princ.lib.1.Bero. q.50.num.8.Dec.conſ.15.num.1. & 41.lib.1. Menoch. præſump. 60.num.3.lib.3. & alii apud Grat.diſcep for.c.951.nu.30. & ſequ.* ubi etiam dicit, quod in hoc caſu non eſt neceſſaria aliqua ſcriptura, *Ric.in Prax.for.Eccleſ.p.3.reſ.509.n.6. & ſequ. Cevall.ubi ſupra d. q.820.*

SUMMARIUM.

1 *Jus paſcendi præſcribitur ſpatio decem, vel viginti annorum, & quando id procedat: contrarium n.2.*
2 *Quando ex uſu particularium alicujus univerſitatis acquiratur ipſi univerſitati quaſi poſſeſſio, & jus paſcendi, aut lignandi, vel ſimile, & n.10.*
3 *Præſcriptio juris paſcendi, vel lignandi in alieno prædio, ceſſat, ſi Dominus prædii indigeat paſcuis, vel lignis.*
4 *An Dominus fundi, ſuper quo alius habet jus paſcendi, vel lignandi poſſit illum ad culturam reducere.*
5 *Pro modo poſſeſſionum ſuarum unuſquiſque uti debet paſcuo communi.*
6 *Dominus oppidi de jure communi tot animalia in publica paſcua mittere poteſt, quot poteſt unus Civis.*
7 *Præſes, & Prælatus durante officio frui debent eodem privile-*

vilegio, & prærogativis, quibus gaudent cæteri cives.

8 *Possessio juris pascendi probatur ex perceptione fructuum herbarum: declaratur n.9.*

10 *Quando factum singulorum censeatur factum universitatis.*

11 *Quando ex prohibitione facta particularibus personis alicujus oppidi, currat præscriptio contra totam universitatem, & quando non, & n.13.*

12 *Prohibitio facta in locis publicis, præsumitur pervenisse ad omnium notitiam.*

13 *Quando major pars communitatis possit præjudicare minori.*

CAPUT CX.

Jus pascendi quanto tempore præscribatur.

1 ALii putant, jus pascendi præscribi ad instar aliarum servitutum continuam, seu quasi continuam causam habentium, & sic spatio decem annorum inter præsentes, & viginti inter absentes, *juxta leg.2. ubi gl. & DD. cod. de servit. ita Bart. in l. justo, §. non mutat, ff. de Usuc. Paul. de Castr. cons.444. col.3 lib.1. & cons.3. col. fin. lib.2. Aret. cons.153. col.fin. Corn. cons.268. col.10. lib.4. quos refert Cravet. cons.4.nu.* 5. subdens, quod sufficeret prædicta præscriptio 10. vel 20. annorum, quando concurreret titulus, aliàs requireretur tempus 30. annorum.

2 Alii verò rectiùs sentiunt ad præscriptionem juris pascendi requiri tantum temporis spatium, cujus initii memoria hominum non extat in contrarium, *juxta text. in leg. hoc jure, §. aqua ff. de Aqua quot. & æstiv. leg. servitutes prædiorum* 14. *ff. de Servit.* hæc enim servitus, cum ad ejus usum requiratur factum hominis animalia ad pascua ducentis, & reducentis, dicitur habere causam discontinuam, *ut dict. Guid. Pap. dec.573. num.2. Cæpoll. de Servit. rust. præd. c.9.n.24. Balb. de præscr. in 2.par.4. princ. qu.5. Castil. de Usufr. c.68. n.18. & communem dicit Honded. cons.79. num.66. lib.1. & cons.84. nu.* 28. *& seq. lib.2.* ubi etiam, quod ex usu particularium alicujus universitatis non acquiritur ipsi universitati quasi possessio, & jus pascendi, aut lignandi, vel simile, nisi ultra tempus immemorabile constiterit, illos particulares homines usos fuisse pascuis, nemoribus, & similibus de mandato universitatis, vel saltem nomine universitatis, scientibus officialibus illius, *Andr. Gail. libr.2. observ.66. Cassan. in consuet. Burgun. rubr.* 13. §. 5. *num.26. Covar. lib.1. var. c.17. nu.* 11. *Bertran. cons.51. num.6. volum.1. & alii apud Cancer. var. res. lib.3. c.4. n.51. ubi etiam testatur, ita fuisse in Senatu Cathaloniæ decisum.*

3 Observa tamen, quod licèt ex hujusmodi præscriptione, vel consuetudine homines unius Castri, vel villæ acquisiverint jus pascendi, vel incidendi ligna in alieno Territorio, vel prædio, tamen si Dominus Territorii, vel prædii indigeat pascuis, vel lignis, vel ea non sufficiant pro usu ipsius Domini, cessabit eo casu præscriptio, eaque non obstante denegabitur jus pascendi, vel lignandi: quia tunc superverit ratio contrarii usus *c. suggestum, de Decim. & post Abb. in c. dilecti filii, n.7. de Arb. & alios trad. Surd. dec.236. n.20. & ita per Concilium Neapolitan. decisum fuisse, refert Afflict. dec.290. n.6. & seq. Gabr. commun. conclus. lib.5. tit. de præscr. concl.1. n.12. Cancer. lib.3. c.4. n.52. & seq.*

4 An verò Dominus fundi, super quo alius habet servitutem, seu jus pascendi, vel lignandi, possit illum ad culturam reducere? Resp. quod aut in illo fundo hujusmodi servitus fuit expresè constituta, & tunc non potest, *l. servitutis, §. si servitus, ff. de Servit. urban. præd. & ita intelligendus est Cæpol. de Servit. rusti. præd. c.9.n.40.* aut talis servitus acquisita fuit præscriptione, & tunc potest impediri reducendo fundum ad culturam; quia servitus præscripta dicitur tacitè constituta ex patientia partis: patientia autem debet restringi ad suos limites, stante pascuo inculto, *ut rectè probat Crav. cons.292. n.4. Jo: Bap. Costa de Port. rat. q.159. nu.11. & videtur sensisse Rot. dec.632. n.4. in fin. p.3. recent.* & ita servatur in Civitate Veliterna, ubi natus sum: nam in agris, seu terris, super quibus Communitas nostra habet jus pascendi, vites, & arbores Cives plantare possunt, quo casu cessat jus Communitatis: quamvis contrarium sentiat *Cancer. d. lib.3. c.4. n.80. & seq.*

5 Observa 2. quod hujusmodi juribus lignandi, pascendi, & similibus debet quis uti pro modo ità, ut propter suum immoderatum usum, aliis idem jus habentibus, quominus utantur, non sit impedimento; & ideo pro modo possessionum suarum unusquisque uti debet pascuo communi, *Alber. in l. Imperatores, n.2. ff. de servit. rust. præd. Bertr. cons.229.* 6 *& cons.202. n.5. vol.2. & cons.240. num.10. & 11. vol.3. Cassan. in consuet. Burgun. rub.13. §.3. in fin. Cancer. loco cit. d. cap.4. num. 65. & sequ.* ubi addit, quod Dominus Oppidi de jure communi ratione jurisdictionis potest tot propria animalia in pascua publica mittere, quot potest unus Civis: eodemque privilegio, & prærogativis, quibus gaudent cæteri Cives, 7 frui etiam debet Præses, & Prælatus durante officio, *Capic. dec.209. n.31. Loffred. cons.4. n.8. & alii apud Cancer. d. l.3. c.12. n.228. & seq.*

Observa 3. quod possessio juris pascendi regulariter pro- 8 batur ex perceptione fructuum herbarum, *leg. Titia, ff. de solut. l. litibus, cod. de Agric. & Censit. lib.11.* verum si alius e- 9 xisteret in possessione terrarum, in quibus herbarum fructus percipitur, non sufficeret in tali casu probare simplicem usum pascendi, quia id contingere potuit vel precario, vel familiaritate, vel Domini terrarum incuria; sed ultra constare debet, id factum fuisse jure servitutis; tunc enim subsistente diversa causa possidendi utraque possessio esset compatibilis, & dari posset in una, & eadem re, *Rot. decis.632. per tot. par.3. recen.* quod præcipuè procederet, ubi fundus esset sub proprietate Ecclesiæ: tunc enim non est de facili in Ecclesiæ præjudicium admittenda quasi possessio aliorum: cum impediat, nè Ecclesia possit perfectè uti re sua, *Rot. in Alban. Juris pascendi 5. Julii 1604. coram Justo, & coram Greg. dec.412. n.4.*

Observa 4. quod si universitas, vel communitas præten- 10 deret, se præscripsisse jus pascendi, vel lignandi, non sufficeret probare, quod singulares personæ ejusdem universitatis per tempus immemorabile fuerint in usu dictæ servitutis: quia ex actibus particularium non quæritur jus, nec possessio universitati: sed ultra constare debet, quod singulares personæ Communitatis id egerint cum mandato, licentia, seu scientia universitatis, vel ejus Administratorum, seu Rectorum, *ita Cæpol. in tr. de servit. rust. præd. c.9. nu.25. Philip. Dec. cons.221. num.10. Bald. cons.373. vol.3. & alii apud Cancer. d. lib.3. c.4. n.101. & seq.* ubi tamen subdit, quod satis esset allegare, illos actus particularium fuisse factos nomine universitatis, & de ejus consensu, seu licentia: quia probando usum omnium singularium, seu majoris partis eorum, ex tanta diuturnitate temporis, & ex patientia Rectorum, seu Administratorum præsumitur consensus Communitatis, & per consequens in tali casu factum singulorum censetur factum universitatis, *ad not. per gl. in l. sicut §. si quid universitati, ff. quod cujus, uni. nom.*

Observa 5. quod si quis prohibuerit particularibus perso- 11 nis alicujus oppidi, nè audeant in aliquo loco, ligna cædere, vel animalia pascere, & prohibitio devenerit ad notitiam totius populi, vel majoris partis, & nullus contradixerit, tunc a die hujusmodi prohibitionis currit præscriptio contra totam universitatem, *ut post Crav. de antiq. temp. p.4. Lud. de Casanet. cons.39. n.19. not. Cancer. d. lib.3. c.4. n.122.* ubi etiam dicit, quod si prohibitio facta fuerit in locis publicis, 12 præsumitur pervenisse ad omnium notitiam.

Verum si particulares homines ejusdem oppidi prohibi- 13 tione non obstante semper continuaverint possessionem cædendi ligna vel pascendi animalia, contra eos præscriptio non curreret, *arg. cap. de quarta, de præscrip.* ubi unus Clericus non solvens præscribit quartam decimarum competentem Episcopo, licèt omnes alii solvant, præsertim quia major pars universitatis non potest præjudicare minori nisi quando est actus necessarius, aut utilis ipsi universitati, *ad trad. per Crav. cons.27. num.10. & ita sensit Cancer. ubi supr. d. cap.4. num.123.134.135.146. & 157. Bertaz. cons.419. num.8. Ruin. cons.217. volum.1. Afflict. dec.265. num.10. & 11. Jas. Rip. & alii in leg. quominus, ff. de flumin. Thes. dec.16. num.6. vers. sextò ampl.*

SUMMARIUM.

1 *Enunciativæ duorum, vel plurium instrumentorum ultra centum annos probant dominium ad quemcumque effectum: declaratur n.7. & 8.*

2 *Plura instrumenta de antiquo habent vim probationis famæ.*

3 *Fama in antiquis plenè probat etiam in præjudicium tertii.*

4 *Enunciativæ antiquæ plurium instrumentorum identitatem bonorum probant.*

5 *Nobilitas probatur etiam ex instrumentis antiquis, & ex Historiis, & Chronicis.*

6 *Ex instrumentis antiquissimis probatur notariatus ejus, qui scripsit: limitatur n.19.*

7 *Quid*

7 *Quid ſi enunciativæ hujuſmodi emanaverint a perſonis ſuſpectis, & n.8.*
9 *Quando enunciativæ probent Juſpatronatus.*
10 *Ex præſentationibus quando Juſpatronatus probetur, & num.13.*
11 *Quando præſumatur Juſpatronatus eſſe ex dotatione, vel fundatione.*
12 *Defectus novem, vel duodecim menſium uti modicus reſpectu centenariæ non attenditur.*
14 *Fama juriſpatronatus juncta cum quaſi poſſeſſione juris præſentandi in antiquis juſpatronatus probat etiam contra tertium.*
15 *Enunciativa unica excedens centum annos an probet.*
16 *Et an probent enunciativæ ultra 60. vel 70. annos.*
17 *Quid ſi enunciativæ hinc inde dentur. Et quid ſi adeſſent duæ famæ contrariæ, ibid.*
18 *An unio beneficiorum probetur ex enunciativis antiquis.*

CAPUT CXI.

Quando enunciativa probet dominium.

1 ENunciativas duorum, vel plurium inſtrumentorum ultra centum annos probare dominium ad quemcumque effectum, probat *Dec.conſ.146.nu.14. Menoch.conſ.409. n.9. Caſſador.dec.3.num.3.de Procur.Rot.dec.91.n.2.p.1. Recen. & in Papien.bonorum 28.Aprilis 1595.coram Card.Millino, & in Romana devolutionis 28. Maii 1625. coram Pirovano, prout refert Ferentil.ad Bura.deciſ.602.num.21.* etiam in præ-
2 judicium tertii: quia plura inſtrumenta de antiquo habent vim probationis famæ, ut poſt *Bald. Paul.de Caſtr. in lege cum aliquis, cod.de Jur.deliber.Aret.conſ.42. Soc.conſ.89.col. 2.verſ.præterea iſta concluſio probatur & c. lib.1. Cur.ſen.conſ. 77.col.2.Dec.conſ.11.col.6.poſt med.ſcripſit Crav.de Antiq.tempor.1.p.§.Ampliatur n.14.* fama autem in antiquis plenè pro-
3 bat etiam in præjudicium Tertii, niſi in contrarium adſit aliquid, ex quo ea debilitetur *Alex.conſ.57.prope fin.lib.2.Ruin. conſ.113.nu.8.lib.5.Caſſador.dec.2.de Prob. quos refert Seraph. dec.330.num.9.& dec.355.n.5.& dec.449.n.3.& dec.1061.num.*
4 4. ubi, quod enunciativè antiquæ plurium inſtrumentorum identitatem bonorum probant, *Rot. in Comen. habitus 14.*
5 *Maii 1607. coram Juſto, quam refert Urſel.concl.120. n.36.&* 37. ubi, quod nobilitas probatur etiam ex inſtrumentis antiquis, ſi ea in illis enuncietur, quemadmodum probatur etiam ex hiſtoriis, & Chronicis, *Afflict.dec.245.n.3.* ubi ad-
6 dit, quod ex ſolis inſtrumentis antiquiſſimis probatur notariatus ejus qui ſcripſit, *Maſcard.de proba.concluſ.106.vol.1. Millin.dec.110.*

7 Hoc tamen intelligendum eſt dummodò enunciativæ hujuſmodi proveniant a diverſis perſonis non ſuſpectis, *Garz. de benef.par.12.cap.2.num.248.& ſeq.Rot.dec.13.num.1.par.1. Noviſſ.Jord.libr.14.ti.17.de proba.num.309.* unde ſi provenirent ab eadem perſona, etiamſi eſſent plures, reputarentur pro unica enunciativa, *Achil.dec.8.num.2.de Jurepa. Rota in Recen.dec.295.num.7.par.1.Verall.dec.337.num.9.par.3.Beltramin.ad Gregor. dec.407.* nec ſufficeret, quod inſtrumenta ſint plura, ſed requiritur, quod ſint confecta a diverſis Notariis, *Bertrand.conſil.151.numer.6.libr.2. Achil.dict.deciſio.8. numer.2.de Jurep. Ferentill.ad Bura.deciſ.172.numer.33.ubi refert, ita etiam reſolviſſe Rotam in Aſtoricen. beneficii 4. Novemb.1595.& in Brixien.feudi 29. Martii 1591. coram Card. Pamphilio.*

8 Obſerva tamen, quod plures enunciativæ antiquiſſimæ emanatæ a perſonis etiam ſuſpectis probant; ſi alia admini-
9 cula concurrant, *Put.dec.149.n.1.lib.3.* ubi, quod enunciativæ antiquæ habentes etiam originem a perſonis ſuſpectis probant juſpatronatus junctis adminiculis, putà ſi præcedentes, & ſubſequentes præſentationes ſortitæ fuerint effectum, & ita *deciſum refert etiam Jord.loco cit.num.311. Andr. dec.54.num.10.Ferentill.ad Bura.d.dec.172.n.33.verſ. quando*
10 *vero & c.* quemadmodum probatur etiam Juſpatronatus ex præſentationibus ſpatium centum annorum effectum ſortitis, *latè Bura.d.dec.172.num.1.& ſequ.* ubi etiam dicit, quod
11 in tali caſu præſumitur Juſpatronatus eſſe ex donatione, vel fundatione: ſufficit enim, quod cum centenaria quaſi poſſeſſionem allegetur titulus fundationis, vel dotationis, etiamſi non probetur *Rot.dec.1640.par.3.libr.3. Diverſ.Pariſ. de confiden.qu.28.num.236. Bura. dec.142.num.4. & ſequ.* ubi
12 ſubdit, quod defectus novem vel duodecim menſium uti modicus reſpectu centenariæ non attenditur; & tunc ſatis eſſet probare, quod primæ, & ultimæ præſentationes effectum fuerint ſortitæ, cum mediæ præſumantur, niſi fortè conſtaret de ſtatu libertatis intermedio, *Rot.dec.545.num.1.* 13
par.1.Diverſ.Seraph.dec.1120.n.4.& dec.1141. numer.6. ubi addit, quod fama Juſpatronatus juncta cum quaſi poſſeſſio- 14
nem juris præſentandi, in antiquis juſpatronatus probat, etiam contra tertium, *Urſell.concl.120.nu.18. ubi alias Rot. deciſiones recenſet.*

Obſerva 2. quod licèt enunciativa unica excedens centum 15
annos plenè non probet, facit tamen ſemiplenam probationem etiam contra tertium, *Rot.in Oritan. Archipresbyteratus, 2.Decembris 1598.coram Orano & coram Bura. d.dec.172. n.11 & 12.* junctis adminiculis facit etiam plenam probationem, ut *ſæpius reſolvit Rot.teſte Ferentil.ad d.dec.172. Bura. n.33.verſ.33.verſ.fin.Beltram.ad Greg.dec.407.in fin.Urſel. d. concl.120. n.88.*

Obſerva 3. quod plures enunciativæ ultra 60. vel 70. an- 16
nos, quamvis non probent concludenter, magnam tamen faciunt præſumptionem veritatis, ut poſt *Dec.in cap.1.n.18. de appell.Rot.dec.176.num.1.p.1.Noviſſ.notat Jord. d.lib.14.ti. 17.n.316.*

Obſerva 4. quod ſi enunciativæ hinc inde dentur, con- 17
quaſſantur ad invicem, & ſibi fidem tollunt, prout de duplici fama contraria ſenſit *Bar. in l.is poteſt, num.23.in fin.ff. Acq.hæred.*

Obſerva 5. quod unio beneficiorum probatur etiam ex 18
enunciativis inſtrumentorum antiquorum concurrente longiſſima quaſi poſſeſſione ipſius unionis, ut *ex pluribus Rotæ deciſionibus probat Garz.de benef.p.12.cap.2. num.269.* ſubdens *n.270.* quod hoc non habet locum contra poſſeſſorem, contra quem actor debet pleniſſimè probare non obſtante temporis antiquitate: contrarium tamen in hoc tenet *Crav. de Antiq.Tempor.par.1.§.viſo in hac prima & c.nu.4.& 5. fol.* 215. *Menoch.de arb.Jud.lib.2.caſ.115.n.4.* ubi, quod ſufficiunt leviores probationes per indicia, & conjecturas, vel famam in antiquis etiam contra poſſeſſorem, qui nondum præſcripſit, quorum opinio communis eſt, *teſte Dec.in c.1. n.44.& ſeq.de appell.*

Obſerva 6. quod licèt in antiquiſſimis ſupra centum an- 19
nos propter difficultatem probationis admittatur præſumptio notariatus ut *ſupra diximus* ſecus tamen eſſet in antiquis ſimpliciter, in quibus ſola antiquitas non ſufficit ad præſumendum notariatum, niſi producantur alia inſtrumenta ejuſdem perſonæ, *latè Afflict.dec.245.& dec.251. Grat.diſcep. for.cap.554.numer.37.& ſequ.* ubi etiam dicit, quod ad hunc effectum non ſufficit tempus 30. annorum, ſed centum annorum ſpatium ad minus exigitur: ſubdens, quod hæc productio erit neceſſaria ad evitandum periculum falſitatis, cum de facili poſſit quis confingere inſtrumentum, quod appareat antiquum ſub nomine alicujus privati, *Alex.conſil. 150.n.10.lib.6.Put.dec.186.n.2.lib.3. Gregor.dec.393.num.2.ubi Beltram.n.5.*

SUMMARIUM.

1 *Immemorabilis qualiter probetur, & n.4.*
2 *In teſtibus deponentibus de immemorabili quænam ætas requiratur.*
3 *Quando immemorabilis reddatur improbabilis.*
5 *An immemorabilis probari poſſit per ſcripturam.*
6 *Et an per ſcripturam probetur præſcriptio centum annorum.*
7 *An immemorabilis excludatur ex actibus contrariis.*
8 *Quot ſint effectus immemorabilis.*
9 *Quæ dicatur ſententia antiqua.*
10 *Tempus 20. annorum ſufficit, quando tractatur de probanda filiatione legitima antiqua.*
11 *Ex lapſu 30. annorum conficiens inſtrumentum præſumitur habuiſſe auctoritatem a Papa, vel ab Imperatore.*
12 *Sententia antiqua præſumitur ritè, & rectè lata, etiamſi non juſtificetur legitimo proceſſu: limitatur n.16.*
13 *Teſtes examinati in judicio antiquo probant per modum jurium: limitatur n.15.& 22.*
14 *Præſumptio, quæ pro ſententia oritur ex antiquitate temporis facilè eliditur per contradictionem.*
16 *Sententia criminalis antiqua non probat ſine proceſſu.*
17 *Quod tempus dicatur antiquum in materia teſtium, & inſtrumentorum, & n.18.*
19 *Antiquitas non ſupplet vitia viſibilia, nec defendit a vitiis ſubſtantialibus.*
20 *Non præſumitur ſolemnitas, ſi ex inſtrumento conſtet, eam non interveniſſe.*
21 *Probatio per teſtes de publica voce, & fama in antiquis cenſetur ſufficiens.*

22 *Teſtes inter alios examinati in probatione rei antiquæ faciunt tantùm ſemiplenam probationem.*

23 *Inſtrumenta, & ſcripturæ privatæ excedentes centum annos non indigent recognitione.*

Quid ſi inſtrumenta, & ſcripturæ eſſent ultra 70. vel 80. annos, ibidem.

24 *Quando detrahatur tempus motæ litis, & quando non.*

CAPUT CXII.

Quomodo probetur immemorabilis.

1 REſp. quod teſtes deponere debent de viſu per 40. annos ante motam litem, & de auditu a ſuis majoribus, qui majores ab aliis audiverint, & quod nec ipſi, nec majores ſuis unquam viderint, vel audiverint contrarium, & de publica voce, & fama per verbum fuit, & eſt, *gl. communiter recepta in c.1. de præſcr. in 6. Greg. dec. 196. Seraph. dec. 1102. n. 4. & dec. 1450. n. 2. Mant. dec. 289. n. 3. Mareſc. var. lib. 2. c. 100. n. 8. & ſeq. Rot. dec. 274. n. 2. p. 4. to. 1. Recen. Penia dec. 434.*

Illud vero requiſitum ſcilicet quod majores non viderint, nec audiverint contrarium, non eſt neceſſarium, *Beltram. ad Greg. dec. 196. n. 2. Rot. dec. 512. p. 5. to. 2. Recen. Urſel. concluſ. 148. in ver. Articuli, nu. 361. ubi refert, ita etiam reſolviſſe Rotam in Conchen. decimarum de Guaſcuena 31. Maii 1617. coram Manzanedo, quæ refertur in p. 4. Diverſ. dec. 502. & in Illerden. decimarum 15. Maii 1630. coram Pirovano*: ſed ſufficit quoad hoc juramentum credulitatis, cum id concernat factum alienum, *Put. dec. 267. lib. 2.*

Fama verò probanda eſt ſuper articulo principali, non autem ſuper ultimo articulo generali, quando dicitur, de omnibus prædictis eſſe publicam vocem, & famam, *Gabr. commun. concl. lib. 5. tit. de præſcr. concl. 1. n. 88.*

2 Item in teſtibus deponentibus de immemorabili requiritur ætas ſaltem 54. annorum, ſubducto tempore litis, *Caputaq. dec. 290. p. 3. Greg. dec. 434. n. 12. Penia dec. 508. n. 7. & ſequ. Mareſc. ubi ſupra n. 9. Gabr. loco cit. n. 91. Seraph. dec. 1102. nu. 5.* de qua debet concludenter conſtare, *Crav. couſ. 6. n. 106. poſt gl. in l. eum actum, ff. de Neg. geſt.* nam cum teſtes debeant ſuo tempore probare continuam poſſeſſionem 40. annorum, neceſſe eſt, ut tempore, quo videre cœperunt, eſſent doli capaces, *Penia dec. 508. n. 5. & 6. Urſell. concl. 148. in ver. articuli, n. 365. Rot. dec. 512. par. 5. to. 2. recen.* ubi, quod ideò talis ætas requiritur in teſte, ut in decimoquarto anno ſcire poſſit, quid deponat, & in aliis 40. ut concludat obſervantiam de viſu.

3 Unde ubi lis tanto tempore pendet, ut ſubducto tempore litis non poſſint reperiri teſtes ætatis 54. annorum, tunc immemorabilis eſſet improbabilis, *Seraph. dec. 1450. n. 2. Rot. in Macerat. Juriſdictionis 24. Junii 1609. coram Manzanedo, Beltram. ad Greg. dec. 205. n. 6. & dec. 298. n. 12.* nec probaret immemorabilem teſtis referens ſe ad articulum, & dicens,

4 in eo contenta eſſe vera, niſi etiam cauſam reddat, *Beltram. ad Greg. dec. 205. n. 6. & dec. 298. n. 12.* nec probaret immemorabilem teſtis referens ſe ad articulum, & dicens, in eo contenta eſſe vera, niſi etiam cauſam reddat, *Beltram. ad Greg. dec. 578. n. 13. Veral. dec. 91. n. 3. p. 2. & dec. 291. p. 3.*

5 Quæres, an immemorabilis probari poſſit per ſcripturas? negativè, *Alex. conſ. 16. n. 17. lib. 5. Penia dec. 586. n. 30.* niſi darentur ſcripturæ antiquæ ultra centum annos, & in illis immemorabilis enunciaretur, *Rot. in Burgen. quindeniorum 8. Martii 1599. coram Litta, Beltram. ad Gregor. dec. 51. n. 10. Mareſc. var. d. lib. 2. c. 100. nu. 17.* requiritur tamen, quod enunciativæ immemorabilis in tali caſu ſint ſaltem duę diverſorum inſtrumentorum, & diverſarum perſonarum, & quod illæ non habeant originem a perſonis ſuſpectis, *Crav. de antiq. temp. p. 1. §. ampliatur nunc & c. n. 14. Caputaqu. dec. 337. & 347. p. 3. Mant. de Tac. & ambig. convent. lib. 2. tit. 6. n. 21. & ſeq. Urſell. concl. 120. n. 18. Gab. commu. concl. lib. 5. tit. de præſcr. concl. 1. nu. 90.* ubi addit, quod licèt per ſcripturam

6 non probetur, memoriam in contrarium non extare, tamen benè probatur præſcriptio centum annorum, ut *ſenſit etiam Rota apud Caputaq. dec. 347. n. 2. p. 3.*

7 Quæres 2. an immemorabilis excludatur ex actibus contrariis? Reſp. affirmativè, *Penia dec. 434. Put. dec. 426. libr. 2.* niſi actus, qui dantur in contrarium, excederent centum annos, quia tunc non eliderent immemorabilem: ſtat enim ſimul, non extare memoriam in contrarium cum actu antiquo ultra centum annos, cum nec vita hominis, nec memoria ultra centum annos præſumatur ſe extendere, ut poſt *Alex. conſ. 16. n. 16. lib. 5. Butr. in cap. quid per novale, nu. 15. de verb. ſignif. & alios dixit Rota dec. 491. n. 9. p. 3. recen. Beltram. ad Greg. dec. 51. n. 6. & 7. & dec. 298. num. 13.* ſubdens, quod ſi actus in contrarium ſint infra centum annos, tunc ex hujuſmodi actibus immemorabilis excluditur, *Mol. de primog. Hiſp. lib. 2. c. 6. n. 60. & ſeq. Rota in Cavalicen. feudi 26. Aprilis 163. coram Pirovano*, niſi fortè eſſent geſti poſt completam probationem immemorabilis, quia neque in tali caſu excluderent immemorabilem, *Rot. d. dec. 491. n. 9. Urſell. concl. 120. num. 19.*

Quot verò ſint effectus immemorabilis? vide *Gab. d. lib. 5. tit. de præſcr. concluſ. 1. per tot.* ubi de his fusè agit: & quidem 8
principalis effectus immemorabilis eſt, quod habet vim tituli, & privilegii, *c. ſuper quibuſdam, §. præterea, ubi gloſ. in ver. non extat memoria de verb. ſignif. Crav. de antiq. temp. 4. p. §. Abſolutis, n. 9. Penia dec. 103. n. 3. & ſeq. Put. dec. 206. lib. 1.* ubi dicit, quod probata immemorabili poteſt quis allegare titulum, quem voluerit, & ſic dicere, Juſpatronatus competere ſibi ex fundatione: niſi perſona eſſet inhabilis, vel immemorabilis eſſet a jure reprobata, *Rota in una Cracovien. Juris eligendi 21. Maii 1627. coram Coccino, quam refert Urſel. concl. 120. n. 19. Put. dec. 355. n. 4. lib. 1. & dec. 457. num. 5. lib. 2.* Unde non poſſet quis prętextu conſuetudinis immemorabilis plures dignitates, vel plures perſonatus in eadem Eccleſia obtinere quia talis conſuetudo expreſsè reprobatur *in c. 1. de conſuet. in 6.*

Quæres 3. quæ dicatur ſententia antiqua? Reſp. quod in hoc 9
varii varia excogitarunt: alii enim dixerunt: ſententiam dici antiquam poſt biennium, alii poſt decem annos, alii poſt viginti, vel triginta, aut quadraginta, alii intellexerunt de tempore 60. annorum, & aliis de longiſſimo tempore, de quo vix poſſet haberi probatio, *ut refert Gab. commu. concluſ. lib. 2. tit. de Sentent. concl. 4. n. 39. & ſeq. Alex. conſ. 219. n. 21. lib. 6.* quorum ſententiæ, excepta prima, omnes probabiles videntur, quia etiam tempus 10. vel 20. annorum in jure longum cenſetur, *ut conſtat ex rubr. cod. de præſcr. longi temporis 10. vel 20. ann. & notat Urſel. concl. 120. nu. 55. Barbat. conſ. 68. col. 3. lib. 4. Ferret. conſ. 49. n. 3. Rot. dec. 357. n. 8. & 9. par. 1. Grat. diſc. for. c. 468. n. 36.* ubi dicit, quod tempus 20. annorum ſufficit, quando tractatur de probanda filiatione legitima an- 10
tiqua. Unde Judex variè arbitrari poterit ſecundùm qualitates Judicum, qui pronuntiarunt; ita, ut majus tempus exquirat in ſententia ejus, quem conſtabat eſſe præcipitem, aut imperitum; ubi verò tempus exactum eſſet annorum 30. illud proculdubio ſatis eſſet ad hunc effectum, ut ſententia dicatur antiqua, *prout obſervat Crav. de antiq. temp. 2. p. nu. 38. & pluries reſolvit Rota teſte Urſel. d. concl. 120. n. 53. & præcipuè dec. 1. n. 1. p. 7. recen.* nam tempus 30. annorum dicitur tempus longiſſimum, *gl. in l. licet, cod. de Jur. deliber.* ex eo tamen deduci ſemper debet tempus motæ litis, *reſolvit Rot. in Aretina Capellaniæ 18. Maii 1616. coram Burat. & in Novarien. bonorum 7. Junii 1619. coram Cardin. Sacrato, & in aliis cauſis, prout refert idem Urſel. loc. cit. n. 16. Cancer. var. libr. 3. c. 11. n. 81. & 82.* ubi addit, quod ex lapſu ſimilis temporis con- 11
ficiens inſtrumentum præſumitur habuiſſe auctoritatem a Papa, vel ab Imperatore.

Quare in tali caſu præſumuntur omnia, ritè geſta *Grat.* 12
lib. 3. diſc. for. c. 520. n. 33. Mant. dec. 101. etiamſi ſententia non juſtificetur legitimo proceſſu, *Cancer. var. lib. 3. c. 11. n. 81. latè Gabr. lib. 2. tit. de ſent. concl. 4. n. 35.* nulla habita differentia, an ſententia ſit lata inter præſentes, vel abſentes, *Caſſad. dec. 3. de Procur. Seraph. dec. 580. n. 3.* ubi quod præſumitur pro ſen- 13
tentia etiam in præjudicium tertii, *Greg. dec. 535. n. 7.* ubi etiam dicit, quod teſtes examinati in judicio antiquo probant per modum jurium abſque totius proceſſus exhibitione.

Notandum tamen eſt, quod ea præſumptio, quæ pro ſen- 14
tentia oritur ex antiquitate temporis, facilè eliditur per contradictionem, *ut deciſum refert Urſel. concl. 120. n. 24.* ſubdens *n. 33.* quod teſtes examinati in judicio antiquo non proba- 15
rent, ſi quid in contrarium adſit, ex quo eorum fides debilitetur: quemadmodum nec ſententia criminalis probat, ſine proceſſu, etiamſi eſſet antiqua, *Seraph. dec. 355. n. 5. & 16 dec. 723. n. 12.*

Quæres 4. quodnam tempus dicatur antiquum in materia 17
teſtium, & inſtrumentorum? Alii reſpondent, illud dici antiquum reſpectu teſtium, quod excedit metam 60. annorum: reſpectu verò inſtrumentorum requiri tempus 99. vel 100. annorum ita, *Caputaq. dec. 28. p. 1. & dec. 5. n. 3. & dec. 298. p. 3. Rot. dec. 155. n. 13. & dec. 288. p. 2. Diverſ. Grat de benef. par. 12. c. 2. n. 263. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod tam in teſtibus, quàm in inſtrumentis, cum ambigitur, an ſint antiqua, detrahendum eſt tempus litis.

Alii putant, quod etiam reſpectu inſtrumentorum tempus 59. vel 60. annorum cenſetur antiquum, *titul. Anton. de*

But.

But. in c. quid per novale, ſub n. 16. de verb. ſign. Jaſ. conſ. 114. nu. 18. vol. 1. Burſat. conſ. 151. n. 29. ubi de communi, & alii apud Ciriac. contr. 320. n. 15. & contr. 321. n. 33. & ſeq. lib. 2.

18 Mihi verò magis placet aliorum ſententia, qui id arbitrio judicis remittunt, *Alex. conſ. 4. n. 12. lib. 2. Menoch. de arbitr. Jud. lib. 2. caſ. 3. & alii apud Crave. de Antiq. temp. 1. p. n. 3. quam opinionem ſequuta fuit Rota in Bonon. fideicommiſſi de Rubeis 12. Febr. 1618. coram Ubaldo, teſte Beltram. ad Gregor. deciſ. 389. n. 7. in fin. ſequitur Ciriac. d. contr. 321. n. 34. & ſeq. lib. 2.* ſubdens, quod tempus 62. annorum, & multo magis 99. vel 100. Judex arbitrari debet antiquum, *Urſell. concl. 120. n. 7.* ubi dicit, quod tempus 60. vel 80. annorum maximam materiam præbet Judici, ut ex judiciis, & præſumptionibus probatio inducatur.

19 Obſerva tamen, quod antiquitas non ſupplet vitia viſibilia nec defendit a vitiis ſubſtantialibus, veluti ſi inſtrumentum careret nomine, & ſubſcriptione Notarii, *Innoc. in c. ex inſinuatione, de appell. Paul. de Caſtr. conſ. 81. lib. 2. Corn. conſ. 142. n. 6. lib. 2. Greg. dec. 393. per tot.* nec præſumitur ſolemni-

20 tas, ſi ex inſtrumento conſtet, eam non interveniſſe, *Seraph. dec. 338. n. 6. Urſell. concl. 120. in ver. Antiq. temp. n. 2. & 26.*

Obſerva 2. quod probatio per teſtes de publica voce, & fama in antiquis cenſetur ſufficiens, & concludens, etiamſi agatur de gravi præjudicio, *Seraph. dec. 75. Urſell. d. concluſ. 120. nu. 27. & ſeq.* teſtes verò inter alios examinati in probatione rei antiquæ faciunt tantùm ſemiplenam probationem, *idem Seraph. dec. 171. Put. dec. 62. lib. 2. ubi rationem differentiæ aſſignat.* 21 22

Obſerva 3. quod ſi inſtrumenta, & ſcripturæ privatæ excedant centum annos, non indigent recognitione, *Rot. dec. 470. n. 1. p. 4. tom. 1. recent. Beltram. ad Greg. dec. 3. n. 5. & ſequ.* ſubdens, quod ſi ſint 60. vel 70. aut 80. annos, non eſt neceſſaria formalis recognitio, ſed ſufficiunt adminicula, ut *tenuit Rota in Bonon. fideicommiſſ. de Cataneis, 12. Junii 1615. coram Pirovano, Caputaq. dec. 5. p. 3. Seraph. dec. 1481. nu. 2. Caval. dec. 518. n. 4.* & ex dicto tempore detrahendum eſt ſimiliter tempus motæ litis, ſi inſtrumentum eſt tale, ſuper quo conſiſtat principale fundamentum totius cauſæ; ſecus ſi inſtrumentum incidenter in progreſſu litis producatur: quia tunc non detrahitur tempus litis, *Rota in Tiburtina Caſtri S. Angeli coram Card. Lancellotto, quam refert Beltram. ubi ſupra dicta dec. 3, n. 8.* 23

Finis Libri Secundi.

JOANNIS CAROLI ANTONELLI SAC. THEOLOGIÆ, AC J. U. D. VELITERNI.

LIBER TERTIUS.

DE MENSIBUS.

MENSIUM usus frequens etiam est in jure nostro: nam *in cap. quis quis* 4. *q.* 5. Episcopo accusato præfigitur terminus unius mensis a die receptionis litterarum computandus ad comparendum coram Provinciæ Primate: *& in cap. si ægrotans*, 5. *quæst.* 3. ad id assignatur terminus duorum, vel trium mensium, & eo amplius, prout causa dictaverit.

Sed hodiè causæ criminales graviores contra Episcopos, depositione, aut privatione dignæ sunt, ab ipso tantùm Romano Pontifice cognoscuntur, & terminantur; minores verò criminales causæ Episcoporum in Concilio tantùm Provinciali cognoscuntur, *ex Conc. Tridentino sess.* 24. *de ref c.* 5.

Item *in eodem Concilio Tridentino sess.* 23. *de ref. cap.* 5. statuitur, ut is, qui ad singulos majores ordines erit assumendus, per mensem ante ordinationem Episcopum adire debeat, ut inquisitio fieri possit de natalibus, moribus, & vita Ordinandi.

In *Constitutione Gregor. XIII. incip. Humano vix judicio &c. apud Quarant. in Summ. Bullar. ver. Beneficiorum Resignat. publicatio*, omnes resignationes, & jurium cessiones publicari debent intra sex menses, si beneficia sint citra montes: si verò ultra, intra novem, qui a Data concessionis gratiæ, non autem a die præstiti consensus numerantur. Si verò beneficia extra Romanam Curiam resignari, etiam ex causa permutationis contigerit, Episcopus intra mensem negotium admissionis, vel rejectionis resignationis, ac provisionis resignati beneficii omninò absolvere debet, & Provisus intra tres menses a die sibi factæ provisionis, illam publicare, & possessionem capere tenetur.

In *cap.* 1. *de Elect. in* 6. opponentes contra electionem, si ad Papam appellaverint, intra mensem a die objectionis, iter arripere debent ad sedem Apostolicam; & si ad Urbem jam pervenerint, tenentur per 20. dies partem alteram expectare.

Item *in clem. causam, de Elect.* appellans ab electione tenetur intra mensem, aut eo elapso, quàm primùm commodè poterit, adversario intimare hujusmodi appellationem, aliàs causa ad sedem Apostolicam non devolvitur.

In *Extravag. execrabilis de Præb.* habenti secundum beneficium incompatibile mensis assignatur ad dimittendum coram Ordinario primum similiter incompatibile; hodiè verò in gratia facta de aliquo beneficio habenti aliud incompatibile, seu jus ad illud, apponitur decretum, quod ipse orator infra duos menses a die habitæ possessionis secundi, primum dimittere, seu juri competenti cedere in manibus Romani Pontificis, cum specifica mentione hujusmodi decreti omninò tenetur, alioquin ambo vacant eo ipso, ita, ut de illis per sedem Apostolicam dumtaxat disponi possit, *ut refert Barbos. in tract. de off. & pot. Episc p.* 3. *alleg.* 57. *n.* 77. *Card. Seraph. dec.* 997. *num.* 10.

In *Concilio Tridentino sess.* 24. *de reform. capit.* 12. duo menses a die adeptæ possessionis assignantur provisis de beneficiis Parochialibus, ac de Dignitatibus, & Canonicatibus in Ecclesiis Cathedralibus ad faciendam fidei professionem, aliàs non faciunt fructus suos, nec eis possessio suffragatur.

In *c. fin. de Judæis, & Saracen.* Judæo, qui emit aliquem nondum ad fidem conversum, & postmodum factus fuerit Christianus, vel desideret fieri, tres menses præfiguntur ad eundem venalem exponendum: quibus transactis talis Christianus, vel qui cupit fieri, non potest amplius vendi, sed statim perducitur ad præmia libertatis.

In *l. sancimus, C. de fideiuss.* illi, qui promisit aliquem judicio sisti appositio termino cum pœna, sex menses præscribuntur ad purgandam moram sistendo, vel reum principalem defendendo, nisi contrarium actum sit.

In *Concilio Tridentino session.* 21. *de reformat. capitul.* 8. statuitur, ut Conventus Religiosorum sub regulari observantia viventium non aliter possint ab Episcopo visitari, quàm, si ab eo

regu-

regulares ſuperiores admoniti intra ſex menſes non viſitaverint, & corrigenda non correxerint.

In *l. ſeptimo menſe, ff. de Stat. hom.* ſancitur, ut is, qui ex juſtis nuptiis ſeptimo menſe natus eſt, juſtus filius cenſeatur, quia eo tempore naſci perfectum partum cenſet Doctiſſimus vir Hyppocrates.

In *cap. induciæ, 3. quæſt. 3.* induciæ accuſatis in criminalibus cauſis, ſex menſium, vel eo amplius, ſi neceſſe fuerit, conceduntur; vide etiam *§. ſpatium, ead. 3. quæſt. 3.* ubi petentibus inducias præparatorias dantur tres menſes, ſi inſtrumenta, vel teſtes petuntur in ea Provincia, ubi lis eſt: ſi ex convicinis Provinciis, ſex menſes: ſi ex tranſmarina, dantur novem menſes, dummodo id neceſſitas exegerit.

In aliis etiam caſibus de menſibus in jure tractatur, de quibus in hoc libro, Deo adjutore, mox diſſeremus.

SUMMARIUM.

1 *In quibus menſibus poſſint Epiſcopi beneficia conferre.*
2 *Quando hujuſmodi menſes incipiant, & quando terminentur.*
3 *Media nox quando dicatur.*
4 *Quid ſi contingeret vacatio beneficii ultima die menſis circa mediam noctem, & n. 6. & 7.*
5 *Ordinarius fundatam habet ſuam intentionem conferendi omnia beneficia ſuæ diœceſis.*
7 *Quando poſſeſſori incumbat onus probandi.*
8 *An ſi Cardinalis Epiſcopus decederet ante collationem beneficii vacantis in menſe Apoſtolico, poſſit illud conferre Epiſcopus non Cardinalis, & n. 10.*
9 *Regula 8. Cancellariæ Cardinales excipit, & n. 12.*
11 *Si Epiſcopus non Cardinalis deceſſit intra duos, vel tres menſes poſt vacationem alicujus beneficii in menſe reſervato, an poſſit Epiſcopus Cardinalis, qui ei ſucceſſit, dictum beneficium conferre.*
12 *Regula 8. dum excipit Cardinales, qualiter intelligatur.*
13 *Cardinales abſentes ab Urbe an poſſint conferre beneficia vacantia in eorum Eccleſiis Titularibus, aut in ſex Epiſcopatibus, qui ab antiquioribus ſex Cardinalibus optari conſueverunt.*
14 *Epiſcopi, & alii Collatores poſſunt conferre in quocumque menſe anni beneficia vacantia ex cauſa reſignationis, & quomodo id intelligatur.*
15 *Quibus caſibus Epiſcopi reſignationem beneficiorum recipere, & admittere poſſint.*
16 *Epiſcopus beneficia coram ipſo reſignata non poteſt conferre ſuis, aut dimittentium conſanguineis, aut familiaribus.*
17 *Prædicta regula excipit tantùm reſignationem expreſſam, non verò tacitam, & in quibus caſibus tacita reſignatio fieri intelligatur.*
18 *In quolibet menſe anni beneficia permutari poſſunt, dummodo reſervata non ſint.*
19 *An beneficia juriſpatr. permutari poſſint coram Ordinario, & quid ſi Patronus reclamaverit.*
20 *Quænam Beneficia, & in quibus menſibus conferre poſſint Epiſcopi, qui gratiam alternativæ acceptarunt.*
21 *Si alternativa acceptetur in menſe, qui ceſſante alternativa ſolet eſſe Ordinarii, talis menſis ſtatim efficitur Apoſtolicus.*
22 *Epiſcopus abſens a ſua diœceſi privatur commodo alternativæ, & an conferre poſſit beneficia vacantia in menſibus ordinariis, & n. 23. 25. & 27.*
24 *Menſis cœptus ſub reſervatione Papæ ſemper remanet reſervatus.*
26 *Papa concedens Epiſcopo ſex menſes, cenſetur ſibi reſervaſſe alios ſex.*
28 *Menſes, qui dantur ordinariis vigore alternativæ, ſemper ſunt ordinarii: intellige, ut in n. 29.*
29 *Si Epiſcopus fuerit abſens in principio menſis ad ipſum ſpectantis vigore alternativæ, acquiritur jus Papæ, ita ut totus menſis cenſeatur reſervatus.*
30 *Non habetur pro reſidente is, qui in alio loco extra Diœceſim ut plurimum habitat.*
31 *An gaudeat alternativa Epiſcopus, qui protervia impiorum expulſus nequit in propria diœceſi reſidere.*
32 *In quibus beneficiis alternativa locum habeat.*
33 *Alternativa eſt limitata ad ſolos Epiſcopos, & Archiepiſcopos, & alios ſuperiores, ut invitentur ad reſidendum.*
34 *Beneficia, quæ Epiſcopus confert ſimul cum Capitulo, aut ad præſentationem, electionem, ſeu de conſenſu Capituli, vel aliorum conferenda ſunt in quatuor menſibus ordinariis perinde ac ſi alternativa acceptata non eſſet.*
35 *Quid ſi collatio beneficiorum pertinentium ad Epiſcopum, & Capitulum, vel alios, ex concordia partium ſit alternis vicibus cuilibet reſervata in ſuo turno.*
36 *Quid ſi vacent Canonicatus, & præbenda Pœnitentiariæ in menſe alternato, & collatio præbendæ eſſet communis Epiſcopi, & Capituli, vel ſolius Capituli.*
Electio perſonæ Pœnitentiarii ad Epiſcopum pertinet, collatio verò præbendæ ab illis fieri debet, ad quos ante Concilium ſpectabat, ibid.
37 *Epiſcopus ſe intromittens in proviſione beneficiorum vacantium in menſibus Papæ, beneficio alternativæ eò ipſo privatur: limitatur n. 38. declaratur n. 41.*
39 *Quid ſi Epiſcopus ſe intromitteret in proviſione beneficiorum non reſervatorum, de quibus tamen Papa providerit jure præventionis.*
Per ſolam appoſitionem manus Papæ inducitur reſervatio, ibidem.
40 *Epiſcopus amittens alternativam ratione contraventionis, ſtatim redit ad quatuor menſes ordinarios.*
42 *Vacationis tempus, non autem devolutionis attendi debet, ut dicatur beneficium liberum, vel reſervatum.*
43 *Quando expirent regulæ Cancellariæ.*
44 *Pontificia ſede vacante ordinarii collatores poſſunt providere de beneficiis vacantibus in quolibet menſe: declaratur num. 45.*
45 *Beneficium ſemel affectum ſemper remanet affectum.*

CAPUT I.

De Regula 8. Cancellariæ.

SOlent Summi Pontifices in Regulis Cancellariæ ſibi omnia beneficia Eccleſiaſtica vacantia extra Romanam Curiam in menſibus Januarii, Februarii, Aprilis, Maii, Julii, Auguſti, Octobris, & Novembris ad collationem Epiſcoporum, & aliorum Collatorum quomodolibet pertinentia reſervare, exceptis S. R. E. Cardinalibus, quorum reſpectu nulli ſunt menſes reſervati, *ut latiùs in dicta regul. 8. apud Quarant. in ver. regulæ Cancellariæ Apoſtolicæ, reg. 8.* unde Epiſcopis, aliiſque Collatoribus dumtaxat remanent alii quatuor menſes, ordinarii communiter nuncupati, videlicet Martius, Junius, September, & December *ut notat etiam Gonzal. ad d. reg. 8. gl. 11. n. 1.* 1

Quæritur primò, quando hujuſmodi menſes incipiant, & quando terminentur? Reſpond. quod in propoſito quilibet ex dictis menſibus incipit a media nocte menſis præcedentis, ac in media nocte ſubſequentis terminatur, *Jordan. Elucubr. diverſ. lib. 10. tit. 12. num. 43. latè Garz. de Benef. par. 5. cap. 1. num. 523. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod in dubio accipienda eſt media nox juxta curſum noctis, arbitriumque, ac judicium hominum expertorum, & etiam a communiter accidentibus, ac veriſimilibus, unde ſi vacaverit beneficium in ultima nocte menſis Apoſtolici, hora certa non apparente, conſtet autem per teſtes, quod tempore obitus Galli cantabant, præſumitur in tali caſu, vacationem contigiſſe poſt mediam noctem, quia Galli versùs diem cantare conſueverunt, *Gonzal. d. gl. 11. n. 17. Garz. d. p. 5. c. 1. n. 526. in fin. & alii apud Jordan. d. lib. 10. tit. 12. num. 50. ubi refert, ita reſolviſſe Rotam in Averſana Parochialis 12. Martii 1562. coram Oradino.* 2

Addit *Gonzal. loco cit. num. 30.* quod ſi contingeret vacatio beneficii ultima die menſis circa mediam noctem, vel aliàs, ità ut liquidò diſcerni non poſſit, an ad Papam, vel Ordinarium collatio ſpectet, erit tunc melior conditio poſſidentis, 4

tis, etiamsi non doceat de jure suo: adhuc enim vincere debet ex non jure actoris, qui suam intentionem concludenter probare nequit, *& ita sensit Fel. in c. olim n. 10. de rescrip. Cassad. dec. 3. de restit. spol. & dec. 2. de excep. Put. dec. 206. lib. 3. Jordan. ubi supra, n. 54. & sequ.* ubi etiam dicit, quod si neuter provisus in possessione existat provisus ab ordinario præferendus est in assecutione beneficii, si doceat de anterioritate suæ provisionis: quia cùm ordinarius fundatam habeat suam intentionem conferendi omnia beneficia suæ Diœcesis, *cap. ex frequentibus, de Instit.* onus probandi reservationem ratione mensis spectat ad provisum Apostolicum se fundantem in vacatione in mense Apostolico, *Rot. dec. 46. n. 4. par. 2. Divers.*

6 Alii tamen sentiunt, quod semper præferri debeat in tali casu provisus ab ordinario, sive provisio ordinarii sit posterior provisione Apostolica, sive Provisus Apostolicus possideat: tum quia provisio Apostolica anterior, si fundetur in reservatione, & vacatione in mense Apostolico, & corruit non stante, aut non apparente reservatione: tum etiam quia cùm in prædicto casu præsumatur pro Ordinario, *ex d.*
7 *c. ex frequentibus*, provisus ab eo, habens hanc præsumptionem juris pro se, habet etiam suam intentionem fundatam, & transfert onus probandi in Adversarium etiam existentem in possessione, *ita Mascard. Alciat. & alii quos refert, & sequitur Grat. in tr. de Benef. p. 5. c. 1. n. 530. & seq. ubi contrariis respondet.*

8 Quæritur 2. an si Cardinalis Episcopus decederet ante collationem beneficii vacantis in mense Apostolico, possit illud conferre Episcopus non Cardinalis? Affirmat *Gonzal. ad d. Reg. 8. Cancell. gloss. 24. n. 114. & seq.* quia dictum benefi-
9 cium vacavit eo tempore, quo nulla aderat reservatio: nam dicta regula 8. Cardinales excipit; unde beneficium semel post vacationem liberum, semper remanere debet liberum, cùm attendi debeat tempus vacationis, *Rot. dec. 774. n. 3. lib. 3. par. 3. Divers.*

10 Contrarium tamen videtur verius per Regulam 2. Cancellariæ, ex qua reservantur beneficia quomodocunque vacantia, & vacatura post obitum Episcoporum. Quare eo ipsò quod Episcopus decessit, locum habuit reservatio, ac beneficium dicitur vacare etiam post ejus obitum, cum illud vivens non contulerit, *vide Gratian. dict. par. 5. capit. 1. num. 365.*

11 Similiter si Episcopus non Cardinalis, decessit intra duos, vel tres menses post vacationem alicujus beneficii in mense reservato non poterit Episcopus Cardinalis, qui ei successit, dictum beneficium conferre nisi habeat indultum solitum ad conferenda beneficia reservata: quia cum prædictum beneficium vacaverit tempore, quo Collator non erat Cardinalis, fuit semel reservatum, & ideò semper durat reservatio, *Gom. in reg. de infirm. Resign. q. 33. Rot. dec. 14. de Præben. in antiq. Cassador. dec. 9. n. 5. de concess. Præben. Rot. dec. 774. nu. 9. &*
10. *lib. 3. p. 3. Divers. Gonzal. d. gl. 24. n. 108.*

12 Observa tamen, quod prædicta regula excipiens Cardinales intelligitur de Cardinalibus ordinariis Collatoribus tantùm, uti sunt Cardinales Episcopi in suis diœcesibus de aliis autem Cardinalibus etiam Legatis de latere in suis Provinciis, *Cresc. dec. 20. de præben. Gonz. ubi supra gloss. 24. num. 38. & seq.*

13 Observa 2. quod Cardinales absentes ab Urbe non possunt conferre beneficia vacantia in eorum Ecclesiiis Titularibus, neque in sex Episcopatibus, qui ab antiquioribus sex Cardinalibus Presbyteris in Urbe tempore vacationis præsentibus optari consueverunt, ut sunt Episcopatus Ostien. & Veliternen. Portuen. Prænestin. Tusculan. Sabinen. & Albanen. quia quamdiù eorum absentia duraverit, hujusmodi beneficia sic vacantia Papæ reservantur, in quocunque mense vacent, *per reg. 7. Cancell. ut advertit etiam Gonzal. d. gl. 24. nu.*
142. *Garz. p. 5. d. c. 1. n. 638.*

14 Observa 3. quod Episcopi, & alii Collatores possunt conferre in quocunque mense anni beneficia vacantia ex causa resignationis: quia regula 8. excipit vacationes per resignationem: quod quidem intelligendum est de resignatione pura, & simplici, quia resignatio ad favorem alterius coram ordinario fieri prohibetur *juxta gloss. receptam in c. ex parte*, 12. *ver. dimittere, de off. deleg. Caputaq. dec. 192. p. 2. Ric. in Prax. for. Eccles. p. 1. res. 339. Grat. de benef. p. 5. c. 1. n. 542. quicquid dicat Gonzal. ad d. reg. 8. gl. 14. n. 29.*

15 Notandum tamen est, quod *ex constitut. Pii V. quæ incipit. Quanta Ecclesiæ &c.* Episcopi, & alii facultatem habentes, eorum dumtaxat resignationem recipere, & admittere possunt, qui aut senio confecti, aut valetudinarii, aut corpore impediti, vel vitiati, aut crimini obnoxii, censurisque Ecclesiasticis irretiti, aut nequeunt, aut non debent Ecclesiæ, vel beneficio inservire: quia plura beneficia obtinuerint, vel quos contingeret ad aliud promoveri: Religionem quoque ingressuri, vel matrimonium contracturi, si statim postea id re ipsa exequantur: qui etiam ob capitales inimicitias nequeunt, vel non audent in loco beneficii residere securi, & in aliis casibus contentis *in c. nisi cùm pridem, de Renunciat.*

Notandum 2. quod Ordinarii beneficia coram ipsis re- 16
signata conferre non possunt suis, aut dimittentium consanguineis, affinibus, aut familiaribus, *ut cavetur in d. constit. Pii V. quam latè explicavimus in tract. de Regim. Eccles. Episc. lib. 3. c. 10. n. 10. & seq.*

Notandum 3. quod prædicta regula excipit tantùm resi- 17
gnationem expressam, non verò tacitam, quæ eò ipso fieri intelligitur per assequutionem secundi beneficii incompatibilis per contractum matrimonii, ingressum Religionis, & in aliis casibus enumeratis *per Paris. de resignat. benef. lib. 1. q. 1. n. 10. & seq. Grat. p. 5. cap. 1. n. 544. Gonzal. ad d. reg. 8. glos. 14. nu. 62. & seq.* ubi etiam dicit, quod videtur tacitè beneficio renuntiare electus ad beneficium curatum, si infra annum non promoveatur ad Sacerdotium: *juxta cap. licèt canon, & cap. commissa, de Elect. in 6.*

Item in quolibet mense anni beneficia permutari pos- 18
sunt coram Ordinario, dummodo reservata non sint, *cap. unde Rer. permut. Grat. d. par. 5. cap. 1. num. 543. Gonzal. ubi supra gl. 14. num. 33. & seq. & ita servatur, ut d. Jordan. Elucubr. divers. lib. 9. tit. 1. de Dispens. num. 432.* ubi *num. 433.* ampliat, quod permutari etiam possunt coram Ordinario beneficia Jurispatronatus, accedente tamen Patronorum consensu: aliàs si Patroni reclamaverint intra quatuor menses, permutatio irritanda esset; secus si quadrimestre elapsum sit, quia tunc censentur ratificasse permutationem, *Quaran. in ver. beneficiorum permutatio*, ubi etiam dicit, quod 19
si Patronus intra dictum quadrimestre moriatur, poterit ejus hæres reliquo tempore contradicere, vel tacendo tacitè approbare, *Penia dec. 532.* subdens, quod quadrimestre, vel semestre in tali casu currit a die scientiæ admissionis permutationis.

Observa 4. quod Episcopi, qui gratiam alternativæ ac- 20
ceptarunt, quamdiu in Ecclesiis, aut Diœcesibus suis verè, ac personaliter residerint dumtaxat, de omnibus beneficiis ad liberam ipsorum tantùm, non autem aliorum cum eis dispositionem pertinentibus, quæ in mensibus Februarii, Aprilis, Junii, Augusti, Octobris, & Decembris extra curiam vacare contigerit dummodò aliàs dispositioni Apostolicæ reservata non sint, liberè conferre possunt, *ex d. Reg. 8. Cancellariæ*: quæ quidem alternativa incipit currere a die acceptationis, *Rot. dec. 349. n. 1. par. 3. Rec. & in una Segobien. beneficii 26. Maii 1604. coram Justo.*

Observant tamen nonnulli DD. quod licèt Episcopus ab- 21
sens a sua Diœcesi privetur commodo alternativæ per ipsum acceptatæ, potest tamen conferre beneficia vacantia in mensibus ordinariis, videlicet Martio, Junio, Septembri, ac Decembri, quia statim ac Episcopus non residet, cessat alternativa, & reddit reservatio octo mensium, *ut post Germon. scripsit Garz. d. p. 5. c. 1. n. 688.* ubi *n. 690. & seq.* addit, quod Episcopus absens a sua Diœcesi etiam ultra tres menses potest adhuc conferre beneficia vacantia in mensibus ordinariis ut *sensit etiam Mandos. cons. 18. n. 8. & 9. quam refert, & sequ. Gonzal. ubi sup. gl. 43. n. 128.*

Hoc tamen non procederet, quando Episcopus usus est, 22
seu uti potuit, si vacatio evenisset, mense alternativæ, putà Februarii, vel Augusti: tunc enim non posset conferre beneficia vacantia mense sequenti Martii, vel Septembris pro- 23
pter absentiam; aliàs sequeretur absurdum; posset enim Episcopus frui verbi gratia mense Augusti propter residentiam, item mense Septembris propter absentiam, & etiam mense Octobris, si eo mense ad residentiam rediret, & sic tribus mensibus continuis posset beneficia conferre: & alternativa concessa residentibus, ut eos magis ad residendum alliciat, contrarium operaretur effectum: hoc enim casu potius ad recedendum induceret, *ut rectè subdit Grat. d. par. 24*
5. *cap. 1. num. 689. & seq. & tenuit Rot. apud eumdem in Faventina Canonicatus 16. Decembris* 1585. *coram Blanchetto*, ubi quod mensis cœptus sub reservatione Papæ semper remanet reservatus: absentia enim Episcopi privat ipsum commodo alternativæ sed non præjudicat Papæ, *Rota in Faventina Canonicatus 16. Decembris* 1584. *coram Blanchetto, & dec. 53. n.*
2. *coram Millino.*

Mihi verò probabilius videtur, quod Episcopus, qui al- 25
ternativam acceptavit, non possit deinde propter absentiam, seu non residentiam sine speciali assensu Papæ, cum quo quasi contraxit acceptando alternativam, ad dictos

qua-

quatuor ordinarios menſes redire, nec beneficia in dictis menſibus vacantia conferre, tum quia quo pacto inducta fuit obligatio, eodem modo diſſolvenda eſt, *l.nihil tam naturale, ff.de Reg.jur.* tum etiam quia Epiſcopus acceptando alternativam voluntariè ſe ſe obligavit ad reſidendum in dictis menſibus Februarii, Aprilis, Junii, Auguſti, Octobris, & Decembris ſub pœna amittendi jus conferendi: ob hanc enim cauſam per alternativam Papa concedit ſex menſes Epiſcopo cui aliàs non dantur niſi quatuor, ut cum hoc lucro, & augmento compenſetur neceſſitas, & obligatio reſidendi in omnibus ſex menſibus, *argumento textus in l.eum, qui 30. & ibi gloſſ.in ver.probandi, ff.de Jurejur. & in leg.feudi partem, 79.ff.de contrah.empt.* & multo minus poterit Epiſcopus conferre beneficia vacantia in menſibus Martii, & Septembris: nam iſti duo menſes ſtante acceptatione alternativæ deſierunt eſſe ordinarii, & facti fuerunt Sedi Apoſtolicæ reſervati; unde ſemper remanent reſervati, ſive Epiſcopus reſideat, ſive non, *Mohed.dec.3.ſub num.1.de reſcrip. Achill.dec.2.n.3.ſuper regula de modific.indult.Mandoſ.conſ.18.n. 8.& ſequent.Rota in dict.Faventin. Canonicatus 16. Decembris 1584.coram Blanchetto, & in alia Majoricen. Canonicatus 15. Novembris 1593. coram Millino, prout refert Gonzal.ſuper d.*

26 *Reg.8.gloſſ.43.n.106.& ſeq.* ubi etiam dicit, quod Papa concedens Epiſcopo ſex menſes cenſetur ſibi reſervaſſe alios ſex, quamvis non exprimeret.

27 Quare hæc ſententia in praxi ſequenda eſt: aliàs ſequeretur confuſio; nec videri debet dura, tum quia ſibi imputare debet Epiſcopus, qui alternativam acceptavit: tum etiam quia ſi redeat ad reſidentiam, poterit uti privilegio alternativæ quoad beneficia vacantia poſt reditum, *Gonzal.d.gl.43. n.140.& ſeq.Garz.de Benef.d.p.5.c.1.n.697.*

28 Ex quo tollitur fundamentum contrariæ ſententiæ aſſerentis, Epiſcopum ſtatim ac deſinit reſidere, alternativam amittere: nam licèt non fruatur fructu, & commodo illius de tempore abſentiæ, non tamen illam amittit, quia menſes, qui dantur ordinariis vigore alternativæ, ſemper ſunt ordinarii. Unde ceſſante abſentia Epiſcopus gaudet uſu, & fructu conferendi, ut *dixit Rota in Segobien. beneficii 26. Martii 1604. coram Juſto & in Papien. beneficii 10. Aprilis 1617. coram Martino Andrea, in impreſſis deciſ.110.* ubi ta-

29 men ſubdit, quod licèt beneficium vacaverit in menſe ſpectante ad Ordinarium vigore alternativæ, tamen ſi Epiſcopus in principio dicti menſis fuerit abſens ceſſat commodum alternativæ ad ejus favorem, & acquiritur jus Papæ, ita ut totus menſis cenſeatur reſervatus, etiamſi Epiſcopus caſualiter, & ad tempus abſit a Diœceſi cum animo ſtatim revertendi: quamvis contrarium ſenſerit *Garz.d.par.5.cap.1.num. 697.* ubi dicit, quod non eſt neceſſariò continuata reſidentia totius menſis, tum quia ſi Papa id voluiſſet, utique expreſſiſſet, *arg.cap.ad audientiam, 12.de Decim.* tum etiam, quia illa dictio, *quandiu*, appoſita in dicta regula, tempora dividit, & poteſt verificari in qualibet parte menſis, in qua Epiſcopus reſidet, *juxta textum in l.ſi quis ita legaverit, 8. ff.de cond.& demon.*

30 Obſervant 2. Doctores, quod regula concedens Epiſcopo privilegium alternativæ, quamdiu apud ſuas Eccleſias verè, ac perſonaliter reſederit, intelligitur de præſentia ordinata ad effectum permanendi, & reſidendi in ſua Eccleſia: non autem de caſuali, non cum animo permanendi, ſed recedendi *arg.text.in l.1.§.habitare, ff.de His, qui dejecer. vel effader.& in l.poſtliminii, §.captivus, ff.de Capt.& poſtlim. reverſ.* non enim habetur pro reſidente is, qui ut plurimum in alio loco extra Diœceſim habitat, *Millin.dec.171. Gregor. dec.70.* ubi quòd collatio non ſpectat ad Epiſcopum, qui extra Diœceſim ſolet permanere propter officium Inquiſitionis, vel aliam ob cauſam, etiamſi tempore vacationis in propria Eccleſia moretur quidquid in contrarium ſentiat *Garz.d.p.5.c.1.n.701.& ſeq.*

31 An verò gaudeat alternativa Epiſcopus, qui protervia impiorum expulſus nequit in propria Diœceſi reſidere? affirmat *Gonzal.dict.gl.43.num.200. per textum in clem.1. de for. compet.*

32 Obſervant 3. quod alternativa locum habet tantùm in beneficiis liberæ collationis, non autem in beneficiis, quæ Epiſcopus confert ſimul cum Capitulo, aut ad præſentationem, electionem, ſeu de conſilio, conſenſu vel interventu Capituli, vel aliorum ut *conſtat ex dicta regula 8.* ex quibus verbis Capitulum ab alternativa excludi; dixit *Rota in Salamantina alternativæ 22. Octobris 1581. coram Robuſterio, quam refert Garz.ut ſupra dictæ p.5.c.1.n.708.* ubi quòd alter-

33 nativa eſt limitata ad ſolos Epiſcopos, & Archiepiſcopos, & alios Superiores, ut invitentur ad reſidendum: quod non poteſt applicari ad Capitulum. Unde hujuſmodi beneficia conferenda ſunt in quatuor menſibus ordinariis Martii, Ju-34 nii, Septembris, ac Decembris perinde ac ſi alternativa acceptata non eſſet, *Gonzal.d.gl.43.n.131.& gl.45.n.1. & ſequ.* ſubdens, quod in tali caſu Epiſcopus conferre poteſt hujuſmodi beneficia, etiamſi non reſideat.

Si verò collatio beneficiorum pertinentium ad Epiſco-35 pum, & Capitulum, vel alios, ex concordia partium ſit alternis vicibus cuilibet reſervata in ſuo turno, *juxta clem. 2.& ibi gloſſ.in ver. alternis vicibus, de Jurepatr.* poterit Epiſcopus uti alternativa in dictis beneficiis vacantibus in anno, vel turno ſuo, & in menſe alternato: tum quia beneficia, ſtante hujuſmodi concordia, & turno dicuntur pertinere ad liberam collationem Epiſcopi, & non unà cum Capitulo: totum enim jus conferendi pro illa vice cenſeretur translatum ex vi concordiæ in illum ſolum, qui eſt in turno, & non dicitur diviſus uſus tantùm, ſed totum jus conferendi eſt penes ipſum ſolum etiam jure proprio, & non jure communi: tum etiam quia alternativa eſt favorabilis, & latè interpretanda in favorem Epiſcoporum, *Rot.in dict.Salamantina alternativè coram Robuſterio, Garz.d.p.5.c.1.num. 726.* ubi dicit, hoc procedere etiamſi concordia non ſit confirmata.

Ex dictis infertur quod vacante canonicatu, & præben-36 da pœnitentiariæ in menſe alternato, putà Februarii, Aprilis &c. Epiſcopus non poterit eligere perſonam Pœnitentiarii, ſi collatio præbendæ ſit communis Epiſcopi, & Capituli, vel ſolius Capituli; quamvis enim electio perſonæ Pœnitentiarii ad Epiſcopum pertineat *juxta Concilium Tridentinum ſeſſ.24.de ref.cap.8.* collatio tamen præbendæ ab illis fieri debet, ad quos ante Concilium ſpectabat, *ut declaravit Sac.Congregatio teſte Millin.dec.53.num.3.* ratio hujus rei eſt, quia alternativa eſt reſtricta ad beneficia, quæ ſpectant ad liberam Epiſcopi dumtaxat, non autem aliorum cum eo diſpoſitionem, *ut in d.reg.8.* quare tunc electio perſonæ Pœnitentiarii, atque etiam collatio præbendæ uti ſequela officii Pœnitentiarii ſpectat ad Papam, *gloſſ. in c.ult. ver. datur, de Reſcript.in 6. Peregr.deciſion.40.libr.1. Anton. Aug.in titul.de union. §.3. Rot.coram Millin.dicta dec.53.nu.* 4. idemque dicendum, ſi præbenda pœnitentiariæ vacet in menſe Martii, vel Septembris, nam iſti duo menſes per acceptationem alternativæ efficiuntur Apoſtolici, ut *ſupra diximus*, & per conſequens tunc etiam electio, & collatio ad Papam ſpectat nullumque ex hoc fit præjudicium Epiſcopo, & Capitulo ad quos aliàs ſpectaret collatio: quia adhuc tenerentur conferre ei, quem Papa elegerit, & non aliis; ideoque Papa præveniendo eligit ſimul, & confert, *Rota in Abulen. Canonicatus Pœnitentiariæ, 7. Maii 1607. coram Juſto, quam refert Garz. de Benef. par.5.cap.1. numer.* 735. ubi etiam dicit, quod in duobus tantùm menſibus, Junio videlicet, ac Decembri poteſt Epiſcopus eligere, & ſimul cum Capitulo conferre quemadmodum in dictis duobus tantùm menſibus poteſt Capitulum in tali caſu conferre cum Epiſcopo: *Rot.coram Seraphin. deciſion.1218.* ubi, quòd hoc non eſt conſiderabile præjudicium Capituli, omnino cogatur conferre ei, quem Epiſcopus elegiſſet quicquid in contrarium ſentiat *Garz.d.p.5.cap.1.n.735.verſ.ſed non obſtante iſta dec.*

Obſervant 4. quod Epiſcopus ſe ſe intromittens in provi-37 ſione beneficiorum vacantium in menſibus Papæ, vel aliorum quomodolibet reſervatorum, aut impedimentum præſtans, nè proviſiones Papæ effectum conſequantur, uſu, & beneficio alternativæ eo ipſo privatur, & collationes, & aliæ diſpoſitiones de beneficiis illius prætextu deinceps faciendæ nullius ſunt roboris, *ut in dicta regul.8.* niſi fortè a-38 liqua juſta cauſa excuſetur, putà ſi ex ignorantia, aut errore facti probabili contulit beneficium reſervatum, quia videlicet ignoravit, defunctum, cujus obitu vacavit beneficium, fuiſſe officialem Papæ, aut familiarem Cardinalis; ſecus ſi ignorantia reſervationis provenerit ex ignorantia juris *Garz.dict.par.5.cap.1.numer.738. & ſequ.* ubi *num.761.* addit, quod Epiſcopus amitteret etiam alternativam, ſi 39 ſcienter ſe intromitteret in proviſione beneficiorum etiam aliàs non reſervatorum, de quibus tamen Papa providerit jure præventionis: quia per ſolam appoſitionem manus Papæ inducitur reſervatio, etiamſi proviſio fuerit nulla, ſive nullitas proveniat ex defectu cauſæ, ſive ex inhabilitate proviſi, aut ex alio capite, *cap.ut noſtrum, de Appell.extravag. Ad Romani, de Præb.& dign. Rot. coram Millino deciſion.168.num.6.* unde Epiſcopus amittens alternativam ra-40 tione contraventionis ſtatim redit ad quatuor menſes ordinarios, & Papa ad reliquos octo ac ſi Epiſcopus alternativam non acceptaſſet, *Garz.de Benef.loco cit.d.p.5.c.1.n.746. Gonzal. ad Reg.8.gl.56.n.147.* requiritur tamen ſententia declaratoria

prævia ſummaria cognitione ſuper contraventione, *cap.cùm ſecundùm leges, de Hæret.in 6.latè Gabr. lib.7. de Malef. concl.11. numer.1. dixit Rota in his terminis in Vicen. Præceptoriæ 14. Decembris 1592. coram Blanchetto, relat. per Garz. loco cit.num.741.* ubi additur, quod requiritur etiam, ut Papa acceptet iſtam amiſſionem, cùm potuerit illam condonare, prout dicitur de Eccleſia, qua volente inducitur caducitas, *Alex.conſ.173.n.7.lib.2.Cacheran.deciſ.94. n.25.Ric. in Collect. deciſ.3054. par.7.& in Prax.par.1.reſol.7.* quæ quidem declaratio retrotraheretur ad tempus contraventionis *ſecundùm Gonzal. dicta gloſſ.56.n.124.* ubi etiam dicit, quod ſatis conſtaret de tali declaratione, ubi Papa ex cauſa hujuſmodi contraventionis concederet gratiam alicujus beneficii vacantis in aliquo ex menſibus Februarii, Aprilis, Auguſti, aut Octobris, de quo videndus eſt etiam *Garz.d.p.5.c.1.num.* 749. ſubdens, quod non ſufficeret, ſi Papa provideret ex narrativa impetrantis, cùm ex illa certò ac determinatènon conſtet Papæ de contraventione.

42 Obſervant 5. quod vacationis tempus, non autem devolutionis, debet conſiderari ut dicatur beneficium liberum, vel reſervatum, *Rot.dec.774.n.2.& 3.p.3.lib.3. Diver. Garz. de Benef.p.10.c.3.n.19.*

43 Obſervant 6. quod Pontificia ſede vacante expirant Regulæ Cancellariæ, & conſequenter ceſſat reſervatio menſium, *Gomez. in Reg. de Impetr. benef. vacan. per obit.famil. Card.q.20.Caputaq.deciſ.86.n.3.par.1.& dec.214.n.3. & ſequ. par.2.latè Gonzal.ad d.reg.8.Cancell.§.5.prohem. n.45. & ſequ. Barboſ.de off.& pot.Epiſc.par.3.alleg.57.n.72.* ubi dicit, quod
44 dicta ſede vacante Ordinarii Collatores tanquam ad jus commune revertentes poſſunt providere de beneficiis vacantibus in quolibet menſe, *juxta textum in c.2.de conceſſ. Præ-*
45 *ben.* quod intelligendum eſt, quando reſervatio inducitur in ipſo obitu poſſeſſoris, & ſic in vacatione, quo tempore jam Regulæ Cancellariæ expirarunt; ſecus eſſet, ſi reſervatio vigentibus Regulis fuit jam inducta ut quia poſſeſſor tunc eſſet familiaris Cardinalis, Collector, vel ſubcollector, vel ſi beneficium eſſet prima dignitas, vel alio modo affectum Sedi Apoſtolicæ: tunc enim collatio ſpectaret ad futurum Papam: quia reſervationes ſemel per Regulam inductæ, per mortem Papæ non expirant immò beneficium ſemel affectum ſemper remanet affectum, *extravag. ad Romani, de Præb.Gom.in Reg.de Public.reſign.q.6.verſ.Tamen contra prædicta, Garz.de Benef.p.5.d.c.1.n.789. & deciſum refert Barboſ. loco cit.n.62.in fin.*

SUMMARIUM.

1 *Si res cenſui ſuppoſita, vendenda ſit, Dominus cenſus aliis omnibus præfertur, & per menſem expectari debet; limitatur n.23.*
2 *Quid ſi res vendatur per ſubhaſtationem.*
3 *An prælatio hujuſmodi competat contra ſecundum emptorem.*
4 *An jus congrui locum habeat in ſubhaſtationibus.*
5 *An Dominus directus præferatur in ſubhaſtatione rei emphyteuticæ.*
6 *Futura venditio rei cenſuatæ denuncianda eſt Domino cenſus pro forma, nec ſufficeret ſcientia aliunde: ampliatur n.7.*
8 *Lex ſtatuens aliquid de toto, habet etiam vim in parte ejus.*
9 *Intrà quantum tempus res cenſita vendita abſque denunciatione prædicta retrahi poſſit.*
10 *An res incidat in commiſſum ob omiſſam hujuſmodi denuntiationem.*
11 *Pœnæ extendendæ non ſunt extra caſum, in quo a jure ſunt impoſitæ.*
12 *Prælatio conceditur Cenſuario cum eiſdem conditionibus, quibus res cenſuata vendenda eſt.*
13 *Menſis prædictus a quo die incipiat currere.*
14 *Talis menſis eſt dierum continuorum, non utilium.*
15 *In tali caſu menſis accipitur prout currit.*
16 *Cenſuarius non poteſt contrahere rem cenſuatam alteri venditam, ſi venditio nulla fuerit.*
17 *Appellatione venditionis venit tantùm valida.*
18 *An Dominus cenſus volens præferri in venditione teneatur deponere pretium.*
19 *An jus iſtud prælationis Dominus cenſus alteri cedere poſſit.*
20 *An ceſſionarius ſit præferendus, ubi fundus propriè non venderetur, ſed concederetur tantùm in emphyteuſim.*
21 *Retractus locum habet, etiam quando fit locatio perpetua, ſeu ad vitam.*
22 *An liceat Domino directo cedere jus prælationis in re emphyteutica, vel feudali.*
23 *Bulla Pii V. præferens cenſuarium omnibus aliis emere volentibus rem cenſui ſubjectam, declaratur.*
24 *Quiſnam præferatur, ſi plures cenſum habeant in re.*
25 *Cenſus probatur ex diuturna ſolutione abſque inſtrumento.*

CAPUT II.

Quodnam tempus conceſſum ſit Domino cenſus ad declarandum, an velit fundum cenſuatum emere.

STatuit Pius V. quod ſi res cenſui ſuppoſita vendenda ſit, 1
Dominus cenſus aliis omnibus præferatur, eique denuntientur conditiones, quibus vendenda ſit, & per menſem expectetur, *ut in conſtitutione ſuper forma creandi cenſus, incip.Cùm onus; quam refert Quaran.in ver.contractus cenſualis*; cujus quidem conſtitutionis diſpoſitio locum habet et- 2
iam in venditione per ſubhaſtationem, *Grat.diſcep.for.c.544. n.39.& c.784.n.11.Duran. dec.52.n.3. & ſeq.* ſubdens, quod 3
prælatio hujuſmodi competit etiam contra ſecundum emptorem, *Greg.dec.193.n.1.& ſeq.* quemadmodum etiam jus 4
congrui habet locum in ſubhaſtationibus, *Vinc. de Franch. dec.588.n.1.Beltram.ad Greg.d.dec.193. n.13.* ubi etiam dicit 5
quod Dominus directus, qui in alienatione rei emphyteuticæ habet jus prælationis, *ex l.fin.cod.de jur Emphyt.* præfertur etiam in ſubhaſtatione, *ut fuit dictum in Romana domus 22.Junii 1611. coram Card. Lancellotto.*

Ex qua conſtitutione obſervant Doctores, quod denun- 6
tiatio hujuſmodi requiritur pro forma, & ideo non ſufficit ſcientia aliunde, *Millin.dec.253.n.3.Greg.dec.425.n.7. & ibi Beltram.n.12.* quod procedit non ſolùm quando eſt venden- 7
da tota res oneri cenſus ſuppoſita, ſed etiam, ſi vendenda ſit aliqua illius pars: quia lex ſtatuens aliquid in toto, habet 8
etiam locum in parte ejus, *l.quæ de tota, ubi Bart.ff.de rei vendit.Cenc.de cenſib.p.2.c.2.q.1.ar.2.n.10. & ſeq.*

Si verò fiat venditio abſque denuntiatione, prædicta con- 9
ſtitutio non loquitur, nec diſponit, intra quantum tempus res cenſita vendita retrahi poſſit; unde cùm hoc remaneat in diſpoſitione juris communis, *l.commodiſſimè, ff.de liber.& poſthum.* hujuſmodi actio durabit ſpatio 30. annorum, *juxta l.ſicut, & l.omnes, cod.de præſcr.30. vel 40. ann. ita Cenc. in Addit.ad Tract.de cenſib.p.2.c.2.q.1.art.4.n.25.Duran.d.deciſ. 52.n.2.in fin.*

Non tamen res incideret in commiſſum ob omiſſam 10
hujuſmodi denuntiationem: quia neque in dicta conſtitutione Pii V. nec alibi hæc pœna imponitur contra debitorem cenſus, ſicut in jure impoſita eſt contra emphyteutam; 11
pœnæ autem extendendæ non ſunt extra caſum, in quo a jure ſunt impoſitæ, *Lud.Molin.de contract.diſp.390, nu.8. verſ. quod ſi debitor &c.*

Obſervant 2. quod prælatio conceditur Cenſuario cum 12
eiſdem conditionibus, quibus cenſuata vendenda eſt, *Rot. apud Cenc.dec.71.n.1.& in terminis juris congrui dixit eadem Rota dec.475.n.8.p.1.Diverſ.*

Obſervant 3. quod menſis hujuſmodi incipit currere a die 13
factæ denuntiationis, *Cenc.in Addit.ad dictum Tract.de cenſib.p.2.c.2.q.1.art.4.n.24. Lud.Mol.de contract. diſp.390.nu.8. verſ.præterea &c.* talis verò menſis eſt dierum continuorum, 14
non utilium, *Azor.Inſtit.mor.p.3.lib.10.c.12.verſ.Quæres, an primus &c. quem refert, & ſequitur Cenc.loco cit.* ſubdens, 15
quod in tali caſu menſis accipitur prout currit ita; ut id, quod a die aſſignati termini deficit de menſe currenti, debeat ſuppleri de menſe proximè ſequenti, *juxta gl.in c.quam ſit, ver.menſem, de elect. in 6.*

Obſervant 4. quod Cenſuarius non poteſt retrahere rem 16
cenſuatam alteri venditam, ſi venditio nulla fuerit, putà ſi facta fuerit a pupillo, vel minore contra diſpoſitionem juris communis vel municipalis, quia appellatione venditionis 17
venit tantùm valida, *latè Tiraq.de retract.lignag. §.1.gl.2.n.5.Franch.dec.742.nu.1.& ſeq.Grat.diſcep.for.c.526.n.15.Carpan.de Stat.Mediol.c.417.nu.135.tom.1. & alii apud Duran. dec.83.nu.2.*

Quæres, an Dominus cenſus volens præferri in venditio- 18
ne teneatur deponere pretium? Reſpond. negativè: quia Bulla non cogit Dominum cenſus volentem præferri ad faciendum depoſitum, *Millin.dec.253.nu.2.Rot. apud Genc.de cenſib. dec.157.*

Quæres 2. an jus iſtud prælationis Dominus cenſus al- 19
teri cedere poſſit? Reſp. negativè, niſi cedat ſimul, aut vendat cenſum ipſum: tunc enim cenſus tranſit in emptorem, ſeu ſingularem ſucceſſorem cum ſuo privilegio; quemad-

modum

modum neque jus congrui ratione vicinitatis, vel conſanguinitatis alteri cedi poteſt qui non ſit vicinus, neque conſanguineus, niſi cedat hujuſmodi jus unà cum re ipſa, *ut poſt Alber. in l. qui ſolidum, §. prædium, ff. de leg. 2. Caſtr. in leg. apud antiquos, cod. de furt. & conſ. 430. in 2. dub. lib. 2. Pariſ. conſ. 82. lib. 3. & alios ſcripſit Tiraq. de Retract. lignag. §. 26. gloſſ. 1. n. 39. quicquid dicat Ciriac. contr. for. 254. nu. 1. & ſeq. lib. 2.* & tunc
20 ceſſionarius eſſet præferendus etiamſi fundus propriè non venderetur, ſed concederetur tantùm in emphyteuſim, *Rot. dec. 653. p. 4. to. 3. recen.* ubi etiam reſolvit, quod retractus locum habet etiam quando ſit locatio perpetua, ſeu ad vi-
21 tam, cùm hujuſmodi locatio pro venditione habeatur, *Rot. in Romana Palatii 19. Novembr. 1604. coram Card. Millino, quam refert Grat. diſc. for. c. 460. n. 39. & ſeq.*
22 An verò liceat Domino directo cedere jus prælationis in re emphyteutica, vel feudali? affirmat *Caſtr. conſ. 335. volum. 1. Tiraq. de Retract. lignag. §. 26. gloſſ. 1. numer. 44. & alii apud Ciriac. d. cont. 254. num. 13.* ſed verior videtur contraria ſententia, videlicet, quod hoc jus prælationis ceſſibile non ſit ſine re ipſa, *ità Guid. Pap. dec. 411. n. 1. Franch. dec. 226. num. 2. Giurb. dec. 51. n. 6. & alii, quos refert Ciarl. contr. for. c. 121. nu. 40. & ſeq. lib. 2.*
23 Notandum tamen eſt, quod Bulla Pii V. præferens cenſuarium omnibus aliis emere volentibus rem cenſui ſubjectam, intelligitur de omnibus aliis non habentibus jus potentius; & ideò non præfertur iis, quibus vel ratione vicinitatis, vel conſanguinitatis, vel ſocietatis, vel alterius ſimilis juris competit beneficium retractus ex aliquo privilegio, vel ſtatuto, vel conſuetudine, *Rot. in Romana domus 22. Junii 1611. coram Card. Lancellotto, quam refert Grat. diſc. for. c. 876. n. 1. & ſeq.* ubi dicit, quod Dominus cenſus præferendus eſt cæteris emptoribus, non autem illis, qui habent privilegium prælationis, *& c. 903. nu. 1. & ſeq.* ubi dicit, quod Dominus directus præfertur in retractu rei venditæ excluſo cenſuario, & vicino, & quocunque alio: *& ita intelligenda eſt dec. 653. p. 4. to. 3. recen.* unde conſortem in re communi cenſuata præferri cenſuario, dixit *Rota dec. 306. n. 3. & ſeq. apud Cenc. de cenſib. & coram Duran. dec. 52. n. 10.*
24 Item notandum eſt, quod is, qui cenſum antiquiorem habet in re, in concurſu præferendus eſt in emptione rei aliis habentibus cenſus poſteriores, *Rot. dec. 475. n. 14. p. 1. diverſ. & dec. 17. p. 4. tom. 2. recen.*
25 Denique notandum eſt, quod cenſus probatur ex diuturna ſolutione abſque inſtrumento, *juxta opinionem, quam tenuit Rota in Anconitana cenſus coram Reverendiſſimo Attrebatenſi, & in Forolivienſ. Cenſus 14. Julii 1613. coram Buratto, apud Cenc. de cenſib. dec. 96. n. 26. Theodoſ. Rub. ſing. tom. 2. in ver. cenſus, n. 1.*

SUMMARIUM.

1 *Quid requiratur, ut debitor cenſum redimere poſſit, & num. 4.*
2 *Per ſolam diſdictam, cenſus non dicitur extinctus, ſed durat durante termino duorum menſium poſt illius diſdictam.*
3 *Qui eſt obligatus rem vendere alicui, ſi alteri vendere velit, tenetur per duos menſes expectare.*
4 *Depoſitum pro extinctione cenſus non præcedente denunciatione per duos menſes ante, non eſt relevans, ſi creditor contradicat.*
5 *Quid ſi Dominus cenſus aliquo caſu cogeretur reſtituere prioribus, & anterioribus creditoribus redimentis pretium in extinctionem cenſus ſolutum.*
6 *Diſdicta, & denunciatio hujuſmodi an fieri poſſit procuratori ſimpliciter conſtituto, ad lites.*
7 *Quid ſi Procurator conſtitutus fuerit ad omnia, & ſingula, quæ ipſemet conſtituens potuiſſet cum libera.*
8 *Quomodo facienda ſit diſdicta, ſi cenſus ſit alicujus Collegii, Monaſterii, vel Univerſitatis.*
9 *Quid ſi Dominus cenſus eſſet furioſus, vel minor, vel deceſſerit, & illius hæreditas jaceat, vel abeſſe ceperit nullo relicto procuratore, & n. 13.*
Bona Curatoris ad litem ſunt tacitè hypothecata pro adminiſtratione, ſicut bona Tutoris, ib. n. 9.
10 *Solutio fieri non poteſt pupillo ſine auctoritate Tutoris.*
11 *Solus Tutor non poteſt cenſum retrovendere abſque debitis ſolemnitatibus.*
12 *In hujuſmodi revenditione non eſt opus decreto Judicis.*
13 *Qui litem habet cum adulto, poteſt citare vel ipſum adultum, vel Curatorem.*
14 *Debitores pupillorum, & adultorum non liberantur, niſi ſolvant Tutori, vel Curatori eorum præcedente judicia- Antonell. de Tempore.*
li ſententia: limitatur numer. 16. & 24.
Quando minor reſtituatur contra ſolventem, ibidem, numer. 14.
15 *An debitor minoris conſequatur liberationem, ſi ſolvat ejus Tutori, vel Curatori annuos redditus ſine juſſu Judicis.*
16 *Adminiſtratores piorum locorum Tutoribus comparantur.*
17 *Depoſitum fieri poteſt quandocunque intrà terminum duorum menſium poſt factam diſdictam.*
18 *Quando fructus cenſus amplius non currant.*
19 *Quid ſi Dominus cenſus facto depoſito intrà bimeſtre ex hac vita decederet.*
20 *Volens redimere cenſum, non tenetur ſolvere ſortem, nec fructus duorum menſium, niſi in fine dictorum menſium.*
21 *Depoſitum factum de tota ſumma dicitur integrum, etiamſi fructus bimeſtris non deponantur.*
22 *Depoſitum factum poſt duos menſes non ſuffragatur debitori.*
23 *Diſdicta cenſus evaneſcit, ſi intra duos menſes cenſus non redimatur.*
24 *Quando pupillus, vel minor petens, ſe reſtitui adverſus ſolutionem, repellatur.*
25 *Verſio probatur etiam per conjecturas.*
26 *Cui incumbat onus probandi verſionem.*
27 *Quando contractus eſt nullus ex defectu ſolemnitatum, nec probatur verſio, an minor teneatur reſtituere pretium.*
28 *An valeat pactum, quo debitor aſtringitur, ut teneatur per quatuor, vel ſex menſes ante denunciare futuram redemptionem.*
29 *An maritus, cui fuit datus cenſus in dotem, poſſit illum revendere, & n. 31. & 32.*
Excepto mutuo, depoſito, & venditione pro debito Eccleſiæ, in aliis contrahens cum Eccleſia non debet eſſet ſollicitus de converſione in utilitatem illius, ibid.
30 *An depoſitarius debeat eſſe ſollicitus de verſione pecuniarum, & n. 32.*
31 *Quando mulier poſſit vendicare cenſum, quem maritus alienavit.*
32 *An hæres gravatus poſſit cenſum extinguere.*
33 *An uſufructuarius habeat facultatem extinguendi cenſum.*
34 *An Pater retrovendere poſſit cenſum filii.*
35 *An emens cenſum pro alio, poſſit eumdem cenſum retrovendere.*

CAPUT III.

An validè cenſus redimatur, ſi non præcedat diſdicta per duos menſes.

SI debitor cenſum redimere voluerit, ex conſtitutione 1
Pii V. per duos menſes ante debet id denunciare creditori, etiamſi in Inſtrumento cenſus hoc non fuerit expreſſum, ut *notat Grat. diſcep. for. c. 8. de quo latè Cenc. de cenſib. p. 3. c. 1. q. 3. art. 9. per tot.* ſubdens, *num. 46.* quod per ſolam diſ- 2
dictam, cenſus non dicitur extinctus, ſed durat durante termino duorum menſium poſt illius diſdictam; & hoc quidem tempus videtur congruum: nam is etiam, qui obligatus eſt rem vendere alicui, ſi alteri vendere velit, tenetur illi futu- 3
ram venditionem denunciare, & per duos menſes expectare, *ſecundùm Alex. & alios in l. qui Romæ, §. cohæres, ff. de verb. Roman. conſ. 27. n. 4. & conſ. 182. n. 4. Cenc. ubi ſupra p. 3. c. 1. qu. 3. art. 9. n. 4.* quamvis de hoc dubitet *Cancer. var. reſol. tom. 3. c. 1. n. 110. & ſeq.*

Hæc autem denunciatio eſt adeò neceſſaria, ut ea præter- 4
miſſa non ſequeretur legitima cenſus redemptio, ſed cenſus ſemper remaneret in ſuo robore, *ut pluries, reſolvit Rota, & præſertim in Anconitana bonorum, ſeu cenſuum 16. Februarii 1604. coram Juſto, & in eadem 24. Maii 1613. coram Ubaldo, prout refert Cancer. dict. p. 3. c. 1. q. 3. ar. 1. num. 20.* unde depoſitum pro extinctione cenſus, non præcedente hujuſmodi denunciatione non eſſet relevans, *Rota in Ariminenſ. fideicommiſſi 20. Junii 1622. coram Buratto, quæ in impreſſis eſt deciſ. 641. num. 3.* quod intelligendum eſt creditore contradicente: nam ſi interceſſerit conſenſus partium, pretii reſtitutio, & cenſus retrovenditio, cenſus diceretur extinctus, etiam non facta diſdicta per duos menſes *Rota apud Cenc. deciſione 61. num. 1. & deciſione 114. num. 4. in fin. deciſione 182. num. 1. dec. 272. num. 1. & ſequ. dec. 273. & 274. deciſ. 204. numer. 4. & deciſ. 247. num. 4.* hoc enim bimeſtre conceſſum fuit in favorem creditoris, ut interim poſſit deliberare de re in veſtiendis pecuniis ſibi reſtituendis: & ideò poteſt huic denunciationi etiam tacitè renuntiare *arg. leg. quod favores, ubi Doctores C. de leg.* quod quidem procedit, dummodò pretium

5 in extinctionem census solutum fiat accipientis irrevocabiliter; nam si Dominus census aliquo casu cogeretur illud restituere prioribus, & anterioribus creditoribus redimentis, poterit agere primæva actione saltem utili ex æquitate, *Cenc. in addit. ad 3. par. cap. 1. qu. 3. art. 1. num. 4. & 5. dixit Rota in Romana anterioritatis 4. Februarii 1608. & in Romana census 29. Februarii 1613. coram Pamphilio, & apud Cenc. post Addit. decis. 61. num. 3. & 4.* ubi dicit, quod tunc census non reviviscit, sed dumtaxat conceditur revenditori repetitio sortis solutæ; & exactio fructuum ante revenditionem decursorum.

6 Observa tamen, quod disdicta denunciatio hujusmodi non potest fieri procuratori simpliciter constituto ad lites, sed opus est, ut habeat facultatem vendendi, *Rota in Anconitana Censuum 24. Maii 1613. coram Ubaldo, & in Januensi census 25. Decembris 1613. coram Dunozet. Cenc. part. 3. c. 1. q. 3. art. 1. num. 23.* vel mandatum speciale ad faciendam talem retrovenditionem, *Rota apud eundem Cenc. decis. 106.*

7 *n. 1. & seq.* ubi, quod mandatum censeretur sufficiens ad revenditionem census, si procurator constitutus fuerit ad omnia, & singula, quæ ipsemet constituens potuisset cum libera &c. nam per hæc verba procurator expedire potest omnia, quæ requirunt mandatum speciale, *ut notatur in l. procurator, 58. ff. de Procurat.*

8 Observa 2. quod si census sit alicujus collegii, Monasterii, Societatis, vel alterius Universitatis, hujusmodi disdicta fieri debet illis, qui talem universitatem repræsentant, in congregatione facta in loco solito, *Bart. in l. ult. ff. quod cujusque univers. nom. Rot. coram Seraph. dec. 1028. n. 2. & apud Cenc. dec. 66. n. 7. post Addit.*

9 Observa 3. quod si Dominus census esset furiosus, vel decesserit, & illius hæreditas jaceat, vel abesse cœperit nullo relicto procuratore, deputari debet Curator boni furiosi, vel absentis, vel hæreditati jacenti, illique disdicta facienda est, *Roder. de ann. reddit. lib. 2. quæst. 15. num. 37. quem refert, & sequitur Cenc. ubi supra par. 3. cap. 1. quæst. 3. art. 9. num. 9.* si vero Dominus census sit minor, distinguendum est: aut enim est minor septennio, & tunc si habet legitimum tutorem, ille citandus est: aliàs citandi sunt Agnati, & Cognati, ut veniant ad ipsum infantem defendendum: quibus Agnatis, & Cognatis comparentibus, processus cum ipsis ritè fabricatur; si verò non compareant, debitor petere debet coram Judice, ut pupillo Tutorem ad talem actum deputet. Si autem sit major septennio, ipsemet citandus est petendo sibi dari curatorem ad litem, *Rota in dicta Anconitana coram Ubaldo, Neviz. cons. 17. Boccac. in tractat. de censib. p. 2. n. 104. idem Cenc. loco citato num. 11. & sequ. Afflict. decis. 256. & 262. Cavalcan. de Tutor. & Curat. numer. 281. & seq.* ubi etiam dicit, quod invitus potest dari iste Curator ad litem, non tamen tenetur facere inventarium subdens, quod ejus bona sunt tacitè hypothecata pro administratione; sicut bona Tutoris *Marant. de ord. Jud. par. 4. distinctio. 16. sub num. 36. Gratian. decisiones March. 73. numer. 19. & sequent.* ubi dicit, quod pupillus major infante ex multorum Doctorum sententia validè citari potest absque Tutore, & Curatore, quasi tunc intelligatur citatus ad legitimè comparendum, hoc tamen intelligendum est, quando pupillus major infante Tutorem, vel Curatorem non habet: nam si haberet, & sine illo citetur, processus esset nullus, *Alex in l. si ex legati, num. 8. ff. de verb. oblig. & in lege neque, n. 3. ff. de in jus voc.*

10 Solutio verò fieri non potest pupillo sine auctoritate tutoris, *Boccac. in tract. de censib. part. 2. numer. 104.* quemadmodum nec solus Tutor potest censum retrovendere absque debitis solemnitatibus, *ut post Mich. Salon. in tractat. de contract. & commer. human. titul. de censib. articul. 3. controvers. 18. numer. 11. vers. dico tertio &c. notat Cenc. part. 3. cap. 1. qu.*

11 *3. articul. 7. num. 6.* subdens *numer. 7. & sequ.* quod in hujusmodi revenditione non est opus Judicis decreto, cum talis

12 revenditio sit necessaria, *ad text. in leg. 1. §. 1. leg. magis puto, §. si pupillus, ff. de reb. eor. l. 1. l. prædium cod. quand. decr. opus non est.*

13 In adultis autem electio est actoris, qui poterit citare vel ipsos minores, vel Curatorem: quia in judiciis non attenditur, an adultus habeat Curatorem, vel non, *Bart. in l. 1. §. sufficit, num. 2. vers. quæro qualiter fiat ff. de Admin. Tutor. Bald. in l. penul. in l. fin. cod. si advers. rem jud. Grat. discep. for. c. 479. num. 28.*

14 Pecunia verò solvenda est Curatori legitimè constituto, aliàs debitor solvens ipsi minori non remanet liberatus, *Foller. in sua pract. cens. in ver. quæ quidem exactio num. 69. Simoncell. in tract. de decret. lib. 2. tit. 6. in fin. 3. n. 33. vers. nec etiam solutio & c. quos refert Cenc. de censib. p. 2. c. 2. q. 2. art. 3. num. 3. & seq. quorum sententia probatur per textum in l. sancimus, cod. de Admin. Tut. §. & ex contrario, Instit. quib. alien. lic. vel non,* ubi generaliter disponitur, quod debitores pupillorum, & adultorum non liberantur, nisi solvant Tutori, vel Curatori eorum præcedente judiciali sententia; aliàs datur minori adversus solventem restitutio in integrum, ut possit eandem summam ex integro petere, & exigere, *ut tradunt communiter Doctores in lege 1. cod. si advers. solut. Surd. decis. 229. nu. 34.* ubi addit, quod solutio facta curatori minoris non liberat solventem, nisi constet, pecuniam fuisse versam in utilitatem ejusdem minoris; nec sufficeret simplex auctoritas Judicis ad excludendum minorem ab hujusmodi restitutione in integrum, sed requiritur ejusdem Judicis præceptum, & jussus, non obstante contradictione debitoris, ita, ut solutio non sit spontanea, sed coacta, *Bart. in l. ait Prætor, n. 2. ff. de minor.* ubi dicit, quod solvens minori non liberatur, nisi quando debitor compulsus oppositi exceptionem minoris ætatis, & Judex hoc præcepit lege non obstante, *Cancer. var. resol. lib. 2. cap. 6. de solut. & libertat. nu. 116. & sequ.* ubi, quod solutio facta tutori, vel curatori absque Judicis præcepto, parat quidem plenam liberationem, *juxta text. in §. at ex contrario, ubi gl. Inst. Quib. alien. lic. vel non,* verum si pecunia a pupillo, tutore, vel curatore, est malè consumpta, potest restitui minor contra solventem, ut iterum solvat, quasi non fuerit liberatus, *l. 1. cod. si advers. sol. Rot. apud Cenc. dec. 175. n. 1. & seq.*

An verò debitor minoris consequatur liberationem, si 15
solvat ejus Tutori vel Curatori annuos redditus sine jussu Judicis? Resp. affirmativè, *per text. in d. l. sancimus, cod. de Administr. Tutor. ibi, non autem hanc legem extendimus &c. ut ibidem explicat gloss. in ver. extendimus,* ubi dicit, quod non est necessaria Judicis auctoritas in redditibus, pensionibus, usuris, & in trebellianica restitutione, *& ita sensit Sal. ibid. & alii,* nisi fortè debitor præsciret, Tutorem, vel curatorem consumpturum esse pecunias, quia notas habebat ejus qualitates, & sciebat, eum malè se gerere in re pupilli: tunc enim debitor non consequitur pleniſſimam liberationem, sed pupillo competit restitutio in integrum adversus debitorem ita solventem, *Altograd. cons. 43. n. 5.* ubi *post Guttier. de Tutel. p. 2. cap. 22.* observat, quod in hoc casu ad consequendam pleniſſimam liberationem opus est adhibere Judicis auctoritatem, qui assumpta judiciali cognitione per suam sententiam pronuntiet, solutionem tali tutori, vel curatori fieri posse.

Idemque dicendum de officialibus, seu administratori- 16
bus piorum locorum: isti enim tutoribus comparantur: ut *diximus in tract. de Regim. Eccles. Epis. par. 1. lib. 1. cap. 3. n. 20. & seq.*

Observa 4. quod depositum fieri potest quandocunque 17
intra terminum duorum mensium post factam disdictam census: nec desinunt currere fructus census a die dictorum
duorum mensium, *Rota coram Seraph. dec. 1413. n. 2. Cenc. d.* 18
p. 3. c. 1. q. 3. art. 9. n. 54. & seq. ubi etiam dicit, quod si Domi- 19
nus census intra dictum bimestre ex hac vita decederet, debet tale depositum notificari illius hæredibus: aliàs depositum factum citato Domino census, non noceret dictis hæredibus, *ad tex. in l. si quis inficiatur, ubi Bart. ff. Depos. Rot. apud eumdem Cenc. dec. 126. num. 1. & 2. post addit.* ubi subdit, 20
quod volens redimere censum, non tenetur solvere sortem, nec fructus duorum mensium, nisi in fine dictorum mensium, *Grat. discep. for. c. 8. num. 33.* ubi, quod depositum factum de tota summa dicitur integrum, etiamsi fructus bimestris non deponantur: quia tales fructus debentur in fine, *juxta formam dictæ constitutionis*; unde etiamsi debitor in 21
principio duorum mensium ultra sortem fructus decurrendos pro dictis duobus mensibus deposuerit, non poterit Dominus census, si ante finem bimestris pretium recipere voluerit, integros fructus duorum mensium percipere, sed tantum pro rata temporis illuc usque decursi, aliàs reciperet fructus ex censu jam extincto, quod non licet, *ut advertit Cenc. d. p. 3. cap. 1. q. 3. dicto art. 9. num. 46. vers. non inficior, per text. in l. ejus, qui in provincia, ff. si cert. pet. vide etiam Rot. apud Cenc. dec. 173. num. 4.* ubi dicit, quod depositum factum post duos menses non suffragatur debitori, *& dec. 84. n.* 22
2. ubi, quod disdicta census evanescit, si intra duos menses 23
census non redimatur, ita ut creditor tunc retrovendere non teneatur, nisi præcedente nova disdicta.

Observa 5. quod si pecunia pupillo, vel minori soluta 24
absque Tutoris, vel Curatoris auctoritate extaret, vel debitor probaret, illam fuisse conversam in utilitatem minoris, tunc minor petens se restitui adversus solutionem, repelleretur exceptione doli, *§. at ex contrario, inst. Quib. alien. lic. vel non latè Cenc. p. 2. c. 2. q. 2. art. 3. n. 9. & seq.*

Hujus-

25 Hujuſmodi verò verſio non probatur ex eo dumtaxat, quod conſtet, ad minoris manus pecunias perveniſſe, quia potuit illas diſſipaſſe, & malè conſumpſiſſe: ſed probandum eſt, pecunias fuiſſe per minorem in aliquam ſui utilitatem tempore receptionis converſas, vel erogatas, putà ſi emerit res ſibi neceſſarias, licèt modò non extent, *Rot.apud Cenc.poſt Addit.dec.*140.*n.*12.*& dec.*141.*n.*31. vel ſaltem minorem conſueviſſe negotia ſua utiliter gerere, & bona ſua benè adminiſtrare, cum verſio probetur etiam per conjecturas, *ex notat.per gloſ.in fin.in auct.hoc jus porrectum, ubi etiam Bald.n.*8.*cod.de Sacroſ. Eccleſ.*

26 Notandum eſt autem, quod verſio in utilitatem minoris, ſi contractus ſit nullus, probari debet ab eo: qui cum minore nulliter contraxit, *Bart.Bald.Salic.& Jaſ.in l.nam poſtea quam, §.ſi minor, ff.de jurejur.Rot.dec.*678.*n.*7.*par.*1.*recent.& apud Cenc.d.dec.*141.*num.*28.*& ſeq.* ubi etiam reſolvit, quod quando minor validè contraxit cum ſolemnitatibus ſtatuti, tenetur ipſemet minor probare, pretium, quod recepit, fuiſſe a ſe deperditum, & malè conſumptum, *Rota in Romana cenſus vitalitii* 22. *Maii* 1626. *coram Merlin. quæ apud Cenc.poſt addit.eſt dec.*140.*n.*13. ubi addit, quod verſio probanda eſt per eum, qui contraxit cum minore, vel Eccleſia, quando contractus minoris, vel Eccleſiæ proceſſit ex cauſa neceſſaria, videlicet pro ſolvendo ære alieno; ſecus ſi proceſſit ex cauſa voluntaria propter eorum aliquam utilitatem; hoc enim caſu non eſt opus juſtificare verſionem; quam diſtinctionem, an alienatio ſit facta ex cauſa neceſſaria, vel voluntaria procedere ſuppoſita validitate contractus, dixit *eadem Rota Romana nullitatis contractus* 28. *Junii* 1624. *coram Buratto, apud Cenc.poſt Addit.dec.*132. *nu.*3.

27 ubi etiam dicit, quod quando contractus eſt nullus ex defectu ſolemnitatum, nec probatur verſio minor non tenetur reſtituere pretium, *Grat.diſcep.for.c.*45.*n.*1. *& ſeq.* ubi, quod excepto mortuo, depoſito, & venditione pro debito Eccleſiæ, in aliis contrahens cum Eccleſia non debet eſſe ſollicitus de verſione.

28 Quæres, an valeat pactum, quo debitor aſtringitur ut teneatur per quatuor, vel ſex menſes ante denuntiare futuram redemptionem? Affirmativè reſpondet *Feder. Martin.in tr. de jur.cenſ.c.*6.*n.*382. *quem refert Cenc.d.p.*3.*c.*1.*q.*3.*art.*1.*nu.*19. *ubi dicit, hanc opinionem eſſe ſatis æquam, nec repugnare Pianæ conſtitutioni.*

29 Quæres 2. an Maritus, cui fuit datus cenſus in dotem poſſit illum revendere? Reſp. affirmativè, tum quia Marito licita eſt alienatio rei dotalis, quando non ex voluntaria cauſa, ſed ex neceſſaria alienat; tum etiam quia maritus conſtante matrimonio verè eſt Dominus rei ſibi in dotem datæ, ſive data fuerit ea æſtimatione, quæ emptionem, & venditionem faciat, ſive data fuerit inæſtimata, *juxta gloſ. communiter receptam in l.in rebus, ver.naturali jure, cod.de jur. dot.Rol.a Vall.conſ.*80.*lib.*3.*Lauren.Zennio, cautel.*14.*num.*3.*& alios apud Cenc.de cenſib.p.*2.*c.*2.*art.*1.*num.*24.*& ſeq.& p.*3.*c.*1.*q.*3.*art.*7.*n.*42.*& ſeq.* & ideo debitor ſolvens marito conſequitur plenam liberationem, etiamſi maritus teneatur ex pacto inito inter ipſum, & uxorem, ſive alios, pecunias ſibi reſtitutas in alium cenſum, vel bona ſtabilia inveſtire, *latè Gratian.diſcept.for.cap.*45.*num.*1.*& ſequ. Surd.deciſ.*156.*numer.*9. *Seraphin.deciſ.*366.*& deciſ.*1187. quemadmodum Depoſitarius, qui pecunias ſimpliciter, ac ſine onere accepit, rectè ſolvit hæredi, etiamſi hæres teneatur illas in bona ſtabilia, aut cenſus perpetuos inveſtire ad commodum ſubſtituti, aut convertere in aliam cauſam ordinatam a teſtatore, cum in tali caſu Depoſitarius non teneatur eſſe ſollicitus de implemento voluntatis teſtatoris, *l.ante reſtitutam*, 104. *ubi gloſſ. Bart. Alberic. Imol. & alii, ff.de ſolut. Bald. conſ.*197.*libr.*1. *Dec.conſ.*330.*num.*2.*Seraphin.dec.*1187.*n.*1.*latè Altograd.conſ.* 43.*num.*2.

30 Limita, quando cenſum, qui datus fuit inæſtimatus pro fundo dotali, maritus voluntariè alienavit: tunc enim poterit uxor hujuſmodi cenſum ſoluto matrimonio vendicare una cum fructibus a die motæ litis, quia licèt illius dominium conſtante matrimonio ſit penes maritum, ſoluto tamen matrimonio in dominio uxoris eſt, *Cenc.d.p.*2.*c.*2.*q.*2.*art.*1.*nu.* 25.*Seraph.dec.*1332. ſubdens *n.*3. quod etiamſi cenſus in dotem datus fuerit æſtimatus, datur actio ad pretium, quando vir aliàs non eſt ſolvendo, *juxta gl.in l.in rebus, ver.æſtimatæ cod.de jur.dot.*

31 Limita 2. niſi adeſſet particularis conventio, putà ſi debitor cenſus ſe obligaverit in caſu extinctionis pecunias convertere in emptionem bonorum ſtabilium, aut alterius cenſus, *ut poſt Alex.conſ.*4.*in fin.lib.*3.*Abb conſ.*41.*ſub nu.*1.*libr.*1. *Surd.conſ.*181.*n.*11.*&* 12.*lib.*2.*& alios conſuluit Grat. d.c.*45. *n.*2.*& ſeq.* aut ſi Depoſitarius pecunias recepiſſet ſub hac conditione expreſſa eas non ſolvendi, niſi in emptionem ſtabilium, aut aliam ſimilem cauſam erogarentur: tunc enim non liberatur, niſi pecuniæ in deſtinatam cauſam fuerint converſæ, *Altograd.conſ.*43.*n.*1.*Sud.dec.*327.*n.*6.*Grat.d.c.*45. *num.*26.*& ſeq.*

Quæres 3. an hæres gravatus poſſit cenſum extinguere, 32
ſeu illum retrovendere? Reſp. quod aut ſumus in actu voluntario, & tunc ſolvi non poteſt hæredi gravato, nec ſolutio in tali caſu liberat ſolventem, aut ſumus in actu neceſſario, putà ſi præceſſerit intimatio, & diſdicta per bimeſtre præceptum Judicis, ac depoſitum juxta formam bullæ ſuper redemptione cenſus, & tunc ſolutio facta hæredi gravato liberat ſolventem, *& ita intelligendus eſt textus in l.ante reſtitutam* 104.*ff.de ſolut.* multa enim permittuntur ex neceſſitate, quæ ex voluntate non permitterentur, *l.*1.*ff.de fund.dot. l.peto, §.prædium, ff.de l.*2.*l.qui erat, ff.famil.erciſc. ita concludunt communiter DD.in d.l.ante reſtitutam, ff.de ſolut.Grat.diſcep.for.c.*636.*n.*8.*& ſeq.Cancer.var.reſ.p.*2.*c.*6.*de Solut. & liberat.n.*120.

Quæres 4. an uſufructuarius habeat facultatem retroven- 33
dendi cenſum? Reſp. negativè, ſed id ſpectat ad proprietarium, *Cavalcan.de uſufr.mulier.relict.n.*198. *Caſtil. de uſufr. cap.*20.*num,*10.*& ſequ.* & ita ſervat Rota, quod uſufructuarius ſolus non habeat facultatem extinguendi cenſum; unde ſolutio illi facta non liberat debitorem cenſus, *ut fuit reſolutum in Romana cenſus* 11. *Decembris* 1617. *&* 6. *Junii* 1618. *coram Coccino, prout refert Gratian. dicto cap.*636.*num.*17. *& ſequ.* pretium verò cenſus revenditi debet remanere penes uſufructuarium, cum per talem revenditionem uſufructus cenſus non extinguatur *argum.leg.uxori meæ, ff. de uſufruct.leg.* præſtita tamen per eum cautione, *juxta text.in §.conſtituitur, inſt. de uſufruct. & ità reſolvit Rota in Romana pecuniaria* 8. *Martii* 1604. *coram Ortembergio, apud Cenc. de cenſib.deciſ.* 294.

Quæres 5. an Pater poſſit retrovendere cenſum filii? Re- 34
ſpond. affirmativè, modò pater ſit legitimus adminiſtrator bonorum filii: quo caſu pater ad aliquam cautionem non tenetur, quia adminiſtratio paterna eſt libera ab hypotheca, & ab onere reddendæ rationis, & ab omni contradictione, *leg.cum oportet, §.cum autem, cod.de bon.quæ liber. Rot.dicta deciſ.*294. *apud Cenc.* ubi dicit, quod Patri jus defert legitimam adminiſtrationem, & uſumfructum in omnibus bonis, & rebus adventitiis filiorum, *ut in l.*1.*& ſeq. cod. de Bon.matern.*

Quæres 6. An is, qui pro alio cenſum emit poſſit eum- 35
dem cenſum abſque illius mandato retrovendere? Reſp. negativè: quia is non ſibi, ſed ei pro quo emit, cenſus dominium acquiſivit, *Cenc.de cenſib.par.*3.*cap.*1.*q.*3.*art.*7. *numer.* 46. *verſ.alia poteſt &c.* ſubdens, quod poteſt talis emptor ſolutiones fructuum dicti cenſus recipere, quia ſicut cenſetur approbata perſona mentis ad contrahendum, & emendum cenſum, ita videtur approbata ad fructus dicti cenſus exigendum, ita ut debitor ei ſolvens conſequatur liberationem, *Tiraquell.de retract.convent.§.*4.*gloſſ.*9.*in fin.* ubi dicit, quod debitor rectè ſolvit ei, cum quo contraxit, *Surd.dec.* 229.*n.*11.*& ſeq.* ubi, quod rectè ſolvitur falſo tutori quando is fecit contractum, *latè idem Cenc.p.*2.*c.*2.*q.*2.*art.*1. *a n.*8.*&* 50. *cum ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *Leges communes ligant poſt duos menſes: municipales verò poſt modicum tempus.*

2 *Conſtitutiones Epiſcopi ſequuta publicatione ſtatim ligant.*

3 *Leges ad præterita, vel pendentia non extenduntur, niſi ita expreſsè caveatur. limitatur n.*6.*&* 7.

4 *Statuta, & reformationes civitatum non poſſunt extendi ad lites pendentes etiamſi hoc expreſsè dicatur.*
Item non trahuntur ad contractus præteritos, ibid.

5 *Contractus tempore præterito factus non comprehenditur ſub novo ſtatuto, etiamſi perfectionem expectet in futurum reſpectu exequutionis.*

6 *Quid ſi partes in contractu renunciaverunt legibus ſeu conſtitutionibus tam latis, quam ferendis.*

7 *Judex ad quem tenetur judicare ſecundùm jus quod vigebat in prima inſtantia.*

8 *In ultimis voluntatibus verbum, quod reperitur in futuro, & in præterito, in dubio intelligendum eſt de futuro.*

9 *Teſtator relinquens centum filiabus ſuis, cum viduæ fuerint, non intelligitur legaſſe illis, quæ tempore mortis erant viduæ, ſed quæ poſt ejus mortem remanebunt viduæ.*

10 *Quid ſi legatum fiat uxori, dum habuerit liberos.*
11 *An legata facta ante conſtitutionem imponentem aliquod onus legatariis, comprehendantur ſub hujuſmodi conſtitutione.*
12 *An gabella debeatur pro legato annuo facto ante ſtatutum jubens, illam ſolvi.*

CAPUT IV.

A quo tempore leges ligent.

1 REſp. quod leges communes ligant poſt duos menſes a die publicationis: leges verò municipales poſt modicum tempus arbitrio Judicis, ita ut quis poſſit dici eſſe in ſupina ignorantia, *Auct. ut fact. nov. conſtit. & c. c. ut animarum, de conſtit. in 6. Bart. in l. omnes populi, n. 37. ff. de juſt. & jur. Jord. Elucubr. diverſ. lib. 10. tit. 1. de conſtit. n. 39.* ubi dicit, quod
2 Conſtitutiones Epiſcopi ſequuta publicatione ſtatim ligant habentes illarum notitiam non aliter expectato lapſu duorum menſium, quia ſubditi Diæceſani intrà modicum tempus certiores reddi poſſunt.
3 Notandum eſt autem, quod leges futuris dant formam negotiis; & ideò ad præterita, vel pendentia non extenduntur, niſi de iis expreſsè caveatur, *l. leges 2. cod. de legib.* quod
4 generalibus legibus tantùm conceſſum eſt: nam ſtatuta, & reformationes Civitatum non poſſunt extendi ad lites pendentes, etiamſi hoc expreſsè dicatur, *Bart. in l. ſancimus 1. n. 18. & 19. cod. de Sacroſ. Eccleſ. & in d. l. omnes populi, n. 40. per text. in Auct. In med. lit. &c.* quemadmodum non trahuntur ad contractus præteritos factos ante eorum publicationem, *ut poſt Plot. in conſ. 119. n. 52. quod alias eſt 108. in prim. volumine conſiliorum crimin. diverſorum parvæ impreſſionis, Carpan. in c. Colleg. novar. conſtitutionum Mediolani, ſub tit. de Pœnis, n. 47. Burſat. conſ. 270. n. 16. tradit Ciriac. contr. 529. nu. 3. & ſequ.*
5 ubi etiam dicit, quod contractus tempore præterito factus non comprehenditur ſub novo ſtatuto, etiamſi perfectionem expectet in futurum reſpectu exequutionis, nam ſemper dicitur caſus præteritus, & ideò in conſtitutione nova non comprehenditur, *Grat. diſc. for. c. 465. n. 12. & ſeq.* ubi loquitur in caſu, in quo jam locatio erat a principio perfecta, quamvis ratione penſionum ſolvendarum penderet a futuro.
6 Notandum 2. quod ubi adeſt expreſſa conventio partium, lex ſuperveniens in tali contractu non haberet locum, etiamſi loqueretur de præteritis; & ideò ſi partes renunciarunt legibus, ſeu conſtitutionibus tam latis, quàm ferendis, non poterunt uti beneficio novarum legum, cùm per partes fuerit prævisus hujuſmodi caſus ex facto Principis reſultans, *Bald. in l. ſi ea lege, n. 3. cod. de uſur. Alex. conſ. 112. n. 4. lib. 1. Roland. conſ. 9. n. 25. & ſeq. lib. 1. Natt. conſ. 66. n. 7. Calcan. conſ. 15. n. 12. & 13. & alii apud Grat. diſc. for. c. 465. n. 1. & ſeq.*
7 Notandum 3. quod etiamſi lex nova diſponeret expreſsè de præteritis, non comprehenderet ea, in quibus judicatum eſt, licet pendeant coram Judice appellationis; unde opus eſt, ut lex expreſsè nominet pendentiam per appellationem, *Felin. in c. quoniam 13. col. 6. ad med. de conſtit. Grat. c. 499. n. 40.* ubi etiam dicit, quod Judex ad quem ſuccedit loco primi, & ideò tenetur judicare ſecundùm jus, quod vigebat in prima inſtantia.
8 Notandum 4. quod ea, quæ diximus de legibus, locum habent etiam in teſtamentis, & ultimis voluntatibus, quarum natura eſt ſuper futuris diſponere, *ut dict. Bart. & alii in l. ſolemus, ff. de cond. & demon.* unde in ultimis voluntatibus verbum, quod repetitur in futuro, & in præterito, in dubio intelligendum eſt de futuro, *l. ſi ita legatum ff. eod. tit. de cond. & demon.*
9 Hinc infertur, quod ſi teſtator relinquat centum filiabus ſuis, cùm viduæ fuerint, non intelligitur legaſſe illis quæ tempore mortis erant viduæ, ſed quæ poſt ejus mortem remanebunt viduæ, *Bart. in l. hoc articulo, ff. de Hæred. inſtit.*
10 *Aret. in* §. 1. *inſtit. de legat.* idemque dicendum, ſi legatum fiat uxori, dum habuerit liberos, non enim videtur ſenſiſſe teſtator de filiis, quos jam ipſa habebat tempore teſtamenti, ſed de aliis, quos in futurum haberet, *d. l. ſolemus, ff. de condit. & demon.*
11 Addunt alii, quod legata facta ante ſtatutum, ſeu conſtitutionem imponentem aliquod onus legatariis non comprehenduntur ſub hujuſmodi ſtatuto, ſeu conſtitutione, quamvis eſſent conditionalia, & talia, quæ poſt ſtatutum inciperent habere effectum, *ita Aret. conſ. 85. n. 2. quem refert, & ſequitur Ciriac. contr. 529. n. 15. & ſequ.* ubi ex hoc infert,
12 quod gabella non debetur pro legato annuo facto ante ſtatutum jubens, illam ſolvi, etiamſi pro ſequentibus annis tale legatum uti conditionale purificetur poſt ipſum ſtatutum.

SUMMARIUM.

1 *Promittens reum exhibere in judicio, liberatur lapſis duobus menſibus: limitatur n. 2. & 3.*
2 *Quid ſi fidejuſſerit in ſcriptis, vel in publica cauſa in præſentia Tabellionum, & n. 3.*
4 *Qui promiſit aliquem exhibere ad tempus, an finito tempore poſſit moram purgare?*
Quid ſi quis ſe ipſum promiſit exhibere.
5 *Et quid ſi aliquis promiſit præſentare reum intrà certum tempus ad libitum Judicis.*
6 *An is, qui promiſit præſentare reum ad omnem requiſitionem Judicis, poſſit prævenire in præſentando, ut liberetur.*

CAPUT V.

Quando teneatur is, qui reum in judicio exhibere promiſit, non adjecto tempore.

REſpondet *Spec. in tit. de Reo in princ. Jordan. Elucub. diverſ. lib. 14. tit. 24. de præſcrip. nu. 290.* quod ſpatio ſex menſium talis obligatio terminatur, *per l. ſancimus, cod. de fidejuſſ.* ſed verius mihi videtur, quod promittens in tali caſu liberetur lapſis duobus menſibus, *per l. ſi fidejuſſor, cod. de fidejuſſ.* quia promiſſor non debet eſſe diu in ſuſpenſo, *l. ſi ſervus, ff. de Diverſ. & temp. præſcript.* 1

Limita, ſi fidejuſſerit in ſcriptis, vel in publica cauſa in præſentia Tabellionum, quia tunc perpetuò tenetur, *ſecundùm DD. in d. l. ſi fidejuſſor.* vel ſaltem uſque ad triennium, *ſecundùm gl. ibidem, ver. liberari,* quia triennio durat inſtantia judicii *juxta l. properandum, cod. de judic.* Ego cenſeo, quod in tali caſu ſiſtendi tempus in ſtipulatoris voluntate ſit, moderato tamen ſpatio, judicis arbitrio, qui rationem habere debet diſtantiæ locorum, qualitatis perſonæ ac temporis, *juxta l. continuus, §. cum ità ff. de verb. oblig. & eſt textus in terminis in leg. de die, ff. Qui ſatiſd. cog.* & ita ſenſit *Menoch. de arbitr. jud. caſ. 54.* ſubdens, quod multa in partis voluntate ſunt poſita adhibito poſtmodum judicantis moderamine, ut in juramento affectionis, *de quo in l. in actionibus, ubi DD. ff. de in lit. jur.* 2 3

Obſerva tamen, quod qui promittit alium exhibere ad tempus, finito tempore poteſt intra ſex menſes moram purgare, eum exhibendo, *Bart. in leg. ſancimus, cod. de fidejuſſ.* ubi dicit, hoc eſſe ſpeciale in eo, qui promiſit alium exhibere: ſecus ſi promiſiſſet ſe ipſum *per leg. & ſi poſt tres, ff. ſi quis caut.* 4

Dicit tamen *Jo: Andr. ad Spec. in Rub. tit. de Reo*, quod ſi quis promiſit præſentare reum intrà certum tempus ad libitum Judicis, eo elapſo amplius non tenetur, quia tempus, cauſa finiendæ, non differendæ litis cenſetur appoſitum: ſubdens, quod is, qui promiſit præſentare reum ad omnem requiſitionem judicis non poteſt prævenire in præſentando, ut liberetur. 5 6

SUMMARIUM.

1 *Conjugibus datur bimeſtre a die contracti matrimonii ad deliberandum de ingreſſu in Religionem.*
Et quando in tali caſu matrimonium diſſolvatur, ibid.
2 *An Summus Pontifex poſſit diſpenſare in matrimonio rato.*
3 *An conjuges intrà hujuſmodi bimeſtre teneantur reddere debitum.*
4 *Quid ſi intrà bimeſtre ſponſus invitam cognoſcat ſponſam.*

CAPUT VI.

Quodnam tempus detur conjugibus ad deliberandum de ingreſſu in Religionem.

REſp. quod ad hoc datur bimeſtre, *cap. ex publico, de converſ. conjug.* quod quidem tempus currit a die contracti matrimonii, *Sanch. lib. 2. diſp. 24. num. 15. & 21. quem refert Jordan. Elucubr. diverſ. lib. 10 tit. 12. num. 67.* & tunc ſequuta ſolemni Religionis profeſſione alterius conjugis, matrimonium diſſolvitur, dummodò conſummatum non fuerit, *ut conſtat ex Trindentino ſeſſ. 24. can. 6.* quia ſicut matrimonium carnale, quod fit ex copula conjugali, dirimitur per mortem corporalem, ita etiam matrimonium ſpirituale, quod ſcilicet ex ſolo conſenſu naſcitur, dirimitur per 1

mor-

mortem ſpiritualem, qualis eſt profeſſio regularis, per quam homo mundo quodammodo moritur, *ut rectè notat Marchant. in Candelabr. myſt. tract. 8. lect. 14. de inſolubilit. matrim. propoſ. 2. fol. 778.* ubi etiam dicit, quod Sancti Patres damnantes eos, qui prætextu Religionis conjugia ſolvunt, intelligendi ſunt non de matrimonio rato, ſed de conſummato, in quo præcipuè verificatur illud *Matth. 19. quod Deus conjunxit, homo non ſeparet*: quod etiam probatur *ex dicto*
2 *cap. ex publico, de converſ. conjug.* unde poſſe etiam Summum Pontificem ex juſta cauſa diſpenſare in matrimonio rato, tradunt *Sanch. lib. 2. diſp. 14. num. 2. Rebell. lib. 2. qu. 15. numer. 4. Perez. de matrim. §. 19. Gutier. de matrim. cap. 54. nu. 3. Coninch. diſp. 26. dub. 3. num. 33. Reginald. lib. 31. num. 38. Henriqu. lib. 11. cap. 8. numer. 11. Bellarm. lib. 2. de Monach. cap. 38. & alii apud Bonacin. de matrim. qu. 2. punct. 11. nu. 4. ubi etiam refert, ita in facto diſpenſaſſe Paulum III. Martinum V. Adrianum IV. & Pium IV.*

3 Obſervant etiam Doctores, quod intrà hujuſmodi bimeſtre neuter alteri tenetur reddere debitum; eo verò tranſacto tenetur conjux altero exigente conſummare, nec poteſt ingredi in Religionem altero repugnante, *ita Marchant. ubi ſupra, verſ. Advertendum verò &c. Perez. de matrim. §. 18. Coninch. diſp. 26. dub. 4. n. 49. Sanch. d. lib. 2. diſp. 27. Gutier. c. 54. nu. 19. & alii, quos refert, & ſequitur Bonacin. de matrim. q. 3. pun. 4. num. 4.* ubi addit, quod ſi alter conjux etiam elapſo bimeſtri religionem ingrediatur, & profiteatur ante conſummatum matrimonium, valide profitetur, & matrimonium antecedens diſſolvitur.

4 Obſervant 2. quod ſi intrà dictos duos menſes ſponſus invitam cognoſcat ſponſam, poteſt illa adhuc Religionem ingredi, *Sanch. d. lib. 2. diſp. 22. num. 1. & 6. Jordan. d. l. 10. tit. 12. num. 67.*

SUMMARIUM.

1 *Emphyteuta volens jus emphyteuticum transferre, requirere debet Dominum directi, an velit emere, & tunc expectandus eſt Dominus per duos menſes, & n. 2.*

3 *Quandiù Dominus directi revocare poſſit alienationem rei emphyteuticæ eo irrequiſito factam, & n. 4. & 7.*

5 *Dominus directi, præfertur in retractu rei venditæ, excluſo vicino, Cenſuario, & quocunque alio.*

6 *Dominus prædii locati præfertur in venditione fructuum ipſius prædii.*
Quid ſi alii plus offerrent, ibidem.

8 *An minor Dominus directi renuntiare poſſit ſine ſolemnitatibus juri prælationis.*

9 *Emphyteuta poteſt alteri donare, vel legare jus ſuum etiam irrequiſito Domino.*

10 *Donatarius, vel Legatarius rem accipere debet per manus Domini, & illi ſolvere laudemium.*

11 *Quid ſi emphyteuſis legetur Eccleſiæ.*

12 *Emphyteuta donando, aut vendendo rem emphyteuticam non transfert poſſeſſionem, nec dominium in Donatarium, aut emptorem, donec per Dominum fuerit inveſtitus.*

13 *Clauſula conſtituti, vel precarii non operatur translationem poſſeſſionis in re emphyteutica, & n. 62.*

14 *Res emphyteutica donata, vel venditа ex ſimplici conſtitutione precarii, aut alia ficta traditione non cadit in commiſſum.*

15 *Quando pœna caducitatis evitetur, & n. 24. & 29.*

16 *Laudemium debetur habita ratione ad quantitatem pretii æſtimati, etiam ſi res pluris valeret.*

17 *Onus ſolvendi laudemium in caſu retractus non ſpectat ad primum emptorem, ſed ad volentem retrahere.*
Quid ſi primus emptor ſolverit, ibid.

18 *Dominus directi requiſitus a Donatario, ſeu Legatario, tenetur intrà duos menſes conſentire, & eum in poſſeſſionem inducere.*

19 *Licitum eſt emphyteutæ rem emphyteuticam Domino non requiſito permutare; declaratur n. 20.*

21 *An, & quando emphyteuta rem emphyteuticam dare poſſit filiæ ſine conſenſu Domini, & n. 53.*

22 *Emphyteuta, ſi permutaverit, ſive in dotem dederit, aut legaverit, ſeu donaverit rem emphyteuticam tanquam propriam, privatur jure ſuo.*

23 *Emphyteuta cadit ab emphyteuſi, ſi neget, rem eſſe emphyteuticam, limitatur n. 24. & 25.*

26 *Is, qui rem emphyteuticam in permutationem accepit, ſolvere debet laudemium.*

27 *Quando bona ſub emphyteuticantur, laudemium non primo emphyteutæ, ſed Domino directi debetur.*

28 *Laudemium debetur uſufructuario, non autem proprietario.*

30 *In quibus caſibus non debeatur laudemium, & num. 40. 41. 42. 47. 48. 49. 51. 57. 58. 61. 62. 65. 67. 69. 75. 77. 78. 82. 83. 84. & 86.*

31 *Quando competat jus accreſcendi, & n. 37. & 38.*

32 *Quãdo poſſint deſcendentes a primo Inveſtito emphyteuſim inter ſe dividere ſine conſenſu Domini, & an teneantur laudemium ſolvere, & n. 34. 35. & 36.*

33 *An extranei, qui inſtituuntur hæredes in re emphyteutica, teneantur ſolvere laudemium, & n. 51. & 76.*

34 *Laudemium debetur, ſi donatio fiat comprehenſis in inveſtitura, ſi iſti proximiores non ſint.*

35 *An laudemium debeatur, quando Pater inter vivos donat rem emphyteuticam filio.*

36 *Quid ſi uni ex fratribus in diviſione aſſignetur tota res emphyteutica, & n. 52.*

37 *Quando emphyteuſis revertatur ad concedentem, & numer. 38.*

39 *An jus accreſcendi excludatur per renovationem emphyteuſis factam inter deſcendentes.*
An fratres, qui acceperunt fundum in emphyteuſim, poſſint illum inter ſe alienare irrequiſito Domino, ibid.

40 *Quando in retrovenditione, quæ fit ex pacto, ſolvatur laudemium, & quando non.*
An ex tali revenditione ſolvenda ſit gabella, ibid.

43 *Si emphyteuſis cum pacto de retrovendendo vendita iterum vendatur, poteſt Dominus novum laudemium exigere.*

44 *Quid ſi res fideicommiſſo ſubjecta alienetur.*

45 *An locum habeat pœna caducitatis, ſi revenditio fiat inſcio Domino, & n. 46.*

49 *Quando laudemium ſoluturum reſtituendum ſit.*
An ex contractu nullo debeatur laudemium, ibid.

50 *Per venditionem nullam irrequiſito Domino factam emphyteuta non incidit in comniſſum.*

51 *An plures emphyteutæ extranei dividentes inter ſe rem emphyteuticam teneantur laudemium ſolvere.*

53 *An debeatur laudemium, ſi pater filiæ fundum emphyteuticum in dotem dederit, & n. 54. 55. & 56.*

55 *An, ſi ſoluto matrimonio prædium æſtimatum reſtitueretur, debeatur iterum laudemium.*

59 *An debeatur laudemium ex ſupplemento pretii ſoluti per emptorem conventum remedio leg. 2. codic. de Reſcind. vend.*

60 *Laudemium debetur, ubi per Judicem ſub haſta dantur creditoris bona in ſolum.*

63 *Si dominium rei emphyteuticæ ſucceſsivè ad plures pervenerit, laudemium ſolvendum eſt illi, qui tempore traditionis reperitur Dominus, non autem illi, qui erat Dominus tempore celebrati contractus.*

64 *Quando dominium, & poſſeſsio rei transferatur in emptorem.*

65 *Prohibitus rem vendere, non prohibetur vendere fructus illius.*

66 *Vaſſallus, ſeu emphyteuta poteſt alienare commoditatem feudi, vel emphyteuſis, quandiu ipſe vixerit.*

68 *Emphyteuta poteſt ſine Domini conſenſu ſuper fundo emphyteutico conſtituere uſumfructum.*

69 *Quando fructus unà cum re emphyteutica unico pretio diſtrahuntur, debetur laudemium pro integro pretio, incluſo etiam valore fructuum.*

70 *Fructus pendentes cenſentur eſſe pars fundi.*

71 *Colonus debet potius Domino vendere fructus, quàm alteri.*

72 *Si uſufructuarius vellet alicui locare commoditatem uſusfructus, Proprietarius habet jus prælationis pro eodem pretio.*

73 *Qui rem communem cum alio poſsidet, ſi partem ſuam vendere velit, debet prius conſortem requirere.*

74 *Dominus proprietatis volens eam vendere, tenetur potius vendere emphyteutæ, quàm alteri.*

78 *Nec laudemium, nec gabella debetur iterum ex retract ejuſdem rei, ſi primò fuerit ſolutum, vel ſoluta.*

79 *Quando quis emit pro perſona nominanda rem emphyteuticam, unicum ex tali contractu laudemium ſolvi debet.*

80 *Facta hujuſmodi nominatione, unica ſolvitur gabella tanquam de unico contractu.*

81 *Quando res retrahitur poſt tempus a ſtatuto præfixum, tunc ultra laudemium a primo emptore ſolutum, aliud eſt ſolvendum a ſecundo emptore.*

85 *Explicatur textus in l. fin. cod. de Jur. Emph.*

87 *Quan-*

87 *Quanto tempore laudemium præſcribatur.*
88 *Quando Emphyteuta poſsit propria auctoritate expelli.*
89 *An Emphyteuta renunciare poſsit emphyteuſi, invito Domino.*

CAPUT VII.

An, & quando liceat emphyteutæ rem emphyteuticam in alium transferre ſine conſenſu Domini.

1 JUre cautum eſt, ut non liceat emphyteutæ ſine conſenſu Domini meliorationes ſuas aliis vendere, vel jus emphyteuticum transferre, niſi prius Dominus directi requiratur, an velit emere, aliàs emphyteuta caderet a jure ſuo; & tunc expectandus eſt Dominus per duos menſes, quibus elapſis, & Domino recuſante eodem pretio emere, quod ab alio invenitur, licitum eſt emphyteutæ vendere jura ſua perſonæ non prohibitæ, *l.ult.cod.de jur.emph.Cancer.var.p.1.c.11.nu.* 2 *46.& ſeq.* ubi etiam dicit, quod prædictis duobus menſibus tranſactis, debet eidem Domino alia denunciatio fieri, ut emptorem in poſſeſſionem recipiat, a qua denunciatione currunt ei alii duo menſes ad utendum jure prælationis: quo tempore elapſo poteſt Emphyteuta emptorem in poſſeſſionem inducere Domino invito, *ut in d.l.fin.verſ. ſi autem novum, Jordan. Elucub. diverſ.lib.14.tit.24.de præſcrip.nu.279.* 3 ſubdens, quod Dominus directi ad revocandam alienationem ipſius rei emphyteuticæ eo irrequiſito factam, decem habet annos, quibus elapſis licentiam conceſſiſſe præſumitur, *ut obſervat etiam Ciriac.contr.309.n.12.lib.2. Gab.comm.* 4 *concluſ.lib.1.tit.de præſump.concl.1.n.1.& 2.* quod intelligendum eſt, quando conſtat, quod Dominus ſciverit alienationem, & paſſus eſſet, per decennium emptorem poſſidere rem ut emphyteuticam, tunc enim ex curſu decem annorum præſumeretur conſenſus Domini, *ut poſt Alex.conſ.113. n.9.& ſeq.lib.4.Jaſ.in l.certis annis, n.8.cod.de pact.Caſſan.conſ.* 11.*n.84.Dec.conſ.185.n.14.Maſcard.concluſ.1316.n.2. & alios obſervat Honded.conſ.80.n.39.lib.2.* quibus adde *Grat.diſc.for.* 5 *cap.903.n.1.* ubi dicit, quod Dominus præfertur in retractu rei venditæ excluſo vicino, cenſuario, & quocunque alio: 6 quemadmodum Dominus predii locati præfertur in venditione fructuum ipſius prædii, dummodo ſtatim pecuniam ſolvat, & offerat idem pretium, quod alii obtulerunt, *idem Grat.dec.March.77.per tot.* ubi etiam dicit, quod ſi alii plus offerrent, teneretur Dominus tantundem dare etiam ſi eſſet ſupra juſtum pretium, cùm ex hoc non reſcindatur contractus, quando dimidietatem non excedit, *juxta leg.2.cod. de Reſcind.vendit.*

7 An verò minor Dominus directi reſtituatur adverſus lapſum hujuſmodi temporis? affirmativè reſpondet *Cancer.lib. 2.c.1.n.306.ubi alios refert.*

8 Poteſt autem minor ſine ſolemnitatibus renunciare juri prælationis in venditione facienda ab emphyteuta, quia hoc eſt potius non acquirere, quàm alienare, *Ciriac. contr.309. num.29.lib.2.*

9 Notandum tamen eſt, quod emphyteuta poteſt alteri donare, vel legare jus ſuum etiam irrequiſito Domino, *juxta leg.1.cod.de fund.patrim.lib.11.* tunc enim ceſſat ratio denunciandi Domino, an velit eodem pretio emere, cùm nullum interveniat pretium, *ut obſervat Ang. in §. adeo, num.* 10.*inſtit.de locat.& conduct.*ubi etiam dicit, quod hoc procedit tam in emphyteuta privati, quàm in emphyteuta Eccleſiæ, *& hæc eſt communis opinio teſte Clar. in §. Emphyteuſis, quæſt.15. Mantic.de Tacit.lib.22.titul.28. numer.56. & ſequ.quamvis Bart.in d.l.ult.cod.de jur.emphyt.contrarium teneat.*

10 Debet tamen Donatarius, ſeu legatarius rem accipere per manus Domini, & illi ſolvere laudemium, hoc eſt quinquageſimam partem pretii, *juxta textum, in dict.leg.fin. cod.de jur.emphyt.& notat Gratian.diſcep.for.cap.377.num.1.& ſequ. Clar.in dict.§.emphyteuſis quæſt.15.verſ. arbitror tamen, & q.* 23.*verſ.ſed quæro, Burg.de Laudem.par.2.inſp.12.numer.25. & inſp.32.num.5.verſ.aut inſtituitur, & inſp.48.num.5. Greg. deciſ.520.numer.3. & ibi Beltramin.numer.13. ubi dicit, hanc eſſe magis communem*, quod procedit, etiamſi emphyteuſis legetur Eccleſiæ, *Gratian. ubi ſupr.Burg.par2.inſp.48.num.20.* 11 *in addit. quicquid dicat Barboſ.in cap.potuit, num.40. & ſequ. de Locat.* ſic enim ſubvenitur Domino directi circa præſervationem juris ſui, quia Donatarius accipiendo inveſtituram ab ipſo Domino, eique ſolvendo laudemium obligatur in futurum eidem Domino ad ſolutionem canonis, & aliorum jurium emphyteuticorum, *ut not.Ang.loco cit. num.10. verſ. advertas tamen*; aliàs Donatarius, ſeu legatarius ca-
12 dit in commiſſum, *ut d.Guid.Pap.dec.46.* ubi ex hoc infert quod emphyteuta donando, aut vendendo rem emphyteuticam non transfert poſſeſſionem, nec dominium in Donatarium, aut emptorem donec per Dominum fuerit inveſtitus, etiamſi in donatione, aut venditione adeſſet clauſula con-13 ſtituti, vel precarii, quæ non operatur translationem poſſeſſionis in re emphyteutica, *per d.l.fin.cod.de jur.emphyt.* ſed tantùm in re franca, & allodiali, ut *in l.quod meo, ff.de acquir.poſſ.* immò res emphyteutica donata, vel vendita ex ſimplici conſtitutione precarii, aut alia ficta traditione non 14 cadit in commiſſum niſi ſervetur realis apprehenſio poſſeſſionis ſine conſenſu Domini directi, ut *tradunt DD. apud Guid.Pap.dec.101. ubi dicit, quod ita ſervatur in Curia Delphi.* quæ quidem opinio eſt æquior ut *dicit, Clar.in §. Emphyteuſis, quæſt.13.verſ.ſed quid &c.* quamvis contraria opinio inſpecto rigore juris, ſit verior, non enim poteſt negari, quin per conſtitutum vera poſſeſſio transferatur, licèt modus transferendi ſit fictus, *dict. leg. quod meo, ff.de acquir. poſſ.leg.certè, ff.de Precar. & notatur in cap.cùm veniſſet, de Reſtit.ſpol.*

Addunt alii, quod etiamſi ſequuta fuerit traditio irrequi- 15 ſito Domino, tamen ſi ante litem de ea re conteſtatam venditor ab emptore rem recuperet facto diſtractu prioris contractus, non habebit locum pœna caducitatis, *ita Barboſ. in cap.potuit, num.63. de locat.ubi citat Gam.dec.274. Menoch. conſ.322.n.51.*

Obſerva tamen, quod laudemium non debetur, niſi ha- 16 bita ratione ad quantitatem pretii æſtimati, non obſtante, quod res pluris valeret, *juxta text.in l.quantitas patrimonii, ff.ad l.falc.* nec attenditur abſolutè valor totius rei, ſed ſolùm æſtimatio utilis dominii, ſcilicet quanti valet utile dominium abſque directo, & ſic quanti valet res cum onere ſubjectionis, *Amad.de Laudem.qu.2.& 5. quem refert Grat. diſc.for.c.784.n.1.& 5.*

Obſerva 2. quod onus ſolvendi laudemium in caſu retra- 17 ctus non ſpectat ad primum emptorem, ſed ad volentem retrahere, ad cujus commodum cenſetur facta venditio, non ſecus ac ſi cum eo principaliter, & a principio fuiſſet contractum, & ideò ſi primus emptor ſolverit, poteſt repetere: quia tunc fingitur, eum nunquam retrò acquiſiviſſe, *Dec.conſ.88.numer.3. & alii apud Tiraqu. de Retract.lignag. §.29.gloſs.2.num.4.& 5. & apud Gratian.diſc.for.cap.460.nu.* 65. *& ſeq.*

Porrò Dominus directi poſtquam fuerit a donatario, ſeu 18 legatario requiſitus, tenetur intra duos menſes conſentire, & eum in poſſeſſionem inducere, ſi non ſit de perſonis prohibitis, *Clar.in §.emphyteuſis, dict. q.15. verſ.arbitror tamen Mantic.de Tacit.lib.22.tit.28.n.67. & alii communiter.* Quæ verò perſonæ cenſeantur prohibitæ, *latè diximus in tract.de Regim.Eccl.Epiſc.lib.5.c.16.*

Notandum 2. quod licitum eſt etiam Emphyteutæ rem 19 Emphyteuticam Domino non requiſito permutare: quia Dominus in hoc caſu non poteſt interpellari, an velit pro eodem pretio præferri, cùm pretium non intercedat, *Bald.in l.ſi domus, §.fin.ff.de leg.1.Rip.in l.qui Romæ, §.duo fratres, nu.* 86.*ff.de Verb.oblig.Clar.in d.§.Emphyteuſis,q.17.ubi de communi*, quod intellige dummodò verè, & realiter permutatio 20 fiat; nam ſi ſpecies, & pecunia detur pro ſpecie, & pecunia multum excedat æſtimationem ſpeciei, talis contractus cenſetur venditio, etiamſi contrahentes aſſerant, ſe permutare, ut *rectè advertit Mantic.loco cit.n.70.*

Eadem ratione rem emphyteuticam ſine conſenſu Domi- 21 ni Emphyteuta dare poteſt in dotem filiæ legitimæ, & naturali, ſi res detur inæſtimata, *Alex.conſ.173.nu.1.libr.2.Ruin. conſ.148.nu.13.lib.1.Bertran.conſ.380.num.2.lib.2.& alii apud Mantic.de Tacit.d.lib.22.tit.28.n.39.& ſequ.* ſecus ſi fuerit æſtimata, quia æſtimatio facit emptionem, *juxta textum in l.quoties, cod.de jur.dot.* quod tamen intelligendum eſt, quando æſtimatio fuit facta ex cauſa venditionis, hoc eſt ad hunc effectum ut pretium reddatur, non autem ſi fuit facta ad effectum, ut cognoſcatur, an res ipſa deterior evaſerit, *juxta l.ſi inter virum, cod.eod.tit.Cancer.var.p.1.c.12.n.81.verſ. Eſtque advertendum.*

Obſerva tamen, quod ſi emphyteuta permutaverit, ſive 22 in dotem dederit rem emphyteuticam tanquam propriam, privatur jure ſuo, quia præſumitur voluiſſe jus Domini intervertere; idemque dicendum, ſi ita donaverit, vel legaverit, *Rim.Sen.conſ.429.n.2.& 3. Mantic.de Tacit.d.libr.22. tit.28.num.62.& 71.Clar.in §.emphyteuſis, qu.25.Grat.diſcep. for.cap.377.num.31.* quemadmodum cadit ab Emphyteuſi, 23 ſi neget, rem eſſe emphyteuticam, *l.ult.ff.de rei vendit.auct. item poſſeſſor, cod.qui potior.in pign.hab.cap.1.§. Vaſſallus ſi de feud.defunct.cont.&c. Rip.reſponſ.188.num.2.ubi citat Sal. & Jaſ.in leg.fin.cod.de jur.emph.& eſt communis opinio*, niſi forte 24

pro-

24 probabilis ignorantia cum excuſet, veluti ſi in jus alterius ſucceſſerit, *juxta l.ult.ff. Proſuo*: quo caſu excuſatur, etiamſi rem emphyteuticam alienaverit Domino non requiſito *per textum in d.c.1.§. ſi Vaſſallus, ſi de feud.defun. cont.&c.* & ideò Dominus, qui vult revocare alienationem, debet ſcientiam probare, *leg.qui in alterius, de Reg.jur. Rim.ſen.conſ.93. n.38.Rol.conſ.66.n.19.lib.3.Mantic.de Tacit.d.lib.22. tit.28.nu.* 12. ſubdens, quod ſi fama ſit publica, rem eſſe emphyteuticam, ignorantia non excuſat.

25 Secus eſſet, ſi emphyteuta generaliter neget, narrata, prout narrantur, eſſe vera, quia in generali ſermone non intelligitur id dixiſſe, ex quo poſſit incidere in pœnam, *arg.d. c.1.§.licèt Vaſſallus, in fin.ſi de feud.defun.con.&c. Mantic.loco cit.tit.31.n.4.*

26 Obſerva 2. quod etiam is, qui rem emphyteuticam in permutationem accepit, ſolvere debet laudemium, ſicut diximus de donatario, ac legatario, *Bertran.conſ.123.n.1. lib.1. in 2.impreſ.Burſat.conſ.254.n.4.lib.3.& conſ.456.n.13. lib.4.& alii apud Burg.de Laudem.p.2.inſpect.4.n.4.* quia hujuſmodi laudemium ſolvitur propter novam inveſtituram, quæ a Domino conceditur: quæ ratio militat tam in emptore, quàm in Donatario, & alio acquiſitore, cui opus ſit nova inveſtitura, *Clar.in dict.§. Emphyteuſis, q.23.verſ.ſed quid ſi in ipſa conceſſione.*

27 Obſerva 3. quod quando bona ſubemphyteuticantur, laudemium non primo emphyteutæ, ſed Domino directi debetur: tum quia ſubemphyteuticatio ſemper eſt intelligenda ſine præjudicio jurium directi Domini, nec poteſt primus Emphyteuta Domino præjudicare: tum etiam quia ad Dominum directum ſpectat ſubemphyteutam inveſtire, *Rot.deciſ.168. par.2.diverſ. & in Romana laudemii 4. Maii 1635. coram Ghiſilerio, quæ eſt deciſ.40. Recent.par.7. ubi declaratur alia ejuſdem Rotæ deciſ.75. coram Coccino, quæ videtur contraria: quicquid dicat Rub.ſingular.tom.1.§. ex deciſ. coram Coccino, verſ. Coccin.in Romana Emphyteuſis &c. fol.* 431.

28 Obſerva 4. quod laudemium debetur uſufructuario, non autem proprietario, quia cùm fructus ſit utilitas ex re, vel propter rem proveniens, meritò hoc emolumentum, quod propter rem ipſam provenit, ad uſufructuarium ſpectat, *Surd.dec.31.n.12.Seraphin.dec.222.n.2.Menoch.lib.4.præſumpt.142.n.22.*

29 Notandum 3. quod Emphyteuta non cadit ab emphyteuſi ob alienationem rei factam a creditoribus per viam ſubhaſtationis, & deliberationis inſcio Domino, *Rot.dec.509.nu.* 5.*& ſeq.p.4.to.3. recen.*

30 Notandum 4. quod in multis caſibus non debetur laudemium: & primò non debetur, quando eſt locus juri accreſcendi, *ut poſt Gabr.conſ.84.n.6.lib.1.not.Grat. diſcep.for.cap.*
31 36.*num.*5. jus autem accreſcendi locum habet in emphyteuſi paterna, videlicet ſi conceſſa fuerit Patri recipienti pro ſe, & filiis, vel deſcendentibus: tunc enim ſi unus ex filiis ſive hærede decedat, ejus portio aliis accreſcit, ut *d. Bart.in l.ſi mihi, & Titio, n.5.ff.de verb.oblig.& in conſ.58.num.1. & ſeq.lib.1. quem ſequuntur communiter DD. teſte Clar.in §. Emphyteuſis, q.29.verſ.pone ergo, Mantic.de Tacit.d.lib.22.tit.34. num.19. & ſeq.* ubi etiam notat, quod hoc jus accreſcendi poteſt dici conventionale, cùm oriatur ex tenore inveſtituræ. Immò poſſunt deſcendentes a primo inveſtito inter ſe hujuſmodi emphyteuſim dividere, etiam ſine conſenſu Domini, cùm ſint comprehenſi in prima inveſtitura, *ut poſt Bart.in dict.conſ.58.num.3. dixit Rota dec.489. num.10.par.4. tom.2. Recen.Gratian.diſcep.for.cap.36. num.3.& ſequ. & cap.*
32 272.*num.*10.*& ſequ.* ubi, quod non tenentur ſolvere laudemium, cùm a principio quilibet in ſolidum fuerit admiſſus, & approbatus; & hoc quidem procedit quoad comprehenſos in inveſtitura, qui ab inteſtato ſuccederent, non tamen quoad extraneos, qui ſi inſtituantur hæredes in re emphyteu-
33 tica, laudemium ſolvere debent, *ut dicit Cancer.var.par.1. cap.11.num.85.Burg.de Laudem.par.2.inſp.32.num.5.* etiamſi emphyteuſis conceſſa ſit pro ſe, & quibuſcunque hæredibus, & ſucceſſoribus, *latè idem Gratian.diſcep.for.cap.377.numer.* 10.*&* 35.

34 Adde, quod etiam laudemium debetur, ſi donatio fiat comprehenſis in inveſtitura, ſi iſti proximiores non ſint: quia non ſunt vocati in eum caſum, quemadmodum laudemium
35 ſimiliter ſolvendum eſt, quando Pater inter vivos donat rem emphyteuticam filio: tunc enim non capit tanquam comprehenſus in inveſtitura, ſed ex nova cauſa, & nova acquiſitione, *Zuccard.in l.fin.n.38.cod.de Edict. Div. Adrian.toll. Surd.conſil.538.n.5.lib.4.quos refert Grat.ubi ſup.c.180.n.22.&*
36 *ſeq.* ubi idem dicit in diviſione facta inter fratres, per quam uni aſſignatur tota res emphyteutica: tunc debetur laudemium pro partibus aliorum noviter acquiſitis, latè *Burg.de Laudem.inſp.40.n.13.*

Secus eſſet, ſi emphyteuſis a principio conceſſa ſit pluri- 37
bus, veluti duobus, aut tribus fratribus: tunc enim, uno defuncto, ejus portio non accreſcit fratri ſuperſtiti, ſed revertitur ad concedentem, *Bart.in d.l.ſi mihi, & Titio, nu.4. Clar.d.q.39.& alii communiter:* quia unuſquiſque pro parte ſua intelligitur in tali caſu recepiſſe, *ut d.Mantic. loco cit.nu.* 23. quod procedit, ſive emphyteuſis conceſſa ſit pluribus ſimpliciter ſive cum pacto, quod poſt mortem eorum, vel filiorum, ad Dominum revertatur, *ſecundùm Cancer. lib.3. c.22.num.60.verſ.& ubi, Clar.d.q.39.in fin.poſt Bart.in d.leg.ſi mihi, & Titio, & Alex.conſil.167.num.4.lib.7.* niſi fortè dictum fuerit, quod poſt mortem omnium emphyteuſis ad concedentem revertatur: tunc enim jus accreſcendi locum haberet, *Mantic.d.lib.22.tit.34.n.24. verſ. Porrò;* quamvis ſatis eſſet ad hunc effectum, ſi fuerit dictum, quod poſt mortem ipſorum emphyteuſis ad concedentem revertatur, etiamſi non adeſſet illud verbum, *omnium, ſecundùm veriorem, & magis receptam ſententiam, quam ſequuntur Specul. de locat. §.nunc aliqua, n.89.Gabr.conſ.66.n.14.& ſeq.lib.2. Curt.Jun.de feud.par.2.ad fin.num.75.Honded.conſ.54.nu.26.lib.1.& alii apud Gratian.diſcep.for.cap.451.numer.4.& ſeq.* ubi etiam dicit, quod jus accreſcendi locum habet etiam in contractu ultro citroque obligatorio, & in emphyteuſi acquiſita ex cauſa vel merè oneroſa, vel quaſi lucrativa, ſi concedatur pluribus.

Idem dicendum, quando emphyteuſis conceditur duo- 38
bus, & cuilibet eorum: hoc enim caſu ſemper intelligitur actum, ut altero deficiente, portio deficiens ad alterum ſuperſtitem pertineat: quia per hujuſmodi nomen diſtributivum res ipſa in ſolidum unicuique diſtribuitur, *Rot. dec.415. n.12.& 13.p.4.to.2.recen.Mantica loco cit.n.28.poſt Bald.in c.1. §.filia in fin.de Succeſſ.feud.Aret.in l.ſi mihi, & Titio, colum.2. verſ.Tertiò adde, & Alex.ibid.n.18.ff.de verb. oblig.* niſi emphyteuſis duobus fuerit conceſſa ſub his verbis, *uſque in eorum, & cujuſque eorum tertiam generationem*, quia hæc verba ſic debent intelligi, ut cuique eorum dimidia pars acquiſita apud quemlibet permaneat, donec ejus tertia generatio ſuperſit, non tamen, ut portio unius alteri accreſcat: quamvis inter deſcendentes cujuslibet inveſtiti jus accreſcendi locum habeat, *Gabr.conſ.87.in fin.& conſ.89.n.13. verſ.ſecunda quæſtio, lib.1.Cephal.conſ.345.n.14.& ſeq.Rot.in Ariminen. bonorum 27.Octobris 1586.coram Bub. prout refert Mantic. d lib. 22.tit.34.n.30.&* 31.

Notandum eſt autem, quod jus accreſcendi non exclu- 39
ditur per renovationem emphyteuſis factam inter deſcendentes, ſi ex antiqua inveſtitura poſſit competere: quia omnia in nova conceſſione cenſentur repetita, quæ continentur in præcedenti, *Bart.in d.l.ſi mihi, & Titio, num.7.ff de verb.oblig. & ita tenuit Rota in dict.Ariminen.bonorum*: quod intellige, niſi in renovatione aliqua qualitas nova ſit adjecta: quia tunc nova cenſetur conceſſio, *arg.leg.1.§. ſi quis, verſic. cùm adiicitur, ff. de verb.oblig.& not.Mantic.ubi ſupr. num.37.*

Item notandum eſt, quod ſi plures fratres acceperint fundum in emphyteuſim pro ſe, & filiis, & deſcendentibus, & in inſtrumento promiſerint non alienare irrequiſito Domino ſub certa pœna, adhuc poterunt inter ſe alienare, ita ut dictam pœnam non incurrant, *Ceval.in ſpec. opin. comm. con.comm.q.335.*

Secundò non eſt ſolvendum denuò laudemium in retro- 40
venditione, quæ fit ex pacto inſerto venditioni: quemadmodum nec ſolvenda eſt gabella ex tali revenditione: tunc enim non dicitur novus contractus, ſed exequutio ejus, quod antea geſtum eſt: unde ſufficit, illud fuiſſe ſolutum in prima venditione: quamvis aliud ſit in pacto retrovenditionis appoſito, & intervallo, *Fontanel.dec.277.n.4.& ſeq. Tiraq. de Retract.convent.gl.2.§.6.n.20. Burg.p.2.inſp.50.n.4.& ſeq. in addit.n.21.& alii apud Grat.diſc.for.c.180.n.6.& ſeq. Surd.dec.* 305.*n.*23.*&* 24.

Idem dicendum, quando creditor recuperat rem vendi- 41
tam ex pacto præcedente ex eo quòd emptor deſierit ſolvere, vel promiſſa non adimplevit, *Pinell.in l.2.in 2.par.c.3.n.* 42.*cod.de reſcind.vendit. quem refert Cancer.var.p.1.c.11.num.* 81. Item ſi donatarius committat ingratitudinem, ob quam donator poſſit revocare donationem, non debebitur laude- 42
mium revocata donatione: quia talis recuperatio provenit ex cauſa reſciſſoria, quæ tacitè inerat a principio donationis, *Burg.de Laudem.p.2.inſp.30.num.21.Marc.dec.602.num.* 1.*par.*1.

Obſerva tamen, quod ſi emphyteuſis cum pacto de retro- 43
vendendo vendita iterum vendatur, poteſt Dominus novum

lau-

44 laudemium exigere: quemadmodum si res fideicommisso subjecta alienetur, interim debetur laudemium, licèt contractus eveniente casu fideicommissi resolvatur, *Amad. qu. 37. vers. quando pactum, quem refert Burg. loco citato insp. 50. num. 2.*

45 Observa 2. quod si retrovenditio fiat inscio Domino, non haberet locum pœna caducitatis dummodo a principio Dominus consenserit tali venditioni cum pacto de retrovendendo: quia tunc censetur assensisse futuræ retrovenditioni, ut
46 *post Corbul. de caus. privat. ob aliena. ampliat. 27. n. 6. & sequ. resolvit Burg. d. insp. 50. n. 6.*

47 Tertiò non debetur laudemium ex retrodatione facta vigore reservationis dominii appositæ in venditione, quasi ve-
48 niat ex necessitate primi contractus, *Surd. dec. 305. quem refert Grat. disc. for. c. 180. n. 14.*

49 Quartò non debetur laudemium de contractibus nullis, seu inutilibus, qui effectum non fuerunt sortiti: quia similes dispositiones, & constitutiones de contractibus validis sunt intelligendæ, *Jo: Fab. in l. ult. col. 2. in ver. in irritum, cod. commun. de leg. at. & in leg. 1. cod. Quan. lic. ab emp. disced. & alii apud Grat. discep. for. cap. 746. n. 5. & seq. Surd. dec. 132. num. 10. Thesaur. dec. 75. in fin.* quod procedit, sive contractus a principio sit nullus, sive posteà declaretur nullus ex causa existente ab ipso initio contractus, quo casu si laudemium solutum fuit, restituitur; secus si contractus resolvitur ex causa superveniente, *ut post Amad. & alios not. Barbos. in cap. potuit, n. 31. de locat.* subdens, quod dum non est declarata nullitas contractus, Dominus habet intentionem fundatam in jure laudemii, *Tiraq. de Retract. lignag. §. 1. gl. 2. n. 6.* ubi ad-
50 dit, quod per venditionem nullam irrequisito domino factam emphyteuta non incidit in commissum, ut *sensit etiam Surd. dec. 51. n. 18. & seq.*

51 Quintò non debetur pro actu necessario, putà si quis invitus cogitur vendere favore Religionis, libertatis, ædificiorum, quæ ad decus Urbis fiunt, aut alterius publicæ utilitatis causa, *Fontanell. dec. 277. n. 22. Cancer. var. p. 1. c. 11. nu. 81. Burg. de laudem. p. 2. insp. 1. n. 13. Surd. dec. 305. n. 30. & seq.* ubi ex hoc infert, quod plures emphyteutæ extranei dividentes inter se rem emphyteuticam non tenentur laudemium
52 solvere, quia hæc est alienatio necessaria: quemadmodum nec solvitur laudemium, quando unus ex fratribus, seu coemphyteusis provocat ad divisionem ejus fratres, judicis officium implorando, & Judex uni ipsorum integram emphyteusim adjudicat: quia tunc talis divisio, seu translatio procedens ex coactione judiciali dicitur necessaria, *Alex. cons. 7. n. 5. volum. 5. & alii apud Burg. p. 2. insp. 40. num. 17.* idemque
53 dicendum si Pater filiæ fundum emphyteuticum in dotem dederit, quia hæc est alienatio necessaria, saltem quando Pater alia bona non habet, ex quibus ita commodè Judicis arbitrio possit solvere dotem, *Cancer. var. p. 1. c. 11. n. 81. vers. estque advertendum*, quod eò magis procederet, quando filia, cui datus est fundus emphyteuticus in dotem, esset de comprehensis in investitura, *ut post Jas. in l. fin. col. 12. vers. 11. juxta proximam quæstionem quæro, cod. de jur. Emphyt. Rip. in leg. qui Romæ, §. duo fratres col. 20. in fin. ff. de verb. oblig. Brun. cons. 43. col. 3. in 3. dub. & cons. 44. circa fin. concludit Cravet. cons. 215. n. 6. & seq.*

54 Hoc tamen intelligendum est, quando res emphyteutica datur in dotem inæstimata, ut *supr. diximus, & notat Mantic. de Tacit. lib. 22. tit. 28. num. 39. & seq. Burg. de Laudem. par. 2. insp. 3. num. 17. & alii*: secus si detur æstimata ea æstimatione, quæ emptionem facit, quia tunc laudemium debetur, *Covar. pract. cap. 28. quem refert Cancer. var. p. 1. cap. 11. nu. 82. Barbos. in cap. potuit, num. 25. de locat. latè Burg. par. 2. insp. 12.*
55 *num. 5. & seq.* ubi etiam dicit, quod si soluto matrimonio prædium æstimatum restitueretur, debetur iterum laudemium, *Fontanell. de Pact. nupt. claus. 5. glos. 8. par. 13. numer.*
56 20. subdens, *numer. 42.* quod debetur etiam laudemium, quando pro pecunia in dotem a principio promissa, datur posteà fundus.

57 Item neque debetur laudemium, quando Pater rem emphyteuticam tradit filio, pro legitima, *Cancer. d. c. 11. num. 81. in fin.*

58 Addunt DD. quod si emphyteusis redeat ad alienantem ob enormissimam læsionem vigore *l. 2. cod. de rescind. vendit.* tunc solvendum non est laudemium, quia hujusmodi restitutio non est voluntaria, sed necessaria, *Tiraq. de Retract. lignag. §. 32. gl. un. n. 66. & seq. Burg. de Laudem. insp. 23. nu. 4. & seq. par. 2.*

59 An verò debeatur laudemium ex supplemento pretii soluti per emptorem conventum remedio *d. l. 2.*? affirmativè respondet *Burg. dict. inspic. 23. numer. 7. Barbos. in cap. potuit, numer. 39. de locat.* subdens, quod laudemium debetur in tali casu illi, qui est Dominus tempore supplementi.

Notandum est autem, quod ubi per Judicem subhastan-60 tur creditori bona in solutum, tunc laudemium debetur; quia ista alienatio procedit ex facto debitoris, & habetur ac si ipsemet debitor dedisset in solutum hujusmodi bona, *Bald. cons. 306. lib. 1. Franc. dec. 277. & 482. & alii apud Grat. disc. for. c. 544. n. 19. Thes. dec. 139. n. 1.*

Sextò non solvitur laudemium pro contractu conditiona-61 li, *Surd. dec. 305. n. 18. Barbos. in d. c. potuit, n. 32.*

Septimò non debetur, quando non fuit sequuta realis tra-62 ditio rei emphyteuticæ, quia res non dicitur alienata, si ad realem traditionem deventum non est, *Rim. jun. cons. 285. n. 13. & 14. quem refert, & sequitur Burg. p. 2. insp. 2. num. 9. & seq. Barbos. in dict. cap. potuit, numer. 38. Cancer. par. 1. cap. 12. numer. 22. & sequ.* ubi etiam dicit, quod ad id non sufficeret traditio ficta, quæ fit per clausulam constituti, seu precarii, quia hujusmodi clausula non operatur in rebus emphyteuticis, in quibus alium Dominum recognoscimus, *ut supra diximus, & hæc est communis Doctorum sententia.*

Observa tamen, quod si dominium rei emphyteuticæ suc-63 cessivè ad plures pervenerit, laudemium solvendum est illi, qui tempore traditionis reperitur Dominus, non autem illi, qui erat Dominus tempore celebrati contractus; quia 64 tempus traditionis spectandum est, cùm per illud alienatio recipiat suam perfectionem, *juxt. text. in leg. si debitori, §. si filius ff. de fidejuss.* ubi non inspicitur tempus celebrati contractus mutui, sed tempus numeratæ pecuniæ, ut *ibid. not. Bart. Cancer. dicto cap. 12. n. 81. Menoch. de recup. poss. remed. 15. num. 127.*

Observa 2. quod si instrumentum venditionis fiat in con-65 spectu rei venditæ, & in instrumento hujusmodi apponatur clausula, *dedit, vendidit, & tradidit*, tunc in emptorem transfertur dominium, & possessio ipsius rei *Burg. de Laudem. d. p. 2. insp. 2. num. 12. Carocc de Locat. & cond. titul. de Jure Emphyt. q. 3.*

Octavo non debetur laudemium ex venditione fructuum 66 fundi emphyteutici: quia prohibitus rem vendere, non prohibetur vendere fructus illius, *l. codicillis, §. instituto ff. de leg. 2.* unde secundùm communem opinionem potest Vassallus sive emphyteuta alienare commoditatem feudi, vel emphyteusis, quamdiù ipse vixerit, ut *d. Clar. in §. feudum q. 31. ver. successivè quæro Tiraq. de Retract. lignag. §. 1. glos. 7. numer. 47. Barbos. in d. cap. potuit, num. 32. & 35.* ubi etiam dicit, quod 67 neque in venditione usus fructus debetur laudemium, *Grat. disc. for. c. 43. n. 3.* ubi addit, quod emphyteuta potest sine Domini consensu super fundo emphyteutico constituere usum-68 fructum.

Hoc tamen intelligendum est, quando fructus separatim 69 venduntur; secus si unà cum re emphyteutica unico pretio distrahantur; tunc enim debetur laudemium pro integro pretio, etiam incluso valore fructuum: quia tunc fructus pendentes censentur esse pars fundi, *leg. fructus pendentes, ff. de rei vindic.* & ideò tanquam res immobiles reputantur cum 70 idem juris sit in parte quod in toto, *leg. quæ de tota, ubi Bart. ff. eod. tit. Guid. Pap. sing. 497. vers. si venditor, Boer. dec. 229. p. 2. & alii apud Burg. d. p. 2. insp. 25. n. 1.*

Notandum est autem, quod colonus debet potius Domi-71 no vendere fructus, quàm alii justo tamen pretio, *Bart. in l. 1. in fin. cod. de metall. lib. 11. Rip. in tract. de Peste tit. de Remed. præserv. contr. pest. n. 260. Tiraq. de Retract. lignag. §. 1. glos. 18. n. 2. Cancer. var. p. 1. c. 11. n. 52. & seq.* ubi etiam dicit, quod si 72 usufructuarius vellet alicui locare commoditatem usus fructus, Proprietarius habet jus prælationis pro eodem pretio. Idemque dicendum est, si quis rem communem cum alio 73 possideat: tunc enim si velit partem suam vendere, debet prius consortem requirere, *Bald. in l. 2. cod. de commun. rer. alien. & alii communiter.*

Addit *Cancer. loco cit. n. 51.* quod similiter Dominus pro-74 prietatis volens vendere proprietatem, tenetur potius emphyteutæ, quàm alteri vendere.

Nonò neque debetur laudemium, quando emphyteusis 75 venditur ad modicum tempus *secundùm Burg. par. 2. insp. 2. n. 38.* ubi etiam dicit, quod si facta fuit venditio ad vitam venditoris, expectanda est mors ipsius venditoris, nam si ipse vixerit ultra modicum tempus debet laudemium, aliàs secus: idem videtur sentire *Cancer. par. 1. cap. 11. num. 83. & seq.* subdens, hoc non procedere in hærede extraneo ad vitam 76 instituto; nam etiamsi talis hæres post institutionem modico tempore vixerit, nihilominus laudemium debetur statim adepta possessione hæreditatis, quia hæreditati non potest adiici temporalitas, *leg. hæreditas ex die, ff. de Hæred. instit.*

De-

77 Decimò non debetur laudemium, quando ſecundus Emphyteuta emit a primo de conſenſu Domini, *ſecundùm Jaſ. in l.fin.n.40. cod.de jur.emphyt. & alios apud Cancer. dict.par. 1.cap.11.num.90.Gratian.diſcep.forenſ.cap.377.n.1. verſ.unde ſi ſecundus &c.* quorum opinio procedere poteſt quando Dominus conſenſit alienationi emphyteuſis tanquam liberæ, vel ſi poſt contractum venditionis recepit emptorem in ſuum emphyteutam; ſecus ſi ſimpliciter conſenſiſſet, quia tunc non cenſetur ſibi præjudicaſſe in exactione laudemii, ſed præſumitur conſenſiſſe ſalvis juribus ſuis, *ut declarat Roder. de Ann.redit.lib.2.qu.4.num.16.Corbul. de cauſ.privat.ob alien. ampliat.2.num.5.7. & 9.Caroc.de locat. & conduct. titul.de jur. emphyt.q.1.num.2. & alii apud Burg.de Laudem.p.2.inſp.2.nu. 4.40. & 79.*

78 Undecimò, licèt retrahens rem emphyteuticam infra tempus a jure, ſive ſtatuto præfixum teneatur Domino ſolvere laudemium, tamen ad id non tenetur, ſi fuit primò ſolutum ab emptore; quia unicum tantum in hoc caſu laudemium ſolvendum eſt: quemadmodum gabella non debetur iterum ex retractu ejuſdem rei, ſi primo fuerit ſoluta, *latè Tiraq.de Retract.lign.§.29.gl.2.n.1.& ſeq.Burg.p.2. inſp.5.n.1. & ſeq.* ubi etiam aſſerunt, quod ſi laudemium a primo emptore fuit Domino ſolutum, reficiendum eſt ipſi emptori per retrahentem.

79 Item quando quis emit pro perſona nominanda rem emphyteuticam, unicum etiam ex tali contractu laudemium ſolvi debet, *Surd.d.cap.182.num.17. & ſeq.* ubi dicit, quod facta nominatione dominium tranſit in nominatum, nec aliquo tempore dicitur fuiſſe penes nominantem: & dicitur unicus contractus perinde ac ſi per ipſum nominatum fuiſſet immediatè celebratus, *& dec.226.num.1. & ſequ.* ubi etiam
80 dicit, quod facta nominatione, unica ſolvitur gabella tanquam de unico contractu quaſi nominatio fiat pro exequutione primi contractus, *ſequitur Gratian.diſcep.for.cap.686. num.1.*

81 Secus eſſet, ubi res retrahitur poſt tempus a ſtatuto præfixum: tunc enim ultra laudemium a primo emptore ſolutum, aliud eſt ſolvendum a ſecundo Emptore, quia hæc eſt nova venditio, & ea quidem ſpontanea, & minimè neceſſaria *Tiraquel.ubi ſupr.§.1.gloſs.10.num.30. Burg.loco cit. numer.1.*

82 Duodecimò neque debetur laudemium, quando reus condemnatus, per Principem reſtituitur ad emphyteuſim amiſſam, & titulo confiſcationis devolutam fiſco: quia reſtitutio eſt in priſtinum ſtatum repoſitio, & ſic cenſetur id dominium ex titulo præcedente, nec dici poteſt eſſe mutatum, *Prob.in addit.ad Menoch.in c.1.n.7.de in integr.reſt.in 6. Boer. dec.279.quos refert Burg.p.2.inſp.19.n.3.*

83 Decimotertiò nec laudemium ſolvitur, quando ob lineam finitam deſcendentes, ſeu Agnati proximiores obtinent confirmationem emphyteuſis: hoc enim caſu non videntur acquirere de novo, ſed continuare dominium antiquum, ita *Bald.in c.quæ in Eccleſiarum, n.30.de conſtit. Decian.conſ.330. n.2.Grat.diſc.for.c.377.n.6. & ſeq.*

84 Decimoquarto non eſt ſolvendum laudemium, quando monaſterium ſuccedit emphyteutæ in Religionem ingreſſo: quia emphyteuſis in tali caſu quæritur monaſterio non ex facto ipſius Emphyteutæ, ſed ex miniſterio legis, *auct.ingreſſi, cod.de Sacroſ.Eccleſ.*

85 Nec obſtat *text.in l.fin.cod.de jur.emphyt.* ubi Domino conceditur quinquageſima pars pretii ex cauſa venditionis Emphyteuſis: quia prædictus textus intelligendus eſt de alienatione hominis, non autem de alienatione legali, *l. alienationes, ff.famil.erciſc.* & ideò procedit quidem in alienatione emphyteuſis voluntaria, non autem in neceſſaria, ut in hoc caſu, *ut poſt Corbul. de cauſ.privat. ob mort.civil.num.11.Simoncell.in tract.de Decret.lib.3.tit.8.inſp.14.n.98. Roman.conſ. 394.num.6.Natt.conſ.173.num.1.& alios tradit Burg.p.2.inſp. 55.per tot.*

86 Decimoquintò ſi res locata fuerit ad longum tempus, non debetur laudemium ob ejuſdem rei alienationem, *Rot.dec. 14.p.6.recen.*

87 Quæres, quanto tempore laudemium præſcribatur? Reſp. quod præſcribitur ſpatio 30. annorum, *l.ſicut, cod. de præſcr. 30.ann.* quæ quidem præſcriptio incipit currere contra Dominum a tempore, quo laudemium ſibi deberi ſcivit, *Cancer.var.p.1.c.12.n.10.& 11.*

88 Quæres 2. an poſſit propria auctoritate expelli emphyteuta, ſi pater biennium, vel triennium Domino directi canonem non perſolverit, vel ſi rem ipſam in alium transferat ſine conſenſu Domini? affirmant nonnulli DD. quando jus directi Domini in dubium non revocatur, nec ſubeſt timor ſcandali, *ita Milan.dec.17.n.64.lib.2.Lud.dec. Peruſ.17. quos refert Bellon.de Poteſt.eor.quæ incontinenti fiunt &c.lib.1.c.126. n.4.* ſubdens, quod ſi Dominus tacuit per annum, præſumitur Emphyteuta inveſtitus, nec poteſt propria auctoritate expelli. Verum hæc ſententia mihi nunquam placuit: quia emphyteuta regulariter poteſt purgare moram, *juxta text.in c.potuit.locat.* quod facere non poſſet ſi Dominus propria auctoritate capere poſſet poſſeſſionem; unde contrariam ſententiam, ut ſcilicet requiratur in tali caſu auctoritas Judicis ad expellendum emphyteutam, communem eſſe, & in praxi ſervandam dicit, *Cevall.in ſpec.opin.commu.con.comm. q.14.verſ.ſed contrariam, Guid.Pap.dec.107.n.1.Clar.in §.emphyteuſis, q.11.*

Quæres 3. an poſſit emphyteuta renuntiare emphyteuſi 89
invito Domino? Reſp. negativè: quia cùm emphyteuſis ſit contractus nominatus, & ultro citroque obligatorius, *ut dicit Ang.in l.1.cod.de jur.emphyt.Jaſ.in Prælud.feud.n.24. in fin. quos refert, & ſequitur Clar. in §. emphyteuſis q.2.* non debet eſſe in facultate unius, altero invito, ab eo recedere: quemadmodum eadem ratione non poteſt Vaſſallus feudo renuntiare Domino invito, *gloſ.communiter recepta in c.quæ in Eccleſiarum, in ver.alienandi feudum, extr.de conſtit.Bartol.in l. is cum quo, ff.de Aqua pluv.arc.Clar.in d.§. emphyteuſis qu.34. verſ. contrariam, & magis communiter tenetur, ut d.Alex. in leg.ſi quis vi, §.fin.num.14. & alii apud Cevall.in ſpec. opin. comm.con.comm.q.438.*

SUMMARIUM.

1 *Quid requiratur ut per aſſequutionem ſecundi beneficii incompatibilis vacet primum, & n.2. & 3.*
Poſſeſſione eccleſiæ capta, cenſetur etiam capta poſſeſſio omnium bonorum ad illam ſpectantium, ibid.n.1.
2 *Quando Beneficiatus retinere poſſit primum beneficium incompatibile cum ſecundo.*

CAPUT VIII.

Quando primum beneficium incompatibile vacare cenſeatur per ſecundum incompatibile.

TRia requiruntur ad hoc, ut per aſſequutionem ſecun- 1
di beneficii incompatibilis vacet primum, videlicet acceptio poſſeſſionis ſecundi pacificè, vel quod per proviſum ſtet quominus eam adipiſcatur: ſecundò ut proviſus poſſit percipere fructus, ſeu ut habeat adminiſtrationem bonorum Eccleſiæ, vel majoris partis ipſorum, *cap.licèt Epiſcopus de Præb.in 6.extravag. execrabilis §.qui verò, eod.tit. Abb. in cap. de multa num.16.extr.eod.tit.Diaz.in pract.crim.canon.cap.49. num.9. Barboſ.de offic.& pot.epiſc.par.3.alleg.57.nu.201.Garc. de Benef.par.11.cap.5.num.100.& 123.Burat. dec.233.* ubi etiam dicit, quod poſſeſſione Eccleſiæ capta, cenſetur etiam capta poſſeſſio omnium bonorum ad illam ſpectantium; tertiò requiritur, quod a die poſſeſſionis pacificæ ſecundi beneficii lapſi fuerint duo menſes, qui dantur ad dimittendum primum incompatibile, *latè Seraph.dec.997.Pariſ.de Reſign. benefic.lib.3.q.1.num.64.* ubi dicit, quod hodiè in proviſione ſecundi beneficii incompatibilis apponi ſolet clauſula, ut primum infra duos menſes liberè dimittatur, *Burat.dict.dec. 233.& 248.* ubi quod impetrans beneficium tanquam retentum per duos menſes poſt adeptionem ſecundi incompatibilis, hujuſmodi narrativam plenè, & concludenter probare debet; quamvis *in extrav. execrabilis, de Præben.* ad primum beneficium dimittendum aſſignetur menſis, *ut advertit etiam Jordan.Elucubr.diverſ.lib.14.tit.24. de Præſcrip. num.274.*

Obſerva tamen, quod ſi intra dictos duos menſes ſuper 2
ſecundo beneficio mota fuerit lis, ſeu moleſtia ſive judicialis, ſive extrajudicialis, ſive de jure, ſive de facto, Beneficiatus retinere adhuc poteſt primum, quouſque poſſeſſionem ſecundi pacificam habeat, *Seraphin.dicta dec.997.nu.5. Sarnen.de Trien.qu.53.Ric.in Prax.for.Eccleſ.p.3.reſ.302. Pariſ.de Reſignat.benef.lib.3.d.q.1.n.129.& ſeq.* non enim amittitur primum beneficium incompatibile, niſi impetrans conſequutus fuerit ſecundum, ne Clericus dimittens primum beneficium, mendicare deinde cogatur, *ut d.gloſ.in c.ſi tibi conceſſo, ver.vacare, de præb.in 6.* unde non vacaret primum, ſi ex ſecundo non poſſet proviſus percipere fructus, putà ſi poſſeſſio eſſet plena, vel ſi fructus per aliquod tempus ex privilegio, vel conſuetudine alteri eſſent reſervati: tunc enim non teneretur proviſus per illud tempus dimittere primum incompatibile, *d.c.ſi tibi conceſſo, ubi DD. de præben.in 6.Staphil.de qual.& ſtat.benef.n.53.Garc.de benef.p.11.cap.5.n.123. Barboſ.de offic.& pot.Epiſc.p.3.all.57.nu.201.Ric.in Prax.for. Eccleſ.*

Eccleſ.p.3.reſ.302. Si verò intra dictos duos menſes lis mota non fuerit illis elapſis primum beneficium vacat, *Garc. d.p. 11.c.5.n.114.*

SUMMARIUM.

1 *Nuncianti novum opus tres menſes dantur ad docendum de juribus ſuis, & num.5. declaratur num.2. limitatur n. 3. & 6.*
4 *Quando Eccleſia conſecrari non poſſit.*

CAPUT IX.

Quodnam tempus præfigendum ſit nuncianti novum opus ad deducendum jura ſua.

1 REſp. quod nuncianti novum opus trium menſium ſpatium datur ad docendum de juribus ſuis *leg.1. cod. de Nov.oper.nunciat.cap.penult. & fin.ex eod.tit.* ubi quod in opinione nunciantis, eſt an infra tres menſes de præjudicio debeat oſtendere, & interim ceſſetur ab opere, an verò recepta cautione de opere demoliendo ſtatim ædificare, permittat, *Papien.de form.libell.in actor.nov.oper.§.ante aliquam, n. 3.Plot.de in lit.jur.§.3.n.30.Lancellot.de attent.p.2.c.20.lim.2.n. 12.Lanfr.Bald.dec.496.Caroc.dec.19.n.24.Ant. Hering.in tra. de fidejuſſ.c.15.n.102.& ſeq.Maur.in eod.tr.de fidejuſſ. p.1.c.15. aliàs 24.n.6.& 7.de cautione de opere demoliendo, & alii apud Ciarl.lib.1.controv.for.c.30.n.16.*

2 Hoc tamen procedit, quando ædificans adhuc expenſas non fecit in cæmentis, & inſtrumentis ad ædificandum; hoc enim caſu non eſt grave ædificare volenti ſuperſedere per tres menſes, dummodò nuncians de calumnia juret, *juxta gl.in l.1.ver.ſatiſdatum, ff.de Remiſſ.* Si verò res non eſt integra ædificanti, ſed periculum eſt in mora, ſi differat, tunc 3 ſtatim admittitur cautio de opere deſtruendo quatenus &c. qua prævia nunciatus opus cœptum poteſt perficere, *juxta l.ſtipulatio, §.1.l.de pupillo, §.ſi is, cui, l.Prætor, §.interdictum, l.non ſolum, §.ſi cum poſſem, & §.ſciendum, ff.de oper.nov.nunc.* eo enim caſu nimis grave eſſet ædificanti, ſi negotium differretur per tres menſes, *latè Theſaur.dec.*204. ſubdens, quod in primis & ante omnia fieri debet viſitatio loci, quemadmodum elapſis tribus menſibus nunciatus poteſt opus ſuum perficere, ſi offerat ſatiſdationem de opere demoliendo, *Sal. & alii in l.1.cod.de Novi oper.nunciat.*

Item ſupradicta concluſio procedit, quando jus ædificantis eſt dubium, & incertum; ſecus eſſet, quando notoriè conſtat, nunciantem jus nullum habere, vel ſi ex aſpectu Judex videat, calumnioſam eſſe nunciationem: quia tunc ædificium nec demoliri, nec impediri poteſt, *Bart. & alii communiter in l.1.ff.de Nov.oper.nunc.Spec.in eod.tit. verſ.ſed nunquid, Papien.in form.libell.inact.nov.oper.in ver.quemdam, Bero.qq.fam.q.3.Rom.conſ.42.Alex.conſ.*106.*n.29.lib.3. & alii apud Ciarlin.controv.for.lib.1.c.30.n.7.& ſeq.* ubi ſubdit, quod non debet nunciatus ſpernere nunciationem ſub prætextu, quod notoriè conſtet de non jure nunciantis, niſi prius Prætor de notorio conſtare declaraverit, *per doctrinam Dec.conſ.* 383.*in fin.Rolan.conſ.33.n.25.lib.2.& conſ.99.n.16.lib.1.*

4 Si verò ageretur de ædificanda Eccleſia, quæ in præjudicium alterius ædificari non poteſt, ultra cautionem de demoliendo dari debet licentia ædificandi cum decreto, quod durante lite Eccleſia non conſecretur, *Creſcent.dec.1. aliàs* 20.*de Nov.oper.nunciat.*

5 Obſerva tamen, quod nunciatio novi operis ex tribus cauſis conceditur, videlicet ratione proprii juris conſervandi damni depellendi, & juris publici defendendi, *leg.1.§.nunciatio ſit, & §.juris noſtri, & ibi gl.& DD.ff.de nov. oper.nunc.* Et ideo nuncians cauſam allegatam nunciationis, ex qua prætendit, ſe jus prohibendi habere, plenisſimè juſtificare debet, aliàs ſuccumbit *Bart.in d.l.1.n.17.verſ.quandoque ſit proſequutio & ibi etiam Soc.jun.n.*178.& 197. *& alii, quos refert Altograd.conſ.*100.*n.5.* quamvis contrarium ſenſerit *gl. in d. §.juris noſtri, in ver.pertinet*, ubi dicit, quod poteſt nunciare etiam is, qui nullum habet jus, ſi tamen contendat, ſe habere, *per text.in d.l.1.in princ.*

6 Obſerva 2. quod ædificatione facta in re communi non licet nunciare novum opus, quod eſt remedium merè extraordinarium: ſed prædictum eſt remedium ordinarium actionis communi dividundo, & officii Prætoris eidem actioni deſervientis, quod ſpecificè conceditur pro ædificationibus factis in re communi, *ut ſunt text.in l.in provinciali, §.ſi in loco, ff.de Nov.oper.nunc.& in l.Sabinus §.ſed ſi in re, ff.de communi.divid.& in leg.in re communi, ff.de ſervit. urb.præd. ubi gloſ.& DD.*

SUMMARIUM.

1 *Uſufructuarius intra tres menſes tenetur præſtare cautionem de utendo, & fruendo arbitrio boni viri, & quando id procedat & n.2. & 10.*
2 *An cautio ſit de ſubſtantia uſusfructus.*
3 *Uſufructuarius cautionem præſtare renuens, non facit fructus ſuos.*
4 *Et an privetur uſufructu ob cautionem non præſtitam.*
5 *Uſufructuarius ſimiliter non facit fructus ſuos ſi non de manu hæredis poſſeſſionem accepit: limitatur n.8.*
6 *Quando mater hujuſmodi cautionem præſtare teneatur, & num.15.*
7 *Et an Pater teneatur præſtare talem cautionem.*
8 *Quando uſusfructus capi poſſit propria auctoritate.*
9 *Error juris, licèt non proſit ad præſcribendum, excuſat tamen a reſtitutione fructuum.*
11 *An, & quando Pauper ab hujuſmodi cautione excuſetur, & num.13.*
12 *Cautio in uſufructu non debet eſſe nuda, ſed cum fidejuſſoribus.*
13 *Quid ſi pauper eſſet ſuſpectus.*
14 *An teſtator remittere poſſit talem cautionem, & numero 16.*
17 *Reſtitutio bonorum, quæ uſu conſumuntur, fieri debet ſecundùm æſtimationem, quæ currit tempore traditionis, non autem tempore reſtitutionis.*
18 *Vaſa aurea, & argentea, & alia, quæ longiſsimi temporis uſu minuuntur, reſtituenda ſunt in eo ſtatu, in quo reperientur finito uſufructu.*
19 *An hæres remittere poſsit talem cautionem.*
20 *Quando uſusfructus uxori relictus reſtringatur ad alimenta, & quando integer debeatur.*

CAPUT X.

An, & intra quantum tempus teneatur Uſufructuarius præſtare cautionem de utendo, & fruendo arbitrio boni viri.

REſp. quod tenetur intra tres menſes, *Roland.a Vall.de* 1 *inventar.qu.*206.*num.1.& ſeq.quem refert Cancer. var. par.1.cap.9.num.*57. quod intellige ſi hæres, vel Proprietarius cautionem hujuſmodi petierit: quia uſufructuarius non tenetur ſatiſdationem offerre, *Theſaur.dec.*80.*num.3. Surd. de Aliment.tit.7.quæſt.*19.*num.*16. *Mareſcot.var.lib.*1.*cap.*29. *num.*27. *Cancer.ubi ſupra, Cevall. in ſpec. opin. commun. con. commun.quæſt.*408. *num.*9. *Gabr.commun.concluſ. libr.*5.*titul. de uſufruct.concluſ.*1.*numer.*1. *& ſeq.* ubi dicit, quod uſufructuarius debet facere inventarium, ſive deſcriptionem bonorum in eodem inſtrumento cautionis: ſubdens *num.*27. quod non excuſatur a cautione præſtanda uſufructuarius dives, & aliàs maximè idoneus, *Ludov. deciſ. Lucen.* 31. *num.*9.

Et hoc locum habet tam in uſufructu proprio, hoc eſt re- 2 rum immobilium, ſeu mobilium, quæ non conſumuntur uſu, quàm in improprio, earum videlicet rerum, quæ uſu, ac tempore conſumuntur, *Borgnin.de uſufr.mal. relict.n.*89. *verſ.tamen alia ratione &c. Mencha.de ſucceſſ.creat.lib.*1.§.7.*n.* 25.*& 27. Pinell.*2.*p.l.*1.*cod.de bon.matern.n.*78. *& alii, quos refert, & ſequitur Caſtill.de Uſufr.q.*16.*nu.*26.*& ſeq.* ubi etiam dicit, quod cautio non eſt de ſubſtantia uſusfructus etiam in rebus, quæ uſu conſumuntur *juxta text.in l.hoc Senatuſconſ. §.ſi pecuniæ, ff.de uſufruct.ear.rer. &c.* in his enim id, quod ſuccedit loco proprietatis, eſt ipſa obligatio fructuarii de reſtituendo tantumdem, vel æſtimationem ſolvendo, non autem cautio ipſa, cùm hæc potius ſit firmitas præexiſtentis obligationis, *§. conſtituitur, inſtit.de uſufr.l. contrahitur, ff. de Pignor.*

Si verò uſufructuarius petitam cautionem præſtare re- 3 nuat, non faceret fructus ſuos, etiamſi rem poſſideat: quia licet poſſeſſio legitima ad lucrandos fructus ſufficiat etiam ante cautionem, *Surd.d.tit.7.qu.*19.*num.*16. *Theſaur.dec.*80. *num.*3. eò tamen ipſo quod ſatiſdationem petitam non præſtat, conſtituitur in mala fide, & conſequenter fructus poſt moram perceptos reſtituere tenetur, non autem eos, quos ante petitam cautionem percepit, *Cravet. conſ.*300. *num.*2. *Gabr.lib.*5.*tit.de uſufruct.concl.*1.*num.*13.*&* 51. ſubdens, quod 4 uſufructuarius ob cautionem non præſtitam non privatur uſufructu, & agendo pro uſufructu ante præſtitam cautionem, reus debet condemnari ad ſolvendum ſub conditione, ſi uſufructuarius cautionem præſtiterit, *latè Caſtill. de uſufr.*

uſufr.d.cap.16.nu.12.& ſeq. ubi addit, quod nec faceret fructus ſuos, ſi vitioſè, hoc eſt non de manu hæredis poſſeſſionem accepit.

Notandum tamen eſt, quod ſi hæres recuſet uſumfructum conſignare, fructus currunt etiam a die oblationis fidejuſſionis, quia cautio realis non eſt præſtanda ante actum traditionis, *Bald.conſ.408.n.10.lib.1.Ruin.conſ.91.nu.8.libr.2. Rol. conſ.92.n.12.lib.2.& alii apud Mareſcot.var.lib.1.c.29.n.27.& ſeq. ubi etiam refert ita reſolviſſe Rot. in Bononien. Uſusfructus 9.Junii 1604. coram juſto.*

6 Ampliatur ſupradicta concluſio, ut etiam mater hujuſmodi cautionem præſtare teneatur: quando ad eam ſpectat uſusfructus earum rerum, quas ex diſpoſitione juris reſervare debet filiis, *ut in l.hac edictali, §.his illud, cod.de ſecund. nup.* 7 quicquid aliud ſit in Patre, qui licèt ſit uſufructuarius bonorum adventitiorum filii, tamen talem cautionem non præſtat, *Bart.in l.4.n.3.cod.de uſufr.& habit. Gabr.d.tit.de uſufr. concl.1.n.48. & alii communiter.*

8 Obſerva tamen, quod quando uſufructuarius poteſt propria auctoritate ingredi poſſeſſionem, tunc facit fructus ſuos etiam non præſtita cautione, & non data ſcientia, & patientia Proprietarii, *ſecundùm Dec. quem refert, & ſequitur Gabr.dict.tit.de uſufruct.concluſ.1.* ubi etiam dicit, quod uſusfructus capi poteſt propria auctoritate, quando relinquitur libero, & pleno jure, aut cum illis verbis *ſine contradictione*, vel ſi legatarius eſſet exequutor teſtamenti, vel haberet poſſeſſionem civilem, aut naturalem, *Surd.deciſio. 281.num.5.& ſeq.* ſubdens, quod error juris, licèt non pro- 9 ſit ad præſcribendum, excuſat tamen a reſtitutione fructuum.

10 Addit *Corn.conſ.267.col.3.vol.4. & alii apud Gabr. ubi ſup. num.46.* quod ſi certum eſſet, ad uſufructuarium poſt tempus etiam perventuram proprietatem, hujuſmodi cautio præſtanda non eſt, *per textum in l.ſi uſusfructus §.planè, ff. uſufr.quemad.cau.*

11 Obſerva 2. quod pauper, qui propter ſui paupertatem fidejuſſorem invenire non poteſt, excuſatur ab hujuſmodi o- 12 nere, ita ut teneatur tantùm juratoriam cautionem præſtare, dummodo ſuſpectus non ſit, ſed fide dignus *Bart.in l.4. n.6.C.de uſufr.& habit.Guid.Pap.dec.250. Gabr.d.tit.de uſufr. concl.1.n.41.Ceval.in ſpec.opin.comm.con.comm.q.66.nu.6.& 7.* quod eſt ſpeciale in paupere, quia regulariter cautio in uſufructu non debet eſſe nuda, ſed cum fidejuſſoribus, *juxta l.4.cod de uſufr.*

13 Notandum verò eſt, quod etiamſi pauper ſuſpectus eſſet, conſequi adhuc debet uſumfructum ſibi relictum, cum voluntas teſtatoris omnino ſervanda ſit: unde in tali caſu, ut conſulatur indemnitati proprietarii, res ad ipſum proprietarium remanere debet cum obligatione præſtandi fructus uſufructuario, vel ſequeſtranda eſt penes virum aliquem idoneum, qui eidem uſufructuario de fructibus reſpondeat, *Bart.loc.cit.Surd.dec.141.n.13.Caſtill.de uſufr.c.18.n.21.Guid. Pap.d.dec.250.*

14 Quæres, an teſtator remittere poſſit talem cautionem? Negativè reſpondent *Doctores communiter, per textum in d. leg.1.cod. de uſufr.* hoc tamen intelligendum eſt in uſufructu rerum ſtabilium, ne detur uſufructuario occaſio dilapidandi, & malè utendi re, cujus uſumfructum habet, *& ita intelligendus eſt Ciriac.controv.534.numer.18.& ſequ.libr.3.* ubi 15 dicit, quod mater relicta uſufructuaria tenetur ſatisdare de utendo, ac fruendo arbitrio boni viri, & reſtituendo proprietatem finito uſufructu, etiamſi ab hujuſmodi ſatisdatione eam teſtator exemerit. Secus eſſet in uſufructu rerum, 16 quæ uſu conſumuntur: in hoc enim ceſſat ratio prædicta, cum hujuſmodi rerum dominium tranſeat in uſufructuarium, & reddi debeant res ejuſdem qualitatis, ſi non fuerint æſtimatæ, vel earum pretium, ſi æſtimatio præceſſit, *Paulus de Caſtro in leg.1.cod.de uſufr. Alex.conſ.120.num.6.& ſeq. volum.6.Barba.conſ.64.volum.2.& alii, quos refert Gabr. loco cit.dicta concluſ.1.numer.33.Caſtill. de uſufr.cap.[illegible].numer.7.* 17 ſubdens, *n.23.* quod reſtitutio hujuſmodi bonorum, quæ uſu conſumuntur, fieri debet ſecundùm æſtimationem, quæ currit tempore traditionis, non autem tempore reſtitutionis: quod locum habet etiam in iis rebus, quæ brevi uſu minuuntur, quales ſunt veſtes, & ſimilia: hoc enim caſu reſtituenda etiam erit æſtimatio ſecundùm tempus inchoati uſusfructus, *latè Surd.dec.67.num.5.Theſaur.dec.80.n.2. Ca-* 18 *ſtill.loco cit.nu.31.* non verò in iis, quæ longiſſimi temporis uſu minuuntur, qualia ſunt vaſa aurea, & argentea: hæc enim reſtituenda ſunt in eo ſtatu, in quo reperientur finito uſufructu, *ut reſolvit Senatus Mantua.teſte Surd.loco cit.d.n. 5.in fin.* quamvis contrarium teneat *Mencha.de ſucceſſ.creat.l. 1.§.7.n.32.quem refert, & ſequitur Caſtill. ubi ſupra num.34.*

ubi dicit, quod in his rebus, quæ longiſſimo tempore conſumuntur, præſtanda eſt cautio de reddenda æſtimatione finito uſufructu, non verò prætoria cautio de eiſdem rebus reſtituendis.

An verò hæres poſſit remittere talem cautionem? Affir- 19 mat, *gl.in l.1.cod.de uſufr. quam alii communiter ſequuntur, ut d.Gabr.tit.de uſufr.concl.1.n.43.*

Quæres, quando uſusfructus uxori relictus reſtringatur 20 ad alimenta, & quando integer debeatur? Reſp. quod reſtringitur ad alimenta, quando filii ſunt inſtituti hæredes, *juxta conſuetudinem Bulgari*, quæ fundata eſt, non quidem in interpretatione verborum, ſed in conjecturata mente teſtatoris: cum non ſit veriſimile, quod pater voluerit integros fructus uxori relinquere, & privare filios, *gloſ.& DD. in auct.hoc locum, cod.ſi ſecund. nupt. mul.latè Gabr. de uſufr. concl.2.Creſcen.dec.5.de Teſtam. Surd.de alim.tit.2.q.15.nu.1.* ubi *n.260.* id ampliat, etiamſi per contractum uxori uſusfructus relinquatur. Secus eſſet, ſi extranei ſint inſtituti: tunc enim uxori debetur integer uſusfructus, quia conſuetudo Bulgari favore filiorum fuit introducta, *Surd.d.q.15.nu.85.* ubi etiam dicit, quod filiis, & deſcendentibus exceptis in hac materia alii omnes extranei vocantur, *Alex.conſ.57.n.2. verſ.ſed circa hoc eſt videndum, lib.3.latè Gabr. loco cit. concl.3.* legatum enim variatur propter diverſitatem perſonarum, in quibus non cadit uniformis favor, vel conditio, *Mareſcot. var.lib.1.c.29.per tot.* ubi etiam dicit, quod ſi filii inſtituti deceſſerint, vel ſi bona ob delictum filiorum ad fiſcum perveniant, tunc mater habebit etiam integrum uſumfructum. Si verò maritus uxorem inſtituerit hæredem uſufructuariam omnium bonorum, nullo ei dato cohærede in proprietate, tunc proculdubio illi debetur integer uſusfructus, cum in in tali caſu intelligatur hæres in totum, *ut d.Bald.in l.id quod pauperibus, q.14.n.27.cod.de Epiſc.& Cler.Cephal. conſ.59.nu. 15.cum ſeq.lib.1.Menoch.præſump.141.n.3.& 26.lib.4. Rota in Rom.hæreditatis 24.Maii 1604.coram Card. Pamphilio, quam refert Mareſcot.loco cit.d.c.29.n.45.*

SUMMARIUM.

1 *Accuſatus, vel denunciatus pendente accuſatione non poteſt ad ordines promoveri, declaratur n.3.*
2 *Quid ſi in modum exceptionis ei crimen obiicitur.*
4 *Intra quantum tempus judicium hujuſmodi terminari debeat.*
5 *An Epiſcopus accuſatione pendente poſſit cum accuſato diſpenſare, ut promoveatur.*
6 *Quando Epiſcopus poſſit ordinatum inhibere, ne accuſatione, vel exceptione pendente in ordinibus ſuſceptis miniſtret.*

CAPUT XI.

An accuſatus, vel denunciatus pendente accuſatione poſſit ad ordines promoveri.

REſp. negativè, *cap. tantis Daniel. diſt.81.* idemque di- 1
cendum, ſi ei in modum exceptionis crimen obiicitur, donec ſuper exceptione fuerit plenè diſcuſſum *Majol.* 2
lib.3.cap.17.n.9. quem refert Ric.in prax.tom.3.reſol.263. num. 3. ubi hoc intelligit de gravi crimine, quod irregularitatem 3
induxit.

Sed ne hoc prætextu aperiatur via fraudibus, intra tres 4
menſes quoad Epiſcopatum, & intra annum quoad inferiores ordines, niſi Judex brevius tempus in utroque caſu duxerit præfigendum, judicium ſuper hujuſmodi crimine terminari debet, *juxta gloſ.communiter receptam in d.cap.tantis Daniel.ver.obrepſit*: alioquin eo elapſo, & condemnatione non ſequuta, accuſatus non obſtante inquiſitione, ſeu denunciatione promoveri poteſt, *Jord.Elucubr. diverſ.lib.14. tit.24.n.285.Majol.loco cit.Ricc.ubi ſupra n.4.*

Non poteſt autem Epiſcopus accuſatione pendente ſuper 5
tali crimine diſpenſare cum accuſato, ut promoveatur, niſi agatur de adulterio, vel aliis criminibus, quæ ſunt minora, in quibus Epiſcopus præveniendo poſt peractam pœnitentiam poteſt diſpenſare, *juxta c.at ſi clerici, §. de adulteris, extr.de jud.& not.Ric.in d.reſ.263.n.6.& 7.* ubi etiam dicit, 6
quod poteſt Epiſcopus Clericum etiam ordinatum inhibere, ne accuſatione, vel exceptione pendente in ordinibus ſuſceptis miniſtret, ſi fuerit accuſatus de crimine enormi, & cum ſcandalo, *arg.c.extuarum, de purgat.canon.*

SVMMARIVM.

1 *Electus confirmationem intra tres menſes petere debet, & quam pœnam incurrat, ſi non petierit.*
2 *Intra quantum tempus electioni de ſe factæ electus debeat conſentire, & ſub qua pœna.*
3 *Et intra quantum tempus teneatur munus conſecrationis ſuſcipere.*
4 *Quid ſi legitimo impedimento fuerit detentus.*
5 *Conſecratio prædicta quando fieri debeat.*
6 *Quodnam tempus detur Epiſcopo ad petendum pallium.*
7 *Conſecratio virginum an fieri poſſit die dominico.*
Quid ſi moniales gravi infirmitate laborarent, ibid.
8 *Quid requiratur ad conſecrationem monialium.*
9 *Intra quod tempus fieri debeat electio.*

CAPUT XII.

Intra quod tempus electus confirmationem petere debeat.

1 REſpon. quod petere debet confirmationem intra tres menſes poſt conſenſum electioni præſtitum, alias ipſo jure amittit omne beneficium ſibi ex electione proveniens, *c.quam ſit*, §.*cæterum de elect. in 6.* electioni verò de ſe factæ
2 debet conſentire intra menſem a tempore electionis ſibi præſentatæ, vel a tempore ſibi præfixo, alioquin ſimiliter perdit omne jus ſibi ad beneficium per hujuſmodi electionem competens, *d.c.quam ſit*, §.*Electus verò, extrav.ſi Religioſus, de Elect.Gonzal.ad reg.*8.*Cancell.gl.*15.*n.*50.*Ford. Elucubr.diverſ.lib.*10.*tit.*7.*n.*180.

3 A die verò confirmatæ electionis, ſive conſiſtorialis propoſitionis tenetur intra tres menſes conſecrationis munus ſuſcipere ſub pœna amiſſionis fructuum perceptorum, & ſi intra alios tres menſes poſtea id facere neglexerit, Eccleſia ipſo jure privatus eſt, *cap.quoniam quidam, diſt.*75.*c.*1.*diſt.*100.
4 *Concil.Trid.ſeſſ.*23.*de ref.c.*2. niſi fortè aliquo legitimo impedimento fuerit detentus, putà infirmitate, longiori itinere, lite mota ſuper ipſa Eccleſia, & hujuſmodi, quia tunc non privatur fructibus, neque eccleſia, *Syl.in ver. conſecrat.*1.*q.*3.*Barboſ.de offic.& pot.Epiſc.all.*1.*n.*39.*& ſeq Ford.l.*1.*tit.*2.*nu.* 1.*& ſeq.* ubi etiam dicit, quod conſecratio hujuſmodi fieri
5 debet die dominico.
6 Simile trium menſium ſpatium a tempore conſecrationis datur Archiepiſcopo ad petendum pallium, quo tempore elapſo dignitate ſibi commiſſa privari poteſt, *cap.quoniam*, *diſt.*100.
7 Addit *Ford.lib.*5.*tit.*5.*n.*17.*& ſeq.* quod conſecratio virginum poteſt fieri etiam die dominico, *juxta c.*1.*de Temp.ord.* per quem textum corrigitur in hac parte *c.devotio*, 20.*q.*1.ubi dicitur, quod talis conſecratio fieri debet die Epiphaniæ, in Apoſtolorum natalitiis, & in Albis paſchalibus, hoc eſt hebdomada paſchali, *ut ibid.explicat gl.* niſi moniales gravi infirmitate laborarent; tunc enim quolibet die fieri poteſt, *ut in d.c.devotis.*
8 Notandum tamen eſt, quod moniales conſecrari non debent, niſi in eis concurrant infraſcriptæ conditiones, videlicet quod emiſerint ſolemniter tria vota in Religione approbata: ſecundò quod non ſint ex ordinibus mendicantium: tertiò quod ſint annorum 25. completorum: quartò quod ſint virgines, non enim admittuntur corruptæ etiam violenter, licèt in tali caſu virginitatem, vel aureolam non amittant, *cap.placuit* 20.*qu.*1. *latè Sylv. in ver.conſecratio virginum, & declaravit Sacr.Congr.teſte Ford.d.lib.*5.*tit.*5.*nu.*20. *& ſequ.*
9 Quæres, intra quod tempus fieri debeat electio? Reſp. quod fieri debet intra tres menſes a die mortis Prælati, aliàs electores eligendi poteſtate privantur ea vice, *c.poſtquam, ubi gl.diſt.*50.*c.ne pro defectu, de elect. Laym.in q. canon. de Prælat. Eccleſia ſt.elect.c.*4.*q.*31. ubi etiam dicit, quod decens eſt, et corpus Prælati defuncti priùs ſepulturæ tradatur, quàm de ſucceſſoris electione tractetur.

SVMMARIVM.

1 *Quatuor menſes hodie aſſignantur iis, qui condemnati ſunt ad ſolvendum, & quando prædictum tempus currat, & n.*3.*limitatur n.*7.14.16.17.18.*&* 19.
2 *Hujuſmodi dilatio admittitur præſtita cautione de ſolvendo.*
4 *Poſt pignus captum in cauſa judicati debitor expectari debet per duos menſes decurrendos poſt dictos quatuor menſes: limitatur n.*19.
5 *Quanto tempore pignus ſtare debeat ſub haſta, & n.*6.
6 *Auct. hoc jus porrectum, C.de Sacr. Eccl. declaratur.*
7 *Reo, qui debitum confeſſus fuit, non quatuor menſes, ſed decem tantùm dies ad ſolvendum aſſignantur: declaratur n.*8. *limitatur n.*9.
10 *Quarentigia quomodo fuerit introducta.*
11 *Auditor cameræ debitoribus terminum unius menſis concedit ad ſolvendum.*
12 *Alii Judices concedere non poſſunt terminum ultra decem dies.*
13 *Confeſſo quando currat tempus ſolvendi in cauſis civilibus, & criminalibus.*
14 *Quæ dilatio concedatur debitoribus fiſcalibus.*
15 *Æſtimatio præcedere debet, quando bona venduntur ſub haſta, & dantur creditori.*
16 *In actione reali contra condemnatum ſtatim fit exequutio, ſi reus dixerit, ſe velle parere ſententiæ, aliàs poſt decem dies, ſi non fuerit appellatum, ſententia mandatur executioni.*
17 *In contractibus ubi dies non additur, ſolutio præſenti die fieri debet, vel arbitrio judicis determinandum eſt tempus.*
18 *In ſententia criminali, ac debito contracto occaſione delicti non habet locum quadrimeſtris dilatio.*
19 *Item non habet locum in actione depoſiti, in cauſis miſerabilium perſonarum, alimentorum, & in aliis cauſis piis, nec in aliis, quæ ventilantur coram ſupremo Judice.*
20 *Hujuſmodi quadrimeſtre poteſt minui, & prorogari per judicem.*
21 *Delegatus Papæ uſque ad integrum annum ſententiam ſuam exequi poteſt.*
22 *Sententia lata propter ſolam contumaciam, non poteſt executioni demandari infra annum.*
23 *Sententia lata propter ſolam contumaciam, non dicitur diffinitiva, ſed interlocutoria.*
24 *In dubio ſententia præſumitur lata ob contumaciam, & non ob delictum.*
25 *Quando ſententia non tranſeat in judicatum.*
26 *Qui privatus fuit beneficiis ob contumaciam, recuperat beneficia alteri collata, quandocunque comparuerit.*
27 *Contumacia non probat delictum, etiamſi adſit ſtatutum, quod contumax habeatur pro confeſſo.*
28 *Quando ſententia cenſeatur lata propter contumaciam.*
29 *Si reus intra annum ſponte compareat, ſententia contra eum lata in contumaciam non mandatur exequutioni.*
30 *Reus admiſſus ex gratia Principis ad novas defenſiones tenetur probare ſuam innocentiam.*
31 *An, & quando Banniti tam infra annum, quàm poſt annum capti admitti debeant ad defenſiones.*
32 *Sententia continens pœnam exceſſivam, ne in ea quidem pœna executioni demandari debet, quæ de jure imponi potuiſſet.*
33 *An, & quando in bobus, & equis aratoriis, & aliis inſtrumentis ruſticalibus fieri poſſit exequutio.*
34 *Quando incipiat currere tempus reluendi bona capta in executionem judicati, & n.*35.

CAPUT XIII.

Quænam dilatio aſſignanda ſit iis, qui condemnati ſunt ad ſolvendum.

1 REſpond. quod olim dabatur terminus duorum menſium, *l.debitoribus*: *ff. de re jud.* hodie verò quatuor menſes aſſignantur, qui currunt a die ſententiæ, ſi non fuerit ab ea appellatum: appellanti verò currunt a die confirmationis ſententiæ, *l.*2.*ubi DD. cod.de uſur.rei jud.* quod procedit etiam in ſententia lata ab Arbitro, *gloſ. in l.ſi cum dies*, §.*intra, ver.modicum ff.de Recept. Arbitr. Alex. in d.l. debitoribus n.*12.*ff.de re iud. Poſt.in tract.de ſubhaſt.inſpect.*12.*n.*13.ubi, quod hujuſmodi dilatio admittitur præſtita cautione de ſol- 2
vendo, *Bellon.de poteſtat.eor.quæ in continenti fiunt &c.libr.*1. *c.*106.*n.*4.*Ford.lib.*14.*tit.*24.*de præſcrip.n.*286. ſubdens, quod hujuſmodi quadrimeſtris dilatio locum habet in perſonalibus actionibus.

Notandum tamen eſt, quod ſi appellatio fuerit manifeſtè 3
fruſtratoria, ſeu calumnioſa, hujuſmodi quadrimeſtre currit a die primæ ſententiæ, *Bart.in dict. leg.*2. *& ibi. Bald. num.*4.

Notandum 2. quod poſt pignus captum in cauſa judica- 4
ti debet de jure communi debitor expectari per duos menſes decurrendos poſt dictos quatuor menſes, qui dantur judicatis ad ſolvendum, & interim ſuperſederi debet in pignoris venditione, *l.debitoribus, ff.de re iud. Jaſ. in l.a Divo Pio*,

§.*in*

§. *in venditione, n.* 15. *ff. eod. tit. Neguſ. de Pign. p.* 6. *mem.* 1. *nu.* 7. *Maſtrill. dec.* 58. *n.* 4. *p.* 1. *Rot. dec.* 146. *ſub n.* 2. *p.* 2. *Diverſ. Poſt. de Subhaſt. inſp.* 15. *n.* 1. *& ſeq.* tempus verò, quo pignus ſtare debet ſubhaſta, de jure communi eſt in arbitrio Judicis, ſi res, ſeu pignus ſit privati: ſi verò ſit Eccleſiæ, vel Reip. fiſci, vel minorum, non poteſt plus offerenti dare ante lapſum 20. dierum, *auct. hoc jus porrectum, cod. de Sacroſ. Eccleſ. Peregr. de jur. fiſc. lib.* 6. *tit.* 4. *n.* 5. *Rol. conſ.* 33. *n.* 14. *lib.* 1. *Gratian. diſc. for. c.* 375. *n.* 16. *& alii apud Poſt. inſp.* 30. *nu.* 22. *& ſequ.* ubi etiam dicit, quod poteſt Judex ex cauſa prorogare ſubhaſtationes uſque ad annum.

6 Obſerva tamen, quod diſpoſitio *d. auct.* de jure canonico non ſervatur, nec habet locum, quando creditor minoris, vel Eccleſiæ conſequi debet bona ſed tantùm quando conſequi debet pecuniam, & ſic quando bona minoris vel Eccleſiæ diſtrahuntur pro debito pecuniario, *Rot. in Ariminen. legatorum* 29. *Februarii* 1636. *coram Buccabella, apud poſt. dec.* 103. *n.* 18. *& ſeq.* immò quod dicta auct. in praxi non ſervetur, teſtantur *omnes in d. auct. hoc jus porrectum Caſſan. conſ.* 55. *nu.* 41. *Imol. conſ.* 99. *n.* 7. *Luc. de penn. in l.* 1. *col.* 2. *cod. de fide inſtrum. & jur. haſt. fiſcal. lib.* 10. *Corn. conſ.* 29. *nu.* 3. *lib.* 4. *Jo: Franc. Pont. conſ.* 1. *num.* 134. *& ſeq. Vivi. dec.* 22. *num.* 14. *in fin. Bertrand. conſ.* 360. *n.* 4. *lib.* 2. *p.* 1. *& alii, quos refert Poſt. d. inſp.* 30. *n.* 34. *& ſeq. Grat. diſcep. for. cap.* 479. *num.* 9. *& ſeq & c.* 564. *n.* 24. *& cap.* 861. *num.* 19.

7 Notandum 3. quod reo, qui debitum confeſſus fuit, non quatuor menſes, ſed decem tantùm dies ad ſolvendum de conſuetudine aſſignantur, *gl. communiter recepta in l. ſi debitori, ver. indultum eſt, ff. de jud. Alex. in d. l. debitoribus, nu.* 8. *ff.*

8 *de re jud.* quod procedit, quando reus nullo oblato libello, nec lite conteſtata confeſſus eſt debitum, & ſic quando non proceditur in figura judicii: tunc enim contra eum fertur ſententia interlocutoria, hoc eſt præceptum fit de ſolvendo intra decem dies; ſecus eſſet ſi debitor oblato libello,

9 ac lite conteſtata faſſus eſt debitum, & condemnandus eſt per ſententiam diffinitivam: hoc enim caſu datur quadrimeſtre ad ſolvendum, ut ex communi Doctorum diſtinctione, *tradit Rot. d. dec.* 146. *n.* 2. *p.* 2. *Diverſ. Poſt. de Subhaſt. inſp.* 12. *num.* 12.

10 Hinc Doctores quærentes cautelam, ex qua inſtrumenta habere poſſent executionem paratam, Quarentigiam invenerunt, in qua reus fatetur debitum, & per Notarium eidem reo præfiguntur decem dies ad ſolvendum: qui decem dies in locum quadrimeſtris prædicti ex communi Italiæ ſtylo ſubrogati fuerunt, ut *obſervat Benedictus de Barzis in tr. de Quarentig. p.* 1. *q. Luc. Pæt. in judiciar. formul. Capitolin. for.*

11 *lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 2. *Scaccia de Judic. lib.* 1. *c.* 62. *n.* 18. ſubdens, quod Judex actore inſtante pro executione inſtrumenti quarentigiati, poteſt de ſtylo alios decem dies reo concedere: quemadmodum Auditor cameræ debitori, qui ſuſcepit in ſe mandatum executivum in ipſamet obligatione, termi-

12 num unius menſis, vel 20. dierum ad ſolvendum concedere conſuevit, licèt alii judices concedere non poſſint terminum ultra decem dies, ſicut expreſsè cavetur *in ſtatuto urbis cap.* 89. *lib.* 1.

13 Obſerva tamen, quod confeſſo tempus ſolvendi in cauſis civilibus currit a die confeſſionis: in criminalibus verò a die condemnationis, *Bald. ad Spec. in tit. de execut. ſent.* §. *Poſtremò circa med. verſ. & no. & c. Jordan. lib.* 14. *tit.* 25. *de ſent. num.* 291.

14 Notandum 4. quod debitoribus fiſcalibus dilationem petentibus ad inveniendam pecuniam tres menſes regulariter dantur in majoribus ſummis, in minoribus verò duo *leg. in fraudem,* §. *fiſcalibus, ff. de jur. fiſc.*

15 Notandum 5. quod æſtimatio præcedere debet, quando bona venduntur ſub haſta, & dantur creditori, aliàs ſubhaſtatio, & deliberatio eſſet notoriè nulla: quod fit ad tollendas fraudes, quæ poſſent committi in præjudicium debitoris circa juſtum pretium, & valorem rei ſubhaſtatæ, *Caſtr. conſil.* 156. *lib.* 2. *Rolan. conſ.* 32. *num.* 33. *lib.* 1. *Coler. de Proceſſ. execut. cap.* 9. *par.* 3. *num.* 97. *& alii apud Gratian. diſc. for. cap.* 686. *nu.* 3. *& ſeq.*

16 Notandum 6. quod *tex. in d. l.* 2. *cod. de Uſur. rei jud.* in multis caſibus non habet locum: & primò non procedit in actione reali: tunc enim contra condemnatum ſtatim fit exequutio, §. *& ſi in rem, ubi Aret. & alii, inſt. de offic. jud. Bellon. loco cit. d. cap.* 106. *n.* 6. quod intellige, ſi reus dixerit, ſe velle parere ſententiæ: aliàs poſt decem dies, ſi non fuerit appellatum, ſententia mandatur executioni, ut *not. gl. in c. quærenti, ver. quadrimeſtre, de offic. Jud. deleg. Jord. lib.* 14. *ti.* 24. *de præſcr. num.* 286.

17 Secundò fallit in condemnato ab Arbitratore, quia ejus ſententia dicitur contractus tranſactionis, ut *notatur in auct. ut diff. jud.* §. 1. in contractibus verò ubi dies non additur, non datur quadrimeſtre, ſed ſolutio præſenti die fieri debet, *leg. eum qui calendis,* §. *quoties, ff. de verb. oblig.* de quo vide *Menoch. de arbitr. jud. caſ.* 27. ubi dicit, quod eo caſu Judex poteſt ſtatuere tempus pro modo qualitatis perſonarum, & quantitatis pecuniarum, *arg. d. l. in fraudem,* §. *fiſcalibus, ff. de jur. fiſc.*

Tertiò fallit in ſententia criminali, ac debito contracto 18 occaſione delicti: tunc enim neque habet locum quadrimeſtris dilatio, ſed datur tempus arbitrio Judicis, ut *colligitur ex l. cum reis, cod. de pæn. & not. Alex. in d. l. debitoribus, nu.* 10. *& ſeq. ff. de re jud. Poſt. de Subhaſt. inſp.* 12. *n.* 7.

Quartò fallit in actione depoſiti, in cauſis miſerabilium 19 perſonarum, alimentorum, & in aliis cauſis brevibus, & in aliis, quæ ventilantur coram Principe, ſeu ſupremo Judice, *Gluſian. de Dat. in ſolut. c.* 14. *n.* 194. *& ſeq. Barz. de Quarentig. q.* 4. *& alii apud Poſt. de Subhaſt. d. inſp.* 12. *n.* 5. *& ſequ. & inſp.* 15. *n.* 6. *& ſeq.* ubi, quod in dictis caſibus neque habet locum dilatio dictorum duorum menſium, qui dantur poſt captum pignus.

Notandum 7. quod hujuſmodi quadrimeſtre cum cauſæ 20 cognitione, & juſta de cauſa poteſt minui, & prorogari per Judicem, *juxta tex. in l.* 2. *ff. de re jud. gl. in d. cap. quærenti, ver. quadrimeſtre,* ubi dicit, quod ſine juſta cauſa debet arctari, aliàs datur appellatio, *Jordan. d. lib.* 14. *titul.* 25. *de ſentent. numer.* 286.

Notandum 8. quod delegatus Papæ non ſolùm uſque ad 21 quadrimeſtre tempus, quod ad ſolvendum debitum datur, *ut ſupra diximus,* ſed uſque ad integrum annum ſententiam ſuam exequi poteſt, *d. c. quærenti, de offic. deleg.*

Notandum 9. quod ſententia lata propter ſolam contuma- 22 ciam, ſeu ob non paritionem monitorii, non autem propter delictum, non poteſt executioni demandari infra annum, *l. fin. ff. de Requir. reiſ. Rot. dec.* 68. *par.* 1. *Diverſ.* ubi, quod quando ſententia eſt lata propter ſolam contumaciam, non dici- 23 tur diffinitiva, ſed interlocutoria: & ideò poteſt quandocunque purgata contumacia revocari, *Vermigliol. conſ. crim.* 351. *n.* 8. *& ſeq.* ubi addit, quod in dubio ſententia præſumi- 24 tur lata ob contumaciam, & non ob delictum, *Seraphin. dec.* 254. *n.* 4. *& ſeq.* ſubdens, quod de jure communi non poteſt quis ob contumaciam privari bonis ſuis; unde ſi vel de 25 ſtylo, vel de conſuetudine, aut vigore ſtatutorum contrarium ſervetur, talis probatio ex contumacia reſultans dicitur privilegiata, & conſequenter ſententia ejus vigore lata nunquam tranſit in rem judicatam, *Jord. d. lib.* 14. *titul.* 25. *de ſenten. n.* 289.

Quare ſi quis privatus fuerit beneficiis ob contumaciam, 26 ſeu ob non paritionem monitorii, quandocunque comparuerit etiam poſt collationem alteri factam, recuperat beneficia alteri collata, *Achil. dec.* 1. *de Abſolut. Rot. dec.* 68. *p.* 1. *Diverſ.* ubi etiam, quod motus proprius Pii IV. prohibens 27 abſolutionem a crimine, & audientiam, & appellationem, intelligi debet quoad ſententias, vel alias diſpoſitiones ſuper crimine, non autem ſuper contumacia: nam contumacia non probat delictum, etiamſi adſit ſtatutum, ut contumax 28 habeatur pro confeſſo, cum talis confeſſio ſit ficta, *ut poſt Bero. conſ.* 202. *n.* 41. *lib.* 3. *& alios dixit Rota coram Seraph. dec.* 354. *n.* 8. *& ſeq.* ubi etiam dicit, quod ubi contra reum ad- 29 ſunt tantummodò indicia delictum arguentia, non autem clara, & concludens delicti probatio, condemnatio ſubſequuta cenſetur facta propter contumaciam, non autem propter delictum; Unde ſi reus intra annum a die ſententiæ ſponte compareat, ſententia non mandatur exequutioni, etiamſi de ſua innocentia non doceat, ſed fiſco incumbit onus probandi delictum, *ut ex conſtitutione Pii V. probat Vermigl. conſ. crimin.* 254. ubi tamen ſubdit, quod reus admiſſus ex gratia 30 Principis ad novas defenſiones, tenetur probare ſuam innocentiam.

Item Banniti tam infra annum, quàm poſt annum capti 31 admitti debent ad defenſiones, ſi ſententia contra eos non præcedentibus legitimis indiciis ad inquirendum, & inquiſitionem tranſmittendam lata fuerit: quia licèt Banniti, & 32 in contumaciam condemnati in pœnam capitis, & ultimi ſupplicii, ſi capti ad manus curiæ devenerint, audiri in ſuis defenſionibus non poſſint ſed ſententiæ hujuſmodi exequutioni demandari debeant, *ex conſtitutione ejuſdem Pii V.* tamen hoc intelligendum eſt, dummodò ſententiæ prædictæ legitimis præcedentibus indiciis ad inquirendum promulgatæ fuerint, *ut idem Summus Pontifex declaravit, prout refert Vermigliol. conſ. crimin.* 223. & 228. ubi etiam dicit, quod ſententia continens pœnam exceſſivam, ne in ea quidem pœna executioni demandari debet, quæ de jure imponi potuiſſet.

33 Notandum 10. quod in bobus, & equis aratoriis, & aliis inſtrumentis ruſticalibus de jure fieri non poteſt exequutio propter publicam utilitatem, quæ ex agricultura provenit *leg.executores, ubi DD. cod. quæ res pignor.oblig.poſſ.* hoc tamen non procedit, quando contraria in loco adeſſet conſuetudo 2. quando boves, vel inſtrumenta aratoria cum fundo ipſo caperentur in pignus 3. ubi boves eſſent ſuperflui ad colendos agros; 4. ſi debitor actu agriculturam non exerceret, 5. ſi tempore exequutionis jam perfectum fuerit ſeminandi opus, 6. ſi debitum eſſet fiſcale, ſive publicum, *Ferret.de Gabell.num.525.& ſequ.Coſt.de remed.ſubſid.remed. 43.num.6.Luc.de Penn.in leg.1.in princ.cod. de Agric. & confit. lib.11.Menoch.de arbitr.jud.caſ.378.num.18.Anto.Monach. de execut.in veſti.cap.6.num.18.& ſeq.& alii apud Ciarlin. contr. for.libr.1.cap.112.per tot.* ubi etiam dicit, quod boves indomiti, qui non arant, ut juvenci, capi poſſunt in pignus.

Nec obſtat conſtitutio Pii V. *incip.Cupientes &c.edita die 11.Octobris 1566.* ubi boves hujuſmodi, aliaque inſtrumenta ad agriculturam neceſſaria non poſſunt ullo unquam tempore pro quavis civili obligatione auferri; quia dicta conſtitutio eſt localis, & Romæ tantùm ſervanda, *ut d. Benign. in annot.ad ſtatut.agricult.urbis c.61.*

34 Notandum 11. quod licèt tempus reluendi bona capta in executionem judicati regulariter curiat a die factæ executionis, *ut d.Crav.conſ.66.num.1.* id tamen non procederet, ſi
35 a dicta executione fuerit appellatum: tunc enim ſuſpenditur effectum executionis, donec ea confirmata fuerit: & ideo terminus eo caſu non currit, niſi a tempore ſententiæ latæ in cauſa appellationis, *ad not.in leg.tale pactum, §.qui provocavit, ff.de pact.* quod intelligendum eſt, quando legitimè appellatum fuit; ſecus ſi appellatio eſſet fruſtratoria, aut evidenter calumnioſa: quia tunc non ſuſpendit effectum primæ ſententiæ, ſed habetur perinde ac ſi nunquam fuiſſet appellatum, *l.Tutor, ff.de Uſur.Bart. communiter receptus in l.2.verſ.fateor tamen, cod.de Uſur.rei jud.Alex.conſ.36. in princ.lib.4.*

SUMMARIUM.

1 *An omittens recitare horas canonicas intra primos ſex menſes teneatur ad fructuum reſtitutionem, & n.6.& 11.*
2 *Quid ſub nomine fabricæ beneficii intelligatur, & n.3.*
4 *Quinam veniant nomine pauperum.*
5 *Quando currat hujuſmodi ſex menſes.*
7 *Quæ rata fructuum reſtitui debeat a beneficiario, qui omiſit recitare horas canonicas & n.8. & 10.*
9 *Quomodo taxari debeat pars fructuum, quando reſtitutio fieri debet ob non reſidentiam.*

CAPUT XIV.

Quando omittens recitare horas canonicas teneatur ad reſtitutionem fructuum beneficii.

1 COmmunis eſt ſententia, quod omittens recitare horas canonicas intra primos ſex menſes a die conſequutionis beneficii non tenetur ad fructuum reſtitutionem, licèt mortaliter peccet, *ut conſtat ex Concilio Lateranen. ſub Leone X. ſeſſ.6.ibi, ſtatuimus, ut nemo beneficium curatum, aut ſimplex habens, qui elapſis ſex menſibus ab ejus conſequutione ſine legitimo impedimento officium Divinum recitare omiſerit pro tempore, quo non recitavit, fructus ſuos faciat immò eos impendere tanquam rem injuſtè captam in fabricam beneficii, aut eleemoſinas pauperum teneatur;* quod quidem decretum innovavit, ac declaravit *Pius V. in extrav. incip. Ex proximo, quam refert Navar.in man.cap.25.n.122. Quart. in ver. Horæ canonicæ.*

2 Sub nomine verò fabricæ continetur tam fabrica Eccleſiæ ipſius beneficii, quàm fabrica domus beneficii, in qua Beneficiarius habitat, vel alterius domus ejuſdem beneficii,
3 vel utilitas in emendis, vel meliorandis agris, ut fructus in perpetuum augeantur: quemadmodum nomine pauperum intelliguntur etiam pauperes alterius loci; & etiam ipſe Beneficiarius, ſi ſit pauper, & ejus mater, fratres, & ſorores, ſi neceſſariis ad decentiam perſonæ, & ſtatus careant, *Surd. de Relig.to.2.lib.4.c.30.n.19.Fauſt.de Hor.canon.libr.2. qu.283. Villalob.in ſum.to.1.tract.24.dub.17.num.9. Fernand. in exam. Theol.p.3.c.12.§.8.n.3.Filliuc.to.2.tra.23.c.10.n.325.quos refert*
4 *Dian.reſ.mor.p.1.tr.12.de Horis canon.reſ.27.* ſubdens, quod hæc reſtitutio poteſt etiam fieri miſſis, & aliis ſuffragiis in utilitatem defunctorum.

5 Hujuſmodi autem ſex menſes ad hunc effectum non currunt a die collationis beneficii, ſed a die captæ poſſeſſionis: quia beneficiarius ad Divinum officium recitandum obligatur ſolùm poſt captam beneficii pacificam poſſeſſionem, tunc enim propriè dicitur beneficium acquiſiviſſe, *Pariſ.de Reſign.benef.lib.1.q.9.n 15.Azor.lib.10.c.4.q.7.Nald.in ver.Divinum officium num.5.& alii apud Bonacin.de Hor.canon.diſp. 1.q.2.punct.5.num.1.& ſeq.* dummodo per ipſum Beneficia- 6
tum non ſtet, quominus poſſeſſionem capiat, quia in omni diſpoſitione fraus excepta intelligitur, *cap.imperialem §. 1.de prohib.alienat.per Feder.Affict.dec.111.num.3. Gratian. diſcep.for.cap.278.num.19.* ex quo infert *Suar.tom.2. de Relig. lib.4.cap.29.num.13.quem refert Bonacin.loco cit.num.8.* quod Beneficiarius prætermittens officium Divinum poſt ſex menſes a collatione computandos, non tenetur ad reſtitutionem fructuum niſi etiam lapſi fuerint ſex menſes poſt poſſeſſionem.

Sed quæres, quæ rata fructuum ſit reſtituenda a Benefi- 7
ciario, qui omiſit recitare canonicas horas? Reſp. quod ſi horas omnes canonicas uno, vel pluribus diebus intermiſerit, omnes beneficii, ſeu beneficiorum ſuorum fructus, qui illi, vel illis diebus reſponderent, ſi quotidie dividerentur, ſi verò matutinum tantùm, dimidiam, ſi cæteras omnes horas, aliam dimidiam, ſi harum ſingulas, ſextam partem fructuum ejuſdem dici amittit, *juxta extravag. Pii V. ſupra relatam.*

Hanc tamen extravag. ita interpretati ſunt Doctores, ut 8
omittens Divinum officium, obligetur ad reſtitutionem omnium fructuum reſpondentium recitationi Divini officii ad ratam officii prætermiſſi, non verò reſpondentium aliis oneribus: par enim non eſt, ut gravius damnum patiatur Beneficiarius, qui præter officii obligationem alia onera ſubſtinet, quàm qui ſolam habet recitandi officii obligationem: unde Epiſcopus, aut Parochus omittens officium tenetur reſtituere tertiam, vel quartam partem fructuum pro rata officii prætermiſſi: cæteras verò partes fructuum poteſt ſibi retinere ratione aliorum onerum; Canonici vero, & alii habentes obligationem reſidendi reſtituere tenentur dimidiam: alii habentes onera Capellaniæ ſimiliter dimidiam, vel tertiam partem: ſimplices verò beneficiarii, qui ſolummodo tenentur ad horas canonicas, reſtituere debent omnes fructus, *ita Henriquez lib.13.c.13.num.2. Lopez 2.par.cap. 95.Leſſ.lib.2.cap.34.dub.32.Aragon.2.2.quæſt.83.art.13.Tolet. lib.2.c.12.n.5.Laym.lib.4.Theol.mor.tract.2.cap.5.num.1. & 2. Molfeſ.in Sum.tract.5.c.5.n.8.& alii apud Bonac. loco cit.diſp. 1.q.5.punct.3.n.2.& in Tract. de oner.& oblig.Beneficiar. ad reſid.diſp.5.punct.4.n.5.* ubi addit, ita etiam taxandam eſſe 9
fructuum partem, quando reſtitutio fieri debet ob non reſidentiam.

Immò alii ſenſerunt, quod Epiſcopus, & Parochus quin- 10
tam partem pro rata reſtituere debeant, Canonicus quartam alii beneficiarii tertiam, & reliquum ratione tituli, & onerum retinere poſſint *ita Dian.p.1.tr.12.reſ.8. ubi cit.Sylv. in 2.2.q.83.art.13.concluſ.4. Homobon.in exam.Eccleſ.p.1.tr.4.c. 5.q.42.Fernand.in ſuo exam.Theol.p.3.c.13.§ 8.num.2.Sot.lib. 10.q.5.art.6.Medin.lib.1.c.14.§.11.Petr.de Ledeſm.in ſum.to.2. tr.9.c.4.concl.11.Raph.Torres in 2.2.tom.1.q.83. de Horis can. contr.9.num.40.*

Addit *Jo: Salas de legib.diſp.15.ſect.2.n.27. quem refert, &* 11
ſequitur Dian.loco cit.d.reſ.8.verſ. Tandem addam &c. quod Beneficiatus non tenetur reſtituere fructus, quos ante omiſſam Divini officii recitationem lucratus eſt; quia pœna non eſt, ut fructus jam ſuos reſtituat, ſed ut non faciat fructus ſuos.

SUMMARIUM.

1 *Patronis laicis ad præſentandum quatuor menſes, Eccleſiaſticis verò ſex conceduntur: limitatur n.15. & 16.*
2 *Quando currat prædictum tempus.*
3 *Præſumitur, quod Patronus debito tempore præſentaverit, & vacationem ignoraverit, niſi ſcientia in contrarium probetur.*
4 *Quod tempus Patronis præſcriptum ſit ad contradicendum permutationibus, vel reſignationibus factis de beneficiis patronatis, abſque conſenſu eorumdem Patronorum, & quando currat prædictum tempus.*
5 *Quando Patroni admittantur ad præſentandum poſt elapſum tempus.*
6 *Epiſcopus elapſo tempore Patronis conceſſo ad præſentandum poteſt pro illa vice beneficium juris patronatus conferre tanquam liberum: declaratur, & limitatur n.10.*
7 *Quod tempus detur Epiſcopo ad conferendum beneficia ſibi devoluta, & n.9.*

Epiſ-

Epiſcopus tenetur ſervare naturam beneficii quoad qualitates perſonæ providendæ, ibid.n.7.

8 *Quid probare debeat is, qui habet gratiam fundatam in devolutione ob negligentiam Patronorum in præſentando intra tempus a jure præfixum.*

10 *Quando jus præſentandi in defectum Patronorum devolvatur ad Epiſcopum, & quod tempus eo caſu Epiſcopo ad præſentandum concedatur.*

11 *An poſſit Epiſcopus terminum Patronis a jure ſtatutum prorogare.*

12 *Quando Epiſcopus cenſeatur terminum prorogaſſe.*

13 *An poſſit ordinarius quadrimeſtre, vel ſemeſtre hujuſmodi minuere invitis Patronis.*

14 *Quid ſi Patronus præſentaverit indignum, vel non idoneum, & n.11.*

15 *Quod tempus detur reſpectu Eccleſiarum Parochialium de Jurepatronat. & an hoc tempus poſſit ab Ordinario prorogari.*

16 *Regibus, & aliis ſupremis Principibus non currit tempus ſtatutum ad præſentandum.*

17 *An, & quando valeat collatio facta ab Epiſcopo jure ordinario de beneficio juriſpatr. ſpreto Patrono.*

18 *An ſimiliter valeat proviſio facta ab ordinario de beneficio electivo, ſi Electores non elegerint, vel contradixerint.*

19 *An in concurſu valeat examen factum ante lapſum termini in edicto expreſſi.*

20 *An Patroni poſſint ſibi dividere tempus ad præſentandum abſque ordinarii licentia.*

21 *An Patroni plurium beneficiorum poſſint convenire, quod unus præſentet ad unum, & alter ad aliud beneficium.*

22 *An Patronus, qui præſentavit ſolus per 40. annos, præſcripſerit ſibi jus præſentandi privativè quoad alios compatronos.*

23 *An in reſervatione penſionis ſuper beneficio Juriſpatronatus requiratur conſenſus Patroni.*

24 *An vertente lite inter patronos, vel præſentatos, eaque non terminata intra tempus requiſitum, collatio beneficii ad Epiſcopum devolvatur.*

CAPUT XV.

Quantum temporis Patronis præſcriptum ſit ad præſentandum.

1 RESP. quod Patronis laicis ſpatium quatuor menſium conceſſum eſt, *cap.cum propter, de Jurep.* ſi verò juſpatronatus ſit eccleſiaſticum, vel mixtum, ſex menſes Patronis hujuſmodi præſcribuntur, *c.un.§.verum, eod.tit.in 6. & in hoc conveniunt omnes DD.*

2 Hoc autem tempus non a die vacationis beneficii, ſed a die ſcientiæ vacationis currit, *cap.quia diverſitatem, ubi gl. fin.quam DD.communiter ſequuntur, de Conceſſ.præb. Garc.de benefic.par.10. cap.2. nu.34.* ubi dicit, quod etiamſi teſtator mandaſſet præſentationem fieri intra quatuor menſes a die mortis vel vacationis, adhuc debet intelligi, & ſuppleri, &

3 *a die notitiæ;* unde præſumitur, quod Patronus debito tempore præſentaverit, & vacationem ignoraverit, niſi ſcientia in contrarium probetur, *Menoch.præſump.77.n.14. lib.6. Barboſ. de offic.& poteſt.Epiſcop.alleg.72.num.136. Garc. loco cit.num.36.*

4 Simile tempus Patronis a jure præſcriptum eſt ad contradicendum permutationibus, vel reſignationibus factis de beneficiis patronatis abſque conſenſu eorumdem Patronorum, ut *poſt Felin.in tract.Quand.litter.Apoſtol.noc.Patron.Eccleſ.n.11.verſ.lim.10.Covar.pract.q.c.36.n.9. dixit Rota coram Penia dec.532.* ubi etiam, quod quadrimeſtre, vel ſemeſtre in tali caſu non currit niſi a die ſcientiæ admiſſionis permutationis, vel reſignationis.

5 Conſtare verò debet de ſcientia omnium Patronorum, ſi plures ſint, quia ignorantia unius ex compatronis ſuffragatur etiam aliis habentibus notitiam, ita ut intuitu iſtius ignorantis admittantur cæteri ad præſentandum poſt elapſum tempus, *ſecundùm Jordan.lib.10.tit.7. de Jurep. n.340. ubi refert, ita ſenſiſſe Rotam in Firmana Altaris 12. Maii 1595. & in Spoletana beneficii 28. Maii 1588. coram Bub.* contrarium tamen tenuit *Rota in Spoletana beneficii 28. Maii 1590. coram Card. Blanchetto, prout refert Grac.de benef.p.10.c.2.n.41. Barboſ. de offic.Epiſc.p.3.alleg.72.n.137. Ferentill.ad Burat.dec.18.nu.10.* ubi, quod jus præſentandi conſervatur in uno ex Patronis, qui ſcientiam vacationis non habuit, aliis propter ſcientiam excluſis.

6 Elapſo tempore prædicto Epiſcopus pro illa vice poteſt beneficium juriſpatronatus conferre tanquam liberum, *cap.*

ſi verò 12. de Jurep. etiamſi lapſus fuerit unus tantùm dies, *Nav.conſ.3. de jurep.in antiq. Sayr.dec.3.eod.tit. quos refert & ſequitur Ric.in prax.for. Eccleſ.p.1.reſ.326.n.4.* & tunc Epiſ- 7
copus ad illud conferendum habet ſemeſtre, quod ſimiliter currit a die ſcientiæ devolutionis, *d.cap.quia diverſitatem, de conceſſ.præb. Azor.par.2.lib.6.c.27.q.11. & alii apud Jordan. loco cit.nu.334. & ſeq. Ric.d.reſ.326.n.1. & deciſum refert Grac. de benef.p.7.c.1.n.113. & p.10.c.3.n.12.* tenetur tamen Epiſcopus ſervare naturam beneficii quoad qualitates perſonæ providendæ, ut *poſt Campan.rubr.11.c.13.n.485. tradit Jord. loco cit.num.334.*

Quare habens gratiam fundatam in devolutione ob ne- 8
gligentiam patronorum in præſentando intra tempus a jure præfixum, debet probare ſufficienter ſcientiam ipſorum: deinde, quod Epiſcopus neglexerit poſt lapſum dicti temporis conferre, *Rot.in Firmana altaris 5. Decembris 1594. coram Blanchetto, quam refert Grac.de benef.par.10.c.2.n.37. & dixit etiam Rot.coram Burat.dec.18.n.2. & ſeq.* ubi, quod ad hunc effectum probari debet ſcientia Epiſcopi, ad quem ob negligentiam patronorum ſpectat collatio, cum lapſu ſemeſtris; unde non ſufficeret probare in tali caſu lapſum quatuor, vel ſex menſium, qui Patronis a jure ad præſentandum conceduntur, niſi probetur etiam lapſus ſemeſtris, quod poſt ſpatium quatuor, vel ſex prædictorum menſium ordinario competit, *cap.2. de conceſſ.præb. Mantic.dec.260.n.3. Ric.in collect.dec.2453. par.6.* ubi dicit, quod poteſt Epiſ- 9
copus, Patrono laico intra quadrimeſtre non præſentante, beneficium conferre infra ſex menſes ab ultima die dicti quadrimeſtris computandos, *& ità reſolvit Rota in Valentina juriſp.20. Martii 1589. coram Orano, relat.per Grac.p.7. c.1.num.113.*

Hæc tamen concluſio procedit, quando Epiſcopus eſt 10
ordinarius collator, ſeu inſtitutor: tunc enim poteſt conferre beneficium tanquam liberum; ſecus ſi inſtitutio pertineret ad inferiorem: nam in tali caſu non poteſt liberè conferre, ſed in defectum patronorum jus præſentandi devolvitur ad ipſum Epiſcopum, qui præſentare debet quem maluerit ipſi inſtitutori, ut ab eo inſtituatur; quo caſu Epiſcopus ad præſentandum habet tot menſes, quot patronis a jure conceſſi ſunt, videlicet quatuor in Jurepatr. ſæculari, & ſex in Eccleſiaſtico, vel mixto, *ſecundùm Innoc.in cap. cum in cunctis, §.fin.de Elect. Abb.in c.2.de Conceſſ.præb. Jo: Nic.Delph.de Jurep.nu.176. prout illos refert Jord.d.lib.10.tit.7. num.357.*

An verò poſſit Epiſcopus tacitè, vel expreſsè terminum 11
patronis a jure ſtatutum prorogare? Reſp. quod poteſt prorogare in ſui præjudicium, dummodo hujuſmodi prorogatio non excedat ſemeſtre ſibi conceſſum *per d.c.quia diverſitatem*: niſi fortè patronus ſcienter indignum præſentaverit: quia cùm patronus eo caſu privetur jure præſentandi pro illa vice, ut *latè probat Cevall.in ſpec.opin.commu.con.commu.qu. 659.* non licet Epiſcopo tempus prorogare ad novam præ- 12
ſentationem, *Lambert.lib.2.par.2.art.27.num.3.quæſt.1. Perez.de Lara de Capellan.lib.2.c.9.n.33. Barboſ.d.alleg.72.num. 170 Jordan.d.tit.7.num.324.& 325.* ſubdens *num.348.* quod ordinarius cenſetur terminum prorogaſſe, ſi diſcordantibus patronis poſuiſſet Oeconomum in beneficio, *cap. cum vos, de offic.ordin. Creſcen. deciſ.12. titul.de Dilation.* non poteſt autem ordinarius minuere terminum quadrimeſtris, 13
vel ſemeſtris a jure præſcriptum, invitis Patronis, *Vivian. de jurepatr.par.2.lib.7.cap.7. & deciſum refert Barboſ.d.alleg. 72.num.143. Jordan ubi ſupra, num.346.* quia indultum a jure beneficium non poteſt per Judicem tolli, *cap.indultum, de reg.jur.in 6.*

Notandum eſt etiam, quod ſi Patronus laicus ignoranter 14
præſentaverit indignum, vel non idoneum, non poterit ſtatim Epiſcopus ordinario jure beneficium conferre, niſi lapſo tempore ad præſentandum conceſſo, *gl.in c.cum vos, ver.idoneæ, de off.jud.ordin. quam DD.communiter ſequuntur*: idem dicendum, ſi præſentaverit aliquem nondum clericali tonſura, ſeu minoribus ordinibus inſignitum; quia talis præſentatio non reprobatur, dummodo nominatus, antequam perſonaliter præſentetur Ordinario, ordines ſuſceperit, *Mareſcot.var.lib.1.cap.83.num.9. & ſequ. Pœnia deciſ.4. per tot.*

Limitatur ſupradicta concluſio in Eccleſiis Parochiali- 15
bus de Jurepatron. quarum reſpectu non quadrimeſtre, aut ſemeſtre, ſed decem dierum terminus datur per *Concil. Trident.ſeſſ.24. de ref.cap.18.* qui ab ordinario prorogari non poteſt ultra alios decem dies *juxta conſtitution. Pii V. incip. in conferendis verſ. prohibentes, & not.Jordan. dict.lib.10.tit.7. num.355.*

Limitatur 2. in Regibus, & aliis ſupremis Principibus 16

jura imperii in ſuis dominiis habentibus, quibus etiam ſcientibus de æquitate non currit tempus ad præſentandum præfinitum: tum quia ex variis, & continuis occupationibus cenſentur juſtè impediti; tum etiam quia non expedit cum illis apices juris ſervare, *ut poſt Cabed. de Patronatib. Regiæ cam.cap.28.nu.7. & 8. docet Barboſ.loco cit.num.137. Jordan. num.341.*

17 Quæres, an collatio facta ab Epiſcopo jure ordinario de beneficio juriſpatr. ſpreto Patrono, valeat, ubi Patronus non præſentavit, nec contradixit infra tempus datum ad præſentandum? Reſp. affirmativè tum quia tunc ordinarius confert ex jure, & poteſtate originali, tum etiam quia collatio facta, ſpreto Patrono, ſolùm eſt nulla in favorem Patroni, atque adeò eo volente, & reclamante, non aliàs, *Caputaq. dec.133.p.1.Rot.dec.77.n.4.p.1. Diverſ. & communem dicit Pariſ.de Reſign.benef.lib.8.q.10.n.10.Grac.de Benef.p.5.c.9.n.232.*

18 ubi idem dicit in beneficio electivo, ut non eligentibus, vel contradicentibus electoribus infra ſex menſes, proviſio or-

19 dinarii valeat, *& p.10.c.3.n.32.* quemadmodum in curſu valet examen factum ante lapſum termini in edicto expreſſi, ſi nullus poſtea compareat, *ut diximus in tract. de Regim. Eccleſ.Epiſc.p.1.lib.3.c.5.n.12.*

20 Quæres 2. an Patroni poſſint ſibi dividere tempus ad præſentandum abſque ordinarii licentia? Reſp. affirmative: & ita ad unum Patronum ſpectare poteſt jus præſentandi ad tres annos, ad alium ad alios tres annos, ſeu plures juxta conventionem, *clem.2.de jurep.Achil.de Graſs.dec.2. de jurepatr.Jordan.d.lib.10.tit.7.n.281.*

21 Addit *Ang.in ver.juſpatr.§.7. quem refert, & ſequitur Jord. ibid.verſ.ſimiliter*, quod ſi Patroni plures haberent eccleſias, poſſent convenire, quod alter præſentet ad unam, & alter ad aliam, quia ſicut permittitur diviſio in tempore, ita etiam reſpectu Eccleſiarum, *arg.l.miles ita, verſ.& quia diximus, ff.de milit.teſtam.*

22 Quæres 3. an Patronus, qui præſentavit ſolus per 40. annos, præſcripſerit ſibi jus præſentandi privativè quoad alios compatronos? Reſp. affirmativè, *cap. de quarta, extr. de præſcrip.Rot.dec.229.num.1.& dec.407.num.1.par.1. Diverſ.* immò addunt nonnulli DD. quod talis præſcriptio currit etiam ſine bona fide, ſi alii compatroni nunquam acquiſiverint quaſi poſſeſſionem præſentandi, *ità Anchar.in cap.ſine poſſeſſione, num.7.in fin. de Reg.jur.in 6. Balb.de præſcrip.2.p. 3.quæſt.13.num.9. & alii apud Jordan. lib.10.tit.7.numer.305. & ſequ.*

23 Quæres 4. an in reſervatione penſionis ſuper beneficio juriſpatronatus requiratur conſenſus patroni? Negativè reſpondet *Gig. de penſion.q.23.n.9.Caſſad.dec.3.de jurepatr.Gambar.de offic.& pot.Legat.lib.6.tit.de penſion.n.94.& ſeq. Seraphin.dec.1264.n.1.* quod intellige dummodò Papa notitiam habeat Juriſpatronatus, *ut declaravit Rot.in Lucana penſionis 17.Febr.1592. coram Orano, & in alia Lucana penſionis 4. Novembris 1579. coram Rubeo, prout refert Theodoſ. Rub.in ſuis ſingular.p.1.circa Deciſ.Seraph.d.dec.1264.fol.115. verſ. Nota cum in principio &c. & circa Deciſ. Orani 121.libr.2. in Manuſcrit.fol.404.col.1.verſus fin.ead.p.1.Burat.dec.794.nu.7. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod prætendens penſionem ſuper beneficio Juriſpatronatus impoſitam, eſſe nullam ex defectu conſenſus patronorum, probare debet, conſenſum hujuſmodi non interveniſſe.

24 Quæres 5. an vertente lite inter patronos, vel præſentatos, eaque non finita intra tempus datum ad præſentandum, collatio beneficii ad Epiſcopum devolvatur? Reſp. quod Doctores in hoc diſtinguunt plures caſus: quorum primus eſt, quando non conſtat de Jurepatronatus, nec præſentantes eſſe patronos: & tunc Epiſcopus poteſt liberè conferre nec tenetur expectare quadrimeſtre, vel ſemeſtre. Secundus caſus eſt, quando dubitatur, an beneficium ſit de Jurepatronatus; & tunc ſi patroni inter ſe litigant de jure, vel poſſeſſione Juriſpatronatus, Epiſcopus non poteſt ſtatim conferre, ſed tenetur expectare patronos laicos per quatuor menſes, & eccleſiaſticos per ſex, intra quos cauſa terminari debet, eaque non terminata Epiſcopus liberè conferre poteſt ſine præjudicio evincentis. Tertius caſus eſt, quando patroni litigant de præſentatione ex vi juris præſentandi, & tunc idem dicendum eſt quod in precedenti caſu. Quartus caſus eſt, quando patroni in tempore jura ſua deduxerunt, & requiſiverunt Epiſcopum, ut cauſam expediret, & Epiſcopus diſtulit cauſam expedire, ut fieret locus devolutioni: nam tunc elapſo etiam tempore, & cauſa non terminata non poterit Epiſcopus conferre jure devolutionis. Quintus caſus eſt, quando patroni litigant ſuper præſentatione ratione prærogativæ, vel formæ præſentationis, aut meritorum præſentatorum, & tunc ob lapſum temporis non poterit Ordinarius conferre. Sextus caſus eſt, quando conſtat de Jurepatronatus, vel illud præſupponitur, & tunc lite pendente ſuper præſentatione facta non poteſt Epiſcopus poſt lapſum quadrimeſtre, vel ſemeſtre beneficium alteri conferre. Septimus caſus eſt, quando lis eſt ſuper libertate Eccleſiæ, ſeu beneficii inter Epiſcopum, & patronos, & tunc ob lapſum temporis non eſt locus devolutioni. Octavus caſus eſt, quando lis eſt inter ipſos præſentatos in tempore, prætendentes ſolum præſentationem de ſe factam eſſe attendendam, & hoc caſu neque erit locus devolutioni, etiamſi lis non finiatur intra quadrimeſtre, vel ſemeſtre, *ita colligitur ex c.quoniam, c.ſi verò, & c.cum propter, ubi DD. de Jurepatr.latè Mareſcot.var.lib.1. cap.84. ubi citat Abb. in cap. cum vos, de offic.ordin. Lap.all.78.num.15.& 46. Lambertin. de Jurepatr.lib.2.p.2.q.1.art.12.num.7.Rot.in Derthonen. Juriſpatron.8.Februarii 1599.coram Penia, quæ in impreſſis eſt dec. 589.& in eadem 10.Januarii 1600. & die 19. Februarii 1601. coram eodem, & in Legionen.parochialis 7.Octobris 1577. coram Card.Blanchetto, quę eſt deciſ.421.p.1.Diverſ.& in Bracharen.beneficii 3.Martii 1603 coram Greg.XV. quæ in impreſſis eſt dec.94.*

SUMMARIUM.

1 *Beneficia conferri debent intra ſex menſes.*
2 *Quando currant iſti ſex menſes, & n.3.*
4 *Elapſis prædictis ſex menſibus collatio devolvitur ad Superiorem.*
5 *Quid ſi Epiſcopus nondum accepiſset poſſeſſionem Epiſcopatus.*
6 *Et quid ſi Epiſcopus eſſet Cardinalis.*
7 *An tempus dictorum ſex menſium currat Nuntio, vel Legato Papæ.*
8 *Et an currat contra impeditum.*
9 *Ad effectum devolutionis non ſufficit ſcientia præſumpta, ſed certa ſcientia in inferiori collatore probanda eſt.*
10 *Quando beneficium per inferiorem collatorem confertur indigno, vel incapaci, collatio devolvitur ad Metropolitanum, & de Metropolitano ad Papam.*
11 *An ignorantia hujuſmodi incapacitatis, vel inhabilitatis excuſet collatorem.*
12 *Beneficia parochialia liberæ collationis infra ſex menſium ſpatium conferenda ſunt, aliàs elapſo dicto tempore ſedi Apoſtolicæ reſervantur.*
13 *Quid ſi parochiales Eccleſiæ Juriſpatronatus Eccleſiaſtici, vel laicorum, ſeu Clericorum, & laicorum ſimul fuerint.*
14 *Et quid ſi Parochiales Eccleſiæ vacent in menſibus Sedi Apoſtolicæ reſervatis, & n.15.*
16 *Superioribus, ad quos fit devolutio, dantur ſimiliter ſex menſes ad conferendum, & n.17.*
17 *Devolutio fit gradatim de inferiore ad proximum Superiorem, donec perveniat ad Papam.*
18 *Quid probare debeat impetrans beneficium uti devolutum.*
19 *Collatio facta a ſecundo collatore, antequam ſit factus locus devolutioni, non valet.*
20 *Quomodo poſſit quis a Papa impetrare beneficia devoluta, & quid teneatur tunc probare.*
21 *Si proviſio ex concordia inter Epiſcopum, & Capitulum fuit diviſa per turnos, talis diviſio non tollit, nec mutat jus devolutionis, quod datur ad proximum Superiorem.*
22 *Si Canonicus, cui ex decreto Capituli proviſio competit in turno ipſius Capituli, provideret indigno, jus conferendi infra ſemeſtre revertitur ad Capitulum: limitatur n.23.*
24 *Qui collationem beneficii infra biennium, vel triennium non acceptavit, præſumitur renunciaſſe collationi.*
25 *Electio fieri debet intra ſex menſes, limitatur n.26.& 27.*
28 *Declaratur textus in c. nè pro defectu, de Elect.*
29 *An Epiſcopus vigore indulti poſſit conferre beneficium reſervatum duplici reſervatione.*
30 *Indultum non tollit facultatem Papæ, quin præveniendo poſſit tanquam de reſervato conferre.*

CAPUT XVI.

Intra quod tempus beneficia conferri debeant.

RESP. quod conferri debent intra ſex menſes, *c.nulla, de Conceſs.præb.* quod procedit, etiamſi Epiſcopus conferat vigore indulti: quia collatio vigore indulti cenſetur facta auctoritate ordinaria, *Rota in Reatina præpoſituræ 23. Januarii 1605.coram Coccino, Belira.ad Greg.dec.99.n.5.& ſeq. & dec.* 1

& dec.291.Rot.dec.444.p.5.to.2.Recen. ubi, quod indulta tollunt omnium reſervationum obſtacula, & reducunt proviſionem ad viam juris, *Ferentill.ad Burat.dec.622.n* 11. *Gonz. ad reg.8.gloſs.24.num.24.& ſeq.& præcipuè num.68.* iſti verò
2 ſex menſes a die ſcientiæ, ſeu notitiæ vacationis computantur, *cap.licet, de Supplen.negl.Prælat.cap.quia diverſitatem, eodem tit.de Conceſ.præb.Garz.de benef.p.*10.*cap.*2.*per tot.* ubi etiam dicit, quod dicti ſex menſes a tempore ſcientiæ currunt de momento ad momentum ſecundùm quod menſes currunt ita, ut ſi quis vacationem beneficii ſciverit die 1. Martii hora 11. ſemeſtre hujuſmodi finiatur die prima Septembris hora 10. completa, *juxta gl.in c.quam ſit, ver. menſem, de Elect.in 6.*

3 Hæc autem notitia vacationis determinari debet per Judicem conſiderata, qualitate beneficii, fama, ac modo vacationis, diſtantia locorum, & aliis circumſtantiis, ut poſt *Jo: Andr.Abb.& alios d.idem Garz.loco cit.n.*31.*&* 33.

4 Elapſis verò ſex menſibus prædictis collatio devolvitur ad Superiorem, videlicet ad Archiepiſcopum, & de Archiepiſcopo, ad Papam *cap.*2. *de Conceſs. præb. dict.cap. licet de*
5 *Suppl. negl. Prælat.* etiamſi Epiſcopus nondum accepiſſet poſſeſſionem Epiſcopatus, dummodo per ipſum ſteterit, *ut cenſuit Rota in Placentina Parochialis coram Seraphin.* 28. *Junii* 1585. *& coram Pamphil.*20. *Decembr. ejuſdem anni, & coram Rub.*24. *Martii* 1586. *prout refert Jordan. lib.*10. *tit.*
6 12.*n.*13.*& ſeq.* quod etiam procedit in Epiſcopis Cardinalibus non conferentibus beneficia intra ſex menſes: nam licèt poſſint beneficia vacantia in menſibus Apoſtolicis conferre *per reg.*8. *Cancellariæ*, tamen elapſis ſex menſibus ad Archiepiſcopum fit devolutio dummodo aliàs diſpoſitioni Apoſtolicæ beneficia tunc vacantia, reſervata, vel affecta non fuerint *Rot.deciſ.*774.*lib.*3.*par.*3. *Diverſ. Garz. de benef. par.*5. *c.*1. *num.*631.

7 An verò tempus dictorum ſex menſium currat Nuntio, vel Legato Papæ? negant *Doctores apud Garz.de benef.p.*5.*c.* 3.*n.*253.*& apud Jordan.d.lib.*10.*tit.*12.*n.*17. ubi *n.*26. *& ſequ.*
8 addit, quod neque currit contra impeditum etiam ex propria culpa, dummodo impedimentum per ſe removere nequeat, *cap.quia diverſitatem de conceſs. præb. & ita reſolvit Rota in Placentina Parochialis de Malpartida* 24. *Martii* 1586. *coram Bub.quam refert idem Garz.p.*10.*c.*2. *n.*17.*&* 24. ſubdens, quod non ſufficit allegare impedimentum, niſi etiam probetur, fuiſſe adhibitam omnem diligentiam in illo removendo.

9 Ad hunc autem effectum devolutionis non ſufficit ſcientia præſumpta, ſed certa in inferiori collatore ſcientia probanda eſt, *Rota coram Seraph.dec.*380. *& in Sabinen. Beneficiorum* 11. *Maii* 1584. *coram Giptio, & in Salamantina portionis* 23. *Junii* 1586. *coram Bub.ut refert Barboſ. de offic. & pot. Epiſc.p.*2.*all.*58.*n.*18.*&* 19.

10 Similiter, quando beneficium per inferiorem collatorem confertur indigno, ſeu inhabili, & incapaci, collatio devolvitur ad Metropolitanum, & de Metropolitano ad Papam, *c.cum in cunctis*, §. *fin. de Elect.* quo in caſu ſtatim
11 fit devolutio, nec ignorantia incapacitatis collatorem excuſat, quia debuit ſcire conditionem ejus, cui confert beneficium, *Mantic.dec.*158.*n.*1.*&* 2. *Rot. in Valentina Juriſp.* 20. *Martii* 1589. *coram Orano quam refert Garz.de benef.p.*7.*c.* 1.*num.*113.

12 Beneficia item parochialia liberæ collationis infra ſex menſium ſpatium a die vacationis peracto examine juxta formam Concilii Tridentini conferenda ſunt, aliàs elapſo dicto tempore Sedi Apoſtolicæ reſervantur, *ex Conſtit. Pii V incip. in conferendis &c.*

13 Si verò Parochiales Eccleſiæ Juriſpatronatus Eccleſiaſtici, vel laicorum, ſeu clericorum, & laicorum ſimul fuerint, inſtitutio intra duos menſes a die præſentationis facienda eſt, quibus elapſis eadem inſtitutio devolvitur ad Metropolitanum, vel viciniorem ordinarium aut ad Sedem Apoſtolicam arbitrio Patronorum, *ex citata Conſtitutione Pii V.*

14 Vacantibus verò Parochialibus Eccleſiis in menſibus Sedi Apoſtolicæ reſervatis, tenentur Ordinarii intra quatuor menſes, a die illarum vacationis atteſtationem examinis cum ſignificatione perſonæ magis idoneæ electæ ad Papæ Datarium tranſmittere; quibus quatuor menſibus tranſactis electus cadit a ſua electione & collatio libera ſpectat ad Papam, *ut ex d. conſtitutione Pii V. obſervat Jord. lib.*10.*tit.*8. *de collat.paroch.n.*94.

15 Hoc autem quadrimeſtre currere ſimiliter a die habitæ notitiæ vacationis, licèt bulla dicat, a die vacationis reſolvit *Garz.de benef.p.*10.*c.*2. *n.*32.

16 Superioribus verò ad quos fit devolutio, dantur ſimiliter ſex menſes ad conferendum *argum. c.nè pro defectu de Elect. Garz.d.p.*10.*cap.*3.*num.*9. *Barboſ.allegat.*58.*n.*11.*& ſeq. Mantic.dec.*260.*num.*2.*&* 3. ubi etiam dicit, quod devolutio fit
17 gradatim de inferiore ad proximum Superiorem, donec veniat ad Papam, & quilibet eorum habet ſex menſes ad conferendum, qui currunt non a die vacationis, ſed a die ſcientiæ, cum ante ſcientiam vacationis non poſſit cuique negligentia imputari *d.c.quia diverſitatem, in fin. de Conceſſ. præb.* & ideo impetrans beneficium uti devolutum debet probare
18 gradatim lapſum temporis præfixi inferioribus collatoribus, ac eorum ſcientiam, *Rot.in Firmana altaris* 27. *Januar.*1595. *coram Blanchetto, & in Caſertana beneficii* 5. *Maii* 1595. *coram eodem, quas refert Garz.de benef.d.p.*10.*c.*3.*nu.*13. ſub-
19 dens, *n.*31. quod collatio facta a ſecundo collatore, verbi gratia ab Archiepiſcopo, antequam ſit factus locus devolutioni, non valet.

Obſerva, tamen, quod duobus modis poteſt quis a Papa
20 impetrare beneficia devoluta, vel tanquam ad Sedem Apoſtolicam devoluta juxta Lateranen. ſtatuta Concilii, & tunc debet probari devolutio gradatim, *ut ſupra diximus*; vel tanquam devoluta ad inferiores ob negligentiam primi Collatoris vel ob non factam a Patrono præſentationem in tempore: poteſt enim Papa concurrere cum Epiſcopo, Archiepiſcopo, & Legato, ad quos facta eſt devolutio: & in tali caſu ſufficit probare negligentiam primi Collatoris *Garz.de benef.d.p.*10.*c.*3.*n.*30. *Gonz.ad Reg.*8.*Cancell.*§.3. *proæm.nu.*3.*& ſeq.&* §.4.*n.*88. *& ſequ.* ubi etiam dicit, quod in dubio non præſumitur, Papam velle prævenire, ſeu concurrere cum
21 inferioribus, conſtabit verò in intentione præveniendi, ſi in ſupplicatione narretur, a quo tempore beneficium vacavit, & ex narrativa appareat, quod lapſa non fuerint omnia ſemeſtria inferiorum: tunc enim gratia a Papa conceſſa jure præventivo ſubſtinebitur, *idem Gonz.d.*§.4.*n.*89. *& ſeq. poſt Mandoſ.in Reg.de Ann.q.fin.n.*6.

Obſerva 2. quod ſi jus conferendi ſpectat ſimul ad Epiſco-
22 pum, & Capitulum, & proviſio ex concordia fuerit diviſa per turnos, capitulo non conferente in ſuo turno infra tempus a jure ſtatutum, aut conferente alicui incapaci, vel indigno, non fit devolutio ad Epiſcopum, qui eſt par collator cum capitulo, ſed ad ſuperiorem: quia diviſio non tollit, nec mutat jus devolutionis, quod datur ad proximum Superiorem, *Rota in Romana beneficiatus S. Petri*, 28. *Aprilis* 1595. *coram Gipſio, & 20. Novembr.*1596. *coram Corduba, prout refert Garz.loco cit.c.*3.*n.*35.*& ſeq.* ſubdens, quod ſi cano-
23 nicus, cui ex decreto Capituli proviſio competit in turno ipſius Capituli, provideret indigno, jus conferendi infra ſemeſtre revertitur ad capitulum, niſi ſcienter talem proviſionem ratam habuerit, *c.ſi compromiſſarius, de Elect.in 6.*

Obſerva 3. quod ſi quis collationem beneficii intra bien-
24 nium, vel triennium non acceptaverit, præſumitur renunciaſſe collationi, *latè Ric.in Prax. Eccleſ. for. tom.pr. par.*2.*reſol.*474. *Pariſ.de Reſign. benef.libr.*10.*quæſtion.*8. *numer.*18.

Obſerva 4. quod etiam electio intra ſex menſes fieri debet,
25 *ut notatur in c.quia diverſitatem, de Conceſſ.Præb.Inn.Hoſtien. Abb.Jo:Andr.& alii in c.ne pro defectu, de Elect. & alii apud Jord.lib.*10.*tit.*12.*n.*4. exceptis Eccleſiis cathedralibus, & re-
26 gularibus, in quibus electio, & proviſio intra tres menſes facienda eſt, *d.c.ne pro defectu, de Elect.* ubi etiam ſtatuitur, quod is, ad quem fuit devoluta poteſtas in tali caſu, intra
27 tres alios menſes eligere, ac providere debet, *Garz. de benef.p.*10.*c.*2.*n.*2.*& ſeq.* ſubdens, dictum textum *in cap.nè pro defectu*, intelligendum eſſe reſpectu principalis Prælati,
28 nempe Epiſcopi quoad Eccleſias Cathedrales, & quoad Eccleſias Regulares reſpectu prælatorum perpetuorum principalium, quocunque nomine nuncupentur, ſive Abbates, ſive Priores, ſive Præpoſiti.

Obſerva 5. quod licet Epiſcopus vigore indulti, poſſit
29 conferre beneficia Sedi Apoſtolicæ reſervata, *ut dixit Rota in Burgen.fructuum* 28. *Novembris* 1608. *coram Pegna, prout refert Theodoſ.Rubeus in ſuis ſingular.to.*2.*in ver. Indultum*, tamen non poſſet conferre beneficia, quæ duplici reſervatione ſunt affecta, *ut deciſum refert Sarnen.in Regul. de Impetr. benef.per obit.q.*15. *in princip.Caput aq.dec.*85.*par.*2.*Duran.dec.* 68.*num.*7. quod procedit, quando reſervationes ſunt perſonales, putà ſi quis ſit familiaris Papæ, & Prothonotarius; ſecus ſi una eſſet realis, & altera perſonalis, quia hoc caſu poteſt Epiſcopus conferre, *Sarnen. loco citato dict. quæſt.*15. *Beltramin. ad Greg.deciſ.*291. *numer.*11. *ubi dicit, ita fuiſſe reſolutum coram Veroſpo, & Ubaldo in voto dato in cauſa Ceſenaten. de anno* 1615. niſi concurreret familiaritas Papæ, quia tunc ea tanquam nobilior, & illuſtrior præfertur ita, ut collatio ſpectet ad ipſum Papam, *Seraph.dec.*1251. *n.*14. *& ſeq.*

Theodoſ.Rub.in ſingul.tom.2.in ver.reſervatio, ubi alias Rotæ deciſiones refert.

Item procedit ſupradicta concluſio in Indultario, qui non eſt collator ordinarius; nam ſi eſſet collator ordinarius, indultum comprehenderet etiam reſervata dupliciaffectione, *German.de Indulto, in §.commendare, n.24.quem refert, & ſequitur Beltramin.loco citato*, indultum enim hujuſmodi reſpectu Epiſcoporum Cardinalium, quibus conceditur, eſt favorabile, & ideò lata interpretatione ad juvandum eſt contra ipſum concedentem, *l.beneficium, ff. de Conſtit. Princip. Sarnen.in d.reg.de Impetr.ben.vac.per obit.&c. qu.15. verſ.ſed iſtis non obſtantibus, Creſcent.dec.3.de Privil.Caſſad.dec.3. n.3. eod.tit.* ut propterea non veniat ſub generali derogatione indultorum, *Gonz.ad reg.8.gl.24.n.42.Rot.dec.537.par.3.libr.3. Diver.Achil.de Graſſ.dec.2.de Privil.aliàs dec.348.* ſubdens, quod indultorum Cardinalium derogatio intelligitur de indultis conceſſis Cardinalibus extraordinariis, non ordinariis collatoribus.

Similiter prædicta concluſio procedit, quando indultum loquitur de una tantùm reſervatione, quia tunc ex illa ſpecificatione facta in indulto, manifeſtè apparet, quod Papa noluit dare proviſionem de beneficiis reſervatis alio modo, *ut rectè concludit Caputaq.d.dec.85.p.2.arg.l.cum Prætor, ff.de Judic.* ſecus eſſet, quando in indulto facta eſt mentio utriuſque reſervationis explicitè: vel implicitè: quia eo caſu poteſt Cardinalis habens indultum conferre beneficia, etiamſi duplici reſervatione eſſent reſervata, cùm Cardinalis ſublato obſtaculo reſervationum, propter indultum, conferat jure proprio, perinde ac ſi non eſſent inductæ reſervationes, *ut in ſpecie dictum fuit in Tudertina unionis 30.Januarii 1623. Card.Cavaler.inter ejus impreſſas dec.628.num.7. & ita ſenſit etiam Ægid.dec.425.Simonet.de Reſerv.q.83. Sarnen.in d.reg. de impetr.benef.vac.per obit.&c.q.15.verſ ſed iſtis non obſtantibus &c.quos refert Gonz.gl.13.num.101.Ferentil.ad Burat.dec. 622.num.11.*

30 Notandum tamen eſt, quod non obſtante indulto non eſt ligata manus Papæ, quin præveniendo poſſit tanquam de reſervato conferre, *Garz.de benef.p.5.c.1.n.628.Gonz.ad reg. 8.gl.53.n.30.& ſeq. & fuit dictum in Papien. Beneficii 10.Aprilis 1617.coram Andrea, & in Salisburgen.Præpoſituræ 7.Junii 1621.coram Veroſpo;* quod procedit, etiamſi indultum tolleret gratias præventivas, quia non intelligitur de prævention per concurſum, ſed de gratiis prævenientibus vacationem, *fuit dictum in Hiſpal.portionis 24.Februarii 1597.coram Orano, prout refert Beltram.ad Greg.d.dec.291.n.12.*

SUMMARIUM.

1 *Epiſcopo non eſt præfinitum aliquod tempus, intra quod facienda ſit inſtitutio.*
Textus in cap.nulla, de Conceſſ.præb. declaratur, ibid.
2 *Quid ſi Epiſcopus abſque cauſa differat devenire ad inſtitutionem.*
3 *Ad inſtituendum præſentatum ad Eccleſias Parochiales hodiè præfixum eſt tempus duorum menſium poſt præſentationem.*
4 *An ad conferendum beneficia reſignata ex cauſa permutationis tempus Epiſcopo præfixum ſit.*
5 *Et intra quantum tempus proviſus teneatur proviſionem publicare, & poſſeſſionem beneficii capere.*
6 *Quid ſi reſignatio fiat in Curia.*
7 *Et quid ſi beneficium ſponte dimittatur.*
8 *Ex triennali poſſeſſione præſumitur facta publicatio: limitatur num.9.*
10 *Quando Reſignatarius teneatur publicationem exhibere.*
11 *An ad poſſeſſionem beneficii per mortem vacantis a jure præfixum ſit tempus.*
12 *Quid ſi Reſignatarius non ceperit poſſeſſionem, aut reſignationem intra debitum tempus non publicaverit.*
13 *Si plures reperiantur Datæ, tempus publicandi currit a tempore primæ Datæ.*
14 *An teneatur publicare is, in quem transfertur penſio.*
15 *Vicarius Epiſcopi ſine ſpeciali mandato non poteſt admittere beneficiorum reſignationes, limitatur in Vicario Capituli num.16.*
17 *An excuſetur Reſignatarius, qui ob legitimum impedimentum publicationem facere non potuit.*
18 *Cui incumbat onus probandi, quod non fuerit facta hujuſmodi publicatio.*

CAPUT XVII.

An Epiſcopo præfixum ſit tempus ad inſtituendum præſentatum a Patronis.

REſpondet *Jord.to.2.de re beneficiar.lib.10.tit.7.de Jurepatron. n.406.* quod Epiſcopo ad hunc effectum præfixum eſt tempus ſex menſium, quemadmodum ſimile tempus ei conſtitutum eſt ad conferendum beneficia liberæ collationis, *juxta textum in cap.nulla, de conceſſ.præb.* 1

Contraria tamen ſententia verior videtur: textus enim in *d.c.nulla*, habet tantùm locum in habente liberam poteſtatem conferendi, non autem in collatione neceſſaria; unde Epiſcopo non eſſe præfinitum aliquod tempus, intra quod facienda ſit inſtitutio, reſolvit *Sylv.in ver Juſpatronatus, q. 6.verſ.Quartum ſemeſtre &c.Ric.in prax.for. Eccl.p.2.reſ.260. Barboſ.de off.& pot.Epiſ.p.3.alleg.72.n.191. & alleg.126.n.52. Rot.coram Penia dec.589.n.2.& ſeq.Boer.dec.312.n.2.p.1.*

Obſerva tamen, quod ſi Epiſcopus abſque cauſa differat 2
devenire ad inſtitutionem, poſſunt Patroni, vel præſentati adire ſuperiorem, ut Epiſcopo terminum præfigat ad inſtituendum, quo elapſo, & inſtitutione non ſequuta, ad ipſum ſuperiorem devolvitur jus inſtituendi, *Sylv.loco cit.Zerol.in Prax.Epiſc.p.1.ver.Juſpatronatus, §.8.dub 3.Guttier.de juram.confir.p.3.c.13.n.8. Rota in Felirina Canonicatus 5. Decembris 1603. coram Ortembergo*, ubi dictum fuit, quod ut poſſit appellari a retardata, ſeu denegata inſtitutione, ſeu negligentia requiritur trina interpellatio, *prout refert Barboſ.d.all.72.n.192.& ſeq.*

Obſerva 2. quod ad inſtituendum præſentatum ad Eccle- 3
ſias parochiales hodiè præfixum eſt tempus duorum menſium poſt præſentationem, *per conſtitutionem Pii V. incip. In conferendis*, quo elapſo devolvitur jus inſtituendi ad Metropolitanum, ſeu viciniorem ordinarium, aut ad ſedem Apoſtolicam arbitrio Patronorum, ut *d.Conſtit.Pii V. & notat etiam Jordan.loco cit.n.407.* & quidem cùm in his majus verſetur periculum, brevius erat tempus præfigendum, *juxta gl.in c.2.de Conceſſ.præb.*

Addit *Garz. de benef.p.10.c.4.n.2.* quod neque præfixum 4
eſt tempus ad conferendum beneficia reſignata ex cauſa permutationis; quod quidem procedit ſecundùm jus antiquum; nam ex conſtitutione Greg.XIII. *incip.Humano vix judicio*, reſignationes beneficiorum ex cauſa permutationis in manibus ordinarii, & aliorum inferiorum a Papa factæ, & infra menſem admittendæ, vel reiiciendæ ſunt, & proviſio, ſi per eos facienda erit, fieri debet, proviſus etiam infra tres menſes a die factæ proviſionis, illam publicare tenetur, & poſſeſſionem beneficii capere, aliàs nulla eſt proviſio, & beneficium vacare cenſetur eò ipſo, ejuſque diſpoſitio ad ſedem Apoſtolicam devolvitur, ut *refert Quarant.in ver. benef. reſignat.public.Garz.de benef.p.11.c.3.n.274.in fin. Pariſ.de Reſign.benef.lib.11.q.2.n.3.& ſeq.* ubi etiam obſervat; quod ſi re- 6
ſignatio fiat in Curia, publicatio facienda eſt intra ſex menſes, ſi beneficium citra montes fuerit: ultra verò, intra novem a data conceſſionis gratiæ, & intra prædictum tempus poſſeſſio capi debet, *ut cavetur in d.conſtit.§.is quoque & notat etiam Pariſ.de Reſignat.benef.lib.10.q.6.n.62.* quicquid in contrarium ſentiat *Ric.d.p.2.reſ.265.* ubi dicit, quod vivente Reſignante poteſt ſemper Reſignatarius capere poſſeſſionem, alio non exiſtente poſſeſſore, ſubdens, quod ſi alius adſit poſſeſſor, non poteſt Reſignatarius poſſeſſionem capere, niſi infra triennium.

Obſerva tamen, quod prædicta conſtitutio Gregor. XIII. 7
non habet locum in ſpontanea beneficii dimiſſione, *Rot.dec. 666.ex collect.per Farin.prout refert Ric.in collect. dec.627.p.3.* quicquid dicant *alii apud Barboſ.de off.& poteſt.Epiſc.p.3. alleg.69.num.48.*

Obſerva 2. quod ex triennali poſſeſſione præſumitur facta 8
publicatio juxta formam hujus conſtitutionis Greg.XIII. ut *deciſum refert idem Ric.in Prax.for.Eccl.p.1.reſ.626.*

Limitatur tamen hæc concluſio, ubi tractatur de ſpolio, 9
vel quando ipſe Reſignatarius peteret, ſuam gratiam canonizari ad aliquem effectum; quia tunc triennalis hunc effectum non produceret, ut præſumatur publicatio, *Rota in una Bergomen.28.Februar.1586.coram Cantuccio, Innoc.in c. ex inſinuatione, ſub n.3.de Procur.Rebuff.in Prax.tit.de reſerv. ad benef.vacant.n.17.& alii apud Pariſ.de Reſign.benef.lib.11. q.14.n.31.& ſeq.* ubi etiam dicit, quod tenetur Reſignatarius publicationem exhibere, dum ſuperior ex officio inqui- 10
rit, *ut notat etiam Proſp.de Auguſt.ad Quarant.in ver. benef. reſign.publicat.verſ. quam concluſionem &c.*

Obſerva 3. quod ad poſſeſſionem beneficii per mortem 11
vacan-

vacantis, non eſt à jure præfixum tempus, *Abb. in c. capitulum de Reſcrip. quem refert Boer. dec. 24. nu. 10. p. 1. Ric. in Prax. for. Eccl. p. 2. reſ. 265.* ſubdens, quod talis proviſus poteſt per ſuperiorem privari beneficio, ſi differat poſſeſſionem accipere.

12 Obſerva 4. quod ſi Reſignatarius non capiat poſſeſſionem, aut reſignationem non publicet intra tempus in *d. conſt. Greg. XIII.* ſtatutum, beneficium cenſetur vacare per mortem, non autem per reſignationem, *Pariſ. de Reſignat. benef. lib. 10. q. 6. n. 62. Ric. d. reſ. 265. n. 2.*

13 Obſerva 5. quod ſi plures reperiantur datæ, putà ſi ſupplicatio poſtea fuerit reformata, tempus publicandi currit a tempore primæ datæ, non autem ſecundæ, ut *ex dict. conſt. Greg. XIII. probat Pariſ. lib. 11. q. 2. n. 19.*

14 Obſerva 6. quod ille, in quem transfertur penſio, non tenetur publicare, quia conſtitutio Gregorii loquitur de beneficiis: penſio verò non eſt beneficium Eccleſiaſticum, latè *Pariſ. ubi ſup. lib. 11. q. 4. n. 28. & ſeq.*

15 Obſerva 7. quod licèt Vicarius Epiſcopi ſine ſpeciali mandato non poſſit admittere beneficiorum reſignationes, ut *d.*

16 *idem Pariſ. lib. 7. q. 24. & alii communiter*, ſecus tamen eſſet in Vicario Capituli ſede vacante, qui cùm ſuccedat in iis, quæ ſunt juriſdictionis, & fungatur in talibus vice Epiſcopi, poteſt etiam reſignationes admittere, *Rot. dec. 6. de Rer. permut. in nov. Sbroz. de Vic. Epiſc. lib. 2. q. 71. n. 12. & alii apud Ford. loco cit. d. lib. 10. tit. 35. n. 24.*

17 Obſerva 8. quod non incurreret pœnas contentas in dicta conſtitutione Gregorii XIII. is, qui ob legitimum impedimentum publicationem facere non potuit, cùm impedito non currat tempus, *c. quia diverſitatem, de Conceſſ. præb.* unde excuſatur reſignatarius, ſi Datarius litterarum expeditionem ad alicujus inſtantiam retardaverit, vel ipſe Reſignatarius, carceratus fuerit, & litteras expedire nec per ſe, nec per alium potuerit, dummodò omnem diligentiam pro hujuſmodi impedimentis removendis adhibuerit, *Proſp. de Auguſt. ad Quaran. in ver. benef. reſig. publicatio, limitat. 3. Gom. in reg. de Publican. Reſign. q. 13.* idem dicendum, ſi ob ſedis Pontificiæ vacationem bullas expedire nequiverit, quia tunc jus non redditur: vel ſi ipſæ litteræ expeditæ detinerentur a Judice, modò proteſtetur coram Judice, Notario, & teſtibus, per eum non ſtare, quominus publicatio fiat, *ut dicunt Doctores citati.*

18 Cui verò incumbat onus probandi, quod non fuerit facta hujuſmodi publicatio? Reſp. quod hoc onus incumbit impetranti beneficium tanquam vacans, ob publicationem non factam, cùm hoc ſit fundamentum ſuæ intentionis, *latè Gabr. comm. concl. lib. 1. concl. 6. & in terminis hujus bullæ, Proſp. de Auguſt. loco cit. verſ. Advenientem tamen &c. ubi dicit, hunc eſſe communem ſenſum Doctorum.*

SUMMARIUM.

1 *Ex ſtylo Curiæ reſervari ſolet regreſſus ad beneficium reſignatum.*
2 *Quid requiratur, ut ſit locus hujuſmodi regreſſui, & nu. 3. 5. 6. & 7.*
3 *Nemo eſt privandus ſua poſſeſſione, niſi fuerit citatus, etiamſi injuſtè videatur poſſidere.*
4 *An Emphyteuta poſſit abſque citatione expelli, ſi fuit conventum, quod Dominus in certis caſibus poſſit propria auctoritate poſſeſſionem capere.*
6 *Procurator ſine ſpeciali mandato non poteſt caducitatem regreſſus declarare.*
8 *An in tali caſu poſſit purgari mora.*
9 *Quid ſi Titularis oppoſuerit de nullitate penſionis, & poſtea receſſerit a lite.*
10 *An Penſionarius, qui non egit ad regreſſum contra defunctum, poſſit agere ad eundem regreſſum contra ſucceſſorem in beneficio.*
11 *Penſionarius recipiendo penſionem decurſam videtur renunciaſſe regreſſui.*
12 *Succeſſor in pœnam regreſſus incidit, ſi contravenerit decreto.*
13 *Regreſſui cenſetur renunciatum per aſſecurationem alterius beneficii incompatibilis.*

CAPUT XVIII.

Quando ſit locus regreſſui ad beneficium reſignatum.

1 UT faciliùs penſiones ſolvantur, ex ſtylo Curiæ reſervari ſolet regreſſus ad beneficium reſignatum in litteris enim reſervationis penſionis aliquando adduntur ea verba, *nec non dicto N. vel aliquo ex ſucceſſoribus in d. beneficio in ſolutione penſionis deficiente, ſeu illam ad minorem ſummam reduci, vel invalidari petente &c. liceat eidem N. liberum habere regreſſum, acceſſum, & ingreſſum, illiuſque corporalem poſſeſſionem per ſe, vel alium ſeu alios propria auctoritate liberè apprehendere*, quæ quidem practica videtur deſumpta *ex textu in c. ſi beneficia, de præben. in 6.*

Ut autem ſit locus regreſſui hujuſmodi requiritur formalis, & culpabilis protervia, & contumacia Titularis recuſantis penſionem ſolvere, *Rot. dec. 368. n. 11. & dec. 431. nu. 12. coram Penia, & dec. 340. n. 7. p. 4. to. 2. Recen. & dec. 311. p. 5. to. 1. Recen. Sarnen. in reg. de Subrog. collitig. q. 7. verſ. Secundus caſus, Pariſ. de reſign. benef. lib 6. q. 3. n. 15.* ubi dicit, quod de ſtylo Curiæ datur regreſſus, ſi Titularis penſionem non ſolverit intra 30. dies, & lapſis menſibus ſex poſt dies 30. ſi ſteterit in cenſuris pertinaciter. 2

Secundò requiritur citatio partis, & ſententia Judicis declarantis, quod tempus ſit lapſum, & quod ſit locus regreſſui, cùm non ſufficiat ſolus curſus temporis, *Gom. deciſ. 15. lib. 2. impreſſ. poſt dec. Coc. Pariſ. de Reſign. benef. lib. 6. qu. 3. nu. 12. 36. & ſeq.* ubi dicit, quod Judex non debet regreſſum canonizare, niſi ipſimet principali fuerit facta intimatio litterarum, *Ciarlin. contr. for. c. 36. n. 8. & ſeq. Ferentill. ad Burat. dec. 528. n. 5.* ubi, quod ad hoc requiritur ſententia etſi in litteris adſit facultas capiendi poſſeſſionem propria auctoritate: quia nemo eſt privandus ſua poſſeſſione, niſi fuerit citatus, etiamſi injuſtè videatur poſſidere, *c. in litteris, extr. de Reſtit. Spol. c. licet Epiſcopus, de præb. in 6.* quemadmodum nec poteſt Emphyteuta abſque citatione expelli, etiamſi in conceſſione emphyteuſis convenerit, quod Dominus in certis caſibus poſſit abſque citatione, & decreto Judicis & propria auctoritate poſſeſſionem capere; prius enim diſcutiendum eſt coram Judice, an ſit locus pacto, ſeu conventioni, cùm aliter poſſet Dominus Emphyteutam poſſeſſione injuſtè privare, quod eſſet iniquum, & abſurdum, *ut rectè obſervat Mantica dec. 194. per tot.* quicquid in contrarium aſſerat *Grat. diſc. for. c. 921. n. 10. & ſeq.* ubi dicit, quod conceſſo libero regreſſu cum facultate, apprehendi poſſeſſionem propria auctoritate, poteſt penſionarius poſſeſſionem capere abſque citatione, & Judicis decreto. 3 4 5

Tertiò requiritur declaratio penſionarii, videlicet quod intendat uti regreſſu in ſui favorem appoſito, *Put. dec. 81. lib. 2.* ubi dicit, quod facta hujuſmodi declaratione, non ſolvens penſionem dicitur jure privatus: etiamſi a ſententia declaratoria appellet, *Pariſ. de reſignat. benef. lib. 6. q. 3. nu. 22. & ſequ.* ubi, quod ſi penſionarius non declaravit intentionem ſuam, non eſſet locus regreſſui, *Caputaq. dec. 155. p. 1. & deciſ. 8. p. 3.* ſubdens, quod procurator ſine ſpeciali mandato non poteſt caducitatem regreſſus declarare, *Gonz. ad reg. 8. Cancell. gl. 56. n. 54. verſ. Adeo ut &c.* 6

Addunt DD. quod ad hunc effectum requiritur, ut Penſionarius lapſis 30. diebus declaret ſe velle, quod Titularis non ſolvens penſionem ſit excommunicatus ſecundò, quod ei intimet hanc excommunicationem cum declaratione Judicis affigendo etiam cedulones, & expectando poſtea per ſex menſes, antequam petat regreſſum, *ità Pariſ. d. lib. 6. qu. 3. n. 25. Caſſad. dec. 4. n. 2. de penſion. Achil. dec. 5. nu. 4. & 11. eod. tit. Caputaq. dec. 155. p. 1. & alii apud Gonz. gl. 56. n. 54. & apud Ciarl. contr. for. c. 36. n. 10. lib. 1. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod ex benigna interpretatione introductum eſt, nè talis excommunicatio incurratur, niſi prædicta præceſſerint. 7

Obſerva tamen, quod in tali caſu poteſt purgari mora etiam poſt tertiam ſententiam, *Sarnen. in reg. de ſubrog. collitig. q. 7. verſ. ſecundus caſus, Rot. in Calaguritana prioratus 15. Januarii 1580. coram Card. Blanchetto, & coram Penia dec. 431. n. 3. & 4. & dec. 340. n. 8. p. 4. to. 2. recen.* ubi, quod poteſt purgari mora, etiamſi Titularis ſubſtinuerit cenſuras per multos annos. 8

Ex quo infertur, quod licèt Titularis ſtante prædicto decreto non poſſit opponere de nullitate penſionis, cùm detur etiam regreſſus in hoc caſu, tamen ſi pœnitendo recederet a lite, poſſet ſimiliter evitare hanc pœnam, *Sot. coram Penia dec. 368. n. 8. latè Pariſ. de reſign. benef. d. lib. 6. q. 3. nu. 7. & ſeq.* ſubdens, quod per dictam clauſulam non excluditur nullitas de jure: niſi fortè verba decreti ſint ampliſſima, putà ſi dictum fuerit, quod ex quavis cauſa dari non poſſit de nullitate, vel de obreptione, & ſubreptione cum clauſula, *ſublata &c.* quia tunc præſumitur, Papam prohibuiſſe omnem moleſtiam tam de facto, quàm de jure, *Put. dec. 377. libr. 3. Rotid. dec. 368. n. 6. & 7. coram Penia, Gom. dec. 15. lib. 2.* ubi addit, quod cùm privatio ſit res odioſa, ideò per quamlibet cauſam etiam inſufficientem evitatur. 9

Obſerva 2. quod ſi Titularis penſionem non ſolverit infra men- 10

menſem, vel ſex, aut per annum, & poſtea deceſſerit, non poterit Penſionarius agere ad regreſſum contra ſucceſſorem in beneficio; quia cum non egerit adversùs defunctum, videtur remiſiſſe, *latè Pariſ.d.lib.6.q.3.n.25.& ſeq.* ubi etiam
11 dicit, quod recipiendo penſionem decurſam videtur renunciaſſe regreſſui, non obſtante proteſtatione contraria, *Put.dec.333.lib.1.Caputaq.dec.155.p.1.& dec.8.p.3.* ſubdens,
12 quod ſucceſſor incideret in pœnam regreſſus, ſi ipſe contravenerit decreto.

13 Obſerva 3. quod regreſſui cenſetur renunciatum per aſſecurationem alterius beneficii incompatibilis, *Put.dec.299.lib. 2.Pen.dec.52.n.12.per textum in Clem.gratiæ,de reſcrip.*

SUMMARIUM.

1 *Clerici non reſidentes ante privationem citandi ſunt, & qualiter citari debeant, & n.6. & 7.*
2 *Quid ſervare debeat Epiſcopus, antequam deveniat ad privationem, & n.3. & 4.*
5 *Quæ forma ſervanda ſit contra Parochos in tali caſu.*
7 *Quid ſi Clericus non reſidens fuerit citatus, & non potuerit comparere.*
8 *Quando proviſio ſubſequens revocari debeat.*
9 *Cui applicandi ſint fructus Canonici non reſidentis, vel ejus qui fidei profeſsionem non emiſit, & n.10.*

CAPUT XIX.

Quando Beneficiarius privari poſsit ob non reſidentiam.

1 CLerici non reſidentes ante privationem ter ſucceſſivè per edictum citandi ſunt in loco beneficii, ſi perſonaliter citari nequeant, ita, ut non ſufficeret una citatio pro tribus: ac ſimiliter expectandi ſunt per ſex menſes ab ultimo edicto, quibus elapſis privari poſſunt beneficiis, ita enim ſtatuitur, *in c.ex tuæ,extr.de Cleric.non reſid.& dixit Rot.dec.* 131.*p.4.to.2.recen.* Si verò perſonaliter citati fuerint, privari poſſunt beneficiis etiam non expectatis ſex menſibus, & in tali caſu non requiritur trina citatio, ſed una ſufficit, *Rot. dec.67.coram Mant.& dec.*1346.*coram Seraph.& dec.*163.*n.*7. *p.*4.*tom.*2.*recent.*

2 Addunt alii, quod ante privationem, Clerici non reſidentes pœna cenſurarum, ac ſubtractione fructuum mulctari debent, *per d.textum in c.ex tuæ*, §.1.*de Cler. non reſid.* ſed hoc eſſe in electione Epiſcopi ita, ut ex hujuſmodi omiſſione non vitietur privationis ſententia, declarat *Mant.dec.67.nu.* 6.& 7. ubi etiam ex decreto Sac. Congregationis aſſerit, poſ-
3 ſe Epiſcopum procedere ad privationem ob non reſidentiam, etiamſi ſervata non fuerint temporum intervalla præſcripta *in Conc.Trid.ſeſſ.24.de ref.c.*12.*verſ.præterea*: contrarium tamen, videlicet quod neceſſariò ſervandi ſint dicti gradus Pœnarum præſcripti a Concilio, antequam deveniatur ad privationem, pluries tenuit *Rot.coram Seraph.dec.27.* & 1346.& *dec.*176.*n.*4.*p.*1.*recent.& in una Oriolen. Canonicatus* 14.*Martii* 1622.*coram Navarra, prout refert Barboſ. de off.& pot.Epiſc.p.*3.*all.*53.*n.*148.*&ſeq.Piacef. in prax.p.*2.*c.*3. *n.*9.*verſ.neceſſariò &c.*

4 Quare obtinentes in Eccleſiis Cathedralibus, vel collegiatis dignitates, Canonicatus, & præbendas in tali caſu primo anno privandi ſunt dimidia parte fructuum: & ſi iterum eadem uſi fuerint negligentia, privandi ſunt omnibus fructibus, quos eodem anno lucrati fuerint: creſcente verò contumacia, contra eos juxta ſacrorum canonum conſtitutiones procedendum eſt, *juxta Concilium d.ſeſs.*24.*c.*12. Unde poſt lapſum primum, & ſecundum annum adhuc ſervanda eſt forma tradita *in d.c.ex tuæ, de Cleric.non reſid.* ut ſcilicet in loco beneficii præcedat trina citatio per edictum, ſi perſonaliter exequi non poſſit, & expectetur Clericus per ſex menſes, *ut ex ſenſu Sac. Congregationis dixit Rot.d.deciſ.* 131.*n.*4.*p.*4.*tom.*2.*recent.*

5 Contra Parochos verò præcisè ſervanda eſt forma tradita in eodem Concilio, *ſeſs.*23.*de ref.c.*1. ut ſcilicet compellatur Parochus ad reſidendum incipiendo a cenſuris deinde per ſequeſtrationem fructuum, & per eorumdem ſubtractionem, *ut declaravit Sac.Congregatio* 21. *Octobris, & 6.Decembris* 1576.*poſtulante S. Carolo Borromeo*, demum ante privationem ſervanda etiam eſt forma *d.c.ex tuæ*, videlicet quod ultra trinam citationem per publicum edictum in loco beneficii, expectetur adhuc beneficiarius per ſex menſes: ita enim illa verba Concilii, *aliaque juris remedia, &c.* intellexit *Rot.dec.*131.& 163.*p.*4.*to.*2.*recen.* ubi etiam refert Decretum Sac. Congregationis.

6 Nec obſtat *dec.Mant.67.* quia ibi non eſt ſermo de obtinentibus dignitates, & Canonicatus in Cathedralibus, vel Collegiatis Eccleſiis, neque de Parochis, de quibus expreſsè diſpoſuit Sacra Synodus Tridentina locis citat. ſed loquitur tantùm de Capellano obligato ad reſidentiam ex diſpoſitione fundatoris: quo caſu ſatis eſt, ſi ſervetur forma tradita *in d.c.ex tuæ, de Cler.reſid.* cum in tali caſu nihil diſponat dictum Sac. Concilium.

Notandum eſt autem quod licèt clericus non reſidens ci- 7
tatus fuerit perſonaliter, ſi tamen poſt hujuſmodi citationem ita impeditus fuerit, ut non, potuerit comparere, putà ſi fuerit carceratus, non poteſt illicò ad privationem procedi: ſed debet in tali caſu ter citari in loco beneficii, & expectari per ſex menſes, ut ſupra, *Rot.dec.*133.*p.*4.*to.*2.*recent.*

Notandum 2. quod ſi Beneficiatus ex juſta cauſa abfuerit, 8
putà pro defenſione jurium ſuæ Eccleſiæ, proviſio ſubſequens tanquam injuſta eſſet revocanda, *ut poſt Innoc.in c.extirpandæ*, §.*qui verò ſub nu.*2.*de præb. & dignit.& alios dixit Rota dec.*163.*n.*9.*p.*4.*to.*2.*recent.*

Notandum 3. quod fructus Canonici non reſidentis aut fi- 9
dei profeſſionem non emittentis intra duos menſes, *juxta Tridentinam Synodum ſeſſ.*24. *de ref.c.*12. applicari debent Capitulo, quando fructus diſtincti non ſunt a menſa Capitulari, *Rota in Carthag.fructuum coram Card.Platto, quam refert Garz.de benef.p.*3.*c.*3.*n.*40.*Barboſ.de off.& pot. Epiſc.p.* 3.*alleg.*61.*n.*31. ſecus eſſet, ſi Dignitates, & Canonici habeant fructus diſtinctos, & ſeparatos a menſa capitulari: tunc enim fructus amiſſi ob non reſidentiam vel ob non emiſſam fidei profeſſionem, in fabricam Eccleſiæ, vel in uſus pauperum applicandi ſunt, *ex d.Concilio Trident.ſeſſ.*22. *de ref.c.*3.& *ſeſſ.*23.*de refor.c.*1. *verſ.ſi quis autem, & tradunt Pariſ.de reſign.Benef.lib.*8.*q.*9.*n.*124.*Fuſc.de viſit.lib.*2.*c.*13.*nu.* 4.*Zech.de benef.& penſion.c.*13.*n.*4.*& alii apud Barboſ.d.alleg.* 61.*num.*31.

SUMMARIUM.

1 *Actio redhibitoria ſex menſium utilium ſpatio durat, & n.7.*
2 *Redhibere quid importet.*
3 *Quando detur hujuſmodi actio.*
4 *Emptor, cui permittitur in caſu diſplicentiæ a contractu recedere, quamdiu uti poſſit hujuſmodi pacto.*
5 *Spatium ſex menſium quando currat.*
6 *Pro quibus rebus redhibitoria locum habeat.*
7 *Venditor tenetur certiorem facere emptorem, ſi animal venditum ſit vitioſum, aliàs licebit emptori reſcindere venditionem intra ſex menſes: declaratur n.9.*
8 *Si emptor velit ſtare contractui, intra annum poteſt agere ad diminutionem pretii.*
9 *Quid ſi vitium eſſet patens.*
10 *Quando contractus in totum reſcindatur.*
11 *Quid ſi venditor per verba generalia exprimat, nolle teneri pro aliquo vitio.*
12 *Venditor præſumitur ſcire vitium, & qualitates rei venditæ.*
13 *Equus, vel aliud animal quando præſumatur mortuum ex morbo, quem tempore venditionis habebat, & n.16.*
14 *Morbus, qui aliàs fuit, & nunc ineſt præſumitur medio quoque tempore continuaſſe.*
15 *Quando præſumatur vitium ante venditionem.*
16 *Morbus, qui momento poteſt contrahi, non præſumitur extitiſſe tempore venditionis.*

CAPUT XX.

Quamdiu duret actio redhibitoria.

REſp. quod ſex menſium utilium ſpatio durat, *l.ſcien-* 1
dum, §.*fin.& l.cùm ſex, ff.de Ædilit.edict.* ſed pro intelligentia

Notandum eſt primò, quod redhibere eſt facere, ut rur- 2
ſus habeat venditor quod habuerat, *ut ſcribit Ulpian. in leg. redhibere, ff.de Ædilit.Edict.*

Notandum ſecundò, quod actio ex hujuſmodi edicto duobus modis datur: primò ratione morbi, & vitii: ſecundò ob accidens aliquod præter morbum, vel ob ornamenta, quæ præſtanda erant, vel ob aliam cauſam, primo caſu quoad rem ipſam præſcribuntur ſex menſes ad redhibendum, ut *in dictis juribus*; ſecundo caſu quoad ornamenta actio hu- 3
juſmodi finitur ſpatio ſexaginta dierum ſimiliter utilium, *l. quod ſi nolit*, §.*ſi quid ita, ff.eodem tit.quem textum ſic intelligit Menoch.de Arb.Jud.q.*22.*n.*12.*&ſeq.Ciarl.contr.for.lib.*1.*c.*112. *n.*5.*&ſeq.* ubi etiam notat, quod ſi in caſu diſplicentiæ per- 4
mittatur emptori a contractu recedere, emptor hujuſmodi

pacto

pacto uti poteſt tantùm intra 40. dies *Jordan. lib.14. tit.24. de præſcrip.n.288.* ubi etiam dicit, quod cauſa cognita longius etiam ſpatium conceditur. Tempus verò hujuſmodi ex die venditionis currit, *d.l.ſciendum ff. fin.*

6 Notandum eſt tertiò, quod redhibitoria locum habet non ſolùm pro rebus mobilibus, & ſe moventibus ſed etiam pro rebus ſoli, *l.1.l.ſciendum 63.ff.de Ædil.Edict.Ciriac.controv. 55.n.60.* ſubdens *n.ſeq.* quod non datur tantùm pro vitio intrinſeco ipſius rei, ſed etiam ſi quid dictum, aut promiſſum ſit, quod non obſervetur, *per l.1. §. quod ſi mancipium, ff. eod.tit.de Ædil.Edict.*

7 Notandum quartò, quod venditor tenetur certiorem facere emptorem, ſi animal venditum ſit vitioſum aut morboſum tempore contractus; aliàs licebit emptori intra ſex menſes prædictos reſcindere venditionem, ſive venditor ſciverit vitium ſive ignoraverit, cum nihil interſit, an emptor decipiatur ignorantia, vel caliditate venditoris *d.l.1. ubi gl. & DD.ff.de Ædil.Edict.Gom.reſ.lib.2.c.2. n.48. Bonac. de contract.diſp.3.q.2.punct.6.n.6.7.& 8. Layman.lib.3.tract.4.c.17.§. 2.n.14. Ciarlin.controv.foren.lib.1.c.112.n.5.& ſeq.* ſubdens, 8 quod ſi emptor velit ſtare contractui intra annum poteſt agere ad diminutionem pretii: quod quidem intelligendum eſt de vitio occulto: nam ſi eſſet patens, non poſſet emptor a contractu recedere, *l.ea, quæ, ff.de contr.empt.d.l.1. §. ſi intelligatur, ff.de Ædil.Edict. Layman.loco cit.verſ.cæterum, Maſcard.de probat.concl.615.n.9.& ſeq. vol.2.* ubi etiam dicit quod leve vitium redhibitioni locum non dedit; hoc tamen 9 procedit, dummodo emptor & venditor ſimul ignoraverint rei vitium; ſecus ſi venditor ſcivit, emptor verò ignoravit vitium patens: quia tali caſu eſſet locus reſciſſioni contractus, etiamſi emptor ſupinè ignoraverit: præponderat enim venditoris dolus, *l.item ſi obſtetrix, §.final.ff.ad l. Aquil.& l.ſi putator, eod.tit.gloſ.in l.quæritur, §.fin.ver.fuiſſet, ff.de Ædil.edict.Ciarlin.d.cap.112.n.12.& ſeq.* ubi addit, quod con- 10 tractus in totum reſcinditur, ſi res venditæ ſint aliqua ratione conjunctæ, ut earum ſeparatio eſſet damnoſa, ut in bobus aratoriis ſub eodem jugo laborantibus, & aliis animalibus ejuſdem officii, *ut trad.Bald. & alii communiter in leg.ſi prædium, cod.de Ædil.action. latè Surd. dec.146.* ubi etiam dicit, quod venditor ſciens rei vitium non liberatur, quam- 11 vis per verba generalia exprimat, ſe nolle teneri pro aliquo vitio, *l.1. §.1. ubi DD.ff.de Ædil. edict.* niſi vitium certum expreſſerit, quia tunc non tenetur, *Bald. in leg.1. §. ajunt Ædiles ff.de Ædilit. edict.* ubi etiam dicit, quod præſumitur 12 venditor ſcire vitium, & qualitates rei venditæ, *Surd.d.dec. 146.num.9.*

Notandum quintò, quod Equus, ſive aliud animal, 13 quod moritur intra triduum præſumitur mortuum ex morbo, quem tempore venditionis habebat, quando moritur ex cauſa occulta, quæ eſt in viſceribus, & inteſtinis, nec appareat aliquo modo livor exterior manifeſtæ ſuſpicionis; & ideò debet condemnari venditor ad reſtituti onem pretii, *ut poſt Imol.& Alex. in leg.ſi quis cum aliter, ff.de ver.oblig. Ludov.dec.Peruſ.118.par.2. & alios reſolvit Cancer. var.reſol.lib.2.cap.1.num.184. Add.ad Spec.in tit.de emption.& vendit.§.1.num.44.lit.B. & communem dicit Rip.in tract.de Peſte, tit.de remed.ad curan.peſt.cap.7.num.141. Surd.dec.146.* ubi 14 etiam dicit, quod morbus, qui aliàs fuit, & nunc ineſt, præſumitur medio quoque tempore continuaſſe, *Gab.commun.concluſ.lib.1.tit.de Præſump.concluſ.13.nu.9.* ubi, quod 15 præſumitur vitium ante venditionem, quando incontinenti poſt venditionem vitium detegitur, *latè Maſcard. de prob. volum.1.concluſ.92.* ubi, quod in hoc ſtandum eſt peritis in arte, *& concl.615.num.4.& ſeq.vol.2.ubi nu.7.* addit, quod ſi in loco unus tantùm adſit peritus, unius tantùm judicium admittitur.

Hoc tamen procedit, quando appareret aliqua cauſa, ex 16 qua veriſimiliter præſumi poſſet, animal fuiſſe infectum a tempore venditionis, *ut d.Alciat.reg.2. præſump.26.num.11. Cancer.loco cit.n.143. Ciarl.contr.for.lib.1.c.89. nu.8.& 9.* ſubdens, quod morbus, qui momento poteſt contrahi, non præſumitur extitiſſe tempore venditionis.

Finis Libri Tertii.

JOANNIS CAROLI ANTONELLI SAC. THEOLOGIÆ, AC J. U. D. VELITERNI.

LIBER QUARTUS.

DE DIEBUS, HORIS, AC MOMENTIS.

DIERUM ſpatium in Jure pluribus etiam in caſibus præfigitur: & quidem in *l. Paulus*, 1. *ff. de Re iud.* permittitur, ut Judex, qui omiſit condemnare partem in expenſis, tota die prolatæ ſententiæ, & non ultra, ſupplere poſſit expenſarum taxationem.

In *cap.* 1. *de Except. in* 6. ſtatuitur, ut is, qui opponit Adverſario exceptionem excommunicationis in judicio, teneatur octo dierum ſpatio illam probare.

In *Auct. ſed neque, cod. de Sepul. viol.* prohibetur, ne hæres conveniatur ante 9. dies a *m*orte teſtatoris numerandos.

In *cap.* 1. *de Sepult. in* 6. Clerici, vel Religioſi intra 10. dies corpus malè ſepultum, cum omnibus ſepulturæ emolumentis tenentur reſtituere Eccleſiæ, cui de jure.

In *l. promiſſor, §. ſi ſine, ff. de Conſtit. pecun.* diſponitur, quod is, qui ſe conſtituit ſoluturum non adjecta die, intra decem dies ſolvere debeat.

In *l. ſi quando, C. de Teſtib.* dicitur, quod teſtes abſentes poſſunt cogi, ut veniant ad teſtificandum etiam in cauſa pecuniaria, & poſtquam venerint, poſſunt detineri per 15. dies cum juramento de non recedendo.

In *cap. frequens, de Reſtitut. ſpol. in* 6. quindecim dies aſſignantur ſpoliato ad probandum ſpolium.

In *cap.* 4. *§. operantur*, 3. *q.* 3. poſtulanti deliberatorias inducias, 20. dierum ſpatium datur, in quibus deliberare poſſit, cedat ne, an contendat.

In *l. un. §. fin. C. Ut omn. tam Civil. quàm mil.* ſancitur, ut quæſtio mota Judici poſt depoſitum officium; intra 20. dies terminari debeat, quamvis ipſe per 50. dies teneatur expectare in loco.

In *c. dura, p.* 1. *de Crim. falſ.* viginti dierum ſpatium præfigitur habentibus falſas litteras Apoſtolicas ad illas deſtruendum, ſi pœnam excommunicationis voluerint evadere.

In *cap. cum apud*, 11. *q.* 3. ſancitur, ut ſententia Principis ſuper animadverſione prolata, in diem vigeſimum ab executoribus differatur.

In *l. in contractibus, §. ſuper cæteris, C. de Non. num. pecun.* ſtatuitur, ut creditor, qui ſcripſit, ſibi ſolutum fuiſſe, & velit de contrario docere, intra 30. dies tantum audiatur.

In *l. Imperatores, ff. de Publican. & Vectigal.* pupillo pœna commiſſi remittitur, ſi intra 30. dies ſolverit fiſco.

In *l.* 1. *junctо §.* 1. *ff. de liber. agnoſc.* mulieri per divortium a viro ſeparatæ 30. dies aſſignantur ad denunciandum marito, patrivè ipſius, ſe eſſe prægnantem: alioquin eo termino elapſo, non cogitur pater agnoſcere partum pro ſuo.

In *l. juncta gloſſ. ibidem Cod. de Gener. abol.* accuſatori poſt generalem Principis abolitionem 30. dies aſſignantur ad novam accuſationem inſtituendam ab eo die, quo generalis abolitio terminatur.

In *l. fallaciter, C. de Abolit.* accuſato ad petendam ſpecialem, & privatam abolitionem ſuæ accuſationis 30. dies præſcribuntur, ab inſtituta querela numerandi, quibus elapſis abolitio ultra non conceditur, niſi de accuſatoris conſenſu.

De horis etiam, ac momentis paſſim tractant jura, *ut in cap. conſuluit, de off. deleg. c. qui prior, de Reg. iur. in* 6. *l. ſi fundum Cod. qui pot. in pign. hab. & in aliis ſimilibus, prout latius infra Deo adiuvante explicabimus.*

SUM-

SUMMARIUM.

1 *Quando dies incepta habeatur pro completa, & num. 2. & 7.*
3 *Quando menſes incepti ſimiliter pro completis habeantur.*
4 *Matrimonium contractum ultima die anni 14. in mare, & 12. in fœmina, an ſit validum.*
5 *In præſcriptionibus noviſſimus dies debet eſſe completus: limitatur in uſucapionibus n. 6.*
7 *An annus cœptus habeatur pro completo, & nu. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. & 19.*
8 *Ad honores, & munera ſufficit annus 25. inchoatus.*
9 *Quid ſi hæreditas eſſet reſtituenda filio, & cum ad certum ætatis annum pervenerit.*
10 *Ætas 14. annorum requiſita ad obtinenda beneficia ſimplicia, & Canonicatus Eccleſiæ Collegiatæ, an requiratur completa, vel incepta.*
11 *Et an ad beneficium curatum annus 25. requiratur completus.*
12 *Et quid ſi lege, aut ſtatuto aliquid fieri poſſit in 18. vel 20. annos.*
13 *Dictiones juxta, in, ad intra, vel ante, non requirunt annum completum.*
14 *Ablativus caſus ſemper imperfectum tempus importat.*
15 *Annus debet eſſe completus, ſi de eo fiat mentio per genitivum, vel accuſativum caſum cum dictione, per, vel poſt.*
16 *Requiritur perfectio, quando de tempore fit mentio in plurali numero, vel quando dictum eſt, a tali anno, & num. 17.*
18 *Dictio, uſque, quando includat, & quando excludat.*

CAPUT I.

An dies incepta habeatur pro completa.

1 REſpondet *Aret. in §. præterea, n. 2. inſtit. Quib. non eſt permiſſ. &c.* quod aliquando tempus per legem apponitur ad excluſionem beneficii, & tunc computatur de momento ad momentum: aliquando apponitur ad inchoationem beneficii, & tunc ſufficit tetigiſſe ultimam diem, *ut in l. qua ætate, ff. de Teſtam.*

2 Sed magis placet aliorum diſtinctio, videlicet quod in favorabilibus, dies cœpta habetur pro completa, non autem in odioſis: in mixtis verò attenditur favor, *ita gloſſ. in §. eadem, inſtit. Quib. ex cauſ. manumit. non lic. & in §. præterea, quibus non eſt permiſſ. fac. teſtam. Bellon. de Poteſtat. eor. quæ incontinenti fiunt & c. lib. 1. cap. 94. n. 20. & ita communiter concludunt DD. in l. 3. §. minorem, ff. de minor. & deciſum refert Grat. diſc.*

3 *for. c. 161. num. 27.* idque in menſibus etiam procedere aſſerunt *Balb. de præſcrip. 3. par. 6. princ. quæſt. 1. n. 11. Jaſ. in l. ſi is, qui pro emptore, num. 53. & 54. ff. de uſucap. Felin. in cap. illud 8. num. 14. de præſcrip. Fenut. de momen. temp. cap. 30. nu. 10. Mandoſ. reg. 34. q. 20. num. 3. & ſeq. & alii apud Gratian. cap. 607. nu. 6. & 15.*

4 Hinc matrimonium contractum ultima die anni 14. in mare, & 12. in fœmina validum eſt, *argum. l. qua ætate, ff. de Teſtam. Sylv. in ver. matrimonium 5. nu. 5. & alii communiter*, ſufficit enim in tali caſu, quod ætas ſit completa moraliter, non autem metaphyſicè, *Pariſ. de Reſign. benef. lib. 12. q. 8. nu.*

5 26. E contra verò in præſcriptionibus triginta annorum noviſſimus dies debet eſſe completus, *Balb. de præſcrip. in 2. p. 3. prin. q. 6. num. 6. Galganet. ad Statut. Urb. c. 158. verſ. limit. 12. lib. 1. per textum in l. in omnibus, ff. de action. & oblig.* quamvis in uſucapionibus, & præſcriptionibus longi temporis ſufficiat ultimam diem triennii, vel decenni tetigiſſe, *l. in uſucapionibus, cum l. ſeq. ubi DD. ff. de Uſucap. Jordan. lib. 10.*

6 *ti. 20. n. 96. & ſeq. Balb. loco cit. d. q. 6. n. 6.* ea ducti ratione, quia præſcriptio 30. annorum eſt odioſa, uſucapio verò, & præſcriptio longi temporis eſt favorabilis: quamvis id ſolùm procedere in uſucapione triennii, quæ eſt merè favorabilis, aſſerat *Paul. de Caſtr. in d. l. in uſucapionibus.*

7 An verò annus cœptus habeatur pro completo? Reſpond. quod non habetur regulariter pro completo, *gloſſ. in leg. ad Remp. ver. favoris cauſa, ff. de mun. & honor. Dec. in cap. cum in cunctis, num. 48. de Elect. Nav. conſ. 9. de Temp. ord. Grat. diſcep. for. cap. 946. num. 31.* ubi dicit, quod in omni diſpoſitione annus intelligitur integer, & completus: quia annus non eſt in rerum natura, ſi non eſt perfectus, *Surd. deciſ. 178. num. 13. & 13. Urſell. concluſ. 116. num. 9. & 10.* unde in termino plurium annorum ultimum annum inceptum non haberi pro completo, dicit *Pariſ. de reſign. benef. lib. 12. quæſt. 8. num. 27.*

In multis tamen caſibus annus inceptus etiam pro completo habetur, ut ad honores, & munera, in quibus ſufficit annus 25. inchoatus, *juxta cit. l. ad Remp.* quod eſt favore Reip. ut ſint ibi legitimi plures, qui poſſint eligi, *ut inquit gl. in l. 3. §. minorem, ff. de minor. Marcheſan. de Commiſſ. p. 1. c. 2. num. 389.* 8

Secundò favore filii annus inceptus habetur etiam pro completo, putà ſi hæreditas eſſet reſtituenda filio cum ad vigeſimum ætatis annum pervenerit, *ut in caſu l. qui filium, §. Sabinus, ubi Bart. & alii, ff. ad Treb.* quamvis verbum, pervenerit, regulariter perfectionem ſignificet, *ut notat Urſel. concl. 116. n. 15. Surd. dec. 178. n. 6.* 9

Tertiò ad obtinenda beneficia ſimplicia, & Canonicatus Eccleſiæ collegiatæ ſufficit ætas 14. annorum incepta, *ut cenſuit Sacr. Congregatio teſte Gratian. cap. 397. numer. 17. Piaſec. in Prax. for. Epiſcop. par. 2. cap. 5 num. 21. verſ. quoad dignitates*, quicquid dicat *Bellon. loco citato numero 13. & 14.* 10

Quartò ad beneficium curatum ſimiliter ſatis eſt, ſi proviſus annum 25. attigerit, *juxt. textum in c. cum in cunctis, §. inferiore, de Elect.* 11

Quintò ſi lege, aut ſtatuto caveatur, quod aliquid fieri poſſit in 18. vel 20. anno, ſufficit, ſi illum per unum diem attigerit, quia tunc dicitur quis eſſe in 18. vel 20. anno, *gl. in Clem. fin. ver. in Decimo octavo, de Ætat. & qual. & ibi Card. in 4. q. Dec. in d. c. cum in cunctis, n. 48. de Elect.* idem dicendum de dictionibus, *juxta, in, ad, intra, vel ante*: iſtæ enim non requirunt annum completum, *Surd dec. 178. n. 3. & 8. Urſel. d. concl. 116. n. 15.* item ablativus caſus ſemper imperfectum tempus importat, *ut poſt Bart. & Alex. in l. ſi cui, ff. de l. 1. & alios obſervat Surd. ubi ſupra, n. 4.* ſecus eſſet, ſi de anno fiat mentio per caſum genitivum, vel accuſativum cum dictione, per, vel poſt, quia tunc annus debet eſſe perfectus, *Bart. loco cit. in prin. Urſell. d. concl. 116. n. 10. & ſeq. Grat. diſc. for. c. 161. n. 28. Surd. dec. 178. n. 6. & 7.* ubi etiam dicit, quod requiritur perfectio, quando de tempore fit mentio in plurali numero, vel quando dictum eſt, a tali anno; item dictio, uſque, in materia favorabili includit, in odioſa verò, & exorbitanti ſtat excluſivè, ut tenuit *Rota in Auximana 24. Novembris 1595. coram Gypſio, prout refert Urſell. dict. concl. 116. num. 14.* quamvis aliter ſenſerit eadem *Rota deciſ. 170. par. 2. Diverſ.* ubi, quod hæc dictio regulariter ſtat inclusivè tam in materia favorabili, quàm odioſa; Unde id arbitrio judicantis remittendum cenſeo: nam hæc dictio aliquando includit, & aliquando excludit, prout juris ratio patitur, & intentio diſponentis, *ut d. Bald. in l. a caligato, n. 3. cod. de Nup.* 12 13 14 15 16 17 18

Addunt alii, quod etiam in ceteris caſibus, ubi de favore tractatur, annus cœptus habetur pro completo, *Fenut. de Momen. temp. c. ult. in fin. Surd. dec. 178. & alii apud Bellon. d. lib. 1. c. 94. n. 12.* 19

SUMMARIUM.

1 *Dies termini non computatur in termino, quando adiungitur numero dierum, vel menſium: limitatur n. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 13. 14. 15. 16. 17. 18. & 19.*
2 *Dictiones, a, ab, ex, & ſimiles denotantes terminum a quo ſunt ſuperativæ, & excluſivæ termini: limitatur n. 4. 5. 6. 7. 8. & 9.*
3 *Quid ſi dictum fuerit, infra 15. dies proximos.*
8 *Dies, in qua fit reſignatio, vel præſtatur conſenſus infirmi, debet computari in termino 20. dierum.*
10 *Tempus appellationis interponendæ currit de momento ad momentum.*
11 *Et an 30. dies dati ad petendum Apoſtolos, currant ſimiliter de momento ad momentum.*
12 *In termino dato a ſtatuto ad expediendam cauſam, an computari debeat dies, in qua fuit interpoſita appellatio.*
14 *Quando fuit appoſita hora, computatio ſemper fit de momento ad momentum.*
15 *An in ſex menſibus, qui dantur ordinario ad conferendum beneficia, dies termini computetur in termino.*
19 *Dictio, ex tunc, facit, ut tempus currat de momento ad momentum.*

CAPUT II.

An, & quando dies termini computetur in termino.

1 REgulariter dies termini non computatur in termino, quando adjungitur numero dierum, vel menſium, *Dec. in c. ſuper eo, n. 37. de appell. Tiraq. de retract. lignag. §. 1. gl. 11. n. 18. 22. & 27. Ceval. in ſpec. opin. comm. qu. 401. & alii communiter*: ſive ſtatuatur terminus a tali die, vel infra dies certos, aut ſine aliqua præpoſitione, *a, vel, ab*, ſimpliciter dilatione ſtatuta, *cap. frequens, de Reſt. ſpol. in 6. c. pia de excep. eod. lib. clem. ſicut, ubi gloſſ. de appell. Add. ad Guid. Pap. dec. 270. Grat. diſcep. for. c. 161. n. 17. Alex. in l. Labeo, num. 3. ff. de Jurejur.* ubi dicit, quod dies notificationis non computatur in termino, *& in l. Gallus, n. 11. ff. de liber. & poſth. Grat. diſc. for. c. 161. n. 1. & ſeq.* ubi, quod iſtæ dictiones, *a, ab, ex*, &
2 ſimiles denotantes terminum a quo, ſunt ſeparativæ, & ex-
3 cluſivæ termini; idemque dicendum, ſi dictum fuerit, infra quindecim dies proximos, quia illud verbum, *proximos*, excludit diem actus celebrati, quæ non poteſt dici proxima illius diei, cum ſit ipſamet dies, & ita de conſuetudine ſervatur, quidquid alii ſentiant, *Rot. in Romana ſocietatis 27. Junii 1597. coram Lancellotto*, ubi ex hoc concludit, quod ſocietate contracta die 14. Octobris ſuper periculo vitæ perſonæ nominandæ infra quindecim dies proximos, & interim ſuper vita contrahentis, ſi fiat nominatio die 29. ejuſdem menſis, dicitur facta intra 15. dies ita, ut non poſſit dici vacaſſe quamvis contrahens deceſſerit, propter illud verbum, proximos, quod excludit diem contractus, *prout refert Grat. loco cit. nu. 15. & ſequ. Bellon. de Poteſt. eor. quæ incontinenti fiunt & c. lib. 1. c. 94. n. 25.*

4 Hæc tamen concluſio limitatur 1. ubi de mente diſponentis expreſsè, vel tacitè contrarium colligitur, quia tunc tales præpoſitiones, *a, vel, ab*, includunt terminum diei, cui adiiciuntur, ut poſt *Cin. & Salic. in l. a caligato, cod. de Nup. not. Navar. conſ. 31. n. 7. de Præb, Grat. d. c. 161. n. 21, & 22. Tiraq. loco cit. n. 35. & 37.*

5 Limitatur 2. quando tales præpoſitiones proferuntur a lege, quia hoc etiam caſu includunt, ſi incluſio non ſit contra jus, *ut in c. aliter, 31. diſt. & in c. a Subdiacono, 93. diſt. d. l. a caligato, cod. de Nup. Navar. ibid. n. 6.*

6 Limitatur 3. quando præpoſitio, *a, vel, ab*, eſt adjuncta certo diei: regula enim prædicta intelligitur de præpoſitione hujuſmodi addita tempori generaliter ſine expreſſione diei certi, *Nav. d. conſ. 31. num. 4. de Præb.* ubi ex hoc infert, quod beneficium vacans, eodem die, quo facta fuit reſervatio alternativæ a Summo Pontifice, cenſetur incluſum in reſervatione.

7 Limitatur 4. quando incluſio eſt utilis, & favorabilis, ei, cui fit, vel datur dilatio, facultas, vel gratia: tunc enim prædicta præpoſitio includit diem termini, *ut poſt Præpoſ. in cap. ſuper eo 7. num. 27. de Appell. obſervat Nav. loco cit. num. 8. Gratian. diſcep. for. cap. 413. num. 18. Jordan. lib. 14. tit. 7. nu. 100. verſ. 2. quando magis & c. Pariſ. de reſign. benef. lib. 12. quæſt. 8. num. 18. Bellon. de Poteſt. eor. quæ incontinenti fiunt & c. lib. 1. c. 94. num. 19. Ceval. d. q. 401. num. 6.* Unde ſi Judex ſtatuerit terminum 8. dierum ab hoc die ad probandum, licèt non computetur hic dies in termino, ſed præter hunc dentur 8. dies, valeret tamen probatio hoc die facta, *Tiraq. de Retr. lign. ſ. 1. gl. 11. num. 30.*

8 Hinc dies, in qua fit reſignatio, vel præſtatur conſenſus infirmi, debet computari in termino viginti dierum, quamvis regula loquatur per dictionem, *a*, tum quia favor eſt, quod computetur in termino, & odium eſſet, ſi non computetur, *ut poſt Mandoſ. reg. 19. q. 18. in fin. verſ. Quartò contraria non procedunt & c. reſolvit Grat. c. 161. n. 24.* cum etiam quia quando dictio, *a*, jungitur cum tempore, quod eſt de initio actus, tunc dies termini computatur in termino; dictio verò, *a*, poſita in regula, jungitur cum tempore, quod eſt de initio actus, id eſt ipſius conſenſus: nam in regula dicitur, *infra 20. dies a die per ipſum & c. ita tenuit Rota in Toletana beneficii 21. Aprilis 1563. coram Sarmiento, prout refert Pariſ. de Reſign. benef. lib. 12. qu. 8. num. 15. & ſequ.* ubi ex hoc concludit, quod ſi quis inſtituerit nepotem ſuum, qui naſcetur infra decem menſes a die mortis filii, dies illa mortis computatur in dictis decem menſibus, *Gratian. ubi ſupr. num. 25. Jordan. dict. lib. 14. tit. 7. num. 100. verſ. 1. in tempore Tiraquell. loco cit. num. 33. & 34.* ubi etiam dicit, quod dies termini computatur in termino, quoties ſequeretur abſurdum, niſi dies, quo ſtatuitur terminus, computaretur in termino.

9 Limitatur 5. ut prædicta regula procedat, quando ſtatuitur terminus a die actus: ſecus ſi ſtatuatur ab actu, *Tiraqu. §. 1. gl. 11. n. 24. Barboſ. in c. quod ad conſultationem, de ſent. & re jud. & alii apud Grat. diſcep. for. c. 413. n. 21.* ex quo infert *gl. communiter recepta in d. clem. ſicut*, quod tempus appellatio-10 nis interponendæ currit de momento ad momentum: quia decendium, quod datur ad appellandum, ſtatuitur a prolatione ſententiæ; idemque de 30. diebus datis ad petendum 11 Apoſtolos ſenſit *Guid. Pap. dec. 436. n. 35. Jord. lib. 10. tit. 7. num. 100. in fin.*

An verò in termino dato a ſtatuto ad expediendam cau- 12 ſam, computari debeat dies, in qua fuit appellatio interpoſita? negat *Franc. in cap. ſuper eo 2. num. 22. & in cap. ex ratione num. 4. de appell. quem refert, & ſequitur Grat. d. c. 161. num. 2.*

Limitatur 6. quando datur terminus hinc ad tres dies, vel 13 ſimiles, quia tunc etiam dies termini computatur in termino, *Guid. Pap. dec. 270. & ibi Add. lit. B.* ubi, quod in tali caſu computatio ſit de momento ad momentum, *Tiraquel. de retract. lign. §. 1. gl. 11. n. 23. per textum in l. placet, junctа gloſs. in ver. ab hinc, cod. de Sacroſ. Eccleſ.*

Limitatur 7. quando fuit appoſita hora: eo enim caſu fit 14 ſemper computatio de momento ad momentum, *Tiraqu. d. §. 1. gl. 11. n. 41. Caſſan. ſuper conſuet. Burgun. rub. 1. §. 8. nu. 12. & alii apud Grat. c. 413. n. 19.*

Limitatur 8. in ſex menſibus, qui dantur ordinario, ad 15 conferendum beneficia, in his enim dies termini computatur in termino, *ſecundùm Garz. qui communem dicit, in tr. de Benef. p. 10. c. 2. n. 20.*

Limitatur 9. in compromiſſis factis intra certum tempus, 16 putà intra dies 60. proximè futuros; in his enim tempus de momento ad momentum computatur, aliàs ſequeretur abſurdum, quod die facti compromiſſi non poſſet ferri laudum, *ita Socin. conſ. 88. Bec. conſ. 99. nu. 17. Bellon. de Poteſt. eor. quæ incontinenti fiunt & c. lib. 1. c. 94. n. 21. Grat. diſc for. cap. 161. n. 10. & ſeq. Afflict. dec. 73. n. 7. & 8.* ubi etiam dicit, quod omne tempus computatur de momento ad momentum, niſi aliter reperiatur in jure, *per doctrinam gl. in l. 3. §. minorem, ff. de minor.*

Limitatur 10. quando ſtatuitur terminus ad tollendum 17 privilegium contra jus commune: quia tunc computatur dies termini in ipſo termino, *ut poſt Ant. & Imol. in clem. ſicut de appell. obſervat Tiraq. loco cit. d. §. 1. gl. 11. n. 36. & ſeq.* ubi et- 18 iam dicit, quod tempus appoſitum ad expirationem beneficii, currit de momento in momentum, *per textum in l. 3. §. minore, ff. de min.*

Limita 11. quando in diſpoſitione adeſſet dictio, *ex tunc*: 19 hæc enim dictio facit, ut tempus currat de momento ad momentum, *Anch. in c. cum in tua, verſ. fin. de conſuet. in 6. & tradunt DD. in l. Gallus, ff. de lib. & poſth. latè Tiraqu. d. §. 1. gl. 11. num. 39.*

SUMMARIUM.

1 *Regula illa dies, interpellat pro homine, procedit in debitore ſciente, non autem in hærede in quo præſumitur ignorantia, & quomodo id intelligatur.*

2 *Mora jam cum defuncto commiſſa tranſit in hæredes, & contra hæredes.*
Et an detur hæredi in tali caſu reſtitutio in integrum ibidem.

3 *Regula prædicta procedit in actibus extrajudicialibus, non autem judicialibus.*

4 *In actibus Judicialibus poſt adventum diei requiritur interpellatio, aliàs mora non inducitur.*

5 *Fidejuſſor de repræſentando reum certa die non incurrit pœnam ob non factam repræſentationem in tempore, ſi non fuerit ad id citatus, & n. 8.*

6 *Requiritur citatio perſonalis ad hoc, ut per interpellationem quis dicatur in mora: declaratur n. 7.*

9 *Quid ſi talis fidejuſſor terminum ſuſceperit ad repræſentandum.*

10 *Fidejuſſor liberatur, ſi ante juſſum Judicis, principalis deceſſerit, vel conditionem mutaverit.*

11 *Regula prædicta, quod dies interpellat pro homine, procedit, quando illo die actor comparet, & paratus eſt recipere.*

12 *Item locum habet in eo, qui contractum adimplevit, ſecus ſi non adimplevit.*

13 *Item procedit in die certa, non autem in incerta.*

14 *Qui promiſit, ſe facturum, ut aliquis conſentiat, quando erit legitimæ ætatis, non conſtituitur in mora ſine interpellatione.*

15 *Interpellatio non requiritur, ubi ex lege, aut ſtatuto, vel pacto*

pacto aliquid faciendum eſt ſtatim, vel quando aliquid exigitur ad favorem utriuſque partis.

16 *Quid ſi lex, ſeu ſtatutum utatur verbis præciſis, ut, teneatur, debeat, vel ſimilibus, aut verbis geminatis.*

17 *Et quid ſi ex implemento acquireretur actio.*

18 *Et quid ſi ſtatutum, vel lex jubeat, ut aliquid fiat intra certos dies, vel cum clauſula, ipſo jure.*

19 *Dies legalis tacita ita interpellat, ſicut expreſſa.*

20 *Quid ſi quis alicui promiſerit ſolvere decem in Paſchate, & ab inde in antea ad ejus petitionem.*

21 *Quando fieri debeat ſolutio, ſi promittatur ad Paſcha, vel Natale.*

22 *An a mora excuſet pactum, quod eveniente die ſolutionis creditor poſſit bona debitoris vendere, & ſibi ſatisfacere.*

23 *Clauſula, ex nunc prout ex tunc, trahit tempus futurum ad præſens.*

CAPUT III.

Quando dies interpellet pro homine.

1 REgula illa, dies interpellat pro homine, de qua in *c. potuit, de locat. l. 2. cod. de Jur. emphyt. & l. magnam cod. de contrah. & commit. ſtip.* procedit in debitore ſciente non autem in hærede, in quo præſumitur ignorantia, *Dec. in l.*
2 *vinum n. 10. ff. ſi cert. pet.* quod intellige in mora committenda, non autem in mora jam cum defuncto commiſſa, cum hæc tranſeat in hæredes, & contra hæredes abſque alterius interpellationis auxilio, *l. cum Patrifam. ubi Bald. Alberic. Salyc. & alii, ff. de uſur. Altogr. conſ. 32. n. 10.* hæres tamen in tali caſu reſtituitur in integrum, *Gab. comm. concl. lib. 3. tit. de ſolut. concl. 9. n. 26.*

3 Secundò procedit in extrajudicialibus actibus; ſecus in judicialibus: hoc enim caſu poſt adventum diei requiritur
4 interpellatio, aliàs mora non inducitur, ut *poſt Fel. in cap. ſi autem, n. 4. de reſcrip. Jaſ. in l. univerſa, n. 4. cod. de Precib. Imper. offer. Rol. conſ. 58. n. 14. lib. 1. & alios dixit Rot. dec. 11. par. 2. Diverſ. Surd. dec. 57. n. 16.* ubi, quod reſpectu Judicis omne reſcriptum, omniaque verba in eum directa intelligi debent, ſi facta ſit petitio: & ideo fidejuſſor de repræſentando reum
5 certa die nullam pœnam incurreret ob non factam repræſentationem in tempore, ſi non fuerit citatus ad illum repræſentandum: quia hoc factum concernit præparatoria judicii, *l. ſi deceſſerit, ff. Qui ſatiſd. cog. Gabr. d. lib. 3. tit. de ſolut.*
6 *concluſ. n. 22. & alii communiter*, requiritur autem citatio perſonalis ad hoc, ut per interpellationem quis dicatur in mora: unde non ſufficeret citatio exequuta domi dimiſſa copia, *c. cauſam, de Dol. & contumac. l. ſi dictum, §. ſi præſente, ff. de Evict. Grat. diſcep. for. c. 708. n. 8. ubi refert, ita reſolviſſe Rotam in Romana fructuum, & intereſſe* 10. *Decembris* 1614. *coram Pam-*
7 *philio*, dummodo copia perſonæ haberi poſſit; nam ſi abſens fuerit, vel dolo latitaret, ut perſonalem monitionem ſubterfugiat, tunc citatio domi exequuta ſufficeret, *leg. 4. §. Prætor ait ff. de damn. inf. d. l. ſi dictum, §. ſi præſente, Gloſſ. & DD. in d. cap. cauſam, Bart. in leg. 1. §. permittitur, nu. 3. ff. de li-*
8 *ber. agn.* quod præcipuè haberet locum, ſi facta fuerit promiſſio de repræſentando ad omne mandatum Judicis; tunc enim talis promiſſio eſſet conditionalis, quatenus a Judice requireretur, unde ſi non conſtet de hujuſmodi requiſitione, nunquam dici poteſt, quod venerit dies obligationis,
9 *l. cedere diem, ff. de verb. ſignif.* etiamſi ſuſceperit terminum ad repræſentandum: nam licèt per ſuſceptionem voluntariam termini determinaverit diem, debet tamen regulari hujuſmodi ſuſceptio a natura ipſius obligationis, ita ut ſuſcipiens terminum intelligatur obligatus ad repræſentandum elapſo termino, quatenus tamen Judex id juſſerit, ut dixit *Rota in Romana ſeu Viterbien. fidejuſſionis 15. Martii 1619. co-*
10 *ram Dunoz quam refert Gratian. cap. 708. numer. 36. & ſeq.* & ideò ſi ante juſſum Judicis, principalis deceſſerit, vel conditionem mutaverit, putà ſi exilio mulctatus fuerit, ſtatim liberatur fidejuſſor, nec poteſt contra eum agi ad aliquam pœnam, cum in tali caſu non fuerit in mora, *l. ſi deceſſerit, ff. Qui ſatiſd. cog.*

11 Tertiò quod dictum eſt de interpellatione diei, intelligitur, quando illo die actor comparet, & paratus eſt recipere; aliàs dies non conſtituit debitorem in mora *leg. item illa ubi Bartol. ff. de Conſt. pecun. Alexand. conſ. 219. num. 2. volum. 6. Dec. in dict. leg. vinum, num. 10. & alii apud Gabr. d. concl. 9. num. 19.*

12 Quartò regula ſupradicta habet locum in eo, qui contractum adimplevit, ſecus ſi non adimplevit, *Seraph. dec. 225. numer. 3. & ſequ. Gabr. ubi ſupr. numer. 27.* ubi dicit, quod is, qui tenetur vendere intra decem annos, ex lapſu decem annorum non conſtituitur in mora, pretio non ſoluto.

Quintò regula prædicta procedit in die certa, non autem 13
in incerta, ut *probat tex. in d. l. magnam ibi certo tempore a contrario ſenſu, cod. de Contrah. ſtipul.* & ideò ſi quis promiſe- 14
rit, ſe facturum, ut aliquis conſentiat, quando erit legitimæ ætatis, non conſtituitur in mora ſine interpellatione: niſi dictum fuerit, quod id faciat poſt menſem poſtquam erit perfectæ ætatis, ut *poſt Bald. in d. l. magnam, Soc. conſ. 288. col. 15. ver. circa quartam, lib. 2. & alios ſcripſit Gabr. d. lib. 3. tit. de Solu. concl. 9. n. 32. & ſeq.*

Notandum eſt etiam, quod interpellatio non requiritur, 15
ubi ex lege, aut ſtatuto, vel pacto, aliquid faciendum eſt ſtatim, *Surd. dec. 57. num. 9. Rot. dec. 192. num. 17. par. 5. tom. 1. recen.* vel quando aliquid exigitur ad favorem non unius partis tantùm, ſed utriuſque, *leg. ſtipulatio, §. 1. ff. de Oper. non nuncia.* ubi fidejuſſio, facta nunciatione novi operis, præſtanda eſt ante petitionem, quia reſpicit favorem non ſolùm 16
nunciantis, ſed etiam nunciati, vel ſi lex, ſeu ſtatutum utatur verbis præciſis, ut *teneatur, vel debeat*, vel ſimilibus, *cap. ut circa juncta gloſſ. in ver. præſtito, de elect. in 6.* aut verbis geminatis, putà ſi ſtatutum dicat quod appellans teneatur jurare de calumnia intra ſex dies, & eo non jurante appellatio cenſeatur deſerta; tunc enim nulla requiritur petitio, nè verba ſint aliquo modo ſuperflua, *juxta gloſſ. in clem. un. ver. exigere ubi etiam DD. de Teſtam.* vel ſi ex implemento 17
acquiratur actio; quia eo etiam caſu impleri debet non expectata petitione; idem eſſet, ſi ſtatutum, aut lex jubeat, 18
ut aliquid fiat intra certos dies, vel cum clauſula, ipſo jure, quia neque in tali caſu deſideraretur petitio, *Jaſ. conſil. 191. numer. 5. volum. 2. Bero famil. quæſt. 82. numer. 3. Marcab. conſ. 32. numer. 194. & 200. & alii apud Surd. deciſion. 57. per tot.*

Notandum 2. quod dies legalis tacita ita interpellat, ſicut 19
expreſſa, etiamſi fuerit adjecta miſerationis cauſa ad ſolvendum, *Alex. in l. ſi mora, n. 11. ff. ſol. matr. Gabr. lib. 3. ti. de ſol. concl. 9. n. 7. & ſeq.*

Notandum 3. quod ſi tibi promiſi ſolvere decem in Pa- 20
ſchate, & ab inde in antea ad tui petitionem, dies Paſchatis interpellat promiſſorem ac ſi ſimpliciter promiſiſſet ſolvere in Paſchate, ut *d. Alex. in l. cum ſtipulatus, num. 6. ff. de verb. oblig.*

Sed quæres, quando fieri debeat ſolutio, ſi promittatur 21
ad Paſcha, vel Natale? Reſpond. quod ſatis eſt ſi fiat ultima die octavæ Nativitatis, vel Paſchatis: quia tota octava venit ſub feſto Natalis, vel Paſchatis, ubi nullum aliud tempus præfixum fuerit ad ſolvendum, *Goz. ad conſ. 66. nu. 1. latè Ciriac. contr. for. 158. numer. 1. 2. & 3. & numer. 28. cum ſequ. lib. 1.*

Quæres 2. an a mora excuſet pactum, quod eveniente die 22
ſolutionis creditor poſſit bona debitoris vendere, & ſibi ſatisfacere? Reſp. negativè: quia hujuſmodi pactum cenſetur adjectum favore creditoris ita ut poſſit eo uti, ſi, & quatenus voluerit: illud enim verbum *poſſit*, non inducit neceſſitatem, ſed tantùm arbitrium, *l. 2. ubi Bald. & alii, ff. de leg. commiſſ. Dec. conſ. 12. per tot. & conſ. 562. n. 10. Marchabr. conſil. 94. n. 115. & ſeq. Anchar. conſ. 141. n. 3. & 4. & alii quos refert, & ſequitur Altograd. conſ. 32. n. 12. & ſeq.* niſi fortè data ſint bona in ſolutum poſt elapſum tempus ſolutionis cum clauſula, *ex nunc prout ex tunc*: quia in tali caſu datio in ſolutum etiam a principio uti perfecta, & abſoluta haberi debet: cum talis clauſula trahat tempus futurum ad præſens, *l. hujuſmodi 64. ff. de verb. oblig.*

SUMMARIUM.

1 *Dies incertus in ultimis voluntatibus facit conditionem, & quando id procedat, & n. 15. & ſeq.*

2 *Legatarius decedens ante eventum conditionis, non tranſmittit legatum ad hæredes.*

3 *Si relinquatur alicui fundus cum conditione, quod ei tradi non debeat, niſi finito uxoris uſufructu, tale legatum cenſetur purum, & tranſmittitur.*

4 *Quid ſi legata fuerit res cum conditione, quod Legatarius non poſſit moleſtare hæredem durante vita illius.*

5 *Modus non impedit tranſmiſſionem.*

6 *An tranſmittatur legatum factum uxori, ſi commoretur cum filiabus teſtatoris, donec nuberent.*

7 *Quando legatum ab initio purum, reddatur conditionale per verba ſequentia.*

8 *Si poſt legatum perfectum dies incertus apponitur præſtationi legati nulla inducitur conditio: declaratur n. 9.*

10 *Dictiones, ſi, niſi, & aliæ ſimiles ſunt adverſativæ.*

11 *Quan-*

11 *Quando legatum tranſmittatur ad hæredes, etiamſi dies eſſet incertus.*

12 *Hæres ſcriptus poſt alicujus mortem, non poteſt adire hæreditatem niſi ſequuta morte illius.*

13 *An hæres, qui antea adiret hæreditatem non confecto inventario, teneatur de proprio creditoribus hæreditariis.*

14 *An ſtipulatio conditionalis tranſmittatur ad hæredes.*

15 *An legatum dotis ſimpliciter relictum, ſit purum, vel conditionale.*

16 *Legatum relictum alicui, cum erit annorum 30. non tranſmittitur ante conditionis eventum, limitatur num. 17. & 18.*

19 *Quando dies certæ ætatis adjectus eſt ad legati, vel fideicommiſſi extinctionem, legatum non dicitur relictum in diem incertum ſed durat uſque ad illud tempus.*

20 *An uſusfructus relictus uxori, vel alteri, donec filius ad annos 14. pervenerit, pereat morte filii.*

21 *Uſusfructus relictus uſque ad tempus conditionis incertæ, finitur conditione eveniente, qua non eveniente intelligitur relictus durante vita legatarii.*

CAPUT IV.

An, & quando dies incertus faciat conditionem in ultimis voluntatibus.

1 REſp. quod ſi dies ſit omnino incertus, ſcilicet ſi dubium ſit, an eo tempore legatarius vivat, tunc facit conditionem, *l. dies incertus, ff. de cond. & demon. Bart. ibid. & in l. ita ſtipulatus, num. 41. ff. de verb. oblig. Altograd. conſ. 60. num. 77. Giovagnon. lib. 1. conſ. 78. num. 46.* ubi id intelligit, quando dies eſt incertus, an, & quando, ut ſi dictum fuerit, cum navis ex Aſia venerit: quod locum habet, non ſolùm quando dies incertus adiicitur diſpoſitioni, ſed etiam quando præſtationi, ſive exequutioni rei legatæ reperitur adjectus, *Peregr. de fideicommiſſ. art. 3. n. 19. Altograd. conſ. 87. n. 10. Grat. diſcep. for. cap. 136. n. 25. & ſeq. Menoch. de Præſump. lib. 4. præſump. 201. num. 50. Giovagnon. conſ. 40. num. 1. & ſequ. lib. 1.* ubi dicit, hoc procedere, ſive in eadem oratione tempus adjectum ſit executioni legati, ſive in ſeparata oratione: utroque enim caſu legatum cenſetur conditionale; & ideò ſi
2 legatarius decedat ante eventum conditionis, illud non tranſmittit ad hæredes *l. quibus diebus, §. quidam Titio, ubi Bart. ff. de Cond. & dem.* etiamſi eſſet relictum ab Aſcendente deſcendentia, *Cancer. var. lib. 3. c. 21. n. 85. & ſeq. Hond. conſ. 70. n. 10. lib. 1.*

3 Si verò relinquatur alicui fundus ita tamen, ut ei tradi non debeat, niſi finito uxoris uſufructu, tale legatum quoad proprietatem non cenſetur conditionale, ſed purum & ideo tranſmittitur, *ut d. Beret. conſ. 91. num. 8. quem refert, & ſequitur Cancer. d. lib. 3. cap. 20. nu. 14. & 15.* ubi obſervat, quod teſtator præſumitur in tali caſu legare proprietatem fundi purè tali legatario: voluit tamen, quod legatarius non poſſit petere legatum ante mortem uxoris uſufructuariæ, nè aliàs dictus legatarius concurreret in uſufructu cum uxore *juxta diſpoſitionem textus in leg. ſi alii, ff. de uſu, & uſufruct. leg.*

4 Idem dicendum, ſi legata fuit res cum pacto, & conditione expreſſa, quod legatarius non poſſit moleſtare hęredem neque in proprietate, neque in uſufructu durante vita illius: tale enim legatum cenſetur purum quia hujuſmodi verba non inducunt conditionem, ſed modum; modus verò
5 non impedit tranſmiſſionem, *ut poſt Alex. conſ. 102. nu. 2. lib. 1. Anan. conſ. 75. n. 1. Caſt. conſ. 5. n. 2. lib. 1. Cuman. conſ. 99. ante nu: 3. & alios dixit Rot. in Maceraten. legati 27. Februarii 1606. coram Coccino, prout refert Grat. diſcep. for. c. 136.* ubi etiam di-
6 cit, quod legatum factum uxori, ſi commoretur cum filiabus teſtatoris, donec nuberent, aut obirent, tranſmittitur ad hæredes, etiamſi legataria deceſſerit, antequam horum aliquid ſequatur.

7 Quo in loco notandum eſt, quod licèt legatum ab initio purum reddi poſſit conditionale per verba ſequentia: requiritur tamen ad hunc effectum, ut dies incerta apponatur
8 præſtationi per viam conditionis, ita, ut conſtet, quod teſtator noluerit, præſtari legatum prius purè factum, niſi in caſu conditionis purificatæ, aut eventus diei: quia aliàs dies
9 incertus non importat conditionem, ſi teſtator non intendit, quod illam faciat, *Bald. in leg. ex his verbis, numer. 2. ubi etiam Caſtr. num. 2. cod. quando dies leg. ced. & alii quos refert Grat. d. cap. 136. num. 29. & ſeq.* ſubdens *numer. 33.* quod ſi poſt legatum perfectum dies incertus apponitur præſtationi legati, nulla inducitur conditio, quando non adſunt dictio-
10 nes adverſativæ, quales ſunt dictiones, ſi, niſi, & aliæ ſimiles, *d. l. ex his, verbis, & l. quibus diebus, §. quidam Titio ff. de cond. & demonſt.*

Item ſi dies ſit quidem incertus, quando venturus ſit, ſed 11
certus, quod veniet, tunc legatum ità demum tranſmittitur ad hæredes, ſi certum ſit, vivo legatario diem eſſe venturum, veluti ſi fuerit collatum in diem mortis legatarii: quia in tali caſu legatum debet judicari purum, non autem conditionale; ſed ſi non ſit certum, diem venturum eſſe vivo legatario veluti ſi legatum ſit relictum in tempus mortis hæredis, vel alterius tunc judicari debet, legatum relictum eſſe ſub conditione; unde ſi legatarius moriatur ante hæredem, non tranſmittit legati petitionem, *l. hæres meus ff. de cond. & demon. leg. ſi dies appoſita, ff. Quand. dies leg. ced. Mantic. de Tac. & ambig. conven. lib. 14. tit. 41. num. 17.* quicquid in contrarium ſentiat *Giovagnon. d. conſ. 68. n. 46. verſ. item quando eſt certa &c.*

Ex quo infertur, quod hæres ſcriptus poſt alicujus mor- 12
tem, adire nequit hæreditatem, niſi ſequuta morte illius nec antea hæreditas cenſetur delata, *l. is, qui hæres, ff. de acquir. hæred. Card. Cavaler. dec. 310. n. 5. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod 13
ſi hæres antea adjerit hæreditatem non confecto inventario, non teneretur de proprio creditoribus hæreditariis, tum quia in tali caſu aditio eſſet nulla: tum quia tempus conficiendi inventarii non incipit currere, niſi poſt delatam, & jure agnitam hæreditatem *l. ult. cod. de Jur. delib.*

Sed quæres, an ſtipulatio conditionalis tranſmittatur ad 14
hæredes? Reſp. affirmativè: nam prædictæ leges locum habent tantùm in ultimis voluntatibus, non autem in contractibus, §. *ex conditionali, ubi Aret. Inſt. de verb. oblig. Bart. in leg. dies incertus, ff. de cond. & demon. Mant. dict. lib. 14. tit. 41. num. 17.*

Quæres 2. an legatum dotis ſimpliciter relictum ſit pu- 15
rum, vel conditionale? Reſpon. quod cenſetur regulariter conditionale, & ideò non tranſmittitur, niſi dos a Patre relicta ſit filiæ, *Alex. conſ. 55. lib. 2. Menoch. lib. 4. præſump. 201. n. 41. Merlin. de legit. lib. 3. tit. 1. q. 8. num. 65. Giovagn. conſ. 40. nu. 4. lib. 1.* idem dicendum eſt in legato alicui relicto, cum ipſe legatarius erit annorum 30. vel cum alius erit ſimilis, vel alterius ætatis hoc enim legatum regulariter ante conditionis eventum non tranſmittitur *l. ſi cui legetur, §. hoc autem legatum, ff. de legat. 1. l. ſi ſervus liber. eſſe, ff. de ſtat. liber.* tamen ſi ita legetur filio, ſeu filiæ, non præſumitur conditio legato inſerta, ſed petitio in dictum tempus dilata videtur; & ideò 17
filius, ſeu filia ad hæredem ſuum actionem tranſmittit, latè *Menoch. d. præſump. 201. n. 42. & ſeq. Rot. dec. 682. nu. 18. p. 1. Diverſ.* ubi, quod ſi hæres extraneus rogatus fuit reſtituere fi- 18
lio teſtatoris, cum ad annos 16. perveniſſet, tunc filius decedens ante iſtam ætatem tranſmittit ad hæredes; quia teſtator tutelam magis hæredi fiduciario permiſiſſe videtur, quàm incertum diem fideicommiſſi conſtituiſſe, *l. Sejus Saturninus, ff. ad Trebel. Hond. conſ. 53. n. 40. lib. 2.* ubi dicit, quod dies integer non reddit diſpoſitionem conditionalem, quando agitur de favore filii, vel filiæ.

Notandum eſt autem, quando dies certæ ætatis adjectus 19
eſt ad legati, vel fideicommiſſi extinctionem, tunc legatum non dicitur relictum in diem incertum, ſed durat uſque ad illud tempus, *Menoch. dict. libr. 4. præſump. 201. num. 47.* unde uſusfructus, relictus uxori, vel alteri donec filius ad annos 14. pervenerit, non perit morte filii, ſed demum cum tempus evenerit, vel ſi legatarius morte præventus fuerit: *leg. ambiguitatem, cod. de uſufruct.* ubi etiam dicitur, quod uſusfructus relictus uſque ad tempus conditionis incertæ, finitur conditione eveniente qua non eveniente, vel ad impoſſibilitatem deducta intelligitur relictus durante vita legatarii.

SUMMARIUM.

1 *Creditor non poteſt agere ante diem præfixum ſolutioni: limitatur n. 2. 7. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. & 17.*

3 *Debitor ſuſpectus poteſt propria auctoritate capi.*

4 *Si poſſeſſor majoratus bona diſſipet, poteſt is, qui in eo ſucceſſurus eſt petere, ut declaretur, morte poſſidentis majoratum ad ſe pertinere.*

5 *Hæres gravatus poteſt cogi ad idoneè cavendum de fideicommiſſo, aut legatis præſtandis exceptis liberis primi gradus.*

6 *Quando gravatus fideicommiſſo poſſit cogi ad reſtituendam hæreditatem ante diem.*
An debitor fiſcalis, vel ipſius debitoris debitor exigi poſſit ante diem.

8 *Annus conceditur ad reſtituendam dotem conſiſtentem in mobilibus.*

10 *Le-*

10 *Legatum annuum alimentorum peti poteſt pro futuro, quamvis nihil ſit de præſenti debitum.*
11 *Fiſcus vel Princeps poteſt ex cauſa exigere ante diem.*
15 *Quarta trebellianica citatis ſubſtitutis detrahi poteſt a filio gravato ante caſum fideicommiſſi.*
16 *Filii primi gradus non tenentur ſibi fructus in quarta computare.*
18 *An poſſit debitor ſolvere ante tempus præfixum ſolutioni. Dilatio in dubio videtur conceſſa gratia debitoris, ibid.*
19 *Hæres an, & quando poſſit ſolvere legatum relictum pauperibus ante tempus a teſtatore præfixum.*
20 *Debitor, qui ſolvit ante tempus, an poſſit moleſtari a fiſco qui ſuccedit in jus privati.*
21 *Debitor ſponte ante diem ſolvens, repetere non poteſt: limitatur n.22. & 23.*
24 *Tutor reſtituens bona ante tempus deſtinatum tenetur pupillo, ſi pupillus ea diſſipet.*
25 *Emphyteuta non poteſt pro pluribus annis ſolvere invito Domino directi.*
26 *Creditor emphyteutæ ſolvere poteſt canonem pro ſuo intereſſe, ne res cadat in commiſſum non ſolvente emphyteuta.*
27 *Si debitor imminente monetæ mutatione, vellet ſolvere creditori ante tempus, non cogitur creditor recipere pecuniam ſibi oblatam.*
28 *Locationes rerum Eccleſiæ, ſi anticipatis ſolutionibus fiant, non intelliguntur validæ in præjudicium ſucceſſorum.*
29 *Quid ſi conductor ſolverit prædeceſſori.*
30 *Emphyteuta ſolvens canonem Prælato pro futuris temporibus, excuſatur a caducitate, ſi non ſolveret poſtea ſucceſſori.*

CAPUT V.

An ante diem præfixum ſolutioni poſſit creditor agere.

1 RESP. negativè: immò in tali caſu induciæ duplicantur, *c.1.de Plus petit, §.hodie autem, inſt. de excep. l.inſulam, ff. de verb. oblig.* quod procedit, ſi Adverſarius conventus exceptionem hujuſmodi induciarum ante litem conteſtatam agenti opponat: nam ſi poſtea id fecerit, duplicationis beneficium non obtinebit, ſed condemnabitur ad ſolutionem tunc faciendam quando tempus advenerit, *l.exceptionem, cod. de prob. Mareſc. var. lib. 2. c. 131. n. 3.* ratio prædictæ concluſionis eſt, quia licèt ſit nata obligatio ante diem, non tamen nata eſt actio; unde promiſſori exceptio competit, ſi ante diem conveniatur, quia malè agitur, *l.1. §. dies autem, in fin. ff. Quand. dies uſusfr. leg. ced. Cancer. lib. 2. c. 7. n. 41. verſ. Quando tempus &c.*

2 Hæc tamen regula limitatur 1. ſi ſuperveniat cauſa de novo, putà ſi debitor eſt de fuga ſuſpectus, vel ad inopiam vergat aut bannitus fiat, *l. quæſitum, ff. de Pignor.* ubi ſi debitor eſt ſuſpectus, ante diem, vel conditionem competit perſequutio pignoris, *Barboſ. d. cap. 1. num. 6. & 7. de Plus petit Cancer. var. lib. 2. cap. 10. num. 19.* & ideò ſi locavi domum, & timeo, nè inquilinus recedat non ſoluta penſione, poſſum hac de cauſa agere ante diem, *ut dicit Bald. in d. leg. quæſitum*: ſufficit tamen ſi inquilinus ſuſpicionem purget idoneè cavendo, *juxta, l. ſi fideju ſſor, §. fin. ubi Bartol. ff. Qui ſatiſd. cog.*

3 Addit *Cancer. d. lib. 2. c. 10. n. 11.* quod debitor ſuſpectus poteſt propria auctoritate capi etiam in nundinis publicis, & ad Judicem duci, *per textum in l. ait Prætor, 10. §. ſi debitorem, ff. quæ in fraud. cred.*

4 Item ſi poſſeſſor majoratum in alium transferre velit, vel bona majoratus diſſipet, poteſt is, qui in eo ſucceſſurus eſt, petere, ut declaretur, morte poſſidentis majoratum ad ſe pertinere, *Molin. de Primog. libr. 1. c. 16. & libr. 3. c. 14. Valaſc. conſul. 184. n. 19. & ſeq. Garz. de Nobil. gloſ. 47. n. 13. & ſeq. Gened. ad Decret. al. collect. 10. n. 2. & alii apud Barboſ. in d. c. 1. num. 13. Grat. diſcep. for. c. 456. n. 95. & ſeq.* quibus adde *Peregr. de fideic. art. 40. n. 9. & ſeq. & art. 41. n. 5. verſ. ſecundo poteſt agi &c.* ubi

5 dicit, quod hæres gravatus poteſt cogi ad idoneè cavendum de fideicommiſſo, aut legatis præſtandis, præſertim ſi conſumeret, aut dilapidaret res fideicommiſſarias, *ut notant omnes in l. inter omnes ff. Qui ſatiſd. cog.* exceptis liberis primi gradus qui regulariter non tenentur ſatiſdare, *l. jubemus, ubi Sal. C. ad Trebell.*

6 Addit *Grat. diſc. for. c. 294. n. 7.* quod gravatus fideicommiſſo, ſi bona dilapidat, poteſt cogi ad reſtituendam hæreditatem ante diem, licèt ali debeat ex fructibus bonorum juxta quantitatem reddituum, *per tex. in leg. Imperator, ff. ad trebell.*

Limitatur 2. quando dilatio datur a lege miſerationis cauſa, *ut eſt caſus in l. un. §. exactio, cod. de Rei uxor. act.* ubi annus conceditur ad reſtituendam dotem conſiſtentem in rebus mobilibus, vel ſe moventibus; tunc enim creditor po- 8
teſt agere ante diem, ut adveniente die condemnetur ad ſolvendam dictam dotem, *Afflict. dec. 279. nu. 5. Fontanell. de* 9
Pact. nup. claus. 7. gl. 3. p. 11. n. 5.

Limitatur 3. in legato alimentorum, *Grat. diſc. for. c. 151. n.* 10
41. Bald. in l. 1. cod. de fideicom. Surd. dec. 120. n. 15. & 16. & in tr. de Alim. tit. 9. q. 6. n. 10.

Limitatur 4. in fiſco, ſeu Principe, quibus permiſſum eſt 11
ex cauſa exigere ante diem, *l. 1. cod. de condit. ex l. Boſſ. in tit. Debitor. an delinquen. ſolver. &c. Urſil. ad Afflict. d. dec. 279. n. 1. Mareſc. var. lib. 2. c. 131. n. 4. poſt Bald. in d. l. 1. in d. l. 1. in prin.* ubi dicit, quod emptores gabellarum pro neceſſitate Reip. poſſunt exigi ante tempus dimiſſo tamen eis medii temporis interuſurio; quod eſt ſpeciale in fiſco, *ut d. Peregr. de Jur. fiſc. lib. 6. tit. 7. n. 21.* ſubdens, quod remota juſta cauſa, ſi fiſcus conveniat debitorem ſuum ante diem, induciæ duplicantur, ut ſupra diximus, licèt olim actio perimeretur, *l. juſtas, ubi Bart. cod. de Jur. fiſc. lib. 10.*

Limitatur 5. in creditore petente debitum de futuro, cui 12
eſt adjunctum debitum de præſenti, ut in legato annuo, vel fructibus cenſus; tunc enim licitum eſt agere contra debitorem, ut condemnetur ad præſtandum hujuſmodi legatum, ſeu fructus cenſus pro omnibus annis, ſeu ſemeſtribus tam præteritis, quàm futuris, debitis temporibus, ne cogatur creditor ſingulis annis litem agere, *Bart. in l. de Pupillo, §. ſi in pluribus, n. 2. ff. de oper. nov. nunc, & in l. libertis, §. manumiſſis, in fin. ff. de Alim. & Cibar. leg. Bald. in l. 1. n. 13. cod. de Sent. quæ fin. cer. quan. Urſil. ad Afflict. loco cit. n. 2. Barboſ. in d. cap. 1. num. 9. & ſeq. de Pluſ. petit. Cenc. de cenſib. p. 2. c. 2. qu. 5. art. 9. nu. 26. & ſeq. & p. 3. cap. 1. q. 8. art. 2. num. 17. Gratian. diſcep. for. c. 151. n. 35. & ſeq. Surd. de Alim. tit. 8. privil. 25. numer. 7. & deciſ. 120. num. 6. & ſequ.* ubi dicit, quod ſuper futuro non poteſt eſſe judicium ſi de præſenti nihil debeatur, ſed ſi aliquid de præſenti debetur, tunc acceſſoriè agi etiam poteſt pro futuro, *Peregr. de fideicom. art. 41. n. 5. verſ. tertio permittitur, ubi alios refert.*

Limitatur 6. ubi eſſet timor, quod adveniente die teſtes 13
deficerent, *Mant. de Tac. lib. 14. tit. 40. n. 29. ubi citat Imol. in l. eum, qui ità, §. qui ità, n. 9. ff. de verb. oblig. & probatur ex tex. in l. in lege Aquilia, 41. ff. ad l. Aquil.*

Limitatur 7. ſi reus patiatur litem conteſtari, & hanc ex- 14
ceptionem non oppoſuerit, tunc enim judicium ſubſtinetur, quia exceptioni dilatoriæ videtur renunciaſſe, *l. Pomponius, §. ratihabitionis, ff. de Procur. ità Innoc. in c. 1. n. 1. ad fin. de Plus petit. in l. exceptionem, n. 1. cod. de Probat. Mant. de Tacit. lib. 14. tit. 40. num. 29.* ſubdens, quod ſi pecunia debita in diem, ante diem petatur, etiamſi reus nihil excipiat, Judex non debet eum, niſi ad diem condemnare: quia cum tempus adiicitur ſtipulationi, qualificat ipſam ſtipulationem, ita ut Judex non poſſit eam intelligere ſine hac qualitate, *Bart. in l. lecta, n. 21. §. ſi cert. pet. & in l. cum, qui ità, §. qui ità n. 5. ff. de verb. oblig. Urſil. ad Afflict. dec. 279. num. 1. & 2. Viv. dec. 403. Barboſ. in d. c. 1. n. 8. Cacheran. dec. 130. n. 9. & ſeq. Surd. dec. 151. n. 6. & ſeq. Caroc. de locat. tit. de in diem adject. nu. 10. quamvis contrarium ſentiant Cancer. d. lib. 2. c. 7. n. 41. Peregr. de fideic. art. 41. ante n. 8. & alii.*

Limitatur 8. in quarta trebellianica debita filio primi gra- 15
dus: hæc enim a filio gravato citatis ſubſtitutis detrahi poteſt ante caſum fideicommiſſi, *Bald. in leg. jubemus, cod. ad Trebell.* ubi addit, quod ſtatim detrahi etiam poteſt legitima de toto aſſe, *& ita ſentiunt Paul. de Caſtr. conſil. 186. num. 2. lib. 2. Ruin. conſ. 57. colum. ultim. lib. 2. quos refert Peregr. de fideicomm. art. 41. num. 5. verſ. octavo cum in omnem eventum, & verſ. ſeq.* ubi etiam dicit, quod filii primi gradus non te- 16
nentur ſibi fructus in quartam computare, *per textum in d. l. jubemus.*

Limitatur 9. quando ſolutio in plura tempora eſt diſtribu- 17
ta, & promiſſor juravit ſolvere, ex tunc enim ſi in primo tempore non ſolvat, perdit beneficium exceptionis, quæ pro aliis terminis ſibi competeret: quia perjurus excluditur ab omni commodo, quod ex contractu conſequi poteſt, *leg. ſi quis major, C. de Tranſact. Ruin. conſ. 172. n. 1. in fin lib. 4. Mant. de Tac. lib. 14. tit. 40. n. 28.* ubi etiam dicit, hoc habere locum tam in reo, quàm in actore.

An verò poſſit debitor ſolvere ante tempus præfixum ſo- 18
lutioni? Reſp. quod aut dilatio apponitur gratia debitoris, & tunc poteſt, etiam invito creditore, *l. quod in diem, ff. de ſol.* vel apponitur gratia Creditoris, & tunc non poteſt, niſi credi-

tore volente, *l.eum, ff.qui ff.de Ann.l.* aut apponitur gratia creditoris, & debitoris, & tunc neque ante tempus potest solvere, *ut d.Bart.in l.qui Romæ, n.4.ff.de verb.oblig.* subdens, quod in dubio gratia debitoris dilatio videtur concessa, *l.1. ff.de Cond.& demon.gl.in d.l.eum, qui, ver.hæredis causa, Grat. disc.for.c.8.n.5.& seq.*

19 Ex quo infertur, quod hæres legatum relictum pauperibus seu pro dote puellarum ante tempus a testatore præfixum solvere potest: quia dilatio censetur data ad favorem hæredis: qui potest illi renunciare, *l.si quis in conscribendo, cod. de Pact.* quod procedit quando hæres justus fuit pro una vice ad tempus bona distribuere inter pauperes; tunc enim potest hæres prævenire; secus si testator mandavit solvi certam pecuniæ quantitatem in perpetuum statuta die putà in festivitate S. Joannis, quia in tali casu non potest solvi ante tempus, cum præsumatur relictum legatum tali die propter devotionem dictæ festivitatis, *Gutier.pract.qu.79.nu.3. & 11. Ceval.q.186.nu.3. & 4. Covar.in c.tua nobis, num.5. de testam. Mant.de conject.lib.8.tit.5.n.20. quos refert Grat. disc.for.c.73. num.1.& seq.*

20 Infertur 2. quod debitor solvens ante tempus, sicut non posset ab hærede, vel alio universali successore molestari, ita nec a fisco, qui in jus privati succedit, *Boss.in tit.Debitor. an Delinquens solver.& c.n.6. per textum in l.non intelligitur, §. si posteriori, & l.fiscus cum in privati, ff.de Jur.fisc.*

21 Observa tamen, quod debitor sponte sua ante diem solvens, repetere non potest, *l.in diem, ff.de cond. indeb. Mant. de Tac.lib.14.tit.40.n.8.* quod procedit, etiamsi errore juris, vel facti solvat, *l.fidejussor quamvis, ff.mandat.* secus si esset

22 debitum sub conditione, & solveretur ante conditionis implementum: quia tunc datur repetitio, *l.sub conditione, ff.*

23 *de condict.indeb.* idem dicendum, si solutio ad diem incertum debeatur, putà quando sequutæ sunt nuptiæ & solvatur ante nuptias, quia hoc etiam casu datur repetitio, *ut in d.l. sub conditione*, nisi debitor sciens, & prudens solverit, tunc enim non repetit, *ut d.Jord.lib.14.tit.7.de Dilat.n.91.per textum in leg.1.ff.eod.tit.de condict.indeb.*

24 Observa 2. quod tutor restituens bona ante tempus destinatum tenetur pupillo, si pupillus ea dissipet, *Cancer.var.p.1. c.3.de legitima, n.43.*

25 Observa 3. quod emphyteuta non potest pro pluribus annis solvere invito Domino directi: interest enim creditoris, ut fiat solutio annuatim propter recognitionem annuam, quæ insurgit ex annua solutione: ac propterea invito Domino alius pro emphyteuta solvere non potest, *ut post Bald. in l.acceptam, n.37.& ibi Salic.in ult.col.cod.de usur. Jas.consil. 49.n.2.vol.1.& alios notat Surd.dec.174.n.12. Grat.disc.for.c.*

26 *8.n.8.& seq.* subdens, quod posset creditor emphyteutæ solvere canonem pro suo interesse, nè res cadat in commissum non solvente emphyteuta.

27 Observa 4. quod si debitor imminente monetæ mutatione vellet solvere creditori ante tempus, non cogeretur Creditor ad recipiendam pecuniam, seu monetam sibi oblatam, ut *decisum refert Ursil.ad Afflict.dec.90.n.30. Viv.comm.opin.515. n.2.in ver.moneta.*

28 Observa 5. quod locationes rerum Ecclesiæ si anticipatis solutionibus fiant, nullatenus in præjudicium successorum validæ intelliguntur, *ex Conc.Trid.sess.25.de ref.c.11.* unde potest successor de novo exigere a Conductore pensionem prædecessori anticipatè solutam, *Gig.de pension.q.88. Surd.dec. 326.n.79. Barbos.de off.& pot.Episc.p.3.all.94.n.5.& alii apud Ric.in Prax.for.Eccl.p.4.ref.369.* habebit tamen conductor

29 recursum contra hæredes locatoris *l.pro hæreditariis, cod.de Hæred.act.*

30 An verò emphyteuta solvens canonem Prælato pro futuris temporibus excusetur a caducitate, si non solveret postea successori? affirmant *Corn.cons.67.col.1.lib.2. Corbul. de caus. privat.ob non solut.can.limit.17. Surd.dec.78.n.7. Gig.d.q.88.n. 9. Grat.disc.for.c.8.n.11.*

Quæres, an is, qui stipulatur, sibi dari ante mensem Januarii, possit petere antequam mensis præterierit, vel teneatur expectare lapsum mensis? Respondet *Bart.in leg.qui ante calendas, ff.de verb.oblig.* quod illa verba, ante mensem Januarii, videntur apposita favore debitoris, ut majorem habeat dilationem: & ideo intelliguntur de mense finito, ut *ibidem d.Paul.de Castr.* Sed quidquid sit de jure, contrarium tenendum est juxta communem loquendi usum qui etiam in contractibus propriæ verborum significationi præferri debet, *l.anniculus, ff.de verb.signif.l.librorum, §.quod tamen Cassius, & ibi gl.ff.de l.3. Mantic.de Tac.& ambig.conven.libr. 14.tit.40.n.23.* ubi dicit, quod stipulator in tali casu, antequam totus mensis præterierit, potest petere, & exigere.

SUMMARIUM.

1 *Terminus statutus ad solvendum in contractu venditionis incipit currere a die celebrati contractus ultima perfectione completi.*

2 *Si fundus vendatur pro centum aureis solven. termino unius anni, hujusmodi tempus non currit a die celebrati contractus, sed a die traditionis fundi.*

3 *Item si fundus vendatur pro pretio æstimando, & solvendo termino unius anni a die contractus numerandi, terminus hujusmodi non currit, nisi a die factæ æstimationis.*

4 *Quando currat terminus si testator legavit centum cum certo onere adimplendo intra annum.*

5 *Quid si datus fuerit terminus hinc ad Paschа.*

6 *An emptor re adhuc non æstimata teneatur ad fructus compensativos, & n.9. ubi de mensuratione.*

7 *An emptor teneatur ad fructus compensativos, si res vendita non fuerit libera.*

8 *An emptor teneatur hujusmodi fructus, si venditor non impleverit promissa.*

10 *Venditor partem pretii recipiens non tenetur ad rem tradendam.*
Et an pro rata dicti pretii soluti debeantur emptori fructus recompensativi, & quando possit emptor petere hujusmodi fructus, ibidem.

11 *Soluto residuo tenetur venditor dare emptori fructus ex fundo perceptos pro rata pretii antea.*

12 *Quid si venditio facta fuerit cum reservatione dominii.*

13 *Fructus recompensativi peti possunt habito respectu ad fructus, qui a venditore percipi potuissent.*

14 *Judex potest taxare ad rationem quinque, vel sex pro centenario, quamvis nulla fructuum liquidatio appareat.*

15 *Fructus pendentes tempore venditionis spectant ad emptorem: declaratur n.16. limitatur n.17.*

18 *Fructus in venditione necessaria pro rata temporis dividuntur: limitatur n.19.*

20 *Qui promisit revendere rem intra certum tempus elapso termino, & non oblato pretio in tempore, non tenetur amplius ad vendendum.*

21 *Terminus adiectus promissioni non censetur in dubio appositus causa limitandæ obligationis, limitatur n.22.*

23 *Quando agitur exempto de evictione, inspicitur valor rei de tempore, quo res evincitur, non autem de tempore contractus.*

CAPUT VI.

Quando incipiat currere terminus statutus ad solvendum in contractu venditionis.

RESP. quod incipit currere a die celebrati contractus 1
ultima perfectione completi, *ut probat.textus in l.tali, ff.de Jur. dot.*

Hinc si vendatur fundus pretio centum aureorum, & ad 2
hujusmodi pretium solvendum assignetur terminus unius anni, hujusmodi tempus non currit a die celebrati contractus, sed a die traditionis fundi *l.Julianus §.offerri, ff.de act. empt. Bart.in l.si cui legetur, num.5.ff.de leg.1.* nec sufficeret traditio facta per clausulam constituti, *Bertazol. clausul.41. gloss.3.num.2.* idem dicendum, si fundus vendatur pro pre- 3
tio æstimando, & emptor promittat in specie illud solvere termino unius anni a die contractus numerandi; quia tunc etiam terminus solutionis eadem ratione non currit, nisi a die factæ æstimationis, *gloss.in l.si convenerit de distrahendo,* 4
ver.nisi ff.de Pignor.act. Socin.in l.si in diem, ff.de condit.& demon.Ruin.consil.63.num.1.libr.5.& alii apud Cancer. var.libr. 3.cap.1.num.156.& seq. ubi etiam dicit, quod si testator legavit centum cum certo onere adimplendo intra annum, annus similiter non currit, nisi post legatum receptum, *Alex.in d.l.si cui legetur, n.9.ff.de l.1.* subdens, quod si termi- 5
nus datus fuerit v.g. hinc ad Pascha, tempus indistinctè finietur in Paschate.

An verò emptore re adhuc non æstimata teneatur ad fru- 6
ctus compensativos juxta æquitatem *l.curabit, cod.de act.empt.* Respond. affirmativè, tum quia ex hoc non minuitur usus rei venditæ, & traditæ, cujus usus contemplatione debentur isti fructus: tum quia non cessat emptor habere rem, & pretium; unde sequuta æstimatione fructus hujusmodi debentur a die celebrati contractus, si nulla data fuit emptori 7
dilatio: vel si aliquis certus terminus, putà unius mensis vel anni assignatus fuerit, debebuntur a die termini elapsi, *ut tra-*

dunt

dunt omnes in d.l.curabit, Afflict.dec.20.Cravet.conſ.105.n.11. lib.1.latè Honded.conſ.30.n.15.& ſequen.lib.1. Rot. deciſiones 370.per tot.par.3. Recen. ubi, quod emptor tenetur ad hu-
8 juſmodi fructus, etiamſi res vendita non fuerit libera, *Surd. dec.117.num.7.* ubi quod tenetur emptor ad hos fructus, etiamſi non ſit in mora, ut quia venditor non impleverit promiſſa: quia tunc emptor excuſatur, ne ſolvat pretium, non autem excuſatur a fructibus compenſativis, *Beltramin. ad*
9 *Greg.dec.297.n.10.& ſeq.* idemque dicendum, ſi fundus longè poſt venditionem menſuratus fuerit, *Rota dec.370. nu.5. Hond.d.conſ.30.nu.19.*

10 Notandum eſt autem, quod licèt venditor partem pretii recipiens non teneatur ad rem tradendam, *leg.fiſtulas, §.qui fundum, ff.de contrah.empt.Soc.ſen.conſ.170.num.13.lib.2.Hon-*
11 *ded.conſ.44.n.24.lib.1.* nihilominus pro rata dicti pretii ſoluti debentur emptori fructus recompenſativi non ratione dominii, neque ratione moræ, ſed ratione cujuſdam generalis æquitatis, nè venditor locupletetur cum jactura emptoris, *Surd.conſ.52.n.65.& conſ.101.n.7.& 26. quem refert Beltram.ad Greg.dec.347.n.18.* ſubdens, quod non poteſt emptor fructus pro dicta rata petere, niſi prius ſoluto integro pretio, quo caſu debentur ei fructus etiam temporis præteriti pro rata dicti pretii jam antea ſoluti, *Gabr.libr.3.titul. de empt.& vendit.concl.4.n.15.Hond.d.conſ.44.n.25.Theod. Rub. ſing.p.5.ad l.curabit, cod.de action.empt.& vendit. concl.2.fol.* 537. ubi etiam dicit, quod venditio facta cum reſervatione dominii, reſolvitur in locationem, & conductionem intra tempus, quo pretium ſolvi debet.

13 Notandum 2. quod hujuſmodi fructus recompenſativi peti poſſunt habito reſpectu ad fructus, qui a venditore percipi potuiſſent, ſi rem non tradidiſſet, *Alex.conſ.69.n.4. lib.1. Crav.conſ.105.n.11. & hanc eſſe magis communem dicit Gabr. d.lib.3.tit.de empt & vend.concl.4.n.18.Hond.d.conſ.30. nu.20.*
14 *& ſequ.* ubi addit, quod Judex poteſt taxare ad rationem quinque, vel ſex pro centenario, quamvis nulla fructuum liquidatio facta ſit.

15 Notandum 3. quod fructus pendentes tempore venditionis ſpectant ad emptorem, *l.Julianus, §.ſi fructibus ff.de A-*
16 *ction. empt.* cujus textus diſpoſitio procedit in alienatione voluntaria: quia cum ſit in poteſtate venditoris excipere fructus, ſi eos non excepit, cenſetur voluiſſe dictum fundum transferre in eo ſtatu, in quo tempore venditionis reperiebatur, *argum.l.veteribus, ff.de Pact.Cancer.lib.3.cap.17.num.*
17 510. ſecus in alienatione neceſſaria, ad quam poteſt pars compelli, putà ſi res vendatur pro exequutione ſententiæ, ſeu decreti: tunc enim vendita re non veniunt fructus, *The-*
18 *ſaur.dec.56.* ubi dicit, fructus in venditione neceſſaria pro rata temporis eſſe dividendos *Surd.dec.294.num.12.in fin.* niſi
19 forte ex pretii quantitate colligatur, fructus etiam in venditione fuiſſe comprehenſos, *ut ſubdit Cancer. ubi ſupra, num.515.per doctrinam gl.in l.1.§.de ſuperfic. Pariſ.conſ.29. nu.* 70.*lib.1.*

20 Notandum 4. quod ſi tibi promiſi revendere rem intra certum tempus, elapſo termino non teneor amplius ad vendendum ſi non obtuliſti pretium tempore debito, *l.2. cod.de Pact.int.empt.& vend.* quia licèt in dubio terminus appoſi-
21 tus promiſſioni non cenſeatur adjectus cauſa limitandæ obligationis: fallit tamen hæc regula, quando ex parte ejus, cui fit promiſſio, deberet aliquid impleri ex natura diſpoſitio-
22 nis: tunc enim videtur actum quod ſi ille non implet infra terminum, debitor non ſit ultra obligatus, *Ang. conſ.199. aliàs 200.n.1.& 2.Tiraq.de retract.conven.§.1.gl.2.n.53. Menoc.de Arb.Jud.caſ.217.n.1.Mantic.de Tac.lib.4.tit.31.n.34.& ſeq.Grat.diſc.for.c.207.n.15.& ſeq.*

23 Notandum 5. quod quando agitur ex empto de evictione, inſpicitur valor rei de tempore, quo res evincitur non autem de tempore contractus, *l.cum ſucceſſores, in fin. cod.de Evict.Bart.in l.Titius, n.4.ff.de act.empt.Rot. dec.710. nu.1.p.3. tom.1. Recen.* ubi, quod in judicio evictionis tenetur quis non ſolùm ad pretium ſolutum, ſed etiam actum uſque ad tempus evictionis.

SUMMARIUM.

1 *Tempus promiſſionis dotis non a die conceptæ ſtipulationis dotis, ſed a die nuptiarum numerari debet.*

2 *Quid ſi quis dotem promiſerit pro puella, quæ Titio erat in matrimonium deſtinata, & cum eo matrimonium minimè contractum fuerit, & n.3.*

4 *Favore dotis in dubio non cenſetur inducta conditio, ſed modus.*

5 *Si res dotales æſtimatæ ſint ante matrimonium, hæc æſtimatio non perficitur, niſi ſequutis nuptiis.*

6 *Si ſponſus pro dote hypothecaverit omnia bona ſua ante matrimonium, hypotheca non traheretur ad tempus contractus, ſed ſolùm ad tempus matrimonii contrarium, n. 8.9.& 10.*

7 *Tempus diſpenſationis, & non matrimonii attendi debet, ſi matrimonium a principio nullum eſſet propter aliquod impedimentum.*

10 *Textus in l.1.ff. Qui pot.in pign. hab. declaratur.*

11 *Legatum pro dote an tranſmittatur, ſi legataria deceſſerit ante nuptias, & n.12.*

13 *An promittens dotem poſſit paciſci ſibi reſtitutionem ejuſdem dotis ex intervallo.*

CAPUT VII.

A quo die numerandum ſit tempus promiſſionis dotis.

REſp. quod a die nuptiarum, non autem a die conceptæ 1
ſtipulationis numerari debet, *l.tali facta ſtipulatione, ff.de jur.dot.Alex.conſ.145.n.2.lib.5.Mant.de Tac.lib.14.tit.40. n.21.* omnis enim promiſſio dotis facta ante matrimonium, tacitam habet conditionem, ſi nuptiæ ſequantur, *leg.item quia, §.1.ff.de Pact.l.dotis promiſſio ff.de jur.dot.* & in tali caſu dos potius intelligitur deſtinata, quàm conſtituta, quia ſine matrimonio dos conſiſtere nequit, *l.Titio centum, §.Titio genero in fin.ibi, quæ doti fuerat deſtinata, ff.de cond.& demon.l.3. ff.de jur.dot.Rot.apud Pacif.ad Salu.interd.dec.307.n.3.& ſeq. Grat.diſc.for.c.301.n.29.*

Hinc infertur, quod ſi extraneus dotem promiſerit pro 2
puella, quæ Titio erat in matrimonium deſtinata, eo matrimonio minimè contracto promiſſio redderetur inutilis, nec ipſi puellæ jus intelligeretur pro alio matrimonio acquiſitum, *Bart.in l.ſi cum dotem, in princ.n.6.& 7.ff.ſolu.matr.Dec. conſ.35.ſub n.5.Mant.de Tac.lib.12.ti.11.n.9.* licèt in promiſ- 3
ſione facta a Patre aliud dicendum ſit, quia ipſe tenetur dotare filiam, *l.ult.cod.de Dot.promiſſ.* & ideò cum Pater dotando videatur ſatisfacere propriæ obligationi, dotatio ſubſiſtet, & erit irrevocabilis, etſi matrimonium non ſequatur, *ut poſt Barboſ.in d.l.cum dotem, n.51.& alios obſervat Grat.d. c.301.n.28.& ſeq.* ubi etiam dicit, quod favore dotis in du- 4
bio non cenſetur inducta conditio, ſed modus.

Infertur 2. quod ſi res dotales, æſtimatæ ſint ante matri- 5
monium, hæc æſtimatio non perficitur, niſi ſequutis nuptiis, & tunc ſit vera venditio, *l.plerumque, §.ſi ante matrimonium, ff.de jur.dot.*

Infertur 3. quod ſi ſponſus pro dote ſponſæ hypothecavit 6
omnia bona ſua ante contractum matrimonium, hypotheca non traheretur ad tempus contractus, ſed ſolùm ad tempus matrimonii, *Bald.Novell.de dot.p.10.col.pen.in fin. n.39. Neguſ.de Pignor.p.2.mem.4.n.79.& 80.quos refert, & ſequitur Grat.c.804.n.2.& ſeq.* ubi ex hoc infert, quod creditores medio tempore contrahentes cum viro præferuntur mulieri, & *hanc eſſe magis receptam dicit Gait.de credit.in Append. c.4.nu.* 113.*Pacif.de Salu.interd.inſp.3.c.4.n.43.Mant.dec.166.n.7.& 9.Merlin.de Pign.lib.3.q.74.n.8.& ſeq.* ubi addit, quod tem- 7
pus diſpenſationis, & non matrimonii attenditur, ſi matrimonium a principio nullum eſſet propter aliquod impedimentum, *quicquid in contrarium ſentiant Ciriac. contr.*110.*n.* 8.*& ſeq.Fontan.de Pact.nupt.clauſ.7.gl.2.p.1.num.32. & ſequ.* aſſerentes, quod hypotheca dotalis retrotrahitur ad diem 8
ipſius contractus, ſeu promiſſionis, etiamſi facta fuerit ante matrimonium.

Obſerva tamen, quod ſi ſtipulatio, & hypotheca fuit 9
contracta generaliter in omnem caſum, & eventum dotis reſtituendæ, tunc ſi dos fuerit ſoluta ante contractum matrimonium, hypotheca incipit a die promiſſionis, ſive contractus: & ideò mulier præferretur creditoribus medio tempore contrahentibus: quia ea verba cùm ſint generalia, debent intelligi etiam in eventum, quo matrimonium non eſt ſubſequutum, *ut poſt Bologn.in Rub.ff.ſol.matr.nu.139.in fin. dixit Mant.dec.166.n.4.&* 10. ſubdens, quod in hoc nullum eſt privilegium, ſed jus commune, ut prior tempore ſit potior in jure, *juxta l.ſi fundum, cod.Qui pot.in pign. hab.* & in tali caſu procedere ſecundam ſententiam, dicit *Merl. d.lib. 3.q.74. nu.19.* ſecus eſſet, ſi hypotheca fuit reſtricta ad promiſſionem reſtituendæ dotis in omnem caſum ſoluti matrimonii: quia tunc hypotheca locum non habebit, niſi ex die contracti matrimonii juxta primam ſententiam, *Mant.ibid. n.4.& 9.Merlin.loco cit.Fontanel.d.clauſ.7.gl.2.p.1.n.38. ubi ſic conciliat ſupradictas opiniones.*

Nec obſtat *tex.in leg.1.ff.qui pot. in pign. hab.ibi, non uti-* 10
que ſolutionum obſervanda ſunt tempora, ſed dies contractæ obligationis; ex quo inferunt DD. quod hypotheca dotis ſi-

ve tacita, ſive expreſſa retrotrahitur ad diem promiſſionis, non autem ſolutionis, *de quo latè Pacif. de Salu. interd. inſp. 3. cap. 4. num. 45. & 46. Merlin. de Pignor. dict. libr. 3. q. 74. nu. 20. uſque ad fin. Tiraquell. de retract. lignag. §. 1. gl. 10. numer. 117.* quia prædictus textus intelligi debet de ſtipulatione, ſeu promiſſione facta, poſtquam jam contractum fuit matrimonium, *latè Grat. d. c. 804. n. 2. & ſeq. Pacif. de Salu. interd. inſp. 3. cap. 4. n. 43.*

11 Addunt Doctores, quod legatum pro dote non tranſmittitur, ſi legataria deceſſerit ante nuptias, cum illud non debeatur ante illud tempus, *ità Bart. Bald. Caſtren. & alii in l. Titio centum, §. Titio Genero, ff. de condit. & demon. Corn. conſ. 32. col. 1. & conſ. 229. col. 2. lib. 4. Ang. conſ. 30. & alii apud Tiraqu. de retract. conven. §. 2. gl. un. n. 54.* excepto caſu, in quo debeatur filiæ legitima: quia tunc reiiceretur iſtud onus nuptiarum, *ut poſt Alex. conſ. 55. n. 5. lib. 2. Gabr. de legitim. concl. 1. n. 13. Covar. c. 3. num. 11. de Teſtam. & alios dixit Grat. diſc.*

12 *for. c. 275. nu. 22. & ſeq.* ſubdens, quod legatum pro dote factum ab extraneo, tranſmitteretur, quando dicta verba, pro dote, non eſſent adjecta ſubſtantiæ legati, ſed executioni, & illius præſtationi.

13 Quæres, an promittens dotem poſſit paciſci ſibi reſtitutionem ejuſdem dotis ex intervallo? Reſp. quod Pater poteſt hoc facere quandocunque ante matrimonium contractum, *l. adoptivum, §. 1. ff. de Jur. dot. Bald. in l. ſi cum dotem, 23. col. 2. in prin. verſ. Nam ſi ità continebatur, ff. ſol. matr. Grat. c. 308. nu. 14. & 15.* extraneus verò non poteſt paciſci ſibi reſtitutionem dotis ex intervallo poſt illius promiſſionem; nam qui dat, vel promittit dotem pro muliere, videtur tacitè donare, & ipſi mulieri providere: niſi tempore promiſſionis ſtipulatus fuerit, ſibi dotem reddi, *l. ex morte, in fin. cod. de Pact. conven. Grat. loco cit. n. 13.* unde pactum iſtud ab extraneo adiici non poſſet in traditione dotis, ſi illud non fuerit adjectum in ejus promiſſione, *Bald. in l. un. §. accedit, cod. de Rei uxor. actio. poſt gl. ibid. in ver. fecerit,* ubi dicit, quod vir novo pacto non eſt gravandus.

SUMMARIUM.

1 *In alternativis electio eſt debitoris, & n. 6. declaratur nu. 2. limitatur n. 3.*
3 *Si unum eſt in obligatione, & aliud apponitur ad cautelam creditoris, tunc electio eſt creditoris.*
4 *Quod apponitur ad alicujus favorem, vel cautelam, in ejus odium retorqueri non debet.*
5 *An per electionem unius remedii cenſeatur aliis præcluſa via.*
7 *Qui promiſit, ſe obligaturum ad aliquam ſummam intra certum tempus, poteſt adveniente tempore conveniri ad ſolvendum illam ſummam.*

CAPUT VIII.

An, ſi debitor promiſerit certa die ſolvere, vel dare pignora, aut fideiuſſorem, poſſit creditor adveniente die illum cogere præcisè ad ſolvendum.

1 REſp. affirmativè: quia licèt in alternativis electio ſit debitoris, *juxta c. in alternativis, de reg. jur. in 6.* hoc
2 tamen verum eſt, quando alternativa cadit inter duo, quorum utrumque eſt in obligatione, & ſolutione; ſecus ſi unum
3 eſt in obligatione, & aliud apponitur ad cautelam creditoris, ut in dicto caſu: tunc enim electio eſt creditoris; quia
4 cum ad creditoris favorem, & cautelam id appoſitum ſit, in ejus odium retorqueri non debet, *ità Bart. communiter receptus in l. quamvis, ff. de Pign. action. Alex. in l. 4. §. ex convention, n. 5. ff. de re jud. Grat. diſc. for. c. 164. n. 16. & ſeq.* ſubdens,
5 quod poteſt etiam creditor poſt electionem pignorum mutare conſilium, & executivè agere, quaſi per electionem unius remedii non cenſeatur aliis præcluſa via, quando per primum creditori non eſt ſatisfactum.

6 Eadem ratione, ſi tibi promiſi, quod ex ſylva mea poſſis incidere, & accipere unum, vel duo plauſtra lignorum, erit in electione tua accipere unum plauſtrum, aut duo: quia tale pactum in favorem creditoris appoſitum cenſetur, *Cancer. var. lib. 2. c. 6. nu. 58. quicquid dicat Dec. in c. inter cæteras, in fin. de reſcript.*

7 Notandum eſt etiam, quod ſi quis promiſit, ſe obligaturum ad aliquam ſummam intra certum tempus, poteſt adveniente tempore conveniri ad ſolvendum illam ſummam ac ſi de præſenti ſe obligaſſet: quia eò ipſo, quod ità promittit, præſumitur ſe obligare, ut circuitus evitetur, *Jo: Andr. ad Spec. in rub. de oblig. & ſolut. poſt prin. verſ. in qu. de illo & c. Gramm. dec. 103. n. 187. Ruin. conſ. 19. nu. 14. lib. 4. Rom. ſing. 186. Surd. conſ. 457. n. 13. & 38. lib. 4. & alii apud Grat. diſc. for. cap. 115. n. 24. & ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *Actus judiciarii diebus feſtis exerceri non poſſunt: limitatur n. 4. 9. 17. 21. 26.*
2 *Sententia diebus feſtis lata, nulla eſt, & n. 3.*
5 *An inſtrumenta, quæ inter partes fiunt die feriato, valida ſint.*
6 *Præſentatio ad beneficia an fieri poſſit die feriato.*
7 *An Tutores die feſto dari poſſint.*
8 *An valeat juramentum præſtitum die feſto & num. 17. 18. & 28.*
9 *An appellatio interponi poſſit die feſto.*
Et an oblatio libelli fieri poſſit die feſtivo, ibid.
10 *Confeſſio ſpontanea partis an recipi poſſit feſtivis diebus.*
11 *Et an dictis diebus fieri poſſit inſinuatio donationis coram Judice.*
12 *An exequutio ſententiæ fieri poſſit die feſto.*
13 *Et an citatio diebus feſtis exequi poſſit.*
14 *Quid ſi citatio exequeretur tempore habili, ſed facta fuerit vigore præcepti Judicis, aut decreti interpoſiti die feſtivo.*
15 *An excommunicatio ferri poſſit die feſto.*
Et an abſolutio eodem die feſto dari poſſit, ibid.
16 *An decretum in alienatione rerum minoris interponi poſſit die feriato.*
19 *An teſtis, qui die non feriato juravit, poſſit die feriato examinari.*
20 *An Judex poſſit procedere tempore feriato, ſi juriſdictio eſſet tempore peritura.*
21 *Feriæ non proſunt iis, qui volunt aufugere cum pecunia aliena.*
22 *An debitor de fuga ſuſpectus iam captus poſſit die feſtivo ſequeſtrari in carceribus ad inſtantiam alterius creditoris,*
23 *Quando poſſit reus die feſto per ſententiam condemnari.*
24 *An executio ſententiæ criminalis fieri poſſit diebus feriatis in honorem Dei & n. 25.*
Et an ad torturam die feſto procedi poſſit, ibid. n. 24.
25 *Textus in l. Provinciarum cod. de fer. explicatur.*
26 *Cauſæ pauperum, & carceratorum expediri poſſunt diebus feſtis.*
27 *Fideiuſſio poteſt ſtipulari die feſto pro relaxatione carcerati.*
28 *Cauſæ alimentorum diebus feſtis agitari poſſunt.*
29 *Privilegia favore alimentorum conceſſa non habent locum in alimentis præteritis, ſed tantùm in alimentis præſentibus, & futuris.*
30 *An cauſa dotis expediri poſſit diebus feſtivis.*
31 *An famulus pauper agere poſſit pro ſalario diebus feſtivis.*

CAPUT IX.

An, & quando actus judiciales diebus feſtis exerceri poſſint.

ACtus judiciarii diebus feſtis regulariter exerceri neque- 1
unt tam in cauſis temporalibus, quàm ſpiritualibus *cap. conqueſtus, extr. de fer. l. fin. cod. eod. tit. Laym. in Theol. mor. lib. 4. tr. 7. c. 2. n. 7. Bonac. in tr. de legibus diſp. 5. q. un. pun. 2. nu. 21.* unde ſententia dictis diebus lata nulla eſt, *d. c. conquæſtus, ubi DD. communiter.*

Dubium tamen eſt, an ſit nulla in terminis conſtitutio- 3
nis Clementis VIII. ubi ſtatuitur, quod Judices juriſdictionem exercentes in locis ditionis temporalis eccleſiaſticæ non attendant nullitates, niſi ex defectu citationis, juriſdictionis, & mandati, *ut refert Jordan. lib. 13. titul. 1. de judic. num. 70.* & quidem etiam in hoc caſu ſententia videtur nulla ex defectu juriſdictionis: quia juriſdictio Judicis eo tempore eſt ſuſpenſa, ut poſt *Vant. in tract. de Nullit. rubr. de null. ex defect. iuriſd. num. 128. & ſeq. obſervat. Scac. de iud. libr. 2. cap. 2. num. 289.*

Hæc tamen concluſio a Doctoribus limitatur 1. in acti- 4
bus voluntariæ juriſdictionis, prout eſt emancipare, adoptare, manumittere, cauſas delegare, beneficia conferre, diſpenſare &c. hæc enim exerceri poſſunt die feriato, *l. ut in die dominico, & l. actus omnes, C. de fer. Marant. de ord. iud. par. 6. act. 10. tit. de Actor. edit. nu. 31. Scac. loco cit. n. 96. & ſeq. Barboſ. de offic. & pot. Epiſc. p. 3. alleg. 125. n. 5. Burat. dec. 688. nu. 12.* ubi etiam dicit, quod poſſeſſio diebus feſtivis capi poteſt,

Fon-

Fontanell. de Pact. nupt. claus. 1. *n.* 26. *& seq.* ubi, quod instru-
5 menta contractuum, quæ inter partes fiunt, valida sunt, si conficiantur die feriato: quod intelligendum esse de instrumentis, quæ extra judicium fiunt dicit *Spec. in tit. de fer.* §. *sequitur, num.* 5. *Marant. ubi supr. p.* 4. *dist.* 16. *num.* 62. *Mandos. de Commiss. form.* 13. *com. feriis non obstan. vers. quinto quero Sylv. in ver. Dominica, quæst.* 3. *Mantic. de Tacit. libr.* 3. *titul.* 15.
num. 13. *Bonacin. dict. tract. de legib. disp.* 5. *quæst. un. punct.* 2. *nu.*
6 11. *Jordan. lib.* 10. *tit.* 7. *numer.* 352. ubi, quod præsentatio ad beneficia fieri potest quocunque die etiam feriato in honorem Dei.

7 Quæres, an Tutores die festo dari possint? affirmativè respondet *Aret. in §. appellantur, numer.* 31. *de except.* quod intellige quando non dantur ex inquisitione: aliàs secus *Bart. in leg. nec mandante*, §. *dari, ff. de Tut. & Curat. dat. ab his &c.*

8 Quæres 2. an valeat juramentum præstitum die festo? Respond. negativè, *per textum in cap.* 1. *de fer.* ubi excipitur tantùm juramentum pro pace vel alia necessitate, videlicet, pro fide, pro obedientia, pro fama, *ut ibidem explicat glos. in ver. necessitatem*, quem textum intelligendum esse tam de juramentis judicialibus, quàm extrajudicialibus, *dicit Suar. De virtut. & stat. Relig. libr.* 2. *de Dieb. festiv. cap.* 30. *num.* 16. *&* 17. *quem refert, & sequitur Fontanell. de Pact. nupt. claus.* 1. *num.* 29. ubi etiam observat, quod tale juramentum non ligat, sed eodem modo potest, ac debet quis contra obligationem audiri, ac si non jurasset; contrarium tamen in juramentis extrajudicialibus tenet *Abb. in cap. ultim. de fer. Sylv. in ver. Dominica quæst.* 3. *& alii apud Jordan. libr.* 11. *titul.* 1. *num.* 196. ubi dicit, quod jus irritat solos actus judiciales.

9 Limitatur 2. in actibus, qui causæ cognitionem non requirunt *Guid. Pap. dec.* 215. *Menoch. de arbitr. jud. lib.* 1. *q.* 30. *n.* 14. unde appellationem interponi posse die festo, dicit *Vestr. in Pract. lib.* 7. *cap.* 3. *n.* 25. *Gratian. dec. March.* 5. *num.* 1. *&* 2. *Mandos. de Commiss. form.* 13. *comm. feriis non obstan. vers. decimoquarto quæro*, idem de libello sensit *Marant. de ord. judic. d. tit. de Actor. edit. num.* 29. *per textum in l. miles*, §. *sexaginta, ff. ad l. Jul. de adult.* hoc tamen intelligendum est, dummodo appellatio, & oblatio libelli remaneant in meris finibus productionis: & quidem appellatio, cum sit species defensionis, licita censetur quocunque die, ne pereant fatalia ad appellandum, *Aret. in §. in petenda instit. de honor. poss. Jord. lib.* 11. *tit.* 1. *nu.* 190. secus esset si Judex in productione appellationis, vel libelli aliquam adhiberet causæ cognitionem, *ut post Felin. in c. fin. n.* 9. *de Jud. advertit Scac. d. lib.* 2. *c.* 5. *nu.* 80. *& seq.*

10 Addit *Marant. loco cit. n.* 36. *Guid. Pap. dec.* 215. *n.* 2. *Jo: Andr. in addit. ad Spec. tit. de instrum. edit. §. porrò, ver. subscribat, post med. Scaccia d. lib.* 2. *c.* 5. *n.* 76. quod confessio spontanea
11 partis, ac insinuatio donationis coram judice fieri, ac recipi potest festivis diebus.

12 Quæres, an exequutio sententiæ, quæ fit absque causæ cognitione, ut pignoratio, possit fieri die feriato in honorem
13 Dei? affirmat *Guid. Pap. d. dec.* 215. ubi etiam dicit, quod potest fieri citatio die feriato ad diem non feriatum; sed hanc sententiam meritò reiicit *Scaccia loco cit. numer.* 95. & quod citatio exequi non possit die feriato ad diem feriatum, constat *ex leg. dies festos, ibi nulla quemquam urgeat admonitio, cod. de fer. & ita sentiunt Abb. Joan: Andr. Butr. & alii in cap. fin. de fer. Suar. tom.* 1. *de Relig. lib.* 2. *cap.* 30. *num.* 4. *& alii*
14 *apud Jordan. lib.* 11. *tit.* 1. *num.* 181. *& sequ.* ubi addit, quod nullam etiam erit citatio exequuta tempore habili si facta fuerit vigore præcepti Judicis, aut decreti interpositi die festivo: quia prohibetur citatio non solum ratione effectus, sed etiam ratione sui principii, & originis, *per text. in d. leg. dies festos, cod. de feriis.*

15 Quæres 2. an excommunicatio in aliquem ferri possit die festo? Resp. affirmativè: quia non necessariò requirit judicialem causæ cognitionem, seu processum, *ut post Spec. in tit. de fer.* §. *sequitur, n.* 7. *& Fed. de Sen. conf.* 11 *scripsit Marant. de Ord. Judic. p.* 6. *act.* 10. *de actor. edit. n.* 39. *Laym. in Theol. mor. lib.* 4. *tr.* 7. *c.* 2. *n.* 7. *vers. secundò &c.* subdens, quod multo magis dari potest absolutio.

16 Quæres 3. an decretum in alienatione rerum minoris interponi possit die feriato? Respond. negativè quia causa cognita, & Judice pro Tribunali sedente id fieri debet *leg. minorum, cod. de præd. min. Spec. ubi supra d.* §. *sequitur in fin. num.* 13.

17 Limitatur 3. *ex d. textu in c. conquestus*, in actibus necessariis: potest enim Judex jus dicere diebus festis, ubi res esset tempore peritura, aut si periculum sit, ut interposita dilatione justitia impediatur, *l.* 1. §. *sed excipiuntur, ff. de fer. Scacia de Judic. lib.* 2. *c.* 5. *n.* 108. subdens, quod iuramentum in tali casu est validum, *Bonacin. in tract. de legib. disp.* 5. *q. un. pun.* 2. *n.* 10. *vers. limitatur, Nav. in man. c.* 13. *n.* 13. *Ford. lib.* 11. *tit.* 1. *n.* 192. ubi excusat Judicem, qui huc, illucque tenetur pergere ad jus dicendum ob Pagorum multitudinem, aut distantiam.

An verò in casu necessitatis testes possint jurare ad dictis 18
diebus videlicet si essent abfuturi, vel ita infirmi, ut de eorum morte timeatur? affirmat *Spec. in tit. de fer. d.* §. *sequitur, num.* 3. *& seq.* ubi etiam dicit, quod si die non feriato testis 19
juraverit, poterit die feriato examinari: quia depositio testium refertur ad tempus juramenti, *de quo latè Scaccia dict. lib. cap.* 5. *num.* 73. *& seq. Guid. Pap. dec.* 215. *num.* 3. *Mandos. de commiss. form.* 13. *comm. feriis non obstan. vers. quarto quæro, Menoch. de Arbitr. jud. qu.* 30. *num.* 15. *lib.* 1. *Marant. de ord. Judic. d. p.* 6. *act.* 10. *de actor. edit. num.* 32. *Jordan. lib.* 11. *tit.* 1. *num.* 180. *Post. qui alios refert in tr. Mandat. de manutent. observ.* 90. *num.* 4. quod ultimum procedere potest, ubi talis consuetudo examinandi diebus festis fuerit legitimè præscripta, *juxta textum in cap.* 2. *de fer. Suar. to.* 1. *de Relig. tract.* 2. *libr.* 2. *c.* 30. *n.* 6. *Reginal. lib.* 19. *num.* 45. *Filliuc. tract.* 27. *c.* 10. *q.* 7. *n.* 194. *quos refert & sequitur Bonacin. d. tract. de legib. disp.* 5. *qu. un. punct.* 2. *num.* 21.

Quæres, an Judex possit procedere tempore feriato, si 20
jurisdictio esset tempore peritura? Resp. quod si periret sola jurisdictio, posset quidem procedi die feriato in utilitatem hominum, non autem die feriato in honorem Dei; si verò unà cum jurisdictione Judicis expiraret instantia, seu aliter periret jus partis, seu probatio, tunc posset procedi etiam die feriato in honorem Dei, *secundùm Abb. & Fel. in cap. fin. de jud. prout illos refert Scac. de judic. lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 40. *& seq.*

Limitatur 4. in debitoribus de fuga suspectis, qui capi pos- 21
sunt etiam die Nativitatis, & Paschatis Domini, & aliis solemnioribus diebus: quia feriæ non prosunt debitoribus, qui volunt aufugere cum pecunia aliena, *gl. communiter recepta in l. fin. C. de fer. & tradunt DD. in l. si feriatis, ff. eod. titul.* Unde etiam delinquentes dictis diebus capi possunt, quia habentur pro fugitivis, *Scacc. d. lib.* 2. *c.* 5. *n.* 28. *& seq. & c.* 6. *n.* 12. *Surd. de Alim. tit.* 8. *privil.* 2. *n.* 12.

An verò debitor de fuga suspectus jam captus possit die 22
festivo recomendari, seu sequestrari in carceribus ad instantiam alterius creditoris? negant *Bald. in auct. & qui, nu.* 13. *cod. de Bon. auct. Jud. poss. Alex. conf.* 159. *n.* 7. *lib.* 2. *& alii*: quia talis carceratus non est aptus fugere; sed mihi magis placet contraria sententia, quia cùm talis debitor possit præstita fidejussione relaxari die feriato in honorem Dei, ut infra dicemus, reviviscere suspicio fugæ ex ipsamet relaxatione: ex quo tollitur fundamentum primæ sententiæ, *& ita tenet Scac. d. lib.* 2. *c.* 5. *n.* 33.

Addunt DD. quod potest reus etiam die festo per senten- 23
tiam condemnari, si ita expediret *Reip. l. provinciarum, ubi Bald. & alii, cod. de fer. Marant. loco cit. n.* 30. *Bonacin. d. disp.* 5. *q. un. punct.* 2. *nu.* 10. *vers. nomine Judicii criminalis &c.* quod præcipuè procedit in Inquisitoribus contra hæreticam pravitatem: isti enim diebus festis possunt acta conficere, ac ferre sententiam in causa hæresis, *juxta rescriptum supremi Tribunalis S. universalis Inquisitionis Urbis sub die* 26. *Julii* 1605. *ut refert Marc. Antonin. apud Barbos. in d. cap. conquestus, num.* 31. *& seq.* Immò alias quascunque sententias die festo latas absque strepitu Judicii, non esse invalidas, quando scilicet sufficiens causæ cognitio jam præcessit, tenet *Azor. 2. p. lib.* 1. *c.* 27. *q.* 12. *quem refert Bonacin. d. disp.* 5. *q. un. punct.* 2. *num.* 12.

An verò executio sententiæ criminalis fieri possit diebus 24
feriatis in honorem Dei? alii affirmant, ubi crimen esset immane, & enorme, *per d. textum in l. Provinciarum, cod. de fer.* Unde posse hæreticum die festivo condigna pœna puniri, ut omnibus punitio magis innotescat, dicit *Scac. de jud. d. lib.* 2. *cap.* 6. *n.* 10. 25. *& seq. ubi de communi.* contraria tamen sententia mihi magis placet: ab hoc enim horrendo, & miserabili spectaculo omninò abstinendum censeo propter Dei, ac Sanctorum reverentiam, *ut notant omnes in cap.* 1. *extr. de fer. Boer. dec.* 259. *num.* 28. *Clar. in Pract. crim.* §. *fin. qu.* 97. *vers. quæro etiam Caball. resol. crim. cas.* 227. *num.* 42. ubi dicit, quod talibus diebus nec ad torturam, nec ad exequutionem sanguinis, aut alterius sententiæ capitalis procedi debet contra reum, etiamsi ageretur de crimine læsæ majestatis, nec obstat *textus in d. l. Provinciarum*, quia ibi spe- 25
ciale est in Latronibus de Isauria, qui perfidiores erant, ut *not. gl. ibid.*

Limitatur 5. in casibus, seu actibus pietatis, *ex d. textu* 26
in c. conquestus, unde in causis pauperum, & miserabilium

perſonarum procedi poteſt die feriato etiam in honorem Dei, *gloſ.& DD.in d.cap.conqueſtus, & ibidem Barboſ.nu.27.* ubi dicit, quod in dicto textu ſermo tantùm eſt de cauſa pietatis, quæ miſericordiam reſpicit, unde *Layman.in Theol. mor.lib.4.tract.7.c.2.num.7.verſ.contra verò, in fin. Bonacin. in d.tractat.de legib.diſp.5.q.un.pun.2.num.10. verſ.limitatur*, excuſant Judices rurales diebus feſtis judicium exercentes in civilibus negotiis ad pauperes ſpectantibus, qui a ſuis ſervilibus negotiis deſiſtere non poſſunt ſine gravi incommodo; idem dicendum de cauſis carceratorum, *l.Divus, ff. de fer.l. cuſtodias, ff.de Publ.Jud.& eſt communis Doctorum ſententia, teſte Scac.de judic.d.lib.2.c.5. num.67.* ubi etiam dicit, quod
27 fidejuſſio poteſt ſtipulari die feſto pro relaxatione carcerati, ſubdens, *num.108.* quod validum eſt juramentum in tali ca-
28 ſu, ſicut & in alio quocunque actu pio. Item cauſæ alimentorum prædictis diebus feſtivis agitari licitè poſſunt, quia ſimiliter cenſentur piæ, *l.Mela, ff.de Alim.& cibar.leg. Marant.loco cit.num.33. & alii apud Barboſ.in d.cap.conqueſtus, num.38.Layman.ubi ſupra Cevall.in ſpec.opin.comm.con.comm. quæſt.760.num.14.& ſeq.* hoc tamen intelligendum eſt, quando alimenta debentur pauperi, qui non habet aliunde, ſive debeantur ex contractu, ſive aliter jure actionis, ſive ex officio Judicis; ſecus ſi petantur a Divite: quia in paupere tantùm, ſive autem in Divite concurrit ratio pietatis. Secundò intelligendum eſt in alimentis præſentibus, vel futuris non autem in præteritis: quia in his ſimiliter ceſſat ratio favoris, nè videlicet alendus interim fame vexetur: unde & cætera privilegia favore alimentorum conceſſa non habent
29 locum in alimentis præteritis, ſed tantùm in alimentis præſentibus, & futuris, *latè Surd.de Alim.tit.8.privil.2. numer. 12.& ſeq.Scac.de judic.d.libr.2. cap.5. numer.48. & ſequ.* ubi
30 etiam dicit, quod ſi dos petatur a muliere paupere, poterit ſimiliter procedi diebus feriatis in honorem Dei: quia cauſa dotis cenſetur pia, non reſpectu mulieris divitis, ſed tantùm pauperis, de qua intelligendus eſt *textus in l.cum is, §.ſi*
31 *in ea, ff. de condict. indeb.* quemadmodum famulus pauper non habens unde ſe alat, agere poteſt pro ſalario dictis feſtis diebus: quia hujuſmodi ſalarium ſuccedit in locum alimentorum, *ut ex doctrina Bald.in l.eadem, ſub n.1.verſ.in textu, ff.de fer.Alex.in lib.1.n.5.ff.eod.Bonacoſ.tr.de ſerv.& famul.qu. 22.Surd.de Alim.tit.8.privil.2.num.7. in fin.probat Scac.d.c.5. num.61.& ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *In actibus merè voluntariis præſcriptio non habet locum: limitatur n.4.22.23.24.25.26.27.& 30.*
2 *Si aqua ex meo prædio in tuum fluat nulla conſtituta ſervitute, poſſum eam avertere, limitatur n.27.& 29.*
3 *Qui per plures annos acceſſit ad alterius molendinum, non poteſt cogi ad molendum in eodem molendino.*
4 *Quando in actibus merè voluntariis currat præſcriptio.*
5 *Quando Vaſſalli venandi facultatem amittant.*
6 *Quando Vicino non liceat amplius ædificare, vel altiùs tollere.*
7 *Quando ſubditis non liceat amplius furnos conſtruere.*
8 *Quilibet in ſuo furnos, & molendina conſtruere poteſt.*
9 *Barones non poſſunt aliquid ſtatuere contra jus.*
10 *Barones non poſſunt imponere pœnas confiſcationis, nec alias in caſu a lege non expreſſo.*
11 *Major eſt contradictio, quæ facto fit, quàm quæ fit verbis.*
12 *Præſcriptio non inducitur ex actu violento.*
13 *Alleganti prohibitionem incumbit onus probandi.*
14 *Quando Dominus loci poſſit cogere ſubditos, ut accedant ad molendina, & furnos ipſius Domini, & n.18.*
15 *Princeps non recognoſcens Superiorem an poſſit ſubditis ea prohibere, quæ ſunt meræ facultatis, & an hujuſmodi prohibitio liget clericos.*
16 *An, ſi Barones a Principe inveſtiantur de feudis unà cum molendinis, & furnis, teneantur ſubditi accedere ad furnos, & molendina Dominorum.*
17 *Quando poſſit Dominus ſubditis prohibere conſtructionem furnorum.*
18 *Si Reſp.habeat molendina, & furnos, & illorum fructus convertantur in publicam utilitatem, an poſſit tunc ſubditos cogere ad molendum in ſuis molendinis, & coquendum in ſuis furnis, & n.21.*
19 *Ex cauſa publicæ utilitatis poteſt etiam inferior a Principe auferre jus privati.*
20 *Ob cauſam publicæ utilitatis poſſunt cogi ſubditi ad vendendas res ſuas pretio viliori.*
21 *Statutum generale non extenditur ad non ſubjectos.*
22 *Præſcriptio immemorabilis habet vim tituli, & privilegii: declaratur n.23.*
25 *Quanto tempore forenſis præſcribat libertatem non ſolvendi collectas.*
26 *Jus adeundi quanto tempore præſcribatur.*
28 *Si quis in flumine publico habeat aliquod opus ad retinendos piſces, poterit alios prohibere, ne ibi piſcari audeant.*
29 *Dominus fundi ſuperioris non poteſt præcidere venas aquæ defluentis in fundum vicini, ſi nulla inde ei reſultaret utilitas.*
30 *Quæ ab initio ſunt meræ facultatis, ex curſu longiſſimi temporis fiunt neceſſitatis favore cultus Divini.*
31 *Clerici, qui per longiſſimum tempus Eccleſiæ inſervierunt, coguntur etiam in poſterum eidem inſervire.*
32 *Quid ſi miſſæ per longiſſimum tempus decantatæ fuerint in aliqua Eccleſia.*
33 *Si civitas conſuevit Eccleſiæ aliquam dare eleemoſinam, non poſſet hoc per ſtatutum immutari.*

CAPUT X.

Quando in his, quæ ſunt meræ facultatis, ac voluntatis locum habeat præſcriptio.

REgula eſt, quod in actibus merè voluntatis præſcri- 1
ptio non habet locum, *l.viam publicam, ff.de via publ.gloſ. communiter recepta in leg.ſolet. ver.qualitatem, ff.de offic.Proconſ.& tradunt DD.in leg.2.cod. Quæſit long. conſuet. latè Gabr.commu.concluſ.lib.5.tit.de præſcrip.concluſ.10.* unde 2
ſi aqua ex meo prædio in tuum fluat, nulla conſtituta ſervitute, poſſum eam avertere, quia jure facultatis aqua deſcendebat in fundum tuum, *leg.1.§.denique Marcellus, & leg.ſi in meo fundo, ff.de aqua pluvia.arc.* Similiter qui per plures 3
annos acceſſit ad alterius molendinum, non poteſt cogi ad molendum in eodem molendino, quia jure facultatis acceſſiſſe præſumitur, *ut poſt Jaſ.conſ.161.num.2.lib.2.Neviz. conſ. 43.num.7.Rip.in cap.cum eccleſia Sutrina, numer.44. de cauſ. poſſ.& propr.& alios not.Menoch.de Arbitr.jud.lib.2.caſ.160. num.8.*

Hæc tamen regula limitatur 1. quando interceſſit prohi- 4
bitio, ſeu contradictio cum patientia ſubſequuta, tunc enim a die dictæ contradictionis currit præſcriptio, *Gabr.d.tit. de præſcrip.concl.10.n.13.Cravet.conſ.111.n.22. & ita loquuntur DD.in c.ſignificante, de appell.Theſaur.dec.16.n.7.verſ.diſſentiunt*, ubi dicit, quod hujuſmodi præſcriptio poſt prohibitionem ſpatio 30. annorum inducitur, *Grat.diſc.for.c.564.n. 52.& ſequ.* ubi, quod præſcriptio, & patientia hujuſmodi probari debent.

Hinc infertur, quod vaſſalli venandi facultatem amittunt, 5
ſi prohibitioni a Domino factæ de non venando, acquieverint; & ideò ad conſervandum jus ſuum, ab hujuſmodi prohibitione appellare debent, *Dec.conſ.197.colum.2. Rip. in leg. quominus, num.133.ff.de flumin.& alii apud Menoch. loco cit. num.11.*

Infertur 2. quod ſi vicinus volens ædificare, vel altiùs 6
tollere, fuerit ab alio vicino prohibitus, & a die prohibitionis tenuerit domum depreſſam per tempus ſufficiens ad præſcriptionem, non poterit poſtea quicquam innovare cum in tali caſu jus ſuum amiſerit, *Crav.d.conſ.111. nu.22. Alex. conſ.174.n.3.lib.2.*

Infertur 3. quod ſi a Domino Caſtri fuerit ſubditis prohi- 7
bita furnorum conſtructio, & ipſi non appellaverint, nec reclamaverint, non poſſunt elapſo legitimo tempore furnos conſtruere, *Guid. Pap.dec.298.Menoch.d.caſ.160.n.10. Cancer.var.lib.2.c.2.n.106.Theſaur.dec.16.n.7.& alii communiter*: quod etiam procedit in privato prohibente, *ut dicit Cepoll. de ſervit.Urban.præd.cap.50.n.2.* ſecus eſſet ſi reclamaverint: non enim poteſt Dominus caſtri prohibere conſtructionem furnorum, vel molendinorum, cum quilibet in ſuo furnos, 8
& molendina de jure conſtruere poſſit, *juxta textum in l.fluminum, ff.de Damn.infect.Clar.in §.feudum, qu.30. Afflict.dec. 388.n.1.Cepoll.de ſervit.Urban.præd.cap.50.nu.2. Cancer.ubi ſup.Vermigliol. conſ.434.n.1.* ubi addit, quod Barones, etiamſi habeant merum, & mixtum imperium cum omnimoda juriſdictione, non poſſunt aliquid ſtatuere contra jus; & 9
ideo nequeunt imponere pœnas confiſcationis, vel alias in caſu a lege, non expreſſo: quia ſtatuere contra jus, eſt de reſervatis ſupremo principi, quod nunquam cenſetur conceſſum, niſi explicitè legatur in privilegio, *Natt.conſ.402. n.8.& ſeq.Rod.conſ.4.n.31.& ſeq.lib.3.Oſaſc.dec.139.n.17.& ſeq. Cravet.conſ.314.n.2.*

Addit *Cancer.var.lib.2.cap.2.nu.105.* quod licèt non ap- 11
pellaverint a prohibitione, ſufficere tamen, quod de facto

con-

contrarium fecerint: quia major eſt contradictio, quæ facto fit, quàm quæ fit verbis, *per textum in leg. fin. ff. de Divort. leg. ſi inſtituta*, §. 1. *ff. de inoff. teſtam. cap. dilecti*, 52. *de Appell.*

12 Idem dicendum, ſi coacti & propter metum acquieviſſent: quia præſcriptio ex violento actu non inducitur, *Afflict. loco cit. n. 9. Gabr. lib. 5. tit. de Præſcrip. concl. 1. n. 11. Theſaur. dec. 16. n. 7. verſ. diſſentiunt.*

13 Alleganti verò prohibitionem incumbit onus probandi, quia præſumptio eſt contra præſcribentem, *leg. ab ea parte, ff. de Probat. Afflict. d. deciſ. 388. num. 5. & ſequ. Theſaur. loco cit. num. 8.*

14 Obſerva tamen, quod etiam in aliis caſibus poteſt Dominus loci cogere ſubditos, ut accedant ad molendina, & furnos ipſius Domini, illiſque prohibere ne alia molendina, & furnos conſtruant, videlicet ſi adeſſet conventio inter Dominum, & ſubditos; ut liceat Domino habere publicos furnos, & molendina: vel ſi ex conſuetudine Dominus Caſtri habeat hujuſmodi facultatem prohibendi, *Clar. in §. feudum, q. 30. Cravet. de Antiq. temp. p. 4. §. circa præmiſſa, num. 2. Theſaurus d. dec. 16. num. 9. 13. & 14.* Idem eſſet ſi Domino loci ſuper hoc fuiſſet jus quæſitum auctoritate Principis, *Guid. Pap. dec. 298. n. 2. per textum in l. quominus ff. de flumin. leg. quod Principis, ff. de Aqua pluv. arc.* poteſt enim Princeps non re-

15 cognoſcens Superiorem hujuſmodi prohibitionem facere etiam in iis, quæ meræ facultatis ſunt dummodo ſubditis aliquod jus quæſitum non ſit, *ut probatur ex d. leg. quominus, & tradunt Boer. dec. 125. colum. 2. Capic. dec. 209. num. 30. Guid. Pap. dec. 298. num. 2. Franc. Marc. dec. 123. nu. 2. Brun. conſ. 131. & alii, quos refert, & ſequitur Theſaur. d. dec. 16. num. 4. 5. &* 12. ſubdens, quod hoc caſu prohibitio Principis clericos non ligat.

16 Notandum eſt autem, quod ſi Barones a Principe inveſtiuntur de feudis unà cum molendinis, & furnis, non infertur propterea, quod ſubditi accedere debeant ad furnos, & molendina Dominorum, ut *d. Urſell. ad Affl. dec. 388. nu. 4. & alii apud Theſaur. loco cit. num. 9. verſ. contrarium*, niſi fortè ante inveſtituram tale jus Principi quæſitum fuerit, ad

17 *trad. per Capic. dec. 118. num. 4. Clar. d. q. 30. in fin. Alex. conſ. 174. lib. 2.* ubi addit: quod poteſt Dominus ſubditis prohibere conſtructionem furnorum, quando id fieret non ad propriam utilitatem, ſed ad æmulationem, putà ſi plus impenderent, quàm ſi communiter coquerent in furnis Domini: tunc enim per æmulationem id fieri præſumitur, ut inferatur damnum Domino, quod non licet, *l. opus novum, ff. de oper. publ.*

18 Idem dicendum, ſi Reſp. habeat molendina, & furnos, illorumque fructus convertantur in publicam utilitatem: hoc enim caſu poſſet ſubditos cogere ad molendum in ſuis molendinis, & coquendum in ſuis furnis, illiſque prohibere, ne alia molendina, vel furnos ædificent, *Bald. conſ. 410. lib. 5. Natt. conſ. 106. num. 1. & conſ. 227. n. 4. Boſſ. in tit. de Regal. num. 41. & alii apud Theſaur. d. dec. 16. num. 13.* poteſt enim ex cauſa publicæ utilitatis etiam inferior a Principe auferre jus privati, *ut poſt Bart. in leg. 4. in fin. cod. de Navicul. libr. 11. & alios dict. Alex. conſ. 124. num. 6. lib. 4. Crav. de antiq. temp. par.*

20 *4. §. circa præmiſſa, num. 6.* ubi etiam dicit, quod ob eamdem cauſam poſſunt cogi ſubditi ad vendendas res ſuas pretio viliori, *per textum in l. ſi pendentes*, §. *ſi quid cloacarum ff. de Uſufr.*

21 Hæc tamen prohibitio reſtringenda eſſet ad ſubditos accedentes ad molendina, ſeu furnos aliorum laicorum non autem ad molendina, ſeu furnos Eccleſiæ, vel clericorum: quia ſtatutum generale non extenditur ad non ſubjectos, *cap. a nobis fuit, de Sent. excomm. cap. Eccleſia S. Mariæ, ubi omnes, de conſt. & ita in ſpecie not. Cancer. variar. lib. 2. cap. 2. num. 202. latè Alex. conſ. 211. num. 7. & ſeq. libr. 2.* quicquid in contrarium dicat *Crav. de antiqu. temp. par. 4. §. circa præmiſſa, numer. 8. & ſeq.* qui tamen *num. 11. 23. & 32.* in noſtram ſententiam inclinat, quando Eccleſia eſſet pauper, vel ſubſtineret onera ſpiritualia in loco, ubi habet molendina. Immò nec valeret tale ſtatutum in præjudicium aliorum laicorum, ubi Reſpublica, vel Communitas modicum inde perciperet commodum; abſurdum enim eſſet, ſi univerſitas pro modico lucro afficere vellet damno graviore aliquem privatum, *ut obſervat idem Crav. loco cit. num. 33. & 34.* ratio eſt, quia tunc ceſſaret publica utilitas, parum enim, & nihil æquiparantur, *l. 4. ff. quod cum eo & c. l. minus, ff. de verb. ſignif.*

22 Limitatur 2. quando adeſſet præſcriptio tanti temporis, cujus initii memoria non extat in contrarium: quia præſcriptio immemorabilis habet vim tituli, & privilegii, *leg. in ſumma*, §. *idem Labeo, verſ. planè, ff. de Aqua pluv. arc. leg. Antonell. de Tempore.*

hoc jure, §. *ductus aquæ, ff. de Aqua quotidian. & æſtiv. cap. ſuper quibuſdam*, §. *præterea, de verb. ſignific.* & ideo ſi per immemorabile tempus Dominus ſolus poſſederit furnos, & molendina, ad quæ cives, ſeu incolæ loci conſueverunt accedere videtur ex præſumpto titulo jus prohibendi acquiſiviſſe, *ſecundùm gl. in l. fin. in ver. probaretur, ff. de Aqua pluv. arc. Alex. conſ. 24. num. 15. libr. 5. Guid. Pap. dec. 298. in fin.* ſed verior videtur contraria ſententia, quia regula, quod præ-23 ſcriptio immemorabilis habeat vim tituli, & conceſſionis procedit in rebus illis, quæ regulariter ex ſola, & ſimplici præſcriptione acquiruntur, nulla accedente prohibitione; ſecus in illis, quæ meræ facultatis ſunt: in his enim præſcriptio currere non poteſt, niſi poſt factam prohibitionem, *ut ſupra diximus, ita Cepoll. de Servit. Urban. præd. cap. 50. num. 2. Pariſ. conſ. 27. num. 56. & 110. volum. 1. Bert. conſ. 3. col. 1. volum. 2. & conſ. 200. volum. 3. quos refert & ſequitur Gab. commun. concl. lib. 5. tit. de præſcrip. concl. 10. num. 6. & eſt communis opinio.*

Prima tamen ſententia procederet, quando ultra tem-24 pus immemorabile concurrerent conjecturæ, & adminicula: quia tunc tempus hujuſmodi videtur jus prohibendi tribuere Domino loci, atque onus contrariæ probationis transfert in ſubditos, ut *d. Theſaur. dicta deciſ. 16. numer. 4. in fin.*

Limitatur 3. quando nata eſſet, & competeret actio pu-25 tà ſi quis promiſerit rem vendere, quandocunque ſolveretur certa quantitas; quamvis enim ſit in facultate ejus, cui promiſſio facta eſt cogere promittentem ad vendendum: tamen hujuſmodi facultas ſpatio 30. annorum tollitur, *leg. ſicut, cod. de præſcrip. 30. ann. ita Ang. conſ. 55. Fel. in cap. cum acceſſiſſent, colum. 12. verſ. ſecundò declaratur, de conſtit. Brun. conſ. 95. colum. 2. quos refert Crav. de antiqu. temp. par. 4. §. circa præmiſſa, num. 35.* ubi *num. 36.* addit, quod eodem tempore forenſis præſcribit libertatem non ſolvendi collectas, & alia onera: quia pro exactione hujuſmodi competit actio, aut condictio ex lege, ſtatuto, vel conſuetudine, vel ſaltem officium Judicis, *& conſ. 111. num. 23. Cephal. conſ. 176. num. 53.* Idem dicendum, quando competit aliquod jus dependens a miniſterio alterius: hoc enim jus cum in judicio deduci, ac peti poſſit, ſi non præſtetur, ideo præſcriptione tollitur, ut *poſt Barbat. conſ. 51. col. 8. lib. 1. Caſſan. conſ. 11. Socin. Jun. conſ. 145. num. 42. lib. 1. & alios obſervat Cephal. conſ. 176. num. 48.*

Limitatur 4. in jure adeundi, quod præſcribitur ſpatio 26 30. annorum poſt jus delatum, etiamſi pendeat a mero arbitrio hæredis, an velit adire, *ut poſt Paul. de Caſtr. conſ. 279. vol. 1. Rom. conſ. 71. col. 2. Corn. conſ. 395. col. fin. vol. 3. Felin. in c. de quarta, col. 7. extr. de præſcrip. & alios tradit Gabr. commun. concl. lib. 5. tit. de præſcrip. concl. 8. &* 10.

Limitatur 5. quando intervenit aliquod factum hominis, 27 putà ſi aqua curreret ex fundo meo in fundum vicini per opus hominis extructum in fundo meo ob cauſam curſus talis aquæ: nam ex tali opere arguitur, quod non jure facultatis, ſed jure ſervitutis ita aqua curreret, *Paul. de Caſtr. conſ. 243. circa fin. lib. 2. Calcan. conſ. 56. col. pen. circa med. & alii apud Cravet. de Antiq. temp. par. 4. §. circa præmiſſa, n. 40.* ubi etiam dicit, quod ſi quis flumine publico habeat aliquod opus ad retinendos piſces poterit alios prohibere, ne ibi piſcari audeant: quamvis actus piſcandi in flumine publico competat jure facultatis, nec in eo procedat præſcriptio, *leg. fin. ff. de Uſucap.*

Addit, *Alex. conſ. 174. n. 5. lib. 2.* quod non poſſet Domi-29 nus fundi Superioris præcidere venas aquæ defluentis in fundum vicini, ſi nulla inde ei reſultaret utilitas: quia tunc præſumeretur dolo id facere quod non licet, *l. opus novum, ff. de oper. publ.*

Limitatur 6. in iis, quæ ad Divinum cultum ſpectant; ea 30 enim, quæ ab initio ſunt meræ facultatis, ex curſu longiſſimi temporis fiunt neceſſitatis favore cultus Divini, *Rot. dec. 54. n. 9. p. 4. tom. 2. Recent.* ubi, quod Clerici, qui per longiſſimum temporis ſpatium eccleſiæ inſervierunt, coguntur 31 etiam in poſterum eidem inſervire: & de miſſis, quæ per longiſſimum tempus conſueverunt decantari in aliqua Eccleſia, dixit eadem *Rot. dec. 701. p. 4. tom. 3. recen. Bart. communiter receptus in l. privilegia, n. 3. cod. de Sacroſ. Eccleſ.* ubi di-32 cit, quod ſi Civitas dare conſuevit eccleſiæ aliquam eleemoſinam, non poſſet hoc per ſtatutum immutari: ea enim quæ ab antiquo eccleſiæ, & ejus miniſtris, quamvis eleemoſinæ titulo, tribui conſueverunt, omninò debentur etiam de jure civili, nec debent ullo modo impediri, *ut in d. l. privilegia, cum ibi not.*

SUMMARIUM.

1 *Præscriptio libertatis adversùs onera collectarum currit a die contradictionis: contrarium n.2. & 3.*
4 *Consuetudo collectandi forenses tollitur spatio decem annorum.*
5 *An præscriptio adversùs collectas currat sine titulo.*
6 *Non requiritur contradictio, quando jus negativum non est simplex, sed habet implicitum factum.*
7 *Alleganti concessionem sibi factam de collecta non solvenda cum cursu 40. annorum, nulla novitas potest imponi, & an in tali casu teneatur probare negativam, quod non solverit.*
Quando Dominus amittat jus cogendi suos vassallos ad coquendum in furno suo, ibid.
8 *Libertas contra ecclesiam quando præscribatur.*
Emphyteuta non solvens pensionem per 40. annos, an præscribat contra Dominum, ibidem.

CAPUT XI.

A quo die currat præscriptio libertatis adversùs onera collectarum.

1 ALii putant, præscriptionem hujusmodi currere a die contradictionis: requiritur enim, quod aliquando quis fuerit ad solvendum interpellatus, & contradixerit, *ita Bald. in l. de quibus, ff. de legibus quem refert, & sequitur Alex. in cons. 136. n. 19. lib. 2.*

2 Verum hæc sententia procedit, ubi agitur de præscribendo in actibus merè voluntariis: & ideò non potest applicari in casu nostro, cum actus exigendi collectas non possit dici merè voluntarius saltem ex parte ejus, qui debet solvere; nam licèt actus collectandi possit dici merè voluntarius respectu imponentis collectam tamen pro illius exactione competit actio, aut condictio ex lege, statuto, vel consuetudine, *juxta omnium sententiam*; constat autem omnem actionem tolli spatio 30. vel 40. annorum, *l. sicut, & l. omnes, C. de præscrip. 30. ann.*

3 Quare alii rectiùs sentiunt, præscriptionem in tali casu currere ex die impositionis primæ collectæ: nam si ab ea die aliquis collectam non solverit per spatium 30. vel 40. annorum, satis præscripsisse dicitur talem libertatem a solutione collectarum, *Abb. cons. 101. col. 4. lib. 1. & cons. 57. libr. 2. quem refert, & sequitur Cravet. cons. 111. n. 3. & seq.* ubi etiam dicit, quod consuetudo collectandi forenses, quia est contraria juri communi, & sic non petit de jure speciali, tollitur spa-
4 tio decem annorum, *Jord. lib. 14. tit. 24. n. 426. & 453. cum seq.* ubi, quod talis præscriptio adversùs collectas currit etiam
5 sine titulo, *Cancer. var. lib. 3. c. 4. n. 143. & seq. Cephal. cons. 129. n. 5. Alex. sibi contrarius in cons. 30. n. 12. lib. 5. Guid. Pap. decis.*
6 *631. n. 13. vers. sed contra proximè dicta*, ubi, quod non requiritur contradictio, quando jus negativum non est simplex sed habet implicitum factum, ut in præscriptione, per quam debitum justum, seu jus alienum detinetur, & quasi possidetur a debitore, *juxta glos. in l. regulariter, ff. de petit.*
7 *hæred. Bart. cons. 59. n. 3. lib. 1.* ubi dicit, quod alleganti concessionem sibi factam de collecta non solvenda cum cursu 40. annorum nulla novitas potest imponi: nam si quis per longissimum tempus non solvit onera aliàs debita, præsumitur, quod ex aliqua causa fuerit exemptus, *ut post Abb. in cons. 94. lib. 1. & cons. 26. col. 2. ver. sed prædictis, lib. 2. observat Cravet. d. cons. 111. n. 10. & seq.* ubi etiam dicit, quod in tali casu non tenetur probare negativam, quòd non solverit, sed sufficit probare solum temporis cursum 40. annorum, *per doctrinam Bald. in cons. 315. colum. 1. ad fin libr. 3. Corn. cons. 142. col. pen. & cons. 263. colum. 7. lib. 4.* quibus adde *Cancer. var. par. 3. cap. 4. numer. 151. & sequ.* ubi dicit, quod eodem spatio 30. vel 40. annorum Dominus amitteret jus cogendi suos vassallos ad coquendum in furno suo, si dicto jure usus non fuerit.

8 Addit *Paul. de Castr. cons. 213. col. 1. lib. 2. quem refert, & sequitur idem Cravet. cons. 58. n. 8.* quod hoc modo præscribitur libertas etiam contra Ecclesiam: contrarium tamen est verius, *& ita tenet Spec. in Tit. de Emphyt. §. nunc aliqua, num. 55. & sequ.* ubi dicit, quod emphyteuta non solvens pensionem etiam per mille annos, non præscribit contra Ecclesiam, neque contra alium directum Dominum: quia Dominus directus possidet semper ministerio emphyteutæ, & possidenti non currit præscriptio, *l. sciendum, §. 1. ff. Qui satisd. cog. l. cum notissimi, §. immò cod. de præscrip. 30. ann.* unde ultra lapsum 40. annorum requiritur interversio possessionis Domini, non admittendo illum, *Bald. in l. malè agitur, nu. 8. cod. de præscr. 30. ann. Jas. in l. 2. nu. 156. cod. de jur. emph. Bero. cons. 114. num. 7. lib. 1. Curt. Jun. cons. 60. num. 14. & sequ. & alii apud Grat. discep. for. cap. 902. num. 40. & seq. Add. ad Thesaur. dec. 179.*

SUMMARIUM.

1 *Accusator non tenetur in accusatione exprimere diem certum delicti: limitatur n. 4. & 5.*
2 *Et an teneatur saltem exprimere annum, & mensem.*
3 *Inquisitio, ut valida sit, continere debet annum, & mensem.*
5 *Excusatur Accusator, si non recordetur de die dummodò id affirmet cum juramento.*
6 *Intra quantum tempus querelans debeat exprimere diem.*
7 *Quando in accusatione, vel inquisitione exprimitur dies, vel tempus certum, necessariò probari debet, quod eo tempore delictum fuerit commissum: limitatur n. 8.*
8 *Clausula, non se astringent &c. vel super quibus omnibus &c. substinent accusationem, & processum, etiamsi non sit probata qualitas in accusatione deducta, modò de crimine constet.*
9 *Si qualitas diei, & horæ esset de substantia delicti, tunc omnino probari debet talis dies, vel hora, & in tali casu inseri debet dies in libello.*
10 *Si notarius registrare soleat querelas in particulari libro, & in ejus principio annum Domini inscripserit, querela sine anno porrecta ab accusatore, substinetur.*

CAPUT XII.

An accusator teneatur in accusatione exprimere diem certum delicti.

REsp. negativè, *leg. libellorum, ff. de accus. & inscrip.* de- 1
bet tamen accusator exprimere annum, & mensem: 2
idemque servandum est in inquisitione, aliàs accusatio, & 3
inquisitio esset ipso jure nulla etiam parte non opponente, *Bart. in d. l. libellorum, n. 12. & seq. & in l. 2. §. si publico, sub nu. 12. ff. ad l. Jul. de Adult. Gandin. in tit. Qualit. fiat accus. num. 6. Boss. in tit. de accusat. num. 2. & in tit. de inquis. num. 90. Clar. in Pract. crim. lib. 5. §. fin. q. 10. vers. scias autem &c. & q. 12. vers. præterea, & q. 31. vers. quod de anno &c. Ciriac. controv. 488. n. 51. & sequ. libr. 3.* exceptis delictis levibus, & successivis, quale est ebrietas, & similia, in quibus hujusmodi specificatio non requiritur, *Rot. dec. 431. n. 2. p. 1. Divers. Scac. de Jud. lib. 1. c. 51. n. 3.*

Sed si reus id petat, quia fortè intendit ad sui defensionem 4
probare, quod eo die erat in alio loco remoto a loco delicti, Judex debet cogere accusatorem ad ipsum diem exprimendum, *ut d. Bart. in l. is, qui, n. 10. ff. de publ. judic. quem alii communiter sequuntur, teste Boss. in tit. de inquis. n. 92.* aliàs defensiones tollerentur.

Observa tamen, quod licèt accusator teneatur in tali ca- 5
su exprimere diem, non tamen tenetur illum probare, *Bertran. cons. 16. num. 2. lib. 2. quem refert Clar. qui de communi testatur, in Pract. crim. §. fin. quæst. 12. vers. dixi etiam &c.* ubi etiam excusat accusatorem, si non recordetur de die, dummodò id affirmet cum juramento, *Scac. dicto libr. 1. cap. 51. numer. 38.* subdens, quod sufficiat, si accusator diem exprimat tempore, quo præfigitur reo terminus ad faciendas defensiones.

Observa 2. quod quando in accusatione, vel inquisitione 7
apponitur dies, vel tempus certum, tunc necessariò probari debet, quod delictum eo tempore fuerit commissum, *Jas. in leg. qui aliena, §. fin. ff. de acquir. hæred. Bald. cons. 68. vol. 2. Corn. cons. 217. colum. 1. volum. 1. quos refert Boss. dict. titul. de inquis. numer. 93.* aliàs reus esset absolvendus, etiamsi delictum jam probatum fuerit per testes, *ut consuluit Joan. de Amic. cons. 127. vers. ultima conclusio, lib. 1. post Bart. in dict. leg. is, qui, num. 9.* cum enim Accusator, vel fiscus se se ad diem astrinxerit, sibi imputare debet, *l. habebat, ubi Bart. ff. de instit. act.*

Limita, ubi in libello accusationis, seu querelæ adessent 8
clausulæ, *non se astringens &c. vel, super quibus omnibus &c.* quæ salvant, & substinent accusationem, & processum, etiamsi non sit probata qualitas in accusatione deducta, modò de crimine constet, *ut post Ang. in leg. in causis, cod. de accus. not. Menoch. ad Bartol. in leg. libellorum, litt. B. Clar. d. §. fin. quæst. 12. vers. sed quid si accusator, Papien. in form. libell. in act. real. §. non astringens se &c. numer. 1. Rota in Tricarien. Territorii 26. Junii 1591. coram Cardinal. Pamphilio,*

lio, Theodoſ. Rub. in ſingul. tom. 2. par. 4. de clauſul. clauſul. 498.

9 Notandum tamen eſt, quod ſi qualitas diei, vel horæ eſſet de ſubſtantia delicti, putà ſi ſtatutum prohiberet, ne quid certo die, vel hora fiat, tunc omninò probari debet talis dies, vel hora, ad hoc ut reus poſſit de ipſo facto tanquam de delicto puniri, *Bart. in d. l. libellorum, n. 12. ff. de accuſ. & inſcrip.* ubi etiam dicit, quod in tali caſu in libello accuſationis inſeri debet dies, *Clar. ubi ſupr. d. q. 12. verſ. ſed quid ſi accuſator.*

10 Obſerva 3. quod ſi Notarius regiſtrare ſoleat querelas in particulari libro, & in ejus principio annum Domini inſcripſerit, querela ſine anno porrecta ab Accuſatore ſubſtinetur: quia ille annus ſatis intelligitur ab eodem Accuſatore repetitus, *Bart. in leg. libellorum, num. 1. Scaccia d. lib. 1. cap. 51. num. 20.*

SUMMARIUM.

1 *Hæreticus privatur dominio bonorum ſuorum a die commiſſi criminis.*
2 *Quid ſi bona hujuſmodi fuerint alienata.*
3 *An Reus criminis læſæ majeſtatis humanæ, ipſo jure amittat dominium rerum ſuarum.*
4 *Et quid in crimine rebellionis.*
5 *Rebellis quis dicatur.*
6 *An condemnatus ad fructus teneatur reſtituere diſtributiones.*

CAPUT XIII.

A quo die hæreticus privetur dominio rerum ſuarum.

1 REſp. quod hæreticus quantumvis occultus privatur dominio bonorum ſuorum a die commiſſi criminis ante latam ſententiam, & recta via tranſit in fiſcum, *gloſ. & DD. in cap. cum ſecundùm de Hæret. in 6.* ubi addunt, quod ſi fiat
2 alienatio, revocatur per fiſcum ſine pretii reſtitutione; quod intelligendum eſt, quando alienatio non fieret ex cauſa neceſſaria: poteſt enim hæreticus alienare res ſuas pro ſolvendis debitis, pro dotibus, alimentis &c. dummodò non diſtrahantur bona magni valoris pro parvo debito, *Surd. dec. 247. & de alimen. privil. 35. tit. 8. n. 4. & tit. 9. q. 32. n. 21. Gratian. diſcep. for. c. 54. n. 5. & ſeq. Mareſcot. var. lib. 2. c. 34. numer. 4.* ubi dicit, quod Clericus privatus beneficio ipſo jure, tenetur ad fructus perceptos a die perpetrati criminis: idemque dicendum eſt, quando privatio non inducitur ipſo jure, ſed per ſententiam: nam ſi deinde privetur beneficio, tenetur reſtituere fructus perceptos a die commiſſi criminis, *ſecundùm Paul. de Caſtr. in l. 1. num. 3. cod. de His, quibus ut indign. Diaz. in pract. crim. canon. cap. 123. quos refert, & ſequitur Clar. in lib. 5. §. fin. pract. crimin. qu. 73. in fin. ubi de communi:* quod quidem procedit, quando Clericus beneficio privatus fuit ob delictum, ſecus ſi fuit privatus ob ſolam contumaciam, putà ſi delictum non fuit concludenter in actis probatum, ſed adſint tantummodò indicia delictum arguentia; tunc enim fructus reſtituere non tenetur: immò ſi comparet, & abſolvatur, beneficium ipſum recuperat, etiamſi alteri collatum fuerit, *Rot. in una Civitatis Caſtelli donationis de Vitellis 16. Decembris 1577. coram Card. Seraphin. in impreſſ. deciſ. 354.* ubi addit, quod condemnati propter contumaciam habent factionem teſtamenti activam, & paſſivam, *Mareſcot. qui alias Rotæ deciſ. refert, var. lib. 2. cap. 34. num. 7. & ſeq.* ſubdens, quod ſententia lata ob contumaciam eſt merè interlocutoria, & tamdiu durat effectus illius, quamdiu durat contumacia.

3 Quæres, an reus criminis læſæ majeſtatis humanæ ipſo jure amittat dominium rerum ſuarum? Reſp. quod non amittit ipſo jure dominium, ſed perdit jus adminiſtrandi, *ut d. Bart in l. Imperator, in fin. ff. de Jur. fiſc.* ubi reprehendit *Dyn.* contrarium aſſerentem, & quidem in tali caſu adminiſtratio interdicitur non tantùm a die perpetrati, ſed etiam cogitati criminis, propter ejus atrocitatem, *l. quiſquis, §. emancipationes, cod. ad leg. Jul. majeſt. Gig. de Crimin. læſ. majeſt. libr. 2. tit. de pœn. comm. crim. q. 23. in fin. Pic. in leg. poſt contractum, num. 77. ff. de Donat. quos refert Surd. de Alim. titul. 9. quæſt. 32. numer. 1. & ſequ.* idem in crimine rebellionis dicit *Gra-*
4 *tian. dicto cap. 54. num. 8. & ſequ.* ubi etiam notat, quod ille
5 hujus criminis eſt reus, qui lædit Principem, vel ejus ſecuritatem, hoc eſt tranquillitatem perturbat, *juxta l. 1. ff. ad l. Jul. Majeſt.*

6 Quæres 2. an condemnatus ad fructus, teneatur reſtituere diſtributiones? Reſp. affirmativè, ſi diſtributiones fuerunt per beneficiatum perceptæ; ſecus ſi non fuerunt perceptæ, tunc enim non veniunt appellatione fructuum, *Rot. diverſ. dec. 618. p. 1.* ubi etiam dicitur, quod diſtributiones non poſſunt peti, quando non adeſt legitima proteſtatio, *Millinus dec. 66.* ſubdens, quod proteſtatio non eſt neceſſaria pro fructibus perceptis, *Andr. dec. 76. num. 5. Rot. deciſ. 1170. num. 4. par. 3. lib. 3. Diverſ.* ubi ponitur formula dictæ proteſtationis, *vide quæ diximus in tr. de Regim. Eccl. Epiſc. lib. 3. cap. 16. num. 6. & ſeq.*

SUMMARIUM.

1 *Poſſeſſor bonæ fidei non niſi a die motæ litis fructus reſtituere tenetur: limitatur n. 6.*
2 *Poſſeſſor bonæ fidei non poteſt condemnari ad fructus ante motam litem.*
3 *Ad lucrandum fructus decurſos ante litem conteſtatam, an requiratur bona fides poſitiva, & titulus verus.*
4 *An proviſus ab ordinario de beneficio reſervato teneatur ad reſtitutionem fructuum perceptorum ante motam litem.*
5 *Quælibet cauſa etiam temeraria, & beſtialis excuſat a reſtitutione fructuum.*
7 *Poſſeſſor malæ fidei, ac ſpoliator violentus condemnandus eſt in fructibus a die occupationis: limitatur n. 9.*
8 *Violentus ſpoliator condemnatur etiam ad fructus, qui percipi potuiſſent.*
10 *Dicitur eſſe in mala fide etiam is, qui non ſervatis ſolemnitatibus a jure, vel ſtatuto introductis nulliter cum alio contrahit.*
11 *Emens a pupillo, ſeu minore non ſervatis ſolemnitatibus, fructus a die venditionis perceptos tenetur reſtituere etiam conſumptos.*
12 *Quid ſi quis emeret rem Eccleſiæ non ſervata ſolemnitate.*
13 *Ut excludatur bona fides, ſufficit probabilis ſcientia rei alienæ.*
14 *Fructus rei eccleſiaſticæ nulliter alienatæ reſtitui debent a die factæ alienationis.*
15 *Contrahenti cum eccleſia debentur etiam omnes fructus per eccleſiam percepti ex bonis ejuſdem contrahentis, eccleſiæ datis in ſolutum.*
16 *Quando error juris excuſet poſſidentem a reſtitutione fructuum perceptorum, & quando non.*
17 *Quando emptor non præſcribat.*
18 *Poſſidens ex titulo cauſato ex errore juris reſiſtentis contractui non facit fructus ſuos.*
19 *In præſcriptione non eſt ſatis carere dolo, ſed requiritur, quod bona fides adſit.*
20 *Quando fructus veniant a die actus nulliter celebrati, & quando a die litis conteſtatæ.*
21 *Error facti, vel juris valde dubii excuſat a reſtitutione fructuum a die nullitatis contractus.*
22 *Ea, quæ conſiſtunt in opinione Doctorum, cauſant errorem juris valde dubii.*
23 *Reus conventus poteſt ex fructibus retinere impenſas eorum cauſa factas.*
24 *Fructus legitimæ ſtatim debentur a die mortis, ſicut legitima.*
25 *Etiam in petitione ſupplementi legitimæ veniunt fructus a die obitus.*
26 *Quid ſi fructus per hæredem fuiſſent conſumpti.*
27 *Fructus regulariter uſucapiuntur per triennium bona fide, & num. 31.*
28 *An fructus hujuſmodi peti poſſint ſeparatim poſt ſatisfactionem legitimæ.*
29 *Fructus legitimæ debentur ad rationem quinque pro centenario, prout taxantur regulariter fructus ſtabilium.*
30 *In legato conſiſtente in quantitate quando debeantur fructus.*
31 *Quid probandum ſit, ut fructus quis uſucapere poſſit triennio.*
32 *Fructibus conſumptis datur actio ad pretium, quæ 30. annis durat.*
33 *In legato puro quando fructus debeantur legatario, & nu. 39. 40. 41. 42. & 43.*
34 *Dominium rei legatæ tranſit verè a die aditæ hæreditatis, fictè a tempore mortis, & n. 35. limitatur n. 47.*
35 *Fructus medii temporis cedunt commodo hæreditatis, & per conſequens futuri hæredis.*
36 *Annui cenſus, ſeu reditus maturati in vita teſtatoris, &*

ab

ab eo non exacti cedunt hæredi, non legatario.

37 *Quid ſi teſtator intra certum tempus legatum ſolvi juſſerit, & num.38.*

39 *Quando uſusfructus omnium bonorum legatus eſt, poteſt uſufructuarius uti etiam fructibus recollectis ante mortem teſtatoris, vel ante aditam hæreditatem.*

40 *Legatarius lucratur fructus a die mortis, ſi teſtator rem legatam tradidit, vel licentiam dedit accipiendi poſſeſſionem.*

41 *Hæres qui eſt in mora adeundi, fructus non facit ſuos, ſed debentur legatario, & an in tali caſu hæres teneatur de omni damno, & rerum periculo.*

42 *Legatarius conſequitur fructus ante aditam hæreditatem, quando teſtator legavit fundum cum ſuis commodis, vel incrementis.*

43 *Fructus pendentes in agro legato, non hæredi, ſed legatario a die mortis teſtatoris debentur.*

44 *Si teſtator legavit rem alienam, fructus non debentur legatario a die aditæ hæreditatis, ſed poſt litis conteſtationem, vel moram hæredis.*

45 *Quid ſi legavit rem ipſius hæredis, vel partem bonorum ſuorum, putà tertiam, vel quartam.*

46 *In legato duarum rerum alternativè facto fructus non debentur etiam poſt aditam hæreditatem, niſi poſt electionem.*

47 *In tali caſu non tranſit dominium in legatarium, niſi facta electione.*

48 *Quando hæres non teneatur reſtituere fructus.*
Quando in hærede bona fides præſumatur, ibid.

49 *In legato conditionali, vel in diem fructus debentur poſt adventum diei, vel conditionis; limitatur num.50. declaratur num.51.*

51 *Quando legatum cenſeatur purum.*

52 *Legatum relictum ſub modo, non conditionale, ſed purum cenſetur.*

53 *Modus impleri debet poſt acquiſitionem legati.*

54 *Quando inducatur modus.*

55 *Si legati fuerint alicui fructus quotannis, dum viveret, legatarius conſequitur integrum legatum dictorum fructuum, etiamſi non vixerit per totum annum.*

56 *Quid ſi legatum fuerit alicui relictum, cùm eſſet vidua, vel duraverit in aliquo monaſterio.*

57 *Reſoluto contractu fructus debentur a die, quo reſolvitur actus, non autem a die motæ litis.*

58 *Revocata donatione cauſa mortis repetuntur fructus tam pendentes, quàm percepti a tempore donationis.*

59 *Irritata ſententia, cujus contemplatione quis poſſidebat, res cum fructibus reſtituitur.*

60 *Emptor, ſi rem venditam retrovendere promiſit, & interpellatus recuſavit, tenetur fructus reſtituere a die facti depoſiti.*

61 *Quando fructus debeantur ab initio, & ante motam litem.*

62 *In annuis legatis debentur fructus decurſi non tantùm ante motam litem, ſed etiam ante apertas tabulas, & ante aditam hæreditatem.*

63 *An fructus peti poſſint, ſi nulla fuerit facta condemnatio in ſententia lata ſuper negotio principali.*

64 *In judicio reintegrandæ fructus debentur jure actionis, extantes rei vendicatione, conſumpti condictione ſine cauſa.*

65 *Quando reſtitui debeant fructus etiam a bonæ fidei poſſeſſore, & n.67.*

66 *An quis præſumatur locupletior ex conſumptione fructuum in proprios uſus.*

67 *An bonæ fidei poſſeſſor teneatur reſtituere fructus induſtriales.*

68 *In interdictis veniunt fructus a die litis conteſtatæ, etiamſi petiti non fuerint: limitatur n.69.& 70.*

69 *In interdicto, unde vi, fructus debentur ex die expulſionis.*

70 *In interdicto retinendæ plenario veniunt fructus uſque ab initio.*

71 *Quæ ſit differentia inter interdictum retinendæ plenarium & ſummariiſſimum.*
In ſummariiſſimo non attenditur juſtitia, vel injuſtitia ſententiæ, nec eſt locus appellationi, ibid.

72 *Fructus peti non poſſunt, ſi in ſententia fuerunt omiſſi, & an in tali caſu ferri poſſit nova ſententia.*
Quandiu duret interdictum de glande legenda, ibid.
Quando cauſa citius expediri debeat, ibid.

73 *Filii primi matrimonii revocant cum fructibus quicquid Pater reliquit ſecundæ uxori ultra modum leg. hac edictali Codic. de ſecund. nupt.*

74 *Res cum fructibus reſtituitur, cùm titulus ad non titulum reducitur.*

75 *Ubi actus annullatur ipſo jure, fructus medii temporis debentur.*

76 *A quo tempore fructus dotis debeantur marito.*

77 *Emptor non ſolvens pretium rei emptæ condemnatur ad reſtitutionem omnium fructuum etiam ante litem decurſorum.*

78 *Creditor pignoris tenetur fructus perceptos computare in ſortem, & an teneatur de fructibus, qui percipi potuerunt.*

CAPUT XIV.

Quando, & a quo tempore fructus debeantur.

DIco primò, quod poſſeſſor bonæ fidei non niſi a die motæ litis, qua incipit habere malam fidem, fructus reſtituere tenetur, *l.bonæ fidei, ff. de acquir.rer.domin. Bald.in l.1.num.13.cod.de uſur.& fruct.legat. latè Theſaur.dec.29.num. 7.& ſequ. Rot.dec.583.numer.2.par.3.recen.* ubi dicit, quod poſſeſſor bonæ fidei non poteſt condemnari ad fructus ante motam litem, *& dec.3.num.4.par.7.recen.* ubi, quod ad lucrandum fructus decurſos ante litem conteſtatam non requiritur bona fides poſitiva, neque titulus verus, ſed ſufficit, abeſſe malam fidem, & titulum putativum, vel etiam nullum adeſſe. 1 2 3

Hinc proviſus ab ordinario de beneficio reſervato, non tenetur ad reſtitutionem fructuum perceptorum ante motam litem, quando reſervatio non erat notoria, nec inſerta in corpore juris, *Rot. in Salaman. fructuum 9. Martii 1587. coram Gypſio, Greg.dec.74.& Beltram. ibid.* ſubdens, quod quælibet cauſa etiam temeraria, & beſtialis excuſat a reſtitutione fructuum. 4 5

Limita, ubi agitur in judicio univerſali, ut in judicio petitionis hæreditatis, in quo veniunt fructus etiam ante motam litem bona fide percepti, *gloſ. communiter recepta in leg. item veniunt, §.item non ſolum, verb.omnes, ff.de petit.hæred. Afflict.dec.240.n.2.Rot.dec.3.num.47.p.7.recen.Gratian.diſcep. for.cap.422.n.2.& ſeq.Balb.de præſcr.in 4.p.4.princ.q.35.num. 4.* ubi addit, quod in petitione hæreditatis veniunt fructus etiam bona fide conſumpti, quatenus poſſeſſor locupletior factus eſt. 6

Poſſeſſor verò malæ fidei, ac ſpoliator violentus condemnandus eſt in fructibus a die occupationis, *l.ſi contra, in fin.cod.ſi quis ignor.rem.min.eſſ. Doctores in cap.gravis, de Reſt. ſpol.Gratian.diſcep.for.cap.206.num.15.Rot.dicta dec.583.num. 4.* ubi quod violentus ſpoliator condemnatur etiam ad fructus, qui percipi potuiſſent, *Benintend.dec.20.per tot.* ſecus eſſet, quando in ſpoliatore conſiderari poteſt aliqua bona fides, vel colorata cauſa detinendi, quæ conſtitueret eum in bona fide, vel in non tam mala, *Fontan. dec.92.num.22.* Unde fructus in judicio ſpolii non debentur, niſi a die motæ litis reſpectu ejus, qui auctoritate Judicis poſſidet: quia a die poſſeſſionis judicialiter captæ dicitur poſſeſſor bonæ fidei, *Rot.dec.297.num.14. apud Poſtium poſt tract. Mandat. de Manutent.* 7 8 9

Dicitur autem eſſe in mala fide etiam is, qui non ſervatis ſolemnitatibus a jure, vel ſtatuto introductis nulliter cum alio contrahit, *ut not.gloſ.in l.1.ver.mala fide, C.de fid.inſtrum. & de jur.haſt.fiſcal.lib.10.& probat textus in l.quemadmodum, C.de Agric.& Cenſit.lib.11. ibi, malæ fidei namque poſſeſſorem eſſe, nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur, c.qui contra, de regul.jur.in 6.* 10

Unde emens a pupillo, ſeu minore, juris, aut ſtatuti ſolemnitatibus non ſervatis, fructus a die venditionis perceptos tenetur reſtituere etiam conſumptos, *juxta leg. ſi contra, cod.ſi quis ignor.rem.minor.eſſ. leg.ſi prædium, cod.de Præd. min. Ciriac.contr.303.n.83. Surd.dec.45.n.9.* idemque dicendum, ubi quis emeret rem Eccleſiæ non ſervata ſolemnitate *leg. Jubemus nulli, §.ſanè ſi hæc, in fin.cod.de Sacroſ.Eccleſ. cap. ſi quis, extr.de Reb.Eccleſ.alien.vel non, & dixit Rot.dec.375. n.1.p.5.tom.1.& dec.3.n.23.& ſeq.p.7.Recen.* ubi etiam reſolvit, quod ut excludatur bona fides, ſufficit probabilis ſcientia rei alienæ: & quod fructus rei Eccleſiaſticæ nulliter alienatæ reſtitui debeant a die factæ alienationis, tenuit etiam *Rot.coram Durand. dec.256.per tot.* ſubdens, quod contrahenti cum Eccleſia debentur etiam omnes fructus per Eccleſiam percepti ex bonis ejuſdem contrahentis, Eccleſiæ datis in ſolutum; & hoc quidem procedit, ſive emptor prohibitionem juris ſciverit, ſive ignoraverit: nam ſi ſcivit, apertè conſtat de mala fide; ſi verò ignoravit, adhuc in mala fi- 11 12 13 14 15

de eſt

de eſt præſumptione juris, cum in jure erraverit; error autem juris, quando actui, ſeu contractui reſiſtit, non excu-
16 ſat poſſidentem a reſtitutione fructuum perceptorum; quicquid ſit, quando jus non reſiſtit, nec aſſiſtit, *Din. in d. cap. qui contra, de Reg. jur. in 6.* ubi etiam dicit, quod emptor in
17 dicto caſu non præſcribit, *latè Gramm. at. dec. 79. num. 8. & 9. Cacheran. dec. 160. n. 1. & ſeq. & præcipuè n. 11. cum ſeq.* ubi di-
18 cit, quod poſſidens ex titulo cauſato ex errore juris reſiſtentis contractui non facit fructus ſuos, *Alciat. reg. 3. præſump. 30. n. 1. & ſequ.* ubi etiam notat, quod in præſcriptione non
19 ſufficit, ſi dolus abſit, ſed requiritur, quod bona fides concurrat, *Ciriac. contr. 331. n. 10. & 11.* ubi dicit, quod aut a-
20 gitur per viam nullitatis, & tunc fructus veniunt a die actus nulliter celebrati: aut agitur per viam reſciſſionis contractus, & tunc fructus veniunt a die litis conteſtatæ, *Rot. dec. 444. n. 1. p. 4. to. 2. recen.* ſubdens, *n. 2. & ſeq.* quod error facti,
21 vel juris valde dubii excuſat a reſtitutione fructuum a die nullitatis contractus, *ut ſenſit etiam Corn. conſ. 181. n. 17. vol. 3.*
22 *& alii apud Peregr. de fideicom. ar. 49. n. 120.* ubi addit, quod ea, quæ conſiſtunt in opinione Doctorum, cauſant errorem juris valde dubii, poteſt tamen reus conventus ex fructibus
23 retinere impenſas eorum cauſa factas, *l. ſi a Patre, vel a Domino, ſ. ult. ff. de petit. hæred.*

24 Dico 2. quod fructus legitimæ ſtatim debentur a die mortis, ſicut legitima, *Fontanell. dec. 91. n. 15. & dec. 92.* ubi id extendit ad legitimam Aſcendentium, *latè Grat. diſc. for. cap.*
241. n. 5. & ſeq. & c. 688. n. 6. & ſeq. ubi etiam dicit, quod etiam
25 in petitione ſupplementi legitimæ veniunt fructus a die obitus: quod procedit, etiamſi per hæredem fuiſſent conſumpti, *Cephal. qui communem dicit in conſ. 109. n. 29. latè Grat. d.*
26 *c. 688. n. 6. & ſeq.* ubi addit, quod in hoc caſu non poteſt dari præſcriptio triennii, per quod regulariter uſucapiuntur
27 fructus bona fide, *ut not. Bald. in l. 1. n. 8. cod. de uſufr. & fruct. legat.* ratio eſt, quia is cui legitima debetur, cenſetur etiam hæres in legitima, & illicò transfertur in eum dominium, ut
28 *inquit Fontanell. dec. 92. n. 9. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod iſti
29 fructus poſſunt etiam ſeparatim peti poſt ſatisfactionem legitimæ, *Burat. dec. 65.* ſubdens, quod fructus legitimæ debentur ad rationem quinque pro centenario, prout taxantur regulariter fructus ſtabilium.

30 Notandum tamen eſt, quod in legato conſiſtente in quantitate, etiamſi ſuccedat loco legitimæ, non debentur fructus, niſi a die petitionis, & moræ, *Secundùm Ang. conſil.*
101. *incip. Conſiderandum eſt, quem refert, & ſequitur Grat. dec. March. 4. n. 6. & 35.*

31 Notandum 2. quod, ut quis fructus uſucapere poſſit triennio, neceſſarium eſt probare, quod fructus per triennium continuum poſſederit: nam ſi infra triennium illos conſumeret, ceſſaret uſucapio, quæ ſine poſſeſſione non procedit, ut *poſt Bart. in l. ſequitur, §. fructus n. 4. ff. de uſucap. Pancirol. conſ. 46. n. 8. Ruin. conſ. 204. n. 15. lib. 1. Soc. ſen. conſ. 82. n.*
29. *lib. 4. Bellam. dec. 412. & alios obſervat Honded. conſ. 30. nu.*
74. *lib. 1.* ſubdens, quod fructibus conſumptis datur actio ad pretium, quæ 30. annis durat, *Balb. de præſcrip. in 4. par. 4.*
32 *princ. q. 35. n. 1.* ubi dicit, quod ita limitantur omnes leges, quæ volunt, quod bonæ fidei poſſeſſor tenetur reſtituere fructus extantes, quia intelliguntur, niſi per triennium poſſederit.

33 Dico 3. quod in legato puro fructus debentur legatario a die aditæ hæreditatis per hæredem, ſi res ſit propria ipſius teſtatoris, vel per eum poſſeſſa jure quaſi dominii cum titulo, & bona fide, *l. Herennius 42. ubi gloſ. ff. de uſur. l. quæſitum 46.*
34 *ff. de acquir. rer. domin.* dominium enim rei legatæ tranſit verè a die aditæ hæreditatis, fictè a tempore mortis, ut *d. Bart. in l. ſi tibi, §. cum ſervus, ff. de l. 1. & tradunt communiter DD. in d. l. Hærennius, Bald. in l. fin. cod. de uſur. & fruct. legat.* ubi di-
35 cit, quod fructus medii temporis cedunt commodo hæreditatis, & per conſequens futuri hæredis: illa enim ficta translatio dominii rei legatæ ex die mortis teſtatoris, ante aditam hæreditatem non operatur in legatario fructuum acquiſitionem, *Peregr. de fideicom. art. 49. n. 10. verſ. ſecus in annuis cenſibus, & n. 11. verſ. oppoſitum tamen &c.* ubi etiam di-
36 cit, quod annui cenſus, ſeu redditus maturati in vita teſtatoris, & ab eo non exacti cedunt hæredi, non legatario: quod eo magis procederet, ſi teſtator intra certum tempus, putà intra annum a die mortis ſuæ legata ſolvi juſſerit: quia fructus ante diem percepti ad hæredem pertinent, cum in dubio tempus favore hæredis adjectum cenſeatur *leg. eum, qui*
37 *ff. de Ann. legat. l. cum tempus, ff. de Reg. jur. leg. penult. & ibi Bart. ff. de opt. leg. l. Paulus ff. de uſur. l. in fideicommiſſariam ſ. quoties, ff. ad Trebell. Dilect. de Arte teſtan. tit. 6. de legat. caut. 11. Giovagn. conſ. 20. n. 17. li. 1. ubi de communi.* ſecus eſſet, ſi con-
38 ſtaret, diem appoſitum eſſe in favorem legatarii: putà ſi legatum relinquatur pupillo in tempus pubertatis: tunc enim fructus medio tempore percepti ad legatarium ſpectant, *l. ſi ità relictum, 44. §. Pegaſus, ff. de l. 2. l. eum, qui, ff. de Ann. legat. Cancer. var. lib. 3. c. 20. n. 27. & ſeq.*

Limita ubi uſusfructus omnium bonorum legatus eſt: in 39 tali enim caſu ad uſufructuarium ſpectant etiam fructus recollecti antequam dies legati cederet atque ita ante mortem teſtatoris, vel ante aditam hæreditatem præſtita cautione de tantundem reſtituendo, vel æſtimatione, *ut poſt Bald. conſ. 337. in fin. lib 5. alias conſ. 451. eod. lib. conſ. 187. lib. 2. Aym. conſ. 300. n. 5. & alios obſerv. Grat. diſc. for. c. 585. n. 29. & 30. Caſtill. de uſufr. c. 42. n. 13. & 14.*

Limita 2. niſi teſtator rem legatam tradiderit vel licen- 40 tiam dederit accipiendi poſſeſſionem: quia tunc legatum redigitur ad inſtar donationis cauſa mortis, & legatarius lucratur fructus a die mortis, *ut dicit Bald. in d. l. fin. cod. de uſur. & fruct. legat.*

Limita 3. niſi hæres fuiſſet in mora adeundi: quia eo caſu 41 fructus non faceret ſuos ſed debentur legatario, etiamſi in eum nondum fuerit dominium translatum, *Sal. in l. fin. cod. de uſur. & fruct. l. Rom. conſ. 84. Rol. conſ. 73. n. 35. vol. 1. Cavalc. de uſufr. n. 93. & 94. & apud Peregr. d. art. 49. n. 12. Grat. diſcep. for. c. 250. n. 20.* ubi etiam dicit, quod in tali caſu hæres non ſolùm tenetur de fructibus, ſed etiam de omni damno, & rerum periculo.

Limita 4. ubi teſtator legavit fundum cum ſuis commo- 42 dis, vel incrementis, *gloſ. in l. 2. Lucius, 22. in ver. commodis, ff. de l. 2. Dilect. loco cit.* ubi dicit, quod tunc legatarius conſequitur fructus ante aditam hæreditatem *Peregr. d. ar. 49. n. 9. & alii.*

Limita 5. quoad fructus pendentes in agro legato: iſti e- 43 nim non hæredi, ſed legatario a die mortis teſtatoris debentur tanquam pars fundi, & tanquam de ſubſtantia rei legatæ, *l. fin. §. pen. ff. Quæ in fraud. credit. Bald. in l. ſi quis bonorum, ff. de leg. 1. & in l. 1. num. 12. & 13. cod. de uſur. & fruct. legat. Gratian. loco cit. num. 38. Surd. dec. 88. n. 8. Cancer. var. lib. 3. c. 20. nu.*
17. *& ſeq.*

Dixi *ſi res ſit propria ipſius teſtatoris &c.* quia ſi legavit 44 rem alienam; fructus non debentur legatario a die aditæ hæreditatis, ſed poſt litis conteſtationem, vel moram hæredis *gloſ. in l. equis per fideicommiſſum 39. & in l. Herennius, 42. ff. de uſur. & in l. ult. cod. de uſur. & fruct. legat. Cancer. var. lib. 3. c. 20. n. 21. Grat. d. c. 250. n. 30.* idem dicendum, ſi legavit rem ip- 45 ſius hæredis, *per textum in l. Paulus, verſ. idem reſpondi, ff. ad l. Falcid.* vel ſi legavit partem bonorum ſuorum, putà quartam; tunc enim neque peti poſſunt fructus, niſi a tempore moræ, *l. ſi quis bonorum, ubi Bart. ff. de leg. 1.*

Obſerva tamen, quod in legato duarum rerum alternati- 46 vè facto fructus non debentur etiam poſt aditam hæreditatem, niſi poſt electionem, quia in tali caſu in legatarium 47 non tranſit dominium, niſi facta electione, *l. hujuſmodi, §. Stichum, ff. de lege 1. Gratian. d. cap. 250. num. 16. ubi citat Guliel. Bened. in c. Raynutius, in verſi abſque liberis 2. num. 150. de Teſtam.*

Addit *gloſ. in l. fin. cod. de uſur. & fruct. legat.* quod etiam ſi 48 teſtator legaverit rem propriam, hæres non teneretur reſtituere fructus poſt aditam hæreditatem, ſi illos perceperit cum bona fide, & ita etiam ſentiunt DD. *apud Dilect. de Arte teſtan. tit. 6. de legat. caut. 11. n. 1. Grat. d. c. 250. n. 33.* ubi *n. ſeq.* addit, quod bona fides in hærede præſumitur, ſi non conſtaret, eum habuiſſe notitiam teſtamenti ante motam litem: quibus adde *Theſaur. dec. 29. n. 7. & 8.* ubi ampliat, etiam ſi fructus adhuc extarent.

Dico 4. quod in legato conditionali, vel in diem, fructus 49 debentur poſt adventum diei, vel conditionis *leg. Sempronius Attalus ff. de uſu, & uſuf. leg.* niſi teſtator dixerit, ſi talis conditio extiterit, ex nunc lego Titio fundum: tunc enim conditio retrotrahitur, & legatarius fructus, omnemque medii temporis commoditatem conſequitur, *Cephal. conſ.*
153. *n. 47. Gratian. d. c. 250. n. 13. & ſeq.* ubi rectè obſervat, hoc 50 intelligendum eſſe de conditione valida, non autem de inutili, impoſſibili, aut alia a jure rejecta: tales enim conditiones habentur pro non appoſitis, & legatum in tali caſu 51 cenſetur purum, *leg. ſi poſt diem, verſ. ſed ſi ea conditio &c. ff. Quand. dies leg. ced.*

Legatum verò relictum ſub modo, non conditionale, ſed 52 purum cenſetur; & ideò tam res ipſa legata, quàm fructus debentur legatario a die aditæ hæreditatis, oblata tamen realiter cautione de modo implendo, *l. ſi cui 7. & l. cum in teſtamento 48. ff. de fideicom. libert. Gabr. conſ. 5. n. 9. lib. 2. & alii apud Grat. diſc. for. c. 250. n. 23. & ſeq.* ubi etiam notat, quod modus impleri debet poſt acquiſitionem legati, ad differentiam 53 conditionis, quæ impleri debet ante aſſequutum emolumentum,

tum, *l.quæſitum, ff.de cond.& demonſt.* quando verò inducatur modus, *vide Bart.in l.quibus, §.Termilius, ff.de cond.& demon.*

54

55 Dico 5. quod ſi legati fuerint alicui fructus prædii quotannis dum viveret, legatarius conſequitur integrum legatum dictorum fructuum, etiamſi non vixerit per totum annum, ſed tantùm aliquo tempore anni: ſufficit enim, ultimum annum eſſe cæptum, ut legatum annuum pro illo anno tranſmittatur, *l.a vobis, ubi Bart.ff.de ann. legat.* idemque dicendum in legato annuo alicui relicto, cum eſſet vi-

56 dua, vel permanſerit in aliquo monaſterio, *ut poſt Jaſ.in l. divortio, num.7.ff.ſol.matr.Signorol.de Homod.conſ.53.Gutier. canon.qq.lib.1.cap.33.n.28.& alios notat Gratian. diſc.for. cap. 471.num.13.*

57 Dico 6. quod reſoluto contractu, fructus debentur a die, quo reſolvitur actus, non autem a die motæ litis: cum enim titulus poſſeſſionis annulletur, & reducatur ad non titulum, ideò fructus reſtituuntur a die annullationis, *Nat. conſ.535. n.12.Rom.conſ.454.n.27.Surd.dec.25.n.21. Rot. in Romana Viginti millium 11.& 14.Maii 1582. coram Lancellotto prout refert Grat.c.207.n.34.*

58 Addit *Gomeſ.var.reſol.to.2.tit.4.n.20. quem refert, & ſequitur Grat.c.975.n.18.* quod revocata donatione cauſa mortis repetuntur fructus tam pendentes, quàm percepti a tempore donationis, quemadmodum irritata ſententia, cujus

59 contemplatione quis poſſidebat, res cum fructibus reſtituitur, *Surd.dec.45.n.10.per textum in l.filio, §. contra tabulas, ff.de inoff.teſt.*

60 Dico 7. quod emptor, ſi rem venditam retrovendere promiſit, & interpellatus retrovendere recuſavit, tenetur fructus reſtituere a die facti depoſiti, quia tunc eſt in mora retrovendendi, *l.2.ubi Bald. Salic. & alii communiter, cod. de Pact.int.empt.& vend.Rot.dec.733.n.1.par.3.recent. Fontanell. dec.91.num.19.*

61 Dico 8. quod ubi fructus non uti acceſſorii ad rem debentur, ſed tanquam ſors, & uti capitale per ſe quales ſunt penſiones, annua legata, & redditus, tunc debentur omnes etiam ab initio, & ante motam litem, *latè Rot.dec.3.n.6. & ſeq.& dec.90.n.4.p.7.recent.* ubi ex hoc infert, quod in annuis legatis debentur fructus decurſi non tantùm ante motam litem, ſed etiam ante apertas tabulas, & ante aditam hæreditatem, ſtatimque a die mortis teſtatoris legantis etiamſi legatarius tale legatum ignoraverit, *per textum in l. nec ſemel, in 62.prin.verſ.item Celſus, & ibi gloſ.in ver.omnium, ff. Quand. dies leg.ced.*

63 An verò fructus peti poſſint, ſi nulla fuerit facta condemnatio in ſententia lata ſuper negotio principali? negativè reſpondent DD. *in l.terminato, cod.de fruct.& lit.expenſ.* hoc tamen intelligendum eſt, quando fructus debentur uti acceſ-

64 ſorii, & appendices rei in judicium deductæ; ſecus quando debentur jure actionis, & principaliter, tunc enim poſſunt peti etiamſi judex reum, & poſſeſſorem ad illorum reſtitutionem omiſerit condemnare, *Bald. in l.cum propria, num.4.cod.ſi quis alter.vel ſib. Rot.dec.807.num.4. & ſequ.par. 1.diverſ.* ubi etiam, quod in judicio reintegrandæ fructus debentur jure actionis extantes rei vendicatione, conſumpti conditione ſine cauſa, *& dict.dec.281.num.17.& 18.par. 7.Recent.*

65 Dico 9. quod fructus etiam percepti a bonæ fidei poſſeſſore, ſi non ſunt conſumpti, ſed adhuc extant, vel ex iis poſſidens factus eſt locupletior, putà quia inde fuerit auctum ejus patrimonium, tunc illi debent reſtitui, vel eorum æſtimatio, *l.ſed etſi lege, §.conſuluit, ff.de Petit. hæred. ibi ſed in id dumtaxat teneantur, in quo locupletiores facti ſunt, Bald.in l.*

66 *1.n.8.cod.de uſur.& fruct.legat.* quæ quidem qualitas locupletationis debet in ſpecie probari non enim præſumitur ex conſumptione fructuum in proprios uſus, cum potuerit is

67 qui conſumpſit fortè vivere ſplendidiùs, *ut poſt Ang. conſil. 160.in fin. Felin.in c.de quarta, n.31.de præſcrip.Curt. jun.conſ. 6.n.27.in fin.lib.1.Ruin.conſ.204.n.15. lib.1. & alios dixit Grat. diſc.for.c.422.n.4 & ſeq.* ubi addit, quod neque ſufficeret probare, aliquem eſſe effectum locupletiorem, ſed etiam erit probanda ſpecies locupletionis; & hoc quidem procedit quoad fructus naturales, quos ſine poſſeſſoris cultura, & ſine induſtria ſponte ſua natura producit, & etiam quoad penſiones, & alios fructus civiles, qui naturalibus æquiparantur, ſecus eſſet quoad fructus induſtriales: hos enim bonæ fidei poſſeſſor etiam factus locupletior non tenetur reſtituere, quando agitur in judicio particulari, ſed ſolùm, ubi agitur in judicio univerſali; nam pro cultura, quam adhibet poſſeſſor, & pro ſpeciali induſtria in illis percipiendis æquum videtur ex illa quadam negotiatione, ut fructus hujuſmodi acquirantur ipſi irrevocabiliter etiam cum ejus lucro, & utilitate *Franc.Marc.dec.1240.n.8.p.2. Barboſ.in leg. divortio, n.38.in fin.ff.ſol.matr.Gutier.de Tutel.p.3.c.23.nu.17. Schrader.de feud.2.p.9.p.princ.ſect.3.n.59. & 62.Jo: Franc.a Ponte conſ.32.n.3.Laderch.conſ.165.per tot.& alii, quorum ſententiam amplexa fuit Rot.dec.3.n.38.& ſeq.par.7. Recen.ubi ita declarat aliam deciſionem in Romana fructuum portarum 20. Novembris 1585.coram Gyptio:* & hæc eſt communis etiam Theologorum opinio, *teſte Bonacin.in tract.de reſt.diſput.1. quæſtion.3. punct.ultim.§.1.numer.3.* ubi etiam dicit, quod nec poſſeſſor malæ fidei fructus induſtriales reſtituere tenetur.

Dico 10. quod in interdictis regulariter veniunt fructus a 68 die litis conteſtatæ, *l.3.ubi gloſ.ff.de interdictis, ſeu extraordinariis action.quæ pro his &c.Seraph.dec.835.n.2.* ubi de interdicto retinendæ ſummariiſſimo, *Rot.dec.90.n.1.& 2.p.7. Recent.* fallit in interdicto, unde vi, in quo habetur ratio ex 69 die expulſionis propter malam fidem; *gloſ.in d.l.3. ver. non retrò, & eſt textus in l.1.§.ex die, ff.de vi, & vi arm.* fallit 2. 70 in interdicto retinendæ plenario, in quo veniunt fructus uſque ab initio, officio tamen Judicis, ratione damnorum, & intereſſe, *Rot.d.dec.90.n.3.p.7.recen.latè Duran.dec.221.per tot.* ubi etiam ratione differentiæ aſſignat inter interdictum 71 retinendæ plenarium & ſummariiſſimum, quia in plenario res juridicè diſcutitur, & incidenter ſaltem de petitorio, & maturè de initio poſſeſſionis tractatur, & fertur ſententia in forma, a qua de jure communi datur appellatio, & propterea benè in eo Judici conſtat de cauſa poſſidendi, & ſic de bona, aut mala fide; in ſummariiſſimo autem leviores ſufficiunt probationes, & datur manutentio per viam decreti ſine præjudicio jurium partium, & regulariter non attenditur juſtitia, vel injuſtitia, ſed nudum poſſeſſionis factum, nec eſt appellationi locus: & ideò in hoc non veniunt fructus, niſi a die litis conteſtatæ, *vide Seraph. dec.1168. Put. dec.61.lib.3.in noviter impreſſ.Mandoſ.conſ.91.Rebuff.tit. de remed.poſſ.gloſ.2.& 3.Covar.c.17.pract.qq. per tot. Milan. deciſ. Sicil.1.num.98.*

Obſerva tamen, quod iſti fructus peti non poſſunt, ſi in 72 ſententia fuerunt omiſſi: quia ſententia eſt ſtricti juris, & non extenditur ad ea, quæ verbis non continentur; unde eſt neceſſaria nova ſententia, quæ in conſequentiam ferri poteſt, *Seraphin.dec.835.numer.4.& ſequ. Burat. deciſio.558. numer.4.*

Quæres, quandiù duret interdictum de glande legenda? Reſpond. quod tribus diebus durat, *l.un.ff.de gland.leg.* ubi etiam dicitur, quod glandis nomine omnes fructus continentur, & ideò quando fructus mei cadunt in fundum tuum, licitè ire poſſum ad eos colligendum de tertia in tertiam diem, *ut notat ibid.gl.& DD.* ratio verò generalis hujus termini eſt, quia regulariter fructus intra dictum tempus corrumpuntur, & poſt corruptionem non expedit illos colligere, *Bartol.in dict. leg.un.* ubi etiam dicit, quod quæſtio iſta tribus diebus debet expediri, *Jordan. libr.4.titul.24. numer.242.*

Notandum tamen eſt, quod ſi eſſent fructus tales, qui corrumperentur una die, poſſum agere, quod mihi liceat qualibet die ire ad fructus colligendos, *Bart.in d.l.un. nu.4.* quemadmodum ſi longiori ſpatio conſervarentur ſuper terram, ut caſtaneæ, nuces, & alii fructus ſimiles, præſertim qui ſpeciali nomine glandes appellantur ex quercubus naſcentes, dari poteſt longius ſpatium, *Jo:Andr.in addit. ad Spec.in tit.de cauſ.poſſeſſ.& propriet.§.privata, n.32.lit.G.Jord. loco cit.* ubi addit, quod etiamſi fructus corrupti jam ſint, adhuc colligi poſſunt etiam poſt tres dies, ſi corrupti deſervire poſſunt pro paſtu animalium.

Ex quo infert *Bart.in d.l.un.num.1. verſ.& per hoc dico &c.* quod ſi eſſet contentio de officio Prioratus, vel conſulatus, qui durare ſoleat duobus, vel tribus menſibus, iſta cauſa debet citius expediri, ne propter dilationem pereat res, de qua contenditur.

Dico 11. quod filii primi matrimonii revocant cum fru- 73 ctibus quicquid Pater reliquit ſecundæ uxori ultra modum *l. hac edictali, cod.de ſecund.nupt.* ubi conjux tranſiens ad ſecunda vota non poteſt ullo titulo in ſecundum conjugem transferre plus quàm reliquerit uni ex filiis primi matrimonii, cui minus reliquerit, & quod ultra reliquit, vel donavit pro non ſcripto habetur, ſed inter liberos æqualiter diſtribuitur, *ut ibi not.Sali.& alii;* cum verò titulus ad non titulum reducitur, tunc res cum fructibus reſtituitur, *l.fru- 74 ctus, 34.ff.de Rei vind.latè Surd.dec.171.n.3. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod quando actus annullatur ipſo jure, fructus me- 75 dii temporis debentur.

Dico 12. quod ſi viro ſubſtinenti onera matrimonii non 76 ſolvatur dos conſtituto tempore, tunc fit condemnatio dotis,

tis, & fructuum illius a die, quo vir incepit ſubſtinere dicta onera, *latè Fontanel.dec.91.n.16.& ſeq.ubi cit. Cancer.var.p.3.c.8.de depoſ.n.3.& c.16.de lit.conteſt.n.67.*

77 Dico 13. quod emptor non ſolvens pretium rei emptæ condemnatur ad reſtitutionem omnium fructuum etiam ante litem decurſorum, nè re ſimul, & pretio fruatur contra æquitatem *l.curabit, cod.de Action.empt.Fontanell.dict.dec.91. num.18.*

78 Dico 14. quod poſſidens, vel retinens bona ſui debitoris jure pignoris, ſeu pro ſuis creditis non facit fructus ſuos: & ideò illos tenetur computare in ſortem, *juxta leg. cum debitor, ubi glos.ff. In quib.cauſ.pign.& c.cum contra, ibi, a tempore, quo fuerunt obligatæ, extr. de Pignor.* aliàs condemnatur ad fructus perceptos etiam ante motam litem, *Fontanell. d.dec.91.numer.23.& 29.& dec.99.numer.16.& ſequ.& deciſ.* 208. ubi etiam dicit, quod creditor pignoris non ſolùm tenetur de fructibus perceptis, ſed etiam de his, qui percipi potuerunt.

SUMMARIUM.

1 *In contractibus non admittitur purgatio, quando in obligatione appoſita eſt dies, & pœna: contrarium n.2.limitatur n.9.10.11.15.18.19.20.21.26.& 27.*
3 *An poſt exequutionem, & ſubhaſtationem ſit locus purgationi moræ.*
4 *Quid ſi creditor aliquod damnum paſſus ſit.*
5 *In pœnis, quæ ex Prætoris officio proficiſcuntur, admittitur purgatio moræ intra modicum tempus.*
6 *Fidejuſſor judicii an poſſit moram purgare.*
7 *Citatus ad comparendum ſub pœna ad certam diem, an incurrat pœnam, ſi elapſo die præfixo compareat intra paucos dies.*
8 *Aufugiens è carceribus quando evitet pœnam effractionis carceris.*
11 *An emphyteuta poſſit moram purgare, poſtquam Dominus declaravit, rem emphyteuticam incidiſſe in commiſſum, & num.12.*
13 *Cenſetur remiſſa inobſervantia pacti, & conventionis ex ſolutionibus ſubſequentibus.*
14 *An ſtante conventione, quod emphyteuta non ſolvens in terminis præfixis, intelligatur ipſo jure privatus, ſit locus caducitati, ſi emphyteuta defecerit in ſolutione unius anni.*
15 *An in teſtamentis, & aliis diſpoſitionibus, ubi fit exequutio ipſo jure, moræ purgatio admittatur.*
16 *Quid ſi hæres, vel legatarius non habuit plenam, & totalem ſcientiam teſtamenti.*
17 *Quælibet cauſa etiam injuſta, modò ſit colorata, & probabilis excuſat a caducitate.*
18 *Conditio ſi Titio nupſerit, eſt adimplenda poſt pubertatem intra triennium.*
21 *Quando petitio executionis operetur ſecundam moram, & quando non, & n.22.*
23 *Fidejuſſor de repræſentando ad omne mandatum Judicis quando dicatur eſſe in mora, & quando non n.24.*
25 *Quid ſi promiſerit repræſentare intra certum tempus, vel diem.*

CAPUT XV.

An in contractibus admittatur purgatio moræ, ubi eſt expreſſa dies, & pœna.

1 REſp. negativè, ſive contractus ſint bonæ fidei, ſive ſtricti juris *l.magnam, ubi DD.cod. de Contrah.& commit.ſtipul.Roſenthal.de feud.c.6.concl.59. Jaſ.conſ.10.libr.3.& alii apud Caroc.de locat.& conduct.tit.de mora, n.71.& ſeq. ubi de communi, Mareſcot.var.lib.2.c.125.n.32.* præſertim ſi fuerit juratum non contravenire, *leg.ſi quis major, cod.de tranſact.* quem textum locum habere etiam in univerſitate quantum ad pœnam privationis commodi contractus, non autem quantum ad pœnam perjurii, & infamiæ, dixit *Rot.coram Millino dec.137.Afflict.dec.174.n.5. Seraph.de privil.juram.privil.48.n.8.& ſeq.& præcipuè n.22.& 27. Ciriac.contr.* 158.*n.12.& 13.lib.1.* quod quidem procedit ſecundum jus ci-
2 vile: nam de æquitate canonica, etiam in pactis, & conventionibus ſemper admittitur purgatio moræ in qualibet parte judicii, etiamſi adeſſet juramentum, quando non eſt factum deterius jus creditoris, *cap.potuit extr. de locat. Mareſcot.var.lib.2.c.125.n.26.Penia dec.368.n.15. Millin.dec.137. n.10.Seraph.dec.1150.n.4.Caroc.de locat.& cond.tit.de mora, n.24.Clar.in §.emphyteuſis, q.8.in fin.latè Gabr.comm.concl.lib. 3.tit.de Tranſact.concl.1.n.12.Grat.diſc.for.c.915.n.3.& ſequ.* ubi dicit, quod eſt locus purgationi moræ etiam poſt relaxa- 3
tionem mandati, immò etiam poſt exequutionem, & ſubhaſtationem, donec non fuerit in totum perfecta, & conſummata exequutio, & deliberatio, *Rot.dec.640.n.4.& ſeq. p.4.to.1.recen.& apud Pacif.de Salu.interd.dec.281.* ubi addit 4
quod etiamſi creditor aliquod damnum paſſus ſit, ſoluto intereſſe admitteretur purgatio, *Mareſcot. var.lib.2.c.125.nu. 11.30.& ſeq.Ferentil.ad Burat.dec.582.n.13. Caroc.de Locat. & conduct.tit.de mora, n.1.22.& 118.cum ſeq.* ubi id intelligit in actione jam acquiſita conſervanda: tunc enim licebit moram purgare intra modicum tempus, juramento non obſtante; ſecus in acquirenda: quia jus in re conſervatur faciliùs, quàm jus ad rem acquiratur, *ut inquit Alex.conſ.9.n.6. vol.7.Seraph.d.privil.48.nu.12.& 31. quicquid dicat Afflict. dec.174.n.5.& ſeq.*

Item in pœnis, quæ ex Prætoris officio proficiſcuntur ad- 5
mittitur purgatio moræ intra modicum tempus, quia Prætor præ oculis æquitatem ſemper habere debet *leg. quod ſi Epheſi.§.interdum, ff.de eo, quod cert.loc. Bart.& alii in l.ſi inſulam, ff.de verb.oblig. Mareſcot.d.lib.2.c.125.nu.33.& 36. Alex. conſ.158.n.5.lib.2.* etiam non obſtante juramento, *Cancer.d. lib.2.c.5.n.136.Rot.dec.640 n.5.p.4.tom.1.recen.* ubiquod fide- 6
juſſor Judicii poteſt moram purgare, etiamſi adjecta ſit dies, & pœna. Quare citatus ad comparendum ſub pœna ad certam diem, evitaret pœnam, ſi poſtea intra paucos dies com- 7
pareat, etiamſi die præfixa non comparuerit: quia mora modici temporis obeſſe non ſolet, præſertim re integra, *leg. quoties, ubi glos.cod.de Præcib.Imper.offer.leg.ſi debitori, ff. de Judic.Cacheran.dec.71.num.45.& ſeq.Theſaur.dec.77.num.3.* ubi dicit, quod aufugiens è carceribus ſi ſponte ſe conſti- 8
tuerit in continenti, vel etiam poſt octo dies non poteſt pœna effractionis carceris, & confeſſionis delicti coerceri, ſed alia leviori.

Limitatur prædicta concluſio, quando in ſpecie fuit re- 9
nunciatum beneficio purgationis moræ *Mareſcot. var.lib.2. cap.125.num.6.Afflict.loco cit.num.4.* ubi etiam dicit, quod per clauſulam, *rato manente pacto*, purgatio moræ excluditur, *Cephal.conſ.25.num.45.in fin.& alii apud Gratian.diſcep.for.cap.915.num.5.& ſeq.Caroc.d.tit.de mora, num.94.& ſeq.* ubi, quod ceſſat purgatio moræ etiam per renunciatio- 10
nem generalem omni legum, & jurium auxilio, excepta purgatione moræ inducta miſerationis cauſa, quæ per hanc clauſulam generalem non cenſetur ſublata, *Seraphin. loco cit.num.30.*

Limita 2. quando in contractu adeſt pactum reſolutivum: 11
cum enim in tali caſu ceſſet conſenſus partium contractus non ſubſiſtit ſine novo earumdem partium conſenſu, *Put. dec 66.n.1.lib.3.Millin.dec.248.Caroc.de locat.& conduct.tit.de Mora, n.37.& 101.Seraph.d.privil.48.n.20.& alii apud Afflict.loco cit.n.3.* ubi etiam dicit, quod emphyteuta non poteſt moram purgare poſtquam Dominus directus declaravit, rem emphyteuticam incidiſſe in commiſſum, quia tunc facta fuit reſolutio contractus, *Ruin.conſ.103.Franc.Marc.dec. 576.p.1.Caroc.tit.de Mora, n.33.Seraph.d.privil.48.n.17. Pariſ.de Reſign.benef.lib.6.q.3.n.25.Cephal.conſ.25.n.28.* idem dicendum, ſi in inſtrumento adſit clauſula, *non alias & c.latè Grat.diſc.for.c.308.n.31.& ſeq.& c.786.n.31.& c.921. n.24.* ubi dicit, quod ſtante pacto reſolutivo neque de æquitate canonica admittitur purgatio, *Rot.dec.640.n.9.p.4.to.1.Recen.* hoc tamen intelligitur, quatenus ille, pro quo pactum reſolutivum fuit appoſitum eo utatur, *Seraph.dec.1150.n.1.* ſubdens, quod videtur quis nolle eo uti, quando agit pro implemento: item intelligitur, quando creditor vivente debitore de- 12
claravit caducitatem contractus; ſecus ſi poſt ejuſdem debitoris mortem, *Rot.apud Pacif.de Salu.interd.dec.281.n.8.Burat.dec.640.n.16.& ſeq.* ubi etiam ſubdit, quod remiſſa cen- 13
ſetur inobſervantia pacti, & conventionis ex ſolutionibus ſubſequentibus.

Notandum eſt autem, quod ſi conventum fuerit, ut em- 14
phyteuta non ſolvens in terminis in inſtrumento præfixis, intelligatur ipſo jure privatus, non eſſet locus caducitati, ſi emphyteuta defecerit in ſolutione unius anni tantùm: quia hujuſmodi verba ſunt intelligenda ſecundùm emphyteuſis naturam, videlicet ſi emphyteuta in ſolutione per biennium, vel triennium defecerit, *juxta textum in cap. potuit, de locat. & leg.2.cod.de jur.emphyt. Dec.conſ.138.colum.penul. quem refert, & ſequitur Cephal.conſ.25.numer.16.& 17. ubi de communi.*

Addit *Bart.in d.l.ſi inſulam, n.19.* quod in teſtamentis, & 15
aliis diſpoſitionibus, ubi fit exequutio ipſo jure, moræ purgatio ſimiliter reiicitur, putà ſi fiat legatum pro celebrandis miſſis, vel anniverſariis certa die anni, vel menſis cum pa-

cto resolutivo, quod in casu negligentiæ transeat ad aliam ecclesiam *sequitur Maresc. var. lib. 2. c. 226 n. 18. Ric. in Prax. for. eccles. p. 3. res. 368. Put. dec. 259. n. 6. lib. 1. Ciarlin. lib. 2. c. 126. per tot.* ubi, quod in tali casu ad incurrendam pœnam non
16 requiritur aliqua interpellatio, seu monitio, *Seraph. loco cit. n. 21. Crav. cons. 216. n. 23.* ubi dicit, quod post executionem factam a jure, vel ab homine non admittitur purgatio moræ, *latè Caroc. d. tit. de mora, nu. 38. & seq.* ubi ex hoc infert, quod hæres non conficiens inventarium, *jux. l. fin. cod. de jur. delib.* non potest moram purgare, quia fit ipso jure privatio a l. quemadmodum nec mater moram purgare potest, si non petierit tutorem filio, *juxta l. 2. ff. Ad Tertyll.* quia similiter privatur ipso jure a lege, *de quo latè Gabr. tit. de secund. nupt. concl. 9. per tot.* requiritur tamen plena, & totalis scientia testamenti, ut hæres; seu legatarius inobediens privetur commodo hæreditatis, seu legati, *Crav. cons. 193.*
17 *Ciarl. controv. for. lib. 2. c. 126. n. 46.* subdens *n. 74.* quod quælibet causa etiam injusta, modò sit colorata, & probabilis, excusat a caducitate, *latè Genuens. in tract. de eccles. q. 127.* ubi etiam dicit, quod sola negligentia Prælati non noceret Capitulo, si ex parte Capituli contra Prælatum protestatio facta fuerit.

Notandum tamen est, quod quando aliquid fieri debet singulis annis, & non exprimitur dies, tunc requiritur monitio, & possunt Rectores ecclesiarum purgare moram offerendo pecuniam pro Anniversario adimplendo, *Bart. in l. 1. ff. de Pen. legat. Imol. in l. si insula ff. de verb. oblig. Paul. de Castr. cons. 20. Genuens. d. q. 127.*

Notandum 2. quod missarum celebratio probatur per librum sacristæ vel officialis deputati, *Genuens. in d. tract. de eccles. q. 228.* subdens, quod in hoc non statur juramento celebrantis; sed contrarium videtur probabilius: potest enim celebratio missarum probari etiam per juramentum ipsius celebrantis, cum in his, quæ pendent ex animo, stetur juramento ut colligitur *ex textu in l. si quis pro redemptione, cod. de Donat. ibi, quod si aliqua dubitatio orta fuerit, utrum tota quantitas, an pars ejus in ædificiis expensa sit, hæc Domini domus sacramento dirimetur, & ita sæpissimè fuisse in Curia Gratianopolitana determinatum refert Guid. Pap. dec. 614. numer. 1.* quemadmodum si relinquatur aliquid distribuendum pauperibus per executores, & oriatur dubitatio an totum distributum sit statur similiter juramento executorum, si sint personæ honestæ, cum id non possit commodè aliter probari, *Bart. & Bald. in d. l. si quis pro redemptione, cod. de Donat.*
18 Limita 3. in conditionibus adimplendis: in his enim non datur purgatio moræ: & ideo si mulier cui aliquid fuit relictum sub conditione, si Titio nupserit, privatur legato, cùm primùm interpellata recusat illi nubere, etiamsi postea pœnitentia ducta offerat separatam nubere, *ut post Castr. in l. 1. n. 4. ubi & Dec. num. 7. & 9. cod. de Instit. & subst. & alios probat Gratian. discep. for. c. 137. n. 2. & seq.* ubi etiam dicit, quod talis conditio est adimplenda post pubertatem intra triennium *per tex. in l. 2. §. ad filiorum, cod. Quan. & quib. quar. pars deb. lib. 10.*
19 Limita 4. quando contrahens recusavit stare contractui, disputando super negotio principali, *Millin. decisio. 248. num. 6.*
20 Limita 5. ut non possit purgari mora post rem judicatam, quando certa dies ab initio fuit appositа: nam illa adveniente incurritur mora: & secunda mora contrahitur post rem judicatam; in casu autem duplicis moræ non admittitur purgatio, *Seraph. loco cit. d. privil. 48. n. 25. Rot. dec. 640. nu. 10. p. 4.*
21 *tom. 1. recen.* ubi etiam dicitur, quod neque potest mora purgari, quando in obligatione camerali, seu alia habente executionem paratam certa dies ab initio fuit appositа: quia similiter illa adveniente incurritur mora, & post petitam executionem secunda mora, cum hujusmodi obligatio æquipararetur rei judicatæ, *ut dicit Ripa in d. l. si insulam, num. 14. ff. de*
22 *verb. oblig.* secus esset, quando obligatio non habet diem, ut quia debitor promiserit solvere ad beneplacitum creditoris, tunc enim petitio executionis non operatur secundam moram, ut amplius purgari non possit, *Rot. apud Pacif. de Salu. interd. dec. 281. n. 17. quam etiam refert Zach. de oblig. cam. q. 28. num. 11.*
23 Hinc fidejussor de repræsentando ad omne mandatum Judicis, si dies certa obligationi adjecta non fuerit, non dicitur esse in mora, nisi præcedente ejusdem Judicis requisitio-
24 ne, qua cessante liberaretur ab obligatione repræsentandi per mortem debitoris ob impotentiam conditionis, *Rot. dec. 99. per tot. p. 4. tom. 2. recen.* si verò promiserit reum repræsen-
25 tare intra certum tempus, vel diem, adveniente die constitueretur in mora, *latè Cacher. dec. 49. num. 6. & seq.* subdens, *numer. 14.* quod potest hujusmodi mora purgari intra tantum diem temporis, quantum datum fuit ad implendam promissionem, ita ut si quis promiserit exhibere intra octo dies, tantum quoque temporis ei concedatur ad purgandam moram, *ut tradunt Bald. Ang. & alii in leg. sancimus, cod. de fidejuss.*

Limita 6. in Emphyteutis laicorum: isti enim non pos-26 sunt purgare moram, si canonem non solverint: quia *tex. in d. c. potuit*, procedit solummodo in Emphyteutis Ecclesiæ, *secundùm Clar. qui communem dicit in §. Emphyteusis, q. 8. in fin. Gabr. de transact. concl. 1. n. 18. & alios apud Caroc. d. tit. de mora, n. 31.* quod præcipuè haberet locum, ubi ex statutis particularis loci cavetur, ut servari debeat jus civile: quia tunc jus canonicum, & consequenter illius æquitas non servaretur, *Seraph. loco cit. n. 23.*

Sed in contrarium est receptior sententia: nam si etiam Judæi moram purgare possunt etiam secundùm æquitatem juris canonici, per quod jus, quantum attinet ad contentiosa judicia, illi non excluduntur: multo magis id concedi debet privatis personis; aliàs Christiani essent pejoris conditionis, quàm Judæi, *Tiraq. de jur. primog. q. 66. nu. 7. Natt. cons. 620. & cons. seq. quos refert, & sequitur Seraph. de privileg. juram. privil. 48. nu. 27. & 29.* præsertim si judicandum esset secundùm æquitatem, & sola facti veritate inspecta: quia tunc servanda esset dispositio *d. cap. potuit*, etiam in terris Imperii, & quoad emphyteutas laicorum, *ut subdit Clar. loco cit.*

Limita 8. quando mora est commissa in faciendo, quia 27 tunc neque de æquitate canonica potest purgari, *secundùm Grat. respon. 93. lib. 1. quem refert Caroc. d. tit. de mora, n. 36.* sed hæc limitatio videtur innanis, cum non videatur possibile, quod mora contrahatur in committendo, seu faciendo: immò dicitur committi solùm in non faciendo, *ut rectè advertit Seraph. de priv. juram. priv. 48. n. 19.*

SUMMARIUM.

1 *Quando dies legati cedat quantum ad transmissionem, obligationem, & translationem dominii, & n. 2.*
2 *In legato relicto in diem, vel sub conditione non transfertur dominium, nisi die, vel conditione adveniente.*
3 *Legatum factum sub conditione non transmittitur, si interim legatarius decedat.*
Quid si fiat legatum puellæ, ut nubat, vel sub conditione, si nupserit, ibidem.
4 *Quando cedat dies legati usus fructus.*
5 *Legatum annuum cedit statim a die mortis testatoris, non ex die aditæ hæreditatis.*
6 *Legatum usus fructus cum persona fructuarii extinguitur.*
7 *An fructus pendentes in re fructuaria spectent ad Usufructuarium, vel potius ad hæredem.*
8 *Si Usufructuarius agrum seruerit, nec postea fructus colligere potuerit, hæres ejus potest repetere sementem, & expensas factas pro fructibus percipiendis.*
9 *Quando Usufructuarius agrum seminatum dimittere debeat.*
10 *An peti possit usus fructus relictus ad certum tempus, si dictum tempus jam elapsum fuit.*
11 *Quandiu duret usus fructus relictus civitati, collegio, vel Ecclesiæ.*
12 *An legatum temporale transmittatur ad hæredes legatarii decedentis ante finitum tempus legati.*
Quando legatum relictum cum onere, ut post mortem legatarii restituatur hæredi ipsius testatoris, remaneat liberum apud legatarium, ibidem.
13 *Legatum annuum solvendum est ab Usufructuario: cætera legata, & æs alienum ad hærede, & n. 14.*
Quando verba sunt clara, non est opus conjecturis, ibidem num. 13.
15 *Legatum annuum, & legatum alimentorum solvi debent in principio anni.*
Quid si legatum sit unicum, vel legatarius esset pauper, ibidem.
16 *Legatum annuum initio anni transmittitur pro illo anno, in quo decedit legatarius.*
17 *Quomodo intelligatur legatum alicui relictum quoad vixerit.*
18 *Tempus in dubio videtur adjectum causa differendæ solutionis.*
19 *Quid si quis promiserit alicui certam quantitatem, quoad vixerit.*
20 *An, & quando legatum relictum in diem debeatur*

cum fructibus medii temporis.

21 *An teſtator legans credita cenſeatur legaſſe credita in diem.*

22 *An nomine debitoris legato debeantur legatario emolumenta temporis decurſi vivente teſtatore.*

23 *Quando peti poſſit legatum factum cauſa ſtudiorum.*

24 *Quandiu præſtandum ſit legatum alicui relictum cauſa ſtudii.*

25 *An legatum factum puellæ pro dote ſit purum, vel conditionale.*

26 *Quid ſi ſtatutum excludat fœminas, & n.27.*

28 *Et quid ſi pater relinqueret dotem filiæ pro ejus legitima, vel jure inſtitutionis.*

29 *Quando debeatur legatum relictum mulieri, ſi erit, vel cum erit vidua, & n.31.32. & 33.*

30 *Quid ſi relinquatur legatum, donec vidua erit, vel ſi continenter vixerit.*

Et quid ſi mulier, cui aliquid relictum fuit ſub conditione ſi caſtè vixerit, inhoneſtè vivat, ibid. & n.34.

33 *Mulier non privatur commodo legati pro tempore quo conditionem implevit.*

35 *Cautio Mutiana præſtanda eſt etiam parte non petente.*

Quid ſi mulier fuerit inſtituta ſub conditione viduitatis, ibidem.

36 *An legatum factum mulieri ſub conditione, ſi caſtè vixerit, extinguatur per ſecundas nuptias.*

37 *In dubio præſumitur dies non conditio.*

38 *Quando valeat legatum relictum concubinæ.*

CAPUT XVI.

Quando dies legati cedat.

1 REſp. quod quantum ad tranſmiſſionem cedit a tempore mortis teſtatoris, *l.1. §.1. cod.de caduc.tol.* etiamſi legatarius deceſſerit ante ſolutionem *Bart.in l.cum filiofam.n.13. & ibi Jaſ.n.118. ff.de l.1. Dec.conſ.490. num.11. & alii apud Grat.diſc.for.c.136.n.7. Cancer.var.lib.3.c.21.n.285.* ubi etiam dicit, quod acquiritur etiam ignoranti quantum ad effectum tranſmittendi; quoad obligationem verò non cedit niſi poſt aditam hæreditatem: quia obligatio illa oritur ex quodam quaſi contractu, qui contrahitur aditione, §. *hæres, inſt.de oblig.quæ ex quaſ.contr. & c.* ſed quoad translationem dominii cedit ab adita hæreditate verè a tempore mortis fictè, *l.ſi tibi homo, §.cum ſervus, ff.de l.1. Cevall. inſpec.opin.commu.contr. comm.q.79.* ubi id intelligit, quando teſtator legat rem propriam, ſubdens *n.4.* quod fructus rei legatæ, hæreditate jacente, non acquiruntur legatario, ſed ipſi hæreditati, *per l.quod ſervus, ff.d.l.2.*

2 Et hoc quidem locum habet, quando legatum eſt purum; nam ſi eſt relictum in diem; vel ſub conditione cum transfertur dominium, niſi die, vel conditione, adveniente, *Bart. communiter receptus in l.1. §. & cum lex, cod.de caduc.toll.* Unde ſi legatum fiat ſub conditione, & interim legatarius decedat, non tranſmittitur, *ut in d.l.1. §. ſin autem.*

3 Notandum tamen eſt, quod puellæ, cui relictum eſt legatum ſub conditione, ſi nupſerit, triennium datur poſt pubertatem ad nubendum, quo elapſo, & nuptiis non ſequutis dicitur defeciſſe conditio, *l.2. §. ad filiorum ubi Bart. cod. Quan. & quib.quarta pars & c. lib.10.* nec petere poteſt legatum, niſi prius nubat; unde ſi ante nuptias decederet, legatum revocatum cenſetur, & ad hæredes teſtatoris tranſiret, *Bald.in l.generaliter, num.9.cod.de Epiſc. & cler. Spin.de Teſtam.gl.10.princ.num.18. Gratian.diſc.for.cap.137. numer.9. & ſeq. & cap.254.num.2. & ſeq.* ſubdens, *nu.34.* quod legatum factum puellæ, ut nubat, ſtatim ac nubilis eſt, peti poteſt præſtita cautione illud reſtituendi; ſi non nupſerit, *l.ſi tibi legatum, ff.de l.3.*

Addit *Gabr.conſ.131.n.16.lib.2. quem refert, & ſequitur Grat. d.c.254.n.11. & ſeq.* quod ſi fiat legatum alicui cum conditione, ſi ipſe Religionem ingrediatur, hujuſmodi conditio ſimiliter impleri debet intra triennium poſt tranſactam ætatem idoneam ad profitendum.

4 Quæres, quando cedat dies legati uſusfructus? Reſp. quod uſusfructus purè relicti dies non cedit; niſi ex tempore aditæ hæreditatis: ſed cum ad diem relinquitur, vel ſub conditione, nullo modo cedit etiam poſt aditam hæreditatem, niſi vel dies venerit, vel conditio exiterit, *l.2. ff. Quand.dies legati cedat l.1. §. dies, ff. Quand.dies uſufr. l.ced.* Unde legatum
5 uſusfructus differt a legato in annos ſingulos relicto: quia legatum annuum cedit ſtatim a die mortis teſtatoris, non ex
6 die aditæ hæreditatis, *l.nec ſemel, ff.quand. dies l.ced.* quantum verò ad tranſmiſſionem nunquam cedit legatum uſusfructus, quia cum perſona fructuarii extinguitur, *l.unic. §. libertatibus, cod.de caduc.toll.*

Quæres 2. an fructus pendentes in re fructuaria ſpectent 7
ad uſufructuarium, vel potius ad hæredem? Reſp. quod ad uſufructuarium ſpectant, ſi tempore aditæ hæreditatis adhuc ſunt in fundo, *l.ſi pendentes 34. ubi Alberic. & alii, ff.de Uſufr.* & hæc quidem lex ſimpliciter, & abſolutè concedit fructus pendentes uſufructuario abſque ulla obligatione reſtituendi renovatos, vel dimittendi eos in fundo finito uſufructu, *ut advertit Cephal.conſ.182.nu.8.* nec hæres ejus qui uſumfructum reliquit, poteſt a fructuario repetere expenſas factas per teſtatorem in re fructuaria, *Florian.in d.leg.ſi pendentes n.3. quem refert Caſtill.de Uſufr.c.42. num.17.* ſubdens quod ſi hæres ipſe expenſas fecerit, poterit tunc eas ab uſufructuario repetere, *argumen. textus in leg.cum ſervus, ff. de leg.1.*

E contra verò ſi uſufructuarius agrum ſeruerit, nec poſtea 8
morte præventus fructus colligere potuerit, ejus hæres poteſt repetere ſemen, & expenſas factas pro fructibus percipiendis, *ut poſt Bald.Tiraq. & alios tradit Cephal.d.conſ.182.* ſubdens, quod finito uſufructu agrum ſeminatum dimitte- 9
re debet, ſi ejus ſeminaria recepit, *juxta l.item ſi fundi, §. ſeminarios, ff.de uſufr.*

Quæres 3. an peti poſſit legatum uſusfructus relictum ad 10
certum tempus, putà in biennium a die mortis teſtatoris, ſi jam biennium fuit elapſum, & per hæredem ſteterit quominus daret? Reſpond. quod peti quidem poteſt æſtimatio dicti uſusfructus per biennium, non verò uſusfructus, quia cum biennium ſit elapſum, peteretur alius uſusfructus diverſus ab eo, qui fuit legatus, *leg.ſi uſusfructus mihi in biennium ff.de uſu, & uſufruct.leg.latè Fontanell.dec.99.numer.2. & ſeq.*

Quæres 4. quanto tempore duret uſusfructus relictus uni- 11
verſitati, Collegio, civitati, vel Eccleſiæ? Reſpon. quod centum annorum ſpatio finitur, etiamſi expreſſim perpetuò relictum ſit, aliàs proprietas prorſus inutilis eſſet, *l.ſi uſusfructus, ff.de uſu, & uſufr.l.Jordan.lib.14.tit.24.de præſcrip.n.450. & eſt communis opinio teſte Caſtill.de uſufr.c.61.nu.16. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod poteſt hujuſmodi uſusfructus amitti non utendo per modum, & tempus conſtitutum a lege, vel etiam finiri quaſi morte Civitatis, putà ſi hoſtile aratrum in eam Civitatem inducatur, *per textum in l.ſi uſusfructus 21. ff. Quib. mod.uſufr.amit.* ſecus eſſet in legato annuo prædictis locis perpetuò, vel ſimpliciter relicto: hoc enim non extinguitur centum annorum curriculo ſed durat durante univerſitate, Eccleſia, vel Civitate, *ut poſt Covar. var.lib.3.cap.9.num.10. Hyppol.Rimin.conſ.219.numer.11. & ſeq. Pancirol.conſ.20. & alios obſervat Caſtill.loco cit.n.20.* præſertim ſi legatum relictum fuerit Eccleſiæ cum onere miſſarum celebrandarum, *de quo latè Ciarl.contr.for.lib.2.c.143.n.12. & ſeq.*

Quæres 5. an legatum temporale, putà ad decem annos, 12
tranſmittatur ad hæredes legatarii decedentis ante finitum tempus legati? Reſpond. quod ſi pro alimentis legatum relictum ſit, tunc futurorum annorum legatum legatarius mortuus ad hæredem non tranſmittit: quia pro primo anno eſt purum, pro ſequentibus eſt conditionale, ſcilicet ſi vivat Alimentarius: & ideò cenſentur plura legata: ſi verò non fuit relictum nomine alimentorum, ſed in plures præſtationes teſtator diviſit legatum in gratiam hæredis, ne urgeretur ſtatim ſolvere totum legatum, & tunc tranſmittitur, quia cenſetur unum legatum, *l.cum in annos, & l.ſi cum præfinitione, ubi gl.Bart. & alii, ff.Quand.dies leg. ced.*

Limita in legato temporali uſusfructus: hoc enim extinguitur ſtatim defuncto legatario, *leg.in ſingulos, ff. de ann. legat. l.ambiguitatem, cod.de uſufr.Cancer.var.libr.3.cap.20. num.38.*

Illud quoque notandum eſt, quod quando legatum non eſſet temporale, ſed perpetuum, ut ſi dictum ſit, lego Titio domum, & poſt ejus mortem volo, ut eam reſtituat meo hæredi: ſi hæres teſtatoris moriatur ante legatarium, legatum remanet liberum penes legatarium, *l.in cauſæ 17. §. Pomponius, ff.de minor.* quia teſtator volens, legatum poſt mortem legatarii pervenire ad ſuum hæredem, intelligitur de primo hærede, *l.qui liberis, §. hæc verba, ff.de vulgar.* quamvis enim appellatione hæredis, & hæres hæredis veniat, *l.in annalibus, cod.de legat. l.ſciendum, & l.hæredis appellatio, ff.de verb.ſignif.* id tamen procedit, quando teſtator retulit ſuam diſpoſitionem ad alium, & ejus hæredem: non autem quando teſtator ſubſtituit hæredem ſuum, quia videtur habuiſſe reſpectum ad affectionem, quam habebat ad hæredem ſcriptum; quæ ceſſat in hærede hæredis, cum incertus ſit, &

inco-

incognitus, *d.l.ſciendum*, *Alex.in l.fin.poſt nu.4.cod.de legat. Rub.conſ.23.num.1.Odd.conſ.91.n.13.& alii, quos refert, & ſequitur Cancer.var.lib.3.cap.20.num.46.& ſeq.* ubi id limitat, quando aliud colligeretur ex teſtatoris diſpoſitione, & affectione.

13 Quæres 6. an legatum annuum ſolvendum ſit ab hærede, vel potius ab uſufructuario? Reſp. quod ab uſufructuario præſtari debet, quia cenſetur reale onus injunctum redditibus, *l.fin.§.ſin autem æs alienum, ubi Bald.Fulgoſ.Caſtr.Salic. & Corn.cod.de bon.quæ liber.Ruin.conſ.206.nu.30.vol.2. Bello. conſ.7.n.6.Goza.conſ.94.n.22.& 27.Rol.conſ.8.n.27.vol.2. Burſat.conſ.123.n.11.& alii apud Surd.dec.193.* ubi id limitat, ſi in teſtamento teſtator dixerit, quod tale legatum præſtari debeat ab hærede, quia tunc ſolutio non ab uſufructuario, ſed ab hærede facienda eſt: ubi enim verba ſunt clara, non eſt opus conjecturis, *l.continuus, ff.cum ita ſtipulatus, in fin. juncta gloſ.in ver. nullus, ff.de verb. oblig.* idem dicendum, quando teſtator juſſit, legatum ſolvi de bonis ſuis, quia tunc etiam onus ſpectaret ad hæredem, non autem ad uſufructuarium, *ut poſt Paul.de Caſtr. conſ.405.in 2. dub.lib.1. ſcripſit Cravet. conſ.187.numer.4.* ſubdens, quod ſi bona teſtatoris non ſufficerent ad ſolutionem legati, non teneretur hæres de ſuo ſolvere, *leg.cum certus, ff.de Tritic.vin. & oleo legat.*

Obſerva tamen, quod ſi hujuſmodi præſtatio annui legati redderet uſumfructum inutilem, ex veriſimili mente teſtatoris hæres de ſuo proprio tenetur uſumfructum conſervare, ſi non fecerit inventarium, *Cavalcan.de uſufruct. mulier. relict.n.219.& ſeq.ubi citat Jo:Crot.conſ.67.n.44.Crav.conſ.210.n. 6.Rom.ſing.249.Natt.conſ.7.n.2.& ſeq.*

14 Cætera verò legata tenetur hæres ſolvere, quemadmodum etiam æs alienum per teſtatorem in vita contractum, de bonis tamen ipſius teſtatoris: & Uſufructuarius pati debet, quod hæres vendat tot bona teſtatoris, quæ ſufficiant ad legatorum, & æris alieni ſolutionem, legatariis, & aliis creditoribus petentibus, & ante: cum hoc temperamento, ut prius vendantur bona mobilia, deinde immobilia, *juxta d. l.fin.§.ſin autem, cod.de bon.quæ liber.* uſusfructus enim cenſetur ſolùm relictus in bonis teſtatoris, & ſic deducto ære alieno, *Paul.de Caſtr.conſ.394.lib.2. Socin.conſ.131.lib.1.& alii, quos refert, & ſequitur Crav.d.conſ.187.n.1.Cavalcan.de uſufr. mulier.relict.n.211. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod debita, & legata ſoluta per hæredem de propriis pecuniis poteſt ipſe hæres repetere a fideicommiſſario, quia de ſuo non tenetur ſolvere, *Viv.comm.opin.1046.Ludov.dec.Lucen.5.nu.10.verſ. Nihilominus, & n.ſeq.& communem dicit Mareſcot.var.lib.1.c. 29.n.30.& 31.ubi refert, ita reſolviſſe Rot.in Bononien. uſusfructus 27.Jan.1606.coram Juſto.*

15 Notandum eſt autem, quod legatum annuum, & legatum alimentorum ſolvi debent in principio anni, *leg.1. cod. Quand.dies leg.ced.Menoch.lib.4.præſump.199.nu.23.* ſi verò eſt unicum, ſolvi debet in fine anni, *l.qui hoc anno, ff.de ver. oblig.* niſi ille, cui legatum præſtari debet, eſſet pauper: quia tunc debetur ſtatim, *Cavalc.de uſufr.mulier.relict.num. 166.verſ.niſi legatarius &c.Ludov.dec.Lucen.23.nu.1. & ſequ.* ubi etiam dicit, quod legatum cenſetur annuum, quando legatur res modica pauperi.

16 Item legatum annuum initio anni tranſmittitur pro illo anno, in quo decedit legatarius, non autem pro annis ſequentibus, *d.l.2.cod.quan.dies leg.ced.l.in ſingulos annos, ff.de ann.legat.Giovagn.conſ.78.n.25.lib.1.*

17 Quæres 7. quo modo intelligatur legatum alicui relictum, quoad vixerit? Reſp. quod aut relinquitur pauperi, & tunc præſumitur annuum: quia cenſetur relictum cauſa alimentorum, *Bart.in l.eum, qui ita, §.qui ita ſtipulatur, num.3.ff.de verb.oblig.Cephal.conſ.518.num.17. Mantic. de Tacit. & ambig.convent.lib.14.tit.40. num.42.* idemque dicendum, ſi teſtator legaverit mulieri donec nubat, quia tunc etiam annuum intelligitur, *juxta leg.legatum ita eſt, ff.de ann.legat.* quod eſt ſpeciale favore dotis, & alimentorum, *ut d. Bart. ibidem.*

Aut relinquitur diviti, & tunc non annuum, ſed unum legatum cenſetur: quia in dubio intelligi debet quod eſt minimum, *l.idem Julianus, §.ſcio, ff.de l.1.& ita ſenſit Bart.in d. leg.eum, qui ita, §.qui ita, num.3. quem alii communiter ſequuntur.*

18 An verò, ſi legatum relinquatur diviti, totum, ſive integrum in tali caſu ſtatim peti poſſit? Affirmant *Angel. Paul. de Caſtr.& Imol.in d.§.qui ita, quos refert Mant. loco cit.* quorum ſententia vera eſt, quando conſtat, tempus fuiſſe adjectum animo finiendæ obligationis: ſed in dubio non poteſt intra ſummam confeſtim peti, quia tempus videtur adjectum cauſa differendæ ſolutionis, *l.eum, qui, ubi gloſ.fin.ff. de ann. legat.* Unde ſi legata fuerint centum, ſolvi debet annuatim certa pars arbitrio Judicis diffinienda uſque ad integram ſummam, *Bart.in d.§.qui ita, & in d.l.legatum ita eſt, num.1. Mantic.d.lib.14.tit.40.n.42.& alii relati in Syntagm.opin. commun.loc.11.de Judic.tit.5.n.5.verſ.læſio enormis.*

19 Idem dicendum in contractibus: nam ſi quis promiſerit centum pauperi quoad vixerit, promiſſio cenſetur annua, quia præſumitur ex cauſa alimentorum; ſi verò promiſſio facta ſit diviti, de centum tantùm intelligitur per plures vices præſtandis donec vixerit, *Bart.loc.cit.n.3. Ruin.in l.nemo poteſt, n.98.ff.de l.1.Mantic.d.lib.14.tit.40.n.42.*

20 Quæres 8. an legatum relictum in diem debeatur cum fructibus medii temporis? Reſp. negativè, ſi gratia hæredis fuit appoſitus dies; ſecus ſi gratia legatarii, *ut diſtinguit Bart.in l.ſi ita relictum, §.Pegaſus, ff.de l.2.* ubi dicitur, quod ſi in tempus pubertatis ei, qui impubes eſt, relictum fuerit, debentur etiam fructus antecedentis temporis.

21 Quæres 9. an teſtator, qui legavit alicui credita, & nomina debitorum, videatur legaſſe credita in diem? Reſp. negativè quia verba præſentis temporis non porriguntur ad debita eidem, vel conditionalia, niſi aliud exprimatur, *l.ſi ita ſcripſiſſet, ubi Bart.& alii, ff.de l.2. Alex.conſ.106.lib.5.Cephal. conſ.14.n.5.& ſeq.vol.1.*

22 Quæres 10. an nomine debitoris legato, debeantur legatario emolumenta temporis decurſi vivente teſtatore? Reſp. affirmativè, *l.nomen debitoris, ff.de l.3.* quia hujuſmodi emolumenta ſeu uſuræ non exactæ, quamvis maturæ, dicuntur fructus pendentes, & pars rei legatæ; unde veniunt etiam in reſtitutione fideicommiſſi, *Soc.conſ.100.n.2.vol.1. Pariſ.conſ. 40.n.8.vol.1.Mant.de conject.ult.vol.lib.7.tit.10.nu.35. & alii apud Surd.dec.88.per tot.* ubi etiam dicit, quod in tali caſu hæres liberatur cedendo.

23 Quæres 11. quando cedat, vel peti poſſit legatum factum cauſa ſtudiorum? Reſp. quod peti poteſt, quando legatarius eſt effectus talis qui communi hominum opinione poſſit dare operam ſtudiis, *l.nec ſemel, §.ſi in habitationem, ff.Quand. dies l.ced.Menoch.lib.4.præſump.199.n.19.verſ.eſt etiam exemplum, Grat.diſcep.for.cap.254.num.35.* ubi *numer.48.* addit, quod ſi relinquatur uſus, vel uſusfructus liberariæ alicui ſtudenti, præſtari debet cautio de ſtudendo ſaltem per quinquennium, *Cephal.conſ.232.n.2. & ſeq.* ſubdens, quod legatum alicui relictum pro ſtudio, per decennium præſtan-24 dum eſt.

25 Quæres 12. an legatum factum puellæ pro dote, ſit purum vel conditionale? Reſp. quod eſt conditionale, ſi relinquatur ab extraneo: & ideò nuptiis non ſequutis non tranſmittitur ad hæredes: cenſetur enim relictum in tempus nuptiarum, *leg.Publius Mævius, ff.de cond.& demon.l.promittendo, ff.de jur.dot.Bart.in l.Titio centum, ſ.Titio Genero, nu.3. & 4 ff.de cond.& demonſt.Cravet.conſ.101.num.1.Gregor.dec. 346.* ſi verò legatum relinquatur a Patre, diſtinguendum eſt: nam aut filiæ reliquit legitimam, & tunc idem eſt, quod in extraneo: aut non reliquit legitimam, & in hoc caſu legatum a Patre factum pro dote, cenſetur purum, non ſolùm uſque ad debitam quantitatem legitimæ, ſed etiam ultra ne idem legatum diverſimodè intelligatur, & ideò tranſmittitur, *Bart.in d.§.Titio genero, n.4.ff.de cond.& demonſt. Greg.d.dec.346.* niſi pater adjecerit aliqua vincula contra naturam legitimæ, putà ſi prohibuerit, legatum præſtari ante matrimonium: tunc enim in ea quantitate, quæ excedit legitimam, non eſſet purum, ſed conditionale, *Cancer.var. lib.3.c.21.n.337.ubi citat Mago.dec.Lucen.28.Matt.Brun.conſ. 83.n.7.lib.1.quibus adde Caſtr.conſ.9.& 16.lib.1.quem refert Cephal.conſ.145.n.18.& ſeq.* ubi dicit, quod quando ſtatutum 26 excludit filiam dotatam, legatum pro dote eſt purum, & tranſmiſſibile ad hæredes; ſecus ſi ſtatutum ſimpliciter filiam excludit, & mandat, eam dotari, quia tunc dos eſt conditionalis ſi videlicet nupſerit, & de ea interim filia non poteſt diſponere *quam ſententiam ſequuti ſunt Craſſ.in §.legatum, q.48.col.pen.Ruin.conſ.51.n.11.lib.3.Pariſ.conſ.35.n.5.libr. 3.quos refert Menoch.præſump.146.nu.40.lib.4.* ubi etiam dicit, quod in hoc ultimo caſu filiæ non debetur legitima, & conſequenter cenſetur tanquam extranea, *Rot.dec.540.nu.1. p.1.Diverſ.*

27 Obſerva tamen, quod quando in ſtatuto fit aliqua mentio de legitima, vel quia diſponat, dotem non debere eſſe minorem legitima, vel quia prohibeat, aliud ultra dotem peti poſſe ratione legitimæ, aut aliter, etiamſi hujuſmodi ſtatutum ſimpliciter excludat fœminas a ſucceſſione, & jubeat, eas dotari, dos illa ſuccederet loco legitimæ, & per conſequens omne onus, omnis conditio, ac dilatio reiicitur, ſicut reiici ſolet de legitima, *Caſtrenſ. conſ.222.nu.5. lib.2.Petr.de Anch.conſ.232.n.1.Soc.ſen.conſ.30.nu.3.lib.1. Sim. de Præt.*

de Præt. de interpr. ultim. vol. lib. 3. interpr. 1. dub. 5. Alb. Brun. de stat. quod stant. masc. & c. art. 11. n. 14. & alii apud Honded. conf.
28 *853. n. 10. & seq. lib. 2.* ubi idem dicit, quando pater dotem relinqueret filiæ pro ejus legitima, vel jure institutionis: eo enim casu pater censetur remisisse exclusionem statutariam, ipsamque uti suam agnovisse, & legitimæ capacem reddidisse, ita ut persona filiæ perinde habeatur, ac si statutum non esset in rerum natura, *Rot. dec. 266. n. 3. & 4. p. Diverſ. Menoch. d. præſump. 146. n. 41. lib. 4.* ubi etiam dicit, quod dos ita relicta filiæ purè debetur.

29 Quæres 13. quando debeatur legatum relictum mulieri, si erit, vel cum erit vidua, vel remanebit vidua? Resp. quod debetur statim cum mulier ad viduitatem pervenerit, quamvis non persistat in viduitate: sufficit enim, quod conditio semel impleatur, licèt implementum non duret, *l. ſi quis hæredem, cod. de inſtit. & ſubſt.* quemadmodum satis esset, quod conditio deficiat, etiamsi defectus non duret, *leg. ſi ex toto, ubi Bart. ff. de l. 1. Caſtr. in l. fin. cod. de indict. viduit. & c. Tiraqu. in l. ſi unquam, in ver. ſuſceperit liberos, n. 189. & alii, quos refert*
30 *Grat. d. c. 137. n. 6. & ſeq.* secus esset, si diceretur, donec, vel quousque vidua erit, vel si continenter vixerit, vel vidua permanserit, vel stante ipsa vidua, vel servando vitam vidualem: nam cum hæc verba perseverantiam significent, legatum debebitur mulieri perseveranti in viduitate; ea verò nubente cessabit: quemadmodum si testator legavit mulieri sub conditione si castè, & honestè vixerit, ea semel inhonestè agens ita privatur legato, ut illud non recuperet, etiamsi deinde honestè vivat, *ut tradunt omnes in d. l. fin. cod. de Indict. vid. & c. Boer. q. 44. n. 38. Ruin. conſ. 170. n. 6. lib. 3. Grav. conſ. 300. n. 5. Natt. conſ. 459. n. 17. & alii, quos refert, & ſequitur Menoch.*
31 *lib. 4. præſump. 187.* subdens, quod maritus legans uxori suę, si vidua erit præsumitur voluisse, ut uxor perseveret in viduitate.

32 Illud etiam notandum est, quod si testator legavit mulieri jam viduæ his verbis, si remanebit vidua, tunc verbum, remanebit, significat tractum temporis successivum videlicet si mulier in viduitate perseveraverit: nam aliam significationem in tali casu habere non potest, *ut poſt Caſtr. in d. l. fin. C. de indic. vid. & c. advertit Menoch. loco cit. n. 13. & ſeq.*

33 Quæres 14. an relicto uxori per virum pleno usufructu omnium bonorum, ipsa vivente casta, & sine viro, si uxor transeat ad secunda vota, teneatur restituere fructus perceptos, dum erat vidua? Resp. negativè, quia ille ablativus absolutus in dubio non interpretatur conditionaliter, seu quandiu, seu donec vidualem vitam duxerit, *Ruin. conſ. 190. n. 7. libr. 2. quem refert Canc. var. lib. 3. c. 20. n. 366. & ſeq.* hujusmodi enim verba important durationem temporis; & ideò donec servat viduitatem, facit fructus suos, & si contraveniat, privatur tantùm pro futuro tempore, *Greg. dec. 187. nu. 4. latè Ciriac. contr. 136. n. 3.* ubi etiam dicit, quod in tali casu non est necessaria cautio Mutiana de non contraveniendo, seu de vita
34 viduali servanda. Secus esset, si legatum relictum fuerit per verba importantia conditionem, qualia sunt verba, *dummodo, ſi, dum tamen, caſu quo, ita tamen,* & similia tunc enim
35 requiritur cautio Mutiana, *juxta auct. cui relictum, cod. de Ind. viduit.* quæ præstanda est etiamsi non fuerit petita, *secundùm Grat. dec. March. 3. Cavalc. de uſufr. mul. relict. nu. 118. Grat. conſ. 102. n. 45.* & si uxor transit ad secundas nuptias, resolvitur legatum, & tenetur restituere omnes fructus pro tempore, quo fuit vidua perceptos, *Peregr. de fideicom. art. 11. n. 122. Greg. dec. 187. n. 3. Grat. c. 696. n. 13. idem Ciriac. d. contr. 136. n. 1. & 2.* idemque dicendum, quando uxor fuit instituta hæres sub conditione viduitatis, sive instituta fuerit per verba importantia principaliter conditionem, sive per verba denotantia durationem temporis utroque enim casu præstare debet cautionem Mutianam; & si controvenerit, tenetur restituere hæreditatem cum fructibus præteritis: quia institutio non potest esse distincta in annos, prout legatum, sed est unica, & perpetua: *Rot. in Anconitana fideicommiſſi 19. Junii 1598. coram Lancelloto,* ubi etiam dicitur, quod non præstita cautione Mutiana de vita viduali servanda, uxor non dicitur fuisse hæres, *Grat. dec. March. 3. per tot.* nisi ex conjecturis colligatur contraria mens testatoris, *Rot. in Imol. bonorum 31. Maii 1613. coram Coccino, prout refert Ciriac. poſt contr. 136. Beltr. ad Greg. dec. 187.*

36 Quæres 15. an legatum factum mulieri, si castè & honestè vixerit, extinguatur per secundas nuptias postea contractas? Resp. quod aut relinquitur ab eo, cujus voto congruit, mulierem nubere, ut a Patre, Fratre, vel alio, qui tenetur dotare, vel ab extraneo, cujus memoria non læditur per matrimonium, & tunc legatum non extinguitur: quia dicitur castè, & honestè vivere mulier, quæ secundum matrimonium contrahit; *l. mulier, §. cum proponeretur, ff. ad Sena-*

tuſc. Trebel. c. pen. & fin. de ſecund. nupt. aut relinquitur ab eo, cujus voto congruit totum oppositum, putà a marito, vel a filio, & tunc legatum extinguitur per transitum mulieris ad secunda vota, quia videntur intellexisse de castitate viduali, *Jo: a Garron. in rub. de Secund. nupt. n. 23. Padill. in auct. res, quę, cod. Comm. de legat. Tiraq. de jur. primog. q. 69. n. 5. Menc. de ſucceſſ. progreſſ. §. 27. n. 59. & alii, quos refert Ceval. q. 151. nu. 3. latè Ciriac. contr. 138. nu. 8. & ſeq. ubi enumerat pro hac ſententia 38. DD. Theod. Rub. ſing. 10. 2. p. 4. clauſ. 291. num. 1. & ſeq. Mant. de Tacit. lib. 14. tit. 44. n. 8. & 9.*

Quæres 16. an in dubio præsumatur conditio, vel potius 37
dies? Resp. quod quando dispositioni adjectum est aliquid, quod significare videtur conditionem, vel diem, præsumitur potius dies, quàm conditio, *l. ſi Titio, §. quædam, ff. Quand. dies leg. ced. Ruin. in l. 3. n. 12. ubi etiam Alciat. n. 3. ff. de l. 1. Menoch. lib. 4. præſump. 175. n. 8.*

Quæres 17. an valeat legatum relictum concubinæ, si tem- 38
pore legati concubina vitam mutaverit? affirmativè respondet *Grat. diſc. for. c. 31. n. 30. & ſeq. Giovagn. conſ. 47. n. 23. & ſeq. lib. 1. Ciarl. contr. for. lib. 2. c. 185. nu. 6. & ſeq.* subdens, quod emendatio præsumitur, si per triennium a turpi commercio sese abstinuerit.

SUMMARIUM.

1 *Tutoribus, & curatoribus dantur 50. dies ad proponendas excuſationes, & eorum cauſas allegandas.*
2 *Quando ad hunc effectum detur quadrimeſtre.*
3 *Quinam excuſentur a tutela, & cura, n. 8.*
4 *Excuſantes ſe a tutela, non poſſunt petere legatum ſibi a teſtatore relictum, & quando id procedat: limitatur num. 5. & 6.*
7 *An tutor & curator dari poſſit in teſtamento eodem tempore.*
9 *Quando Tutores ſatisdare debeant, & n. 13. & 14.*
10 *Bona tutoris ſunt tacitè hypothecata ad favorem pupilli.*
An bona adminiſtratoris ſint tacitè hypothecata, ibid.
11 *An Adminiſtrator, negotiator bonorum, & executor deputatus a defuncto teneantur ſatisdare.*
12 *An filius famil. poſſit eſſe tutor.*
In his quæ publici juris ſunt, an habeatur ratio patriæ poteſtatis, ibidem.
Quid ſi pater nolit pro filio ſatisdare, ibidem & n. 13.
15 *An, & quando Clerici, & Religioſi tutelam ſuſcipere poſſint.*
16 *An validum ſit judicium, ſi citati fuerint ſoli minores, vel pupilli, & n. 17. 19. & 20.*
An major 14. annis poſſit conſtituere procuratorem, ibid. num. 16.
21 *Communitati non comparenti deputari debet defenſor.*
Sententia lata contra minorem, vel communitatem indefenſam eſt ipſo jure nulla, ibidem.

CAPUT XVII.

Quodnam tempus detur Tutoribus, aut Curatoribus ad ſe excuſandum a tutela, & cura.

RESP. quod ad proponendum excusationes, & eorum 1
causas allegandum dantur 50. dies continui, *l. ſcire, §. multa verò, & l. quinquaginta, ff. de excuſ. tut.* hoc autem tempus currit a die scientiæ, §. *Qui autem, ubi gl. Inſt. eod. tit. l. quinquaginta cod. de excuſ. tut.* sed ad illas propositas prosequen- 2
dum, probandumque, & diffiniri hoc negotium faciendum datur quadrimestre a die nominationis, & scientiæ, *d. l. quinquaginta, ff. de excuſ. tut.*

Qui verò excusentur a tutela, & cura, vel non, constat 3
ex tot. tit. ff. & cod. de excuſ. tut.

Notandum est autem, quod excusantes se a tutela, non pos- 4
sunt petere legatum sibi a testatore relictum, & solutum restituunt: quia ea mente, & animo testator legasse præsumitur, ut tutelæ onus suscipiant, *l. Neſennius, ff. de excuſ. tutor. Bart. & alii in l. pen. cod. de l. Roman. conſ. 207. n. 3. Dec. conſ. 178. n. 2. & conſ. 192. n. 4. Nevizan. conſ. 3. n. 9. & alii apud Menoch. li. 4. præſump. 124. n. 7. Cancer. var. c. 7. n. 74. p. 1.* requiritur tamen, ut locus sit huic pœnæ amissionis legati, quod tutor ipse fuerit monitus & interpellatus ad suscipiendum hoc onus, *juxta auct. hoc amplius, cod. de fideicom.*

Limita, quando testator constituit tutorem illum, qui tu- 5
tor esse non potest veluti si legaverit minori 25. annorum, cui etiam tutelæ onus reliquerat: hoc enim casu legatum non præsumitur factum ob tutelam, cum ad hoc munus nemo sit assumendus, nisi postquam quintum, & vigesimum

ætatis ſuæ annum impleverit, *l.nemo, cod. de l.tut. Bald.conſ.* 357.*col.*1.*lib.*1. *Ang.conſ.*166.*col.*1.*verſ.quartus caſus Crot.conſ.* 84.*n.*9.*quos refert Menoch.d.lib.*4.*præſump.*124. ubi etiam di-
6 cit, quod recuſans adminiſtrare tutelam non privatur legato, ſeu fidecommiſſo a ſe alteri reſtituendo.

7 Notandum 2. quod non poteſt dari tutor, & curator in teſtamento eodem tempore, licet malè contrarium ſervetur cum poſt pupillarem ætatem confirmari debeat volente, & petente adulto; unde tempus ad ſe excuſandum ab iſta cura incipit currere a die confirmationis, & impetrati decreti, *l.quinquaginta dies, cod.de excuſ. Tut.leg.*2. *cod. de confir.tut. Bart.in leg.Cajus, ff.de excuſ. Tut.Gratian. diſc.for.cap.*225. *num.*23. *&* 24.

8 Notandum 3. quod is, qui abſuit Reip. cauſa, habet annum poſt reverſionem ut ad tutelas, non vocetur, *l.non ſolum, ff.de excuſ.tut.* ſed non prodeſt dictus annus, niſi quantum ad novas tutelas, non autem quoad eas, quas ante abſentiam ſuſceperat, quia tunc reſumi debent, *d.l.non ſolum, §.annus, & l.Titius, ff.eod.*

9 Notandum 4. quod Tutores legitimi ſatiſdare quidem debent, non autem teſtamentarii, vel dati ex inquiſitione, §. 1.*inſtit.de ſatiſd.Tut.* diverſitatis ratio eſt, quia quoad legitimos lex approbat tantùm gradum agnationis, vel cognationis, non autem mores, & qualitates perſonarum: & ideo ſatiſdare debent: teſtamentarii verò fides ab ipſo teſtatore, ac dati ex inquiſitione a Judice approbatur: & ideo iſti non coguntur ſatiſdare, *ut notat gloſ. & DD.ibid. Crav.conſ.*230.
10 *num.*4. ſubdens, quod etiam ſine promiſſione tutor teſtamentarius, ſi quid mali geſſerit, obligatur adulto, & bona ejus ſunt tacitè hypothecata ſtatim ab initio adminiſtrationis, ita ut poſſit pupillus ea vendicare etiam tertio poſſeſſore, *juxta l.pro officio, cod.de admin.tut. Soc.ſen.conſ.*61. *nu.*1. *lib.*1. *Neguſ.de Pignor.p.*2. *membr.*4. *& alii apud Mantic. de Tacit. & ambig.lib.*11.*tit.*16. *num.*18. ubi, quod hæc hypotheca habet initium ab eo tempore, quo quis officium ſuſcepit, *idem dicit Gratian.diſc.for.c.*53.*num.*5. *& ſeq. ubi de magis communi*: quod etiam procedit in quocunque alio adminiſtratore ultra tutorem, immò etiam in Patre, *Gutier. de Tutel.p.*2.*c.*16.*n.*27.*quem refert & ſequitur Merlin. de Pignor. lib.*3.*q.*4.*num.*9.

11 Item neque tenetur ſatiſdare Adminiſtrator, & negotiator bonorum hæreditatis datus a Teſtatore: quemadmodum neque huic oneri ſubiicitur exequutor deputatus a defuncto, quia tales perſonæ ab ipſomet teſtatore approbantur, *l.Div. Pius* 7.*ff.ſi cui plus, quam per l.Falcid. & c. Salic. in l.nulli, ſub n.*11.*cod.de Epiſc. & Cler.Craſſ.§.fin. art. executores ultimarum voluntatum, q.*6.*ſub n.*2. *& alii apud Ciriac.contr.for.*534. *n.*24. *&* 25. *lib.*3.

12 Notandum 5. quod etiam filiusfamil. poteſt eſſe tutor dummodò major ſit 25. annis, *§.1, & §.furioſus, inſt. Qui teſtam.tutor.dar.poſſ.* quia in his, quæ publici juris ſunt, non habetur ratio Patriæ poteſtatis; *leg.nam quod, ff.ad Senatuſconſul.Trebell.* & tunc Pater regulariter de peculio tenetur, vel de in rem verſo, *leg.Lucius Titius Cajum, ff.de admi. & peric.tut. &* ſi Pater nolit pro eo ſatiſdare, cogentur ambo & Pater, & filius onus tutelæ ſubire, *l.ſi quis inter tres ff. de excuſ. tut.*

13 Obſerva tamen; quod neque filius teneretur ſatiſdare, ſi datus fuerit tutor in teſtamento, vel ex inquiſitione, etiamſi nihil haberet in bonis: nec tenetur Pater in tali caſu ſatiſdare pro filio, ſed tantum de peculio tenetur, vel de in rem verſo, *ut ſupra diximus, Bart.in l.ſi filius, ff.de tutel. Ang. Aret.in* §.1.*n.*5.*inſtit. Qui teſtam.tut.dar.poſſ.Ciriac.contr.*534.*n.* 26. *& ſeq.lib.*3. ubi etiam dicit, quod ſola paupertas non facit quem ſuſpectum.

14 Obſerva 2. quod ſi ex aliquibus circumſtantiis conſtaret, Tutorem, vel Adminiſtratorem ſuſpectum eſſe, poteſt Judex non obſtante diſpoſitione teſtatoris, vel removere illum, vel cogere ad fidejubendum, *ut ſenſit Spec. in titul. de Inſtrument. adit.*§. *nunc verò aliqua, num.*53. *Bald.in leg.id, quod pauperibus, n.*35.*cod.de Epiſc. & Cler. Ciriac.d. contr.*534. *num.*34.

15 Notandum 6. quod Clerici tutelam dativam, ac teſtamentariam ſuſcipere non poſſunt, *c.Cyprianus* 21.*q.*3. legitimam verò poſſunt ſuſcipere, ſi volunt; charitatis enim ratio ſuadet, ut Clerici etiam ſuis conſanguineis opem ferant, *c.pervenit, ubi gloſ.*86.*diſt.Sylv.in ver.Tutor, nu.*3.*Aret.in* §. *item major, n.*6.*inſtit.de excuſ. tut. & cenſuit etiam Sacra Congregatio teſte Ric.in Prax.for.Eccleſ.par.*3. *reſol.*206. quod etiam procedit in Monacho, & Epiſcopo, quia *auct. Presbyteros, cod.Epiſcop. & Cler.* correcta fuit *per dictum textum in cap.pervenit, ut ibidem not.gloſ.in ver.tutelas, Aret.ubi ſupra & alii*: dummodo quoad monachum id fiat de licentia ſui Prælati, *c.Monachi, 16.q.*1. *Sylveſt.loco cit.num.*3. tutelam verò miſerabilium perſonarum omnes Religioſi, Clerici, vel Epiſcopi recipere tenentur, quando alius tutor non invenitur, *c.Epiſcopus gubernationem, 88.diſt. Aret.in d.*§.*item major, num.*6.

Quæres, an validum ſit judicium, ſi citati fuerint ſoli 16
minores, nullo dato eis curatore? Reſpond. quod in Adulto electio eſt actoris, qui poterit citare vel ipſum minorem, vel Curatorem: nam in judiciis non attenditur an Adultus habeat Curatorem, vel non, *Bart.in leg.*1.§.*ſufficit, num.*2. *verſ. quæro qualiter fiat ff. de Admin. Tut. Bal. in leg.penul. in fin.cod. ſi adverſ.rem jud. Alex and. in leg.ſi ex legati, num.*8.*ff. de verb.oblig. Gratian.diſcep.for.cap.*479.*num.*28.*Creſcen.deciſ.* 11. *alias* 211. *de Sent. & re jud.* ubi, quod major 14. annis eſt habilis ad conſtituendum procuratorem, & hoc quidem intelligendum eſt, quando minor eſt præſens; ſecus ſi eſſet abſens: tunc enim citari deberet curator, ſi illum habet: & ſi non habet, debet actor petere Curatorem ad litem minori dari, *Jo:Andr.in add.ad Spec.tit.de Reo*, §.1.*nu.* 17. *lit.K.*

An verò valeant acta, ſi ſolus pupillus citetur? affirmat 17
*Bart. & Jo:Andr.locis cit.Afflict.dec.*262. *n.*2. contrarium tamen tenet *Alex.in d.l.ſi ex legati, n.*8.*in fin. & in l.neque nu.*3.*ff. de in jus voc.* ubi dicit, quod *Bart.* magis communiter reprehenditur per DD. *idem ſenſit Maran.de ord.jud.p.*4.*diſt.*16.*n.* 25.*verſ.quartodecimo, Put.dec.*96.*lib.*3. ubi dicit, quod citatio non conſtituit minorem in contumacia, nec poteſt procedi ad aliquid præjudiciale ipſi minori.

Conciliari tamen poſſunt ſupradictæ opiniones, ut opi- 18
nio *Bart.* procedat in pupillo proximo pubertati: nam cum in ea ætate ſit doli capax, *ut obſervat etiam Aret. in* §. *pupillus, inſt.de inut.ſtip.* ſicut habetur pro pubere in delictis, & contractibus, *c.continebatur, de Deſponſ.impub. l.pupillum, ubi deciſ.ff.de Reg.Jur.Put.dec.*202.*lib.*3. ubi dicit, quod juramentum impuberis proximi pubertati confirmat contractum venditionis: ita etiam habetur pro pubere in judiciis, in quibus quaſi contrahitur, *Bald.in l.cum & minores, n.*8.*cod. ſi adverſ.rem jud.Spec.in tit.de Actor.in princip.n.*10. *Scaccia de Jud.lib.*2.*c.*1. *num.*236. Unde minor 14. annorum proximus pubertati conſtituendo procuratorem in judicio, & jurando ratum habere, non poterit contravenire, *Grat. deciſ. March.*73. *n.*11. *& ſeq.*

Si vero pupillus adhuc eſſet infans, ſeu minor ſeptennio 19
conveniri debet tutor, ſi illum habet: & ſi non habet, peti debet, ut illi detur: aliàs nullus erit proceſſus, quia infans citari non poteſt, *Jo:Andr.ubi ſupra, Afflict. dec.*262.*per tot.* ubi etiam dicit, quod ſi infans non habet tutorem, non eſt citandus ipſe infans, ſed ejus agnati, & cognati, ut veniant ad ipſum infantem defendendum: idemque dicendum eſt, ubi pupillus eſſet proximus infantiæ, quia tunc etiam proceſſus erit nullus, ſi citetur tantùm pupillus ſine curatore, *ut d.Alex.locis cit.* quicquid dicant *alii DD. apud Mandoſ. de ætat.min.q.*10.*n.*5.*Grat.dec.March.*73.*n.*19. *& ſeq.*

Quando verò dicatur pupillus proximus infantiæ, vel pubertati, diximus *ſupra lib.*2.*c.*1.

Obſerva tamen, quod citatio facta contra majorem in- 20
fante, prodeſt ad interrumpendam præſcriptionem: tunc enim non tractatur de præjudicio minoris, ſed tantùm de interrumpenda negligentia illius, contra quem præſcribitur ad effectum, ut ille non dicatur negligens, *Put.dec.*96. *in fin. lib.*3.

Obſerva 2. quod etiam Communitati non comparenti 21
deputari debet defenſor, alioquin ſententia erit nulla, quia Communitas pupillo comparatur, *l.pen.cod.de Jur.Reip.lib.* 11.*Rol.a Vall.conſ.*68.*num.*20.*lib.*3. *Soc.conſ.*66.*in fin. volum.*4. *Creſcen.dec.*9. *alias* 206. *de Sent. & re jud.* ubi etiam dicit, quod ſententia lata contra Communitatem indefenſam eſt ipſo jure nulla, quemadmodum nulla eſt, ſi feratur contra minorem indefenſum, *l.cum & minores, ubi DD. cod. ſi adver. rem jud.*

SUMMARIUM.

1 *Dieta continet* 20. *milliaria: limitatur n.*2.3.7. *&* 8.
Abſentis ad veniendum pro ſingulis milliaribus unus dies ſtatuendus eſt, ibidem.
4 *Mille paſſus conſtituunt unum milliare.*
5 *Paſſus nomine quid intelligatur.*
6 *Quando locus diſtaret ultra* 20. *milliaria, alia dieta integra ad veniendum abſenti præfigitur, etiamſi modicum ultra unam dietam remotus eſſet locus.*
9 *Dietæ a fine diœceſis computari debent.*
10 *Non poteſt quis trahi ultra unam dietam.*

11 *Di-*

11 *Dictio, ultra, verificatur etiam in minimo.*
12 *Textus in l.2.cod. de Reſcind. vend. habet locum etiam in modico exceſſu ultra dimidiam juſti pretii.*

CAPUT XVIII.

Quomodo intelligatur dieta legalis.

1 REſp. quod quælibet dieta continet 20. milliaria: *l.3.ff. de verb.ſignif.* & ideò abſenti ad veniendum pro ſingulis 20. milliaribus unus dies eſt ſtatuendus, *l.1.ubi Bart.* 2 *& alii, ff.ſi quis caut.* quod intellige in via terreſtri; ſecus eſt in maritima, in qua dieta quinquaginta milliaribus terminatur, *Bart.in tractat.de Inſula, §. nullius enim, numer. 1.in fin. Marcheſan.de commiſſ.par.2.cap.7.§.4.num.20. Dec.* 3 *in cap.olim, numer.9.de excep.* niſi fortè talis conditionis eſſent homines, ut tantum itineris conficere nequeant: quia tunc arbitrio Judicis relinquitur, quomodo dietæ computari debeant, *ut dict.Hoſtien.in cap.nonnulli, & ibi Abb. num. 6.de Reſcrip. Barba.conſ.21.colum.penul.lib.2. Menoch. de Arbitr.Jud.lib.2.caſ.206.num.3.* mille autem paſſus conſtituunt 4 unum milliare, *l.3.ff.de verb.ſignif.* paſſus verò nomine intelligitur menſura quinque pedum: pes autem eſt ſpatium 5 15. digitorum, *juxta gl.communiter in c.ſicut antiquitus, ver. paſſus, 17.q.4.*

6 Obſerva tamen, quod ſi non ſunt dietæ integræ, quia fortè eſſent 25. milliaria, tunc abſenti alia dieta integra pro modico, quod ſupereſt ultra 20. milliaria, ſtatui debet, *juxta tex.in d.l.3.ff.de verb.ſign.gl.in c.ſtatutum, §. cum autem, ver. remotus, de Reſcrip.in 6.*

7 Obſerva 2. quod *text.in dict. leg.1.ff.ſi quis caut.* non procedit, quando conſtat de conſuetudine Regionis diver- 8 ſa a dicta dieta legali, prout neque attenditur ſtante uſu tabellariorum, *Alexand.in dict.leg.1.num.7.ff.ſi quis caut. Rot. coram Greg dec.501.numer.4.per l. continuus, §.cum ita, ff. de verb. oblig.*

9 Obſerva 3. quod a fine diœceſis debent dietæ computari, & non loco habitationis ejus qui convenitur, *d.c.ſtatutum, §.cum verò, de Reſcrip.in 6. Dec.in c.cum olim, n.3.de excep. Menoch.d.lib.2.caſ.206.n.5.*

10 Obſerva 4. quod ſi actor, & reus diverſarum ſint Civitatum, & Diœceſum, & actor in civitate, vel Diœceſi Rei Judicem habere recuſat, poteſt illum non in ſua, ſed in alia civitate, vel diœceſi liberè impetrare, Reumque trahere ad eamdem dummodò locus, ad quem eum traxerit, ultra unam dietam remotus non ſit, *d.cap.ſtatutum, §. cum autem de Reſcrip.in 6. Dec.in d.c.cum olim, num.3.de Excep.* ubi 11 dicit, quod illa dictio, *ultra*, verificatur etiam in minimo, quemadmodum *textus in l.2.cod.de reſcind.vend.* habet locum etiam in modico exceſſu ultra dimidiam juſti pretii, *ut ibid. not.Bald.num.16.*

SUMMARIUM.

1 *Ad faciendas defenſiones reo aſſignatur terminus trium dierum.*
2 *An poſſit longior, vel brevior dilatio aſſignari in tali caſu.*
3 *Judex plures dilationes ex cauſa poteſt concedere.*
4 *Quando terminus ad ſe defendendum dari debeat reo.*
5 *Quid ſi reus confeſſus ſit, vel convictus, aut condemnatus.*
Et quid ſi reus hujuſmodi terminum non petierit, ibid.
6 *Judex tenetur quærere de innocentia Rei etiam contumacis.*
7 *Proceſſus denegatis defenſionibus, eſt nullus.*
8 *Quid ſi defenſiones reo concedendæ ſuffragari poſſent ſocio criminis.*
Et quid ſi Judex timeat ſubornationem teſtium propter potentiam ipſius Rei.
9 *Melius eſt in dubio nocentem abſolvere, quàm innocentem condemnare.*

CAPUT XIX.

Qualis terminus conſtituendus ſit Reo ad faciendas ſuas defenſiones.

1 REſp. quod communiter aſſignatur terminus trium dierum: poteſt tamen longior, aut brevior terminus ex 2 juſta cauſa præfigi, *ut ſentiunt omnes DD.* nec propterea intelligas, quod unicus tantùm terminus præfigendus ſit, quia debet Judex plures dilationes concedere, ſi id ſuadeat æquitas, vel neceſſitas expoſcat, *latè Clar.in Pract. crim. lib.5.§.* 3 *fin.q.48.verſ.quæro, quot dilationes & c. Ambroſin.de mod.form. proceſs.inform.lib.3.c.1.n.25. Boſs.in tit.de Indic. & conſider.n.80. Locatell.de Quæſt.jud.inſp.5.n.40. & ſeq.*

Talis autem terminus ad ſe defendendum dari debet Reo 4 cum copia indiciorum poſt inſtructum proceſſum, antequam ad torturam procedatur, *leg.unius, §.cogniturum, ubi Bart.ff.de Quæſt. Gandin.in tit.de Quæſt.num.23. Bald. de Perigl.eodem tract.cap.2.num.6. Ambroſin. loco cit. num.1.* Item ante ſententiam concedendus eſt Reo etiam confeſſo, & con- 5 victo, *Bonifac.de Vitalin.in Rubr. Quæ indic.deb.præc. tor.nu. 10. Ric. in Collect. dec.1774.par.5.* etiamſi reus talem terminum non petierit, *Clar.in §.fin.quæſt.49.verſ.eſt igitur;* immò neque condemnato eſt denegandus, ita ut retractetur etiam ſententia, ſi de innocentia conſtiterit, *leg.1. §.ſi quis ultrò, ff.de Quæſt. & not. Bonifac. loco cit. & alii apud Scacc. de Jud.lib.2.cap.14.num.16. Corn.conſ.17 ſub num.3.lib.3.quem refert, & ſequitur Caball.reſolut.crim.caſ.256.numer.4.* ubi addit, quod non obſtante ſtatuto diſponente, contuma- 6 cem haberi pro confeſſo, & convicto, recipiendæ ſunt per Judicem defenſiones innocentiam rei contumacis demonſtrantes, prout reciperentur ad favorem rei comparentis, quibus receptis debet Judex reum abſolvere, ſi de ejus innocentia apparet, *Boſſ. in titul.de confeſſ.numer.12.* ubi, quod Judex ex officio poteſt, & debet quærere defenſionem reorum, etiamſi haberent cauſidicos, & Advocatos, ſi ipſe cognoſceret, quod illi aliqua in re deſint, ex quo veritas erui poſſit, *juxta l.1.cod.ut quæ deſ. Advoc. & c. Farinac. conſ.156. num.24.lib.2. Vermigl.conſ.18.n.21. & conſ.205.n.4.* ubi, quod 7 quando fuerunt denegatæ defenſiones ex rejectione articulorum, proceſſus eſt nullus, etiamſi non fuerit appellatum, *& conſ.19.num.1.* ubi, quod defenſiones reo negari non de- 8 bent, quamvis per indirectum ſuffragari poſſent Socio criminis etiam confeſſo, vel condemnato, *& conſ.262. num.4.* ubi etiam aſſerit, defenſiones reo non eſſe denegandas, etiamſi Judex timeat ſubornationem teſtium propter potentiam ipſius rei: cum enim ex negatione defenſionum aliquando ſequi poſſit condemnatio innocentis, ideò melius eſt in 9 dubio nocentem abſolvere, quàm innocentem condemnare, *l.abſentem, ff.de Pœn.*

SUMMARIUM.

1 *Tortura repeti poteſt arbitrio Judicis, non tamen ultra tertiam vicem.*
2 *Tormentum vigiliæ nunquam eſt repetendum.*
3 *Reus torqueri debet tribus diebus ſeparatim.*
4 *Reus in tormento funis non poteſt detineri ultra horam.*
5 *Reus in tormento vigiliæ poteſt detineri longiori tempore, & quando hoc tormentum frequentetur.*
6 *An, & quando poſſit Judex dividere torturam.*
7 *Quid ſi reus tertio tortus adhuc in negativa perſiſtat.*

CAPUT XX.

An, & qualiter tortura repeti poſſit.

REpeti poſſe torturam arbitrio Judicis, conſtat ex *l. re-* 1 *peti, ff.de Quæſt.* non eſt tamen repetenda ultra tertiam vicem, *Boſſ.in tit.de Tortur.num.44. Ric.in Collect.deciſ. 574.p.3. Locatell.de Quæſt.judic. inſp.2.num.23. & ſequ.* ſub- 2 dens, quod tormentum vigiliæ nunquam eſt repetendum propter ejus atrocitatem, *Clar.in Pract.crim.§.fin.q.64. verſ. debet igitur*, ubi dicit, quod reus torqueri debet tribus die- 3 bus ſeparatim: nec poteſt in tormento funis detineri ultra horam, *ex motu proprio Pii IV. apud Loccatel. loco cit. inſp.5. n.60.* ubi etiam obſervat, quod aliquando detinetur brevio- 4 ri tempore juxta qualitatem delicti, perſonæ, & indiciorum quod arbitrio Judicis relinquitur, *Gandin. in tit. de Quæſt.n. 10. Vitalin.in tit. Qualit. ſit fien. tort.n.1. & alii*: quamvis in tor- 5 mento vigiliæ poſſit reus detineri longiori tempore, hoc eſt uſque ad quinque, vel etiam ad decem horas arbitrio Judicis, *ſecundùm Farinac.q.38. ſub n.71. Chartar.in Pract. lib.4.c. 2.n.8. quos refert Loccatel.d.inſp.5.n.61. & ſeq.* hoc tamen tormentum frequentatur tantùm in atrociſſimis delictis concurrentibus urgentiſſimis indiciis.

Addunt alii, quod poteſt Judex ex juſta cauſa dividere tor- 6 turam, præſertim ſi reus parum, aut nihil pati videatur: & ideò ſi cenſeat, reum eſſe torquendum per horam integram, & in tortura illum non detinuit, niſi per mediam horam, poteſt eo caſu reum iterum uſque ad integram horam torquere, dummodò reus poſſit per horam integram de jure torqueri; ſecus ſi reus non poſſet de jure torqueri niſi per mediam

horam, aut paulò plus, vel minus: tunc enim tortura non eſt dividenda, quia reus ſic acrius torqueretur, *ut poſt Marſil. in dict. leg. repeti, num. 5. Curt. ſen. conſ. 60. colum. 8. Soc. ſen. conſ. 54. in fin. libr. 3. Boer. quæſt. 163. num. 9. & 10. tradit Menoch. de arbitr. Jud. caſ. 272. Boſſ. loco citat. num. 42. Chartar. d. libr. 4. cap. 1. num. 129. & ſequ. Farinac. dict. quæſt. 38. numer. 83. & 85. Pegn. in Director. Inquiſ. par. 3. libr. 3. ſchol. 54. & alii apud Loccatel. dict. inſpect. 5. num. 23. & ſequ. ac numer. 67. & ſequent.* ubi addit, quod tormentum vigiliæ propter illius gravitatem, & atrocitatem non eſt dividendum, nec repetendum.

7 Quæres ſi reus tertiò tortus adhuc in negativa perſiſtat, Judex accuſatori terminum ſtatuet ad probandum delictum, quo non probato reus abſolvendus eſt ex hactenus deductis, vel relaxandus cum cautione de ſe repræſentando, *Clar. §. fin. q. 21. verſ. ulterius quæro, in fin. Loccatel. inſp. 5. nu. 72. Ric. in Collect. dec. 2263. p. 6. Gandin. d. tit. de qu. n. 21.* vel ſi reus ſit valde famoſus, & indicia urgentiſſima concurrant, poterit etiam in pœnam extraordinariam damnari, *Boſſ. in tit. de Inquiſ. n. 30. Clar. ubi ſupra d. qu. 64. verſ. illata reo tortura, Loccatel. d. Inſp. 5. num. 109.*

SUMMARIUM.

1 *Vicarius Capitularis ſede Epiſcopali vacante eligi debet intra octo dies, & n. 3.*
Et an poſſit Capitulum purgare moram, ibid. n. 1.
2 *An poſſit Capitulum terminum prædictum minuere.*
4 *Vicarius electus ſimpliciter durat vacante ſede.*
5 *An Capitulum poſſit Vicarium ad certum tempus eligere, & num. 6.*
7 *An, & quando poſſit Capitulum ſibi reſervare partem juriſdictionis.*

CAPUT XXI.

Intra quantum tempus Vicarius Capitularis eligendus ſit ſede Epiſcopali vacante.

1 REſp. quod eligi debet intra octo dies a die ſcientiæ vacationis computandos, aliàs ad Metropolitanum hujuſmodi deputatio devolvitur, *ex Concilio Tridentino ſeſſ. 24. de ref. c. 16. de quo vide Garz. de benef. p. 5. c. 7. n. 7. Barboſ. de off. & poteſt. Epiſcop. p. 3. alleg. 54. n. 164. in fin. Ric. in Collect. deciſ. 1602. par. 5.* ubi aſſerunt, poſſe Capitulum etiamſi infra octo dies Vicarium non conſtituerit, re integra antequam Metropolitanus eum deputet, purgare moram: quam ſententiam probabilem dicit *Jordan. lib. 12. tit. 2. num. 6.* ſubdens,
2 quod poteſt Capitulum dictum terminum octo dierum minuere, dummodo id non fiat in fraudem Canonicorum abſentium.
3 Notandum eſt autem, quod licèt Metropolitanus juxta Concilii decretum Vicarium conſtituerit ſupplendo Capituli negligentiam, non privatur tamen Capitulum juriſdictione in aliis vicibus; & ideò ſi Vicarius a Superiore conſtitutus decedat, vel renunciet, vel lapſum ſit tempus, ad quod electus fuit, poteſt Capitulum intra alios octo dies alium Vicarium deputare, *Quaran. in ver. Capitulum ſede vacante, n. 4. Jordan. loc. cit. n. 6. per tex. in l. boves, §. hoc ſermone, ff. de verb. ſign.*
4 Notandum 2. quod ſi Vicarius eligatur ſimpliciter, durabit vacante ſede; poteſt tamen Capitulum eum eligere ad
5 brevius tempus, *ut declaravit Sacr. Congreg. ad petitionem Capituli Salernitani teſte Dian. p. 8. tract. 4. reſolut. 69. Vulp. in Prax. judic. for. Eccleſ. c. 44. n. 28. Quaran. loco cit. n. 3. 8. 9. & 15.* quo tempore tranſacto tenetur Capitulum intra octo dies alium conſtituere, alioquin jus deputandi ſimiliter devolvitur ad Metropolitanum, *Dian. loco cit. reſol. 63. verſ. ſed contrarium in fin. Quaran. ubi ſupra, n. 3. Ric. in Prax. for. Eccleſ. p. 1. reſol. 515.*
6 Obſerva tamen, quod præfixio hujuſmodi termini, ſeu brevioris temporis fieri debet in ipſo actu deputationis, non verò poſtea: quia deputatio ſimpliciter facta non poteſt exinde per Capitulum alterari, *Jordan. d. lib. 12. tit. 2. num. 39.* quemadmodum licèt poſſit Capitulum juriſdictionem Vicarii limitare, ac ſibi reſervare certos caſus, *ut ſenſit Gutier. canon. qq. c. 11. n. 10. quem refert, & ſequitur Ric. in Prax. p. 1. reſol.*
7 506. hujuſmodi tamen reſervatio fieri debet in ipſo actu electionis, & unico contextu, non autem poſt electionem, *Vulp. in Prax. judic. c. 44. n. 28. Quaran. ubi ſupra, num. 15. verſ. item erit obſervandum*; quod quidem intelligendum eſt de iis, quæ reſpiciunt voluntariam juriſdictionem, aut præeminentiam; ſecus ſi ageretur de juriſdictione contentioſa, actibuſque judiciariis: non enim poteſt Capitulum partem contentioſæ juriſdictionis ſibi reſervare, quia alioquin contingere poſſet juſtitiæ retardatio, & partium gravamen, quam ob cauſam Concilium abſtulit exercitium juriſdictionis, a Capitulo, & mandavit, transferri in Vicarium, *Quaraut. in ver. Capitulum ſede vacante, verſ. Item erit obſervandum &c. Jord. d. lib. 12. tit. 2. n. 65.*

SUMMARIUM.

1 *Hæredes, & propinqui, ac fideiuſſores defuncti intra novem dies ab obitu numerandos in judicio conveniri non poſſunt, & ſi conveniantur, acta ſunt nulla; declaratur num. 4.*
2 *Is, qui duxit uxorem, an poſſit intra novem dies conveniri.*
3 *Vexans debitorem in mortis articulo conſtitutum, amittit jus ſuum.*
5 *Quando ſententia lata contra abſentem valida ſit.*
6 *An ſententia lata contra defunctum, vel pro defuncto valida ſit, & n. 8.*
7 *Privilegium conceſſum defuncto non valet.*

CAPUT XXII.

Quando ſententia lata intra novem dies luctus ſit nulla.

JUre prohibitum eſt, ne hæredes, propinqui, affines, & 1
conjuncti defuncti, & ejus fidejuſſores quacumque de cauſa ad præfatas perſonas ſpectante, in judicio conveniantur ante novem dies ab obitu numerandos, aliàs tam interpellatio, quàm ſententia, & alia acta intra prædictum ſpatium nulla ſunt, etiamſi non fuerit oppoſitum de tempore luctus, §. *hæc autem, verſ. ſancimus, Auct. ut cum de appel. cognoſc.*, ita, ut etiam cautiones hoc medio tempore per hæredes præſtitæ ad ſe liberandum a moleſtiis creditorum, invalidæ ſint, *auct. ſed neque, cod. de ſepulch. viol.*

Amplia, ut neque conveniri poſſit intra novem dies is, 2
qui duxit uxorem, *Bart. in leg. non ſolum, §. morte, num. 59. ff. de Nov. oper. nunc quem ità interpretatur Gratian. diſc. forenſ. cap. 18. num. 53. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod vexans debito- 3
rem moribundum, ſeu in mortis periculo conſtitutum, amittit jus ſuum.

Hoc tamen intelligendum eſt, quando conſtat de ſcien- 4
tia Judicis; ſecus ſi Judex ignoravit obitum perſonæ defunctæ, quia tunc acta valent, *Bart. in l. 2. §. 1. nu. 3. ff. de Cuſtod. & exhib. reor.* ubi dicit, quod ſententia lata contra abſen- 5
tem, qui propter juſtam cauſam non tenebatur comparere, non eſt invalida, ſi Judex iſtam cauſam ignorabat, *Rimin. Jun. conſ. 179. n. 27. & ſeq. libr. 2. Ang. conſ. 223. num. 2. Bec. conſ. 110. per tot. Guid. Pap. dec. 86. num. 2. Conſt. de Ignor. & ſcien. fact. cent. 2. diſtin. 74. numer. 7. & alii, quos refert, & ſequitur Grat. diſcep. forenſ. cap. 18. num. 53. & cap. 243. num. 7. & ſequ.* ubi etiam dicit, quod ſententia lata ignoranter contra mor- 6
tuum valida eſt, dummodo inſtantia non fuerit inchoata cum defuncto, ſubdens, quod ignorantia in tali caſu in Judice præſumitur: quamvis contrarium teneat *Dec. in l. eius, qui, §. quod ſi ſtipulatus, in princip. ff. ſi cert. pet. Caſtr. in leg. ſi deceſſerit, ff. Qui ſatisd. cog.* & alii: quorum ſententia probatur *ex leg. Paulus, ff. Quæ ſentent. ſine appellat. reſcind. & leg. in ſumma, §. ſi quis edicto ff. de re iudic. leg. Neratius, ff. de Reg. iur.* ubi privilegium conceſſum defuncto non valet, *gloſſ. in dict. leg. Neratius, & in dict. lege Paulus*, ubi tamen 7
ſubdit, valere ſententiam latam pro defuncto *per text. in leg. cum quaſi ff. de fideicommiſſ. libert.* quod ultimum procedere in prophanis, non autem in beneficialibus, notavit *Puta dec. 182. lib. 2.*

Verùm, quando procurator ante mandantis obitum li- 8
tem fuit conteſtatus, aut de judicato ſolvendo mandator ipſe ſatisdabit, his certè caſibus Judex in defunctum, vel pro eo procul dubio ferre poterit ſententiam, dummodo in procuratoris perſonam concipiatur, *l. nulla cod. de Procur. DD. in l. ſi defunctus, ff. eod. tit. de Procur.* & tunc ſententia formatur contra eum tanquam procuratorem hæreditatis, vel hæredis, *ut d. Bal. in d. l. nulla, Caſſad. dec. 2. n. 11. de Appell. Gravat. ad Veſtr. lib. 4. c. 4. n. 41.* ſubdens, quod ſi abſque hærede Dominus deceſſerit, tunc enim Procuratore quamvis domino litis effecto ſententia proferri non poterit, *Jaſ. conſ. 138. lib. 4. Grat. d. 243. n. 12. & ſeq.*

SUM-

SUMMARIUM.

1 *Appellatio a ſententia interponi debet intra decem dies : & numer.6. limitatur, & declaratur num.4. & num.8. & 13.*
2 *Quid ſi ſententia eſſet conditionalis.*
3 *Tempus decem dierum prædictum currit de momento in momentum limitatur n.15.*
4 *Scientia in dubio non præſumitur.*
5 *Quando notitia inducatur, ſeu præſumatur.*
6 *Elapſis decem diebus, & appellatione non interpoſita, Judex ad executionem ſententiæ procedere debet.*
7 *An verus contumax poſſit appellare.*
8 *Quando appellare liceat poſt lapſum 10. dierum.*
9 *Appellatio interpoſita a non habente mandatum quando ratificari debeat.*
10 *Quid ſi intra dictos decem dies fiat compromiſſum.*
11 *An fatalia currant pendente cauſa attentatorum.*
12 *Negligentia procuratoris non appellantis an & quando præjudicet Domino.*
13 *Agravamine ſucceſſivo appellari poteſt etiam poſt decem dies limitatur n.14.*
15 *Quando dies latæ ſententiæ computetur in dicto termino decem dierum, & quando non.*
16 *Appellatio extrajudicialis an, & quando intimanda ſit Judici, ſive parti adverſæ.*
17 *Apoſtoli peti, & recipi debent intra 30. dies & quando incipiant currere.*
18 *Apoſtoli reverentiales in forma a Judice dati, quando contineant refutatorios.*
19 *An Judex, qui conceſſit reverentiales, poſſit exequi ſententiam.*
20 *Quid ſi Judex admiſerit appellationem cum clauſula, ſi, & in quantum.*
21 *Appellanti quodnam tempus a jure concedatur ad proſequendam appellationem, & quando dictum tempus currat, & n.22.23. & 24.*
25 *Judex minuere poteſt tempus a Jure datum ad proſequendam appellationem: limitatur in cauſis beneficialibus : ibidem.*

CAPUT XXIII.

Quodnam tempus a jure præfixum ſit ad interponendam, & proſequendam appellationem.

1 DIco 1. quod appellatio regulariter interponi debet infra decem dies a die latæ ſententiæ, ſive appelletur a diffinitiva, ſive ab interlocutoria, *auct. hodiè, cod. de appell. c. cum dilectus, in fin. de Elect. latè Scaccia de appell. q. 12. n. 2. &*
2 *ſeq.* ſubdens, *n.*43. quod requiritur appellatio in ſcriptis nec ſufficeret ſi viva voce appellatio interponatur: idque procedit, etiam ſi ſententia conditionalis eſſet, putà, niſi infra tres, vel niſi ad primam: computarentur enim decem dies ad appellandum a die ſententiæ, non autem a die exiſtentis conditionis *l. 1. §. biduum, ff. quan. appell. ſit c. biduum 2. qu. 6. Jord. lib. 14. tit. 26. de appell. num. 588. Veſtr. in Prax lib. 7. cap. 3. num. 21. Gratian. diſcep. for. cap. 364. num. 24.* & quidem hu-
3 juſmodi tempus decem dierum currit de momento ad momentum, hoc eſt a puncto recitatæ ſententiæ ita, ut in tali caſu non habeat locum illa regula, *dies termini non computatur in termino, Jo: de Anan. conſ. 93. n. 6. Scac. de judic. lib. 1. cap. 32. num. 19. & de appell. d. q. 12. num. 49. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod appellans ultima die debet exprimere horam diei, qua appellat.
4 Limitatur tamen ſupradicta concluſio in ignorante quia regula prædicta locum habet tantùm contra eum, qui ſcivit, latam eſſe ſententiam, *c. concertationi de appell. in 6. Maran. de ord. judic. p. 6. de appell. num. 204. Veſtr. in Prax. lib. 7. c. 3. n. 21. Capyc. dec. 139. num. 3.* ubi dicit, quod in dubio non præſumitur quis habuiſſe notitiam, *& alii apud Scac. de appell. qu. 12. n. 13.* ubi dicit, quod citatus domi dicitur fictus contumax, & ideò poteſt appellare quandocunque a die ſcientiæ *Rot. dec. 227. n. 11. p. 7. recent.* quod multo magis procedit quoad eos, qui in judicium vocati non fuerunt: iſti enim procul dubio appellare poſſunt a die ſcientiæ, ſi lata ſententia ipſis in conſequentiam nocet, etiamſi ſententia tranſiverit in judicatum contra illum qui in judicio interfuit, *Cravet. conſ. 202. n. 21. Scac. d. q. 12. nu. 78. verſ. Reſtringe 3. Cancer. var. lib. 1. c. 17. n. 57.*
5 Notitia verò ſufficienter probata cenſetur per intimationem ſententiæ, etiamſi intimatio ſit facta domi, & ex eo die intimationis incipit currere decendium *latè Scacc. de appell. q. 12. n. 25. & ſeq. Grat. dec. March. 62. n. 5. & ſeq.* ubi id intelligit, quando præceſſit alia citatio ſimiliter facta domi ad audiendam ſententiam: quia tunc inducitur ſufficiens notitia ex duplicata præſumptione, *Jordan. loco cit. n. 573. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod fides facienda eſt Adverſario de ipſa ſententia per publicum inſtrumentum, *juxta clemen. cauſam, de elect.* hoc tamen procedit, quando intimatio fit ſine auctoritate Judicis; ſecus ſi fiat Judicis auctoritate: quia tunc ſufficit intimare, ſententiam eſſe latam contra eum, licèt tenor ſententiæ non inferatur, *Natt. conſil. 348. numer. 2. & 3. lib. 2. quem refert, & ſequitur Scac. de appell. quæſtio. 12. numer. 7. & 30.*

Si verò quis citatus fuerit perſonaliter ad ſententiam, 6
tunc terminus ad appellandum non a die notitiæ, ſed a die prolationis ſententiæ currit, *Caputaq. dec. 130. alias 17. par. 3. Rot. dec. 227. n. 10. & 11. p. 7. Recent. Veſtr. in Prax. lib. 7. cap. 3. n. 21. & ita ſervari teſtatur Gratian. diſc. for. cap. 364. num. 9. & ſeq. ubi alias Rotæ deciſiones refert, Jordan. lib. 14. tit. 26. de appell. num. 563.* ubi etiam dicit, quod ſi citatus domi in termino citationis ad ſententiam comparuerit, decendium curreret a die ſententiæ, non verò notitiæ, *quod obſervat etiam Scac. d. q. 12. num. 23.* Unde Judex elapſis decem diebus a die ſententiæ in tali caſu non debet deferre appellationi, ſed procedere contra reum ad executionem, *Grat. diſc. for. c. 364. num. 26.*

Addunt alii, quod ſi quis citatus fuerit perſonaliter, & 7
non comparuerit, nè infra quidem decem dies appellare poſſet, quia in tali caſu dicitur verus contumax, qui excluditur ab appellando, *l. ex conſenſu, §. fin. ff. de appell. & not. Veſtr. d. lib. 7. c. 3. n. 22. latè Capic. d. dec. 139. n. 2.* hoc tamen procedit de jure: ſed de conſuetudine etiam verus contumax auditur appellans, dummodò appellet intra decem dies a die ſententiæ, *Rot. dec. 22. alias 137. de appell. in nov. prout refert Scac. de appell. q. 12. n. 11. & 16.*

Limitatur 2. in ſententia excommunicationis conditiona- 8
li, vel ſub certo termino: in hac enim appellare licet poſt lapſum decem dierum ante tamen conditionis implementum, vel ante adventum temporis, *c. præterea 40. ubi gloſſ. in ver. impedire, de appell. Gutier. can. qq. lib. 1. c. 4. n. 25. Lancell. de Attent. p. 2. c. 12. limit. 21. princ. n. 35. & limit. 50. n. 108. Scacc. de appell. d. q. 12. n. 113.* ſubdens, quod ſi appellaretur poſt eventum conditionis, appellatio non ſuſpenderet, licèt devolveret quandocumque interponeretur poſt decem dies *Jord. d. lib. 14. tit. 26. n. 589.*

Notandum eſt autem, quod appellatio interpoſita a non 9
habente mandatum ratificari debet intra ipſos decem dies, intra quos appellatio interponi debebat, *ſecundùm gloſſ. in c. quam ſit, ver. petere, de Elect. in 6. Guid. Pap. dec. 13.* quia ratificatio debet fieri intra tempus, intra quod agi poteſt, *gloſ. in cap. non ſolent audiri 2. quæſt. 6.* contrarium tamen ſenſit *Mago. dec. Lucen. 6. num. 25. & alii apud Cancer. var. lib. 3. cap. 12. n. 56. & ſeq.* ubi quod terminus decem dierum in tali caſu currit a die ſcientiæ appellationis interpoſitæ, quæ quidem ſententia æquior videtur, cum in tali caſu non poſſit imputari ratificanti culpa tacitæ renunciationis, *vide Dyn. in cap. ratihabitionem, num. 5. de Reg. jur. in 6. Jordan. lib. 14. tit. 26. de appell. num. 590. Scac. de appell. d. q. 12. num. 79.* niſi fortè reus ſcientiam habuerit ſententiæ; putà ſi fuerit citatus ad docendum de appellatione, ejuſque legitima proſequutione, quia tunc ratificatio non ſuffragatur, ſi non fuerit facta intra decem dies a prolatione ſententiæ, *Rot. dec. 621. n. 6. & 7. p. 4. tom. 3. Recent.*

Notandum 2. quod adhuc appellari debet intra decem 10
dies etiamſi intra dictum tempus fiat compromiſſum: alioquin ſententia tranſiret in rem judicatam; quia licèt curſus fatalium ad petendum apoſtolos, vel ad proſequendam appellationem ſuſpendatur per compromiſſum non tamen ex eo retardatur curſus temporis præfixi ad appellandum, *clem. quamdiù d. appell. Guid. Pap. deciſ. 115. Marant. de Ordin. jud. par. 6. tit. de appell. num. 225. & 229. latè Scac. de appell. d. q. 12. num. 110. ubi de communi, Cancer. var. lib. 3. c. 12. num. 39. Gravat. ad Veſtr. lib. 7. c. ult. num. 42. & ſeq.* ubi addit, quod 11
neque hujuſmodi fatalia currunt cauſa attentatorum pendente, niſi ob calumniam attentata propoſita fuiſſent, quia dolus nemini debet patrocinari, *l. penul. cod. de l. c. ex tenore, de Reſcrip.*

Notandum 3. quod negligentia procuratoris non appel- 12
lantis intra terminum, præjudicat principali, quia in tali caſu non agitur de delicto, *Afflict. dec. 344. n. 1. Scac. d. q. 12. n. 118. & conſtat ex l. 1. §. fin. ff. Quand. appell. ſit:* quod procedit, quando procurator eſt ſolvendo, nam tunc Dominus poteſt agere contra procuratorem, ut ſublevetur ab hujuſmodi præju-

præjudicio; ſecus ſi non eſſet ſolvendo: in hoc enim caſu poterit Dominus appellare intra decem dies a die ſcientiæ, *gl.fin.in d.l.1.§.ult. Afflict.loco cit.num.4.latè Jordan.d.lib.14.ti. 26.num.611.*

13 Notandum 4. quod in gravamine ſucceſſivo, ut in carceratione, appellari poteſt etiam poſt decem dies, *Spec.in tit. de appell.§.5.n.6.quem cæteri communiter ſequuntur, latè Scac. d.q.12.n.144.& ſeq.Jordan.loco cit.n.625.& ſeq.* ubi etiam dicit, quod citatus ad locum non tutum, ſi non appellavit in prima vel ſecunda citatione, poterit appellare in tertia, vel quarta &c. quemadmodum ſi Judex recuſatus procedat ad ulteriora non obſtante recuſatione, poteſt is, qui recuſavit, in quolibet actu appellare: quia pars in quolibet actu gravatur, *Bald.in l.ſi Clericus, cod.de Epiſc. audien.Veſtr. in Prax.lib.7.c.3.n.23.*

14 In multis tamen caſibus ab hujuſmodi gravamine appellatio reiicitur, videlicet quando carceratus dediſſet fidejuſſores de redeundo ad carceres, quia tunc conſenſit carcerationi; ſecundò ſi quis carceratus fuerit pro cauſa inappellabili, vel pro cauſa, pro qua captura eſt permiſſa: tertiò ubi quis appellaret a gravamine præterito, & allegaret cauſam gravaminis de præterito, non autem de præſenti: quartò quando Judex declarat, aliquem legitimè fuiſſe carceratum, quia tunc appellatio interponi debet infra decem dies a tempore decreti, *Soc.conſ.113.n.3.& 4.lib.3.Magon.dec. Florent.126. n.2.Franch.in c.ex parte tua, ſub n.9.de appell. Gravat.ad veſtr.d.lib.7.c.3.n.56.Ruginell.de appell.§.2.c.3.n.177.& ſequ. & alii apud Scac.de appell.d.q.12.n.146.& ſequ. Maran.de Ord. Jud.p.6.de appell.n.205.*

15 Notandum 5. quod ſi ſtatuto caveatur, ut appellatio interponi debeat intra certum tempus a die latæ ſententiæ, tunc dies latæ ſententiæ non computatur in termino: quia dictio, a, ab, vel ex, facit ſeparationem: *Spec. in tit.de Citat.§.viſo num.17.ubi etiam Jo: Andr.lit.M.Alex.conſ.87.num. 10.lib.7.& de Statuto Urbis dicit Luc.Pæt.in Prax.Capit.libr. 5.cap.num.12.& 13.Scac.de appell.q.12.num.56.& 57.* ſecus ſi ſtatutum diceret, ut appellatio interponi debeat intra octo dies, vel aliud tempus a recitatione ſententiæ: quia tunc intelligi debet juxta jus commune, cujus diſpoſitione etiam dies ſententiæ computatur, *d.auct. hodie, & ſubdit Alex.d. conſ.87.n.10.*

16 Notandum 6. quod appellationes extrajudiciales intra menſem intimandæ ſunt Judici, ſive parti adverſæ, *Lancell. de Attent.p.2.c.12.limit.3.n.59.quem refert, & ſequitur Jordan. lib.14.ti.24.de præſcr.n.274.* ſicuti appellans ab electione tenetur intra menſem, aut eo elapſo, quamprimum commodè poterit adverſario intimare appellationem, *juxt.clem. cauſam, de elect.*

17 Dico 2. quod Apoſtoli de jure communi peti, & recipi debent intra 30. dies, *leg.Judicibus, cod.de appell.* alioquin appellans cenſetur appellationi renunciaſſe, & ſententia tranſit in judicatum, *cap.ab eo, eod.tit.de appell.in 6.latè Beltram. ad Greg.dec.573.n.12.* ſubdens, quod petitio Apoſtolorum eſt de ſubſtantia appellationis, iſti autem 30. dies de jure incipiunt currere a die latæ ſententiæ, ſi appellans habuit notitiam ſententiæ latæ, *ut in d.lege Judicibus, & auct. hodie, cod.de appell.* ſi verò ignoravit, tunc currunt a die ſcientiæ, a quo die habuit facultatem appellandi, *ſecundùm gloſ.in d.c. ab eo, Maran.d.p.6.tit.de appell.n.209.* contrarium tamen ſenſit *Hoſt.in c.1.de appell.in 6.Luc.Pet.in Prax.lib.5.c.3.nu.1. & alii apud Jordan.lib.14.tit.26.de appell.n.687.* aſſerentes, prædictos 30. dies currere a die interpoſitæ appellationis, & ita communis praxis obſervat, *teſtes Scac.de appell.q.13.nu.84. & ſequ.* ubi addit, quod dies, qua eſt interpoſita appellatio non computatur in dicto termino 30. dierum, & ita tenuit *Rot.deciſ.5.de appell.in nov. quam refert Ferentill. ad Burat. dec.556.*

18 Obſerva tamen, quod Apoſtoli reverentiales in forma a Judice dati, ſi appellationi locus non ſit, continent refutatorios propter illam clauſulam, in forma, quæ ita extenditur, videlicet prædictus D. Judex dedit reverentiales Apoſtolos, quatenus a diffinitiva, & intra decendium, ac quatenus a legitima perſona petantur, aliàs refutatorios, quam extenſionem refert *Caſſad.dec.7.n.5.de appell.Veſtr.in Prax.lib.7.c. ult.n.2.* & ideo quando non eſt locus appellationi, talis conceſſio reverentialem non operatur effectum ſuſpenſivum, ſed tantùm devolutivum, *Benintend.dec.17.Soc.jun.conſ.18.*

19 *lib.1.Penia dec.129.* ubi etiam dicit, quod Judex, qui conceſſit reverentiales in caſu non appellabili, cum per talem admiſſionem a ſe abdicaverit juriſdictionem, non poteſt exequi ſententiam ſed ea exequenda eſt per Judicem ad quem: ſi illam exequeretur, eſſet attentata, *ut reſolvit Rot.in Tullen. bonorum, & attentatorum 6. Novembr. 1600. coram Litta, quam refert Ferentill. ad Burat. deciſ.556.numer.17.*

Idemque dicendum, ſi Judex admiſerit appellationem 20 cum clauſula, ſi & in quantum, *Marant. de Ordin.Judic. p. 6.titul.de appell.num.200. Gabr.conſ.35.numer.9.libr.1.Theodoſ. Rubr.ſingul.tom.2.par.4.de clauſul. ex Rota Rom. clauſul. 741.num.7.*

Dico 3. quod de jure communi appellans poſt interpoſi- 21 tam appellationem habet annum ad proſequendum coram Judice ad quem, & ſi fuerit impeditus habet alium annum, *auct.ei, qui appellat, & l.fin.§.illud, cod.de Temp.appell.c.cum ſit Romana, de appell. clem.ſicut eod.tit.* & ſi impedimentum duraverit, ſolet concedi etiam tertius annus, ex juſtiſſima tamen cauſa, *ut in d.c.ex ratione ubi DD. communiter, eod.tit. de appell.* Annus verò prædictus, qui datur ad proſequendum appellationem, incipit curre a die interpoſitæ appellationis excluſivè, *juxta textum in d.clem.ſicut, de appell.Jo: de Anan.conſ.1.num.3.Marant.d.par.6.tit.de appell.num.217. Scacc.de appell.quæſt.12.num.57.& quæſt.15.numer.171.* dies enim appellationis non computatur in termino proſequendi, *Dec.in c.ex ratione, num.2.de appell.Spec.in tit.de citation.§.viſo, numer.17.lib.2.* elapſo autem primo anno, ſi non conſtet de aliquo impedimento, poteſt Judex a quo ſententiam exequi, citata tamen parte ad dicendum, quare ſententia executioni mandari non debeat: quia ſi pars citata doceret de impedimento, daretur illi ſecundus annus, *d.l.fin.§.illud, cod.de Temp.appell.*

Obſerva tamen, quod in Romana Curia conceditur bien- 22 nium abſque alia cauſa impedimenti propter multitudinem cauſarum, dummodo appellans in primo anno proſequutionem inchoaverit, & aliquid in cauſa fecerit, *Veſtr.in Prax. lib.7.c.ult.num.9.* ubi etiam dicit, quod ex ſtylo, & obſervantia ejuſdem Curiæ ad habendum hoc biennium non ſufficit Judicis impetratio niſi etiam pars citetur, *Grat. diſcep. forenſ.c.499.num.17.* ſubdens, quod ad obtinendum hujuſmodi biennium ſufficit comparere in ult. quoque inducia- rum termino.

Obſerva 2. quod datur tertius annus quando in toto ſe- 23 cundo anno appellans fuiſſet impeditus: alioquin non annus integer, ſed tantum temporis datur quanto duravit impedimentum, *Marant.loco cit.n.217.Scac.de appell.q.15.nu. 32.Barboſ.in c.ex ratione, n.2.de appell.Veſtr.d.lib.7.c.ult.nu.12.* ubi addit, quod ad obtinendum tertium annum requiritur, 24 ut appellans ante lapſum fatalis ſecundi anni omnia jura ſua deduxerit, ac pluries partem ad ſententiam citaverit, *juxt. textum in d.l.fin.§.illud, cod.de Temp.appell.*

Notandum tamen eſt, quod Judex a quo breviorem ter- 25 minum poteſt ſtatuere ad proſequendam appellationem, ita, ut eo elapſo appellatio remaneat deſerta *cap.cum ſit Romana, ubi DD.de appell.* quod intellige, dummodo Judex congruum terminum præfixerit, *Gravat.ad Veſtr.d.c.ultim. num.25.* ubi etiam dicit, quod in cauſis beneficiariis Judex terminum nequaquam minuere poteſt, niſi utraque parte volente, *per doctrinam Franc.in c.cum ſit, col. ult. de appell.* ubi inter cætera illud memoriæ commendandum tradidit, quod licèt appellatio propter partis negligentiam in cauſis beneficialibus deſerta ſit quoad Judicem tamen nunquam deſerta cenſetur.

SUMMARIUM.

1 *A Statuto facto in præjudicium particularis perſonæ datur appellatio: limitatur n.5.*
2 *Lex debet eſſe rationabilis, communis, & honeſta.*
3 *Quid ſi ſtatutum hujuſmodi fiat a Principe.*
4 *A ſententia Principis non datur appellatio.*
6 *Appellatio a dicto ſtatuto interponenda eſt intra decem dies, & quando currant iſti decem dies.*
Statutum hujuſmodi impugnari poteſt per viam querelæ, & recurſus intra annum, ibidem.
7 *Gravato falſis ponderibus, & menſuris annus præfigitur ad conquerendum adversùs gravantem: limitatur num.8.*
9 *Quando ſtatutum cenſeatur factum in præjudicium particularis perſonæ.*
10 *Quando attendatur conſenſus majoris partis, & quando non.*

CAPUT XXIV.

An a Statuto facto in odium, ſeu præjudicium particularis perſonæ detur appellatio.

1 REſpond. affirmativè, *Bartol.in leg.fin.num.3.ff.de Appellat.recip. Alexand.conſ.190.numer.14. libr.2. Rip. conſ. ſive reſponſ.93.numer.4. in titul.de Jur.gent. & civil. Dec. in capit. cum omnes, in prima lect. numer.15. & ſequent. de Conſtitut. & alii communiter*: quia quando reſpicit particularem perſonam, in effectu reputatur præceptum, & ideò ab eo appellatio conceditur, *cap.pervenit, 28.ubi DD. de*
2 *Appellation.* non enim meretur nomen legis, quia lex debet eſſe rationabilis, communis, & honeſta, *cap.erit autem*
3 *lex 4.diſtinct.* quod procedit, etiamſi ſtatutum hujuſmodi fiat a Principe etiam ad publicam utilitatem: quia in tali caſu Princeps præſumitur circumventus, & malè informatus, cum ipſe non intendat tertio præjudicare, *leg.2. §.ſi quis a Principe, ff. Nè quid in loc. Public. cap.ſuper eo, extrem. de offic. delegat.* a mala autem informatione Principis appellationem dari, conſtat *ex leg.1. §.quæſitum, ff. de Appellat. Rip. dicto conſ.93.numer.20. Dec.in dict.cap.cum omnes, in ſe-*
4 *cunda lect.numer.8. & ſequ.* ubi etiam dicit, quod ideò non datur appellatio a ſententia Principis *juxta l.2.ff.a quib.appellat.non lic.* quia tunc cauſa cognita procedit, *& ita ſenſit Rota dec.50.par.2.Diverſ.* ubi, quod lite pendente ſuſpenditur executio hujuſmodi ſtatuti, *Scac.qui alios refert, in tractat. quæſt.17.limit.20.num.4.& ſeq.* ubi *num.10.& ſeq.* id limitat,
5 quando ſtatutum fuiſſet conditum ex aliqua juſta, & rationabili cauſa.

6 In tali autem caſu appellatio interponenda eſt intra 10. dies, ut in ſententiis, *Scac.de appel.q.12.n.156.& ſeq.* ubi etiam dicit quod per viam querelæ, & recurſus tale ſtatutum poteſt impugnari etiam poſt decem dies, dummodò id fiat infra annum: quia extrajudicialia non tranſeunt in rem judicatam, *Jord.lib.14.tit.24.de præſcr.nu.302. verſ.item gravato per ſtatutum*, ſubdens, quod iſti decem dies currunt a publicatione, vel ab habita notitia, *Dec.loc.cit.in 1.lect. nu.16. Rot.d.dec.50.n.12.* ſubdens, quod in hoc caſu non eſt neceſſaria appellatio, ſed ſufficit contradictio.

7 Addit *Jord.d.tit.24.n.302.* quod gravato falſis ponderibus, vel menſuris annus etiam aſſignatur ad conquerendum adversùs gravantem, & decipientem: quo elapſo non auditur ulterius, exceptis minoribus, & abſentibus Reip. cauſa,
8 quibus non currit tempus, donec habuerint experiendi facultatem, *l.qui gravatos, cod.de cenſib.& c.lib.10.*

9 Cenſetur autem ſtatutum factum in præjudicium tertii, ſive diſponat contra unum in individuo, ſive contra plures certas perſonas, ſive contra unum quarterium Civitatis, *Alex.dicto conſ.190.num.14.libr.2. Rota dicta deciſio.50.* ubi, quod licita eſt appellatio a ſtatuto cogente homines accedere ad molendina Civitatis, tanquam facto in præjudicium particularis perſonæ, hoc eſt Dominorum molendinorum extra Civitatem exiſtentium, *de quo latè Cravet. de antiquit. tempor.par.4.ſection.ultim.numer.22.& ſequent. Scac. de appellat.quæſt.17.limitat.20.numer.6.& 7.* idem dicendum, ſi ſtatutum prohiberet Civibus, nè utantur paſcuis publicis, quibus antea utebantur, *Ripa dicto conſ.93.* ubi etiam dicit,
10 quod in hoc non obſtaret conſenſus majoris partis populi, quia major pars populi diſponere quidem poteſt contra antiqua ſtatuta, ſeu antiquas conſuetudines circa ea, quorum commodum, vel incommodum tangit ſingulos ut univerſos: non tamen ſi tangat ſingulos ut ſingulos, tunc enim requiritur conſenſus omnium, *cap.quod omnes, de reg. Jur.in 6.* quemadmodum in actibus voluntariis non ſufficit conſenſus omnium, quia regula *l.quod major, ff.ad municip.* locum habet tantùm in actibus neceſſariis, quales ſunt alienationes, electiones, & ſimilia, *ut d.gl.& DD.in c.cum omnes, de Conſtit.*

SUMMARIUM.

1 *Quæ ſit differentia inter arbitrum, & arbitratorem.*
2 *Declaratio arbitratoris non firmatur taciturnitate decem dierum, ſed poteſt peti reductio ad arbitrium boni viri intra 30. annos.*
3 *Petens reductionem non poteſt interim ad pœnam conveniri.*
4 *Quid ſi pars per annum taceret.*
5 *An ſententia, ſeu laudum arbitri lapſu decem dierum cenſeatur approbatum, & quando executioni mandetur.*
6 *An arbiter exequi poſſit ſuam ſententiam.*
7 *Arbitri juris ſunt, qui exiguntur ex neceſſitate legis, vel ſtatuti.*
8 *An, & quando a ſententia arbitri appelletur.*
9 *An ex ſententia arbitri detur actio.*
10 *Et an detur ex laudo arbitratoris.*
11 *Quando petens reductionem ad arbitrium boni viri forum rei ſequi debeat, & quando adire teneatur ſuperiorem ejus, qui judicavit.*
12 *An, & quando petitioni reductionis arbitrium boni viri poſſit quis renunciare, & n.14.*
13 *An poſſit renunciari appellationi.*
15 *Magna læſio quomodo intelligatur.*
16 *Quamdiù duret inſtantia hujuſmodi reductionis.*
17 *Quamdiù duret poteſtas arbitri, & arbitratoris electi in compromiſſo ſimpliciter facto ſine die, & termino, & nu. 19.20. & 21.*
18 *Arbitria redacta ſunt ad inſtar judiciorum.*
19 *Inſtantia judicii civilis quamdiù duret, & n.20.*
21 *Quamdiù duret arbitrium collatum in unum ex contrahentibus.*
22 *An arbiter poſſit partes condemnare ad pœnam contentam in compromiſſo.*
23 *Et an poſſit pronunciare ſuper fructibus, & expenſis.*
Et an poſſit peti executio, & pœna, ibidem.
24 *An arbiter, qui in ſententiando erravit, poſſit ſuum errorem corrigere.*
25 *An is, qui a partibus electus eſt arbiter, & arbitrator diffinire, & quid è converſo.*
Et quid, ſi partim proceſſerit juris ordine ſervato, & partim non, ibid.
26 *An reconventio fieri poſſit coram arbitro, vel arbitratore, & num.27.*
28 *An arbitri, & arbitratores laudum validè ferre poſſint die feriata in honorem Dei.*
29 *An, & quando compromiſſum tranſeat in hæredem.*
30 *Executioni laudi quanto tempore præſcribatur.*
31 *Quid ſi fideicommiſſum non fuit ratificatum ab abſente in tempore.*
32 *Et quid ſi compromiſſum fiat inter hæredem cum beneficio legis, & inventarii, & creditorem ſuper debito hæreditario.*

CAPUT XXV.

An, & quando ex taciturnitate decem dierum laudum arbitratoris, & arbitri cenſeatur approbatum.

PRæmittendum eſt, quod Arbiter dicitur is, qui ex poteſtate ſibi per partes tradita eligitur Judex, ut procedat ſervato ordine juris, *leg.1.& l.qualem, ff.de Recept. arbitr.* & in hoc differt Arbitrator ab Arbitro, quia Arbitrator non tenetur ſervare juris ordinem in procedendo, & pronunciando, *ut poſt Innoc.& Bald.in c.Quintavallis, de Jurejur. Ang. de Clavaſ.& Tabien.in ver.arbiter, Spec.tit.de arbitr.& arbitrat.§.1.n.2.not.Fragoſ.in Regim.Chriſt.Reip.p.1.lib.5. diſp.14. de arbitris, & arbitrat.n.2.* 1

His præmiſſis dico 1. quod declaratio Arbitratoris non firmatur taciturnitate decem dierum, *Bart.in l.Societatem, §.arbitrorum enim, n.16.ff.pro ſoc.Cancer.var.lib.1.c.21. nu.20. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod ab arbitramento non appellatur, ſed poteſt peti reductio ad arbitrium boni viri intra 30. annos, *ut voluit Papien.in form.libel.quo agit.ad Pœn. ex comprom.§. Nec reductio, Fragoſ.loco cit.n.18.& 19.Bellon. de Poteſtat.eorum, quæ incontinenti fiunt &c.lib.1.c.174.n.11.& communem dicit.Balb.de præſcrip.in 4.p.4.princ.qu.33.nu.2.Afflict. dec.32.& ibi Urſil.* ubi addit, quod petens reductionem non poteſt interim ad pœnam conveniri, ſed futurus eventus cauſæ expectatur, *Cancer.var.lib.1.c.21.n.28.* ubi hoc intelligit, quando pars intra annum conquereretur etiam extrajudicialiter de arbitramento: alioquin ſi per annum taceret cenſeretur arbitramentum approbaſſe, *arg.l.qui gravatos, cod.de cenſib.& cenſit.lib.11.* 2 3 4

Dico 2. quod laudum Arbitri lapſu decem dierum cenſetur approbatum, & executioni mandatur, ſi partes intra dictum tempus non reclamaverint: ſi verò reclamaverint, ſententia Arbitri non habet effectum, niſi compromiſſum fuerit juratum, *l.cum antea, ubi DD.cod.de Recept. arbitr.* non poteſt tamen Arbiter ſuam ſententiam exequi, ſed hoc ſpectat ad Judicem ordinarium Rei conventi, *Spec.in tit.de arbitr.§.differt, num.3.Marant.de ord. Judic.p.6.tit. de execut. ſent.n.5.* ubi dicit, hoc etiam procedere in ſententia arbitrorum juris, quales ſunt qui eliguntur ex neceſſitate, legis, vel 5 6 7

ſtatuti, a quorum ſententia poteſt etiam appellari, quia iſti comparantur Judicibus, *c. ab arbitris, de offic. delegat. in 6. Marant. loco cit. de appellat. n. 261. Fargoſ. ubi ſupra, n.* 1. quamvis hoc non procedat in Arbitris, qui voluntariè a partibus eliguntur: ab horum enim ſententia non datur appellatio, *l. 1. cod. de Recept. arbitr.* niſi laudum contineret manifeſtam iniquitatem, quo caſu petita abſolutione a juramento poteſt opponi exceptio doli, *l. 3. ubi Bald. cod. eod. tit. Marant. dict. tit. de appell. n. 258. Scac. de Jud. lib. 2. cap. 2. num. 438. Cancer. lib. 1. c. 21. num. 64.* ubi, quod data iniquitate ſententiæ arbitrariæ poteſt ſuperior ex officio retractare, *ſecundùm gl. in cap. a Judicibus 2. q. 6. & notat Papien. in d. §. Nec reductio, nu. 2. in fin.*

9 Obſerva tamen, quod licèt ex ſententia Arbitri expreſsè, ſive taciturnitate decem dierum approbata, actori detur actio, & reo exceptio, *ut in d. l. cum antea, cod. de Recept. arbit.* ex laudo tamen Arbitratoris nulla datur actio, quia hujuſmodi laudum non eſt propriè ſententia, ſed potius quædam tranſactio, ſeu compoſitio, *Bart. in l. 2. n. 1. cod. ubi, & apud quem &c.* ſubdens, quod actio oritur ex compromiſſo, ſeu contractu præambulo impleto per arbitramentum, *Innoc. & alii in c. Quinta vallis, de Jureſjur. Cancer. d. c. 21. n. 20.* 11 *& ſeq.* unde petens reductionem ad arbitrium boni viri, forum rei ſequi debet, quia conqueritur de contractu, *Feder. de Sen. conſ. 285. colum. 2. Blanc. in tract. de compromiſſ. q. 10. nu. 13. Roland. a Val. conſ. 24. n. 12. lib. 4. & alii apud Theſaur. deciſ. 14. nu. 1. & 5. Afflict. dec. 51.* niſi ex forma particularis ſtatuti hujuſmodi lauda producant actionem per ſe, & habeant vim ſententiæ, tunc enim adeundus eſt ſuperior ejus, qui judicavit, quia petens in tali caſu reductionem, de ſententia, conqueritur, *l. præcipimus cod. de appell. Bart. in dict. leg. 2. cod. ubi & apud quem &c. Papien. loco cit. §. Nec reductio, nu. 5. & alii communiter.*

12 Quæres an petitioni reductionis ad arbitrium boni viri
13 poſſit quis renunciare? Reſp. affirmativè, quemadmodum poteſt quis renunciare appellationi, *l. fin. §. fin autem, cod. de Tempor. & repar. appell. & in hoc conveniunt omnes.*

14 Notandum tamen eſt, quod ſi laudum latum fuerit per dolum, tunc renunciatio non impedit petitionem reductionis, quia ad dolum de futuro renunciatio non extenditur *l. ſi unus, §. illud ubi Bart. ff. de pact.* idemque dicendum eſt, quando per hujuſmodi laudum infertur læſio in magna quantitate, quia neque in tali caſu nocet renunciatio etiam cum juramento, cum habeat in ſe tacitam conditionem, ſi ex ea non inferatur læſio magna, *c. 2. extr. de arbitr.* ſecus ſi læſio ſit modica, quia valeret renunciatio, nec poſſet peti reductio, *argum. l. ſi ex cauſa, ff. de Minor.* nam neque in caſu permiſſo competit reductio, ubi tractatur de modica læſione, *l. ſcio, ff. de in integr. reſtit. Bart. in l. ſocietatem, §. arbitrorum, nu. 24. ff. pro Soc. Fragoſ. loco cit. num. 19. & 20. Scac. d. lib. 2. cap. 2. n. 441. Papien. in form. libel. quo agit ad pœn. ex comprom. §. Nec reductio, num. 3. & 4.* ubi dicit, quod magna læſio intelligitur, quando quis læſus fuit in dimidia parte, *arg. l. 2. cod. de Reſcind. vendit.* contrarium tamen tenet *Fragoſ. d. diſp. 14. n.*
15 77. *poſt Bart. in d. §. arbitrorum, nu. 25.* ubi, quod magna læſio cenſetur, quando eſt exceſſus in ſexta parte. Verùm quia hoc non eſt a jure definitum, arbitrio Judicis remittendum eſt, *Alex. conſ. 131. n. 15. lib. 2. & alii apud Menoch. de arbitr. Jud. lib. 2. caſ. 73. num. 5. & communem dicit Scac. de Jud. d. lib. 2. cap. 2. num. 450.*

16 Quæres 2. quanto tempore duret inſtantia hujuſmodi reductionis? Reſp. *Papien. in d. §. nec reductio, n. 7.* quod durat anno, vel biennio, exemplo appellationis, *auct. ei, qui appellat. cod. de Temp. & repar. appell.*

17 Quæres 3. quamdiù duret poteſtas Arbitri, & Arbitratoris electi in compromiſſo ſimpliciter facto ſine die, & termino? Reſp. quod Poteſtas Arbitri de jure civili durat triennio, *Marant. de ord. jud. p. 5. n. 10. Papien. loco cit. §. infra duos menſes, n. 4. Scac. de Jud. lib. 2. c. 2. n. 673. & ſeq. & alii communi-*
18 *ter*: ratio eſt, quia arbitraria ſunt reducta ad inſtar judicio-
19 rum, *l. 1. ff. de Recept. arbitr.* inſtantia verò judicii civilis durat triennio a die conteſtatæ litis, *l. properandum, ubi DD. cod. de Jud.* quamvis de jure canonico inſtantia ſit perpetua etiam coram Arbitris, *c. penult. de Jud. Guid. Pap. dec. 240. Veſtr. in Prax. lib. 3. c. 5. n. 1. Creſcen. dec. 17. aliàs 239. in fin. de Cauſ. poſſ. & propr. & alii apud Scac. loco cit. n. 687.*

20 Obſerva tamen, quod in triennio prædicto computari debet tempus, quod lis duravit coram Judice ordinario: quia prima inſtantia non poteſt eſſe longior triennio, nec poſſunt partes etiam per compromiſſum prorogare, *d. leg. properandum, cod. de Jud.* & ideò ſi coram Judice litigatum fuerit, per biennium, remaneret ſolus annus coram Arbitro, *Blanc. in tractat. de Comprom. quæſtio. 7. ver. lapſu tempo-*
ris, numer. 37. quem refert Scacc. dict. libr. 2. cap. 2. num. 685.

Poteſtas autem Arbitratoris anno durat, *Bart. in l. ſi quis* 21
arbitratu, n. 8. ff. de verb. oblig. quicquid dicat *Balb. de præſcr. in 4. p. 4. princ. q. 34. n. 2. Papien. d. §. infra duos menſes, nu. 4.* ubi, quod durat hujuſmodi poteſtas, quamdiù vivit ipſemet Arbitrator, *Maran. d. p. 5. n. 11. Jordan. lib. 13. tit. 7. de Arbitr. nu. 113. & ſeq.*

Quamdiù verò duret arbitrium collatum in unum ex contrahentibus? Reſpond. *Balb. loco citat.* quod durat 60. *diebus, per text. in leg. quod ſi nolit, §. ſi quid ita, ff. de ædil. edict.*

Quæres 4. an Arbiter poſſit partes condemnare ad pœ- 22
nam contentam in compromiſſo? Reſpond. negativè: quia ſemper pœna non eſt ei collata poteſtas, & ideò hoc ad Judicem ordinario ſpectat, *l. quid tamen, §. fin. ubi Bar. ff. de Recep. arb. latè Fragoſ. loco cit. de arbitr. & arbitrat. n. 55.* nec po- 23
terit pronuntiare ſuper fructibus, & expenſis, niſi de his fuerit ſpecialiter actum, & compromiſſum, *ſecundùm Papien. ubi ſupra, §. parti attendenti, n. 9.* contrarium tamen in hoc tenet *Jaſ. in l. properandum, §. ſin autem alterutra, cod. de Judic. quem refert, & ſequitur Alban. in Bart. in d. l. ſocietatem, §. arbitrorum, n. 6. ff. pro ſoc.* ſubdens, quod ſi Arbiter ſibi reſervat taxationem expenſarum, vel aliquid aliud tenetur id expedire intra tempus compromiſſi, *& ita ſentiunt alii apud Fragoſ. ubi ſupra n. 13. & 30.* quorum opinio verior videtur: quia cum partes compromittant de cauſa principali, conſequenter de acceſſoriis compromittere videntur, *l. 2. ff. de juriſd. omn. Jud.*

Obſerva tamen, quod non poteſt peti executio, & pœna ſimul, niſi expreſsè de hoc fuerit conventum, *ſecundùm Papien. loco cit. §. parti attendenti, n. 3.*

Quæres 5. an ſi Arbiter in ſententiando erraverit poſſit 24
poſtea ſuum errorem corrigere? Reſpond. negativè quia per ſententiam expirat compromiſſum, *leg. quia arbiter, ff. de recept. arbit.* quod etiam procedit in Arbitratore, *Jordan. libr. 13. tit. 7. num. 122. Papien. in form. libell. quo agit. ad pœnam ex fideicomm. §. dimittendum domum, n. 2.* niſi corrigeret in continenti, vel ad id accederet conſenſus partium, *Bart. in leg. qui tamen, n. 2. ff. de Recept. arbitr. Fragoſ. loco cit. de arbit. & arbitrat. num. 36.*

Quæres 6. an is, qui a partibus electus eſt Arbiter, Arbi- 25
trator, ſi inceperit ut Arbiter ſervato juris ordine cognoſcere, poſſit deinde ut Arbitrator diffinire? Reſp. negativè: quia eligendo unam viam, alteri renunciare videtur, *l. commiſſoriæ, ubi Bal. cod. de Pact. int. empt. & vend.* è contra ſi primò cœpit cognoſcere ut Arbitrator, non poterit pronunciare tanquam Arbiter, *ut d. Spec. in tit. de arbitr. & arbitrat. §. ſequitur n. 9. Alban. in Bart. in d. §. Arbitrorum, nu. 33. Alci. reg. 3. præſump. 35. n. 2. & ſeq.* ſubdens, quod ſi ita electus procedat partim juris ordine ſervato, & partim non, & pronunciet juris ordine non ſervato, præſumitur cognoviſſe a principio tanquam Arbitrator, nè aliàs ſententia ſit nulla, *arg. l. 3. ff. de milit. teſtam.*

Quæres 7. an reconventio fieri poſſit coram Arbitro, vel 26
Arbitratore? Reſp. negativè, *c. cum dilectus, ex. de arbit. Bal. in auct. & conſequenter, n. 20. cod. de ſent. Alban. in Bart. in d. leg. ſocietatem, §. arbitrorum, n. 9.*

Limita in Arbitro juris electo ad totam cauſam ex neceſſi- 27
tate ſtatuti: quia tunc coram eo habet locum reconventio; talis enim Arbiter habet juriſdictionem a lege & actor litigat coram eo tanquam coram Judice, *ut poſt Abb. in d. c. cum dilectus, col. 3. Felin. in c. fin. col. pen. de ſent. & re jud. Mar. Socin. in c. ex litteris, n 26. de mut. pet. tradit Fragoſ. d. p. 1. libr. 5. diſp. 14. tit. de arbitr. & arbitrat. n. 4.* ſubdens, quod Arbiter juris ſi deputetur ad certum articulum, putà ad cognoſcendum de recuſatione Judicis, non poteſt de reconventione cognoſcere, cum ſolum hic articulus ſit ei commiſſus *ut not. Spec. in tit. de Recuſat. §. effectus, n. 22. per text. in cap. Romana, §. in alium, de Appell. in 6.*

Quæres 8. An Arbitri, vel Arbitratores laudum validè 28
ferrè poſſint die feriato in honorem Dei? Reſpondet *Menoch. de arbitr. Jud. lib. 1. q. 30. n. 6. &* 17. quod Arbitratores quidem poſſunt, cum arbitramentum ſit quædam tranſactio, *l. dies feſtos, cod. de fer.* Arbitris verò id nequaquam permittitur: quia arbitria in hac parte redacta ſunt inſtar judiciorum, *l. 1. de Recept. arbitr. c. fin. ex fer. l. omnes cod. eod. tit. Spec. in tit. de arbitr. & arbitr. §. 7. n. 79. Jordan. lib. 13. tit. 7. n. 96.* ſubdens *n.* 137. quod arbitramentum eadem ratione tranſit in hæredem, quia eſt quoddam pactum vel tranſactio, *leg. ſi pactum, ff. de Prob. Joan. de Anan. conſ. 19. n. 1. & 2. Spec. in d. tit. de arbitr. §. 5. n. 3.* ubi etiam dicit, quod licèt compromiſſum non tran- 29
ſeat ad hæredem, niſi ſit actum, *ut in l. diem §. 1. ff. de Recep. arbitr.* id tamen procedit ante ſententiam; ſecus ſi poſt ſen-

ten-

tentiam decedat litigator, quia tunc hæres ejus succederet in emolumento vel damno, quod ex sententia contingit, *ut not. Bart. in d. l. diem*, §. 1. *& l. quamvis, ff. de Recep. arbit. Jo: de Anan. conſ. 19. n. 1. & 2.*

Notandum tamen eſt, quod quando laudum non poteſt ferri ſine citatione, non liceret arbitratori diebus feſtis hujuſmodi laudum ferre, *d. c. fin. ex. de fer. d. l. dies feſtos, cod. eod. tit.* idemque dicendum, quando Arbitrator eligeret viam procedendi judicialiter, *Bapt. de S. Blaſ. in tra. de arbitr. qu. 48. ſub num. 89. quem refert, & ſequitur Scac. de Jud. lib. 2. c. 5. nu. 21. & 22.*

30 Notandum 2. quod executioni laudi, vel ſententiæ præſcribitur ſpatium 30. annorum, *Lanfranc. de arbitr. q. 20. n. 49. tom. 3. p. 5. Bald. in rub. extra de præſcrip. num. 21. & in cap. ultim. in fin. de excep. Pariſ. conſ. 111. num. 58. lib. 1. Balb. de præſcrip. 4. p. 4. princ. qu. 31. quos refert Grat. diſc. for. cap. 403. nu. 11.* quod tamen locum non habet, quando laudum fuit acceptatum: tunc enim ceſſat bona fides, & per conſequens præſcriptio, *ut poſt Dec. conſ. 271. n. 5. Felin. in c. ult. n. 4. de præſcr. Gabr. conſ. 149. num. 58. & ſeq. lib. 2. declarat idem Grat. cap. 994. num. 1. & 2.*

31 Notandum 3. quod ſi compromiſſum non fuerit ratificatum ab abſente in tempore, in quo ratificari debebat, laudum inde ſequutum eſſet nullum, & invalidum ex defectu mandati, *Rot. dec. 13. n. 1. p. 4. to. 1. Recent.*

32 Notandum 4. quod facto compromiſſo inter heredem cum beneficio legis, & inventarii, & creditorem ſuper debito hæreditario, hæres prædictus non poterit amplius dicto beneficio uti ſequuto laudo: quia obligatio hæreditaria novata eſt per compromiſſum, & ſic ſublatæ ſunt omnes qualitates, & privilegia competentia primæ obligationi, *Ang. conſ. 30. Aret. conſ. 147. n. 3. Dec. conſ. 301. n. 8. quos refert, & ſequitur Canc. var. lib. 3. c. 17. n. 268. & ſeq.* ubi id ampliat, etiam ſi in ſecunda obligatione obligaverit ſe ut hæres cum beneficio inventarii: quia hujuſmodi verba cenſentur appoſita demonſtrativè, *ſecundum Crav. conſ. 214. n. 7. ubi citat Paul. de Caſtr. conſ. 222. col. 2. & conſ. ult. col. 2. lib. 2.*

SUMMARIUM.

1 *In contractu Societatis officii ſolet adiici pactum, ut diſdicta fiat per 15. dies ante.*
2 *Societas, licèt ſit diſdicta, adhuc tamen durat durantibus dictis 15. diebus.*
3 *Cenſus durante termino duorum menſium poſt illius diſdictam.*
4 *Dies termini non computatur in termino.*
5 *Verba cum diſdicta 15. dierum præcedente, excludunt diem reproductionis.*
6 *Societas diſdici non poteſt durante tempore, pro quo ſoluti fuerunt fructus.*
7 *Quando contractus Societatis officii ſit injuſtus.*
8 *Quid ſi cenſus fiat pacto anticipatæ ſolutionis fructuum.*

CAPUT XXVI.

An contractus Societatis officii cenſeatur durare durantibus quindecim diebus diſdictæ.

1 IN inſtrumentis hujuſmodi ſocietatum contrahentes adiiciunt pactum, quod Societas duret ad ſex menſes, & deinde ad beneplacitum, cum diſdicta quindecim dierum præcedente.

2 Ad quæſitum ergo reſpondeo, quod licèt ſocietas ſit diſdicta, tamen pendentibus illis quindecim diebus adhuc durat, quia ex forma conventionis quindecim dies diſdictæ debent præcedere beneplacitum revocativum ſocietatis: & ideò interim currunt fructus Societatis: & ſi is, qui dedit pecunias, decedat intra dictos quindecim dies, officialis lucratur pecunias, *ita reſolvit Rot. teſte Put. dec. 68. lib. 3. M. Anton. Eugen. conſ. 48. n. 22. cum ſeq. lib. 1. Cenc. de cenſib. p. 3. c. 1. qu. 3.*
3 *ar. 9. n. 46.* ubi etiam dicit, quod cenſus etiam durat durante termino duorum menſium poſt illius diſdictam, *Boccac. de Societ. offic. n. 15. & 163.* ubi dicit, quod ex ordinatione Pii V. diſdictæ hujuſmodi ſocietatem non afficiunt, niſi a die illarum productionis apud acta notarii, in cujus officio in-
4 ſtrumentum Societatis eſt rogatum; nec dies termini computatur in termino, quia iſte terminus datur favore debitorum, ut interim poſſint parare pecunias, *Rota in Romana Societatis officii 14. Decembris 1601. coram Cardin. Milin. in*
5 *impreſſ. dec. 296.* ubi etiam dicitur, quod dicta verba, *cum diſdicta 15. dierum præcedente*, excludunt diem reproductionis, *Honded. conſ. 38. n. 11. & ſeq. lib. 1. Grat. diſc. for. c. 710. nu. 5. & ſeq.* ubi addit, quod ſocietas diſdici non poteſt durante 6
tempore, pro quo ſoluti fuerunt fructus.

Obſervant autem Doctores, quod dicta Societas poteſt 7
contrahi etiam ad majus tempus, putà ad ſexdecim menſes: quo caſu ſicut licita eſt anticipata ſolutio fructuum pro ſex menſibus, ita licita eſſet, ſi fiat pro majori tempore, dummodò fructus non pertingant ad quartam partem ſortis: nam ſi pertingerent, contractus videretur ſaltem injuſtus, *ut reſolverunt RR. PP. Pœnitentiarii Baſilicæ S. Petri, quorum votum ſequuta fuit Rota in Romana Societatis officii 16. Decembris 1619. coram Ubaldo, quæ eſt dec. 160. p. 4. tom. 2. Recen.* ſubdens, quod ſi in cenſu fiat pactum anticipatæ ſolutionis 8
fructuum, non redditur contractus illicitus, vel uſurarius, ſed potius ipſum pactum annullatur, *quod aliàs tenuit eadem Rota in Bononien. cenſus 26. Junii 1600. coram Card. Pamphilio, & in Romana retractus, ſeu prælationis 2. Aprilis 1618. coram Dunozetto.*

SUMMARIUM.

1 *Refertur reg. Cancellariæ de infirmis reſignantibus.*
2 *Dies, de quibus ſermo eſt in dicta reg. intelliguntur de naturalibus.*
3 *Quid ſi quis bis reſignavit beneficium, & in utraque reſignatione præſtitit conſenſum.*
4 *An dies, in qua fit reſignatio, vel præſtatur conſenſus infirmi, debeant computari in termino 20 dierum.*
5 *Quid ſi ab initio Reſignans eſſet ſanus.*
6 *An dies, de quibus in reg. debeant eſſe completi.*
7 *Si reſignans decedat intra 20. dies tale beneficium eſt affectum, & reſervatum Papæ.*
8 *An regula prædicta procedat in reſignatione beneficii, quæ fit extra Curiam, & an tale beneficium ſit affectum, & reſervatum.*
Renunciatio facta in infirmitate præſumitur fraudulenta.
9 *Quando permutatio beneficii opulenti cum tenui, præſumatur facta in fraudem.*
10 *Legitimatus per ſubſequens matrimonium quando non excludat ſubſtitutum.*

CAPUT XXVII.

Explicatur regula Cancellariæ, de infirmis Reſignantibus.

IN dicta regula cavetur, ut ſi quis in infirmitate conſtitu- 1
tus reſignaverit aliquod beneficium ſive ſimpliciter, ſive ex cauſa permutationis, vel aliàs dimiſerit, aut illius commendæ ceſſerit, ſeu ipſius beneficii unionis diſſolutioni conſenſerit, etiam vigore ſupplicationis, dum eſſet ſanus, ſignatæ, & poſtea infra 20. dies, a die per ipſum reſignantem præſtandi conſenſus computandos, de ipſa infirmitate deceſſerit, & ipſum beneficium, quavis auctoritate conferatur per reſignationem ſic factam, collatio hujuſmodi ſit nulla, ipſumque beneficium nihilominus per obitum cenſeatur vacare.

Obſerva tamen, quod dies, de quibus ſermo eſt in hac 2
regula, intelliguntur de naturalibus 24. horarum, non autem de artificialibus 12. horarum, *Sarnen. in d. reg. q. 38. verſ. Breviter iſtis non obſtan. & ita tenet Signatura, & Rota Romana teſte Pariſ. de Reſign. benef. lib. 12. q. 8. n. 34. & ſeq.* ubi et- 3
iam dicit, quod ſi quis bis reſignavit beneficium, & in utraque reſignatione præſtitit conſenſum, tempus 20. dierum computatur a conſenſu primæ reſignationis, etiamſi prima reſignatio non fuerit a ſuperiore admiſſa, *ut reſolvit Rota in Fringen. Canonicatus, & præbendæ de menſe Maii 1521. coram D. Staphileo, prout refert Sarnen. in d. reg. q. 29. verſ. Quid tenendum &c.*

Obſerva 2. quod dies in qua fit reſignatio, vel præſtatur 4
conſenſus infirmi, debet computari in termino 20. dierum, quamvis regula loquatur per dictionem, a, quia favor eſt, quod computetur in termino, & odium eſſet, ſi non computetur, *Mandoſ. reg. 19. q. 18. in fin. verſ. Quarto contrariam non procedunt, quem refert, & ſequitur Grat. diſc. for. c. 161. n. 24. Rot. in Toletana benef. 21. Aprilis 1563. coram Sarmiento, ut refert Pariſ. d. lib. 12. q. 8. n. 15. & ſeq.*

Obſerva 3. quod quandocumque quis moritur, poſt præ- 5
ſtitum conſenſum infra 20. dies, beneficium vacat per obitum, & non per reſignationem, quamvis ab initio eſſet ſanus, vel è contra, & ita hodiè hæc regula communiter practicatur, *teſte Pariſ. in dict. tract. de Reſign. Benef. dict. lib. 12. q. 6. num. 7.*

Ob-

6 Observa 4. quod hujusmodi 20. dies debent esse completi, etiam dies ultimus, quo Resignans moritur, ita, ut non sufficiat, quod fuerit inchoatus; Unde si resignans moriatur in vigesimo die nondum completo, censeretur intra 20. dies obiviſse: quia in regula tempus 20. dierum est positum in accusativo, quo casu oportet esse completum, *Bald. & alii in l. si in annos, ff. de condition. & demon. Rota in Imol. Canonicatus, & Præb. 28. Aprilis* 1578. *coram Cantuccio, quam refert Paris. d. lib. 12. q. 8. num. 23. & seq.* subdens *num. 25.* quod detractio quoad primum diem est concessa, quia hora præstationis consensus nunquam annotatur a Notariis Cameræ & Cancellariæ.

7 Observa 5. quod si resignans beneficium decedat intra 20. dies, tale beneficium est affectum, & reservatum Papæ ex appositione manus Papæ, quæ fit in admissione resignationis factæ in ejus manibus, *Paris. d. lib. 12. q. 10. n. 4. & seq. Sarnen. super d. reg. q. 33. vers. nec obstat ratio &c. Card. Caval. dec. 450. num. 2.*

8 Observa 6. quod regula supradicta procedit etiam in renuntiationibus, quæ fiunt extra Curiam coram Ordinario, vel Legato, quia regula ista condita fuit, ut fraudibus infirmi renuntiatis, & illorum, in quorum favorem fit renunciatio, occuratur; eo enim ipso, quod renunciatio facta fuit in infirmitate præsumitur fraudulenta, *ut d. Alex. in l. filiæ, ff. Sol. matr.* quod ex eo suadetur, quia infirmus non præsumitur esse in sana mente, *ut not. Sal. in l. furiosum, cod. Qui testam. fac. pos.* hæc autem ratio militat tam in curia, quàm extra *ut pluries resolvit Rot. teste Sarn. in d. reg. qu. 26. vers. sed prædictis non obstantibus, Crescen. dec. 12. aliàs 61. de renun. Cass. dec. 31. super reg. Cancell.* & ideo si resignans intra 20. dies decesserit, beneficium vacat per mortem, non autem per resignationem, *latè Burat. dec. 162. n. 1. Paris. d. lib. 12. q. 5. n. 8. & q. 10. n. 12. & seq.* ubi subdit, quod beneficium vacans per obitum vigore hujus regulæ ob resignationem factam extra Curiam, non est affectum & reservatum sed de eo disponere poterunt ordinarii, nisi aliud obstet; quia dicta regula non inducit reservationem in beneficiis resignatis extra curiam, cum de hoc nullum verbum ibi dicatur, *arg. l. illam, cod. de collat. de quo vide Rebuff. conf. 72. n. 2. cum seq. & conf. 86. num. 4. Boer. dec. 348. sub n. 3. Sarnen. super d. Reg. qu. 33. vers. prædictis tamen non obstantibus &c.*

9 Ex quo inferunt DD. quod permutatio beneficii opulenti cum tenui facta ab eo, qui gravi morbo laborat, præsumitur facta in fraudem, *Oltrad. conf. 324. n. 6. Crav. conf. 82. nu. 3.*
10 *quos refert, & sequitur Menoc. lib. 6. præsum. 8.* ubi etiam dicit, quod legitimatus per subsequens matrimonium tempore infirmitatis contractum; non excludit substitutum, cum talis legitimatio in fraudem ipsius substituti facta præsumatur, *arg. d. l. filiæ, ff. solut. matr.*

SUMMARIUM.

1 *Optio debet expediri intra 20. dies, & n. 4.*
2 *Consuetudo optandi meliores præbendas quanto tempore inducatur.*
3 *Tempus 20. dierum prædictorum quando currat.*
4 *An superior possit breviorem terminum statuere.*
5 *Consuetudo inducens majus tempus quàm 20. dierum ad optandum, an præjudicet Impetrantibus Apostolicis.*
6 *Consuetudo an induci possit contra Canones.*
7 *Inferiores statuere non possunt contra jus.*
8 *An beneficium reservatum, illiusque prædia, & domus optari possint.*
9 *Regula 8. Cancellariæ prohibens consuetudines optandi, quomodo intelligatur.*
10 *Quando optans, illiusque fidejussores liberentur ab onere solvendi pensionem impositam super præbenda dimissa.*
11 *Excommunicatus, irregularis, aut aliàs a jure prohibiti optare non possunt.*
12 *Quando in optione requiritur nova collatio, requiritur etiam capacitas, & idoneitas ad tale beneficium.*
13 *An Canonicus pœnitentiarius, & lector Sacræ Scripturæ possint optare aliam præbendam.*
Et an alii Canonici optare possint præbendam pœnitentialem &c. ibidem.
14 *An, & quando optans præbendam reservatam, possit redire ad primam, quam dimisit.*
15 *An, & quando per optionem alterius beneficii vacet primum ipso jure.*

CAPUT XXVIII.

Intra quod tempus expediri debeat optio.

RESp. quod expediri debet intra terminum 20. dierum, 1
c. ult. de consuet. in 6. ubi approbatur hujusmodi consuetudo, qua antiquiori Canonico permittitur, ut meliores præbendas, cum vacant, seu domos Canonicales optare possit: quæ quidem consuetudo, cum sit rationabilis, & 2
juri non repugnet, spatio decem annorum inducitur, *Put. dec. 196. lib. 2. Andr. dec. 99. n. 1.* quod procedit, quando optatur portio, seu præbenda temporalis separata, retento primo titulo spirituali, quia tunc, cum talis optio sit præter jus, sufficit decennalis consuetudo; secus quando præbendæ sunt annexæ Canonicatibus, & non retinetur primus titulus, sed mutatur, & propria auctoritate optans alium diversum titulum spiritualem consequitur, in hoc enim casu requiritur quadragenaria, quia talis optio est contra jus, *Rot. dec. 6. n. 8. & 9. de consuet. in novis, Gig. de Pension. q. 63. nu. 5. & seq. Franc. Marc. dec. 1270. p. 1. Prob. ad Monach. in c. fin. n. 28. de consuet. in 6. Put. dec. 196. lib. 2. Gonz. ad reg. 8. Cancell. gloss. 34. n. 12. & seq.* subdens *n. 66. & seq.* quod in assecutione novi tituli vigore hujusmodi consuetudinis acquisiti, licèt adsit expressa collatio Superioris, tamen adesse videtur saltem tacita: quia admissio, seu receptio vigore hujus consuetudinis facta per Superiorem, vel sola etiam tolerantia Superioris certam scientiam habentis vim collationis, & institutionis obtinet, *arg. l. qui patitur 18. ff. Mandat.*

Observa tamen, quod prædictum tempus 20. dierum non 3
currit nisi a die verisimilis scientiæ vacationis, *gl. in d. c. ult. ver. viginti dies, Vivian. in Prax. Juris. p. 2. li. 5. c. 1. n. 113. Gonz. ad reg. 8. gl. 34. n. 75. & seq.*

Observa 2. quod prædicti viginti dies currunt non solùm 4
primo Canonico, sed etiam aliis optare volentibus, *secundùm gloss. communiter receptam in dict. cap. ultim. in ver. dumtaxat*, ubi etiam dicit, quod poterit Superior ad instantiam secundi Canonici præfigere antiquiori breviorem terminum putà, duorum dierum ad optandum, ut detur locus sequentibus.

Observa 3. quod consuetudo inducens majus tempus, 5
quàm 20. dierum ad optandum præjudicaret impetrantibus Apostolicis, licèt secus esset in statuto, *Gem. & Franc. in d. cap. ult. de consuet. in 6. quos refert Ric. in Prax. fo. Eccles. part. 2. res. 489.* quia consuetudo induci potest contra Canones, 6
modò sit rationabilis, & legitimè præscripta, *juxta cap. fin. extra de consuet.* non tamen possunt inferiores statuere con- 7
tra jus, *ut tradunt DD. communiter in c. cum inferior, de Major. & obed.*

Observa 4. quod non potest optari beneficium reserva- 8
tum, *d. c. fin. de consuet. in 6.* item nec domus, aut cameræ, seu prædia, si beneficio vacanti, aut Canonicatui perpetuò unita sint; secus si non essent annexa, sed separata, & defunctus illa jure optionis ut antiquior possidebat: quia tunc hujusmodi domus, seu prædia ad sequentem in gradu jure optionis spectant ita, ut in dictis membris, seu prædiis locum non habeat reservatio, etiamsi beneficium vacaverit mense Apostolico, *Caputaq. dec. 281. p. 2. Rota Ipporigien. præbendæ 29. Januarii* 1607. *coram Manzanedo, & in Vercellen. pensionis 13. Maii* 1602. *coram Lancellotto, prout refert Gonzal. ad reg. 8. Cancell. gl. 34. n. 32. & seq.* ubi addit, quod dicta regula 8. 9
prohibens consuetudines etiam immemorabiles optandi, procedit dumtaxat in optione præbendarum spiritualium, non autem temporalium.

Observa 5. quod quando optatur titulus beneficii optans, 10
ejusque fidejussores liberantur ab onere solvendi pensionem impositam super præbenda dimissa: quia pensio est onus reale, & sequitur primam præbendam, super qua reservata fuit pensio; secus si retento primo titulo optaret aliqua bona ratione antiquitatis, *Rot. in Corduben. pensionis 30. Aprilis* 1593. *coram Blanchetto, quam refert Gonz. d. gl. 34. nu. 45. & sequ. latè Paris. de Resign. benef. lib. 1. q. 8.*

Observa 6. quod excommunicatus, irregularis, aut aliàs 11
a jure prohibitus ad obtinenda beneficia, non potest optare novam præbendam spiritualem, nec novum, ac distinctum titulum consequi, *Rota in Salamantina integræ portionis 24. Aprilis* 1582. *coram Clemente VIII. tunc Rotæ Auditore, relat. per Gonzal. d. gloss. 34. num. 32. & seq.* ubi etiam dicit, quod 12
quando in optione requiritur nova collatio, requiritur capacitas, & idoneitas ad tale beneficium perinde ac si absque optione esset conferendum, *Jordan. libr. 10. titul. 26. nu. 21. & seq.*

Observa 7. quod Canonicus pœnitentiarius non potest 13
optare

optare aliam præbendam, quemadmodum neque alii Canonici optare possunt præbendam pœnitentialem, quia in hoc videtur electa industria personæ, *Nav. cons.14. de Reb. Eccles.alien.Vivian.in Prax.Jurisp.p.2.lib.5.c.1.n.114.Andr. decis. 99.num.2. & censuit Sacr.Congregatio apud Garz. de Benef.p. 5.cap.4.num.132.& seq. Barbos.de off.& pot.Episcop.par.3.alleg.55.num.35.& alleg.56.num.11.* quod etiam procedere in Canonico lectore Sacræ Scripturæ, censuit *eadem Sac. Congregatio prout refert Gonz. ad regul.8. Cancell. dict.gl.34. n.80. & seq.*

14 Observa 8. quod optans ignoranter, & sine culpa majorem præbendam, seu beneficium, quod erat reservatum; potest redire ad primum beneficium, quod dimisit; secus si fuit in culpa, quia tunc non poterit ulterius ad dimissum beneficium reverti, *cap.si beneficia, 20.de Præb.in 6. Calderin. cons.6.de consuet.Gem.cons.78. numer.1. & sequ. Æneas de Falcon.de Reservat.qu.4.princip.eff.40. latè Gonzal.loco cit. d. gl.34.num.94.& seq.* subdens, *num.94.& 95.* quod si unus malè optaverit, & deinde gradatim alii inferiores, restituto primo ad beneficium dimissum, cœteri etiam restituuntur.

15 Observa 9. quod per optionem alterius beneficii vacat primum ipso jure, si est incompatibile de jure; secus quando non esset talis incompatibilitas, quæ induceret vacationem ipso jure, nam tunc non vacaret primum beneficium, nisi is, qui optavit illud voluntariè dimittat, aut ad illud dimittendum condemnatus fuerit, *ut resolvit Rota in Calaguritana de Amarita 18. Decembris 1579. coram Gypsio, relat. per Gonzal.d.gl.34.n.125.*

S U M M A R I U M.

1 *Recusatio Judicis proponi debet intra 20. dies: declaratur n. 2.3 & 4.*
3 *An Judex præfigere possit breviorem terminum ad hanc, & similes exceptiones dilatorias proponendum.*
5 *Exceptio suspicionis Judicis proponi debet ante omnes dilatorias.*
6 *An minor, & Ecclesia restituantur in integrum adversùs lapsum temporis præfixi ad proponendas exceptiones dilatorias.*
7 *Quando exceptio recusationis admitti debeat post litem contestatam, & post conclusionem in causa.*
8 *Quid si tertius fuit admissus ad causam.*
9 *In removendo Notario sufficit juramentum partis, secus in Judice.*

CAPUT XXIX.

An a jure præfixum sit tempus ad Judicem recusandum.

1 REsp. quod de jure infra 20. dies recusari debet, *auct.& consequenter, cod.de sent. & interloc.omn. Jud.§.offeratur, ubi gl.3.q.3.gl.in c.inter monasterium, ver.subeundo, de sent.*
2 *& re jud.* quod intelligendum est, dummodò intra 20. dies lis contestata non fuerit: nam post litem contestatam hæc exceptio proponi non potest, quemadmodum nec aliæ dilatoriæ, *l.apertissimi, cod.de jud.d. c. inter Monasterium, ubi DD.communiter:* quicquid dicat *Villalob. relatus in Syntag. opin.comm.loc.11.ti.de jud.cap.20.vers.de jure regio, Jord.libr. 13.ti.4.de Recusat.n.138.Ric.in Prax.forens. Eccles.p.4.res.515.* ubi, quod recusatio de jure civili proponi potest in quacumque parte litis.

3 Potest autem Judex præfigere breviorem terminum ad hanc & alias similes exceptiones dilatorias proponendum, quo elapso non conceditur amplius facultas excipiendi, *c. pastoralis, ubi DD.extr. de Excep.* Unde si terminus hujusmodi præfigatur ante litis contestationem, non posset proponi recusatio post terminum, quamvis adhuc lis non fuerit contestata, *Spec.in tit.de Recusat.§.3.num.2.Jordan.loco cit.numer.117.* nisi fortè post litem contestatam causa suspicionis pervenerit ad notitiam recusantis, in quo tamen ei non creditur nisi præstito juramento: vel nisi postea supervenerit aliqua nova causa suspicionis, quia tunc etiam post terminum, & post litem contestatam admittitur *d. cap. pastoralis, ubi Dec.in tit. de Excep.& replic. §.nunc videndum, num.3.*

4 Observat tamen *Dec. ibid.* quod hujusmodi exceptio orta post litem contestatam opponi debet, antequam ulterius in causa procedatur; nam si aliquis actus circa merita causæ agitatus fuerit cum parte adversa, talis exceptio amplius non admittitur, quia per talem actum inducitur consensus in Judicem, *juxta doctrinam Bart.in l.Pomponius, ff.ratihabitionis, ff.de Procur.*

Quare exceptio recusationis debet proponi ante omnes 5
dilatorias: quia si prius opponitur alia dilatoria, censetur provocari Judex, ut super ea pronunciet, & ideò videtur tacitè persona Judicis approbari, *glos.in cap. inter monasterium, ver.subeundo, de sent.& re jud.& in cap. offeratur, 3.q. 3. Marant.de ord.jud.p.6.de appell.n.25.Vulp.in Prax.jud. cap. 25.num.4.& 5.*

An verò minor, vel Ecclesia restituatur in integrum ad- 6
versùs lapsum temporis præfixi ad proponendas hujusmodi exceptiones dilatorias? negat, *Innoc.Host. & alii apud Dec. in d.c.pastoralis, n.66.de excep.* quia agitur de modico præjudicio: contrarium tamen tenuit *Covar. pract.qq.c.26. num. 4. Odd. de restit.in integr.par.1. qu.64. articul.6. quos refert, & sequitur Jordan.dict.libr.13.titul.4.de recusat.num.39. Ric. in Prax.forens.par.4.resol.515. quorum sententiæ ego etiam accedo.*

Notandum est etiam, quod quando exceptio recusatio- 7
nis esset notoria, non requirens probationem, admittenda est etiam post litem contestatam, immò etiam post conclusionem, in causa, *ad not.in c.quoniam de fil.Presb. Jord.loco cit.n.53.& 119.ubi citat Franc.in c.cum speciali, de appel. Arch.in c.quod suspecti, 3.q.5.*

Notandum 2. quod Tertius veniens ad causam potest re- 8
cusationem proponere eodem tempore, quo ad causam admittitur, etiamsi respectu principalium litigantium elapsum esset tempus ad hujusmodi exceptionem proponendam: cum enim ad judicium admittatur, debet etiam audiri in omnibus suis defensionibus, *argum. cap. cum inter, de except.*

Notandum 3. quod in removendis Notariis levis cau- 9
sa, immò juramentum partis sufficit, *Anchar. cons.263.n.2. Alex.cons.104.lib.5.Galgan.ad Stat.Urb.c.29.libr.1.Rot. decis. 694.par.1. Divers.* subdens, quod datio Adjuncti tollit omnem suspicionem, quando per talem dationem providetur indemnitati partis, secus esset in Judice, qui absque legitima, seu probabili causa recusari non potest, sive sit Judex ordinarius, sive delegatus, *c.cum speciali, c.secundò requiris, §.tertiò postulas, de appell.*

S U M M A R I U M.

1 *Quodnam tempus hæredi præsenti, & absenti præfixum sit ad conficiendum inventarium, & quando currat & num. 2. 3.& 10.*
Hæres non confecto inventario tenetur ultra vires hæreditarias, ibid.n.1.limitatur n.11.
4 *An intra tempus datum ad conficiendum inventarium hæres conveniri possit, & n.5.& 6.*
Et an possit hæres debitores hæreditarios intra dictum tempus convenire ibidem n.4.
7 *An debitor conventus ab hærede intra dictum tempus possit hæredem ex alia causa convenire.*
8 *An prædictum tempus possit a Judice minui, vel prorogari.*
9 *Durante tempore confectionis inventarii non currit præscriptio adversùs creditores, vel legatarios.*
10 *Contra emphyteutam non currit tempus solvendi canonem si illi moveatur quæstio super re emphyteutica.*
11 *Filius propter omissam inventarii confectionem non privatur legitima immò potest illam de rebus legatis detrahere, quomodo fiat detractio.*
12 *An descriptio bonorum excuset hæredem a pœnis omissi inventarii.*
13 *An, & quando fideicommissarius universalis teneatur facere inventarium.*
14 *Inventarium factum ab uxore de bonis mariti relevat hæredem mariti ab inventarii confectione.*
15 *Donatarius hæreditatis an conficere teneatur inventarium.*
16 *An contra Donatarium omnium bonorum possit agi actione personali pro debitis Donatoris ante donationem contractis.*
17 *Quando hæres cum benefic. legis, & inventarii liberetur solvendo creditoribus hæreditariis, & quando teneatur de proprio.*
18 *Ecclesia, fiscus, executores universales, & usufructuarius non facientes inventarium non subeunt pœnas prædictas.*
19 *Clerici non facientes inventarium, an teneantur ultra vires hæreditarias.*
20 *Inventarii conscribendi tempus an currat minori.*

CAPUT XXX.

Quodnam tempus detur hæredi ad conficiendum inventarium.

1 HÆres, qui præsens fuerit in locis, ubi res hæreditariæ existunt, intra 30. dies inchoare debet inventarium super iis rebus, quas defunctus mortis tempore habebat: & intra alios 60. dies debet illud perficere: absenti verò ad id faciendum annus conceditur: quo tempore elapso, & inventario minimè confecto hæres tenetur etiam ultra vires hereditarias, *l. scimus cod. de jur. delib.*

2 Observa tamen, quod prædictum tempus hæredi præsenti currit a die aditæ hæreditatis, *secundùm gloss. in d. l. scimus, ver. delatam*, quod intellige, dummodò hæres malitiosè non protrahat aditionem hæreditatis: quia si esset in mora, vel in culpa, hoc tempus illi curreret ante aditam hæreditatem, *Bart. in d. l. scimus, §. cum igitur, n. 2. Peregr. de fideicom. art. 32. n. 4. Grat. disc. for. c. 563. n. 19.* ubi etiam dicit, quod datur cautela, ut creditores faciant assignari tempus adeundi, nè diutius aditio differatur: mihi verò placet sententia *glos. in auct. sed cum testator, ver. Statutum, cod. ad l. falcid.* asserentis, tempus hujusmodi currere a die, quo hæres scivit sibi delatam esse hæreditatem, *ut probatur ex d. l. scimus, vers. sin autem dubius &c. & ita sensit Spec. in tit. de instrum. edit. §. Dicto, n. 21. ubi etiam Jo: Andr. lit. E. Michael Grassus relat. in tr. var. de Inventar. benef. q. 251. n. 1. & seq.* ubi etiam dicit, dies hujusmodi esse continuos, non autem utiles.

Absenti verò annus prædictus currit a morte testatoris, *ut in d. l. scimus, vers. sin autem a locis.*

3 Observa 2. quod validum erit inventarium, etiamsi inceptum non fuerit intra mensem, seu 30. dies dummodo perficiatur intra prædictum tempus datum ad inventarii confectionem, *ut ex d. l. scimus, §. sin verò, cod. de jur. deliber. probat. Bart. ibid. n. 4. & hæc est æquior opinio, ut d. Guid. Pap. dec. 571. n. 1. Cancer. var. lib. 3. c. 2. n. 19.*

4 Observa 3. quod intra prædictum tempus datum ad conficiendum inventarium non potest hæres a creditoribus actione personali conveniri: quemadmodum nec posset conveniri intra novem dies a morte defuncti numerandos, si inventarium confiecre non intendat, *auct. sed neque, cod. de sepul. viol.* potest tamen convenire debitores hæreditarios: quia prædictum tempus introductum fuit in favorem hæredis, *d. l. scimus, §. donec tamen, ubi Bart. & alii, Guid. Pap. dec. 571. num. 8.* hæc tamen exceptio uti dilatoria, ante litem contestatam per hæredem est opponenda, *ut d. Cancer. lib. 3. cap. 2. n. 165.*

5 An verò hæres intra prædictum tempus conveniri possit actione reali? Resp. quod ubi judicium rei vendicationis esset jam cæptum contra defunctum, tunc non potest continuari contra hæredem: quia in tali casu conveniretur ut hæres; secus si de novo post mortem defuncti conveniatur actione reali; tunc enim potest conveniri intra tempus conficiendi inventarii, quia in tali casu non convenitur ut hæres, sed ut quilibet alius possessor, *Vinc. de Franc. dec. 352. Giurb. ad consuet. Mess. a. c. 9. gl. 5. num. 24. & alii, quos refert Merlin. de Pignor. lib. 4. q. 173. num. 3. & seq. Cancer. variar. par. 3. c. 2. nu. 158.* subdens *num. 161.* quod hæres durante tempore confectionis inventarii non potest hypothecaria conveniri, quia licèt hypothecaria sit actio in rem, quia tamen descendit ex contractu defuncti, & sic est accessoria ad personalem, sequitur ejus naturam: & sicut intra tempus inventarii non potest conveniri actione personali, sic nec hypothecaria, quæ est personalis accessoria, *ut not. omnes in d. l. scimus, §. donec cod. de Jur. delib.*

6 Sunt etiam alii casus, in quibus hæres intra tempus confectionis inventarii conveniri potest videlicet pro restitutione usurarum juxta dispositionem defuncti, pro impensa funeris, pro relictis ad piam causam, pro legitima, ac pro alimentis relictis pauperibus, qui fame perirent, *Surd. de Alim. tit. 8. privil. 11.* subdens, quod cessaret hoc privilegium, si lis esset de præteritis alimentis, *Alex. in l. scimus, §. donec, cod. de jur. delib. Merlin. de legit. lib. 5. tit. 3. qu. 5. latè Ceval. in Spec. opin. comm. con. commu. qu. 814. num. 4. & seq. Tiraqu. de Privil. piæ causæ privil. 24.* idem dicendum, si hæres promiserit solvere creditori, vel legato, *ut post Dec. cons. 406. nu. 12. Ang. cons. 31. col. pen. Phanuc. in tract. de confec. invent. par. 6. num. 10. scripsit Surd. loco cit. tit. 8. privil. 22. n. 33.* vel si hæres ante dictos tres menses perfecerit inventarium, quia eo casu, cum finita sit causa dilationis, finita est dilatio, *Alex. ubi supr. Cancer. var. lib. 2. cap. 3. num. 134. Scac. de appell. q. 15. num. 318.* quibus adde *Bellon. de Potest. eor. quæ in continen. fiunt &c. lib. 1. c. 106. num. 1. & seq.* ubi dicit, quod fidejussor, qui solvit, potest pecuniam solutam repetere ab hærede principalis debitoris etiam ante aditam hæreditatem, *per tex. in l. quod dicimus, ff. de solut.*

Addit *Cancer. d. p. 3. c. 2. n. 165.* quod si hæres durante tempore inventarii convenerit aliquem debitorem hæreditarium potest idem debitor conventus hæredem intra dictum tempus etiam ex alia convenire, *arg. text. in l. 2. §. sed & si agant, ff. de Jud.* 7

Observa 4. quod prædictum tempus, Judex non potest circa hoc dispensare, *Bald. in leg. scire oportet, §. sufficit, ff. de excusat. tut. Calca. cons. 16. col. 12. Roma. cons. 322. col. 1. & alii apud Mich. Graff. in tract. de inventar. benef. q. 251. n. 4. Crav. cons. 179. n. 2.* ubi etiam dicit, quod omnis terminus juris est peremptorius, & ideo post terminum juris audiri quis amplius non debet, nec mora purgari, *per textum in l. ob commissa, cod. de Adult.* 8

Observa 5. quod durante tempore inventarii non currit præscriptio adversùs creditores, vel legatarios, *l. scimus, §. donec ubi Alex. cod. de jur. deliber.* 9

Observa 6. quod si hæredi super hæreditate lis moveretur ita, ut non posset bonorum hæreditariorum capere possessionem, non curreret dictum tempus, nisi post litem finitam: quia tempus conficiendi inventarii non currit hæredi, nisi a die, qua liberè potuit illud conficere, *l. solemnibus, in fin. cod. de rei vendic. Borgnin. dec. 44. num. 13. par. 1. & alii apud Cancer. d. lib. 3. c. 2. num. 21. & seq.* ubi etiam dicit, quod neque contra emphyteutam curreret tempus solvendi Canonem, si illi moveatur quæstio super re emphyteutica ità, ut non possit ejus possessionem assequi, *per textum in l. quamdiù, cod. Qui admit.* 10

Observa 7. quod hæres non confecto inventario non tenetur ultra vires hæreditarias respectu fideicommissarii universalis, sed tantùm ad id, quod est hæreditatis; & ideo potest retinere contra fideicommissarium universalem id, quod sibi debebatur a testatore, putà legitimam, & trebellianicam, *Bald. in l. filium, quem, n. 43. cod. famil. ercisc. Mich. Graff. recep. sen. lib. 2. art. inventarium, q. 22. Greg. Lopez l. 8. tit. 6. gl. fin. par. 6. & alii, quos refert, & sequitur Cancer. d. cap. 2. nu. 75. & seq. Peregr. de fideicomm. art. 36. num. 140. latè Surd. decisio. 216. nu. 8.* ubi, quod propter omissam inventarii confectionem filius non privatur legitima, immò potest illam de rebus legatis detrahere, *Marescot. var. lib. 1. cap. 23.* subdens, quod si sunt legata v.g. 300. non tenetur filius ob non confectionem inventarii solvere tota 300. sed detrahit 100. pro sua legitima, & reliqua 200. integra legatariis præstare debet etiam de suo, si hæreditas non sit sufficiens *Ceval. qui de magis communi testatur in spec. opin. con. comm. q. 691. nu. 1. vers. sed contraria opinio.* 11

Observa 8. quod descriptio bonorum supplet vicem inventarii ità, ut excuset hæredem a pœnis omissi inventarii, *Dec. cons. 85. num. 5. volum. 5. Laderch. Imolen. cons. 25. num. 20. quos refert, & sequitur Cancer. dict. lib. 3. cap. 2. num. 109. & seq.* quorum sententia mihi probabilis videtur, quia ex descriptione hujusmodi, licèt cæteræ solemnitates non fuerint adhibitæ, tollitur tamen præsumptio occultandi, seu fraudandi bona relicta in hæreditate; constat autem, eo fine a jure institutum fuisse inventarium, nè res hæreditariæ occultari possint, *d. l. scimus, vers. subscriptionem tamen, cod. de jur. deliber.* 12

Observa 9. quod si hæres gravatus non confecerit inventarium, tunc fideicommissarius universalis, nè teneatur ultra vires hæreditarias, debet intra tres menses post factam sibi restitutionem, inventarium facere *Bald. in d. l. filium, quem, num. 48. cod. famil. ercisc. Peralt. in leg. 3. §. qui fideicommissum n. 45. ff. hæred. instit. Mol. de Hisp. 1. lib. 1. cap. 28. num. 6. Monal. cons. fin. num. 7. volum. 2. quos refert Cancer. loco cit. dict. cap. 2. num. 118.* ubi etiam dicit, quod inventarium factum ab uxore de bonis mariti relevat hæredem mariti ab inventarii confectione. 13

Observa 10. quod licèt Donatarius omnium bonorum non teneatur conficere inventarium, illud tamen conficere debet Donatarius hæreditatis: hic enim non censetur particularis successor, sed universalis, & ideo si inventarium non fecerit, tenebitur ultra vires hæreditarias, *Crav. cons. 139. n. 4. & 5. Gozad. cons. 87. n. 17. Caroc. dec. 125. n. 10. Guid. Pap. dec. 460. Cancer. d. lib. 3. c. 7. n. 129.* 15

An verò contra tertium possessorem donatarium omnium bonorum possit agi actione personali pro debitis Donatoris ante donationem contractis? Resp. quod donatarius hæreditatis potest quidem actione personali conveniri a creditoribus hæreditariis, quia hæreditas est nomen juris, & importat damnum, & lucrum, commodum, & incommodum, 16

dum, debita, & credita, *l.nihil, l.hæreditatis appellatione, ff.de verb.ſign.l.2.§.ſicuti, ff.de hæred.vel act.vendit.l.2. cod.de Pact.* Donatarius verò omnium bonorum actione perſonali conveniri non poteſt, niſi quando vel Donans non eſſet ſolvendo, vel nullus reperiretur hæres Donantis, *arg.l.ſi maritus 7.ff.de fund.dot.Guid.Pap.deciſ.*105. & 460. *Honded.libr.2. conſ.*38.*n.*47. *& ſeq.Boer.dec.*204.*num.*41. & 47. quod de plano procedit, cum debitum, quod petitur, ſuperat quantitatem reſervatam in donatione, *Cancer.dict.lib.*3.*cap.*7.*numer.* 129. *& libr.*1. *cap.*8.*num.*68. *& ſeq.* ſubdens *numer.*70. quod Donatarius partis bonorum non poteſt pro ære alieno moleſtari.

17 Obſerva 11. quod licèt hæres cum beneficio inventarii liberetur ſatisfaciendo creditoribus, qui primò veniunt, etiamſi aliis poſteriores in tempore ſint, *leg.fin. §. & ſi præfatam, ubi DD.cod.de Jur.delib.* tamen hoc procedit, quando hæres beneficiatus bona fide ſolvit; ſecus ſi ſciat, hæreditatem pluribus debitis gravatam, & ſolvat creditoribus ſine fidejuſſione de reſtituendo prioribus, & potioribus, quia tunc teneretur de proprio, cum cenſeatur dolosè ſolvere in tali caſu, *gloſ.Bart. & alii in d.§. & ſi præfatam, Rol.de Inventar.in* 4.*p.in octav.util. & alii apud Ciriac.contr.*362. *nu.*7. *& ſeq.lib.*2.

18 Obſerva 12. quod a prædictis pœnis, quas incurrunt non facientes inventarium, eximuntur Eccleſia, ſeu Monaſterium, Fiſcus, executores univerſales, qui vicem hæredum obtinent, ac uſufructuarius omnium bonorum, qui tamen poteſt per hæredem compelli, ut inventarium conficiat, etiamſi hujuſmodi onus illi fuerit remiſſum a teſtatore, ut fraudis tollatur occaſio, *leg.in fundo, ff.de rei vindic. Cancer. var.lib.*3.*c.*2.*n.*81. *& ſeq.Clar.in pract.crim.§.fin.qu.*78. *verſ.unum ſcias, Honded.conſ.*38.*n.*49. *lib.*2. *Carol. de Graſſ. de Effect. Cler.eff.*2.*n.*253. *& hanc eſſe veriorem, & magis communem d. Genuenſ.in tract.de Eccl.q.*474.

19 Addit *Duard. in Bull.cœn.lib.*2. *can.*15.*q.*17.*num.*8. *Mart. de Juriſ.p.*4.*cent.*1.*caſ.*75.*num.*5. *&* 12. *quos refert Dian. par.*1. *tract.*2.*reſol.*71. quod Clerici hæredes inſtituti non conficientes inventarium, non tenentur ultra vires hæreditarias: quamvis contrarium teneat *Carol.de Graſſ.loco cit.n.*252. *ubi alios refert.*

Obſerva 13. quod inventarii conſcribendi tempus currit etiam minori; quamvis ei concedatur adversùs lapſum temporis reſtitutio in integrum, *Guid.Pap.dec.*141. *Graſſ.in tra. de Invent.benef.d.q.*251. *n.*3.

SUMMARIUM.

1 *Procurans abortum qualiter puniatur, & quando excommunicationem incurrat, n.*2.
3 *Fœtus quando cenſeatur animatus.*
4 *An fœtus in dubio præſumatur animatus, vel inanimatus.*
5 *Cuius præſumatur partus, quando mulier poſt mortem viri incontinenti alteri nupſit, & peperit intra novem menſes.*

CAPUT XXXI.

Quando fœtus cenſeatur animatus.

1 PRæmittendum eſt, quod de jure civili abortum procurans punitur pœna capitis, abortu ſequuto, ſi fœtus ſit animatus, *l.necare ff.de liber.agnoſc.l. Cicero, ff.de Pœnit.* eademque pœna punitur de jure Canonico, *ex conſtitutione Sixti V.incip.Effrænatam, quam refert Quarant.in ver. Abortus*: cui etiam pœnæ ſubiicitur is, qui eſt in cauſa, ut partus tam immaturè prodeat, ut diù vivere non poſſit: hic enim abortum cauſare dicitur, ac cenſetur verus homicida, *Flav. Cherub.in compend.Bullar.conſtit.*87.*Sixti V. ſchol.*2. *& alii apud Lezan.in ſumm.to.*3.*in ver. Abortus, n.*21. Si verò fœtus nondum animatus erat, punitur pœna extraordinaria, *ut d. Clar.in Pract.crim.§.fin.q.*68.*verſ.Abortum, Megal.in ver.Abortus, n.*7. *& alii communiter.*

2 Item procurans abortum, ipſo facto excommunicationem incurrit, *ex dicta conſtitutione Sixti V.* quod intelligendum eſt, dummodò ſequatur abortus fœtus animati: quia quoad pœnas procurantium abortum fœtus inanimis, & exhibentium mulieribus, vel ſumentium venena ſterilitatis, aut quocunque modo auxilium, vel conſilium eis dantium, Conſtitutionem Sixti in ea parte, ubi de his agit, ad terminos juris communis reduxit *Greg.XIV.ſua conſtit.incip.Sedes Apoſtolica, quam refert Quaran.loc. cit.* ubi etiam conceſſit, quod a prædicta excommunicatione poſſit abſolvere quivis preſbyter tam ſæcularis, quàm regularis ad confeſſiones audiendas, & ad hoc ſpecialiter per loci ordinarium deputatus.

Dicitur verò fœtus animatus in maſculo poſt 40. dies, in fœmina poſt 80. a conceptione, *Nav.in man.c.*15.*n.*14. *Bonac. de cenſur.in partic.diſp.*2.*q.*2.*punct.*10.*n.*7. *Dian.reſol.mor.p.*7. *tr.*5.*reſ.*6. *Lezan.loco cit.n.*10. *Add.ad Quarant.in d. ver. Abortus, lit.A.* ubi dicit, quod anima cenſetur infuſa ſive in mare, ſive in fœmina, ſi fœtus lineamenta omnium membrorum habebit, *juxta c.Moyſes* 32.*q.*2. 3

An verò in dubio fœtus præſumatur animatus? Reſpond. quod in foro externo, & contentioſo præſumitur potius inanimatus, quàm animatus, *l.interpretatione, ff.de Pœn.* ſed in foro interno, in quo via tutior eſt eligenda, fœtus præſumitur animatus; & ideò delinquens debet ſe reputare tanquam irregularem, atque abſtinere ab ordinum ſuſceptione, & adminiſtratione, *Quaran. & Lezan.locis cit. Barboſ. de off. & pot.Epiſ.p.*3.*alleg.*51.*n.*138. *Dian.p.*7.*tr.*5.*reſ.*24. *&* 25. ſubdens, hoc non procedere quoad privationem beneficiorum, & alias pœnas, quæ a Judice ſolent imponi pro contracta irregularitate. 4

Quæres, cujus præſumatur partus, quando vidua poſt mortem mariti incontinenti alteri nupſit, & peperit intra novem menſes? Reſpon. quod in hoc varii varia excogitarunt propter ipſius rei incertitudinem, cum mulier poſſit parere in ſeptimo, & nono, ac decimo, *de quo vide Ceval.in Spec. opin.comm.con.comm.q.*896. mihi verò placet opinio *Bart.in l. Gallus, n.*13. *ff.de liber. & poſth.* ubi dicit, quod prius ſunt inſpicienda ſigna conceptionis, de quibus latè *Petr.Foreſt.Obſervat.*59. *de Dubia conception.nu.*5. *in fin. & nu.*6. *lib.*18. ſi iſta non appareant ſtandum eſt conſuetudini mulieris, in quo tempore conſueyit parere: & ſi de tali conſuetudine non conſtat, remittendum id eſt medicis, & obſtetricibus in arte peritis; aliàs recurritur ad id, quod frequentiùs accidit: & hæc opinio eſt magis communis, & de jure verior, *ut d. Alex.in d.l.Gallus, in fin.Ceval.loco cit.n.*11. *&* 12. *Alciat.in Reg.* 3.*præſum.*37.*n.*15. 5

SUMMARIUM.

1 *Citatio ſine termino dicitur vaga, & ſervitutem inducens.*
2 *An valeat citatio ad ſententiam proſequenti die, & deinde proſingulis diebus, & horis.*
3 *Quid ſi citatio fiat cum termino nimis brevi.*
4 *Citatio ſimpliciter facta ſine termino ſubſtinetur pro prima die juridica immediatè ſequenti.*
5 *Citatio proſingulis diebus, & horis an, & quando ſubſtineatur.*
6 *An valeat ſententia extra diem, vel horam in citatione expreſſam.*
7 *Quid ſi dies, vel hora fuerit a Judice prorogata, & quando poſſit Judex prorogare.*

CAPUT XXXII.

An tempus in citatione ſit exprimendum.

REſpond. affirmativè: aliàs citatio ſine termino dicitur vaga, & ſervitutem inducens, *Cæſ.de Graſſ. dec.*9.*n.* 6. *de Re jud.quem refert, & ſequitur Jordan. lib.*14. *tit.*1. *de citation.num.*61. 1

Unde citatio ad ſententiam pro ſequenti die, & deinde pro ſingulis diebus, & horis, quamvis in prima parte valida ſit, in ſecunda tamen parte eſt nulla ratione incertitudinis, *Put.dec.*148. *lib.*2. *Creſcen.dec.*11. *de Dol. & contumac.* quemadmodum nulla eſt etiam citatio cum termino nimis brevi intra quem pars comparere non poteſt: & ideò neque poſt terminum aſſignatum pars citata comparere tenetur, *Creſcen.dec.*6. *eod.titul.Gonzal.ad reg.*8. *Cancell.gl.*9. §.1. *de Nullit. & c.num.*52. *Jordan.ubi ſupr.nu.*62. ſubdens, *nu.*63. quod hora non eſt neceſſariò exprimenda, quia intelligitur de conſueta. 2 3

Obſerva tamen, quod citatio ſimpliciter facta ſine termino ſubſtinetur pro prima die juridica immediatè ſequenti, non tamen pro ipſa die citationis, *Put.dec.*207. *lib.*2. *Mant. dec.*8.*n.*3. ubi dicit, quod ſi teſtes eadem citationis die examinati fuerint, abſque citatione intelliguntur examinati, *Gonzal.d.gl.*9. §.1. *de Nullit.n.*53. 4

Obſerva 2. quod citatio pro ſingulis diebus, & horis, ſubſtinetur per duos dies, *Rot.dec.*311. *p.*1. *Diverſ. & in Beneventana terrarum* 3. *Decemb.*1599. *coram Card. Sacrato, & in Toletana hæreditatis* 6. *Jun.*1618. *coram Andrea, & dec.*393. *n.*6. *p.*1. *recen. & nullius juriſdictionis* 18. *Junii* 1617. *coram Pirovano,* 5

vano, prout refert Beltram. ad Greg. dec. 71. n. 6. ubi, quod ſi a Judice præfixus fuerit certus terminus ad probandum, talis citatio ſubſtineretur etiam pro toto termino probatoria: in hoc enim caſu, cum reſtringatur citatio ad hujuſmodi terminum, ceſſat ratio incertitudinis, *Rot. dec. 557. n. 7. & 8. p. 4. Recen.* idemque dicendum, quotieſcumque ex aliis circumſtantiis apparere poteſt de certo tempore, ſeu termino comparendi ex quibus tollatur hujuſmodi incertitudo, *ut reſolvit Rot. dec. 307. & 393. p. 1. Noviſſ. quam refert Ford. d. lib. 14. tit. 1. de citat. n. 69.*

6 Quæres, an valeat ſententia lata extra horam in citatione contentam? Reſp. quod ubi citatio reſpicit horam præciſam, ſententia lata extra illam horam, non valet, quia tunc cenſetur lata parte non citata: quemadmodum nulla eſt, ſi collitigans citatus fuit pro una die, & ſententia lata fuit di-
7 verſa die ſine nova citatione, vel horæ prorogatione, *Bart. in l. ult. §. fin. ff. quod vi, aut clam. Alex. in l. ſi finita* 15. *§. Julianus, ſub n.* 48. *ff. de Dam. infect. Crav. conſ.* 122. *n.* 17. *Ciriac. contr.* 523. *n.* 8. *& ſeq.* quibus adde *Grat. diſc. for. c.* 333. *nu.* 19. *& ſequ.* ubi dicit, quod ſi reus fuit citatus ad certam horam, non poterit Judex invito actore differre, & prorogare citationem in diem ſequentem, ſed ſolùm in horas ſequentes; quicquid ſit, quando reus fuiſſet citatus ad certam diem; quia eo caſu poteſt Judex citationem hujuſmodi prorogare in diem ſequentem, *per tex. in c. conſuluit, de off. deleg.* ipſa autem die, vel hora prorogata poteſt Judex validè ſententiam ferre abſque alia citatione, *ut d. Bald. in l.* 1. *n.* 18. *cod. Quom. & quan. Jud.* ſubdens, quod ulteriori die ſententiam ferre nequit ſine nova citatione.

SUMMARIUM.

1 *Reus inventus in ipſo actu maleficii poteſt a quolibet capi, ut tradatur Judici competenti.*
2 *An Clericus in tali caſu capi poſſit.*
3 *Quid ſi Clericus eſſet ſuſpectus de fuga, vel reperiretur de nocte armatus, vel cum veſtibus laicalibus.*
4 *Reus captus in flagranti præſentandus eſt coram Judice competente ſaltem intra 20. horas, alias capientes incurrunt in pœnam privati carceris.*

CAPUT XXXIII.

Quodnam tempus detur ad præſentandum Reum captum in flagranti crimine.

1 PRo faciliori intelligentia præmittendum eſt, quod Reus inventus in ipſo actu maleficii capi poteſt non tantùm a Satellitibus, ſed etiam a qualibet privata perſona, ſive habeat intereſſe qualis eſt principalis conſanguineus, ſive intereſſe non habeat, qualis eſt extraneus, quem commiſſum delictum non tangit, *l. fur eſt manifeſtus, & l. interdum,* 58. §.
2 *qui furem, ff. de furt.* quod locum habet, etiamſi Reus repertus in flagranti, eſſet clericus, qui capi poteſt in tali caſu non ſolùm a familia Judicis ſæcularis, ſed etiam a privato laico, ut tradatur Judici Eccleſiaſtico, *prout ſentiunt Canoniſtæ communiter in cap. cum non ab homine, de Judic. Viv. commu. opinio.* 405. *in ver. Judex laicus, Clar. qui etiam de communi teſtatur in Pract. crimin. lib.* 5. *§. fin. q.* 28. *verſ. ſi verò loquimur &c.*
3 ubi etiam dicit, quod clericus veriſimiliter ſuſpectus de fuga poteſt capi, *latè Alciat. in d. c. cum non ab homine, n.* 58. *& ſeq.* ubi addit, quod clericus poteſt etiam capi per laicum, quando reperitur de nocte armatus, vel indutus veſtibus laicorum, quia tunc præſumitur, Clericum habere animum committendi aliquod delictum, *ut notat. in l. ſi non convitii, cod. de injur. & in l. ſi qua, cod. de Epiſ. & Cler.* ſpectat autem ad publicam utilitatem; ut delictis obvietur, *cap. fortitudo, &c. non inferenda,* 23. *quæſtio.* 3. *&c. non eſt innocentiæ, ead. qu.* 5.

4 Ad quæſitum verò Reſp. quod Reus captus in flagran. præſentandus eſt coram Judice ſuo competente ſaltem intra 20. horas; alioquin capientes incurrerent in pœnam privati carceris, *l. cap. quinto, ubi Bart. & alii, ff. ad leg. Jul. de Adult. leg. nn. cod. de Privat. carcer. Jo: de Plat. in l. generali, n.* 2. *cod. de Decur. lib.* 10. *Abb. in d. c. cum non ab homine, n.* 11. *Jaſ. in §.* 1. *nu.* 70. *inſt. de Act. Jod. in Pract. crim. c.* 15. *n.* 5. *& alii apud Scac. de Jud. lib.* 1. *c.* 78. *nu.* 5.

SUMMARIUM.

1 *Conditio abſolutè poſita momento temporis impletur.*
2 *Quid ſi conditio eſſet caſualis.*
3 *Quando cedat dies legati, ſi maritus legavit uxori, cum liberos habuerit.*
4 *Quid ſi mulieri relinquatur legatum, ſi vidua, vel cùm vidua erit.*
5 *Fideicommiſſum alicui relictum, ſi liberos habuerit, ſtatim ſuſceptis liberis debetur.*
6 *Gravatus fideicommiſſo, uſquequo liberos habuerit, ſtatim ſuſceptis filiis liberatur.*
7 *Quid ſi filii ponuntur abſolutè in conditione negativa, vel affirmativa.*
8 *Conditio negativa quando impleatur.*
9 *Quando fœminæ perpetuò, a ſucceſſione excludantur.*
10 *Si hæres fuerit gravatus reſtituere hæreditatem, ſi deceſſerit ſine filiis, non admittitur ſubſtitutus, ſi hæres liberos relinquat.*
11 *Quid ſi res per contractum alicui ſub hac conditione fuerit conceſſa.*
12 *Conditio, ſi liberos habuerit, adimpletur in uno filio.*
13 *Quando excludatur ſubſtitutus, ſi Teſtator gravavit hæredem, ut hæreditatem reſtituat, ſi liberos non habuerit, vel non ſuſceperit, & n.* 18. *&* 22.
14 *Non ſufficit momentaneum implementum, quando id, quod in conditione ponitur, cauſam habet permanentem, & ſucceſſivam.*
15 *Quomodo intelligatur conditio, a legibus ſtatuta. Et quid ſi aliquid relinquatur puellæ, ſi ingrediatur monaſterium, ibid.*
16 *Conditio reſtricta ad certum tempus, eo tempore debet adeſſe.*
17 *Quando locum habeat ſtatutum diſponens, ut uxore præmoriente cum liberis, maritus lucretur dotem.*
19 *Non dicitur decedere ſine liberis qui nepotem ex filia reliquit.*
20 *Conditio in dubio non intelligitur reſtricta ad tempus, niſi teſtator id expreſſerit per dictionem, tunc, aut æquipollentem.*
21 *Quomodo intelligatur conditio, ſi ſine hærede deceſſerit.*
22 *Quid ſi teſtator hæredem gravavit cum conditione, ſi abſque liberis, vel nepotibus, aut ulterioribus maſculis deceſſerit.*

CAPUT XXXIV.

De effectu conditionis abſolutè poſitæ, & reſtrictæ ad certum tempus.

DIco 1. quod conditio abſolutè poſita momento tem- 1
poris impletur, etiamſi poſtea deficiat, *l. ſi quis hæredem cod. de Inſtit. & ſubſtit.* quod quidem intelligendum eſt, quando id, quod in conditione poſitum eſt, non habet cauſam ſui natura permanentem, *Bald. in l. precibus, n.* 6. *cod. de Impub. & aliis ſubſtit. Mant. de Tac. lib.* 14. *tit.* 44. *nu.* 13. *Corn. conſ.* 7. *n.* 11. *lib.* 1. *& alii apud Pereg. de fideicom. ar.* 29. *n.* 1. *& ſeq.* ubi dicit, quod in hujuſmodi conditione attenditur tantùm principium primæ exiſtentiæ, immò ſi conditio eſſet caſualis, etiam vivo teſtatore impleri poteſt, *ut notant Doctores communiter in dict. lege ſi quis hæredem.*

Ex quo infertur, quod ſi maritus legaverit uxori uſum- 3
fructum fundi, & ejus proprietatem, cum liberos habuerit, nato filio ſtatim proprietatis legati dies cedit, etiamſi filius ſtatim deceſſerit: ſatis enim fuit, quod conditio ſemel fuerit impleta, quamvis non duraverit illius implementum, *ut eſt text. in l. cum uxori, cod. Quand. dies legat. vel fideicomm. ced. & in leg. fin. cod. de indict. viduit.* idem dicendum, ubi le- 4
gatum mulieri relinquitur, ſi vidua, vel cùm vidua erit: nam legatum hujuſmodi debetur ſtatim ac vidua facta eſt, quamvis in viduitate non perſeveravit, *Bald. in lege fin. nu.* 1. *in* 2. *not. cod. de indict. viduit. Dec. in lege ſi quis hæredem, nu.* 2. *cod. de Inſtit. & ſubſt. Mantic. loco cit. n.* 7. ubi dicit, quod conditio, ſi nupſerit, illicò contractis nuptiis impletur, etiamſi momento temporis conſtiterit matrimonium, nec fuerit conſummatum, *arg. l. nuptias ff. de reg. jur. & in l. cùm fuerit ff. de condit. & demon.*

Infertur 2. quod fideicommiſſum alicui relictum, cum 5
vel ſi liberos habuerit, ſtatim ſuſceptis liberis debetur, etiamſi poſtea moriantur, *ut ſentiunt DD. in d. l. cum uxori, &* 6
in d. l. fin. cod. de indict. viduit. quemadmodum gravatus fideicommiſſo, uſquequò liberos habuerit, ſtatim ſuſceptis filiis liberatur, quamvis eos ſuperſtites non reliquerit, *l. hæredibus, ff. ad Trebell.*

Infertur 3. quod ſi filii ponuntur abſolutè in conditione 7
negativa, quandocunque contingat, liberos non extare dicitur purificata conditio: nam quemadmodum filiis poſitis

ſim-

ſimpliciter in conditione affirmativa ſufficit quandocunque liberos exiſtere, ut ſupra diximus: ita in conditione negativa ſufficeret, quandocunque liberos non exiſtere, *arg.l.1. ff.de His, qui ſunt ſui &c.* unde ſi teſtator dixerit, inſtituo Petrum ejuſque filios maſculos, & in defectum filiorum maſculorum ſubſtituo Franciſcum, ejuſque liberos, deficiente quandocunque etiam poſt mille annos linea maſculina Petri, locus erit ſubſtitutioni: in hoc enim caſu filiorum carentia, ſeu defectus ſimpliciter, & abſolutè conſideratur *Alexan.conſ.53.num.11.& ſeq.lib.6.& conſ.101.num.13.& ſeq. lib.7.Crav.conſ.326.n.16.Alcia.conſ.82.lib.9. Menoch.conſ.117. ſub n.26.& conſ.310.Rom.conſ.56.Corn.conſ.236. in 1.dub.vol.4. Dec.conſ.594.n.6.Pariſ.conſ.18.vol.2.Panc.conſ.92.n.12.& alii, quos refert Peregr.de fideicom.d.art.29.n.9. & ſequ.* ſubdens,

8 quod conditio negativa tunc impletur quando certò conſtat, eam eſſe non poſſe; & ideò donec durat ſpes ſuſcipiendi liberos non eſt locus ſubſtitutioni, *ut dicit gl.in l.Peto, §.fratre, ver.ſuperſit, ff.de leg.2.*

9 Obſerva tamen, quod ſi ſtatuto caveatur, ut extantibus maſculis fœminæ non ſuccedant, maſculis ſuccedentibus, fœminæ perpetuò remanent excluſæ, *Bart. communiter receptus in l.fin.n.2.in fin.ff.ad Senatuſc.Tertull.*

10 Obſerva 2. quod ſi hæres fuerit gravatus reſtituere hæreditatem cum conditione ſi deceſſerit ſine liberis non admittitur ſubſtitutus, ſi hæres, liberos reliquerit, etiamſi modico tempore patri ſupervixerint, *l.filiusfam.§.cum quis, ff.de l.1.l. ex facto, §.ſi quis autem, ff.ad Trebel.*

11 Idem dicendum, ſi per contractum res fuerit conceſſa cum pacto, quod ſi recipiens decederet ſine filiis maſculis, res revertatur ad concedentem: nam defuncto eo cum maſculis, ſtatim deficit conditio, & res non revertitur ad concedentem, niſi conceſſio eſſet feudalis *Bald.in l.fin.n.45. cod.de Hered.inſtit.Ruin.conſ.132.col.2.& conſ.133.col.1.vol.2. Soc.Jun. conſ.53.vol.2.Rip.reſponſ.lib.3.in 1.reſpon.col.2. quos refert Peregr.de fideicom.art.29.n.12.& 23.*

12 Obſerva 3. quod conditio, ſi liberos habuerit, adimpletur in uno filio, *leg.cum uxori, ubi gloſſ. & DD. cod. Quand. dies leg.ced.* & ideo unicus filius excludit ſubſtitutum, ſicut multitudo liberorum: licèt teſtator mentionem fecerit de liberis in plurali, *leg.jubemus, §.penultim.ubi Salic. cod. ad Treb.*

13 Obſerva 4. quod quando teſtator gravavit hæredem ut hereditatem reſtituat, ſi liberos non habuerit, non excluderetur ſubſtitutus, niſi filii exiſterent tempore mortis gravati: nec ſufficeret, eos ante mortem gravati extitiſſe; illa enim verba intelliguntur, ſi eos non habuerit tempore mortis ſuæ, *d.l.ex facto, §.ſi quis autem, ff.ad Trebel. Bart.in l.liberorum, num.18.§.de verb.ſignif. Alex.conſ.101.nu.15.vol.7. Peregr.d.art.29.n.21.verſ.Quartò quia &c.* ſecus eſſet, quando alicui facta eſt ſubſtitutio ſub hac conditione, ſi liberos non ſuſceperit: nam tunc ſuſceptis liberis conditio intelligitur defeciſſe, licèt poſtea Patre ſuperſtite illi deceſſerint, *ſecundùm Ang.conſ.159.num.3.Tiraq.in l.ſi unquam, ver.ſuſceperit liberos, num.151.& ſeq. de Revoc.donat.Mant.d.lib.14.tit.44. n.4.per tex.in l.cum uxori, cod.Quand.dies, l.ced.l.hæredibus, ff.ad Trebell.*

14 Dico 2. quod quando id, quod in conditione ponitur, cauſam habet permanentem, & ſucceſſivam, tunc non ſufficeret momentaneum implementum, ſed requiritur ſucceſſivum, *Bart.communiter receptus in l.inter Caſtellianum, ff. de Recept.Arbitr.Corn.conſ.7.n.11.lib.1. & in d.leg.ſi quis hæredem, n.3.* unde conditio ſi Titius legibus ſtuduerit, ſic debet intelligi, ſi legibus ita operam dederit, ut Doctoratus inſignia ſit adeptus, *ut d.Jaſ.conſ.149.n.1.lib.4. Dec.conſ.177. ad fin.verſ.ex quibus omnib.Alc.in l.1.n.57.ff.ſol.matr. Cravet.*

15 *conſ.682.n.3.Mant.d.tit.44.n.14.* ſubdens *n.17.* quod in conditionibus voluntas diſponentis, in primis debet obſervari; unde ſi legatum relinquatur puellæ hac conditione, ſi ingrediatur monaſterium, ex conjectura voluntatis intelligitur, ſi fuerit profeſſa: quia non dicitur monaſterium ingreſſus qui non eſt profeſſus, *c.ad Apoſtolicam, de Regular.& c.beneficium, eod.tit.in 6.*

16 Dico 3. quod conditio reſtricta ad certum tempus, eo tempore adeſſe debet, *l.in delictis, §.ſi damnum extraneus, ubi Bart.ff.de Noxal. action.*

17 Ex qua concluſione infertur, quod ſi ſtatuto caveatur, ut uxore præmoriente cum liberis, maritus lucretur dotem, hujuſmodi lucro locus non eſſet, niſi liberi exiſtant tempore mortis: non enim ſufficeret, ex ea fuiſſe jam genitos, & præmortuos, *Dec.conſ.63.colum.2.Raph.in l.ſolemus, ff.de cond. & demon.& alii, quos refert, & ſequitur Peregr.d.ar.29.nu. 8.per tex.in leg.inter ſocerum, ff.de Pact.dot.* idem dicendum,

18 ſi filiorum defectus refertur ad tempus mortis alicujus, puta ſi teſtator dixerit, decedente filio meo ſine liberis, ſubſtituo Cajum; tunc enim, ut locus ſit ſubſtitutioni, neceſſe eſt, liberos non extare tempore mortis filii, *l.filiusfam.§. cum quis, ff.de leg.1.l.ex facto, ff.ex facto, & §.ſi quis autem, ff.ad Trebell.* ubi ſine liberis deceſſiſſe cenſetur is, qui ſuſcepit quidem filium, ſed vivus amiſit, *Fulgoſ.conſ.46. Peregr.loco cit.n.13.*

Notandum tamen eſt, quod non dicitur decedere ſine li- 19
beris qui nepotem ex filia reliquit; & ideò nepos excluderet ſubſtitutum, *l.1.cod.de cond.inſert.l.jubemus, §.penul.cod.ad Trebel.Bart.in l.liberorum, n.18.in fin.ff.de verb.ſignif.* quia appellatione liberorum & nepos, & neptis etiam ex filia continentur, *d.l.liberorum, ff.de verb.ſign.*

Notandum 2. quod conditio in dubio non intelligitur 20
reſtricta ad tempus, niſi teſtator id expreſſerit per dictionem, *tunc*, aut æquipollentem, *ut d.Alex.conſ.101.n.13.lib.7. per textum in l.in ſubſtitutione, ff.de vulg.& pupill.Pariſ.conſ.18.n. 43 vol.2.Anch.conſ.356.n.5.Dec.conſ.298.n.3.& conſ.63.n.3.& alii apud Peregr.d.art.29.n.15.*

Notandum 3. quod conditio, ſi ſine hærede deceſſerit, 21
intelligitur, ſi abſque liberis moriatur, *d.l.ex facto, §.fin.ff. ad Trebell.*

Notandum 4. quod ubi teſtator hæredem gravavit, ſi ab- 22
ſque liberis, vel nepotibus, aut ulterioribus maſculis deceſſerit, & deinde hæres moriatur relictis filiis, extinguitur perpetuò fideicommiſſum ità, ut minimè reviviſceret, etiamſi filii ejuſdem hæredis ſine filiis decederent, *Oldrad.conſ. 21.Jo:And.ad Spec.in tit.de Teſtam. §.in primis verſ. Quinta quæſtio &c.Alex.conſ.139.lib.6.Peregr. d.art.29.nu.22. & alii communiter:* quia conditio illa, *ſi abſque filiis &c. deceſſerit*, ſtatim ac hæres gravatus relictis liberis, decedit, expirat, *l.ex facto, §.ſi quis autem, ff.ad Trebel.*

SUMMARIUM.

1 *Solemnitas requiſita in contractibus an, & quando neceſſaria ſit in acquiſitione, vel aditione momentanea, & num.2.*

3 *Solemnitas requiſita per conſtitutionem Paulinam, quando neceſſaria non ſit in renunciatione, ſeu ceſſione facta per Monaſterium de juribus hæreditatis.*

CAPUT XXXV.

An ſolemnitas requiſita in contractibus, neceſſaria etiam ſit in acquiſitione, vel aditione momentanea. 1

NOn mediocris eſt inter Doctores altercatio, an ſolem- 1
nitas requiſita in contractibus, adhibenda etiam ſit in aditione momentanea, quæ inſurgit ex donatione, & ceſſione: alii enim affirmativam ſententiam tuentur, alii negativam, *de quo vide Crav. conſ.200.n.1.Grat.diſcurſ.c.132. n.25.& ſeq.Surd.dec.70.n.11.*

Ego cenſeo, neceſſariam eſſe ſolemnitatem, quando in- 2
terveniunt duo actus ſeparati, licèt in continenti, unus poſt alium, putà ſi monaſterium prius adiviſſet hæreditatem, deinde in eodem inſtrumento ceſſiſſet, ſeu renunciaſſet; ſecus quando ceſſio non eſt ordinata ad acquirendum, & adeundum principaliter, ſed potius ad renunciandum; quamvis enim in tali caſu ex actu, qui fit ad renunciandum, ſequatur acquiſitio, *l.ſi Avia, ubi Bald.cod.de jur.deliber.* hæc tamen momentanea acquiſitio non habetur in conſideratione, & ideò non requiritur ſolemnitas, *Soccin.conſ.53. viſo inſtrumento, colum.penul.num.28.lib.4. Phanuc.de Luc.dot.gl. 8.num.18.verſ. quæ concluſ.quos refert, & ſequitur Gratian. diſcep.for.d.cap.132.n.25. & 26.& dec.March.17.num.28.&* 29. ubi dicit, quod in hoc ſecundo caſu ſolemnitas requiſita 3
per conſtitutionem Paulinam, non eſt neceſſaria in renunciatione, & ceſſione facta per monaſterium de juribus hæreditatis, *Crav.d.conſ.200.num.1.Goza.conſ.25.Rot.dec.30.libr. 2.par.3.Diverſ.*

SUMMARIUM.

1 *Hypotheca momento acquiritur.*
Dominium momento etiam acquiritur, ibid.

2 *Ut bona in generali obligatione, ſeu hypotheca comprehendantur, ſufficit, ut ea in dominium debitoris etiam momento ſemel pervenerint, & n.3.& 8. limitatur num.10. 16. & 22.*

3 *Annui redditus, ut cenſus, loca montium &c. inter immobilia numerantur.*
Minor ſine debitis ſolemnitatibus non poteſt obligare, vel alie-

alienare bona ſtabilia, & annuos redditus, ibidem.

4 *Loca montium vacabilia an recipiant hypothecam. Quid in officiis, Rom. Curiæ, quæ vacant poſt mortem officialis, ibidem.*

5 *An pretium redactum ex alienatione hujuſmodi officiorum cadat ſub hypotheca.*

6 *Loca montium non vacabilia veniunt in generali bonorum obligatione. Salvianum interdictum datur ſuper locis montium, & officiis non vacabilibus, ibid.*

7 *Loca montium non vacabilia, dum liberè reſignantur, hypothecam non recipiunt, & in ſecundum emptorem abſque ullo onere transferuntur.*

8 *Merces, & pecunia, & cætera mobilia continentur in generali obligatione, limitatur n.10. & 16.*

9 *An legatariis competat immiſſio ex Salviano ſuper nominibus debitorum, pecuniis, & aliis bonis mobilibus teſtatoris.*

10 *Quando generalis obligatio reſtricta eſt ad certum locum, ſub tali obligatione non comprehenduntur merces venales.*

11 *Quid ſi relictus fuerit uſusfructus domus, & omnium rerum, quæ in eadem domo erant, & n.15.*

12 *In legato generali an veniant merces.*

13 *An in legato loco circumſcripto contineantur ea, quæ poſt legatum empta fuerunt per teſtatorem in eodem loco.*

14 *Quid ſi teſtator reliquerit ſimpliciter uſumfructum omnium rerum ſuarum.*

16 *In mercibus venditis, & alienatis ſtatim extinguitur hypotheca: limitatur n.17.19.& 20.*

17 *Quid ſi totum corpus mercium, vel ejus pars venderetur.*

18 *Quando Grex tranſeat in emptorem cum ſua hypotheca, & num.19.*

21 *An venditio mercium impediri poſſit.*

22 *An merces per hæredem comparatæ poſt mortem teſtatoris veniant in generali obligatione.*

23 *An Eccleſia habeat tacitam hypothecam in bonis Prælati, & aliorum Adminiſtratorum.*

CAPUT XXXVI.

An hypotheca momento acquiratur.

1 REſp. affirmativè, *Dec.in l.ſi quis hæredem,nu.2. cod.de inſt.& ſubſt.Rol.conſ.52.n.45.cum ſequ.lib.2. Rota in Romana dotis de Mellinis 17.Februarii 1578.coram Rubuſt. prout refert Merlin.de Pign. lib.1.q.13.* ubi etiam dicit, quod dominium momento acquiritur *per l.ſi ſervus dotalis, ubi Bald.*

2 *ff.ſol.mat.* unde ut bona in generali obligatione, ſeu hypotheca comprehendantur, ſatis eſt, ut ea in dominium debitoris etiam momento ſemel pervenerint, etiamſi apud eum non permanſerint: quia tranſeunt deinde cum ſuo onere in quemcunque poſſeſſorem, *c.ex litteris, de Pign.l.ſi debitor, cod.de diſtract.pig.Surd.dec.266.n.10.Ciriac.contr.55.n.11. & ſeq.& alii communiter.*

3 Et hæc quidem concluſio procedit primò in bonis immobilibus, & conſequenter etiam in annuis redditibus, quales ſunt cenſus loca montium &c. cum hujuſmodi redditus immobilia numerentur, *Clem.exivi verſ. cumque annui redditus, de verb.ſignif.latè Merlin.de Pign.lib.2.q.44. Ciriac.contr.219.n.2.& ſeq.* ubi dicit, quod ſicut minor non poteſt obligare, vel alienare bona ſtabilia ſine debitis ſolemnitatibus, ità nec annuos redditus, *Rot.apud Pacif.de Salu. interd.dec.209.n.9. & apud Merlin.poſt d.tract.de Pign.dec.95.n.7. & dec.83.n.14.& 15.p.6.Recen.*

4 Obſerva tamen, quod loca montium vacabilia, quæ ſcilicet non tranſmittuntur ad hæredes, ſed per mortem vacant, libera redeunt ad Papam: & ita non recipiunt hypothecam ſed ſolum ſuper fructibus creditor agere poteſt, *Pacif.de Salv.interdicto, inſp.3.c.2.n.648.* idemque dicendum eſt de officiis Romanæ Curiæ, quæ vacant poſt mortem officialis: nam cum hæc in tali caſu libera redeant ad Papam, non cadunt ſub hypotheca reſpectu tituli, ſed tantùm reſpectu fructuum, & pretii: nam ea tantùm cadunt ſub hypotheca, quæ vendi vel ad hæredes tranſmitti poſſunt, *l.fin.cod.de reb. alien. non alien.Ruin.conſ.123.n.20.lib.2.Seraph.dec.1294. per tot. Grat.*

5 *diſc.for.cap.50.num.27. & ſeq.* ſubdens, quod ſi contingat, officium alienari, pretium cadit ſub hypotheca vigore clauſulæ generalis, qua obligantur bona tam præſentia, quàm futura.

6 Loca verò montium non vacabilia, quæ ſcilicet tranſmittuntur ad hæredes, veniunt in generali bonorum obligatione, ſicuti alia jura, & actiones, & nomina debitorum, *Bero.conſ.55.n.4.5.& 10.lib.1.Neguſ.de Pignor.in 2.memb.2.p.num.8.& 9. & alii apud Pacif.d.cap.2.num.649.& ſeq.*& ideò ſuper hujuſmodi locis montium competit ſalvianum interdictum, *Rot.apud eumdem Pacif.dec.29.* ſicuti & ſuper officiis non vacabilibus, quæ tranſeunt ad hæredes, *Grat. d.c.50.num.29.Pacif.dicta inſp.3.c.2.num.652. Rota apud eumdem dec.149.num.5.*

Notandum eſt autem, quod hujuſmodi loca montium 7
non vacabilia, dum liberè reſignantur, hypothecam non recipiunt, & in ſecundum emptorem abſque ullo onere transferuntur: hoc enim per Apoſtolicas conſtitutiones in erectione montium ſpecialiter proviſum eſt, nè publicum eorum commercium impediatur, *Rot.in Roman. officii Notariatus 1.Junii 1620. coram Remboldo, & dec.77.num.19. & 20.par.6.Recent.* quod locum habet, quando emptor emit a vero Domino, non autem quando emeret a non Domino, *ut declaravit eadem Rot. dec.651.num.4.5.& 6. coram Card. Cavaler.*

Secundò procedit ſupradicta concluſio in bonis etiam 8
mobilibus ipſius debitoris: hæc enim continentur etiam in generali obligatione, quemadmodum bona ſtabilia, ut de mercibus, ac pecunia *eſt textus in l.cum tabernam, juncto §. creditor, ff.de Pignor.* idem dicendum de pretio redacto ex mercibus, antequam ſit verſum in alia bona, *Bald.in d.leg. cum tabernam, Rip.in l.1.num.9.ff.de Pignor. Neguſ.loco cit.in 2.mem.2.p.n.24.Pacif.de Salv.interd.d.inſp.3.c.2.nu.184.& 189.* ubi, quod hypotheca datur pro vino, grano, oleo, &c. probata tamen eorum identitate, *Grat.diſc.for.c.897. nu.16. & ſeq.* ſive extent penes debitorem, ſive penes tertium, *ſecundùm Bart.in l.ſi conſtante, n.73.ff.ſolut.matrimon. Rot.apud Pacif.dec.83.num.1.& deciſ.127.per tot.* ubi, quod legatariis competit immiſſio ex ſalviano ſuper nominibus debitorum, pecuniis, & aliis bonis mobilibus teſtatoris, præſtita tamen cautione per legatarios de reſtituendo in caſu, quo hæreditas minimè eſſet ſolvendo, *ad not.in leg.fin. cod. de Petit.hæred.*

Limita 1. quando generalis obligatio reſtricta eſt ad cer- 10
tum locum: tunc enim ſub hujuſmodi obligatione non comprehenduntur merces venales: quia propter eorum celerem motum non videntur eſſe in loco, *ut poſt Bald. in l. certi juris, n.9.cod.locat.Covar.var.reſol.lib.2.c.5.n.2.& alios obſervat Pacif.dicta inſp.3.c.2.n.194.Rota apud eumdem dec.225.num.1. Mantic.de Tacit.lib.11.titul.4.num.36.verſ. ſed advertendum eſt*, ex quo infert *Bart. in lege generali, §.uxori, ff.de uſufruct.leg.* quod relicto uſufructu domus, & omnium rerum, quæ in eadem domo erant, ea, quæ mercis cauſa comparata ſunt, non debentur legatario: quia venalia, cum ad tempus ibi ſint, non dicuntur eſſe in domo, *ut expreſsè decidit textus ibidem*; unde neque frumentum, quod domo 11
erat cauſa vendendi, in tali legato contineretur, *Bart.in d. §.uxori, num.4.& ibi Alex.lit.C.* ſubdens, quod neque pecunia comprehenderetur in tali legato, quia ſemper dicitur venalis, & parata alienationi, *leg.uxorem, §.legaverat, ff.de leg.3.*

Item in legato generali non veniunt merces propter ma- 12
gnum hæredis præjudicium quod inde ſequeretur, *d.l.generali, §.uxori, Covar.var.reſol.lib.2.c.5.n.2.in fin.Mantic.d.libr.11.tit.4.n.37.& ſeq.Gait.de Credit.c.4.q.5.n.200. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod in legatis loco circumſcriptis non continentur ea, quæ poſt legatum empta, & acquiſita fuerunt per te- 13
ſtatorem in eodem loco, quando bona acquiſita ſunt æquè principalia, vel primis pretioſiora, quia in tali caſu non poſſunt dici acceſſoria ad primas res legatas, ut poſt *Bero. conſ.44.n.46.lib.2.Bart.Socin.in l.ſervi electione, §.fin.col.pen. verſ.ſecunda ratio, ff.de l.1.Alex.conſ.25.n.2.lib.7. Burſat.conſ.246.n.20.lib.3.& alios advertit Hond.conſ.63.n.34.& ſeq.lib.1.* ſecus eſſet, ſi teſtator reliquiſſet ſimpliciter uſumfructum 14
omnium rerum ſuarum: quia tunc omnia continentur tam venalia, quàm non venalia, *arg.l.Julianus, ff.de l.3.*idemque dicendum, ſi reliquiſſet bona omnia, quæ domi quoquo 15
modo erant, quia tunc iſta limitatio non reſtringeret legatum, *Bart.in d.l.generali, §.uxori, n.4.ff.de uſufr.l. & ibidem Alex.& alii communiter, Pacif.d.inſp.3.c.2.n.185.* ſubdens, quod etiam merces in legato generali continentur, quando legatum aliàs redderetur inutile.

Limita 2. in mercibus venditis, & alienatis, in quibus 16
ſtatim extinguitur hypotheca, nè commercium impediatur: merces enim cenſentur a principio obligatæ, quatenus alienatæ non reperiantur, *d.l.cum tabernam, ubi DD.Bart.in l.ſi conſtante, n.73.ff.ſol.matr.Millin.dec.224.n.3:Pacif.inſ.3.c.2.n.190.* quod intelligendum eſt, quando merces minutim diſtra-

ſtrahuntur, *Rot. apud Pacif. deciſ.*125. *num.*6. *&* 7. *Merlin. de Pignor.lib.*2. *quæſt.*45. *num.*50. quemadmodum oves etiam minutim venditæ liberè tranſeunt in emptorem, *Millin. d. deciſ.*224. *num.*14. & hoc fit, quia aliæ merces ſubrogantur apotheca, in quibus hypotheca remanet, & ita conſulitur indemnitati creditorum, *ut præter DD. citatos advertit Put. deciſ.*289. *libr.*2. ubi dicit, quod tunc datur actio ad pretium ex mercibus venditis redactum, ſubdens, quod deciſio *dicti textus in leg. cum tabernam*, non debet reſtringi ad caſum, quando aliæ merces fuerunt ſubrogatæ in locum venditarum: quia ſufficit, quod potuerint ſubrogari attenta qualitate perſonarum, & mercium: quod etiam procedit in frumento, vino, & aliis rebus venalibus propter eamdem rationem: in hoc enim caſu non fit differentia inter merces apothecæ, & frumentum, vinum, & alias res venales, cum hæc ſimiliter retineantur ad continuam venditionem: & ideo in illis non cadit hypotheca, niſi cum ſua qualitate, quatenus non fuerint alienata, & ſic illis diſtractis ceſſat hypotheca, nè ſimiliter commercium impediatur, *Paul. de Caſtr. in leg.*1. *num.*2. *ff. de Pignor. Pariſ. conſil.* 69. *num.*3. *libr.*4. *Ruin. conſ.*150. *num.*8. *lib.*3. *Covar. variar. libr.*2. *cap.*5. *num.*12. *& alii, quos refert, & ſequitur Mareſcot. var. lib.*1. *cap.*24. *per tot.* ſecus eſſet, quando totum cor-
17 pus mercium, vel ejus pars venderetur, quia tunc non extinguitur hypotheca, *Rip. in leg.*1. *num.*9. *ff. de Pignor. Millin. loco cit. num.*6. *& ſequ. Pacif. ubi ſupr. num.*191. *& ſequent.* ſive alienetur ante motum judicium, & ante ortam actionem, ſive poſt: dum enim alienatur tota apotheca, vel pars illius, non deſinit eſſe corpus univerſale, & ſic manente eodem corpore penes emptorem, durat etiam hypotheca, qua mediante recuperari poſſunt merces a creditoribus, *Mareſcot. var. reſolut. libr.*2. *cap.*117. *num.*8. *Manent. conſ.*113. *per tot. & alii apud Merlin. dict. lib.*2. *qu.*45. *num.*51. *Rot. d. dec.* 125. *num.*5. *& 6. apud Pacif. Cardin. Cavaler. dec.*259. *num.* 3. ubi dicit, quod in tali caſu merces tranſeunt cum onere hypothecæ, quaſi fundus obligatus, *Pacif. dicta inſp.*3. *cap.* 2. *num.*191. *cum ſeq. Millin. dict. deciſ.*224. *num.*6. *& ſeq.* ubi,
18 quod Grex ſimiliter tanſit in emptorem cum ſua hypotheca, quando totus, ſeu pars alienatur, *ut in l. grege, ff. de Pign.* etiamſi emptor non retineret oves ad uſum gregis, quia hoc non attenditur uti factum ipſius emptoris, *Rot. apud Pacif. d. dec.*125. *num.*12. *verſ. minuſque obſtat, Merlin. de Pignor. dict. lib.*2. *q.*45. *num.*62.

19 Item neque ceſſat hypotheca per venditionem, quando tempore venditionis contra debitorem mota fuit lis ſuper hypothecaria, *ſecundùm Mareſcot. d. lib.*1. *cap.*24. *n.*10. vel quando debitor ictu oculi omnes merces, vel oves alienat, & alias loco venditarum non ſubrogat, etiamſi minutim venderet: tum quia tunc venditio diceretur facta in fraudem creditorum, *l. omnes*, §. *Lucius, ff. de His, quæ in fraud. cred.* tum etiam quia dum merciarius mercator merces omnes vendit, nomen mercatoris amittit; & quando quis deſinit eſſe mercator, merces cadunt in obligatione, *Albenſ. con.*718. *Cæſ. Manent. conſ.*113. *per totum, & alii apud Gait. de credit. dicto cap.*4. *quæſt.*5. *num.*180. *cum ſeq. & ità ſenſit Rot. in Romana obligationis* 26. *Junii* 1613. *coram Card. Cavaler. in impreſſ. dec.*259. *num.*3. *Merlin. dict. tract. de Pignor. lib.*2. *q.*45. *num.*68.

20 *& ſeq.* ubi addit, quod ſi merces per Notarium deſcriptæ ſint in inſtrumento, ubi appoſita eſt generalis obligatio, tranſeunt cum onere hypothecæ, etiamſi minutim alienentur: quia talis deſcriptio ſpecialem, & individuam hypothecam operatur, *ut ſenſit etiam Pacif. de Salv. interd. d. inſp.* 3. *c.*5. *n.*101. *&* 102. *per textum in l. eſt differentia, ff. In quib. cauſ.*
21 *pign. tac. contrah.* non tamen impeditur venditio libera: quia tacitè hoc videtur actum, ut poſſint vendi, & aliæ ſubrogari, *ut d. Bald. in d. l. cum tabernam, verſ. Item nota, quod quando merces &c.*

22 An verò merces per hæredem comparatæ poſt mortem teſtatoris veniant in generali obligatione? negat *gloſ. in dict. leg. cum tabernam, in ver. obligatam, ff. de pign. & videtur colligi ex dicto textu, ibi, ea quæ mortis debitoris tempore &c. & ita per dict. textum tenet Bald. ibid. verſ. No. hic ultimo &c.* hoc tamen non procedit, quando hæres comparavit merces cauſa explendi negotium a defuncto debitore inceptum: qia tunc ſub hypotheca comprehenduntur, *ut declarat Bart. in dict. leg. cum tabernam, in fin. Pacif. dict. inſp.*3. *cap.*2. *n.*187. *Merlin. d. tract. de pign. lib.*2. *q.*45. *num.*67. *Gait. de cred. cap.*4. *q.* 5. *num.*188.

23 Quæres, an Eccleſia habeat tacitam hypothecam in bonis Prælati, & aliorum adminiſtratorum? affirmant *Abb. in cap. Epiſcopus, de Præb. & in cap. ex litteris num.*11. *de Pignor. Jaſ. in* §. *item Serviana, n.*76. *Inſt. de Action. Neguſ. de Pignor. p.*2. *mem.*4. *n.*120. *Lup. in rubr. de Donat. int. vir. & uxor, Antonell. de Tempore.* §.66. *num.*21. *Mugnoz. de ratiocin. cap.*39. *num.*13. *& alii, quos refert Grat. diſcep. for. cap.*601. *num.*1. *& ſeq.* ubi dicit, quod pro damnis per Adminiſtratores illatis in bonis Eccleſiæ datur tacita hypotheca a die acceptæ adminiſtrationis, non autem a die damni illati: quemadmodum uxor habet tacitam hypothecam in bonis mariti pro dote reſtituenda, & ejus adminiſtratione a die contracti matrimonii, *l. unic.* §. *& ut plenius, cod. de Rei Uxor. act. c. inter corporalia, de Tranſlat. Epiſc.*

SUMMARIUM.

1 *Prior tempore potior eſt in jure*: *declaratur num.*2. *ampliatur num.*4. 13. *&* 14. *limitatur num.*16. 21. 34. 35. 38. 45. 46. 50. 52. 56. 72. 81. 82. 84. 85. 86. 87. 89. 106. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 122. 123. 141. 142. *&* 143.
3 *Hypotheca tacita anterior præfertur poſteriori expreſſæ.*
4 *Quid ſi Prioritas temporis conſiſtat in hora, vel momento, & n.*9. 10. 11. *&* 12.
5 *An contractus, qui primus eſt in ordine ſcripturæ præſumatur prior.*
6 *Dos in hypothecis habet potentius privilegium, quàm fiſcus, & n.*51. *&* 61.
7 *Quid ſi producantur duo teſtamenta eodem die confecta, nec appareat de prioritate.*
8 *Hypotheca contracta a Procuratore non retrotrahitur ad diem mandati.*
9 *Quid ſi concurrant duo creditores ejuſdem diei, & nu.*10. 11. *&* 12.
13 *An primus ceſſionarius præferatur ſecundo.*
14 *An creditor ſub conditione præferatur aliis, qui medio tempore purè contraxerunt.*
Quando incipiat hypotheca legalis in legatis conditionalibus, ibidem.
15 *An anterior creditor præferatur venditori in ipſa re vendita.*
*Quando venditor cenſeatur habere fidem de pretio, & quando non, & n.*17. *&* 18.
16 *Quid ſi venditor in ipſo contractu reſervaverit ſibi dominium, vel ſpecialem hypothecam, vel appoſuit pactum reſolutivum, & n.*22. *&* 53.
19 *Et quid ſi venditio fiat cum pacto manus injectionis.*
20 *Et quid ſi una, & eadem res vendatur duobus.*
21 *Et quid ſi emptor in ipſo contractu paciſcitur cum venditore, ut pretium ſolvendum inveſtiri debeat cum ſpeciali hypotheca.*
Eccleſia, & pupillus in re empta, ſeu reſtaurata cum eorum pecunia præferuntur anterioribus creditoribus, ibid.
22 *An mutuator, qui pecuniam credidit ad rem emendam, præferatur anterioribus creditoribus, & num.*24. 53. *&* 120.
23 *Debitor in jure quærendo poteſt præjudicare creditoribus.*
25 *An filii pro debito Patris contracto ex cauſa alimentorum conveniri poſſint.*
26 *Emptor ſolvens anterioribus creditoribus abſque ceſſione jurium an habeat retentionem, & n.*30. *&* 32.
27 *Quando emptor ſolvens creditoribus venditoris acquirat actionem hypothecariam.*
28 *Quando ceſſio fieri debeat, & quando neceſſaria non ſit, & n.*29. *&* 33.
29 *Quando concedatur immiſſio pro indiviſo, & n.*31.
34 *An in fructibus conſumptis creditor anterior jus habeat.*
35 *Quid ſi prior creditor habeat tantùm perſonalem actionem, & poſterior hypothecariam.*
36 *Creditor mercium an in ipſis mercibus præferatur.*
37 *Creditores defuncti an, & quando præferantur creditoribus hæredis in bonis defuncti, & è contra.*
38 *An, & quando is, qui privata ſcriptura nititur, præferendus ſit creditoribus inſtrumentariis, & n.*39. 40. 41. 42. 43. *&* 44.
45 *Quid ſi res primo creditori obligata, de voluntate primi obligetur ſecundo.*
46 *Et quid ſi primus creditor habeat ſpecialem hypothecam in certis bonis debitoris, & in aliis generalem, & nu.*47. *&* 48.
49 *Creditor non poteſt alienare rem magni valoris ſibi hypothecatam pro parvo credito.*
50 *An, & quando fiſcus anterioribus creditoribus præferatur, & n.*51. *&* 55.
52 *An Eccleſia, pupillus, & mulier ex cauſa dotis præferantur anterioribus creditoribus in bonis per debitorem quæ-*

sitis post obligationem cum eisdem Ecclesia, pupillo, & muliere contractam, & n.53. & 54.
56 *Mulier ex causa dotis ejusque filii præferuntur anterioribus habentibus tacitam hypothecam, non autem expressam, & n.61.*
57 *An hoc privilegium competat Ecclesiæ, & aliis causis privilegiatis, ac marito.*
58 *An, & quando hujusmodi privilegium prælationis transeat in cessionarium mulieris, & n.59.*
60 *An bona retenta per viduam ex causa jurium dotalium vendi possint instantibus hæredibus viri, sive ejus creditoribus, & n.125.*
61 *Quid si quæstio sit inter duas dotes, & n.66.*
62 *Quando mulier possit res dotales æstimatas vendicare, & num.63.*
64 *An in bonis paraphernalibus, & donatione propter nuptias mulier habeat privilegium prælationis, & n.67.*
65 *An mulier præferatur ei, qui credidit ad emptionem militiæ.*
68 *Quid si mulier consentiat alienationi factæ per virum, & renunciaverit hypothecæ super re vendita, & n.69.*
70 *Quando dotis receptæ confessio censeatur facta in fraudem creditorum, & quando non, & n.71.*
72 *An creditor ex causa funeris præferatur creditoribus anterioribus, & n.73.74.77. & 80.*
75 *An creditor ex causa infirmitatis debitoris cæteris præferatur.*
78 *Quinam teneantur pro aliis funus facere, & n.79.*
80 *Quando quis censeatur adire hæreditatem defuncti, & quando non.*
81 *An creditor ex causa onerosa præferatur anteriori ex causa lucrativa.*
82 *Quid si posterior creditor haberet instrumentum veræ numerationis, & prior instrumentum nudæ confessionis, & num.83.*
84 *Creditor ex causa depositi, an, & quando cæteris præferatur.*
85 *Quinam ordo servandus sit inter creditores in simplici personali, & oblatores, & n.86.87. & 88.*
89 *Quid si secundus creditor exegit a debitore pecuniam, illamque bona fide consumpsit, & num.99. 100. 103. & 105.*
90 *Quid si pecunia extaret, & quando extare censeatur, & n.91.92.93.94.95.96.100. 103. & 104.*
95 *Quando hæres cum benef. l. & inventarii solvendo liberetur.*
96 *Quando quis teneatur exigere cautionem de restituendo prioribus, & potioribus, & n.97. & 119.*
98 *Quid si debitor debitoris coactus solvat creditori posteriori.*
99 *An fiscus, Ecclesia, & alii creditores privilegiati avocare possint pecuniam consumptam posteriori creditori solutam, & n.100.101.*
102 *An fiscus in pœnis præferatur creditoribus delinquentis, vel hæredibus occisi.*
106 *Quid si ad favorem posterioris creditoris debitor obligaverit bona feudalia, vel emphyteutica cum consensu Domini.*
107 *An super fructibus feudi possit fieri exequutio sine assensu Domini.*
108 *An in expensis inventarii, & testamenti hæres cum benef. l. & inventar. præferatur anteriori creditori.*
109 *An, & quando Pensionarius præferatur cæteris creditoribus super fructibus beneficii.*
110 *Quid si concurrat creditor quantitatis liquidæ, & alius quantitatis illiquidæ.*
111 *An creditor Societatis in bonis ejusdem Societatis cæteris creditoribus præferatur.*
112 *Quando jus anterioritatis per novationem amittatur.*
113 *An, & quando locator super fructibus, ac bonis invectis, & illatis in re locata præferatur creditoribus conductoris, & n.114.115. & 116.*
117 *Quid si anterior creditor ad instantiam posterioris creditoris ante exequutionem citatus fuit, & non docuit de suo jure.*
118 *Quando cæteris creditoribus præferatur Marescalcus, custos animalium, Hospes, vendens herbas pro pascendo grege, negotiorum gestor, Procurator, & Advocatus, & n.119.120. & 121.*
121 *Dominus tenimenti ex statuto artis Agriculturæ Urbis agere potest pro affictu contra subconductorem.*
122 *Quid si prior creditor negaverit bona, quæ possidet, fuisse in debitoris dominio.*
123 *Jus offerendi an, & quando debitori, ac posteriori creditori contra anteriorem competat, & n.124.125.126.127. 128.129.131.134.136.137.138. & 139.*
126 *An, & quando creditor possit vendere pignus. Quando subhastatio, & deliberatio sint nullæ, ibidem.*
128 *Quando præsens, & tacens censeatur consentire.*
130 *Quando creditor teneatur cedere jura, & quando competat exceptio cedendarum actionum, & n.135. An per exceptionem cedendarum executio obligationis cameralis retardetur, ibid.*
132 *Quando fidejussor agere possit contra alios fidejussores, & quando non, & n.133. & 134.*
139 *Depositum qualiter fieri debeat.*
140 *Quando depositum repeti possit a debitore.*
141 *Quando Mercatores Urbis præferantur cæteris creditoribus.*
142 *Quid si creditor posterior utatur beneficio compensationis.*
143 *An secundus creditor præferatur in pignore sibi dato a debitore.*
144 *Quid si plures creditores simul, & eodem tempore contraxerunt.*

CAPUT ULTIMUM.

Quando prior tempore, potior sit in jure.

REgula est, quod is, qui prior est tempore, potior etiam in jure censetur, *cap. qui prior, de Reg. jur. in 6. l. si fundum, cod. qui potior. in pign. hab.* quorum textuum dispositio procedit in creditore priore in hypotheca, non autem in credito tantum, quia prioritas hypothecæ attenditur, *Mantic. de Tacit. lib. 11. tit. 22. num. 20. Gait. de credit. cap. 4. qu. 11. num. 1195. per textum in leg. creditor, qui prior, §. si primus, ff. qui potior. in pign. hab.* etiamsi hypotheca sit tantum tacita, quia si est anterior, præfertur etiam posteriori expressæ etiam respectu fisci, *l. si pignus, ff. Qui potior. in pign. hab. glos. in l. assiduis, in ver. licet anteriores sint, vers. nam & privatus, cod. eod. tit. Neguſ. de Pignor. 4. membr. 2. p. num. 98. Mantic. ubi supra n. 32. Gratian. disc. for. c. 730. nu. 20. Rot. in Romana pretii officii 8. Junii 1629. coram Coccino, & in Rom. Pecuniar. 23. Januar. 1636. coram Card. Pancirolo, prout refert Merlin. de Pignor. lib. 4. tit. 1. q. 2. n. 8. & q. 4. n. 28. & qu. 7.* ubi dicit, quod hypotheca tacita habet eadem commoda, quæ habet expressa. 1 2 3

Amplia 1. etiamsi prioritas temporis consistat in hora, vel momento, *glos. in cap. duobus, ver. si non appareat, de Rescript. in 6. & in cap. si a sede, ver. nec appareat, de præb. eod. lib.* ubi, quod in beneficio duobus collato eadem die, præferri debet qui in hora præcedit, *Bald. in leg. Imperator, in p. lect. n. 4. ff. de Stat. hom. & in l. præscriptione, n. 15. cod. si con. jus, vel util. publ. latè Menoch. de Arbitr. Jud. cas. 48. n. 1. & seq.* ubi, quod ratione horæ, vel momenti unum rescriptum alteri præfertur, *Ursil. ad Afflict. dec. 387. n. 5. Decian. in c. pastoralis, num. 16. & 17. de Rescrip. Neguſ. 2. memb. 5. par. num. 45. vers. nisi secundùm eum, Cenc. de censib. p. 2. c. 2. quæst. 5. art. 9. numer. 43.* unde si in eodem instrumento eadem res duobus obligata sit per diversa, ac distincta capitula, nominatus in primo capitulo potior in pignore habetur: quia tunc tot contractus censentur, quot sunt pacta, *secundùm Ang. in auct. de Hæred. & falc. §. etenim, & alios apud Pacif. de Salv. interd. insp. 3. c. 2. num. 439. & seq. Merlin. loco cit. qu. 4. n. 21. Neguſ. de pignor. 2. memb. 5. p. num. 45. Gratian. discep. for. cap. 586. n. 33.* quamvis contrarium videatur verius *per doctrinam Bart. in leg. contractus, n. 4. cod. de fid. instr.* ubi dicit, quod antequam partes habeant contractum pro perfecto, & absoluto, ex verbis primò dictis neutris aliquid jus quæritur, *& ita sensit Bald. ibidem, n. 12. Mantic. de Tacit. & ambig. convent. lib. 11. tit. 22. n. 4. ubi alios refert.* 4

Verùm, si manu ejusdem Notarii eadem die duo, vel plures contractus sint celebrati, tunc primus in ordine scripturæ præsumeretur prior, nisi aliud obstet, *Pacif. de Salv. interd. insp. 3. cap. 2. num. 481. Neguſ. de pignor. 2. par. membr. 2. num. 109. Merlin. d. lib. 4. tit. 1. q. 4. num. 11. 12. 45. & seq. ubi citat Jas. Bolognet. & Barb. in leg. 1. ff. sol. matr. Cott. in memorab. in ver. actus, Peguer. decis. 48. numer. 3. Lazar. tractat. de Momen. cap. 18. numer. 8. & sequ. quibus adde Menoch. de Arbitr. jud. cas. 187. num. 52. Fontanell. de pact. nup. claus. 1. num. 15. & seq.* ubi, quod quando agitur de pluribus instrumentis confectis a diversis notariis, tunc illud præsumitur prius confectum, quod horam certam habet; secus ubi omnia fuerunt confecta ab eodem Notario: quia in tali casu ordo scripturæ attendendus est non obstante horæ appositione, 5

& hoc

& hoc quidem procedit inter perſonas privatas non privilegiatas; ſecus ſi inter cæteros contractus adeſſet inſtrumentum perſonæ, vel cauſæ privilegiatæ; quia tunc præſumptio prioritatis eſſet pro cauſa privilegiata; unde inſtrumentum dotis tanquam privilegiatum præſumeretur in tali caſu anterius inſtrumento mutui, vel alterius ſimilis contractus non privilegiati, *Vrſell.concluſ.*119. *numer.*25. *Neguſ. dict.*2. *mem.*5. *par.num.*45. *per leg.in ambiguis, ff.de jur. dot.* idem dicendum eſt, ſi concurrat cauſa pia, vel libertatis, aut fiſci, *ut tradunt DD.apud Merlin.d.q.*4.*n.*26.*& ſeq.Mantic.de Tacit.lib.*11.*tit.*25.*num.*19.*&* 20.*Tiraquel.de privil.piæ cauſæ privil.*126.

6 Notandum tamen eſt, quod ſi eodem die inſtrumentum dotis, & fiſci ſcriptum ſit hypotheca dotis anterior præſumitur, quia dos in hypothecis habet potentius privilegium, quàm fiſcus, *ut dict.Mantic.dict.lib.*11.*tit.*26.*num.*4. *&* 5. *poſt Bald.in l.dotis, cod.de jur.dot.Neguſ.de pignor.*2 *par. memb.*4. *num.*109.

7 Notandum 2. quod ſi producantur duo teſtamenta eodem die confecta, nec appareat de prioritate, neutrum valet: niſi in altero eorum eſſent inſtituti venientes ab inteſtato, & in altero extranei: quia tunc valebit illud, in quo venientes ab inteſtato inſtituti ſunt, *Bart.in l.*1.*§.non autem, ff. de bon.poſſ.ſecun.tab.* idemque dicendum, ſi in uno eſſet inſtituta pia cauſa, *Afflict.dec.*387.*n.*6.

8 Notandum 3. quod hypotheca contracta a procuratore non retrotrahitur ad diem mandati: quia tempus contractus inſpicitur, *l.qui abſenti, ff.de acquir.poſſ.Rui.conſ.*5.*nu.*6.*lib.*1. *Natt.conſ.*315.*n.*1.*Curtius jun.conſ.*74.*n.*9.*Mantic.de Tacit.lib.* 11.*tit.*22.*num.*17.

9 Sed quid, ſi pro una parte conſtat de eadem die, & certa hora, pro altera parte ſolùm apparet de eadem die? Reſp. quod aut is, qui probat de eadem die reperitur in poſſeſſione, & tunc non debet privari, licèt alter probet de certa hora ejuſdem diei; quia quamvis hora certa ſit, non infert neceſſariò prioritatem: potuit enim eſſe poſterior, ex quo alter probat de eadem die, *c.ſi a ſede, de præb.in*6. *Dec.in c.paſtoralis,n.*18.*de reſcript.Neguſ.de pignor.*2.*memb.*5.*p.num.*31.*in fin.Mantic.d.lib.*11.*tit.*22.*n.*15. aut nullus poſſidet, vel uterque prætendit, ſe poſſidere, & tunc præfertur ille, qui probat de certa hora: quia talis probatio videtur magis certa licèt neceſſariò non concludat, *Dec.in dict.c.paſtoralis,nu.*19. *Gait.de credit.c.*4.*n.*1863.*Gratian.diſc.for.c.*742.*n.*78.*& ſeq.ubi, quod hæc eſt receptiſſima opinio, Duran.dec.*29. *n.*2. *& alii apud Merlin.d.lib.*4.*tit.*1.*q.*4.*n.*33.*& ſeq.* ubi ampliat, hoc procedere etiam adversùs cauſam privilegiatam, *Menoch.de arbit. jud.lib.*2.*caſ.*48. *n.*26.

10 Obſerva tamen quod ſi a ſede Apoſtolica, vel Legato ipſius uni, & ab Ordinario alteri, eodem die idem beneficium conferatur, in dubio is, cui ſedes ipſa contulit, vel Legatus erit alteri præferendus, *dict. cap.ſi a ſede, de præben. in*6.

11 Obſerva 2. quod ſi concurrant duo creditores ejuſdem diei hypothecarii, nec ullo modo conſtet, quis eorum in hora, vel momento temporis ſit anterior, tunc propter incertitudinem ambo ſunt immittendi in poſſeſſionem bonorum debitoris, *Neguſ.d.*2.*mem.*5.*p.n.*31.*verſus fin.* ſubdens, quod inter ipſos creditores melior erit conditio poſſidentis, *per leg.ſi quis a multis, ff. de noxal.idem voluit Pacif. de ſalv. interd.inſp.*3.*cap.*2.*n.*432.*Merlin.dict.lib.*4.*tit.*1.*q.*4.*n.*23.*& qu.* 12. *num.*3.

12 Obſerva 3. quod ſi in inſtrumento exprimeretur hora ultima diei, veluti vigeſima quarta, veriſimile eſt, aliud inſtrumentum, quod ſine hora ſcriptum eſt, prius fuiſſe conſcriptum, *ut rectè advertit Mantic.d.l.*11.*tit.*22. *n.*13. *verſ.ſecundò eſt advertendum.*

13 Amplia 2. ut regula prædicta procedat etiam quoad eos, qui diverſis temporibus reportarunt ceſſionem nominis debitoris a creditore: tunc enim primus ceſſionarius quoad partem ſibi ceſſam præfertur: quia qui primo loco ceſſionem obtinuit prius hypothecæ jus contra debitorem acquiſivit, locumque præoccupavit, cum ceſſio in incorporalibus ſit loco traditionis, *l.fin.ubigloſ.cod. Quan.fiſc.vel privat.* quod etiam ex tacita mente cedentis colligitur: nam quando creditor cedit aliis, videtur cedere tantùm reliqua jura contra debitorem, deducta, ac detracta prima ceſſione, *Merlin. de pignor.lib.*4.*tit.*1.*q.*11.*Jo: Franc.a Ponte dec.*34. *n.*25. *contra Gait.de credit.c.*4.*n.*1842. quod proculdubio procederet, ſi utraque ceſſio facta fuerit de toto credito, quia tunc primus ceſſionarius omnino præfertur ſecundo, *ut poſt Franc. deciſ.* 75.*ſenſit Gait.loco cit.n.*1845.

14 Amplia 3. in creditore ſub conditione caſuali, vel mixta; nam ea purificata præfertur aliis creditoribus, qui medio tempore pendente conditione, purè contraxerunt, *Civiac.contr.*193.*num.*10.*Gratian.diſc.for.cap.*856.*nu.*19.*& ſequ. Rot.dec.*419.*n.*4.*& ſeq.p.*4.*to.*2.*recent.* quod procedit etiam in legatis conditionalibus tam ſpeciei, quàm in quantitate conſiſtentibus, *latè Rot.dec.*17.*p.*7. *recent.* ubi, quod in hujuſmodi legatis hypotheca legalis incipit a die mortis teſtatoris, non autem a die purificatæ conditionis; ratio eſt quia conditio caſualis, vel mixta retrotrahitur ad initium contractus: quicquid aliud ſit in conditione poteſtativa, quæ retro non trahitur, & ideo tunc tempus exiſtentis conditionis inſpicitur, *l* 1.*& l.potior, ubi Bart.ff. Qui pot.in pign.hab.* quod intelligendum eſt de conditione poteſtativa, quæ pendet ex poteſtate promiſſoris non autem de illa, quæ pendet ex poteſtate creditoris, & invito debitore impleri poteſt: hæc enim cum primùm exiſtit, ad initium contractus retrotrahitur, ſicut conditio caſualis, *leg.qui balenum, §.amplius, ff. eod.tit.Mantic.de Tacit.lib.*11.*tit.*33.*num.*28.*& lib.*14.*titul.*36. *num.*19.

Amplia 4. ut anterior creditor præferatur quoque vendi- 15
tori in ipſamet re vendita, quando venditor habuit fidem de pretio, *Gait.de cred.c.*4.*numer.*1215.*Cepol.caut.*124. *Cancer. var.par.*1.*cap.*13. *num.*3. ubi dicit, quod habere fidem de pretio, nihil aliud eſt, quèm credere emptori præſentem pecuniam non habenti, quod ni ſolvet, *Vrſel.concl.*119. *nu.* 8.*Neguſ.de pignor.*2.*mem.*5.*p.n.*9.*&* 18.*verſ.tamen &c.* cenſetur autem venditor habere fidem de pretio, ſi rem ſimpliciter tradat, ſeu terminum ad ſolvendum dederit: tunc enim ſtatim transfertur dominium rei venditæ, *l.quod vendidi ff. de contrah.empt.§.venditæ verò res, ubi gloſ. communiter recepta in ver.fidem emptoris, inſtit.de rer.diviſ.* etiamſi dicatur, confido de te uſque ad decem dies, quibus elapſis nolo amplius habere fidem de pretio, *ſecundum gl.pen.in l.incivile, C. de Rei vendic. Ang.in d.§.venditæ verò res, nu.*1. quamvis in hoc contrarium ſentiat *Cancer.loco cit.*

Limita, ubi in ipſo contractu, vel traditione rei vendi- 16
tor in re vendita reſervavit ſibi dominium, vel hypothecam ſpecialem, vel appoſuit pactum ſolutivum ipſius contractus: quia cum in his caſibus non cenſeatur translatum dominium in emptorem, venditor tanquam Dominus in ipſa re vendita præfertur cæteris creditoribus, *Vrſell.loco cit. Altograd. conſ.*9.*num.*62.*& ſeq. Cephal.conſ.*131.*num.*1.*& ſequ. Neguſ. de pignor.*4.*par.num.*35.*& ſeq.& par.*3.*memb.*2. *num.*9. *Rot. deciſ.*107.*num.*2.*& ſequ.par.*3.*recent.* quod procedit, etiamſi dominium per antecedentes clauſulas in eodem inſtrumento priùs fuerit translatum: quia ſubſequens dominii reſervatio impedit, nè jus quæratur anterioribus, niſi ſoluto pretio venditori promiſſo, *Anchar.conſ.*434.*num.*3.*Soc,conſ.* 273.*num.*4.*lib.*2. *Rot.in Segnina Caſtrorum,* 13. *Novembris* 1623. *coram Coccino, prout refert Merlin.d.lib.*4.*titul.*1.*q.*41. *num.*75.*& ſeq.* cum enim hujuſmodi reſervatio ſit incontinenti appoſita in eodem inſtrumento, dicitur ipſi contractui ineſſet anquam pars intrinſeca, & formalis, *Rot.dec.*194.*n.* 30.*p.*5. *Recent.*

Idem dicendum, ſi emptor ſimulavit habere in promptu 17
pecuniam, cum tamen non haberet, vel quando aſportantur merces per emptorem aſſociatum a famulo venditoris; quia tunc ex traditione non transfertur dominium in emptorem, *gloſ.in d.l.quod vendidit, Alex.in l.ſi cum dotem,* §.*fin. n.* 5.*ſolut.matr.Neguſ.d.p.*5.*mem.*2.*n.*9.*in fin.Merlin.d.lib.*4.*q.*41. *num.*10.quod procedit, etiamſi pars pretii fuerit ſoluta: quia quando non eſt habita fides de pretio requiritur ſolutio integra nec ſolutio partis ſuffragatur, *Rot.dict.dec.*107.*num.*5.*p.* 3. *Recent.*

Item non cenſetur habita fides de pretio, ſi contractus 18
fiat cum perſonis ignotis, vel cum factoribus, ſeu miniſtris mercatorum, vel in nundinis, in quibus de conſuetudine pretium ſtatim ſolvitur, *Gizzarell. deciſ.*40. *Gail.obſerv.*15. *num.*8.*lib.*2. *quos refert Gait.de credit.cap.*4.*num.*1217. vel ſi emptor ſtatim fugam arripuit, vel poſt paucos dies, putà tres, vel quatuor ceſſit bonis; tunc enim in odium, & pœnam doli, & fraudis dominium non cenſetur translatum, nec habita fides de pretio, *Bald.in leg.ſi cum dotem, §.fin.ſol. matrim. Alex. ibidem numer.*5.*Cepoll.caut.*124. *& alii apud Merlin.de Pignor.lib.*4.*tit.*1.*qu.*41.*num.*14.*Gratian. diſcep.for. cap.*953.*num.*16. *Mantic.de Tacit.lib.*4.*tit.*21.*num.*9. ubi dicit, quod in hoc ſufficiunt conjecturæ: quemadmodum nec cenſetur habita fides de pretio, ſi venditio fuerit conditionalis, & conditio purificata non ſit, *Rota dicta dec.*107. *par.*3. *Recent.* ſubdens, quod in dubio non præſumitur habita fides, quamvis contrarium ſentiat *Alexan.in l.ſi cum dotem,* §.*fin. num.*5.*ff.ſolut.matrim.Merlin.dicto lib.*4.*qu.*41.*n.*11. *& ſeq.*idem eſſet, ſi fuerit conventum in ipſo contractu venditionis domus, ſeu alterius rei fructiferæ, ut donec pretium

ſolvatur, emptor teneatur ad præſtationem annuam affictus nomine ſolvendam: nam neque in tali caſu cenſetur habita fides de pretio, quia traditio non fuit facta ad effectum transferendi dominium, ſed dandi nudam detentionem conductori convenientem, *Socin.jun.conſ.66.num.5.& 6.lib.2.Magon.dec.Flor.91.num.8. & Lucen.31. num.13. & ſequ. Surd. deciſ.305. num.39.& 40. & alii apud Altograd. conſ.9.num. 20.& ſequ.* quod procederet, etiamſi præceſſerit clauſula conſtituti, per quam dominium transfertur, *jux. leg. quod meo ff.de Acqu.poſſ.* quia clauſula hujuſmodi, & ſimiles intelliguntur ex mente contrahentium collatæ in tempus, quo finita erit locatio, id eſt in tempus ſoluti pretii, *latè Alex. conſ.121.lib.5.*

19 Notandum eſt etiam, quod ſi venditio fiat cum manus injectione, tale pactum afficit rem ipſam, & poteſt auferri a quolibet ſucceſſore, & poſſeſſore etiam particulari, ita ut creditor in tali caſu præferatur aliis creditoribus anterioribus etiam privilegiatis, *Bald.in l.Titius, ff.de ſer.export.Gratian.diſc.for.c.730.n.1.& c.953.n.4.* ubi etiam dicit, quod reſervatio dominii, & ſpecialis hypothecæ, habet vim hujuſmodi pacti.

20 Addit *Merlin.de Pignor.lib.4.q.203.n.1.* quod quando una, & eadem res venditur duobus, is præfertur, cui prius res tradita eſt *juxta l.quoties, cod.de Rei vendic.*

21 Limita 2. ubi emptor in ipſo contractu paciſcitur cum venditore, ut pretium ſolvendum inveſtiri debeat cum ſpeciali hypotheca ad ſui favorem, & cum pacto, ut non queratur jus aliis creditoribus: tunc enim emptor in rebus ex ſua pecunia emptis habet prælationem etiam contra anteriores, *leg.licet, ubi Doctores cod.qui pot.in pign.hab. Burat. dec. 62.num.4. ubi Add.num.9.* quod in pupillo procedit, etiamſi ſpecialis hypotheca reſervata non fuerit *per textum in leg. idemque, ff.Qui pot.in pign.hab.* cujus diſpoſitio procedit etiam in Eccleſia, quæ pupillo comparatur, *ut in d.gloſ. communiter recepta in l.liberos, cod.de Excuſ. Tut.* unde Eccleſiam, & pupillum antiquiori creditori etiam expreſſam hypothecam habenti in re empta, ſeu reſtaurata cum eorum pecunia eſſe præferendos, tradunt *omnes in c.inquirendum, extr.de Pecul.cleric.Neguſ.de Pignor.p.2.num.4.n.163. Aſin.de exec.§.7.c.26.n.7.& 8.Mozz.de contract.tit.de Pign.& hypoth. rub.de natural.pign.n.47.Montan.de Tutel.eff.4.n.7.Rip.in l.1. n.16.ff.in quib.cauſ.pign.vel hypoth.tacit.contr.Genuenſ.in tract. de Eccleſ.q.283.n.1.& ſeq.& alii apud Gratian.diſc.for.c.955.n. 9. & ſeq.*

22 Idem dicendum, ſi debitor a ſecundo creditore mutuam accepit pecuniam, & ex ea fundum comparavit, & convenit, ut illud prædium ei eſſet obligatum: quia potior erit ſecundus, *per dictum textum in leg.licet, ut ibid. notat gloſſ.*

23 *Mantic.de Tacit.lib.11.tit.25.num.12. &* 13. ubi dicit, quod præfertur etiam fiſco, *Urſell.concluſ.119.num.27. Gratian.c. 964.num.23.* immò ſi fuerit conventum inter emptorem, & venditorem, ut res empta ſit ſpecialiter obligata pro aliquo debito ipſius emptoris, veluti pro dote uxoris, ita ut præferatur omnibus aliis etiam anterioribus creditoribus, qui in bonis ipſius emptoris generalem habent hypothecam, tale pactum in eorum præjudicium valet, ſive factum fuerit ante traditionem, vel in actu traditionis, *ut dicit Neguſ. de Pignor.par.4.num.34. Mantic.de Tacit.lib.11.titul.23.numer. 30. Pacif.de Salv.interd.inſp.3.cap.2. numer.510.& ſequent.* ſive poſt traditionem, ſeu in fine contractus dummodo id fiat incontinenti, & antequam contractus fuerit abſolutus, hoc eſt antequam contrahentes divertant ad actus extraneos: nam quæ incontinenti fiunt, non dicuntur, addita, ſed ineſſe, *l.iuriſgentium §. quinimò, ff.de Pact. Merlin.de Pignor.lib.4.tit.1.q.23.num.21.& ſeq.* ratio eſt, tum quia venditor, qui eſt Dominus rei poteſt eam ponere legem, quæ ſibi placet, *lege in traditionibus ff.de Pact.* tum quia licet debitor non poſſit præjudicare juri quæſito aliis creditoribus, tamen juri acquirendo poteſt præjudicare, *l.qui autem, ff.Quæ in fraud.cred.*

24 Addit *Rom.conſ.40.n.6.Neguſ.p.5.mem.2.num.15.Socin.jun. conſ.10.n.7.lib.3. Mantic.dicto lib.11. tit.23.num.21.* quod ſi pecunia credita fuit expreſsè ad rem emendam, mutuator præfertur anterioribus creditoribus etiam non reſervata ſibi ſpeciali hypotheca: quamvis contrarium ſentiat *Gait.d.cap. 4.num.1198.& communem dicit Surd.de alim.tit.8. privil.48.*

25 *num.4.* ſubdens, quod ſi quis mutuavit Patrifamil. frumentum, vel pecuniam, quibus familiam ſuam inopia laborantem ſublevavit, iſque non ſit ſolvendo, filii, qui ex ea pecunia aliti fuere, tenentur ſolvere, *Arg.l.2.§.æquiſſimum, ff.ad l.Rhod.de lac.*

26 Notandum eſt etiam, quod emptor ſolvens anterioribus creditoribus venditoris abſque alia jurium ceſſione, ſi poſſideat, retentionem habet, quæ ſufficit ad impediendam immiſſionem per alium creditorem poſteriorem petitam, *l.qui a debitore, ff.Qui pot.in pign.hab. Mantic.dec.69.n.3.Gratian.diſc.for.c.734.num.18.Merlin.d.lib.4.qu.44.num.8. Urſell. concl.119.num.53.*

Obſerva tamen, quod in tali caſu emptor non ſuccederet 27
in locum primi creditoris quoad effectum, ut illi acquiratur actio hypothecaria: quia ad hunc effectum ultra actualem pecuniæ ſolutionem requiritur ceſſio prioris creditoris, & quod ita actum ſit cum debitore, ſeu debitoribus, *Mantic. dec.69.n.3.Ferentill.ad Burat.dec.420.n.5.Penia dec.251. Grat. diſc.for.c.963.n.20.*

Ceſſio autem fieri debet in ipſo actu ſolutionis, ſive in eo- 28
dem inſtrumento, ſive in diverſo dummodò hoc fiat incontinenti coram eiſdem Notario, & teſtibus, *lege Modeſtinus, ff.de ſolut. Urſell.concl.119.num.59. & 60. ubi citat Afflict. dec. 306. Franch.dec.369. Rota in Peruſina pecuniaria 24. Januarii 1629. coram Ubaldo*; unde non ſervatis dictis conditionibus emptor non poſſet agere contra tertium poſſeſſorem, *Grat. dec.March.66.n.8.Mantic.dec.69.num.3.& in tr. de Tacit.lib. 11.tit.29.n.9.& 10. Urſell.dicta concl.119.n.54.* ex quo fit, ut non ſufficiat ceſſio tacita quæ ex ipſa ſolutione reſultat, *quicquid dicat Bart.in leg.Ariſto.n.7.ff. Quæ res pign.& c.* niſi primo creditori notificetur, quod pecunia cum hac conditio- 29
ne, ſeu pacto ſolvitur: quia tunc cenſetur tali pacto conſentire per receptionem pecuniæ, *Penia dec.251.n.4.& ſequ. Ferentill.loco cit.n.5.* Quare ſi emptor convenerit cum debitore de ſolvendo anterioribus creditoribus ad effectum ſubingrediendi in eorum locum, non eſt neceſſaria aliqua ceſſio: quia ipſi creditores hujus pacti ſcientiam habentes, recipiendo pecuniam, videntur illi conſentire, *ut d. Merlin. de Pignor.lib.4.q.59. n.2.*

Obſerva 2. quod retentio competit ſolùm pro ea ſumma, 30
quæ creditoribus anterioribus fuit ſoluta, *juxta l.qui a debitore, ff.Qui pot.in pign.hab.* & ideò ſi res diviſibilis ſit, ac ſufficiens pro primo, & ſecundo credito, immiſſio poſteriori creditori non eſt deneganda, *Rot. apud Cenc. de cenſib.deciſ. 128.n.12.in addit.& dec.135.n.15.& dec.138.n.27.& ſeq.p.6.recent.Merlin.de Pignor.lib.4. q.44.n.16.&* 17. ubi dicit, quod in tali caſu conceditur poſſeſſio pro indiviſo: quia poſſeſſio plurium pro indiviſo diverſis reſpectibus poſſidentium eſt compatibilis, *l.3.§.ex pluribus, ff.de Acquir.poſſ.* quemadmodum fideicommiſſario petenti reſtitutionem hæreditatis datur etiam immiſſio pro indiviſo cum perceptione fructuum adversus hæredem gravatum, cui competeret detractio legitimæ, aut alia, quæ fit certa ratione quotæ, *Rot. d.deciſ. 318.n.30.p.6.recen.& dec.7.n.10.& dec.25.n.5. apud Merlin.de legit.* quod etiam ſervatur in petente rem communem, *Rot. d.dec.318.n.30.*

Unde emens a debitore fundum pretio aureorum mille, 31
quorum partem, putà aureos quingentos ſolverit ipſimet debitori, & alios quingentos creditoribus anterioribus, ipſius debitoris, poteſt quidem retinere fundum pro ſumma aureorum quingentorum ſoluta creditoribus anterioribus, in qua eoſdem creditores anteriores repræſentat; ſed quoad reliquos quingentos non poterit excludere ſecundos creditores: cum in hac parte emens cenſeatur tertius poſſeſſor, & ultimus creditor, *Rot.dec.294.n.14.p.1.in recent.& dec.559.nu.5. eadem p.1.Card.Cavaler.dec.653.n.5.* ubi dicit, quod ſi aliud ſuperſit, ex quo commodè omnibus ſatisfieri poſſit, pro illius rata datur actio ſecundo creditori, *latè Rot. d. deciſ.128. apud Cenc.in addit.* ubi, quod quando res pluribus creditoribus ſucceſſivo tempore eſt hypothecata, poteſt poſterior agere ratione ſuæ hypothecæ, quatenus rei hypothecatæ valor excedit creditum primi creditoris: nec tenetur in tali caſu offerre pretium anteriori creditori ſolutum, *ut poſt Ronchegal.de duob.reis in l.9.n.282.obſervat Pacif.de Salv.interd. inſp.3.c.2.n.438.*

Obſerva 3. quod ſi emptor liberè, & abſque ullo pacto 32
pretium ſolverit venditori, non poſſet retentionem prætendere, etiamſi pretium deinde converſum fuerit in extinctionem anteriorum creditorum, quia pecunia in tali caſu tranſit in dominium venditoris; & ideò dum venditor eam tradit anterioribus creditoribus, non dicitur ſolvere de aliena pecunia, ſed de propria, *Jo: Franc. a Ponte conſ.87. a nu. 4.uſque ad fin. Magon. dec. Floren.59.numer.14. Rota apud Merlin.de Pignor.dec.93.num.12.* & 13. *ubi reprobatur Mant. contrarium ſentiens in tract.de Tacit.& ambig.convent.lib.11. tit.29.num.5.*

Obſerva 4. quod ſi unus ex tutoribus ſolvat debitum pupillo, habet utilem actionem contra alium contutorem pro ſua rata abſque ceſſione pupilli, *l.1.§. ſi pupillis, verſ. nunc tractemus, ubi gl.ff.de Tutel.& rat.diſtr. Merlin.*

lin. loco citat. quæstion. 70. numer. 20. ubi alios refert.

33 Observa 5. quod dispositio *d. leg. Modestinus*, quatenus in ea statuitur, quod non valet cessio post solutionem facta, non procedit, quando solvens non intelligit aliorum obligationes extinguere, *Rota dec. 41. num. 21. & seq. par. 6. recent.* ubi exemplificat in fidejussore solvente; unde etiam post solutionem cessio jurium peti potest, quando solutio facta fuit cum reservatione cessionis jurium, vel cum protestatione: quia sufficit probare, solutionem fuisse factam alia intentione, quam ut jura extinguantur, *Surd. cons. 183. Giurb. decis. 57. num. 2. Ferentill. ad Burat. dec. 470. num. 8. Merlin. de Pignor. dicto lib. 4. q. 61. num. 6. & 7. Gratian discep. for. cap. 286. num. 5.* & quando deficeret actio ad petendam cessionem, succurritur solventi ex æquitate per officium Judicis, *Gratian. cap. 793. num. 20. & 22. Fontanell. decis. Catal. 216. num. 5. Merlin. loco cit. quæst. 75. num. 7.* immò dictam *leg. Modestinus*, correctam esse *per l. cum is, ff. de fidejuss.* sensit *Rot. d. dec. 41. nu. 24. p. 6. recent.*

34 Observa 6. quod in fructibus ab emptore, vel alio bonæ fidei possessore perceptis, & jam consumptis creditor anterior nullum jus habet: quamvis secus sit, si adhuc extarent, vel percepti fuerint a malæ fidei possessore *Neguz. de Pignor. p. 2. mem. 2. n. 7. & alii apud Gait. de credit. c. 4. nu. 1069. & 1832.*

35 Limita 3. ubi creditor anterior haberet tantùm personalem actionem, & secundus creditor haberet hypothecariam, quia tunc posterior præfertur anteriori *l. eos, qui, ubi DD. cod. qui pot. in pign. hab.* quod procedit, etiamsi creditori anteriori in personali postea supervenerit hypotheca: quia nihilominus secundus præfertur, *Mastrill. dec. 26. num. 3. Pacif. insp. 3. c. 2. num. 520. Merlin. de pignor. lib. 4. tit. 1. q. 22. n. 66. & 67.*

36 Observa tamen, quod in mercibus ad societatem datis præfertur creditor mercium etiam simplex chirographarius, *ut d. Merlin. d. lib. 4. tit. 1. q. 14. n. 5.*

37 Observa 2. quod creditores defuncti debitoris etiam chirographarii præferuntur creditoribus hæredis etiam hypothecam habentibus in bonis ejusdem hæredis, si intra quinquennium post additionem numerandum petierint separationem bonorum defuncti debitoris: quo casu creditores hæredis quantumvis privilegiati nullum jus habent in bonis defuncti, nisi postquam ejusdem defuncti creditores satisfacti integrè fuerint, *lib. 1. ff. de Separat. Curd. decis. 301. num. 3. & 4. Card. Cavaler. dec. 41. num. 3. Altograd. cons. 4. n. 14. Fontanel. de pact. nupt. claus. 4. glos. 9. par. 2. num. 51.* quemadmodum in bonis hæredis præferendi sunt creditores ipsius hæredis etiam posteriores: quia hæres non potuit adeundo præjudicare juri eorumdem creditorum, *Merlin. de Pignor. d. lib. 4. tit. 1. qu. 35. num. 11.*

38 Limita 4. quando primus est creditor ex scriptura privata non subscripta a tribus testibus, & secundus est creditor ex instrumento, seu scriptura publica, quia tunc etiam secundus præfertur primo, *leg. scripturas, & auct. si quis, C. Qui pot. in pign. hab.* secus si scriptura privata trium testium subscriptione munita sit, quia tunc publico instrumento posteriori præfertur, *dict. leg. scripturas, in fin. ubi DD. communiter.* Idem dicendum est quando duo tantùm testes essent subscripti, & adessent alia adminicula majoris ponderis, & auctoritatis, quàm unus testis tantùm: quia tunc scriptura privata operaretur etiam in præjudicium illius, qui haberet publicum instrumentum posterius, *ut post Fulgos. consil. 133. column. 2. tradit Gabr. commun. opin. lib. 1. tit. de probat. concl. 10. num. 15.*

39 Notandum est autem, quod ad effectum ut is, qui privata scriptura nititur, gaudeat privilegio anterioritatis contra creditores instrumentarios, & hypothecarios, ultra subscriptionem trium testium requiritur subscriptio utriusque contrahentis in contractu ultro citroque obligatorio; licèt in scriptura, in qua unius dumtaxat obligatio continetur, sufficeret subscriptio solius obligati, seu debitoris, *Gabr. loco cit. tit. de Probat. concl. 19. Genua. de scriptur. privat. libr. 1. qu. ult. concluf. 3. num. 36. & seq.* subdens, quod scribens inter ipsosmet testes connumerari non debet. Secundò testes debent esse omnes virilis sexus: mulieres enim inhabiles reputantur, *ex d. l. scripturas ibi, nisi fortè probatæ, atque integræ opinionis trium, vel amplius virorum, subscriptiones &c.* Tertiò testes, qui se subscripserunt privatæ scripturæ, quando illa negatur, recognoscere debent suas subscriptiones. Quartò illi tres testes, qui se subscripserunt, debent esse probatæ, atque integræ famæ, videlicet optimæ opinionis, & ista qualitas debet probari, *secundùm Neguz. de Pignor. 2. mem. 5. p. n. 47. vers. tertiò requiritur, Mantic. de Tacit. lib. 11. tit. 24. n. 9. & seq. Crav. de antiqu. temp. p. 1. §. Quæritur, n. 36. & seq.*

quamvis contrarium in hoc senserit *Rota apud Fenzon. decis. 48.* ubi, quod non est necessariò probanda integra testium fama, quia sufficit, quod tales a jure præsumantur. Quintò cum prioritate scripturæ concurrere etiam debet prioritas hypothecæ, *juxta textum in l. eos, qui, cod. Qui pot. in pign. hab.* Sextò in hujusmodi recognitione citandi sunt creditores instrumentarii posteriores, *ut tradunt DD. apud Gait. de cred. c. 4. n. 1534.* Septimò necesse est, ut testes cognoscant contrahentes scribentes, seu subscribentes, *latè Genua. ubi supra, num. 17. & 18.*

40 Observa tamen, quod dispositio textus *in d. l. scripturas*, cessat cessante suspicione fraudis, & antidatæ: qua sublata nulla est differentia creditoris chirographarii, & creditoris instrumentarii in hypotheca, *Bart. in d. l. scripturas, num. 3.* ubi dicit, quod si debitor confessus fuerit in judicio se antea hypothecasse, prout in scriptura privata continetur, quàm ipse contraheret per publicum instrumentum, tunc talis scriptura privata præfertur publico instrumento: *latè Gabr. comm. concl. lib. 1. tit. de Prob. concl. 10. n. 9. & seq. Gratian. discep. for. c. 391. n. 7. & seq. & c. 964. n. 28. Mantic. de Tacit. lib. 11. titul. 24. n. 4. Burat. dec. 719. num. 8. Millin. decis. 147. num. 1. & sequ.* ubi dicit; quod dispositio, *d. leg. scripturas*, non habet locum quando veritas probatur ex testibus, qui fuerunt præsentes, & ex aliis documentis, *Rot. apud Fenzon. ad Stat. Urb. dec. 48. & coram Seraph. dec. 879. nu. 2. & seq.* ubi, quod ad excludendam fraudem admittuntur etiam adminicula, *& coram Cavaler. dec. 446. num. 7. & apud Pacif. de Salv. interd. dec. 53. n. 7.*

41 Hinc infertur, quod si ex forma statuti libri mercatorum, seu Artificum habeant executionem parata m sicuti publica instrumenta cum privilegio hypothecæ præferuntur in tali casu publico instrumento posteriori: quia ex successiva partitarum descriptione excluditur præsumptio fraudis, & antidatæ, *Neguz. de Pignor. 2. mem. 5. p. n. 47. vers. modò dubitatur. Merlin. eod. tra. lib. 4. tit. 1. q. 15. n. 31. Genua. de scriptur. privat. lib. 1. q. 16. concl. 2. n. 28.*

42 Observa 2. quod si aliqui ex testibus subscriptis decesserint, eorum recognitio non videtur necessaria, cum fieri nequeat: & ideò qui supersunt, supplere possunt recognoscendo suas, & defunctorum subscriptiones, *Cephal. consil. 270. Mantic. de Tacit. dict. lib. 11. tit. 24. num. 11. Genua. d. lib. 1. q. ult. in 3. concl. num. 62. & seq. Rota apud Merlin. de Pignor. decis. 17. num. 6.* & si omnes testes fortè decesserint, tunc juvari potest scriptura comparatione litterarum, *Cravet. de antiquit. temp. p. 1. §. Quæritur, num. 54.* quod intellige, dummodò alia adminicula concurrant, ex quibus arbitrio Judicis fraus omnis excludatur, *Seraph. dec. 879. num. 3. & sequ. Gabr. loco cit. d. concl. 10. num. 12.* ubi dicit, quod unus testis de veritate unà cum alio teste, qui probet, se vidisse scribi cedulam, vel etiam concurrente comparatione litterarum, plenè in hoc casu probaret, *Rot. apud Merlin. d. dec. 17. a num. 5. & apud Fenzon. dec. 48. vers. verum &c.* ubi, quod non est necesse, ut omnia requisita *dict. l. scripturas*, ad unguem serventur.

43 Observa 3. quod dispositio *d. l. scripturas*, non habet locum, quando creditores sunt omnes chirographarii, tunc enim primus præfertur, quamvis præcisè illa solemnitas non concurrat, *gl. in d. l. scripturas, in ver. suum, in fin. Rot. apud Merlin. de Pignor. dec. 17. n. 13. idem Merlin. d. tract. lib. 4. tit. 1. q. 15. n. 10. 33. & seq. Genua. de scrip. privat. lib. 1. q. ult. concl. 3. nu. 108. & seq.*

44 Observa 4. quod dispositio *d. leg scripturas*, requirentis subscriptionem trium testium locum habet, quando contractus excederet libram auri, aliàs sufficiunt duo, *juxta tex. in l. ubi numerus, ff. de Testib. & ita tenuit Alex. cons. 181. n. 5. vers. secundò respondeo, lib. 2. per textum in auct. at si contractus, cod. de fid. instr. in & Auct. de instr. caut. & fid. §. fin.* libra verò septuaginta duobus solidis, seu aureis antiquitus constabat, hodie verò nonaginta sex aureos continet, *ut d. Bart. in Rubr. de veter. numism. pot. lib. 11.* vel secundùm alios centum, & septem, vel centum & viginti, *vide Grat. disc. for. c. 51. num. 1. & seq.*

45 Limita 5. quando res obligata primo creditori obligatur secundo de voluntate primi: quia tunc secundus erit potior primo, & ei præfertur, *l. creditor, 12. §. fin. ubi glos. Bart. & Bald. ff. Qui pot. in pign. hab. Neguz. de pignor. 2. mem. 5. p. nu. 30. Merlin. d. lib. 4. tit. 1. q. 18. n. 3. & seq.*

46 Limita 6. ubi primus creditor haberet specialem hypothecam in quibusdam bonis debitoris, & in aliis generalem: tunc enim ex æquitate tenetur excutere bona specialiter obligata, & si ea ad debitum sufficiunt, non potest agere contra posteriores habentes vel specialem, vel generalem hypothecam, *l. 2. cod. de Pignor. Merlin. d. lib. 4. tit. 1. qu. 19. & 21.*

*Gait.de Cred.cap.4.num.*1544.*Cravet.conſ.77. num.*16. *Pacif. de Salv.interd.inſp.3.cap.3.num.*69.*&* 70.*Surd. dec.*44.*num.*1. *&ſeq.Rot.dec,*573.*num.*3.*par.*3.*recent.* quod procedit etiam, quando agitur utili ſalviano, *Surd. dec.*44.*num.*14. *Merlin. loco cit.dict.q.*21.*num.*23. quicquid dicat *Pacif. loco proximè cit.*& etiam in cauſa dotis, *Surd.ibid.n.*5.*Pacif.ubi ſup.d.n.*70. *Rot.dec.*431.*num.*2.*p.*5.*tom.*2.*recent.Cravet.conſ.*77. *n.*16.*& eſt communis opinio*, quamvis contrarium ſentiat *Merlin. d. qu.* 21.*num.*57.

47 Obſerva tamen, quod diſpoſitio *d.l.*2, *cod.de Pign.* introducta fuit favore non ipſius debitoris, ſed ſecundi, & poſterioris creditoris: & ideo quando agitur contra debitorem, opponi non poteſt excuſſionis exceptio, *Surd.d.dec.*44.*n.*10. *Pacif.d.inſp.*3.*c.*3.*n.*83.*Zacch.ad Galleſ.de oblig.cam.qu.*6.*in fin. Merlin.d.q.*21.*n.*27.

48 Obſerva 2. quod diſpoſitio *d.l.*2, non habet locum, quando in contractu, ſeu inſtrumento adeſt guarentigia vel obligatio cameralis, vel clauſula illa, *ità quod ſpecialitas generalitati non deroget*, vel quid ſimile, *Pacif.inſp.*3. *cap.*3.*numer.* 86.87. *&* 88. *Gait.dict.cap.*4. *num.*1541. *Cacheran. deciſ.*159. *num.*7.*Zacch.ad Galleſ.de oblig.ca.quæſt.*6.*in fin. Surd.deciſ.*44. *num.*17.*verſ.plures autem, Rot.dec.*57.*num.*2. *apud Pacif. & dec.*449.*num.*8.*par.*3.*recen. & in Macera. Salviani* 11. *Martii* 1647. *coram Card. Corrado, apud Merlin.de Pignor.dec.*144. *numer.*12. idem dicendum, quando hæc exceptio oppoſita fuit poſt litem conteſtatam, eſt enim dilatoria, & opponi debet ab initio, *leg.penul.ubi Sal.& leg.fin.cod.de except.* vel ſi conſtaret, ſpecialem hypothecam inutilem eſſe, ut quia eadem res alteri prius fuerit hypothecata, vel quia in ea nullum jus habet debitor, tunc enim ceſſat quoque diſpoſitio *d. leg.*2.*ut dict.Surd.d.dec.*44.*num* 20.*&* 21.*Merlin.d.qu.*21.*num.* 51. *&* 52.

49 Obſerva 3. quod non poteſt creditor alienare rem magni valoris ſibi hypothecatam pro parvo credito; & ideò debitore offerente rem ſuper qua poſſit ſatisfieri, debet ad ejus diſtractionem procedere, interdicta alienatione rei magni valoris, *Bartol.in leg.alio, num.*13.*ff.de alim.cibar.leg. Merlin.de pignor.lib.*4.*tit.*1.*quæſt.*21.*num.*19.*ubi cit. Ann. all.*141. *Ric.in Corect. deciſ.*482. *& Novar. apud Ric. deciſio.*2498. *par.*7.

50 Limita 7. in fiſco, qui licèt ſit poſterior tempore, præfertur tamen anterioribus creditoribus tacitam, vel etiam expreſſam hypothecam habentibus in bonis acquiſitis poſt obligationem cum fiſco contractam, *l.ſi is,qui,ubi Bart.ff.de jur. fiſc. Mantic. de Tacit.dict.lib.*11.*tit.*25. *num.*6. *&* 7. ubi etiam dicit, quod hoc eſt privilegium fiſci: quia regulariter prior tempore eſt potior in hypotheca non tantùm quoad bona quæſita, ſed etiam quoad quærenda, *leg.fin.cod.quæ res pign. oblig. &c.*

51 Notandum tamen eſt, quod hoc privilegium habet locum, quando anterior creditor non habet niſi privilegium temporis; ſecus ſi haberet duplex privilegium, & ita intelligendus eſt *text in l.fin.ff.Qui pot.in pign.hab.*qui videtur contrarius, ibi enim privatus ultra prioritatem temporis habebat etiam privilegium tutelæ, & ideò præfertur fiſco in bonis poſtea quæſitis, *ut notat gl.in d.l.ſi is, qui ver.reſpondiſſe, Bart.ibid.n.*1. Hinc ſi fiſcus cum dote contendat, ei præferri non debet, quia duplex habet privilegium, ſcilicet tacitæ hypothecæ, & prælationis in tacita hypotheca, *juxta l. aſſiduis, cod.qui pot.in pign.hab.Mantic.d.tit.*25. *nu.*11. *Cancer. var.p.*1.*c.*9.*n.*3.

52 Notandum 2. quod eodem privilegio gaudent alii creditores ex cauſa privilegiata contra creditores ex cauſa non privilegiata: poſteriores enim in tali caſu præferuntur prioribus in bonis poſtea quæſitis, *ſecundùm Sali.in l.*2.*ff. Qui pot. in pign.Brun.de ceſſ.bon.q.*11.*n.*4. *& alios apud Merlin. d. lib.*1. *q.*24.*n.*13.*Pacif.inſp.*3.*c.*2.*n.*465. ubi exemplificat in Eccleſia pupillo, & dote.

53 Hinc ſi venditor pro pretio reſervaverit ſibi ſpecialem hypothecam in re vendita, non præfertur uxori emptoris, cui prius bona mariti fuerunt hypothecata, licèt præferatur cæteris creditoribus, *ſecundùm Spec.in tit.de oblig.& ſol.* §.1.*nu.* 45.*Afflict.dec.*306.*num.*5.*Cephal.conſil.*131.*num.*3.*Mantic. de Tacit.lib.*11.*tit.*26.*num.*17. ubi dicit, quod mulier ex cauſa dotis præfertur poſterioribus creditoribus, qui crediderunt ad rem emendam, vel renovandam cum pacto expreſſo, quod res pro eorum credito ſit obligata, *per textum in* §. *his conſequens, auct.de æqual.dot.* Contrarium tamen tenuit *coram Cardin.Seraphin. deciſ.*661. *& coram Orano in Romana pecuniaria* 4. *Maii* 1597. *& coram Burat.deciſ.*223. *num.*1. *& ſeqq. Urſell.concluſ.*119.*num.*8. & in fiſco dixit *idem Mantic. d.lib.*11.*tit.*25.*num.*12.*&* 13. nec obſtare videtur *textus in d.* §. *his conſequens*: quia procedit, quando quis ſimpliciter pecuniam credidit ad rem emendam, vel reparandam; ſecus ſi ſpecialem hypothecam ſibi reſervaverit, quia tunc omnibus præferendus eſt, *juxta leg.licèt, cod.Qui pot. in pign. hab.auct. quod obtinet, cod.de pignor.gloſ.in leg. aſſiduis, ver.licèt anteriores ſint, verſ.vel dic.quod præfertur, cod.qui pot.in pign.hab.*

Quare neque præferenda eſt mulier creditoribus anterioribus expreſſam hypothecam habentibus ſuper bonis per debitorem quæſitis poſt contractam tacitam, vel expreſſam hypothecam dotis, quia dos non cenſetur privilegiata niſi in caſibus a jure expreſſis, & in non expreſſis ſtandum eſt regulæ juris communis dictanti, dotem non præferri creditori expreſſam anteriorem habenti, *ſecundùm communem, & veriorem opinionem, quam ſequitur Crot.in l.*1. *numer.*24. *ubi etiam Marian. Socin.num.*20. *Bolognet.num.*68. *ff.ſol.matrim. & alii, quos refert, & ſequitur Gait.de credit.c.*4.*n.*102.*& ſeq. de quo latiùs mox dicemus*; idemque videtur dicendum de Eccleſia, & pupillo, *ex traditis per Manticam de Tacit.lib.* 22.*tit.*8.*n.*34. ubi dicit, quod Eccleſia in temporalibus utitur jure communi, niſi aliud ſit ſpecialiter conſtitutum, *juxta c.*1.*de alien.feud.* 54

Notandum 3. quod ſi prior creditor agit contra fiſcum tenetur probare, bona fuiſſe primò queſita; & ſi fiſcus agit contra primum creditorem, debet ſimiliter probare, quod ea bona poſtea fuerint quæſita, *ſecundùm Bart.in d.l.ſi is, qui n.* 3.*ff.de jur.fiſc.Neguſ.*2.*mem.*5.*p.n.*43. quamvis contrarium ſentiat *Merlin.de Pignor.lib.*4.*tit.*1.*q.*24.*n.*18. *&ſequ.* ubi dicit, quod privatus agens contra fiſcum poſteriorem creditorem, non tenetur probare acquiſitionem fuiſſe factam, antequam debitor cum fiſco contraxit; prior enim creditor fundatam habet intentionem in regula, qui prior eſt in tempore, potior eſt in jure; & ideò fiſcus, qui ſe fundat in exceptione regulæ, debet probare, ſe eſſe in caſu limitationis, & privilegii, *juxta l.*1.*ubi Paul.de Caſtr.ff.de except.* 55

Limita 8. in muliere ex cauſa dotis, quæ ſive habeat tacitam hypothecam, ſive expreſſam poſteriorem, præfertur anterioribus creditoribus habentibus tacitam hypothecam etiam privilegiatis, *l.aſſiduis, ubi DD. communiter, cod.Qui pot.in pign.hab.* item tacita hypotheca dotis præfertur etiam poſteriori expreſſæ, *Neguſ.de pignor.*2.*p.mem.*4.*n.*98. *& alii apud Mantic.d.lib.*11.*tit.*26. *nu.*22.*& hanc eſſe magis communem dicit Cancer.p.*1.*cap.*9.*n.*2. ſubdens, *nu.*10. quod in iſta bonorum dotalium hypotheca inſpicitur tempus contracti matrimonii, non autem dotis ſolutæ, *juxta l.*1.*ff.Qui pot.in pign.hab.* quemadmodum pupillus habens ſimiliter tacitam hypothecam in bonis Tutoris præfertur expreſſæ poſteriori etiam fiſci, *juxta textum in l.*1.*& ibi gloſſ. cod. Rem.alien.ger.* quod quidem privilegium extenditur ad filios mulieris ejus hæredes, qui nati ſunt ex illo matrimonio; pro quo data fuit dos; ſecus ſi eſſent nati ex alio matrimonio, *Alex. conſ.* 58.*n.*4.*lib.*7.*Cancer.loco cit.num.*13. *Mantic.ubi ſupra, n.*15.*ubi de communi.* 56

Idem privilegium competere Eccleſiæ, & aliis cauſis privilegiatis, dicit *Rip.in l.privilegia n.*31.*ff. de privileg.credit. quem refert Cancer.d.c.*9.*n.*2. 57

Maritus verò licèt ipſe etiam habeat privilegium tacitæ hypothecæ, ut dotem ſibi promiſſam faciliùs conſequi poſſit, *juxta leg.un.*§. *& ut plenius, cod.de Rei uxor. act.* non tamen habet hoc privilegium, ut anterioribus creditoribus præferatur, *Ang.in leg.*1.*ff.ſol.matr. Mantic.de Tacit. libr.*11. *tit.*26.*num.*33.*& ſeq.* ubi etiam dicit, quod nec extraneus dotans hoc privilegium habet, etiamſi dotem ſibi reddi ſoluto matrimonio ſtipulatus fuerit, *Gait.de credit.cap.*4. *nu.*1590. *& ſequ.*

An verò hoc privilegium prælationis tranſeat in ceſſionarium mulieris? affirmativè reſpondeo, *per text. in l.fin. cod. de privil.fiſc.* ubi privilegium fiſci poteſt transferri per ceſſionem, *ut ibid.not.Bart.& alii.* 58

Nec obſtat *textus in leg. ex pluribus, ff.de admin. tut.* ubi quod privilegium pupilli non tranſit in ceſſionarium pupilli: quia ibi ſermo eſt de privilegio, quod conceditur perſonæ propter perſonam, & hoc quidem non tranſit in ceſſionarium: ſecus eſt in privilegio, quod conceditur perſonæ propter cauſam, hoc enim eſt tranſmiſſibile, *ut probat textus in d.leg.fin.cod.de Privil.fiſc.latè Gait dict.cap.*4.*numer.* 1702. *&ſeq.* ubi dicit, quod fiſcus privilegium non habet ob perſonam repræſentatam per fiſcum, ſed ob cauſam ob quam fiſcus denominatur. Ex quo fit, ut privilegium prælationis mulieri conceſſum tranſeat etiam in ceſſionarium: quia hujuſmodi privilegium conceditur mulieri ob cauſam dotis, *ut conſtat ex leg.*1. *ibi, dotis cauſa ſemper, & ubique præcipua eſt &c. ff.ſol.mat. & l.aſſiduis, ibi, cum penè mulieribus tota ſubſtantia in dote conſtituta eſt, & ibi, quam pro dote reſti-*

reſtituenda dedimus, cod. Qui pot. in pign. hab. l. fin. ibi cum enim ſcimus, favore dotium & antiquos juris conditores ſeveritatem legis ſæpius mollire, cod. ad Senatuſc. Vellejan.

59 Hæc tamen concluſio intelligenda eſt, ut procedat in ceſſione, quæ fit ex neceſſitate ex utraque parte: tunc enim privilegium prælationis tranſit in Ceſſionarium; ſecus ubi ceſſio fieret ex voluntate, *Bart. in l. poſt dotem, n. 35. ſol. matr. Afflict. dec. 306. n. 6. & 7. latè Gait. d. c. 4. a n. 1671. uſque ad num.* 1714. ubi etiam dicit, quod ceſſio ſemper dicitur neceſſaria ex parte utriuſque, quando ſolutio fit per ſecundum creditorem, vel per alium intereſſe habentem, *Scacc. de Commer. & camb. §. 2. gl. 5. n. 81. & ſeq.*

60 Obſerva tamen, quod vidua retinens, ſeu poſſidens bona mariti ex cauſa jurium dotalium, inſtantibus hæredibus viri, ſive ejus creditoribus etiam poſterioribus debet præſtare patientiam, ut hujuſmodi bona vendantur, ut ex pretio ſatisfiat ipſi viduæ, & aliis creditoribus juxta eorum gradum, *leg. a Divo Pio, §. quod ſi res, ff. de Re jud. Anton. Oliban. p. 1. lib. 3. in add. ad ff. fuerat, de Action. num. 41. in fin. quem refert, & ſequitur Cancer. var. p. 1. c. 9. n. 195. & p. 3. c. 17. num. 420.*

61 Obſerva 2. quod ſi creditor, & mulier habeant expreſſam, tunc prior in tempore potior eſt jure: in hoc enim mulier non reperitur privilegiata, ut præferatur creditori anteriori habenti expreſſam, ſed tantùm tacitam, *ut ſupra diximus, & conſtat ex l. fin. ubi gloſ. & DD. cod. qui pot. in pign. hab. gloſ. communiter recepta in lege penul. ff. de Relig. & ſumpt. fund. Surd. deciſione 112. num. 1. Pacif. de Salvian. interd. inſp. 3. cap. 4. num. 122. & ita de conſuetudine ſervatur, ut dict. Bart. ibidem num. 6. Ang. in §. fuerat, num. 33. inſt. de act. & hanc magis communem dicit Alex. conſ. 58. num. 8. lib. 7. Neguſ. 2. par. mem. 4. num. 98. latè Mantica de Tacit. lib. 11. tit. 26. num.* 32. ita etiam, quando quæſtio eſt inter duas dotes, prior præfertur *ut in dict. lege aſſiduis, ubi Bald. & alii* niſi extent res datæ in dotem a ſecunda uxore, quia in iis præfertur ſecunda, & ejus filii, *act. ſi quid ex rebus, cod. qui pot. in pign. hab. Gait. de Credit. cap. 4. num. 1652. & ſeq.* quemadmodum inter fiſcum, & mulierem prioritas etiam temporis attenditur, *l. quamvis, ubi Bart. & alii, cod. de privil. fiſc. Ang. loco cit. num. 33. Mantic. de Tacit. lib. 11. tit. 26. num. 6.* quamvis contrarium ſentiat *gl. in d. l. quamvis, ver. prævenit.* ubi dicit, quod hæc lex correcta fuit per citat. *l. aſſiduis, cod. Qui pot. in pign. hab.*

62 Obſerva 3. quod in rebus dotalibus, etiam ſi æſtimatæ fuerint, mulieri competit hypothecaria, & rei vendicatio, præfertur creditoribus etiam anterioribus, etiam privilegiatis, nec ei ulla currit præſcriptio, niſi ex tempore ex quo potuit actionem movere, *l. in rebus, cod. de jur. dot.* quod eſt ſpeciale in muliere, *ut d. Bart. in d. l. ſi is, qui num. 2. ff. de jur. fiſc. Mantic. de Tacit. lib. 11. tit. 26. n. 26.*

63 Notandum tamen eſt quod quando res dotales inæſtimatæ traduntur marito, ſemper quidem locum habet diſpoſitio *d. l. in rebus*; ſi verò datæ fuerint æſtimatæ ea æſtimatione, quæ facit emptionem, *juxta legem quoties, cod. eod. tit. de jur. dot.* tunc demum poterit mulier res hujuſmodi æſtimatas vendicare, ſi maritus ſolvendo non ſit, *ut poſt Novell. de Dot. p. 8. privil. 7. Maſcard. concl. 616. & alios ſcripſit Gait. d. c. 4. num. 1656. & ſeq.*

64 Obſerva 4. quod in bonis paraphernalibus, & in donatione propter nuptias mulier non habet privilegium prælationis, datur tamen hypothecaria, *dict. leg. aſſiduis, juncta gloſ. ibidem, in ver. ſuo tempori, Neguſ. 2. par. mem. 4. num. 63. Alex. conſ. 36. num. 5. lib. 6. Mantic. de Tacit. lib. 11. tit. 26. num.* 48. & 49.

65 Obſerva 5. quod mulier non præfertur ei, qui credidit ad emptionem militiæ, *leg. ultim. cum act. quæ ſubiicitur cod. de Pignor.* quod intellige, quando hypotheca dotis eſt poſterior; ſecus ſi ſit anterior, quia tunc præfertur mulier, *Neguſ. de Pignor. p. 2. mem. 4. num. 164. verſic. intellige tamen, & p. 5. mem. 2. num. 21. verſ. ſed dubium eſt &c. Mantic. dict. lib. 11. tit. 26. num. 38.*

66 Obſerva 6. quod ſi duæ dotes ex eadem ſubſtantia petantur, quarum una debeatur actione ex teſtamento, putà quia fuit legata, altera verò debeatur actione de dote, quia videlicet ſoluto matrimonio debet reſtitui uxori, vel ejus filiis, præferenda eſt hæc dos, quæ debetur actione de dote, etiamſi poſterior ſit; tum quia privilegium prælationis conceditur hypothecæ, quæ ineſt actioni de dote, *leg. 1. cod. de Rei uxor. act.* tum quia prælatio datur mulieribus non pro lucro, ſed nè rebus ſuis fraudentur, & damnum patiantur, *ut conſtat ex dict. leg. aſſiduis*; mulier verò, quæ agit actione ex teſtamento, de lucro contendit; & ideò altera mulier, quæ dotem repetit, præferenda eſt, *ità Neguſ. 2. p. mem. 4. nu.* 97. *Mantic. dict. lib. 11. tit. 26. num. 45. & 46. Gait. de Credit. d. c. 4. num. 1664.*

Obſerva 7. quod ſi uxor ageret ad donationem propter nuptias, quæ in Regno vocatur antefactum, non animo lucrandi, ſed ageret ad illam tamquam ſibi ſpecialiter obligatam pro dote, non ſolum haberet hypothecam, ſed etiam prælationem, *Neguſ. de Pignor. dict. par. 2. mem. 4. numer. 65. & 66.* ubi etiam dicit, quod donatio propter nuptias non datur ſolùm propter lucra nuptialia, ſed etiam pro majori ſecuritate dotis *juxta leg. fin. §. ſancimus, cod. de Donat. ant. nupt. Mantic. loco cit. dict. tit. 26. num. 50. Gait. d. cap. 4. nu. 1667. & ſequ.* 67

Obſerva 8. quod ſi uxor conſentiat alienationi factæ per virum, & renunciaverit juri hypothecæ ſuper re vendita, hæc renunciatio etiam verbis generalibus facta non extenditur ad alias perſonas, neque ad alias res, vel contractus, *leg. jubemus, cod. ad Vellejan.* Unde mulier in tali caſu non poteſt agere hypothecaria ſuper illa re, quando maritus habet alia bona, ex quibus mulieri conſuli poſſit; ſecus ſi non ſuperſunt alia bona mariti: tunc enim non ſolùm mulier, ſed ejus hæredes ſuper re vendita agere poſſunt hypothecaria, renunciatione non obſtante, etiamſi mulier de hujuſmodi renunciatione nunquam conqueſta fuerit, *auct. ſive a me, cod. eod. tit. Novell. de Dot. par. 7. privil. 1. poſt num. 15. Pariſ. conſ. 75. lib. 3. Urſill. ad Afflict. dec. 311. num. 3. & 4. Alvar. Valaſc. conſul. 127. vol. 2. & alii apud Cancer. var. lib. 3. c. 15. n.* 111. *& ſeq.* 68

An verò mulier renuncians ſuæ hypothecæ cum juramento, poſſit in caſu prædicto agere hypothecaria ſuper re alienata per virum? affirmat *gloſ. in auct. ſi qua mulier cod. ad Vellejan. Cancer. loco cit. Urſill. ad Afflict. dec. 311. num. 4.* contrarium tamen tenent *Canon. in cap. pervenit, de empt. & vend. Bart. in dict. auct. ſi qua mulier, Afflict. dict. deciſ. 311. num. 4. per textum in cap. cum contingat, cap. ſi verò, de Jurejur. & cap. licet, eod. tit. in 6.* niſi uxor ad ſe obligandum, metu, vel dolo fuerit inducta: quia tunc poſſet agere, obtenta abſolutione a juramento, *capite ſecundo, & dicto cap. ſi verò, de jurejur. latè Galganet. ad ſtatut. Urb. c. 151. verſ. nec minus lib. 1.* 69

Obſerva 9. quod dotis receptæ confeſſio facta per virum conſtante matrimonio regulariter non probat veram numerationem, cum præſumatur facta in fraudem donationis prohibitæ inter virum, & uxorem, *l. 1. & tot. tit. ff. & cod. de Donat. int. vir. & uxor.* quamvis confeſſio hujuſmodi facta fuerit etiam ad favorem Soceri, & non ſolius uxoris, *Rot. in Romana dotis, ſeu reſtitutionis in integrum 27. Junii 1629. coram Merlino, & coram Coccino deciſ. 451. num. 2. & coram Burat. deciſ. 612. num. 1. & 2.* quæ quidem donatio cum ſit ſimulata, & præſumpta, non confirmatur juramento, *latè Rot. dec. 55. num. 10. & ſeq. p. 6. Recent. Mantic. lib. 11. tit. 20. nu. 37. & ſeq.* ubi dicit, quod ſi maritus nulla præcedente promiſſione conſtante matrimonio confeſſus fuerit, ſe dotem recepiſſe, intelligitur hujuſmodi confeſſio facta in fraudem creditorum: quemadmodum præſumitur etiam facta in fraudem, quando maritus non eſſet ſolvendo, vel dote ſoluta deſineret eſſe ſolvendo *Gratian. diſc. for. c. 362. n. 21. & ſequ.* & hæc quidem confeſſio anterioribus creditoribus minimè noceret; ſed neque futuris creditoribus, ſi aliqua ſint indicia, ex quibus coniici poſſit, id fuiſſe cogitatum, *l. ſed ſi maritus, ff. Qui & a quib. &c.* ſecus eſſet, ſi confeſſio facta ſit ante contractum matrimonium, vel tempore, quo contrahitur, vel ante conjunctionem copulæ carnalis, quia tunc fraus non præſumitur, *Caſtr. conſ. 383. n. 1. lib. 2. quem refert, & ſequitur Mantic. loco cit. num. 39.* ubi, quod tunc talis confeſſio præjudicat etiam anterioribus creditoribus, qui non habent expreſſam hypothecam: & poſterioribus, qui eam habent tacitam vel expreſſam: idemque dicendum, quando concurrerent adminicula, & conjecturæ, putà promiſſio dotis facta ante contractum matrimonium, exhibitio alimentorum reſpectu uxoris, & ſimilia: quia eo caſu confeſſio dotis facta per virum etiam conſtante matrimonio probat veram numerationem etiam in præjudicium tertii *Greg. dec. 62. Rot. dec. 24. n. 3. & ſeq. p. 7. recent. Affl. dec. 402. n. 9. Gabr. commu. concl. lib. 3. de jur. dot. concluſ. 4. Mantic. de Tacit. lib. 11. tit. 20. n. 12. & tit. 27. num. 6. Gratian. diſcep. for. cap. 984. num. 21. Gait. de Cred. c. 4. n. 1809. & ſeq. Ferentill. ad Burat. dec. 108. nu. 20. Caval. qu. 432.* 70

Dixi, *ante contractum matrimonium*, quia inſtrumentum dotale confectum poſt matrimonium præſumitur ſimulatum, & in fraudem creditorum: & ideò illa dotis confeſſio eo caſu ſolutionem non probat præſertim concurrentibus conjecturis: ex quibus ſuaderi poſſit ſimulatio, *Burat. deciſ. 612. num. 3. & ſeq. Rot. apud Merlin. de Pign. dec. 23.* 71

num.3.& ſeq. ubi etiam, quod in judicio civili ſola ſuſpicio falſi, & ſimulati habetur pro falſo, & ſimulato.

72 Limita 9. in creditore ex cauſa funeris: hic enim præfertur creditoribus anterioribus etiam ex cauſa dotis, vel alia cauſa quantumvis privilegiata, etiam habentibus expreſſam hypothecam, *l.fin.§.in computatione, cod.de iur. delib.leg. impenſa,45.ff.de Relig.& ſumpt.fun.gl.in d.leg.fin.§.in computatione, ver.funus, Aret.in §.fin.inſt.ad leg.Falc.Gait.d.c.4.nu.1932. Rip.de Remed.præſcr.con.peſt.n.133.Surd.dec.112.& 225.Fontanell.de pact.nupt.clauſ.6.gl.2.p.5.n.26.& ſeq.Grat. diſcep.for. cap.94.n.2.& ſeq.Pacif.de Salv.interd.inſp.3.c.4.num.81.& ſeq. Beltram.ad Gregor.dec.421.n.14.verſ.contrarium, Rota S. Severini dotis, ſeu Salviani 4. Maii 1640. coram Dunozet, apud Merlin.dec.33.n.22.& ſeq.Cancer.var.p.1.c.9.n.9.* ubi etiam dicit, quod veſtes lugubres uxoris, & familiæ, privilegium funeris habent, *& ita ſenſit etiam Rota dec.399.num. 13.& ſeq.par.5.tom.1.Recent. quæ quidem opinio verior eſt, & magis communis*, quicquid dicat *gloſ.in dict.leg.impenſa, ff.de Relig.& ſumpt.fun. Neguſ.memb.2.par.5.n.28.Mantic.de Tacit.lib.11.tit.23.num.23.& ſeq.titul.26.num.16.* & alii aſſerentes, creditorem ex hujuſmodi cauſa præferri creditoribus anterioribus in perſonali, non autem in expreſſa hypotheca.

73 Et hoc quidem privilegium non tantùm habet locum in hærede cum beneficio legis, & inventarii, *juxta cit.l.fin. §. in computatione*, ſed etiam reſpectu tertii expendentis in funere, *ut conſtat ex l. Neratius, ibi, ſi verò alius funeraverit & c.ff.de Relig.& ſumpt.fun.leg.ſi filius fam.31.eod.tit.ibi qui ſervum alienum, vel ancillam ſepelivit, habet adversùs Dominum funerariam actionem*: *hæc actio non eſt annua ſed perpetua, & hæredi, cæteriſque ſucceſſoribus, & in ſucceſſores datur, Surd.dec.255.n.28.Grat.d.c.94.n.9. verſ.quia verior, Rot. in S.Severini dotis 4.Maii* 1640. *coram Dunozet.* ratio eſt, tum quia impenſa funeris eſt quaſi debitum hæreditatis, *Peregr.de fideicom.art.40.n.19.Grat.loco cit.n.28.* tum etiam quia concurrit in tali caſu utilitas publica, nè cadavera inſepulta remaneant, ex quo fœtor, horror, aeris corruptio, ac peſtilentiæ prodeunt, *l.ſi quis, ff.de Relig.& ſumpt.fun. leg.Neratius, ff.eod.Surd.dict.dec.255.num.15.* & ideò creditor ex hujuſmodi cauſa præferri debet, quia utilitas publica præfertur contractibus privatorum, *leg.utilitas, 3.cod. de Primipil.lib.12.*

74 Addit *Surd.dec.55.n.9.* quod mutuans hæredi pecuniam debet ſimiliter aliis præferri, ſi conſtat, expenſas funeris fuiſſe factas ſtatim poſt mutuum receptum.

75 Idem dicendum eſt in credito ex cauſa ultimæ infirmitatis ipſius debitoris, ex qua deceſſit, quia hujuſmodi expenſæ veniunt appellatione funeralium, eamdemque ſortiuntur in omnibus naturam, atque privilegium: intereſt enim Reip. ut homines conſerventur, ſuadetque humana pietas, ut in infirmitate totis viribus adjuvantur; Unde Medicorum mercedes, medicamenta ab Aromatariis præſtita, ac cæteræ impenſæ aliis omnibus creditis præferri debent, *Fontanell. de Pact.nupt.d.p.5.n.27.in fin.Mantic.d.lib.11.titul.23.num.26. Gait.de Cred.d.cap.4.n.1824.& 1910.& ſeq.Surd.dec.112.n.7. & dec.255.n.25.& 26.Beltram.ad Greg.dec.421.n.14.Rota in d. S.Severini, & in Romana hæreditatis 14.Decembris 1646. coram Arguelles, apud Merlin.loco cit.dec.137.Grat.d.c.94.n.16. Urſel.concl.119.num.34.Cancer.var.lib.1.c.15.num.9.* ſubdens, quod medicamenta aliarum infirmitatum hoc privilegium non habent.

76 Nec obſtat, quòd dos etiamſi hæc etiam reſpiciat publicam utilitatem præfertur creditoribus anterioribus habentibus hypothecam tacitam tantùm, non autem expreſſam, *ut ſupra diximus*: quia reſpondetur, quod impenſa funeris eſt magis privilegiata, quàm cauſa dotis: in funere enim ultra publicam utilitatem concurrit etiam pietas erga humanum genus, *ut rectè animadvertit Merlin.d.lib.4.tit.1.q.17.n. 15.16.& 17. Rip.loco cit.d.cap.4.num.133.Surd.dec.255.numer. 15.* item cauſa funeraria dicitur utilitas publica in communi, & in quolibet particulari, publica verò utilitas principaliter præfertur publicæ ſecundariò ut eſt cauſa dotis, *prout concludunt communiter ſcribentes in l.1.ff.ſolut. matrim. Gait. d. cap.4.n.1916.*

77 Supradicta tamen concluſio intelligenda eſt in impenſis neceſſariis tantùm, iis videlicet, quæ debuiſſent fieri juxta conſuetudinem regionis, ac perſonæ qualitatem, ac quantitatem patrimonii, *l.ſi quis, ff.de Relig. & ſumpt.fun.* non autem in ſuperfluis, vel pro pompa factis, *Fontanell. loco cit.num.30.& ſequ.* ubi id Judicis arbitrio remittit, *& alii apud Merlin.dict.lib.4.tit.1.qu.17.num.25.& ſeq.Surd.d. deciſ. 255.num.28.& ſeq. Urſell.concl.119.num.33. Spec. in tit. de ſepult.num.13.*

Notandum eſt etiam quod Pater pro filio cogitur funus 78
facere, uxor pro marito, Dominus pro ſervo, Eccleſia pro ſuo Parocho, & vicini, vel alii comparochiani pro vicino, *l.quod ſi nulla, ff.de Relig.& ſumpt.fun.& tradunt DD. apud Surd.d.dec.255.n.12.* item Succeſſor in beneficio tenetur ad impenſas funeris, ac infirmitatis prædeceſſoris, *ſecundùm veriorem ſententiam, quam ſequuntur Calder. conſ.1.& 2. de ſolut.Cepol.conſ.51.Fuſc.ſing.58.& alii, quos refert, & ſequitur Grat.diſc.for.c.94.n.20.& ſeq.* ubi etiam notat, quod ſi expenſæ factæ fuerint per conſanguineos, & nepotes, datur repetitio contra Succeſſorem, & Eccleſiam, dummodò protestati ſint, ſe illas feciſſe animo repetendi, *l.at ſi quis, §.ſed interdum, ff.de Relig. & ſumpt.fun.* quod intellige, quando defunctus nihil habet, *ut declarat Rebuff.de ſent. proviſion. in præfat.n.57.quem refert Grat.loco cit.n.25.*

Succeſſor quoque in feudo, fideicommiſſo, & majoratu 79
tenetur funerare priorem poſſeſſorem, ſi defunctus nulla reliquit bona, quia impenſa funeris ad hæreditatem, cujus eſt quaſi debitum ſpectat, *Afflict.in c.1.n.15.in tit. An agn. vel fil. Ant.Padil.in l.unum ex familia, §.ſi de Falcidia, n.11.ff.de l.2. quos refert Peregr.de fideic. art.40.nu.19.* quæ quidem opinio humanior eſt: & ideò in praxi ſequenda, *l.quod ſi nulla, ff. de Relig.& ſumpt.fun.*

Notandum 2. quod licèt proximior vendendo, vel alium 80
actum faciendo circa bona hæreditaria, videatur adire, tamen fallit, quando id facit cauſa funeris, *l.prò hærede, ubi gloſ.& Bart.ff.de acquir.vel omitt.hæred.l.at ſi quis, §.plerique ff.de Relig.& ſumpt.fun.* cogitur enim proximior, vel hæres ſcriptus ante aditam hæreditatem vendere bona hæreditaria, & funus facere, *Surd.d.dec.255.n.12.& ſeq.* ubi etiam dicit, quod qui in funus impendit invito, & prohibente hærede poteſt nihilominus ab illo repetere.

Limita 10. in creditore ex cauſa oneroſa: hic enim præ- 81
fertur anteriori ex cauſa lucrativa, *ut d.Cuman.in l.privilegia, ff.de Privil.cred.quem refert, & ſequitur Capic. dec.78.nu. 7.* hoc tamen intelligendum eſt de creditoribus ex titulo lucrativo, qui habent ſolùm perſonalem actionem; ſecus quando habent etiam hypothecariam: tunc enim ſi anteriores ſint, præferuntur poſterioribus etiam ex cauſa oneroſa, *Mantic.de Tacit.lib.11.tit.22.n.23.Gait.c.4.n.1235.& ſequ.Pacif.de Salv.inter.inſp.3.c.2.n.466.& ſeq.Merlin.d.lib.4.tit.1.qu. 25.num.1.& ſeq.Rota apud eumdem Merlin.poſt tract. de Pign. dec.50.num.54.*

Limita 11. quando poſterior creditor habet inſtrumen- 82
tum veræ numerationis, & prior inſtrumentum nudæ confeſſionis: quia tunc poſterior præfertur, *ſecundùm Bald.in l. diverſis, n.2.cod.Qui pot.in pign.hab.Grat.dec.March.125.n.5. & alios apud Urſil.ad Afflict.dec.402.n.9.* hæc tamen limitatio locum habere poteſt ubi non eſſet lapſum tempus quo poteſt opponi exceptio non numeratæ pecuniæ: quia ſicut poteſt debitor hanc exceptionem proponere, ita & creditores, *l.ſi cui, ubi Bald.cod.de Non.numer.pecun. Mantic. d.lib.11.tit. 23.num.27.verſ. Neque illa ratio, Tiraquell.de retract. lignag. §.1.gloſ.18.num.91.* ſecus eſſet, ſi elapſum fuerit tempus a jure præſcriptum ad opponendam hujuſmodi exceptionem: quia tunc prius inſtrumentum etiam nudæ confeſſionis præfertur, *Mantic.loco cit.Gait.cap.4.n.1827.Merlin.d.lib.4.tit.1. q.26. num.11.*

Obſerva tamen, quod ſi confeſſio eſſet ſimulata, lapſus 83
temporis nihil poteſt officere, quia obſtat exceptio ſimulationis, quæ eſt perpetua, *gloſ.in l.ſi ſub ſpecie, cod. de Poſtulat.Bart.ibidem num.1.& alii apud Mantic. loco cit. lib.11.tit. 20.num.29.*

Limita 12. in creditore ex cauſa depoſiti veri, & regula- 84
ris videlicet ſi pecunia reperitur apud Campſorem in ſacculo obſignata: hic enim præfertur omnibus creditoribus anterioribus etiam hypothecariis: quia deponens in tali caſu adhuc retinet dominium pecuniæ in depoſitum traditæ, *l.cum fundus, §.ſervum tuum, verſ.quod ad peculiares, ff.ſi cert.pet.* ſecus eſſet in depoſito irregulari, putà quia numerata fuit pecunia: tunc enim translatum fuit dominium in campſorem, ita ut ſolùm ad tantumdem teneatur, *l.Lucius, & l.die ſponſoliorum, §.1.ff.Depoſ.* quo caſu deponens non habet privilegium prælationis contra creditores hypothecarios, *Bald. in l.fin.n.4.cod.depoſ.Mantic.de Tacit.lib.10.tit.10.n.38. Pacif. inſp.3.c.2.n.266.& ſeq.Merlin.de Pignor.d.lib.4.tit.1.q.27.nu.4. & ſeq.* quamvis præferatur cæteris creditoribus in ſimplici perſonali etiam privilegiatis dummodò deponens uſuras non receperit, *l.ſi hominem, §.quoties, ubi Bart.ff.Depoſ. Mantic. loco cit.n.37.* exceptis creditoribus ex cauſa dotis, vel funeris, *gl.in d.§.quoties, quam ſequitur Merlin. loco cit.n.7.* & ſi plures ſint, qui ità depoſuerint, non eſt prior in jure qui fuit 85
prior in tempore, ſed ſimul admittuntur ſicut alii creditores

in ſim-

in ſimplici perſonali, *l.Privilegia, ff.de privil.credit.Bartol. & alii in d.§.quoties, Merlin.d.lib.4.q.27.n.3. & 8.* ubi dicit, quod tunc bona dividuntur per ſolidum, & libram, *Mant. de Tacit.d.lib.10.tit.10.n.38.* illi verò, qui uſuras acceperunt poſtponi debent, *ut d.Bald.in l.ult.n.4.cod. de depoſ. Mantic. ubi ſupra, verſ.cæterum &c.*

86 Idem dicimus in ſchedulis ſigillatis oblationum, quæ inter ſe non recipiunt prioritatem, aut poſterioritatem, quia tales oblationes habent reſpectum ad tempus eorum aperitionis, *latè Rot.dec.376.p.4.to.1.recent.* ubi, quod præfertur is, qui de tempore, quo aperiuntur, major oblator fuit repertus, etiam ſi ſchedulæ ſub diverſis diebus fuerint conſignatæ.

87 Notandum eſt etiam, quod inter creditores habentes tantùm perſonalem præferendus eſt fiſcus, venditor in ipſa re vendita, ac ſponſus in rebus donatis ſponſæ: item creditor ex cauſa oneroſa, pauper, & qui primò exegit, *gl.in d.leg. privilegia, ver.ex cauſa*, ubi etiam dicit, quod inter privilegiatos præfertur magis privilegiatus, *Merlin.de Pign. libr. 4.tit.1.q.33.& q.36.n.10.& ſeq.Gait.d.c.4.n.2045. & ſeq. & in append.ejuſdem c.4. n.126. & ſeq.* item, qui mutuam dedit pecuniam ad rem emendam ſeu reficiendam præfertur in re empta, ſeu meliorata cæteris perſonalem habentibus, *gl.in d.§.quoties, Bart.in l.interdum, n.4.ff. Qui potior.in pign.hab. Gait.loco cit.num.1199.*

88 Notandum 2. quod *textus in d.l.privilegia*, habet locum in obligationibus ad dandum, in quibus non habetur ratio prioritatis, vel potioritatis inter creditores habentes actionem perſonalem tantùm; ſecus in obligationibus, quæ conſiſtunt in faciendo, quia tunc qui prior eſt tempore, potior eſt in jure, *Bald.in l.in operis, ff.locat.Mantic.d.lib.11.tit.22. n.21.* unde famulus, qui ſe conduxit duobus ſucceſſivè, tenetur ſervire primo, *ut dicit Bald.ibid.*

89 Limita 13. ubi ſecundus creditor ex cauſa oneroſa exegit a debitore pecuniam, illamque bona fide conſumpſit, vel cum aliis ſuis pecuniis commiſcuit: hæc enim commixtio operatur de jure conſumptionem; & ideò non poteſt anterior creditor etiam hypothecarius, & aliàs potior hujuſmodi pecuniam avocare a ſecundo creditore, *l.pupillus, ff.Quæ in fraud.cred. Afflict.dec.190.n.6.Mareſcot.var.lib.2.c.36.nu.7. Capic.dec.78.n.2.Boſſ.in tit.de fiſco, n.35.Honded.conſ.18.n.66. lib.1.Cephal.conſ.86.n.11.Seraph.dec.1074.n.3.Grat.diſc.for.c. 304.nu.latè Fontanell.de pact.nupt.clauſ.5.glo.8.p.6.& 7.* ubi addit, quod filius non tenetur imputare in ſuam legitimam, vel trebellianicam pecunias conſumptas, ſed tantùm non conſumptas, *Rot.dec.443.n.8.p.4.recent. & coram Penia deciſ. 262.n.1.& apud Merlin.poſt tract.de Pignor.dec.100.n.23.Urſell.concl.119.n.15.Cancer.var.reſol.lib.2.c.6.n.178.& hanc ſententiam in praxi receptiſſimam eſſe latè comprobat Gait.de cred. c.4.n.1299.& ſeq.* ubi dicit, quod cum res ſit conſumpta, & amplius non extet, ceſſat propterea hypotheca, ac rei vendicatio, atque etiam condictio ex lege, *juxta leg. ſi alieni nummi, ff.de ſolut.* ubi dicitur, quod ſi alieni nummi inſcio, vel invito Domino ſolvantur, & ita mixti ſint, ut diſcerni ab aliis non poſſint, ejus fiunt, qui accepit: aliàs totus mundus litibus involveretur, & civile commercium vel tolleretur, vel impediretur, *ut obſervat etiam Scacc. in tractat. de Commerc.& Camb.§.2.gl.5.num.442. & ita judicavit Regium Conſilium Neap.teſte Afflict.dec.190.n.6. & 7.* quamvis contrarium ſentiat *Bart.in d.l.Pupillus, ff.Quæ in fraud. cred. ut ibidem not.Alban.n.2.quem ſequuti ſunt Urſil. ad Afflict. deciſ. 190.n.5.Ciriac.contr.338.n.18. lib.2.& alii apud Ric. in Prax. for.Eccl.p.2.reſ.375.Pacif.de Salv.interd.inſp.3.cap.2. nu.257.* aſſerentes, quod in tali caſu datur creditori anteriori condictio, *ex leg.fin. §.etſi præfatam, verſ.ſin verò creditores, cod. de jur.delib. & ita ſentiunt alii apud Merlin.de Pign. lib.4.tit. 1.q.28. num.10.*

90 Secus eſſet, ſi pecunia non eſſet conſumpta, ſed adhuc extaret, vel creditum in ſolutum datum, non fuit exactum: quia tunc ab anteriore creditore avocari poteſt, *Bart. in leg. pupillus, n.1.ff.Quæ in fraud.cred.Ciriac.contr.338.n.19. libr.2. Gait.d.c.4.n.1316.Merlin.d.q.28.n.21.ver.Infertur 2.* quia in hujuſmodi pecunia non conſumpta competit hypotheca, *l. Idemque in fin.ff.Qui pot.in pign.hab.l.ſi fundus, §. in vindicatione, ff.de Pign.* vel condictio indebiti, vel ſine cauſa, vel condictio ex lege, *ut d.glo.in l.ſi non expedierit, §.1.ver.communicandum, ff.de bon.auct.Jud.poſſid.ubi Bart.Affl.d.dec.190. num.2.*

Idem dicendum reſpectu creditoris ex cauſa lucrativa: ab hoc enim poteſt primus creditor avocare pecuniam, etiamſi bona fide illam conſumpſerit, non quidem per hypothecariam, quia ea non datur in pecunia comſumpta, & non extãte, ſed cõdictione ex lege, *latè Font.d.clauſ.5.gl.8.p.7.n.54.*

Dicitur autem pecunia extare, quando illa obſignata, 91
vel in ſacco clauſa datur alicui, ut eadem ſpecie, & numero reddatur, ita ut illius dominium non transferatur, nec poſſeſſio, *juxta terminos l.Lucius Titius Sempronio, & l.licet deponere, §.rei depoſitæ, ff.Depoſ.Fontanell.de Pact. nupt.dict. clauſ.5.glo.8.p.7.num.7.& ſeq.* ubi etiam dicit, quod quando pecunia datur, ſeu deponitur, non ut eadem ſpecie, & numero, ſed ut tantundem reddatur, tunc ſuper hujuſmodi pecunia ſic depoſita non durat amplius hypotheca, cum tranſierit a principio in dominium depoſitarii, ut propterea ad ipſum periculum ſpectet, non autem ad deponentem, *l. pignus, cod.de Pignor.act.l.incendium, cod.ſi cert.pet.& utrobique DD.latè Hond.conſ.44.lib.2.*

Item dicitur pecunia extare, quando ſolutio eſt facta pro- 92
curatori, qui adhuc pecuniam non reddidit ſuo principali: eo enim caſu ceſſat ratio æquitatis a Doctoribus conſiderata commercii non impediendi, *ut poſt Guttier.& Surd.d.idem Fontanell.loco cit.d.p.7.n.33.* vel ſi data fuerit cautio de reſtituendo, *Urſil.ad Afflict.d.dec.190.n.5.& alii apud Merlin.d. lib.4.tit.1.q.28.n.22.Rot.dec.33.n.11. apud Pacif. de Salvia. interd.& dec.50.n.63.apud Merlin.poſt tract.de Pignor.Urſell.d. concl.119.n.16.& 17.* vel ſi eam poſterior creditor mala fide conſumpſerit: in hoc enim caſu pecuniæ dominium non transfertur, ſed ſemper extare præſumitur, *Surd.conſ.4. nu. 43.& ſeq.vol.1.quem refert, & ſequitur Gait.de credit.d.c.4. nu. 1319.& ſeq.Mareſcot.var.lib.2.cap.36.num.8. Pacif. de Salu. interd.d.inſpect.3.cap.2. num.250. & 258.cum ſeq.* ubi dicit, quod in tali caſu durat hypotheca, & competit ſalvianum interdictum.

Præſumitur verò mala fides, quando ſecundus creditor 93
ſciens, adeſſe alios creditores, & debitorem non eſſe ſolvendo illicò pecuniam exactam expendit: vel ſi non obſtante denunciatione crediti anterioris exegerit, dummodò in denunciatione fides de credito hujuſmodi facta ſit: vel ſi lite mota per anteriorem exactio fieret a poſteriori, modo anterior non fuerit negligens in proſequendo litem, & ex hoc inſtantia eſſet perempta, *Urſell.d.concl.119.n.17.verſ.ſecus tamen ſi ſolutio, Gait.loco cit.n.1321.& ſeq.* ſubdens, quod quando violenter exegit, carcerato debitore, dubitans de anteriore, omninò datur revocatoria, *ut ſenſit etiam Ceph. conſ. 86.n.10.Pen.dec.262.n.1.& ſeq.* ubi, quod poteſt anterior creditor avocare pecuniam a ſecundo creditore, quando in ſecundo creditore non adeſt omninò bona fides, vel primus fuit circumventus.

Ex quo infertur, quod ſi creditor aliquid ultra ſuum cre- 94
ditum exegerit, tenebitur priori creditori exceſſum reſtituere per conditionem indebiti, quia in hoc caſu creditor præſumitur eſſe in mala fide, *l.Tutores, ff.de condit. indeb. Affli. d.dec.190.n.3.in fin.*

Poteſt quoque anterior creditor pecuniam poſteriori ſo- 94
lutam avocare, quando tempore ſolutionis par fuit omnium creditorum diligentia, & debitor per gratificationem ſolvit ſecundo creditori, *Rot.dec.443.n.8.p.4.to.1.recent. Seraphin. dec.1074.n.2.Burat.dec.687.n.2.Mareſcot.var.d.lib.2.c.36.n.3. Urſill.ad Afflict.dec.190.n.7.* & ſi par eſſet conditio, ſeu cauſa omnium creditorum, tunc communicatur quod eſt ſolutum, *juxta textum in l.ſi non expedierit, §.ſi pupillus, ff.de bon. auct.jud.poſſ.* quia debitor gratificando videtur dolum committere, *Gait.ubi ſupra, n.1327. & 1342.* idem dicendum, quando fit ſolutio per decoctum, & non ſupereſt, unde ſatisfiat anteriori creditori: quia iſta etiam ſolutio mala fide facta præſumitur, *Penia.dec.262.n.3. Seraph.d.dec.1074.nu.4. Mareſcot.d.lib.2.c.36.n.4.* idem eſſet, ſi pecunia ſoluta fuit ſine præjudicio partium, quia tunc etiam cenſetur extare, licèt ſit conſumpta: non enim potuit bona fide conſumi, ex quo non præceſſit cauſa habilis, & titulus legitimus ad tranſlationem dominii, *ut poſt Surd.conſ.4.n.40.& ſequ. Eugen. conſ.89.n.51.& ſeq.Coſt.de Rem.ſubſiſt.rem.37.num.2. Guttier. pract.qq.lib.3.c.101.n.12.& alios d.Cancer.var.lib.2.c.6.n.191. Fontanell.loco cit.d.gl.8.p.6.n.39.*

Idem dicendum, ubi hæres debitoris cum beneficio, 95
& inventarii poſteriori creditori pecuniam ſolvit: quia hoc etiam caſu datur actio anteriori creditori pro avocatione pecuniæ poſteriori ſolutæ, *l.fin.§.etſi præfatam, cod.de jur.delib.* alioquin anterior creditor actionem, & ſpem recuperandi amitteret, cum talis hæres ſolvendo bona fide creditoribus primò venientibus etiam poſterioribus liberetur, ita ut neque emens ab hærede cum tali beneficio poſſit in tali caſu moleſtari a creditoribus anterioribus ſuper re hæreditaria empta, *juxta textum in d.§.etſi præfatam, ut poſt Carocc. dec. 109.n.46.& ſeq.& alios obſervat Gait.d.c.4.n.1355. Rot. apud Merlin.de Pignor.dec.65.n.3.*

Notandum tamen eſt, quod ſi hæres ſciat, adeſſe credi- 96

tores

tores anteriores, & ſolverit poſterioribus, teneretur de ſuo ob malam fidem: data enim ſcientia prædicta debet hæres exigere cautionem de reſtituendo prioribus, & potioribus, *Urſell.d.concl.*119.*num.*19.*Merlin.d.q.*28.*num.*32.*Gait.d.cap.* 4.*num.*1357.*& ſeq.* ubi etiam dicunt, quod in tali caſu non competit creditoribus anterioribus privilegium, aut beneficium avocandi pecuniam ſolutam, cum habeant hæredem obligatum.

97 Ita etiam emptor, qui de pretio rei emptæ promiſit ſolvere creditoribus anterioribus venditoris, poteſt ſolvere creditoribus primò venientibus, ſi ignoret, extare alios creditores, ita ut non teneatur in tali caſu exigere cautionem de reſtituendo prioribus, & potioribus, *Greg.dec.*511.*num.*18. *Rot.dec.*443.*n.*1.*p.*4.*tom.*1.*recent.* ſecus tamen eſſet, ſi ſciverit, adeſſe anteriores, quia tunc ſolvendo poſterioribus, nullo modo liberatur, non procurata, ſeu exacta dicta cautione, *Seraph.dec.*1019.*&* 1311.*n.*3. *Rota apud Merlin. de Pign.dec.*102.*n.*15.*idem Merlin.ibid.d.lib.*4.*tit.*1.*q.*38.*n.*1.*& ſeq.* quibus adde *Millin.dec.*189.*Urſell.concl.*119.*n.*20. ubi, quod hujuſmodi cautio regulariter non exigitur niſi in judicio univerſalis diſcuſſionis, vel quando de aliis anterioribus creditoribus conſtaret, *Duran.dec.*421.*nu.*13. ubi, quod quando plures creditores concurrunt, poterit debitor ad ſe liberandum facere depoſitum cum conditione, quod pecunia non conſignetur niſi prioribus, & potioribus, ac præſtita cautione de reſtituendo prioribus, & potioribus, & ita ſentiunt etiam *Rim.jun.conſ.*666.*n.*43.*Boer.dec.*106.*& alii apud Merlin. de Pignor.lib.*4.*q.*34.*n.*9.*& q.*83.*n.*76.

98 Notandum 2. quod debitor debitoris, ſi coactus ſolvat uni creditori etiam poſteriori, non poteſt vexari ab anterioribus ad iteratam ſolutionem, quamvis ſciverit, adeſſe anteriores, *Gait.d.c.*4.*n.*1364.*& deciſum refert Merlin. ubi ſup.d.* q.28.*n.*15.*in fin.& n.*30.

99 Notandum 3. quod fiſcus poteſt avocare pecuniam poſteriori creditori ſolutam etiam conſumptam; *l.pecunia,cod.de privil.fiſc.* ſive pecunia ſoluta fuerit creditori habenti titulum lucrativum, ſive oneroſum, *Covar.pract.c.*29.*n.*3.*Carocc.dec.*109.*n.*45.*& alii apud Gait.d.c.*4.*nu.*1303.*& ſeq. Grat. diſcep.foren.c.*304.*n.*5.*Mareſcot.var.lib.*2.*c.*36.*n.*6. quod procedit ex particulari fiſci privilegio, *ut d.Bald.in d.l.pecunia, Bart.in leg.pupillus,n.*1.*ff.quæ in fraud.credit.* idemque privilegium ad Eccleſiam, creditorem dotis, & quemcumque alium creditorem privilegiatum extendit *gloſ.in d.l.pecunia, ver.cauſa,Cephal.conſ.*86.*n.*9.*Cancer.var.lib.*2.*c.*6.*n.*178. *Capicc.dec.*78.*n.*5.*Ciriac.controv.*339.*nu.*15.*&* 16. *& communem dicit Gait.d.c.*4.*n.*1312.*& ſeq.Genuenſ.in tract. de Eccleſ.q.*602. & de pupillo eſt *textus in l.ſi non expedierit, ff.quod ſi utroque, ff.de bon.auct.Jud. poſſ.*

100 Obſerva tamen, quod non poteſt repeti pecunia poſteriori creditori ſoluta, niſi fiat diſcuſſio bonorum debitoris citatis creditoribus intereſſe habentibus, aliter actio non competit, *latè Urſell.d.concl.*119.*nu.*17.*in fin.Cephal.conſ.*86. *n.*8.*& ſeq.Merlin.d.q.*28.*n.*7.*&* 19.*Grat.diſc.for.c.*304. *num.*5. idque probatur *ex d.l.ſi non expedierit,* §.*quod ſi utroque, ibi, ſed ſi nihil ſit in bonis, non eſſe iniquum, adversùs creditorem dandam repetitionem quaſi indebiti ſoluti.*

101 Obſerva 2. quod hoc vocationis privilegium fiſco non competit, cum agit ex perſona privati, in cujus locum ſucceſſit, *Bart.in l.interdum,* §.*fiſcus, ff.de jur.fiſc.& in leg.reſcriptum num.*1.*in fin.ff.de Pact. Mantic.de Tacit. libr.*11.*titul.*18. *num.*30. *Gait.loco citat.num.*1309.*per text. in leg.fiſcus, ff.de jur.fiſc.*

102 Obſerva 3. quod fiſcus pro pœnis, quæ propter maleficia debentur, nullo privilegio uti poteſt adversùs creditores, *Neguſ.de Pignor.*4.*memb.*2.*p.n.*115.*Mantic.ubi ſupra, n.*31.*& alii apud Grat.d.c.*304.*n.*9. & 10. niſi eſſent creditores ejuſdem tituli, id eſt ex maleficio, putà ſi aliqua quantitas debeatur fiſco propter homicidium, & aliqua debeatur hæredibus occiſi: quia tunc fiſcus præfertur, *Bald.in l.reſcriptum, n.*2.*verſus fin.ff.de Pact.quem ſequuntur Anton.de Butr.conſ.*61. *nu.*3.*Alex.in d.leg.reſcriptum, n.*8.*&* 9.*Neguſ.de Pignor.par.*2. *memb.*4.*n.*115.*& ſeq. Mantic.loco cit.d.tit.*18.*num.*33. *Clar.in Prax.crim.*§.*fin. q.*78.*verſ. vidi quandoque &c.* quod tamen non ſervatur in praxi, ſecundùm quam uterque ad ratam concurrit, & æqualiter admittitur, *ut d. Peregr.de jur.fiſc. lib.*4.*tit.ult.de Pœn.& mul.n.*12.*quem refert, & ſequitur Caball. reſol.crim.caſ.*202.*n.*10.*& ſeq.* ſubdens, quod ſi ex eodem delicto, & ex eadem ſententia pars prætendens intereſſe, & fiſcus pœnam, concurrant, præfertur pars pro intereſſe, & emenda damni: quemadmodum fidejuſſor de repræſentando reum ſub certa pœna, condemnatus ad ejuſdem pœnæ ſolutionem ob fugam ipſius rei, præferendus eſt in bonis ejuſdem Rei, ſi contingat, illum aliqua pœna affici, vel ejus bona confiſcari, *ut poſt Becc.conſ.*57.*n.*52. *Peregr.de jur. fiſc.lib.*6.*tit.*6.*n.*5.*tenuit Grat.diſc. for.c.*304.*nu.*18. quia in fiſcum tranſeunt omnes actiones, quibus tenebatur Reus, cui ſucceſſit, *l.cum fiſco, ff.ad Syllan.*

Obſerva 4. quod privilegium avocandi pecuniam ceſsat, 103 ubi creditores eſſent pares privilegio, & cauſa, *l.pupillus, ff.Quæ in fraud.cred.l.ſi non expedierit,* §.*ſi pupillus, ff.de Bon. auct.jud.poſſ.& ibidem Bart. Merlin.d.q.*28.*n.*18. ubi, quod ſolutio facta uni creditori altero negligente, non revocatur, ſed utroque inſtante in ſubſidium communicatur quod eſt ſolutum: ſecus ſi alter eorum eſſet magis privilegiatus: quia tunc daretur avocatio, *Carocc.dec.*109.*n.*18. *Valenz.conſ.*64. *quos refert Gait.d.c.*4.*n.*1314.*& ſeq.*

Obſerva 5. quod neque avocatio datur, ſi carcerato de- 104 bitore ad inſtantiam poſterioris creditoris, alius debitori pecuniam mutuò dederit, vel illam depoſuerit, ut a carceribus liberaretur: tunc enim poſterior exigens nullo pacto moleſtari poteſt ab anterioribus, ſive pecunia fuerit conſumpta, ſive adhuc extet in poſſe ejuſdem creditoris poſterioris: tum quia in hoc caſu nulla intervenit fraus, cum per hujuſmodi exactionem patrimonium debitoris haud fuerit diminutum in damnum anteriorum: tum quia dominium pecuniæ mutuatæ, licèt tranſierit in debitorem, tamen affectum fuit modali cauſa, ut eadem pecunia ſolveretur creditori carceranti: & ideò recipiens mutuum tenetur convertere pecuniam mutuatam in cauſam in mutuo expreſſam, *Gaſp.Theſaur.q.*16.*l.*2.*quem refert, & ſequitur Gait. de credit. d.c.*4.*n.*1330. *cum pluribus ſequ.* ſubdens, quod ſi pecuniam depoſitam creditor poſterior non exegerit, tunc præferuntur creditores anteriores per illam momentaneam acquiſitionem factam ex mutuo, dummodò vigore hujuſmodi depoſiti debitor fuerit a carceribus liberatus: alioquin præfertur deponens ex capite cauſæ non ſequutæ, *per textum in leg. cum te, cod.de Pact.int.empt.& vendit.* quamvis contrarium ſentiant *Rimin.jun.in* §.1.*n.*115.*Inſt. per quas perſon. nob. acqu. quem refert Merlin.d.lib.*4.*q.*28.*n.*29.

Obſerva 6. quod creditoribus perſonalibus, id eſt haben- 105 tibus ſolùm perſonalem actionem abſque hypotheca, non competit hujuſmodi privilegium avocandi pecuniam ab aliis creditoribus: quia in eis deficit fundamentum poteſtatis avocandi, quod conſiſtit in hypotheca, *latè Fontanel.de pact. nupt.claus.*5.*gloſ.*8.*p.*6.*n.*28.*& ſeq.* ubi etiam obſervat, quod hodiè vix reperiuntur creditores perſonales tantùm, ideſt, quibus ſolùm debitor ſit perſonaliter obligatus, cum omnes contrahant cum hypotheca.

Limita 14. in creditore poſteriore, cui debitor obliga- 106 vit bona feudalia, vel emphyteutica cum aſſenſu Domini: hic enim in dictis bonis feudalibus, ſive emphyteuticis præfertur anteriori ſine aſſenſu, *Afflict.dec.*286.*Vinc. de Franch. dec.*64.*&* 75.*Gait.d.c.*4.*n.*1852.*& ſeq.* quod intellige, quando eſt expreſſum, quod bona hujuſmodi alienari nequeant ſine Domini aſſenſu, *ut d. Merlin.de Pignor.lib.*4. *tit.*1.*qu* 31. ſubdens, quod ſi omnes creditores haberent aſſenſum ſuper feudis, & ageretur de feudo titulato, præfertur creditor habens ſpecialem aſſenſum ſuper feudo hujuſmodi titulato, reſervato jure cæteris creditoribus ſuper aliis feudis non titulatis.

Notandum verò eſt, quod ſuper fructibus feudi poteſt 107 fieri exequutio ad inſtantiam creditorum etiam ſine aſſenſu Domini, deducta tamen portione pro præſtando ſervitio, & pro alimonia feudatarii, & ſi fructus non ſufficiant, poteſt cogi feudatarius ad vendendum feudum, *Gait. d.c.*4.*nu.* 1856.*& ſeq.Franch.dec.*704.

Limita 15. in expenſis inventarii, & teſtamenti, in qui- 108 bus hæres cum beneficio legis, & inventarii præfertur omnibus creditoribus etiam expreſſam hypothecam habentibus, *leg.fin.*§.*in computatione, cod.de jur.delib.Gratian. diſcep.for.c.* 94.*num.*7.

Limita 16. in Penſionario, qui ſuper fructibus beneficii, 109 ſuper quo impoſita eſt penſio, in concurſu præfertur omnibus creditoribus etiam anterioribus, *Merlin.de Pignor.dict. lib.*4.*tit.*1.*q.*37.*ubi citat Garc.de benef.p.*1.*c.*5.*n.*236. *Marcheſa. de commiſſ.p.*2.*c.*4.*de commiſſ.app.n.*69. quod procedit, quando clerico debitori eo tempore, & momento ſimul, quo obtinuit gratiam, & titulum, ſeu collationem beneficii, injunctum fuit onus ſolvendæ penſionis annualis in favorem tertiæ perſonæ: tunc enim Penſionarius in beneficii fructibus præferri debet; ratio eſt, quia quando debitor acquirit aliquam rem ſub pacto, & conditione, ut alteri tertio res ipſa ſit hypothecata, per hoc pactum incontinenti, & in ipſo acquiſitionis initio, & origine appoſitum debitor præjudicare poteſt ſuis creditoribus anterioribus privilegiatis, & hypothecariis, cum res ipſa in eum tranſeat cum illo onere,

qua-

qualitate, conditione, & cauſa: quemadmodum pari ratione Dominus proprietatis pro ſuis penſionibus præfertur creditoribus emphyteutæ ſuper re emphyteutica, quia cum tali pacto, & conditione debitor rem ipſam acquiſivit, *arg. leg. qui autem, ff. Quæ in fraud. credit. leg. non fraudantur, ff. de Reg. jur.* ſecus eſſet, ſi debitor poſt obtentum beneficium impoſitioni penſionis ad favorem tertii conſenſerit, quia tunc creditores hypothecarii anteriores Clerici præferuntur ipſi Penſionario ſuper fructibus beneficii: non enim poteſt debitor ſuper re jam acquiſita ex facto ſuo voluntario diſponere in præjudicium ſuorum creditorum, *ita Neguſ. de Pignor. 4. par. princ. verſ. Quarto quæro, num. 33. & ſequ. Vincent. de Franch. dec. 97. Card. Tuſc. pract. concluſ. tom. 4. litt. H. concluſ. 128. Parlador. in Seſquicentur. differ. 57. num. 9. Pacif. de Salv. interd. inſp. 3. cap. 2. num. 510. & 512. Fontanel. de Pact. nupt. tom. 2. clauſul. 7. gloſ. 2. par. 8. num. 78. & ſeq. Card. Mantic. de Tacit. lib. 11. tit. 23. num. 30. & 31. & alii quos refert, & ſequitur Franciſcus Salgado in Labyrynth. credit. par. 1. cap. 42. n. 22. & ſeq.* ſubdens, *num. 36.* quod ſi creditores anteriores non ſint hypothecarii, ſed tantùm chirographarii, tunc ceſſante fraude Penſionarius tanquam hypothecarius creditor illis in beneficii fructibus præferendus eſt.

110 Limita 17. in creditore quantitatis liquidæ, qui licèt ſit poſterior, præfertur anteriori creditori quantitatis illiquidæ, *Fab. dec. 12. cod. Qui pot. in pign. hab. quem refert Urſell. d. concl. 119. num. 44.*

111 Limita 18. in creditore ſocietatis ſive cum hypotheca, ſive ſine: hic enim licèt poſterior ſit, in bonis ejuſdem ſocietatis præfertur quibuſcunque etiam privilegiatis creditoribus ſocii, qui nomine proprio contraxit: quia creditor ſocii non poteſt plus prætendere, quàm ipſe, ſocius verò nihil aliud prætendere poteſt, quàm ſuam partem, ſeu portionem; hæc autem partitio antequam fiat, deduci prius debet a rebus ſocietatis, ſeu communibus æs alienum *leg. omne æs alienum, ff. pro ſoc.* cum non ſit in bonis, niſi id, quod ſupereſt deducto ære alieno, *leg. ſubſignatum, ff. de verb. ſignif.* & ideò creditores ſocietatis quantumvis poſteriores, ſunt præferendi, *ità Fontanell. de Pact. nupt. clauſ. 4 gloſ. 9. p. 2. num. 52. & ſeq. & reſolvit Rot. in Rom. Pecuniaria 30. Martii 1620. coram Remboldo, ut refert Gratian. cap. 964. Merlin. de Pignor. lib. 4. tit. 1. quæſt. 41. num. 20. & ſeq.* niſi creditor ſocii haberet ſpecialem hypothecam ſuper aliqua re, quæ poſtea fuerit poſita in capitale ſocietatis, quia tunc tranſiret cum iſto onere hypothecæ, ita ut talis creditor reſpectu Capitalis præferri debeat aliis creditoribus ſocietatis *Fontanell. ubi ſupra, num. 61. Burat. deciſ. 719. num. 2. Merlin. loco cit. num. 29.* idemque dicendum, ſi creditor ante ſocietatem mutuò dederit, vel aliàs ſolverit uni ex ſociis pecuniam cum pacto expreſſo, quod merces emendæ eidem creditori ſpecialiter ſint obligatæ: quia tunc etiam præferendus eſſet creditoribus ipſius ſocietatis, *Burat. dict. deciſion. 719. num. 1. & ſequ. Decian. reſponſ. 51. in final. libr. 1. latè Gratian. dict. cap. 964. numer. 8. & ſequ.* ubi etiam dicit, quod circumſcripta ejuſmodi conventione merces emptæ de pecunia dotali, in ſubſidium efficiuntur dotales, quando maritus non eſt ſolvendo, *juxta textum in leg. uxor marito, ff. de Donat. int. vir. & uxor.*

112 Limita 19. quando jus anterioritatis eſſet per delegationem, ſeu novationem extinctum: quia tunc poſterior eſſet anteriori præferendus, *Fab. deciſion. 19. cod. Qui pot. in pignor. hab. Rota in Romana anterioritatis 23. Junii 1603. coram Penia, ut refert Urſell. concluſ. 119. num. 46. & 50.* ubi dicit, quod ſi quis in contractu ſecundo loco facto ſibi jus anterioritatis, & hypothecæ non reſervaverit, cenſetur illud amiſiſſe.

113 Limita 20. in locatore, qui in fructibus prædii locati præfertur creditoribus anterioribus Conductoris, *l. in prædii, ff. quib. caſ. pign. vel hyp. Gait. de Credit. c. 4. n. 1580. & ſeq. Decian. conſ. 50. n. 4. lib. 3. quem refert Urſell. concluſ. 119. nu. 12.* etiamſi fructus amoti fuerint a fundo, & in alium locum delati, *leg. ſicut, cod. de act. & oblig. Jaſ. in § item Serviana, nu. 66. inſt. de act. Mantic. de Tacit. lib. 11. tit. 15. n. 23.* quod procedit tam in fructibus naturalibus, quàm induſtrialibus, *Menoch. de Adipiſc. poſſ. remed. 3. num. 117. Grat. diſc. for. c. 953. n. 2.* & ratio eſt, quia fructus tunc fiunt coloni, quando penſio eſt ſoluta, *Bart. in l. ſi ſervus communis, § locavi, n. 3. ff. de furt.* ubi dicit, quod non ſoluta penſione non poteſt conductor fructus vendere.

114 An verò locator præferatur creditoribus anterioribus ſuper rebus invectis, & illatis in domo locata? Reſpond. affirmativè, ſi locavit domum ad conſervandum bona illi illata, putà ſi locaverit horreum ad conſervandum frumentum; ſecus ſi locaverint ad inhabitandum, *ita Bart. in leg. interdum, num. 2. ff. qui pot. in pign. hab. Jaſ. in dicto §. item Serviana, num. 60. Ludov. deciſ. Peruſ. 85. num. 4. par. 2. Mar. Mut. ſuper conſuet. Panormit. cap. 34. num. 6. Carpan. ſuper ſtatut. mediol. cap. 232. num. 34. par. 1. & cap. 390. num. 6. par. 2. & alii apud Gratian. diſcep. for. cap. 713. num. 2. & ſequ. Gait. de Credit. cap. 4. num. 1586.* quando enim in horreo reponuntur bona utiliter geritur etiam negotium creditorum, & ideò pro conſervatione dari debet prælatio conſervanti: quæ ratio ceſſat, quando ſimpliciter locatur domus ad inhabitandum, *ut obſervat Grat. loco cit. & c. 68. n. 4.*

Obſerva tamen, quod non poteſt locator prætendere 115 prælationem in fructibus pro aſſecuratione penſionis futuræ, ſed tantùm pro penſione ejuſdem anni, *Rot. in Romana diſcuſſionis 26. Januar. 1615. coram Ubaldo, quam refert Urſell. d. concl. 119. n. 13. Grat. c. 953. n. 19. & 20.*

Quæres, an locator præferatur ei, qui ſemen poſuit? 116 affirmat *Urſell. loco proximè cit.* contraria tamen opinio verior eſt: quia licèt locator præferendus ſit in fructibus prædii, quia tamen fructus intelliguntur deductis impenſis, quæ eorumdem fructuum quærendorum, colligendorum, & conſervandorum cauſa fiunt, *l. ſi a Patre, in fin. ff. de petit. hæred.* ideò expenſa tritici prius deduci debet, atque adeò creditor ex hujuſmodi cauſa præferendus eſt, *ut latè probat Mantic. de Tacit. lib. 11. tit. 23. n. 11. & ſeq.*

Limita 21. quando anterior creditor ad inſtantiam poſte- 117 rioris ante exequutionem perſonaliter citatus non docuit de jure ſuæ anterioritatis intra tempus a Judice præfixum: tunc enim poſterior præfertur, quia anterior in tali caſu jus ſuum amiſit, *leg. ſi eo tempore, ubi Sal. cod. de Remiſſ. pign. Bart. in l. 2. n. 3. cod. de Eden. & l. ſicut, § non videtur, num. 2. ff. Quib. mod. pign. vel hypoth. ſolut. Seraph. dec. 994. num. 2. & ſeq. Urſell. concluſ. 119. num. 21.*

Limita 22. in Mareſcalco, qui equum curavit, & in cu- 118 ſtode animalium, ſive in hoſpite, qui illis alimenta præbuit: iſti enim omnibus aliis creditoribus ſuper hujuſmodi animalibus ſunt præferendi: quia per eos vita animalium conſervatur, *arg. l. interdum, ff. qui pot. in pign. hab. Surd. de alim. tit. 8. privil. 62. n. 12. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod repetens talia alimenta, non tenetur probare, quod ea præſtiterit, quia præſumitur præſtitiſſe, ex quo penes ſe retinuit, *Urſell. d. concl. 119. n. 35. Mantic. de Tacit. lib. 11. tit. 23. n. 1. Rot. dec. 114. num. 1. par. 4. tom. 2. Recen.* ubi, quod vendens herbas pro paſcendo grege præfertur creditoribus anterioribus in pretio, ſeu pecunia redacta ex ejuſdem gregis venditione, ſi conſtet, gregem herbas prædictas fuiſſe depaſtum: pretium enim ſuccedit loco gregis, cum hæc ſit natura corporis univerſalis, ut pretium loco rei ſuccedat, *juxta l. ſi rem, & pretium, ff. de petit. hæred.*

Simile privilegium conceſſum eſt negotiorum geſtori 119 hæreditatis jacentis, Advocato, Procuratori, & ſollicitatori eò quòd hæreditatem, ſeu patrimonium debitoris induſtria, ac labore conſervaverint, ſeu juvaverint, vel auxerint; unde eorum ſalaria ante alia credita ſolvenda ſunt ita, ut non teneantur cavere de reſtituendo prioribus, & potioribus, *Gait. de Credit. cap. 4. num. 1566. & ſeq. Rota in Romana ſalarii 1. Junii 1569. coram Oradino, & in Bellucana diſcuſſionis 24. Maii 1574. coram Cardin. Lancellotto ſenior. ut refert Urſell. loco cit. num. 38. & ſeq.* ſubdens, quod cautio hujuſmodi non exigitur ab eo, quem verè conſtat, aliis eſſe præferendum, *Alciat. Reg. 3. præſump. 43. n. 6. Grat. diſc. for. c. 257. n. 17. & ſeq.*

Idem dicendum eſt, ubi quis pro melioratione alicujus 120 rei pecuniam credidit, vel impendit: nam is quoque aliis anterioribus creditoribus præfertur, *d. l. interdum, ff. Qui pot. in pign. hab. Jaſ. in l. creditor, num. 1. & ſeq. ff. ſi cert. pet. Alc. conſ. 117. n. 5. lib. 8. Mantic. de Tacit. lib. 11. tit. 23. n. 22.* quod etiam procedit, ſi quis crediderit in cibaria nautarum, vel ut naulum, aut merces horreum, vel areæ, vel jumentorum vecturæ exolverentur, *l. Hujus enim, ff. eod. tit. latè Gait. de credit. c. 4. n. 1555. & ſeq.*

Notandum eſt etiam, quod *ex ſtatuto Artis Agriculturæ* 121 *Urbis c. 73.* licet Domino Tenimenti pro ſatisfactione affictus, ſeu penſionis agere contra animalia paſcentia, & commorantia, vel quomodocunque affidata, vel lata frumenta in eodem Tenimento, *ut obſervat Ferentill. ad Burat. deciſ. 503.* ubi etiam dicit, quod ex vi dicti ſtatuti ſubconductor tenetur ad integram penſionem affictus debitam a primo conductore, quando totum Tenimentum, ſeu Caſale ſublocatur; ſecus ſi ſublocaretur aliqua pars, quia tunc conductor tenetur tantùm pro rata, *Rota coram Penia dec. 567.* ſubdens, quod in hoc caſu Dominus Tenimenti de ſuo credito docere debet.

Limita 23. quando prior creditor negat, bona, quæ poſ- 122

ſidet,

ſidet, fuiſſe in debitoris dominio: tunc enim convictus de mendacio non auditur ſuper prioritate temporis, ſed tenetur bona reſtituere poſteriori creditori in pœnam mendacii, *auct. item poſſeſſor, cod. Qui pot. in pign. hab.* poteſt tamen dimiſſa poſſeſſione agere contra poſteriorem creditorem, & bona recuperare, *Neguſ. de pignor. 5. p. mem. 2. n. 26. Affli. dec. 18. Gait. c. 4. n. 1820.* hoc tamen procedit, quando ſecundus creditor fuiſſet gravatus onere probandi ob prædictam negationem, *ut poſt Rom. conſ. 59. col. pen. & conſ. 70. col. 5. & alios d. Grat. diſc. for. c. 109. n. 57.* ubi etiam notat, prædictam pœnam non habere locum, quando adeſſet juſta cauſa ignorantiæ; Unde ſi antequam convincatur de mendacio, revocet negationem, & fateatur, non eſt amovendus a poſſeſſione, *ut d. Grat. conſ. 37. nu. 13. & ſeq. lib. 2. Menoch. conſ. 2. in fin. Jaſ. in §. omnium, n. 92. inſt. de Act. & alii apud Merlin. de Pign. lib. 4. tit. 1. q. 20. n. 11.*

123 Limita 24. in jure offerendi, in quo poſterior creditor, ſi poſſideat, præfertur priori: quia cum par ſit cauſa prioris, & poſterioris in offerendo, per conſequens melior eſt conditio poſſeſſoris, *Neguſ. d. 5. p. mem. 3. n. 18. Pacif. de Salv. inter d. inſp. 5. c. un. n. 36. Merlin. de Pignor. lib. 4. q. 56. n. 4. & alii*, ſi verò neque primus, neque ſecundus creditor poſſideret, prior offerendo debitum poſteriori præfertur: quia cum in cæteris par ſit eorum cauſa, prior in tempore, potior haberi debet, *Salic. in l. cum notiſſimi §. eodem jure, n. 7. cod. de præſcrip. 30. annorum, Mantic. de Tacit. lib. 11. tit. 28. nu. 18. & 19. Neguſ. loco cit. n. 19.* quod eò magis procederet, ſi prior poſſideret, *l. 3. §. 1. qui pot. in pign. &c.*

124 Obſerva tamen, quod creditori chirographario, qui non habet jus pignoris, vel hypothecæ, jus offerendi non competit, *l. cum tibi, ubi gloſ. in ver. nam chirographario, cod. qui pot. in pign. hab.* niſi fortè poſſideat: tunc enim poſſet offerre: quia quilibet poſſeſſor ſive juſtus, ſive injuſtus jus offerendi habet, *l. Paulus, §. qui pignoris, ubi Bart. ff. Quib. mod. pign. vel hypoth. ſol. & tradunt DD. apud Merlin. de Pignor. lib. 4. q. 46. n. 3. & 4. & q. 65. n. 11. & ſeq.*

125 Obſerva 2. quod creditores mariti poſſunt dotem offerre uxori ſoluto matrimonio, *l. cum tibi, cod. Qui pot. in pign. hab.* etiamſi intendat recuperare res dotales quæ viro prævia æſtimatione fuerunt traditæ, *juxta l. in rebus, cod de jur. dot. ut ſenſit Socin. conſ. 224. lib. 2. Covar. pract. qq. c. 28. Rol. conſ. 92. in fin. lib. 2. & alii apud Merlin. d. lib. 4. cap. 67. num. 2. & 6.* ſi verò mulier agat conſtante matrimonio contra creditores mariti vergentis ad inopiam, tunc non tenetur pecuniam a creditoribus oblatam recipere, niſi ipſa conſentiat; præſertim ſi mulier bona mariti ſibi hypothecata poſſideat: quod ex ſpeciali dotis privilegio conſtitutum eſt, ut ex fructibus bonorum mariti ſe ipſam, & filios ac maritum alere poſſit, *l. ubi adhuc. cod. de jur. dot.* alioquin dotes facillimè conſumerentur, & mulieres remanerent indotatæ, *ita colligitur ex d. l. cum tibi*, ducto argumento a contrario ſenſu: nam ibi dicitur, quod creditores offerentes dotem uxori poſt mortem mariti, poſſunt res pignori obligatas avocare: ex quo per contrarium ſenſum arguitur, quod conſtante matrimonio non poſſunt res hujuſmodi avocare: quod quidem argumentum fortiſſimum eſt, *ut conſtat ex leg. 1. §. hujus rei, ff. de offic. ejus, cui mand. eſt juriſd.* ita ut quod probatur per tale argumentum, dicatur probari per textum, & caſum legis, *Duran. dec. 445. n. 55. Spec. in tit. de Dot. poſt divort. reſtit. §. formatis, n. 19.* ubi etiam dicit, quod mulier bona mariti in tali caſu alienare non poteſt, ſed loco pignoris ea tenere debet: quia hujuſmodi repetitio dotis non fit ad effectum plenæ reſtitutionis, *ut obſervat etiam Bart. in l. ſi conſtante, nu. 88. ff. ſolut. matrim. Afflict. dec. 199. Neguſ. de Pignor. p. 5. mem. 1. nu. 31. & hæc eſt verior, & magis communis ſententia teſte Mantic. de Tacit. lib. 11. tit. 30. per tot. ubi quamplures refert*: quod quidem procedit, ſi bona mariti ſtabilia ſint, ex quibus mulier percipere poſſit fructus pro alimentis, ſecus ſi eſſent mobilia: tunc enim creditoribus eſſet permittendum dotem offerre: quia ſimiliter uxor pro ſubſtinendis oneribus matrimonii eadem bona deberet in pecuniam convertere, *Bald. Novell. de Dot. par. 6. privil. 47. verſ. & ideo poſſet dici, Mantica ubi ſup. num. 27.*

126 Obſerva 3. quod jus offerendi non competit poſteriori creditori, ubi anterior creditor pignus, vel rem hypothecatam extraneo emptori jure creditoris legitimè vendiderit, *l. 1. & 2. ubi DD. cod. Si antiq. credit. &c.*

Dixi, *extraneo emptori*, quia ſecus eſſet, ſi venderetur pignus hæredi, vel fidejuſſori debitoris, vel alteri poſteriori creditori, *leg. cum ſecundus, §. 1. ff. de Diſtract. pign. junctaglo. in dict. l. 1. cod. ſi antiq. cred. & c. & in leg. 2. cod. de Repud. hæred.*

Dixi, *jure creditoris*, quia poteſt creditor vendere pignus ex tacita licentia ſibi a lege conceſſa in ipſa pignoris, ſeu hypothecæ conſtitutione, *lib. 4. ff. de Pignor. act.* dummodò prius denuntiaverit debitori, ut pignus redimat, ſeu debitum ſolvat, & poſt denunciationem, lapſum fuerit biennium, *iuxta l. 3. §. ſin autem nulla pactio, cod. de iur. dom. impetr.* ſi verò debitor expreſſam dederit creditori licentiam vendendi, vel ſe in forma Cameræ, vel guarentigiæ obligaverit, non ſunt ſervandæ hujuſmodi ſolemnitates denunciationis, & biennii, ſed illicò poteſt pignus vendi, *d. l. 3. §. ſancimus, Duran. dec. 445. num. 8. & ſeq.* ubi etiam dicit, quod poteſt vendi pignus, quamvis expreſsè cautum ſit, nè illud alienetur: ſed in tali caſu præcedere debent tres diſtinctæ denunciationes, *iuxta textum in d. l. 4. verſ. ubi verò, ff. de Pign. act.* cum lapſu biennii, ut ſupra diximus: non enim poteſt renunciari huic beneficio, quod creditor poſſit vendere pignus: idque propter publicam utilitatem introductum eſt, quia alioquin creditores pecuniam non mutuarent, *Bart. in d. l. 4. n. 1. & 2. ff. de Pignor. act. Ang. in §. contra autem, verſ. fin. inſt. Quib. alien. lic. & c.* ubi etiam dicit, quod creditor vendens non tenetur de evictione.

Talis autem venditio facta a primo creditore ideò excludit ſecundum creditorem ab offerendi beneficio, quia facultas, ſeu licentia vendendi ſibi tacitè a lege conceſſa in ipſa pignoris conſtitutione, præceſſit obligationem, & hypothecam ſecundi creditoris; unde in tali caſu transfertur in emptorem dominium non affectum hypotheca ſecundi creditoris, *Neguſ. de Pignor. par. 5. memb. 3. num. 4. Menoch. de præſump. lib. 3. præſump. 121. num. 5. Duran. d. dec. 445. num. 10. 28. & ſeq.* ſubdens, hoc procedere, etiam ſi venditio fiat judicialiter, & ſub haſta, per Judicem inſtante creditore, *Rot. dec. 657. num. 2. & ſeq. par. 4. tom. 3. recent.* & ideò cum in tali caſu extinguatur hypotheca ſecundi creditoris, ceſſare etiam debet jus offerendi, quod ſine hypotheca non datur, *ut d. Cravet. conſ. 298. num. 8. per textum in d. leg. 1. cod. ſi antiqu. cred.* & hoc præcipuè procederet, ubi debitor in conſtitutione hypothecæ conveniret cum primo creditore, ut ei liceat poſt moram commiſſam pignus, ſeu bona hypothecata accipere in ſolutum pro ſatisfactione ſui crediti: quia ſi deinde creditor a debitore pignus accipiat in ſolutum, ceſſabit ſimiliter jus offerendi in ſecundo creditore, cum dicta facultas accipiendi in ſolutum præceſſerit hypothecam ſecundi creditoris, *Duran. ibidem numer. 33. & 84. Rot. apud Merlin. de Pignor. deciſ. 62. num. 4. Theſaur. deciſ. 157. numer. 2.*

Secus eſſet, ſi debitor poſt conſtitutam hypothecam ſecundi creditoris bona hypothecata venderet, vel in ſolutum daret primo creditori, nulla præcedente conventione ab initio: quia in tali caſu ſecundo creditori jus offerendi non denegatur, *d. l. 1. cod. ſi antiq. cred.* quia quando debitor vendit, vel in ſolutum dat, transfert dominium in emptorem affectum hypotheca ſecundi creditoris, quæ per talem venditionem minimè reſolvitur, *ut d. Neguſ. & Menoch. locis cit.* unde ſi poſt dationem in ſolutum primus creditor vendat extraneo, poteſt ſecundus creditor illi extraneo offerre, ſicut poterat offerre priori creditori, qui prius emerat a debitore, *d. leg. 1. ubi Bart. cod. ſi antiq. credit.* quia tunc primus creditor non vendit jure creditoris, cum jam per dationem inſolutum deſierit eſſe creditor, *leg. ſi cum venditor, ff. de evict.* ſed dicitur facta jure venditoris, hoc eſt jure debitoris, qui ei vendidit, in ipſum per dictam venditionem, ſeu in ſolutum dationem translato cum eodem onere hypothecæ poſterioris creditoris, *ut tradunt DD. in l. 1. cod. ſi antiq. cred. Corn. conſil. 245. num. 13. vol. 2. Gratian. dec. March. 66. Duran. dec. 445. nu. 22. & ſeq.*

Dixi, *legitimè*, quia jus offerendi non ceſſat, ubi primus creditor venderet ante tempus, vel aliter non ſervata forma juris, vel pacti, *l. 2. & ibi gloſ. cod. ſi antiq. credit. & c. Neguſ. d. p. 5. memb. 3. n. 5. verſ. tertiò reſtringitur, Merlin. d. lib. 4. q. 45. n. 29.* vel ſi in ſubhaſtatione non intervenerint tres oblatores, *Rot. dec. 113. num. 14. par. 7. recent.* vel ſi primus creditor per interpoſitam perſonam emeret pignus, quod ipſe vendidit: idem enim eſt emere per ſe ipſum, vel per alium; unde etiam in tali caſu poterit ſecundus creditor offerre, *Bald. in leg. ordo, cod. de excut. rei iudic. Duran. loco cit. Rot. apud Merlin. de Pignor. deciſ. 61. per tot.* ubi, quod deliberatio eſt nulla, quando facta fuit creditori ſimulatè per interpoſitam perſonam.

Item nec jus offerendi ceſſaret, ſi venditio facta fuerit viliori pretio, interveniente tamen læſione ultra dimidiam veri pretii, *iuxta l. 2. cod. de Reſcind. vend. & probat textus in l. fin. §. ſin autem minus, ibi, aliis autem debitoris creditoribus & c. cod. de ir. dom. impetr. Franch. dec. 224. quem refert Merlin. d. q. 5. num. 55.*

Obſer-

127 Observa 4. quod si debitor esset pupillus, minor, vel absens ex causa Reipubl. vel ex alia legitima causa, potest petere restitutionem in integrum adversùs hujusmodi venditionem factam per creditorem: qua restitutione in integrum obtenta debitor ad offerendum admittitur, *l. si creditor, ff. de Distract. pign. Neguſ. d. 5. p. mem. 3. n. 6. verſ. ſeptimo reſtringitur, Merlin. d. lib. 4. q. 45. n. 51. & 52.*

128 Observa 5. quod si in subhastatione, seu deliberatione rei hypothecatæ secundus creditor fuit citatus, & non obtulit, amittit jus offerendi, nè rerum dominia semper sint in incerto, *l. si eo tempore, cod. de Remiſſ. pign. Rota apud Merlin. de Pignor. dec. 61. n. 5. Mantic. dec. 126. n. 1.* secus si tantùm præsens fuerit: præsens enim, & tacens non videtur in præjudicialibus consentire, *l. ſicut, ſ. non videtur, ubi Bartol. ff. Quib. mod. Pign. vel hyp. ſolv. Dyn. in capite is, qui, de Reg. jur. in 6. Bero, conſ. 190. n. 30. vol. 1. Cephal. conſ. 235. n. 29. & alii apud Surd. dec. 302. n. 3. & ſeq. quicquid dicat Theſaur. dec. 157. nu. 11.* nisi fortè ageretur de causa libertatis, seu manumissionis, Religionis, seu Ecclesiæ, seu de causa pauperum, vel fisci: vel nisi creditor tacuerit animo decipiendi, tunc enim si præsens sit, & taceat jus sui pignoris remittere videtur, *Neguſ. de Pignor. p. 6. mem. 3. n. 23. & ſeq.*

129 Observa 6. quod cessat etiam jus offerendi, ubi primus creditor possidet rem hypothecatam non uti creditor, sed quia illa fuit ei uti tertio, & tanquam plus offerenti a Judice legitimè addita prævia subhastatione: quia primus creditor non debet esse deterioris conditionis, quàm quilibet alius extraneus licitator *l. a Divo Pio, §. ſi poſt additum, ff. de Re jud. Felician. de Cenſib. lib. 2. c. 2. n. 13. Pignatell. contr. 93. n. 6. quos refert, & ſequitur Merlin. d. lib. 4. q. 47. n. 3. & alii apud Duran. d. dec. 445. num. 86. & 87. ubi de magis communi Mantic. de Tacit. lib. 11. tit. 28. num. 27. Rot. dec. 407. num. 26. p. 5. tom. 1. Recent.* quamvis contrarium *poſt Sal. teneat Neguſ. de Pign. p. 5. mem. 3. num. 7.*

130 Observa 7. quod creditor tenetur quidem cedere jura justo possessori offerenti *l. mulier, ff. qui pot. in Pign. hab.* non autem injusto, *ut probat. idem textus, ibi, anſi ei juſtus poſſeſſor offerat &c. ducto argumento a contrario ſenſu*, quare injustus possessor potest quidem offerre ad effectum liberandi pignus, non autem ad effectum obtinendi cessionem jurium *l. nulla, ubi gloſ. cod. de ſolut. Caſtr. in l. ſi res obligata, n. 4. in fin. ff. de l. 1. Capic. dec. 202. ſub n. 5. & alii apud Scacc. de camb. § 2. gloſ. 5. nu. 87. Merlin de Pignor. d. lib. 4. q. 65. n. 11. & ſeq. & q. 76. n. 12.* nec justo possessori competeret exceptio cedendarum actionum, si creditor aliqua bona pro suo credito obligata absque dolo, & fraude liberaverit, & ideò nequeat possessori cedere jura contra bona liberata, *Bald. in l. jubemus, cod. ad Vellejan. Neguſ. de Pignor. p. 5. mem. 3. n. 29. Grat. dec. March. 215. n. 5. & ſeq. Merlin. d. lib. 4. q. 68. n. 6.* & ideò satis est, ut creditor cedat jura talia, qualia habet, *ut dicunt DD. citati*, nec obstat *textus in l. Stichum, §. ſi creditor a debitore, ff. de ſolut.* quia diversa est ratio inter fidejussorem, de quo est in *d. textu*, & possessorem; nam fidejussor intercessit contemplatione beneficii cedendarum; possessor verò non accepit possessionem hac mente, ut jura sibi cederentur a creditore agente hypothecaria, sed potius istud venit extra considerationem intellectus, ut ait *Bald. in d. l. jubemus, in fin. Neguſ. loco cit. nu. 29.* & ideò cum creditor teneatur fidejussori cedere actionem, *juxt. l. 2. cod. de fidejuſſ.* justè repellitur exceptione cedendarum actionum, si ex culpa sua nequeat fidejussori actionem cedere, *ut d. Bart. in d. §. ſi creditor a debitore, & in l. ſi ſtipulatus, ſ. ſi ex duobus, ff. de fidejuſſ.* ubi addit, hoc præcipuè habere locum, quando creditor liberasset pignora, aut hypothecas acceptas a debitore, & postea ageret contra fidejussores offerentes, seu solventes, & petentes cessionem: tunc enim indistinctè obstaret exceptio cedendarum, quia fidejussores semper videntur intercedere contemplatione bonorum debitoris tam præsentium, quàm futurorum, *l. fin. cod. Quæres pign. obli. poſſ. Neguſ. ubi ſupra n. 37.* unde si creditor liberavit principalem debitorem insciis fidejussoribus, & deinde fidejussores ad solvendum astrinxerint, possunt fidejussores indebitè solutum repetere, tum quia liberato principali debitore censentur etiam liberati fidejussores, *l. fin. ff. de Pact.* tum etiam quia nequit in tali casu creditor actiones contra debitorem principalem cedere, *ut obſervat Boccac. de Societ. offic. n. 131.* Hinc etiam fit, ut si pupillus post pubertatem legitimi curatoris auctoritate alterum ex tutoribus liberaverit, non potest totum petere ab altero Contutore, quia sibi obstat exceptio cedendarum; idemque dicendum in Administratore Reipubl. liberato ab ipsa Republ. quia neque alter poterit conveniri pro parte alterius, qui liberationem obtinuit, *leg. ſi pupillus, ff. de admin. Tut.* quod procedit etiam quando agitur vigore obligationis cameralis: quia hæc obligatio non tollit beneficium cedendarum: immò per hujusmodi exceptionem ipsa executio obligationis cameralis retardatur, *Bald. in auct. præſente, n. 4. cod. de fidejuſſ. Boccac. loco cit. Zacch. ad Galleſ. de oblig. camer. q. 17. n. 66. Rot. apud eumdem Zacch. dec. 22. n. 5.* nisi expressè huic beneficio renuncietur, *Merlin. d. lib. 4. q. 72. n. 28. & ſeq.*

Secus esset, quando nulla dari, vel considerari potest culpa creditoris, videlicet si fidejussor expressè renunciavit beneficio cedendarum, vel si unus fidejussor fuerit liberatus de consensu alterius fidejussoris, tunc enim ipsimet fidejussori imputandum est, *gloſ. communiter recepta in l. niſi, ff. de Pact.* vel si creditor non possit cedere actionem ex natura obligationis, quia nulla sibi competit actio, putà si fidejussor, quem creditor liberavit, erat tutus exceptione qualis est mulier, quæ habet beneficium Vellejani, *l. 1. & ſeq. ff. Ad Vellejan.* vel si cessio fieri non potest facto ipsius debitoris, putà si debitor dederat duos fidejussores, & deinde solvat creditori partem debiti, pacto inito, quod per hujusmodi solutionem liberetur unus ex fidejussoribus: hoc enim a jure debitori permissum est *in l. in iis, §. ſi duos, ff. de ſolut. Neguſ. in 2. p. 3. mem. 5. p. princ. n. 23. Alex. in l. quidam, num. 7. in fin. ff. ſi cert. pet.* & ideò in his casibus non obstat exceptio cedendarum, *Neguſ. de Pign. p. 4. mem. 3. n. 36. Caroc. de oblat. q. 22. nu. 3. & ſeq. Soc. conſ. 200. n. 1. & 2. lib. 2. Burat. dec. 97. n. 2. & alii apud Merlin. de Pign. lib. 4. q. 72. n. 18. & ſeq. poſt Bart. in l. ſi ſtipulatus, ſ. ſi ex duobus, ff. de fidejuſſ.* ubi etiam dicit, quod cessaret exceptio cedendarum, si creditor est paratus dimittere fidejussori quantum sua interest propter alium fidejussorem liberatum.

Idem dicendum, ubi duo fidejusserunt diversis temporibus: nam si creditor liberet secundum fidejussorem, poterit absque impedimento agere contra primum: quia primus fidejussor non intercessit contemplatione secundi, & ideò non potest petere, ut sibi fiat cessio, *Bart. in d. §. ſi ex duobus, ſub n. 3. ubi etiam Ang. Caſtr. & Imol. Rota apud Pacif. de Salv. interd. in ſp. 3. c. 2. & poſt tract. dec. 163. nu. 1. & 2.* nisi ab initio fuerit conventum cum ipso fidejussore, ut daretur alius confidejussor: quia tunc obstat exceptio cedendarum, *Gratian. diſc. for. c. 286. n. 8. Merlin. d. lib. 4. q. 72. n. 13. & ſeq. Rot. dec. 617. n. 2. & ſeq. p. 5. tom. 2. Recent.* quemadmodum hæc exceptio haberet locum, si creditor liberavit primum fidejussorem, & ageret contra secundum: quia secundus censetur se obligasse contemplatione primi, dummodò notitiam habuerit hujusmodi obligationis, *Bart. loco cit. Neguſ. de Pign. p. 5. mem. 3. n. 36. Merlin. ubi ſup. n. 17. Seraph. dec. 865. n. 1.*

Addunt Doctores quod mulier, quæ liberavit aliquam bona viri agendo contra tertium possessorem, vel contra fidejussorem, vel correum principaliter obligatum ad dotem, non repellitur exceptione cedendarum: hoc enim est speciale in dote, *per textum in l. jubemus, ubi Bart. cod. ad Vellejan. Neguſ. d. p. 5. mem. 3. n. 31. Merlin. d. lib. 4. q. 68. n. 8. & ſeq. & q. 73. nu. 3.* ubi dicit, quod dispositio, *d. l. jubemus*, habet locum etiam quando mulier liberavit aliquem ex pluribus reis debendi, aut fidejussorem.

Observa 8. quod si creditor conveniat hypothecaria simplicem possessorem pro duobus creditis, quorum unum est altero anterius, possessor non potest offerre unum sine altero, sed tenetur utrumque offerre secus esset, si alius creditor possideret, quia non teneretur offerre, nisi creditum, quod est anterius suo, *ut d. Neguſ. d. p. 5. mem. 3. n. 32. & 34.* ubi etiam notat, quod nec fidejussor tenetur creditori offerre creditum cum debitore contractum post fidejussionem: & ideò creditor hoc casu nequit retinere pignus vigore secundi crediti: quia fidejussor videtur intercessisse contemplatione bonorum acquisitorum, & acquirendorum ab ipso debitore pro sua indemnitate, *Bart. in d. l. ſi ſtipulatus, §. ſi ex duobus, ff. de fidejuſſ.* unde non tenetur redimere bona quorum respectu se obligavit, ab aliis obligationibus postea contractis; quæ ratio cessat in creditis contractis ante fidejussionem præstitam: quia tunc bona erant affecta obligatione antecedenti, *Morot. de jur. offer. num. 65. Caroc. de oblat. par. 2. q. 21. nu. 5. quos refert, & ſequitur Merlin. de Pignor. lib. 4. qu. 70. num. 16.* subdens *num. 18.* quod quando anterius creditum esset solum chirographarium, non posset creditor pignus retinere contra fidejussorem solventem creditum, pro quo intercessit.

Notandum est autem, quod is, qui cogitur aliquid solvere propter propriam culpam, & maleficium contraveniendo dispositioni legis, non potest reportare cessionem translativam jurium, & acquirere facultatem repetendi solutum ab aliis obligatis ex contractu, vel quasi, quia in penalibus solutio parit effectum dumtaxat liberationis citra repetitionem, *Bart. in l. 1. §. ſi plures, in fin. ff. de eo, per quem fact.*

erit

erit & c. Bald. in l. 1. in fin. cod. de condict. furt. Rota dec. 77. num. 133 *36. & 37. p. 6. Recent.* Idemque dicendum est, si fidejussor solverit debitum, ad quod non poterat astringi confidejussor, aut correus, putà si censum extinxerit, vel sciens non opposuit legitimas exceptiones, putà præscriptionis, vel alias similes, quia neque tunc poterit uti cessione actionum, nec alio modo repetere a confidejussoribus, *Mantic. de Tacit. lib. 16. tit. 15. n. 1. & 2. Merlin. d. lib. 4. q. 70. n. 42. & 44. Rota coram Burat. dec. 645. n. 1. & seq. & apud Cenc. de censib. dec. 83. n. 3.* quod procedit, etiamsi hujusmodi exceptiones fidejussor opposuerit, & nihilominus Judex eas admittere noluerit, *Fontanell. dec. Catalon. 216. n. 9. & seq.*

134 Illud etiam memoriæ commendandum est, quod fidejussor emens pignus a creditore, tenetur illud oblato pretio restituere debitori unà cum fructibus ab eodem fidejussore perceptis, *l. 1. cod. de Dol. leg. si mandato* 59. §. *Paulus, ff. mandat.* quia in tali casu videtur magis luere, quàm emere, propter fidem debitori, pro quo fidejussit, debitam, *Grat. disc. for. c. 459. n. 26.* si verò emeret censum seu nomen, & jus redditus, poterit annuas responsiones tam a principali debitore, quàm a confidejussore exigere: cum hac tamen distinctione quod contra principalem debitorem potest agere ad integrum censum: contra verò confidejussorem non ad integrum censum, sed ad id, quod supererit, deducta ejus rata §. *si plures, Instit. de fidejuss. Burat. dec. 645. n. 10. Cenc. de censib. p. 2. c. 2. q. 2. art. 5. n. 2. & seq. Rota apud eumdem dec. 178. Gratian. c. 459. n. 19 & seq. Fontanel. de Pact. nup. claus. 4. gl. 18. p. 3. nu. 70. & seq. & dec. Catalon. 216. n. 7.* quod procedit etiam in eo, qui diverso tempore fidejussit, dummodò in instrumento actum fuerit cum fidejussore, ut alius daretur confidejussor, *ut supra diximus, Neguz. de pign. p. 5. memb. 3. n. 46. Seraph. dec. 865. n. 1.* & ideo si secundus fidejussor emat censum cum cessione jurium, non poterit a primo fidejussore solidum petere, quia primus, censetur fidejussisse contemplatione secundi, & sub spe mutui periculi, *ut tradunt DD. apud Cenc. de cens. p. 2. c. 2. q. 2. art. 5. n. 8.* secus si prior fidejussor non accessit contemplatione posterioris: quia tunc posterior, qui diverso tempore intervenit, si solvat integrum debitum, & reportet a creditore cessionem jurium, poterit integraliter, & insolidum repetere quicquid solvit, nec poterit repelli a primo fidejussore exceptione cedendarum, aut divisionis, *Spec. in tit. de Renun. & concl. n. 13. Ang. in §. si plures, n. 2. vers. quæro an hoc, Inst. de fidejuss. & alii apud Cenc. loco cit. n. 5. & sequ. Rot. dec. 617. n. 5. & seq. p. 5. tom 2. recen. Seraph. d. dec. 865. nu. 1.* subdens, quod non dicitur prior fidejussor accessisse contemplatione secundi, quando actum est cum solo creditore de dando secundo.

135 Addit *Rol. cons. 88. n. 2. lib. 4. Maur. de fidejuss. p. 2. sect. 5. c. 5. n. 2. quos refert Merlin. d. lib. 4. q. 72. n. 21.* quod si fidejussor conventus a creditore negaverit, se esse fidejussorem, in pœnam mendacii perdit jus petendi cessionem jurium ab eodem creditore.

136 Observa 9. quod juri offerendi præscribitur spatio 30. annorum, *l. juxta l. cum notissimi, §. eodem jure, ubi DD. communiter, cod. de Præscrip. 30. vel 40. ann.* quando videlicet deducitur per modum actionis, putà si primus creditor possidet rem hypothecatam, cui debitor vel secundus creditor possunt offerre intra dictum spatium 30. annorum; secus esset, quando jus offerendi per modum exceptionis competeret debitori, vel secundo creditori possidenti, vel etiam alteri tertio possessori extraneo, qui possunt conveniri a primo creditore hypothecaria; tunc enim juri offerendi nunquam præscribitur *ita Ang. in §. actionum, n. 119. in fin. de Action. Neguz. de Pign. p. 5. mem. 3. n. 52. & alii apud Gabr. comm. concl. lib. 5. tit. de Præscrip. concl. 7. n. 1. & seq.* nisi in pignore adjectum esset pactum legis commissoriæ, quia tunc juri offerendi nullo modo præscriberetur in odium creditoris, cum hujusmodi pactum improbetur in pignoribus *l. 1. cod. de Pact. Pign. Neguz. loco cit. n. 53.* idem dicendum, quando pignus est frugiferum, nam cum fructus creditor computare debeat in sortem, lapsu temporis debitum extinguitur: quo extincto cessat causa pignoris, ac bona fides, sine qua de jure Canonico non datur præscriptio, *Bald. in cons. 322. in fin. vol. 1. Alex. cons. 54. nu. 7. vol. 6. Fulg. cons. 123. Barba. cons. 22. col. 7. vol. 4. Merlin. de pign. lib. 4. q. 80. n. 41. Sylv. in ver. præscriptio 2. n. 16. & alii apud Gabr. ubi supr. n. 9.*

137 Observa 10. quod licèt possessor, qui rem hypothecatam melioravit, possit offerre anteriori creditori æstimationem rei petitæ detractis melioramentis, hoc tamen haud permissum est simplici possessori, qui rem nullo modo melioravit, sed tunc facienda est oblatio de toto credito, etiamsi res non esset tanti valoris, *latè Neguz. de Pignor. p. 5. memb. 4. nu. 21. & seq. Merlin. eodem tract. lib. 4. q. 81. Ciriac. contr. 194. n. 1. & seq.* ratio diversitatis est, quia qui fecit melioramenta, nititur duplici vinculo, videlicet possessionis, & melioramentorum, pro quibus datur retentio rei, quæ non daretur pro simplici possessione: duo autem vincula magis stringunt, *auct. itaque, cod. commun. de succes. Neguz. loco cit. n. 22. in fin.* vel quia, cum pro melioramentis detur retentio, in pari causa melior debet esse conditio possidentis, *ut dict. Morot. in tract. de Jur. offer. num. 15. vers. quia cum par, quem refert Merlin. loco cit. num 3.*

Observa 11. quod ad oblationem validè faciendam plu- 138
res requiruntur conditiones, prima est, ut oblatio sit realis, non verbalis: secunda, ut fiat congruo loco, & tempore: tertia, ut sit pura, non conditionalis: quarta, ut sit specialis, non generalis: quinta, ut sit integralis, & de toto debito: sexta, ut fiat apud personam idoneam solemniter citato, vel præsente creditore, *ita DD. in l. acceptam, cod. de usur. & in l. obsignatione, cod. de solut.* Si verò realis oblatio fieri nequeat, non est reiicienda oblatio verbalis, putà si offeratur res immobilis, vel equus, aut quid simile, *ut post Bart. & alios dict. Neguz. de Pign. in 2. par. 3. memb. 5. par. princ. num. 3.*

Observa 12. quod ad effectum succedendi in jus primi 139
creditoris non sufficit offerre, ac deponere, sed requiritur etiam obsignatio, hoc est prius pecunia numeranda est, & deinde reponenda in sacculo, & signo obsignanda, ac deponenda penes idoneam personam, *l. 1. §. si pecunia, ff. depos. l. fin. ff. de leg. commiss. l. obsignatione, cod. de solut.* ubi etiam, quod oblatio, & obsignatio ipso jure liberat debitorem, *l. 1. cod. Qui pot. in pign. hab.* ratio est, quia per oblationem, & depositionem sine obsignatione transfertur dominium, & possessio in Depositarium; & ideo non est propriè depositum, cum Depositarius possit convertere in tali casu pecuniam in suos usus, *l. Lucius Titius Sempronio, juncta leg. die sponsaliorum, §. qui pecuniam, ff. depos.* propterea debitor per hujusmodi propositum non' consequitur totalem liberationem; quinimò potest creditor tali oblatione non obstante petere a debitore, qui obtulit, pecuniam sibi debitam, *Bart. in l. si debitor, ff. de solut. Neguz. in 3. p. 3. memb. 5. p. princ. n. 5. Merlin. de Pign. lib. 4. q. 90. n. 12. & q. 92. n. 3.* ubi dicit, quod depositum sine obsignatione non habet vim solutionis. Quando verò depositum fit cum obsignatione, non transit in depositarium facultas disponendi, & si disponeret, non solùm tenetur depositi, sed etiam furti, *l. si sacculum, ubi Bart. ff. de depos. gloss. in l. Aristot. ver. pignus, ff. Quæ res pignor. vel hypot. & c. & ibidem Bart. n. 1. Neguz. de Pignor. in 3. par. 3. mem. 5. p. princip. n. 8. Merlin. eod. tract. lib. 4. q. 88. nu. 50. & sequ.* ubi etiam dicit, quod obsignatio habet vim traditionis, & propterea periculum pecuniæ transit in damnum creditoris, *l. quod si neque, §. 1. ff. de peric. & comm. rei vend. juncta d. l. obsignatione, cod. de solut.*

Observa 13. quod depositum factum a debitore repeti po- 140
test, si creditor recusavit recipere, vel depositum adhuc non acceptavit, *l. acceptam, in fin. ubi Bald. & alii, cod. de usur. Mant. de Tacit. lib. 10. tit. 4. n. 7. Rot. apud Merlin. de Pign. dec. 109. n. 18. & seq.*

Limita 25. in mercatoribus, qui *ex Constitutione S. Pii V.* 141
præferuntur cæteris creditoribus etiam hypothecariis, & anterioribus, pro vestibus ex eorum fundaco emptis a Prælatis decedentibus in Romana Curia, *Rot. in Romana mercium 18. Novembris 1607. coram Ortembergo*, ubi, quod inter vestes continentur etiam sacræ pro celebratione Divinorum officiorum, *Burat. dec. 610.* ubi, quod nomine Prælatorum veniunt Abbates etiam Commendatarii, *& dec. 715.* subdens, quod mercatoribus prædictis præferuntur creditores pro cibariis, & victu, *Ferentil. ibid. n. 7.*

Limitatur 26. in creditore posteriore, qui utitur benefi- 142
cio compensationis, tunc enim compensando præfertur anteriori, *latè Scac. de commer. & camb. §. 2 glos. 5. n. 417. & sequ.* ubi dicit, quod si ego sum creditor tui ex causa cambii in aureis 500. sine hypotheca, & tu ex alia causa es creditor mei in aliis aureis 500. & Petrus est similiter creditor tui in aureis 500. cum hypotheca, & obligatione omnium tuorum bonorum, ego præferendus sum Petro in istis aureis 500. quamvis Petrus sit creditor anterior, & hypothecarius, quia debiti ad debitum fit compensatio ipso jure sine ministerio hominis, *l. 4. & l. fin. cod. de compens. at.*

Addit *Strach. in tract. de Decoct. tit. qui pot. in bon. decoct.* 143
hab. n. 11. quem refert Scac. loco cit. n. 438. quod secundus creditor in re mobili, quæ loco pignoris ei data fuit a debitore, præfertur primo, sic æquitate negotiationis, & commercii suadente: alioquin secundus creditor non credidisset, & ita sensit *Gait. d. c. 4. n. 1067. & 1833.* ubi citat *Pyrr. Maur. Aret. de Retent. n. 24. Ceph. cons. 762. n. 25. vol. 5.*

Quæ-

144 Quæres, an detur prælatio in pignore, quando creditores ſimul eodem tempore, & momento contraxerunt? Reſp. negativè, ſed tunc omnes ſimul pro rata admittuntur ad ejuſdem pignoris valorem, *l. idemque, ff. Qui pot. in pign. hab.* ita ut ſi omnibus non ſufficiat, diminutionem pro rata crediti omnes pati teneantur, *l. ſi fundus, §. ſi duo, ubi DD. ff. de Pign.* Nec refert, quod aliquis prius nominetur in inſtrumento, quia prius ac poſterius non datur in eadem ſcriptura, cum uno eodemque inſtanti inſtrumentum partium conſenſu perficiatur, & eodem momento æqualiter omnium contrahentium jus naſcatur, *Bart. & alii in l. lecta, ff. ſi cert. pet. Rot. dec. 756. n. 8. p. 1. Diverſ. Menoch. lib. 3. præſump. 134. n. 23. Cancer. var. lib. 2. c. 7. de Pact. n. 302. Afflict. dec. 306. n. 10. & alii apud Grat. diſc. for. tom. 1. c. 175. n. 7.*

Ita etiam ſi plures fidejuſſores ſimul: & eodem tempore ſupra modum ſolviſſent, nullus in repetitione præfertur, ſed omnibus ſimul pro rata datur repetitio, *l. cum duo, ubi gl. in ver. poſterior, ff. de condit. indeb.*

Similiter quando teſtator pluribus diverſa, & inæqualia legata reliquit, quorum quantitas patrimonii vires excedit, reducuntur omnium legata ad vires patrimonii, facta ſingulorum diminutione pro rata, *juxt. leg. in quantitate, §. fin. & leg. quærebatur, ff. ad l. falc. leg. ſi verò compoſita, ff. de milit. teſtam. leg. ſi pluribus ff. de legat. 1. Parlador. lib. 1. rer. quotidianar. c. 18. Vincen. de Franch. dec. 336. Eſcobar. in tract. de Ratiocin. comput. 10. per tot. & alii apud Salgado in Labyrintho creditor. par. 2. cap. 4. num. 2. & 3.* ubi etiam dicit, quod ſi aliquis ex legatariis partem integram fuit conſequutus, aliis exceſſum reſtituere tenetur, *per tex. in l. 2. §. 1. ff. de condit. indeb.*

F I N I S.

SOLI DEO HONOR, ET GLORIA.

IN-

INDEX RERUM NOTABILIUM

Quæ in hoc tractatu continentur.

A

ABBAS an, & quando benedictionem petere debeat ab Episcopo, antequam minores ordines suis subditis conferat, lib.1.c.75.n.1. & seq. an sit ad id præfinitum tempus a jure, ibid. n.2. quibus diebus benedictio hujusmodi dari debeat, n.3. quid si Episcopus requisitus benedicere renuerit, n.7.

In Abbate quænam ætas exigatur, l.2.c.8.n.1 8. & quæ in Abbatissa, l.2.c.11.n.8. & c.8.n.14.

Abortum procurans qualiter puniatur, & quando excommunicationem incurrat, l.4.c.31.n.1.&2.

Absentia an præsumatur, l.2.c.81.n.35.

Absolvere in dubio nocentem melius est, quàm innocentem condemnare, l.4.c.79.n.9.

Accrescendi jus quando competat, l.3.c.7.n.31.37.& 38.

An jus accrescendi excludatur per renovationem emphyteusis factam inter descendentes, lib.3.c.7. n.39.

Accusandi jus quanto tempore præscribatur, vide in ver. crimen.

Tempus, quod datur ad accusandum, & inquirendum a die maleficii computatur, l.1.c.17.n.8.

Accusator an, & quando possit repetere accusatum, si fiat generalis abolitio ex Principis ordinatione, l.2.c.82.n.37.

Accusator an, & quando teneatur in accusatione exprimere diem, mensem, & annum, l.4.c.12.n.1.& seq. quid in inquisitione, ibid.nu.2. & 3. & si exprimatur dies, vel tempus certum, an necessariò probari debeat, quod eo tempore delictum fuerit commissum, num.7.& 8. & quid si dies, & hora esset de substantia delicti, n.9.

Accusatus, vel denunciatus an pendente accusatione possit ad ordines promoveri, l.3.c.11.n.1.& seq. intra quod tempus judicium hujusmodi terminari debeat, ibid.n.4. & quando Episcopus possit ordinato prohibere, nè accusatione, vel exceptione pendente, in ordinibus ministret, n.6.

Actio an per citationem perpetuetur, l.2.c.107.n.5.

Pactum nudum de jure canonico producit actionem, libr.1. cap. 36. num.19. Quamdiu duret actio, si statutum simpliciter statuat, consanguineum posse rem venditam redimere, l.2. cap. 26. num.7.

Quamdiu duret actio, quod metus causa, l.2.c.26. n.8.

Actio hypothecaria quanto tempore præscribatur, vide in ver. præscriptio.

Actio Publiciana quando detur, l.2.c.92. n.18.

An in Actione Publiciana mala fides auctoris noceat hæredi, numer.17.

Actio redhibitoria quamdiu duret, l.3.c.20.n.1.& seq.& l.2. cap. 31.num.6. & 8. in quibus rebus locum habeat, d.l.3.c.20.num. 3. an venditor teneatur certiorem facere emptorem, si animal venditum sit vitiosum, ibid.n.7.9. & seq. intra quantum tempus emptor agere possit ad diminutionem pretii, num.8. quando animal præsumatur mortuum eo morbo, quem habebat tempore venditionis, & quando non, num.13. & seq. & num.16.

Quando detur actio redhibitoria, & quanto minoris, lib.2.cap. 31.num.1.& seq. quamdiu duret actio quanto minoris, num. 5. & seq.

An in redhibitoria durent hypothecæ medio tempore contractæ, l.2.c.67.n.29.

Actio rescissoria an, & intra quantum tempus intentari debeat post obtentam restitutionem in integrum, l.2.c.59.n.53.

Actio Salviani, quo temporis spatio tollatur, vide in ver. Præscriptio.

Cætera vide in ver. remedium.

Adeundi jus quo temporis spatio præscribatur, & quando currat præscriptio, l.2.c.92.n.1.& 12.& c.38.n.10.& lib.4.c.10.n. 26. & an transmittatur ad hæredes, l.2.c.38. nu.16.17. & 22. quid si hæres institutus in testamento sit proximior testatori, l.2.c.92. nu.4.& seq. & quid si certus terminus a Judice fuerit præfixus ad adeundum, d.l.2.c.92.n.8. & seq.

Quando hæres suus, qui repudiavit hæreditatem, possit repudiationem revocare, l.2.c.92. n.11.

Administrator piorum locorum Tutoribus comparatur, l.3.cap. 3.num.16.

Administratoris bona an sint tacitè hypothecata, l.4.c.17. nu.10.

Quo temporis spatio Reip. rationes subscriptæ, & cancellatæ contra Administratorem retractari possint, l.2.c.67.n.35.

Alia vide in ver. Tutela.

Adoptio naturam imitatur, l.2.cap.9.n.2. Adoptans, vel Arrogans qua ætate præcedere debeat Adoptandum, vel Arrogandum, ibid.num.1. & seq. & c.43. num.29. quæ requirantur ad hunc effectum, l.2.c.9. nu.4. qui adoptari, vel arrogari prohibeantur, n.5.

Adulterium vide in ver. Crimen.

Advocatus, & Scholastici an possint expellere fabros, seu artifices propè eorum domos obstrepentes, l.1.c.39. n.56.& seq.

Cætera vide in ver. Prior tempore.

Ætas hominis quotuplex sit, l.2.c.1. n.1.

Quando malitia dicatur supplere ætatem, l.2.c.4.n.7.

Ætas quænam requiratur in codicillis, & aliis ultimis voluntatibus, l.2.c.5. n.4.

Ætas quænam exigatur ad habitum religiosum suscipiendum, vide in ver. Professio.

Ætas in Judice ordinario, & delegato quæ nam requiratur, l.2. c.10.n.1.& seq. & quæ in Consule, Rectore Scholarium, Advocato, promovendo ad Doctoratum, Procuratore ad negotia, & procuratore ad judicia, ibid.n.4.& seq.

Ætas quænam requiratur in Summo Pontifice, Cardinalibus, Episcopo, & ejus Vicario, & Inquisitore, lib.2.cap.11.num. 1. & seq.

Ætas ad primam tonsuram, quatuor minores ordines, Subdiaconatum, Diaconatum, & Sacerdotium requisita quænam sit, lib.2.c.12.num.1.& seq. in quam pœnam incidat ordinans, & ordinatus ante legitimam ætatem, numer.4. 6. & 11. quid si currat annus bissextilis, num.9. quando ordinatus excusetur, l.2 c.13.n.7.

Ætas quomodo probetur, l.2.c.13.n.1.& seq. an ex libro parochi probetur punctum, vel hora nativitatis, ib.nu.10. & an ex libro Parentis, nu.12. & an probetur minor ætas per dationem curatoris, n.16.

Ætas in nuptiis, & testamento quænam attendatur, lib.2. cap. 43 num.28.

Impetratio veniæ ætatis quid sit, l.2.c.59.n.35.

Quare ætas nostra diminuta sit post diluvium, lib.2. c.15.n.7.

Afflictus peti possunt usque ad 30. annos, l.2.c.67.n.104.

Alearum in ludo victus repetere potest pecuniam amissam intra 50. annos, l.2.c.67.n.84.

An victus in hujusmodi ludo teneatur solvere pecuniam amissam, quando adessent contractus, & instrumenta, n.85.

Alienatio rerum prohibitarum quando permittatur, l.2.c.83.nu. 17.& l.1.c.56. n.8.

An res Ecclesiæ possint in aliquo casu sine solemnitatibus alienari, l.2.c.72.n.23.

Alienatio rerum Ecclesiæ ita demum est nulla, si placuerit Ecclesiæ, l.2.c.106.n.13.

In dubio censetur facta alienatio ex causa necessaria, l.1.c.50.nu. 18.declaratur n.19.

An per prohibitionem alienationis inducatur fideicommissum, l.1.c.56.n.1.& seq. quando possit hæres alienare non obstante prohibitione testatoris, n.2. & seq.

Alia vide in ver. legitima, & permutatio.

Alimenta Pater negare potest ex eisdem causis, quibus potest exhæredare, l.2.c.84.n.2.

An, & quando pro alimentis censeantur bona obligata, l.2.c.98. n.45.& 46.

Alimenta quando peti possint pro tempore præterito, l.1.c.37.n. 1.& seq. quando filius repetere possit alimenta a Patre, n.5.& 11. & an mutuans filio possit patrem convenire, d.n.11. quando alimenta debeãtur in subsidium, n.6. an & quando mulier soluto matrimonio petere possit alimenta ab hæredibus viri, nu. 7.& 9. quid si mulier a marito constante matrimonio discesserit sine causa, n.10.

Qui sine titulo ordinatus fuit, an possit ab Episcopo alimenta petere, l.1.c.37.n.8.& 9.

Alimentorum legatum an peti possit pro futuro, l.4.c.5.n.10.

Quando mater, & quando Pater teneatur alere filium, l.2.c.58. n.1.& seq.

Appellatio an detur a sententia lata in casu alimentorum, l.2.c. 58.num.14.

Privilegia, quæ tribuuntur alimentis, procedunt in futuris, non autem in præteritis, l.2.c.58.n.15.& l.4.c.9.n.29. & an valeat transactio super alimentis futuris sine auctoritate Prætoris, l.2.c.58.n.16.& 17.

Alimenta qualiter præstentur, l.2.c.58.n.19.

Pro alimentis conveniri potest hæres etiam intra tempora ad conficiendum inventarium, l.2.c.20.n.19.

An, & quando Judex Ecclesiasticus cognoscere possit contra laicum super alimentis, l.2.c.43.n.24.& 25.

Alimenta per testatorem legata, annuatim debentur, l.2.c.42.n.4.

Ali-

Index Rerum Notabilium.

Alimenta relicta ex fructibus certi fundi quando debeantur, l.2. c.43.n.15.& 16.
Cætera, vide in ver. legatum, & in ver. legitima.
Alternativa, vide in ver. beneficiorum collatio.
In alternativis quando electio sit debitoris, & quando creditoris, l.4.c.8.n.1. & seq.
An per electionem uniusremedii censeatur aliis præclusa via, num.5.
Animal quando præsumatur mortuum ex morbo, quem tempore venditionis habebat, & quando non, l.3.c.20.n.13.& seq.
Animalium custos, vide in ver. Prior tempore.
Annata quando debeatur, & quando fuerit introducta, l.2. cap. 25.num.13.
Annui redditus, vide in ver. Redditus.
Annus quot mensibus constet, l.1.c.3.n.5. quot dies annus contineat, ib.n.6. dividitur in usualem, legitimum cæremonialem, emergentem, & artificialem, n.7.
Si quis promisit dare hoc anno, intelligitur de anno emergenti a die contractæ stipulationis, l.1.c.3.n.8.
Quando locantur bona, quæ fructus non reddunt quolibet anno naturali, sed de biennio in biennium, talis annus accipitur pro spatio 24.mensium, l.1.c.3.n.9.
Currente anno bissextili illud biduum pro uno die computatur d. l.1.c.3. n.13.
Annus non dicitur brevis terminus, nec longior æquo, l.2. cap. 30.num.5.
An, & quando annus cæptus habeatur pro completo, l.4.c.1.n. 7.& seq.
Antiquitas non supplet vitia visibilia, nec defendit a vitiis substantialibus, l.2.c.112. n.19.
Instrumenta, & scripturæ privatæ excedentes 100. vel 70. aut 80. annos an indigeant recognitione, l.2.c.112.n.23.
Probatio per testes de publica voce, & fama in antiquis censetur sufficiens, l.2.c.112 n.21.
Quod tempus dicatur antiquum in materia testium, ibid. num. 17.& 18.
Testes examinati in judicio antiquo probant per modum jurium, l.2.c.112.n.13.limitatur n.15.& 22.
Tempus 20. annorum sufficit, quando tractatur de probanda filiatione legitima antiqua, ib.n.10.
Ex lapsu 30. annorum conficiens instrumentum præsumitur habuisse auctoritatem a Papa, vel ab Imperatore, lib.2.cap.112. num.11.
Sententia antiqua an præsumatur ritè, & rectè lata, l.2.c.112.n. 12.& seq. quæ dicatur sententia antiqua, ib.n.9.
Apocha vide in ver. scriptura.
Apostoli peti, ac recipi debent intra 30. dies, & quando currant, l.4.c.23. n.17.
Apostoli reverentiales in forma a Judice dati quando contineant, refutatorios, n.18.
An Judex, qui concesit reverentiales, possit exequi sententiam, l.4.c.23.n.19.
Quid si Judex admiserit appellationem cum clausula, si & in quantum, ibid.n.20.
Appellatio a sententia intra quod tempus interponi debeat, l.4. c.23.n.1.& seq. quando currat tempus prædictum, ib. & quando Judex ad executionem sententiæ procedere debeat, num.6. quando appellare liceat post lapsum tempus, n.8.13.& seq. appellatio interposita a non habente mandatum quando ratificari debeat, n.9. quid si fiat compromissum, num.10. negligentia procuratoris non appellantis an præjudicet Domino, num.12. appellatio extrajudicialis quando intimanda sit Judici, sive parti, num.16.
An a sententia Principis detur appellatio, l.4.c.24.n.4.
Quando appellatio unius prosit alteri, l.2.c.59. n.40.
Appellationi an possit quis renunciare, l.4.c.25.n.13.
Quando tempus appellandi non currat, l.2.c.95. n.20.
Appellatio non intelligitur sublata, quando clarè constat de injustitia, l.2.c.94.n.9.
Appellans quando teneatur omnia acta ad Judicem appellationis transferre, l.2.c.51.n.11.
Is, qui appellavit debet probare, se in tempore legitimo appellasse, l.1.c.12. n.2.
Quando non detur appellatio favore studii, lib.1. cap.39. numer. 56.& seq.
Non potest appellari a decreto lato contra meretricem expulsam a vicinia, l.1.c.39. n.65.
Ab Archiepiscopo datur appellatio ad Concilium provinciale, l.1.c.77.n.17.
Appellandi tempus tertio non currit nisi a die scientiæ prolationis sententiæ, l.2.c.18.n.6.
Appellanti quodnam tempus a jure concedatur ad prosequendam appellationem, l.4.c.23.n.21. & seq. & an illud possit Judex minuere, ib.n.25.& l.1.c.19.n.3.
An a statuto facto in præjudicium particularis personæ detur appellatio, l.4.c.24.n.1.& seq. intra quod tempus statutum hujusmodi impugnari debeat, n.6.& seq. & quando censeatur factum in præjudicium particularis personæ, n.9.
Aqua si ex meo prædio fluat in fundum vicini, an possim eam avertere, l.4.c.10.n.2.27.& 29.
Quando non impeditur usus navigationis, aqua duci potest ex flumine navigabili, l.2.c.81.n.15.
Quando cursus aquæ possit ab alio occupari, ib.n.16.
Solitus cursus aquæ quomodo intelligatur, n.17.
Ex flumine non navigabili unusquisque aquam ducere potest, d. l.2.c.81.n.18.
Quando flumen est privatum, potest quilibet in suo ædificare, & frui aqua dicti fluminis, n.21.
Flumina privata pertinent ad illos, qui propè ab utraque parte prædia possident, l.2.c.81.n.22.
Quando torrens, seu flumen est commune, non licet avertere aquam in præjudicium aliorum, n.23.
Quando dicatur flumen publicum, & quando privatum, nu.24. & 42.
Quando aqua nascens in fundo privati censeatur publica, & quando ipsius privati, l.2.c.81.n.37.
Quando aqua publica desinat esse publica, n.41.
Si fluvius currit inter duas civitates, aqua est communis pro indiviso, sed alveus est communis pro diviso, n.45.
Quid si alicujus ager inundatus fuerit, d.l.2.c.81.n.46.
Cætera vide in ver. servitus.
Arbiter in quo differat ab Arbitratore, l.4.c.25.n.1. declaratio Arbitratoris non firmatur taciturnitate decem dierum, sed potest peti reductio intra 30. annos, & quando id procedat, n. 2.& seq. & quid in laudo Arbitri, n.5. an etiam Arbiter possit exequi suam sententiam, n.6. vel partes condemnare ad pœnam compromissi, n.22. & an ab ejus sententia appelletur, n.7. & 8. an detur actio ex laudo Arbitri, vel Arbitratoris, n.9.& 10. quamdiu eorum potestas duret, si electi sint sine die, & termino, n.17.19.& seq.
An Arbiter possit pronunciare super fructibus, & expensis, d.l. 4.c.25.num.23. vel suum errorem corrigere, si in sententiando erravit, num.24. quid si electus fuerit Arbiter, & Arbitrator, nu 25. & an reconventio fieri possit coram Arbitro, nu. 26. & seq.
Arbiter, & Arbitrator an laudum validè ferre possint die festivo, d.l.4.c.25.num.28. executioni laudi quanto tempore præscribatur, n.30.
Arbiter minor annis 20. esse non potest, l.2.c.10.n.8.
Quid si pendente compromisso fieret annorum 20.n.9.
Arbitrium collatum in unum ex contrahentibus quamdiu duret, l.4.c.25. n.21.
Arbitrandi facultas quanto tempore duret, l.2.c.30.n.8.
Arbitria redacta sunt ad instar judiciorum, l.4.c.25.n.16.
Argumentum a fisco ad Ecclesiam an communiter valeat, l.1.c 39. num.40.
An valeat argumentum a tutela ad educationem, l.2.c.58.nu.24.
Validum est argumentum a libertate ad Ecclesiam, lib.2.cap.42. num.21.
An valeat argumentum ab ultima voluntate ad cotractum, lib.2. c.43.num.4.
Arrogatio vide in ver. Adoptio.
Attentata quando opponi possint, & quando non l.2. c.96. num. 3.& seq. revocatio attentatorum non petita in prima instantia an peti possit in secunda, n.9. appellatio interposita in casibus, in quibus non licet appellare, non causat attentata, num.8. quando Judex a quo citra vitium attentatorum exequi possit suam sententiam, n.10. jus petendi revocationem attentatorum quanto tempore præscribatur, n.1.& 2.
An currant fatalia pendente causa attentatorum, lib.4. cap.23. num.11.

B

Bannitus quando possit etiam in bonis a quocumque offendi, l.1.c.64.n.32.
Incapax censetur qui bannitus fuit pro delicto, ex quo imponitur pœna capitalis, & ex forma statutorum potest impunè offendi, l.1.c.64.n.30.
Reus bannitus pro delicto, ex quo pœna capitalis non infertur, non æquiparatur deportato, sed potius relegato, & amittit tantùm jura suæ Civitatis, non autem jura communia, n.34.
Si bannitus offendi non posset, licèt in pœnam mortis damnatus sit cum publicatione bonorum, non amitteret jura communia, nec municipalia propriæ civitatis, d.l.1.c.64.n.45.
Cætera vide in ver. Defensio.
Bannum morti comparatur, l.1.c.64.n.24.
Extra territorium bannientis effectus banni non porrigitur, ibid. num.33.
Barones an condere possint statuta contra jus commune, l.2.cap. 105.n.9.11.& 13.& lib.4.c.10.n.9.& 10.
Barones recognoscentes Superiorem æquiparantur Præsidibus, & Magistratibus, ac Legato de latere, l.2.c.105.n.9.
Beneficiatus successor an teneatur stare locationi, l.1.c.39.n.25. & seq.
Cætera vide in ver. cõtumacia, in vers. fructus, & in ver. regressus.
Beneficium Ecclesiasticum non potest promitti, aut conferri antequam vacet, lib.1.c.13.n.22.
Ad possessionem beneficii per mortem vacantis an a jure præfixum sit tempus, l.3.c.17.n.11.

Index Rerum Notabilium,

Ad obtinenda beneficia ſimplicia quænam ætas requiratur, l.2.c. 8.n.1.& ſeq.& quæ ad Canonicatum, & dignitatem in Eccleſia Cathedrali, vel Collegiata, n.3. & ſeq. & quæ ad beneficium Parochiale, n.9.& ſeq.& n.18.& 19.quæ ad coadjutoriam, n.21.& quæ ad beneficia regularia, n.22.

An poſſidens beneficium per decennium, teneatur exhibere titulum in viſitatione, l.2.c.67.n.70.

Ad firmandum ſtatum beneficii an requiratur poſſeſſio quadragenaria, ib.n.68.& 69.

Valor beneficii quomodo probetur, l.2.c.87.n.7.

Quid requiratur, ut per aſſequutionem ſecundi beneficii incompatibilis vacet primum, l.3.c.8.n.1.& ſeq.

Quando Beneficiatus retinere poſſit primum beneficium incompatibile cum ſecundo, n.2.

Quod tempus præfixum eſt Epiſcopo ad beneficia conferenda, l.3. c.16.n.1.& ſeq. elapſo eo tempore collatio devolvitur ad Superiorem, n.4.& quid in beneficiis parochialibus, num.12.& ſeq. quid requiratur ad effectum devolutionis, & n.9. & an devolvatur collatio, quando beneficium confertur indigno, vel incapaci, n.10.& ſeq.& n.22.& ſeq.devolutio quomodo fiat, d.n. 10.& ſeq & n.17.19.& 21.

Superiori, ad quem fit devolutio, quodnam tempus ad conferenda beneficia præfixum ſit, d.l.3.c.16.n.16.& 17.& c.17.n.7.& 9.

Collationi beneficii quando quis cenſeatur renunciaſſe, d.l.3.c.16. n.24.l.1.c.47.n.23.

Beneficiorum collatio in quibus menſibus ad Epiſcopum ſpectet, l. 3.c.1.nu.1.9.12.& 20. quando hujuſmodi menſes incipiant, & quando terminentur, n.2.4.6.& 7. Ordinarius fundatam habet intentionem conferendi omnia beneficia ſuæ dioeceſis, n.5.quid ſi beneficium vacaverit menſe Apoſtolico, & n.8.& ſeq.

Cardinales abſentes ab Urbe an conferre poſſint beneficia vacantia in eorum Eccleſiis titularibus, aut in ſex Epiſcopatibus qui ab antiquioribus ſex Cardinalibus optari conſueverunt, d.l.3. c.1.n.13.

Epiſcopus an, & quando conferre poſſit beneficia vacantia ex cauſa reſignationis, vel permutationis, l.3.c.1.nu.14.15.& ſeq.& c. 17.n.4.& ſeq. quando privetur commodo alternativæ, & an tũc conferre poſſit beneficia vacantia in menſibus ordinariis, nu.22. & ſeq.& n.40.cum ſeq. in quibus beneficiis alternativa locũ habeat, nu.32.& ſeq. in quibus menſibus conferenda ſint beneficia, quæ Epiſcopus confert ſimul cum Capitulo, n.34.& ſeq. & quando Pontificia ſede vacante ordinarius providere poſſit de beneficiis vacantibus in quolibet menſe, n.44.& 45.

An minor poſſit beneficium reſignare, l.2.c.8.n.24.

An, & quando valeat proviſio facta ab Ordinario de beneficio electivo, l.3.c.15.n.18.

Proviſio facta non habenti ætatem ad beneficium requiſitam, eſt nulla, l.2.c.8.n.23.

Benefic. permutatio, vide ſupra in ver.Benefic.collatio.

Beneficiorum publicatio quando, & intrà quantum tempus fieri debeat, l.3.c.17.nu.5.& ſeq.& an ex triennali poſſeſſione facta præſumatur, n.8.& 9.

Quando Reſignatarius teneatur publicationem exhibere, n.10.

Publicandi tempus quando currat, n.13.

An teneatur publicare is, in quem transfertur penſio, d.l.3.c.17. num.14.

An excuſetur Reſignatarius, qui ob legitimum impedimentum publicationem facere non potuit, l.3.c.17.n.17.

Cui incumbat onus probandi, quod non fuerit facta publicatio, l.3.c.17.n.18.

Benefic.reſignatio vide ſupra in ver. Benefic. collatio.

Biennium quando pro uno anno computetur, l.1.c.48.n.3.

Bona adventitia Clerici habentur pro caſtrenſibus, l.1.c.59.nu.7. declaratur n.8.

An Pater habeat uſumfructum in bonis acquiſitis per filium ante clericatum, n.4.& 10.

Cætera vide in ver.uſus fructus, ver.peculium, & in ver.redditus.

Bona fides quando præſumatur, l.2.c.101.n.7.& c.106.n.3.& l. 4.c.14.n.13.

Bona fides ut excludatur, ſufficit probabilis ſcientia rei alienæ, ibid.n.13.

Vide in ver. præſcriptio.

Bonorum poſſeſſio quid ſit, l.2.c.38.n.1.in quo differat hæreditas, & bonorum poſſeſſio, n.3.& 5.quodnam tempus ad petendam bonorum poſſeſſionem conſtitutum eſt, n.9.& an tranſmittatur ad hæredes, n.15.

Alia vide in ver. teſtamentum.

C

Caducitas an poſſit declarari contra hæredem, ſi non fuit declarata contra ejus auctorem, l.2.c.55.n.53.55 56 58.& 59.

An ſtatim facta dicta declaratione emphyteuta cadat ipſo jure ab emphyteuſi l.2.c.55.n.29.& ſeq.quid ſi conventum fuerit, ut ſolutio canonis fiat de ſemeſtri in ſemeſtre, ib.n.51. & quid ſi maritus canonem debitum pro re emphyteutica dotali non ſolverit, ib.n.19.quando emphyteuta excuſetur a caducitate, l.1.c. 38.n.27.& l.2.c.49.n.5.& c.55.n.11.& 61.& l.4.c.5.n.30.& c.15. num.17.

Ad remittendam caducitatem requiritur ſpeciale mandatum, l.2. c.55.n.60. an per Canonis petitionem cenſeatur remiſſa, l.2.c. 56.n.1.& ſeq.

Agens ad caducitatem debet plenè, & concludenter dominium probare, & quomodo probetur, l.2.c.55.n.33.& ſeq.item probare debet identitatem bonorum, n.36.

Canonis vox ſolet confundi cum cenſu, l.2.c.55.n.44.

Carceris effractionis pœnam quando evitet aufugiens è carceribus, l.4.c.15.n.8.

Pupilli, minores, & ſenes an carcerari poſſit pro debito civili, l. 2.c.14.n.1.& ſeq.

Caſus ablativus ſemper imperfectum tempus importat, l.4.c.1.n. 14.Quid ſi de eo fiat mentio per genitivũ, vel accuſativum, n.15.

Cauſa commiſſa Canonico an poſſit expediri poſt renunciatum Canonicatum, l.1.c.74.nu.1.& ſeq. quando ſucceſſor cognoſcere poſſit cauſam ſuo prædeceſſori commiſſam, n.4.& 5.cauſam a Superiore demandatam Vicario Epiſcopi an Epiſcopus ipſe cognoſcere poſſit, n.6.& 7. quando cauſa commiſſa duobus poſſit ab uno expediri, n.8.

Cauſæ civiles, & criminales quo tempore de jure canonico, ac civili terminandæ ſint, l.2.c.51.n.1.& ſeq. quonam tempore terminari debeat cauſa diſcuſſionum, quæ agitur inter creditores, n.5.& cauſa, in qua de naufragio quæritur, n.6.

Tempus inſtantiæ an poſſit partium conſenſu prorogari, d.l.2.c. 51.n.19.& ſeq.inſtantia perempta an remaneat jus iterum agendi, n.93.& ſeq.& an liberentur fidejuſſores de ſtando juri, & judicatum ſolvendo, n.26. quando incipiat inſtantia cauſæ delegatæ, & compromiſſi, n.27.

Cauſæ matrimoniales Epiſcopi tantùm examini relinquuntur, l. 2.c.105.n.15. quid ſi inferiores allegarent conſuetudinem immemorabilem, n.16.

Cautio quando intelligatur de juratoria, l.2.c.62.n.26.

Cautio Mutiana præſtanda eſt etiam parte non petente, l.4.c.16. num.35.

Cautionem de reſtituendo prioribus, & potioribus quando quis exigere teneatur, l.4.c.ult.n.96.97.& 119.

Cenſuario an fiat remiſſio mercedis in caſu, ex quo impediatur a perceptione fructuum, l.1.c.38.n.20. an debeatur manutentio contra ſucceſſorem in re cenſita, l.2.c.73.n.10.

Cenſus probatur ex diuturna ſolutione abſque inſtrumento, l.3. c.2.num.25.

Dum controvertitur de contractu cenſus, exigens privari non debet commodo ſuæ poſſeſſionis, l.2.73.n.8.ex unica ſolutione fructuum cenſus acquiritur, & probatur quaſi poſſeſſio cenſum exigendi, ac debetur ex ea manutentio, ib.n.9.& ſeq.

Cenſus durat durante termino duorum menſium poſt illius diſdictam, l.4.c.26.n.3.& l.3.c.3.nu.2.& 18. an reddatur contractus cenſus illicitus, & uſurarius, ſi fiat pactum anticipatæ ſolutionis fructuum, d.l.4.c.26.n.8.

Cenſus, & alii annui redditus qualiter dividantur inter Proprietarium, & uſufructuarium, l.1.c.47.n.4. quando quis ſua ſponte emptori denunciavit, ſe velle cenſum redimere, pretium ab eo etiam invito intra annum repeti poteſt, l.1.c.65.n.10.

Quid requiratur, ut debitor cenſum redimere poſſit, l.3.c.3.n.1. & ſeq.quando depoſitum fieri debeat, n.4.17.& 20.& ſeq.quid ſi Dominus cenſus facto depoſito decederet, n.19. vel aliquo caſu cogeretur reſtituere prioribus creditoribus redimentis pretium in extinctionem cenſus ſolutum, n.5. quomodo facienda ſit diſdicta cenſus ſpectantis ad Collegium, Monaſterium, vel Univerſitatem, n.8.& an poſſit fieri procuratori, n.6 & 7. quid ſi Dominus cenſus eſſet furioſus, vel minor, vel deceſſerit, & illius hæreditas jaceat, vel abeſſe cœperit nullo relicto procuratore, n.9 & 13.

An ſolus Tutor cenſum retrovendere poſſit, d.l.3.c.3.n.11.& ſeq. an valeat pactum, quod debitor teneatur per quatuor mẽſes antea denunciare futuram redemptionem, n.28. An maritus, cui datus fuit fundus in dotem, poſſit illum revẽdere, n.29.31.& 32. quando mulier poſſit vendicare cenſũ, quem maritus alienavit, n.31.an hæres gravatus poſſit cenſum extinguere, n.32.& an uſufructuarius, Pater, & qui emit cenſum pro alio, n.33.& ſeq.

Alia vide in ver. Prælatio.

Ceſſio bonorum quando admitti non debeat, l.2 62.n.20.& ſeq.& quid ſi creditores offerant dilationem quinquennalem, n.1.an debitor renunciare poſſit ceſſioni bonorum, n.8. carcerari non debet pendente lite, an admitti debeat ad hoc beneficium, n.22. & 24.ſi carceratus fuit ad inſtantiam unius creditoris, an ceſſio valida ſit quoad omnes, n.14.& ſeq. quæ forma ſervanda ſit in ceſſione bonorum, & quid in Urbe obſervetur, n.30. an admiſſus ad quinquennales inducias teneatur ad bireti viridis dilationem, n.31.

Ceſſio jurium quando fieri debeat, & quando neceſſaria non ſit, l.4.c.ult.n.28.29.& 33.

Quãdo creditor teneatur cedere jura & quãdo competat exceptio cedendarũ actionum, l.4.c.ult.n.130.& 135.an per exceptionem cedendarũ executio obligationis cameralis retardetur, n.139.

Quando periculum nominis debitoris eſt contingens poſt ceſſionem ſpectet ad cedentem, & quando ad Ceſſionarium, lib.1.c. 36.n.1.& ſeq.

An, & quando privilegium prælationis tranſeat in ceſſionarium, l.4.c.ult.n.58.& 59.& l.1.c.39.n.19.

Cætera vide in ver.reſtitutio in integrum, & in ver. ſolemnitas.

Citatio ſine termino dicitur vaga, & ſervitutem inducens, l.4.c. 32.n.1.an valeat citatio ad ſentẽtiam pro ſeq.die, ac deinde pro

ſingu-

ſingulis diebus; & horis, num.2. & quando hujuſmodi citatio ſubſtineatur, n.5. citatio ſimpliciter facta ſine termino ſubſtinetur pro prima die juridica immediatè ſeq.n.4. an, & quando valeat ſententia extra diem, vel horam in citatione expreſſam, n.6. & ſeq.

Qui litem habet cum Adulto, poteſt citare vel ipſum Adultum, vel Curatorem, l.3.c.3.n.13.

Clauſula, non ſe aſtringens &c. vel ſuper quibus &c. ſubſtinet accuſationem, & proceſſum, etiamſi non ſit probata qualitas in accuſatione deducta, l.4.c.12.n.8.

Per clauſulam codicillarem venientes ab inteſtato tacitè cenſentur vocati, l.2.c.78.n 5. & per eam ſubſtinetur teſtamentum nullum in vim codicillorum, l.1.c.63.n.3.

Clauſula codicillaris an operetur quoad conſervationem legatorum, l.1.c.62.n.24. & quando operetur, ut teſtamentum filii ſubſtineatur in vim donationis cauſa mortis, l.2.c.5.n.6.

Quid operetur clauſula, ex nunc prout ex tunc, l.1.c.13.n.5.& l. 4.c.3.n.23. clauſula ad habendum, l.2.c.25.n.4.& 8. clauſula, quilibet eorum &c.l.2.c.47.n.23. & clauſula conſtituti, l.2.c. 40.n 26. & ſeq.

Vide in ver. Præſcriptio, & in ver.teſtamentum.

Clericus an poſſit puniri a Judice laico, ſi poſt delictum commiſſum depoſuerit habitum, & tonſuram, l.1.c.73.n.1.& ſeq. an clericus, qui fuit Notarius in Curia Epiſcopi, & poſtea efficitur bigamus, de geſtis tempore notariatus conveniri debeat coram Epiſcopo, n.4.& 5.quid ſi clericus habitum clericalem, vel regularem aſſumpſerit in fraudem n.8.& ſeq.

Quando clericus laicum coram Eccleſiaſtico Judice convenire poſſit, l.2.c.59.n.43.

Cætera vide in ver. Reus.

In Codicillis hæreditas neque dari, neque adimi poteſt directo, l. 2.c.78.n.16.& ſeq. an inſtitutionem filio factam in teſtamento poſſit pater revocare in codicillis, n.14.& ſeq.

Colonus, qui tenuit rem longiſſimo tempore, an, & quando præſcribat jus coloniæ perpetuæ, l.2.c.73.n.25.& 26.

Colonus quando habeat jus in re l.1. c.39.n.27. quando ei competat retentio rei locatæ ib.nu.46. perpetuus a colonia removeri non poteſt, l.1.c.18.n 9. in colono partiario cenſetur facta tacita reconductio de anno in annum, n.11.declaratur n.12. an poſſit petere remiſſionem mercedis, l.1.c.38.nu.11.an, & quando poſſit expelli, l.1.c.39.n.7.

Colluſio vide in ver. fraus.

Communem rem volens vendere, debet prius conſortem requirere, l.3.c.7.n.73.

Communitati non comparenti deputari debet defenſor, l.4.c.17. n.21.factum ſingulorum quando cenſeatur factum univerſitatis l.2.c.110.n.10. major pars communitatis quando præjudicare poſſit minori, ib.n.13.

Quando ex uſu particularium alicujus communitatis acquiratur ipſi Communitati quaſi poſſeſſio, & jus paſcendi, aut lignandi, vel ſimile, l.2.c.110.n.2.& 10. quando ex prohibitione facta particularibus perſonis currat præſcriptio contra totam communitatem, ib.n.11.& ſeq.

Compromiſſum an, & quando tranſeat in hæredem, l.4.c.25.n.29. quid ſi non fuerit ratificatum ab abſente, ib.n.31. & quid ſi fiat inter hæredem cum beneficio legis, & inventarii, & creditorem ſuper debito hæreditario, n.32.

An tempus in compromiſſo præfixum currat ſtante impedimento, & donec litigatur, l.1.c.15.n.5 & 6.

Condemnatis, aut confeſſis ad ſolvendum quodnam tempus a jure conceſſum ſit, & quando id procedat, l.3.c.13.nu.1.& ſeq & an dictum tempus poſſit a Judice minui, vel prorogari, n.20.

Conditio indebiti durat uſque ad 30.annos, l.2.c.73.n.21.

Conditio abſolutè poſita an momento temporis impleatur, l.4.c. 34.n.1.& ſeq.quid ſi filii ponuntur abſolutè in conditione negativa, n.7.& 8.conditio ſi liberos quis habuerit, adimpletur in uno filio, n.12.an ſufficiat momentaneum implementum, quando id, quod in conditione ponitur, cauſam habet permanentem, & ſucceſſivam, n.14.quomodo intelligatur conditio, ſi legibus ſtuduerit, vel ſi ingrediatur monaſterium, nu.15.conditio in dubio non intelligitur reſtricta ad certum tempus niſi teſtator id expreſſerit perditionem, tunc aut æquipollentem, n.20.ſi reſtricta ad certum tempus fuerit eo tempore debet adeſſe, n.16.quomodo intelligatur conditio, ſi ſine hærede deceſſerit, n.22.

Conditio ſi Titio nupſerit, eſt adimplenda poſt pubertatem intra triennium, l.4.c.15.n.18.

In dubio præſumitur dies, non conditio, l.4.c.16.n.37.

Quando melior ſit conditio primi occupantis, l.2.c.81.n.19.

An conditio, donec vitam vidualem ſervaverit, adjecta uni legato cenſeatur repetita in ſecundo, l.1.c.68. n.14.

Propter privilegium dotis judicatur de conditione poteſtativa, ſicut de Caſuali, vel mixta, l.1.c.62.n.11.

Vide in ver. ratihabitio.

Conductor ad longum tempus æquiparatur fructuario, l.1.c.39. num.28.

Conductori, qui caſu fortuito impeditur frui re locata, an, qualiter, & quando remiſſio penſionis facienda ſit, l.1.c.38.nu.1.& ſeq locator tenetur factum ſucceſſivum præſtare, ut conductor poſſit uti, & frui re locata, n.4.an poſſit conductor, ſi prohibeatur uti re conducta, renuntiare locationi, & remiſſionem mercedis petere, n.5.& an ex aliis cauſis poſſit recedere a domo ſibi locata, l.1.c.39.n.20.

Conductor ex quibus cauſis poſſit expelli ex re locata, l.1.c.39.n. 1.& ſeq.& l.2.c.35.n.22. an repetere poſſit quod in re conducta erogavit, l.1.c.61.n.10. debet reſtituere ultimo anno fundum in eodem ſtatu, in quo reperiebatur tempore conductionis, l.2.c. 35.num.38.

An conductor, qui res Eccleſiæ ad culturam reduxit, poſſit finito tempore locationis amoveri, l.2.c.49.n.12.

An conductor rerum Eccleſiæ, qui multum fuit lucratus, poſſit cogi ad reconducendum anno ſequenti, ib.n.18.

An valida ſit alienatio facta a conductore ad longum tempus, l.1. c.18.num.5.

Cætera vide in ver. locatio.

Confirmatio nihil de novo concedit l.2.c.32.n.9.

Confiſcatio bonorum hodiè ſublata eſt præterquam in crimine læſæ majeſtatis Divinæ, & humanæ, l.2.c.82.n.34.quid ſi extarent filii, vel nepotes, l.1.c.64.n.16.& 17. ad confiſcationem bonorum quandiu procedi poſſit, l.2.c.82.n.33.& 35.

Statutum ſimpliciter diſponens, bona damnatorum pro homicidio confiſcari debere, declarandum eſt ſecundùm terminos legis antiquæ, l.1.c.64.n.19 & 20.confiſcatio de bonis filii de jure non comprehendit legitimam, quam Pater vivens filio aſſignavit, n.21.

An decedente Patre ab inteſtato, vel condito teſtamento, in quo filium bannitum præterivit, poſſit fiſcus ex perſona filii banniti aliquid prætendere in bonis Patris, d.l.1.c.64.n.23. confiſcatio non trahitur ad jura futura, ſed ad ea tantùm, quæ radicata ſunt in perſona delinquentis tempore delicti vel confiſcationis, n.26.& 29. an in confiſcatione bonorum filii fam. veniant bona caſtrenſia, profectitia, vel adventitia, l.1.c.64.n.36.

Conjugibus datur bimeſtre a die contracti matrimonii ad deliberandum de ingreſſu in Religionem, l.3.c.6.nu.1. quando in tali caſu matrimonium diſſolvatur, ibid.an conjuges intra hujuſmodi bimeſtre teneantur reddere debitum, n.3.

Conſecratio virginum quando fieri debeat, & quid requiratur, l.3. c.12.n.7.& 8.conſecratio Epiſcopi quando fieri debeat, n.4.

Conſenſus majoris partis quando attendatur, & quando non, l.4. c.24.num.10.

Conſenſus geminatus tantum valet, quantum juratus, l.1.c.34.n. 63.conſenſus quando præſumatur, l.2.c.22.n 80.

Conſentire quando cenſeatur præſens, & tacens, l.4.c.ult.n.128.

Conſervatores Regularium an comprehendantur ſub decreto Concilii Trid.ſeſſ.24.de ref.c.20.l.2.c.51.n.12.

Conſuetudo, & ſtylus quando inducantur, l.1.c.78.nu.1.& ſeq.in quo differat ſtylus a conſuetudine, n.1.& ſeq.quando plenè, & concludenter probari debeat, n.8.ſtylus Rom. Curiæ extra Urbem ſervari debet ab Eccleſiaſticis, Judicibus, n.9.& 10.conſuetudo in quo differat a præſcriptione, & ſtatuto, n.13.21.& 24.

Conſuetudo ultima legitimè præſcripta derogat præcedenti, d.l. 1.c.78.n.18.quando varia eſt, ad jus commune recurritur, n.10.

Conſuetudo contra jus Canonicum an, & quo temporis ſpatio inducatur, d.l.1.c.78.n.12.& 23. præjudicialis Eccleſiæ an attendi debeat, n.25. Eccleſiæ favorabilis non poteſt tolli contraria ſtatuto, n.26.

Conſuetum, & ſolitum quomodo intelligãtur l.1.c.78.n.14.& ſeq.

Contractus, & juramentum an probari poſſint ex inſtrumento, quando per ſtatutum vis illi adimitur, l.2.c.66.n.9. an & quando valeat contractus noctu celebratus l.1.c.31.n.4. & ſeq.

Futuræ calamitates non evertunt contractum jam factum, l.1.c. 35.n.3. an mulier tempore peſtis contrahere poſſit ſine licentia viri, & judicis, l.1.c.40. n.4. in contractibus res de prima vice intelligitur, l.2.c.42.n.15.

Contradictio major eſt, quæ facto fit, quàm quæ fit verbis, l.4.c. 10. num.11.

Contradictio non requiritur, quando jus negativum non eſt ſimplex, ſed habet implicitum factum, l.4.c.11. n.6.

Contradictor legitimus quinam cenſeatur, l.2.c.18.n.3.

Contumacia non probat delictum etiamſi adſit ſtatutum, quòd contumax habeatur pro confeſſo, l.3.c.13.n.27.qui privatus fuit beneficiis ob contumaciam, recuperat beneficia alteri collata, quandocunque comparuerit, n.26.

Cœtera vide in ver. ſententia.

Contumax ex cõſuetudine Italiæ habetur pro confeſſo, l.1.c.64.n.8.

Copulativa quando reſolvatur in disjunctivam, l.1.c.40.n.3.

Creditor non poteſt alienare rem magni valoris ſibi hypothecatam pro parvo credito, l.4.c.ult.n.49.

Creditor an, & quando poſſit vendere pignus, ib.n.126.

Creditor quando poſſit ante diem agere, l.4.c.5.n.2.& ſeq. quando cogatur a ſingulis fidejuſſoribus partes petere, l.2.c.47.n.22.

Quando creditor poſſit pecuniam ad cambia & recambia accipere, l.1.c.58.n.1.& ſeq.accipiens pecuniam in ſocietatem officii, declarare debet tẽpore initi contractus, ſe hujuſmodi ſocietatem contrahere ad commodum, & incommodum debitoris, n.4.& 5. quando creditor cenſeatur diviſiſſe debitũ, l.2.c.24.n.1.& ſeq.ad quid teneatur, ſi pignus ſui debitoris deterius fecit, l.2.c.47.n.43

Cœtera vide in ver. pignus, & in ver.prior tempore.

Crimen alibi commiſſum an puniri poſſit in loco, in quo delinquens degit, l.2.c.75.n.7.& 8.

In criminibus jus accuſandi quãto tempore præſcribatur, l.2.c.82.

n.1.& ſeq.& an id procedat de jure canonico, n.18.& ſeq. adulterium quando præſcribatur, n.11.an propter adulterium uxor amittat dotem,& donationem propter nuptias,n.12.& 15.quid ſi Vidua ſtuprum committat, nu.16. an hæres mariti ad excludendam mulierẽ a repetitione dotis uti poſſit exceptione adulterii, n.12.quibus accuſatio de adulterio hodie permiſſa ſit, n. 13. & an procedi poſſit ex officio, nu.14. quandiu durent actiones civiles, quæ ex crimine deſcendunt, n.30.& ſeq.

Culpæ nomen a lege prolatum intelligitur de levi, vel majori, non autem de leviſſima, l.2.c.98.n.57.

Curator ventri intra quod tempus peti debeat, l.2.c.22.nu.1. & ſeq.& n.14.18.& 21.

Curatoris ad litem bona ſunt tacitè hypothecata pro adminiſtratione, ſicut bona Tutoris, l.3.c.3.n.9.

Adultus non cogitur eſſe ſub curatore etiam dato a Patre, l.2.cap. 83.num.6.

D

DAmnum intolerabile quando dicatur, & in quo caſu requiratur, l.1.c.38.n.5.& ſeq. quando damna, & intereſſe non debeantur ex non implemento contractus, l.1.c.39.n.50. damnum emergens quando debeatur, l.2.c.21.n.7.& quomodo probetur, n.8.

Debitor,qui tribus proximis annis ſolvit,an,& quando preſumatur ſolviſſe tempore præterito,l.2.c.54.n.1.& ſeq.an hæc præſumptio retardet executionem obligationis cameralis, n.2. an habeat locum in favorem creditoris,n.3. & an procedat contra tertium, n.8.an admittatur probatio in contrarium,n.11.& 12.

Debitor qui promiſit ſolvere in tribus terminis, vel triennio, quando teneatur l.2.c.48.nu.1. & ſeq. quando teneatur ſolvere qui promiſit poſt aliquot dies, vel poſt annos, aut menſes, nu.7. quando tempus in obligatione expreſſum non fuit intelligitur de præſenti, n.9.& 10.qui promiſit, ſe obligaturum ad centum intra certam diem, an ea adveniente conveniri poſſit ſtatim ac ſi de præſenti ſe obligaſſet, n.11.& ſeq.

Quando debitor teneatur in quantum facere poteſt, l.2.c.62.n.10. & an hoc beneficium competat hæredi debitoris, n.11.

Debitor quando conveniri poſſit ante diem, l.4.c.5.n.2.& ſeq. an qui promiſit ſolvere certa die,ante illam ſolvere poſſit,l.1.c.14. n.3.& 4. & l.4.c.5.n.18.& ſeq. & an poſsit tunc ſolutum repetere,d.l.4.c.5.n.20.& ſeq.an,& quando propter impedimentum excuſetur l.1.c.15.n.1.& ſeq.

Creditorem recuſantem recipere pecuniam, debitor convenire poteſt in foro ipſius debitoris ibique depoſitum facere, lib.1.c. 24. num.14.

Decoctio Campſoris, cui debitor dedit ordinem, ut ſolveret creditori, cedit damno ipſius debitoris, l.1.c.36.n.16. quando jure debitoris reſoluto reſolvatur jus tertii, & obligatio medio tempore contracta, l.1.c.67.n.2. & ſeq.

Debitor, qui promiſit cum juramento ſolvere partem debiti quolibet ſemeſtre, vel anno, ſi deficiat in uno termino, poteſt cogi ad ſolvendam totam ſummam, l.2.c.44.n.1.& ſeq.

Debitor ſuſpectus poteſt propria auctoritate capi, l.4.c.5.n.2.

Debitores pupillorum, & adultorum quando per ſolutionem debiti liberentur, l.3.c.3.n.14.& ſeq.

Debitor in jure quærendo poteſt præjudicare creditoribus, l.4. c.ult.n.23.

Debitoris defuncti hæredes propinqui, ac fidejuſſores an poſsint conveniri intra 9.dies luctus,l.4.c.22.n.1.& ſeq. vexans debitorem in mortis articulo conſtitutum, amittit jus ſuum, nu.3.is, qui duxit uxorem, an poſsit intra 9.dies conveniri, n.2.

Decimæ quando debeantur, l.2.c.37.n.1.& ſeq.an valeat conſuetudo, ut ſolvantur certo tempore, n.2. laici an poſsint decimas præſcribere,n.6.7.11.12.17.& ſeq.quid ſi laici, vel perſonæ Eccleſiaſticæ reperiantur in poſſeſsione percipiendi decimas n.9. 14.& 16. quid requiratur ad præſcribendam minorem quantitatem ex integra decima, n.12.an Papa communicando privilegia alicujus Religionis exemptæ a decimis, alteri Religioni, cenſeatur communicaſſe hujuſmodi exemptionem, n.19. An Epiſcopus poſsit laicis ad vitam, aliudve tempus concedere ipſarum decimarum fructus, n.21.

Defenſio Reo denegari non debet, etiamſi Judex timeat ſubornationem teſtium propter potentiam ipſius rei, l.4.c.19. nu.1. & ſeq.quando, & qualis terminus ad ſe defendendum dari debeat reo, l.4.c.19.n.1.& ſeq.

Reus admiſſus ex gratia Principis ad novas defenſiones tenetur probare ſuam innocentiam, l.3.c.13.n.30.an,& quando Banniti tam infra annum, quàm poſt annum capti admittantur ad defenſiones, n.31.

Delegatio quando inducatur, l.1.c.36.n.7.& 17.

Ad deliberandum quodnam tempus præfixum ſit, vel per Judicem præfigi debeat, l.2.c.38.n.11.& ſeq.

Delictum vide in ver.accuſator, in ver.crimen,& in ver.dies.

Deportato quando quis comparetur, l.1.c.64.n.31.& 34.

Depoſitarius quando liberetur ſolvendo pecunias, quæ reinveſtiri debent l.3.c.3.n.30.& 32.

Depoſitum qualiter fieri debeat,l.4.c.ult.n.139.& l.2.c.55. nu.62. quando repeti poſsit a debitore, n.140.

Devolutio vide in ver.beneficiorum collatio,& in ver.Patronus.

Dictio, ſtatim, vel incontinenti quomodo intelligatur, l.1.c.11.n. 10.& ſeq.& l.1.c.4. n.3.

Dictio ultra, verificatur etiam in minimo, l.4.c.18.n.11.

Dictiones, juxta, in, ad, intrà, vel ante,an requirant annum completum, l.4.c.1.n.13.

Dictio, uſque, quando includat, & quando excludat, l.4.c.1.n.18.

Dictiones, a,ab, ex & ſimiles denotantes terminum a quo,ſunt ſeparativæ,& excluſivæ termini, l.4.c.2.n.2.limitatur n.4.& ſeq. & de dictione, infra, n.3.

Dictio, ex tunc, facit, ut tempus currat de momento ad momentum, l.4.c.2.n.19.

Dictiones,ſi,niſi,& aliæ ſimiles ſunt adverſativæ, l.4.c.4.n.10.

Dictio, in perpetuum, & ſimiles relatæ ad perſonas non extenduntur ultra tempus vitæ l.2.c.109.n.3.

Dies, & nox qualiter intelligantur, l.1.c.3.n.20.& ſeq.prima dies adventus, & feria 4.cinerum quando currant, n.28.citatus pro certa die, quando teneatur comparere, n.29. an delictum commiſſum in aurora, vel in crepuſculo cenſeatur commiſſum de die, vel de nocte, n.36.

Dies quomodo numerentur in indulgentiis, obſervatione feſtorum, & jejunio, l.1.c.3.n.38.& ſeq.

Dies incepta quando habeatur pro completa, l.1.c.1.n.1.& ſeq.

Quando dies interpellat pro homine, & quando non, l.4.c.3.n.1. & ſeq.

Dies termini quando computetur in termino, & quando non, l. 4.c.2.n.1.& ſeq.& c.26.n.4.

Diebus feſtis quinam actus, vel cauſæ prohibeantur, & quæ expediri poſſint, l.4.c.9.n.1.& ſeq.

Dieta quot milliaria contineat, l.4.c.18.n.1.& ſeq. abſenti ad veniendum quod tempus ſtatuendum ſit ib.& nu.ſequ. dieta a fine diæceſis computari debet, n.9. an poſsit quis trahi ultra unam dietam, n.10.

Diffamanti alienum ſtatum an, & quando Judex præfigere poſsit tempus intra quod agere debet, l.1.c.24.nu.1.4.& ſeq. an audiri debeat poſt tempus præfixum,n.28.& ſeq.qui petit,imponi ſilẽtium adverſario,docere debet de intereſſe, ac jure ſuo, n.7.quãdo ad ſententiam perpetui ſilentii procedi poſſit, n.11.& an detur appellatio, nu.9. & quando poſt impoſitum ſilentium poſsit quis habere actionem contra victorem, n.10.diffamatus coram quo Judice diffamantem convenire debeat, n.12.& ſeq.

Dilatio conceſſa principali debitori an proſit fidejuſſori, l.2. c.62. n.19.& l.2.c.28.n.6.

Quid requiratur ad validè concedendam dilationem quinquennalem, l.2.c.62.n.2.& ſeq.

Dilatio præſtita a majori parte creditorum an impediat alios non conſentientes, d.l.2.c.62.n.27.& l.1.c.27.n.7.

Dilationis a jure conceſſæ tempus eſt continuum, ideò in eo computantur etiam dies feſtivi, l.1.c.16.n.1. quid ſi feriæ abſorbeãt totam dilationem,n.2.& ſeq.in cauſis pecuniariis,& criminalibus quæ dilationes dentur n.5.& ſeq.& quando currant, n.9.

Dilationes a lege conceſſas an poſſit Judex minuere, vel augere l. 1.c.19.n.1.& ſeq. quid ſi Judex ſtatuit terminum trium dierum ad comparendum, & citatus prima die compareat, n.8. quando ſecunda dilatio currat durante prima n.9.

Alia vide in ver. ceſſio bonorum.

Dilapidatio quomodo probetur, l.1.c.43.n.11.

Diſpenſatio fieri non debet ſine juſta cauſa, l.1.c.77.n.4.& ſeq. an ſuperior ſine juſta cauſa diſpenſans peccet mortaliter n.5.& 12. & an diſpenſatio ſine juſta cauſa valeat, n.6.& ſeq. & an petens diſpenſationem ſine juſta cauſa, vel ea utens peccet n.14. ſumitur aliquando diſpenſatio pro ipſa irritatione, n.10.& ſeq.ſpatio 20.annorum præſumitur diſpenſatio, ut quis dicatur benè ordinatus, l.2.c.12.n.10.

Diſtributiones an teneatur reſtituere eis, qui ad fructus fuit condemnatus, l.4.c.13.n.6.

Vide in ver. ſtudium.

Dolus futurus remitti non poteſt, l.2.c.97.n.10.& 11.

Actio de dolo biennio tantùm durat,l.2.c.82.n.22. limitatur n.23. & ſeq.exceptio doli, & fraudis etiam poſt biennium opponi poteſt, l.2.c.45.n.21.

Domicilium an puer contrahere poſſit, l.2.c.75.n.4. ad illud contrahendum quodnam tempus requiratur, n.1.

Dominii reſervatio quid operetur, l.1.c.54.n.6.& tunc periculum rei venditæ ad quem ſpectet, n.4.

Vide in ver. Enunciativa, & in ver. poſſeſſio.

Dominus directi, vide in ver. Emphyteuſis,& in ver. Prælatio.

Donatarius omnium bonorũ an conveniri poſſit actione perſonali pro debitis Donatoris ante donationem cõtractis,l.4.c.30.n.16.

Donatio cauſa mortis facta inſtante mortis periculo an cenſeatur revocata per convaleſcentiam Donantis,l.2.c.6.n.7. quando revocari non poſſit, l.1.c.34.n.68 & 69.

Donans cauſa mortis ejus debet eſſe ætatis, cujus eſſe eum oportet, ſi velit teſtari, l.2.c.5.nu.9. & quos teſtes requirantur in hujuſmodi donatione, n.8.

An filius fam. donare poſſit cauſa mortis l.2.c.5.num.7.& l.1.c.13. num.17.

Donatio in terminis ſtatuti Urbis non valet, niſi fiat in ſcriptis, l. 1.c.34.n.11.& an de jure requiratur ſcriptura, ib.n.11.

Donatio inter ſponſos an valeat l.1.c.13.n.8.& ſeq.& l.2.c.19.n.52. inter virum,& uxorem an, & quando de jure prohibita ſit,l.1.c. 34.n.36.& 76.& l.2.c.22.nu.70. & c.19.nu.43.& ſeq.& an morte confirmetur,l.1.c.34.n.32.& ſeq.& l.2.c.19.n.47.& ſeq.

Dona-

Index Rerum Notabilium.

Donatio an, & quando per ſupervenientiam liberorum revocetur, l.2.c.63.n.14.& l.2.c.61.n.11. & ſeq. quando revocetur uſq; ad legitimam tantùm, l.2.c.61.n.14.& ſeq. quando res donata revertatur ad Donantem libera ab omni obligatione, l.1.c.67.n. 12. & ſeq.

Donatio an dicatur perfecta, ſi donans ſuſpenderit diſpoſitionem in tempus futurum confectionis inſtrumenti, l.1.c.34. n.85.& 86. conditionalis an pendente conditione poſſit revocari, num. 87. & ſeq.

Donatis domibus an quæ adiiciuntur pro ipſis domibus perficiendis, & illis reddendis ad meliorem uſum, veniant in donatione, l.1.c.7.n.28.

Donationis inofficioſæ querela quanto tempore præſcribatur, l.2. c.61.n.1.& ſeq. præſcripta querela an, & intra quod tempus poſſit agi pro legitima, vel ſupplemento, n.4.& 5. quando ceſſet querela inofficioſæ donationis, n.8.9.20. & ſeq. an detur contra locum pium, n.24. quodnam tempus inſpiciatur ad cognoſcendum an competat hujuſmodi querela n.19.

Diviſio inter fratres quando præſumatur, l.2.c.109.n.8. item quãdo præſumatur legitimè facta, n.17. bona communia ad inſtantiam alterius fratris, ſeu conſortis quandocumq; dividi debent, n.1. an valeat prohibitio facta a teſtatore de nunquam dividendo, n.2.4.6.& ſeq.& eod.l.2.c.83.num.16. & an hoc agi poſſit per contractum, ut non liceat unquam dividere, d.l.2.c.109.n.5.

Quanto veſtes, & alia ornamenta facta a Patre pro filio accipiente uxorem, conferenda ſint in diviſione bonorum poſt mortem Patris, l.2.c.19.n.49.

Divitiæ ſicut & paupertas in caſu contingenti probari debent, l. 1.c.6.n.9.

Dos data a Patre præſumitur congrua, l.2.c.98.n.37.& quæ dicatur dos congrua, n.36. quid ſi Pater promittat dotem dé proprio, & patrimonio filiæ, l.2.c.58.n.13.

Quando dicatur enormis læſio in materia dotis l.2.c.98.n.32. an ſi filia dotem amiſit, teneatur Pater denuò dotare, l.2.c.98.nu.56. mater quando teneatur dotare filiam, l.2.c.58.n.10.& ſeq.

An Pater filiæ impudicæ poſſit dotem denegare, l.2.c.84.n.4.

Si Pater, Patruus prommittant dotem pro filia, & nepte reſpectivè, quilibet pro dimidia tenetur, l.2.c.47.n.18. dotem promittens an poſſit paciſci ſibi reſtitutionem ejuſdem dotis ex intervallo, l.4.c.7.n.13.

Dos in hypothecis habet potentius privilegium, quàm fiſcus, l.4. c.ult.n.6.51.& 61. an bona retenta per Viduam ex cauſa jurium dotalium vendi poſſint inſtantibus hæredibus viri, ſive ejus creditoribus l.4.c.ult.n.60.& 125. quando mulier poſſit res dotales æſtimatas vendicare, l.4.c.ult.n.62.& 63. quid ſi renunciaverit hypothecæ ſuper re vendita, n.68.& ſeq. quando dotis receptæ confeſſio cenſeatur facta in fraudem creditorum, & quando non, l.4.c.ult.n.70.& 71.

Dotis promiſſionis, vel hypothecæ tempus quando currat, l.4.c.7. n.1.8.9.& 10. quid ſi dos promiſſa fuerit mulieri, quę certæ perſonæ erat in matrimonium deſtinata, & cum ea matrimonium non fuerit contractum, n.2.& 3. æſtimatio rerum dotalium facta ante matrimonium, quando perficiatur, n.5. an tempus diſpenſationis, vel matrimonii attendi debeat, ſi a principio matrimonium nullum fuerit propter aliquod impedimentum, n.7.

Quanto tempore tollatur hypotheca dotis, l.2.c.71.n.7.

Dos mulieri intra quantum tempus reſtitui debeat, l.2.c.19.n.1.& ſeq. an maritus ſeu ejus hęres cavere debeat cum fidejuſſione de reſtituenda dote elapſo tempore, n.2.& 3. dilatio legalis quando cenſeatur ſublata, n.4.an,& quando maritus, qui in dotem accepit res mobiles, teneatur ad eſtimationem, n.12.& 53. pretiũ rei dotalis venditæ ad manus mariti perveniſſe præſumitur, n.74.

Maritus non tenetur niſi in quantum facere poteſt, & quomodo id intelligatur, l.2.c.19.num.15.17.& ſeq. an privilegium competat communibus filiis, ac ſocero, qui dotem recepit, n.16.& an maritus poſſit hujuſmodi privilegio renunciare, n.20.& ſeq. & an cenſeatur renunciatum per obligationem cameralem, n. 23. & in quibus caſibus maritus tale privilegium amittat, nu. 24. & ſeq.

Maritus an percipere poſſit fructus dotis in anno, quo contingit divortium, l.2.c.19. n.33. fructus dotis per viduam poſt annum luctus percepti an cedant in extinctionem dotis, n.35. & 36.& eod l.2.c.20.n.9.

Annuli ſponſalitii, gemmæ, veſtes, & alia ornamenta facta conſtante matrimonio a viro, vel ejus conſanguineis, an cedant commodo uxoris, vel mariti, ſeu ejus hæredis, l.2.c.19. n.40. & ſeq. fructus ſoluto matrimonio quomodo dividendi ſunt inter maritum, & uxorem, l.2.c.19.n.59.

Patris bona an, & quando cenſeantur tacitè obligata pro reſtitutione dotis a filio receptæ, l.2.c.19.n.61.& ſeq. dos in concurſu an ſolvenda ſit filio, vel Patri, n.75.

Dotem non reſtituentes intra tempus a jure præfixum hæredes mariti an, & quando teneantur viduam alere, l.2.c.20. nu.1.& ſeq.& an poſt dictum tempus mulier petere poſſit alimenta, n.8. & quid ſi ad ſecunda vota tranſierit, nu.10. an teneatur mulier ſtare cum hæredibus viri, nu.15.& 17. an hæredes mariti præſtantes uxori alimenta lucrentur integros fructus dotis, nu.30.

Alia vide in ver. crim. frater. legitim. mater. & in ver. Prior tẽpore.

Duellum committentes quibus pęnis puniantur, & quid requiratur ad incurrendas hujuſmodi pęnas, l.1.c.29.n.1.& ſeq.

E

Eccleſia quando conſecrari non poſſit, l.3.c.9.nu.4. ſuccedens privato, pro tempore præterito utitur jure privati, l.2.c.67. n.37. competit ei manutentio, etiamſi Prælatus habuerit ſe pro ſpoliato, & quando id procedat, l.2.c.91.num.7. libri Eccleſiæ quando probent, l.2.c.29.n.12.

Eccleſia Cathedralis reparari debet ex propriis fructibus pro fabrica deſtinatis, l.1.c.70.n.1. quid ſi fructus hujuſmodi non adſint, vel non ſufficiant, n.2 an Epiſcopus pro reparatione Eccleſiæ Cathedralis teneatur erogare quartam redituum etiam ejus temporis, quo Eccleſia reparatione non indigebat, n.4. & ſeq. & an teneatur ad paramenta, quæ ſunt neceſſaria ad Divinum miniſterium, n.3. quid ſi laici parochiani, vel alii Eccleſiam reparare conſueverint, n.7.& 8.

Eccleſiam parochialem quinam reparare teneantur, l.1.c.70.n.6.

Educari penes quem debeat pupillus, l.2.c.58.n.24.

Electio intra quod tempus fieri debeat, l.3.c.16.n.25.& ſeq.nõ poteſt tractari de electione ſucceſſoris, niſi poſt tres dies depoſitionis Prælati defuncti, l.1.c.13.n.20. electus intra quod tẽpus confirmationem petere debeat, l.3.c.12.n.1.& quo temporis ſpatio electioni de ſe factæ conſentire, n.2.& munus conſecrationis ſuſcipere n.3.& 4. quando defectus ſemel ab uno oppoſitus ad infringendam electionem, nequeat ab alio opponi, l.2.c.18.nu.10.

Electus ad Parochialem Eccleſiam intra quod tempus teneatur ſuſcipere ſacerdotium, l.2.c.33.n.1.& ſeq. obtinens dignitatem vel præbendam, cui Eccleſia parochialis eſt annexa an, & intra quod tempus ſacerdotium ſuſcipere teneatur, n.8.& an teneatur per ſe ipſum curam animarum exercere, n.9.

Eligendi jus vide in ver. Præſcriptio.

Eleemoſyna, quam Civitas Eccleſiæ præſtare conſuevit, non poteſt per ſtatutum immutari, l.4.c.10.n.33.

Emendatio per ſpatium trium annorum in criminoſo præſumitur, l.1.c.6.n.4.

Emphyteuſis quando intelligatur contracta, & quo temporis ſpatio præſumatur, l.1.c.18.n.13.& l.2.c.72.n.29.& c.73.n.6.

Emphyteuſis conceſſio facta in favorem alterius vivente primo inveſtito an valida ſit, l.1.c.13.n.3.& 4. quando revertatur ad concedẽtem, l.3.c.7.n.37.& 38.& an redeat libera a debitis per emphyteutam contractis, l.2.c.55.n.30.& l.1.c.67.nu.10.20.& 23.

In dubio magis intelligitur cenſus, quàm emphyteuſis, & quando id procedat, d.l.2.c.55.n.45. & quando præſumatur locatio, num.26.& ſeq.

Emphyteuſis conceſſa a Privato præſumitur perpetua, conceſſa verò ab Eccleſia, intelligitur uſque ad tertiam generationem, l.1.c.57.n.1.l.2.c.55.n.49.& c.72.n.30.& ſeq. quid ſi emphyteuſis inducta eſſet ex præſcriptione, d.l.1.c.57.num.2. quando dividi poſſit ſine conſenſu Domini, l.3.c.7.n.32.34.& ſeq.

Emphyteuſis an Eccleſia ſit capax, l.2.c.25.n.1. quando teneatur illam vendere, n.5.10.& 13. & quanto tempore hoc jus præſcribatur, n.7. Dominus directus intra quod tempus declarare debeat, an velit, quod emphyteuſis penes Eccleſiam remaneat, n. 11.& quando currat hujuſmodi tempus, ſi emphyteuſis perveniat ad monaſterium ex perſona monachi, n.12.

Conceſſio pro penſione correſpondente fructibus facta ab Eccleſia an tranſeat ad extraneos hæredes, l.2.c.55.n.48. quid ſi conceſſio fiat alicui ſimpliciter pro ſe, & hæredibus, n.63.& quid ſi ſua induſtria fundum fertilem reddiderit, nu.64. an in emphyteuſi recepta pro ſe, liberis, & nepotibus comprehendantur fęminæ, nu.50. an appellatione filiorum legitimorum, & naturalium in emphyteuſi eccleſiaſtica veniant legitimati, n.65.& an Pater, qui emphyteuſim recepit, pro ſe, filiis, & nepotibus, poſſit in præjudicium filiorum de ea diſponere, n.66.

Emphyteuſis finita an, & quando poſſint deſcendentes petere a Domino directi, ut emphyteuſim in eorum perſonis renovet l.2.c.27.n.1.& ſeq. quando poſſit Dominus maſculis fœminam præferre, n.5.& an filia excluſa per ſtatutum ſtantibus maſculis poſſit renovationem petere, num.25. an in tali renovatione ſervari debeant ſolemnitates requiſitæ in alienatione rerum eccleſiæ, n.12.& 15. an poſſit Prælatus alterare formam, ſecundùm quam res ſolita eſt in emphyteuſim concedi, nu.13. quodnam tempus detur ad renovationem petendam, nu.15.19. & ſeq. jus perſonale, quod eſt acquiſitum ex pacto de renovando quandiu duret, n.16.

Emphyteuta volens jus emphyteuticum vendere, requirere prius debet Dominum directi, l.3.c.7.n.1.& ſeq. quando hujuſmodi requiſitio neceſſaria non ſit, n.9 & ſeq.& nu.19.20.21.26.& 53. quandiu Dominus revocare poſſit alienationem rei emphyteuticæ eo irrequiſito factam, nu.3.4.& 7. quodnam tempus præfixum ſit Domino ad inducendum novum emphyteutam in poſſeſſionem, n.18. non transfertur poſſeſſio, aut dominium in Donatarium, aut emptorem, donec per Dominum fuerit inveſtitus, n.12.13.& 62. res emphyteutica donata, vel vendita ex ſimplici conſtitutione precarii, aut alia ficta traditione non cadit in commiſſum, n.13.& ſeq.& n.24.& 29. Donatarius, vel legatarius emphyteuſim accipere debet per manus Domini, illique laudemium ſolvere, n.9.& ſeq.

Emphyteuta vel vaſſallus an poſſit alienare commoditatẽ emphyteuſis, vel feudi, quandiu ipſe vixerit, l.3.c.7.n.66. an poſſit ſuper fundo emphyteutico conſtituere uſumfructum n.68. an poſſit propria auctoritate expelli, n.88. vel renuntiare emphyteuſi in-

vito Domino, n.89.& l.1.c.38. n.25. Emphyteuta quando privetur jure ſuo, l.3.c.7.n.22.& ſeq.& n.45.46.& 50.& l.2.c.55.nu.1. & ſeq. quid ſi Eccleſia, quæ ab alia Eccleſia, vel a privato rem in emphyteuſim accepit, penſionem per biennium, vel triennium non ſolverit, d.l.2.c.55.nu.5.& 17. an emphyteuta præſcribere poſſit adversùs Dominum, ibid.n.9.& l.4.c.11.n.8.

Si ſecundus emphyteuta canonem non ſolvat, poteſt expelli a primo emphyteuta, l.2.c.88.n.7.

An emphyteuta ſuper re emphyteutica poſſit ſervitutem imponere, illamque obligare, l.1.c.67.n.5.& ſeq. quando portio unius emphyteutæ accreſcat alteri, l.2.c.17.n.4. an qui juravit ſolvere annuam penſionem incidat in commiſſum ſi ſemel ceſſavit, l.2.c. 44.n.3.& c.55.n.11.& 12.& l.4.c.15.n.14.

Emphyteuta non poteſt pro pluribus annis ſolvere invito Domino directi, l.4.c.5.nu.25. & an creditor emphyteutæ ſolvere poſſit canonem pro ſuo intereſſe, nè res cadat in commiſſum, ib.nu.26.

Emphyteutæ non currit tempus ſolvendi canonem, ſi illi moveatur q. ſuper re emphyteutica, l.4.c.30.n.10.

Emphyteuta alienans bona Eccleſiæ privatur ipſo jure ſine aliqua ſententia, l.2.c.55.nu.57. & an ſi vendat partem bonorum emphyteuticorum, cadat a tota emphyteuſi, nu.67. quid ſi tantùm promiſerit vendere, l.2.c.48.n.13. an Dominus qui ob non ſolutum canonem expulit emphyteutam, poſſit ab eo petere penſiones temporis præteriti, l.2.c.56.n.6.

Emphyteutę an, & quando fieri debeat remiſſio mercedis ob ſterilitatem, vel aliud damnum contingens, l.1.c.38.n.24.& 26. an ultimus emptor rei emphyteuticæ teneatur ſolvere canones, & laudemia per ejus auctorem non ſoluta, l.2.c.56.n.7.

Cætera vide in ver. Præſcriptio, & Præſumpt.

Emptor an re adhuc non æſtimata, vel non menſurata teneatur ad fructus compenſativos, l.4.c.6.nu.6. & ſeq.& quid ſi res vendita non fuerit libera, vel ſi venditor non impleverit promiſſa, nu.7. & ſeq. an, & quando emptori debeantur fructus compenſativi pro rata pretii ſoluti, ib.n.10.& ſeq. & l.1.c.54.n.7.

Quando ad emptorem ſpectet periculum rei venditæ, lib.1.c.54. n.4.& ſeq. quando emptor teneatur probare verſionem, l.2.c.70. n.15. quando non præſcribat, l.4.c.14.n.17.

Emptor ſolvens anteriorib. creditorib. abſque ceſſione jurium an habeat retentionem, l.4.c.ult. nu.26.& 30.& 32. quando ſolvens creditoribus venditoris acquirat actionem hypothecariam, ibid.n.27.

Enunciativa unica excedens centum annos an probet, l.2.c.111. n.15. enunciativæ duorum, vel plurium inſtrumentorum ultra centum annos an probent dominium, n.17.& 8. quid ſi enunciativæ ſint ultra 60. vel 70. annos, n.16. vel ſi hinc inde dentur n.17. quando probent identitatem bonorum, n.4. defectus novem, vel duodecim menſium uti modicus reſpectu centenariæ non attenditur.

Epiſcopus quando familiari ſuo non ſubdito ordines conferre poſſit l.2.c.50.nu.1. & ſeq. & an poſſit familiarem illegitimum ad minores ordines habilitare, ibid.n.5.

Cætera vide in ver. Accuſatus, Eccleſia, matrimonium, & in ver. Patronus.

Error non præſumitur niſi probetur, l.1.c.11.n.2. ubi confeſſio in continenti revocatur, non eſt opus aliter probare errorem, n.3.

Error calculi reparari poteſt uſque ad 30. annos, l.2.c.87.n.12. & quando probetur, n.13.

Error juris excuſat a dolo, & mala fide l.2.c.86.nu.4. an cauſet bonam fidem quoad præſcriptionem, l.2.c.89.n.8. & an excuſet a reſtitutione fructuum, l.3.c.10.n.9.

Ea, quæ conſiſtunt in opinione Doctorum, cauſant errorem juris valde dubii, l.4.c.14. n.22.

De evictione an teneatur creditor vendens rem ſui debitoris, l.2. c.47.n.38.& ſeq. facta venditione a pluribus unuſquiſque cenſetur obligatus de evictione pro rata, l.2.c.47.n.17.

Examen in concurſu an valeat, ſi fiat ante lapſum termini in edicto expreſſi, l.3.c.15.n.19.

Exceptio minoris ætatis reſpectu Judicis quando proponi debeat, l.2.c.10.n.11. temporalia ad agendum, ſunt perpetua ad excipiendum, l.1.c.25.n.32.& l.2.c.82.n.25.& ſeq. an poſſit quis conſequi per viam exceptionis id, quod jure actionis petere non poteſt ob lapſum temporis, ib.n.31. quando reus exceptionem probare debeat, l.2.c.45.n.22.

Exceptio non numeratæ pecuniæ quando, & in quibus contractibus locum habeat, & quando opponi poſſit poſt biennium, l. 2.c.45.n.1.& ſeq.

Filius tenetur proponere querelam inofficioſi teſtamenti intra quinquennium, quo elapſo etiam a jure excipiendi excluditur, l.2.c.82. n.28.

Excommunicare poteſt Epiſcopus pro defenſione ſuorum jurium ſubditos incontinenti nulla præcedente monitione, & ordine judiciario, l.1.c.11.n.7.

Quando liceat Epiſcopo reos in cauſis criminalibus, vel civilibus excommunicare l.2.c.39. nu.7. ſi duo ſe ſe in forma cam. in ſolidum obligaverint, quorum unus ſit ſolvendo, an poſſit relaxari cenſura contra alterum obligatum, n.8.

Excommunicatus quando ſit ſuſpectus de hæreſi, & quando poſſit uti hæreticus condemnari, l.2.c.39.n.1.& ſeq.

Excuſſio an in Salviano requiratur, l.2.c.40.n.23. antequam procedatur contra tertium poſſeſſorem per hypothecam, neceſſaria eſt diſcuſſio bonorum principalis debitoris, & fidejuſſorum, ibid.num.22.

Executor ultimæ voluntatis intra quod tempus exequi debeat, l. 2.c.36.n.1.& ſeq.& an Epiſcopus, vel ejus Vicarius poſſit hujuſmodi tempus prorogare, vel reſtringere, n.4.& 7. quando executio devolvatur ad Epiſcopum ib.n.1.& ſeq. quando currat tempus ad implendam voluntatem teſtatoris, n.10. intra quod tempus Epiſcopus compellere poſſit executores piarum voluntatum ad reddendam rationem adminiſtrationis, n.6.

Exhæredatio ceſſat per reconciliationem Patris poſtea ſubſequutam l.2.c.84.n.8. exheredari an poſſit filia, ſi in corpus ſuum peccat, ib.n.1.& ſeq. quid ſi Parentes in luxuriis verſentur, n.10. & quid ſi filia ultimo loco vitam honeſtam duxerit, l.1.c.78.nu.20.

Vide in ver. teſtamentum.

Exhibere promittens reum, vel ſeipſum in judicio quando liberetur, l.3.c.5.n.1.& ſeq.

Extraneus quis dicatur, l.2.c.61.n.17.& c.26. n.6.

F

FAbri, & alii artifices propè obſtrepentes an poſſint expelli a vicinia, ubi habitant Doctores, Advocati, Scholaſtici, & infirmi, l.1.c.39.n.56.& ſeq.

Fabricæ beneficii nomine quid intelligatur, l.3.c.13.n.2.& ſeq.

L. Falcidia locum non habet, quando legata non excedunt dodrantem, l.1.c.41.n.7. in ponenda ratione l. falcidiæ inſpicitur valor patrimonii tempore mortis teſtatoris, n.1. an fructus percepti poſt mortem teſtatoris computentur in falcidia, n.3.& ſeq. falcidia ceſſat in legatis piis, & in bonis prohibitis alienari, n.8.& 9. an detrahatur ex donatione uxori facta a viro, l.2.c.19.n.46. legatarii non poſſunt legata conſequi antequam bona hereditatis æſtimentur, d.l.1.c.41.n.10. quid ſi præſtent fidejuſſore de reſtituendo hæredi quicquid per l. falcidiam eidem deberetur, n.11.

Vide in ver. legatum.

Fama in antiquis plenè probat etiam in præjudicium tertii, l.2.c. 111.n.3. & 14. plura inſtrumenta de antiquo habent vim probationis famæ, l.2.c.111.n.2. quid ſi adeſſent duæ famæ contrariæ, num.17.

Feudum vendere promittens an cadat a jure ſuo, l.2.c.48.n.13. intra quod tempus Vaſſallus teneatur petere renovationem inveſtituræ, & fidelitatis juramentum præſtare, l.2.c.28.n.1.& ſeq. quando vaſſallus excuſetur, n.6.11.& 13. quando agnatus acquirens partem conſocii teneatur petere inveſtituram, n.18. an in feudo novo certum tempus petendæ inveſtituræ præfixum ſit, n.19. quid ſi Dominus legitimè requiſitus inveſtituræ renovationem non conferat, nu.20. & ſeq. Vaſſallus per annum poſſidens quando inveſtitus præſumatur, l.3.c.34.n.2.

Quænam feuda dividi poſſint, l.2.c.28.n.15. in feudo conceſſo alicui pro ſe, & liberis ſuis maſculis, & fœminis, fœminæ intelligũtur in ſubſidium vocatæ non exiſtentibus maſculis, n.17. fœmina regulariter non ſuccedit in feudo, l.2.c.27.n.6. quando maſculis præferri poſſit, nu.5. quando feudum tranſeat in monialem, & monaſterium, l.2.c.67.n.8. filii legitimati per ſubſequens matrimonium an ſuccedant in feudo, l.1.c.76.nu.4. emens feudum inconſulto Domino an poſſit adversùs Dominum præſcribere, l.2.c.101.nu.8. quando filius propter feloniam patris non privetur feudo, l.2.c.55.n.54.

Conceſſio feudi facta in favorem alterius vivente primo Inveſtito an ſit valida, l.1.c.13.n.3.& 4. Vaſſallus, qui ſimpliciter promiſit feudum non alienare, nullo caſu etiam aliàs promiſſo illud alienare poteſt, l.1.c.39.n.14. ad quem ſpectent fructus rei feudalis, ſi feudum morte, vel alio modo amittatur, l.1.c.49.n.4. an ſuper fructibus feudi fieri poſſit executio ſine aſſenſu Domini, l.4. c.ult.n.107. an ſervitus impoſita per feudatarium ſuper re feudali noceat Domino feudi, l.1.c.67.n.8. quando, & quandiù agnatus proximior revocare poſſit alienationem feudi factam in agnatum remotiorem, vel in extraneum, l.2.c.26.n.1.& ſeq.& quis dicatur extraneus in tali caſu, n.6.

Fideicommiſſum limitatum intra certum tempus, ultra illud non protenditur, l.1.c.5.n.5. quid ſi teſtator prohibuerit alienationem uſque ad certum tempus, l.1.c.1.n.8.& 9. fideicommiſſaria ſubſtitutio fœminarum facta deficientibus maſculis non reſtricta ad certum tempus, quando locum habeat, l.1.c.4.n.9.

Fidejuſſor quando agere poſſit contra alios fidejuſſores, & quando non, l.4.c.ult.n.132.133.& 134. qui promiſit repræſentare reum certa die, quando teneatur eum repræſentare, & quando excuſetur, l.4.c.3.n.5.& ſeq. qui ſe obligavit ad certum tempus, an eo tranſacto liberetur ſi tempus principali debitori fuerit prorogatum, l.1.c.28.n.1.& ſeq. qui affirmat, aliquem eſſe idoneum habetur loco fidejuſſoris, l.1.c.36.n.5.& ad quid teneatur, l.1.c. 6.n.10.& ſeq.

An, & quando fidejuſſor agere poſſit, ut eximatur a fidejuſſione, l.1. c.4.n.7.& c.43.n.1.& ſeq. fidejuſſor liberatur, ſi detur alius fidejuſſor idoneus de conſenſu creditoris, vel relevator reſpectu ipſius fidejuſſoris, d.l.1.c.43.n.18. an poſſit fidejuſſor cogere principalem debitorem ad redimendum cenſum, n.19.& ſeq.

Filius an pro debito Patris contracto ex cauſa alimentorum conveniri poſſit, l.4.c.ult.n.25. præteritus an cenſeatur rogatus reſtituere hæreditatem hæredi ſcripto, & an tunc detrahere poſſit trebellianicam, l.1.c.63.n.4.& ſeq.

Filii geniti ante matrimonium an cenſeantur legitimi poſt illud contractum, & ſuccedant cum aliis filiis legitimis, l.1.c.76.nu.1. & ſeq.

& ſeq. facta ſubſtitutione cum ea conditione, ſi hæres deceſſerit ſine filiis legitimis, & naturalibus, an legitimatus per ſubſequens matrimonium excludat ſubſtitutum, n.13. & ſeq.
Quando filius ob delictum Patris quoad bona teneatur, l.1.c.64.n.4. favor filii præponderat etiam piæ cauſæ, l.2.c.22.nu.86. ſine filiis non dicitur decedere qui nepotem ex filia reliquit, lib.4.c.34.n.19. non dicitur filius Senatoris is, cujus pater motus eſt a Senatu antequam ipſe naſceretur, l.2.c.85.n.5.
Vide in ver. legitima.
Filiusfam. quicquid acquirit, acquirit Patri, l.2.c.19.nu.56. contra filiumf. an currat præſcriptio durante patria poteſtate, l.2.c.69.nu.1.& ſeq. filius exiſtens in poteſtate patris juris impedimento agere non poteſt, n.5. & an poſſit producere inſtrumentum donationis animo inſinuandi in judicio ſine Patris conſenſu, n.9. vel ſolus adire hæreditatem, n.10.& ſeq. in reb. in quibus Pater non habet uſumfructum, filius habet plenam adminiſtrationem; num.16.
Filiusfam. quando habitans ſeorſim a Patre præſumatur ſui juris, & emancipatus, l.2.c.74.n.1.& ſeq. an valeat teſtamentum conditum a filio, qui publicè pro emancipato habebatur, n.8. filius, quem non conſtat, eſſe natum ex legitimo matrimonio, an præſumatur ſui juris, n.9. quid requiratur, ut locum habeat ſtatutum diſponens, quod valida ſit obligatio filiifam. habitantis ſeorſim a Patre, n.10.
Filiusfam. an poſſit legare, l.2 c.5.nu.19. quando validè obligetur ſine Patris conſenſu, l.2.c.65.n.20.
Fiſcus quando agit contra tertium ſub prætextu, quod bona illi fuerint in fraudem conceſſa, agere debet intra annum utilem, cujus loco datur hodie quadriennium, l.2.c.82.n.36. fiſcus ſuccedens privato, pro tempore præterito utitur jure privati, l.2.c.67. num.37.
Cætera vide in ver. præſcriptio & in ver. Prior tempore.
In Flumine publico, quando quis aliis interdicere poſſit jus piſcandi, l.4.c.10. n.28.
Vide in ver. Aqua.
Fœminę quando perpetuò a ſucceſſione excludantur, l.4.c.34.n.9.
Fœtus quando cenſeatur animatus, l.4.c.31.num 3.& an in dubio præſumatur animatus, n.4.
Frater an pro debito fratris teneatur, l.2.c.109.n.11. an frater ad alterius fratris inſtantiam carcerari poſſit, l.2.c.19.n.18. quando inter fratres præſumatur contracta ſocietas, l.2.c.109.nu.9.& ſeq. in ſucceſſione qualiter admittantur, l.1.c.46.nu.20.& ſeq. an, & quando teneantur dotare ſororem, l.2.c.109.n.13.& ſeq.
Fraus, vel colluſio quando probetur, l.2.c.18.num.4. nemo ex ſua fraude commodum reportare debet, l.1.c.15.n.3.
Vide in ver. dolus.
Fructus qualiter dividantur inter emptorem, & colonum partiarium, l.1.c.39.n.46.& inter proprietarium, & uſufructuarium, ſeu illius hæredes, l.1.c.47.n.1.& ſeq.& c.48.n.11.& l.4.c.16.n.7. fructus, qui certo anni tempore colliguntur, quando ſpectent ad uſufructuarium, & quando ad proprietarium, l.1.c.47.n.5.& ſeq. quomodo fieri debeat diviſio inter hæredes Beneficiati defuncti, & ſucceſſorem in beneficio, ib.n.10. in venditione neceſſaria qualiter dividantur, l.4.c.6.n.17.& ſeq.
Venditori, qui rem venditam jure pacti redemit, an, & quando debeantur fructus, l.1.c.48.n.1.& l.4.c.14.n.60. an emptor teneatur ad aliquod intereſſe, ſi fundum eo anno non coluit, l.1.c.48.n.7. fructus pendentes in fundis tempore quo cedit dies legati, & fideicommiſſi, ad fideicommiſſarium tantùm ſpectant, n.9. ad quem ſpectent fructus pendentes rei emphyteuticæ emphyteuſi finita, nu.12. vendito fundo an cenſeantur venditi fructus pendentes, l.1.c.48.n.7.& ſeq.& l.4.c.6.n.15.& ſeq.
Fructus quando teneatur reſtituere poſſeſſor bonæ fidei, l.4.c.14.n.1.6.65.& ſeq. quælibet cauſa etiam temeraria, & beſtialis excuſat a reſtitutione fructuum, n.4. poſſeſſor malæ fidei, & ſpoliator violentus qualiter condemnari debeāt, n.7.& ſeq. emens ab Eccleſia, pupillo, ſeu minore non ſervatis ſolemnitatibus a quo die fructus reſtituere teneatur, nu.11.& ſeq.& an, & quando contrahenti ab Eccleſia fructus debeantur, n.15.
An error facti, vel juris excuſet a reſtitutione fructuum, l.4.c.14.n.16.18.& 21. quando fructus veniant a die actus nulliter celebrati, & quando a die litis conteſtatæ, n.20. fructus legitimæ, & ejus ſupplementi quando, & qualiter debeantur, n.24.25.& 26.& 28. quando uſu capiantur, & quando detur actio ad pretium, n.27.31.& 32.
Legatario quando fructus debeantur, & quando non, l.4.c.14.n.30.33.39.& ſeq.& nu.62. fructus medii temporis cedunt commodo hæreditatis, n.35.
Reſoluto contractu quando fructus debeantur, l.4.c.14.nu 57.& 74. cum ſeq. quid ſi revocetur donatio cauſa mortis, n.58. vel irritetur ſententia, n.59. vel fructus, qui petuntur, debeantur non uti acceſſorii ad rem, ſed tanquam ſors, n.61.& an peti poſſint, ſi nulla fuerit facta condemnatio in ſententia, n.63.& 72. & quid in interdictis, n.68.& ſeq.& in judicio reintegrandæ, n.64.
Filii primi matrimonii revocant cum fructibus quicquid Pater reliquit ſecundæ uxori ultra modum l. hac edictali, C. de Secun. nupt. lib.4.c.14. nu.73. emptor non ſolvens pretium quoſnam fructus reſtituere teneatur, nu.77. creditor pignoris tenetur fructus computare in ſortem, & an teneatur de fructibus, qui percipi potuerunt n.78. an reſtitutus ex cauſa ignorantiæ, vel abſentiæ recuperet fructus bona fide conſumptos, l.2.c.93.nu.13. quæ probatio requiratur pro liquidatione quantitatis fructuum, l.2.c.35.n.39.
Fructus compenſativi peti poſſunt habito reſpectu ad fructus, qui a venditore percipi potuiſſent, l.4.c.6.n.13. Judex poteſt hujuſmodi fructus taxare ad rationem quinque vel ſex pro centenario, ib.n.14. quando debeantur hujuſmodi fructus venditori, ib.n.6.& ſeq.& quando debeantur emptori, n.10.& 11.
Fructus dotis a quo tempore debeantur marito, l.4.c.14.n.76.& l.2.c.121.n.11.& 12. qualiter taxentur, d.l.2.c.21.n.4. an extraneus, qui promiſit dotem teneatur ad hujuſmodi fructus, ib.n.18. an maritus, qui ceſſavit fructus petere per decennium, præſumatur remiſiſſe, l.2.c.79.n.1.& ſeq. quid ſi maritus receperit ſortem ſine dictis fructibus, n.2.
Fructus dotales petere non poteſt maritus, ſi onera matrimonii non ſuſtineat etiam propter culpam uxoris, l.2.c.21.nu.9.10.& 15. non exacti a marito conſtante matrimonio an exigi poſſint eo ſoluto ab uxore, nu.14.& 16. an ſtipulatio fructuum dotis ſit pura, vel conditionalis, l.2.c.40.n.9.
Hæredes viri non reſtituentes viduæ dotem poſt annum, an teneantur ad fructus dotales, l.2.c.21.n.1.& ſeq. ex ſtatuto urbis fructus dotis debentur Viduæ poſt judicialem interpellationem, n.17.& quando actio ad ejuſmodi fructus ex eodem ſtatuto præſcribatur, n.13.
Fur quando pœna captis puniatur, l.2.c.16.nu.4. an furtum committat qui ultra tempus determinatum equo, aut alia re mobili, vel ſe movente utitur, l.2.c.35.n.28.
Furioſus, & mentecaptus quinam dicantur, l.2.c.70.n.1. comparantur pupillis, & gaudent omnibus eorum privilegiis, n.9. an poſſint contrahere ſine ſolemnitatibus, nu.2.& ſeq. an illis alienantibus rem aliquam competat hæredibus actio pro recuperatione ejuſdem rei, n.7.& an poſſit mentecaptus in tali caſu agere mediante curatore, ibid. & an teneatur reſtituere pretium, n.14. an contra eos currat præſcriptio, n.8.11.& ſeq.
Fraus vide Molendinum.
Funus pro aliis facere qui teneantur, l.4.c.ult.n.78.& 79.

G

Gabella an debeatur pro legato annuo facto ante ſtatutum jubens, illam ſolvi, l.3.c.4.n.22.
Gratia quando præſumatur juſtificata, l.2.c.67.n.72.
Guarentigia quomodo fuerit introducta, l.3.c.13.n.10.

H

Habitatio eſt pars alimentorum, l.2.c.42.n.7.
Habitatio ſimpliciter relicta durat in vita legatarii, n.6.
Hæreditas ſolo animo adiri poteſt, l.2.c.38.n.4.& l.1.c.47.n.21.nō adita quando tranſmittatur, & quando non, l.2.c.59.n.31.an, & quādo filius ad hæreditatem Patris a ſe repudiatam redire poſſit, n.47. jam delata an ſine ſolemnitatibus repudiari poſſit, l.1.c.34.n.78.an, & quando vendens bona hæreditaria cenſeatur hæreditatem defuncti adiviſſe, l.4.c.ult.n.80. contra hæreditatē jacentem, an, & quando præſcriptio currat, l.2.c.86.nu.11.& 14.
Hæres an poſſit ſolvere legatum relictum pauperibus ante tempus a Teſtatore prefixum, l.4.c.5.n.19. an teneatur pignus luere pro legatario, l.1.c.50.n.4. an cogi poſſit ad faciendum, monumentū quod teſtator ſibi conſtrui juſſit, l.1.c.56.n.5. debet ſolvere æs alienum, & legata relicta a teſtatore, l.4.c.16.n.13.& ſeq. an ſolvere debeat legata annua, quando adeſt uſufructuarius, ibid.
Inſtitutus in re certa, vel ad tempus quando remaneat hæres univerſalis purè, & in totum, l.1.c.60.n.1. & ſeq. ſemel hæres non poteſt deſinere eſſe hæres, n.3. limitatur, n.10.
Hæres gravatus an teneatur ad reſtitutionem rerum, quę uſu conſumuntur, l.2.c.19.n.54. quando de negligentia teneatur, l.2.c.101.n.9.& ſeq. poteſt cogi ad idoneè cavendum de fideicommiſſo, aut legatis præſtandis exceptis liberis primi gradus, l.5.c.5. quod tempus habeat ad hujuſmodi cautionem præſtandam, l.2.c.42.n.20. quando poſſit cogi ad reſtituendam hæreditatem ante diem, l.4.c.5.n.6.
Gravatus fideicommiſſo an, & quando teneatur reſtituere bona mobilia, l.1.c.68.n.1.& ſeq. de quo tempore facienda ſit æſtimatio, quando hæres gravatus vult retinere tot bona hæreditaria pro pecuniis per ipſum erogatis in extinctionem æris alieni, n.15. an poſſit bona fideicommiſſo ſuppoſita alienare, l.1.c.67.nu.11. ſubſtitutus quando admittatur ad hæreditatem ante mortem inſtituti, l.2.c.22.n.46.
Hæres cum beneficio l. & inventarii & quando liberetur ſolvendo, l.4.c.ult.n.95. quando non teneatur de proprio, ſi non confecerit inventarium, l.4.c.4.n.12.& ſeq.& quando teneatur in ſolidum, etiamſi inventarium confecerit, l.2.c.38.n.20.
Vide in ver. Prior tempore.
Hæreticus quādo privetur dominio bonorum ſuorum, l.4.c.13.n.1.
Hora quando appoſita fuit, computatio ſemper fit de momento ad momentum, l.4.c.2.n.15. horæ nomine quid intelligatur, l.1.c.3 num.40.
Horas canonicas recitare omittens an, quando teneatur ad fructuum reſtitutionem, l.3.c.14.n.1.& ſeq.
Hoſpes, vide in ver. Prior tempore.
Hypotheca eſt ſpecies alienationis, l.1.c.50 n.5. momento acquiritur, l.4.c.36.n.1.2.3.& 8. limitatur n.10.16.& 22.& l.1.c.67.n.1. an merces, pecunia, & cętera mobilia contineantur in generali obligatione, d.l.4. c.36.nu.8.10.16.& ſeq. quid ſi generalis obli-

obligatio restricta sit ad certum locum, nu.10. 11. & 15. Grex quando transeat in emptorem cum sua hypotheca, nu.18. & 19. Ecclesia an habeat tacitam hypothecam in bonis Prælati, & aliorum Administratorum, n.23.
Hypotheca legalis quando incipiat in legatis conditionalibus, l.4. c.ult.n.14. contracta a procuratore non retrotrahitur ad diem mandati, n.8. tacita anterior præfertur posteriori expressæ, n. 3. rescisso contractu quando remaneat hypotheca medio tempore contracta, l.1.c.67.n.24. & seq.

I

Identitas pecuniæ facilè præsumitur, & probatur etiam conjecturis, l.1.c.53.n.1. & seq. identitas bonorum an probetur conjecturis, n.7. & 10.
Idoneus, an, & quando quis præsumatur, l.1.c.6.n.1. & seq.
Ignorantia in dubio præsumitur, l.2.c.40.n.21.
Illegitimus est incapax emphyteusis Ecclesiæ, l.2.c.27.nu.30. an præscriptum sit tempus, in quo opponi possit de illegitimitate, l.2.c.18.n.19.
Immemorabilis qualiter probetur, l.2.c.112.n.1. & seq. & an probari possit per scripturam, n.5. quando reddatur improbabilis, n.3. & an excludatur ex actibus contrariis, n.7. quot sint ejus effectus, n.8. & l.4.c.10.n.22. & seq. cessat ubi constat de initio, l.2.c.37.n.13.
Vide in ver. Præscriptio.
Immissio pro indiviso quando concedatur, l.4.c.ult.n.30. & 31.
Impedito an currat tempus legale, & conventionale, l.1.c.15 n.1. & seq. impedimenti dies an computetur in termino, l.1.c.15.n. 1. & seq. impedimentum an retardet pias causas, l.2.c.36.n.3.
Impensas factas gratia percipiendorum fructuum repetere possunt hæredes usufructuarii, ac etiam fructus retinere, donec solvantur dictæ impensæ, l.1.c.47.n.6. & c.48.n.10. & l.4.c.14. n.23. & c.16.n.8.
Impetrans beneficia devoluta quid teneatur probare, l.3.c.15.n. 8. & c.16.n.18. & 20.
Incapax quando ad hæreditatem admittatur, l.1.c.59.n.2. an valeat institutio, vel legatum factum incapaci, dum erit capax, l.1.c.13.n.11.
Incorporata Ecclesiæ res quando censeatur, l.2.c.49.n.10. an si infeudatio utilis sit, possit Episcopus rem ecclesiæ incorporare, num.11.
Indultum non tollit facultatem Papæ, quin præveniendo possit tanquam de reservato conferre, l.3.c.16.n.30.
Infans an ad sui utilitatem stipulari possit, l.2.c.1.nu.5. pupillus proximus infantiæ an possit alium sibi obligare, & an, & quando ipse alteri obligetur, nu.2. & seq. & an possit præsentare ad beneficium juris patronatus, n.10. si testator substituit filio infanti, censetur substituisse eidem filio etiam post infantiam usque ad pubertatem, n.11. infans an contrahat irregularitatem, l.2.c.16.n.10. & an adoptari, arrogari, vel emancipari possit, l. 2.c.9.num.3.
Inferiores statuere non possunt contra jus, l.4.c.28.n.7.
Infinitas quando toleretur, l.2.c.67.n.83.
Injuriarum actio anno præscribitur, l.2.c.87.n.29. declaratur & limitatur n.30. & 31. quando competat actio injuriarum prætoria, & quando actio civilis, ib.n.30.
Injustitia notoria qualiter intelligatur, l.2.c.59.n.14.
Inquisitio vide in ver. accusator.
Insinuatio quare a jure introducta sit, l.1.c.34.n.9. intra quod tempus donatio insinuari possit, nu.1. & seq. facta ultra legitimam summam ante insinuationem est imperfecta, & sine effectu, n.7. & 18. quid si fuerint res traditæ ante insinuationem, n.8. an insinuatio ex spatio 30. annorum præsumatur, n.15. quando requiratur, & quando non, n.16. & seq.
Quibus casibus donatio excedens legitimam summam valida sit absque insinuatione, d.l.1.c.34.n.23. & seq. usq; ad n.84. an in insinuatione requiratur decretum Judicis, n.39. quid si insinuatio fiat coram Judice incompetente, num.40. & quid si donatio non fuit registrata in actis, n.41. & an fieri possit die feriata in honorem Dei, n.42. quid teneatur probare is, qui dat de nullitate insinuationis, n.84.
Instantia judicii civilis quamdiu duret, l.4.c.25.n.19. & 20.
Vide in ver. causa.
Institor si mutuò accipiat pecuniam ex causa, ad quam fuit deputatus an obliget Dominium, l.2.c.47.n.33. & 37.
Institutio, ubi testator plures vocavit, quomodo intelligatur, l.1. c.46.n.1. & seq. quando directa obliquetur, & resolvatur in fideicommissariam, n.21.
Ad institutionem faciendam an Episcopo certum tempus præfinitum sit, l.3.c.17.n.1. & seq. quid si Episcopus absque causa institutionem differat, n.2.
Instrumentum minus solemne quando fidem faciat, l.2.c.29.nu.4. quæ sint de forma substantiali instrumenti, n.1. & seq. an Notarius possit addere in instrumento solemnitatem omissam, n.2. & 3. an vitiato instrumento vitietur etiam contractus, nu.9. & seq. faciens mentionem de alio contractu non facit fidem nisi inter easdem personas, l.2.c.72.n.34.
Vide in ver. antiquitas, & enunciativa.
Interdictum de glande legenda quandiu duret, l.4.c.14. num.72. quæ sit differentia inter interdictum retinendæ plenarium, & summariissimum, l.4.cap.14. num.71. interdictum de itinere, actuque privato quando competat, lib.2.cap.81. num.40.
Interstitia quomodo computentur, l.1.c.3.n.10. an Episcopus possit cum familiari suo dispensare super interstitiis temporum, l.2.c.50.n.5.
Inventarium conficere hæres intra quod tempus teneatur, & quando tempus currat, l.1.c.68.n.8. & l.4.c.30.n.1. & seq. & an Donatarius hereditatis illud conficere teneatur, n.15. non confecto inventario, hæres an teneatur ultra vires hæreditarias l. 4.c.30.n.1. & 11. an intra tempus datum ad inventarium conficiendum hæres conveniri, vel ipse alios convenire possit, n.4. & seq. eo tempore durante non currit præscr. adversùs creditores, vel legatarios, n.9.
Filius propter omissam inventarii confectionem non privatur legitima, immò potest illam de rebus legatis detrahere, & quomodo fiat detractio, d.l.4.c.30.n.11. an & quando fideicommissarius universalis teneatur facere inventarium, n.13. & an descriptio bonorum excuset hæredem a pœnis omissi inventarii, n. 12. inventarium factum ab uxore de bonis mariti an relevet hæredem mariti ab inventarii confectione, n.14.
Ecclesia, fiscus, executores universales, & usufructuarius non facientes inventarium an subeant pœnam prædictam, l.4.c.30.nu. 18. Clerici non facientes inventarium an teneantur ultra vires hæreditarias, nu.19. inventarii conscribendi tempus an currat minori n.20. quando hæres cum benefic. l. & inventarii liberetur solvendo creditoribus hæreditariis, & quando teneatur de proprio, n.17.
An possint res hæreditariæ ad instantiam substituti describi, si hæres gravatus a confectione inventarii fuerit per testatorem exoneratus, l.1.c.68.nu.9. & an hujusmodi descriptio faciat fidem, n.10. inventarium, seu descriptio confici debet expensis hæreditatis gravatæ, d.l.1.c.68.n.11.
Judex tenetur quærere de Innocentia Rei etiam contumacis, l.4. c.19.n.6. judex ad quem tenetur judicare secundùm jus, quod vigebat in prima instantia, l.3.c.4. n.7. Judex post depositum officium per 50. dies stare in loco debet, l.2.c.51.nu.14. intra quod tempus quæstio mota Judici post depositum officium expediri debeat, n.13. non syndicatur nisi de dolo, & barattaria, n.15. Judicis officium datur, quandocunq; suggerit æquitas, l.1.c.37.n.4.
Judex delegatus a Papa regulariter non potest exequi suam sententiam ultra annum, l.2.c.67.n.86. & l.3.c.13.n.21. limitatur d.l. 2.c.67.n.87.88.90. & 91.
Alia vide in ver. Clericus.
Judicium an validum sit, si taciti fuerint soli minores, vel pupilli, l.4.c.17.n.16. & seq. judicium hypothecæ est petitorium, l.2.c. 47.num.10.
Juramentum an perpetuet actionem usq; ad 40. annos, l.2.c.67.n. 64. & c.107.nu.2.11. & seq. quando examen testium trahatur ad tempus præstiti juramenti, & è contra, l.1.c.20.n.2. & seq. quando detur juramentum in litem, l.1.c.68. n.7. ubi agitur de juramento non jus civile, sed canonicum attendi debet, l.2.c.32.n.7. an juramentum transeat in hæredem, l.1.c.45.n.25.
Jurisdictio an per simplicem citationem perpetuetur in annos 40. l.2.c.107.n.7. quodnam tempus ad præscribendam Jurisdictionem requiratur, l.2.c.105.nu.1. & seq. an in hac materia fiat extensio de casu ad casum, d.l.2.c.195.nu.8. an qui jurisdictionem prætendit, possit illam exercere, donec durat probatio temporis, & tituli ad præscriptionem requisiti, n.14.
Si sunt duo Domini alicujus loci pro indiviso, & non conveniant in illius regimine, Superior debet providere, ut alternis annis jurisdictionem exerceant, l.2.c.105.nu.17. quando universalis quasi possessio jurisdictionis acquiratur, n.19.
Jus adeundi vide in ver. adeundi jus.
Jus congrui an locum habeat in subhastationibus, l.3.c.2.n.4. ad hujusmodi jus quinam admittantur, l.1.c.18.n.1. & seq.
Jus offerendi an, & quando debitori, ac posteriori creditori contra anteriorem competat, l.4.c.ult.n.124. usque ad n.139. & l.2. c.90.n.1. & seq.
Juri publico pactis privatorum derogari non potest, l.2.c.108.n.2.
Jure debitoris resoluto quando resolvatur obligatio medio tempore contracta, l.1.c.67.n.2. & seq.
Juspatronatus quando probetur ex enunciativis, vel fama, l.2.cap. 111.n.9. & 14. & quando ex præsentationibus, num.10. & 13. & quando præsumatur esse ex donatione, vel fundatione, n 11. & eodem l.2.c.103.n.8. & c.14.n.5. spectans ad personas potentes quomodo probari debeat, l.2.c.104.n.1. & seq. resignatum in manibus Patroni non vacat nisi a die, qua Superior Ecclesiasticus prædictam resignationem admisit, l.1.c.47.n.17.

L

Læsio considerari non potest in renunciatione juris quærendi ex fideicommisso conditionali, l.1.c.34.nu.77. quando probetur, l.2.c.86.n.9. quæ dicatur enormis, enormior, & enormissima, l.2.c.87.n.3. & c.65.n.8. & l.4.c.25.n.15. an prohibitus dicere de nullitate contractus, possit allegare lesionem, l.2.c.66.n.2.
Laudemium, quandocunque res emphyteutica alienetur, non primo emphyteutæ, sed Domino est solvendum, l.2.c.88.n.8. & l.3. c.7.n.27. debetur usufructuario, non proprietario, l.3.c.7.n.28. debetur habita ratione ad quantitatem, pretii æstimati, etiamsi res pluris valeret, n.16. onus illud solvendi in casu retractus non spectat ad primum emptorem, sed ad volentem retrahere, n.17. quanto tempore præscribatur, nu.87. ad probandam emphy-

phyteusim ad effectum solutionis laudemii admittuntur leviores probationes, l.2.c.55.n.41. quando laudemium debeatur, & quando non, l.3.c.7.n.10. usque ad n.87. & l.1.c.18.n.4.

Legatarius decedens ante eventum conditionis non transmittit legatum ad hæredes, l.4.c.4.n.2. emens rem sibi legatam an censeatur renunciasse legato, l.1.c.50.n.8. dicitur successor, & hæres, l.1.c.50.n.17.

Cætera vide in ver. fructus.

Legatum non acquiritur perfectè nisi post acceptationem, l.2.c.93.n.5. quando censeatur purum, l.4.c.14.n.51. & sequ. quando ab initio purum reddatur conditionale per verba sequentia, l.4.c.4.n.7. & seq. an pro legato detur officium Judicis, l.1.c.37.n.15. an legatum, quod testator jussit præstari intra certum tempus præstandum sit in principio, vel in fine termini, l.1.c.23.n.1. & seq. quid si testator legavit cum onere adimplendo intra certum tempus, l.4.c.6.n.4. & seq.

An in legato generali veniant merces, l.4.c.36.n.12. & an in legatis loco circumscriptis contineantur ea, quæ post legatum empta fuerunt a Testatore, n.13. quid si testator reliquerit simpliciter usumfructum omnium rerum suarum, n.14. an legato usufructu omnium mobilium, debeantur fructus pendentes, l.2.c.41.n.11. quando legatum alicui relictum post mortem alterius, debeatur ante mortem illius, l.2.c.17.n.20. legata non obstante præteritione conservantur per auct. ex causa, C. de liber. præter. l.1.c.63.n.20. & seq.

An legatum censeatur factum de eo, quod testator habebat tempore testamenti, l.1.c.7.n.4.7. & seq. & n.18. & seq. in dubio illud videtur legatum quod est minus, ib.n.10. & l.2.c.42.n.14. quando tempus mortis testatoris, & quando tempus conditi testamenti attendatur, d.l.1.c.7.n.13. legatum relictum famulis, vel familiæ, aut consanguineis, de quibus intelligatur, n.15. & c.8.nu.1. & seq. relictum ecclesiæ parochiali, de qua ecclesia intelligendum sit, d.l.1.c.7.n.16. si post aream legatam, in ea ædificetur, an totum ædificium ibidem constructum censeatur legatum, l.1.c.7.n.29. quid si testator partem rei legatæ post testamentum detraxit, & alteri fundo adjecit, nu.30. quando intelligatur legatum de prima vice, l.2.c.42.nu.12. an ad solvenda legata hæredi aliquod tempus constitutum sit, n.19. & seq.

Legatum relictum intuitu alicujus rei implendæ per legatarium, eatenus debetur, quatenus sequutum est implementum, l.2.c.43.n.14. relictum in testamento minus solemni an sit naturaliter debitum, n.22. & l.2.c.43.n.19. & seq.

Alimenta alicui legata cum hac conditione, usquequò ad pubertatem pervenerit, quandiù debeantur, l.2.c.43.n.26. & 31. quid si testator jam puberi, minori tamen 25.annis sic legaverit, n.30. legatum alimentorum, & ususfructus an subiiciatur falcidiæ, n.32. legatum ususfructus cum persona fructuarii extinguitur, l.4.c.16.num.6.

Quando legatum relictum cum onere, ut post mortem legatarii restituatur hæredi ipsius testatoris remaneat liberum apud legatarium, l.4.c.16.nu.12. quomodo intelligatur legatum alicui relictum per dictionem, quoad, quousque, donec, vel quandiù, vel si erit, aut cum erit vidua, ib.n.17.29.31. & seq. & c.34. nu.3. & 4. & l.2.c.42.n.8. & seq. & l.3.c.4.n.9. & 10. vel si continenter vixerit, d.l.4.c.16.n.30. & seq. vel dum liberos habuerit, l.3.c.4.n.9. & seq. & an legatum factum mulieri cum conditione, si casta vixerit, extinguatur per secundas nuptias, l.4.c.16.n.36. an, & quando relictum in diem debeatur cum fructibus medii temporis, d.l.4.c.16.n.20.

An testator legans credita censeatur legasse credita in diem, l.4.c.16.n.21. an nomine debitoris legato debeantur legatario emolumenta temporis decursi vivente testatore, n.22. quando peti possit legatum factum causa studiorum, & quandiù præstandum sit, n.23. & 24. legatum relictum concubinæ quando valeat, n.38.

Legati dies quando cedat quantum ad obligationem, & translationem dominii, l.4.c.16.n.1. & seq. & c.14.n.34. & seq. legatum quando transeat, vel transmittatur ad hæredes, & quando non, l.2.c.43.n.8. & seq. & l.4.c.4.n.3. & seq. & c.16.n.1. & seq. legatum conditionale non transmittitur, si interim legatarius decedat, l.4.c.16.n.3.

Legata ad pias causas non deficiunt quamvis caduca sint, l.1.c.60.n.28. revocari possunt coram duobus testibus, l.1.c.40.n.18.

Legatum annuum pro primo anno est purum, pro sequentibus est conditionale, l.2.c.40.n.3. quando legatum censeatur annuum, l.2.c.42.n.8. & seq. & c.43.nu.17. legatum alimentorum quando censeatur annuum, l.2.c.43.nu.10. & quando legatum annuum censeatur factum in causam alimentorum, ib.nu.2. & seq. legatum dotis in dubio an præsumatur annuum, l.2.c.43.n.17. & an sit purum, vel conditionale, l.4.c.16.n.25. & seq. & c.4.nu.15. & an transmittatur, si legataria decesserit ante nuptias, l.4.c.7.n.11. & 12. & eod.l.4.c.16.n.3.

Legatum annuum solvendum est ab usufructuario, cætera legata, & æs alienum ab hærede, l.4.c.16.n.13. & 14. & tunc solvi debet in principio anni, l.4.c.16.n.15. & an transmittatur, ib.nu.16. & l.2.c.43.n.11. & seq.

Legatum quando, & in quibus casibus censeatur ademptum, seu revocatum, l.1.c.50.n.1. & seq. & l.2.c.78.n.19. an legatum censu adimatur ex illius retrovenditione, ibid.n.16.

Vide in ver. lex.

Legatus positus cum temporis præfinitione non potest conferre beneficia post tempus, licèt ante successoris adventum, lib.2. cap.35.num.19.

Legitima est quota successionis ab intestato, l.2.c.22.n.10. descendentium de jure communi est triens, vel semis secundùm numerum liberorum, l.2.c.98.n.1. relinquenda est titulo institutionis, n.2. legitima ascendentium olim erat quarta, sed hodie est triens, n.3. debetur juxta bona, quæ tempore mortis Patris, vel filii reperiuntur, n.4.26. & seq.

Jus petendi legitimam, sive ejus supplementum quanto tempore tollatur, l.2.c.98.n.9. & seq. an transmittatur ad hæredes, n.18. & an publicari possit, n.47. & seq. & eod.l.2.c.83.nu.13. an præscriptio statutaria locum habeat in legitima, l.2.c.98.n.17.

Dos quando succedit loco legitimæ, detrahenda est ex ipsa legitima, non autem ex fideicommisso, l.2.c.97.n.21. & quando succedat loco legitimæ, n.20. & 22. an filia petere possit supplementũ, si dos fuerit minor legitima, vel Patris facultates postmodũ auctæ fuerint, n.3. & seq. an debeatur cũ fructibus, n.23 & an trãsmittatur, n.19. an filiæ excluse a statuto legitima debeatur, n.33.

Legitimæ assignatio facta a Patre quando possit revocari, l.2.c.98.n.39. an, & quando Pater legitimam filio in vita cogatur assignare, n.4. & seq. & n.47.49. cum seq. & quid si filius legitimam consumpserit, n.55. qualiter debeatur legitima, ubi statutum, disponit, quod Pater tradere debeat legitimam pro delicto filii, n.50. Parentes Judæi, vel Infideles tenentur tradere alimenta, legitimam, dotem, & donationem propter nuptias filio, vel filiæ, quæ ad Christianam fidem convertitur, n.54.

An de legitima subducatur omne gravamen conditionis, vel temporis, l.2.c.83.n.1. & seq. & n.11. & 12. Pater an prohibere possit filio alienationem legitimæ ad certum tempus, n.4. & seq. an filius ita prohibitus possit interim testari, seu per ultimam voluntatem disponere, n.8. & seq. & an possit alienare in casu necessitatis, n.9. quid si Pater ultra legitimam filio alia bona reliquerit cum expressa prohibitione alienationis, n.14.15.

Legitimatus per rescriptum, aut aliter non potest ex testamento, vel donatione Patris plus consequi, quàm unus ex filiis legitimis, & naturalibus, cui minus fuerit relictum, l.1.c.76.n.3. legitimatus per subsequens matrimonium quando non excludat substitutum, l.4.c.27.n.10.

Vide in ver. Emphyteusis.

Lex canonica, & civilis quanto tempore per contrariam consuetudinem abrogetur, l.2.c.102.n.1. & seq. a quo tempore liget, l.3.c.4.n.1. & seq. an extendatur ad præterita, & pendentia, n.3.6. & seq. quid si partes in contractu renunciaverint legibus seu constitutionibus tam latis, quàm ferendis, n.6. an legata facta ante legem imponentem aliquod onus legatariis, comprehendantur sub hujusmodi lege, n.11. in legibus, & statutis inspicitur valor monetæ, quæ currebat tempore conditæ legis, vel statuti, l.1.c.42.num.34.

Explicatur c.fin. de elect. l.1.c.15.n.4.

Cap. ex litteris, de Transact. l.1.c.71. n.5.

Cap. cum esses, de Testam. l.2.c.32.n.2.

Cap. licet canon, de elect. in 6. l.2.c.33.n.7. & 10.

Clem. nè in agro, §. ceteram, de stat. monach. ibid.

Cap. quærenti, de offic. delegat. l.2.c.67. n.89.

Cap. nè pro defectu, de elect. l.3.c.16.n.28.

Cap. nulla, de concess. Præb. l.3.c.17.n.1.

Auct. ex causa, C. de libert. præt. l.1.c.63.n.20. & 21.

L. nuper, C. de Natur. l.1.c.76.n.9.

Auct. Presbyteros, C. de Episc. & Cler. l.2.c.5.n.14.

L. cum lege, ff. de Recept. Arb. l.2.c.10.n.2.

§. cum igitur, Auct. de non eligen. secund. nub. l.2.c.22.n.61. & 72.

L. quibus diebus, ff. de cond. & demon. l.1.c.15.n.8.

L. si quis major, C. de Transact. l.2.c.44.n.2. & 6.

L. jure societatis, ff. pro soc. l.2.c.47.n.34.

L. de alimentis, C. de Transact. l.2.c.58.n.18.

L. fin. C. si major fact. alienat. fact. & c. l.2.c.65.n.5.

L. 3. C. si min. se major. dix. l.2.c.66.n.5.

Auct. malæ fidei C. de præscript. long. temp. l.2.c.71.n.15.

L. cum hæres, ff. de Divers. & temp. præscript. l.2.c.93. n.16.

L. fin. C. de inoff. Donat. l.2.c.98.n.13. & 14.

L. si quis filium, ff. de inoff. testam. d.l.2.c.98.n.15.

L. omnes, & l. bene a Zenone, C. de Quadrien. præscrip. l.2.c.99. n.31. & seq.

L. fin. C. de Jur. Emphyt. l.3.c.7.n.85.

Auct. hoc jus porrectum, C. de Sacros. Eccl. l.3.c.13. n.6.

L.1. ff. Qui pot. in Pig. hab. l.4.c.7. n.10.

L. Provinciarum, C. de fer. l.4.c.9. n.25.

L.2. C. de Rescind. vend. l.4.c.18.n.12.

Licentia alienandi simpliciter Emphyteutæ concessa quandiu duret, l.2.c.67.n.103.

Lis quando dicatur deserta, l.2.c.51.n.30. & 31. litis motæ tempus quando detrahatur, & quando non, l.2.c.112.n.24. res non habetur pro litigiosa, si talis effecta sit post mortem testatoris, l.1.c.59.num.11.

An per litis contestationem perpetuetur actio, & usque ad quod tempus, l.2.c.107.n.1. & seq. litis contestatio facta super officio Judicis, per quod petitur restitutio in integrum, an perpetuet illud officium, n.8. restitutione concessa, actio rescissoria, si in judicium deducitur per contestationem, an perpetuetur in annos, 40. n.9. rescriptum Principis an habeatur pro libello, &

con-

conteſtatione litis quoad effectum actionis perpetuandæ, n.10.
Litteræ Apoſtolicæ quando amittant viam executivam, lib.2.c.67. num.74.
Loca montium an, & quando recipiant hypothecam, lib.4 c.36. num.4. & ſeq.
Locatio an, & quando, & per quod tempus cenſeatur renovata, l. 2.c.35.n.1.& ſeq.& l.1.c.39.n.9. & an in prædis Eccleſiæ, pupilli, & univerſitatis, l.2.c.35.n.6.& l.1.c.44.nu.9. an Beneficiatus recipiens penſionem pro uno anno cenſeatur ratificaſſe pro toto tempore locationem factam a prædeceſſore, l.2. c.35.n.2.an, & quando ſingularis ſucceſſor teneatur ſtare locationi, ib.n.34. & 36.& l.1.c.39.nu.25.& ſeq. quando vendita re teneatur colonus ſtare locationi, d.l.2.c.35.n.35.locatio facta ſine præfinitione temporis quomodo intelligatur, ib.n.37. & l.1.c.44.n.4.
Per locationem ad longum tempus an jus in re conductori acquiratur, l.1.c.50.n.1.& 23.& ſeq.& l.2.c.35.n.12.quid ſi fiat a Rep. ad modicum tempus l.2.c.35.n.14. quando cenſeatur facta locatio ad longum tempus d.l.1.c.50.n.23.& c.10.n.5.& l.2.c.35.nu. 13.& quando locatio perpetua, l.2.c.35.n.29.
Locatio rerum eccleſiæ facta ultra triennium an ſit nulla in totũ, l.2.c.49.n.1'& ſeq.permiſſa uſque ad tertiam generationem, an vitietur in totum, ſi fiat uſque ad quartam, n.2. quid ſi fiat cum pacto renovandi de anno in annum, n.3. quando res ſolita locari poſſit abſque ſolemnitatibus denuo locari n.6.& ſeq. quando res eccleſiæ poſſit in ſex, vel etiam novem annos locari, l.22.c.55.n. 21. locatio rerum Eccleſiæ ſi anticipatis ſolutionibus fiat, non intelligitur valida in præjudicium ſucceſſorum, l.4.c.5.nu.28. quid ſi conductor ſolverit prædeceſſori, n.29.
Vide in ver. Emphyteuſis.
Locator an, & quando ſuper fructibus, & bonis invectis, & illatis in re locata præferatur creditoribus conductoris, l.4.c.ult.num. 113.114.115.& 116. poteſt fructus ſeparatos a fundo, & in eo exiſtentes loco pignoris retinere, & prohibere, nè colonus eos exportet, l.1.c.44.n.10. ex quibus cauſis poſſit expellere conductorem, l.1.c.39.n.1. & ſeq.
Lucrum ceſſans quando debeatur, & quomodo probetur l.2.c.21. num.7.& 8.

M

Mala fides præſumitur in eo, qui non ſervatis ſolemnitatibus a jure, vel ſtatuto introductis nulliter cum alio contrahit, l.4.c.14.n.10.
Mandatum an præſumatur ob diuturnitatem temporis, l.1.c.30. n.1.& ſeq. in ſententia antiqua an præſumatur commiſſio delegati, n.15.& ſeq.quid ſi aliquis produxit inſtrumenta cauſam facientia.n.18.an mandatum ſpatio 30. annorum præſumatur legitimum, n.20. in mandatum ad delinquendum præſumitur delictum commiſſum in executionem illius mandati, n.25.mandatum quando expiret, l.1.c.34.n.5.& 6.Manutentio quando concedatur, l.1.c.45.n.1.& ſeq.actus, qui dederunt cauſam liti, non habentur in conſideratione ad obtinendam manutentionem, n.3.ad hunc effectum an ſufficiat poſſeſſio momentanea, & inſtantanea, n.4.an ſolutiones factæ per anteceſſorẽ, ſuffragentur pro obtinenda manutentione contra ſucceſſorem, n.5.
Maritus an incurrat pœnas a jure civili impoſitas contra ſecundò nubentes intra annum luctus, l.2.c.22.n.67.
Alia vide in ver. dos, & in ver.uxor.
Mater quibus pœnis puniatur, ſi ad ſecundas nuptias tranſierit non petito filiis tutore, l.2.c.22.n.45.& 76. quando excuſetur, ib.n.47. & ſeq. tranſiens ad ſecunda vota tenetur reſervare filiis primi matrimonii quicquid ex facultatibus primi viri lucrativo titulo conſequuta eſt, ac etiam bona quæſita ex ſucceſſione liberorum ejuſdem matrimonii, & quando id procedat, l.2.c.22. n.53.& ſeq.& an poſſit alienare ea, quæ ex primo matrimonio acquiſivit, ſi ad ſecundas nuptias minimè convolavit, n.64. quid ſi non alienavit, ibid quando teneatur cavere filiis, n.63.
Mater tranſiens ad ſecunda vota non poteſt conjugi ſuo plus relinquere, quàm uni ex liberis primi matrimonii, cui minus concedit, & quod ultra relinquitur, inter liberos æqualiter dividitur, l.2.c.22.n.84.limitatur n.87.& ſeq.& an poſſit plus relinquere filiis ſecundi matrimonii, quàm primis, vel è contra ibid.n.90.& 93.& l.1.c.76.n.2. & quid in filia excluſa per ſtatutum, l.2.c.22.n.91.
Mater, ſi intra annum luctus nubat an amittat veſtes lugubres d. l.2.c.22.n.99.an teneatur dotare filiam, l.2.c.109.n.13.in ſucceſſione an præferatur fratri non utrinq; conjuncto, l.2.c.17.nu.11.
Alia vide in ver.pœna, & ver. Tutor.
Matrimonium, vel ſponſalia contrahentes cujus ætatis eſſe debeant, l.2.c.4.n.1.& ſeq.an Epiſc.diſpenſare poſſit cum minorib. carentib.ætate requiſita, n.8.an minor poſſit matrimonium per procuratorem contrahere, l.2.c.10 n.20.& an impubes alterius nomine matrim.contrahere poſſit, ib.n.11.an matr.ob impotentiam conjugũ diſſolvatur, l.2.c.52.n.1.& ſeq. durante matrimonio non poteſt quis paciſci de novo contrahendo, l.1.c.13.n.21.
Vide in ver. dos.
Melioramenta facta in re emphyteutica emphyteuſi finita, ad quẽ ſpectent, l.1.c.49.n.3.& c.61.n.4.& 5.quid in melioramentis factis a Clerico in bonis Eccleſiæ, l.2.c.55.n.64.
In quibus caſibus pro melioramentis competat retentio rei melioratæ, l.1.c.61.n.1.& ſeq.melioramenta æſtimanda ſunt tanti quanti valent tempore, quo res meliorata reſtituitur, n.7. reſicienda ſunt in eo, quod minus eſt, n.8.quãdo reſici debeant melioramenta utilia nu.9. quid ſi melioramenta facta fuerint lite pendente, ibid.valorem melioramentorum an probent operariorum quietantiæ, n.11. ſi melioramenta non fuerint liquidata, data cautione proceditur ad ulteriora, nu.12.probari non poſſunt, non conſtito prius de anteriori ſtatu, n.13.an ex curſu 30.annorum facta præſumantur melioramenta conventa, n.14.
Menſis quot diebus conſtet, l.1.c.3.num.12.15.& ſeq.quando incipiat, & quando terminetur, nu.28. inceptus quando habeatur pro completo, l.4.c.1.n.2. bimeſtre quot dies contineat, l.1.c.3. num.20.
Menſura quomodo fieri debeat, l.1.c.42.n.28. & intra quod tempus, l.2,c.67.n.93. & ſeq. tertius poſſeſſor adversùs menſuram quanto tempore præſcribat, l.2.c.67.n.102.
Menſuris falſis gravato annus præfigitur ad conquerendum adversùs gravantem, l.4.c.24.n.7.limitatur, n.8.
Merces Artifici quando ſolvenda ſit, l.2.c.44.nu.13. an mercium venditio impediri poſſit, l.4.c.36.n.21.
Vide in ver. Hypotheca.
Minor 25.annis an excuſetur, a pœna l.ſciant, C.de legit.hæred.l.2. c.22.n.36.& 37. an excuſetur, ſi erret in jure ib.nu.80. minor, ejuſque tutor, ac procurator non poſſunt dividere debitum agendo pro rata, l.2.c.24.n.5.
An minor 25. annis poſſit procuratorem conſtituere ſine auctoritate tutoris, vel Curatoris, l.2.c.10.n.17.& 19. & l.4.c.17.n.16. & an illum poſſit conſtituere tanquam unus de univerſitate, & collegio, l.2.c.10.n.21.an valeat ſententia pro procuratore minoris minus legitimè conſtituto, d.l.2.c.10.n.18.
Minor an, & quando in delictis mitiùs puniatur, l.2.c.16.nu.1.& ſeq.quid ſi commiſſerit crimina atrociora, vel crimen læſæ majeſtatis, aut homicidium in ſtatu Eccleſiaſtico, ib.n.3.11. & ſeq. & an poſſit de delicto in minori ætate commiſſo in pœnam ordinariam condemnari poſtquam effectus eſt major, n.6.an, & quando ex ſua confeſsione puniri poſsit, l.2.c.16. n.19.
An minor, qui juravit ſe majorem, poſsit probare ſe minorem, & agere ad reſciſsionem contractus, l.2.c.66.nu.1. & ſeq. contrahendo ſervare debet ſolemnitates ſtatutorum loci in quo contrahit, etiam quoad bona alibi exiſtentia, ib.n.7. quando poſsit revocare contractum in minori ætate celebratum abſque ſolemnitatibus, l.2.c.65.nu.1.& ſeq. & an teneatur reſtituere pretium, ib.n.12.& l.3.c.3.n.27. quando minor nec civiliter, nec naturaliter obligetur, l.2.c.65.n.14.
Vide in ver. Pupillus.
Modus quando inducatur, l.4.c.14.n.54.impleri debet poſt acquiſitionem legati, n.53.
Molendinum ut ſolus quis habeat in Villa, vel vicina, an præſcribi poſsit l.2.c.81.n.52.& 53. quæ differentia ſit inter molendinum ſolo cohærens, & fabricatum in aqua, l.2.c.81.n 16. quando is, qui primò conſtruxit molendinum, poſsit alios impedire, n.59.& 20. an poſsit quis aquam primi molendini ad ſuum molendinum ducere, l.2.c.81.n.31.
Qui per plures annos acceſsit ad alterius molendinum, an poſsit cogi ad molendum in eod.l.4.c.10.n.3.14.16.18.& ſeq.quilibet in ſuo furnum, & molendinum conſtruere poteſt, l.4.c.10.nu.8. limitatur n.7.18.& ſeq. quando Dominus amittat jus cogendi ſuos Vaſſallos ad molendum in ſuo molendino, l.4.c.11.n.7.
Momentum qualiter accipiatur, l.1.c.3.n.41. eodem momento dicitur fieri quod in continenti fit, ibid.n.42.
In Monaſterio quandiu poſsit immorari puella introducta cauſa educationis, l.2.c.7.n.8.
Monetæ valor ſi fuerit mutatus, ſolutio quomodo fieri debeat, & an attendi hoc debeat contractus, vel ſolutionis tempus: aut valor, qui currit in loco celebrati contractus, vel in loco deſtinatæ ſolutionis, l.1.c.42.n.1. & ſeq. & quid ſi contrahentes de certa moneta convenerint, ibid.n.13.& 21.
Vide in ver. lex.
Mora quando inducatur ſeu committatur, l.2.c.21.n.2. & l.4. c.3. n.1.& ſeq.an a mora excuſet pactum, quod eveniente die ſolutionis creditor poſsit bona debitoris vendere, & ſibi ſatisfacere, n.22. mora jam cum defuncto commiſſa an tranſeat in hæredes, & contra hæredes, l.4.c.3.n.2. quando purgari poſsit, & quando non, l.1.c.39.n.8.& l.4.c.55.n.2.& 4.& n.22. & ſeq.& l. 3.c.15.n.11.& ſeq.& an in teſtamentis, l.4.c.15.nu.15.& 16. & quid ſi in obligatione appoſita fuit dies, & pœna, l.4.cap.15.n. 1.& ſeq.
Mors quomodo probetur, l.2.c.13.n.917. & ſeq. quando legatum relictum poſt mortem alicujus, debeatur ante illius obitum, l. 3.c.17.n.20.
Mors civilis non æquiparatur morti naturali in præjudicium tertii, l.2.c.98.n.53.
Mulier an excuſetur ſi erret in jure, l.2.c.22.n.80.

N

Negligentia priorum civium quando præjudicet futuris, l.2. c.80.n.5.& 6.
Neophitus quinam dicatur, & an, & quando poſsit ad ordines promoveri, l.1.c.72.n.1.& ſeq.Neophita poteſt ſtatim fieri monialis, ſed non Abbatiſſa, ibid.n.5.
Nepos ſuccedit in locum filii, quando filius damnatus eſt, l.1.c. 64.num.27.
Nobilitas quando, & quo temporis ſpatio acquiratur, l.2.c.85.n. 1. &

1.& ſeq.& quando nobilitas ſemel amiſſa recuperari poſſit, ib. n.3.& an præſumatur, l.1.c.6.n.7.probatur ex inſtrumentis antiquis, ex hiſtoriis, & Chronicis, l.2.c.111.n.5.
Nomen collectivum, uterque, non verificatur in altero tantùm, l.2.c.17.n.2.
Nominatio intra quod tempus fieri debeat, l.2.c.30.n.1.an facultas nominandi tranſeat in hæredem emptoris, n.2. emens nomine perſonæ nominandæ, ſibi acquirit, ſi non nominet, n.6.
Notariatus ejus, qui ſcripſit, an probetur ex inſtrumentis antiquiſſimis, l.2.c.111.n.6.& 19.
Novatio quando inducatur, l.1.c.27.n.1.& ſeq.
Nox vide in ver. Dies.
Nullitas notoria quæ dicatur, l.2.c.94.nu.10.quæ nullitas in ſtatu eccleſiaſtico attendatur, nu.11.ſtatutum reiiciens nullitatem non cenſetur reiicere nullitatem notoriam, n.8.quid ſi nullitas eſt annexa cum ſpolio, n.24.& an cenſeatur prohibere exceptionem, nu.23. jus dicendi de nullitate, & illius exceptio quanto tempore duret, n.1.& ſeq.& nu.22.25.& quando perpetuò de nullitate dici poſſit, n.12.& ſeq.coram quo Judice intentari debeat, n.18.& an Judex nullitatis poſſit ſuper cauſa principali pronuntiare, n.19.& quando nullitas impediat ſententiæ executionem, n.15.& ſeq.
Nuncianti novum opus, quodnam tempus detur l.3.c.9.n.1.& ſeq.

O

OBligatio dicitur pura, etiamſi dilata ſit exactio in diem, l.2.c. 40.n.13.ſolidi an, & quando inducatur, l.2.c.47.n.15.& ſeq. quando pactum, conditio, vel dies adjecta in prima obligatione, cenſeatur repetita in ſecunda, l.1.c.27.n.11.& ſeq. obligans bona ſua intelligitur obligaſſe etiam bona futura, l.1.c.9.n.7. res, quæ pluribus eodem die obligatur, cuilibet pro parte obligata cenſetur, l.2.c.47.n.20.
Alia vide in ver. Hypotheca, & præſumptio.
Obligatio Cameralis, vide in ver. debitor. ceſſio jurium, dos, & reſtitutio in integrum.
Oblivio quando præſumatur, vel non, l.1.c.51.n.2.& ſeq.& l.2.c. 76.n.6.& c.91.n.5. an a falſo quis excuſetur prætextu oblivionis, d.l.1.c.51.n.1.& ſeq.
Officia Romanæ Curiæ an, & quando recipiant hypothecam, l.4. c.36.n.4.& ſeq.
Officialis finito anno ſuæ electionis habet adminiſtrationem, & ejus geſta valent, donec ſucceſſor acceperit poſſeſſionem ſui officii, & quando id procedat, l.2.c.35.n.18.
Optio rei legatæ quando tertio committitur, ille debet intra annum eligere, l.2.c.30.n.4.
Conſuetudo optandi meliores præbendas quanto tempore inducatur, l.2.c.28.n.2. & quodnam tempus ad optandum concedatur, ib.n.1.3.& 4.an beneficium reſervatum, illiuſque prædia, & domus optari poſſint, l.4.c.28.n.8.& ſeq.quando optans liberetur ab onere ſolvendi penſionem impoſitam ſuper præbenda dimiſſa, n.10.qui optare prohibeantur, nu.11.& ſeq. quando optans redire poſſit ad primam præbendam, quam dimiſit, n.14.
Oratio indefinita ad quod tempus referatur, l.1.c.9.n.1.4.& ſeq.
Ad Ordines ſacros admiſſus præſumitur idoneus ad beneficia ſimplicia, l.1.c.6.n.18.filii legitimati per ſubſequens matrimonium abſque alia diſpenſatione promoveri poſſunt ad ordines, & dignitates, etiam ad Epiſcopatum, l.1.c.76.nu.5. An Epiſcopus poſſit primam tonſuram, & quatuor minores ordines, vel duos ordines ſacros eodem die alicui conferre, l.2.c.12.& 16.& c.50. n.6.& 15.bona filiofam.clerico a Patre donata, ut ad illorum titulum ordinari poſſit ſequuta ordinum receptione tranſeunt in peculium quaſi caſtrenſe, l.2.c.5.n.15.
Vide in ver. Accuſatus & in ver. ætas.

P

PActum, quod ſemper, & perpetuò agi poſſit, an, & quo tempore præſcribatur, l.2.c.89.n.1. & ſeq. de retrovendendo quando æſtimationem minuat, l.1.c.65.n.11.& ſeq. addictionis in diem quomodo differat a pacto legis commiſſoriæ, l.1.c.67.n.27.reſolutivum an cenſeatur in ſingulis capitibus repetitum, n.30. de renovando quando extinguatur, l.2.c.27.n.17.& 18.
Ad Pallium petendum quodnam tempus Epiſcopo præfixum ſit, l.5.c.12.n.6.
Papa an diſpenſare poſſit in matrimonio rato l.3.c.6.nu.2.ejus aſſenſus ſupplet defectum ſolemnitatum, quæ in alienatione rerum Eccleſiæ exiguntur, l.1.c.35.n.10.& an ſuppleat defectum cauſæ n.11.
Parochiam acquiſiviſſe quando quis cenſeatur, l.2.c.75.n.9.
Partus cujus eſſe præſumatur, quando mulier poſt mortem viri incontinenti alteri nupſit, & peperit intra novem menſes, l.4. c.31.num.5.
Paſcendi jus quanto tempore præſcribatur, & quomodo probetur juris paſcendi poſſeſſio, l.2.c.110.nu.1.& ſeq. quando ceſſet præſcriptio juris paſcendi, vel lignandi in alieno prædio, nu 3. an Dominus fundi, ſuper quo alius habet jus paſcendi, vel lignandi, poſſit illum ad culturam reducere, n.4.
Pater an pro filio teneatur, l.1.c.64.n.2.& ſeq. an poſſit filiam invitam ſoluto matrimonio in ſuam domum revocare, l.2.c.21.n. 19.tranſiens ad ſecundas nuptias an teneatur filio tutorem petere, l.2.c.22.n.52.an poſſit plus relinquere ſecundis filiis, quàm primis, n.92.an diſpoſitio l.fœminæ, C.de ſecund.nupt. procedat in Patre ſecundò nubente, n.65. non poteſt adire pro filio, niſi infans ſit, l.2.c.69.n.12. habet legitimam adminiſtrationem in bonis filii, n.4.& 13.Patri diſſipanti bona adventitia filii, vel reſtitutioni ſubjecta adminiſtratio quando auferatur, l.2.c.98.nu. 43.& 44.patriæ poteſtatis ratio non habetur in his, quæ publici juris ſunt, l.4.c.17.n.12.
Vide in ver. filius fam. & in ver. legitima.
Patronus, qui ſolus præſentavit per 40.annos, an præſcripſerit jus præſentandi privativè quoad alios, l.3.c.15.n.22.quodnam tempus Patronis a jure conceſſum ſit, n.1.& ſeq.& ad contradicendum permutationi, vel reſignationi beneficii patronati abſque eorum conſenſu, n.4.an poſſit dictum tempus minui, vel prorogari ab Epiſcopo, n.12. quando Epiſcopus poſſit beneficium juriſpatr. liberè conferre, n.6.& ſeq.& n.11.& ſeq. & l.1 c.45.nu. 20.& ſeq.quid probare debeat is, qui habet gratiam fundatam in devolutione ob negligentiam Patronorum in præſentando, d.l. 3.c.15.n.8.quando jus præſentandi devolvatur ad Epiſcopum, n.10. collatio beneficii Juriſpatr. ſpreto Patrono facta ab Epiſcopo quando valeat, n.17.
Patroni an poſſint ſibi dividere tempus ad præſentandum, lib.3.c. 15.n.20.& an poſſint convenire, quòd unus præſentet ad unum, & alter ad aliud beneficium, n.21. quid ſi Eccleſia teneatur aliquid tradere Patrono, & plures eſſent hæredes ejuſdem Patroni, l.2.c.105.n.18.
Pauperum nomine quinam veniant, l.3.c.13.n.4.
Peculium vide in ver. Bona, ordo, & uſus fructus.
Pecunia quando inter mobilia, & quando inter immobilia computetur, l.2.c.19.n.8.& 11.
Penſio quando propter ubertatem augeri poſſit, l.1.c.38.n.10.non debetur, quando rei conductæ ſubſtantia deficeret n.19. penſio domus ſolvi debet juxta conſuetudinem locorum, & ea ceſſante, in fine termini, l.1.c.39.nu.2. in prædiis urbanis ſi de certo tempore nihil actum fuerit, debetur in fine anni, niſi aliud de conſuetudine ſervetur, l.1.c.44.n.1.2.& 3. in prædio ruſtico, poſt recollectos fructus, n.5.
Penſio ſolvenda pro fructibus, ſubrogatur loco fructuum, l.1.c.47. n.2. percipi ſolita pro fructibus fundi venditi quando debeatur emptori, & quando venditori, l.1.c.47.n.16. quæ pro rebus locatis præſtatur, quando ſpectet ad hæredes uſufructuarii, & quando ad proprietarium, ib.n.9.
Penſio Eccleſiaſtica debetur hæredibus Penſionarii pro rata fructuum perceptorum ib.n.11.limitatur n.12.& ſeq.
Capitulum jure accreſcendi recipiens fructus alicujus Canonicatus tenetur ad ſolutionem penſionis, nu.11. quando reſervatio penſionis eſt conditionalis continens clauſulam, dummodò centum, vel mille &c. requiritur juſtificatio etiam contra conſentientem, l.2.c.53.n.7.
Qui promiſit ſolvere penſionem habita, vel non habita poſſeſſione, quando liberetur, l.2.c.46.n.1.& ſeq. in quibus caſibus, Rector beneficii penſionem ſolvere non teneatur, n.5.& ſeq.& l.1. c.47.n.12.& ſeq. poſſeſſio transferentis penſionem an ſuffragetur translatario, l.2.c.46.n.7.an privatus beneficiis per ſententiam cenſeatur privatus penſione, l.2.c.8.n.20. quaſi poſſeſſio exigendi an amittatur, ſi penſio per 30.annos non fuerit petita, l. 2.c.67.n.75.ætas ad penſiones quænam exigatur, l.2.c.8.n.20.
Penſionarius quando liberetur ab onere juſtificandi litteras Apoſtolicas, l.2.c.53.n.6.& c.67.n.73.
Vide in ver. Prior tempore.
Permutatio damnoſa Eccleſiæ an poſſit revocari non obſtantibus ſolemnitatibus adhibitis, l.1.c.35.n.7.& ſeq. & an eo caſu fructus reſtitui debeant eccleſiæ, n.12.quod tempus inſpiciendum ſit, cum quæritur, an melior ſit conditio Eccleſiæ permutantis, vel alienantis, n.1.& ſeq. an bona fideicommiſſo ſubjecta poſſint permutari in alias res utiliores, & magis commodas, n.4.permutatio beneficii opulenti cum tenui quando præſumatur facta in fraudem, l.4.c.27.n.9.
Pignus quando vendi poſſit, l.2.c.47.n.1.& ſeq. creditor immiſſus ex ſalviano an poſſit fundum, ſeu pignus vendere, n.9.& ſeq. an primus creditor poſſit pignus vendere, num.13. pignus quanto tempore ſtare debeat ſub haſta, l.3.c.13.nu.5.& ſeq. æſtimatio præcedere debet, quando bona venduntur, & dantur creditori, num.15.
Vide in ver. Condemnat. & in ver. creditor.
Pluralis ſermo non reſolvitur in ſingularitates, quando voluntas diſponentis refragatur, l.2.c.17.n.3.
Pœna capitalis quæ dicatur, l.2.c.16.n.13. qualiter puniatur mulier, quæ data opera partum abegit, n.5.major 20. annis, ſi delinquat, n.35.frangens exilium, vel fugiens è triremibus, l.1.c.52.n. 4.quandiu duret condemnatio facta per Judicem in pœnã exilii, vel aliam pœnam, nu.1.& ſeq. in imponendis pœnis an tempus ſententiæ, vel potius commiſſi criminis attendi debeat, lib.1.c. 73.n.10.an pœnæ debeantur ei, qui eſt Dominus tempore commiſſi delicti, vel potiùs ei, qui eſt Dominus tempore latæ ſententiæ, l.1.c.64.n.37.latior fieri debet interpretatio, ubicumq; agitur de evitanda pœna, l.2.c.28.nu.7. Pœnæ extendendæ non ſunt extra caſum, in quo a jure ſunt impoſitæ, l.3.c.2.nu.11. in foro conſcientiæ non debentur, excepto damno illato, l.2.c.93. n.20. pœnæ de jure civili inflictæ contra ſecundò nubentes intra annum luctus ſublatæ ſunt a jure canonico exceptis pœnis impoſitis favore filiorum, l.2.c.20.n.20.& 21.& c.22.n.72.& ſeq. n.94.cum ſeq.& c.32.n.6.

Index Rerum Notabilium.

Pœnitentiarii electio ad Epiſcopum pertinet, collatio verò præbendæ ab illis fieri debet, ad quos ante Concilium Tridentinum ſpectabat, l.3.c.1.n.36.

Poſſeſſio, & Dominium rei quando transferatur in emptorem, l. 3.c.7.n.64. poſſeſſione Eccleſiæ capta cenſetur etiam capta poſſeſſio omnium bonorum ad illam ſpectantium, l.3.c.8.nu.1. per ſolam immiſſionem unius tigni in parietem vicini acquiritur quaſi poſſeſſio ſervitutis tigni immittendi, l.1.c.45.n.6. per unicam ſolutionem penſionis, vel collectæ probatur quaſi poſſeſſio juris exigendi, vel collectandi, n.7. quaſi poſſeſſio eligendi, juris præſentandi, & juriſdictionis an ex unico actu quæratur, n.8. & ſeq. & l.2.c.103.n.3. quid ſi actus admiſſus fuerit ſine præjudicio juris alterius, d.l.1.c.45.n.18.

Quando poſſeſſio faciat præſumi privilegium, l.2.c.37.n.15. pacifica quando dicatur, l.2.c.53.n.17. & 22. ex poſſeſſione de præterito præſumitur poſſeſſio de præſenti, non è contra, l.1.c.6.nu. 22. & ſeq. ex poſſeſſione præteriti, & præſentis temporis præſumitur poſſeſſio medii temporis, n.24. qui facto, & negligentia ſua amiſit poſſeſſionem, an gaudeat remedio c. reintegranda 3. q.1. l.2.c.91.n.1. & ſeq. poſſeſſio civilis quandiù duret, & quando quis ea privetur, l.2.c.76.n.1. & ſeq.

Poſſeſſor malæ fidei vide in ver. Præſcriptio.

Poſtumi inſtitutio ſi ſimpliciter fiat, non ſolùm comprehendit poſthumum naſciturum ex uxore, quam teſtator habeat tempore teſtamenti, ſed etiam ex alia, l.1.c.9.n.4.

Potentes perſonæ quænam intelligantur, l.2.c.25.n.9. an prohibitus rem alienare in potentiorem, poſſit eidem potentiori locare, n.14. renovatio emphyteuſis an debeatur potentioribus, l. 2.c.27.n.31.

Precarium ad quæ bona extendatur, l.2.c.71.n.10.

Prælatio quando detur Domino directi, vel fundi cenſuati l.3.c.2. n.1. & ſeq. & c.7.n.5. & l.1.c.18.n.7. quis præferri debeat, ſi plures cenſum habeant in re, d.l.3.c.2.nu.24. quod tempus præfixum ſit Domino cenſus ad retrahendam rem cenſitam venditam abſque denunciatione, n.6. & ſeq. an liceat Domino cenſus vel directi dominii cedere jus hujuſmodi prælationis, nu.19. & ſeq. an minor Dominus directi renunciare poſſit ſine ſolemnitatibus juris prælationis, d.l.3.c.7.n.8. in concurſu habentis rem emphyteuticam cum habente rem liberam quis præferri debeat, l.1.c.18.n.6. Dominus prædii locati præfertur in venditione fructuum ipſius prædii, l.3.c.7.n.6. & 72.

Vide in ver. Emphyteuſis, & in ver. Prior tempore.

Præſcriptio currit non obſtante quocunque impedimento, l.1.c. 15.n.9. regulariter currit contra ignorantem, ſed aliquando datur reſtitutio in integrum, l.1.c.17.nu.2. tempus in præſcriptionibus eſt continuum, l.1.c.15.n.10. & c.17.nu.1. an ſufficiat ultimam diem tetigiſſe, l.2.c.4.n.5. qui ſe fundat in præſcriptione, tempus certum ſuæ poſſeſſionis probare debet, l.1.c.12.n.3. requiritur continuata poſſeſſio per tempus a lege diffinitum, l. 2.c.76.n.1. & 2. item requiritur bona fides, l.4.c.14.nu.19. quæ ſemper præſumitur niſi contrarium probetur, l.2.c.67.n.13. & 15. ceſſat tamen præſumptio bonæ fidei quando præſumptio malæ fidei eſſet fortior, n.14.

De jure canonico regulariter in omni præſcriptione ſufficit tempus 40. annorum cum bona fide abſque titulo, l.2.c.67.n.12. & c. 81.n.48. quando requiratur etiam titulus l.2.c.106.n.7. non currit non valenti agere l.2.c.40.n.5. nec quando res eſſet prohibita alienari favore certæ perſonæ l.2.c.86.n.16. nec tempore hoſtilitatis, & in aliis caſibus enumeratis in l.2.c.68.n.1. & ſeq. quando præſcriptio cenſeatur prohibita, l.2.c.37.n.8. qui non eſt filius, nunquam præſcribere poteſt filiationem, l.2.c.18.n.17. non inducitur ex actu violento, l.4.c.10.n.12.

Quanto tempore præſcribantur bona mobilia, immobilia, actiones, jura, & ſervitutes, l.2.c.67.n.1. & ſeq. & c.81.n.50. an præſcribi poſſint ea, quæ meræ facultatis ſunt l.2.c.67.n.58. & l.4. c.10.nu.1.4.22. & ſeq. quo tempore adversùs contractus juratos præſcribatur, l.2.c.67.n.63. officio Judicis regulariter præſcribitur, ſpatio 30. annorum, n.108. naturalis, vel ſpurius nulliter legitimatus ſpatio 30. annorum hæreditatem præſcribit, l.2.c. 18.n.20. executioni ſententiæ ſpatio 30. annorum ſimiliter præſcribitur, l.2.c.67.nu.92. & 109. an currat præſcriptio in rebus quæ ſub conditione debentur, l.2.c.68.n.6. obligationes, & debita conditionalia qualiter præſcribantur, l.2.c.40.nu.1. & ſeq. & c.93.n.10. & ſeq.

Quanto tempore tollatur jus petendi legatum, ac legitimam & ejus ſupplementum, l.2.c.92.n.2. actio hypothecaria, & Salviani, l.2.c.40.n.19. & ſeq. & c.71.n.1. & ſeq. jus eligendi, & alia jura ſpiritualia, vel ſpiritualibus annexa, l.2.c.103.n.1. & ſeq. bona Eccleſiæ, & Clericorum, l.2.c.67 n.19. & ſeq. bona, ac jura Principis, fiſci, civitatis, & feuda, n.44. & ſeq. Judæi, & cæteri infideles an bona eccleſiarum præſcribere poſſint, n.36. Eccleſia quo tempore præſcribat contra privatum, vel aliam Eccleſiam, n.32. & ſeq. fiſcus activè contra alios quo tempore præſcribat, l.2.c.99.n.20. quanto tempore contra fiſcum præſcribatur, n.1. & ſeq. an is qui emit a fiſco, poſſit a Domino, vel aliis jus in re prætendentibus moleſtari, n.21. & ſeq.

Collegium, vel Capitulum quo tempore præſcribat libertatem contra prætendentes habere jus intereſſendi in electione, l.2.c. 103.n.5. & quando jus eligendi amittatur per non uſum, n.4. jus patronatus gentilitium an poſſit præſcribi, l.2.c.101.n.2. Hæres gravatus & tertius poſſeſſor an, & quando præſcribere poſſint adversùs fideicommiſſarium, l.2.c.101.n.1. & ſeq. emens ab uſufructuario an poſſit præſcribere contra proprietarium, l.2.c.88. n.10. & 13. libertas adversùs onera collectarum quanto tempore præſcribatur, & quando tempus currat, l.4.c.10.n.25. & c.11.n. 1. & ſeq. & l.2.c.99.n.8. & ſeq. & an præſcribens teneatur probare negativam, quod non ſolverit, l.4.c.11.n.7. ad præſcribendam libertatem a ſervitute quid requiratur, l.2.c.93.n.21. & ſeq.

An contra pupillum, & minorem currat præſcriptio, l.2.c.67.nu. 23. & ſeq. & n.60. & 61. ad præſcribendam rem pupilli quodnam tempus requiratur, l.2.c.86.n.1. & ſeq. an ſufficiat præſcriptio 10. vel 20. annorum, n.2. an durante pupillari ætate currat præſcriptio, n.6.7.8.10. & ſeq. & an contra eum currat tempus datum ad opponendam exceptionem non numeratæ dotis, n.7. ac præſcriptio judiciaria, vel conventionalis, n.8.11.13.17. & 19. vel tempus ſtatutum ad conficiendum inventarium, num.10. ac tempus appoſitum a Teſtatore in ultima voluntate, n.12. contra minorem quæ præſcriptio currat, l.2.c.86.n.15. & ſeq. & an tempus anni, & diei præfixum vaſſallo ad petendam inveſtituram currat contra minorem, & pupillum, n.18.

Poſſeſſor malæ fidei an præſcribere poſſit, l.1.c.25.n.9. & l.2.c.93. n.1. & ſeq. & an qui poſſidet alieno nomine, l.2.c.67.n.76. & ſeq. & c.71.n.9. & ſeq. & an vaſſallus, vel emphyteuta, vel eorum hæredes, & habentes causã ab eis, l.2.c.88.n.1. & ſeq. quid ſi conductor non ſolverit penſionem per annos 30. l.2.c.67.n.105. an ſucceſſor ſingularis præſcribat, ſi cauſam habuit a poſſeſſore malæ fidei, l.2.c.71.n.14. an qui emit rem ab eo, cui minor, vel ejus tutor illam ſine decreto alienavit, præſcribat contra minorem, & quando curiat hæc præſcriptio, l.2.c.65.n.16. & 18. an, & quanto tempore contra exceptionem præſcribatur, l.2.c.67.n. 116. & ſeq. ad tollendam præſcriptionem quadragenariam alia quadragenaria requiritur, n.65.

Præſcriptio interrumpi debet modis legitimis ad interrumpendam præſcriptionem inductis, l.2.c.65.n.18. non interrumpitur per citationem invalidam, & quando id procedat, l.2.c.107.n.4. præſcriptioni an poſſit renunciari, l.2.c.108.n.1. & ſeq. an hæres ejus, qui renunciavit, poſſit præſcribere n.10. quid ſi res in extraneum tranſeat, n.9. an tolli poſſit præſcriptio per ſtatutum, vel privilegium Principis, l.2.c.108.n.13. liberatus præſcriptione quando videatur ſe obligare, l.1.c.25.n.7. & ſi ſolvat, an poſſit tunc ſolutum repetere, n.3.5. & 6.

Præſcriptio ſtatutaria quando profit, l.1.c.25.nu.2. an comprehendat debitum juratum, n.15. & 16. ſtatutum præſcriptionem inducens contra creditores non exigentes intra certum tempus an extendatur ad actiones reales, n.24. & ſeq. & ad creditores in diem, vel conditionales, n.30. & an locum habeat, quando debitor continuavit recipere merces ex officina creditoris, n.27. & ſeq. quando currat præſcriptio inducta contra famulum non petentem ſalarium, n.19. incepta contra creditorem an perficiatur contra Eccleſiam eidem creditori ſuccedentem, n.20.

Præſcriptio immemorabilis non requirit aliquam tituli, vel bonæ fidei probationem, l.2.c.67.n.11. & c.106.nu.8. probatur etiam ex enunciativis antiquiſſimis plurium inſtrumentorum, lib.2.c. 106.n.9. & 10. non prodeſt, quando conſtat de titulo nullo, & vitioſo, l.2.c.67.n.56. an in fideicommiſſis, & aliis bonis prohibitis alienari præſcriptio centenaria, & immemorabilis præjudicet tam natis, quàm naſcituris, l.2.c.101.n.11. præſcriptio 100. annorum an probetur per ſcripturam, l.2.c.112.nu.6. præſcriptionem immemorabilem pro ſe habens poteſt allegare meliorem titulum ſibi magis benè viſum, l.2.c.73.n.19.

Præſentari an poſſit ad beneficium eccleſiaſticum minor 14. annorum, l.1.c.13.n.12. quando præſentatus a vero Patrono præferatur præſentato ab exiſtente in quaſi poſſeſſione præſentandi, l.1.c.45.n.10. an is, qui præſentatur, tempore nominationis debeat eſſe Clericus, l.1.c.71.n.1. & ſeq.

Præſes, & Prælatus frui debent eodem privilegio, quo fruuntur cives, l.2.c.110.n.7.

Præſumptio ex præterito tempore an trahatur ad præſens, vel è contra, l.1.c.6.n.1. & ſeq.

Quando emphyteuſis præſumatur, & quando locatio ad longum tempus, l.1.c.18.n.5. in dubio præſumitur quid factum ob cauſam neceſſariam, l.1.c.46.nu.2. qualitas faciliùs præſumitur, quàm ſubſtantia, l.1.c.30.n.21. probatis extremis media præſumuntur, l.1.c.6.n.25. quandiù vivere quis præſumatur, l.2.c.15. n.1. & ſeq.

Ex præſtatione decennali an, & quando præſumatur titulus obligationis, l.2.c.73.n.1. & ſeq.

Favore piæ cauſæ cenſetur etiam in futurum obligatus qui diu ſua liberalitate aliquid præſtitit, nu.5. quando præſumatur titulus obligationis contra eum qui aliquid fieri patitur, n.15.

Solemnitas extrinſeca an, & quando ex curſu temporis præſumatur, l.2.c.72.n.1. & ſeq. beneplacitum Apoſtolicum in alienatione rerum Eccleſiæ quando præſumatur, nu.18. & ſeq. & quando conſenſus directi Domini in alienatione facta per emphyteutã, n.6. & an præſumatur ſubſtantia actus, ſeu contractus, num.33.

Præteritio vide in ver. teſtamentum.

Prætor quam poteſtatem habeat, l.2.c.38.n.6. emancipati, & cognati, & ſimiles de rigore juris civilis ab hæreditate excluduntur: admittuntur tamen de jure prætorio, n.7.

Pretium rei minuitur, ſi prædium eſt ſubjectum ſolutioni alicujus cano-

canonis, vel census, vel si venditum fuit sine cautione de evictione, l.1.c.65.n.14.pretium justum qualiter intelligatur, l.2. c.87.num.8.
Vide in ver. valor.
In primogenitura quomodo succedatur, l.1.c.46.n.8. quid si dispositio non loquatur de primogenito, sed de majore, n.9.& an juri primogenituræ renunciari possit n.10.
Princeps non recognoscens superiorem an possit subditis ea prohibere, quæ sunt meræ facultatis, l.4.c.10.n.15.
Principium in quolibet actu est spectandum, & habilitas illius temporis sufficit, l.1.c.74.n.2.
Prior tempore, potior est in jure, l.4.c.ult.n.1.ampliatur n.4.13.& 14.limitatur n.16.21.34.usque ad n.143.quid si prioritas consistat in hora, vel momento, n.4.9.& seq.an contractus, qui primus est in ordine scripturæ, præsumatur prior, n.5.quid si producantur duo testamenta, vel instrumenta eodem die confecta, nec appareat de prioritate, n.7.& seq. an primus Cessionarius præferatur secundo, n.13.quinam ordo servandus sit inter creditores in simplici personali, & oblatores, n.85.& seq.
An creditor sub conditione præferatur aliis qui medio tempore purè contraxerunt, l.4.c.ult.n.14. an anterior creditor præferatur venditori in ipsa re vendita, n.15.& seq. quid si una, & eadem res vendatur duobus, n.19. & quid si venditor sibi reservavit dominium, vel specialem hypothecam &c.n.16.& seq.
Ecclesia, & pupillus an præferantur in re empta, seu restaurata cum eorum pecuniis, & in aliis, l.4.c.ult.n.21.52.& seq. & n.99. & seq.& an mutuator, qui pecuniam credidit ad rem emendam, n.22.24.53.& 120.& creditor mercium in ipsis mercibus, n.36. & an creditores defuncti præferantur creditoribus hæredis in bonis defuncti, vel è contra, nu.37. Creditor anterior an jus habeat in fructibus consumptis, l.4.c.ult.nu.34. quid si habeat tantùm personalem actionem, & posterior hypothecariam, nu.35. vel si nitatur scriptura privata & posterior nitatur instrumento, n.38.& seq.quid si res primo creditori obligata, obligetur secundo de voluntate primi, n.45. & quid si primus creditor habeat specialem hypothecam in certis bonis debitoris, & in aliis generalem, n.46.& seq.
An, & quando fiscus præferatur, l.4.c.ult.n.50.51.& 55.& n.99.& seq.& quando mulier ex causa dotis rerum paraphernalium, & donationis propter nuptias, n.52.& seq.& n.61.& seq. quando præferatur creditor ex causa funeris, infirmitatis debitoris, ex causa onerosa, ex causa depositi, & creditor quantitatis liquidę, societatis, vel habens instrumentum veræ numerationis, nu.72. & seq. & n.110.& 111. quid si secundus creditor exegit pecuniã illamq; consumpsit, n.89.99.& seq. quid si pecunia extaret, & quando extare censeatur, n.90.& seq.n.100.103.& 104.& quid si debitor debitoris coactus solvat creditori posteriori, n.98.
An, & quando præferatur marescalcus, custos animalium, Hospes, vendens herbas pro pascendo grege, negotiorum gestor, Procurator, Advocatus, n.118.& seq.Pensionarius super fructibus beneficii, n.109.hæres in expensis inventarii & testamenti, n.108. posterior creditor, cui debitor obligavit bona feudalia, vel emphyteutica cum assensu Domini, n.106.& quid si prior creditor negaverit, bona, quæ possidet, fuisse in dominio debitoris, n.122. vel citatus fuerit ante exequutionem ad instantiam posterioris, & non docuit de jure suo, n.117.
An secundus creditor præferatur in pignore sibi dato a debitore, l.4.c.ult.n.143.an, & quando præferantur mercatores urbis, n. 141.& quid si plures creditores simul, & eodem tempore contraxerunt, n.144.
Privilegium concessum defuncto non valet, l.4.c.22. n.7. qui per decennium privilegio usus non fuit, an censeatur illud amisisse, l.2.c.80.n.1.
Probatio quando censeatur facta incontinenti, l.1.c.11.n.10.& 11. in qualitate probanda sufficiunt leviores probationes, l.1.c.30. nu.22. ad probationem rerum minutarum sufficit qualisqualis probatio arbitrio boni viri etiam per conjecturas, & juramentum, l.1.c.68.nu.2.& 3. quando possessori incumbat onus probandi, l.3.c.1.n.7.
Procurator quando révocari non possit, l.1.c.34.nu.6. quando censeatur constitutus ad lites futuras, l.1.c.9.n.8. ex diuturnitate temporis an præsumatur facta revocatio procuratoris, l.1.c.30. n.23.& seq. Dominus comparens in judicio quando censeatur revocasse procuratorem, l.1.c.50.n.9.an procurator constitutus ad causas, & lites, l.2.c.10.n.16.
Vide in ver. Prior tempore.
Professio in quacunque Religione tam virorum, quàm mulierum fieri non debet ante 16.annum expletum, & ante annum probationis, l.2.c.7.n.3. ad suscipiendum habitum religiosum sufficit annus 12. completus in fœmina, & 14.in viro, nu.1. conversi ad professionem quando sunt admittendi, n.3. an Convertitæ statim ac ingrediuntur, possint emittere professionem, n. 13. annus probationis qualiter intelligatur, n.9.& seq.
Professo, vel professæ quantum tempus præfixum sit ad dicendum de nullitate professionis, l.2.c.7.n.4.& c.63.num.1.& seq. an si professio declaretur nulla, censeatur etiam annullata renunciatio, d.l.2.c.7.num.5. in renunciatione quæ solemnitas requiratur, ibid.num.6. an Concilium Tridentinum reprobaverit obligationes, vel donationes factas ante ingressum, num.7. an ut valida sit ratificatio professionis, requiratur scientia nullitatis professionis præcedentis, d.lib.2.c.63.num.3.
Professus religionem incapacem bonorum in communi, si auctoritate Apostolica transferatur in religionem capacem, non reintegratur ad bona jam amissa per professionem in religione incapaci, l.1.c.67.n.31. an talis professus recuperet eo casu legatum annuum sibi antea factum, n.32.hæres gravatus sub conditione, si decesserit sine filiis, emittens professionem in Religione bonorum incapaci, habetur perinde, ac si naturaliter obiisset, l.2. c.98.n.52. limitatur n.53.
Professionem fidei an Canonicus Collegiatę teneatur emittere infra duos menses, l.2.c.8.n.6. & an teneatur illam facere in prima synodo, l.2.c.8.n.7.
Vide in ver. residentia.
Prohibitio facta in locis publicis præsumitur perveniisse ad omnium notitiam, l.2.c.110.n.12.
Promissio facta per dictionem, donec, non est annua, sed unica, l. 2.c.42.n.17.limitatur in promissione alimentorum, n.18. facta pauperi, quoad vixerit, præsumitur annua, secus si facta sit diviti, l.4.c.16.n.19. promissio annua facta pauperi censetur facta in causam alimentorum, l.2.c.43.n.1.& seq.an hæc promissio transeat in hæredes, ibid.qui promisit rem intra certum tempus revendere, elapso tempore, & non oblato pretio amplius non tenetur, l.4.c.6.n.20. terminus adjectus promissioni an censeatur appositus causa limitandæ obligationis, n.21.& 22. qui promisit, se obligaturum ad aliquam summam intrà certum tempus, eo adveniente potest conveniri ad solvendum illam summam, l.4.c.8.num.7.
Vide in ver. stipulatio.
Pronomen, meum, præsens, non futurum tempus ostendit, l.1.c.7.num.6.
Proprietarius potest propria auctoritate mortuo usufructuario possessionem capere l.2.c.76.n.14.&15.
Vide in ver. Præscriptio.
Provisio hominis facit cessare provisionem legis, l.2.c.36. n.8.
Proximior quinam dicatur, l.2.c.27.n.2.
Vide in ver.mater, & in ver. successio.
Pubes quinam dicatur, l.2.c.3.n.2. & quotuplex sit pubertas, l.2. c.43.num.27.
Pupillus evadit pœnam commissi, si intra 30. dies solvat, l.2.c. 99.num.17. & an minor restituatur adversùs commissum vectigal, num.18.
Vide in ver. præscriptio.

Q

Qualitas ad aliquem actum requisita, eo tempore existere debet, quo actus ipse perfectionem recipit, l.1.c.71.n.4.
Quarta vide in ver. uxor.
Querela inofficiosi an detur Patri adversùs testamentum filii Clerici, l.1.c.59.n.9.
Vide in ver. accusator.
Quindennia an possit Dominus directus exigere ab Ecclesia l.2.c. 25.num.13.

R

Ratihabitio quando retrotrahatur ad tempus actus gesti, & quando non, l.1.c.62.nu.1.& seq. præsumitur ex temporis diuturnitate, n.17. tacita ratificatio inducta a lege quid operetur, n.5.& l.2.c.65.n.4.inducit novum contractum, l.1.c.62.n.3. non operatur in præjudicium ejus, cui jus est quæsitum ante ratificationem, n.8.& l.1.c.17.n.11.conditio potestativa regulariter non retrotrahitur, l.1.c.62.n.12.& 13. an retrotrahatur favore dotis, n.10.conditio casualis, vel mixta quando retrotrahatur in præjudicium ejus, qui medio tempore jus acquisivit, n.14.
Quando universitas præsumatur ratificasse factum syndicorum l. 1.c.30.n.8.paria sunt ratificare verbo, vel facto, num.8.ex lapsu temporis ratihabitio nunquam facta intelligitur, si dolus, vel metus intercessit, & causa metus perseveravit, l.1.c.30.n.10.
Quid requiratur, ut dici possit inducta ratificatio actus minus solemnis, & invalidi, l.2.c.65.n.10.quando ad tollendam ratificationem præsumptam sufficiat declaratio, seu protestatio nu.17. Prodigus sanæ mentis effectus quando censeatur contractum antea factum ratificasse, l.2.c.65.n.19.
Rationis usus eodem tempore viris, & fœminis advenit, lib.2. c.4.num.6.
Rationes quãdo redditæ præsumantur, l.2.c.77.n.1.& seq.& quãdo censeatur facta compensatio, & remissa rationum redditio, n.3.quanto tempore actio hujusmodi tollatur, n.4. quando hæres excusetur a reddenda ratione computorum defuncti.n.5. an administrator, qui rationem reddidit, cogi possit ad illam denuò reddendam, n.6.& seq.quid si quis fuerit ab hujusmodi onere per testatorem liberatus, n.9. quando libri rationum præsumantur consignati, n.10.
Recusatio Judicis quando, & intra quod tempus proponi debeat, l.4.c.29.n.1.& seq. quando admittatur post litem contestatam, & post conclusionem in causa, nu.7.& 8.in removendo notario sufficit juramentum partis, secus in Judice, n.9.
Reditus annui quando veniant sub nomine bonorum immobiliũ, & quando non, l.2.c.41.n.1.& seq.& l.4.c.36.nu.3. an clericus possit ordinari ad titulum patrimonii consistentis in censu perpetuo, vel vitalitio, d.l.2.c.41.n.6.an ad effectum collectandi veniant appellatione immobilium, nu.8.an relicto usufructu omnium bonorum annui redditus relicti censeantur, n.9.redditus

annui

annui maturati in vita teſtatoris, & ab eo non exacti, cedunt hæredi non legatario, l.4.c.14.n.36. limitatur n.ſeq.
Regreſſus ex ſtyloCuriæ reſervari ſolet ad beneficium reſignatum, l.3.c.18.n.1.quid requiratur, ut hujuſmodi regreſſui ſit locus, n. 2.& ſeq.an in tali caſu poſſit purgari mora, n.8.& ſeq.an qui non egit ad regreſſum contra defunctum, poſſit agere contra ſucceſſorem, n.10. quando quis regreſſui cenſeatur renunciaſſe nu. 11.& ſeq.
Regula 8. Cancellariæ explicatur, l.3.c.1.
Regula de annali poſſeſſore quid contineat, & quando locum habeat, l.2.c.34.n.1. & ſeq.
Regula de triennali quando poſſeſſori ſuffragetur,l.2.c.53.nu.1.& ſeq.& l.2.c.34.nu.13. & 26. nulla præſcriptio etiam triennalis currit contra Ordinarium, quominus poſſit removere poſſeſſorem carentem titulo, l.2.c.34. n.26.
Regula de Infirmis reſignan. quando procedat,l.4.c.27.n.1.& ſeq. regulæ cancellariæ quando expirent,l.3.c.1.n.43. loquentes generaliter de beneficiis non habent locum in beneficiis juriſpatronatus laicorum,l.2.c.34.n.23.regula, quod tibi non nocet, & alteri prodeſt, quando procedat, l.2.c.81.n.31.
Regularis in delicto deprehenſus extra clauſtra, poteſt ad carceres Epiſcopales duci, ſed Ordinarius ſtatim illum remittere debet ad ſuum ſuperiorem, l.1.c.11.n.8. & 9.
Remedium c.reintegranda 3.q.1.quando detur,l.2.c.91.n.1.& ſeq. remedium l.2.C.de Reſcind.vend. quandiu duret l.2.c.87. nu.1. & ſeq.
Remiſſio mercedis vide in ver.cenſuar.conductor.& emphyteuta.
Renunciare favori ſuo quilibet poteſt,l.2.c.108.n.7. ſi eo tempore, quo ſoror renunciavit, extabant fratres, præſumitur facta renunciatio Patri propter fratres, quibus decedentibus, deficit renunciatio, l.2.c.98.n.34.
Vide in ver. ſolemnitas.
Repetitio quando detur, l.2.c.73.n.20.
Reſervatio inducitur per ſolam appoſitionem manus Papæ, l.3.c. 1.n.39. vacationis tempus, non autem devolutionis attendi debet, ut dicatur beneficium liberum,vel reſervatum l.3.c.1.n.42. beneficium ſemel affectum ſemper remanet affectum, n.45.
Reſidere in eccleſiis tenentur Clerici ad id obligati, aliàs privandi ſunt beneficiis,& quid ſervari debeat ante privationem, l.3. c.19.n.1.& ſeq. cui applicandi ſint fructus clerici non reſidentis, vel qui fidei profeſſionem non emiſit, n.9.& 10.quomodo taxari debeat pars fructuum, quando reſtitutio fieri debet ob non reſidentiam, l.3.c.14.n.9.
Reſignatio facta per procuratorem, & per ſuperiorem admiſſa trahitur ad diem confecti mandati, l.1.c.47.nu.21. quando reſignans beneficium poſſit a reſignatione recedere, l.1.c.47.nu.18. quomodo debeat fieri diviſio fructuum inter reſignantem,& reſignatarium, nu.15. mortuo reſignante antequam reſignatarius conſentiat beneficium vacat per obitum reſignantis, n.18. intra quod tempus procurator conſtitutus ad reſignandum poſſit præſtare conſenſum, n.19. Reſignatarius tenetur litteras expedire in tempore dato ad publicandam reſignationem, n.20.
Non abdicatur jus a reſignante,antequam Reſignatarius acceptet beneficium reſignatum,d.l.1.c.47.n.22.quando reſignans liberetur ab onere reſidendi, ac ſolvendi penſionem impoſitam ſuper beneficio reſignato,n.22.an minori reſignanti beneficium detur reſtitutio in integrum, l.2.c.8.nu.25. an electus ad eccleſiam parochialem, poſſit illam reſignare in favorem alterius in fine anni, ſacerdotio adhuc non ſuſcepto, l.2.c.33. n.11.
Reſignationes beneficiorum Vicarius Epiſcopi ſine ſpeciali mandato admittere non poteſt l.3.c.17.n.15. limitatur in Vicario capituli, n.16.
Reſtitutio in integrum quando peti,& terminari debeat,l.2.c.59. n.1.& ſeq.an ea pendente retardetur executio ſententiæ nu.3. & ſeq.& an retardetur executio obligationis cameralis, nu.51. petens reſtitutionem quid probare debeat, n.17.& ſeq. quibus competat reſtitutio,n.8.&ſeq.an minor contra alium minorem reſtituendus ſit, n.41. coram quo peti debeat reſtitutio, num. 42.44.& ſeq.
Tempus ad concedendam reſtitutionem quando currat, l.2.c.40. n.25.& c.60.n.1.& ſeq.an ſit utile, vel continuum,d.l.2.c.60.nu. 2.an poſt completam præſcriptionem competat reſtitutio, n.4. & ſeq.& c.40.n.15.& c.67.n.62.c.92.n.3.
Reſtitutio integrum quando concedenda ſit, & quando non, l.4. c.29.n.6.& l.2.c.40.n.24.& c.59.n.18.& ſeq. & c.71.n.8. & l.1.c. 17.num.5.& ſeq.an Eccleſia, vel minor reſtituatur, ſi damnum contigit poſt contractum l.1.c.35.n.5. an minor implorans hujuſmodi beneficium adversùs contractum, teneatur reſtituere pretium, l.2.c.65.n.13.
Reſtitutio conceſſa minori an proſit majori, l.2.c.28.n.14.& c.55. n.18.& c.59.n.38.& 39. an beneficium reſtitutionis tranſeat in ceſſionarium, l.2.c.28.n.16. an hæredi debitoris, qui intra tempus non oppoſuit exceptionem non numeratæ pecuniæ, detur reſtitutio l.2.c.45.n.4.
Eccleſia reſtituitur in integrum adversùs ſolutionem omiſſam,l.2. c.55.n.17.& an minor in tali caſu petere poſſit reſtitutionem, n. 18. quando minor reſtituatur contra ſolventem l.3.c.3.n.14. & quando repellatur, n.24.
Retinendæ poſſeſſionis interdictum, quando competat Prælato alienanti, l.2.c.67.n.28.
Retractus an locum habeat, quando ſit locatio perpetua, ad longum tempus, ſeu ad vitam, l.3.c.2.n.21.& l.1.c.18.n.8.& an habeat locum in re pignorata, l.1.c.50.n.12. retrahens vigore bullæ retractus an teneatur inquilino ſolvere damna, & intereſſe, l.1.c.39.n.51.
Tempus a ſtatuto præfixum ad retrahendum bona alienata, an currat ignoranti, & an ei concedenda ſit reſtitutio, l.1.c.17.nu. 1.& ſeq. conſanguineis non currit tempus retractus a die venditiones factę ab alio nomine Domini, ſed tantùm a die ratificationis,n.10. quando currat tempus præfixum retractui, n.12.
Vide in ver. Emphyteuſis.
Reus inventus in ipſo actu maleficii an poſſit capi a quolibet privato, l.4.c.33.n.1. intra quod tempus præſentari debeat coram ſuo Judice, n.4.quid ſi eſſet Clericus, n.2.& ſeq.
Ad defenſionem Rei poſſunt quandocunque etiam poſt concluſionem in cauſa recipi teſtes ad probandam innocentiam, l.1. c.16.n.8. an reus criminis majeſtatis humanæ ipſo jure amittat dominium rerum ſuarum, l.4.c.13.n.3. quid in crimine rebellionis, n.4.

S

SAcerdotium ſuſcipere intra annum an teneatur obtinens capellaniam requirentem ordinem ſacerdotalem, l.2.c.33.n.10.
Salarium an debeatur Advocato, vel procuratori,qui malè ſe geſſit,l.1.c.33.n.1.& ſeq.& an Præſidi ſua culpa remoto,n.3.& ſeq. an debeatur famulo tempore infirmitatis, l.1.c.32.n.1.& ſeq.& an eo tempore debeatur Advocato, n.4.non conventum regulariter non debetur, n.15.quando taxetur arbitrio Judicis,etiamſi conventum non fuerit,n.6.& ſeq.& nu.12. & an poſſit Judex minuere, vel augere quando eſt certum n.30. promiſſum intuitu laborum qualiter præſtandum ſit, nu.25. & ſeq.quando ſolvi debeat,n.18.& ſeq.quando præſcribatur, n.28.an pro illo competat hypotheca ſuper bonis Domini, nu.29.coram quo Judice cauſa ſalarii agitanda ſit, d.l.1.c.32.n.27.
Salvianum interdictum datur ſuper locis montium, & officiis non vacabilibus, l.4.c.36.nu.6. an Legatariis competat immiſſio ex Salviano ſuper nominibus debitorum, pecuniis, & aliis bonis mobilibus teſtatoris, l.4.c.36. n.9.
Satisdare an teneantur Adminiſtrator, negotiator bonorum, & executor deputatus a defuncto, l.4.c.17.num.11.quando quis ab onere ſatisdandi excuſetur, l.2.c.41.n.4.
Scientia in dubio non præſumitur, l.4.c.23.n.4.limitatur, ib.n.5. & l.2.c.30.n.7.& c.70.n.13.
Scholaſtici, & Advocati an poſſint expellere artifices propè eorum ædes obſtrepentes, l.1.c.39.n.56.& ſeq.
Scriptura privata an probet, ſi careat die,& anno, l.2.c.29.n.12. & ſeq.quid ſi facta fuerit ſine cauſa,n.14.an apoca manu tertii confecta ſine ſubſcriptione partium,& teſtium probet,n.15.in quib. caſib.ſcriptura pro ſubſtantia requiratur, d.l.2.c.29.n.11.
Senex an pro debito civili carcerari poſſit,l.2.c.14.n.1.&ſeq.quando a tutela, & muneribus perſonalibus excuſetur, n.4.& eod.l. 2.c.2.n.1.& ſeq.delinquens mitiùs punitur, l.2.c.16.nu.7. & an torqueri poſſit, d.l.2.c.2.n.4.& ſeq.
Sententia lata ſuper ætate an faciat jus quoad omnes,l.2.c.18.n.1. & ſeq.quid ſi lata fuerit ſuper libertate, filiatione,legitimitate, civilitate, origine, vel Clericatu, n.2.& 14. quando lata adversùs unum non præjudicet alteri, n.5.& ſeq.
Sententia lata propter ſolam contumaciam non poteſt executioni mandari infra annum l.3.c.13.n.22. quid ſi reus intrà annum ſpontè compareat, n.29. præſumitur in dubio lata ob contumaciam, & non ob delictum, n.24.& 28.
Sententia continens pœnam exceſſivam non meretur executionem, l.3.c.13.n.32.& quando non tranſeat in judicatum, l.3. c. 13.num.25.
Sententia lata contra abſentem quando valida ſit, l.4.c.22.n.5.an valeat, ſi feratur pro defuncto, vel contra defunctum n.6. lata contra minorem, vel communitatem indefenſam eſt ipſo jure nulla, l.4.c.17.n.21.
Separatio bonorum intrà quod tempus poſtulari debeat,& quando tempus currat l.2.c.61.n.3.
Sepulturam eligere quinam poſſint, l.2.c.6.n.1.& ſeq.quid ſi infirmus poſtea convaluerit, n.6.& ſeq.
Sermo ſimpliciter prolatus intelligitur de prima vice, l.2.c.42. num.13.
Servitus quanto tempore præſcribatur,l.2.c.81.n.1.& ſeq.& n.54. & 55.quando preſcriptio hujuſmodi interrumpatur,n.2.jus ducendi aquam quanto tempore amittatur, nu.13.& ſeq. quando ſervitus retineatur per aquam naturaliter currentem, n.33. an ex unico actu acquiratur ſervitus viæ, vel itineris, l.1.c.45.n. 16.& 17.
Societas officii diſdicta quando durare cenſeatur, l.1.c.62.n.15.& l.4.c.26.n.1.& ſeq.diſdici non poteſt durante tempore, pro quo ſoluti ſunt fructus, d.l.4.c.26.n.6. quando contractus hujuſmodi ſocietatis, ſit injuſtus, n.7.
Quid veniat in tacita ſocietate, & quid in expreſſa,l.2.c.109.n.12. quando ex contractu geſto per unum ex ſociis obligetur alius in ſolidum ad favorem creditorum, l.2.c.47.nu.25.& ſeq. quando habens mandatum generale renuntiare poſſit ſocietati, l.1.cap. 62.num.16.
Solemnitas non præſumitur, ſi ex inſtrumento conſtet, eam non interveniſſe, l.2.c.112.n.20. requiſita in contractibus an, & quan-

quando neceſſaria ſit in acquiſitione, vel aditione momentanea, l.4.c.35.n.1.& ſeq.
Vide in ver. præſumptio.
Solidus in jure quomodo intelligatur, l.1.c.34.n.16.
Solitum vide in ver. conſuetudo.
Solutio in contractibus quando facienda ſit, l.3.c.13.nu.17. quid ſi debitor promiſerit ſolvere ad Paſcha, vel in Paſchate, l.4.c.3.n.20.& ſeq. ſolvens partem debiti non videtur agnoſcere totum debitum, l.2.c.43.n.21. ex ſolutionibus ſubſequentibus cenſetur remiſſa inobſervantia pacti, & conventionis, l.4.c.15.n.13.
Vide in ver. Monet.
Sponſalia contracta ultima die ſeptennii, an valida ſint, l.2.c.4.n.2.& 4.quid ſi malitia ſuppleat ætatem, n.9.& 10.
Vide in ver. matrimonium.
Status cauſa intra quod tempus ventilari poſſit, l.2.c.18.nu.16.& c.63.n.4.de ſtatu ſervili an, & intrà quod tempus poſt mortem quæri poſſit, l.2.c.18.n.18.
Statutum, quod pro delicto filii confiſcari poſſit legitima ei debita in bonis Patris viventis, an ſit validum, & quomodo intelligatur, l.1.c.64.n.1.& ſeq. quid ſi ex condemnato filio extent nepotes, n.15. & quid ſi Avus ex forma ſtatuti teneretur condemnationem ſolvere pro Nepote, & ejus filius viveret, n.18. & quid ſi filius paternam hæreditatem ante delictum ſibi delatam, tempore condemnationis non adiverit, n.28.
Statutum diſponens, ut uxore præmoriente cum liberis, maritus, lucretur dotem, quando locum habeat, l.2.c.52.nu.7.& 8.l.4.c.34.n.17.contra jus commune, reſtringendum eſt, l.1.c.64.nu.9. non extenditur ad non ſubjectos, l.4.c.10.n.21.an Civitas, quæ ſtatutum condidit, comprehendatur ſub eo, l.1.c.25.nu.14. an inferior poſſit condere ſtatuta, l.2.c.105.n.13. confirmatio non trahitur ad ſtatuta invalida, & peccatum inducentia, d.l.1.c.25.num.9.
Statuta, & reformationes Civitatum non extenduntur ad lites pendentes, etiamſi hoc expreſsè dicatur, l.3.c.3.n.4.nec trahuntur ad contractus præteritos, ibid. Contractus de præterito celebratus non comprehenditur ſub novo ſtatuto, etiamſi perfectionem expectet in futurum reſpectu executionis, d.l.3.c.4.n.5.
Statutum diſponens, ut teſtamenta inſinuentur, non habet locum in teſtamento Clerici, vel in quo Clericus eſt inſtitutus, l.1.c.34.n.23. etiamſi confirmatum fuerit a Papa, ſi in eo nulla fiat mentio de perſonis Eccleſiaſticis, l.1.c.25.n.21.& c.34.n.48.& l.2.c.32.n.8.10.
Defectus ſubſcriptionis requiſitæ a ſtatuto Urbis l.1.c.149. ſuppletur per juramentum, l.1.c.34.n.49. an ſtatutum Urbis l.1.c.180.comprehendat Clericos, l.2.c.32.n.11.
Vide in ver. juramentum lex, & Teſtamentum.
Stipulatio de ſolutione facienda in certo loco quomodo intelligatur, l.2.c.67.n.96, conditionalis an tranſmittatur ad hæredes l.4.c.4.n.14. annua in dubio tranſit ad hæredes, etiamſi illorum mentio facta non fuerit, l.1.c.34.n.73.
Vide in ver. Promiſſio.
Studium generale qualiter intelligatur, l.2.c.64.n.10.an,& quando Epiſcopus concedere poſſit licentiam Canonicis, & aliis ad reſidentiam aſtrictis, ut abeſſe poſſint cauſa ſtudii n.1. & ſeq. an abſentes ex cauſa ſtudii lucrentur diſtributiones, n.11. & ſeq. quid ſi ſubiiciantur pluribus ordinariis, n.6.
Subhaſtatio, vel deliberatio quando irrita ſit, l.4.c.ult. n.126.
Vide in ver. Condemnat.
Stylus vide in ver. conſuetudo.
Subreptio an tollatur ex clauſula, pro ſufficienter expreſſis, l.2.c.100.n.3.vel ex clauſula, ſublata,& decreti irritantis, n.6.motus proprius an tollat ſubreptionem, n.4.& 5. quando opponi debeat, n.7. quanto tempore jus opponendi de ſubreptione præſcribatur, n.1.& ſeq.
Subſtitutio vulgaris poſt aditam hæreditatem expirat, l.1.c.46.n.5.habens tractum temporis, intelligitur ordine ſucceſſivo per fideicommiſſum, n.6. quando admittatur ſubſtitutus, ſi vocatus fuit poſt mortem filiorum teſtatoris ſub conditione, ſi uterque in pupillari ætate deceſſerit, l.2.c.17.n.1.& ſeq. an ſubſtitutus filio, ſi ſine liberis in pupillari ætate deceſſerit, admittatur, ſi filius pubes deceſſit ſine liberis, l.2.c.17.n.19.
Subſtitutiones ſunt magis favorabiles, quàm aliæ diſpoſitiones l.1.c.27.n.14. conditio adjecta inſtitutioni an cenſeatur repetita in ſubſtitutione, n.13.& eod.l.1.c.34.n.74.
In ſucceſſionibus attenditur jus civile, l.1.c.76.n.11. item attenditur tempus delationis bonorum, l.1.c.59.n.1. quando mulier ſuccedat viro unà cum liberis, l.2.c.20.n.29. quando proximior ad ſucceſſionem pupilli admittatur excluſa matre, l.2.c.22.n.1.& ſeq. quando monaſterium, cui duo, vel plures bona ſua poſt mortem donarunt, ad ſucceſſionem præmorientis admittatur, l.2.c.17.n.12.
Syndicatus cauſa an poſſit expediri lapſo tempore præfixo, l.2.c.51.num.16.
Synodus Provincialis, & Dieceſana quando celebrari debeant,& quinam teneantur accedere,& qualiter puniantur, l.2.c.57.n.1.& ſeq.& n.22.qui de neceſſitate vocandi ſint, nu.6.& ſeq.& qui vocem deciſivam, vel tantùm conſultivam habeant, n.8.& ſeq. quis ordo ſervandus ſit in ſedendo, vel ſubſcribēdo, n.13.cū ſeq.
Synodus tantùm provincialis, non autem Diœceſana ad urbem tranſmittenda eſt, ut ejus ſtatuta approbentur, n.23.

T

TEmpus quid ſit, l.1.c.1.n.1.& ſeq. in quo differat tempus ab ævo, & æternitate, n.8. tempus legale aliud eſt continuum, aliud utile, l.1.c.2.n.1.& ſeq. qualiter intelligendum eſt tempus, vel tempora ſimpliciter prolata, nu.3. dividuum tempus quomodo intelligatur n.4.
Tempus a jure non præfinitum intelligitur arbitrio Judicis, l.1.c.4.n.1.& ſeq. indefinitè prolatum ab homine decennio terminatur num.10. permiſſum ad tempus an cenſeatur prohibitum poſt tempus & è contra, l.1.c.5.n.1.& ſeq.& c.13.n.1.& ſeq. tempus præſens aut præteritum an comprehendat futurum, & è contra, l.1.c.7.n.1.& ſeq.
Quodnam dicatur longum, vel modicum tempus, l.1.c.10.n.1.& ſeq.quando præcisè probandum ſit, l.1.c.12.n.1.& ſeq. & c.69.n.7.& ſeq.an id, quod debet fieri poſt certum tempus, ante illud fieri poſſit, l.1.c.14.n.1.& ſeq.an tempus legale, vel conventionale currat impedito, l.1.c.15.n.1.& ſeq.tempus, quod datur ad accuſandum & inquirendum, quando computetur, l.1.c.17.n.8.
Quando tempus cenſeatur adjectum cauſa differendæ, vel finiendæ obligationis, l.1.c.21.n.1.& ſeq.& l.4.c.16.n.18. quando incipiat currere tempus, quod dependet ex futuro eventu, vel facto alterius, l.1.c.22.n.1.& ſeq.quid ſi teſtator juſſerit, ut pecuniæ hæreditatis erogentur in emptionem bonorum ſtabilium, & fructus pauperibus diſtribuantur, n.2.& ſeq. quando tempus currat etiam vivente teſtatore, l.2.c.51.n.28. favore piæ cauſæ tempus inceptum habetur pro completo, l.2.c.42.n.22.quando requiratur tempus perfectum, l.4.c.1.n.16.& 17.
An in probanda obſervantia, & conſuetudine interpretativa requiratur temporis expreſſio, l.1.c.69.n.17.quando ea, quæ ſunt meræ facultatis, ex curſu temporis fiant neceſſitatis, l.4.c.10.n.30.& ſeq.temporis anguſtia an, & quando vitiet ſtipulationem, l.1.c.26.n.1. & ſeq. tempus immemorabile habet vim conſuetudinis, l.2.c.67.n.57.
Vide in ver. ſolemnitas.
Tenimenti Dominus ex ſtatuto artis Agriculturæ Urbis agere poteſt pro affictu contra ſubconductorem, l.4.c.ult.n.121.
Teſtis quando puniatur de falſo, l.1.c.51.nu.7. quando a perjurio excuſetur, l.1.c.11.n.5. ob quod crimen excludatur, l.1.c.6.n.5.& ſeq.deponens ſuper tempore, quando probet, l.1.c.12.n.4. an examinari poſſit poſt terminum aſſignatum, l.1.c.20.n.1.& ſeq. quando ejus examen trahatur ad tempus præſtiti juramenti, & è contra, ibid.n.2.& ſeq.
An, & quando diverſitas temporis inficiat dicta teſtium, l.1.c.69.n.1.& ſeq.quando teſtes plenè probent tempus, n.16.& ſeq. an Judex teſtibus ſingularibus plenam fidem adhibere poſſit, n.14.& ſeq.quando dicantur ſingulares, & quando non, nu.2.& ſeq. quando unus teſtis plenè probet, n.24.& ſeq. an unus teſtis plenè probet contra producentem, l.2.c.3.nu.9. ad teſtificandum quinam admitti debeant, n.1.& ſeq. an teſtis de univerſitate fidem faciat pro ipſa univerſitate, l.2.c.13.n.6. teſtamenti tenor per quot teſtes probetur, l.2.c.32.n.12.
Teſtamentum prius conditum quando per aliud tollatur, l.1.c.40.n.17.& ſeq.& l.2.c.78.nu.1.& ſeq. quænam ætas ad illud condendum requiratur, l.2.c.5.n.1.& ſeq.an filiusfam condere poſſit teſtamentum ad pias cauſas, n.11.& l.1.c.59.nu.5.& ſeq.filiusfam. Clericus de quibus teſtari poſſit, d.l.2.c.78.n.12. quando teſtamentum irritum ſit l.1.c.63.n.1.& ſeq.& l.2.c.95.n.1.& ſeq.quando ſubſtineatur, & quid operet clauſula codicillaris in eo appoſita, d.l.1.c.63.n.7.& ſeq. an in teſtamento inter liberos tempus exprimi debeat l.2.c.29.n.5.
Quando valeat teſtamentum conditum coram Parocho,& duobus teſtibus, l.2.c.32.n.1.& ſeq noctu conditum an, & quando validum ſit, l.1.c.31.n.3.& ſeq. an favore piæ cauſæ validum ſit teſtamentum, ubi non adeſt dies, neque annus, l.2.c.29.n.6.jus dicendi teſtamentum nullum quo tempore præſcribatur, l.2.c.95.n.1.& ſeq.filius quando allegare poſſit nullitatem teſtamenti etiamſi a Patre fuerit inſtitutus, nu.15.& ſeq. teſtamentum tempore peſtis minus ſolemniter conditum an, & quando valeat, l.1.c.40.n.1.& ſeq.in teſtamento ruſtici, inter liberos, & ad pias cauſas, quot teſtes ſufficiant, l.1.c.40 n.7.& ſeq.quærela inofficioſi teſtamenti præſcribitur quinquennio, l.2.c.61.nu.2. quando detur fratri contra fratrem, l.2.c.98.n.16.
Tortura an, & quando repeti, vel diviſi poſſit, l.4.c.20.n.1.
Trebellianica citatis ſubſtitutis detrahi poteſt a filio gravato ante caſum fideicommiſſi, l.4.c.5.n.15. filii primi gradus non tenentur ſibi fructus in quartam computare, n.16.
Vide in ver. filius.
Tutela quando finiatur, l.2.c.97.n.15. actioni tutelæ quanto tempore præſcribatur, n.1.& ſeq.
Tutor quando ſatisdare teneatur, l.2.c.97.n.4.& l.4.c.17.n.9.13.& 14.an ejus bona ſint tacitè hypothecata, d.l.2.c.97.n.12.tenetur conficere librum rationum non obſtante quacunque diſpoſitione teſtatoris in contrarium, n.13.& 18.ejus fidejuſſor quandiu teneatur, n.16. Tutor etiam teſtamentarius adminiſtrationem ſuſcipere non poteſt niſi illi decernatur a Judice, l.2.c.22.n.26. quando privetur ſucceſſione, n.43.
Tutori quodnam tempus conceſſum eſt ad proponendas excuſationes, l.4.c.17.n.1.& ſeq.quis excuſetur a tutela, & cura, n.3.& 8.an excuſans ſe a tutela, amittat legatum ſibi relictum a teſtatore, n.4.& ſeq.an filiusfam. Clerici, & Religioſi poſſint eſſe tuto-

tutores, n.13. & 15. & an minor 25. annis, l.1.c.68.nu.24. & 28.
Quando tutor teneatur de non exactis, l.1.c.6.n.14. & 15. an possit dividere debitum agendo pro rata, l.2.c.24.n.5. an debitor solvens pupillo sine auctoritate Tutoris liberetur l.3.c.3.n.10. tutor restituens bona ante tempus destinatum an teneatur pupillo, si pupillus ea dissipaverit, l.4.c.5.nu.24. plures tutores seu curatores tenentur insolidum ratione administratæ tutelæ, vel curæ, l.2.c.47.n.24.
Quando mater, & alii pupillo successori excludantur ab ejusdem pupilli hæreditate ob non petitum tutorem, l.2.c.22.n.1. & seq. an priventur legatis particularibus sibi factis, & substitutione fideicommissaria, aut vulgari, ibid.n.33. & quando excusentur, n.25.36. & seq.
Mater, & Avia possunt esse Tutrices suorum filiorum, vel Nepotum, & præferuntur omnibus aliis legitimis, & dativis, exceptis testamentariis, l.2.c.22.n.23.29.31. & 42. tenentur facere inventarium, n.27. & 32. & rationem reddere, n.48. existentes in mora suscipiendi tutelam per 4. menses, videntur illi renunciasse, & Judex alium tutorem constituere eo casu potest, l.2.c.22.n.30. mulier inhonestè vivens amittit tutelam ib.n.97.
Alia vide in ver. census.

V

VAlor rei inspicitur de tempore, quo res evincitur, non autem de tempore contractus, quando agitur ex empto de evictione, l.4.c.6.n.23. locatio an valorem rei probet, l.2.c.87.n.9.
Vide in ver. pretium.
An, & quomodo pactum de redimendo minuat valorem rei, l.2.c.87.n.10. & 12. quid si prædium venditum fuit sine cautione de evictione, vel subjectum sit solutioni alicujus canonis, vel census, n.11.
Vassallus vide in ver. Emphyteusis, & Præscriptio.
Venandi facultatem Vassalli quando amittant, l.4.c.10.num.5. an Dominus loci possit prohibere jus venandi, aut piscandi, l.2.c.105.n.10. & 12.
Venditio cum reservatione dominii resolvitur in locationem, & conductionem intrà tempus, quo pretium solvi debet, l.4.c.6.n.12. rerum fiscalium tacitè semper intelligitur facta cum pacto addictionis in diem, l.1.c.67.n.28. facta de fructibus unius possessionis, de primis fructibus intelligitur, l.2.c.42.n.16. quando pretium rei venditæ post venditionem augeri debeat, & quando diminui, l.2.c.31.n.9. Terminus statutus in contractu venditionis quando incipit currere, l.4.c.6.n.1. & seq. remedium, l.2. C. de Rescind. vendit. quando locum habeat, & quo tempore huic remedio præscribatur, l.2.c.87.n.1. & seq.
Venditor quando teneatur emptori ad interesse, l.2.c.31.nu.2. quando rem venditam possit alteri vendere, l.1.c.54.n.1. & seq. ex causa publicæ utilitatis possunt cogi subditi ad vendendas res suas pretio viliori, l.4.c.10.n.20. obligatus alicui rem vendere si alteri vendere velit, tenetur per duos menses expectare, l.3.c.3.n.3. periculum rei venditæ ad quem spectet, l.1.c.36.n.13. & c.54.n.4. & 5. prohibitus rem vendere non prohibetur vendere fructus, l.3.c.7.n.65.
Venditor elapso termino ad redimendum præfixo amplius non auditur, l.1.c.21.n.4. venditore reddimente rem venditam extinguitur omnis hypotheca, & obligatio medio tempore constituta ab emptore, l.1.c.67.n.16. quid si Vicinus, vel consanguineus ex vi statuti retraheret rem venditam, n.16. & quid si venditio rescindatur ad instantiam venditoris ob enormissimam læsionem, n.17. & quid si venditor hac lege fundum vendiderit, ut si alius meliorem conditionem intrà certum tempus attulerit, fundus censeatur inemptus, l.1.c.67.n.26.
Venditor partem pretii recipiens non tenetur ad rem tradendam, l.4.c.6.n.10. & an teneatur emptori ad fructus compensativos pro rata pretii soluti, ib. & n.11. quando dicatur habere fidem de pretio, & quando non, l.4.c.ult.n.15.17. & 18.
An qui vendidit rem aliàs obligatam pro dote suæ uxoris, possit cogi ab emptore, ut rem liberet ab illa obligatione, l.1.c.43.n.7.
Alia vide in ver. actio redhibitoria.
Verba indeterminata referuntur ad quodcunque tempus, l.1.c.4.n.8. interpretanda sunt secundùm tempus prolationis ipsorum verborum, l.1.c.7.n.14. qualitas adjecta verbo intelligi debet secundùm tempus verbi, l.1.c.36.n.12.
Verba in contractu apposita intelligenda sunt, ut sint conformia voluntati præsumptæ utriusque contrahentis, l.1.c.39.nu.12. quando sunt clara non est opus conjecturis, l.4.c.16.n.13.
Verba data opera, fraudem, & culpam important, l.2.c.22.n.16. verbum, disponere, referri potest etiam ad institutionem hæredis l.2.c.83.nu.10. in ultimis voluntatibus verbum quod reperitur in futuro, & in præterito, in dubio intelligendum est de futuro, l.3.c.4.n.8.
Versio probatur etiam per conjecturas, l.2.c.3.n.25. cui incumbat onus illam probandi, n.26. an, & quando contrahens cum Ecclesia teneatur esse sollicitus de versione, n.27. & l.1.c.35.n.13. & seq.
Vestis venit nomine victus, l.2.c.20.n.4. an maritus, qui legavit vestes uxori, censeatur legasse etiam pretiosas, & festivas, l.2.c.19.n.57. hæres, cui testator mandavit, ut vestiat uxorem, qualiter teneatur, n.58.
Vicarius Capituli intrà quod tempus eligi debeat, l.4.c.21.n.1. & seq. simpliciter electus durat vacante sede n.4. an Capitulum possit Vicarium ad certum tempus eligere, n.21. & seq.
Vicino quando non liceat amplius ædificare, vel altiùs tollere, l.4.c.10.n.6.
Vidua secundò nubens, an amittat legatum alimentorum sibi relictum a viro, l.2.c.20.n.20. & 23. & an alendasit ab hæredibus viri, si sit prægnans, n.22. legatum factum uxori viduæ, intelligi debet viduitate durante, n.24.
Visitare, & corrigere exemptos quando liceat Episcopo, l.2.c.57.n.27. an Episcopo præfixum sit tempus ad visitandam Diœcesim, n.25. & seq. an procuratio, quæ Episcopo visitanti debetur, præscribi possit, n.29.
Unio quo tempore præscribatur, l.2.c.106.n.1. & seq. consensus Capituli quando præsumatur adhibitus in unione, n.11. & seq. an unio beneficiorum probetur ex enunciativis antiquis, l.2.c.111.num.18.
Votum castitatis numeratur inter alios casus reservatos summo Pontifici, l.1.c.77.n.1. quando in hujusmodi voto dispensare possit Episcopus, n.2. & seq.
Universitas vide in ver. Communitas.
Usufructuarius an teneatur stare locationi, l.1.c.39.nu.54. & an Proprietarius finito usufructu teneatur stare locationi usufructuarii, n.54. quando usufructuarius agrum seminatum dimittere debeat, l.4.c.16.n.9. intrà quod tempus teneatur agnoscere legatum, l.2.c.93.n.11. fructus a fure sublati an spectent ad usufructuarium, vel ad Proprietarium, l.2.c.93.n.25. & 26. an, & intrà quod tempus teneatur præstare cautionem, l.3.c.10.n.1. & seq. quando excusetur, n.11. & 13. an testator, vel hæres remittere possit talem cautionem, n.14. & seq. restitutio bonorum qualiter fieri debeat ab usufructuario, nu.17. & seq. præferre debet Proprietarium in locatione commoditatis ususfruct. l.3.c.7.n.72.
Ususfructus uxori relictus quando restringatur ad alimenta, ll.3.c.10.n.20. an & quando pater habeat usumfructum in bonis filii Clerici, l.1.c.59.n.4. & 10. & l.2.c.5.n.13. quandiu duret ususfructus relictus Civitati, Collegio, vel Ecclesiæ, l.4.c.16.n.11. relictus ad certum tempus an peti possit post illud elapsum, n.10. relictus uxori, vel alteri, donec filius ad annum 14. pervenerit, an extinguatur morte filii, l.4.c.4.n.20. relictus usq; ad tempus conditionis incertæ finitur conditione eveniente, alias intelligitur relictus durante vita Legatarii, n.21.
Vide in ver. fructus, & legatum.
Usurarum præsumptio ex quibus inducatur, l.1.c.65.n.1. & seq. quando contractus census sit usurarius, n.6. & seq.
Utilitas evidens Ecclesiæ quando requiratur, l.2.c.49.n.8.
Vulnus, si non constet, esse lethale, qualiter delinquens puniendus sit, l.1.c.55.n.4. quando quis teneatur de vulnere, & quando de occiso, n.1. & seq.
Uxor obligans se absque causa pro viro, potest excipere de hujusmodi nullitate semper, & quandocunque, l.2.c.67.num.119. quando currat præscriptio contra uxorem, l.2.c.68.nu.7. & c.69.n.6. quando uxor consequatur quartam in bonis viri, & è converso, & quando succedat in virilem portionem, l.1.c.66.n.1. & seq. quando hujusmodi quartam amittat, n.23. & seq. acquisita per uxorem an præsumantur acquisita ex bonis viri, l.2.c.19.n.37. & 38. quando valeat renunciatio hypothecæ facta per uxorem, l.2.c.19.n.39.
Alia vide in ver. Pœna, in ver. Vestis, & in ver. Vidua.

HEMEROTECA PROVINCIAL SORIA

FINIS.

2886

3456
2886